זה השער לי״י צדיקים יבואו בו

ספר
כתר התורה

ה״תאג״ הגדול

חמשה חומשי תורה

כולל **חמשים מפרשים** כמבואר

מעבר לדף

ספר

רבינו יונה בן ג׳נאח

נחל קדומים, חומת אנ״ך
אבן עזרא, מרפא לשון וכ״ו

חלק ד׳ במדבר

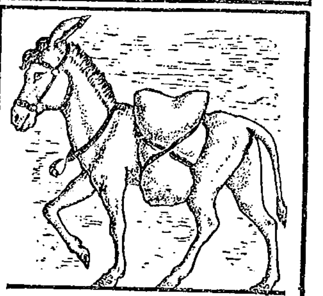
יצא לאור בפעם הראשונה במהדורה זו ע״י
הצב״י יוסף בכה״ר אהרן חסיד הי״ו
ומר שלמה בן בנימין סיאני הי״ו
פעיה״ק ירושלים תובב״א תש״כ

ראובן בכורי אתה

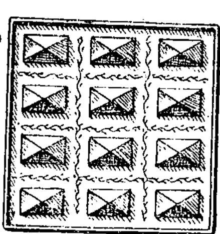

מאשר שמנה לחמו

שמעון ולוי אחים

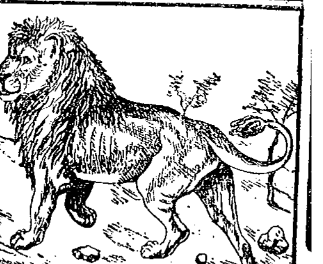

נפתלי אילה שלוחה

יששכר חמור גרם

זבולן לחוף ימים ישכון

תמיך ואוריך לאיש חסידך

יוסף: בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו

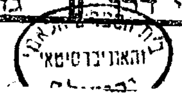

גור אריה יהודה

יהי דן נחש עלי דרך

גד גדוד יגודנו

בנימין זאב יטרף

אשר דבר להם אביהם

תקוני טעויות

בראשית

כד. וַאֲמַרַת לֵיהּ . בַּת
עמוד קנ"ה חסר פסוק כ"ד בְּתוּאֵל אֲנָא . בַּר מִלְכָּה .
דִּילֵידַת לְנָחוֹר :

עמוד ש"ע בפסוק ד' צ"ל עַם בֵּית פַּרְעֹה

שמות

עמוד י"ח בפסוק ט"ז צ"ל טז. אִיזֵיל וְתִכְנוֹשׁ יָת סָבֵי יִשְׂרָאֵל .

עמוד קי"ח בפסוק כ"ז צ"ל כז. וּשְׁרוֹ תַּמָּן

הפטרות ספר שמות

עמוד ה' בפסוק י' צ"ל י. לָא יְכִילוּ

עמוד י"א בפסוק ט"ז צ"ל טז. וּבְנָא יָת בֵּיתָא,
וְשַׁכְלְלֵיהּ . וְטַלֵּיל יָת בֵּיתָא,

כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת

שבח ותהלה לבורא עולם

ברוך שהחייני וקימני והגיעני לזמן הזה.

אודה ה׳ בפי בשפתי אהללנו בתוך קהל ועדה, מנעורי היא עמדי וימינו תמיד סעדני ועל דרך היושר הנחני. אמרתי אאזור כגבור חלצי, ונדבה רוחי להעלות את ספר כתר התורה הזה, יקר הערך על מכבש הדפוס עם פירושים יקרי ערך למען ישאבו העם תלמודים ודינים מזוקק שבעתים כזהב פרוים ומוגה ומנקה ויפה כסולת נקיה בשלש עשרה נפה. למען יהיה מצוי בידי כל איש יוכל להגות כקטון כגדול וזכות המצוה הרבה הזאת תגן עלי ועל זרעי ועל זרע זרעי כי לא ימוש ספר התורה מפינו מעתה ועד עולם. והרבה עמל ויגיעה השקעתי במשך זמן רב על הוצאת הספר הקדוש הזה כי יודע אני את גודל חשיבותו לכל עם ישראל לכן עמדתי במערכת והשתדלתי להוציאו לאור בדפוס משובח וניר משובח ואותיות מאירות עינים למען לזכות ולזכות את הרבים. כל איש יזכה לרכוש לו ספר יקר ערך זה ועל כן הנני להביע את תודתי לאיש היקר אשר עמד לימיני ויראת ה׳ בלבו אשר השתדל והשקיע מהונו בהדפסת הספר הנ״ל שמו נודע בשערים מר שלמה בן בנימין סיאני הי״ו ה׳ יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים ויזכה לבנים עוסקים בתורה ומקיימי מצות בישראל.

וכ״כ הנני להודות לה״ה מר זכריה בן משה חדד הי״ו אשר השקיע מהונו על מנת לזכות בהוצאת הספר הנ״ל, וכ״כ הנני נותן את תודתי לכ״ה יוסף קפח יצ״ו אשר הטריח את עצמו בהגהה והביא את דבריו החשובים לספר הנ״ל וזכות התורה תגין עליו ועלינו ועל כל ישראל. וכן הנני נותן תודתי העמוקה לחברי היקר מר יוסף בן עמנואל משרקי הי״ו וכן הנני נותן את תודתי לחברי מר סעדיה יהוד הי״ו שסייע בידינו לספר זה בכדי לזכות בהוצאת הספר הנ״ל. וכן הנני נותן את תודתי לחבר היקר מר שלום צדוק הי״ו שסייע לנו בהוצאה הנ״ל. ובע״ה בקרוב נוציא לאור את הסדור החביב לקהל תפלת כל פה, ונזכה בע״ה להוציא לאור עוד ספרים חשובים לכל בני עדתינו. ונזכה בנחמת ציון ובנין בית מקדשינו במהרה בימינו אמן כי״ר

המו״ל יוסף בן כ״ה
אהרן חסיד יצ״ו

אזהרה !

ההפצה הראשית בידי חבר המו״ל
מר שלמה בן בנימין סיאני

ההפצה הראשית בידי חבר המו״ל
יוסף חסיד
רחוב שלמציון מס׳ 17 ירושלים

ספר כתר התורה

ה„תאג" הגדול

חמשה חומשי תורה

עם חמשים פירושים

ואלה מן החדש

א) תרגום אונקלוס מוגה ומדויק עם נקוד ע"פ כתבי יד עתיקים
ב) תרגום (תפסיר) רבינו סעדיה גאון הפיתומי ז"ל
ג) ספר רבינו יונה בן ג׳נאח המכונה רבינו מורינוס ז"ל
ד) פירוש רש"י מאת רבינו שלמה יצחקי עם מראה מקום
ה) פירוש רשב"ם)רבינו שמואל בן מאיר)
ו) פירוש הראב"ע רבינו אברהם בן מאיר בן עזרא
ז) חומת אנ"ך להגאון חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א)
ח) נחל קדומים להגאון חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א)
ט) חלק הדקדוק השלם למהר"ר יחיא צאלח (מהרי"ץ)
עם הוספות מהרה"ג חיים קרח זצ"ל
י) מרפא לשון פירוש לתרגום אונקלוס ודקדוקו למהר"ר יחיא קרח
יא) שפתי חכמים השלם על רש"י
יב) אבי עזר פירוש על הראב"ע
יג) בעל הטורים לר׳ יעקב זצ"ל
יד) תולדות אהרן מראה מקומות על כל הפסוקים
טו) מסורת הקריאה דקדוק על התורה מהרה"ג יהודא ליב
שיסלאוויץ זצ"ל בעהמ"ח ספר אוצר השמות
טז) נוה שלום פירוש ודקדוק לתרגום הרס"ג מאת הרב עמרם קרח
יז) לקוטים מספר רבינו בחיי
יח) לקוטים מרמב"ן
יט לקוטים משפתי כהן
כ) דעת זקנים
כא) מנין המצות למהר"ם חאגיז
כב) פירוש רשב"ם על הפרשיות בראשית נח לך לך שהיה חסר
בכל ההוצאות הראשונות
כג) טעמי הקרבנות בדרך חדש ונפלא
כד) דיני הקרבנות בקצרה

כה) עניני טומאה וטהרה
כו) עניני מקוה ותועלתה וכונותיה
כז) עניני כל מראות נגעים
כח) מצות השם על תרי"ג מצות
כט) מוסרי השל"ה וההגהות
ל) הפטרות נוסח תימן עם תרגום מדויק **ע"פ כ"י העתיקים**
לא) חלק הדקדוק השלם
לב) הפטרות נוסח כל שאר העדות בישראל
לג) פי׳ הרד"ק על הפטרות
לד) מסורת הקריאה על ההפטרות
לה) חלוקי המברכים גם לפי נוסח תימן
לו) שנוי חסרות ויתרות לפי נוסח תימן
לז) מחברת הכללים להרה"ג יחיא קרח
לח) מאמר ברית הלשון
לט) מהברת התיג׳אן בעברית וערבית **שיופיע בספר דברים**
מ) פירוש מלוקט מאור החיים
מא) פירוש מלוקט מספורנו
מב לקוטים מספר חן טוב
מג לקוטים על כל פרשה ופרשה
מד) כללי דקדוק הקריאה כלומר שני בסת"י **יש לומר שני,**
שלשי וכו׳ בספרי תימן. וכן גד"ד **למנחת שבת ובה"ה יש**
לומר שלשה פסוקים לכהן, ארבעה ללוי, **ארבעה ישראלי,**
וגם שני וחמישי כלומר וב"ה.
מה) וכן הוספנו חמש מגלות בכרך נפרד
מו) שיר השיריים עם תרגום ותפסיר הרס"ג ורש"י
מז) רות עם תרגום ותפסר הרס"ג ורש"י
מח) קהלת עם תרגום ותפסיר הרס"ג ורש"י
מט) מגלת אסתר
נ) מגלת איכה

נא) צוארי שלל (חיד"א)
נב) נחל שורק (חיד"א)

מפתח הענינים לספר במדבר

תפלות על למוד התורה

פתיחה שנהגו בה מלמדי תינוקות מימי קדם להתפלל עם הילדים קודם הלמוד.

בשם ה׳ אל עולם נעשה ונצליח. והאל עלינו ברחמיו ירויח. וכשושן נפריח. וכבושם נריח. ונחיה ונזכה לביאת אדוננו ומחמד עיננו המלך המשיח. יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשי ידיך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה. הרחמן ברוך הוא יפתח לבנו בתלמוד תורתו. ויתן בלבנו אהבתו ויראתו. לעשות רצונו כרצונו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה.

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.

אל לבי פתח. בתורתך ה׳ תחכמני. גדל יה מעלתי למענך. דברי למודים תלמדני. השיבני ה׳ אליך ואשובה. ואקראך ותענני זכה ה׳ נשמתי. חכמה יקרה תחכמני. טוב יש תנחילני. ישרני ולמדני דתך כבוש פשעי. לבי מלא דעת. מכל מכשול נקני והצילני. סמוך מפלתי. כי עליך ה׳ נשענתי. פנה אלי. צדיק דרכיך ישרני. קרבני ומעושק (ומעונש) פדני. רועה ישראל שמרני. שמור ה׳ נשמתי. תמיד יומם ולילה תצרני ותענני. טוב להודות לה׳ ולזמר לשמך עליון: תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.

טוב לומר תפלה זו לאחר קריאת התורה

החייני אלהי הנשמה. וזכני יוצר כל בחכמה. להגות בתורה התמימה בזכות ישראל הסגולה והשלמה. ולכן יזכה אלי אבי. לשמוע קולי וניבי. להגות בתורה אשר למדני רבי. ועל זאת אשבחך ואפארך ואענה בעמגה רך. תורתינו תהיה אמונותינו. ואל שדי יברך אותנו. והוא יהיה בעזרותינו יצלח. אלה חק ותוארתוה חק אלעדל ללה ולמוסה ולתוארתוה. תברך אלה אלמנזל לנא אתוארת עלא ידי מוסה רסולה.

ב״ה נותן ב״ה לעולם אמן ואמן. י׳ה׳ל׳א׳ ואמן.

פתיחה לפני הקריאה בפרוש רש״י.

בשם ה׳ אל עולם נעשה ונצליח. והאל עלינו ברחמיו ירויח. ירויח לנו בעולם הזה ויצליח לנו לעולם הבא. זה השער לה׳ צדיקים יבאו בו. „גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך. ה׳ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתיך ברוך אתה ה׳ למדני חוקיך.

אחר סיום קריאת רש״י יאמר

בריך רחמנא דסייען בהדין. הוא ברחמתיה יסייען על מה דמשתאר. בריך הוא ובריך שמיה.

וקוראים פסוק אחד מרש״י של הפרשה הבאה.

תפלה נהוגה בפי יהודי תימן מימי קדם אשר אותיותיה נושאות את סדר פרשיות התורה

העתקתיה ופירשתיה לבקשת המהדיר נ״י.

א) הראשון 1) הנח 2) לך שייראו חיי מצחק, יצא 3) וישלחנו וישב, הקץ 4) הגש ונחיה.
ב) בשמותיך 1) הראה, ובא 2) לשלח יתרו במשפטיך הרמים, ואתה 3) תשא קהל פקודיך.
ג) וקרא 1) צו ביום, לזרע 2) תורתך אחריך יתקדשו. והאמירם 3) בהר חוקיך.
ד) מדברנו 1) נשא והעלינו, ושלח 2) קרח פרה 3) בלקתנו, פנחס 4) מטותינו תסיע.
ה) הדברים 1) אתחנן, עקב 2) ראית שפטינו, ותצא 3) ותביא נציבנו, והוליכנו 4) והאזיננו ברכה.

פירוש

א) 1) ה׳ שנקרא ראשון שנא׳ אני ראשון ואני אחרון. 2) האם נח ורצוי לפניך שתמשך מלכות ישמעאל שנקרא מצחק שנ׳ ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק. 3) שיצא מארצו וישב בה. 4) לכן קרב את הקץ ונחיה.
ב) 1) בכח שמך הגדול התגלה. 2) ובא לשלח שארית ישראל מבין העמים על ידי משפטיך הגדולים שתעשה בעמים משעבדיהם. 3) ואתה תנהל את קהל עדתיך על ידי נביאיך כמו שהיה במדבר.
ג) 1) ושלח נביאים בהקדם. 2) לזרע שומרי תורתיך אשר אחרי מצותיך הם הולכים. ורוממם ובחר בהם על ידי שתעזרם לקיים חקיך.
ד) 1) נשאינו משפלותינו שאנחנו נרמסים כמדבר וגדלינו. 2) והשבת ריב יתחרות מביניו המשולים לקרח. 3) ונקינו מעון העגל בן הפרה שבגללך בולקנו ושוסעה מלכותינו. 4) בזכות המקנאים לשמך אשר פנחס מסמל אותם תסיע את מטותינו שה. שבטינו לארץ הבחירה.
ה) 1) והריני מתחנן לפניך בדברים. 2) כי תחת אשר ראית שפטינו ויסורינו. 3) תתגלה ממרומיך ותביא את משיחנו שהוא נשיאנו ונציבנו. 4) והוליכנו לארצנו והשמיענו ברכה שלוה ושלום.

מאת יוסף קאפח

ספר במדבר

לרבינו יונה אבן גאנח

פרשת במדבר

א יז) נקבו. עקרו ננקבו. דומה למה שאומרים הערב נקבת באסמה — כאשר קראתי בשמו מבין אחרים. וכן נקובי ראשית הגוים (עמוס ו׳ א׳), נקבה שכרך (בראשית ל׳ כ״ח) (ס׳ השרשים 316).

ג ד) על פני אהרן אביהם. ר״ל בחיי אהרן אביהם. וזה דומה למה שאומר הערב: היה זה על רגל פלוני, כלומר בימיו.

ד ו) תחש. פירשו בו בערבי דארש, והוא מן העורות המעובדים, והקרוב הוא שהוא מין בהמה או חיה (ס׳ השרשים 542).

כ) כבלע את הקדש. ענינו הריסה וסתירה. והוא שנאסר להם לראות כשהכהנים סותרים את הקדש (ס׳ השרשים 65, 67).

פרשת נשא

ה כב) אמן אמן. היתה מתפללת שיתאמת הדבר. (ס׳ השרשים 38).

כו) אזכרתה. ע׳ ביאורו לויקרא כ״ד ז׳.

ו ד) מחרצנים. הם קליפות הענבים, ובדברי רז״ל (מ׳ נזיר ו׳ ב׳): חרצנים אלו החיצונים וזגין אלו הפנימים (כלומר הגרגרים שבתוך הענבים) (ס׳ השרשים 176).

פרשת בהעלותך

ח טז) בכור כל מבני ישראל. שעורו תחת כל בכור מבני ישראל.

יא ה) האבטיחים. בערבי בטיך׳ (ס׳ השרשים 61). את החציר — כרתי (ס׳ השרשים 166).

ז) כזרע גד. כסבר (ס׳ השרשים 84). — הבדלח. הוא לולו בלשון ערב, ונאמר יהלום (ס׳ השרשים 81).

יב ח) ומראה ולא בחידות. במראה ולא בציורים, כלומר במראות עין כאמרו ותמונת ה׳ יביט. הוו של ומראה היא במקום ב׳. כמו שמצינו הבית במקום ו״ו העטוף, כמו על כל מול בערלה (ירמיה ט׳ כ״ד) וכן וכל באי שער עירו (בראשית כ״ג י״ח) (ס׳ השרשים 145).

יד) תאסף. כלומר תרפא. כי משה לא התפלל כי אם על רפואתה, כמ״ש: אל נא רפא נא לה (שם י״ב י״ג) והשיב אותו הבורא תסגר שבעת ימים ואחר תרפא, וכמו זה עוד: והעם לא נסע עד האסף מרים (שם י״ב ט״ו) (ס׳ השרשים 42).

פרשת שלח

יג ל) ויהס כלב. אמר להם: הס! ובערב וצהצה כלב, ואין זה פועל אלא עניני אמר צה (ס׳ השרשים 122).

יד ד) נתנה ראש. כלומר נמרוד — נשים ראשינו ונטה לשוב, על ענין ויתנו כתף סוררת ((נחמיה ט׳ כ״ט) (ס׳ השרשים 464).

מה) ויכתום. עקרו נכת. דומה להארמית, כי תרגום וינשכו את העם (שם כ״א ו׳) ונכיתו ית עמא. ופרושו נשכום במלחמה. וזה לשון העברה. והערב אומרים על המלחמה ועל צוק הזמן נשכתם המלחמה, נשכם הזמן. והיה צ״ל ויכיתום. אלא שהוקל (ס׳ השרשים 305).

פרשת קרח

טז א) ויקח קרח. הוא אצלי מחובר בענין ויקומו לפני משה (להלן פסוק ב׳), והחפץ בו כחפץ בדברי הערב לקח (אכ׳ד׳) פלוני לעשות כך וכך. וכן ויקח ויתן את העדות (שמות מ׳ כ׳) כלומר לקח לתת את העדות בארון. וכן: לקח ויצב לו בחייו (ש״ב י״ח י״ח) כלומר לקח בחייו להציב לו המצבה אשר במקום הפלוני. וקרוב מן הענין הזה: הלוקחים לשונם וינאמו נאם, כלומר הלוקחים לנאום נאם בלשונם (ס׳ השרשים 249).

לב) הרכוש. ענינו הקנינים, מלבד הבהמה, כי לא היו מקניהם עמם בבתים.

יח ל) כתבואת גרן וכתבואת יקב. מפני שהיא באה בעתים ידועים נקראה תבואה, וכנראה מפסוק זה השם כולל תבואות מזרע ואילן (ס׳ השרשים 59).

פרשת חקת

יט טו) צמיד פתיל. כלומר שוקד עליו ודבק בו; ובדברי רז״ל (מ׳ כלים י׳ ג׳) שהוא צמיד ואינו פתיל, כלומר אינו דבוק בטוב לו (ס׳ השרשים 418).

כ ד) אנחנו ובעירנו. אנחנו ובהמת מרענו ר״ל צאנם וזולתם מן בהמתם (ס׳ השרשים 71).

כא ח) שרף. וכן הנחשים השרפים (שם כ״א ו׳). נקראו שרפים בעבור שהם שורפים מה שיפחו בו, וכן קוראים אותם הפילוסופים השורפים. וכבר ספרו הערב עליהם כמו זה, והם קוראים לקצת המין הזה דירמס. ואשר הביאני להודיע קריאת הערב שם למין הזה הוא שאבאר אצלך שהערב גם כן יודעים הנחשים השריפים ושפרוש השריפים השורפים, אבל שרף מעופף (ישעי׳ ל׳ ו׳) היא גם כן מכמו הנחשים האלה, אלא שהוא מן הנחשים המעופפים גם כן, והפילוסופים מספרים על קצתם שהם מקפצים על מהלך רחוק כזריקת החנית הזרוק, והם בלי כנפים, וקוראים להם המזרקיות. וספר אריסטוטלס בספרו הנקרא ספר בעלי חיים, כי מן הנחש נחשים שיש להם כנפים יעופפו בהם, ואלה יהיו בארץ כוש, ואפשר שיהיה ספור הכתוב על כמותם באמרו שרף מעופף (ס׳ השרשים 300, 536).

יד) את והב בסופה. נאמר, כי הוא ענין יהב ושהוא רמז למה שאמר התרגום ומה שבאה בו בקבלה, ואנחנו לא נסתור מאומה מדבריהם, אבל נאמר שיתכן להיות בו ענין אחר, לפי שאין בכתוב ראיה על מה שאמרו, אבל מתקיים מצד הקבלה האמתית. ונאמר כי „והב" מקום ו„סופה" ג״כ מקום והב׳ ממנו, כמו שארנון מקום גם כן, והוצרך לזכר המקומות האלה להודיענו כי לא התגרו בם מלחמה לפי שהיו מגבול מואב, וכבר הזהיר הבורא ישראל שלא יגעו בהם, כמ״ש אל תצר את מואב וכו׳ (דברים ב׳ ט׳) והמאמר הזה הנאמר הנה, ר״ל אל תצר את מואב הוא המאמר אשר נאמר בעבורו על כן יאמר בספר מלחמות ה׳ וגו׳ ומאליו הוא רומז. ואח״כ אמר ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב. וכבר אמר למעלה משם נסעו ויחנו בנחל זרד. משם נסעו ויחנו מעבר ארנון אשר במדבר היוצא מגביל האמרי כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי (שם כ״א י״ב י״ג). ואמר אח״כ על כן יאמר בספר מלחמות ה׳ וגו׳ ואשד הנחלים וגו׳. הוא אומר כאשר חנו בנחל זרד עברו נחל ארנון היוצא מגבול האמורי ואינו ממנו כי ארנון גבול מואב אמתלא לעזיבתם המלחמה עמם. ואח״כ אמר ובעבור זה, כלומר שבעבור שארנון למואב ולא לאמרי, נאמר בספר מלחמות ה׳ את והב בסופה ואת הנחלים ארנון ואשד הנחלים, כלומר הזהרו מהלחם במקומות האלה והוציאו להם מארץ האמורי בעבור היותם למואב. וזאת האזהרה וההוצאה אע״פ שאיננה בפירוש היא נכללת תחת אמרו אל תצר את מואב, ואפשר שיהיה זה בפירוש ובבאור אע״פ שלא נכתב. וממה שמבאר זה אמרו במשנה תורה: אל תצר את מואב וגו׳ עתה קומו ועברו לכם את נחל זרד וגו׳. וזה ענין מבואר ג״כ בטענת יפתח על מלך בני עמון במה שאמר לו: וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבואו ממזרח שמש לארץ מואב ויחנון בעבר ארנון ולא באו בגבול מואב כי ארנון גבול מואב (שופטים י״א י״ח) (ס׳ השרשים 126).

כא טו) ואשד. דומה לל׳ הארמית שאומר שופך דם האדם (ברא׳ ט״ו) דישוד דמא דאנשא (ס׳ השרשים 48).

פרשת בלק

כב לג) אולי נטתה מפני. אולי במקום לולי (ס׳ השרשים 16).

כג ג) וילך שפי. נשבר כלומר ברוח נשברה. (ע׳ באורו לאיוב ל״ג כ״א) (ס׳ השרשים 526).

כב) כתועפות ראם לו. כגבה הראם; וכן ותועפות הרים לו (תהלים צ״ב ד׳); גבהי ההרים בידו וממשלתו (ס׳ השרשים 199).

כד ו) כאהלים. פירושו בל׳ ערבי צנדל. ויש שפירש כאהלים, כמו באהלים תשבו. ואפשר שיתכן זה בעבור שכבר אמרו בקבוץ בקר לבקרים (תהלים ק״א ח׳) (ס׳ השרשים 15).

כד יז) פאתי מואב. נסמך מן פאתים ע״מ שנתים, וענינו צדדיהם ופנותם, — וקרקר כל בני שת. וכן מקרקר קיר (ישעי׳ כ״ב ח׳) והם אצלי ממה שאמרה המשנה (כלים ב׳ ב׳): הדקים שבכלי חרס קרקרותיהן וצפויתיהן וכו׳. וראיתי בפירוש קרקרותיהן לגאון שהוא תחתיהם וכאלו ענין מקרקר קיר על הדעת הזאת שישים העליון התחתון, והטעם שיהרסנו. וכן ענין וקרקר כל בני שת — ויהרס אותם. על דרך ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים לנתוש ולנתוץ וכו׳ (ירמיה א׳ י׳) ועוד יהרסם ולא יבנם (תהלים כ״ח ה׳), וזה משמושם רצוני לומר כמו וקרקר הלקוח מן „קרקרותיהם" הוא כאמרם לעקור נטוע (קהלת ג׳ ב׳) בענין התקתו משרשו שנקרא עקר משפחת גר (ויקרא כ״ה מ״ז), ובארמית: ברם עקר שרשוהי בארעא שבוקו (דניאל ד׳ י״ב).

פרשת מטות

ל ג) לא יחל דברו. יחל הוא מהכפולים על משקל הקל את ידו

מעליכם (ש״א ר׳ ה׳), והוא דומה לל׳ הערבי, ופרושו לא ישנה דברו ; והוא קרוב בגזרה לענין וחללו יפעתך (יחזקאל כ״ח ז׳) אשר הוא בזיון, כי הדבר אשר בזו והקלו אותו כבר שגוהו והחליפוהו (ס׳ השרשים 154).

לא ג) וכומז. הוא בערבי חקאב, והוא דבר שהיורה תולה בהם התלי וקושרת אותו על מתניה ובדברי רז״ל (שבת ס״ד): דפוס של בית הרחם (ס׳ השרשים 223).

פרשת מסעי

לד ז) תתאו. חשב ר׳ יהודה (חיוג׳) שהאלף בו תמורת וו — ויתו על דלתות השער (ש״א כ״א י״ד), ואין זה רחוק (ס׳ השרשים 540).

דברים אחדים

מה נכבד היום הזה כהגלות נגלות ספר תורת האלהים עם כל התרגומים והפירושים הידועים והמקובלים בכל בית ישראל, ונוסף עליהם כהנה וכהנה פירושים ועטורים מפרי עטם של רבותינו חכמי תימן זצ״ל. והנני מונה מעלותיה של הוצאה זו על כל קודמותיה אחת לאחת.

א) אם כי נדפס המקרא על פי ספרי הדפוס המקובלים בכל שאר העדות בישראל, הרי צויינו כל השנוים בחסר ויתיר ושנויי כתיב על פי מסורת יהודי תימן המקובלים בידינו מאבותנו איש מפי איש מפי משה רבנו. חשיבות רבה נודעת לכך יותר מאשר אלו נדפסו בגוף הספר, כי באופן הנוכחי נראים ובולטים הם לעין כל ובכך יזכרו וישמרו לדורות במסורת עמנו, מה שאין כן אלו נדפסו בגוף הספר לא היו בולטים ונראים ואין כל אדם עלול להרגיש בכך ועלולים היו להשכח במשך הדורות ויבואו בני עדתינו לכתוב ס״ת כמסורת שאר עדות אשר הם לפי מסורתינו פסולים ואין לברך עליהם כמ״ש מורנו הגאון מהרי״ץ זצ״ל בשו״ת פעולת צדיק ח״א סי׳ כה ע״ש. נוסף על כך צויינו חלוקי המברכים על פי התיגאן כפי קבל׳ ומנה׳ יהודי תימן מדור דור, נוס׳ על חלוקת׳ כמנה׳ שאר עדו׳.

ב) שנויים בטעמים ובנקוד שיש בין התיגאן לבין ספרי הדפוס הלא נרשמו בספר „חלק הדקדוק״ למורנו הגדול מהרי״ץ זצ״ל. בידי נמצא חומש „מכתב אלהים״ דפוס ישן אשר בו למד סבי כמהר״ר יחיא קאפח זצ״ל בהיותו ילד לפני המורה והמחנך פאר הדור כמהר״ר חיים קרח זצ״ל בשנים תר״ח־תרי״א ובו כמה הערות על מסורת הקריאה אצל יהודי תימן נוסף על מה שכתב מהרי״ץ ולעתים רחוקות אף חולק עליו. כל הציונים הללו רשמם סבי בזמנו מפי רבו הר״ח, ויש מהן שנרשמו בכתב ידי הר״ח בעצמו. כל הציונים הללו הוספתים בסוגרים בתוך חלק הדקדוק בציון „ר״ח״ לאמר ציוני ר׳ חיים. כששאלתי את סבי בזמנו לפשר הדבר שפעמים חולק ר׳ חיים על מהרי״ץ אמר לי כי ר׳ חיים העיר כמנהג הקריאה בבית הכנסת אלשיך׳ וכפי התיגאן של בית כנסת זו, ואלו מהרי״ץ כתב לפי מנהג בית הכנסת שלו „בית צאלח״ כפי התיגאן הנמצאים שם, אם כי בדרך כלל אין הבדלים ביניהם, וכבר קדם לר׳ חיים בהערות כאלה מהר״ר אברהם אלשיך׳ ז״ל שמצאתי הערותיו בתוך חלק הדקדוק כ״י שברשותי ובהן חולק הוא על מהרי״ץ ואותן שלבתי בתוך חלק הדקדוק בסוגרים בציון הר״א אלשיך׳ כן מצאתי הערות לנוסח הקריאה שהעיר סבי ז״ל והצגתים בשמו. ויש בחלק הדקדוק הנדפס הוספות מעטות על מה שיש אצלי בכה״י ואותן סגרתי תוך שני חצאי עגול אך לא השמטתי דבר, כאשר יראה המעיין בפנים.

ג) תרגום אונקלוס דוייק ונופה יפה יפה על פי כתבי יד העתיקים. לפני היו חמשה כ״י כאלה. כל נוסחא אשר כל כה״י שוים בה ורגילה היא בפי רבים הצגתיה בעמוד, ונוס׳ הדפוסים שמתי בתוך סוגרים בציון „י״נ״ לאמר יש נוסחאות. ואלו נוסחא ששוים בה רוב כתבי היד והדפוסים הוצגה בעמוד ונוס׳ מקצת כה״י נתנה בתוך סוגרים בציון „ינ״י״ לאמר יש נוסחאות ישנות. כל נוסחא שכל כה״י שוים בה אלא שאינה רגילה בפי רבים הצגתיה בתוך סוגרים מרובעים בציון „נ״י״ לאמר שהיא העיקר אלא שמפני שאינה רגילה בפי רבים לא הוצגה בעמוד. יש לעתים רחוקות שמהר״י קרח ב„מרפא לשון״ מקיים נוסחא אחרת מזו שהצגתי בעמוד כי הוא בדק את הנוסחאות העתיקות אשר לפניו ופעמים אף נטה מהן מפני שלא נראו לדעתו כמו שיראה המעיין בספרו, ואני לא הכרעתי לגמרי לומר את הנראה לי או לא נראה לי כי אם הצגתי את אשר לפני בלבד בלי לערב דעתי בענין, והרי לאשרינו גם מרפא לשון לפנינו והקורא יבחר. וכאן עלי להביע את תודתי לידידי מו׳ יחיא בן שלמה כסאר הי״ו על חסדו שמסר לי את התאג שלו אשר הרבה יגע וטרח בו שנים רבות להגיהו ולתקנו לנפות ולברר נוסחותיו על פי התאג שכתב מהר״ר חיים כסאר נע״ג ושאר כתבי יד עתיקים. ספר זה היה לי לעזר רב בעבודתי. כן היה לנגד עיני קונטריס לקט נוסחאות התרגום שנרשמו על ידי סבי ז״ל מתוך כ״י קלף ישן, וז״ל בתחלת הקונטריס „נוסח תרגום אונקלוס אשר העתקנו אני והמנוח כמו״ר יחיא קרח זלה״ה מספר ישן על קלף מנוקד מלמעלה המקרא והתרגום, ולא נמצא בנקוד המקרא „כל״ מנוקד בקמץ אלא בחולם, וכן לא נמצא שם „את״ בפתח אלא בצירי״ עכ״ל. כוונת סבי בהערה אחרונה כי בנקוד הנהוג אצל יהודי תימן מקדם לא נמצא הסגול ואין לו כל זכר, ולפי מבטאם מנקדים כל סגול בפתח ולא בצירי, אך את המלה „את״ נקדו אותה לעולם בצירי ולא בפתח כרגיל במקום סגול.

ד) משנה חשיבות נודעת לספר היקר „מרפא לשון״ הנדפס כאן על פי כתבי יד מדוייקים בהגהה מדוקדקת היטיב. מחבר הספר הוא כמהר״ר יחיא קרח שהיה מחשובי הרבנים בצנעא בירת תימן, המנוח היה הבירו וידידו של סבי ורבות עמלו יחד לברר הנוסחאות הישנות מכ״י עתיקים שונים. המנוח נפטר ביום א׳ כו אב שנת התרמ״א והניח אחריו ספר חשוב זה לברכה. אם כי חומש בראשית מספר זה כבר נדפס פעם בת״א אך שם נדפס בחסרונות רבים שאותם מלאנו כעת, כן לא נדפסו שם שאר החומשים ורק כעת הם רואים אור בפעם הראשונה. כן השמיטו המדפיסים הראשונים את „מחברת הכללים״ ואת „מאמר ברית הלשון״ שהמחבר קבעם כמבוא לספרו ואשר חשיבות רבה נודעת להם כשלעצמם. אנו בהוצאה זו הדפסנו הכל לבל ידח ממנו נדח. ויתרון רב נודע להם לשתי חוברות אלו בשביל בני עדתינו המחזיקים במנהגי ראשונים לתרגם קריאת התורה פסוק פסוק כתקנת הקדמונים. יען ראיתי אי אלה מבני עדתנו הנוהגים קלות ראש במנהגי אבותינו ורוצים לבטל את התרגום ואף מצאו להם מורים (לא מבני עדתינו) שהורו להם לבטלו מתוך טענות הבל משאות שוא ומדוחים כי בכך ימשכו רבים לקריאת התורה שאינם סובלים את האריכות. ואמינא להו שקר בפיהם כי בלבם רוצים הם לפרוק עול תורה ורק תואנה הם מבקשים והרי הם בבחינת כי יגעת בי ישראל. וחלילה חלילה לבטל תרגום זה אשר קדמונינו ראו בבטולו חריגה מהמסורת וחשש סטייה מתורה שבע״פ שהוא מבוסס על אשיותיה מפי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע שני עמודי הקבלה אשר כל בית ישראל נשען עליהם. והריני מעתיק כאן קטעים מדברי רב עמרם גאון בסדורו, וז״ל: וכך אמר רב נטרונאי גאון ואלו שאין מתרגמים ואומרים אין אנו צריכים לתרגם אלא בלשון שלנו בלשון שהצבור מבינים אין יוצאין ידי חובתן... וכיון דכן הוא לא אפשר דלא מתרגמינן בהדין תרגום דרבנן... הא למדת שמצוה מן התורה לתרגם... הלכך חייבין לתרגם ילמדו ויתרגמו ויוצאין ידי חובתן, ואם יש מקום שרוצים לפרש להם יעמוד אחר חוץ ממתרגם ויפרש להם בלשונם עכ״ל ע״ש שהאריך.

ה) תרגום רבינו סעדיה גאון בשפה הערבית שהוא המפרש הקדמון ביותר שיש לנו לפשטי המקרא. יגיעה רבה מאד היתה לי בהגהת תרגום הרס״ג כי רבים מאד מאד הם השגיאות הטעויות והשנוים שהוכנסו בו על ידי מגיהים אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם, שכל משפט שראו שאינו תרגום מלולי לפי תיבות המקרא הוסיפו וגרעו והחליפו בסכלותם, יעלו הרים ירדו בקעות נפשם ברעה תתמוגג, גם תרגום זה הגהתי על פי שבעה כתבי יד עתיקים מדוייקים כדי לבררו וללבנו מכתמי שולחי יד למיניהם, עד שאפשר לי לומר כמעט בבטחה כי עד כה טרם נדפס פי׳ הגאון מנופה ומוגה די הצורך כבהוצאה זו. וזאת להודיע שתמיד קיימתי את נוס׳ כ״י העתיקים בלבד, אף שפעמים מצאתי נוס׳ המודפס באותיות ערביות שונה מעט מכ״י העתיקים לא נמשכתי אחריו על אף שר׳ עמרם קרח בנוה שלום הכריע כמותו לפעמים. עוד זאת להודיע כי בכתיב לא נטיתי מהמקובל בכ״י העתיקים היינו לא לכתוב ט׳ נקודה אלא תמיד צ׳ נקודה אף שאין זה לפי משפט השפה הערבית כי לא רציתי לסור ממנהגי קדמונינו וכן בכל שאר הדיוקים והדקדוקים בכתיב בשפה הערבית לא נטיתי ממנהג קדמונינו אף שידעתי נאמנה שאין זה לפי דקדוק הכתיב הערבי.

ו) ספר „נוה שלום״ להרב עמרם קרח ז״ל. כדרך שעשה האב כמהר״ר יחיא קרח בספרו מרפא לשון לתרגום אונקלוס כן נהג הבן בתרגום רס״ג. הספר נוה שלום אינו אלא בירור הנוסחא המדוייקת בתרגום הרס״ג וכן ביאור והסבר למלים הקשות שבתרגום כמו שביאר המחבר בהקדמתו. ספר זה הוגה מכתב יד המחבר עצמו.

ז) אף בהפטרות שגם הם נדפסו על פי הדפוסים דייקתי הרבה וציינתי בהם את כל השנוים שמצאתי בין הדפוסים וכתבי יד תימן העתיקים. את חלק הדקדוק למהרי״ץ שלבתי בפנים תחת הציון „חה״ד״. גם בתרגום ההפטרות יגעתי רבות בנפוי הנוסח ותקונו על פי הפטריות כ״י עתיקות ועל פי תיגאן עתיקים הנמצאים ברשותי ואצל אחרים. את ההפטרות המובאות מישעיה הגהתי גם על פי התאג שכתב כמהר״ר חיים כסאר זצ״ל, תאג זה קבלתי בשאלה מבני המנוח היקר באדם ר׳ שמעון פנחס כהן ז״ל ותודתי להם על כך. בכל הנ״ל השקעתי יגיעה רבה מאמצים וזמן יקר רק לכבוד הקדמונים ולמען לזכות את הרבים. כל שאר הפירושים ההוספות והלקוטים וכן הצד הטכני של ההוצאה נעשו על ידי המולי״ם באמצעות מגיהים שונים ועליהם תבוא ברכת טוב במדה שנתנו את כל כחם בנפוי שגיאות הדפוס הנראות.

עמל רב והוצאות מרובות מאד השקיעו המולי״ם בהוצאה זו וראוים הם לעדוד ולתמיכה מכל חלקי הצבור, בפרט מבני עדתינו אשר ספר זה שמושי להם מאד, עאכ״ו ששובצו בו אבני חן ממחברים מחכמי תימן.

קריאתי מופנית לבני עדתינו הביאו ברכה אל בתיכם, רכשו את ספר התורה הזה והיה לכם למרגלית והגיתם בו יומם ולילה.

כ״ד יוסף בכה״ר דוד קאפח
אדר א׳ התשי״ט. ירושלים.

תרגום אונקלוס

א. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה . בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא . בְּחַד לְיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּשַׁתָּא תִּנְיֵיתָא . לְמִפַּקְהוֹן . מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֵימַר : ב. קַבִּילוּ . יָת חוּשְׁבַּן כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל . לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן .

במדבר א

א א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ ב שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר

ת"א וידבר ה' אל משה במדבר סיני. פסחים ו: למשפחותם לבית אבותם. נזיר מט קידושין סט בתרא קט בכורות מז

בעל הטורים

(א) במדבר סיני. לעיל מיניה כתיב אלה המצות וסמיך ליה במדבר. לומר אם אין אדם משים עצמו כמדבר אינו יכול לידע תורה ומצות. למעלה כתיב וכל מעשר בקר וצאן וסמיך לי' שאו את ראש ע"ש מה שנא' עוד העבורנה כצאן על ידי מונה: (ב) במספר שמות. כתיב כאן ובפנחס לא כתיב באותו מנין במספר שמות אלא כתבו כאן להודיע שלא שינו את שמותם במצרים ולכך כתיב לבית אבותם לו' לך שנקראו בשמות אבותם:

רשב"ם

(א) במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני. כל הדברות שנאמרו בשנה ראשונה קודם שהוקם המשכן כתיב בהן בהר סיני. אבל משהוקם המשכן בא' לחדש בשנה שניה לא נאמר בהר סיני אבל במדבר סיני באהל מועד. וכן מוכיח לפנינו דכתיב ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני. קודם שהוקם המשכן אז היו תולדות אהרן ארבעה ואלה שמות בני אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר אבל לסוף בשנה שניה שהוקם המשכן לא היו כי אם שנים לפי שלבסוף כשהוקם המשכן בשנה שניה נאמר וימת נדב ואביהוא לפני ה' במדבר סיני. *בהר סיני היו ארבעה ולבסוף שנים כי בו ביום שהוקם אהל מועד מתו נדב ואביהוא: (ב) שאו את ראש כל עדת. לפי

רש"י

(א) וידבר במדבר סיני באחד לחדש. מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה א כשיצאו ממצרי' מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע ב מנין הנותרים כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאן. באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד ג באייר מנאם: (ב) למשפחתם. דע מנין כל ד שבט ושבט: לבית אבתם. מי שאביו משבט אחד

שפתי חכמים

א רצונו לתרץ למ"ל למכתב כל הסימנים הללו ומתרץ מתוך חיבתן כו' כלומר הרי בלא"ה צריך לפרש למ"ל למכתב שאו את ראש כל עדת וגו' והרי כבר מנאן בפ' כי תשא אלא ע"כ צ"ל מתוך חיבתן כו': ב דכתיב ויפול מן העם כשלשת אלפי איש ומתוך במנה הנופלים ידע הנותרים וה"ה כשנפלו בעגל מנאן המתים לידע הנותרים בחיים וק"ל: ג כתב הרא"ם פירוש ואל תקשה ממה שמנין זה היה כששרתה בהם השכינה למה לא מנאם מיד בניסן כששרתה ומתרץ כי באחד בניסן שרתה שכינה ובאחד באייר מנאן וזהו כאלו מנאן בניסן. וצ"ל דרצונו בזה שלא תקשה ליה מנ"ל לפרש שמנאן ג' פעמים דלמא לא מנאן אלא שני פעמים ותדע לך שהרי המנין האמור כאן והמנין האמור בפ' כי תשא שוין הן. לכך פרש"י באחד בניסן הוקם המשכן וכא' באייר מנאן ואם איתא דמנין זה הוא המנין האמור לעיל אם כן למה כתיב לעיל ויעשו אדנים למשכן מן הכסף שהביאו לכפרה על מנין נפשם והרי כאן כתיב באחד באייר מנאן וככר הוקם המשכן בא' בניסן אלא ודאי זה היה מנין אחר וק"ל. וא"ת ולמה לא מנאם הכ' מיד אחר הקמת המשכן כי מיד שהוקם המשכן שרתה השכינה. וי"ל כמו דאמרינן [נ"ב דף ח] לענין נדרים המודר הנאה מיושבי עיר מותר ליהנות מבני אדם שלא דרין שם ל' יום לפי שלא חשוב קבוע לכן לא מנאן עד שהוקבעה השכינה שלשים יום: ד ולא כל משפחה ומשפחה שהרי לא הוזכר מנין משפחה בקרא רק מנין השבטים. (ד"ד) וא"ת למה כתיב למשפחותם י"ל שע"י

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל. אמר הרב בכור שור כי ע"י בקע לגלגלת דכי תשא נודע כללם דכל ישראל ביחד דכתיב התם לשש מאות וכאן מצינו כל שבט ושבט דגל בפני עצמו שנאמר למשפחותם לבית אבותם ובערכות מואב מונה את הנולדים מאלו סמוך לכניסה לארץ כי בהם לא היה איש מפקודי משה ואהרן:

סדר יחום בני ישראל

בכדי לבאר סמיכת הפרשיות זה אחר זה, דלעיל מיניה כתיב פרשת מעשר בהמה וכל מעשר בקר וצאן וגו' העשירי יהיה קדש לה' לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו וגו' וכתיב בתריה וידבר ה' אל משה במדבר סיני וגו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו' תפקדו אותם לצבאותם וגו' וכי מה ענין זה לזה, ונראה לומר כי ידוע מה שכתבו המפרשים על הפסוק וכל מעשר בקר וצאן וגו' הנ"ל דהקב"ה רמז בכאן הבטחה טובה ונחמה גדולה לישראל דלא יחליפם האל ולא ימירם באומה אחרת כי גם הם מפורשים מן העמים למעשר, דעשרה דורות מאדם ועד נח, ונח היה העשירי קדש לה', ועשרה דורות מנח עד אברהם, ואברהם היה העשירי קדש לה', כדכתיב קדש ישראל לה' וגו', וכמו שהדין במעשר שלא ימירנו, כך ה' המעריך היום שלא ימירם באומה אחרת אף שהם הרוב אינם מן המנין לפי שקולים כנמת לדיק אחד מכל העולם כולו, והנה כל שדרכו למנות הו את שדרכו למנות שמינו הוה דבר חשוב ואינו בטל ברוב, ואיתא במדרש על הפסוק בטנך ערמת חטים וז"ל נמשלו ישראל לערמה של חטים מה חטים הללו נכנסים לאוצר במנין, כך אמר הקב"ה שיהיו ישראל נמנים בכל שעה, אבל התבן והקש אינם נמנים, כך האומות הקדמונים היו נמשלים לתבן וקש שנא' כקש לפני רוח וכו וכים עשו לקש, ע"כ ל"ה. ובזה יתבאר היטב סמיכות הפסוקים, כי אחר שכתב וכל מעשר בקר וצאן וגו' העשירי יהיה קדש לה' וגו' עד לא ימירנו וגו' לרמז לנו הבטחה טובה שכתובה הזה יעשה הקב"ה עמנו סלה לבל יחליפנו ולבל ימירנו באומה אחרת ולא יטה אחרי רבים לרעות לנו ואל יעזבנו ואל יטשנו לנצח, ופן יקשה המתקשה לאמר למה באמת הקב"ה עושה כן וכי משא פנים יש בדבר שנושא פנים לישראל הא כבר כתוב בתורה אחרי רבים להטות והאומות הם הרוב, לכך סמך ענין לו פרשת במדבר וכי שם לוה הקב"ה למנות את ישראל וע"כ מטעם לפי שחביבים לפניו מונה אותם בכל שעה ואת שדרכו למנות שמינו דהוי דבר חשוב ואינו בטל ברוב, ולכך שפיר הוי הבטחתו נאמנה דלא ימירנו [פא"ז]: (ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו'. הנה הרב הגאון מלבי"ם ז"ל בספרו ארצות השלום אמר כי תשא את ראש התחלף הקיבוץ הישראלי מן קבוץ עמים אחרים עובדי האליל שהיו בימי משה, אם מצד כללות הקיבוץ ואם מצד איש איש

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה מוסי. פי ברייה' סיני פי כ'בא אלמחצ'ר. פי אליום אלאוול מן אלשהר אלת'אני מן אלסנה אלת'אניה. לכ'רוגהם מן בלד מצר קאילא: (ב) ארפעו גמלה' גמאעה' בני אסראיל. לעשאירהם וביות אבאיהם. באחצא

דה"ו למנחת שבת וב"ה

נוה שלום

(א) וידבר, וכלם, תחלת דבור אחר שהפסיק במצות שמטה ויובל שהיו

אבן עזרא

בשם אשר פקודי רום ותחת חבר.
אחל לפרש על הפשט ספר וידבר:

(א) במדבר סיני. להודיע כי לא עלה משה אל הר סיני אחר היות הכבוד באהל מועד: באחד לחדש השני. לתקן הדגלים ואיך יסעו ואיך יחנו בעבור המקדש כי בעשרים לחדש השני נסעו: (ב) שאו את ראש. כמו כי תשא ושם מפורש: לבית אבותם. כי משפחת האם אינה קרואה משפחה: לגלגלתם. פירשתיו:

אבי עזר

(ד) איש ראש בדרך קצרה) כבר פרשתי בפ' קדושים וטעם לדרך קצרה כיון דנאמר ברישא דקרא שני

נחל קדומים

א (א) וידבר ה' אל משה במדבר סיני. בילקוט בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו בהם א"ה מה ראו אלו להתקרב מכל האומות א"ל הביאו לי ס' יוחסין שלכם שנאמר הבו לה' משפחות עמים כשם שבני מביאין ויתילדו על משפחותם לכך מנאן בראש הס' הזה אלה המצות אשר ציוה ה' בהר סיני ואח"כ שאו את ראש שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין עכ"ל. ויש להבין מה יחס ליחס עם קבלת התורה. ויש מי שפירש לפי שאז"ל במדרש חזית שאמר הקב"ה לישראל תנו לי ערבים ואמרו בנינו ערבים עלינו ונתרצה הקב"ה וז"ש הביאו לי ס' יוחסין דישראל אמרו בנינו ערבים עלינו ואם א"ה הי"ל יוחסין יכולים לומר בנינו ערבים עלינו אבל אם לא יש יוחסין א"כ לא יש להם ערבים ואינן ראוין לקבל התורה עכ"ד. ועדיין יש להעיר דהגם דאין להם יוחסין כיון דקי"ל דגוי יורש את אביו דבר תורה א"כ מצו היורשים להיות ערבים למורישם. ועוד יש להעיר דלשון מדרש חזית בפ' משכני אחריך כך הוא אמרו בנינו ערבים עלינו אמר הקב"ה הא ודאי ערבים טובים על ידיהם אתננה לכם הה"ד מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ואין עז אלא תורה שנאמר ה' עז לעמו יתן בשעה שהלוה נתבע ואין לו לשלם מי נתפס לא הערב הוי מה שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני עכ"ל והא דמסיים בשעה שהלוה נתבע ואין לו לשלם אינו מובן דהקב"ה יכול לפרוע מהלוים והערבים אשר בידו נפש כל חי וקי"ל דאין נפרעין מן הערב תחילה והרב מהר"ש יפה בספר יפה קול כתב דהא דיצאו הבנים קטנים ערבים היו שכל הנפשות היו שם במעמד הר סיני והקטנים שם היו ונתרצו להיות ערבים. ואפשר לישב הכל כי הנה אלה רשעים עושים מצות וקצת ת"ת והכל הולך לסט"א כמ"ש הזהר הקדוש ורבינו האר"י זצ"ל. ולו חפץ ה' להמיתם יענשו עונשים מרים אבל מי יעלה לנו ניצוצי הקדושה מתורתם ומצותם אשר בסט"א וא"כ אין ללוה לשלם. ולכן הב"ה כ"י נפרע מן הערב הם הבנים קטנים שאין להם חטא ונשמתם נקיה וטהורה ובקרבתם לפני ה' וימותו בסוד מ"ן בו בפרק נעשה בירור גמור מניצוצי הק' אשר נטמעו על ידי אביהם. וזה כונת הכתוב מפי עוללים ויונקים יסדת עז מפי דייקא כמ"ש מהר"ש יפה כי בפיהם ירצו במעמד הר סיני על ערבי"ם בתוכה. וכי תימא למה צריך לערב והלא הוא יתברך יכול להתפרע מכל חי אבות על בנים לז"א למען צורריך הם הסט"א גונדא דחימה כי צוררים הם לכם לטרף טרף אדם אכל תורתו ומצותיו ולזה אין ללוה לשלם להעלות ניצוצי

חומת אנ"ך

(א) וידבר ה' אל משה במדבר סיני. בילקוט סדר היום בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו א"ה אמרו מה ראו אלו להתקרב מן האומות א"ל הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבו לה' משפחות עמים כשם שבני מביאין ויתילדו על משפחותם לכך מנאן מראש הספר הזה אלה המצות אשר צוה ה' בהר סיני ואח"כ שאו את ראש שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין עכ"ל ולבא אל הביאור הלא מראש נדעה נרדפה לדעת מאי דאמור בהגדה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו ולכאורה יפלא מאי אהני קריבת הר סיני בלי תורה. ואפשר לומר במ"ש רז"ל במדרש שוחר טוב סוף מזמור ט"ל לא נתן הקב"ה את התורה לישראל אלא כדי שלא יעסקו בלשון הרע ודברים בטלים. גם אמרו רז"ל בתנחומא פרשת תבא לא היתה התורה צריכה ליתן בעה"ז כי ה' עתיד ללמדם בעוה"ב ולמה ניתנה שכשיבואו הקב"ה ללמדם ידעו באיזו פרשה הוא עוסק עכ"ד. והנה על דרך מאי דכתיב יהיב חכמתא לחכימין. גם אנו נאמר דישראל במצרים היה להם

מרפא לשון

(ב) שאו, קבילו, כמו לא תשא שמע שוא שתר' לא תקביל ומשמעו

שְׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם׃ ג מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן׃ ד וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃ ה וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃

תרגום אונקלוס

בְּמִנְיַן שְׁמָהָן. כָּל דְּכוּרָא לְגוּלְגְּלָתְהוֹן: ג. מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. כָּל נָפֵיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל. תִּמְנוֹן יָתְהוֹן. לְחֵילֵיהוֹן אַתְּ וְאַהֲרֹן: ד. וְעִמְּכוֹן יְהוֹן. גּוּבְרָא גּוּבְרָא לְשִׁבְטָא. גְּבַר. רֵישׁ לְבֵית אֲבָהָתוֹהִי הוּא: ה. וְאִלֵּין שְׁמָהָת גּוּבְרַיָּא. דִּיקוּמוּן עִמְּכוֹן. לִרְאוּבֵן. אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר: ו. לְשִׁמְעוֹן.

תפסיר הרס"ג

אסמא. כל ד'כר לגמאגמהם: (ג) מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ'רג אלי ג'יוש בני אסראיל תחצוהם לג'יושהם אנת והרון: (ד) וליכון מעכם. מן כל סבט רג'ל. וד'אלך אלרג'ל הו רייס בית אביה: (ה) והד'ה אסמא אלרג'אל אלד'י יקומון מעכם. פמן ראובן. אליצור

נוה שלום

בהר סיני עיין רמב"ן. (ד) למטה, לכל סבט, לכל שבט. ע"ל בראשית

אבן עזרא

(ג) בישראל. להוציא ערב רב: (ד) איש ראש. דרך קצרה והראוי להיות איש איש: (ה) לראובן. החל מהבכור

נחל קדומים

הקדושה ולכן לוקח הבנים נשמות טהורות ונקיות ובמותם יתבררו ניצוצי הקדושה שנטמעו ע"י אביהם ובזה יוסר חיות הסט"א והיינו דקאמר להשבית אויב הסט"א ומתנקם לגנוב הניצוצות ולכן רצה ערב שיש לו לשלם כי לו במותו יקח כמה ני' הקדושה והמה יעלו לקדושה. והשתא א"ש מאמרינו כי א"ה יתקנאו מה ראו ישראל להקרב קרבת אלהים דאי משום ערב גם הם בניהם יהיו ערבים לז"א הקב"ה הביאו לי ס' יוחסין דישראל מיוחסים ובניהם הקטנים בני עליה זרעא מעליא בפרו"ע פרעו"ת בישראל דעל ידי מעלנ"א אית להו ניצוצי הקדושה כדבר האמור. לא כן הגוים כי הם בני זנונים ובמותם אי אפשר לברר כי זרמת סוסים ואם האבות פושעים גם זרע מרעים ואין בידם להעלות ני' הקדושה ולכן נתנה התורה לישראל: (ב) במדבר סיני. גימטריא בשלום כי מיום שיצאו ממצרים היו נוסעים בקטטה עד שבאו למדבר סיני נשלמו כלם יחד שנאמר ויחן שם ישראל. במדבר סיני גימטריא כבוד שמו ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו וזהו כבודו של הקב"ה שבניו עוסקים בתורה לשמה וזהו הבו לה' כבוד שמו כלומר הבו לו מתנה שתתעסקו בתורה לכבו' שמו שאו מנחה הביאו אותה עמכם בפטירתכם מן העולם ותהיה לפניו מנחה ותזכו לחזות פני שכינה. במדבר גימטריא אברהם כלומר בזכות אברהם נדבר עמהם ונתן להם את התורה. סיני גימטריא עני שהיה נכנע ושפל משאר הרים. באהל מוע"ד כמנין מועד ימים עמד משה בהר ג' פעמים מ' יום. רבינו אפרים ז"ל בפרישתו כ"י. ולי ההדיוט אפשר עירוב פרשיות דכתיב אלא המצות אשר צוה וכו' וידבר ה' אל משה במדבר סיני כי אמרו בתנחומא שלא בחר הקב"ה בישראל אלא בשביל הענוה וזה הסמיכות לרמוז אלה המצות אשר ציוה וכו' והטעם וידבר ה' א"ל מש"ה גימטריא בשלום עם ב' כוללים במדבר סיני בשלום כמ"ש רבינו אפרים ז"ל כלומר דישראל נעשו ענוים ויחן שם ישראל בלב אחד כי ראו וידבר ה' אל משה שהיה עניו וגימט' בשלום. במדבר סיני שהיה עני ושפל וגם במדבר סיני גימט' בשלום. ולכן גם ישראל היו ענוים ועשו שלום ביניהם ויחן שם ישראל בלב אחד ולזה נצטוו המצות ישראל ולא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעו"ם גימטריא ענוה עם הכולל ולכך לא בחר בהם כי הם בלי ענוה וזהו בל ידעום ולכן במדבר גימטריא אברהם כמ"ש רבינו אפרים ז"ל שהיה עניו שאמר ואנכי עפר ואפר וכשאמרו נשיא אלהים אתה בתוכנו וישתחו לעם הארץ ובזכותו זכו בניו ישראל לענוה כל רואיהם יכירום כי הם זרע בר"ך ה' וכתב רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל ברך ה' גימטריא אברהם. והוא בגימט' כבוד שמו כמ"ש רבינו אפרים ז"ל כי בזה מ"ש נעשה אדם היינו ללמד ענוה בבריאת האדם והוא יסוד העולם והתורה ויחוד השם: ב (ג) שאו את ראש וגו'. ר"ל מי שהוא ראש לכל ומתנשא לכל לראש תמנו עמהם אמר הקב"ה למשה צרף עמהם להשלים החשבון וז"ש ה' מנת חלקי וכוסי כמו תכוסו על השה שהוא לשון מנין כך הקדוש ב"ה מצטרף לחשבון עם ישראל ונמנה עמהם וכן עשה בכניסתן לארץ מצרים שהיו ע' חסר אחד והשלים הקב"ה

רשב"ם

שמעתה צריכים* ליכנס לארץ ישראל ובני כ' ראוים לצאת בצבא המלחמה שהרי בעשרים בחדש השני הזה נעלה הענן כדכתיב בפ' בהעלותך וכתיב שם נוסעים אנחנו אל המקום וגו' ולכך צוה הקב"ה בתחלת חדש זה למנותן:

בעל הטורים

(ג) אתה ואהרן. ולמעלה בכי תשא לא סייע אהרן באותו מנין לפי שעל ידו נעשה העגל שבשבילו הוצרכו למנין לכך לא מנאם סוף: (ה) הנשיאים מתחיל באליצור ומסיים בעינן ע"ש יצרנהו כאישון עינו וע"י הענן:

רש"י

ואמו משבט אחר יקום ה על שבט אביו: לגלגלתם. ע"י שקלים ו בקע לגלגולת: (ג) כל יצא צבא. מגיד שאין יוצא בצבא פחות ז מבן עשרים: (ד) ואתכם יהיו. כשתפקדו אותם יהיו עמכם ח נשיא כל שבט ושבט:

שפתי חכמים

המשפחות היו יודעים מספר השבטים וכן כתיב ויתילדו על משפחותם ולא היו נקראים על שם השבט אחר כך וע"י המשפחה היו יודעים משה ואהרן מאיזה שבט היו: ה פי' אביו ממשפחת שבט אחד ואמו ממשפחת שבט אחר יקום על משפחת שבט אביו אבל לא תפרש אביו ממשפחה אחת ואמו ממשפחה אחרת כלומר ואפי' משבט אחד כפי המובן מפשט הפי' דמאי נפקותא אם יהיה האב ממשפחת החנוכי והאם ממשפחת הפלואי ויקראו על שם החנוכי כיון ששתיהם משבט ראובן אין הפרש בין יקום על משפחת האב או האם: ו רל"ל למה מנאן והלא דבר בא כשמונין אותו על זה פי' ע"י שקלים כו': ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא אף פחות מבן עשרים יוצא לצבא וכן אמר הפ' מבן עשרים שנה ומעלה והוא יוצא לצבא תפקדו אותם אבל אם הוא בן עשרים ומעלה ואינו יוצא לצבא כגון זקן וחולה או יוצא לצבא ואינו בן עשרים אל תפקדו אותם. וי"ל דא"כ הל"ל מבן עשרים שנה ומעלה היוצא לצבא ול"ל כל יוצא צבא אלא ודאי אין זה אלא ביאור לפרש"י. וכן מה שכ' בכי תשא למדך כאן שאין פחות מבן עשרים כו' מהכא נפקא הרא"ם. ועי' לעיל בפרשת כי תשא: ח וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא יהיו עמכם בצרכים אחרים כמובן מן הקרא ולא כשתפקדו אותם ועוד מנ"ל שהיו נשיאים דלמא אנשים אחרים. וי"ל מדכתיב בסוף אלה קרואי העדה נשיאי מטות ש"מ שהיו נשיאים וגם כתיב ויקח משה ואהרן את האנשים וגו' ואת כל העדה הקהילו וגו' ש"מ שהיו מונין עם משה.

סדר יחום בני ישראל

הפרטים, כי אם מצד כללות הקיבוץ נדמה קיבוץ המון האנשים הרבים הנמצאים בכל אומה ואומה [מאומות הקדמונים] אשר מקבוצם יהיה כללות האומה ההוא, לקיבוץ כבשים ורחלים הרבה אשר מכללם תהוה העדר, שהגם שאם לא יהיו שם כאן רבות יעדר שם עדר ממנו, וכבר הורגל לעדר הרחלים שיהיו שם רחלים הרבה מ"מ אין כל רחלה ורחלה בפני עצמה משלמת העדר, שכבר יהיה עליו שם עדר אם יחסר ממנו רחלה אחת, וכן לא יגרע שם אומה או עם וגוי מכל המון הגוים אם יעדר מהם איש פרטי. משא"כ קיבוץ האומה המאמנת בה' ובתורתו נדמה לכלל החלקים הפרטים הנמצאים בכלי מראה השעות או האברים הפרטיים הנמצאים באדם או בבעל חי, שכל חלק וחלק וכל אבר ואבר משלים את הכלי הכללית או את הגוף הכללי, אשר נכללות כולם תהיה הכלי ההוא או הגוף ההוא על מתכונתו, ואם יחסר אחד מהם, כבר יהיה חסרון בכלל הכלי ותופסד מלאכתו, או בכלל הגוף מום בו לא ירצה, וכן כל אישי האומה הישראלית מוכרחים לשלמות הקיבוץ הישראלי, באופן שאם יחסר אחד מכל כלה החסרון בכלל האומה בהעדר ממנה איזה שלמות מתיחס מן האיש ההוא אל כלל האומה, כמ"ש חז"ל מי שאינו עוסק בפריה ורביה ה"ז גורם לשכינה שתסתלק מישראל, כיצד אין השכינה שורה אלא על שני אלפים ושני רבבות מישראל, הרי שהיה מנין הזה חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה, ה"ז גרם לשכינה שתסתלק מישראל, ביארו זה תכלית הבאור היאך איש איש מבית ישראל הולך מהלך השלמות אל כל ישראל יחד להשרות עליהם שכינת ה', ומלבד שהמשלנו כל ישראל בכלל אל האברים והחלקים של קיבוץ גויה או כלי מראה שעות אשר כל אבר וחלק מוכרח לשלמות הכלל, עוד יש יתרון לקיבוץ האומה הישראלית שבו לא יתיחס כל אבר רק לאבר אחד מכלל הגויה, כראש או זרוע, יד או רגל, ולא יאמרו על הראש שהוא גוף שלם, וכן בפרט נדבר על כללות הגויה יכלול בזה כל האברים המונים תחתיו, וכן יהיה בחלקים המקובלים בכלי מראה השעות, לא כן באישי האומה המאמנת בה' ובתורתו, שמלבד היותם קיימים באיש, כבר נחשב איש אחד כאומה בכללה, כמשה ע"ה שהיה שקול כנגד כל ישראל, והוא לבדו איש יגבר בענין אלהי נעלה מדרך הטבע לעשות נוראות לבדו כאילו היה הוא בעצמו מחנה כבדה והמון רב, וכמו שהיה הענין באברהם ע"ה שרדף לבדו חיל כדרלעומר והפילם חללים, ומי שאחריו במדרגה שכתוב בהם ורדפו מכם חמשה מאה, ועוד יגזרו אומר במלכת השמים ובהנהגת הטבע בכל אשר ילוו ואין ממרה את דבריהם, כיהושע שאמר שמש בגבעון דום, ויתר הנביאים וחכמי הדורות האלהיים בנפלאותיהם, אשר מצד זה באמת גדול כח האיש הזה מכל בני חלד והוא הנשמה אליהם, אשר כלם נבראו בעבור מציאותו, ועיניך תראינה כי הודיע ה' למשה ב' המעלות האלה אשר בם יתעלה קיבוץ האומה הנבחרת, אחד מצד כללותם, והשנית מצד אישיהם הפרטיים, באמרו שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם וגו'. ואמר דעו אפוא כי בבואכם לספור הקיבוץ הנבחר הזה, תשכילו בו שני ענינים לכבוד ולתפארת, אחד מצד כללותם, שלא תחשבו כלל אישי האומה ככלל גל של אגוזים או עדר הרחלים, שאין האחד הפרטי צריך לשלמות הכלל, רק תחשבו אותם כאברי הגויה שכולם מתאימים ומוכרחים אל הכלל, שע"ז אמר שאו את ראש כל עדת בני ישראל, שכל ראש ומספר הנמצא בהם מוכרח הוא לצורך משפחותם לבית אבותם, לצורך הכלל, שבהחסר ראש אחד יהיה חסרון בכלל המשפחה, כגוף אשר מום בו ע"י חסרון אבר. זאת שנית מצד אישיהם הפרטיים, שכל אחד קיים באיש לבדו לבוא במנין בפ"ע, שעז"ס

חומת אנ"ך

ארבעה דברים יקרים וחשובים כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במכילתא פרשת בא ותרי מינייהו שלא היה בהם דלטורין והיו גדורים בעריות. והני בי תרי תרין דאינון חד דברית הלשון והמעור כחדא שויין. והפוגם ברית הלשון הוא פוגם ברית המעור כמ"ש רז"ל ולפי ששמרו ברית הלשון זכו לשמור ברית המעור. והיה בעבור שהיו גדורים בעריות יצאו ממצרים כמ"ש במדבר רבה פ"ג. וכיון שכבר היו שומרים ברית הלשון וברית המעור בקרבתם לפני הר סיני אהניא להו טובא ופסקה זוהמתן ויוסיפו עוד שלא לדבר לה"ר. וז"ש אלו קרבנו לפני הר סיני שפסקה הזוהמא ובזה לא נדבר לה"ר ולא נתן לנו את התורה דיינו דעיקר נתינתה שלא נדבר לה"ר ולזה מועיל קרבת אלהים בהר סיני. וז"ש ולא נתן לנו את התורה כלומר שהוא יתברך לעתיד יתן התורה וביני ביני שלא לדבר לה"ר אהני קריבת ה"ס. והיינו עירוב פרשיות דבסוף פרשת בחקתי כתיב אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני וסמיך ליה וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד. ואפשר לרמוז המצות גימטריא ר"ת עשר ספירו' כח"ב נח"ת נהי"מ גימטריא תקמ"א כמספר המצות וגם הוא כמספר תיבת ישראל. ואפשר דכיון דזכו להעמיד ריבי רבבות בנים זה מורה שהיו מוכנים לענוה דאשכחן דאמרו רז"ל וגם

ו לשמעון שלמיאל בן־צורישדי :
ז ליהודה נחשון בן־עמינדב :
ח ליששכר נתנאל בן־צוער :
ט לזבולן אליאב בן־חלן : י לבני
יוסף לאפרים אלישמע בן־עמיהוד
למנשה גמליאל בן־פדהצור :
יא לבנימן אבידן בן־גדעני : יב לדן
אחיעזר בן־עמישדי : יג לאשר
פגעיאל בן־עכרן : יד לגד אליסף בן־
דעואל : טו לנפתלי אחירע בן־עינן :
טז אלה קריאי העדה נשיאי מטות
אבותם ראשי אלפי ישראל הם :
יז ויקח משה ואהרן את האנשים
האלה אשר נקבו בשמות : יח ואת
כל־העדה הקהילו באחד לחדש

* בסת"י בשמת חסר ו'

ת"א ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות. סנהד' כו :

°קרואי קרי

תרגום אונקלוס

שְׁלוּמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי : ז. לִיהוּדָה. נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב : ח. לְיִשָּׂשכָר. נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר : ט. לִזְבוּלוּן. אֱלִיאָב בַּר חֵלֹן : י. לִבְנֵי יוֹסֵף. לְאֶפְרַיִם. אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד. לִמְנַשֶּׁה. גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר : יא. לְבִנְיָמִין. אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי : יב. לְדָן. אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי : יג. לְאָשֵׁר. פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן : יד. לְגָד. אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל : טו. לְנַפְתָּלִי. אֲחִירַע בַּר עֵינָן : טז. אִלֵּין מְעָרְעֵי כְּנִשְׁתָּא. רַבְרְבֵי שִׁבְטֵי אֲבָהָתְהוֹן. רֵישֵׁי. אַלְפַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל אִנּוּן : יז. וּדְבַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. יָת גּוּבְרַיָּא הָאִלֵּין. דְּאִתְפָּרַשׁוּ בִּשְׁמָהָן : יח. וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא כְּנַשׁוּ. בְּחַד לְיַרְחָא תִּנְיָנָא.

תפסיר הרס"ג

אבן שדיאור : (ו) ומן שמעון. שלומיאל אבן צורישדי : (ז) ומן יהודה. נחשון אבן עמינדב : (ח) ומן יששכר. נתנאל אבן צוער : (ט) ומן זבולון. אליאב אבן חלן : (י) ומן בני יוסף. פמן אפרים. אלישמע אבן עמיהוד. ומן מנשה. גמליאל אבן פדהצור : (יא) ומן בנימין. אבידן אבן גדעוני : (יב) ומן דן. אחיעזר אבן עמישדי : (יג) ומן אשר. פגעיאל אבן עכרן : (יד) ומן גד. אליסף אבן דעואל : (טו) ומן נפתלי. אחירע אבן עינן : (טז) הולאי דעאה' אלגמאעה. אשראף אסבאט אבאיהם. ריסא אלוף בני אסראיל : (יז) פאכ'ד' מוסי והרון הולאי אלרגאל. אלד'י שרחת אסמאיהם : (יח) וגווקו סאיר אלגמאעה. פי אליום אלאוול

נוה שלום

מט כח. (יז) נקבו, שרחת, נתפרשו שמותיהם. (יח) ויתילדו, פתנאסבו,

חלק הדקדוק

[י) כל הא שויה באמצע תיבה הרי היא במפיק כגון יהצה פדהאל, וכל שאינה שויה הרי היא רפויה כמו

אבן עזרא

כטעם ולא להתיחס לבכורה : (י) לבני יוסף. אחר בני לאה בעבור כבוד רחל על השפחות והחל מאפרים על דרך יעקב אבינו והקדים אפרים ומנשה על בנימין כי הם מקום יוסף ואחר כן החל מדן שהוא בכור השפחות ואחריו אשר כי השם ידע שהוא יהיה ראש החונים על דגל דן ואחר כן גד כי הוא בכור שפחת לאה : (טז) קרואי עדה. הטעם שהעדה לא יעשו דבר עד שיקראום : מטות אבותם. הטעם על השבטים והנה כל אחד נשיא שבט : ראשי אלפי ישראל. כל אחד ראש על כל אלפי השבט כי יש שר לאלף : (יז) ויקח משה ואהרן. עמם : האנשים אשר נקבו. שהם מפורשים כמו אשר פי ה' יקבנו : (יח) ויתילדו. בקשו מתי נולדו בעבור חשבון כ' שנה אז נכתבו תולדתם :

אבי עזר

פעמים אלו מושך עצמו ואחר עמו : (י) (לבני יוסף בעבור כבוד רחל וכו') כי לא מנה הכתוב דרך תולדתם כאומר פ' ויצא כזה ראובן שמעון לוי ויהודה דן ונפתלי גד אשר יששכר זבולון יוסף ובנימין מפני כבוד רחל להקדים בניה לבני השפחות וכן נמנו בפ' שמות מטעם זה ומה שכתב שהקדים אפרים ומנשה לפני בנימין וכו' כי קשה לרב דהוה למחשב תחלה האבות

בעל הטורים

(טז) קרואי העדה. ו"ו קטיעא. וקרי קרואי בשביל שלומיאל בן צורישדי שהוא זמרי בן סלוא וכן בעדת קרח קראי כתיב חסר

רש"י

(טז) אלה קרואי העדה. הנקראים לכל דבר [ט] חשיבות שבעדה : (יז) האנשים האלה. את שנים עשר נשיאים [י] הללו : אשר נקבו. לו כאן בשמות :

שפתי חכמים

ט רצונו לתרץ וכי זה היה חשיבותן שהיו קוראין כל העדה לכן פי' הנקראים לאת עצה ותיקון לכל צרכי העדה: י רצ"ל הל"ל ויקח משה ואהרן אותם שהרי לעיל מיניה כתיב נשיאי העדה וממילא ידעינן שהם הנזכרים למעלה אלא ודאי הואיל וכתיב האנשים האלה יכול אני לומר שהיו אחרים ולא נשיאים. לכן פרש"י י"ב נשיאים הללו וא"ת אחרים היו לכך פרש"י אשר נקבו לו כאן בשמות ומי הם אשר נקבו כאן בשמות הוי אומר אלו הנשיאים והוסיף מלת לו כי בזולתו לא יודע למי נקבו. וא"ת מנ"ל לרש"י לפרש כן דלמא אחרים הן. וי"ל דכתיב האנשים האלה בה"א דהול"ל אנשים אלה. וא"ת למה לא אמר סתם ויקח אותם כמו שהקשה מ"י ונראה דמתחלה אמר ראש לבית אבות ואח"כ הוסיף אמר נשיאי מטות וה"א ראשי אבות לאו נשיאים על כל השבטים רק על משפחה אבל כאן כתיב קריאי עדה נשיאי מטות כאן מיירי בנשיאים ממש ולעולם אחרים הם ולכך אמר קרואי העדה כדי לידע מי הם שנקראים לכל דבר חשיבות לכן אמר האנשים האלה דהם הם הנשיאים וק"ל נלי"ע (קל"ע) מהרש"ל כתב דק"ל למה כתב אשר נקבו בשמות שהיה די אם כתב את האנשים האלה לכ"פ

סדר יחום בני ישראל

במספר שמות כל זכר לגלגלתם, ואמר שמלד כלותם מבן עשרים שנה ומעלה תפקדו אותם לצבאותם. שמכל הפרטים יתהוה הכלל לצבא לכא מתנה אנשים זאת, ומלד פרטיותם אומר ואתכם יהיו איש איש למטה, ר"ל שכל איש פרטי מהם יוחשב ככלל המטה וכשבט שלם, איש ראש לבית אבותיו הוא, שכל איש פרטי הוא ראש לבית אבותיו, באופן שכל אחד בפני עצמו יהיה חשוב ככלל הקיבוץ : (ד) ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא. הספר זקן אהרן מקשה מדוע מתחלה אמר איש איש, ואח"כ אמר איש ראש וגו', ומתרץ כי יוכל לומר כי רמז להם פה כי מכל הפקודים האלה של משה ואהרן לא נכנס לארץ ישראל אלא שנים והם יהושע וכלב, וזהו ואתכם יהיו, ר"ל ממספרכם יהיו שנים אלו ולא יותר, ואמר איש ראש לבית אבותיו הוא, כמו שאחד מן השנים יהיה ראש לכל שבטי ישראל, והוא יהושע שהיה כמו מלך במקום משה רבינו :

חומת אנ"ך

אחיו יקטן דלפי שהיה מקטין עצמו זכה להעמיד כל כך משפחות. והיה נקל להם להיות בהר סיני באחדות כמ"ש ויחן שם ישראל וזכו לקבל תורה. וז"ש אלה המצות אשר צוה ה' דכביכול משמו הגדול אנו לומדים הענוה דלא יש בכל האותיות אותיות שמספרם מועט כמו אותיות השם. דרך משל אל"ף גימטר' קי"א. בי"ת גימטריא תי"ב וכיוצא. את משה שהיה עניו. אל בני ישראל אשר היו באחדות בהר סיני שהיה כמוך והן הנה היו בגרם המעלות שקבלו התורה. ובא האות על הענוה מריבוי רבבות ישראל שכבר היה להם הכנה לענוה ובודאי שיהיו התולדות זרעא מעליא שפר יוחסין ובזה זכו לתורה. וז"ש וידבר ה' אל משה וכו' שאו את ראש וכו' ולזה נתקנאו א"ה על קריבת ה"ס שפסקה זוהמתם וכמעט היה מועיל כקבלת התורה. וא"ל הביאו לי ספר יוחסין דהיה לישראל ענוה ושמרו ברית הלשון וברית המעור וזכו לרבוי בנים והיינו

מסורת הקריאה

(ג) כל יצא. עין לקמן פסוק ל"ו : (ח) לישׂשכר. נמסר עליו ג' בטעם בענין. פי' ג' שמות השבטים בטעם פשטא קטן. א' דין, ב' לבנימין פסוק י"א. ג' לנפתלי ט"ו. יב"ן סימן. ר"ת יששכר בנימן נפתלי : (טז) קריאי. הרי"ש במלאפום. ועין פ' פנחס כ"ו ח' : (יח) הקהילו.

נחל קדומים

למנינם וכל שעה שישראל נמנים לדבר מצוה שכינה עמהם. רבינו אפרים ז"ל : ה (ד) לראובן אליצור בן שדיאור. מה הצור סובל כל מה שבבית כך סבל הקב"ה עונות ראובן ומחל לו כשעשה תשובה וממי למד מיהודה בשעה שאמר הוציאוה ותשרף וזהו שדי אור השלך לאש ואז הודה והודה ג"כ ראובן. לשמעון שלומיאל בן צורי שדי אף שחטא בשיטים עשה לו הקב"ה שלום שסמכו אצל ראובן בדגלים. ליהודה נחשון על שם שירד לנחשול ים וכ'

מרפא לשון

שיצוו לאחרים למנותם ואח"כ יביאו להם סכום מניינם וכמ"ש בריש פ' כי תשא אלא שקשה לזה מש"ה למטה פקד את בני לוי, פקד כל בכור זכר, שמלשון זה מוכח שהוא ימנה אותם ממש, שאל"כ היל"ל שא את ראש, ואפשר שאעפ"י שאמר פקד היינו ע"י אחרים כמו ועשית שלחן, עשה לך שתי חצצרת, שאעפ"י שהוא אומר למשה עשה, כוונתו שיעשה ע"י אחרים, ומה שלא אמר שא מפני שצוה למנותם מבן חדש ומעלה שיש טורח גדול במניינם בפרטות יותר מחשבון כללותם דלשון שא את ראש משמע שידע כלל המנין וכמשי"ת לקמן ג' מ'. חי) הקהילו, כנשו. כצ"ל

הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְגֻלְגְּלֹתָם׃
יט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינָי׃ ס שני כ וַיִּהְיוּ
בְנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
צָבָא׃ כא פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן
שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
כב לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם פְּקֻדָיו בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת
לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
כג פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה

תרגום אונקלוס

וְאִתְיַחֲסוּ עַל זַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן. בְּמִנְיַן שְׁמָהָן. מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין. וּלְעֵילָא לְגוּלְגְּלָתְהוֹן: יט. כְּמָא. דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה. וּמְנָנוּן בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי: כ. וַהֲווֹ בְנֵי רְאוּבֵן בּוּכְרֵיהּ דְיִשְׂרָאֵל. תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן. בְּמִנְיַן שְׁמָהָן לְגוּלְגְּלָתְהוֹן. כָּל דְּכוּרָא. מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. כֹּל נָפֵיק חֵילָא: כא. מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן. אַרְבְּעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: כב. לִבְנֵי שִׁמְעוֹן. תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן. מִנְיָנוֹהִי. בְּמִנְיַן שְׁמָהָן לְגוּלְגְּלָתְהוֹן. כָּל דְּכוּרָא. מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. כֹּל נָפֵיק חֵילָא: כג. מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן

תפסיר הרס"ג

מן אלשהר אלת'אני. פתנאסבו לעשאירהם וביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה. פצאעדא לגמאגמהם: (יט) כמא אמר אללה מוסי. עדהם פי ברייה' סיני: (כ) פכאן בני ראובן בכר אסראיל. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא לגמאגמהם. כל ד'כר. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ'רג פי גיושהם: (כא) ואלמעדודין כד'אלך מנהם. סתה וארבעין אלפא וכ'מס מאיה: (כב) לבני שמעון. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. עדדהם. באחצא אסמא לגמאגמהם. כל ד'כר. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ'רג פי גיושהם: (כג) ואלמעדודין כד'אלך מנהם. תסעה וכ'מסין

אבן עזרא

(יט) ויפקדם. משה שהוא העיקר והחל מראובן כי הוא הבכור ואחריו שמעון הנולד אחריו ואחריו גד בכור שפחת לאה והנה דגל ראובן ואח"כ דגל יהודה ואח"כ דגל אפרים ואח"כ דגל דן והחונים על כל דגל ודגל כאשר הם בחנכת המזבח ודע כי אחר שהיו כל השבטים שנים עשר שיצא לוי יהיו ליוסף בנים שנים ורוחות העולם ארבע הנה לכל רוח שלשה והנה יש ללאה חמשה בנים יחסר האחד ויהיו לה שני דגלים השלימו הדגל עם בכור שפחתה ושמוהו עם דגל ראובן שהוא גם בכור והדגל השני ליהודה והחונים עליו אחיו הקטנים ממנו ולרחל דגל בפני עצמה ואפרים מקום יוסף הוא קודם מנשה כדברי יעקב והדגל הרביעי לשפחת רחל שהוא הבכור שלה ואחריו אשר יאם הוא קטן בשנים מנפתלי בעבור היות הדגל לבן שפחת רחל שם זאת המעלה לבן שפחת לאה ואם תסתכל היטיב אז תדע כי הראש הוא הדרום והזנב הוא הצפון ולא אוכל לפרש על כן ראובן בדרום כי הוא הראש ודן בצפון ודע כי לא היו גבורים בשבטים כשבט יהודה הנמשל לגור אריה וכשבט דן הנמשל כן בדברי משה על כן היו הם בראשונה ובאחרונה והזכיר לגלגלותם בראובן גם בשמעון להורות על האחרים כי הכתוב אחז

אבי עזר

ואח"כ הבנים הקרואים על שם האבות ודברי רב עולים יפה גם בני השפחות אשר מנה הכתוב שלא כסדר תולדותם: (טז) (קרואי עדה הטעם שעדה לא יעשו דבר עד שיקראם) ולפי דברי הרב נכון לפרש קרי וכתיב על אופן היאות היינו שהעדה סרים למשמעתם אם הנשיאים

רשב"ם

(יט) ויפקדם במדבר סיני. לפי שלמנין שני שבפנחס כתיב וידבר משה ואלעזר אותם בערבות מואב. לכך נאמר כאן. כי חשבון הראשון היה במדבר סיני:

בעל הטורים

ושם חסר הוי"ו לגמרי. לפי שהיו כלם רשעים. אבל בכאן היו האחרים צדיקים: (יט) במדבר סיני. שנים דסמיכי בסוף פסוק ויפקדם במדבר סיני. ואידך ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני. לפי שכשהיו נמנין היו מקריבים עליהם קרבנות כדי שלא ישלוט בהם דבר כדכתיב כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו: (כב) לבני שמעון לגלגלתם. הלמ"ד עקומה למטה לפי שהנשיא שלו זמרי בן סלוא חטא ונפלו משבטו והלמ"ד הוא גבוה מכל האותיות לכך חסר משבטו שלא העמיד לא מלך ולא שופט. הלמ"ד השני דגלגלתם דשמעון עשויה כמגילה וזקופה ואין לה כובע בראשה. לפי שהורה נשיא בית אב לשמעוני זנות בישראל בגלוי הראש ובקומה זקופה:

שפתי חכמים

מפני נקבו לו כאן בשם חשיבות שראוין לאותה גדולה ונשיאות היפך המרגלים שנקראו בשם גנאי על שם סופן כדאיתא במדרש רבה: ב הולרך לפרש כן לפי שמלת ויתילדו הוא מבנין התפעל שעומד בעצמו ואם היה כמשמעו מלשון לידה היה משמע שהולידו את עצמם ל"פ שהביאו שהם עצמם הביאו את ספריהם כו': ל מזקת ל' כבוד כמו שפרש"י בפ' בהר אל אחוזת אבותיו ישוב פי' אל מזקת אבותיו והוא ל' כבוד:

רש"י

(יח) ויתילדו על משפחתם. הביאו ספרי יחוסיהם ב ועידי חזקת ל לידתם כל אחד ואחד להתייחס על השבט:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) ויהיו בני ראובן בכור ישראל. לפי שבנסיעה היה יהודה ראשון נותן כאן טעם למה נמנה ראובן ראשון לפי שהיה בכור ישראל: במספר שמות לגלגלתם. למה נאמר לגלגלתם בראובן ושמעון יותר מכל שאר השבטים. לפי שקינטרן יעקב כאשר בירך בניו והולרכו לכפרה וגבי שקלים הבאים לכפרה כתיב בקע לגלגלת:

נחל קדומים

מתחלפת בל' כמו לשכות נשכות. בן עמי נדב על עמו של הקב"ה בעשה נדיב כי משם זכה יהודה למלכות. עמ"ש פ' בהעלותך דף י"ח ע"א. לישכר נתנאל שנתנו התורה בלבם בן צוער שקבלו עליהם טורח צער של כל ישראל שהיו שואלין אותם ומשיבין להם. לזבולון אליאב על שם הברכה זבולון לחוף ימים. אלי על שם אלונים מבשן עשו משוטיך אב על שם הספינה כמד"א חלפו עב אניות אבה בן חילון על שם ברכת משה ושפוני טמוני חול. לאפרים על שם יוסף אלי שמע ולאדונתו לא שמע. עמיהוד עמי הודו שארונו של חי העולמים נושאים אצלו ארונו של יוסף. למנשה גמליאל גמלו אל טובה ועשאו מלך ופדהו צור מדינה של גהינם. אפשר לומר דאז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו וכו' וכן יוסף הוא יתברך עוזרו כי הוא התעורר לפרוש והקב"ה גמר וחזקו ואפ"ה נתן לו שכר משלם וזה הרמז אלי שמע ולאדונתו לא שמע ועל זה עמי הוד לתת לו הוד מלכות וזכה להיות מלך. גמליאל שהקב"ה גמלו כל טוב אף שלאמת פדה צור הקב"ה פדהו עכ"ז על התעוררותו ומחשבתו גמלו אל כאלו הוא לבדו עשה לכוף יצרו ודוק ועמ"ש שם פ' בהעלותך בס"ד. לבנימן אבידן כשילדתו אמו סברה שימות ואביו

חומת אנ"ך

שהיו מיוחסין ולכך זכו לתורה ודוק היטב: (ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל. ר"ה בגימטריא תר"ג כמנין בני ישראל תר"ג אלף כמנין המצות תר"ג ועשרת הדברות תרי"ג וכן כי תשא את ראש בני ישראל בגימטריא תרי"ג. ומבן עשרים לפי שלמעלה אין עונשין עד שיהא בן עשרים וראוי לבנים כי בן י"ח לחופה וא"כ בן עשרים ראוי לבנים.רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י. ויש לרמוז כי המצות גימטריא ישראל. ומ"ש על בן עשרים הוא טוב טעם דרך דרש על מה שאין מענישין למעלה עד שיהא בן עשרים וזהו מדת רחמיו ית' רת"ם רחמתי"ם לראש גבר

מסורת הקריאה

נמסר עליו לית וחד הקהילו. בפתח דברים ל"א כ"ח: (כ) במספר שמות. נמסר עליו ב' בטעם בענין ר"ש סימן. פי' ב' כתיבי במספר שמות בטעם מהפך פשטא בענין זה. ר"ש סימן ראשי תיבות ראובן שמעון. בהם כתיבי בטעם מהפך פשטא ושא"א בטעם רביע: (כד) לבני גד. נמסר עליו כולם בטעם בענין במ"א דאפרים. פי' כל השבטים מתחילים לבני בטעם מונח זקף. בר מן אחד דאפרים דשם מתחיל לבני יוסף במהפך פשטא: (כה) וארבעים אלף, ב'

וחמשים אלף ושלש מאות: פ
כד לבני גד תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
כה פקדיהם למטה גד חמשה
וארבעים אלף ושש מאות
וחמשים: פ כו לבני יהודה
תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמת מבן עשרים
שנה ומעלה כל יצא צבא:
כז פקדיהם למטה יהודה ארבעה
ושבעים אלף ושש מאות: פ כח לבני
יששכר תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
כט פקדיהם למטה יששכר ארבעה
וחמשים אלף וארבע מאות: פ
ל לבני זבולן תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
לא פקדיהם למטה זבולן שבעה
וחמשים אלף וארבע מאות: פ
לב לבני יוסף לבני אפרים תולדתם
למשפחתם לבית אבתם במספר

תרגום אונקלוס

חמשין ותשעא אלפין ותלת מאה: כד. לבני גד. תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון. במנין שמהן. מבר עשרין שנין ולעילא. כל נפיק חילא: כה. מנייניהון לשבטא דגד. ארבעין וחמשא אלפין. ושית מאה וחמשין: כו. לבני יהודה. תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון. במנין שמהן. מבר עשרין שנין ולעילא. כל נפיק חילא: כז. מנייניהון לשבטא דיהודה. שבעין וארבעא אלפין ושית מאה: כח. לבני יששכר. תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון. במנין שמהן. מבר עשרין שנין ולעילא. כל נפיק חילא: כט. מנייניהון לשבטא דיששכר. חמשין וארבעא אלפין וארבע מאה: ל. לבני זבולון. תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון. במנין שמהן. מבר עשרין שנין ולעילא. כל נפיק חילא: לא. מנייניהון לשבטא דזבולון. חמשין ושבעא אלפין וארבע מאה: לב. לבני יוסף לבני אפרים. תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון.

תפסיר הרס״ג

אלפא ות׳לאת׳ מאיה: (כד) לבני גד. תיאלדידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ׳רג פי גיושהם: (כה) ואלמעדודין כד׳אלך מנהם. כ׳מסה וארבעין אלפא. וסת מאיה וכ׳מסין: (כו) ובני יהודה. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ׳רג פי גיושהם: (כז) ואלמעדודין כד׳אלך מנהם. ארבעה וסבעין אלפא וסת מאיה: (כח) ובני יששכר. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ׳רג פי גיושהם: (כט) ואלמעדודין כד׳אלך מנהם. ארבעה וכ׳מסין אלפא וארבע מאיה: (ל) ובני זבולון. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ׳רג פי גיושהם: (לא) ואלמעדודין כד׳אלך מנהם. סבעה וכ׳מסין אלפא וארבע באיה: (לב) לבני יוסף לבני אפרים. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא

אבי עזר

קוראים אותם לאסוף גם העדה לא יעשו דבר מבלי הגיד אל הנשיאים ולקרא להם ועיין לקמן פ׳ קרח קריאי מועד ועיין פ׳ שמות פקודי החיל: (יט) (ויפקדם משה וגו׳) לפי שהלוי לא היה בתוך הדגלים ומשלים תחתיו בני יוסף לשנים עשר וזה שכתב הרב והנה יש ללאה חמשה בנים ויחסר האחד פירש לפי שהלוי לא היה בתוך הדגלים כדאמרן ודברי הרב נאמרים יפה לפרש טעם הדגלים שחוברו יחד לפי כבוד האמהות ולפי כבוד השפחות ולפי כבוד השנים ועיין פ׳ כי תבא: שם (ואפרים מקום יוסף) קודם מנשה עיין בפ׳ פינחס שם נחשב מנשה קודם אפרים ושם כתב הרב טעם אחר: שם (לגלגלותם ברלונן) גם בשמעון להורות על אחרים וכו׳ וכן לקמן בפ׳ נשא נאמר הקריב אלא נתגאל לגד ואחז הכתוב דרך קצרה גם כאן לא נאמר בשאר נשיאים לגלגלותם:

ת״א לבני יהודה. סנהדרין כו:

בעל הטורים

(לב) לבני יוסף לבני אפרים ולא אמר לבני יוסף לאפרים. לפי שיוסף לא ישא במטת אביו משום כבוד מלכות לא רצה למנותו

נחל קדומים

קרא לו בנימן שנולד לעבור ימים שלמים ולא ימות לכך נקרא אבי דן שאביו דן בין דברי אמו לדבריו. בן גדעוני שעתיד לגדע משתיתו של שרש עמלק והם שאול ומרדכי לדן אחיעזר שנעשה אח ליהודה לעזרו במלאכת המשכן ואין עזר אלא יהודה שנאמר ועזר מצריו תהיה וכן על דוד שבא מיהודה שנאמר שויתי עזר על גבור בן עמי שדי שדן עמו כיהודה שאמר השליכוה לכבשן האש. לאשר פגעיאל בן עכרן בנות אשר יפות ונאות ונשאות למלכים וכל שהיה עכור ומהוייב למלך בתו היתה מבקשת למלך ומוחל ופגעיאל לשון תפלה. לגד אליסף בן דעואל שהוסיף הקדוש ברוך הוא על ממונם ששמרו מה שנדרו ללכת לפני אחיהם למלחמה בן דעואל שידעו מצות האל. לנפתלי אחי רע אחי לשון ארץ שמנה כמו ותרעצנה באחו רע לשון רצון כמו רעוא שהיתה ארץ נפתלי עושה פירות כרצון בעליה. בן ענן שהיו ענגים משקים ארצו ומעיינות הרבה היי בארצו וע״ז אמר ומלא ברכת ה׳. רבינו מהר״א מגרמיזא בפירושו כ״י ואחר זמן ראיתי קצת מהאמור בס׳ אמרי נועם וברז״ל. וראיתי להקדוש רבינו שלמה אסתרוק בפרישתו כ״י שכתב שמעתי שבכל מטה האמצעי של ד׳ דגלים נזכר בסוף שמותיהם אל. בדגל יהודה האמצעי נתנאל בדגל ראובן האמצעי שלומיאל בדגל אפרים האמצעי גמליאל בדגל דן האמצעי פגעיאל לקיים מה שנאמר אני ה׳ שוכן בתוכם. וכן באו בנשיאים בחנוכתם זה אחר זה נתנאל ביום ב׳. שלומיאל ביום ה׳. גמליאל ביום ח׳ פגעיאל ביום י״א וכשתצרף ב׳ ה׳ ח׳ י״א עולה כ״ו

מסורת הקריאה

בטעם בענין גד דפקודים ודדגלים וסי׳ ג״ז גד זקף, ר״ל ב׳ כתיב בטעם מהפך פשטא זקף בענין, אצל גד דפקודים דין, ודדגלים לקמן

שְׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
יֹצֵא צָבָא׃ לג פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרָיִם
אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
לד לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
לה פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ פ לו לִבְנֵי
בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
לז פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה בִנְיָמִן חֲמִשָּׁה
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
לח לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
לט פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים
אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ פ מ לִבְנֵי אָשֵׁר
תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ מא פְּקֻדֵיהֶם
לְמַטֵּה אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ מב בְּנֵי נַפְתָּלִי

תרגום אונקלוס

בְּמִנְיַן שְׁמָהָן . מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא . כֹּל נָפֵיק חֵילָא : לג. מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְאֶפְרָיִם . אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה : לד. לִבְנֵי מְנַשֶּׁה . תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן . בְּמִנְיַן שְׁמָהָן . מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא . כֹּל נָפֵיק חֵילָא : לה. מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה . תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתָן : לו. לִבְנֵי בִנְיָמִין . תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן . בְּמִנְיַן שְׁמָהָן . מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא . כֹּל נָפֵיק חֵילָא : לז. מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִין . תְּלָתִין וַחֲמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה : לח. לִבְנֵי דָן . תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן . בְּמִנְיַן שְׁמָהָן . מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא . כֹּל נָפֵיק חֵילָא : לט. מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְדָן . שִׁתִּין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה : מ. לִבְנֵי אָשֵׁר . תּוֹלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן . בְּמִנְיַן שְׁמָהָן . מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא . כֹּל נָפֵיק חֵילָא : מא. מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר . אַרְבְּעִין וְחַד אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה : מב. בְּנֵי נַפְתָּלִי . תּוֹלְדָתְהוֹן

תפסיר הרס"ג

אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ׳רג פי גיושהם: (לג) ואלמעדודין כד׳אלך מנהם. ארבעין אלפא וכ׳מס מאיה: (לד) ובני מנשה. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ׳רג פי גיושהם: (לה) ואלמעדודין כד׳אלך מנהם. את׳נין ות׳לאת׳ין אלפא ומאיתין: (לו) ובני בנימין. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ׳רג פי גיושהם: (לז) ואלמעדודין כד׳אלך מנהם. כ׳מסה ות׳לאת׳ין אלפא וארבע מאיה: (לח) ובני דן. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ׳רג פי גיושהם: (לט) ואלמעדודין כד׳אלך מנהם. את׳נין וסתין אלפא וסבע מאיה: (מ) ובני אשר. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ׳רג פי גיושהם: (מא) ואלמעדודין כד׳אלך מנהם. ואחד וארבעין אלפא וכ׳מס מאיה: (מב) בני

רבינו בחיי

(מה) ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית אבותם מבן עשרים שנה ומעלה. יש שפירש כי בא הכתוב הזה לומר שלא נפקדו בני עשרים אלא מעשרים ומעלה ואחר כך חזר ואמר ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף וגו׳ כי ספר כמה היו. ויתכן לומר במה שהזכיר שני פעמים ויהיו, כי הראשון הוית המספר ושני הוית הקיום והעמידה. כי מפני שעין הרע שולטת במנין לכך נזכר בהם הקיום כי כן מצינו לשון הויה במעשה בראשית בדברים הקיימים כגון האור ונפש האדם הוא שכתב (בראשית א) ויהי אור וכתיב (שם ב) ויהי האדם לנפש חיה כי על כן חזר והזכיר לשון הויה עם הדבר הנברא בעצמו לבאר כי גזר בהם הקיום לעד כמאמר הנביא ע"ה (ירמיה לא) כה אמר ה׳ נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור.

בעל הטורים

בדגלים ונקרא הדגל על שם בניו. לכן אמר לבני אפרים כדרך שאומר בכולן: (מב) בני נפתלי. בכולן אומר לבני לבד בנפתלי

נחל קדומים

כשמו הקדוש שעולה כ"ו: מב (ה) בני נפתלי. בכלן כתוב לבני ובנפתלי כתוב בני לפי שבנפתלי היו בנות יותר מבנים לכך ברכו יעקב בלשון אשה נפתלי * אילה * שלוחה * הנותן ר"ת אשה ותדע לך שהוא כן שהרי כשמתו ס׳ רבוא אנשים ולא נשים אז נתרבו נשים יותר מאנשים לכך כתיב בפנחס בני בני ולא לבני כי נתרבו בנות יותר מבנים הם תרי"ג. רבינו מהר"א מגרמיזא

מסורת הקריאה

ב׳ ס"ו: (לו) כל יצא צבא, נמסר עליו כן כולם במ"ב כל יצא צבא בישראל, פי׳ כולם שבענין זה כתיב כל בטפחא יצא צבא מרכא סוף פסוק, בר מן ב׳ דכתיב כל יצא צבא בישראל, ושם כל במקף ובקמץ, וסי׳ א׳ לעיל פסוק ג׳, ב׳ לקמן פסוק מ"ה: (מ) כל יצא, עין

רמב"ן

(מה) ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית אבתם כל יוצא צבא בישראל. הוצרך הכתוב להגיד מספר הכלל לאחר שהגיד הפרטים כי נצטוה משה ואהרן שידעו מספר מפקד העם וידעו מספר כל שבט כי כן דרך המלכים במנותם את העם. ולא הבינותי טעם המצוה הזאת למה צוה בה הקב"ה כי היה צורך שיתיחסו לשבטיהם בעבור הדגלים אבל ידיעת המספר לא ידעתי למה צוה שידעו אותו אולי להודיעם חסדו עליהם כי בשבעים נפש ירדו אבותיהם מצרימה ועתה הם כחול הים וכך וכך בני עשרים ואחרי כל דבר ומגפה ימנם להודיע כי הוא משגיא לגוים ימחץ וידיו תרפנה וזהו שאמרו רבותינו מרוב חבתם מונה אותם כל

תרגום אונקלוס

לְזַרְעִיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן. בְּמִנְיַן שְׁמָהָן. מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. כֹּל נָפֵיק חֵילָא: מג. מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי. חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה: מד. אִלֵּין מִנְיָנַיָא. דִּמְנָא משֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל. תְּרֵי עֲשַׂר גּוּבְרִין. גּוּבְרָא חַד לְבֵית אֲבָהָתוֹהִי הֲווֹ: מה. וַהֲווֹ. כָּל מִנְיָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן. מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. כָּל נָפֵיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל: מו. וַהֲווֹ כָּל מִנְיָנַיָא. שִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין. וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין: מז. וְלֵיוָאֵי לְשִׁבְטָא דַאֲבָהָתְהוֹן. לָא אִתְמְנִיאוּ בֵּינֵיהוֹן: מח. וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר: מט. בְּרַם יָת שִׁבְטָא דְלֵוִי לָא תִמְנֵי. וְיָת חוּשְׁבָּנְהוֹן לָא תְקַבֵּיל. בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: נ. וְאַתְּ. מַנֵּי יָת

תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: מג פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ מד אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ: מה וַיִּהְיוּ כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל: מו וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: מז וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם: פ מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: מט אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: נ וְאַתָּה הַפְקֵד *

תפסיר הרס"ג

נפתלי. תיאלידהם לעשאירהם לביות אבאיהם. באחצא אסמא. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ'רג פי גיושהם: (מג) ואלמעדודין כד'אלך מנהם. ת'לאת'ה וכ'מסין אלפא וארבע מאיה: (מד) הולאי אלמעדודין. אלד'י עדהם מוסי והרון ואשראף אל אסראיל. אלאת'ני עשר אלרגל. כל ואחד מנהם שריף בית אביה: (מה) וכאן מן עדה מנהם. מנסובא אלי בית אבאיה. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כל מן יכ'רג פי גיושהם: (מו) פכאן גמלת אלמעדודין. סת מאיה' אלף ות'לאת'ה' אלאף. וכ'מס מאיה וכ'מסין: (מז) ואמא אלליואניין. פלם יעדו מעהם לסבט אבאיהם: (מח) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (מט) אמא סבט לוי פלא תעדה. ולא תרפע גמלתהם. פי מא בין בני אסראיל:

אבן עזרא

דרך קצרה: (מה) ופירוש ויהיו כל פקודי בני ישראל. שלא נפקדו רק מי שהוא מבן עשרים שנה ואחר כך ויהיו כל הפקודים בכללם: (מז) התפקדו. משני בנינים כי הוא בנין התפעל ועם בנין שלא נקרא שם פועלו: (מט) אך את מטה לוי. פי' לא התפקדו כי פקדת המשכן עליהם ראשם לא תשא. כללם כאשר פירשתי: (נ) ואתה הפקד את הלוים. באר למה לא התפקדו כי פקדת המשכן עליהם על כן לא יצאו בצבא: משכן העדת. הוא אהל מועד והמשכן לארון ששם העדות: ועל כל כליו. כמנורה והשלחן והמזבחות: ועל כל אשר לו. הם כלי הכלים: המה ישאו. הם הם הנושאים בנסוע המחנה והם המשרתים

אבי עזר

(מז) (התפקדו משני בניינים) כי הנקודה מורה על בנין הפעל והתי"ו ודגש מורים על בנין התפעל ונקרא בפ' המדקדקים מורכב וכל המורכבים הן מגזרות או מבניינים מורים על דבר נסתר ונעלם ממנו: (מט) (אך את מטה לוי כי השם צוה לו כן) הנה דחוק לרב מפני שנאמר תחלה והלוים למטה אבותם לא התפקדו ואח"כ נאמר אל משה אך את מטה לוי לא תפקוד לכן מפרש שהפרשה זו מפרש טעמא דלעיל וגרס קושטא קאי כי אין מוקדם ומאוחר בתורה ולא נריכנא לדברי

רבינו בחיי

לילה וגו'. וכתיב אחריו אם ימושו החוקים האלה מלפני וגו' גם זרע

בעל הטורים

שאמר בני. לפי שבשבט נפתלי היו בנות יותר מבנים. לכן רמז בברכת נפתלי אשה. אילה שלוחה הנותן כ"ת אשה. ולפיכך בפנחס כתיב בכולן בני לפי שמתו האנשים ונתרבו הנשים. ולכן

רש"י

(מט) אך את מטה לוי לא תפקד. (במדבר רב' ב"ב קכא) כדאי הוא לגיון של מלך להיות מ נמנה לבדו. דבר אחר צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנמנין מבן עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר אמר אל יהיו אלו בכלל לפי שהם שלי נ שלא טעו בעגל: (נ) ואתה הפקד את

רשב"ם

(מז) והלוים למטה אבותם לא התפקדו בתוכם. כמו שמפרש והולך אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' ומפרש הטעם כי לא ילכו בצבא המלחמה אלא הפקד את

שפתי חכמים

מ כלומר שלא יהא מניינם מבן עשרים אלא מבן חדש ומעלה כיון שהם לגיון המלך חשובים הם הקטנים שילאו מכלל נפל כמו יולאי לבא בישראל: נ כי לפי טעם ראשון למה כתיב אך דהא כל אכין מיעוטין הן מ"ה פי' ד"א והמיעוט הוא מגזירת בן עשרי' שימותו במדבר. וא"ת היה לו למנקט שלא טעו במרגלים שהרי מה שבמדבר מתו בשביל גזירת מרגלים היה. וי"ל דגם הלוים טעו במרגלים רק בעגל לא טעו לכך לא נענשו שהרי אפי' ישראל לא נענשו אלא בשביל השני עבירות כמו שמוכיח רש"י בפ' שלח לך הואיל וכתיב תשאו את עונותיכם ולא כא' תשאו את עונכם אלא ודאי שתי עבירות של עגל ושל מרגלים. והא דפרש"י לקמן בפ' אלה הדברים שלא היו הלוים עמהם בשלוח מרגלים ואפי' בעלם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מז) והלוים למטה אבותם לא התפקדו בתוכם לפי שלא היה מנינם שוה שישראל נמנים מבן עשרים שנה והלוים מבן חדש ומבן שלשים כדלקמן. (מט) אך את מטה לוי לא תפקוד וגו'. להוציאם מן הגזירה לפי שצפה הקב"ה שעתידין ישראל להכעיס לפניו ולגזור עליהם במדבר הזה יפלו פגריכם. לפיכך לא כלה הקב"ה למנותם עם

נחל קדומים

ז"ל. ועיין בפני דוד: מו (ו) ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלשת וגו'. כמנין בנ"י ישרא"ל כנגד תר"ג מצות ועשרת הדברות

רמב"ן

שעה ועוד כי הבא לפני אבי כל הנביאים ואחיו קדוש ה' והוא נודע אליהם בשמו יהיה לו בדבר הזה זכות וחיים כי בא בסוד העם ובכתב בני ישראל וזכות הרבים במספרם וכן לכולם זכות במספר שימנו לפני משה ואהרן כי ישימו עליהם עינם לטובה יבקשו עליהם רחמים ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ולא ימעיט מספרכם והשקלים כופר על נפשותיכם. ובמדבר סיני רבה ראיתי כך במספר שמות לגלגלותם אמר לו הקב"ה למנותם בכבוד ובגדולה לכל אחד ואחד לא תהיה אומר לראש המשפחה כמה במשפחתך כמה בנים יש לך אלא כולהון יהון עוברים לפניך באימה ובכבוד ואתה מונה אותם הה"ד במספר שמות מבן עשרים שנה ומעלה לגלגלותם ויתכן שנאמר עוד כי היה זה כדרך שהמלכות עושה בבואם למלחמה כי עתה היו מזומנים ליכנס לארץ ולבא במלחמה עם מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ועם השאר כולם כמו שאמר נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' והיו משה והנשיאים צריכין לדעת מספר חלוצי צבא המלחמה וכן מספר כל שבט ושבט ומה יפקוד עליו בערבות מואב במערכות המלחמה כי התורה לא תסמוך על הנס שירדוף אחד אלף. וזה טעם כל יוצא צבא בישראל כי המנין מפני צבא המלחמה ועוד

הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הֵמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהֵם יְשָׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃
נא וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃
נב וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ לְצִבְאֹתָם׃
נג וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא־יִהְיֶה קֶצֶף עַל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת׃
נד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן

ת״א וסזר סקרב יומת. מכות כד:

תרגום אונקלוס

לֵיוָאֵי עַל מַשְׁכְּנָא דְסָהֲדוּתָא וְעַל כָּל מָנוֹהִי וְעַל כָּל דְּלֵיהּ. אִנּוּן. יִטְלוּן יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי. וְאִנּוּן יְשַׁמְּשׁוּנֵיהּ. וּסְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא יִשְׁרוֹן׃ נא. וּבְמִטַּל מַשְׁכְּנָא. יְפָרְקוּן יָתֵיהּ לֵיוָאֵי. וְחִילוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטִיל׃ נב. וְיִשְׁרוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. גְּבַר עַל מַשְׁרוֹהִי. וּגְבַר עַל טִקְסֵהּ לְחֵילֵיהוֹן׃ נג. וְלֵיוָאֵי. יִשְׁרוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְסָהֲדוּתָא. וְלָא יְהֵי רוּגְזָא. עַל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיִטְּרוּן לֵיוָאֵי. יָת מַטְּרַת מַשְׁכְּנָא דְסָהֲדוּתָא׃ נד. וַעֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּכֹל. דְּפַקִּיד יְיָ. יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדוּ׃

תפסיר הרס״ג

(נ) ואנת פוכל אלליואניין עלי מסכן אלשהאדה. ואניתה וגמיע מאלה. פהם יחמלון אלמסכן וגמיע אניתה. והם יכ׳דמונה. וחואליה ינזלון: (נא) ופי רחילה הם יפצלונה. ופי נזולה הם ינצבונה. ואי אגנבי תקדם אלי ד׳אלך פליקתל: ((נב) וינזל בני אסראיל. כל סבט פי עסכרה. ופי מרכזה עלי גיושהם: (נג) ואלליואניין. ינזלון חואלי מסכן אלשהאדה. ולא יכון סכ׳ט. עלי גמאעה׳ בני אסראיל. ויחפצ׳ון חפץ׳ מסכן אלשהאדה: (נד) פצנע בני אסראיל. כגמיע מא אמר אללה מוסי כד׳אך

בעל הטורים

לא אמר לכני: (נ) הפקד ב׳ במס׳. הכא. ואידך הפקד עליו רשע. וזהו שאמרו אין אדם נעשה שוטר מלמטה אלא א״כ נעשה רשם

רש״י

הלוים. כתרגומו מני לשון מנוי שררה ם על דבר שהוא ממונה עליו כמו (אסתר ב) ויפקד המלך פקידים: (נא) יורידו אתו. כתרגומו יפרקון ע כשבאין ליסע במדבר ממסע למסע היו מפרקין אותו מהקמתו פ ונושאין אותו עד מקום אשר ישכון שם הענן ויחנו שם ומקימין אותו: והזר הקרב. לעבודתם צ זו: יומת. בידי ק שמים: (נב) איש על דגלו. כמו שהדגלים סדורים בספר זה שלשה שבטים לכל דגל: (נג) ולא יהיה קצף. אם תעשו כמצותי לא יהיה קצף ואם לאו שיכנסו זרים בעבודתם זו יהיה קצף ר כמו שמצינו במעשה קרח ש (במדבר יז) כי יצא הקצף וגו׳:

שפתי חכמים

לא היו עמהם כמו שמפרש לקמן בע״ס. וי״ל מתחלה לענין השילוח לא היו עמהם אפי׳ בעלה אבל בחזרתם כשבאו המרגלים והוציאו דבת הארץ וישאו כל העדה את קולם ויבכו וגו׳ באותה בכיה היה גם שבט לוי שאמרו ולמה ה׳ מביא וגו׳ לנפול בחרב נשינו וטפינו יהיו לבז וגו׳. ובזה יתורץ ג״כ מה שמקשין העולם ואף אם היו נמנים מבן עשרים שנה כיון שלא חטאו לא יהיו בכלל הגזירה כי אין העבוד ממית אלא החטא ממית אלא ודאי שחטאו במרגלים מ״ה לא נמנו וק״ל: ם וא״ת למה פי׳ כתרגומו שלא שאמר הפקד ל׳ מנין מאי מתורץ בזה שהרי אף על ל׳ מנין מפרש התרגום מני. וי״ל שכ״מ שמתרגמינן מני על ל׳ מינוי שררה הנו״ן של מני דגושה וכאן נמי הנו״ן דגושה ש״מ שהוא ל׳ מינוי שררה אבל כשהנו״ן של מני אינה דגושה הוא ל׳ מנין. ועוד י״ל לכך פרש״י כתרגומו לפי שמלת פקוד הוא גם ל׳, זכרון כמו וה׳ פקד את שרה ופעמים שהוא ל׳ חסרון כמו ולא נפקד ממנו איש לכך פרש״י כתרגומו מני לאפוקי אותן ב׳ פירושים של זכרון או של חסרון ואין לו׳ דלמא הוא ל׳ מנין לכך פרש״י כמו ויפקד פקידים: ע פי׳ שמפרקין אברי המשכן ומפרידין אותו ממקום מכוון ומעמידין כל אחד לבדו. ולא יורידו ממקום גבוה למקום נמוך כמובן מל׳ ירידה: פ ק״ל על מה דכתיב בנסוע המשכן וכי המשכן נוסע והלא מסיעין אותו האנשים וע״ק והא קודם הנסיע׳ היו מפרקין וקרא משמע דבשעת נסיעה היו מפרקין. וע״ז פי׳ כשבאו ליסע דהנסיעה קאי על האנשים וכו׳ ואמר ונושאין אותו וכו׳ שלא תאמר ההורדה לבדה חובת הלוים ולא המשא ואף ע״פ שלא נזכר כאן בקרא נשאם סמך על סוף הפרשה וכמו שפירש בפ׳ נשא: צ והוא פריקה והקמה רלונו לתרץ והרי ככל הזהיר הכתוב כמה פעמים שכל הקרב לעבודת מזבח או הנכנס להיכל יומת לכך פי׳ לעבודה זו שהיא פריקה והקמה לא להקרבת המזבח: ק וא״ת מנ״ל לרש״י הכי דהא כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. וי״ל דרש״י בעצמו מפרש זה בסמוך במה דכתיב ולא יהיה קצף וגו׳ שזו היא מיתה בידי שמים כמו שמצינו בקרא כי יצא הקצף ושם היתה מיתה בידי שמים ועי׳ לעיל בפ׳ אמור: ר יש מקשים דהא כל התורה נאמרה כללות ומכלל הן אתה שומע לאו. וי״ל דרש״י בא לפרש שלא נטעה לומר דהא דכתיב ולא יהיה קצף דקאי אדסמיך ליה וחנו בני ישראל וגו׳ והלוים יחנו וגו׳ לכן פי׳ אם תעשו ואם לא תעשו וגו׳ קאי אעבודת המשכן פליקה ועשיה והקמתו כמו שמצינו גבי קרח מלאכי: ש רש״י פי׳ זה משום פי׳ דלעיל שפי׳ יומת בידי שמים

אבן עזרא

בחנותם וסביב המשכן יחנו: (נא) ובנסוע המשכן יורידו אתו. להסיר הבריחים והעמודים בחנותו הם יקימוהו: והזר. מבני לוי ואם הוא ישראל יומת ובית דין ימיתוהו: (נב) וטעם וחנו בני ישראל. כשיחנו בני ישראל: איש על מחנהו. הטעם כל שבט: וטעם איש על דגלו. שלא יתערב שבט דגל עם שבט דגל: (נג) והלוים יחנו סביב. פי׳ הכתוב למעלה למה יחנו סביב שלא יקרב אל המשכן אחד מעדת בני ישראל וימות וזה טעם ולא יהיה קצף כעוזא שנגע בארון ושם כתוב ויחר אף ה׳ בעוזא: וטעם על עדת בני ישראל. אחד מעדתם וכן ויקבר בערי גלעד עיר בן אתונו ורבים כמוהם: ושמרו הלוים. מצוה עליהם לשמור המשכן: (נד) ויעשו בני ישראל. שלא נגעו במשכן לעולם:

אבי עזר

הרב: (נא) (והזר מבני לוי וטעם יחנו בני ישראל וכו׳) הנה דברי הרב נעתקו ממקומם בדפוס ומקומם לקמן פסוק ב׳ איש על דגלו וגו׳ יחנו בני ישראל שמלת ויחנו נאמר פעמיים בפסוק לכן מפרש כשיחנו יחנו סביב לאהל מועד: (נג) (ועל עדת בני ישראל) אחד מעדתם וכו׳ אולם לדעתי הדברים כפשוטו כטעם והוא איש אחד לא גוע בעונו וכדומה במקרא: שם (ושמרו הלוים מצוה עליהם לשמור המשכן) מדלא כתיב ושמרו הלוים את המשכן העדות לכן מפרש ושמרו קאי על עשית המצוה על דרך ושמרתם את משפטי

רבינו בחיי

ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים:

נחל קדומים

הם תרי״ג, רבינו מהר״א מגרמיזא ז״ל: ב (ז) איש על דגלו באותות. אמרו בתנחומא איש על דגלו באותות זש״ה נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול נרננה בישועתך שנא׳ ויושע ה׳ ובשם אלהינו נדגול

מרפא לשון

וכמשנ״ת בריש פ׳ ויקהל. נא) יורידו אתו, יפרקון. ה״ג בלשון כבד וכמ״ש היא״ר ז״ל כי לשון הקל הוא תר׳ יגאלו או יושיעו ודכוותיה תרגום כי יפליא יפריש כמשנ״ת בפ׳ בחקתי כז׳ ב׳.

מסורת הקריאה

פסוק ל״ו: (מה) כל יצא, עין פסוק ל״ו: (נ) הלוים, כל הלוים שבמקרא רפויי הלמ״ד והלמ״ד בשוא נח: (נב) וחנו, מלרע:

רמב״ן

שיחלק להם הארץ למספרם וידע כמה חבלים יפלו להם מן הארץ הנכבשת להם כי לולי דבר המרגלים היו נכנסים שם מיד: (נג) והלוים יחנו סביב למשכן העדות ולא יהיה קצף. אע״פ שנאמר זה במשכן בהיות בין הדגלים במדבר היא מצוה לדורות גם במקדש כי מכאן תקנו המשמרות וטעם ושמרו הלוים את משמרת משכן העדות שישמרו אותו בלילה וילכו סביב המשכן כמו שאמרו הכהנים שומרים מבפנים והלוים מבחוץ יהם כלם כשומרים לראש המלך כך שנינו בברייתא של שלשים ושתים מדות מדבר שאינו מתפרש במקומו ומתפרש במקום אחר כיצד

תרגום אונקלוס

א. וּמַלִּיל יְיָ. עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר: ב. גְּבַר עַל טִקְסֵיהּ בְּאָתְוָן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן. יִשְׁרוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מִקֳּבֵיל. סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יִשְׁרוֹן: ג. וְדִשְׁרַן קִדּוּמָא מַדִּנְחָא. טֵיקַס. מַשְׁרִית יְהוּדָה לְחֵילֵיהוֹן. וְרַבָּא לִבְנֵי יְהוּדָה. נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב: ד. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן. שַׁבְעִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין

עָשׂוּ׃ פ שלישי ב א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ ב אִישׁ עַל־
דִּגְלוֹ בְאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל־מוֹעֵד
יַחֲנוּ׃ ג וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה דֶּגֶל
מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי
יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ ד וּצְבָאוֹ
וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף

(שלישי בספרד)

תפסיר הרס"ג

צנעו: (א) ת'ם כלם אללה מוסי והרון קאילא: (ב) כל סבט פי מרכזה בעלאמאת לביות אבאיהם. ינזל בני אסראיל. חד'א כ'בא אלמחצ'ר וחואליה ינזלון: (ג) ואלנאזלין פי אלמשרק. מרכז עסכר יהודה לגיושהם. ושריפהם. נחשון אבן עמינדב: (ד) ועדד גישה. ארבעה וסבעין אלפא וסת מאיה:

נוה שלום

נתיחסו כת"א. (ב) איש על דגלו, כל סבט פי מרכזה, כל שבט במקום מסוים לחיליו בסימנים (אלמרכז, אלמוצ'ע אלד'י אמר אלגנדי אן ילזמה) וכן תרגם ודגלו עלי אהבה. (ג) קדמה מזרחה, פי אלמשרק, לא העתיק הכפל וכן לקמן ג לח, ועיין בפתיחה.

בעל הטורים

מלמעלה. וזה הוא הפקד את הלוים שנעשו שוטרים הפקד עליו רשע: (ב) איש על דגלו באתת. שיעקב רמז להם מי יסו' לאם

רשב"ם

הלוים על משכן העדות וגו': (ב) באותות. סימן היה בנס של כל דגל כגון בשל יהודה אריה, בשל יוסף

רש"י

(ב) באותות. כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו צבעו של זה לא כצבעו של זה צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחשן ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו. ד"א באותות לבית אבותם באות שמסר להם יעקב אביהם א כשנשאוהו ממצרים שנאמר ויעשו בניו לו כן כאשר צום יהודה ויששכר וזבולן ישאוהו מן המזרח וראובן ושמעון וגד מן הדרום וכו' כדאי' בתנחומא בפרשה זו: מנגד. מרחוק מיל ב כמו שנאמר ביהושע אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה שיוכלו לבא בשבת, משה ואהרן ובניו והלוים חונים בסמוך לו: (ג) קדמה. לפנים הקרויה קדם ואיזו זו רוח מזרחית ג והמערב קרוי אחור:

שפתי חכמים

שאל תקשה מנ"ל לכן הביא מעשה קרח: ת ופי' לבית אבותם הם שמות אבותם המפותחים בחושן לפי שפי' זה דחוק שפי' על בית אבותם לכן אמר ד"א כו' ולפי ד"א קשה מלת דגלו באותות לבית אבותם לכך צריך גם לטעם הראשון: א פי' ולפי זה צ"ל דגל לשון קבילה כמו ודגלו עלי אהבה ללו' וכל דגל היה גדי קבילתו. מלאתי: ב וא"ת לעיל בפ' יתרו פי' רש"י נגד ההר למזרחו כ"מ שאתה מוצא נגד פנים למזרח ומשמע אפי' סמוך. וי"ל דכאן כתיב סביב לאהל מועד יחנו א"כ א"א שיהיו כלם נגד מזרח. לכן פרש"י ל' רחוק. ועוד מלאתי מג"ש למד נאמר כאן מנגד ונא' להלן ותשב מנגד הרחק נמצא להלן רחוק אף כאן רחוק מיל הם אלפים אמה שיוכלו לבא בשבת: ג וא"ת מנ"ל לרש"י ומפרש דמערב קרוי אחור א"כ ש"מ דקדם הוא מזרח. (קל"מ) פי' אחר שהש"א בסוף התיבה במקום למ"ד בתחלתה ופי' קדם פנים יתוייב שיהיו פניו קדנה לפנים ותיבת מזרחה

סדר הדגלים וטעמיהם

(ב) איש על דגלו באותות וגו'. הרב רבינו בחיי כתב והנה גם זה ענין נפלא, כי הנשיא העומד לרוח מזרח בדגל יהודה שמו נתנאל, והנשיא העומד לרוח דרום בדגל ראובן שמו שלומיאל, והעומד לרוח מערב בדגל אפרים שמו גמליאל, והעומד לרוח צפון בדגל דן שמו פגעיאל, כל אחד חותם בשם אל ולא תמצא בספר השמות [של הנשיאים] שיהיה חותם אחד מהם בשם אל זולת אלו הארבעה העומדים בארבע דגלים לארבע רוחות העולם: איש על דגלו באותות וגו'. הה"ד ודגלו עלי אהבה, אמר הקב"ה יש לאומות דגלים ואינם חביבים עלי אלא דגלו של יעקב, שנא' ודגלו עלי אהבה. הביאני אל בית היין, בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים, שנא' רכב אלהים רבותים וגו', והיו כלם עשוים דגלים דגלים, שנא' דגול מרבבה, כיון שראו אותם ישראל התחילו נתאוים לדגלים, וכה"א נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול. אמר להם הקב"ה לישראל מה נתאויתם לדגלים, חייכם שאני ממלא משאלותיכם, שנאמר ימלא ה' כל משאלותיך, מיד אמר הקב"ה למשה לך ועשה אותם דגלים כמו שנתאוו כו' קדושים וגדולים היו ישראל בדגליהם, וכל האומות מסתכלים בהם ותמהין ואומרים מי זאת עולה מן המדבר, ע"כ, והדברים אומרים דרשוני והיו, (א) מה היה ענין הדגלים גדולה כל כך עד שיהיו אי"ה תמהין ע"ז, (ב) מה היה ענין התאוה שהתאוו ישראל לדגלים, וכל הענין מהדגלים סתום ואין חזיונו נפרץ. ונאמר בזה הוא בהנחקור מהות ענין הדגלים שנעשה בעולם לכל האומות ועל מה הם מורים, ונראה כי שתים הנה הוראותיהם, הא' הוא הדגל שנושאים אנשי הצבא של כל ממלכה למען שיוכרו ע"י הדגל שנושאים לאיזה ממלכה הם שייכים, כי יש לכ"א מהממלכים דגל מיוחד בגונים שונים משוח בשטר צד שידוע ויוכר בעולם שהגונים ההם שייכים לאותו המלך, והב' הוא הנקרא דגל פרטי, והוא שאנשי הצבא בכל ממלכה אשר הם מחולקים לכמה חלוקות, והחלוקה הראשונה היא קרובה יותר אל המלך והם חביבים בעיניו יותר [הנקרא בל"א גווארדיע], ואחריה יש עוד כמה חלוקות שונות מסומנים במספר. לבא לראשונה שניה שלישית עד תומה, וכל הקודמת במספר היא אהובה וחביבה יותר בעיני המלך והשרים עד שהיא משונה בחלוקת הכבוד ונתינת האספניא לה יותר מחברותיה, וכל חלוקה וחלוקה יש לה דגל מיוחד פרטי משוח בשטר במראות וגונים שונים והמראות הללו מסומנים ע"פ תכסיסי מלוכה שחלוקת הצבא ההיא שנושאת דגל זו היא חביבה יותר בעיני המלך עד שניתן לה את הכבוד והאספניא הראוים לה. מעתה נאמר שזאת היא שכוונו ישראל שיהיו נעשים דגלים שיהיו מלוינים עי"ז לטוב פי שנים, הא' שיהיה להם דגל מיוחד כללי לכל האומה בכללה, שיוכר על ידי הדגל הזה שהם עמו וצאן מרעיתו וצבא של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וידעו כל באי עולם מי הוא מלכם של ישראל. והב' שיהיה להם ג"כ דגלים פרטים, וחלוקות לצאות ישראל, שיוכר איזה חלוקה היא האהובה והחביבה ביותר בעיני המקום ב"ה. אולם כל זמן שישראל לא ראו זאת בפועל עשיית הדגלים בהנבראים שיבורר ע"י הדגל הזה שהם לצאיו של הבורא, לא עלתה זאת על רעיונם לבקש להם גדולות כמו אלה, שיהיה באפשרי שיתאחדו קרולי הומר כמוהם באיזה התאחדות עד שיהיו עי"ז מסומנים ומלוינים לעמו ולצבא של המלך הרוחני הקב"ה אשר קדוש יאמר לו ואיך יוכלו לישא דגל רוחני אשר יוכר מזה שהם שייכים להמלך הרוחני הקדוש והטהור והם לצבאותיו, אמנם כשראו את המלאכים שירדו על הר סיני הם נעשים דגלים אשר ע"י הדגלים ההם הם ניכרים שהם צבא מרום משרתיו עושי רצונו, וראו מזה שגם הברואים שהם שפותים בעולם נגד הבורא ית' יוכל אותם, עכ"ז יש בכתב

אבן עזרא

(א) וטעם אל משה ואהרן. בעבור כי אהרן ובניו ישימו משא הקהתים בכתף: (ב) באתת. סימנים היו בכל דגל ודגל וקדמונינו אמרו שהיה לדגל ראובן צורת אדם מכח דרש דודאים ובדגל יהודה צורת אריה כי בו המשילו יעקב ובדגל אפרים צורת שור מטעם בכור שור ובדגל דן צורת נשר עד שידמו לכרובים שראה יחזקאל הנביא: מנגד. רחוק: (ג) קדמה מזרחה. תחלת מזרח: (ד) ופקודיהם. או ופקודיו. אין הפרש

רבינו בחיי

(ג) דגל מחנה יהודה. היה נוסע תחלה והיה במזרח. ולפי שהיה בעל גבורה נמשל לאריה שנאמר (בראשית מט) גור אריה יהודה ועמו מטה יששכר ומטה זבלון וכתיב בהם ראשונה יסעו, והמלה הזו הרמוז לחכמה כי כן היו כלם בעלי תורה שנאמר (תהלים ס) יהודה מחוקקי. וכתיב (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. וכתיב (שופטים ה) ומזבולן מושכים בשבט סופר. ועל כן הם ראוים לשבת יחדיו ושלשתן נקראים מחנה יהודה. והיו דוגמת מחנה גבריאל עזריאל שמעיאל מלפני השכינה ושלשתם נקראים מחנה גבריאל ויש לכל אחד מהם כמה מחנות וכמה צבאות מלאכים שהם ממונים עליהם כשם שהיו במטה יששכר ובמטה זבולן כמה אלפים

נחל קדומים

הקב"ה שמו כשמותנו ועשה עמנו דגלים שנא' איש על דגלו באותות. וצריך ביאור ואפ' במ"ש המפרשים דלהיות לישראל כ"י דין בנים לכך קושי השעבוד במצרים השלים ת' שנה והדגלים במדבר הם כ"י מעין דוגמא של מעלה המרכבה העליונה ומזה מוכח דיש לנו דין בנים. ופרעה הרשע היה מתגאה ששמו יתר יוד על משה והוא אות שניתן לקין כמ"ש הרב ש"ך. וז"ש איש על דגלו זש"ה נרננה גימטריא פרעה דהשם נהפך עמנו לטובה ובגימט' פרעה ונשיר על ישועתו כ"י דהשכינה היתה בגלות עם ישראל וז"ש בישועת"ך דייקא שנאמר ויושע ה' כ"י קרי ביה ויושע א"ת היא השכינה ישראל מיד מצרים. ובשם אלהינו נדגול כמו בן הקב"ה שמו כשמותנו ישראל כ"י בסוד מה שמו ומה שם בנו ועשה עמנו דגלים כבן שמשתמש בכלי אביו ואין מכלים ודוק כי קצרתי: ג (ח) והחונים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה. לפי שרוח מזרחית משם אורה יוצאה לעולם ויהודה מלך וכתיב באור פני מלך חיים לכן יהודה לצד מזרח. ועמו יששכר בעל תורה וכתיב במלך והיתה עמו וקרא בו. והתורה נקראת אורה. לכך היה עמו בדגלו. (אח"י ולכך היה זבולון שיש לו חלק בתורה שלומד יששכר ועוסה אור תורה שכן עמהם). וראובן שמעון וגד היו בעלי כעס וכשאדם כועס לבו בוער באש לכך היו בדרום שרוח דרומית חמה מאד כמשז"ל. ואפרים ומנשה ובנימין לצד מערב שהשכינה במערב ואפרים ומנשה בני יוסף ובנימין אחיו ועתיד בה"מ להיות בנוי בחלקו של בנימין. ודן לצפון דכתיב מצפון תפתח הרעה לפי שפסל מיכה עמו ונפתלי עמו כי היו בני אם אחת. ואשר עמהם שרוח צפונית יפה ובנותיו יפות ונישאות למלכים. ועוד כי היה עשיר והרוצה להעשיר יצפין. ואשר היה מתאונן שנפל לחלקו עמו ולכך נשיאו פגעיאל בן עכרן אמר אשר שפגעה בו מדת הדין. וגם נפתלי רע בעיניו ולכך נשיאו אחי רע בן עינן. זה תורף דברי רבינו אפרים ז"ל בקיצור והוא האריך:

רמב"ן

כו' כיוצא בו משפחות בני קהת יחנו וגו' משפחות בני הגרשוני

מרפא לשון

ב) איש על דגלו באתות. באתון. ה"ג דלא כמ"ש היא"ר באתין ואינו כמו אתות ומופתים דמתר' אתין ומופתין שמפני זווג זמלות

וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ ה וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה
יִשָּׂשכָר וְנָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר
נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ ו וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו
אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ ז מַטֵּה זְבוּלֻן וְנָשִׂיא לִבְנֵי
זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ ח וּצְבָאוֹ
וּפְקֻדָיו שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ ט כָּל־הַפְּקֻדִים
לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנִים
אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת־אֲלָפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת
לְצִבְאֹתָם רִאשֹׁנָה יִסָּעוּ׃ ס י דֶּגֶל

תרגום אונקלוס

וְשֵׁית מְאָה׃ ה. וְדִשְׁרַן סְמִיכִין צִלּוֹהִי שִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר. וְרַבָּא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר. נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר׃ ו. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנוֹהִי. חַמְשִׁין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃ ז. שִׁבְטָא דִזְבוּלוּן. וְרַבָּא לִבְנֵי זְבוּלוּן. אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן׃ ח. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנוֹהִי. חַמְשִׁין וְשִׁבְעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃ ט. כָּל מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית יְהוּדָה. מְאָה וּתְמָנַן וְשִׁתָּא אַלְפִין. וְאַרְבַּע מְאָה לְחֵילֵיהוֹן. בְּקַדְמֵיתָא נָטְלִין׃ י. טֵיקַס מַשְׁרִית

תפסיר הרס"ג

(ה) ואלנאזלין אלי גאנבה סבט ישׂשכר. ושריפהם. נתנאל אבן צוער: (ו) ועדד גישה. ארבעה וכ׳מסין אלפא וארבע מאיה: (ז) ואלי גאנבה סבט זבולון. ושריפהם. אליאב אבן חלן: (ח) ועדד גישה. סבעה וכ׳מסין אלפא וארבע מאיה: (ט) פד׳אלך גמיע עדד עסכר יהודה. מאיה׳ אלף. וסתה ות׳מאנין אלפא וארבע מאיה לגיושהם. והם ירחלון אולא:

נוה שלום

(ה) והחנים עליו, אלי׳ גאנבה, בצדו.

חלק הדקדוק

פדהצור מהרי"ב, הגרי"ק]: ט) וששת אלפים וארבע מאות, תיבת וששת

אבן עזרא

בניהם: (ה) והחונים עליו. כמו עמו והם אחריו וקודם השלישי: (ט) ראשונה יסעו. הם יסעו בתחלה: (י) תימנה.

אבי עזר

ושייך שפיר ושמרו את משמרתי: (ה) (והחונים עליו כמו עמו והם אחריו וקודם השלישי) הרב מדייק מפני שהכתוב שינה מלכתוב בלשון עמו או אחריו להורות ג"כ שהוא קודם לשלישי המרומז במלת עליו ובמקרא הרבה כמוהו וכן תרגום

רבינו בחיי

רבבות מישראל. ומעתה הבן הרמז הנמרץ אשר רמז הכתוב באמרו (דה"א ה) יהודה גבר באחיו בא לרמוז כי מחנה יהודה דוגמת מחנה גבריאל:

(י) דגל מחנה ראובן. היה בדרום והיה בעל תשובה והתשובה היא חסד גדול מהבורא יתברך על נבראיו והוא פתח תחלה בהצלה ורחמים שנאמר (בראשית לז) וישמע ראובן ויצילהו, ועמו מטה שמעון שנולד אחריו, ומטה

בעל הטורים

דגל שכל מי שמדבר עמו לנוכח היה ראש דגל כמו ראובן בכורי אתה. יהודה אתה יודוך. יוסף מאל אביך ויעזרך. דן לישועתך קויתי ה': מנגד סביב לאהל. בגימ' לאלפים אתם: סביב לאהל מועד יחנו והחונים. לו' כשם שחנייתן למעלה ד' דגלים סביב לכסא הכבוד כך היה למטה ד' דגלים סביב למשכן. וזהו איומה כנדגלות וזהו ודגלו עלי אהבה שישראל ראו בשעת מ"ת הדגלים של מעלה ונתאוו לאותן הדגלים. וזה הוא ובשם אלהינו נדגול: (ז) מטה זבולן. ולא אמר ומטה כדרך שאר באמרים לפי שזבולן היה מפרנס ליששכר. וראיתי בתנחומא הטעם שלא אמר ומטה בזבולן כמו שאמר בכולן. ללמדך שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא ונותן לתוך פיו של יששכר לפיכך לא רצה הכתוב לעשותו טפילה לו לומר ששכרו גדול ביותר. וכה"א עץ חיים היא למחזיקים בה

רש"י

(ט) ראשונה יסעו. כשרואין הענן מסתלק תוקעין הכהנים בחצוצרות ונוסע מחנה יהודה תחלה וכשהולכין הולכין כדרך חנייתן ה הלוים והעגלות באמצע דגל יהודה במזרח ושל ראובן בדרום ושל אפרים במערב ושל דן

שפתי חכמים

ג"כ הוא למזרח. (ג"א) וא"ם דל"ל למכתב בקרא כפל לשון קדמה מזרחה וכו' שהכתוב מגיד לך מפני שיהודה היה מלך ויש לו לתת לו אותו צד שהוא חשוב יותר לכך קרוי קדמה ל' תחלה והקדימה ואי הוה כתיב מזרחה או קדמה לחוד לא הוה ילפינן: ד דק"ל והיאך היו יודעין שיסעו שיהיו הם ראשונים בנסיעה וא"ל שבחצוצרות יסעו דהא כתיב על פי ה' יסעו. ועז"פ כשרואים פי'. כ' הרא"ם ויש לתמוה למה השמיט רש"י ז"ל מאמר משה קומה ה' וגו' ולא הזכיר רק סילוק הענן ותקיעת חצוצרות ול"נ דרש"י לא בא לפרש אלא היאך היו יודעין שיכינו את עצמן ליסע ומפרש בזה היו יודעין כשרואין כו' אבל הנסיעה שאמתים דהיינו ההליכה לא היה עד שאמר משה קומה ה'. והא דכתיב בקרא ראשונה יסעו פירושו ראשונה היו מכינים את עצמם לנסוע. ואני אומר דאשתמיטתיה דהא הרב הביא גם הברייתא בפ' בהעלותך בפסוק והכתוב עוד מזה בפ' בהעלותך פי"ס (נח"י). ופי' מאסף לכל המחנות דכתיב גבי דן פי' על פי ה' יסעו וגם הא דע"פ שלהם היו נוסעים כו'. ע"ש: הכמ"ד כהיכה הלכו

סדר הדגלים וטעמיהם

ליסא דגל רואני כזה שהוא ראוי למלכו של עולם, אז התאוו גם הם שיהיו עשוים דגלים אשר יסמנו אותם בדגלים ההם שהם לצבאותיו של הקב"ה, כמ"ש העקרים דברי המשורר מי כה' אלהינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ, כלומר זאת היא תשובה נלחת להכת האומרים עזב ה' את הארץ ואין כבודו להשגיח על השפלים, ע"ז השיב המשורר מי כה' אלהינו וגו' המשפילי לראות בשמים ובארץ, כלומר אם תדע נאמנה חקר כבודו ית' אשר הוא מגביהי מאד לשבת עד אשר תחשב גם השגחתו על השמים להשפלה נגדו ית', ועכ"ז הכת הנ"ל הם מודים בהשגחתו על השמים, ממנו נקח לעבוד את ה' ולהאמין גם על השגחתו על הארץ, כי אין בין מים העליונים למים התחתונים רק כמלא נימא במרכו ית' ע"ש, כ"כ הוכיחו ישראל ממה שראו שהמלאכים שהם ג"כ אין נבראים והם במדרגה שפלה נגד הבורא אותם, עכ"ז יכלו לשאת דגל רואני כזה שהוא ניכר וראוי רק למלכו של עולם, כ"כ התאוו גם הם להעשות דגלים שיהיו מסומנים בזה שהם לצבא ועמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה כנ"ל, וכ"ז בחרו להם ישראל כשעמדו על הר סיני והם פסקה זוהמתם ונזדכך חומרם ואז מלאם לבם להתדמות למלאכי רומה ולהתאות לדגלים כנ"ל. והוא שאמר הקב"ה אף שיש לאו"ה דגלים ר"ל דגלים המסמנים אותם לאיזה מלוכה הם שייכים, עכ"ז אין בכל הדגלים האלה איזה סימן והיכר שהם שייכים לי, כי הם נבדלים ורחוקים ממני תכלית הריחוק, לזאת אינו חביב עלי אלא דגלו של יעקב, כלומר דגל שיעקב ובניו נושאים שהם יכולים להשוות מדותיהם אלי ולהדבק במדותי, כמ"ש חז"ל מה הוא רחום אף אתה רחום, ועוד כמה ענינים שישראל משוים מדותיהם אליו ית' ובזה יהיו מסומנים ומובדלים אלי ויהיו נכרים בזה שהם עמו וצאן מרעיתו של הקב"ה, כמו שאמרו חז"ל רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה כו' ונקרא ריע של הקב"ה, וכל דיין שדן דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, הרי לפנינו שע"י מעשיהם הטובים הם משיגים הדמיון והשווי להקב"ה, והקב"ה צוה למשה שיעשה להם דגלים כלליים ופרטיים וכן עשה, ד' דגלים כלליים כנ"ל, ולכל דגל כללי היו שני דגלים פרטיים, ע"כ כל האומות מסתכלין בהם ותמהין ואומרים מי זאת הנשקפה כמו שחר, שמאירה לעולם כמ"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ועליהם נתקיים כמ"ש הנביא ישעיה קומי אורי כי בא אורך וגו':

חומת אנ"ך

שאם יהיה לו עון יתכפר במיתת בנו ויחזור בתשובה: (י) דגל מחנה ראובן וכו' ונשיא לבני גד אליסף בן רעואל. צריך לדעת אמאי הכא בדגלים כתיב רעואל בריש. ולמעלה כתיב דעואל בדלת בתחילת פרשה זו וכן פ' נשא בקרבנות הנשיאים. וראיתי בספר אמרי נועם פרשת ויאמ שכתב דגד זכה שיקבר מרע"ה בחלקו לפי שכשנינה ראש דגל לדן היה יכול גד לומר אני בכור לזלפה ודן בכור לבלהה למה אני איני ראש דגל כמוהו ולא דבר נגד מרע"ה לכך כתיב אליסף בן דעואל וכתיב ברי"ש רעואל שעלה וזכה לריע אל שהוא מרע"ה שיקבר בחלקו עכ"ד ולפי זה מה טוב שדוקא בדגלים כתב רעואל ברי"ש. אמנם בתחילת הפרשה והנשיאים בקרבנות כתיב דעואל בדל"ת ועל פי האמור נרמז דוקא בדגלים להורות דבענוה.

מרפא לשון

מתר' הכי. ט) ראשונה יסעו, בקדמיתא. וכן ושניים ושלישים לאחרנה מתר' בתנייתא בתליתיתא, בבתריתא, כולם בשמוש בי"ת דלא כנ"א

מסורת הקריאה

(ט) כל הפקדים, נמסר ג' בטעמא, ר"ל בגרשיים, וסימן יר"א, יהודה, ראובן, אפרים, וחד כל הפקודים למחנה דן, פסוק ל"א.

רמב"ן

יחנו על ירך המשכן ימה ונשיא בית אב למשפחות מררי על ירך המשכן יחנו צפונה אבל לא שמענו שצוהו הקב"ה שיעשה את בניו כ"ד משמרות והיכן שמענו. אלה פקודתם לעבודתם לבא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם למדנו שהיתה מצות

מַחֲנֵה רְאוּבֵן תֵּימָנָה לְצִבְאֹתָם
וְנָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־
שְׁדֵיאוּר׃ יא וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁשָּׁה
וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃
יב וְהַחוֹנִם עָלָיו מַטֵּה שִׁמְעוֹן וְנָשִׂיא
לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃
יג וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים
אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ יד וּמַטֵּה גָּד
וְנָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־רְעוּאֵל׃
טו וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים
אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ טז כָּל־
הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מְאַת אֶלֶף
וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים לְצִבְאֹתָם וּשְׁנִיִּם יִסָּעוּ׃ ס
יז וְנָסַע אֹהֶל־מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם
בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ
אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם׃ ס יח דֶּגֶל
מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם יָמָּה וְנָשִׂיא
לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃

תרגום אונקלוס

רְאוּבֵן . דָּרוֹמָא לְחֵילֵיהוֹן . וְרַבָּא לִבְנֵי רְאוּבֵן . אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר : יא. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנוֹהִי . אַרְבְּעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה : יב. וְדִשְׁרַן סְמִיכִין צְלוֹהִי שִׁבְטָא דְּשִׁמְעוֹן . וְרַבָּא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן . שְׁלוּמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי : יג. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן . חַמְשִׁין וְתִשְׁעָה אַלְפִין וּתְלָת מְאָה : יד. וְשִׁבְטָא דְּגָד . וְרַבָּא לִבְנֵי גָד . אֶלְיָסָף בַּר רְעוּאֵל : טו. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן . אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין . וְשֵׁית מְאָה וְחַמְשִׁין : טז. כָּל מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית רְאוּבֵן . מְאָה וְחַמְשִׁין וְחַד אַלְפִין . וְאַרְבַּע מְאָה וְחַמְשִׁין לְחֵילֵיהוֹן . בְּתִנְיֵיתָא נָטְלִין : יז. וְנָטֵיל מַשְׁכַּן זִמְנָא . מַשְׁרִית לֵיוָאֵי בְּגוֹ מַשְׁרְיָתָא . כְּמָא דְשָׁרַן כֵּן נָטְלִין . גְּבַר עַל אַתְרֵיהּ לְטִקְסֵיהוֹן : יח. טֵיקַס מַשְׁרִית אֶפְרַיִם . לְחֵילֵיהוֹן מַעַרְבָא . וְרַבָּא לִבְנֵי אֶפְרַיִם . אֱלִישָׁמָע בַּר

תפסיר הרס"ג

(י) מרכז עסכר ראובן. פי אלגנוב לגיושהם. ושריפהם. אליצור אבן שדיאור: (יא) ועדד גישה. סתה וארבעין אלפא וכ׳מס מאיה: (יב) ואלנאזלין אלי גאנבה סבט שמעון. ושריפהם. שלומיאל אבן צורישדי: (יג) ועדד גישה. תסעה וכ׳מסין אלפא ות׳לאת׳ מאיה: (יד) ואלי גאנבה סבט גד. ושריפהם. אליסף אבן רעואל: (טו) ועדד גישה. כ׳מסה וארבעין אלפא. וסת מאיה וכ׳מסין: (טז) פד׳אלך גמיע עדד עסכר ראובן. מאיה וואחד וכ׳מסין אלפא. וארבע מאיה וכ׳מסין לגיושהם וירחלון ת׳אניהם: (יז) וירחל כ׳בא אלמחצ׳ר. עסכר אלליואניין פי וסט אלעסאכר. וכמא הם נאזלין כד׳אך ירחלון. כל פריק פי מכאנה ומרכזה: (יח) מרכז עסכר אפרים. לגיושהם פי אלמג׳רב. ושריפהם.

אבן עזרא

מגזרת ימין: (טז) ושנים. תאר השם: (יז) ונסע אהל מועד בתוך המחנת. הנזכרת כי הגרשונים והמררים נוסעים בין דגל יהודה ובין דגל ראובן והקהתים נוסעים ועמהם אהרן ובניו בין דגל יהודה ובין דגל אפרים: כאשר יחנו כן יסעו. שב אל המחנות שהם ישראל לא אל מחנה הלוים כי יחנה דגל יהודה למזרח כי הגרשוני שהוא למערב המקדש ומררי בצפון יחדו יסעו: על ידו. פאה ומקום וכן

אבי עזר

אונקלס: (טז) (ושנים יסעו) עיין מה שכתב הרב בפ׳ נח בפסוק תחתים ושנים:

רבינו בחיי

גד שהוא בכור שפחת לאה וכתיב בהם ושניים יסעו כי כן הבינה שניה לחכמה ושלשתן נקראין מחנה ראובן. והיו דוגמת מחנה מיכאל כוכביאל פדיאל מימין השכינה ושלשתן נקראין מחנה מיכאל. הוא שרמזו משה רבינו כשפתח בשירת הים מ״י כמוכה וסיים בתורה אין כא״ל ישרון הרי מיכאל. וידעת כי הוא מלאך החסד והרחמים. ואחרי זאת כתיב ונסע אהל מועד מחנה הלוים בתוך המחנות וידעת

ת״א ונסע אהל מועד. זבחים סא מנחות לה: כאשר יחנו כן יסעו. מנחות שם: דגל מחנה אפרים. ספר הזוהר פ׳ מקן:

בעל הטורים

וחומריה מאושר וכתיב כי בלג החכמה בלג הכסף לכן חשוב הכל כמטה אחד. וכאלו אמר יששכר מטה זבולן: (יח) דגל מחנה אפרים. הפסוק מתחיל בדל״ת ומסיים בדל״ת. לפי שיעקב הקדים בד׳ מקומות אפרים לפני מנשה וכנגדו קדם הקב״ה בד׳ מקומות אפרים למנשה. בדגלים, ובנשיאים, ובקרבנות, ובשבטים׃

רש"י

בצפון: (יז) ונסע אהל מועד. לאחר שני ו דגלים הללו: כאשר יחנו כן יסעו. כמו שפרשתי הליכתן בחנייתן כל דגל מהלך לרוח הקבועה לו: על ידו. על מקומו ואין לשון יד זו ממשמעו רוח של צדו קרוי על ידו הסמוכה

רשב"ם

שור: מנגד, מרחוק: (יז) בתוך המחנות. שני דגלים נוסעים תחלה ואח״כ המשכן והלוים ואח״כ שני דגלים אחרונים: כאשר יחנו כן יסעו. בכל ענין* שהם סביב למשכן הארבע דגלים כך היו סביב דרך הליכתם דרך

שפתי חכמים

שכל מי שהיה מאבד דבר מאותם המחנות שכבר נסעו היה מחזיר להן. ואינו ר״ל שהיה דגל מחנה דן שאחרון מכל הדגלים כמ״ד כקורה היו הולכין: ו ופי׳ בתוך המחנות היינו מחנות ישראל שהן ארבע מחנות שתים לפניו ושתים לאחריו ולא בתוך המחנות הנזכרות לעיל דהיינו בין מחנה יהודה ומחנה ראובן הואיל וכתיב ונסע אהל מועד אחר שני דגלים של יהודה ושל

רמב"ן

וז ביד משה ואהרן ושנינו עוד במסכת תמיד בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש ואמרו בגמרא שלה מנא הני מילי אמר אביי דאמר קרא והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה והדר אהרן ובניו שומרים משמרת המקדש אהרן בחד מקום ובניו בשני מקומות וכו׳ כדאיתא התם. למדנו שהן מצות לדורות ואינם במשכן בלבד והפסוקים בדברי הימים מפורשים בענין המשמרות וכל התקון:

(ב) איש על דגלו באתת. כל דגל יהיה בו מפה צבועה תלויה בו צבעו של זה לא כצבעו של זה צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחשן ומתוך כך כל אחד מכיר את דגלו לשון רש״י וכתב ר״א סימנים היו בכל דגל וקדמונינו אמרו שהיה בדגל ראובן צורת אדם ומצוירים עליו דודאים. ובדגל יהודה צורת אריה כי בו המשילו יעקב. ובדגל אפרים צורת שור מטעם בכור שורו. ובדגל דן צורת נשר עד שידמו לכרובים שראה יחזקאל הנביא והיה אהל מועד בתוך האמצע ומחנה הלוים סביביו בתוך המחנות כענין שהוזכר בספר יצירה. והיכל קודש מכוון באמצע והנה הפאות תחלתן מן המזרח כמהלך השמש ואחריו הדרום ואחריו המערב ואחריו הצפון ושמו דגל מחנה יהודה במזרח כי הוא נוסע

יט וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ כ וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה
וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־
פְּדָהצוּר׃ כא וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ כב וּמַטֵּה
בִּנְיָמִן וְנָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־
גִּדְעֹנִי׃ כג וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ כד כָּל־
הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מְאַת אֶלֶף
וּשְׁמֹנַת־אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם
וּשְׁלִשִׁים יִסָּעוּ׃ ס כה דֶּגֶל מַחֲנֵה
דָן צָפֹנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי דָן
אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ כו וּצְבָאוֹ
וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת׃ כז וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה אָשֵׁר
וְנָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃
כח וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וְאַרְבָּעִים
אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ כט וּמַטֵּה נַפְתָּלִי
וְנָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃
ל וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים
אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ לא כָּל־הַפְּקֻדִים
לְמַחֲנֵה דָן מְאַת אֶלֶף וְשִׁבְעָה
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לָאַחֲרֹנָה

תרגום אונקלוס

עַמִּיהוּד: יט. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן. אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: כ. וְדִסְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה. וְרַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה. גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר: כא. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן. תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתַן: כב. וְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִין. וְרַבָּא לִבְנֵי בִנְיָמִין. אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי: כג. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן. תְּלָתִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה: כד. כָּל מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית אֶפְרַיִם. מְאָה וּתְמָנְיָא אַלְפִין וּמְאָה לְחֵילֵיהוֹן. וּתְלִיתָיתָא נָטְלִין: כה. טִיקַס מַשְׁרִית דָּן. צִפּוּנָא לְחֵילֵיהוֹן. וְרַבָּא לִבְנֵי דָן. אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי: כו. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן. שִׁתִּין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה: כז. וְדִשְׁרַן סְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְאָשֵׁר. וְרַבָּא לִבְנֵי אָשֵׁר. פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן: כח. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן. אַרְבְּעִין וְחַד אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: כט. וְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי. וְרַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי. אֲחִירַע בַּר עֵינָן: ל. וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן. חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה: לא. כָּל מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית דָּן. מְאָה וְחַמְשִׁין וְשִׁבְעָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה.

ת"א ועליו מטה מנשה. מנחות לז:

רש"י

הסמוכה לו לכל הוטעת ידו: (כ) ועליו. כתרגומו ודסמיכין

תפסיר הרס"ג

אלישמע אבן עמיהוד: (יט) ועדד גישה. ארבעין אלפא וכ'מס מאיה: (כ) ואלי גאנבה סבט מנשה. ושריפהם. גמליאל אבן פדהצור: (כא) ועדד גישה. את'נין ות'לאת'ין אלפא ומאיתין: (כב) ואלי גאנבה סבט בנימין. ושריפהם. אבידן אבן גדעוני: (כג) ועדד גישה. כ'מסה ות'לאת'ין אלפא וארבע מאיה: (כד) פד'אלך גמיע עדד עסכר אפרים. מאיה' אלף ות'מאניה' אלאף ומאיה לגיושהם. וירחלון ת'אלת'הם: (כה) ומרכז עסכר דן. פי אלשמאל לגיושהם. ושריפהם. אחיעזר אבן עמישדי: (כו) ועדד גישה. את'נין וסתין אלפא וסבע מאיה: (כז) ואלנאזלין אלי גאנבה סבט אשר. ושריפהם. פגעיאל אבן עכרן: (כח) ועדד גישה. ואחד וארבעין אלפא וכ'מס מאיה: (כט) ואלי גאנבה סבט נפתלי. ושריפהם. אחירע אבן עינן: (ל) ועדד גישה. ת'לאת'ה וכ'מסין אלפא וארבע מאיה: (לא) פד'אלך גמיע עדד עסכר דן. מאיה וסבעה וכ'מסין אלפא וסת מאיה. וירחלון אכ'רא

חלק הדקדוק

מלעיל: כד) ושמנת אלפים ומאה,

רבינו בחיי

כי מחנה הלוים שנים ועשרים אלף היו שנאמר (במדבר ג) כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף דוגמת המלאכים שירדו בסיני שהם שנים ועשרים אלף שנאמר (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן, ושנים ועשרים אלף הללו היו קרובים לשכינה. והנה הלוים משרתי המקדש זכו אל המעלה העליונה הזאת כי היה במספרם כמספר מלאכי השרת הקרובים לשכינה ואין ספר כי ירדו שם צבאות רבות ומחנות עצומות של מלאכים מלבד אלו והיו רחוקים לשכינה מפני שלא היתה מעלתן כל כך, וכן היו פקודי ישראל רחוקים מן הארון כענין שכתוב מנגד שהוא לשון רחוק כלשון (בראשית כא) ותשב לה מנגד הרחק:

מסורת הקריאה

בטעם פשטא: (כד) כל הפקדים, נמסר עליו ג' בטעם בענין, עין פסוק ט': מאת אלף. נמסר עליו סימן, מלת סימן מורה שיש לו חברים בשינוי קצת והמה בפסוק ט' ובפסוק ט"ז מאת אלף בטעם קדמא ואזלא, דין במרכא תביר, ובפסוק ל"א במונח רביע, וסימן רביעאה רביע. דגל מחנה דן שהוא רביעי לדגלים בו מלת אלף בטעם רביע: ושמנת, מתג במ"ם: (כט) ומטה. כל מטה ומטה ר"פ דענין בטפחא: (לא) כל הפקדים. נמסר עליו לית בטעם פשטא ד"ף סימן. ראשי תיבות דן פשטא. ועין פסוק ט': למחנה דן. המ"ם

רמב"ן

בראשונה שהוא הנגיד כמו שצוה ה' יהודה יעלה בתחלה וראובן בדרום לכבוד הבכורה והנה שני הדגלים הסמוכים היו ללאה עם בכור שפחתם הנולד על ברכיה ודגל אחד לבני רחל במערב ודגל בני השפחות בצפון אחרונים ועוד ראיתי במדרש וכשם שברא הקב"ה ארבע רוחות בעולם כך סבב לכסאו ארבע חיות ולמעלה מכלן כסא הכבוד וכנגדן סדר הקב"ה הדגלים למשה אמר לו מזרח שממנו יוצא אור לעולם יהא כנגדו יהודה שהוא בעל מלוכה ועליו שבט יששכר שהוא בעל תורה ועליו מטה

תרגום אונקלוס

בְּבָתְרֵיתָא נָטְלִין לְטִקְסֵיהוֹן: לב. אִלֵּין. מִנְיָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן. כָּל מִנְיָנֵי מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן. שִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין. וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין: לג. וְלֵינָאֵי. לָא אִתְמְנִיאוּ. בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּמָא. דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: לד. וַעֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּכֹל. דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה. כֵּן שָׁרַן לְטִקְסֵיהוֹן וְכֵן נָטְלִין. גְּבַר לְזַרְעִיתֵיהּ עַל בֵּית אֲבָהָתוֹהִי: א. וְאִלֵּין. תּוֹלְדַת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. בְּיוֹמָא. דְּמַלֵּיל יְיָ. יָת מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינָי: ב. וְאִלֵּין. שְׁמָהָת בְּנֵי אַהֲרֹן בּוּכְרָא נָדָב. וַאֲבִיהוּא. אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר: ג. אִלֵּין שְׁמָהָת בְּנֵי אַהֲרֹן.

ת"א ואלה תולדות אהרן ומשה. סנהדרין יט: ואלה שמות בני אהרן. סנהדרין יט זבחים יג:

במדבר

יִסָּעוּ לְדִגְלֵיהֶם: פ לב אֵלֶּה פְּקוּדֵי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי
הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף
וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים: לג וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: לד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן
חָנוּ לְדִגְלֵיהֶם וְכֵן נָסָעוּ אִישׁ
לְמִשְׁפְּחֹתָיו עַל־בֵּית אֲבֹתָיו: פ רביעי
ג א וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם
דִּבֶּר יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי: (רביעי בסת"י)
ב וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־אַהֲרֹן הַבְּכֹר
נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר:
ג אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים

תפסיר הרס"ג

לגיושהם: (לב) הולאי מעדודי בני אסראיל לביות אבאיהם. גמלה' עדד אלעסכר לגיושהם. סת מאיה' אלף ות'לאת'ה' אלאף. וכ'מס מאיה וכ'מסין: (לג) ואמא אלליואניין. לם יחצו פי גמלה' בני אסראיל. כמא אמר אללה מוסי: (לד) ת'ם צנע בני אסראיל. כמא אמר אללה מוסי. כד'אך נזלו פי מראכזהם וכד'אך רחלו. כל סבט לעשאירה עלי ביות אבאיהם: (א) והד'ה נסבה' קום הרון ומוסי. פי וקת כ'אטב אללה מוסי פי גבל סיני: (ב) והד'ה אסמא בני הרון אלבכר נדב. ואביהוא. אלעזר ואיתמר: (ג) הד'ה אסמא בני הרון. אלאימה

נוה שלום

(א) תלדות אהרן ומשה, נסבה' קום הרון ומוסי, יחס עם אהרן ומשה, ודבק למעלה אחר פקודי המחנות אשר נפקדו לצבאתם כי בפרשה זו לא נזכרו תולדות כי אם שמות בני אהרן, ומלת תולדות לשון יחס כמר

חלק הדקדוק

תיבת ושמנת מלרע: ב) בני אהרן,

אבן עזרא

יד הירדן ויד תהיה לך: (לב) אלה פקודי בני ישראל. וכן נסעו. כאשר היו ביום שהתפקדו והנה בעשרים וזה לא מת אחד מהם וזה דבר פלא: (לג) והלוים לא התפקדו. לבאר שלא נחשוב אחד מהם עם הפקודים בנסעם: (לד) ויעשו כן בני ישראל. כל ימי המדבר: (א) ואלה תולדות אהרן ומשה. הטעם שלא הולידו בניהם ולא הוסיפו בקרוב מעשרה חדשים כאשר דבר ה' עם משה בהר סיני בעלותו להתכפר על מעשה העגל אז נבחר שבט לוי ואמר השם למשה הקרב את מטה לוי גם פרשת ואני הנה לקחתי כאשר הוקם המשכן אמר השם פקוד את בני לוי והשכינה במשכן על כן כתב במדבר סיני והנה היו תולדות אהרן ומשה במדבר סיני כאשר היו בהר סיני רק חסרו שני בני אהרן על כן אמרתי כי הלוים לא נתנו כפר נפשם כי כן כתוב לכל העובר על הפקודים וי"א כי לא פקדם משה טרם עשות המשכן רק ידע פקודיהם בדרך נבואה והכתוב יכחישם והוא כי תשא: (ג) המשחים. בשמן המשחה. שהיו כהנים גדולים ולא הניחו בנים גדולים או קטנים על כן חסר ממספר הלוים כי הגדולים

בעל הטורים

(לא) לאחרונה. ב' במס'. לאחרונה יסעו. ולא יהיה להם זכרון עם שיהיו לאחרונה. שעמלק היה מהרג שבט דן בעון פסל מיכה שעמהם. יהיה להם לזכרון. ס"ת המן שגם הוא בקש לאבד זכרם: (לג) לא התפקדו בתוך בני ישראל. יש תגין על הה"א לומר שבחמש מקומות שמנו ישראל לא התפקדו בתוכם: (ב) אהרן הבכור נדב יש פסיק בין הבכור לנדב. לומר שאינו הוזר על נדב. כי נדב מת בלא בנים ואין נפקותא בבכורה שלו

רשב"ם

ימין נמנו הדגלים מזרח ודרום מערב וצפון: (א) ואלה תולדות אהרן ומשה. תחלה מנה תולדות ישראל ואח"כ תולדות הכהנים ואח"כ תולדות הלוים. ועתה מונה תולדות אהרן ותולדות משה לפנינו נמי מלוים דכתיב ולקהת משפחת העמרמי זהו משה (ואהרן) ובניו אשר יקראו על שבט הלוי כי לא היה לעמרם בנים רק משה ואהרן ויבדל אהרן להקדישו ומשה ובניו יקראו על שבט הלוי: ביום דבר ה' את משה בהר סיני. שזהו קודם שהוקם המשכן אז היו ד'. אבל בשנה שנייה שהוקם המשכן במדבר סיני לא נשארו כי אם אלעזר ואיתמר, כמו שפירשתי למעלה בתחלת הפרשה, שכל מקום שנאמר בהר סיני זהו קודם שהוקם המשכן אבל משנבנה אהל מועד לא נאמר אלא במדבר סיני:

רש"י

ז ודסמיכין עלוהי: (א) ואלה תולדת אהרן ומשה. ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו: ביום דבר ה' את משה. נעשו אלו התולדות שלו ח שלמדן מה שלמד מפי

שפתי חכמים

להודך: ז ונעיל לא צריך רש"י לפרש מידי דהרי גביה עליו כתי' והמוניה א"כ ודאי פי' כתרגומו אבל כאן אין כתיב כלום רק ועליו מטה מנשה א"כ אין אני יודע פירושו לכן פרש"י כתרגומו: ח דאל"כ מה ענין זה לכאן ופי' ביום דבר מיום דבר והבי"ת כבי"ת והנותר בבשר ובלחם לא שבאותו יום עלמו שדבר הסי"ת עם משה בהר סיני למדן אלא שמאותו יום והלאה היה מלמדן ונעשו תולדותיו. וא"ת והא לכל ישראל למד משה תורה ולמה לא נקראו תולדותיו. וי"ל דמה שלמד לכל ישראל תורה היה במלוק הסי"ת כמו דכתיב ויאמר ה' אל משה עלה אלי וגו' אסר

דעת זקנים מבעלי התוספות

ישראל: (א) ואלה תולדות אהרן ומשה. כלומר הכהנים והלוים ומונה בני אהרן תחלה לבדם כדכתיב ויבדל אהרן להקדישו ובני משה לא נבדלו מן הלוים ולכך תולדותם הם בכלל הלוים שאלו מעמרם: ביום דבר ה' אל משה. כלומר באותו יום היו ארבעה תולדות לאהרן אבל אח"כ מתו נדב ואביהוא לפני ה' כדמפרש ואזיל. אמר ר' יוחנן לפני ה' מתו נדב ואביהוא אלא מלמד שקשה לפני הקב"ה מיתת בניהן של צדיקים כשמתים בחייהם

מסורת הקריאה

במונח: מאת אלף, ע' פסו' כ"ד: לאחרנה, הלמ"ד בקמץ: (לד) חנו, מלרע: (ב) ואלה, קדמאה (הוא דין) ואלה שמות בני אהרן הבכר, תניין (בפסוק שלאחר זה) אלה שמות בני אהרן הכהנים. ומשתנים בטעמא וסימן הכהנים למעלה, כלומר הך ואלה דכתיב בתריה מלת הכהנים

רמב"ן

זבולן שהוא בעל עשירות כמה דכתיב זבולון לחוף ימים ישכן כמו שנאמר כי שפע ימים יינקו יסעו בראשונה כמו שנאמר ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם דרום טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין ממנו לעולם יהא כנגדו ראובן שהוא בעל תשובה והתשובה מדה טובה ורחמיו של הקב"ה באין לעולם בשעה שעושין תשובה ועליו גד שהוא בעל גבורה ראובן בתשובה וגד בגבורה ושמעון באמצע לכפר עליו ושניים יסעו שהתשובה היא שניה לתורה מערב אוצרות שלג ואוצרות ברד וקיר וחום וכנגדן אפרים ובנימן ומנשה ושכינה לעולם במערב בגבול בנימין שנאמר לבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו ושלישים יסעו נאה לתורה ולתשובה גבורה כדי שיתגבר אדם בתורה ויתגבר על יצרו צפון משם החשך יוצא לעולם וכנגדו שבט דן למה שהוא החשיך העולם בע"ז שעשה ירבעם שנאמר את האחד נתן בדן ועליו שבט אשר להאיר את החשך שנאמר וטובל בשמן רגלו. ועליו שבט נפתלי שהוא בעל ברכה לאחרונה יסעו שכל מי שעובד ע"ז הולך לאחור ולא לפנים ועוד דורשים שם כנגד ארבע מחנות המלאכים וכו' שם במדרש היה הכל בחכמה וכבוד וגדולה לישראל. ולכך יזכיר הכתוב בפרט:

הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר־מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן׃
ד וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה
בְּהַקְרִבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי יְהוָה
בְּמִדְבַּר סִינַי וּבָנִים לֹא־הָיוּ לָהֶם
וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל־פְּנֵי אַהֲרֹן
אֲבִיהֶם׃ פ ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ ו הַקְרֵב אֶת־מַטֵּה לֵוִי
וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
וְשֵׁרְתוּ אֹתוֹ׃ ז וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ
וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת כָּל־הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן׃
ח וְשָׁמְרוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן׃ ט וְנָתַתָּה אֶת־
הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנִם נְתוּנִם
הֵמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ י וְאֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד וְשָׁמְרוּ אֶת־

ת"א וכניס לא סיו לסכ. יבמות סד:

תרגום אונקלוס

כָּהֲנַיָּא דְּאִתְרַבִּיאוּ. דְּאִתְקָרַב קוּרְבָּנְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא: ד. וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא קֳדָם יְיָ. בְּקָרוֹבֵיהוֹן אִישָּׁתָא נוּכְרֵיתָא. קֳדָם יְיָ בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי. וּבְנִין לָא הֲווֹ לְהוֹן. וְשַׁמֵּישׁ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר. עַל אַפֵּי אַהֲרֹן אֲבוּהוֹן: ה. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ו. קָרֵיב יָת שִׁבְטָא דְלֵוִי. וּתְקֵים יָתֵיהּ. קֳדָם אַהֲרֹן כָּהֲנָא. וִישַׁמְּשׁוּן יָתֵיהּ: ז. וְיִטְּרוּן יָת מַטַּרְתֵּיהּ. וְיָת מַטְּרַת כָּל כְּנִשְׁתָּא. קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא. לְמִפְלַח יָת פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא: ח. וְיִטְּרוּן. יָת כָּל מָנֵי מַשְׁכַּן זִמְנָא. וְיָת מַטְּרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמִפְלַח יָת פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא: ט. וְתִתֵּין יָת לֵיוָאֵי. לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי. מְסִירִין יְהִיבִין אִנּוּן לֵיהּ. מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י. וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּמַנֵּי. וְיִטְּרוּן יָת כְּהֻנַּתְהוֹן.

תפסיר הרס"ג

אלממסוחין. אלד'י כמל ואגבהם לאלאמאמה: (ד) פמאת נדב ואביהוא. במא קרבא נארא ג'ריבה. בין ידי אללה פי ברייה' סיני. ולם יכון להם בנין. ואם אלעזר ואיתמר. בחצ'רה' הרון אביהמא: (ה) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ו) קדם סבט לוי. ואוקפה. בין ידי הרון אלאמאם. פיכ'דמוה: (ז) ויחפצ'ו מחפצ'ה. ומחפץ' אלגמאעה. בין ידי כ'בא אלמחצ'ר. ויכ'דמון כ'דמה' אלמסכן: (ח) ויחפצ'ו גמיע אניה' כ'בא אלמחצ'ר. ומחפץ' בני אסראיל. ליכ'דמו כ'דמה' אלמסכן: (ט) ואדפע אלליואניין. להרון ובניה. מעטיין מסלמין הם לה. מן בני אסאריל: (י) והרון ובניה תוכל. ויחפצ'ו אמאמתהם. (ינ"י אמתהם). ואי אגנבי תקדם אליהא

נוה שלום

ויתילדו על משפחתם דלעיל. (ט) נתונים נתונים, מסלמין מעטיין, כת"א, ומלת נתן משמשת לכמה פנים ע"ל

חלק הדקדוק

הבית בגעיא: ד) ואביהוא לפני ה', אין כאן פסיק בין תיבת אביהוא

אבן עזרא

יתכן שיולידו: (ד) על פני. פירשתי: (ו) לפני אהרן הכהן. שהוא נגיד השבט. ופירוש והעמדת הוא ושרתו וכן חי ה' אשר עמדתי לפניו: (ז) ואת משמרת כל העדה. בקרבנות: (ח) ואת משמרת בני ישראל. שישמרו שלא יגע ישראלי אל המשכן: (ט) נתונים. לעולם או הם ובניהם העומדים תחתם: לאהרן ולבניו. הנמצאים ועומדים תחתיהם: מאת בני ישראל. להיותם מובדלים: (י) ואת אהרן ואת בניו. ובכלל בניו בני בניו תפקדם לתת פקודה לכל אחד והם ישמרו את כהנתם שלא יבואו לידי פסלות: והזר הקרב. לכהן להיות עם כהנתם ישראלי או לוי יומת ופרשת ואני הנה לקחתי גם היא דבקה כי יש בתורה פרשיות דבקות בטעם ואם הם מפורשות כמו ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה

אבי עזר

(ט) (נתונים לעולם או הם ובניהם העומדים תחתם). כי בכל מקום שנכפלו המלות במקרא מורים להפלגת התמדה כמו מדהרות דהרות אביריו או להפלגות הרבוי כמו בארות בארות חמר וזה כונת הרב באמות הקיצור: (י) (והזר הקרב ופרשת ואני הנה לקחתי גם היא דבקה וכו') ועיין פ' וארא פסוק ויהי ביום דבר ה'

רשב"ם

(ט) נתונים. כפל לשון כמו נתן תתן להם אחוזת נחלה, דונ"ש ב"ל: (י) ואת אהרן ואת בניו תפקוד. תעשהו

רש"י

הגבורה: (ד) על פני אהרן. ט בחייו: ושרתו אתו. ומהו השירות ושמרו את משמרתו י לפי שמשמרת המקדש עליו שלא יקרב זר כמו שנאמר (במדבר יח) אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש והלוים הללו מסייעין אותם זו היא השירות: (ז) ושמרו את משמרתו. כל מנוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת בכל המקרא ובלשון משנה כמו שאמרו חז"ל בבגתן ותרש והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה וכן משמרת כהונה ולויה: (ח) ואת משמרת בני ישראל. שכולן היו זקוקים לצרכי המקדש אלא שהלוים באים תחתיהם בשליחותם לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן שנאמר (שם יח) כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם: (ט) נתונים המה לו. כ לעזרה: מאת בני ישראל. כמו מתוך בני ישראל כלומר ל מאחר כל העדה נבדלו לכך בגזרת המקום והוא נתנם לו שנאמר (שם ח) ותתנה את הלוים נתונים וגו': (י) ואת אהרן ואת בניו תפקד

שפתי חכמים

כתבתי לסורותם משמע דעיקר מה שלמד הספ"ת תורה עם משה היה הכל בשביל כלל ישראל לכן אין שייך לומר כל המלמד אבל גבי בני אהרן שלא היה משה מחויב ללמוד עמהם דהא האב חייב ללמד את בנו תורה מ"ה נקראו הם תולדותיו של משה וכן נראה דדייק לישנא דכל שמלמד את בן חבירו תורה כו': ט יש ספרים שגורסין על פני אהרן אביהם בחייו. וא"ת למה ליה לרש"י לפרש בחייו וי"ל אי לא פי' בחייו הייתי אומר שהוא לאחר מיתתו לפי שאינן הלוים לעבוד בפניו לכ"פ ע"פ אהרן אביהם בהייו נעשו כהנים גדולים ופי' אם אירע טומאה בהכהן שימש אלעזר באלעזר שימש איתמר. תנחומא: י ולא שהם שני עניים שירתו וגם ישמרו משמרתן כי אין להם שירות אחר כי אם שמירת המקדש כי היא שירותו של אהרן ובניו: כ כ"ל דוקא עבודת הקודש אבל לא עבודת חול והוכחתו מדכתיב בפ' קרח ואני נתתי לכם מתנה לעבוד את עבודת אהל מועד ש"מ דוקא עבודת הקודש אבל לא חול: ל כ"ל לפי שמאת בני ישראל משמע

רמב"ן

(ד) על פני אהרן אביהם. בחייו לשון רש"י. ואין הענין להגיד שכהנו בחיי אביהם כי כל איש מבני אהרן הכהנים יכהן בחיי אביו רק בעבור שאמר הכהנים המשוחים שהיו גם הם ככהנים גדולים נמשחים כמוהו בחייו. ולא יעשה כן לדורות והנכון כי על פני יחזור על הרחוק וימת נדב ואביהוא לפני ה' על פני אהרן אביהם בהקריבם אש זרה וכך נאמר בדברי הימים וימת נדב ואביהוא לפני אביהם ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר וטעם לפני ה' שמתו בנס שבא מאתו וכן נאמר במרגלים במגפה לפני ה':

מרפא לשון

בלא בי"ת. י) ואת אהרן ואת בניו תפקד, תמני. ה"ג ל' מנוי כמ"ש רש"י ז"ל וכמו שתר' הגאון ז"ל (תוכל) וי"ג ל' מנין וכ"כ היא"ר

ספורנו

(ד) בהקרבם אש זרה. שזו לבדה היתה בהם: ובנים לא היו להם. שאם היו להם בנים ממלאים מקומם היו יורשים המעלה הראויה לאביהם: ויכהן אלעזר ואיתמר. נתן להם מנוי ושררה במשכן במצות האל ית': על פני אהרן אביהם. בחיי אהרן היתה משיחת הבנים ומיתת קצתם ושררת קצתם שלא על פיו

תרגום אונקלוס

וחילוני דיקרב יתקטיל: יא. ומליל יי עם משה למימר: יב. ואנא הא קריבית ית ליואי. מגו בני ישראל. חלף כל בוכרא. פתח ולדא מבני ישראל. ויהון משמשין קדמי ליואי: יג. ארי דילי כל בוכרא. ביומא דקטלית כל בוכרא בארעא דמצרים. אקדישית קדמי כל בוכרא בישראל. מאנשא עד בעירא. דילי יהון אנא יי: יד. ומליל יי עם משה. במדברא דסיני למימר: טו. מני ית בני לוי. לבית אבהתהון לזרעיתהון. כל דכורא. מבר ירחא ולעילא תמנינון: טז. ומנא יתהון. משה על מימרא דיי. כמא דאתפקד: יז. והוו אלין בני לוי בשמהתהון. גרשון. וקהת

כהנתם והזר הקרב יומת: פ יא וידבר
יהוה אל־משה לאמר: יב ואני הנה
לקחתי את־הלוים מתוך בני
ישראל תחת כל־בכור פטר רחם
מבני ישראל והיו לי הלוים: יג כי לי
כל־בכור ביום הכתי כל־בכור
בארץ מצרים הקדשתי לי כל־
בכור בישראל מאדם עד־בהמה
לי יהיו אני יהוה: פ יד וידבר יהוה חמישי
אל־משה במדבר סיני לאמר:
טו פקד את־בני לוי לבית אבתם
למשפחתם כל־זכר מבן־חדש
ומעלה תפקדם: טז ויפקד אתם
משה על־פי יהוה כאשר צוה:
יז ויהיו־אלה בני־לוי בשמתם גרשון

תפסיר הרס״ג

פליקתל: (יא) ת׳ם כלם אללה מוסי תכלימא: (יב) פאני קד שרפת אלליואניין. מן בין בני אסראיל. בדל כל בכר. אוול בטן מן בני אסראיל. פיצירו לי אלליואניין: (יג) כמא כאן לי כל בכר. פי יום אהלכת כל בכר פי בלד מצר. אקדסת לי כל בכר פי מא בין בני אסראיל. מן אנסאן אלי בהימה. כד׳אך יציר לי הולאי אנא אללה שרפתהם: (יד) ת׳ם כלם אללה מוסי. פי ברייה׳ סיני קאילא: (טו) עד בני לוי. לביות אבאיהם לעשאירהם. כל ד׳כר. מן אבן שהר פצאעדא תעדהם: (טז) פעדהם מוסי עלי קול אללה. כמי אמר: (יז) והולאי כאנו בני לוי באסמאיהם. גרשון. וקהת

נוה שלום

ויקרא יו סא, (יב) הנה לקחתי, קד שרפת, גדלתי ורוממתי. (יג) כי לי, כמא כאן לי, קודם מעשה העגל. לי יהיו, כד׳אך יציר לי הולאי, כמו

אבן עזרא

כן ויהי ביום דבר ה׳ אל משה: (יב) לקחתי. מעלה גדולה ללוים. בכור דבק אל פטר: והיו לי הלוים. מקודשים לי: (יג) כי לי כל בכור. והטעם כי גם הבכורים לי הם ביום הכותי טעמו זמן וכן רבים: לי יהיו. טעמו לי הם ולי יהיו כי כל בכור מאדם יפדה וכן כל בכור הבהמה הטמאה: (טו) מבן חדש ומעלה. עד שוב המחברת או על קרוב מהמקום הראשון זה אל זה והמשכיל יבין: (יז) גרשון. כי הוא הבכור ובדברי הימים נמצא עם מ״ם

אבי עזר

שכתבתי שם: (יב) (לקחתי מעלה גדולה) כאשר מצינו במקרא לשון לקיחה כמו ויקח קורח לקחם בדברים וכל לשון לקיחה אשר אינו סובל לפי הוראת הפשט צריך לפרשו באופן הקרוב ונאה לענינו וכאן הוראתו מורה על מעלה גדולה ועל אהבה יתירה והנה כטעם אשר לקח לו לבת. לכן אמרתי נכונים דברי הרב מה שכתב בפ׳ בחקותי כי הברכות מרובים על הקללות כי הברכות נאמרים בדרך כלל וכשתבדק בכתוב ונתתי משכני בתוככם תראה נכלל בו כל הטובות ואין ברכה למעלה ממנה ועיין בהעלותך בפסוק והיו לי הלוים ותימא על מקור חיים שלא עלה פרושו לפני הפשט: (יג) (לי כל בכור ביום הכותי טעם זמן וכו׳) כי היה בחצות הלילה לכן מפרש הרב בחינת יום נופל הוראתו על זמן וכן אתה עובר היום ועיין

רבינו בחיי

(טו) מבן חדש ומעלה תפקדם. אמרו במדרש זהו שאמר הכתוב (תהלים

ת״א כל בכור. בכורות ג: פטר רחם. שם מז: בישראל. בכורות כ: לי יהיו. שם ס: מבן חדש ומעלה. שם מט ערכין מח:

דשב״ם פקיד וממונה עליהם. כמו ויפקד שר הטבחים את יוסף: (טו) כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם. לפי שהיו באים לפטור את הבכורות שחייבין בפדיון מבן חדש ומעלה לכן גם מניינם מבן חדש:

רש״י

לשון פקידות ואינו לשון מנין: ושמרו את כהונתם. קבלת דמים וזריקה והקטרה ועבודות המסורות לכהנים: (יב) ואני הנה לקחתי. ואני מהיכן זכיתי בהן: מתוך בני ישראל. שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי ע״י הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתם לפי שהיתה העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו והלוים שלא עבדו ע״א נבחרו תחתיהם: (טו) מבן חודש ומעלה. משיצא מכלל נפלים הוא נמנה לקרות שומר משמרת הקדש. א״ר יהודה בר׳ שלום למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן שנאמר (שם כו) אשר ילדה אותה ללוי במצרים עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית בע׳ נפשות שכשאתה מונה חשבונם לא תמצאם אלא שבעים חסר אחת והיא השלימה את המנין: (טז) על פי ה׳. אמר משה לפני הקב״ה היאך אני נכנס לתוך אהליהם לדעת מנין יונקיהם א״ל הקב״ה עשה אתה שלך ואני אעשה שלי הלך משה ועמד על פתח האהל והשכינה מקדמת לפניו ובת קול יוצאת מן האהל ואומרת כך וכך תינוקות יש באהל זה לכך

שפתי חכמים

שהם היו ברשות בני ישראל וישראל היו נותנים לכהנים וזה אינו ועוד שהרי כתיב ואני לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל וגו׳ משמע שהקב״ה הוא הנותן לא בני ישראל ועז״פ כמו מתוך וגו׳: ם וא״ת והרי לעיל כתיב מבן חדש ומעלה משיצא מכלל נפלים הוא נמנה. וי״ל שכאן מדבר בודאי שלא היה נפל והיה כלו חדשיו

סדר יחוס הלוים

(טו) פקוד את בני לוי וגו׳ מבן חדש ומעלה תפקדם. הטעם מדוע ישראלים נמנו מבן עשרים והלוים נמנו מבן חדש, אשה שילד אין לו שם ונוסף בפני עצמו רק שנקרא בן פלוני, משא״כ בבואו לכלל שנים נקרא בשם בפני עצמו, והנה כבר נודע מה שאמרו במדרש דלכך נקראו בית אהרן בית הלוי משום דיש לכם בית אב, ואם ירצה איש זר לכהן ולהיות לוי לא יקבלוהו יען שאינו מזרע אהרן או מזרע לוי, משא״כ ישראלי ה׳ אין לכם בית אב, ולפ״ז נוכל לומר דלכך לא נמנו בני ישראל רק מבן כ׳ משום דאז הוא איש בפני עצמו ועל שמו נקרא, אבל בני לוי עיקר היחוס שלהם הוא שהם בני לוי ואם ירצה איש זר לכהן או להיות לוי אף אם הוא יותר שלם מן בני לוי לא ירצה, ונמצא עיקר היחוס שהוא מזרע הלוי והרי משנולד הוא בן לוי, ולכך נתייחסו מבן חדש, ולזה יש לומר דלכך הקפיד מבן חדש משום דכבר דרשו דעל הנפל אין לבו של אביו דוה וא״כ שוב אינו נקרא עדיין בנו של פלוני ולכך לא נמנה רק מבן חדש, וז״ש רש״י משיצא מכלל נפל, וז״ש ר״י למוד אותו השבט להיות נמנה מן הבטן:

מסורת הקריאה

הטעם למעלה רביע: (יב) כל בכור. בפסוק י״ב וי״ג איכא ד׳ פעמים כל בכור. ב׳ הראשונים כ״ף כל דגושה ושנים אחרונים

ספורנו

אע״פ שהיה כה״ג וכל זה לא יתמיד לדורות כי לא תהיה משיחה לכהן הדיוט ולא יהיה לו מנוי אלא ע״פ כהן גדול בחייו:

(ו) ושרתו אותו. כי עליו מוטלת משמרת הכל כאמרו אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהנתכם ובכן היתה עבודת הלוים שרות לכה״ג בחלק המוטל עליו משמירת המשכן וכליו ובשמירת הכהונה שלא יקרב זר המוטלת על אהרן ובניו בלבד:

רמב״ן

(יד) וטעם וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני. בעבור שהזכיר ביום דבר ה׳ אל משה. בהר סיני חזר ואמר כי לא היתה צואת הפקידה של הלוים בהר סיני כי בחירת תולדות בני אהרן לבדם היתה בהר סיני ביום צותו על מעשה המשכן אבל הלוים לא נצטווה בבחירתם בהר סיני רק במדבר סיני באהל מועד כמו המצוה הנזכרת בבני ישראל והנה לא היו שבט הלוים כשאר השבטים כי מבן חדש ומעלה לא היו רק עשרים ושנים אלף ומבן ל׳ שנה כלם שמונת אלפים והנה לא יגיעו מבן כ׳ שנה ומעלה לחצי שבט מישראל הפחות שבכלם ועדיין לא נשאו הארון שהיתה הקדושה מכלה בהם וזה תמיה איך לא יהיו עבדיו וחסידיו ברוכי ה׳ כשאר כל העם ואני חושב שזה חזוק למה שאמרו רבותינו

וּקְהָת וּמְרָרִי׃ יח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־
גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִבְנִי וְשִׁמְעִי׃
יט וּבְנֵי קְהָת לְמִשְׁפְּחֹתָם עַמְרָם
וְיִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל׃ כ וּבְנֵי מְרָרִי
לְמִשְׁפְּחֹתָם מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם
מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם׃
כא לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי וּמִשְׁפַּחַת
הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי׃
כב פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־
חֹדֶשׁ וָמָעְלָה פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת
אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ כג מִשְׁפְּחֹת
הַגֵּרְשֻׁנִּי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָּה׃
כד וּנְשִׂיא בֵית־אָב לַגֵּרְשֻׁנִּי אֶלְיָסָף
בֶּן־לָאֵל׃ כה וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן
בְּאֹהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל
מִכְסֵהוּ וּמָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
כו וְקַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח
הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־

ת"א וקלעי החצר. זבחים נט:

תפסיר הרס"ג

ומררי: (יח) והד'ה אסמא בני גרשון. לעשאירהם. לבני ושמעי: (יט) ובני קהת לעשאירהם. עמרם ויצהר. חברון ועזיאל: (כ) ובני מררי. לעשאירהם מחלי ומושי. הד'ה עשאיר אלליואניין לביות אבאיהם: (כא) לגרשון. עשירה' לבני. ועשירה' שמעי. הד'ה עשאירה: (כב) ועדדהם באחצא כל ד'כר. מן אבן שהר וצאעדא. סבעה' אלאף וכ'מס מאיה: (כג) ועשאירהם. ינזלון ורא אלמסכן פי אלמג'רב: (כד) ושריפהם. אליסף אבן לאל: (כה) וחפצ'הם מן כ'בא אלמחצ'ר. אלמסכן ואלכ'בא. וג'שאה. וסתר באב כ'בא אלמחצ'ר: (כו) וקלוע אלצראדק וסתר באבה. אלד'י עלי אלמסכן ואלמד'בח מסתדירא.

תרגום אונקלוס

ומְרָרִי: יח. וְאִלֵּין. שְׁמָהָת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן. לִבְנִי וְשִׁמְעִי: יט. וּבְנֵי קְהָת לְזַרְעֲיָתְהוֹן. עַמְרָם וְיִצְהָר. חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל: כ. וּבְנֵי מְרָרִי. לְזַרְעֲיָתְהוֹן מַחְלִי וּמוּשִׁי. אִלֵּין אִנּוּן. זַרְעֲיָת לֵוִי לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן: כא. לְגֵרְשׁוֹן. זַרְעִית לִבְנִי. וְזַרְעִית שִׁמְעִי. אִלֵּין אִנּוּן. זַרְעֲיָת גֵּרְשׁוֹן: כב. מִנְיָנֵהוֹן בְּמִנְיַן כָּל דְּכוּרָא. מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא. מִנְיָנֵיהוֹן. שִׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: כג. זַרְעֲיָת גֵּרְשׁוֹן. אֲחוֹרֵי מַשְׁכְּנָא. יִשְׁרוֹן מַעַרְבָא: כד. וְרַב בֵּית אַבָּא לְבֵית גֵּרְשׁוֹן. אֶלְיָסָף בַּר לָאֵל: כה. וּמַטְּרַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא. מַשְׁכְּנָא וּפְרָסָא. חוֹפָאֵיהּ. וּפְרָסָא דִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: כו. וּסְרָדֵי דַּרְתָּא. וְיָת פְּרָסָא דִּתְרַע דַּרְתָּא. דְּעַל מַשְׁכְּנָא

חלק הדקדוק

לתיבת לפני כלל: יח) בני גרשון,

אבן עזרא

תחת נר"ן: (כא) לגרשון משפחת הלבני. פירושו אלה שתי המשפחות מספרם כך: (כג) אחרי המשכן. כמו אחורי וכן אחור וקדם: ימה. בעבור שהוא הים הגדול הספרדי בארץ ישראל לפאת מערב: (כה) המשכן. הם עשר יריעות: והאהל. עשתי עשרה יריעות: מכסהו. ומכסה מכסהו בכלל: (כו) אשר על המשכן. שהוא בפנים החצר: ועל המזבח. שהוא חוץ למשכן: וטעם סביב. שאין שם מקום חסר כפרץ שאין שם מסך: לכל

אבי עזר

פ' בהעלותך ביום הכות וגו': (כה) (ומכסהו ומכסה ומכסהו בכלל) כאו שהוזכר בפ' תרומה ועשית מכסה לאהל עורת אלים מאדמים ועורת תחשים עליו מלמעלה וזה שכתב הרב ומכסה מכסהו בכלל: (יג) (לי יהיו וגו') הרב מטעים מלת יהיה ולפי פשוטו נוכל לפרש מאז הכותי כל הבכור הקדשתי בכורי ישראל שיהיו לי אבל מפרש לפי האמת כדמפרש

רבינו בחיי

צב) צדיק כתמר יפרח מה תמרה זו צלה רחוק כך מתן שכרן של צדיקים רחוק מה היא עושה תמרים ועושה נובלות אף ישראל יש בהם בני תורה ויש בהם עמי הארץ. מה היא עושה נובלות שאין נכנסין לאוצר ויש בה תמרים שנכנסין לאוצר כך ישראל

רש"י

נאמר על פי ה': (כא) לגרשון משפחת הלבני. כלו' לגרשון היו הפקודים משפחת הלבני ב ומשפחת השמעי פקודיהם ם כך וכך: (כה) המשכן. ע יריעות התחתונות: והאהל. פ יריעות עזים העשויות לגג: מכסהו. עורות צ אילים ותחשים: ומסך פתח. הוא ק הוילון: (כו) ואת

שפתי חכמים

לכך נמנה משנולד קודם שלשים יום: ב ויש נוסחאות שגורסין הראשון לפרש מי היו בניו רצונו לתרץ למה כתיב ב' פעמים הכי כתיב לעיל מיניה ואלה שמות בני גרשון וגו'. ומתרץ הראשון לפרש מי היו בניו והשני כלו' לגרשון משפחת הלבני והשמעי פקודיהם כך וכך. ולפי גירסא שלפנינו כמו פי' הכי שלא בא להשמיענו מי היו משפחותיו דהא כבר ידענו זה אלא האי קרא בא להשמיעינן שמשפחת לבני ושמעי פקודיהם היו כך וכך כאלו אמר לגרשון משפחת הלבני ומשפחת השמעי שאלה הם משפחות הגרשוני היו הפקודים כך וכך: ם דק"ל לפי שהלשון לגרשון משפחת הלבני משמע שגרשון היה ממשפחת הלבני וזה אינו דהא משפחת הלבני היה ממשפחת גרשון. לכ"פ כלו' לגרשון היו כו'. מזרחי: ע ולמה נקראין משכן לפי שהם נראין בפנים כשאתה עומד במשכן ועוד דכתיב ואת המשכן תעשה עשר יריעות וגו' והם יריעות התחתונות מכל ד' מכסים לא המשכן בכללו כמו והקמות את המשכן כא"ם: פ ולמה נקראים אהל לפי שהם אהל על היריעות התחתונות: צ וא"ת למה כתיב מכסהו שהוא משמע דעורות אילים ותחשים הכל כיסוי אחד היה ובמקום אחר היה משמע שהם כל אחד ואחד בפני עצמן וי"ל דודאי כל אחד היה מין בפ"ע אבל היו מחוברים יחד באמצע ולכך נקראים מכסה. וא"ת היה לו לכתוב אהלו שהרי גם הם היו אהל על יריעות עזים י"ל דבאמת יריעות עזים ניחא שנקראין אהל לפי שהם היו על גבו ועל הצדדין לכך נקראו אהל שהיו מגינים עליו מכל צד אבל עורות אילים מאדמים ותחשים לא היו נסך אלא על גבו לכך נקראין מכסה: ק שהיא מחילה מובדלת לא הפרוכת למעלה

מסורת הקריאה

רפים: והיו, מלעיל: (כ) אלה הם. נמסר עליו קדמא אלה הם (הוא דין) בתביר. תניין (בפסוק שלאחריו) אלה הם משפחת. הם בזקף. והוא חד מן ד' זוגין דחד נחית וחד קאים. וסי' נמסר שמות ו' ט' עי"ש: (כג) משפחת. נמסר במס"ג י"א בלישנא. ר"ל י"א פעמים כתיב משפחת הפ"א בשוא והחי"ת בחולם. ומה שמסר בלישנא. ר"ל דפעם כתיב משפחת. ופעם למשפחת. כמשפחת. וסי' א' ואחר נפצו (בראשית י' י"ח) ב' זאת עבדת משפחת הגרשני (במדבר ד' כ"ד) ג' הגרשני דאחרי המשכן (דין) ד' ונשיא בית אב דקהתי (לקמן ג' ל') ה' וחברו דמררי (פסוק ל"ה) ו' אל תכריתו את שבט (לקמן ד' י"ח) ז' ותקרבנה בנות צלפחד (לקמן כ"ז א') ח' והעולה על רוחכם (יחזקאל כ' ל"ב) ט' והיה אשר לא יעלה (זכריה י"ד י"ז)

י' הבו לה' משפחת עמים (דה"א ט"ז כ"ח) י"א הבו לה' דתהלים (צ"ו ז') וכל כל. וכל אלה וכל בני דכותיה. ר"ל וכל היכא דסמיך ליה מלת כל. או מלת אלה. או מלת בני. דכותיה כתיב משפחות בחולם. בר מן ב' משפחת הפ"א והחי"ת בפתח. וסי' ויקרבו ראשי האבות למשפחת (במדבר ל"ו א') וילך אבימלך בן ירבעל (שופטים ט' א'). וכל סידרא תליתאה דד"ה מן ואהרן ובניו (דה"א ו' ל"ד) עד ויהיו בני אולם (שם ח' מ') דכותיה משפחת בפתח. בר מן ב' משפחות וסי' וממשפחות בני קהת (שם ו' נ"א) ואחיהם לכל משפחות (שם ז' ה') וכל תורת כהנים ויהושע דכותיה משפחות בחולם בר מן ד' משפחת בפתח וסי' א' וכי תשיג יד גר (ויקרא כ"ה מ"ז) ב' ג' ד' ויקרב את משפחת יהודה (יהושע ז' י"ז) ג'

מרפא לשון

ז"ל ואין כן ענין הכתוב. כד) ונשיא בית אב, ורב בית בא. ה"ג ול"ג בית אבא. ודכותה נשיא בית אב דזמרי רב בית בא וכמו

רמב"ן

כי שבטו של לוי לא היו בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך והנה ישראל אשר מררו המצריים את חייהם בעבודה קשה כדי

תרגום אונקלוס

וְעַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר . וְיָת אֲטוּנוֹהִי . לְכֹל פּוּלְחָנֵיהּ : כז. וְלִקְהָת . זַרְעִית עַמְרָם וְזַרְעִית יִצְהָר וְזַרְעִית חֶבְרוֹן . וְזַרְעִית עֻזִּיאֵל . אִלֵּין אִנּוּן זַרְעֲיָת קְהָת : כח. בְּמִנְיַן כָּל דְּכוּרָא . מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא . תְּמָנְיָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה . נָטְרֵי מַטַּרְתָּא דְקוּדְשָׁא : כט. זַרְעֲיָת בְּנֵי קְהָת יִשְׁרוֹן . עַל שִׁדָּא דְמַשְׁכְּנָא דָרוֹמָא : ל. וְרַב בֵּית אַבָּא לְזַרְעֲיָת קְהָת . אֱלִיצָפָן בַּר עֻזִּיאֵל : לא. וּמַטַּרְתְּהוֹן . אֲרוֹנָא וּפָתוֹרָא וּמְנָרְתָּא וּמַדְבְּחַיָּא . וּמָנֵי קוּדְשָׁא . דִישַׁמְשׁוּן בְּהוֹן . וּפְרָסָא . וְכֹל פּוּלְחָנֵיהּ : לב. וַאֲמַרְכְּלָא דִּמְמַנָּא עַל רַבְרְבֵי לֵיוָאֵי . אֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא . מִתְּחוֹת יְדוֹהִי מְמוּנַן . נָטְרֵי מַטַּרְתָּא דְקֻדְשָׁא : לג. לִמְרָרִי . זַרְעִית מַחְלִי . וְזַרְעִית מוּשִׁי . אִלֵּין אִנּוּן זַרְעֲיָת מְרָרִי : לד. וּמִנְיָנֵיהוֹן

ת"א וסמנוכס. מגיגס כו:

המזבח סביב ואת מיתריו לכל
עבדתו : ס כז ולקהת משפחת
העמרמי ומשפחת היצהרי
ומשפחת החברני ומשפחת
העזיאלי אלה הם משפחת
הקהתי : כח במספר כל־זכר מבן
חדש ומעלה שמנת אלפים ושש
מאות שמרי משמרת הקדש :
כט משפחת בני־קהת יחנו על ירך
המשכן תימנה : ל ונשיא בית־אב
למשפחת הקהתי אליצפן בן־
עזיאל : לא ומשמרתם הארן
והשלחן והמנרה והמזבחת וכלי
הקדש אשר ישרתו בהם והמסך
וכל עבדתו : לב ונשיא נשיאי הלוי
אלעזר בן־אהרן הכהן פקדת שמרי
משמרת הקדש : לג למררי משפחת
המחלי ומשפחת המושי אלה הם
משפחת מררי : לד ופקדיהם

תפסיר הרס"ג

ואטנאבהא. וסאיר כ'דמתהא: (כז) ולקהת. עשירה' עמרם ועשירה' יצהר. ועשירה' חברון. ועשירה' עוזיאל. הד'ה עשאירה: (כח) באחצא כל ד'כר. מן אבן שהר פצאעדא. ת'מאניה' אלאף וסת מאיה. חאפצ'י מחפץ' אלקדס: (כט) ועשאירהם ינזלון. אלי גאנב אלמסכן פי אלגנוב: (ל) ושריפהם אליצפן אבן עוזיאל: (לא) וחפצ'הם. אלצנדוק ואלמאידה ואלמנארה ואלמד'אבח. ואניה' אלקדס. אלד'י יכ'דמון בהא. ואלסתר וסאיר כ'דמתה: (לב) ושריף אשראף אלליואניין אלעזר אבן הרון אלאמאם. מוכל בחאפצ'י מחפץ' אלקדס: (לג) ולמררי. עשירה' מחלי. ועשירה' מושי. הולא' עשאירה: (לד) ועדדהם

חלק הדקדוק

הבית בגעיא: כז) משפחת העמרמי, הה"א בפתח בכל התיגאן וכ"כ א"ת

אבן עזרא

עבודתו. עוד אפרשנו: (כח) משמרת הקדש. הוא הארון ונקרא קדש כנגד המשכן כאשר פירשתי: (כט) תימנה. ובעבור שבני קהת נכבדים מכל בני לוי הושם קהת בימין כי הוא נכבד מהשמאל ומהאחור ואין אחר מזרח נכבד ממנו ובעבור שהיה גרשון בכור לוי יש לו מעלה גדולה על מררי כי הוא נושא את הקדש כנגד משא מררי על כן חנה גרשון במערב כמו דגל אפרים ומררי בצפון כדגל דן שהוא בכור השפחה והנה הקהתים מצד דגל ראובן על כן התחבר קרח עם דתן ואבירם ועוד אפרשנו: (לא) והמזבחות. שניהם: וכלי הקדש אשר ישרתו בהם. הם כלי המנורה והשלחן והמזבחות ורבים השתבשו בפי' והמסך וכל עבודתו והאמת ברורה שהוא מסך פתח אהל מועד וכל עבודתו מיתריו: (לב) ונשיא נשיאי הלוי. שהם שלשה גם מלת נשיאי הלוי מושכת עצמה ואחרת עמה כמו לא רבים יחכמו וכן הוא נשיאי פקודת שומרי משמרת הקודש והטעם כי אלו שלשה פקידים

אבי עזר

ואזיל: (לב) (ונשיא נשיאי הלוי) הא לך כלל גדול כל מקום שנזכר שני שמות סמוכים משורש אחד הוראתה להפלגה גדולה לכן שמי השמים אדוני האדונים:

רבינו בחיי

במדבר מהם נכנסו לארץ ישראל ומהם לא נכנסו וכו':

רשב"ם

[כז) ולקהת משפחת העמרמי, משה ובניו, עתה מפרש מה שכתוב למעלה ואלה תולדות אהרן ומשה:

רש"י

מיתריו. של משכן ואהל ר ולא של חצר: (כט) משפחת בני קהת יחנו וגו' תימנה. וסמוכים להם דגל ראובן החונים תימנה ש אוי לרשע ואוי לשכנו לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתים וחמשים איש ת עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם: (לא) והמסך. הוא הפרכת שאף היא קרויה (פרכת) המסך: (לב) ונשיא נשיאי הלוי. ממונה א על כולם ועל מה היה נשיאותו פקודת שומרי

שפתי חכמים

כהוראת ל' מסך: ר כי בני מררי היו נושאין מיתרים של חצר. ע' רש"י בפ' נשא: ש מקשים העולם ל"ל לרש"י לכל פי' זה כאן, וי"ל דק"ל למה לא כתיב משפחת בני הקהתי כמ"ש בתר הכי למשפחת הקהתי ולעיל נמי כתיב אלה הם משפחת הקהתי ומפרש וסמוכים להם דגל ראובן כו' שחטאו והחטיאו את הרבים ואינם ראוים לכתוב השם בשמם דהיינו ה"א ברא הם התיבה ויו"ד בסוף התיבה: ת כי אלו רובן משבט ראובן היו כדלקמן בסדר קרח וכתב [דג"א] שרש"י בא לתרץ דגבי גרשון כתיב אחרי המשכן יחנו ימה ובבני מררי על ירך המשכן יחנו צפונה וכאן כתיב יחנו על ירך המשכן תימנה אלא כאן לא סמך יחנו לתימנה לומר שלא בא הכ' כאן לצוות שיחנו תימנה אלא שהיו כבר תימנה וכאלו כתיב יחנו על ירך המשכן במקום שהם חונים עכשיו שהוא תימנה ומאי כ"מ אלא לו"ל שלכך נמשכו כו': א לפי שהלשון

מרפא לשון

צלכה עד כה, אנחנו אלה פה, דמתרגם עד כא, אלין כא, ולא הכא. לב) ונשיא נשיאי הלוי, ואמרכלא. יש מפרשים ואמר כולא שכל הדברים אין נעשים אלא על פיו, וי"מ מר על כולא ר"ל שהוא אדון על הכל. מפקדת, מתחות ידוהי ממנן. ה"ג דלא כנ"א דמתחות, ודייקא שאין זה ל' סי' לאלעזר. פקד כל בכר זכר, כל בכוריא דכוריא. ה"ג ובנ"י בכריא דכריא, ונר' שכן הוא העיקר והאחרונים הגיהו דכוריא להבדיל בינו ובין ל' אילים ולא היו צריכים לזה כ"כ כי מדרך הלשון לקרות האיל ג"כ זכר כמו שה תמים זכר בן שנה, ויש בעדרו זכר, אלא שכשיגדיל נק' איל מל' חוזק ולזה ארז"ל שאין נקרא איל אלא בן ב' שנים והראיה שעיקר הלשון כן הוא שהרי לא כל שם זכר שבכתוב מתר' דכורא שהרי בפ' בא אשר יהיה לך הזכרים מתר' דכרין. וכן כל פטר רחם הזכרים דכרין, אבל מייסד הלשון הבדיל בין שם זכר של אדם ושם זכר של איל דוקא כשהוא בלא אות השמוש והכנוי שהזכר של אדם נק' דכורא ושל צאן דכרא, כמו שכן בלה"ק נק' הזכר זכור כאז"ל הבא על הזכור ולא יאות לומר כן בל"ר הזכורים, ולזה נמצא בנ"י

מסורת הקריאה

בפסוק: (כז) העמרמי. הה"א בקמץ. העזיאלי. העי"ן בקמץ לבד: הקהתי. הקו"ף בשוא לבד: (כט) על ירך. נמסר עליו סימן. מלת סימן מורה שיש לו חבר בשינוי קצת. דכאן מלת על בתביר ומלת ירך במרכא. ולקמן בפסוק ל"ה מלת על במונח ומלת ירך בדרגא:

רמב"ן

למעטם היה הקב"ה מרבה אותם כנגד גזרת מצרים כמו שאמר וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ וכאשר נאמר עוד בגזרת אם בן הוא והמיתן אותו וירב העם ויעצמו מאד כי היה הקב"ה

בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה
שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם׃ לה וּנְשִׂיא
בֵית־אָב לְמִשְׁפְּחֹת מְרָרִי צוּרִיאֵל
בֶּן־אֲבִיחָיִל עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ
צָפֹנָה׃ לו וּפְקֻדַּת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי
קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמֻּדָיו
וַאֲדָנָיו וְכָל־כֵּלָיו וְכֹל עֲבֹדָתוֹ׃
לז וְעַמֻּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם
וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם׃ לח וְהַחֹנִים לִפְנֵי
הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד ׀
מִזְרָחָה מֹשֶׁה ׀ וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים
מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ לט כָּל־
פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־
זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁנַיִם

ת"א והחונים לפני המשכן קדמה. ערכין יא תמיד כ:

סנקוד על ואהרן

תרגום אונקלוס

בְּמִנְיַן כָּל דְּכוּרָא. מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא. שִׁתַּת אַלְפִין וּמָאתַן: לה. וְרַב בֵּית אַבָּא לְזַרְעֲיָת מְרָרִי. צוּרִיאֵל בַּר אֲבִיחָיִל. עַל שִׁדָּא דְמַשְׁכְּנָא. יִשְׁרוֹן צִפּוּנָא: לו. וּדְמְסִיר לְמַטְּרַת בְּנֵי מְרָרִי. דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא. וְעַבְרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסָמְכוֹהִי. וְכָל מָנוֹהִי וְכָל פּוּלְחָנֵיהּ: לז. וְעַמּוּדֵי דָרְתָא. סְחוֹר סְחוֹר וְסָמְכֵיהוֹן. וְסִכֵּיהוֹן וְאַטוּנֵיהוֹן: לח. וְדִשְׁרַן קֳדָם מַשְׁכְּנָא. קִדּוּמָא קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא מַדִּנְחָא. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי. נָטְרִין מַטְּרַת מַקְדְּשָׁא. לְמַטְּרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְחִילוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטִיל: לט. כָּל מִנְיָנֵי לֵינָאֵי. דִּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. עַל מֵימְרָא דַיְיָ לְזַרְעֲיָתְהוֹן. כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא:

רש"י

משמרת הקודש על ידו היה פקודת כולם: (לח) משה ואהרן ובניו. וסמוכין להם ב דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולן טוב לצדיק טוב לשכנו לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה שנאמר (תהלים ס) יהודה מחוקקי (ד"ה א יב) ומבני יששכר יודעי בינה וגו' מאתים ראשי סנהדראות וזבולן (שופטים ה) מושכים בשבט סופר: (לט) אשר פקד משה ואהרן. נקוד על ואהרן לומר שלא היה ג במנין הלוים (בכורו' ד): שנים ועשרים אלף. ובפרטן אתה מוצא שלש מאות יתרים. בני גרשון שבעת אלפים וחמש מאות, בני קהת שמונת אלפים ושש מאות, בני מררי ששת אלפים ומאתים, ולמה לא כללן עם השאר ויפדו את הבכורות ולא יהיו זקוקים השלשה ושבעים ומאתים בכורות העודפים על המנין לפדיון אמרו רבותינו במסכת בכורות (בכורות ה)

שפתי חכמים

משמע שהוא כאחד מאחר הנשיאים ולא יותר משום דנקיד ונשיא הוא"ו במלאפום הוא דבוק דאל"כ היה נקוד ונשיא בשו"א תחת הוא"ו והקמ"ץ תחת הנו"ן מ"ה לריך לפרש ממוכה כו': ב (ג"א) גם כאן בא לתרץ דהל"ל משה אהרן ובניו יחנו לפני אהל מועד אלא שלא בא לגות רק להגיד לך שהחונים לפני אהל מועד הם המבודים שאלו לפיכך היו כמותם החונים סמוכים להם: ג פי' שלא היה מתעסק במנין הלוים אלא משה לבדו ומפני שעניהם היו מתעסקין במנין ישראל דרך הנקרא לכתוב כן אף שלא היה במנין הלוים מ"מ הזכירו הכתוב במנין הלוים וי"מ שלא היו במנין הלוים שלא היה הוא מן המנין וכן משמע במסכת בכורות דף ד אבל קשה והא קרא במונין כתיב אשר פקד משה ואהרן ולא במנין. הרא"ם. ולי נראה דהכי פירושו מדנקוד על אהרן משמע שלא היה במונין ולא הוי כמי במנין דאל"כ למה ליה להזכיר אהרן ולנקוד עליו אלא שלא לומר במוכין לא היה אבל במנין היה מ"מ הזכירו ונקד עליו למדרש שהיה חסר מכל וכל אף מן המנין. דומה קלת פי' זה למה שפירשתי במלת את לאן נקד על את כו'. אף שדחוק קלת יש לייסב כדי שלא תקשה מרש"י דפי' כמותם על פרש"י דמסכת בכורות שפי' שם בהדיא שאהרן

בעל הטורים

אלא מוזל על אהרן שהוא הבכור למשה: (לח) והחונים וגו' לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן. יש פסיק בין משה לאהרן. לפי

דעת זקנים מבעלי התוספות

בחייהם: (לט) שנים ועשרים אלף. וכנגדן בא הקב"ה במלאכים שאינן אלא שנאן מלאכים ורכותים ואלהיהם שנים ועשרים אלף. בשעת מ"ת שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ולא נדרש ולפי שגלוי וידוע הוי לסקב"ה שכל ישראל יעבדו לעגל חוץ משבט

תפסיר הרס"ג

באחצא כל ד'כר. מן אבן שהר פצאעדא. סתה' אלאף ומאיתין: (לה) ושריפהם. צוריאל אבן אביחיל. וינזלון אלי גאנב אלמסכן פי אלשמאל: (לו) ווכאלה' חפץ' בני מררי. תכ'אתג אלמסכן. ואמהאגה ועמדה וקואעדה. וכל אניתה וסאיר כ'דמתה: (לז) ועמד אלצראדק מסתדירא. וקואעדהא ואותאדהא ואטנאבהא: (לח) ואלנאזלין בין ידי אלמסכן. בין ידי כ'בא אלמחצ'ר פי אלמשרק. מוסי והרון ובניה. חאפצ'י מהפץ' אלמקדס. ומחפץ' בני אסראיל. ואי אגנבי תקדם אלי ד'אלך פליקתל: (לט) פד'אלך גמיע עדד אלליואניין. אלד'י עדהם מוסי והרון. עלי קול אללה לעשאירהם. כל ד'כר מן אבן שהר פצאעדא. את'נין ועשרין

חלק הדקדוק

ז"ל: לו) וכל כליו וכל עבודתו, תיבת

אבן עזרא

על השומרים שהם הלוים: (לה) ויתכן היות צפונה. מגזרת צפנת ליראיך וצפון לצדיק כי אין בנגב שום דבר: (לח) קדמה מזרחה. הוא מזרחה שמש במקום התחברות העגלות והנה במזרח אהל משה ואהל אהרן ואהל בניו ובני בניו וכל ביתם: והזר הקרב. אל מקום הקדש והנה כל הלוים סביבות המשכן לשמור אותו: (לט) שנים ועשרים אלף. בכלל וכשאתה מחבר הפרטים תמצא שיותירו שלש מאות וי"א כי הכתוב אחז דרך קצרה להזכיר האלפים ועזב המאות וזה לא יתכן בעבור מספר העודפים שהם פחותים משלש מאות והאמת דברי הקבלה אין בכור מפקיע בכור ויהיה פי' פסוק כל פקודי הלוים חוץ מהבכורים ויהודה הפרסי דקדק להביא ראיה מהמספר כי בכורי הלוים הם חלק משלשה ושבעים מהלוים וכשאתה לוקח במספר הזה מפקודי ישראל ואחר כן תקח כמספר פקודי הלוים הבאים לצבא כנגד פקודי הלוי מבן חדש יהיו קרובים ולא אמר כלום כי ישראל נפקדו מבן עשרים שנה ואין קצב אחרת והלוים נפקדו מבן שלשים ועד בן חמשים ויש ביניהם הפרש גדול רק נסמוך על דברי

אור החיים

(מא) ואת בהמת הלוים וגו'. פי' הבהמות שהם חייבים בפדיון שהם

רמב"ן

אומר נראה דבר מי יקום ממני או מהם אבל שבט לוי היו פרים ורבים כדרך כל הארץ ולא עלו למעלה כשאר השבטים ואילי היה זה מכעס הזקן עליהם כי שמעון שהוא עכשיו מרובה באוכלוסין נתמעט בכניסתו לארץ בעשרים ושנים אלף ולוי שהוא שבט חסידיו לא נתמעט במגפה: לא החל הכתוב במשמרות הלוים מן המזרח כאשר עשה בדגלים מפני שאין שם משמרת ללוים רק לאהרן ובניו הכהנים ולמשה שהוא כהן הכהנים והחל מן המערב שהוא מעמד כנגד המזרח אבל שם בדרום שהוא נכבד ממנו בני קהת שהם הנכבדים בלוים ונתן להם הארון והקדש ובמערב שם בני גרשון שהוא הכבוד ונתן להם המשכן והאהל. ושם בצפון שהוא הרוח האחרון בני מררי ונתן להם תשמישי המקדש:

(מא) תחת כל בכור בבני ישראל. הנה הבכורים נתקדשו להיות לשם מעת שצוה קדש לי כל בכור בבני ישראל באדם וגו' והיו בכורים רבים בישראל ולא נפדו עד הנה שעדיין לא נאמר למי יהיה הפדיון כי עתה הוא שנתקדשו הכהנים ועדיין לא נצטוו

ועשרים אלף: ס ששי מ ויאמר יהוה
אל־משה פקד כל־בכר זכר לבני
ישראל מבן־חדש ומעלה ושא
את מספר שמתם: מא ולקחת את־
הלוים לי אני יהוה תחת כל־בכר
בבני ישראל ואת בהמת הלוים
תחת כל־בכור בבהמת בני
ישראל: מב ויפקד משה כאשר
צוה יהוה אתו את־כל־בכור בבני
ישראל: מג ויהי כל־בכור זכר
במספר שמת מבן־חדש ומעלה
לפקדיהם שנים ועשרים אלף
שלשה ושבעים ומאתים: מד וידבר
יהוה אל־משה לאמר: מה קח את־
הלוים תחת כל־בכור בבני ישראל
ואת־בהמת הלוים תחת בהמתם
והיו־לי הלוים אני יהוה: מו ואת
פדויי השלשה והשבעים והמאתים

* שישי בפת״י

תרגום אונקלוס

עֶשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין: מ. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. מְנֵי כָּל בְּכוֹרַיָא דִּכְרַיָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא. וְקַבֵּיל. יָת חֻשְׁבַּן שְׁמָהָתְהוֹן: מא. וּתְקָרֵיב יָת לֵיוָאֵי קֳדָמַי אֲנָא יְיָ. חֲלָף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיָת בְּעִירָא דְּלֵיוָאֵי. חֲלָף כָּל בּוּכְרָא. בִּבְעִירָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: מב. וּמְנָא מֹשֶׁה. כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָתֵיהּ. יָת כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: מג. וַהֲוֹו כָּל בְּכוֹרַיָא דִּכְרַיָא. בְּמִנְיַן שְׁמָהָן. מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא לְמִנְיָנֵיהוֹן. עֶשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין. וּמָאתַן וְשִׁבְעִין וּתְלָתָא: מד. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: מה. קָרֵיב יָת לֵיוָאֵי. חֲלָף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיָת בְּעִירָא דְּלֵיוָאֵי חֲלָף בְּעִירְהוֹן. וִיהוֹן מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵיוָאֵי אֲנָא יְיָ: מו. וְיָת פּוּרְקַן מָאתַן. וְשִׁבְעִין וּתְלָתָא.

ת״א פקד כל בכר. בכורות ד: קח את הלוים. בכורות ד: ואת בהמת הלוים תחת בהמתם. שם: והיו לי הלוים. שם:

תפסיר הרס״ג

אלפא: (מ) ת׳ם קאל אללה למוסי. עד כל בכר ד׳כר מן בני אסראיל. מן אבן שהר פצאעדא. וארפע אחצא אסמאיהם: (מא) וכ׳ד׳ אלליואניין לי אנא אללה שרפתהם. בדל כל בכר מן בני אסראיל. ובהאים אלליואניין. בדל כל בכר. מן בהאים בני אסראיל: (מב) פעד׳ מוסי. כמא אמרה אללה. כל בכר מן בני אסראיל: (מג) פכאן כל בכר ד׳כר. באחצא אסמאיהם. מן אבן שהר פצאעדא כד׳אלך. את׳נין ועשרין אלפא. ומאיתין ות׳לאת׳ה וסבעין: (מד) ת׳ם כלם אללה מוסי תכלימא: (מה) כ׳ד׳ אלליואניין. בדל כל בכר מן בני אסראיל. ובהאים אלליואניין בדל בהאימהם. פיצירו לי אלליואניין אנא אללה שרפתהם: (מו) ואמא פדא אלמאיתין ואלת׳לאת׳ה ואלסבעין. אלזאידין עלי

חלק הדקדוק

כליו בטפחא בכל התיגאן: מא) ולקחת את הלוים לי, בקצת תיגאן תיבת ולקחת בזקף קטן: מב) את כל בכור בבני ישראל, תיבת את בצירי וטעם

אבן עזרא

הקבלה: (מ) פקוד כל בכר זכר. הנה זכר שם ז׳תאר: (מא) ואת בהמת הלוים. שלא יפסידו הלוים ובכור כל בהמה גם הוא לשם: (מה) קח את הלוים. פעם אחרת כאילו אמר כאשר תקח את הלוים יהיו העודפים פדוים ונסמכה מלת פדויי אל המספר וכמוהו רבים יש מכחישים אמרו מזה נלמוד כי פדיון כל בכור חמשת שקלים ואינה ראיה כי זאת מצוה בפני עצמה

אבי עזר

(מח) (ונסמכה מלת פדויי) דעת הרב לפי שמלינו ברוב מקומות שנאמר המספר תחלה ואחריו הנספר כמו שלשה אנשים שבעת שבועות שלשים קרשים ואם יבואו הנספר קודם לא יבוא בסמיכות לכן תמה הרב שנסמך פדויי על המספר וגם בא לפניו אבל כתב מלינו דוגמתו וכן שנת החמשים ועוד בכמה מקומות במקרא אם תחפשנה תמצאנה ודברי מטעו רחוקים ומפשוט:

אור החיים

פטרי חמורים שאמר הכתוב ופטר חמור תפדה בשה ודוקא פטר חמור

בעל הטורים

משה במקום א׳ לבד ואהרן ובניו במקום אחד לבד: (מ) ושא. ג׳. ושא את מספר שמותם. ושא עיניך ימה וצפונה. ואידך כאה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי. שהיה דוד מתפלל על שנשא מספר בני ישראל. וזהו ושא את מספר שמותם. והמתפלל צריך שיהא

רש״י

אותן שלש מאות לוים בכורים היו ודיים שיפקיעו ד עצמם מן הפדיון: (מ) פקוד כל בכור זכר וגו׳ מבן חודש ומעלה. משיצא מכלל ספק נפלים: (מה) ואת בהמת הלוים וגו׳. לא פדו בהמת הלוים את בכורי בהמה טהורה של ישראל אלא את פטרי חמוריהם ושה ה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי חמורים של ישראל תדע שהרי מנה העודפים באדם ולא מנה ו העודפים בבהמה: (מו) ואת פדויי השלשה וגו׳. ואת הבכורות הצריכים להפדות

שפתי חכמים

לא היה בין המנין, וכן יש ליישב ליהנא ליהנא דב״ר כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן נקוד עליו שלא הי׳ אהרן מן המנין דמשמע ליהנא שלא היה מן המנין: ד פי׳ שלא יצטרכו ליתן ה׳ שקלים לפדיון גלגלותם: ה י״מ דקשה לרש״י דאי אבהמה טהורה קאי איך שייך פדיון דלא פקע קדושת בכור דהא הכהנים עצמם חייבים בקדושת בכור. וי״ל עוד דהוכחתו מדכתיב בפרשת בא כל בכור אדם תפדה וכל פטר חמור תפדה בשה וכאן שכתב בכור אדם ובכור בהמה תפדה מיירי נמי דוקא פטרי חמורים. ברא״ם תימה והנא רש״י בעצמו בפ״ק דבכורות דף ד׳ גבי הא דפריך רבא לאביי אם איתא דדרשת ק״ו מבהמה לפטור לוים מבכור בהמה טהורה דהא בהמה טהורה דידהו והפקיעו בהמת ישראל ממסורה ול״ע וי״ל דהא פרכא דפריך רבא לאביי איכא אלא לפי סברתו אבל אביי פליג עליה בהא וס״ל דלא פדה בהמת הלוים את בכורי בהמה טהורה של ישראל כו׳ (ע׳ במ״י): ו הרא״ם תימה איך היא הראיה הזאת שהתלמוד ככר בטל אותם ואמר ודלמא הוו נפישין בהמתן והוו קיימין לבהדי בכור ישראל והיא לפי׳ אמרת אמר קרא ואת בהמת הלוים תחת בהמתם בהמ׳ אחת תחת

מסורת הקריאה

(לו) משמרת. הנגינה במ״ם שניה: (מ) ויאמר ה׳ אל משה, נמסר במס״ג ט׳ בטעמא בספרא. ר״ל בטעם קדמא ואזלא בספר הזה. וסי׳ א׳ דין. ב׳ אספה לי (י״א ט״ז) ג׳ פתאם (י״ב ד׳) ד׳ ירק ירק בפניה (י״ב י״ד) ה׳ השב את מטה אהרן (י״ז כ״ה) ו׳ בארצם לא תנחל (י״ח כ׳) ז׳ והוקע אותם (כ״ה ד׳) ח׳ עשה לך (כ״א ח׳) ט׳ קח לך (כ״ז י״ח): (מג) ויהי כל. הכ״ף רפה: (מה) והיו. המתג

מרפא לשון

הכא ולעיל בפ׳ בחקתי ז׳ כ״ג תר׳ הזכר דדכרא ולא מתר׳ דכורא אלא שם זכר של אדם גרידא. מ) ושא את מספר שמתם, ית חשבן, כתרגום את ראש דלא כנ״א ית מנין, ונר׳ שכצ״ל כי חשבן עדיף ממנין כמו שתר׳ (לקמן יד כט) וכל פקדיכם לכל מספרכם וכל מנייגכון לכל חשבנכון ומורה על חשבון הכללים וכן כוונת הכ׳ כאן שאמר פקד כל בכור זכר ושא את מספר שמותם ר״ל

רמב״ן

במתנות הכהונה והנה הם עומדים בקדושתן סתם ויתכן שהיתה בהן עבודת הקרבנות כדברי רבותינו והנראה אלי כי הבכורים האלה כלם לא נולדו במדבר בשנה אחת כי לא נתרבו העם שם כל כך רק כל הבכורים אשר היו בישראל נמנו כי כלם נתקדשו כאשר פרשתי שם ועתה החליפם בלוים והם פדיונם וצוה שיפדו הנותרים ונתן הפדיון לאהרן ולבניו כאשר היא מצוה לדורות:

הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ מז וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל׃ מח וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֹדְפִים בָּהֶם׃ מט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֵת כֶּסֶף הַפִּדְיוֹם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם׃ נ מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכָּסֶף חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאֶלֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ נא וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־כֶּסֶף הַפְּדֻיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ

ד א (שביעי) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ ב נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ

תרגום אונקלוס

דְיַתִּירִין עַל לֵינָאֵי. מִבְּכוֹרַיָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: מז. וְתִסַּב. חֲמֵשׁ חֲמֵשׁ. סִלְעִין לְגֻלְגַלְתָּא. בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תִּסַּב. עֶשְׂרִין מָעִין סִלְעָא: מח. וְתִתֵּין כַּסְפָּא. לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי. פּוּרְקַן. דְיַתִּירִין בְּהוֹן: מט. וּנְסֵיב מֹשֶׁה. יָת כְּסַף פּוּרְקָנְהוֹן. מִן דְיַתִּירִין. עַל פְּרִיקֵי לֵיוָאֵי: נ. מִן בְּכוֹרַיָא. דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְסֵיב יָת כַּסְפָּא. אֶלֶף וּתְלָת מְאָה. וְשִׁתִּין וַחֲמֵשׁ. סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא: נא. וִיהַב מֹשֶׁה. יָת כְּסַף פְּרִיקַיָא. לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי עַל מֵימְרָא דַיְיָ. כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: א. וּמַלִּיל יְיָ. עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר: ב. קַבִּילוּ. יָת חוּשְׁבַּן בְּנֵי קְהָת. מִגּוֹ

ת"א ולקחת חמשת. סנהד' יז:

תפסיר הרס"ג

אללואניין. מן בכור בני אסראיל: (מז) פכ'ד' כ'מסה מת'אקיל לכל גמגמה. פצ'ה במת'קאל אלקדס. כל מת'קאל עשרין דאנק: (מח) ואדפע אלפצ'ה להרון ובניה. פדא אלפאצ'לין עליהם: (מט) פאכ'ד' מוסי. פצ'ה' אלפדא. מן אלזאידין. עלי פדא אללואניין: (נ) מן בכור בני אסראיל אכ'ד' תלך אלפצ'ה. אלף ות'לאת' מאיה. וכ'מסה וסתין. מת'קאל במת'קאל אלקדס: (נא) פדפע מוסי פצ'ה' אלפדא. אלי הרון ובניה עלי קול אללה. כמא אמרה: (א) ת'ם כלם אללה מוסי והרון תכלימא: (ב) ארפעא גמלה' בני קהת. מן בין

אבן עזרא

זהאמת דברי קבלה: (מט) פדיום. במ"ב תחת נו"ן כמו גרשון: (ב) נשא את ראש בני קהת, בתחלה בעבור

אור החיים

אבל בכורות הטהורות לא כי התמימין אינם בני פדיון ובעלי מומין משנעשו בני מומין רגע אחד ברשות הבכור זכה בו והרי הוא אצלו כחולין ומה מקום פדיון:

(מז) ולקחת חמשת וגו'. צל"ד למה אמר ולקחת בוא"ו כיון שמאמר זה הוא גזירת מאמר ואת פדויי השלשה ואולי כי בזה העיר כוונת כתוב הקודם לזה ואת פדויי השלשה וגו' שגזרתו הוא מבכור בנ"י פי' שיקח פדיון בכורות העודפים על הלוים מאת הבכורות ולא מהלוים שתעלה על דעתך שכדרך שפדו בבהמת הלוים בהמתם כמו כן יפדו הנותרים מהם וק"ו הוא ת"ל מבכור בנ"י פי' יהיה הפדיון וכן אמר במעשה ויקח משה וגו' מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף והוסיף לומר מצוה שניה שיהי' הפדיון ה' שקלים והוא אומרו ולקחת בתוספת וא"ו וחזר לו' תקח שיקח השקל בשקל הקודש שהוא כפול והדבר זה מעכב בפדיון:

רשב"ם

(מט) הפדיום, מיותר מ"ם כמ"ם של ריקם, הכנם, שלשום, שלש מאות שהלוים עודפים על שנים ועשרים אלף,

בעל הטורים

עיניו למטה. וזהו ושא עיניך ימה שיתן עיניו למטה ולא ירים בכורים היו, ואין בכור מפקיע בכור, כך פירשו

שפתי חכמים

בהמות רבות דאי ס"ד דהאי ואת בהמת הלוים בבהמות רבות מיירי לכתוב קרא או בהמה בהמת או בהמתן בהמתן ש"מ חד פוטר טובא. ותירץ הוא מ"ה הניח ראיה אחרונה מפני שהוא רחוק מן הפשט מ"ה מביא ראיה לאשונה: ז כדי שלא תטעה לומר דהאי ואת פדויי השלשה והשבעים וגו' פי' כמו העודפים על פדויי הלוים דבסמוך דפי' אותן שפדו הלוים בגופן כדפרש"י שם ומהם תקח חמשת שקלים ג"כ לכך פירש דהאי ואת פדויי השלשה וגו' ואת הבכורות שצריכים לפדות כו' כי עדיין לא היו פדויין אלא הם צריכין לפדות ומהם תקח חמשת שקלים לגלגלת: ח פי' חתיכות אגרות וכן בספר יוחסין מתרגמינן בפתקא יתכתבון: ט כוונתו לפרש טעם המנין שכל המניינים נמנים מבן חדש ומבן כ' ובני י"נ אבל זה המספר אינו דומה לשום אחד מהמספרים

רש"י

בהם אלו השלשה ושבעים ומאתי' העודפים בהם ויתרי' על הלוים מהם תקח ז חמשת שקלים לגלגלת. כך היתה מכירתו של יוסף עשרים כסף שהיה בכורה של רחל: (מט) העדפים על פדויי הלוים. על אותן שפדו הלוים בגופן: (נ) חמשה וששים ושלש מאות ואלף. כך סכום החשבון חמשת שקלים לגלגלת למאתים בכורות אלף שקל לשבעים בכורות שלש מאות והמשים שקל לשלש בכורות חמשה עשר שקל. (במדרש רבה, סנהדרין יז) אמר כיצד אעשה בכור שאומר לו תן חמשת שקלים יאמר לי אני מפדויי הלוים מה עשה הביא שנים ועשרים אלף פתקין ח וכתב עליהם בן לוי ומאתים ושבעים ושלשה פתקין כתב עליהן ה' שקלים בללן ונתנם בקלפי אמר להם בואו וטלו פתקיכם לפי הגורל: (ב) נשא את ראש וגו'. מנה מהם את הראוים לעבודת משא ט והם מבן שלשים ועד בן חמשים שנה והפחות מל' לא נתמלא כחו, מכאן אמרו בן שלשים לכח והיותר על בן

דעת זקנים מבעלי התוספות

לוי לפיכך לא היה מלאכים אלא כנגד שבט לוי: (מז) ולקחת חמשת שקלים. וכן לדורות. וא"ת מפני מה הלוים אינם פודים בכורותיהם שנולדים מכאן ולהלא כמו שבכורות ישראל פודים בכורותיהם. וי"ל דכל הלוים שנולדים הם מאלו אבל הבכורות של ישראל אינן נולדים מן הבכורות אלא מכל ישראל שלא נפדו ואותם הנולדים מן הבכורות אינן ידועין. לפיכך צוה הקב"ה

מרפא לשון

שימנו אותם בפרטות ואח"כ יביאו למשה כלל המנין ולכן בכ"מ שנא' שאו או נשא בכל לישנא שתר' קביל מתר' חושבן דווקא. מו) ואת פדויי, וית פרקן. ה"ג דלא כנ"א פריקי וכן פדויי העדפים פורקן דיתירין, ורק העדפים על פדויי הלוים מתר' על פריקי ליואי.

מסורת הקריאה

בה"א: (מז) תקח. ב' קמץ בזקף וסימן א' דין. ב' ומהם עוד תקח (יחזקאל ה' ד'). והוא חד מן ט"ז זוגין מן ב' ב' קמץ וסי' בריש במדבר במס"ג: (נא) הפדים. היו"ד בלא דגש:

רמב"ן

(ו) ונתנו עליו. כסוי עור תחש בעבור מעלת הארון לא היה נראה עליו כסוי עור תחש אבל היו מכסים אותו בפרוכת שהוא המסך לו ומכסים את שניהם במכסה עור תחש בעבור הגשמים ופורשים על הכל בגד כליל תכלת מלמעלה שיהיה נראה עליו הבגד הנכבד שהוא כעצם השמים לטוהר אבל שאר כל הכלים השולחן והמנורה והמזבחות היה נראה עליהם מלמעלה מכסה עור תחש ויש אומרים כי טעם הכתוב ופרשו בגד כליל תכלת מלמעלה לפרכת המסך ונתנו עליו על הארון והפרוכת כסוי עור תחש. וטעם ושמו בדיו על כתפות הכהנים והנכון כי ושמו שיתקנו אותם להיות יוצאים

תרגום אונקלוס

בְּנֵי לֵוִי . לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית
אֲבָהָתְהוֹן : ג. מִבַּר תְּלָתִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא . וְעַד בַּר
חַמְשִׁין שְׁנִין . כָּל דְּאָתֵי
לְחֵילָא . לְמֶעֱבַד עֲבִידְתָּא
בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא : ד. דֵּין .
פּוּלְחַן בְּנֵי קְהָת בְּמַשְׁכַּן
זִמְנָא . קוֹדֶשׁ קוּדְשִׁין :
ה. וְיֵיעוֹל אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי
בְּמִטַּל מַשְׁרִיתָא . וְיִפְרְקוּן .
יָת פָּרוּכְתָּא דִּפְרָסָא .
וִיכַסּוּן בַּהּ . יָת אֲרוֹנָא
דְּסָהֲדוּתָא : ו. וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי
חוּפָאָה דִּמְשַׁךְ סָסְגוֹנָא .
וְיִפְרְסוּן לְבוּשׁ גְּמִיר .
תַּכְלָא מִלְּעֵילָא . וִישַׁוּוּן
אֲרִיחוֹהִי : ז. וְעַל פָּתוֹרָא
דִּלְחֵים אַפַּיָּא . יִפְרְסוּן
לְבוּשׁ תַּכְלָא . וְיִתְּנוּן
עֲלוֹהִי . יָת מְגִסַּיָּא וְיָת
בָּזִכַּיָּא וְיָת מְכִילָתָא . וְיָת
קְסָוָת נִסּוּכָא . וְלַחְמָא
תְּדִירָא עֲלוֹהִי יְהֵי : ח.
וְיִפְרְסוּן עֲלֵיהוֹן . לְבוּשׁ
צְבַע זְהוֹרִי . וִיכַסּוּן יָתֵיהּ .
בְּחוּפָאָה דִּמְשַׁךְ סָסְגוֹנָא .
וִישַׁוּוּן יָת אֲרִיחוֹהִי : ט.
וְיִסְּבוּן לְבוּשׁ תַּכְלָא .
וִיכַסּוּן . יָת מְנָרְתָּא

במדבר

בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם׃
ג מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־
חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת
מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ ד זֹאת
עֲבֹדַת בְּנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ
הַקֳּדָשִׁים׃ ה וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ
הַמַּחֲנֶה וְהוֹרִדוּ אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ
וְכִסּוּ־בָהּ אֵת אֲרֹן הָעֵדֻת׃ ו וְנָתְנוּ
עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וּפָרְשׂוּ בֶגֶד־
כְּלִיל תְּכֵלֶת מִלְמָעְלָה וְשָׂמוּ בַּדָּיו׃
ז וְעַל ׀ שֻׁלְחַן הַפָּנִים יִפְרְשׂוּ בֶּגֶד
תְּכֵלֶת וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־הַקְּעָרֹת
וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמְּנַקִּיֹּת וְאֵת
קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו
יִהְיֶה׃ ח וּפָרְשׂוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת
שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ
וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃ ט וְלָקְחוּ ׀ בֶּגֶד
תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר

תפסיר הרס"ג

בני לוי. לעשאירהם וביות אבאיהם: (ג) מן אבן ת'לאת'ין סנה פצאעדא. ואלי אבן כ'מסין סנה. כל מן ידכ'ל לאלגיש. ליעמל צנאעה פי כ'בא אלמחצ'ר: (ד) הד'ה כ'דמה' בני קהת פי כ'בא אלמחצ'ר. כ'אץ אלאקדאס: (ה) וידכ'ל הרון ובניה ענד רחיל אלעסכר. ויהיו אלסגף אלמסתור. ויג'טו בה צנדוק אלשהאדה: (ו) ויגעלו עליה. ג'שא גלוד דארש. ויבסטו ת'וב גמלתה אסמאנגון פוקה. ויצלחו אקואבה: (ז) ועלי מאידה' אלמוגה. יבסטו ת'וב אסמאנגון, ויגעלו עליה. אלקצאע ואלדרג ואלמלאעק ואלמדאהן ואלמזאג. ואלכ'בז אלדאים יכון עליה: (ח) ויבסטו עליהא. ת'וב צבג' קרמז. ויג'טוהא בג'טא גלוד דארש. ויצלחו אקואבה: (ט) ויאכ'ד'ו ת'וב אסמאנגון. ויג'טו בה מנארה' אלאצ'אה וסרגהא.

ת"א מכן שלשים שנה ומעלה. חולין כד: ואת קשות הנסך. סנהד' פא: ולחם התמיד עליו יהיה. מנחות לט:

בעל הטורים

פניו למעלה: (ו) ושמו בדיו בארון ובמזבח הנחשת כתיב בדיו ובשלחן ובמזבח הזהב כתיב לבדים וכתיב את בדיו לרבות הבתים:

רשב"ם

רבותינו: (ה) אהרן ובניו בנסוע המחנה. שני דגלים ראשונים שנוסעים תחלה קודם שיסע המשכן והלוים:

רש"י

חמשים כחו מכחיש מעתה: (ד) קדש הקדשים. המקודש שבכולן הארון והשלחן והמנורה והמזבחות והפרוכת וכלי שרת: (ה) ובא אהרן ובניו וגו'. יכניסו כל כלי וכלי לנרתקו המפורש לו בפרשה זו ולא יצטרכו הלוים בני קהת אלא לשאת: בנסוע המחנה. כשהענן מסתלק י היו יודעין שיסעו: (ז) קערות וכפות קשות ומנקיות. ככר פירשתי במלאכת המשכן: הנסך. הכסוי לשון מסך.

שפתי חכמים

המתמספרים לכך פי' מנה מהם הראוין כו', רא"ם: י פירש אל יקשה בעיניך לומר שיאך היו יודעים השעה שיסעו עד שיתחילו לפרק שאין כבוד לארון הקדש לכסותו אחר נסיעת דגל מחנה

דעת זקנים מבעלי התוספות

לפדות כל הבכורים שנולדו מכאן ולהבא: (ה) וכסו בה את ארון העדות. וכתיב ושמו בדיו פי' נתקנו בדיו אבל אין לפרש ל' שימה ממש דהא כתיב לא יסורו ממנו לעי"ל:

נוה שלום

כן יהיו אלו הלויים במקומם. (ז) קשות הנסך, מדאהן אלמזאג, כלי הנסכים, וכת"א. יעיין בערוך ערך קסוה ולשון

אבן עזרא

משה ואהרן: (ג) מבן שלשים שנה. קרוב מארבעה שבועות בן חמשים שבעה שבועות כי אז יחסר כח הגוף: מלאכה באהל מועד. מלאכת המשא: (ד) קדש הקדשים. הוא הארון: (ה) פרכת המסך. שתסוך על הארון: (ו) ונתנו עליו. על המסך וי"א כי ישוב עליו אל מלת את שהוא את פרכת וכמוהו *) ותצפנו: ופרשו בגד כליל תכלת. כלו תכלת: מלמעלה. י"א על כסוי עור תחש והנכון בעיני שפירושו וכבר פרשו בגד כליל תכלת מלמעלה לפרכת המסך ואם לדרך כבוד יתכן גם הראשון ועור תחש מפני הגשם והאבק: ושמו בדיו. הנה יסירום עד שיכסו הארון וי"א שמו בדיו על כתפות הנושאים. ועל שולחן הפנים להורות כי יש שם שולחנות אחרות לצורך הבשר ולחם הפנים שיש בו לא יוסר: (ח) בגד תולעת שני. והנה על השולחן שני בגדים והמכסה וכן על הארון מסך ובגד תכלת ומכסה

*) שב אל מלת את (יהושע ב' ו') לכ"א:

אבי עזר

(ו) (ונתנו עליו) כיון שלא נכתב ונתנו עליה כמו וכסו בה לכן פירש שקאי על המסך לשון זכר אבל יש אומרים שקאי על הפרוכת והכתוב לא חש לכתוב עליה כמו שלא הקפיד הכתוב גבי פינחס וכלב לכתוב ותצפנם: שם (מלמעלה יש אומרים

מסורת הקריאה

(ו) ושמו, מלרע, במס"ר נמסר ושמו ג' מלרע וסימן ושמו את שמי (במדבר ו' כ"ז) ושמו להם ראש (הושע ב' ב') ושמו בדיו, וא' שמו אותי בבור (בראשית מ' ט"ו) עכ"ל, וכתב הרוו"ה בשום שכל בראשית שם וז"ל, במס"ר מסר ושמו ג' מלרע, ויש שם מקום עיון כי מנה בהדייהו ושמו בדיו, ולא מסיים הי מנהון. (פי' שהרי יש ב' פעמים ושמו בדיו. א' בפסוק זה. ב' בפסוק י"ד) ועוד שהרי גם ושמו אותם איש איש בסוף פ' במדבר גם הוא מלרע בכל המדויקים, ועוד ושמו את בדיו (לקמן פסוק ח' וי"א) מלרע בכל המדויקים עכ"ל, ונ"ל דכצ"ל במס"ר ושמו ג' מלרע וסי' ושמו אותם איש איש. ושמו את שמי, ושמו להם ראש. וכל בדיו דכותיה ר"ל כל היכא דכתיב מלת ושמו אצל בדיו דכותיה מלרע. וכולהו בכלל דב"פ כתיב ושמו בדיו, וב"פ ושמו את בדיו וכולהו מלרע כמו שכתבתי. וכן דרך המסורה למסור כן בכ"מ: (ז) תכלת. הנגינה בכ"ף: עליו, הנגינה בלמ"ד: המנקית, המ"ם בדגש:

רמב"ן

לשאת אותו בהם כי היו הטבעות רחבים ויאריכו הבדים בהם ברצונם ובלבד שלא יסורו ממנו:

(ז) ולחם התמיד עליו יהיה. על השולחן עצמו יהיה הלחם ועליהם בגד התכלת וישימו על הבגד הזה בשלחן כל הכלים ואחרי כן יפרשו על הכלים והשולחן בגד תועלת שני כי לכבוד הלחם שהוא מסודר על השלחן כהלכתו יפרשו בגד תכלת להפריש בין השלחן בלחמו ובין הכלים והיה המכסה העליון בבגד תועלת שני שהוא מראה אדום בעבור שהשולחן סימן לכתר מלכות שהוא במדת הדין אבל הארון ומזבח הזהב בבגד תכלת למדה הכלולה מן הכל ומזבח העולה בבגד ארגמן שהוא אדום יותר מן הראשון כי שם יזרוק הדם כופר נפשם:

וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת־מַלְקָחֶיהָ וְאֶת־
מַחְתֹּתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי שַׁמְנָהּ אֲשֶׁר
יְשָׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם׃ י וְנָתְנוּ אֹתָהּ
וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ אֶל־מִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ
וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃ יא וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב
יִפְרְשׂוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ
בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃
יב וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר
יְשָׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בֶּגֶד
תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בְּמִכְסֵה עוֹר
תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃ יג וְדִשְּׁנוּ אֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן׃
יד וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כֵּלָיו אֲשֶׁר
יְשָׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־
הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־

תרגום אונקלוס

דְּאַנְהוֹרֵי וְיָת בּוֹצִינַהָא. וְיָת צֵיבְתַהָא וְיָת מַחְתְּיָתַהָא. וְיָת כָּל מָנֵי שִׁמּוּשַׁהּ. דִּישַׁמְּשׁוּן לַהּ בְּהוֹן: י. וְיִתְּנוּן יָתַהּ וְיָת כָּל מָנַהָא. לְחוּפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא. וְיִתְּנוּן עַל אֲרִיחָא: יא. וְעַל מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא. יִפְרְסוּן לְבוּשׁ תַּכְלָא. וִיכַסּוּן יָתֵיהּ. בְּחוּפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא. וִישַׁוּוֹן יָת אֲרִיחוֹהִי: יב. וְיִסְּבוּן יָת כָּל מָנֵי שִׁמּוּשָׁא דִּישַׁמְּשׁוּן בְּהוֹן בְּקוּדְשָׁא. וְיִתְּנוּן לִלְבוּשׁ תַּכְלָא. וִיכַסּוּן יָתְהוֹן. בְּחוּפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא. וְיִתְּנוּן עַל אֲרִיחָא: יג. וְיִסְפּוֹן יָת קִטְמָא דְּמַדְבְּחָא. וְיִפְרְסוּן עֲלוֹהִי. לְבוּשׁ אַרְגְּוָן: יד. וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי. יָת כָּל מָנוֹהִי דִּישַׁמְּשׁוּן עֲלוֹהִי בְּהוֹן. יָת מַחְתְּיָתָא יָת צִנּוֹרְיָתָא וְיָת מַגְרוֹפְיָתָא וְיָת מִזְרְקַיָּא.

תפסיר הרס"ג

וכלבאתהא ומגאמרהא. וגמיע אניה' דהנהא. אלד'י יכ'דמונהא בהא: (י) ויגעלונהא וגמיע אניתהא. פי ג'שא גלוד דארש. ויצ'עו ד'אלך עלי אלדהק: (יא) ועלי מד'בח אלד'הב. יבסטו ת'וב אסמאנגון. ויג'טוה בג'טא גלוד דארש. ויצלחו דהוקה ((אקואבה)): (יב) ויאכ'ד'ון. גמיע אניה' אלכ'דמה אלד'י יכ'דמון בהא פי אלקדס. פיגעלונהא פי ת'וב אסמאנגון. ויג'טוהא בג'טא גלוד דארש. ויצ'עוה פי אלדהק: (יג) וירמדו אלמד'בח. ויבסטו עליה. ת'וב ארגואן: (יד) ויגעלון עליה גמיע אניתה אלד'י יכ'דמון בהא עליה. אלמגאמר ואלמנאשל ואלמג'ראף ואלכ'ראנב. וסא'ר

נוה שלום

המוני „מדאהל" בלמד. (יג) ודשנו, וירמדו, בפתח אלרא ושד אלמים וכסרהא, יסירו האפר, וכן קורין בערבי מובל למי שעוקר ומסיר מן השדה העשבים הרעים הנק' ובל, וקורין מחגר למסקל ומנקה הקרקע מן האבנים. ובלשון חז"ל קורין למסיר הקוצים מן הדרכים מקויץ, ולמוציא התולעים מן האילנות מתלע, ועוד דומים לזה עיין בראשית לח ח', דברים כה ה.

חלק הדקדוק

מארכה: יב) אשר ישרתו בם בקדש, אין באל"ף געיא בכל הספרים: יד) אשר ישרתו עליו בהם, היו"ד בגעיא בכל התיגאן. כסוי עור תחש, כסוי בפשטא בכל התיגאן היפך הדפוסים:

ת"א את כל כלי השרת אשר ישרתו בם. יומא כה סנהדרין פו שבועות טז:

רשב"ם

(י) ונתנו על המוט. טועה היה בזה ר' יוסף קרא, מדלא כתיב כדכתיב במוט בשנים, היה רוצה לומר שכל המוט היה תחת הכלים מדכתיב על. השיבותי כי המוטות היו* מצד הכלים כדרך כל משא שנותנים המוטות בטבעות שבצדי הכלים כדכתיב בפ' המשכן. אבל* אצל לשון ונתנו ראוי לומר על המוט ואצל לשון משא אמר במוט כדכתיב וישאוהו במוט ונשא בם את השלחן. *כדכתיב בכתף ישאו. אין לכם משא אלא

שפתי חכמים

יהודה כי היה נראה שנסיעת דגל יהודה הכריח לפרק המשכן ולכסות הארון: כ פי' לא הפתילה הדולקת כמו כל אלהים וגו' לכן פי' מה שהוא מורה על הכלי כי מלת כל משרת גם הכלי: ל פי' שק גדול שהמים בו סחורות מדכתיב אל מכסה משמע דבר שיש לו תוך: מ דק"ל דלא הל"ל אלא אשר ישרתו בם בקדש נ"ל, ומתרץ מ"ם כתיב בקדש לומר שלא היו משרתים על המזבח באותן כלים כ"א במשכן כי א"ל כלים למזבח הפנימי שלא היו מקטירין עליו אלא קטורת הסמים. (ג"א) לא פירש פירושו שישרתו בם בקדושה דא"כ ה"ל לנקוד הבי"ת בשו"א אבל עכשיו שהיא נקודה פת"ח משמע קדש הידוע והוא המשכן שהוא ידוע ביותר: נ לא שישימו בו הדשן: ס דוקא בשעת המסעות נראית הגחלת כארי אבל בשעת חנייתן לא היתה נראית מפני אש של המערכה שהיה מונח עליו ובנסעם הסירו כל האש ונראית הגחלת: ע בשלהי פרק המולא תפלין פרש"י שהכתר היה של

רש"י

אשר יוסף בהם: (ט) מלקחיה. כמין לבת שמושך בה את הפתילה לכל צד שירצה: מחתתיה. כמין כף קטנה ושוליה פשוטין ולא מגלגלים ואין לה מחיצה לפנים אלא מצדיה וחותה בה את דשן הנרות כשמטיבן: נרתיה. לוצי"ש בלע"ז שנותנים בהן כ השמן והפתילות: (י) אל מכסה עור תחש. (כלים לב) ל כמין מרצוף: (יב) את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקדש. בתוך המשכן שהוא קדש מ והן כלי הקטרת שמשרתין בהם במזבח הפנימי: (יג) ודשנו את המזבח. מזבח הנחושת: ודשנו. יטלו את נ הדשן מעליו: ופרשו עליו בגד ארגמן. (יומא כא) ואש שירדה מן השמים רבוצה תחת הבגד כארי ס בשעת המסעות והיתה שורפתו שהיו כופין עליה ע פסכתר (עירובין קד) של נחשת: (יד) מחתת. שבהן הותים גחלים לתרומת הדשן שעשויה כמין מחבת שאין לה אלא שלש מחיצות ומלפניה שואבת את הגחלים: מזלגות. צנוריות של נחשת שבהן מכין באברים שעל המזבח להפכן כדי שיתעכלו יפה ומהר: יעים. הם המגרפות ובלע"ז ווידי"ל והן של נחשת ובהן מכבדין את

אבן עזרא

ועל המנורה בגד ומכסה: (י) ונתנו על המוט. כי אין לה בדים והוא כמו וישאוהו במוט: (יא) ועל מזבח הזהב. אעד*) אחר ומכסה לכסות את הקודש שהוא הארון והשולחן והמנורה והמזבחות וכל כלי השרת כמו סכינים וכפות וקערות: (יג) ודשנו. הסרת

*) (צ"ל) אחד

אבי עזר

על כסוי עור תחש והנכון בעיני שכבר פרשו כליל תכלת וכו') עיין בפרוש מקור חיים ואומר אני אם לדין הדקדוק יש תשובה לדעת האומרים שכבר פרשו בגד כליל כי בין העתידים לא יוקם העבר:

מרפא לשון

ט) ואת כל כלי שמנה, ואת כל מני שמושה. ה"ג דלא כב"א מני משחה, ותלמיד טועה חשב להגיה כן אחר ל' המקרא ולא יתכן לתרגם כן מפני שהכ' מסיים אשר ישרתו לה ולא אשר ידליקו אותה ומה שקראם הכ' כלי שמנה י"ל שמפני שדרכם להתלכלך בשמן קראם כלי שמנה ודכוותיה את בגדי השרד לשרת בקדש מתר'

מסורת הקריאה

(ח) וכסו, מלרע: ושמו, מלרע ועין פסוק ד': (יא) יפרשו, קדמא בפסוק ז' ועל שלחן הפנים יפרשו בזרקא תניין הוא דין ועל מזבח הזהב יפרשו בפשטא סימן מגביהין מעל השלחן, משנה הוא פרק כ"א דשבת ונתנו הכא לסימן לומר הך יפרשו דכתיב גבי שלחן מגביהין כלומר טעמו זרקא אשר נגינתה בהרמת והגבהת קול: ושמו, עין פסוק ד': (יד) עליו, הנגינה בלמ"ד: ופרשו עליו, בזקף

רמב"ן

(טז) ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור. יאמר שהוא פקיד על כל אלו ושיעור פקודה כל המשכן וכל אשר בו ואמר ר"א כי פירושו שיש לו פקידות גם במשכן ובכל כליו עם איתמר אחיו רק לגודל מעלת אלעזר היה פקיד על השמן ועל הקטורת לבדו ואינו נכון כי הכתוב אומר ביד איתמר ופירש בכאן בקדש ובכליו וכן אמר למעלה ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן פקדת שומרי משמרת הקדש כלומר נשיא פקודת משמרת הקדש שהם הנתונים ביד בני קהת אבל פירש פקדת כל המשכן כי פקדת שמן המאור והקטרת המנחה ושמן המשחה ופקדת כל המשכן בקדש וכל אשר בו בכלי הקדש הכל ביד אלעזר והם הנזכרים בכאן שאמר וכלה

תרגום אונקלוס

כל מָנֵי מַדְבְּחָא . וְיִפְרְסוּן עֲלוֹהִי . חוֹפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגוֹנָא . וִישַׁווּן אֲרִיחוֹהִי : טו. וִישֵׁיצֵי אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי לְכַסָּאָה יָת קוּדְשָׁא . וְיָת כָּל מָנֵי קוּדְשָׁא בְּמִטַּל מַשְׁרִיתָא . וּבָתַר כֵּן . יֵיעֲלוּן בְּנֵי קְהָת לְמִטַּל . וְלָא יִקְרְבוּן לְקוּדְשָׁא וְלָא יְמוּתוּן . דֵּין . מַטּוּל בְּנֵי קְהָת בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא : טז. וּדְמָסִיר . לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא . מִשְׁחָא דְּאַנְהָרוּתָא וּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא . וּמִנְחָתָא תְּדִירָא וּמִשְׁחָא דִּרְבוּתָא . מְסִרַת . כָּל מַשְׁכְּנָא וְכָל דְּבֵיהּ . בְּקוּדְשָׁא וּבְמָנוֹהִי : יז. וּמַלִּיל יְיָ . עִם משֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר : יח. לָא תְשֵׁיצוּן . יָת שְׁבַט זַרְעִית קְהָת . מִגּוֹ לֵיוָאֵי : יט. וְדָא עֲבִידוּ לְהוֹן . וְיֵיחוּן וְלָא יְמוּתוּן . בְּמִקְרַבְהוֹן לְקוֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא . אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יֵיעֲלוּן .

במדבר ד

הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ
עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו׃
טו וְכִלָּה אַהֲרֹן־וּבָנָיו לְכַסֹּת אֶת־
הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בִּנְסֹעַ
הַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְנֵי־קְהָת
לָשֵׂאת וְלֹא־יִגְּעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ
אֵלֶּה מַשָּׂא בְנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃
טז וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר ׀ בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
שֶׁמֶן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת
הַתָּמִיד וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה פְּקֻדַּת כָּל־
הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקֹדֶשׁ
וּבְכֵלָיו׃ פ מפטיר יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ יח אַל־
תַּכְרִיתוּ אֶת־שֵׁבֶט מִשְׁפְּחֹת
הַקְּהָתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם׃ יט וְזֹאת ׀ עֲשׂוּ
לָהֶם וְחָיוּ וְלֹא יָמֻתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־
קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אַהֲרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ

בעל הטורים

(יט) וחיו. ב׳. וחיו ולא ימותו. וחיו את בניהם ושבו בחכי עסל בענין הגאולה. מלמד שמלאך המות בטל לעתיד לבא. וזהו וחיו את בניהם ושבו. וחיו ולא ימותו:

רש״י

הדשן מעל המזבח: (טו) לכסת את הקדש. הארון והמזבח: ואת כל כלי הקדש. המנורה וכלי שרת: ומתו. שאם יגעו חייבין מיתה בידי שמים: (טז) ופקדת אלעזר. שהוא ממונה עליהם לשאת אותם שמן וקטורת ושמן המשחה ומנחת התמיד עליו מוטל לצוות ולזרז ולהקריב בעת חנייתן: פקודת כל המשכן. ועוד הי׳ ממונה על משא בני קהת לצוות איש איש על עבודתו ועל משאו והוא המשכן וכל אשר בו כל הסדורים למעלה בפרשה זו אבל משא בני גרשון ומררי שאינן מקודש הקדשים ע״פ איתמר היה כמו שכתוב בפרשת נשא: (יח) אל

רשב״ם

בכתף, כלומר בדבר זה נושאים זה: (טו) ואחרי כן יבאו בני קהת. לאחר שתכסו את הארון והכלים:

שפתי חכמים

נחשת, כירות מתרגמינן פסכתרות: פי׳ לא שאם לא יגעו ימותו כדמשמע פשוטו של קרא אלא מלת ימותו אינו דבוק עם מלת ולא יגעו רק שהוא דבק עם מלת יגעו לכך שבא מדיוקא ולא יגעו הא אם יגעו ועליה קאי ימותו: צ וא״ת והכי כתיב לשאת אותם. וי״ל דקך פירושו לשאת אותם שמן וקטרת ושמן המשחה אבל מנחת התמיד עליו מוטל כו׳ אע״ג שלשאת אכולהו קאי אף על המנחה מ״מ א״א לומר כן לפי שהמנחה זה קמח ומקריבין עם הקרבן שמפרישין אותן עשרון לכבש והיינו קרויה מנחה אלא בזמן שמפרישין אותו לקרבן והוא בשעת החנייה שאז היו מקריבין ולא בעת הנסיעה, וכ״ת שאין לומר שמיירי שהפרישו אותה או נתקדשה בכלי דא״כ היתה נפסלת ביוצא גם למה יפרשו אותה מקודם ותכיבה מלוה בשעתה ואם כן א״א לומר שנשא אותם בעת הנסיעה. ל״פ שעליו מוטל לצות כו׳, וזהו נדחה קושיית הרא״מ מדברי רש״י ז״ל: ק פי׳ לא שישאם הוא בעצמו כמו שמן המאור והשאר כי כבר כתיב למעלה ואחרי כן יבואו בני קהת לשאת ומוסיף לומר על משא בני קהת מפני שלא תטעה לומר שגם משא בני גרשון ומררי נמי היה על פי אלעזר

תפסיר הרס״ג

אניה׳ אלמד׳בח. ויבסטו עליה ג׳טא גלוד דארש. ויצלחו דהוקה (י״נ אקואבה): (טו) פאד׳א פרג׳ הרון ובניה. מן תג׳טיה׳ אלקדס. וגמיע אניתה ענד רחיל אלעסכר. פבעד ד׳אלך ידכ׳ל בני קהת פיחמלונהא. ולא ידנו מן אלקדס פיהלכון. הד׳ה צפה׳ חמל בני קהת פי כ׳בא אלמחצ׳ר: (טז) ווכאלה׳ אלעזר אבן הרון אלאמאם. דהן אלאצ׳אה ובכ׳ור אלצמוג׳. ואלבר אלדאים ודהן אלמסח. פד׳אלך וכאלה׳ אלמסכן וגמיע מא פיה. מן קדס ואניתה: (יז) ת׳ם כלם אללה. מוסי והרון תכלימא: (יח) לא תקטעו עשאיר סבט קהת. מן בין אלליואניין: (יט) בל אצנעו להם הד׳ה אלכ׳לה. חתא יחיון ולא יהלכון. בדנוהם אלי כ׳אץ אלאקדאס. ידכ׳לון הרון ובניה.

נוה שלום

(יח) אל תכריתו, לא תקטעו, לשון

אבן עזרא

הדשן מעל המזבח: (טו) משא בני קהת באהל מועד. כי האהל והמשכן הם לא ישאוהו: (טז) ופקדת. מגזרת פקיד: שמן המאור. י״א כי הוא היה נושא שמן המאור לילה אחד וכן את מנחת התמיד והנכון בעיני שהוא פקיד עליה לתת שמן המאור והטעם הכלי וכן כלי שמן המשחה וכלי הקטורת לבני הקהתים: וטעם פקדת על המשכן. כי יש לו גם פקידות במשכן ובכל כליו עם אחיו איתמר רק לגודל מעלת אלעזר היה הוא פקיד על השמן הקטרת והמנחה לבדו: (יז) וטעם אל משה ואל אהרן. כי מצוה על אהרן ובניו להשמר שלא יבאו הקהתים לידי כרת: (יח) ומלת אל תכריתו. למשה אהרן ובניו: (יט) וחיו. יוסיפו חיים: ולא ימותו. בכרת והטעם כי אם ישמרו יקבלו שכר ואם לא יענשו כי יתכן שלא יענשו על כו ולא ימותו: ושמו אותם. הארון והשולחן והמנורה והמזבחות: על

רבינו בחיי

(יח) אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי. צוה הקב״ה לאהרן ולבניו להזהיר הלוים בני קהת ולשמור אותן שלא יבאו לידי כרת וחס הקב״ה על שבטו של לוי שמסר עצמו על קדושת השם בעגל שנאמר (שמות לב) והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש

רמב״ן

אהרן ובניו לכסות את הקדש ואת כל כלי הקדש והנה אלעזר אמרכל על שלשת הנשיאים וגזבר למשמרת בני קהת ואיתמר גזבר לגרשון ומררי ומפני שלא הזכיר באלעזר ונשא כאמור בלוים יראה שאינו נושא אותם אבל הוא פקיד עליהם ונותן אותם מידו ליד בני קהת אשר יבחר בהם בזריזות וחסידות והם ישאו אותם ויחזירום לידו בהקים המשכן וכן פקדת שומרי משמרת הקדש וכן ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם ועל דעת הירושלמי הכתוב בפירושי רש״י שהוא נושא אותם יהיה משא גדול כי

מרפא לשון

לבושי שמושא כמי בגדי השרת מפני שהכ׳ מסיים לשרת וקראם הכתוב בגדי שרד לפי שהם מיוחדים לכהנים השרידים לעבודת

מסורת הקריאה

קטן: ושמו, עין פסוק ו׳: (טו) ובניו, הנגינה בנו״ן: הקדש, הנגינה בקו״ף: יגעו, הגימ״ל דגושה: ומתו, חד מן ח׳ דכתיב הוי״ו בקמץ וסימן בראשית ל״ג י״ג: (טז) בקדש, נמסר עליו ג׳ רפין ר״ל שהבי״ת נקודה בשוא והקו״ף רפה דכל שארא הבי״ת בפתח והקו״ף

וְשָׂמ֣וּ אוֹתָ֗ם אִ֥ישׁ אִ֛ישׁ עַל־עֲבֹדָת֖וֹ וְאֶל־מַשָּׂאֽוֹ׃ כ וְלֹֽא־יָבֹ֧אוּ לִרְא֛וֹת כְּבַלַּ֥ע אֶת־הַקֹּ֖דֶשׁ וָמֵֽתוּ׃ פ פ פ

קנ"ט. חלקיהו סימן. ומפטירין כמ"ע כהושע והיה מספר בסימן ב':

תרגום אונקלוס

וִימַנּוֹן יָתְהוֹן . גְּבַר גְּבַר עַל פּוּלְחָנֵיהּ וּלְמַטּוּלֵיהּ: כ. וְלָא יֵיעֲלוּן לְמִחְזֵי . כַּד מְכַסַּן יָת מָנֵי קוּדְשָׁא וְלָא יְמוּתוּן: פ פ פ

תפסיר הרס"ג

ויולונהם. כל פריק עלי כ'דמתה וחמלה: (כ) ולא ידכ'לון פינצ'רון. ענד תג'טיה' אלקדס ולא יהלכון:

נוה שלום

מניעה. (כ) כבלע, ענד תג'טיה', בעת שמכסים הארון לשאת אותו וכן פי' רשב"ם וראב"ע.

אבן עזרא

עבודתו. בכלי הקדש: (יט) ואל משאו. לשאת בכתף: (כ) ולא יבאו. הקהתים אל אהל מועד לראות כבלע את הקדש והטעם כאשר יוסר בנינו יוסר מסך הפרכת ונגלה הארון וי"א כי כבלע כמו לכסות והטעם כאשר יכסהו הארון לשאת אותו וזה טעם קרוב מהראשון והנה שתים אזהרות שלא יגעו בקדש כי אם בבדים ישאוהו ולא יראו הקדש:

חסלת פרשת במדבר

רשב"ם

(כ) כבלע את הקדש. כשסותרין את ההיכל ארון ה' נגלה ואם יראו ימותו, כמו שמצינו באנשי בית שמש, כי ראו בארון ה': כבלע. כמו בלע ה', ודרך אורחותיך בלעו, בלע כל ארמנותיה, ומאשריו מבולעים, וכן כתיב למעלה שמשעה שהיו מתחילין לפרק את המשכן היו מתרחקים בני קהת כדכתיב ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה והורידו את פרכת המסך וכל הפרשה עד וכלת אהרן ובניו לכסות וגו' ואחרי כן יבאו בני קהת:

שפתי חכמים

מדכתיב פקודת כל המשכן וזה איכו דמשא בני גרשון ומררי על פי איתמר הוא. ל"פ על בני קהת היה ממונה אלעזר: ר הודיענו בזה שמלת תכריתו הוא מבנין הפעיל: ש וכן ת"א כד מכסן ית מני קודשא:

רש"י

תכריתו. אל תגרמו להם ר שימותו: (כ) ולא יבואו לראות כבלע את הקדש. לתוך נרתק שלו. כמו שפירשתי למעלה בפרשה זו ופרשו עליו בגד פלוני וכסו אותו במכסה פלונית ובלוע שלו ש הוא כסוי:

חסלת פרשת במדבר

הפטרת במדבר הושע סי' ב

א וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־
יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר
לָהֶם לֹא־עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל־חָי׃
ב וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ
לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם
יִזְרְעֶאל׃ ג אִמְרוּ לַאֲחֵיכֶם עַמִּי וְלַאֲחוֹתֵיכֶם רֻחָמָה׃
ד רִיבוּ בְאִמְּכֶם רִיבוּ כִּי־הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאָנֹכִי לֹא
אִישָׁהּ וְתָסֵר זְנוּנֶיהָ מִפָּנֶיהָ וְנַאֲפוּפֶיהָ מִבֵּין שָׁדֶיהָ׃
ה פֶּן־אַפְשִׁיטֶנָּה עֲרֻמָּה וְהִצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הִוָּלְדָהּ
וְשַׂמְתִּיהָ כַמִּדְבָּר וְשַׁתִּהָ כְּאֶרֶץ צִיָּה וַהֲמִתִּיהָ בַּצָּמָא׃
ו וְאֶת־בָּנֶיהָ לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה׃
ז כִּי זָנְתָה אִמָּם הֹבִישָׁה הוֹרָתָם כִּי אָמְרָה אֵלְכָה

רד"ק

(א) והיה מספר בני ישראל. אע"פ שעתה קרואים לא עמי עוד יבא זמן שיהיה מספר בני ישראל כחול אשר לא ימד ולא יספר לא ימד כ"ש שלא יספר. ולשון מדידה נופל על החול ועל הכוכבים לא יפול אלא לשון מספר. והוא דרך הפלגה ואין החפץ בהם כי אם ענין רבוי: והיה במקו' אשר יאמר להם לא עמי אתם. תחת אשר נאמר להם בזמן הזה לא עמי אתם לפי מעשיהם הרעים: יאמר להם. בזמן ההוא: בני אל חי. כי ישובו אל ה' והוא ישיב שבותם וירחמם. וטעם בני אל חי. כי בזמן הזה עושין עצמן בנים לאלהי' אחרים שאינם חיים ואפי' החיים שבהם שהם המזלות אינם חיים אלא בעילת המחיה אותם, אבל הוא יתברך חי מבלי סבה ועילה. וי"ת במקום כמשמעו ויהא באתרא דאתגליאו לביני עממיא כד עברו על אורייתא ואתאמר להון לא עמי אתון יתיבין ויתרבון ויתאמר להון עמיה דאלהא קיימא: (ב) ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו. וזה יהיה בקבוץ גליות בימי המשיח. כי בבית שני לא עלו אלא יהודה ובנימין שגלו בבבל ולא היו בני יהודה ובני ישראל יחדיו: ושמו להם ראש אחד. זהו מלך המשיח: ועלו מן הארץ. מארץ גלותם יעלו לארצם. ויש מפרשים ראש אחד אליהו הנביא שיעלה אותם מן הגלות: כי גדול יום יזרעאל. יום עת שנשבר קשתם בעמק יזרעאל גדול הוא ומאד ארך זמן גלותם ואם עונם בגלות שארך זמן רב. ואאז"ל פי' זמן ארוך וגדול היו זרועים בגוי' ועתה אקבצם לפיכך קרא שם ישראל יזרעאל שהאל זרעם בגוים: (ג) אמרו לאחיכם עמי. פי' רב סעדיה גאון ז"ל אומר לשבט יהודה ובנימין אחיכם עשרת השבטים שהיו קרואים לא עמי בזמן שהיו עושים הרע בעיני ה' בזמן שיבא הגלות אמרו להם עמי: ולאחותיכם רחמה. ולפי שהמשיל הי' בבן ובת אמר אחיכם ואחותיכם. ומלת ואחותיכם ברבוי אחד לבד כי היה לו לומר בשני רבוים אחיותיכם כמו את אמי ואת אחיותי: (ד) ריבו באמכם. עתה שב לדברי התוכחה שאמר בתחלה. ולפי שהמשיל כנסת ישראל לאשת זנונים והנולדים בדור ודור ילדי זנונים אמר כנגד ילדי זנונים ריבו באמכם, והכנסיה נמשלת לאם על דרך כלל והפרטים לבנים והענין שיריבו איש ברעהו להשיבם לדרך טובה: כי היא לא אשתי. כיון שזנתה תחתי. ותסר זנוניה מפניה. כיון שהמשילה לזונה כתב עליה דרכי זונות כי דרך הזונה לקשט פניה במיני לבעונים שתראה יפה בעיני הזונים: ונאפופיה מבין שדיה. היא מעוכת השדים שזכר יחזקאל שמה מעכו שדיהן כי גם זה מדרכי הזונות. והפנים הוא משל לנביאים שהיו העם מחליפים נביאי ה' בנביאי השקר ואלה הם הזונים. ושדים הוא משל לתורה שבכתב ולתורה שבעל פה, כמו שפירש בספר יחזקאל והיו מחליפים אותם בחוקי עכו"ם ואלה הם הנאפופים: (ה) פן אפשיטנה ערומה. ואניחנה ערומה: והצגתיה כיום הולדה. אעמידנה ערומה כיום שנולדה כמו שאמר ערום יצאתי מבטן אמי והענין כפול במלות שונות. והוא על דרך משל. ומשל הלידה היא כשהיו במצרים עבדים כמו שפירשנו שם: ושמתיה כמדבר. שהוא הפקר לכל. ועוד שלא ימצא בו שום מחיה ושום צורך האדם כן אסיר כל טובי מהם ויהיו מופקרים לכל כמו שאמר והסתרתי פני מהם והיה לאכול. גם מורה על חורבן הארץ כמו שאמר נלאם כמדבר: ושתיה כארץ ציה. הענין כפול במלות שונות. וכן והמתיה בצמא. כי המדבר הוא למאון אשר אין בו מים. ואפשר שיהי' בצמא משל לבטול התורה והנבואה, כמ"ש מלכה ושריה בגוים אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה'. והצמא הוא משל לבטול התורה והמצות והנבואה כמו שאמר לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דברי ה': (ו) ואת בניה לא ארחם. כמו שפירשנו כי הכנסיה בכלל תקרא אם ונקראו הפרטים בנים, או הילודים כל דור ודור שנהגו מנהג הדור הראשון העובד עכו"ם: (ז) כי זנתה אמם הובישה הורתם. ת"י ארי טעת כנשתהון בתר נביאי שקרא בהיתן

רבינו בחיי

את קרובו ולכך אמר אל תכריתו: ובמדרש אל תכריתו כך שנו ז"ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרין מידי כריתותן שנאמר והפילו השופט כתיב ארבעים יכנו וכתיב ונקלה אחיך כיון שלקה הרי הוא אחיך ולמה ארבעים אלא האדם נוצר לארבעים יום ועבר על התורה שנתנה לארבעים יום אמר תורה ילקה ארבעים ויצא ידי עונשו, וכן אתה מוצא באדם הראשון כשנצטוה ועבר עליו לקה העולם בארבעים עונשין. אדם הראשון עשרה. וחוה עשרה. והנחש עשרה. והאדמה עשרה. ולפיכך כשיעבור האד' על המצו' ילקה ארבעים, כן אתה מוצא במדבר בעונש מרגלים שלקו ארבעים שנה במדבר:

משפחות הקהתי. ולא אמר משפחות קהת אמר הקב"ה גלוי וידוע לפני שעתידין קרח ועדתו לערער על משה ואהרן אעפ"כ אמר הקב"ה אל תכריתו נטל חצי שמו ונתן אותו על קהת ואמר הקהתי. משל למלך שהיה לו בן ונדבק עם הלסטים ונתפסו אמר המלך בשביל בני אני פודה אותן עכשיו. ועז"א הכתוב (ישעיה מח) למען שמי אאריך אפי ותהלתי אחטם לך לבלתי הכריתך:

מוסרי של"ה והגהות

שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו' המנין היה כדי להשרות עליהם השכינה. כל אדם יעשה כן יחשוב את עצמו לדבר שבמנין וכאלו הכל תלוי

מרפא לשון

הקדש. כ) כבלע את הקדש, כד מכסן. זהו כמ"ש רש"י ז"ל בלוע שלו זהו כסויו ויש לדמות לזה ודרך ארחותיך בלעו, בלע ה' ולא חמל, שענין כולם הכסוי וההעלם כבליעת המאכל ומ"ש רז"ל שהגונב את הקסוה קנאין פוגעין בו ואזהרתו מכאן הכל ענין אחד שהגונב א' מכלי שרת שהוא קדש נקרא בולע את הקדש כמו חיל בלע ויקיאנו ועל שם שהוא מכסה ומעלים אתו נק' בולעו ואפשר שלז"א כבלע בכף הדמיון ולא בבלע בבי"ת לרמוז דלאו דוקא בבלוע זה הוא מזהיר אלא גם בכל הדומה לו כמו הגונב א' מכלי שרת.

מסורת הקריאה

בדגש וסימן נמסר בפ' קרח י"ח יו"ד: (יח) משפחת. עין לעיל ג' כ"ג: (כ) ומתו, הוי"ו בקמץ עין בראשית ל"ג י"ג:

חומת אנ"ך

הדגלים זכה לזה ואתי שפיר: (יט) איש איש על עבודתו. כנגד הארון דלא שייך ביה משא דהוא נושא את נושאיו. ועל משאי המזבחות או על משאו עסק השיר כמה דאת אמר ישאו בתוף וכנור. הרב הגדול מהר"ר ויטאל נרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

רמב"ן

הקטורת שס"ה מנה ומשה רבינו לא פיטמה לחצאין ושמן המאור לשנה שלימה רב מאד קפ"ג לוגין: ומנחת התמיד. לא ידענו לכמה ימים ישא ממנה אבל היה אלעזר חזק ואמיץ כיעקב אבינו וכן משה רבינו ואהרן אחיו וקוי ה' יחליפו כח:

(כ) ולא יבאו לראות כבלע את הקדש. כשמכניסין את הכלי לתוך

הפטרת במדבר

אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי שַׁמְנִי
וְשִׁקּוּיָי׃ ח לָכֵן הִנְנִי־שָׂךְ אֶת־דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים וְגָדַרְתִּי
אֶת־גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא׃ ט וְרִדְּפָה אֶת־
מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא־תַשִּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתַם וְלֹא תִמְצָא
וְאָמְרָה אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי
אָז מֵעָתָּה׃ י וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגָן
וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל׃
יא לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ
וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת־עֶרְוָתָהּ׃ יב וְעַתָּה
אֲגַלֶּה אֶת־נַבְלֻתָהּ לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה
מִיָּדִי׃ יג וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ
וְכֹל מוֹעֲדָהּ׃ יד וַהֲשִׁמֹּתִי גַּפְנָהּ וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר אָמְרָה
אֶתְנָה הֵמָּה לִי אֲשֶׁר נָתְנוּ־לִי מְאַהֲבָי וְשַׂמְתִּים לְיַעַר
וַאֲכָלָתַם חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ טו וּפָקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי
הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר לָהֶם וַתַּעַד נִזְמָהּ וְחֶלְיָתָהּ
וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי שָׁכְחָה נְאֻם־יְהוָה׃
טז לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי
עַל־לִבָּהּ׃ יז וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם וְאֶת־עֵמֶק
עָכוֹר לְפֶתַח תִּקְוָה וְעָנְתָה שָּׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וּכְיוֹם

רד"ק

מלפיהון: אחרי מאהבי. אשור ומצרים שהיו לישראל ברית עמהם ומצילים אותם מאויביהם והיו הולכים בטח בשמד אשר היו נותנים להם וכיון שהיו בשלום בבריתם עמהם כאלו הם מספיקים לרכם כי בעזרתם היו עובדים את אדמתם והולכים מארץ אל ארץ בשלום. וזהו לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי. ומה שאמר הוביסה יש לה להכלם ממעשיה וממאהביה שבטחה בהם כי לא יועילו לה בעת צרתם. ואאז"ל פירש אחרי מאהבי השמש והירח והכוכבים שהיו עובדים להם וכונתם היתה כי הם היו נותנים מזונותם וסיפוקם, כמו שאמרו ומאז חדלנו לקטר למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו כל ובחרב וברעב תמנו: ושקויי. היין ושאר משקים: (ח) לכן הנני שך את דרכך בסירים. שלא יוכלו לצאת מהעיר מפני החרב ולא יועילום מאהביה והם אשור ומצרים. או לפי' אאז"ל המזלות. והנה דרכם כאלו יש בה מסוכת חדק וקוצים שלא תוכל לעבור בה וכאלו גדורה בגזית שלא תוכל לעבור ולא תמצא נתיבותיה שהיתה הולכת בהם: שך. כמו אתה שכת מנחי העי"ן ולפי שעושין גדר הכרמי' והשדות משכים נא' הפעולה ממנו שך שכת ושכים ידוע שהם כמו קוצים: (ט) ורדפה את לאשור ולמצרים תרדוף שלומם ועזרתם ולא ימנו לה ואם למזלות תרדוף אחר כהני השקר ואחר המתעסקים במזלות לשאול לה במזלות ותקטיר להם ולא יועילו לה: ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון. וזה לא תאמר עד שכלה הגלות זמן רב, כי אלו אמרה זה בעודה בארץ לא היתה גולה: (י) והיא לא ידעה. כי היו מתעים אותה כ(נ)ביאים ונביאי השקר וכל הטוב שהיה לה לא הי' לה אלא מאתי שהייתי שולח ברכתי בדגן ובתירוש וביצהר ושולח ברכה במעשי ידיהם עד שהיה להם רוב כסף וזהב וישמן ישורון ויבעט ועשו הכסף וזהב בבעלי': (יא) לכן אשוב. כדי שתדע כי מידי היה לה הטוב דגני בעתו ותירושי במועדו שאשלח בהם מארה בעת הקציר ובעת הבציר הפוך הברכה שהייתי שולח בהם. וכן בכל מעשה ידיהם אשלח מארה. וכל המסתכל מסתכל אל צרור נקוב ולא יהיה להם לחם לאכול ובגד ללבוש לכסות את ערותה כי הצמר והפשתים שנתתי לה לכסות את ערותה אציל אותם ממנה. וענין והצלתי כענין אשר הציל אלהים מאביכו ענין ההסרה והפליגה: (יב) ועתה אגלה את נבלתה. כיעורה ומעשיה הרעים יהיו מגולים כשאסתיר פני ממנה: לעיני מאהביה. שלא יצילוה. ולפי' אאז"ל לעיני השמש: ואיש לא יצילנה מידי. איש מכל מאהביה, ובדרש אף תמה זכות אבות: (יג) והשבתי. כי עם הגלה אין חדש ואין שבת. ולאשי החדשים והשבתות שהיה בהם קרבן מוסף היו ימי שמחה, וכן החגים והמועדים שהיו ימי מנוחה ושמחה לא יהיה להם בהם שמחה מרוב הצרות: וכל מועדה. אמר מועדה אחר שאמר חגה והמועדים הם חגים, וכן אמר יחזקאל בחגים ובמועדים לפי שיש חג שאינו מועד אלא שמחה שישמח אדם ויאכל וישתה ויקרא חג כמו ויעש שלמה בעת ההיא את החג וגו' הנה קרא שבעת ימי חנוכת הבית חג, וכן אוכלים ושותים וחוגגים, ויש מועד ג"כ שאינו חג כמו לאותות ולמועדים, למועד אשוב אליך. וכן כל זמן שיתן אדם לחברו, כמו למועד אשר יעדו. ורב סעדיה גאון ז"ל פי' חגה שלש רגלים וכל מועדה ר"ה ויה"כ ושמיני עצרת: (יד) והשימותי גפנה ותאנתה. אשר אמרה אתנה המה לי, בעבור שאמרה כי מיד מאהביה היה לה הדגן והתירוש והיצהר וכל הטוב אני אשים אותם לשממה ותדע אם היה לה הטוב ההוא מאתי או מאתם: אתנה. לפי שהמשילה לזונה קרא הטוב ההוא אתנה כמו אתנן זונה, וזכר הגפן והתאנה כי הענבים והתאנים מיטב מאכל האדם אחר הדגן, וכבר זכר ולקחתי דגני בעתו: ושמתים ליער. שיבואו בו חיות השדה לפיכך ואכלתם חית השדה וזה מפני חורבן הארץ או המשיל האויבים לחית השדה: (טו) ופקדתי עליה. על פשעי עונם בגלות, אפקוד עליה הזמן שעבדה הבעלים ואוליך אותם בגלות לעונש שהניחו עבודתי ועבדו לאלהים אחרים ואף על בני בניהם יהיה זה העונש אע"פ שהם לא יעבדו עכו"ם בגלות כן הוא משפט ענשם לפי שבני בניהם לא יהיו שלמים בעבודת האל ובמצותיו בגלות לפיכך יצטרף עון אבותם עונותיו עכו"ם עם עונם, ואמר בתורה והתודו את עונם ואת עון אבותם במעלם אשר מעלו בי: ותעד נזמה וחליתה. לפי שהמשילה לזונה אמר עליה מעשי הזונה שמתקשטת בתכשיטים נאים כדי שתראה יפה בעיני מאהביה: וחליתה. מן וחלי כתם: (טז) לכן הנה אנכי מפתיה. אתן בלבם לשוב בתשובה בעודם בגלות. וזה כענין פתוי כי המפתה את חבירו מעבירו מדעתו שהיה בו לדעת אחר. כן הקב"ה מעביר ישראל מדעתם שהיו בו בגלות לרדוף אחר התאוה והיצה"ר ויתן בלבם לעזוב הרע ולקחת הטוב, וע"ז אמר והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר: ודברתי על לבה. אנחם אותה מצער הגלות שסבלה: (יז) ונתתי לה את כרמיה משם. ממדבר אתן לה כל הרצה כמו שהיתה לה לפי שבמדבר העמים יצריף אותם ויבחנם המורדי' והפושעי' ויפחדו הנותרים לפיכך יהיו צריכים תנחומין ודבר על לבם שיתן האל ית' את ארצם כבתחלה, לפיכך אמר ודברתי על לבה ואע"פ שפירשנו כי התנחומין יהיו מן הצער שסבלה בגלות הכל יהיה לזה ולזה. ומה שזכר כרמים לפי שזכר בפורעניות והשימותי גפנה אמר בנחמה כרמיה: ואת עמק עכור לפתח תקוה. לפי שבתחלת בואם לארץ בימי יהושע קרה להם העון הזה והוא דבר עכן הבטיחם שלא יפחדו בהכנסם לארץ ושלא יקרם שום עון כי כולם יהיו מצורפים וטהורים כי במדבר העמים יצרפו ואותו עמק עכור לא יקרא עוד כן כי שמו הוא לגנאי אלא יקרא לו שם לשבח והוא פתח תקוה, ומה שאמר פתח ולא אמר עמק כמו שהי' לפי פירו' להם כפתח כי משם יכנסו לארץ כמו שעשו בתחלה ויהיה להם תקוה ואחרית טוב לפיכך יקראו לו פתח תקוה, וע' רש"י. כי ישירו לאל ית' על הנפלאות וזהו שאמר וענתה שמה מן והענן להם מרים: כימי נעוריה. כמו שעשה האל ית' לישראל בימי סיסרא, שאמר ותשר דבורה וכן כדוד ע"ה אמר וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת. וכיום עלותה מארץ מצרים. שירת משה על
ים

מסורת הקריאה

הפטרת במדבר

(א) והיה, הנגינה ביו"ד, וכן השני שבפסוק: אשר יאמר, אשר בקדמא בס"מ וכ"י רוו"ה: (ב) ונקבצו, הנגינה בצד"י: בני, בקדמא בס"מ וכ"י: ושמו, מלרע עי' מש"כ במדבר ד' ו': יזרעאל, העי"ן בסגול והאל"ף נחה: (ג) רחמה. החי"ת בקמץ: (ה) כיום. נמסר עליו יו י"א רפין ר"ל כמדבר, הכ"ף רפי: (ו) ארחם. שהכ"ף בשוא והיו"ד רפה. עי' איכה ב' ז': נמסר עליו י"א פתחין באתנחתא, וכתב רוו"ה ולכן צ"ל החי"ת בסגול אף שאין כן בספרינו עכ"ל: (ז) ושקויי. הוי"ו נחה והקמץ תחת היו"ד הראשון והיו"ד השני נח נראה: (ח) שך. השי"ן שמאלי: גדרה, מפיק ה"א: (ט) ובקשתם. הקו"ף רפה להקל על הלשון: (יא) לכן אשוב. בטעם רביע בכ"י ישן גם בשל נ"ד וכן במ"ג של רע"ח וס"מ קדמונים רוו"ה: (יב) ועתה. נמסר י"ח בטעם, ר"ל בטעם תביר, ועין מש"כ בפ' בהעלתך י"א ו': (יג) חדשה. החי"ת בקמץ לבד: (יד) והשמתי. במהפך. ובהרבה ספרים כ"י ודפוסים ישנים ברביע: (טו) ותעד. התי"ו והעי"ן בפתח בס"מ וכ"י וכן עיקר כי האית"ן על העי"ן בפעלי ל"ה לעולם בפתח בקל ובהפעיל ככתוב במכלול בפעלי ל"ה מן הקל ומן ההפעיל. רוו"ה: (יז) וענתה, הטעם בעי"ן: (יח) ולא תקראי. במרכא. לי בתביר. כן בס"מ וכ"י: בעלי. העי"ן בשוא לבדו במדוייקים כ"י ובדפוס ישן והוא נח: (יט) יזכרו. הזי"ן במתג והטעם ברי"ש:

צוארי שלל

(א) והיה מספר בני ישראל וכו' עמ"ש בספרי הקטן ראש דוד דף צ"ה ע"ג. ושמעתי כונת הפ' והיה במקום

מוסרי של"ה והגהות

בו. גם יחשוב הכל תלוי בפעולתו. כמ"ש רז"ל לעולם יחשוב האדם כאלו העולם חצי חייב וחצי זכאי. וכן הוא ג"כ עשה עבירה נמצא מכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה. עשה מצוה מכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות ככה יחשוב תמיד. (אח"י ורמזו זה במצוה מחצית השקל שתמיד יחשוב שהעולם מחצית השק"ל. מאי"ן):

רמב"ן

נרתיקו כמו שפירש' למעלה בפרשה זו ופרשו עליו בגד פלוני וכסו אותו במכסה פלוני ובלוע שלו זהו כסויו לשון רש"י והוא דעתו של אונקלוס ורבותינו אמרו במסכת סנהדרין שזו אזהרה אל הגונב כלי שרת שחייב מיתה יהקנאין פוגעין בו שהגנבה והגזל יקראו בליעה מלשון חיל בלע ויקיאנו והוצאתי את בלעו מפיו ור"א אמר כפשוטו שלא יבאו לראות כאשר יוסר פרכת המסך ויגלה הארון רק אחרי כן כאשר יכוסה הארון יבאו לשאת אותו ויהיה כבלע את הקדש כאשר יוסר הבנין מעל הארון שהוא הקדש מלשון בלע ה' ולא חמל. יחד סביב ותבלעני. והנה הלוים מוזהרים שלא יגעו אל ארון הקדש ומתו רק בבדים ישאוהו ועוד יזהירם שלא יבאו לראות כלל הסרת הבנין בעוד שיוריד אהרן את הפרכת כענין כי ראו בארון ה' ויפה אמר אבל ע"ד האמת טעם הכתוב כי בעבור היות כבוד יושב הכרובים שם הוזהרו הלוים שלא יהרסו לראות את ה' עד שיורידו הכהנים את הפרכת כי אז תראה הכבוד בחביון עזו יישוב אל מקומו הראשון בקדש הקדשים ויהיה כבלע את הקדש כפשוטו והמשכיל יבין:

אשר יאמר להם לא עמי אתם וכו' במ"ש היכי דמי בעל תשובה באותו פרק באותו מקום באותה אשה וז"ש והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי שחטאו במקום ועשו תשובה גמורה באותו מקום יאמר להם בני אל חי עד כאן שמעתי. ואפשר במ"ש המפ' דישראל יש להם תשובה דדין בנים יש להם ואב שמחל על כבודו כבודו מחול לא כן א"ה כי הם עבדים ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וז"ש והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם שחטאו כשישובו תקובל תשובתם והטעם כי הם בנים וז"ש יאמר להם בני אל חי כי יקבל תשובתם וכאב את בן ירצה ואב שמחל כבודו מחול. ועמ"ש הרב מהר"ש פרימו ברמזיו פ' ויקהל:

עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ־מִצְרָיִם׃ יח וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה תִּקְרְאִי אִישִׁי וְלֹא־תִקְרְאִי־לִי עוֹד בַּעְלִי׃ יט וַהֲסִרֹתִי אֶת־שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא־יִזָּכְרוּ עוֹד בִּשְׁמָם׃
כ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרֶמֶשׂ הָאֲדָמָה וְקֶשֶׁת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֶשְׁבּוֹר מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁכַּבְתִּים לָבֶטַח׃ כא וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים׃
כב וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת־יְהוָה׃

ים סוף: (יח) והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי. ר"ל תקראי לי איש כי בעל האשה יקרא איש, וכנסת ישראל נמשלה לאשת איש, ובעל הוא שם משותף כי היו קוראים לעכו"ם בעל לפיכך אמר ולא תקראי לי עוד בעלי כדי להסיר שם הבעלים מפיה: (יט) והסירותי. טעם והסירותי כי האל ית' ייחד את לבב ישראל ליראה את שמו לבדו ויעזרם בזה, על דרך שאמרו הבא לטהר מסייעין אותו. אמר מפיה ואמר תקראי כי כן דרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנוכח כא'. ורבינו סעדיה ז"ל פירש מפיה מפי ישראל, ולא יזכרו עוד בשמם בפי א"ה כי אף האומות לא יעבדו עכו"ם באותו זמן כמו שאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' ולעבדו שכם א': (כ) וכרתי. על דרך וחית השדה השלמה לך ונאמר בנבואת ישעיה וגר זאב עם כבש וגו': ועם עוף השמים. כמו ארבה וזולתו שלא יאכלו פירותיהם ותבואתם: ורמש האדמה. כמו נחשים ועקרבים: וקשת וחרב. כמו שאמר וכתתו חרבותם לאתים: ומלחמה. כתרגומו ועבדי קרבא. או פירושו שאר כל כלי מלחמה זולתי קשת וחרב שזכר: (כא) וארשתיך. כנגד מה שאמר אשת זנונים. וזכר שלשה פעמים וארשתיך כנגד שלשה גליות שגלו ישראל, גלות מצרים, וגלות בבל, וזה הגלות. שאנחנו בו היום, וכל זמן לאחם מן הגלות היה האל ית' גאלו מאהם אותם. האירוסים הראשונים כשהוציאם ממצרים לא היו לעולם שהרי גלו לפיכך אמר כנגדו וארשתיך לי לעולם. והאירוסים השניים כשהוציאם מבבל לא היו בצדק ובמשפט שהם היו עושים הרע שהרי כתיב שהיו בהם מחללי שבתות ונושאים נשים נכריות והיו כובשים אחיהם לעבדים ושדותיהם הנה כי לא היה בהם צדק ומשפט חסד ורחמים לפיכך אמר כנגדו וארשתיך לי בצדק ובמשפט שיהיו הם עושים שהרי ישובו בתשובה שלמה עד ה' אלהיך: (כב) ואמר וארשתיך לי באמונה. שעניינו בקיום שלא ימוט לעולם כמו אמונה אומן במקו' נאמן: וידעת את ה'. כמו שאמר כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם:

דד"ה למנחת שבת וב"ה

במדבר ד נשא

כא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
כב נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃
כג מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבֹא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה

תרגום אונקלוס

כא. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ כב. קַבֵּיל יָת חוּשְׁבַּן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן אַף אִנּוּן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן׃ כג. מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵילָּא עַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין תִּמְנֵי יָתְהוֹן כָּל דְּאָתֵי לְחַיָּלָא חֵילָא לְמִפְלַח

תפסיר הרס"ג

(כא) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (כב) ארפע גמלה' בני גרשון הם איצ'א. לביות אבאיהם לעשאירהם: (כג) מן אבן ת'לאת'ין סנה פצאעדא. אלי אבן כ'מסין סנה תעדהם. כל מן ידכ'ל לאלגיש.

אבן עזרא

(כב) נשא. שם הפעל כמו זכור את יום השבת וטעם נשא שא: גם הם. בעבור שנשא את ראש הקהתים:

אבי עזר

(כב) נשא שם הפועל וטעם נשא שא עכ"ל) כמו כי תשא את ראש ישא את מספר שמותם כי חסרי פ"א נו"ן מהם נבא בשלימות כמו נצור בני מצות אביך ומהם נבא נגזרי בחסרון נו"ן כמו גש פגע בו ובשורש נשא כל אחיו גרעין נבא נגזרי בחסרון נו"ן לכן כתב הרב וטעמו שא ולפי דעת רוב מדקדקים נבלע תיבה אחת ובתשלומו נשא תשא וכן זכור בתשלומו זכור תזכור את יום השבת. עיין במזרחי בפסוק אמור להם ותראה שהבין מדברי רש"י כי דרך אחרת לכל מקור במקום צווי כמו גרור את המדינים זכור את יום השבת והוא דבר חדש אשר

אור החיים

(כא) וידבר ה' וגו' נשא. הוצרך לומר וידבר פ"ב ולא הספיק במ"ש וידבר ה' במספר בני קהת הקודם שבפרשת במדבר לצד שבא לומר

רשב"ם

(כב) נשא, גם הם. למי שכתב למעלה נשא את ראש בני קהת. לאחר שנסדרו ונקבעו סדר המחנות ונתינתן הוצרך לומר שילוח טמאים מן המחנות:

רש"י

(כב) נשא את ראש בני גרשון גם הם. כמו שצויתיך על בני קהת א לראות כמה יש ב שהגיעו לכלל

שפתי חכמים

א הא דנקט רש"י כמו שצויתיך על בני קהת ולא כמו שנשאת לבני קהת משום דעדיין לא נשא את ראשם של בני קהת אלא הקב"ה צוה למשה שישא את ראשם לעיל בפ' במדבר והמעשה כתיב בפרשה זו, לכך נקט כמו שצויתיך על בני קהת ר"ל כך מצוה אני אותך גם על בני גרשון ויהא מלת גם דבוקה עם לבית אבותם למשפחותם וגו'. ועי"ל דק"ל הול"ל גם אותם כי מלת הם נופל על דבר אחר כגון הם ילכו הם ישרתו אבל על נשא אינו נופל ל' הם אלא אותם, לכך פי' כמו שצויתיך כו' ואותם אינו נופל על שתי מלות אלא על פועל ועל נפעל, מצאתי: ב הא דלא נקט כך כמו שצויתיך על בני קהת לישא את ראשם משום דק"ל

טעם על שינוי לשון המנין

(כב) נשא את ראש בני גרשון גם הם וגו'. יש לדייק למה בקהת וגרשון אמר הכתוב בהם נשא ולא אמר כן במררי כיון שלשון זה נופל על שלשתן בשוה, ועוד השינוי שיש בין זה לזה, כי הנה בקהת אמר נשא את ראש בני קהת מתוך בני לוי, כי אומרו מתוך בני לוי נראה מיותר, ומאחר שאמרו בקהת למה לא אמר כן בגרשון ומררי כי כלם בני לוי הם, ועוד אומרו בבני גרשון גם הם שאם גם בא לרבות כמו שצויתיך על בני קהת כפי' רש"י ז"ל למה לא אמר כן בבני מררי, לבני מררי גם הם הפקוד אותם. וי"ל שלשון זה של נשא הנה בסוף ל' קבלת מנין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) נשא את ראש בני גרשון גם הם. לפי שבמנין דלעיל דמבן חדש ומעלה נמנו בני גרשון תחלה לפי שהיה הגדול מבני לוי שנאמר ובני לוי גרשון וקהת ומררי ובמנין זה דמבן שלשים ומעלה נמנו בני קהת תחלה לפי שעיקר העבודה עליהם הארון והמזבחות לכך הזכיר על בני גרשון גם הם כלומר לא הנחתים לגמרי מלמנות אלא גם הם תמנה:

מרפא לשון

כב) נשא, קביל ל' המקרא נשא מקור, והתר' קביל ל' פועל כמו

מסורת הקריאה

(כג) מבן, נמסר במס"ג ב' בטעם תלישא קטנה בענין וסי' א' דין

ספורנו

(כד) לעבוד ולמשא. לעבוד בחנותם ולמשא בעת המסע לפי שלמעלה כשאמר ומשמרת בני גרשון באהל מועד דבר על משמרתם בעת חנייתם, אמר כאן שכל שהיה סתם עבודתם במשמרת החניה היה ג"כ במשמרת המשא בעת המסע:

רמב"ן

(כו) ואת כל אשר יעשה להם. כתרגומו ית כל דיתמסר להון לבני גרשון לשון רש"י ואם כן יהיה יעשה כמו איש במעון ומעשהו בכרמל נכסיו אשר הוא עושה בהן והנכון יותר כל אשר יעשה להם למשכן ולמזבח כי כלים רבים להם:

בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ כד זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃ כה וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְמָעְלָה וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ כו וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ ׀ פֶּתַח ׀ שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ׃

תרגום אונקלוס

פּוּלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא: כד. דֵּין פּוּלְחַן. זַרְעֲיָת גֵּרְשׁוֹן. לְמִפְלַח וּלְמִטַּל: כה. וְיִטְּלוּן. יָת יְרִיעָת מַשְׁכְּנָא וְיָת מַשְׁכַּן זִמְנָא. חוּפָאֵיהּ. וְחוּפָאָה. דְּסָסְגוֹנָא דַּעֲלוֹהִי מִלְּעֵילָא. וְיָת פְּרָסָא. דִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: כו. וְיָת סְרָדֵי דַּרְתָּא. וְיָת פְּרָסָא דְּמַעֲלָנָא דִּתְרַע דַּרְתָּא. דְּעַל מַשְׁכְּנָא וְעַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר. וְיָת אֲטוּנֵיהוֹן. וְיָת כָּל מָנֵי פּוּלְחָנְהוֹן. וְיָת כָּל דְּיִתְמְסַר. לְהוֹן וְיִפְלְחוּן:

ת״א ונשאו את יריעות המשכן. שבת כח: על המשכן. שם נב:

רש״י

עבודה: (כה) את יריעות המשכן. עשר ג התחתונות: ואת אהל מועד. יריעות עזים ד העשויות לאהל עליו: מכסהו. עורות אילים ה מאדמים: מסך פתח. וילון ו המזרחי: (כו) אשר על המשכן. כלומר הקלעים והמסך של חצר הסוככים ומגינים על המשכן ז ועל מזבח ח הנחושת סביב: ואת כל אשר יעשה להם. כתרגומו וית כל דיתמסר להון ט לבני גרשון:

שפתי חכמים

למה לא כתב נשא גם את ראש וגו׳ היה משמע דגם חקבל מנינס מבן כ״ה שנה ומעלה א״כ מבן חדש ומעלה לכך כתב גם בסוף לומר לך דגם לא קאי אנשא דלעיל אלא קאי אמבן ל׳ שנה וגו׳ דלמטה וזהו שנקט שהגיעו לכלל עבודה דהיינו מבן ל׳ שנה עד בן נ׳, מלאתי: ג הרא״ם פי׳ מדכתיב אחריו ואת אהל מועד שהם י״א יריעות עזים הקרוים אהל כדכתיב ועשית יריעות עזים לאהל: ד כל זה פירשתי בפ׳ ויקהל: ה וכאלו אמר ומכסהו וחסרה וא״ו וכמוהו רבים דאל״כ למה זכר מכסה התחש לבדו ולא מכסה העורות אילים. ו כבר מפורש בפ׳ במדבר. ומ״ש המזרחי אינו סבדל כי אין וילון אחר על פתח אהל מועד חוץ מן המזרחי רק הוא תוספת ביאור [ובג״א] פי׳ שם לאפוקי אלי יריעה הכפולה לפני פתח אהל מועד למזרח כדלעיל פ׳ תרומה שהיא מחוברת עם שאר היריעות ואין לה שם בפני עצמה: ז דק״ל דקלעים היו כמו דפנות סביב החצר ואינו נופל בו ל׳ על המשכן דעל משמע שהיה למעלה על המשכן. ומתרץ דה״פ הסוככים ומגינים על המשכן כלומר דצריך להגיה תיבה אחת אשר סוככים על המשכן כי מדרך הל׳ לומר שהוא מגין עליו ומגינים עליו סביב. ויש מקשים למה לא פרש״י לעיל בפ׳ במדבר דכתיב וקלעי החצר ואת מסך פתח החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב וגו׳ ולא פי׳ שם כלום ולפי מה שפי׳ הרא״ם ריש פרשת בהעלותך גבי להעלות נר תמיד שבפרשת אמור שלא פרש״י שם כלום כ׳ וז״ל כי המפרש פעם יפרש כל הבחינות הנופלות על הלשון ופעם יפרש קצת מהן ופעם יסמוך על מה שפירש במקום אחר ולא פי׳ שם כלום עכ״ל. ול״נ דרש״י הוכרח לפרש פה אף שפי׳ הוא פשוט משום דהכא כתיב ואת מסך פתח שער החצר כו׳ וקשה כפל הל׳ ל״ל דהיינו פתח והיינו שער, ועוד יש להקשות על הפסיק דבין מלת פתח ובין מלת שער ומפני זה יבוא הטועה לטעות ולפרש הקרא וכאלו אמר ואת מסך פתח ואת מסך שער החצר ויפרש הקרא מסך הפתח החצר הוא שער המזרחי של חצר ומסך שער הוא מסך פתח אהל מועד שגם הוא נקרא שער החצר מפני שהוא פתוח אל חצר המשכן וזהו שאמר אשר על המשכן כלומר שער החצר אשר הוא סמוך אל המשכן ואל המזבח ועל דכתיב הכא פי׳ ל׳ סמוך הוא והא דכתיב לפני זה ואת מסך פתח אהל מועד פי׳ הוא פרכת המסך שלפני בית קדשי הקדשים וקרא פתח אהל מועד מפני שהוא עומד בתוך אהל מועד, והיה עולה על הדעת לומר שגם הפרכת שלפני בית קדשי הקדשים היה במשא בני גרשון וזה אינו אמת כי פרכת המסך היה במשא בני קהת כדכתיב לעיל בפ׳ במדבר ובא אהרן וגו׳ והורידו את פרכת המסך וכסו בה את ארון העדות מ״ה פרש״י הכא אשר על המשכן כלומר הקלעים כו׳ הסוככים ומגינים על המשכן כו׳: ח דק״ל כיון דקלעים היו מסככים על המשכן פשיטא שהי׳ סביב המזבח שהיה במשכן ועוד שהרי הקרשים היו מגינים על מזבח הזהב ומתרץ דלאו מזבח הזהב הוא שהיה במשכן אלא מזבח הנחשת שהיה חוץ למשכן: ט פי׳ ולא לכלים הסמוך לו כי אין לכל כלי עבודתם כלים אחרים, גם לא תפול עליהם לא מסירה ולא עשייה אבל המסירה נופלת על בני גרשון ועוד דאי קאי על הכלים אז היה לו לכתוב אשר יעשה להם לעובדן לכך הביא התרגום דפי׳ העשייה ל׳ מסירה וכינוי להם קאי על בני גרשון הנזכרים לעיל שכל האמורים בזאת הפרשה נמסרים בידם:

טעם על שינוי לשון המנין

לפי פשוטו יש לו משמעות אחרות, כי הנה דרשו בו ז״ל לשון עלוי ונשיאות ודרשות אחרות. והנה ג״כ יש עוד בנשמעותו לשון הגבהה והרמת דבר ממקומו כמו תשא ובאת, ונשא כל אשר בביתך, וגם פה ירמיז הכתוב בלווי מנין הלוים שבני קהת יקדימו, הגם שבני גרשון גדולים מהם, ובני גרשון יהיו נמנים אחריהם הגם שהוא הבכור לפי שכן רצה הקב״ה לחלוק כבוד בתורה אשר בכתף ישאו, כמאמרם ז״ל, באופן שקהת וגרשון יורמו ויוגבהו ממקומם הראוי לסדר תולדותם, כי קהת שהיה ראוי להיות שני היה לראשון, וגרשון שהיה ראוי להיות לראשון הוא שני, ולזה אמר בקהת וגרשון לשון זה של נשא שיש במשמעותו לשון הגבהה והרמה והסרת דבר ממקום מושבו אל מקום אחר ואמר בקהת נשא את ראש בני קהת מתוך בני לוי, כלומר לפי סדר תולדותם ראוים הם להיות בתוך באמצע בני לוי, אבל מפני כבוד התורה יקדימו במנין וע״כ אמר נשא, ר״ל הסר והרם אותם מתוך, ר״ל מאמצע בני לוי שהוא מקום הראוי להם ושים אותם לראשונה למנין, וכן בבני גרשון אמר נשא, כלומר הסר והרם את בני גרשון גם הם מסדר תולדותם להיות שניים, שכמו שנשתנו בבני קהת סדרי תולדותם להיות לראשונ׳ למנין, גם בני גרשון ישתנו מסדר תולדותם להיות שניים. וע״כ במררי שלא היה בהם שנוי כלל ולא זזו אותם ממקומם הראוי לתולדותם לא נאמר בהם נשא ולא גם הם, משום דלא שייך בבני מררי כמו שייך באחרים כאמור;

תפסיר הרס״ג

לכ׳דמה׳ כ׳בא אלמחצ׳ר: (כד) והד׳ה כ׳דמתהם. עמלא וחמלא: (כה) יחמלון שקאק אלמסכן וכ׳בא אלמחצ׳ר. וג׳שאה. וג׳שא אלדארש אלד׳י עליה מן פוק. וסתר באב כ׳בא אלמחצ׳ר: (כו) וקלוע אלצראדק וסתר באבה. אלד׳י עלי אלמסכן ואלמד׳בח מסתדירא. ואטנאבהא. וסאיר אניה׳ כ׳דמתהא. וכל מא יצלח להא הם יכ׳דמון:

חלק הדקדוק

כו) ועל המזבח סביב, תיבת המזבח בפשטא אחת והיא מלרע וזו היא שיטת הרמ״ל וספרי ספרד וכ״ה

אבן עזרא

(כד) לעבוד. להקים המשכן ולעשות הלחם ולשחוט ולשמור: ולמשא. שם הפועל וכמוהו ולמסע את המחנות כי משקלי שמות הפעלים משתנים: (כה) ומכסה התחש אשר עליו. אחז הכתוב דרך קצרה שלא הזכיר מכסה עורות אילים וי״א ששני המכסים היו דבקים: (כו) ואת כל כלי עבודתם. כשולחנות ויתדות ומיתרות: ואת כל אשר יעשה להם. לכלי העבודה או

אבי עזר

לא דרכו בו המדקדקים: (כה) (ומכסה התחש אחז דרך קצרה) ועיין לעיל פ׳ במדבר בדברי הרב בפסוק ומכסהו וגו׳:

רבינו בחיי

(כה) ומכסה התחש אשר עליו. לא הזכיר ג״כ מכסה עורת אילים מאדמים כי היו דבוקים זה עם זה. או אחז הכתוב דרך קצרה. ופרשה זו תבאר משא הלוים ועבודתם כי משא בני גרשון היתה קלה כי היו נושאים הבגדים והם יריעות המשכן והמכסאות והקלעים והוא ששנו רז״ל בני גרשון היו ממונים על כלי הארג והנה היא

אור החיים

ענין אחר לבד המספר והוא שינשא וירומם בני גרשון לערך בני מררי וענין זה הוא דבר בפני עצמו שאין נשיאות זה בגדר נשיאות בני קהת

ספורנו

(כו) ועבדו. בעת החניה תהיה משמרתם על כל הכלים האלה ועל כל הכלים אשר יעשה להם ובשבילם כדי לעבוד כגון צבת ומקבת לנטוע ולעקור היתדות:

רמב״ן

(כז) על פי אהרן ובניו תהיה כל עבודת בני הגרשוני, ואיזה מן הבנים ממונה עליהם איתמר לשון רש״ל. ואינו נכון כי למה יזכיר אהרן אבל פירוש על פי אהרן ובניו תהיה שתהיה עבודתם

מרפא לשון

שא. כד) לעבד ולמשא, למפלח ולמטול. ה״ג דלא כנ״א ולמטול. וכ״כ היא״ר ז״ל ונימוקו עמו ע״ש. כו) ואת כל אשר יעשה, דיתמסר, עיין הרא״ם ז״ל שהמתר׳ תר׳ אחר הטעם כי כל מיני הפעולות שם עשייה כוללת בהם וגם המסירה עשייה היא וכן תקיש לכל כיוצא בזה כמו ואת הנפש אשר עשו בחרן, דמתר׳

מסורת הקריאה

ב׳ וחברו דבני מררי (פסוק ל׳): (כד) משפחת, נמסר במס״ג ט׳ וסימן נמסר בסדר במדבר, ור״ל דכתיב משפחת בחולם החי״ת.

כז עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־
עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם
וּלְכֹל עֲבֹדָתָם וּפְקַדְתֶּם עֲלֵהֶם
בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם׃ כח זֹאת
עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל
מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־
אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ ס כט בְּנֵי מְרָרִי
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד
אֹתָם׃ ל מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃
לא וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־
עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קַרְשֵׁי
הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו׃
לב וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם
וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלֵיהֶם
וּלְכֹל עֲבֹדָתָם וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־

תרגום אונקלוס

כז. עַל מֵימַר אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יְהֵי. כָּל פּוּלְחַן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן. לְכָל מַטוּלְהוֹן. וּלְכָל פּוּלְחָנְהוֹן. וְתִמְנוֹן (י"נ וְתִמַּנוּן) עֲלֵיהוֹן בְּמַטְּרָא. יָת כָּל מַטוּלְהוֹן: כח. דֵּין פּוּלְחַן. זַרְעֲיָת. בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא. וּמַטַּרְתְּהוֹן. בִּידָא דְאִיתָמָר. בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא: כט. בְּנֵי מְרָרִי. לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תִּמְנֵי יָתְהוֹן: ל. מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין תִּמְנֵינוּן. כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא. לְמִפְלַח. יָת פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא: לא. וְדָא מַטְּרַת מַטוּלְהוֹן. לְכָל פּוּלְחָנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא. דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא. וְעַבְרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסָמְכוֹהִי: לב. וְעַמּוּדֵי דָרְתָא סְחוֹר סְחוֹר וְסָמְכֵיהוֹן. וְסִכֵּיהוֹן וְאַטוּנֵיהוֹן. לְכָל מָנֵיהוֹן. וּלְכָל פּוּלְחָנְהוֹן. וּבִשְׁמָהָן תִּמְנוּן (י"נ תְּמַנּוּן). יָת

תפסיר הרס"ג

(כז) עלי קול הרון ובניה יכון. גמיע כ'דמה' בני גרשון. מן חמלהם. וסאיר עמלהם. ועדו עליהם בחפץ'. גמיע חמלהם: (כח) הד'ה כ'דמה' עשאיר בני גרשון פי כ'בא אלמחצ'ר. וחפצ'הם. עלי יד איתמר. אבן הרון אלאמאם: (כט) בני מררי. לעשאירהם וביות אבאיהם תעדהם: (ל) מן אבן ת'לאת'ין סנה פצאעדא. ואלי כ'מסין סנה תעדהם. כל מן ידכ'ל לאלגיש. לכ'דמה' כ'בא אלמחצ'ר: (לא) והד'א חפץ' חמלהם. וסאיר עמלהם פי כ'בא אלמחצ'ר. תכ'אתג אלמסכן. ואמהאגה ועמדה וקואעדה: (לב) ועמד אלצראדק מסתדירא וקואעדהא. ואותאדהא ואטנאבהא. וגמיע אניתהא. וסאיר אעמלאהא. ועדו באסמא. גמיע

נוה שלום

(כז) ופקדתם, ותעדו, וכן לקמן ובשמת תפקדו, כלם לשון מנין ובת"א בשתיהן תמנון בנוס' מדוייקת, וכתב א"א ז"ל שלא יפול לשון מינוי על הכלים,

אבן עזרא

למשכן ולמזבח: (כט) בני מררי. לא הזכיר לשאת שמותם כי הפרשה דבקה:

רבינו בחיי

עבודה קלה משל מררי. אבל בני מררי עבודתם כבדה שהיו ממונין על הנחשת ועל העצים והן קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו והיה איתמר ממונה על בני גרשון ובני מררי כי בחנות המשכן היו מחזירין כל הכלים על ידו:

אור החיים

שהם נושאי הארון לזה קבע לו דיבור בפני עצמו ולזה כשצוה על מספר בני מררי אמר בני מררי וגו' תפקוד ולא קבע להם דיבור בפני עצמו שאין להם מעלה אלא מנין ממה שאמר תפקוד ולא תשא:

(ל) לעבוד את עבודת אהל מועד. ולהלן בבני גרשון אומר עבודה באוהל מועד לצד כי עבודת בני גרשון היא באוהל מועד עצמו שנושאים יריעות המשכן ואוהל מועד מכסהו וגו' משא"כ בני מררי שעבודתם היא הקרשים והאדנים וגו'

רש"י

(כז) על פי אהרן ובניו. ואיזה מהבנים ממונה י עליהם ביד איתמר בן אהרן הכהן. (לב) ויתדתם ומיתריהם. של עמודים שהרי יתדות ומיתרי הקלעים במשא בני גרשון היו ויתדות ומיתרים היו ליריעות ולקלעים מלמטה שלא תגביהם הרוח ויתדות ומיתרים היו לעמודים כ סביב לתלות בהם הקלעים ל בשפתם העליונה בכלונסות וקונדסין מ כמו ששנויה במלאכת המשכן:

שפתי חכמים

י דק"ל דהפסוקים סתרי זה לזה דהפסוק אומר ע"פ אהרן ובניו ואח"כ כתיב ביד איתמר בן אהרן הכהן ומתרץ דפסוק שני פי' הוא על הפסוק דלעיל איזה מן הבנים ממונה עליהם כו' ומפרש איתמר בן אהרן. וא"ת כיון דאין ממונה אלא איתמר למה כתיב לעיל ובניו ל' רבים. אין זה קושיא דבכמה מקומות מצינו ל' רבים על בן אחד, כמו ובני דן חושים. ובני פלוא אליאב: כ מפרש בזה היאך מצינו שהיה לתרוייהו יתידות ומיתרים. וא"ת והא לעיל בפרשת במדבר פרש"י את מיתריו של משכן והאהל ולא של חצר והכא פרש"י דמיתרי החצר היו ג"כ לבני גרשון וי"ל דהא דפרש"י לעיל ולא של חצר ר"ל דמיתרים של המשכן היו כלם במשא בני גרשון אבל של חצר לא היו כלם במשא בני גרשון אלא קצתם במשא בני גרשון וקצתם במשא בני מררי כמו שפירש כאן, וק"ל: ל פי' הרא"ם והיו היתדות מחוברים לעמודים שהיו עושה כמין קונדסין שקורין פלו"ש שהן יתידות ארכן ו' ורחבן ג' טפחים ובאמצען טבעת נחשת וכורך שפת הקלעים סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ותולה הקונדס דרך טבעת באונקלי שבעמוד העשוי כמין וי"ן ראש אחד זקוף למעלה וראש אחד תקוע בעמוד: מ בפרשת תרומה בפירוש רש"י מבואר היטב:

מרפא לשון

דשעבידו, עשה את כל הכבד דמתר' קנא, כז) ופקדתם על־הם, ותמנון, ל' מנין נ"א ותמנון ל' מנוי וכן לקמן (פ' לב) ובשמות תפקדו תמנון בל' קל ונ"א תמנון בל' כבד וב' הגירסאות יש להן על מה שיסמוכו כי יש מפרשים שניהם ל' מנין כמו שתר' הגאון ז"ל וי"מ בשניהם ל' מנוי שררה כמ"ש הרמב"ן ז"ל אבל צריך לתרגם או שניהם בל' כבד או שניהם בל' קל לא כבזמנינו שפוסחים על ב' הסעיפים ומתר' הכא בל' כבד ולקמן (פ' לב) בל' קל ואמנם הגי' המפורסמת ברוב הספרים המדוקדקים היא ותמנון, תמנון. ל' מנין וזהו הקרוב יותר לפשט הענין שכן כוונת הכ' במנין זה של לוים מבן ל' שנה ומעלה הוא שימנה הראוים לעבוד ולמשא של בני קהת לבדם, ובני גרשון לבדם ובני מררי לבדם כדי שידעו מניינם ויחלקו אותם על כלי משמרתם לישא אותם בשוה ולזה צוה הכתוב ג"כ שימנו הכלים ואמר בבני גרשון ופקדתם עליהם במשמרת ובבני מררי ובשמות תפקדו כדי להעריך מנין האנשים לפי מנין הכלים ולא ישא האחד יותר מחבירו וזה פשוט גם שלא יפול ל' מנוי על הכלים שאינם בני שררה ומנוי וכן לה"ק הוא ופקדתם

מסורת הקריאה

ועי"ש ג' כ"ג שנמסר שם י"א במספר: (כח) עבדת, אן דאית בתריה בני עבדת ברביע. וסימן בני רבעים, פסוק הוא במ"ב (י' ל') ונתנו הכא לסימן לומר כל היכא דסמיך מלת בני סמוך למלת עבדת בענין, אז רבעים, כלומר מלת עבדת בטעם רביע: (ל) מבן. ב'

רמב"ן

על פיהם הם ימנו בני הגרשוני על עבודתם יאמר פלוני מבני גרשון יהיה גזבר על ענין כך ויהיה משורר או שוער כך וישא

תרגום אונקלוס

מָנֵי מַטְרַת מַטוּלְהוֹן: לג. דֵּין פּוּלְחַן. זַרְעֲיַת בְּנֵי מְרָרִי. לְכָל פּוּלְחָנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא. בִּידָא דְּאִיתָמָר. בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא: לד. וּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וְרַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא יָת בְּנֵי קְהָת. לְזַרְעֲיָתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהָתְהוֹן: לה. מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין. כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא. לְפוּלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא: לו. וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן. תְּרֵין אַלְפִין. שְׁבַע מְאָה וְחַמְשִׁין: לז. אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעֲיַת קְהָת. כָּל דְּפָלַח בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא. דִּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה: לח. וּמִנְיָנֵי בְּנֵי גֵרְשׁוֹן. לְזַרְעֲיָתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהָתְהוֹן: לט. מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין. כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא. לְפוּלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא: מ. וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן. לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן. תְּרֵין אַלְפִין. וְשֵׁית מְאָה וּתְלָתִין: מא. אִלֵּין מִנְיָנֵי. זַרְעֲיַת

במדבר ד נשא

כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם׃ לג זֹאת עֲבֹדַת
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם
בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן׃ לד וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי הַקְּהָתִי
לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃
לה מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה
וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא
לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃
לו וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם אַלְפַּיִם
שְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ לז אֵלֶּה פְקוּדֵי
מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל
מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־
פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ ס שני לח וּפְקוּדֵי
בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם וּלְבֵית
אֲבֹתָם׃ לט מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה
וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא
לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃
מ וַיִּהְיוּ פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
וּשְׁלֹשִׁים׃ מא אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת

תפסיר הרס"ג

אניה' חפץ' חמלהא: (לג) הד'ה כ'דמה בני מררי. פי כ'בא אלמחצ'ר. עלי יד איתמר. אבן הרון אלאמאם: (לד) פעד מוסי והרון. ואשראף אלגמאעה בני קהת. לעשאירהם וביות אבאיהם: (לה) מן אבן ת'לאת'ין סנה פצאעדא. אלי כ'מסין סנה. כל מן ידכ'ל לאלגיש. לכ'דמה' כ'בא אלמחצ'ר: (לו) פצאר גמיע עדדהם לעשאירהם. אלפין וסבע מאיה וכ'מסין: (לז) הד'ה אעדאד עשאיר אלקהתי. כל מן יכ'דם פי כ'בא אלמחצ'ר. אלד'י עד מוסי והרון. באמר אללה עלי יד מוסי: (לח) ועדד בני גרשון. לעשאירהם וביות אבאיהם: (לט) מן אבן ת'לאת'ין סנה פצאעדא. אלי כ'מסין סנה. כל מן ידכ'ל לאלגיש. לכ'דמה' כ'בא אלמחצ'ר: (מ) פצאר עדדהם. לעשאירהם וביות אבאיהם. אלפין וסת מאיה ות'לאת'ין: (מא) הולאי

אור החיים

שהם עבודת אוהל מועד שנושאים אוהל מועד לז"א לעבוד וגו' את הקרשים וגומר שהם עבודת אוהל מועד ולזה לא חש לומר לצבא לבד שהרי פי' הכתוב דבריו משא"כ בעבודת בני גרשון להעירך בהפרש שבין עבודתם לעבודת בני קהת לצד שבשניהם אמר עבודה באהל ואין היכר בדבריו להפרש שבין שניהם לזה כתב שינוי לצבוא צבא משונה ממה שכתב בבני קהת לצבא ולצד הפרש שבין בני גרשון לבני מררי העירך בשינוי אחר כמו שכתבנו: (לד) ויפקוד משה ואהרן ונשיאי העדה. טעם שלשתם משה שליח ה' אהרן הנמסרים לו דכתיב נתונים נתונים המה לו נשיאי ישראל המוסרים אותם במקומם לעבוד דכתי' בפרשת במדבר ושמרו את משמרתו ואת משמרת כל העדה וגו' ומה שלא אמר כן במספר הלוים מבן חדש לצד כי מספר ההוא היה ע"פ ה' לצד שהיה המספר גם למה שבעריסה ואמרו ז"ל שבת קול היתה אומרת באוהל זה יש כך וכך לזה לא הזכיר אלא משה נביא ה':

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לז) על פי ה' ביד משה. בבני קהת ובני מררי כתיב ביד משה. ובבני גרשון לא נאמר אלא על פי ה'. וי"ל שבפרשה של מעלה דאל תכריתו משפחות הקהתי כתיב וידבר ה' אל משה ואל אהרן לפיכך כתיב כאן דמשה פקד ומפי הגבורה נאמר למשה ובבני מררי דלא כתיב בהו וידבר ה' אלא בני מררי למשפחותם וגו' פירש בסוף הפרשה דעל פי ה' ביד משה היה אבל גבי בני גרשון כתיב למעלה וידבר ה' אל משה אבל אהרן לא נזכר כלל לפיכך לא הוצרך גבי בני גרשון ביד משה:

ביאור שנויי הכתובים

(מא) אלה פקודי משפחות בני גרשון וגו' אשר פקד משה ואהרן על פי ה'. יש להבין מדוע בבני קהת ובבני מררי מסיים ביד משה ובבני גרשון לא מסיים ביד משה ונראה דהנה בבני גרשון כתיב על פי אהרן ובניו תהיה כל עבודת בני הגרשוני לכל

מסורת הקריאה

בטעם בענין מס"ק, עין פסוק כ"ג: (לג) משפחת, נמסר עליו קדמא משפחת בטפחא (לעיל פסוק כ"ד) תניין (הוא בפסוק כ"ה) משפחת בתביר, תליתאה (דין) בפשטא: (לה) ועד, נמסר עליו סימן, מלת סימן מורה שיש לו חברים משתנין קצת, וכוונתו לומר כל מלת עד או ועד דפרשה אם קדם ליה מלת ומעלה בטעם רביע אז מלת עד או ועד בטעם תביר, ואם מלת ומעלה בטעם זקף אז מלת ועד

רמב"ן

מן היריעות כך וגם במסע לא יפרקו ולא יטענו עד שיצוו אותם אהרן ובניו והנה כלם צריכין לפקידה שהוא המנוי ואלעזר אמרכל על כל שלשת הנשיאים ואיתמר גזבר על גרשון ומררי ואמר ופקדתם עליהם במשמרת כי משה יהיה עמהם בעת המנוי כאשר יפקידו אליהם המשמרות אבל ביד איתמר תהיה משמרתם שכל אחד יחזיר כליו לידו בחנות המשכן ויאמר לו הרי לפניך כלים המסורים בידי:

(לב) ועמודי החצר סביב. ואדניהם ויתדותם ומיתריהם של עמודים שהרי יתדות ומיתרי קלעים במשא בני גרשון היו ויתידות ומיתרים היו ליריעות ולקלעים מלמטה שלא יגביהם הרוח ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות בהם הקלעים לשפתם העליונה בכלונסות וקונדסין כמו ששנינו במלאכת המשכן לשון רש"י ואיני יודע מה יעשו יתדות בעמודים ועוד מה נשתנו יתדות של עמודים משאר היתדות שאלו לבני גרשון ואלו לבני מררי ולא מצאתי

בני גרשון כל־העבד באהל מועד
אשר פקד משה ואהרן על־פי יהוה׃
מב ופקודי משפחת בני מררי
למשפחתם לבית אבתם׃ מג מבן
שלשים שנה ומעלה ועד בן־
חמשים שנה כל־הבא לצבא
לעבדה באהל מועד׃ מד ויהיו
פקדיהם למשפחתם שלשת
אלפים ומאתים׃ מה אלה פקודי
משפחת בני מררי אשר פקד משה
ואהרן על־פי יהוה ביד־משה׃
מו כל־הפקדים אשר פקד משה
ואהרן ונשיאי ישראל את־הלוים
למשפחתם ולבית אבתם׃
מז מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן־
חמשים שנה כל־הבא לעבד
עבדת עבדה ועבדת משא באהל
מועד׃ מח ויהיו פקדיהם שמנת
אלפים וחמש מאות ושמנים׃
מט על־פי יהוה פקד אותם ביד־משה

תרגום אונקלוס

בני גרשון . כל דפלח במשכן זמנא. דמנא משה. ואהרן על מימרא דיי׃ מב. ומנייני . זרעית בני מררי . לזרעיתהון לבית אבהתהון׃ מג. מבר תלתין שנין ולעילא . ועד בר חמשין שנין . כל דאתי לחילא . לפולחנא במשכן זמנא׃ מד. והוו מניניהון לזרעיתהון . תלתא אלפין ומאתן : מה. אלין מנייני . זרעית בני מררי . דמנא משה ואהרן . על מימרא דיי בידא דמשה : מו. כל מנייניא . דמנא משה ואהרן . ורברבי ישראל ית ליואי . לזרעיתהון ולבית אבהתהון : מז. מבר תלתין שנין ולעילא . ועד בר חמשין שנין . כל דאתי . למפלח פולחן פולחנא . ופולחן מטול במשכן זמנא : מח. והוו מניניהון . תמניא אלפין וחמיש מאה ותמנן : מט. על מימרא דיי . מנא יתהון בידא דמשה . גבר

תפסיר הרס״ג

מעדודי עשאיר בני גרשון. כל מן יכ׳דם פי כ׳בא אלמחצ׳ר. אלד׳י עד מוסי. והרון עלי קול אללה׃ (מב) ועדד עשאיר בני מררי. לעשאירהם וביות אבאיהם׃ (מג) מן אבן ת׳לאת׳ין סנה פצאעדא. אלי כ׳מסין סנה. כל מן ידכ׳ל לאלגיש. לכ׳דמה׳ כ׳בא אלמחצ׳ר׃ (מד) פכאן עדדהם לעשאירהם. ת׳לאת׳ה׳ אלאף ומאיתין׃ (מה) הולאי מעדודי עשאיר בני מררי. אלד׳י עד מוסי והרון. עלי קול אללה ביד מוסי׃ (מו) וגמיע אלמעדודין. אלד׳י עד מוסי והרון. ואשראף בני אסראיל אלליואניין. לעשאירהם וביות אבאיהם׃ (מז) מן אבן ת׳לאת׳ין סנה פצאעדא. אלי כ׳מסין סנה. כל מן ידכ׳ל. ליכ׳דם כ׳דמה׳ עמל. וחמל פי כ׳בא אלמחצ׳ר׃ (מח) פכאן עדדהם. ת׳מאניה׳ אלאף. וכ׳מס מאיה ות׳מאניין׃ (מט) עלי קול אללה עדהם מוסי. כל פריק פי

רש״י

(מז) עבודת עבודה. הוא השיר במצלתים וכנורות שהיא עבודה ג לעבודה אחרת׃ ועבודת משא.

שפתי חכמים

ג כלומר בזמן שהכהנים היו מקריבים ועוסקים בעבודת הלוים היו משוררים ומנגנים במצלתים וכינורות שלהם ועושים עבודה׃

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מז) לעבוד עבודת עבודה שמיעט הפסח ונתוח שהם עבודת הכהנים וזה היו עושין הלוים כדכתיב בעזרא ובדברי הימים וגבי פסח של חזקיהו שהיו הלוים מפשיטין׃

ביאור שנויי הכתובים

לכל עבודתם, ונמצא שאהרן ובניו היו הממונים לכל משאם ולכל עבודתם, ואף דאיתמר היה ממונה ע״ז וכו׳ נ״כ ממונה על בני מררי מ״מ גבי גרשון לפי שהיה הממונה היו אהרן ובניו כלם ממונים ע״ז, ולכך לא שייך לומר ביד משה דמשמע שמשה היה עיקר יותר מאהרן, והרי אהרן היה ממונה ע״ז עם בניו. ולכך לא כתיב ביד משה׃

נוה שלום

שאינם בני שררה ומנוי. (מט) איש איש, כל פריק, כל חבורה דהינו בני גרשון ובני קהת ובני מררי, וכן

אבן עזרא

(מז) עבדת עבדה, כאשר פרשתי והנה טעם כל הפקודים שהיו מבן שלשים שנה׃ (מט) איש איש. על גרשון קהת ומררי׃ על עבדתו ועל משאו. על כן ופקודיו ונסמכה פרשת וישלחו מן המחנה בעבור היות השכינה בתוך

אבי עזר

(מט) (איש איש ע״כ ופקודיו וכו׳) דהרב קאי לשיטתו דכתב איש איש קאי על גרשון ומררי ע״כ נאמר שפיר ופקודיו אבל לעיל פ׳ במדבר כתב הרב פקודיהם ופקודיו שוה אין הפרש ביניהם וגם דעתו דפקודיו קאי על ראש הנשיא ופקודיהם קאי על שאר הפקודים וכן פירשו המפרשים גם אבל כאן מוכח שפיר דאינו סובל

רבינו בחיי

(מז) לעבוד עבודת עבודה. זה השיר שהיה עבודה לעבודה אחרת והיא הקרבנות וכה״א (תהלים ק) עבדו את

מסורת הקריאה

בטעם טפחא: (מד) פקדיהם, נמסר סימן, מורה שיש לו חברים בשינוי קצת ועין פסוק מ״ח: (מח) ויהיו פקדיהם, נמסר עליו קדמא (בפסוק ל״ו) ויהיו פקדיהם למשפחתם פקדיהם בטפחא, תניין (בפסוק מ׳) בזקף תליתאה (בפסוק מ״ד) כקדמא בטפחא,

רמב״ן

במשנת מלאכת המשכן שהיו יתדות לעמודים אלא כך שנו שם היה מחבר את הקונדסין במיתרים ובעמודים ומחברן בתוך יתדות של אהל וכשם שהיו יתדות למשכן כך היו יתדות לחצר שנאמר לכל כלי המשכן ולכל עבודתו וכל יתדותיו וכל יתדות החצר סביב נחשת. זה לשון הברייתא. ולא נשנה שם שיהו יתדות לעמודים אבל נפרש כי יתדות ומיתרים של קלעי החצר היו ביד בני מררי ומיתרים ויתדות של משכן והאהל הם שהיו ביד בני גרשון כי ואת מיתריהם ואת כל כלי עבודתם כנוי ליריעות המשכן ולאהל מועד הנזכרים בראש הפסוק לא לחצר וכן אמר למעלה ואת מיתריו שהוא רמז למשכן הנזכר לא לקלעי החצר. ודומה לזה אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו על שבט אביך הרחוק לא על בניך הקרוב וכן ופדויו מבן חדש תפדה שב אל בכור האדם

תרגום אונקלוס

גְּבַר . עַל פּוּלְחָנֵיהּ וְעַל מַטּוּלֵיהּ . וּמִנְיָנוֹהִי . כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה : א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: א. פַּקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וִישַׁלְּחוּן מִן מַשְׁרִיתָא . כָּל דִּסְגִיר וְכָל דְּדָאֵיב . וְכָל דִּמְסָאַב לִטְמֵי נַפְשָׁא: ג. מִדְּכַר עַד נוּקְבָּא תְּשַׁלְּחוּן . לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא תְּשַׁלְּחוּנּוּן . וְלָא יְסָאֲבוּן יָת מַשְׁרְיָתְהוֹן . דִּשְׁכִינְתִּי

במדבר ד ה נשא

אִ֣ישׁ אִ֗ישׁ עַל־עֲבֹֽדָתוֹ֙ וְעַל־מַשָּׂא֔וֹ
וּפְקֻדָ֕יו אֲשֶׁר־צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃
פ שלישי ה א וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה
לֵּאמֹֽר׃ ב צַ֚ו אֶת־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
וִֽישַׁלְּחוּ֙ מִן־הַֽמַּחֲנֶ֔ה כָּל־צָר֖וּעַ וְכָל־
זָ֑ב וְכֹ֖ל טָמֵ֥א לָנָֽפֶשׁ׃ ג מִזָּכָ֤ר עַד־
נְקֵבָה֙ תְּשַׁלֵּ֔חוּ אֶל־מִח֥וּץ לַֽמַּחֲנֶ֖ה
תְּשַׁלְּח֑וּם וְלֹ֤א יְטַמְּאוּ֙ אֶת־מַ֣חֲנֵיהֶ֔ם

שני פסח"י

ת"א וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב. פסחים סו סז לה תענית כא מכות טו מנחות לה: וכל זב. פסחים סז: מזכר עד. נדה כה עב: אל מחוץ. פסחים לה: ולא יטמאו. פסחים כז מכות יד זבחים קיז.

בעל הטורים

(ג) מזכר עד נקבה תשלחו. כשם שנתגרשו אדם וחוה ונחש מג"ע. וסמך פרשת סוטה, לפי שהנחש בא על חוה ונפלו ירכיו דכתיב על גחונך תלך. וסמך פרשת נזיר, על שם הפרי שאכל אדם הראשון שנכמו ענבי ראש: ולא יטמאו. ב', הכא, ואידך ולא יטמאו עוד בית ישראל שם קדשי. שאם יטמאו את מחניהם מטמאים את שם קדשי, כדכתיב למען טמא את

רש"י

ם כמשמעו: (מט) ופקדיו אשר צוה ה' את משה. ואותן הפקודים היו במנוה מבן שלשים שנה ע ועד בן חמשים: (ב) צו את בני ישראל וגו'. פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן, ושמנה פרשיות נאמרו בו ביום פ כדאי' במס' גיטין בפ' הנזקין: וישלחו מן המחנה. שלש מחנות היו שם צ בשעת הנייתן. תוך הקלעים היא מחנה שכינה. חניית הלוים סביב כמו שמפורש בפ' במדבר סיני היא מחנה לויה. ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה ישראל. (פסחים סז) הצרוע נשתלח ק חוץ לכולן, הזב מותר במחנה ישראל ומשולח מן השתים, וטמא לנפש מותר אף בשל לויה ואינו משולח אלא משל שכינה. ר וכל זה דרשו רבותינו מן המקראות במס' פסחים: טמא לנפש. דמסאב לטמי נפשא דאנשא. אומר אני שהוא לשון עצמות ש אדם בלשון ארמי, והרבה יש

שפתי חכמים

לעבודת כהנים: ם [מהרר"ה] כלומר אע"פ שעבודת עבודה פי' עבודה לעבודה מ"מ עבודת משא אין פי' עבודה למשא אלא כמשמעו עבודה שהיא משא: ע דעת רש"י ז"ל דהאי ופקודיו קאי על משה דכתיב לעיל פקד אותם ביד משה ואשר צוה כמו כאשר צוה וה"ק ופקודים של משה כאשר צוה ה' את משה דהיינו מבן ל' עד בן נ' וזהו שנקט רש"י ואותן הפקודים היו במנוה מבן ל' עד בן נ'. ואין לתמוה כיון דקאי על משה דלעיל למה כתיב ב' פעמים משה דהוי לו לכתוב אליו במקום משה. י"ל דהרבה פסוקים מדברים כן כמו ואל משה אמר עלה אל ה' היה לו לומר עלה אלי וכן וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' היה לו לומר מאתו וכן ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך היה לו לומר נשיי, וק"ל. וא"ת מאי צריך רש"י לפרש כן והלא כמה פעמים כתיב מבן ל' וגו'. וי"ל לפי שכתוב ויהיו פקודיהם שמונת אלפים וחמש מאות ושמונים ואחר כך נאמר ע"פ ה' פקד אותם. וסמא אתה כולם לפרש על מנין אחר שאמור בפרשת בהעלותך שהוא מבן כ"ה שנים. לכך פרש"י ואותן הפקודים כו', והוכחתו מדכתיב אשר צוה ה' את משה משמע שכבר נצטוה עליו ואלו הלוואה מבן חמש ועשרים לא נא' עליהם לריכים אף שם להיות מבן ל' ועד בן נ'. מלאתי בשם גדול אחד: פ דק"ל למה לא צוה להם פרשה זו מיד כשהוקם המשכן דהא ביום שהוקם המשכן מסתמא היו עושין המחנות וא"כ מיד היה לו לצוות שישלחו כל טמא מן המחנה. ומתרץ בהאמת נאמרה ביום שהוקם המשכן. ותו קשה ליה והיכן מצינו שנאמרה להם עוד איזה פרשה ביום שהוקם המשכן. ומתרץ ושמנה פרשיות כו': צ דכתיב ג' פעמים מחנה בפרשה זו: ק דכתיב גבי מצורע בדד ישב משמע שהאי ישיבתו במקום שאין שאר טמאים הולכים שם דהיינו חוץ לג' מחנות ומדכתיב ולא יטמאו את מחניהם ולא כתיב את מחנם משמע מחנה א' לזב ומחנה אחד לטמא מת ומדטמא מת מותר במחנה לויה כדלעיל ש"מ דזב הוא במחנה ישראל: ר וא"ת מנ"ל לרש"י. וי"ל הא דטמא מת מותר אף בשל לויה יליף ממשה רבינו ע"ה שהיה לוי וכתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו והיה נכנס במחנה לויה: ש כלומר דעת התרגום שנטמא באהלו של מת. והרא"ם פירש דהוכחתו שאם הוא ל' טומאה א"כ היה מחויב שהנוגע בטמא מת יהיה אב הטומאה מדלוה לשלח הנוגע בטמא מת מחוץ למחנה כזב ומצורע שהם אב הטומאה, ואין הדבר כן שהרי הנוגע בטמא מת אינו אלא ולד הטומאה. הלכך על כרחך צ"ל לטמי נפשא כו' אינו אלא מל' עצמות ועצם הוא אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה. וא"ת מנא ליה דלמא פי' של פסוק שנטמא בבשר מת ולא בעצם. וי"ל דא"כ היה לו לכתוב טמא בנפש מאי טמא לנפש משמע שנטמא במה שמחובר לנפש ואיזה זה העצם, הרא"ם ועי"ל מדמתרגם דמסאב לטמי נפשא

טעם שילוח טמאים

(ב) צו את בני ישראל וגו'. כאשר הוא ית' ושנה יאמר כה ישראל אין שכינה שורה רק במשכן וסביביו במחנה לויה, כי על מעשה עיקר מגמתם כאשר בני לוי ומחנותם סביב למשכן ככל הכתוב במקראות, ע"כ למען ידעו בני ישראל כי גם במחניהם שכינה שוכנת אתם, ע"כ צוה למו וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל

מצות השם

(ב) [עשה] (עשה קמג) לשלח הטמאים מן המחנה שנאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש: (ג) [עשג] (לאו רכ) שלא יכנס כל טמא במקדש וכל שדומה לו לדורות בכל העזרה משער ניקנור ולפנים שהיא עזרת ישראל שנאמר ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם:

תפסיר הרס"ג

עמלה וחמלה. ועדדה. כמא אמר אללה מוסי: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר בני אסראיל. באן ינפו מן אלעסכר. כל אברץ וכל ד'איב. וכל נגס במיית: (ג) מן ד'כר אלי אנת'י תנפוהם. אלי כ'ארג אלעסכר. ולא ינגסו עסכרהם. אלד'י אנא סאכנה

אבן עזרא

המחנות בנסעם ובחנותם: (ב) כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. אלה הם מטומאות שבעה והם מטמאים אחרים על כן לא יצא בעל קרי מחוץ למחנה ואין יד במחנה לצאת חוץ רק כל אחד חופר באהלו כמנהג כל המחנות כלן כי תינוקים יש ביניהם. ופרשת כי תצא מחנה על מחנה קטן ידבר שאין שם אשה והארון ביניהם (ואין) (ס"א והם) סובבים כי במחנה ישראל השכינה באמצע ועוד אפרשנו במקומו: (ג) נקבה. זבה או נדה או

רבינו בחיי

ה' בשמחה ופסוק מלא הוא שקורא עבודה לשיר הוא שכתוב (בדברי הימים ב לה) והמשוררים בני אסף על מעמדם אין להם לסור מעל עבודתם, והשיר הנה היה בכנורות ומצלתים והיו אומרים שירות וזמירות להקב"ה בשעת הקרבן ואמרו רז"ל כמה נימין היו בכנור שבעה שנאמר (תהלים טז) שובע שמחות את פניך, אל תקרי שובע אלא שבע, וכן דוד ע"ה אומר (שם קיט) שבע ביום הללתיך ולימות המשיח שמונה שנאמר (שם יב) למנצח על השמינית על נימא שמינית ולעתיד לבא עשרת שנאמר (שם לג) בנבל עשור זמרו לו ואומר (שם צב) עלי עשור ועלי נבל כן דרשו רז"ל במסכת ערכין בפ' אין בערכין בסופו. ובאור הענין כי העולם הזה על שבעה מזלות ולימות המשיח תרבה ההשגה בתוספת מעלה ולעוה"ב תהיה ההשגה על השלמות במעלה שהיא כלל המעלות כולן. ודע כי לא נתפרש ענין השיר עד שבא אדוננו דוד ע"ה. והנה הוא נחלק לשמונה חלקים כי מספר הלוים המשוררים שמונה חלקים. והם אסף הימן ידותון איתן האזרחי הרי ארבעה ולוי היה שם ששמו בן הרי חמשה

מרפא לשון

תפקדו בלשון קל שעל הרוב הוא ל' מנין. ב) וכל טמא לנפש, וכל דמסאב לטמי נפשא. ה"ג ול"ג דאנשא ואינו כמו איש איש כי יהיה טמא לנפש כמשי"ת לקמן (ט י) ומלת לטמי קרא ותר' ומ"ש רש"י ז"ל שהוא ל' עצמות אדם כבר הקשה עליו הרא"ם ז"ל והעיקר שהוא ל' טומאה כלשון הקדש וכמו שתר' אשה דוה איתא טמאה כמש"ל ובפ' קדושים (כ יח) ובפ' אמור (כב ד) והוצרך להוסיף לטמי כדי לתקן הלשון שאלו יאמר דמסאב לנפשא משמע שישלחו מי שמטמא את המת כי אין לנקוד יסוד ועיקר בתרגום

רמב"ן

לא אל בכור הבהמה הטמאה וכן רבים אבל לפי לשון הברייתא נ"ל שלא היו בני גרשון נושאים אלא בגדים לא נחשת ועצים כלל והוא ששנינו בני גרשון היו ממונים במערב והם ממונים על כל כלי הארוג ואם כן יהיה פירוש ויתדותם של המשכן ושל עמודי החצר בלבד וכן אמר למעלה קרשי המשכן ובריחיו ועמדיו ואדניו וכל כליו וכל עבודתו ויכלול יתדותיו ולכך יזכיר מיתרים בשניהם ולא יזכיר יתדות רק בבני מררי: וטעם ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם. שיפקיד ביד כל איש במספר שמות לגלגלותם כלי משאם יאמר איש פלוני ישא מן הקרשים כך במספר ופלוני מן הבריחים או העמודים כך במספר לא שיצוה בני מררי בכללם ישאו כל הקרשים והאדנים והעמודים והזכיר זה תחלה בבני מררי בעבור כובד משאם אולי יקל כל אחד ממשאו ויטיל על חבירו וה"ה גם בבני קהת וגרשון:

אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם׃ ד וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ו דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא׃ ז וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ׃ ח וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם

תרגום אונקלוס

שָׁרֵי בֵּינֵיהוֹן׃ ד. וַעֲבַדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְשַׁלַּחוּ יָתְהוֹן. לְמִבַּרָא לְמַשְׁרִיתָא. כְּמָא דְמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה. כֵּן עֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ה. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ו. מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. גְּבַר אוֹ אִתְּתָא. אֲרֵי יַעְבְּדוּן מִכָּל חוֹבֵי אֱנָשָׁא. לְשַׁקָּרָא שְׁקַר קֳדָם יְיָ. וִיחוּב אֱנָשָׁא הַהוּא׃ ז. וִיוַדּוּן. יָת חוֹבֵיהוֹן דַּעֲבַדוּ. וְיָתֵיב יָת חוֹבְתֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ. וְחוּמְשֵׁיהּ יוֹסֵיף עֲלוֹהִי. וְיִתֵּין. לִדְחַיַּב לֵיהּ׃ ח. וְאִם לֵית לִגְבַר פָּרִיק. לְאָתָבָא חוֹבְתָא לֵיהּ.

ת"א דבר אל בני. תמורה ג: איש או אשה. פסחים מג סוכה כח יבמות פד קידושין לה קמא טו תמורה ב נדה מח: והשיב את. קמא קי: וחמישתו. מליעא נד: ונתן לאשר. פסחים לא כתובות יט כח גיטין לז קידושין טו קמא מ: ואם אין לאיש. קמא קט קי סנהדרין עח: האשם המושב. קמא קח קי:

תפסיר הרס"ג

פי מא בינהם: (ד) פצנע כד'אך בני אסראיל. ונפוהם אלי כ'ארג אלעסכר. כמא אמר אללה מוסי. כד'אך צנעו בני אסראיל: (ה) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ו) קל לבני אסראיל. אי רגל או אמראה. יצנע שיא מן כ'טאיא אלנאס. לינכת' נכת'א באללה. פאת'ם: (ז) ת'ם יקר בכ'טייתה אלד'י צנעהא. פלירד אלצ'לאמה בראסהא. ויזיד עליהא כ'מסהא. וידפעהא אלי מן צ'למה: (ח) ואן לם יכון לאלמצ'לום ולי. לתרד אלצ'לאמה עליה. פלתכון

נוה שלום

תרגם בשמות יב ג. (ז) אשמו, אלט'לאמה, הגזלה, (אלט'לאמה, מא

חלק הדקדוק

בירושלמיים: ז) וחמישתו, בנות כי היוד תמורת הדגש אשר בחמשה והוא מורה על חלק אחד מחמשה מהרי"ב: לאשר אשם לו, תיבת אשם מלרע:

אבן עזרא

מצורעת או טמאת מת: (ד) ויעשו כן. מיד קודם שנסעו והטמאים בנסעם יסעו בין דגל אפרים לדגל דן על דרך סברא כי לא פורש. ונסמכה פרשת איש או אשה כי צרעת והזוב יבואו בעבור מעל. וטעם להזכיר זאת הפרשה פעם אחרת להזכיר ואם אין לאיש גואל: (ז) והתודו. איזה מהם שיהיה איש או אשה: בראשו. כאשר הוא. לא פחות ממנו: וחמישתו יוסף עליו. אם הוא מתודה מעצמו ואם יש עדים עליו יוסיף שני חמישיות ומעתיקי הדת אמרו חומש החומש ודעתם רחבה מדעתנו: (ח) המושב

רבינו בחיי

ועל הגתית הוא משפחת הגתית והוא משפחת עובד אדום הרי ששה ובני קרח הרי שבעה ובני משה הרי שמונה כי תפלה למשה עבינו לבני משה והיו משוררים גם כן בשמונה כלים ואלו הן על נגינות על מחלת על עלמות שיר והמשא שנאמר (דה"א טו) וכנניהו שר הלוים במשא יסור במשא כי מבין הוא והוא קול חזק

רשב"ם

(ו) חטאת האדם. הכתובים בפ' אשם גזילות בסוף פרשת ויקרא וכחש בעמיתו בפקדון וגו' ובשביל גזל הגר שאין לו גואל* נשנית כאן: (ז) והשיב את

בעל הטורים

מקדשי ולחלל את שם קדשי: (ו) מכל חטאת האדם. סמך לשילוח הטמאים, שע"י חטאת האדם שחטא אדם הראשון שאכל מן העץ והכחש הטעם את האשה והוליאה ע"ל באדם וזוכו הנ' הכחש בלרעת, והאשה בזיבה, ואדם במות. וכסדר קללתם מנאם כאן, לרוע דהיינו נחש, וזב דהיינו אשה, וטמא לנפש דהיינו האדם שנענש במות תמות: למעול מעל בה'. לומר שכל המעט דינו של גר כאלו מטה דינו של מעלה: (ז) והתודו. כמו

שפתי חכמים

לא היה לו לתרגם כ"א דמסאב לנפשא אלא לטמי עלמות משמע, כ"ל: ת דממון המשתלם בראש הוא ומפרש ואיזה נקרא קרן אותו שנשבע עליו כ"ל אותו ממון שנשבע עליו לאפוקי חומש: א דק"ל למה לא כתיב לאשר גזל לו אלא לאשר אשם לו משמע למי שהקרן שלו כגון שהיה אחד הלוה לנגזל וזה בא וגזל מידו חייב ליתן למלוה שהלוה לנגזל, וזהו שנקט רש"י למי שנתחייב לו

רש"י

בב"ר אדריאנוס שחיק טמיא שחיק עלמות: (ו) למעל מעל בה'. הרי הזר וכתב כאן פרשת גוזל ונשבע על שקר היא האמורה בפ' ויקרא (ויקרא ה) ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו וגו' ונשנית כאן בשביל שני דברי' שנתחדשו בה האחד שכתב והתודו לומר שאינו חייב חומש ואשם על פי עדים עד שיודה בדבר והשני על גזל הגר שהוא ניתן לכהנים: (ז) את אשמו בראשו. (ב"ק יח) הוא הקרן ת שנשבע עליו: לאשר אשם לו. (כתובות יט) למי א שנתחייב לו: (ח) ואם אין לאיש גואל. שמת התובע שהשביעו ואין לו יורשים: להשיב האשם אליו. כשנמלך זה

טעם שילוח טמאים

וכל זב וגו' והטעם הוא אשר אני שוכן בתוכם: (ד) ויעשו כן וגו'. חזל ואמר כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל, יתכן כי כאשר דבר ה' אל משה טרם יספיק משה לאמר להם לישראל, עשו כן בני ישראל מסברא, כאומרם כי לא על חנם עשאם הקב"ה דגלים ממין מחנות מלאכי מרכבתו אם לא לשכון בתוכם, עם שלא יבצר היות יותר קדושה במחנה שכינה ומחנה

מצות השם

(ו—ז) [שסד] (עשה קמד) להתודות על העונות והחטאים גדולים וקטנים שחטאנו לפני האל יתברך ואפי' מביטול מלות עשה קיימין אנו בעת שנרצה לשוב אליו לבקש סליחתו להתודות שנאמר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ואשמה הנפש ההיא והתודו את חטאתם אשר עשו:

נחל קדומים

ו (א) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ואשמה הנפש ההיא והתודו את חטאתם וגו'. אפשר במ"ש הרבה מהמפרשים דהאיש הישראלי חוטר מגזע האתנים אבות העולם ונשמת שדי לא אפשר דיעבור עבירה במזיד כאן בתחילה רק שהסדר הוא שיחטא חטא בשוגג ושוב יבא למזיד. גם כתבו גורי האר"י ז"ל דהנפש היא נצטרת במ"ע ומל"ת וז"ש איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם דהיינו בתחילה חוטא בשוגג ומזה יבא למזיד למעול מעל בה' ופוגם בנפש וז"ש ואשמה הנפש ההיא ולכן והתודו את חטאתם שצריך להתודות על החטא הראשון שהוא היה סיבה לבא למזיד. א"נ במ"ש רבני אשכנז דשתי שגגות נחשבים כמזיד אחד וסמוכות שלהם ממ"ש פ"ב דביצה אההוא סמיא דשגג שתי פעמים ולא הניה ערובי תבשילין וא"ל שמואל פושע את. וז"ש כי יעשו מכל חטאות דייקא שתי שגגות. אז קורא אני עליו למעול מעל בה' דהשתי שגגות חשובות למעול מעל מזיד אחד. ועוד אפשר לומר קרוב לזה במה שנודע מגורי האר"י ז"ל דעבירה גוררת עבירה היינו נמי עבירה שעשה בגלגול שעבר גוררת עבירה בגלגול שני חמורה יותר מהראשונה וז"ש כי יעשו

חומת אנ"ך

(ח) להשיב האשם אליו. פירש רש"י ז"ל כשנמלך להתודות על עונו. ופירש בספר ראש משביר כ"י להרב הגדול מהר"ר משה בירדוגו ז"ל שהכוונה דלא ניחא דקרא דואם אין לאיש גואל לא קאי אלעיל אלא מילתא באנפי נפשה קאמר שאם אדם אחד היה בידו משל הגר

מרפא לשון

להבדיל בין מתטמא למטמא לאחרים. ו) למעל מעל בה', לשקרא שקר קיי'. ה"ג וכן למסר מעל בה' על דבר פעור (לקמן לא יו) דלא כנ"א במימרא דה' ומאי דמתר' במעלם אשר מעלו בי, דשקרו במימרי ולא קדמי הוא מפני הכפל. ז) לאשר אשם לו, לדחייב ליה. ה"ג וכ"כ היא"ר דלא כנ"א לדחב ליה. ורמז גדול יש בגי' זו שהוא כמו לאשר אשם לו שרומז למ"ש בפסחים ל"א ובכ"מ

מסורת הקריאה

רביעאה (הוא דין) באתנחתא: (ו) דבר, נמסר ב' ריש פסוק בטעם זרקא בתורה, א' דין, ב' וישבו ויחנו (שמות י"ד ב'): (ז) אשם. ב' פתחין, ר"ל שהשי"ן בפתח ושארא בקמץ, וסי' א' דין, ב' אשם אשם לה' (ויקרא ה' י"ט): (ח) המושב, נמסר במס"ג ב' חד קמץ וחד

הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו׃ ט וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃ י וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃ פ רביעי יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ יב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי

* שלישי בספרי

תרגום אונקלוס

חוֹבְתָא . דִּמְתִיב קֳדָם יְיָ לְכָהֲנָא . בַּר מִדְּכַר כִּפּוּרַיָּא . דִּיכַפַּר בֵּיהּ עֲלוֹהִי : ט. וְכָל אַפְרָשׁוּתָא . לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל . דִּיקָרְבוּן לְכָהֲנָא דִּילֵיהּ יְהֵי : י. וּגְבַר יָת מַעֲשַׂר קוּדְשׁוֹהִי דִּילֵיהּ יְהֵי . גְּבַר . דְּיִתֵּין לְכָהֲנָא דִּילֵיהּ יְהֵי : יא. וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר : יב. מַלֵּיל

תפסיר הרס״ג

אלצ׳לאמה אלמרדודה ללה והי לאלאמאם. סוא כבש אלג׳פראן. אלד׳י יסתג׳פר בה ענה: (ט) וכל רפיעה. מן גמיע אקדאס בני אסראיל. פלאי אמאם דפעוהא כאנת לה: (י) וכל אמר יכון לה אמר קדאסה. לאי אמאם דפעהא כאנת לה: (יא) ת׳ם כלם אללה מוסי תכלימא: (יב) מר בני

ת״א לה׳ לכהן. שם ערכין כח: מלבד איל. קמא קי קיא ערכין כח: ואיש את. ברכות סג קמא קט ערכין לד: איש אשר יתן. ברכות שם קמא קי: דבר אל בני ישראל. סוטה כד:

בעל הטורים

שכל המומתים מתודים בעת יציאת הנפש: (ט) תרומה לכל קדשי בני ישראל אשר יקריבו לכהן לו יהיה. מוקי לה בספרי בבכורים: יקריבו. בגימ׳ הם הבכורים: (י) ואיש את קדשיו לו יהיו. וסמיך ליה פרשת סוטה, לומר שמי שמעכב קני הכנסים לך: (י) איש אשר יתן לכהן. שיתנדב דבר הראוי לכהנים כגון חרמים וכיוצא בהם: לו יהיה. כלומר לכהן יתננו, ומדרש אגדה איש אשר יתן לכהן, מה שחייב ליתן לו יהיה לו ממון הרבה. ולפי שמיותר

רשב״ם

את אשמו בראשו. הקרן: (ח) מלבד איל. האשם האמור בויקרא: האשם המושב. הקרן ישוב לכהנים: (ט) וכל תרומה. תרומת ראשית שישראל מפריש ותרומת מעשר שהלוים מפרישים המפורשים בפ׳ שלח

רש״י

זה להתודות על עונו ב. ואמרו רבותינו וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים או בן או בת או אח או שאר בשר הקרוב ממשפחות אביו למעלה עד יעקב, אלא זה הגר ג שמת ואין לו יורשים: האשם המושב. זה הקרן ד והחומש: לה׳ לכהן. קנאו השם ה ונותנו לכהן שבאותו ו משמר: מלבד איל הכפרים. האמור בויקרא ז שהוא צריך להביא: (ט) וכל תרומה וגו׳. אמר רבי ישמעאל וכי תרומה מקריבין לכהן והלא הוא המחזר אחריה לבית הגרנות ומה ת״ל אשר יקריבו לכהן אלו הבכורים שנאמר בהם (שמות כג) תביא בית ה׳ אלהיך ואיני יודע מה יעשה בהן ת״ל לכהן לו יהיה בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהיו נתינין לכהן: (י) ואיש את קדשיו לו יהיו. לפי שנאמרו מתנות כהונה ולויה יכול יבואו ויטלום בזרוע ת״ל ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד שטובת הנאתן לבעלים ח. ועוד מדרשים הרבה דרשו בו בספרי. ומ״א ואיש את קדשיו לו יהיו מי שמעכב מעשרותיו ואינו נותנן לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה שהיתה למודה ט לעשות: איש אשר יתן לכהן. מתנות הראויות לו: לו כהן אבל לא שיקח מהכהן איזה ממון שיתן לו מתנות לכך כתיב לו יהיה כלומר שטובת הנאה היא לבעלים:

שפתי חכמים

ר״ל נמי שנתחייב שנגזל לו: ב דקשה לרש״י כיון שנגזלן כופר לו וזה שהשביעו הוא ככר מת א״כ היאך בא שזה רוצה לשלם, ומתרץ כשנמלך כו׳: ג וא״ת בפ׳ בהר כתיב ואיש כי לא יהיה לו גואל ופרש״י וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל, ומתרץ אלא גואל שיוכל לגאול ממכרו ר״ל דודאי יש לו גואל אלא שאין לו גואל עשיר שיוכל לגאול ממכרו ולמה לא מתרץ דמיירי בגר שאין לו יורשים כמו שמתרץ הכא. וי״ל דהתם א״א לומר בגר דהא כתיב ומכר מאחוזתו דהיינו מירושת אביו ולגר אין לו ירושה מאביו וגם הכא א״א לתרץ כהתם דכל אדם רוצה לקבל האשם דהיינו קרן וחומש בין עני ובין עשיר: ד וזהו דלא נכתב לעיל גבי ואם אין לאיש גואל להשיב האשם ולא נכתב המושב מפני שסמך אדלעיל מיניה דכתיב והשיב את אשמו בראשו וחמישתו וגו׳: ה דאל״כ הם הוא לה׳ אינו לכהן, וכן להיפך. וא״ל שמביאים לה׳ האימורים והבשר לכהנים לה׳ ולכהן מיבעי ליה: ו וא״ת דלמא לאיזה כהן שירצה אע״פ שאינו באותו משמר. וי״ל מדכתיב אחריו מלבד איל הכפורים וגו׳ ר״ל דזה יתן לכהן מלבד אותו איל הכפורים ואיל הכפורים נותן דוקא לכהן שבאותו משמר כדכתיב בפרשת שופטים חלק כחלק יאכלו וגו׳ א״כ אף קרן וחומש אינו נותן אלא לכהן שבאותו משמר: ז [פענח רזא] כי מלת מלבד משמע שכתב כך בתורה שחייב בה לכך צ״ל האמור בויקרא והולך להזכירו פה דס״ד א״א סיכא דמחזיר הגזילה לבעלי׳ צריך להביא קרבן נהתכפר לו מן השמים אבל היכא דיהיב ליה לכהן זה יהיה כפרתו קמ״ל: ח ר״ל שיתן לכל כהן שירצה דהוא טובת הנאה ונוטל מישראל סלע או יותר כדי לתתם לבן בתו ט למודה רגילה:

טעם לברכת נתינת תו״מ

לויה כנודע מ״מ גם בתורה ה׳: (י) ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה. רש״י פי׳ לו יהיה ממון הרבה, וקשה להבין מאיזה אופן תהיה הברכה הזאת שכאשר יתן לכהן יהיה לו עי״ז ממון הרבה. אך בא ולמד שאלה אחרת עצומה מזה מדוע מנע הקב״ה משבט לוי הכהנים והלוים חלק ונחלה בארץ, רק שיהיו עיניהם נשואות למתנת בשר ודם, ונראה כאלו שישראל הוא אדון שדהו וכרמו והכהנים והלוים יבואו לבקש מהם התרומה והמעשר, מדוע ככה יבזה הקב״ה שבטו הנבחר והקדוש מכל שבטי ישראל. וטעמים רבים נאמרים בזה במפרשי התורה, ושנים מהם נבאר פה בקצרה, א) לזה הקב״ה שהכהנים והלוים לא יהיו טרודים בעבודת שדה וכרם לחרוש ולזרוע ולקצור ויתר עבודת שדה וכרם, רק יהיו פנוים במעשיהם ומחשבותיהם לעבודת ה׳ לעבודת המקדש. ומחמת כי הכהנים והלוים עובדים עבודת המקדש בעד כלל ישראל, ע״כ מהראוי והנכון שעם בני ישראל יפרנסום בכבוד, ויתנו להם התרומה והמעשר בכבוד גדול. ועוד טעם אחר כי התרומה והמעשר לוה הקב״ה לתת לכהנים והלוים והכל לטובת ישראל, כי כל בני ישראל צריכים השפעת הברכה והטוב אבל אין בכחם להשיגם, אבל שבט לוי כשהי ה׳ משרתי אלהינו ידם רב להם ליגע בצינור השפע ולהוריד הברכה, אכן מה יהיה ומה נעשה אם יראה הלוי להמשיך הברכה והשפעת הטובה רק לעצמו לשדהו ולכרמו, ומה לו לאחרים, לכן אמר ה׳ אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם, כי אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל, חלקך ונחלתך יהיה מפוזר בכל חלקי בני ישראל, וכאשר אברך אתכם שיהיה לכם תבואות הרבה, דהיינו שיהיה לכם הרבה תרומות ומעשרות אלטרך לברך תחלה את עמי בני ישראל שיהי׳

נוה שלום

אכ׳ד׳ מנך ט׳למא). (י) ואיש את קדשיו, וכל אמר יכון אליה אמר אקדאסה, קדשים שצוה הכתוב על הבעלים ליתנם לכהן יש לבעלים ליתנם לכל כהן שירצו. (יב) תשטה, חאדת, נטתה וסרה מדרך הצניעות כמו שטה מעליו ועבור, ות״א נטתה מפני, סטת מן קדמי. ומעלה וכו׳, פכ׳אנתה כ׳יאנה,

אבן עזרא

לה׳. בעבור יראת השם השיבו: (י) ואיש את קדשיו לו יהיו. טעמו ברשות המקדיש הם שיתנם לאיזה כהן שירצה והזכיר זה בעבור מתנות כהונה: (יב) וטעם תשטה בעבור ומעלה בו מעל: תשטה. תסור מהדרך הישרה

רבינו בחיי

וגבוה מלשון וישא את קולו. ודרשו רז״ל במסכת ערכין אל תקרי יסור אלא ישיר. במשא דכתיב לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא. ועל הנחילות והוא מלשון חליל וכתיב (מ״א א) והעם מחללים בחלילים. ועל שושנים על הגתית על השמינית:

(ד) וישלחו מן המחנה. זה מחנה שכינה שהרי הצרוע והזב וטמא מת שהם טמאים טומאת שבעה משולחים הם ממחנה שכינה אבל בשאר מחנות והן מחנה לויה ומחנה ישראל דין שלשתן חלוק שהצרוע משתלח חוץ משלשתן שהן מחנה שכינה ומחנה לויה ומחנה ישראל שכן מצינו במצורע (ויקרא יג) בדד ישב מחוץ למחנה מושבו והוא מחנה ישראל והזב ובעל קרי משולח מן השתים ממחנה שכינה ומחנה לויה ומותר במחנה ישראל שכן דרשו רז״ל בפסחים בענין בעל קרי וכי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה

חומת אנ״ך

ומת הגר שאין לו יורשים ובא האיש ההוא להחזיר הממון לגר ואלא שמת הגר שיתן הממון לכהן. לכן פירש כשנמלך להתודות כלומר דוקא בכי האי גוונא שנשבע בחיי הגר ואחר מיתתו נמלך לשוב מעונו. אבל אם לא נשבע עליו ומת הגר אין צריך ליתנו לכהן ויזכה בו הוא עצמו כזוכה מההפקר:

מרפא לשון

בשם ר׳ נתן מניין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו שמוציאין מזה ונותנים לזה ת״ל לאשר אשם לו. ח) האשם המושב לה׳, חובתא דמתיב קיי׳. ה״ג ופירושו האשם שה׳א משיב יהיה לה׳ לכהן ובכאן דיבר הכתוב בל׳ נפעל במקום ל׳ פועל כי לא שלא מדעת הוא מושב כמו ואת הכסף המושב בפי אמתחתיכם, וצא״ל משרז״ל דבכסף הכ׳ מדבר וכוונת הכ׳ כן האשם דהיינו הכסף שהוא משיב לאיש יהיה לה׳ דהיינו לכהן ולזה תר׳ האשם חובתא, דהיינו הכסף שהוא חוב אצלו לא הקרבן הנק׳ אשם. י) ואיש את קדשיו, ית

מסורת הקריאה

פתח וסי׳ בפי אמתחתיכם (בראשית מ״ג י״ב) האשם המושב (דין) בתרא קמץ, ועין בראשית שם: (יב) ומעלה, המ״ם בקמץ: בו.

נחל קדומים

מכל חטאות האדם לשון רבים על השני גלגולים וזהו למעול מעל תרתי על השתים שעשה בשני גלגוליו. ועתה חטא מסיבת כי לשעבר כבר ואשמה הנפש ההיא המגולגלת דהנפש אשמה וזהו ואשמה דהויו לדרוש אשמה ואשמה על דרך מ״ש ויתן לך יתן ויחזור ויתן וה״נ רמז אשמה ואשמה הנפש ונלכדה שני פעמים. והתודו הגוף והנפש את חטאתם אשר עשו בב׳ הגלגולים עשו לשון רבים והשיב עתה בגלגול זה לשון יחיד את אשמו וכו׳: יוד (ב) ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה. פירש״י אלו הבכורים ואיני יודע מה יעשה בהן ת״ל לכהן לו יהיה. וק׳ דבפ׳ קרח כתיב בפירוש בכורי כל אשר בארצם לך יהיה ויש לפרש לשון ספרי דאיני יודע מה יעשה בהן כלומר איני יודע אם הם ממון כהן לגמרי שיוכל לקדש בהם את האשה להכי אצטריך הך קרא להכי לכהן לו יהיה לשון הויה שיכול לקדש בהם את האשה. גליון על רש״י הנכתב בקלף ישן נושן שנת רכ״ב. ומצאתי שהרב הגדול מהר״ש אלגאזי ז״ל בסוף זהב שיבה העלה בכחו כן באריכות. ועמ״ש מהרח״א בעץ החיים בפרשתנו דף ע״א עמוד א׳ מה שתירץ בשם הרב גבריאל איספיראנסה ע״ש ואע״ג דקלסיה

ישראל ואמרת אלהם איש איש
כי־תשטה אשתו ומעלה בו מעל:
יג ושכב איש אתה שכבת־זרע
ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא
נטמאה ועד אין בה והוא לא
נתפשה: יד ועבר עליו רוח־קנאה

תרגום אונקלוס

עם בני ישראל. ותימר להון. גבר גבר ארי תסטי אתתיה. ותשקר ביה שקר: יג. וישכוב גבר יתה שכבת זרעא. ויהי מכוסא מעיני בעלה. ומטמרא והיא מסאבא. וסהיד לית בה. והיא לא אתאחדת: יד. ויעבר עלוהי רוח קנאה. ויקני

תפסיר הרס"ג

אסראיל. וקל להם. אי רגל חאדת זוגתה. פכ'אנתה כ'יאנה: (יג) באן צ'אגעהא רגל מצ'אגעה' אנסאל. וג'בי ד'אלך ען זוגהא. ואנסתרת והי נגסה. ושאהד ליס עליהא. והי לם תקהר: (יד) וכ'טר בבאלה

ת"א איש איש כי. ברכות סג סוטה ג כג כד כה כז מעילה יח: ושכב איש. יבמות לה: שכבת זרע. יבמות כה כו: ונעלם מעיני. סוטה כז שבועות ה: ונסתרה והיא. סוטה ב ד כז כח ועד אין בה. סוטה ב ג ו לא: והוא לא. יבמות נו כתובות נא סוטה ב כו לא נדה נב: ועבר עליו רוח קנאה. סוטה ג:

רשב"ם

הוא דרשו כן: (יב) כי תשטה. כי תסור. כדכתיב שטה מעליו. ושחטה שטים העמיקו: (יג) ועד אין בה.

רש"י

לו יהיה. ממון הרבה: (יב) איש איש כי תשטה אשתו. מה כתיב למעלה מן הענין ואיש את קדשיו לו יהיו י אם אתה מעכב מתנות הכהן חייך שתצטרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה: איש איש. ללמדך שמועלת בשתים באיש מלחמה של מעלה ואישה מלמטה: כי תשטה אשתו. שנו רבותינו אין המנאפים נואפים עד שתכנס בהן רוח שטות ב דכתיב כי תשטה וכתיב בו (משלי ו) נואף אשה חסר לב. ופשוטו של מקרא כי תשטה תט מדרכי צניעות ל ותחשד בעיניו כמו (שם ד) שטה מעליו ועבור (שם ז) אל ישט אל דרכיה לבך: ומעלה בו מעל. ומהו המעל: (יג) ושכב איש מ אותה. (סוטה כח) איש פרט לקטן ומי שאינו איש: אתה שכבת זרע. (יבמות לה) שכיבתה פוסלת אותה ואין שכיבת אחותה פוסלת אותה נ כמעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו: ונעלם מעיני אישה. (סוטה כז) פרט לסומא הא אם היה רואה ם ומעמעם (ס"א ומעלים) אין המים בודקים אותה: ונסתרה. שיעור שתראה ע לטומאת ביאה: ועד אין בה. הא אם יש בה אפי' עד אחד פ שאמר נטמאת לא היתה שותה: ועד אין בה. בטומאה אבל יש עדים לסתירה: נתפשה. נאנסה צ, כמו (דברים כב) ותפשה ושכב עמה: (יד) ועבר עליו. ק קודם לסתירה: רוח קנאה וקנא. פירשו רבותינו לשון התראה שמתרה בה אל

שפתי חכמים

י ואע"פ שרש"י ז"ל אינו דורש הסמוכים אלא אותן שלא נכתבו במקומן שבודאי לא נכתבו אלא לדרשא מ"מ מאחר שאין שום דמיון בין דיני אישות לתרומה וקדשים ודאי לא נסמכו זו אצל זו אלא לדרשא. [ג"א] פי' דלאו סמיכות הפרשה ק"ל דא"כ למה נסמכה פרשת סוטה לקדשים מיבעי ליה כדרכו אלא ק"ל דלא ה"ל להתחיל הפרשה באיש אלא באשה לומר אשה כי תשטה ומעלה וגו' ר"ל שהיא עיקר החטא, לכ"פ מה כתיב למעלה וגו' ר"ל שהוא עיקר החטא ע"כ איש איש מלמד שמועלת בשנים, ע"ש יותר: ב כלומר שילדים הרע מורה להם היתר וזהו השטות דאל"כ למה חייבים מיתה כיון דשוטים היו: ל דוקא נקט רש"י מדרכי צניעות ולא אמר מדרכי תורה דמדרכי תור' משמע דודאי הוא שזינתה ואם ודאי שזינתה אין משקין אותה לכך נקט מדרכי צניעות ר"ל שראתה מחבקת ומנשקה עם איש אחר וספק הוא אם זנתה: מ דק"ל ומעלה בו מעל ושכב איש משמע דב' ענינים הם לכן פי' ומהו המעל ושכב וגו' כאלו כתיב שישכב איש אותה ואין לומר ששכב איש אותה באמת דאז אין משקין אותה, וסדר הכתובים כן הוא כי תשטה ועברה מדרכי צניעות ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ואח"כ נסתרה כשיעור טומאה דין מעלה בו מעל לשכב איש אותה שכבת זרע ונעלם ממנו דין לא שכב איש אותה והיא לא נטמאת רק קנא לה אף שלא חמס בכפה והביא האיש את אשתו וגו', הרא"ם: נ ה"ג ושכב איש אותה שכבת זרע שכיבתה פוסלתה ואין שכיבת אחותה פוסלתה מבעלה (יבמות לה) פי' כששכב בעלה עם אחותה אינה נפסלת אשתו מחמת זנות אחותה מבעלה דה"א שיפסלנה מק"ו ומה מי שבא על איסור קל נאסר האוסר מקום שבא על איסור חמור אינו דין שנאסר האוסר פי' רש"י איסור קל אשת איש שיש לה היתר ע"י גט אם זנתה אשתו נאסר בה בעלה האוסרת לכל העולם מקום שבא על איסור חמור כגון אחות אשתו שאשתו אוסרת את אחותה עליו כל ימי חייה אינו דין שנאסר האוסר שתאסר אשתו על בעלה האוסרת את אחותה לבעלה לכך נאמר אותה לומר שכיבתה פוסלתה כו' (יבמות דף לה ע"א). וטעות נפל בדברי רש"י מפי סגאון מו"ה יצחק כהן ז"ל. ומצאתי כתוב דהאי מעשה בב' אחיות כו' צריך להיות בפסוק איש איש שפרש"י שמועלת בשנים באיש של מעלה ובאיש של מטה, והכי אי' במדרש באיש שלמעלה ובאיש שלמטה. אמר לה הקב"ה בשיסך את משחקת שמא כי את משחקת ומעשה בשתי אחיות כו': ס ר"ל דשני דברים הם וכלם נתמעטו מפסוק זה מעיני פרט לסומא אע"פ שיודע שזינתה הואיל ואינו רואה אינה שותה ומוכעלם משמע אם היה רואה ומעמעם שעיניהם יחד אין המים בודקין אותם, ומעמעם כמו גחלים עוממות, והוא תרגום של כהה: ע פי' האי והיא נטמאה דכתיב אחר ונסתרה בשיעור טומאה קמיירי שהוא כדי צלות ביצה ולגומעה דאם"ד נטמאה ממש הא כבר כתיב לעיל ושכב איש אותה והיינו נטמאה והיא נטמאה דכתב רחמנא ל"ל אלא לשיעור טומאה הוא דאתא. פ וא"ת מהיכא נשמע דיוק זה מדכתיב ועד אין בה הא קי"ל כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים מדהוצרך הכ' לפרש לא יקום עד א' משמע כל עד שבתורה שנים אא"כ פרט בו הכ' אחד, כמו שפרש"י בפרשת שופטים, ואם כן הכא כתיב עד סתם משמע שנים אין בה אבל א' יש בה. וי"ל דקרא ועד אין בה קאי על והיא לא נתפשה ולא על וקנא את אשתו והביא האיש את אשתו אל הכהן להשקות אותה לומר עד אין בה שהיא לא נתפשה שאין כאן ב' עדי טומאה אלא עד אחד רואה שנטמאה אין משקין אותה אלא אסורה על בעלה (סוטה כב) והאי מלת הא הוא כמו והא למדת ולאו דוקא הוא כי לאו לדיוקא אתיא רק מסקנא דמלתא היא הא למדת אבל יש בה כו', ותו קשה לרש"י למה מהימן עד אחד לאוסרה על בעלה ומתרץ ועד אין בה בטומאה אבל יש בה עדים בסתירה והואיל ובסתירה יש שני עדים שאומרים שראינו שנסתרה עם פלוני כשיעור טומאה ועד אחד בא ואמר שנטמאת רגלים לדבר הוא דמהימן דודאי זינתה כיון שיש גם שני עדי סתירה לכך נכתב הקרא דועד אין בה כאן כדי ללמדך דהאי אוטמאה דלעיל כלומר שיש עדי סתירה ולכך מהימן עד אחד ואי לא נכתב כאן לא הייתי יודע שיש עדים בסתירה: צ וה"ק קרא ועד אין בה כלומר שנים אין בה אלא אחד והיא לא נתפשה אלא מעיד שעשתה בזיון אסורה לבעלה ודין בפני עצמו הוא: ק משמע דמקרא מסורס כמו

טעם לברכת נתינת תו"מ

אם שפע ברכה ותבואות הרבה ממילא תהיה הברכה לכם ג"כ, ועיקר הברכה הוא לשבט לוי, רק בהכרח בשביל הלוי מתברך ג"ב שישראל, ואי שאינו נותן לכהנים וללוים התרומה והמעשר באיזה אופן תבא הברכה אליו, ע"כ יפה אמר הכתוב איש אשר יתן לכהן המגיע לו, לו יהיה ממון הרבה, כי מחמת ברכת הכהן יתברך גם הוא, ומכלל הן אתה שומע לאו: (יב) איש

נוה שלום

הפרה אמונתה וזינתה תחתיו. (יג) לא נתפשה, לם תקהר, לא נאנסה. (יד) ועבר עליו, וכ'טר בבאלה, עלה במחשבתו. רוח קנאה, ראי ג'ירה, רגז וחמה על שהיא מזנה תחתיו וגעלה נפשו אותה. והיא נטמאה וכו' תרגם והיא נטמאה או לא נטמאה, ולא תרגם או עבר וכו' כדרכו להשמיט תרגום

חלק הדקדוק

יג) שכבת זרע, כל זרע דקרי לעיל.

אבן עזרא

וכן שטה מעליו ועבור: (יג) שכבת זרע. השכיבה הידועה כי עקרה לזרע: ונסתרה. שלא גלתה היא הדבר ואפילו עד אחד אין בה שתהיה חשודו בעבורו: והיא לא נתפשה. בעדים אנשים או ע"י נשים עד שתהיה חשודה: (יד) ועבר עליו. לשון זכר וכן רוח גדולה וחזק מאד: וטעם

רבינו בחיי

לילה ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה לויה כל שכן שאסור ליכנס למחנה שכינה וטמא מת משולח ממחנה שכינה לבד ומותר בשל לויה וכל שכן בשל ישראל:

אור החיים

(יב) דבר וגו' ואמרת וגו' איש איש וגו'. כפל לומר דבר ואמרת גם שינה את לשונו גם כפל לומר איש איש לצד שיש ב' הדרגות בסוטות א' נקיה ואחת טמאה הטמאה תצבות בטנה ותפול ירכה וגו' והטהורה משבחת ונזרעה זרע לז"א דיבור ואמירה דיבור לטמאה ואמירה רכה לטהורה אשר יקנא לה בעלה כי ה' יסמוך לבה ביעודים הנאמרים אם לא נטמאה האשה ולטעם זה עצמו כפל לומר איש איש והוא ע"ד אומרם

נחל קדומים

הרב יש להשיב קצת דודאי כשא' תביא בית ה' כונתו לכהנים וע"ז כתב שטר ולשון איני יודע דחוק ובלשון ספרי יתישב יותר ע"ש ובתועפות ראם הקשה על הרב מהרש"א בזהב שיבה ויש ליישב כאשר יראה המעיין ואכמ"ל. ותא חזי דאשר חידשו האחרונים כבר כתוב לראשונים בקצרה. ואפשר לרמוז בפסוק במ"ש רבינו האר"י זצ"ל יגמור נא רע רשעים ותכונן צדיק דכשהצדיק עובד ה' כדחזי אך אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ויש לו איזה חטאות. וגם עדיין אינו שלם במצות שחסר לו איזה מצות. ויש בדור רשע שרובו רע ויש בידו מיעוט מצות. הקב"ה נותן החטאים של הצדיק לרשע והוא שלם ברע. והמצות מועטות שיש לרשע נותנם לצדיק ובזה יושלם בחינת הטוב של הצדיק וז"ש יגמור נא רע רשעים שיושלם הרע של הרשעים במעט חטאי הצדיק, ומצות הרשע יותנו לצדיק ויושלם וזהו ותכונן צדיק. וז"ש ואיש את קדשיו לא יהיו שצדיק שכל קדשיו הם מצותיו ולימודו נקי ובר ושלו הם. אך עדיין חסר. איש אחר אשר יתן לכהן דהיינו איש שמיעוט זכיות בידו לו יהיה לצדיק שאמר איש את קדשיו לו יהיו ואמר ברישא לשון רבים קדשיו לו יהיו דיש זכיות ובאיש אחר אמר יהיה כי הוא דבר מועט ויכונן צדיק ודוק: יד (ג) ועבר עליו רוח. ס"ת רוח לרמוז שרוח אחרת היא העוברת לא רוח הבעל והוא לגלות חרפתה ולנקותו מעון אם נטמאה. או לטובתה אם טהורה היא שאם היתה עקרה נפקדת לזה נרמז בפסוק רוח אחרת. כמדומה שהוא ממהרח"ו ז"ל: טו (ד) והביא האיש את אשתו.

מרפא לשון

מעסר קדשוהי. אבל בפ' ראה רק קדשיך לחוד קדשך כ"ה בסת"י וכ"כ היא"ר בשם המסורת ועמ"ש הרמב"ן ז"ל בפי' כוונת התר'. יג) ונסתרה והיא נטמאה, ומיטמרא והיא מסאבא. תרגמו בל' בינוני ר"ל שאינה מודה שנטמאת אלא מסתרת ואומרת לא פעלתי און והיא טמאה. נתפשה, לא אתאחדת, ול"ג אתחדת, אבל אחד אחוז ליקמן (לא ל) מתר' דאתחד ואולי מפני שאין עניינם אחד דהכא הוא לי

מסורת הקריאה

הבי"ת רפה: (יג) זרע, הנגינה בזי"ן: ונעלם, העי"ן בשוא נח: (יד) רוח, מתג ברי"ש וכן חברו שבפסוק: או עבר, במקף באמצע:

וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה׃ טו וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים לֹא־יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה כִּי־מִנְחַת קְנָאֹת הוּא מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֺן׃ טז וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהֶעֱמִדָהּ

תרגום אונקלוס

יָת אִתְּתֵיהּ וְהִיא מְסָאֲבָא. אוֹ עֲבַר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וְקַנֵּי יָת אִתְּתֵיהּ. וְהִיא לָא מְסָאֲבָא: טו. וְיַיְתֵי גּוּבְרָא יָת אִתְּתֵיהּ לְוָת כָּהֲנָא. וְיַיְתֵי יָת קוּרְבָּנַהּ עֲלַהּ. חַד מִן עַשְׂרָא בִּתְלָת סְאִין קְמַח שְׂעָרִין. לָא יְרִיק עֲלוֹהִי מִשְׁחָא. וְלָא יִתֵּין עֲלוֹהִי לְבוֹנְתָא. אֲרֵי מִנְחַת קִנְאֲתָא הִיא. מִנְחַת דּוּכְרָנָא מַדְכֶּרֶת חוֹבִין: טז. וִיקָרֵיב יָתַהּ כָּהֲנָא. וִיקִימִנַּהּ קֳדָם יְיָ:

תפסיר הרס"ג

ראי ג'ירה. פג'אר עליהא והי נגסה. או ג'יר נגסה: (טו) פליאת ד'אלך אלרגל בזוגתה אלי אלאמאם. ויאתי בקרבאנהא מעהא. עשר ויבה מן דקיק אלשעיר. לא יצב עליה דהנא. ולא יגעל עליה לבאנא. לאנה קרבאן אלג'ירה. קרבאן אלד'כר יד'כר באלד'נוב: (טז) ויקדמהא אלאמאם. ויוקפהא

נוה שלום

הכפל. (יז) בקרקע, פי ערצה', בפתח

אבן עזרא

עבר. שעלה במחשבתו: (טו) והביא. בעל כרחה: עליה. עמה או בעבורה: קמח שעורים. אמרו רבותינו היא עשתה מעשה בהמה תביא מאכל בהמה ומנחת הנדבה היא סולת חטים לזכרון לטוב. וזאת המנחה מזכרת עון אם היה שם על כן היא גרוע להיותה שעורים בלא שמן ובלא לבונה: (טז) והקריב אתה. המנחה: והעמידה לפני

אור החיים

ז"ל באומרו ומעלה בו מעל אם מעלה בו מעל איהו בקרי וכו' ומעתה יאמר אדם אם קינא לאשתו ויודע הוא בעצמו שאין בו מעל תהיה בדיקתה אצלו ממעשיו במקום השקאה ויאמר להחזיקה בטהרה אפילו אחר קינוי וסתירה לז"א איש איש בין היודע בעצמו כי הוא איש טהור בין אשר לא טהור צריך להביאה אל הכהן ואולי כי לזה כיון הכתוב בכפל דבר ואמרת בין למי שחושב שלא להביא מטעם שיודע בעצמו שהוא טהור גם כדי שלא יריע חזקתו ואומר ואמרת אמירה רכה להחפץ בדבר או לכל אחד ואחד ישנו בדיבור קשה ואמירה רכה מי שיש בו מעל הגם שיש לו דבור קשה כי תגלה רעתו בקהל אעפ"כ יש לו טובה להרחיקו ממכשול לבל ישכב עם טמאה בתמידות ולמי שהוא נקי יש לו דיבור קשה להכריחו לבזות באשתו ויש לו אמירה הסועדת הלב שתנקה האשה ונזרעה זרע וגו':

ת"א וקנא את סוטה ב ג ט כז כח: או עבר עליו. סוטה ג כח׳ והביא האיש את אשתו. ברכות כג כתובות סא סוטה ז כז: והביא את קרבנה. מנחות ס: מנחת זכרון. סוטה ב מנחות ד: והעמידה לפני ה'. נזיר מה:

רש"י

תסתרי עם איש פלוני: והיא נטמאה או עבר עליו וגו'. כלומר הוא התרה בה ועברה על התראתו ואין ידוע ר אם נטמאה אם לאו: (טו) קמח. שלא ש יהא מסלת: שעורים. ולא חטים. (סוט' יב) היא עשתה מעשה בהמה וקרבנה מאכל בהמה: לא יצוק עליו שמן. שלא יהא קרבנה מהודר, שהשמן קרוי אור ת והיא עשתה בחשך: ולא יתן עליו לבונה. שהאמהות נקראות לבונה שנאמר (שיר ד) אל גבעת הלבונה (סוטה ה) והיא פירשה מדרכיהן: כי מנחת קנאות הוא. הקמח הזה, קמח לשון זכר: מנחת קנאות. מעוררת עליה שתי קנאות,

שפתי חכמים

שמפורש למעלה: ר פי' לא שנודע לו שנטמאה ונודע לו שלא נטמאה כפי המובן מוהיא נטמאה והיא לא נטמאה דהא ונעלם מעיני אישה כתיב ודרשו רז"ל שאם היה רואה ומטמטם אין המים בודקין אותה: ש כתב הרא"ם הרב הודיע הטעם למה מיעט סלת וחטין דאין לפרש דכוונתו להודיע שקמח ושעורים דכתיב בקרא למעט סלת וחטים שזה פשוט הוא ז"ל קרי בי רב הוא: ת כלומר דשמן היינו יצהר שקרוי שמן כדכתיב דגנך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) מזכרת עון. שאר מנחות באות לכפר עון מנחת חוטא ומנחת נדבה ונותנין בהן שמן ולבונה כדי שיהא הקרבן מתמר ועולה כרים ניחוח אבל זו שאינה באה להזכיר זכות אלא לגלגל עון לפיכך לא יהא קרבנה מהודר.

עיני זוגים הראוים להזדווג

איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל י"ל הכונה כי באשה יוכר מעשה ה' ית' אשר הפליא לעשות שני טבעיות הפוכות דסתרי להדדי, והוא מה שאמר הקב"ה (בראשית ג) הרבה ארבה עצבונך והרונך וגו' ואל אישך תשוקתך וגו' ואמר הכתוב כאן כמתמיה על שטות גדול כזה, שלא די לה היסורים מאיש אחד, איש כי תשטה אשתו, פי' שיבא אליה שטות גדול שתרצה איש איש שני בעלים, ולא די שלא חסה על יסורי טבעי שלה, אלא ומעלה בו מעל. פי' שני פעמים, ואת הבועל השני במיתה. והנה אהבת איש לאשתו גדולה מאד, שנאמר על כן יעזב איש את אביו ואמו ודבק באשתו, וצריך עי"ז להתחזק נגד הטבע למסרה לנוול כדין סוטה, וזה שאמר ומעלה בעניני הנפשיות שאסורה לו, וגם בו מעל בגוף שצריך לשנות טבעו עליה לרע לה. והנה איתא בגמרא [ריש מס' סוטה] כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו, שנאמר כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן וקשה לזווגן כקריעת ים סוף, ופריך הגמרא איני והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד ב"ק יוצאת ומכרזת בת פלוני לפלוני, ומתרץ הגמרא לא קשיא הא בזווג ראשון הא בזווג שני, עכ"ל הגמרא. ועקשה התוס' שם [ממס' מ"ק דף יח] אמר שמואל מותר לארס בחול המועד שמא יקדמנו אחר, וקפריך מהכא והלא ארבעים יום קודם יצירה ב"ק מכרזת בת פלוני לפלוני, אמאי לא מתרץ דשמואל איירי בזווג שני, והתוס' הניח בקושיא, וכתב הספר אם"י לא הבנתי הקושיא כי לפ"ז בחזר אסור לארום בחול המועד ובאמת שמואל אמר לכל אדם, כדאיתא בפוסקים ובאו"ח סי' תקמ"ו, ואפשר לפרש אין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו היינו בני אדם לא יזווגו מרשעת לצדיק או להיפך משום לפני עור וגו' רק צדקת לצדיק ומרשעת לרשע ולא יאמרו שאשה טובה תפעל אצלו שיהיה לצדיק או איש צדיק יפעל שאשתו תהי' צדקת, כי אולי יהיה ח"ו להיפך ואין סומכין על הנס, ולכן אמר ריש לקיש מאמר זה כי הוה מתחיל פ' סוט' שאם תאמר אם מזווגין מרשעת לרשע שמא יכסה עליה, לזה לא חיישינן, כי ניאוף ואשת איש אסור אפי' לבן נח, לכן לא חיישינן, כי מעלה בו מעל, ובלי ספק ימסרה לב"ד, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן וקשה לזווגן, פי' אפי' להקב"ה קשה שיהא זווגן עולה יפה, כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וא"כ אין זה בידי שמים שיבואו לדעה אחת אם יזווגו בני אדם רע בטוב, או טוב ברע, וכמו קריעת ים סוף שתנאי הותנה במעשה בראשית, ולמה לא קרע הים א"ע מיד לפני ישראל, זה היה משום שהללו עבדו ע"ג והללו עבדו ע"ג, וכמו שטען השר של ים מ"ש אלו מאלו, וקשה דהו"ל להקב"ה להעיר לבם של ישראל לטוב, אך זה אינו מטעם הבחירה שנמסרה לבני אדם, ומקשה הגמרא והלא ב"ק מכרזת בת פלוני לפלוני, וא"כ למה אסור לשדך טוב ברע או רע בטוב, ממ"נ אם לא יהיה מן השמים לא יכול לגמור השידוך ומשני שגם בזה יש בחירה כי שמא יקדמנו אחר ברחמים ויוכל להיות שזהו זווג שני מה שאין מן השמים רק לפי מעשיו

מצות השם

(טו) [עשה] (עשה קמה) להביא האשה הסוטה אל הכהן שיעשה לה כמשפט הכתוב בפרשה שנא' והביא האיש את אשתו אל הכהן וגו':

(שם) [שסו] (לאו רכא) שלא יתן שמן בקרבן הסוטה שנאמר והביא את קרבנה וגו' לא יצוק עליה שמן:

(שם) [שסז] (לאו רכב) שלא ישים לבונה בקרבן הסוטה שנאמר ולא יתן עליה לבונה.

רמב"ן

(טו) לא יצוק עליו שמן. שלא יהא קרבנם מהודר שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחשך: ולא יתן עליו לבונה. שהאמהות קרויות לבונה שנא' ואל גבעת הלבונה וזו פירשה מדרכיהן: כי מנחת קנאות הוא. הקמח הזה מעוררת בה שתי קנאות קנאת המקום וקנאת הבעל ל' רש"י מדברי רבותינו ועל דעת כל המפרשים כי מנחת קנאות הוא לומר בעבור שזאת המנחה מנחת עונש היא גרועה להיות שעורים בלא שמן ולבונה כי המנחה אשר אזכרתה לרצון לה' באות סלת חטים בשמן ולבונה היא. ולפי דעתי כי טעם מנחת קנאות יחזור אל ראש הפסוק יאמר שיביא האיש את הקרבן על אשתו כלומר במקומה כי מנחת קנאות היא להזכיר עונה ואיננו ראוי שתביאנו היא משלה אבל הוא יקריב מנחה לשם שיקנא את קנאתו וינקום את נקמתו ממנה. וטעם השעורים

נחל קדומים

ס"ת אשתו לומר שאם הנחשד לא טימאה והיה סיבה שיקנא לה בעלה וישקנה מי המרים ענשו שגם הוא יצטרך להביא את אשתו לפני הכהן לכך נרמז ס"ת פעם אחרת ולא אמר והביא הבעל את אשתו אלא האיש רומז על מי שנחשדה עמו שהיה גרמא לבעלה שיקנא לה. לקוטים כ"י. ואפשר לרמוז במעשה שני אחיות שהיו דומות זו לזו ואחות הסוטה הוליכה בעל הסוטה והשקות ובאה אצל הסוטה וריח המים פעלו בה כמשז"ל וזה רמז והביא האיש ולא הבעל כי זו שהביא אינה אשתו הסוטה וז"ש אשתו הטפלה לאשתו שהיא אחותה רמז הכתוב בס"ת אשתו שבסוף יפעלו באשתו

מסורת הקריאה

(טו) קנאת הוא, נמסר עליו, קדמא (הוא דין) מנחת קנאת הוא במלאפום ובזקף דקאי אקמח שהוא ל"ז תניינא (בפסוק י"ח) היא ר"ל בחירק, ובאתנחתא, דקאי אמנחה עצמה, וסימן זקף לשון זכר אתנחתא לשון נקבה, פי' מלת הוא דהכא שהוא בזקף שהוא לשון זכר קרינן נמי מלת הוא במלאפום בלשון זכר תניינא שהוא

תפסיר הרס"ג

בין ידי אללה: (יז) ויאכ'ד' אלמאם. מן אלמא אלמקדס פי אניה' כ'זף. ומן אלתראב. אלד'י יכון פי ערצה' אלמסכן. יאכ'ד' אלאמאם וילקי פי אלמא: (יח) ויוקפהא בין ידי אללה. ויכשף ראסהא. ויגעל עלי ידהא. קרבאן אלד'כר קרבאן אלג'ירה. ולימסך פי ידה אלמא אלמר אללאען: (יט) ויחלפהא ויקול להא. אן כאן לם יצ'אגעך רגל. ולם תחידי אלי בגאסה ג'יר זוגך. פאברי מן הד'א

לפני יהוה: יז ולקח הכהן מים קדשים
בכלי־חרש ומן־העפר אשר יהיה
בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן
אל־המים: יח והעמיד הכהן את־
האשה לפני יהוה ופרע את־ראש
האשה ונתן על־כפיה את מנחת
הזכרון מנחת קנאת הוא וביד
הכהן יהיו מי המרים המאררים:
יט והשביע אתה הכהן ואמר אל־
האשה אם־לא שכב איש אתך
ואם־לא שטית טמאה תחת אישך:

תרגום אונקלוס

יז. ויסב כהנא. מי כיור במן דחסף. ומן עפרא. דיהי באיסורי משכנא. יסב כהנא ויתין למיא: יח. ויקים כהנא ית אתתא קדם יי. ויפרע ית רישא דאתתא. ויתין על ידהא. ית מנחת דכרנא. מנחת קנאתא היא. ובידא דכהנא יהון. מיא מריריא מלטטיא: יט. ויומי יתה כהנא. ויימר לאתתא אם לא שכיב גבר עמיך. ואם לא סטית. לאסתאבא בר מבעליך. הוי זכאה.

ת"א בכלי חרש. סוטה טו: ומן העפר אשר יהיה. שם: והעמיד הכהן. סוטה ח כז: ופרע את, כתובות עב סוטה ה: ונתן על כפיה. סוטה כז קידושין לו: והשביע אותה. סוטה ח: אם לא שכב איש אתך. יומא לג סוטה יז גיטין ס סנהדרין לג:

אבן עזרא

ה'. לפני המזבח: (יז) מים קדשים. מהכיור כי כבר נקדשו: בקרקע. ידוע תחת הקרקע: (יח) ופרע את ראש האשה. יגלה ולפי דעתי יוציא פרע ראשה שהיה מכוסה: מי המרים. לפי דעתי שמלת מי סמוך ומלת המרים תאר השם אם כן סודו ידוע גם יתכן שנקראו על שם סופה כמו ובגדי ערומים תפשיט והעד ובאו בה המים המאררים למרים להורות כי האלות הנקראות המאררים ישימו המים מרים אחר היותם מתוקים: ומלת המאררים. מהבנין הכבד כמו אשר ארה ה': (יט) וטעם והשביע. שתענה האשה אמן אמן: אם לא שכב איש אתך. הטעם איש אחר בחזקה: ואם לא שטית. ברצונך ודקדוק שטית סטית טומאה כמו לא תבנה אתהן גזית: הנקי. תהיה נקייה כמו ומת בהר ויתכן להיות והשביע הראשון בשם והשני

אבי עזר

למכתב פקודיהם: (יח) (מי המרים אם כן סודו ידוע עכ"ל) עיין פ' קרח כתב הרב ושים קטורת ולא אמר הקטורת והמשכיל יבין עכ"ד ופרושו לפי פשוטו כיון דלא נאמר בה"א הדעת מוכח דאין סודו ידוע רק למשכילים אשר יערכו בשמות הקדושים ונכונות שונות אבל כאן נאמר המרים סודו ידוע דהיינו שיודעין הכהנים והעם אותו המים ואין בהם שום דבר הממית רק היה על צד הפלא ועיין רשב"ם פ' דברים על פסוק ואשר

רבינו בחיי

(יז) ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש ומן העפר אשר יהיה בקרקע. למה במים שמן השמים ובעפר שמן הארץ. אמרו במסכת סוטה אמר רבא מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה. זכתה יוצא ממנה בן כאברהם

רשב"ם

שזינתה: והיא לא נתפשה, לא נאנסה, שאם הסתירוה באונס פטורה: (יז) מים קדשים, מי כיור:

בעל הטורים

ואינו מקריבם כדרך שעשו בני עלי, הוי כאלו שכבום: (יז) ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן. בירושלמי, למה מים ועפר. מים ממקום שבאת, עפר למקום שהולכת. וכתב שהיא עתידה ליתן דין וחשבון: בקרקע. ב' במס', הכא. ואידך ואם יסתרו מנגד עיני בקרקע הים. פי' ואם יסתרו מנגד עיני שנסתרה ונעלם מעיני אישה. בקרקע הים. יבדוק אותה ע"י קרקע ויס דהיינו מים ועפר: בקרקע המשכן. עי"ן מידלי, מפני כי עין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין: (יח) המאררים. עולה שני פעמים כמ"ח, לומר שבודקין למ"ח איברים של איש ושל

רש"י

קנאת המקום וקנאת הבעל: (יז) מים קדושים. שקדשו בכיור, (כתובות עב) לפי שנעשה הכיור מנחשת מראות הצובאות וזו פירשה מדרכיהן שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח וזו קלקלה לאחר תבדק בו: בבלי חרש. (סוט' ז) היא השקתה את הנואף יין משובח בכוסות משובחים לפיכך תשתה מים המרים במקידה בזויה של חרס: והעמיד הכהן וגו'. והלא כבר נאמר והעמידה לפני ה' אלא מסיעין ת היו אותה ממקום למקום כדי ליגעה ותטרף דעתה ותודה: ופרע. (שם יד, ספרי) סותר את קליעת שערה א כדי לבזותה, מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש ב גנאי להן: לפני ה'. (ספרי) בשער נקנור ג, הוא שער העזרה המזרחי דרך כל הנכנסים: ונתן על כפיה. ליגעה ד אולי תטרף דעתה ותודה ולא ימחה שם המיוחד ה על המים: המרים. על שם סופם ו שהם מרים לה: המאררים. המחסרים אותה מן העולם לשון (יחזקאל כח) סלון ממאיר, ולא יתכן לפרש מים ארורים שהרי קדושים הן. ולא ארורים כתב הכתוב אלא מאררים את אחרים. ואף אונקלוס לא תרגם ליטיא אלא מלטטיא שמראות קללה בגופה של זו: (יט) והשביע וגו'. ומה היא השבועה ז אם לא שכב הנקי, הא אם שכב חנקי (ס"א לא תנקי) שמכלל לאו אתה שומע הן אלא שמלוה

שפתי חכמים

ותירוסך וילסרך וילהר הוא ל' זוהר להרי' שהוא אור: ת מסיעין ל' מעתיקין הוא: א משמע דפרע ל' סתירה הוא. ואע"ג דבכ"מ פרש"י פרע דגבי ראש ל' גידול הוא לעיל בפרשת אמור לא יפרע לא יגדל ולקמן גבי נזיר. וי"ל דגם כאן ל' גידול הוא דכששערותיה קלועים קלו"ם הם ואינן ארוכים וכשסותר הקליעה הם מאריכין ונמצא דסתירה זו מגדלן. וכתב הרא"ם אע"פ שהפרע בכ"מ ל' גילוי הוא, כמ"ש הרב בעצמו גבי כי פרוע הוא מגולה כו', כמו ופרע את ראש האשה אין זה סותר מה שפי' דסותר קליעת שערה דמה שפי' הכא לאו ממלת ופרע דרש אלא מיתורא דהאשה דה"ל למכתב ופרע את ראשה דהא האשה דלעיל קאי אלא האשה לרבות כל גופה שסותר שערה ומגלה את לבה ומרבה בקלונה ואפשר לי לומר דע"י הסתירה נתגלה איך שערותיה ארוכים הם שהיו נראים מקודם שהם קלרים, ודו"ק: ב והטעם במדרש משל לאי שעבר עבירה יוצא לשוק ומתביים ומכסה את ראשו ואת פניו כך האשה שעברה על הלווי מכסה ראשה: ג מפני שאדם גדול היה והביא דלתות נחשת מאלכסנדריא של מצרים לאותו שער ונעשו בהם נסים הרבה כדתניא במס' יומא (דף לח): ד דא"ל משום תנופה כמו דעל כפי אהרן ועל כפי בניו דמלואים דהתם כתיב מיד בתריה והנפת אבל הכא התחיל בהשקאת מי המרי' ובשבועת האלה ואח"כ כתיב והניף וגו' אע"כ כדי ליגעה כו': ה (מהרל"ס) הא דלא פי' טעם זה לעיל שכתב ג"כ ליגעה דהתם י"ל שלוה ליגעה כדי שלא תשתה ותמות שחסה התורה עליה כיון שאין כאן עדים והתראה על הטומאה אבל כאן א"א לומר כן דאין לחוש עליה כ"כ כיון שעשה מדרכי לניעות ועברה על הקינוי שנסתרה אלא שהם הקב"ה על כבוד שמו: ו ויהיה פי' מי המרי' המים המרים ופי' המאררים למרים להיות בפיה מרים ורעים: ז כלומר לא תאמר שישביעה בשם כמו כל שבועה שפירש שנשבע בשם. והרא"ם פי' שלא תאמר האמירה לחוד והשבועה לחוד אם לא שכב הנקי הא אם שכב לא תנקי, וי"ם שגורסין הא אם שכב הנקי, ולכן כתיב חסר יו"ד כדי לדרוש מג' חנק כאלו היתה בה"א שלטית וה"א ומי"ת מתחלפים ודרוש הנקי כלומר

נחל קדומים

ממש ודוק: יז (ה) ולקח הכהן וגו' חרש ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן ר"ת חוה איבה ירמוז אל מ"ש ואיבה אשית בינך ובין האשה כי העפר הוא הנחש אשר בעפר לחמו אשר יהיה בקרקע המשכן כי כל חשקו ליאחז ולידבק בקרקע המשכן אשה העליונה. וכמו שחוה נתקללה לסיבת הנחש שהטיל בה זוהמא ונאמר בה ואיבה אשית כך זו הסוטה שזנתה תחת בעלה תהיה

חומת אנ"ך

(יח) מי המרים. כותן דבר יור לפי הגוררא והיינו סמיכות מי הדברים מרים. והקושיא שהקשה הרמב"ן אם כן מאי ונאו המים המאררים למרים דמשמע דעתה אינם מרים י"ל לדיוקא אתא אם היא זנתה יהיו מרים לה. ואם היא טהורה אע"פי שהם מרים לא יהיו לה רק למבורכים ונקתה ממרירותם ותזכה למתיקות ונזרעה זרע. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי

מסורת הקריאה

לשון נקבה קרינן נמי מלת הוא בחירק בלשון נקבה: (יז) חרש, כל אורייתא כתיב חרש בשי"ן שמאלי: (יח) קנאת הוא, מלת הוא

מרפא לשון

אונס לא תפיסה ממש ולהלן הוא ל' אחיזה ממש. יז) בקרקע המשכן, באיסודי. ה"ג אבל בקדמוניות באוסירי. וי"ג באיסורי וכ"כ היא"ר ז"ל וכתב עוד שלא נוכל לומר באיסודי בדל"ת שא"כ לא היה אומר אלא ביסודא כמו ימצה אל יסוד המזבח ועוד למה יקראהו יסוד וכי כל קרקע המשכן קרוי יסוד ומצאתי במס' סוטה פ' היה מביא ואיתה נמי בספרי ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן מגיד הכ' שאם לא היה שם עפר מביא שם עפר ממקום אחר ונותנו שם למקום מפני שהמקום מקדשו וכו' ולפי זה נוכל לפרש באיסורי משכנא כלומר בקדושת המשכן ובאיסורו עכת"ד. אבל עדיין יש להקשות על פירוש זה דא"כ היה לו לתרגמו בל' קדושה שהיא הסיבה הא' לא בל' איסור הבא מחמתה ועוד דהיל"ל באיסור בל' יחיד ולולי פירושו היה נר' לפרשו מל' אסתוורי שהוא ל' שפוליים ורגלים כמו תמוך אשורי במעגלתיך שתר' סעיד אסתוורי. פעמיו ירחץ אסתוורוהי, וינאץ השקד ויסתבל החגב וי"ת אסתוורי רגלך, והיה ראוי לתרגמו בארעית משכנא כמו שת"י במלכים א' ו' מקרקע הבית מארעית ביתא, אבל לא יתכן זה שאלו תרגמו כן

הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים
הָאֵלֶּה: כ וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת
אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ
אֶת־שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ:
כא וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה
בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה
יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה
בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת יְהוָה אֶת־יְרֵכֵךְ
נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבָה: כב וּבָאוּ
הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ
לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּל יָרֵךְ וְאָמְרָה
הָאִשָּׁה אָמֵן | אָמֵן: כג וְכָתַב
אֶת־הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן
בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל־מֵי הַמָּרִים:

תרגום אונקלוס

מִמַּיָא. מְרִירַיָא מְלָטְטַיָא הָאִלֵּין: כ. וְאַתְּ. אֲרֵי סְטֵית. בָּר מִבַּעְלִיךְ וַאֲרֵי אִסְתָּאַבְתְּ. וִיהַב גְּבַר בִּיךְ יָת שְׁכָבְתֵּיהּ. בָּר מִבַּעְלִיךְ: כא. וְיוֹמֵי כָּהֲנָא יָת אִתְּתָא בְּמוֹמָתָא דִלְוָטָא. וְיֵימַר כָּהֲנָא לְאִתְּתָא. יִתֵּין יְיָ יָתִיךְ. לִלְוָט וּלְמוֹמֵי בְּגוֹ עַמִּיךְ. בְּדְיִתֵּין יְיָ יָת יַרְכִּיךְ מַסְיָא. וְיָת מְעַכִי נְפִיחִין: כב. וְיֵיעֲלוּן. מַיָא מְלָטְטַיָא הָאִלֵּין בִּמְעַכִי. לְאַפָּחָא מְעִין וּלְאַמְסָאָה יְרַךְ. וְתֵימַר אִתְּתָא אָמֵן אָמֵן: כג. וְיִכְתּוֹב. יָת לְוָטַיָא הָאִלֵּין. כָּהֲנָא בְּסִפְרָא. וְיִמְחוֹק לְמַיָא מְרִירַיָא: כד.

נפסיר הרס"ג

אלמא אלמר אללאען: (כ) ואן כנת חדת. אלי ג'יר זוגך ותנגסת בה. וגעל ג'ירה מצ'אגעתה פיך: (כא) ויחלפהא עלי ד'אלך ימין אלחרג. ויקול אלאמאם להא. יגעלך אללה. מסבה וימינא פי מא בין קומך. במא יגעל אללה ורכך סאקטא. ובטנך וארמא: (כב) וד'אלך. אד'א צאר הד'א אלמא אללאען אלי אמעאך. פירם אלבטן ויסקט אלורך. ותקול אלאמראה אמין אמין: (כג) ויכתב אלאמאם. הד'ה אלענאת פי כתאב. וימחיה

ת"א הנקי. סוטה יז קידושין סב שבועות לו: ואת כי שטית. סוטה יז: תחת אישך. סוטה כד קידושין נז: מבלעדי אישך. יבמות יא כד כז: והשביע הכהן. סוטה יז שבועות לה: ואמר הכהן לאשה. סוטה לב: יתן ה' אותך לאלה. סוטה יז שבועות לה: בתת ה'. סוטה טז: ובאו המים. סוטה כו כז כח: לצבות בטן. סוטה כח: ואמרה האשה אמן אמן. שם יז יח כו קידושין כז שבועות לו: וכתב הכהן את האלות. ברכות טו סוטה יז: בספר. סוטה יח: ומחה. עירובין יג סוטה כ:

בעל הטורים

אשה. לכך כתיב מנחת קנאות הוא וקרינן היא: (כב) אמן אמן. ופסיק בין שני אמנים. לומר אמן גואים זה, אמן מאיש אחר: (כג) ומחה. ד', ומחה אל מי המרים. ומחה על כתף ים כנרת. ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים. ומחה ה' את שמו. ומחה אל מי המרים היינו מים חיים שנאמר ומחה על כתף ים כנרת מה התם מים חיים דכתיב מקדם לעין אף הכא מים חיים. אם נטמאה ומחה ה' את שמו, ואם נמצאת טהורה ומחה ה' אלהים דמעה, ואם היתה עקרה נפקדת, ואם היתה יולדת

רשב"ם

(כא) לאלה ולשבועה. כשמשביע אדם את חבירו ויאמר הנני משביעך על זה הדבר שאם תכזב בי תהיה מקולל

רש"י

לפתוח בדיני נפשות תחלה לזכות: (כ) ואת כי שטית. כי משמש ח בל' אם: (כא) בשבועת האלה. שבועה של קללה: יתן ה' אותך לאלה וגו'. שיהיו הכל מקללין ביך יבואך כדרך שבא לפלונית: ולשבועה. (סוטה יח, שבועות כד) שיהיו הכל נשבעין ביך לא יארע לי ט כדרך שאירע לפלונית וכן הוא אומר (ישעי' סה) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי שהצדיקים נשבעים בפורענותן של רשעים וכן לענין הברכה (בראשית יח) ונברכו וגו' (שם מח) בך יברך ישראל לאמר: את ירכך. בקללה הקדים ירך לבטן לפי שבה התחילה בעבירה תחלה: צבה. כתרגומו נפוחה: (כב) לצבות בטן. כמו להצבות בטן, וזהו שמוש פתח שהלמ"ד נקודה בו, וכן (שמות יג) לנחותם הדרך (דברים א) לראותכם את הדרך אשר תלכו בה, וכן לנפיל ירך להפיל ירך שהמים מצבים את הבטן ומפילים את הירך: לצבות בטן ולנפל ירך. בטנו וירכו של בועל או אינו אלא של נבעלת כשהוא אומר את ירכך נופלת ואת בטנך צבה הרי של נבעלת אמור: אמן אמן. קבלת שבועה י אמן על האלה אמן על השבועה אמן אם מאיש זה אמן אם מאיש אחר אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה:

שפתי חכמים

שתמות: ח דק"ל דכי משמע שודאי זינתה ואם ודאי זינתה אין משקין אותה: ט כלומר אם לא אמת מה שאמרתי יארע לי כו', דאל"כ יתן ה' בך אלה מיבעי ליה ולמ"ד דמלת לאלה במקום בעבור שתהיה כלי לכל מקלל ומשביע: י תוס' פ"ק דקידושין (דף כז) פירשו דנוחד אמן מפיק שפיר על האלה ועל השבועה ואיש זה ואיש אחר שהרי אכל מ"ש בפרשה קאי ואלה ושבועה בהדיא כתיבי בפרשה וכתיב נמי תחת אישך דמשמע בין מאיש זה בין מאיש אחר ואידך אמן קאי על ארוסה ושומרת יבם דלא

חלק הדקדוק

מהרי"ב: כב) במעיך, הבי"ת בגעי"א:

אבן עזרא

באלה כאשר הוא מפורש: (כא) ירך ובטן. שכנים: צבה. כמו נפוחה ואין ריע לו חוץ מהפרשה הזאת: (כב) ולנפיל. נפת"ח הלמ"ד להורות על חסרון ה"א הבנין וכן לשמיד: אמן. פעמים חזוק: (כג) וטעם בספר. שהיה

רבינו בחיי

אבינו שכתוב (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר. לא זכתה תחזור לעפרה ע"כ:

בכלי חרש. דרשו רז"ל היה ר"מ אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה תריבנה סאה בסאה. ותני רבי חייא מיום שחרב ביהמ"ק אע"פ שבטלה סנהדרי גדולה ובטלו ארבע מיתות ב"ד דין ארבע מיתות ב"ד לא בטל מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו מי שנתחייב שרפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הרג או נמסר למלכות או לסטים באין עליו. מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי. וכן בסוטה במדה שמדדה בה מודדין לה היא השקתו יין משובח בכוסות משובחים לפיכך הכהן משקה אותה מים המרים בכלי חרש. היא עמדה על פתח ביתה לראותו והכהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלונה לכל, היא פרסה סודר נאה על ראשה כדי להתנאות לפיכך ופרע את ראש האשה, היא קשטה לו פניה לפיכך פניה מוריקות, היא כחלה עיניה לפיכך

מרפא לשון

יהיה משמעותו מעפר של ארצו של משכן דוקא לא מעפר הבא מחוץ ע"י הרוח וצריך לחפור במשכן וזה אינו כמ"ש רז"ל במס' סוטה ובספרי שהביא היא"ר ז"ל ועוד אמרו במד' אשר יהיה בקרקע המשכן שלא יחפור בקורדום בהיכל ויוציא עפר ואם חפר והוציא כשר (בדיעבד) ודו"ק, ועיקר. כב) ולנפל ירך, ולאמסאה

רמב"ן

שתהיה סערת חמת ה' חמה יוצאה ושער מתחולל על ראש הרשעים יחול וכענין צליל שעורים האמור בגדעון שפתרו אותו לצער ומהומה רבה וכן בכלי חרס סימן שתשבר ככלי יוצר וכן העפר כי עפר היא ואל עפר תשוב שם. וטעם הוא על הקמח ויש לו סוד כי למטה בהיותו ביד האשה אמר היא ועתה הזכיר הזכרון תחלה ואמר כי הוא מזכרת עון:

חומת אנ"ך

ז"ל בפירושו כ"י: (כ) ואת כי שטית טומאה, תימא דלא אמר גזרה. יש לומר דאומר לה הכהן אם היה שלא נטמאת ולא שטית לא הי"ל לשטות מדרך מוסר בנות ישראל הצנועות אבל אם ראינו ששטית לפריצות. או יהיה מוסב להנקי ממי המרים. אלא שהיא כשנסבול פירוש שני במלת הנקי לא כפירוש ראשון וירצה הנה את בתי אם שטית בנטיית טומאה העלה הוא שתנקי ותתברכי משתיית מים המרים כלו שתהיי בלעדי שתיית מי המרים והיינו בהודאת האמת. הרב הגדול הנזכר ז"ל: (כג) כה תברכו. כבר נסיני נאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי וז"ש כה תברכו פי' שכבר נזכר מקדם הברכה לא נשאר אלא אופן הברכה איך הוא כה תברכו. הרב הגדול הנזכר ז"ל ואפשר לומר שהכוונה כה תברכו שיכוונו שתשרה שכינה ביניהם כי כה רומז לשכינה יברכך ה' במדת רחמים. וישמרך במדת הדין. וכל זה בזכות התורה וז"ש יאר ה' פניו אליך בתורה ויחנך יחון אותך אפילו

מסורת הקריאה

בחירק, עין פסוק ט"ו: המאררים, הרי"ש בשוא לבד: (כא) לאשה, נמסר ה', ר"ל שהלמ"ד בקמץ, עין בראשית ג' י"ג: (כב) ובאו, הנגינה בבי"ת: (כג) וכתב, הנגינה בתי"ו: (כד) והשקה, נמסר עליו

כד וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי
הַמָּרִים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם
הַמְאָרְרִים לְמָרִים׃ כה וְלָקַח הַכֹּהֵן
מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת
וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה
וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃ כו וְקָמַץ
הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת־
הָאִשָּׁה אֶת־הַמָּיִם׃ כז וְהִשְׁקָהּ אֶת־
הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם־נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל
מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם
הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ
וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה
בְּקֶרֶב עַמָּהּ׃ כח וְאִם־לֹא נִטְמְאָה

תרגום אונקלוס

וְיַשְׁקֵי יָת אִתְּתָא. יָת מַיָּא מָרִירַיָּא מְלַטְטַיָּא. וְיֵיעֲלוּן בַּהּ. מַיָּא מְלַטְטַיָּא לְלְוָט(י"נ לְמְרִירוּ): כה. וְיִסַּב כָּהֲנָא מִיְדָא דְאִתְּתָא. יָת מִנְחָתָא דְקִנְאָתָא. וִירִים יָת מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ. וִיקָרֵיב יָתַהּ לְמַדְבְּחָא: כו. וְיִקְמוֹץ כָּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אַדְכָּרְתַהּ. וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא. וּבָתַר כֵּן. יַשְׁקֵי יָת אִתְּתָא יָת מַיָּא: כז. וְיַשְׁקֵינַהּ יָת מַיָּא. וּתְהֵי אִם אִסְתָּאֲבַת וְשַׁקְרַת שְׁקַר בְּבַעְלַהּ. וְיֵיעֲלוּן בַּהּ. מַיָּא מְלַטְטַיָּא לְלְוָט. וְיִפְּחוּן מְעָהָא. וְתִתְמְסֵי יַרְכַּהּ. וּתְהֵי אִתְּתָא. לְלְוָטָא בְּגוֹ עַמַּהּ: כח. וְאִם לָא אִסְתָּאֲבַת

ת"א והשקה את. נדרים מג סוטה יט: ובאו בה. סוטה כז כח: ולקח הכהן. מגילה כ כח קידושין לו: והניף. סוטה יט קידושין לו זבחים קיט: והקריב אותה אל המזבח. מנחות ס: ואחר ישקה. סוטה יט: ולנתה בטנה סוטה כ כה כו:

תפסיר הרס"ג

פי אלמא אלמר: (כד) ויסקיהא אלמא אלמר אללאען. ויסתחיל פיהא מרא: (כה) ויאכ'ד' אלאמאם מן ידהא. קרבאן אלג'ירה. ויחרכה בין ידי אללה. ויקדמה אלי' אלמד'בח: (כו) ויקבץ' מנהא אלאמאם פיההא. ויקתרה עלי' אלמד'בח. ובעד ד'אלך יסקיהא אלמא: (כז) פאד'י סקאהא אלמא. פאן כאנת קד תנגסת וכ'אנת זוגהא כ'יאנה. אסתחל פיהא מרא. פירם בטנהא. ויסקט ורכהא. וצארת מסבה פי מא בין קומהא: (כח) ואן כאנת לם תנתגס. בל

נוה שלום

אלעין וסכון אלרא. (כד) ובאו בה המים, פיסתחיל פיהא מרא, המים המאררים כשיבאו בה נעשים מרים, עיין רמב"ן. (כו) לאלה, מסבה, מקוללת, וכן תרגם ונקב שם ה'.

חלק הדקדוק

כד) והשקה את האשה את מי המרים וכו' המים המאררים, בכל התיגאן הגעיא תחת האלף ואם כן נשאר הפתח שתחת הה"א כאשר הוא ויהיה השוא שבמם נח וכן הדין בחברתה דלקמן בפסוק והשקה את המים. וכ"כ מהריב"ש תרין געי באלפין. אלא ששם בספרו נפל שיבוש יע"ש ומה שכתבתי לך הוא אמת עפ"י כפרים ישנים מדוקדקים: כז) והשקה את המים וגו' ובאו בה המים המאררים, השוא שבמ"ם נח. עיין לעיל מה שכתבתי שם על פסוק והשקה את האשה. וז"ל מהרי"ב קאלו פי מקאלה' אלאלחאן פי אפנאן אלשוא קד ישכל פי מוצ'ע עלי אלקאר הל הו מתחרך אם הו סאכן וקד תקדם אלקול פי אן מא כאן מן אלכלאם פי עדד חרופהא כ'מסה לאי אזיד פאן אלשוא יכון מתחרך נחו המסכן תרומה, המדבר, מא כ'לא מוצ'ע ואחד והו המשגע הזה, ואלסבב פי אנהא לם תתחרך אן ליס פי אלהא תת'קיל ולו ת'קלת אלהא לתחרכת אלשוא. ואמא מא יזיד עלי כ'מסה חרוף מן אלכלאם

אבן עזרא

להם ספר ידוע באלות: (כו) אזכרתה, מה שיהיה לה לזכרון לטוב או לרע כפי מעשיה: (כז) ותמעל מעל. כאשר פירשתי דבר מכוסה: (כח) ונזרעה זרע. שיתן לה השם זרע בשכר הקלון

רבינו בחיי

עיניה בזלטות, היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה. היא עשתה בסתר המקום מפרסמה בגלוי, הדא הוא דכתיב (משלי כו) תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל:

בעל הטורים

בלער, יולדת בריות: (כד) והשקה. ג' במס'. והשקה את האשה, והשקה את כחל השעים, ואד יעלה מן הארץ והשקה. הכהן נותן עפר במים ומשקה אותה. וזהו ואד יעלה מן הארץ והשקה למה בשביל שעשתה מעשה שעים שזנתה וזהו והשקה את

שפתי חכמים

כתיבי בפרשה, ורש"י קיצר בלשונו: כ כדכתי' והקטיר המזבחה ואחר ישקה את האשה את המים: ל דק"ל הא גם זה כתי' לעיל ובאו המים המאררים האלה לצבות בטן וגו', ומתרץ לפי שנא' כו': מ לא שיבאו שם אל דברים מרים שבכל הם בבטנה ואין בבטנה ד"א מר: נ פי' בפרשת אנור: ס דילפינן יד יד משלמים דכתיב ידיו תביאינה וגו' מה להלן הבעלים מניפים עם הכהן אף כאן עם הכהן וכתיב ולקח הכהן הא כיצד אלא שהכהן מניף והיא ג"כ מניפה עמו שידה למעלה משל כהן. ועוד מן מיד האשה למד זה פי' מתחת יד האשה שידה למעלה מידו של כהן, דאל"כ היה לו לכתוב ולקח הכהן מן האשה ול"ל מיד: ע דקשה לרש"י דוהקריב משמע שקרב המנחה וכתיב אח"כ וקמץ הכהן מן המנחה משמע דעדיין לא נקמצה והיאך כתיב שקרב אותו קומץ שעדיין לא נקמץ. ומתרץ דוהקריב ל' הגשה הוא כלומר שמגיש את המנחה בקרן מערבית דרומית: פ כלומר אלא ממנו בלא כתובה ואיני שותה אין שומעין לה כיון שנמחק השם עד שתאמר בפירוש טמאה אני אבל קודם שנמחק השם א"ת איני שותה ואלא בלא כתובה שומעין לה ואין משקין אותה אף ע"פ שאינה מודה בטומאה: צ פרש"י בפרק היה נוטל פותחין את פיה שלא בטובתה ושופכין המים לתוך גרונה, עכ"ל. ובערוך ערך כור פי' ל' שיכור: ק ואע"פ שבקללה עצמה כתיב לצבות במן ולנפיל ירך הבטן תחלה ואח"כ הירך הסוא לאו בבטנה יירכה של סוטה קמיירי אלא בבטנו וירכו של בועל: ר אע"פ שלעיל פירש שיהיו הכל נשבעים בך ומקללין בך כאן א"א לפרש

רש"י

(כד) והשקה את האשה. אין זה סדר המעשה שהרי בתחלה הקריב מנחתה כ אלא הכתוב מבשרך שכשישקנה יבאו בה למרים לפי שנאמר בטן וירך מנין ל לשאר כל הגוף ת"ל ובאו בה בכולה אם כן מה ת"ל בטן וירך לפי שהם התחילו בעבירה תחלה לפיכך התחיל מהם הפורענו': למרים. מ להיות לה רעים ומרים: (כה) והניף. מוליך ומביא מעלה ומוריד נ ואף היא מניפה עמו שידה למעלה ס מידו של כהן: והקריב אותה. זו היא הגשתה בקרן דרומית מערבית של מזבח ע קודם קמיצה כשאר מנחות: (כו) אזכרתה. הוא הקומץ שע"י הקטרתו המנחה באה לזכרון לגבוה: (כז) והשקה את המים. לרבות שאם אמרה איני שותה פ לאחר שנמחקה המגלה צ מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה אא"כ אמרה טמאה אני (סוטה כז): וצבתה בטנה וגו'. אע"פ שבקללה הזכיר ירך תחלה ק המים אינן בודקין אלא כדרך כניסתן בה: והיתה האשה לאלה. כמו שפירשתי שיהיו ר הכל אלין בה: בקרב עמה. הפרש יש בין אדם המתנוול במקום שניכר

מרפא לשון

יירך. ה"ג. כד) המים המאררים למרים, ללוט. ולא תר' למרירו ונר' מזה שאף שתר' מי המרים, מיא מריריא אין כוונתו שמערבין בהם דבר מר כמו לענה כמ"ש בגמ' אלא הוא כנוי למרירות הייסורין. לא) ונקה האיש, ויהי' זכא. ה"ג בל' קל אבל הנקי הוא' זכאה

מסורת הקריאה

ג' רפין וא' מפיק, עין בראשית ב' ו': (כז) והשקה, הה"א במפיק ונמסר עליו לית מפיק ה"א: המאררים, נמסר עליו לבן אשר כן ניקודו. ר"ל הה"א במתג והרי"ש בשוא: (כח) ונקתה. הקו"ף בשוא. ונמסר עליו לית וא' ונקתה לארץ, ר"ל לית בשוא הקו"ף וא' בקמץ בישעיה ג' כ"ה: ונזרעה, הרי"ש בחטף קמץ ולא בשוא פשוט: (כט) הקנאת, הקו"ף דגושה: (ל) ועשה. מלעיל: (ד) זג.

חומת אנ"ך

בעידנא דלא עסיק בה כסברת רב יוסף אשר בילקוט כ"י היא בל' שנא רבותינו ושם תפו' דשאני דואג ואחיתופל דלא עסקו לשמה והיינו מאי דהקשה רבא לרב יוסף בגמרין. וכפ"ז א"ש יאר ה' פניו אליך בתורה והיינו ודאי כשילמוד לשמה ואז ויחנך אף בעידנא דלא עסיק. ישא ה' פניו אליך כשאתה מתפלל על הצבור בצרתם וישם לך בשבילך שלום. ואפשר אומר להם ל' רבים דאם לא יש אחדו' יברכך ה' ל' יחיד שיהיה להם אחדות: (כד) יברכך ה' וישמרך. ג' תיבות וט"ו אותיות כנגד שלשה אבות שראו זה את זה ט"ו שנים וכנגד זכות אבות וי"ב שבטים. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י. ובמקום אחר כתבתי אני בעניי משם רבינו יהודה החסיד ז"ל שבזכות ט"ו שנים שהיו האבות ביחד נתקיימו העולמות. ואפשר לומר כי כל ברכת כהנים שיש ט"ו תיבות בשלשה פסוקים יברכך יאר ישא הכל בזכות האבו' שעבדו את ה' ט"ו שנים במעמד שלשתן והשלשה פסוקים נגד שלשה אבות והט"ו תיבות רמז ט"ו שנים שהיו ביחד ואלים זכותייהו לברך את ישראל:

הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה
זָרַע׃ כט זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר
תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ
וְנִטְמָאָה׃ ל אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר
עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ
וְהֶעֱמִיד אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה
וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־הַתּוֹרָה
הַזֹּאת׃ לא וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן
וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָהּ׃ פ
ו א *וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַפְלִא
לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַיהוָה׃

* הפטרה בסה"ס

תרגום אונקלוס

אִתְּתָא. וְדַכְיָא הִיא. וְתִפּוֹק זַכָּאָה וּתְעַדֵּי עִדּוּי: כט. דָּא אוֹרָיְתָא דְקִנְאֲתָא. דְּתִסְטֵי אִתְּתָא. בַּר מִבַּעְלַהּ וְתִסְתָּאַב: ל. אוֹ גְּבַר. דְּתִעְבַּר עֲלוֹהִי. רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת אִתְּתֵיהּ. וִיקִים יָת אִתְּתָא קֳדָם יְיָ. וְיַעֲבֵיד לַהּ כָּהֲנָא. יָת כָּל אוֹרָיְתָא הָדָא: לא. וִיהֵי זַכָּא גוּבְרָא מֵחוֹבִין. וְאִתְּתָא הַהִיא. תְּקַבֵּיל יָת חוֹבַהּ: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתֵימַר לְהוֹן. גְּבַר אוֹ אִתָּא. אֲרֵי יְפָרֵישׁ לְמִדַּר נְדַר נְזִירוּ. לְמִזַּר

ת"א ונקתה ונזרעה, ברכות לא סוטה כ כה כו: זאת תורת. סוטה יח כריתות ח: ועשה לה הכהן את כל. מגילה כ סוטה יז יח כ: ונקה האיש. יבמות נח סוטה כח מז קידושין כז שבועות ה: דבר אל בני ישראל. נזיר כח מנחות עג: כי יפלא. חגיגה י נדרים ג ט נזיר ג סב נדה מו: לנדור נדר. נדרים ג נזיר נז: להזיר. נדרים ג ה ט נזיר ס: לה'. נזיר ד:

בעל הטורים

נחל השמים: (כח) ונזרעה. וסמיך זאת תורת הקנאת. לומר שאם טהורה היא יהיה לה בנים לדיקים בעלי תורה: (לא) את עונה. ב' במס', הכא, ואידך בנדרים ונשא את עונה. כדאיתא בסוטה שלא ידאג הבעל לימר גרמתי לה מיתה אלא היא תשא את עונה, ודוקא הכא. אבל בנדרים שהיה יכול להפר ולא הפר לה בעלה הוא ישא את עונה: ונקה האיש מעון. ונקה ג' תגין על ה"א, לומר לך שנקה מחמשה עונות, ואלו הן. עון אשת איש, עון פנויה, עון שלא בא עליה, עון בניו, עון בנותיו: (ב) יפלא. ב' במס' מסרים, הכא. ואידך בערכין, דילפינן נדרים מערכין מה התם כערכך הכהן כן יהיה אף בנדרים הכל תלוי בחכם

רשב"ם

באשה פלוני' שצבתה בטנה ונפלה ירכה: (כח) ונזרעה זרע. תתעבר: (לא) ונקה האיש מעון. אע"פ שגרם לה פורענות זו ע"י קנוי שקינא לה. ול"נ ונקה האיש מעון שלא סבל אשתו להיות מזנה תחתיו ואלו שתק לא היה מנוקה מעון שהיא אסורה לו. אלא היא תשא את עונה. שהרי זינתה. לפיכך קבלה פורענותה:

רש"י

שניכר ש לאדם המתגוול במקום שאינו ניכר: (כח) ואם לא נטמאה האשה. בסתירה ת זו: וטהורה היא. ממקום אחר: ונקתה. ממים המאררים ולא עוד א אלא ונזרעה זרע אם היתה יולדת בצער תלד בריוח אם היתה יולדת שחורים יולדת לבנים (סוטה כו): (ל) או איש. כמו (שמות כב) או נודע כלומר אם איש קנאי הוא לכך והעמיד את האשה: (לא) ונקה האיש מעון. אם בדקוה המים אל ידאג לומר חבתי במיתתה נקי הוא מן העונש. ד"א משישקנה תהא אללו בהיתר ונקה מעון, שהסוטה ב אסורה לבעלה (ספרי): (ב) כי יפלא. יפריש. למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה ג לומר לך שכל הרואה סוטה ד בקלקולה יזיר עצמו מן היין שהוא מביא לידי ניאוף (סוטה ב): נדר נזיר. אין נזירה בכל מקום אלא פרישה אף כאן שפירש מן היין: להזיר לה'. להבדיל עצמו

שפתי חכמים

כן דא"כ ל"ל: ש שנגלה יותר הוא לו: ת אע"פ שלא הי' לריך לומר זה דהא כל הכתוב באשה שקנאה ונסתרה קמיירי מ"מ איידי דבעי לפרושי וטהורה היא ממקום אחר שפירושו מהאיש שקנא לה ונסתרה עמו פירש תחלה דואם לא נטמאה מיירי בסתירת האיש שקנא לה: א שלא תאמר דונזרעה זרע נמשך אונקתה כלומר ונקתה ונזרעה ונקתה מדברים המונעים הלידה ובזה ונזרעה זרע לפיכך פי' ונקתה מהמים המאררים שהיא ענין הללה מלביית בטן ומנפילת ירך, ופי' ונזרעה זרע לעלמו לכ"פ ולא עוד אלא ונזרעה: ב מדהולרך לכתוב ונקה האיש מעון שהיא בהיתר אללו אחר ששתתה משמע שהסוטה קודם ששתתה אסורה לבעלה: ג דק"ל היה לו להסמיך לפרשת נדרים כי הוא מקומה הראוי לה. והרא"ם פי' שאין לו דמיון וערך עם פ' סוטה שזו עברה על עשרת הדברות וזה קדש עלמו במותר לו, מ"ה פריך למה נסמך אף שאין זה סדר של רש"י ז"ל: ד כלו' היאך שמגולין

טעם עניני קדושת הנזיר

(ב) איש או אשה כיפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' מיין ושכר יזיר וגו'. לפרש כפל הכתוב הזה אומר כי האדם יזיר עלמו מן היין לסבה מן הסבות, הכלשונה היא כפי שהוא הם בטבע והיין נזיק לו וסוף נודר ממנו להרחיק את סזיקו,

תפסיר הרס"ג

הי טאהרה. פברית וחמלת חמלא: (כט) הד'ה שריעה' אלג'ירה. פי אן תחיד אמראה. ען זוגהא פתנתגס: (ל) או רגל יכ'טר בבאלה. ראי ג'ירה פיג'אר עלי זוגתה. פליוקפהא בין ידי אללה. ויצנע בהא אלאמאם. גמיע מא פי הד'ה אלשריעה: (לא) חתי יברו אלרגל מן אלוזר. ותלך אלאמראה תחמל וזרהא: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר בני אסראיל. וקל להם. אי רגל או אמראה. סווג' נד'רא בסך. ליתנסך

נוה שלום

(ב) להזיר, ליתנסך, להיות פרוש

חלק הדקדוק

אלד'י אוולהא הא ומים פאלשרט פי ד'אלך אן כאן אללחן עלי אלחרף אלכ'אתם ומא זאד כאן אלשוא סאכן נחו המארים, המדברים, המצפצפים, אלא סוא ארבע כ'רג ען ד'אלך מת'ל המבקשים, המצורעים ונחומהא. ואד'י כאן אללחן עלי אלחרף אלראבע כאן אלשוא מתחרך מת'ל המחכים, המגדים, ונחומהא, עכ"ל: ל) את כל התורה הזאת, הטפחא בתיבת את בכל התיגאן:

אבן עזרא

שאירע לה: (לא) תשא את עונה. אם נטמאה: וטעם ונקה האיש מעון. כי אם עבר עליו רוח קנאה הנה היא אסורה לו שישכב עמה והשוכב יש לו עון יש אומרים שטעם הסמך פרשת נזיר לפרשת סוטה שיהיה לה בן נזיר אם לא נטמאה ולפי דעתי כי נסמכה בעבור נזירת האשה שהיא הפך המועלת כי רובי העבירות סבתם היין ואשה שלא תתקן שער ראשה איננה מבקשת להבעל: (ב) יפלא. יפריש או יעשה דבר פלא כי רוב העולם הולכים אחר תאותם: נדר נזיר. פי' נדר להיות נזיר כי נזיר הוא תאר השם וינזרו מגזרתו שירחק מהתאות ועשה זה לעבודת השם כי היין משחית הדעת ועבודת השם ופרשת כי תצא מחנה ארמוז לך סוד:

רבינו בחיי

(ב) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר. נסמכה פרשה זו של נזירות לפרשת סוטה לומר שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין כך דרשו רז"ל וכן הוא אומר (הושע ד) זנות יין ותירוש יקח לב. וע"ד הפשט הוזהר הנזיר מן היין כי כל

נחל קדומים

לאלה ולקללה בקרב עמה. רבינו האר"י זצ"ל: ב (ו) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר וגו', בפ' נזיר יש י"ג פסוקים שמתחילין בוי"ו וכן י"ג ווי"ן בפ' נח. פרשת נזיר בין פרשת סוטה לברכת כהנים לרמוז כי ע"י יין קלל נח את כנען והפורש מן היין מבורך. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל. ובש"ר פ' ט"ז אמרו טעם סמיכות פ' נזיר לפ' סוטה וז"ל האשה נקראת גפן שנאמר אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך אמר הקב"ה אל תאמר הואיל ואסור לי להשתמש באשה הריני תופסה ואין לי עון או שאני מגפפה ואין לי עון או אני נושקה ואין לי עון אמר הקב"ה כשם שאם נדר נזיר לשתות יין אסור לאכול ענבים לחים ויבשים ומשרת ענבים וכל היוצא מגפן היין אף אשה שאינה שלך אסור ליגע בה כל עיקר שכן שלמה אומר היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה לכך סמך הקב"ה פ' נזיר לפ' סוטה שהן דומים זו לזו וכל מי שנוגע באשה שאינה שלו מביא מיתה על עצמו שנאמר כי רבים חללים הפילה וכתיב רגליה יורדות מות שאול צעדיה יתמוכו עכ"ל ופשט המאמר הזה נראה כדעת הרמב"ם בס' המצות לאוין שנ"ג ובחיבורו ה' א"ב דנגיעת ערוה אסורה מן התורה אלא דהרמב"ם כתב דהוא בלאו דלא תקרב וממאמר הנז' לא משמע הכי. ויש לדחות. אמנם לא ראיתי כעת להרמב"ן שם לאוין שנ"ג ולאחרונים שהזכירו מאמר זה כלל ואכמ"ל והחי יתן אל לבו. ולהבין כפל הכתוב דנראה דתיבות לנדור נדר נזיר יתירות. ותו דפתח איש או אשה ואח"ך כי יפליא לשון יחיד הן אמת דאורחיה דקרא הכי וכמ"ש בברכי יוסף בריש קונטריס אחרון לי"ד ע"ש ואפשר במה שחקרו המפרשים דקי"ל אין האשה מדרת בנה בנזיר ואיך חנה הדירה לשמואל בנה וחתרו להשיב בזה והרב קול הרמ"ז תירץ דכשגדל שמואל מדעתו קבל הנזירות. ואפשר דרמוז בקראין מלבד פשטו וה"ק איש או אשה יכולים להדיר את בניהם בנזיר והדר מפרש כי יפליא האיש לנדור לבנו נדר נזיר דהאיש מדיר את בנו בנזיר. והאשה יכולה אבל צריך שהוא יקבל ונהו להזיר לה' ומשום הכי לרמז זה הוצרך

לרבה: (ג) פמן אלכ'מר ואלמסכר מנה יתנסך. חתא כ'ל כ'מר. וכ'ל מסכר לא ישרב. וכל נקיע אלענב לא ישרב. וענבא רטבא ויאבסא לא יאכל: (ד) טול איאם נסכה. מן כל מא יעמל מן גפן אלכ'מר. מן אלפרצן אלי אלזג לא יאכל: (ה) וטול איאם נד'ר נסכה. לא ימר חאלק עלי ראסה. אלי אן תתם אלאיאם. אלתי תנסכהא לרבה יכון מקדסה. וירבי פרע שער ראסה: (ו) כד'אך טול איאם נסכה ללה. אלי חצ'רה מית לא

נוה שלום

לעבודת ה'. (ד) מחרצנים, מן אלפרצן, בספרים בנון שוה לארמי ועיקר הלשון בדאל. (אלפרצד, עגם אלזביב). (ה) תער לא יעבר, לא ימר חאלק, לא יעבור דבר המגלח, דקדק לתרגם כן לפי שאיסור תגלחת הנזיר לאו דוקא בתער הוא הדין במספרים וכל דבר, כל שקצץ שערה אחת מעיקרה ואפילו תלשה בידו לוקה. אבל לקמן דלא שייך כל זה תרגם תער בשם הכלי

חלק הדקדוק

ג) לחים. בפתח ומשפטו להיות בקמץ:

אבן עזרא

(ג) וטעם מיין ושכר. אם נדר להיותו נזיר וקדוש מיין ושכר יזיר על דעת המעתיקים ששכר גדול מהתירוש ואחרים אמרו שכר ממש כל דבר שישתכר האדם ממנו: וטעם חומץ יין והמשרה והענבים. לשום גדר שירחק מן היין כלל ובאשת מנוח פי' כל טומאה כל אשר יצא מגפן היין: (ג) משרת. אין לו חבר והתי"ו לסמיכת לשון נקבה וטעמו כל דבר שימס עם ענבים. וי"א משקה מבושל: (ד) מחרצנים. אין לו ריע וכן זג והמפרשי' אמרו חרצנים חצונים וזג פנימים ואחרים הפכו הפירוש ויהיה פירוש מחרצנים דבק עם מכל אשר יעשה כל מה שיעשה מאלה שניהם: (ה) גדל פרע. שם הפעל מהכבד: והטעם גדל. יגדל: (ו) הזירו. שם הפועל מהכבד: על נפש מת. תאר לנפש או יחסר גוף:

אבי עזר

הלכנו דקדוק אנשי המלחמה: (ו) (הזירו שם הפעל מהכבד עכ"ל) ונוסף חסר:

רבינו בחיי

הנמשך אחריו נמשך אחר התאוות והוא מביא לידי חטאים ומכשולים רבים ונצטוה בגדול שער לפי שמוליד הדאגה ויהיה לבו נכנע בעבודת השי"ת בהיותו מנוול בשערו ויהיה נזהר מהמותרות המנוולים אותו כי כן השער מותר הטבע באדם מהעשנים הנולדים בגוף וזהו לשון יפליא יעשה

ג מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ
שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת
עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וַעֲנָבִים לַחִים
וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל׃ ד כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ
מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן
מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל׃ ה כָּל־
יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר עַל־
רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר
לַיהוָה קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר
רֹאשׁוֹ׃ ו כָּל־יְמֵי הַזִּירוֹ לַיהוָה עַל־

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ: ג. מֵחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק יַזַּר. חַל דַּחֲמַר חֲדַת. וְחַל דַּחֲמַר עַתִּיק לָא יִשְׁתֵּי. וְכָל מַתְרוּת עִנְבִּין לָא יִשְׁתֵּי. וְעִנְבִּין רַטִּיבִין וְיַבִּישִׁין לָא יֵיכוֹל: ד. כֹּל יוֹמֵי נְזָרֵיהּ. מִכֹּל דְּמִתְעֲבֵיד (י"נ דְּיִתְעֲבֵיד) מִגּוּפְנָא דְּחַמְרָא. מִפֻּרְצְנִין (י"נ מִפּוּרְצְנִין). וְעַד עֻצּוּרִין לָא יֵיכוֹל: ה. כָּל יוֹמֵי נְדַר נְזָרֵיהּ. מַסְפַּר לָא יִעְבַּר עַל רֵישֵׁיהּ. עַד מִשְׁלַם יוֹמַיָּא. דִּנְזִיר קֳדָם יְיָ קַדִּישׁ יְהֵי. יְרַבֵּי פֵּירוּעַ שְׂעַר רֵישֵׁיהּ: ו. כָּל יוֹמִין

ת"א מיין ושכר יזיר. נזיר ג לד מד כריתות יג: לא ישתה. נדרים ג: משרת. פסחים מ מד נזיר לג לה לח: וענבים לחים ויבשים. נזיר לח לח: לא יאכל. נדרים ג: כל ימי נזרו. נזיר יד: מכל אשר יעשה. פסחים מה נזיר ג ד ט לד לז: מחרצנים ועד זג. פסחים כג נזיר לד לה: כל ימי נדר. נזיר יד: נזרו. פסחים כג: תער לא יעבר. יבמות ס נזיר לט מ מא מד: עד מלאת הימים. נזיר ו ט: קדש יהיה. תענית יא יז מ"ק יה סנהדרין כב נזיר ג ס ו לט קידושין כו: גדל פרע. פסחים כ ל מ"ק ח סנהדרין כב: כל ימי הזירו. נזיר יד:

רשב"ם

(ג) משרת ענבים. פי' מנחם*ושרת את אחיו. והרי המ"ם כמו מ"ם של*מרחם ושל משמר ושל משמן בשרו ירזה. ולא יתכן ל' שירות כי אם אצל עבודת בני אדם לאדוניהם. לכן אומר אני שמשרת מחטופי למד פעל הוא מגזירת שרה. כמו מקנת כסף מגזירת קנת ופרשתו אם כי לא נמצא במקרא נמצא בל' התלמוד נזיר ששרה פתו ביין. ואם בלשון המקרא הרי מצינו בירמיה אם לא שרתיך לטוב. ופירושו כמו*מישר קטרין שברניאל, כלומר פתחתיך מן האזיקים כמעשה שהיה. ואמר שריתיך כמו וזריתי פרש על פניכם, מגזירת זרה הלאה. אף כאן משרת ענבים כל מה

בעל הטורים

אם נראה לו יזיר ואם לאו לא יזיר: (ו) על נפש מת לא יבא. לומר לך שאם תשרה עליו שכינה מחמת נזרו שלא יאמרו שהוא דורש אל המתים, ל' פעמים כתיב נדר ונזירות בפרשה דפשט

רש"י

מן היין לשם שמים: (ג) מיין ושכר. כתרגומו מחמר חדת ועתיק שהיין ה משכר כשהוא ישן: וכל משרת. לשון לביעה במים או בכל משקה ו. ובלשון משנה יש הרבה אין שורין דיו וסממנים נזיר ששרה פתו ביין: (ד) חרצנים. (נזיר לד) הם הגרעינין: זג. הם הקליפות שמבחוץ שהחרצנים בתוכן כענבל ז בזוג: (ה) קדש יהיה. (ספרי) השער שלו ח לגדל הפרע של ט שער ראשו: פרע. נקוד י פתח קטן (סגול) לפי שהוא דבוק לשער ראשו פרע של שער ופירוש של פרע גידול של שער, וכן (ויקרא כא) את

שפתי חכמים

אותה כדכתיב ופרע את ראש האשה: ה כלומר למה נקרא חדש יין וישן שכר ומפרש ע"ש שמשכר: ו פי' דבר שמטבילין בגוים או כשאר כל משקים דכל כיבוס שהוא לטבילה מתרגם וילבע, כמו שפרש"י בסוף פרשת תזריע: ז כלומר דעת רש"י זג ל' זוג הוא: ח ר"ל דקדוש לא קאי אגוף אלא אשער והוכחתו מפסוק שלפני קדוש יהיה מדבר בשער כדכתיב תער לא יעבור על ראשו ואחר קדוש יהיה כתיב ג"כ גדל פרע שער ראשו דמדבר בשער וקדוש כתיב באמצע מסתמא מדבר ג"כ בשער: ט הולרך להוסיף למ"ד על גדל מפני שאחר שפי' קדוש יהיה שער ראשו פי' יהיה קדוש שלא יתחכנו רק יגדלנו וגם פרע סמוך לשער ראשו וכאלו אמר לגדל גידול השער של שער ראשו: י כלומר סגו"ל נקרא פת"ח קטן וגם פת"ח ממש נקוד תחת סרי"ש:

עניני קדושת הנזיר

וסבה שניה לפי שהיה לסוע אחר היין וכל היום שותה שכור, וע"כ לגדור את עצמו יזיר מן היין וסבה השלישית היא שיזיר עצמו מן היין שלא ישלוט בו היצר הרע להעבירנו מעבודתו ית'. וע"כ אמר הכ' היא כי יפליא ר"ל כשיעשה הנדר היותר מופלא שהוא הפרשת עצמו מן היין, לא יהיה לשתי הסבות הנזכרות לעיל, לא לפי שהיין מזיקו, ולא לסבת היותו שכור אלא יהיה לעבודת ה'. וזהו שאמר להזיר לה', ומה האות והסימן שנזר לעבודת ה' ולא לשאר הסבות הנזכרות, הוא, כי הנזהר מן היין

מצות השם

(ג) [שסח] (לאו רכג) שלא ישתה הנזיר יין ושכר היוצא מן הגפן שנאמר מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה וגו':
(שם) [שסט] (לאו רכד) שלא יאכל הנזיר ענבים לחים שנאמר וענבים לחים לא יאכל:
(שם) [שע] (לאו רכה) שלא יאכל הנזיר צמוקים שנא' וענבים לחים ויבשים לא יאכל:
(ד) [שעא] (לאו רכו) שלא יאכל הנזיר גרעיני הענבי' הנקראי' חרצנים שנאמר מחרצנים לא יאכל:
(שם) [שעב] (לאו רכז) שלא יאכל הנזיר קליפת הענבים הנקראת זג שנאמר מחרצנים ועד זג לא יאכל:
(ה) [שעג] (לאו רכה) שלא יגלח הנזיר אפי' שער אחת כל ימי נזירותו שנאמר תער לא יעבור על ראשו:
(שם) [שעד] (עשה קמו) שיגדל הנזיר שער ראשו כל ימי נזרו בקדושה שנאמר גדל פרע שער ראשו:
(ו) [שעה] (לאו רכט) שלא יכנס הנזיר באהל המת שנא' על נפש מת לא יבא:

מרפא לשון

בל' כבד וכבר נת' זה בפ' חיי שרה (כד חי). ד) מכל אשר יעשה, דיתעביד. נ"א דמתעביד. מחרצנים ועד זג, מפורצנין, ועד עצורין. פי' בערוך פורצנין הם הגרגירין הפנימיים כמו פרצידאי, עצורין הקליפות החיצונות שמשימין אותן אחר דריכתן במעצר ומעצרין אותן להוציא מהן היין הבלוע בתוכן. וזה אליבא דר' יוסי דאמר במס' נזיר פ' י"מ החרצנים הם הפנימיים שזורעין אותן והזגין הם הקליפות החיצונות שלא תטעה כזוג של בהמה החיצון זוג והפנימי ענבל וכן פירש"י ז"ל וכן אמרו בכלאי הכרם חטה ושעורה והרצן במפולת יד, אבל ר' יהודה פליג על רבי יוסי ופירש בהיפך וכן תרגם הירושלמי מקליפין ועד זגין גוואין, ונר' שטעם מחלוקתם הוא בסדר המעלה דלשיטת התר' סדר ל' הכתוב הוא מהאין אל היש דהיינו מן הנקודה אל העיגול כסדר הבריאה ולשיטת הירוש' ור' יהודה סדר הלשון הוא מהיש אל האין בסדר המציאות וכמו שנחלקו בזה בתר' מפרסת פרסה ושסעת שסע כמשנ"ת בפ' שמיני (יא ג). ה) אשר יזיר לה', דנזיר קיי'. ה"ג וכן כל ימי הזירו לה' דנזיר קיי', ופי' דנזיר שהוא נזיר ול"ג דינזיר בל' יפעיל מפני שאינו בל' ארמי פועל נזר ורק שם נזיר בתר' שם עצם כשם שבת, א"נ שתר' יזיר לה' כמו שהוא נזיר לפני ה' דרך תקון לא

ספורנו

(ג) מיין ושכר יזיר. לא יסגף עצמו בצום שממעט במלאכת שמים כדבריהם ז"ל ולא יצער גופו במכות פרושים כמנהג צבועים אבל יפריש עצמו מן היין שבזה הוא ממעט את התאוה ומכניע יצרו ולא יתיש כחו בזה כלל: (ה) תער לא יעבור על ראשו, ובזה ישליך אחרי גוו כל מחשבת יופי ותקון שער: קדוש יהיה. נבדל מן התאוות החמריות: (ו) על נפש מת לא יבא. לא יחלל עסקי קדושתו להתעסק בכבוד מתים כמו הענין בכהן גדול וכאמרם ז"ל המבלי אין קברים בטבריא שלחתיך בנציבין. (במרדכי דמועד קטן בדיני אבלות הביא המאמר הזה בשם הירושלמי): (ח) קדוש הוא לה'. יזכה לאור באור החיים ולהיות מוכן להבין ולהורות

נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא׃ ז לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ
לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא־יִטַּמָּא לָהֶם
בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ׃
ח כָּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַיהוָה׃
ט וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם
וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם
טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ׃
י וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ
שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד׃ יא וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד
לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו
מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־

תרגום אונקלוס

דִנְזִיר קֳדָם יְיָ. עַל נַפְשָׁא דְמִיתָא לָא יֵיעוֹל: ז. לַאֲבוּהִי וּלְאִמֵּיהּ. לַאֲחוּהִי וּלְאַחָתֵיהּ. לָא יִסְתָּאַב לְהוֹן בְּמוֹתְהוֹן. אֲרֵי נִזְרָא דֶאֱלָהֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ: ח. כֹּל יוֹמֵי נִזְרֵיהּ. קַדִּישׁ הוּא קֳדָם יְיָ: ט. וַאֲרֵי יְמוּת מִיתָא עֲלוֹהִי בִּתְכֵיף שָׁלוּ. וִיסַאֵיב רֵישׁ נִזְרֵיהּ. וִיגַלַּח רֵישֵׁיהּ בְּיוֹמָא דִדְכוּתֵיהּ. בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלְּחִנֵּיהּ: י. וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה. יַיְתֵי תְּרֵין שַׁפְנִינִין. אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה. לְוָת כָּהֲנָא. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: יא. וְיַעֲבֵיד כָּהֲנָא. חַד לְחַטָּתָא וְחַד לַעֲלָתָא. וִיכַפַּר עֲלוֹהִי. מִדְּחָב עַל מִיתָא. וִיקַדֵּישׁ

ת"א לא יבא. נזיר מב: לאביו ולאמו לאחיו. נזיר מח מט נא סנהדרין לה: לא יטמא. נזיר מב: לא יטמא להם במותם. נזיר מג מח: וכי ימות מת עליו. פסחים פ פא נזיר סג זבחים כג כריתות טו: וטמא ראש נזרו. נזיר טו יח מד: ביום השביעי יגלחנו. נזיר מב: וביום השמיני. נזיר מד: וכפר עליו. תענית יא נדרים י נזיר יט יע כב קמא לא: וקדש את. נזיר יח כריתות כ:

רש"י

ראשו לא יפרע ואין קרוי פרע פחות כ מל' יום: (ח) כל ימי נזרו קדוש הוא. זו קדושת הגוף ל מלהטמא למתים: (ט) פתע. זה אונס: פתאום. זה שוגג. וי"א פתע פתאום דבר אחד הוא מקרה מ של פתאום: וכי ימות מת עליו. באהל נ שהוא בו: ביום טהרתו. ביום הזייתו ס או אינו אלא בשמיני שהוא טהור לגמרי ת"ל ביום השביעי אי שביעי יכול אפי' לא הזה ת"ל ביום טהרתו: (י) וביום השמיני יבא שתי תורים. להוציא את השביעי או אינו אלא להוציא את התשיעי קבע זמן ע לקרבן וקבע זמן למקריבין מה קרבן הכשיר שמיני ומשמיני והלאה אף מקריבין שמיני ומשמיני והלאה: (יא) מאשר חטא על הנפש. שלא נזהר מטומאת המת, רבי אלעזר הקפר אומר שציער פ עצמו מן היין: וקדש את ראשו.

שפתי חכמים

כ פי' מדכתיב קדש יהיה גדל פרע יהיה בגימ' שלשים יום: ל פי' לא כמלת קדש יהיה דלעיל שהוא תואר לשער שלו: מ פי' שניהם מורים על מסירת הדבר שלא הרגיש בו שימות דהוא אונס גמור, דאל"כ הוה כמי קלת איסור בדבר ואפשר שהוא עובר על לאו דעל נפש מת לא יבא כיון שראה שהוא חולה היה לו ליזהר מלבא אל האהל שמא ימות והוה שוגג קרוב למזיד. לכן אמר די"א דהאי פתע פתאום דבר אחד הוא כו', ואפשר דהרא"ם כמי כיון לזה. והשתא א"ש דרש"י מוסיף לפרש המקרא שמתחלה מפרש פתע פתאום ואח"כ כי ימות באהל, אלא כלו' דהשתא א"ש כמי מ"ש הקרא עליו כלומר שהיה בפתע פתאום כאלו נפל עליו שאין יכול ליזהר מזה כך מת אדם זה פתאום כלומר שלא היה חולה. והא דאמר מקרה של פתאום אינו. פירוש מלת פתע פתאום רק שאותו שבא בפתע פתאום הוא מקרה, כא"ס: נ דאל"כ מאי עליו וכי המת מת עליו אלא פי' באהל, ומלת עליו כמו ועליו מטה מנשה: ס וקרא אותו טהרתו אע"פ שלא נטהר לגמרי כל עוד שלא הביא כפרתו מפני שיום הזייתו הוא קלת טהרתו: ע ר"ל לקרבנות שקרבין כדכתיב בפ' אמור ומיום השמיני והלאה ירלה לקרבן: פ משמע דעבירה הוא שפי' מן היין. וא"ת והא לעיל פרש"י שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין שהוא מביא לידי ניאוף. וי"ל דודאי מצוה הוא שיזיר עצמו מן היין אבל מ"מ עבירה קלת הוא שציער עצמו מן היין מידי דהוה למי שמתענה תענית חלום בשבת והוי בעינוי זה שמתענה כאלו קיים מצוה גדולה שהוא עונג שבת ואפ"ה לריך להתענות אחר כך יום אחד מפני שהתענה בשבת, ה"כ כן כך פירשו התוספות בבבא קמא (דף לא), ועי"ל דודאי מצוה הוא שהפרים עצמו מן היין המשכר שמביא לידי ניאוף אבל יין חדש שאינו משכר וענבים בחרלנים וזגים עבירה הוא שציער עצמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) מאשר חטא על הנפש. י"ל מה' קולע אל השערה ולא יחטיא שהחטיא את הנפש ומנעה מן היין וקרוב הוא לדרשת רז"ל על שציער עצמו מן היין:

עניני קדושת הנזיר

לפי שהוא מזיקו לא יגזר אלא מיין ישן כושן שהוא בתקפו וגבורתו כי אז מזיק לו אבל אם יתנו לו יין חדש מזוג במים ישתה אותו לפי שאינו מזיקו וכ"ש חומץ שהוא בטבעו קר שישתה או יאכל אותו לפי שלא די שלא יזיק לו אלא יועיל לו וכן ענבים ומשרת ענבים כי לא יזיקו, וכן הסורם מן הסבה השנית ג"כ לא יזהר מכל האמור כי לא ישתכר מהם. אבל הפורש לעבודת ה' ולהכניע את ילכו יפרוש א"ע מכל שנאמר מיין חדש ויבן וחומץ וענבים ומשרת ענבים. וזהו להזיר לה' מיין ושכר יזיר וגו'. או יאמר

מצות השם

(ז) [שעו] (לאו כב) שלא יטמא הנזיר למת כל שיהר שנאמר לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם.

תפסיר הרס"ג

ידכ'ל: (ז) חתא באביה ואמה. ואכ'יה ואכ'תה. לא יתנגס בהם פי חאל מותהם. לאן נסך רבה עליה: (ח) כד'אך טול איאם נסכה. מקדס הו לרבה: (ט) פאן מאת מיית מעה בג'תה או ג'פלה. פקד קטע אול נסכה. פליחלק ראסה פי יום טהרה. וד'אלך פי אליום אלסאבע: (י) ופי אליום אלת'אמן. יאתי בשפנינין. או פרכ'י חמאם. אלי אלאמאם. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר: (יא) ויעמל אחדהמא ד'כוה. ואלאכ'ר צעידה. ויסתג'פר ענה. במא אכ'טא פי אמר מיית. ויקדס ראסה פי ד'אלך אלוקת:

נוה שלום

שמגלחים בו השיער. (ז) לאביו, חתי אביה וכו', אפילו אביו ואמו וכו' שהכהן מטמא להם לא יטמא להם וכו'. (ט) בפתע פתאם, בג'תה או ג'פלה, ענינם אחד. וטמא ראש, פקד קטע אול, סתר ראשית ימי נזירותו, ותרגם וטמא, כי טמא, דלקמן קטע, וכמו כן תרגם בישעיה טמא שפתים, מנקטע אלקול, וכ"כ בספר השרשים לאבן גנאח שרש טמה. ראש, לשון ראשית ותחלה כמו ראש דברך אמת. (יא) חטא על הנפש, אכ'טא פי אמר מיית,

חלק הדקדוק

ד) ועד זג׳ בקמץ: יט) וחלת, הוי"ו

אבן עזרא

(ז) לאביו ולאמו. ואף כי לאשתו ולבתו ולאחרים וי"א כי מלת נזיר מגזרת נזר והעד כי נזר אלהיו על ראשו ואיננו רחוק דע כי כל בני אדם עבדי תאות העולם והמלך באמת יש לו נזר ועטרת מלכות בראשו כל מי שהוא חפשי מן התאות: (ט) בפתע פתאום. שניהם קרובים כטעם וכן אדמת עפר: וטמא. המת יטמאנו: ביום טהרתו. במי נדה כי הוא טמא מת: (יא) אחד לחטאת ואחד לעולה. והסוד שהוא שאחז"ל ושכר עבירה עבירה: על הנפש. הוא על נפש מת כמו ושרט לנפש ואילו היה שחטא על נפשו לא היה השם מצוה אותו

אבי עזר

(יא) (אחד לחטאת והסוד שהוא שאמרו חז"ל ושכר עבירה עבירה עכ"ל) אפשר לפרש על דברי ר' יהודא המובא בגמרא ובילקוט ר' יהודא אומר חסידים הראשונים היו מתאוים להביא קרבן חטאת לפי שאין

רבינו בחיי

דבר פלא כי רוב העולם הולכין אחר תאותם וזה פורש מהתאוות וזהו לשון נזיר מלשון (ויקרא כב) וינזרו מקדשי בני ישראל שהוא לשון הפרשה:

מרפא לשון

דמשמעו שיעשה את ה' נזיר. ז) נזר אלהיו, נזרא דאלהיה, ה"ג וכ"כ היא"ר ז"ל וי"ג כלילא דאלהיה, וכ"כ רש"י ותוספות ז"ל במס' נזיר דף ה' ע"א שתרגומו כלילא ולפי' אינו מענין נזיר נזרו שבפרשה כדאסיקו התם, ואין מזה הכרח לשבש הנוס' העיקרית שי"ל דלפי שנתייחס כלפי ה' לכך אינו מענין נזר נזרו, ולעולם הוא מל' נזירות ורחוק שיהיה ל' כתר כמו נזר הקדש, נזר שמן משחת אלהיו דמתר' כלילא ואולי שהיא לקוחה בידם מתר' ירוש' שהוא תר' כלילא. יא) מאשר חטא על הנפש, מדחב על מיתא. ה"ג ופירושו כמ"ש רש"י ז"ל שלא נזהר מטומאת מת, וי"ג על נפשא כפי מדרש ר"א הקפר על שציער עצמו מן היין, ואינו אלא דרך כראוי לקדושי הדור ולזה נראה שכוון אלקנה באמרו אך יקים

מסורת הקריאה

נמסר עליו לית וקמץ: (ה) מלאת, הלמ"ד בחולם והאל"ף נחה, עין שמות ל"א ה': (ז) ולאחתו, נמסר עליו לית וא' ולאחתו, ר"ל לית עוד האל"ף בפתח, וא' ולאחתו הלמ"ד בפתח והאל"ף בח"פ, ויקרא כ"א ג': (י) אל הכהן, הקדמא בה"א לא באל"ף של אל: (יב) טמא,

נחל קדומים

הכתוב לבא בכפלו"ן ודוק הטב: יוד (ז) וביום השמיני יבא שתי תורים. יבא חסר כתיב גימטריא י"ג בן י"ג שנה נעשה נזיר מן העבירות כי קודם לכן ענשו על אביו מכאן ואילך על עצמו ולכך מפריש עצמו מן העבירות שחושב שהקולר תלוי בצוארו. רבינו

ספורנו

ה' את דברו כלומר אני מסכים להדירו בנזיר ואיני מבקש מהאל

ראשו ביום ההוא: יב והזיר ליהוה
את־ימי נזרו והביא כבש בן־שנתו
לאשם והימים הראשנים יפלו כי
טמא נזרו: יג וזאת תורת הנזיר ביום
מלאת ימי נזרו יביא אתו אל־פתח
אהל מועד: יד והקריב את־קרבנו
ליהוה כבש בן־שנתו תמים אחד
לעלה וכבשה אחת בת־שנתה
תמימה לחטאת ואיל־אחד תמים
לשלמים: טו וסל מצות סלת חלת
בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים
בשמן ומנחתם ונסכיהם: טז והקריב
הכהן לפני יהוה ועשה את־חטאתו
ואת־עלתו: יז ואת־האיל יעשה זבח
שלמים ליהוה על סל המצות
ועשה הכהן את־מנחתו ואת־נסכו:

תרגום אונקלוס

יָת רֵישֵׁיהּ בְּיוֹמָא הַהוּא: יב. וְיִזַּר קֳדָם יְיָ יָת יוֹמֵי נִזְרֵיהּ. וְיַיְתֵי. אִמַּר בַּר שַׁתֵּיהּ לַאֲשָׁמָא. וְיוֹמַיָּא קַדְמָאֵי יִבְטְלוּן. אֲרֵי אִסְתָּאַב נִזְרֵיהּ: יג. וְדָא אוֹרָיְתָא דִנְזִירָא. בְּיוֹם. מִשְׁלַם יוֹמֵי נִזְרֵיהּ. יַיְתֵי יָתֵיהּ. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: יד. וִיקָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ. אִמַּר בַּר שַׁתֵּיהּ שְׁלִים חַד לַעֲלָתָא. וְאִמַּרְתָּא חֲדָא בַּת שַׁתַּהּ. שַׁלְמְתָא לְחַטָּתָא. וּדְכַר חַד שְׁלִים לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: טו. וְסַל פַּטִּיר. סוּלֶת גְּרִיצָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח. וְאַסְפּוֹגִין פַּטִּירִין דִּמְשִׁיחִין בִּמְשַׁח. וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן: טז. וִיקָרֵיב כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ. וְיַעֲבֵיד יָת חַטָּתֵיהּ וְיָת עֲלָתֵיהּ: יז. וְיָת דִּכְרָא. יַעֲבֵיד נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ. עַל סַלָּא דְפַטִּירַיָּא. וְיַעֲבֵיד כַּהֲנָא. יָת מִנְחָתֵיהּ וְיָת נִסְכֵּיהּ:

תפסיר הרס"ג

(יב) ויתנסך ללה איאם נסכה. ויאתי. בחמל אבן סנתה לקרבאן אלאת'ם. ואלאיאם אלמתקדמה תסקט. למא אנקטע נסכה: (יג) והד'ה שריעה' אלנאסך. פי יום כמאל איאם נסכה. יאתי בה. אלי' באב כ'בא אלמחצ'ר: (יד) פיקרב קרבאנה ללה. חמלא אבן סנתה צחיחא לאלצעידה. ורכ'לה אבנה' סנתהא. צחיחה לאלד'כוה. וכבשא צחיחא לד'בח אלסלאמה: (טו) וסלה' פטיר. גראדק סמד מלתותה בדהן. ורקאק פטיר ממסוחה בדהן. ואלבר ואלמזאג אלד'י מעהא: (טז) ויקדמהא אלאמאם בין ידי אללה. ויצנע ד'כותה וצעידתה: (יז) ואלכבש. יצנעה ד'בח סלאמה ללה, מע סלה' אלפטיר. ת'ם יצנע

נוה שלום

שלא נזהר מטומאת מת, וכת"א. (יב) כי טמא נזרו, למא אנקטע נסכה, לפי שנסתרה נזירותו והוא טעם למה שאמר והימים הראשונים יפלו. (יד) זכבשה, ורכ'לה, שם לנקבה במין

אבן עזרא

שיחזור לחטאתו: (יב) והזיר לה' את ימי נזרו. כל הימים שנדר להיות נזיר ועתה יחל לספור אותם · כי טמא נזרו. כי הוא לא נדר רק שיהיו שלמים זה אחר זה ולא יכרית שום דבר ויפסיק ביניהם: (יג) מלאת. שם הפועל מבעלי האל"ף על מנהג בעלי הה"א באחרונה יכמוהו לבלתי קראת לנו: יביא אתו. יביא נפשו כמו וידעו הרועים אותם או יביא הכהן אותו בצווי בעל כרחו להקריב את קרבנו: (יד) כבש. זכר כמשפט כל עולה: וכבשה. נקבה כמשפט כל חטאת: ואיל לשלמים. שמחה שהשלים מה שנדר: (טז) את חטאתו. בעבור שהזכיר באחרונה כי כן מנהג הלשון:

אבי עזר

הקב"ה מניא תקלה על ידם מה היו עושין עומדין ומתנדבים בנזירות כדי שיתחייבו חטאת למקום וזה דברי הרב דקשה ליה למה לא נאמר ועונש עבירה אלא כוונו בדבריהם אם צדיק וחסיד מנקש לטעם שכר עבירה שנהפכה לזכיות אח"כ בשעת הבאת קרבן וזה שכר עבירה אבל הקב"ה אינו מביא תקלה להם לכן נדרו בנזיר והביאו קרבן אבל באמת בא ר' שמעון וסתר דברי ר' יהודא ואמר חס ושלום שהצדיקים מתנדבין נזירות וכו' ועיין במרגליות טובה מה שפירשו המפרשים ועיין פ' וירא א' י"ב מה שכתבתי בפירוש שכר מצוה מצוה ומה מאד עמקו דברי ר' אלעזר ע"ז י"ט וז"ל במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו כדתנן אל תהיו כעבדים המשמשים על מנת לקבל פרס וכו': (טז) (את

ת"א והזיר לה'. נזיר יח: את ימי נזרו. שם יט: והימים. שם ג מד נדה סח: כי טמא נזרו. נזיר יט: וזאת תורת. נזיר ו: והקריב את קרבנו לה'. זבחים פה: ומנחתם ונסכיהם. זבחים ח מנחות לא: והקריב הכהן. זבחים ס: ואת האיל. שם ד מנחות מו מז לא: ועשה הכהן. זבחים ס:

רשב"ם

שנבדל ונופל מן הענבים כאדם הנבדל וניתר מקשר הכבלים והזיקים שקשור בהם: (יג) יביא אותו, את

רש"י

לחזור ולהתחיל מנין נזירותו: (יב) והזיר לה' את ימי נזרו. יחזור וימנה נזירותו כבתחל': והימים הראשוני'. יפלו. לא יעלו מן המנין: (יג) יביא אותו. יביא את עצמו. וזה אחד משלשה אתים שהיה רבי ישמעאל דורש כן, כיוצא בו (ויקרא כב) והשיאו אותם עון אשמה את עצמם כיוצא בו (דברים לד) ויקבור אותו בגיא הוא קבר את עצמו: (טו) ומנחתם ונסכיהם. של עולה ושלמים צ לפי שהיו בכלל ויצאו לידון בדבר החדש שיטעינו לחם החזירן לכללן שיטעינו נסכים כדין עולה ושלמים: חלות בלולות ורקיקי מצות. (מנחות עז) עשר ק מכל מין: (יז) זבח שלמים לה' על סל המצות. ישחט את השלמים ר ע"מ לקדש את הלחם: את מנחתו ואת נסכו. של ש איל:
וגלח

שפתי חכמים

מהם: צ לאפוקי חטאת מדכתיב בסמוך ואת האיל יעשה זבח שלמים וגו' ואת מנחתו ואת נסכו דהיינו של איל כדפרש"י ולמה הוצרך לכתוב והלא בכלל אילים המשונים נסכים היה ולמה יצא אלא להקיש אליו מה שלמים באים בנדר ובנדבה וטעון מנחה ונסכים אף כל כו' לאפוקי חטאת שאינו בא בנדר ובנדבה אינו טעון מנחה ונסכים (בפרק שתי מדות): ק דילפינן מג"ש מלות מלות מתודה והתם בעי עשר מכל מין ומין דכתיב בלו את אהרן גבי תודה והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה כ"ל כדין תרומת מעשר דהיינו אחד מעשר: ר פי' מלת יעשה ישחט מפני שבעת השחיטה תליא מלתא שאם חושב מחשבה לאכלו חוץ לזמנו או למקומו פסלה מלהקריב, גם פי' על סל המצות ע"מ לקדש את הלחם מפני שבזולת זה יובן ששחט ע"מ לקדש את הסל ולא את הלחם שבו: ש דלא סימא שכל אחד וא' מהנזכרים לעיל וכא

מצות השם

(יג—יד—יט) [שעז] (עשה קמז) שיגלח הנזיר את ראשו ויביא קרבנותיו כשישלים ימי נזירותו או כשיטמא שנא' וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו אל פתח אהל מועד והקריב את קרבנו וגו' וגלח הנזיר וגו':

ספורנו

ית' דבר אחר בעד הילד זולתי שיקים את דברו שיהיה קדוש לה': (יג) יביא אותו. כבר בארו ז"ל הוא יביא את עצמו. וזה כי אמנם כל הקרב אל מי שיחדש דבר בעצמו נאמר שהוא מובא אל המחדש בו ע"י נכבד ממנו כזה שאין חבוש מתיר עצמו ולזה נכתב במצורע בטמאתו ובטהרתו והובא אל הכהן ובסוטה והביא האיש את אשתו אל הכהן וכן בעבד והגישו אדוניו אל האלהים אמנם בנזיר אשר יחודש בו גלות ובו יהפך לאיש אחר אין נכבד ממנו שיביאה אבל הוא יביא את עצמו:

רמב"ן

(יד) וטעם החטאת. שיקרב הנזיר ביום מלאת ימי נזרו (לא) נתפרש ועל דרך הפשט כי האיש הזה חוטא נפשו במלאת הנזירות כי הוא עתה נזור מקדושתו ועבודת השם וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלהיו כענין שאמר ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לנזירים השוה אותו הכתוב לנביא וכדכתיב כל ימי נזרו קדוש הוא לה' והנה הוא צריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם:
(כא) זאת תורת הנזיר. שיעור הכתוב זאת תורת הנזיר אשר

תרגום אונקלוס

יח. ויגלח נזירא. בתרע משכן זמנא ית ריש נזריה . ויסב . ית שער ריש נזריה . ויתן על אישתא . דתחות דודא דנכסת קודשיא : יט. ויסב כהנא . ית דרעא בשילא מן דכרא . וגריצתא פטירתא חדא מן סלא . ואספוג פטיר חד . ויתין על ידי נזירא . בתר דיגלח ית נזריה : כ. וירים יתהון כהנא ארמא קדם יי . קודשא הוא לכהנא. על חדיא דארמותא. ועל שקא דאפרשותא . ובתר כן . ישתי נזירא חמרא : כא. דא אוריתא דנזירא דידר . קורבניה קדם יי על נזריה . בר מדמדביק ידיה . כפום

יח וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־
רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ
וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח
הַשְּׁלָמִים׃ יט וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ
בְּשֵׁלָה מִן־הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת
מִן־הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־
כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ׃
כ וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן ׀ תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה
הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר
יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן׃ כא זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר
אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל־נִזְרוֹ
מִלְּבַד אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי נִדְרוֹ

תפסיר הרס"ג

אלבר ואלמזאג אלד'י מעה: (יח) ויחלק אלנאסך. ענד באב כ'בא אלמחצ'ר שער ראסה. ויאכ'ד'ה. וילקי עלי אלנאר. אלד'י תחת ד'בח אלסלאמה: (יט) ויאכ'ד' אלאמאם. אלד'ראע מטבוכ'ה מן ד'אלך אלכבש. וגרדקה ואחדה מן אלפטיר. ורקאקה ואחדה. ויצ'ע ד'אלך עלי כפי אלנאסך. בעד חלקה שער ראסה: (כ) ויחרך אלגמיע תחריכא בין ידי אללה. וליכון מקדסא לאלאמאם. מע קץ אלתחריך. וסאק אלרפיעה. ובעד ד'אלך ישרב אלנאסך כ'מר: (כא) הד'ה שריעה' אלנאסך. קרבאנה ללה ען נסכה. סוא מא תנאל ידה. וליכון ד'אלך כמקדאר מדה' נסכה.

נוה שלום

הכבשים וכמו רחל בעברית. (יט) את נזרו, שער ראסה, מקרא קצר, וביאורו התגלחו שער ראשו ומלת נזרו צחות בערבי שהרי תרגם את שער ראש נזרו בפסוק הקודם שער ראסה. (כא) כן יעשה, יצ'מה אלי' שריעה' אלנסך יוסיף אותו על תורת נזרו עיין רש"י.

חלק הדקדוק

בגעיא: אחר התגלחו את נזרו, הטפחא בתיבת אחר בכל התיגאן וכ"כ א"ת

אבן עזרא

(יח) שער. על שני משקלים: (יט) בשלה. פירוש והיא בשלה: התגלחו את נזרו. הנה אות כי קדש הוא שב אל הזרוע כי הוא עיקר או ישוב הוא על המונף כלו: (כא) וטעם מלבד אשר תשיג ידו. חיוב שיתן כפי ממונו גם כפי ימי הנדר אם רבים אם מעטים ונסמכה פרשת ברכת כהנים לפרשת נזיר כאשר השלים תורת הנזיר שהוא קדוש הזכיר תורת כהנים שהם קדושים והמכחישים אמרו כי זאת הברכה היה הכהן מברך לכל מביא מנחה ונסמכה בעבור על פי אשר תשיג יד הנודר והאמת כמו שהעתיקו חז"ל והעד וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ביום השמיני ונכתבה זאת הפרשה שהשם צוה בהקמת המשכן שיברך אהרן את העם ושם כתיב נשיאות כפים כי הכפים כידים

אבי עזר

חטאתו בעבור שהזכיר באחרונה ע"כ) כי כן דרך הלשון כאשר נזכרו שני שמות בפסוק מתחיל אחר כך מן הנזכר אחרון וכן כאן נאמר לעיל מיניה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת באחרונה ומנה פתח ועיין פ' בהעלותך בפסוק למה הרעות מפרש הרב גם כן כאשר כתבתי: (יח) (שער על שני משקלים) וכן שגר אלפיך הגל הגלים כירק עשב: (יט) (בשלה והיא בשלה עכ"ד) דאי אמרת בשלה נסמך על

ת"א ולקח הכהן. זבחים כה חולין לא: וגלח הנזיר. נזיר מה: ולקח את שער. שם: ונתן על האש. נזיר מה. מנחות לא: אשר תחת זבח השלמים. נזיר פה: על כפי הנזיר. קידושין לו: אחר התגלחו נזיר מו: ואחר ישתה הנזיר יין. שם: זאת תורת הנזיר. נזיר כ מו: קרבנו לה' על נזרו. תמורה י:

בעל הטורים

גזירות שלשים יום וכן גם יהיה עולה שלשים: (כא) זאת תורת הנזיר. וסמיך ליה על תורת נזרו. לומר מי ששתה יין אל יורה. וסמיך ברכת כהנים לפרשת נזיר. לומר ששתוי יין פסולין לנ"כ

רשב"ם

עיקר קרבנו כמו שהולך ומפרש: (כא) מלבד אשר תשיג. שאם נדר קרבנות הרבה לשם שמים יביאם מלבד אלה של חובה. דוגמת מלבד מתנותיכם ומלבד

רש"י

(יח) וגלח הנזיר פתח אהל מועד. (ספרי) יכול יגלח בעזרה הרי זה דרך בזיון ת אלא וגלח הנזיר לאחר שחיטת השלמים א שכתוב בהן (ויקרא ג) ושחטו פתח אהל מועד: אשר תחת זבח השלמים. תחת הדוד שהוא מבשלן בו ב לפי ששלמי נזיר היו מתבשלין בעזרה ג שצריך ליטול הכהן הזרוע אחר שנתבשלה ולהניף לפני ה': (יט) הזרוע בשלה. לאחר ד שנתבשלה: (כ) קדש הוא לכהן. החלה והרקיק והזרוע ה תרומה הן ו לכהן: על חזה התנופה. מלבד חזה ושוק הראוים לו מכל שלמים ז מוסף על שלמי נזיר הזרוע הזה, לפי שהיה שלמי נזיר בכלל ה ויצאו לידון בדבר החדש להפרשת זרוע הוצרך להחזירן לכללן לידון אף בחזה ושוק: (כא) מלבד אשר תשיג ידו. שאם אמר הריני נזיר ע"מ לגלח על ק' עולות ועל ק'

שפתי חכמים

לאפוקי חטאת ילא כדלעיל: ת שצריך לעמוד בגילוי ראש, לכך אסור לגלח בעזרה: א וכאלו אמר לגלח הנזיר אחר שחיטת קרבן השלמים פתח אהל מועד שהוא השלמים: ב דק"ל דונתן על האש משמע שנותן על האש ממש ואח"כ כתיב אשר תחת זבח השלמים משמע תחת הבשר של שלמים והבשר היה מבשל בדוד וא"כ צריך גם ליתן השער בדוד תחת השלמים. ל"פ תחת הדוד כו' כלומר דתחת דכתיב בקרא לא מיירי תחת הבשר בתוך הדוד אלא על האש אשר תחת הדוד: ג דשלמי נזיר נאכלין בכ"מ דכמו חולין הם אבל מ"מ צריך לבשלן בעזרה שצריך ליקח הזרוע שהוא קדש לאחר שנתבשלה וליתן לכהן ומשום אותו זרוע שהוא נותן לכהן צריך לבשלן בעזרה: ד כלומר שנותנן לכהן לאחר שנתבשלה וא"ל איך לא יאסר הזרוע שהוא קדש את בשר ההיל כיון שנתבשלה עמה, י"ל כיון דהזרוע הוא אחד בששים להכיל א"כ הוא בטל בששים: ה כי מלת הוא המורה על אחד שב אל המוסף שהוא בא בכת מאמר והניף המורה על שלשתן ויסי' הוא במקום הם ו לא שהם קדש לכהן ואסורים לו אלא רק הם כתרומה שהרימו לכהן: ז פי' מלת על במקום מלבד לא על ממש

ואמר הראוים כו' פי' האמורים לעיל בפ' לו ושלמי נזיר בכללם הם ולא נכתב כאן רק משום הזרוע הנוסף על שאר גוף השלמי': ח וא"ת א"כ כיון ששלמי נזיר הם בכלל סתם שלמים דכתיב בהו כי את חזה התנופ' וגו' למה הוצרך לכתוב פה מלבד חזה התנופה

עניני קדושת הנזיר

כמו שאמרו חז"ל על דוד שאמר ואני בעניי הכינותי וגו', ושאלו וכי דוד עני היה, והלא מלך גדול היה. אלא אמרו כה אמר דוד כי בכל יום ויום שהי' על שלחנו שלחן המלך עם כל שריו ועבדיו כמנהג המלכים היה צריך להוציא דרך משל מאה זהובים, או מאתים זהובים. והיה עושה אותו יום תענית, ולא היה צריך להוציא אותם הממון או המאתים זהובים והיה מקדיש אותם לשמים. וזהו בעניי הכינותי, ר"ל בתעניתי. וכן הכא אמר הכ' איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'. ר"ל אותם הממון שהיה צריך להוציא ביין ושכר והוא הפריש א"ע מהם לעבודת ה' יתן אותם לצדקה, וזהו להזיר לה':

מסורת הקריאה

הטי"ת בקמץ: (יג) מלאת, עין פסוק ה': יביא אתו, נמסר נזיר למעלה ומשיח למטה, ועין שמות ו' ט': (יד) כבש, הנגינה בכ"ף: (יח) שער, נמסר במס"ג ד'. ר"ל ד' המה שהשי"ן בשוא לסמיכות, וסי' א' שער ראשו (לעיל פסוק ה') ב' ולקח את שער (דין) ג' ובגלחו שער ראשו (ש"ב י"ד כ"ו). וחד חסר שם במס"ג והוא ויחל שער ראשו (שופטים ט"ז כ"ב): (יט) האיל. הנגינה באל"ף: ורקיק מצה. במרכא טפחא: אחר התגלחו. אחר בטפחא התגלחו במרכא: (כ) קדש הוא, סימן דענין כל דסמיך לכהן קדש. בסגול דסמיך לה' קדש, וסי' הוא הקדוש, פסוק הוא פ' קרח ט"ז ז'. ונתנו הכא לסימן לומר הוא השם המיוחד דסמיך ליה מלת קדש. כתיב בו קדוש: (כא) יעשה. כתב המ"ש וז"ל כל לשון עשייה טעמא בשי"ן ובא מתג לעולם כמו יעשה תעשה מעשה ואם ישתנה הטעם כמו ומראיהם ומעשיהם (יחזקאל א' ט"ז) יהיה בלא מתג הן ודומיהן כלל זה

רמב"ן

ידור נדר נזיר קרבנו לה' על נזרו יהיה מלבד אשר תשיג ידו או זאת תורת הנזיר שידור את קרבנו על נזרו כלומר שלא יפרש דבר בקרבנו רק ידור אביא קרבן על נזרי שיאמר בסתם הריני נזיר כי כיון שנדר בנזיר נדור הוא בקרבן הנזכר וחזר ואמר מלבד אשר תשיג ידו שאם היה עשיר ירבה בקרבנו וכפי נדרו אשר ידור בקרבנות בין עשיר בין עני כן יעשה על תורת נזרו לרבות ולא למעט והזכיר זה ללמד שאם היה עשיר ורצה להרבות קרבנות או שנדר בתחלה הריני נזיר ואקריב אלף עולות ושלמים שיביא את כולן ביום מלאת ולא ישתה יין עד הקריבו את כולם כי הכל תורת נזרו. ויתכן מלבד אשר תשיג ידו שיעשה כפי נדרו אשר ידור והזכיר זה כי דרך העשיר לידור כן:

אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ׃
פ כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
כג דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר
כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר
לָהֶם׃ ס כד יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ׃
ס כה יָאֵר יְהוָה׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃
ס כו יִשָּׂא יְהוָה׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ
שָׁלוֹם׃ ס כז וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׃ ס חמישי ז א וַיְהִי

חמישי בפת"י

תרגום אונקלוס

נִדְרֵיהּ דִּיִדַּר. כֵּן יַעֲבֵיד. עַל אוֹרָיְתָא דִּנְזָרֵיהּ׃ כב. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ כג. מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימַר. כְּדֵין תְּבָרְכוּן יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כַּד תֵּימְרוּן (י"נ יֵימְרוּן) לְהוֹן׃ כד. יְבָרְכִנָּךְ יְיָ וְיִטְּרִנָּךְ׃ כה. יַנְהַר יְיָ שְׁכִינְתֵיהּ לְוָתָךְ. וִירַחֵם יָתָךְ׃ כו. יִסַּב יְיָ אַפּוֹהִי לְוָתָךְ. וִישַׁוֵּי לָךְ שְׁלָם׃ כז. וִישַׁוּוֹן יָת בִּרְכַּת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַאֲנָא

ת"א כן יעשה. מנחות יט כז כח: כה תברכו. סוטה לח למ: חולין מט: כל הפרשה. עקרים פ' אחרון. שם ענין ברכת כהנים מ"ד פ"ט עקדה שער כח: אמור להם. סוטה לח: וישמרך. פסחים קי: ישא ה' פניו אליך. ברכות כ נדה ע ר"ה יז מגילה כה: ויחנך. פסחים קי: ושמו את שמי על בנ"י. מגילה יח סוטה לט עקרים מ"ב פ' כח: ואני אברכם. חולין סט:

תפסיר הרס"ג

יצ'מה אלי שריעה' אלנסך: (כב) ת'ם כלם מוסי תכלימא: (כג) מר הרון ובניה וקל להם. כד'י פבארכו בני אסראיל. מקוולא להם: (כד) יבארכך אללה ויחפצ'ך: (כה) ויצ'י וגהה אליך וירופך: (כו) ויקבל בקצדה אליך. ויציר לך אלסלאם: (כז) פליתלו אסמי עלי בני אסראיל. ואנא אבארך עליהם: (א)

נוה שלום

(כב) אמור להם, מקוולא להם, אמרו אותם להם. (כה) יאר ה' פניו, וגהה. (כו) ישא ה' פניו. בקצדה, שניהם ענינם רצון. (כז) ושמו, פיתלו, יזכירו שמי, אברכם, אבארך עליהם, אברך.

חלק הדקדוק

ז"ל: [כד) כה) כו) שלשה פסוקים אלו אין מתרגמין בצבור. ובכל ספרי תימן הקדמונים לא נמצא עליהם תרגום]: כה) ויחנך, אמרו כי כן מנהג הלשון הוסיף נון באחרונה עד שיבליענה בדגש הכף הכנוי כשיבא

אבן עזרא

רק ידים כללים: (כד) יברכך. תוספת חיים ועושר: וטעם וישמרך. שישמור התוספת שלא יגזול אחר מה שהוסיף: (כה) יאר ה' פניו אליך. כטעם באור פני מלך חיים והטעם וכל אשר תבקש ממנו ובשעה שתדרשו יאר פניו והטעם יקבל אותך ונרצה למלאת שאלתך מיד ואם בקשת אותו בעת צרה הוא יחנך גם יתכן היות ויחנך ויתן לך בקשתך כטעם חנוני אתם אשר חנן אלהים מגזרת חנן: (כו) ישא ה' פניו אליך. הפך אעלים עיני מכם והטעם כאשר פירשתי כי בכל מקום שתפנה יהיה פניו נשואות אליך: וישם לך שלום. כטעם לא יגע בך רע לא מאבן ולא מחיה רעה ולא מאויב: (כז) ושמו את שמי. כטעם לשום שמו שם שיהיו מקודשים בשם או טעמו כאשר יזכירו שמי עליהם כי בכל אחד מהשלשה פסוקים השם הנכבד והנורא: ואני אברכם. ויתכן היות מ"ם אברכם סימן הכהנים המברכים והטעם הם יברכו ישראל ואני אברך המברכים או יהיה סימן לישראל והטעם אם הם יברכום אני אברכם והטעם שאקיים ברכתם. לפי דעתי שמ"ם אברכם סימן

אבי עזר

זרוע לא שייך ה"א הדעת נסמוך לכן קאמר הרב והיא נגלה ולא נסמכת כלל אל זרוע: (כד) (יברכך) כן כתב הרב בכמה מקומות שהברכה תוספת והקללה מגרעת: (ג) (כבר באמרתי בספר מאזנים שמ"ס שנים עשר נדבק ומוכרת שוה וכו') וזה לשון הרב בספר צחות ולפי דעתי שמלת שנים עשר ושתים עשר כאלו הם דבקות ומוכרת כי טעם שלשה עשר שלשה ועשרה שחסרו הוא"ו בדרך קלה וכן

רשב"ם

כל נדריכם: (כג) כה תברכו את בני ישראל. כלומר לא תברכו מברכת פיכם כאדם שאומר תבואתה לראש פלוני כך וכך אלא אלי תתפללו שאברכם אני, כמו שמפורש יברכך ה'. ואני אשמע קולכם כאשר תאמרו ואברכם לישראל, כמו שמפורש ושמו את שמי על בני ישראל כשיברכו הכהנים לישראל בשמי ולא בשמם אני אברכם לישראל כמו שהתפללו הכהני' ואומרי' יברכך יי' (כו) ישא יי' פניו אליך, כדכתיב ופניתי אליכם והרביתי

בעל הטורים

שנקראת עבודה: (כג) כה תברכו. להזכיר זכות ואני והנער נלכה עד כה וכה יהיה זרעך וזהו אשר עד כה ברכני ה', וכ"ה אותיות בפסוק שמע ישראל וכ"ה פעמים ג' ברכה בחומש וכ"ה פעמים שלום בחומש, ולכך מתחיל ברכת כהנים בברכה ומסיים בשלום, וזהו ה' יברך את עמו בשלום. אמור להם. מלא ו' כנגד ו' ברכות, יברכך, וישמרך, יאר, ויחנך, ישא, וישם לך שלום. כנגד ו' ה'. תורת ה'. עדות ה'. פקודי ה'. מצות ה'. יראת ה'. משפטי ה': (כד) יברכך ה' וישמרך. התחלת התיבות עולה כ"ו. כנגד השם של ד' אותיות. וסוף התיבות כה"ך עולה מ"ה, כנגד השם של מ"ה תיבות. וזהו ה' ישמר צאתך ובואך. וג' תיבות בפסוק כדי להזכיר זכות ג' אבות. ובהם ט"ו אותיות על שם האבות שראו זה את זה שנאמר ביחד ט"ו שנים וזכות השבטים עם האבות הם ע"ו יברכך בזכות אברהם דכתיב ביה וה' ברך את אברהם בכל. וג' תיבות בפ', כנגד ג' ברכות שנאמרו בו ואברכך. והיה ברכה ואברכה מברכך: יברכך ה'. בגימט' בנכסים ובגוף: (כה) יאר. כנגד יצחק שראה העקדה ומת והאיר הקב"ה את עיניו וסמייהו כדאיתא בפרקי דר"א. יאר להפך כאי שהיה עולת ראיה ויש בו ה' תבות וכ' אותיות כילמק שהיה אחר כ' דורות ושמר ה' חומשי תורה. ישא כנגד יעקב, וישא יעקב רגליו וכתיב ביה ושבתי בשלום. ויש בו ז' תיבות, כנגד השבטים אשר נולדו רובן בז' שנים. וכ"ה אותיות, כנגד כה תאמר לבית יעקב: (כו) וישם. יש בו ז' תגין שבז' דרכים ישם לך שלום על שם בז' דרכים ינוסו לפניך. שלום בגימט' עשו לרמז הוי מקדים שלום לכל אדם ואפי' בשלום נכרי: (כז) ואני אברכם. בגימט' אשכים על ידיכם. (א) ויהי ביום כלות סמך חנוכת המזבח לברכת כהנים. רמז לחשמונאים.

רש"י

ט שלמים: כפי נדרו אשר ידור כן יעשה. מוסף על תורת נזרו, על תורת הנזיר מוסף ולא יחסר י שאם אומר הריני נזיר חמש נזירות ע"מ לגלח על ג' בהמות הללו אין אני קורא בו כאשר ידור כן יעשה: (כג) אמור להם. כמו זכור ב שמור בלעז דישנ"ט: אמור להם. (ספרי) שיהיו כולם ל שומעים: אמור. (במדרש רבה) מלא לא תברכם בחפזון ובבהלות אלא בכונה ובלב שלם: (כד) יברכך. שיתברכו נכסיך: וישמרך. שלא יבאו עליך שודדים ליטול ממונך שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם וכיון שבאים לסטים עליו ונוטלין אותה ממנו מה הנאה יש לו במתנה זו, אבל הקב"ה הוא הנותן הוא השומר. והרבה מדרשים דרשו בו בספרי: (כה) יאר ה' פניו אליך. יראה לך פנים שוחקות פנים צהובות: ויחנך. (ספרי) יתן לך חן: (כו) ישא ה' פניו אליך. יכבוש כעסו: (כז) ושמו את שמי. (ספרי) יברכום בשם המפורש: ואני אברכם. לישראל ואסכים מ עם הכהנים. ד"א ואני אברכם נ לכהנים: (א) ויהי ביום כלות משה (במדרש רבה) כלות כתיב (ר"ל בפת"ח ולא כלות בשו"א ולו"ק) יום

שפתי חכמים

וגו' והשיב לפי שהיו שלמי כו': ט ולא על אלה חטאות מדכתיב אשר תשיג לא אמרתי אלא קדשים הבאים בנדר ובנדבה שתולין בהשגת היד: י כלומר מפני שהפסוק מפרש כפי נדרו אשר ידור כן יעשה משמע בין מוסיף בין פוחת מדיוקו לכך כתיב על תורת נזרו על כמו למעלה דוקא כשנודר יותר מתורת נזרו אבל אם פיחת מתורת הנזיר כגון שאמר הריני נזיר חמש נזירות על מנת כו': כ שפירושו ל' הוה שכך פי' גבי זכור תנו לב לזכור תמיד כו' מורה על התמדת הפועל: ל ולפי זה תהיה מלת אמור שב אל אהרן ובניו ומלת להם אל בני ישראל כאלו אמר כל א' מכם אמור להם לישראל הברכות של יברכך יאר ישא האמורים אחר זה: מ אבל אין לפרש שיברכם בעצמו דא"כ מה תועלת בברכת הכהנים כיון שהשם ברכם: נ דלפי טעם ראשון יהיה ואני

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) יברכך ה' וישמרך. יברכך בעושר. וישמרך שתעשה המצות כדדרשינן ושמרתם את המצות. ד"א יברכך בבנים. וישמרך בבנות, שצריכות לשמירה:

סדר ברכת כהנים

(כג) כה תברכו את בני ישראל וגו'. לפי שבאומה הישראלית יש שלשה מדרגות וכתות, הכת הא' היא כת הסוחרים ועובדי האדמה, והשנית היא כת החכמים לומדי התורה והכהני'

מצות השם (כג) [מצוה] (עשה קמח) לברך הכהנים את ישראל בכל יום שנאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם וגו':

נחל קדומים

אפרים ז"ל: כד (ח) יברכך ה' וישמרך. אמרו רז"ל יברכך ה' בממון וישמרך מן המזיקין. ופירשו המפרשים שאין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין ואמרו דהמזיקין אינם שולטים במידי דצייר וחתים ודבר המנוי וז"ש יברכך ה' בממון וצריך שיהיה סמוי מן העין בלי מנין וכיוצא ואם כן יש לחוש דישלטו המזיקין לז"א וישמרך מן המזיקין כי הכל בידו יתברך עכ"ד ובכלל יש לפרש ברוחניות כי הכתוב מדבר בכלל בין בגשמי בין ברוחני והכונה יברכך ה' בממון דהיינו עושר האמיתי וממון רוחני מהמצות כי הוא יתברך יעזרך לעשות חיל ממצות ומעשים טובים. וישמרך

מסורת הקריאה

מצאתי בחומש קדמון כ"י עכ"ל: (כה) ויחנך, הכ"ף פשוטה בדגש לתפארת הקריאה: (כו) וישם, נמסר במס"נ ו' רפין, ר"ל שהוי"ו בשוא הנקרא רפי לפי שאין אחריו דגש, וסי' א' דין, ב' ויט ידו (צפניה ב' י"ג) ג' וישם לדרך (תהלים פ"ה י"ד) ד' וישם לאל מלתי (איוב כ"ד כ"ה) ה' וישם פניו (דניאל י"א י"ז) ו' וישם פניו לאיים (שם י"א י"ח) בתרא וישב כתיב וישם קרי: (כז) ושמו, מלרע, עין

מרפא לשון

דרש. כג) אמור להם, כד תימרון להון. הכ"ג ובקדמוניות כד יימרון וכ"ב היא"ר ז"ל ופי' שהוא מוסב על ישראל וכדאי' בספרי מנין שהחזן צריך לומר להם אמרו ת"ל אמור להם ואלו היה מוסב אל הכהנים היל"ל כד תימרון ולעד"ן דבין למאן דגריס תימרון ובין למאן דגריס יימרון כולהו מוסב אל הכהנים אלא דמאן דגריס תימרון מקיש ליה אדלעיל מניה כה תברכו, ומאן דגריס כד יימרון מקיש אדבתריה ושמו את שמי והרי הפסיק טעם האתנח שבמלת ישראל בין ל' נוכח ללשון נסתר ובהכי ניחא שבזה תהיה כל הפרשה דבור א' לאהרן ובניו, וכמו שדרשו בו אמור להם בקול, אמור להם פנים כנגד פנים וכו', ומלת כד יש מי שרצה לומר שאינה מהתר' ושם לה עלילת דברים שהיא מהציון של פסוק שהוא כ"ד והכניסוה לפנים בטעות, וזו בדותא היא שהרי בכל ספרי תימן למאות ואלפים לא ידעו מזה הקאפיטולי של דפוסים ומציוניו ואיתה למלת כד ואלו זכה ללמוד בספר עתיק יומין לא אמר כן, ובאמת צריכה וצריכה היא ולפי מה שית' בסמוך דמעיקרא לא היה תר' לברכת כהנים, כך הוא שיעור הלשון, כד יימרון להון, יברכך ה' וכו' יאר, ישא, וישוון ית ברכת שמי על ב"י דהיינו בשם

תרגום אונקלוס

אֲבָרֵיכִנּוּן: כח. וַהֲוָה. בְּיוֹמָא דְשֵׁיצֵי מֹשֶׁה לְאָקָמָא יָת מַשְׁכְּנָא. וְרַבִּי יָתֵיהּ. וְקַדֵּישׁ יָתֵיהּ וְיָת כָּל מָנוֹהִי. וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי. וְרַבִּינוּן וְקַדֵּישׁ יָתְהוֹן: ב. וְקָרִיבוּ רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל. רֵישֵׁי בֵּית אֲבָהָתְהוֹן. אִנּוּן רַבְרְבֵי שִׁבְטַיָּא. אִנּוּן דְּקָיְמִין עַל מִנְיָנַיָּא: ג. וְאֵיתִיאוּ (נ״י וְאַתִּיוּ) יָת קוּרְבָּנְהוֹן לִקְדָם יְיָ. שִׁית עֶגְלָן כַּד מְחַפְּיָן וּתְרֵי עֲשַׂר תּוֹרִין. עֶגְלְתָא. עַל תְּרֵין רַבְרְבַיָּא וְתוֹרָא לְחַד. וְקָרִיבוּ יָתְהוֹן

ביום כלות משה להקים את־המשכן וימשח אתו ויקדש אתו ואת־כל־כליו ואת־המזבח ואת־כל־כליו וימשחם ויקדש אתם: ב ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבתם הם נשיאי המטת הם העמדים על־הפקדים: ג ויביאו את־קרבנם לפני יהוה שש־עגלת צב ושני עשר בקר עגלה על־שני הנשאים ושור לאחד ויקריבו אותם

ת"א וימשחם. סנהדרין יז שבועות טו מנחות כו:

בעל הטורים

שיעשו חנוכה, ועוד כדי שלא תשלוט עין הרע במלכותם, לכך בברכה תחלה. וסמך למשכן שבזכות המשכן יהיה שלום. וכן דוד סמך ה׳ יברך את עמו בשלום למזמור שיר חנוכת הבית: ושמו את שמי ואני אברכם. וסמיך ליה ויהי ביום כלות, זהו בכ"מ אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך: (ב) הם נשיאי המטות. הם סופי תיבות להפך מתים וכן הפקודים ויביאו את קרבנם ס"ת מותם. ע"ש ותבער בם אש ותאכל בקצה המחנה. בקצינים שבהם. (ג) שש עגלת. כנגד שש המזלות אשר עולים בגלגל ומהם יורדים. וכנגד ששה עתים, קור, וחום, וקיץ, וחורף, וזרע.

רשב"ם

אתכם וגו׳: (ב) על הפקודים. הם הנקובים בשמות במדבר סיני: (ג) עגלת. לפי שהוא דבוק עגלות* צב כמו שיאמר מעשרה עשרות יאמר מן עגלה* של שני הנשיאים עגלות ומן ענוה ענוי ארץ ומן ערבה ערבי נחל: צב. כמו בצבים ובפרדים. פתרונו לפי עניינו. ונראה בעיני עגלות העשויות להלוך בצבא ובדרכים

רש"י

הקמת המשכן היה לישראל ככלה הנכנסת לחופה: כלות משה. בצלאל ואהליאב וכל חכם לב עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה לפי שמסר נפשו ם עליו לראות תבנית כל דבר ודבר כמו שהראהו בהר להורות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת, וכן מצינו בדוד לפי שמסר עצמו על בנין בהמ"ק שנא׳ (תהלי׳ קלב) זכור ה׳ לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה׳ וגו׳ לפיכך נקרא על שמו שנא׳ (מלכים א יב) ראה ביתך דוד: ביום כלות משה להקים. ולא נאמר ביום הקים מלמד שכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמידו ומפרקו ובאותו היום העמידו ולא פרקו לכך נא׳ ביום כלות משה להקים אותו היום כלו הקמותיו וראש חדש ניסן היה (גיטין ס) בשני נשרפה הפרה ע בשלישי הזו הזיה ראשונה ובשביעי פ גלחו: (ב) הם נשיאי המטות. (ספרי) שהיו שוטרים עליהם במצרים צ והיו מוכים עליהם שנא׳ (שמות ה) ויכו שוטרי בני ישראל וגו׳: הם העומדי׳ על הפקודים. שעמדו עם משה ואהרן כשמנו את ישראל (במדבר א) שנא׳ ואתכם יהיו וגו׳: (ג) שש עגלת צב. אין צב אלא מחופים, וכן (ישעיה סו) בצבים ובפרדים עגלות מכוסים קרוים צבים: ויקריבו אותם לפני

שפתי חכמים

אברכם פי׳ אסכים עמהם וזה נראה דוחק לכן פי׳ ד"א. ולפי׳ האחרון למוד קשה דמשמעות הקרא הוא דקאי על ישראל ולא על הכהנים לכן צריך גם לפי׳ ראשון: ם נראה דקשה לרש"י דהנגינה דעל כלות משה מפרידו ממלת להקים את המשכן שאין כלות משה סמוך למלת להקים וכאלו הם שני עניינים ומה ב׳ עניינים איכא הכא. אע"כ דה"פ ויהי ביום כלות משה מעשיית המשכן ומהקמת המשכן ועל זה מקשה רש"י ז"ל בצלאל וכל חכמי לב כו׳. ומתרץ לפי שמסר נפשו כו׳. ובזה יתורץ מה שמקשים העולם והלא לא תלה במשה רק ההקמה וזה עשה משה לבדו כדכתיב לעיל בפרשת פקודי. ומהרא"י פי׳ דק"ל שלא הל"ל אלא ויהי ביום הוקם את המשכן עכ"ל והכ"ל כתבתי והו"ק: ע רולה לתרץ דלא תקשה הא מיד אחר הקמת המשכן היו הלוים עובדים עבודתן כדכתיב בסמוך והיאך רשאין לעשות כן והלא טמאי מתים היו ולא יוכלו לטהר דעדיין לא נשרפה הפרה. וא"ל דהפרה נשרפה קודם הקמת המשכן דהא כתיב בהזייה שלה בפ׳ חקת והזה אל נכח פני אהל מועד משמע דכבר הוקם המשכן כשהזהו ומתרץ דבשני נשרפה הפרה כו׳ נמלא דביום שביעי היו טהורים: פ הוא הגילוח האמור בפ׳ בהעלותך והעבירו תער על כל בשרם כו׳: צ דק"ל ומה סימן נותן בזה באמר הם נשיאי המטות. ועז"פ שהיו שוטרים עליהם במצרים וה"ק קרא הם הנשיאים שהיו ממונים שוטרים עליהם במצרים שהיו הנוגשים

סדר ברכת כהנים

והנביאים. והשלישית הוא כת אנשי המלחמה היושבים ראשונה במלכות כנגד שאויבים להלחם מלחמות ה׳. כנגד הכת הראשונה שהם הסוחרים ועובדי אדמה, אמר יברכך ה׳, כי הם צריכים לברכה תמיד לתת מטר ארצם בעתו ולברך את כל מעשה ידיהם. ואמר וישמרך כי הם צריכים שמירה שלא יפסידו בתבואה ובפרקמטיא. וכנגד כת החכמים והכהנים והנביאים שהם מורי הסובה אמר יאר ה׳ פניו אליך ויחנך, כי כבר ידעת כי חכמת אדם תאיר פניו שהוא רמז לחכמה ונאמר ותורה אור, ויחנך היא נאמרה על כת הנביאים, כמו שאמר ושפכתי על בית דוד רוח חן ותחנונים שהיא הנבואה, וכנגד כת השלישית שהם אנשי המלחמה שלוחמים מלחמות ה׳ אמר ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום, כי ישא ה׳ פניו אליהם הפך מה שאמר בשעת הכעס והסתרתי פני מהם. וזהו וישם לך שלום, כי תשוב בשלום מהמלחמה ולא יפקד ממך איש וכן אמר בברכות ונתתי שלום

תפסיר הרס"ג

ולמא כאן פי יום פרג׳ מוסי מן נצב אלמסכן. ומסחה וקדסה וגמיע אניתה. ואלמד׳בח וגמיע אניתה. מסחהם וקדסהם: (ב) פקרב אשראף בני אסראיל. רויסא ביות אבאיהם. אלד׳י הם רויסא אלאסבאט. אלחאצ׳רין עלי׳ עדדהם: (ג) פאתו בקרבאנהם ללה. סת עגל מצ׳בבה ואת׳ני עשר ת׳ורא. עגלה לכל שריפין ות׳ור לכל ואחד. פקדמוהא בין ידי

נוה שלום

אותם. (ג) עגלת, עגל, ע"ל בראשית מה יט. צב, מצ׳בבה, כת"א.

חלק הדקדוק

בהפסק. מהרי"ב: א) כלות, כלת כתיב: יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה, כך פרש"י ז"ל והכי איתא במדרש, ובמסורת לחוד מלא ומסורת סייג לתורה, מהרי"ב:

אבן עזרא

לכלם כהנים וישראלים: (א) וטעם ויהי ביום כלות משה. אחר ברכת כהנים כי כן היה כי ביום שנשא אהרן את ידיו אל העם ויברכם החלה חנוכת המזבח ופסוק ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן לעד על דברי המעתיקים כי היה סותרו ומקימו וחוזר לסותרו ולהקימו כל ז׳ ימי המלואים להרגילם כי טעם ויקדש אותם בהזאת הדם בשבעת ימי המלואים: ואת המזבח ואת כל כליו. דבק עם ביום כלות משה להקים את המשכן והטעם שהקים המזבח במקומו: ואת כל כליו וימשחם. בשמן המשחה: ויקדש אתם. בדם והזכיר המזבח בעבור החנוכה: (ב) ויקריבו נשיאי ישראל. שם כלל והטעם שעשו קרבן לה׳ אל פתח אהל מועד: (ג) צב. כמו ובצבים ובפרדים מין ממיני השוורים המושכים את העגלות וי"א שהוא כטעב מלאות יותר מדאי מגזרת ואת בטנך צבה בדרך רחוקה, כבר בארתי בספר מאזנים שמ"ם שניב עשר דבק ומוכרת והטעם שנים ועשר ונסמך אל עשר לקצר כמו שלש עשרה וכן שלש אלה ובאה מלת שני עשר בחסרון מ"ם דרך קצרה: על שני הנשאים. כמו לשני אמר הכתוב וקרבנו כי כבר הזכיר המקריב והוי"ו יש לו טעם כאומר וזה קרבנו ואמר בשני הקריב את קרבנו כי כן דרך המקרא כמו ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי בעבור שארכו לו הדברים וכן ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר

אבי עזר

כתב הרב בספר מאזנים שהוא על דרך אדם שת אנוש בלא וי"ו העיטוף על כן

רבינו בחיי

(א) **ויהי** ביום כלות משה. נכתב זה אחר ברכת כהנים כי כן היה שהרי

מרפא לשון

המפורש בל׳ הקדש, אז, ואנא אבריכנון לישראל, ואני, הקב"ה ובית דינו הכל יסכימו לברך את ישראל. כד) יברכך ה׳, בכל ספרי תימן הקדמוניות לא נמצא תר׳ על ג׳ פסוקים אלו יברכך יאר ישא, וכ"כ השל"ה ב׳ רבי׳ יונה ז"ל ובשם סידור מהר"ר היר"ץ ז"ל שאין תרגום לג׳ פסוקים אלו ומט"ז נק׳ ברכה המשולשת שצריך הקורא לקרות הפסוק ג"פ כמו עטרות ודיבן וכיוצא. גם הרב בעל נור אלצ׳לאם ז"ל (יצא לאור בתוספת תרגום עברי והערות על ידי בשנת תשט"ו. יק"א) כתב שאין לה תרגום כלל ע"ש. גם המתר׳ הירוש׳ כתב ג׳ פסוקים אלו תחלה קרא ותר׳ ואח"כ חזר לתרגמם מה שתר׳, שמזה נר׳ שהוצרך לתר׳ קרא ותר׳, והנה גם מהתר׳ הזה הנמצא בחומשים יש ללמוד שאינו מתרגום של כל התורה שכן דבריו מגומגמים שתר׳ יאר ה׳ פניו, ינהר ה׳ שכינתיה, וכן ישא ה׳ פניו יקביל ה׳ שכינתיה, ואין פעלים אלו ינהר, יקביל, נופלים על מדת שכינתיה כפי הלשון בייחס אל האדם, וכמעט שיש במשמעותו פירוד בין הדבקים ח"ו שמשמעותו שהשם של אדני דבר בפע"צ ושם שכינתיה דבר בפע"צ, ולא נמצא כן בכל התרגום כיוצא בזה, ואלו תר׳ ינהר ה׳ סבר אפיה לותך, ישא ה׳ סבר

נחל קדומים

מן המזיקים הן הסט"א אשר גונבים וגוזלים שפע וניצוצי המצות לבל ישלטו עליך וכמ"ש דהוו מכריזי ברקיעא הזהרו בר"מ ובתורתו וגם אמרו רז"ל וישמרך מן החטא ובזה אתה נשמר מן המזיקין. א"נ אפשר במ"ש הרב ראשית חכמה בשער היראה בפ׳ האותי לא תיראו אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול שהרואה דיוקן המלך צריך לירא מפניו ולשמור עצמו שלא יחטא וזהו אם מפני לא תחילו שהתורה היא דיוקן המלך וצריך לירא ממנו ע"ש באריכות. וז"ש וישמרך מן החטא. וזה כי יאר ה׳ פניו אליך בתורה כמשז"ל

מסורת הקריאה

מש"כ לעיל ד׳ ו׳: (ג) עגלת, העי"ן בסגול מפני הסמיכות, ונמסר עליו ג׳ חסר, ופלוגתא עליה כי אמרי עגלות, ר"ל על דין יש פלוגתא דאמרי דצ"ל עגלות העי"ן בח"פ, וכתב ע"ז במ"ש וז"ל, ואנחנו לא שמענו ולא ראינו בו מחלוקת כי בכל הספרים בסגול, וכן כתב בעל הלשון שהשם ואופן עגלה וקבוצו ויתן להם יוסף עגלות, ובסמיכות שש עגלת צב, וענין אחר עגל בן בקר, וקבוצו עגלים ולנקבה עגלה וקבוצו עגלות וכן בסמיכות לעגלות בית און

לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ה קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד
וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי
עֲבֹדָתוֹ׃ ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת
וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם׃
ז אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת
הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם׃
ח וְאֵת ׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת
הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם
בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ ט וְלִבְנֵי
קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ
עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ׃ י וַיַּקְרִיבוּ
הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם
הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־

תפסיר הרס"ג

אלמסכן: (ד) פקאל אללה למוסי קאילא: (ה) כ'ד'הא מנהם. ותכון לכ'דמה' כ'בא אלמחצ'ר. ואדפעהא אלי כל פריק מן אללויאניין. חסב כ'דמתהם: (ו) פאכ'ד' מוסי. אלעגל ואלבקר. פדפעהא אלי אללויאניין: (ז) עגלתין וארבע בקראת. דפעהא לבני גרשון. חסב כ'דמתהם: (ח) וארבע עגל. ות'מאן בקראת. דפע לבני מררי. חסב כ'דמתהם. ואלגמיע עלי יד איתמר. אבן הרון אלאמאם: (ט) ולבני קהת לם ידפע שייא. לאן כ'דמה' אלקדס עליהם. ואנמי יחמלונה עלי אכתאפהם: (י) ולמא קדם אלאשראף דשן אלמד'בח. פי יום מסח. וקדמו קראבינהם בין ידי

נוה שלום

(י) ויקריבו, ולמא קדם אלשראף וכו'

אבן עזרא

המלכה ולא הזכיר ביתר הנשיאים הקריב כי אחז דרך קצרה וכן לגלגלותם במספר ראובן ושמעון לבדם

רבינו בחיי

ביום שנשא אהרן את ידיו אל העם התחילה חנוכת המזבח ופסוק זה מורה כדברי רז"ל שהיה משה סותר את המשכן בשבעת ימי המלואים. וימשחם בשמן המשחה. ויקדש אותם בהזאה: ובמדרש ויהי ביום כלות משה זהו שאמר הכתוב (משלי כז) נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדוניו יכובד. אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אלא בכל מה שהאדם יגע ונותן נפשו על הדבר אין הקב"ה מקפח שכרו לכך נאמר נוצר תאנה וגו' תדע לך ששלמה בנה בית המקדש ובשביל שנתן דוד נפשו עליו נקרא על שמו שנאמר (תהלים ל) מזמור שיר חנוכת הבית לדוד לשלמה אין כתיב כאן אלא לדוד. וכן אתה מוצא במשכן שבשביל שנתן משה נפשו על המשכן אמר הקב"ה איני כותבו אלא על שמו שנאמר ויהי ביום כלות משה הוי אומר נוצר תאנה יאכל פריה. דבר אחר וימי ביום כלות משה זהו

תרגום אונקלוס

לְקֳדָם מַשְׁכְּנָא: ד. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר: ה. סַב (י"נ קַבֵּיל) מִנְּהוֹן. וִיהוֹן לְמִפְלַח. יָת פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא. וְתִתֵּין יָתְהוֹן לְלֵיוָאֵי. גְּבַר כְּמִסַּת פּוּלְחָנֵיהּ: ו. וּנְסֵיב מֹשֶׁה. יָת עֶגְלָתָא וְיָת תּוֹרֵי. וִיהַב יָתְהוֹן לְלֵיוָאֵי: ז. יָת תַּרְתֵּין עֶגְלָן. וְיָת אַרְבְּעָה תוֹרִין. יְהַב לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן. כְּמִסַּת פּוּלְחָנְהוֹן: ח. וְיָת אַרְבַּע עֶגְלָן. וְיָת תְּמָנְיָא תוֹרִין. יְהַב לִבְנֵי מְרָרִי. כְּמִסַּת פּוּלְחָנְהוֹן. בִּידָא דְאִיתָמָר. בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא: ט. וְלִבְנֵי קְהָת לָא יְהַב. אֲרֵי פּוּלְחַן קוּדְשָׁא עֲלֵיהוֹן. בְּכַתְפָּא נָטְלִין: י. וְקָרִיבוּ רַבְרְבַיָּא. יָת חֲנוּכַּת מַדְבְּחָא. בְּיוֹמָא דְרַבִּיאוּ (נ"י דְרַבִּיו) יָתֵיהּ. וְקָרִיבוּ רַבְרְבַיָּא.

ת"א ולבני קהת. סוטה לה עכלין יא:

רש"י

המשכן. שלא קיבל משה מידם עד שנאמר לו ק מפי המקום. אמר רבי נתן מה ראו הנשיאים להתנדב כאן בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחלה. אלא כך אמרו הנשיאים יתנדבו צבור מה שיתנדבו ומה שמחסרים אנו משלימים, כיון שראו שהשלימו צבור את הכל שנא' (שמות לו) והמלאכה היתה דים אמרו מעתה מה לנו לעשות הביאו את אבני השוהם והמלואים לאפוד ולחשן לכך התנדבו כאן תחלה: (ח) כפי עבודתם. שהיה משא בני גרשון קל משל מררי שהיו נושאים הקרשים והעמודים והאדנים: (ט) כי עבודת הקדש עליהם. משא דבר הקדושה הארון והשלחן וגו' לפיכך בכתף ישאו: (י) ויקריבו הנשאים את חנוכת המזבח. לאחר שהתנדבו העגלות והבקר לשאת המשכן נשאם לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו: ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח.

שפתי חכמים

רודים אותם שוטרים במלרים במקלות על שלא דחקו את בני ישראל להשלים מנין הלבנים, ואע"פ שהעומדים על הפקודים עדיין לא נתמנו עד אחד באייר י"ל שהכ' דבר על העתיד שיעמדו על הפקודים באחד באייר: ק דהל"כ מאי לפני המשכן דהא בכל כתיב ויביאו את קרבנם לפני ה' דהיינו לפני המשכן שהם שכן כבודו יתעלה ומטעם זה דרשו ג"כ בלפני המזבח שלא קבל מהם משום שבכל כתיב ויקריבו הנשיאים את חנכת המזבח ואם

סדר ברכת כהנים

באהרן וגו' והרב לא תעבור באהרלכם. וע"כ אמר בל' יחיד ברכם לכל אחת ואחת. ואמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, לפי שאמר למעלה כה תברכו את בני ישראל אמור להם שמשמעו אם תברכו כסדר הזה תהיה ברכה שלמה ואם לא יהיה כסדר הזה לא תהיה ברכה. חזר ואמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, כי אע"פ שלא תאמרו כסדר הזה בשימת שמי על בני ישראל כמו שיהיה אני אברכם. יש לדקדק למה בין יאר ה' לפניו אליך יש טעם פסיק, וכן בין ישא ה' לפניו אליך וישם לך שלום ג"כ יש טעם פסיק, ובין יברכך ה' לוישמרך אין טעם פסיק ונראה לומר כי הברכות אינם בלי הפסק ובשופע תמידים, אבל כשאמר יאר ה' פניו אליך הרגיש שכתוב כי אין אפשר להיות אור פני ה' לנגד שום נברא כי אפי' מלאכי השרת אינם יכולים לסבול אפי' אחד מאלף מאור כבודו וכמו שאמר הכ' במשה רבינו ע"ה לא תוכל לראות פני פתם וכל שכן הפנים המאירים אשר אין כל בריה יכולה לעמוד ע"ז. ולכן לטעם זה שוהם טעם פסיק ר"ל כי מה שאמר הכ' יאר ה' פניו וגו' הוא בהפסק בכמה מחילות, וכן בפסוק ישא פניו בטעם פסיק בכמה מחילות ועם זה יוכל לסבול אור פניו ית' ויתעלה שמו:

מצות השם

(ס) [סעט] (עשה קמ) שנלטוה כל שבט לוי לשאת את הארון על כתפיהם כשירצו להוליכו ממקום למקום שנא' כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו:

נחל קדומים

דזהו פניו דיוקן המלך שהיא התורה והיא חותם המלך כמ"ש הרב הגז' ועל ידי זה וישמרך מן החטא. ואפשר במ"ש בנדרים דף מ"ט דאמרו ליה לרב יהודה פניך דומין למלוי רביות ומגדלי חזירין. ומטרוניתא א"ל מורה ורוי והוא השיב דביאודאי אסירן אך חכמת אדם תאיר פניו ע"ש וזה רמז וישמרך מן החטא ובכלל הני מילי דרבית ואביזרייהו ועכ"ז יאר פניו אליך ויהיו לך פנים מאירות ומזהירות בתורה חכמת אדם תאיר פניו. ועוד אפשר לומר כי הנה אמרו במדרש יברכך ה' ברכת המפורשת בתורה ברוך תהיה מכל העמים וישמרך ישמור ברית אבותיך. ונקדים מ"ש רז"ל לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור דוד דניאל נתברכו מפי שני הדיוטות ארונה ודריוש וכו' ומקשים ממשז"ל שרבקה היתה עקרה שלא יאמרו ברכתנו עשתה פירות ומחלקים דכשהמתברך הוא גדול כגון דוד ודניאל אז היא מתקיימת דכל שידעו העולם שהמתברכים הם גדולים הם כי לא להזכיר דברכת הדיוטות נתקיימה אבל רבקה קטנה ואכתי לא שמיע צדקתה ויושר לבה אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לא מצד צדקתה רק מברכת לבן ובזה פירשו כת הקודמים פ' ברוך תהיה מכל העמים וכי תאמרו

מרפא לשון

אפיה לותך כמו שתר' המתר' בתהלים נסה עלינו אור פניך ה' נסה עלנא ניהור סבר אפך ה', היה הלשון מתובל ומתפרש יפה. ואחר שידעו שפסוקים אלו בלא תר' צ"ל למה היו בלא תר' ואם מפני שארז"ל ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין הלוא מעשה ראובן ומעשה עגל שני נקראין ולא מתר' ויש להן תרגום, ואם מפני שאמרו בפ' אלו נאמרין דברכת כהנים אין נאמרין אלא בלה"ק הלא ברכות וקללות ומקרא בכורים וכל אותן שאין נאמרין אלא בלה"ק יש להן תר', וי"ל דשאני ברכת כהנים דאית בה תרתי שאינה נאמרת אלא בלה"ק, ונקראת ולא מיתרגמת, ולזה לא הוצרכה לתר' לעולם, ומלבד זה נר' עוד טעם גדול מזה דמפני שעיקר מצותה להזכיר השם ככתבו ולא בכינויו כדאי' בסוטה לח, וכבר נת' בפ' בראשית שאין כוונת התר' בשם ה' אלא כפי קריאתו בכנוי אדנות לזה נמנע מלתר' ברכת כהנים כלל, ודכוותיה בצלם אלהים שלא תרגמו מפני שאין לו פירוש אלא בלה"ק וסי' בצל"ם אלהי"ם עולה רמ"ח ולו תר' בצלם אדני היה עושה פגם גדול, וכן בדמות אלהים, ועוד כיוצא בזה קדש לה' שבציץ שהניחו קרא ותר' מפני שם המפורש, ומן הפלא שאף המתרגם של תהלים

תרגום אונקלוס

יָת קוּרְבָּנְהוֹן לִקְדָם מַדְבְּחָא: יא. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. רַבָּא חַד לְיוֹמָא. רַבָּא חַד לְיוֹמָא. יְקָרְבוּן יָת קוּרְבָּנְהוֹן. לַחֲנֻכַּת מַדְבְּחָא: יב. וַהֲוָה. דִּמְקָרֵיב. בְּיוֹמָא קַדְמָאָה יָת קוּרְבָּנֵיהּ. נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה: יג. וְקוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא. מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקָלַהּ. מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף. מַתְקְלֵיהּ שִׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא. תַּרְוֵיהוֹן מְלַן. סוּלְתָּא. דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא: יד.

במדבר ז נשא

קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: יא וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם
נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם
לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: ס יב וַיְהִי הַמַּקְרִיב
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־
עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה: יג וְקָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

ת"א נשיא אחד. קידושין מב: ביום הראשון. מ"ק ט: קרבנות הנשיאים כולם. עקדה שער כז: שניהם מלאים. זבחים פט מנחות ס יט:

תפסיר הרס"ג

אלמד'בח: (יא) פקאל אללה למוסי. שריף ואחד פי כל יום. יקרב קרבאנה דשנא לאלמד'בח: (יב) פכאן אלמקרב. פי אליום אלאוול קרבאנה. נחשון אבן עמינדב מן סבט יהודה: (יג) וכאן קרבאנה קצעה מן פצ'ה. וזנהא מאיה ות'לאת'ין מת'קאל במת'קאל אלקדס. וכ'רנוב פצ'ה וזנה סבעין מת'קאל. כלאהמא ממלוון. סמדא

נוה שלום

(יא) ויאמר ה', קאל אללה וכו', דבק.

רבינו בחיי

שאמר הכתוב (תהלים נא) היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל. לפי שבעוה"ז הקריבו קמעא שנאמר ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון וגו' קרבנו קערת כסף אחת עשרה זהב שעיר עזים אחד ולזבח השלמים בקר שנים הרי כל הקרבן למה הדבר דומה למלך שיצא לדרך והיו מביאין לפניו סעודה לפי הדרך ולפי הפונדק אמר להן המלך כך אתם מכבדים אותי וכך אתם נותנין לי ואני מלך ושליט בעולם אמרו אדוננו בדרך אנו ונותנין לפי הדרך ולפי הפונדק הכנסנו לך אלא הכנס למדינה וכשתכנס לפלטרין שלך אתה רואה כמה אנו מכבדין אותך. כך כשהוקם המשכן הקריבו כל הנשיאים דורון קערה אחת כף אחת פר אחד שעיר עזים אחד איל אחד אמר להן הקב"ה כך הוא כבודי אמרו לפניו רבש"ע במדבר אנו ולפי המדבר הקרבנו לך אלא כשתכנס לפלטרין שלך אתה רואה כמה פרים וכמה קרבנות נקריב לפניך שנאמר (שם) היטיבה ברצונך את ציון וגו' אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים ולא פר אחד. וכן אתה מוצא בשלמה כשבנה בית המקדש (מ"א ח) ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את בית ה' המלך וכל בני ישראל. וכן בימי עזרא מה כתיב (עזרא ו) ויקריבו לחנוכת בית אלה דנא תורין

בעל הטורים

וקליר: ושני עשר בקר. כנגד י"ב שבטים וי"ב מזלות: (יג) וקרבנו. ו' יתירה ע"ש ו' בנים שיצאו ממנו וכולם נתברכו בו' ברכות. ו' בנים יצאו מנחשון בעלי ו' ברכות, ואלו הן. דוד משיח דניאל חנניה מישאל ועזריה. דוד דכתיב בים יודע נגן וגבור חיל איש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו. יודע נגן שיודע לשאול. וגבור חיל יודע להשיב. איש מלחמה יודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. ונבון דבר מבין דבר מתוך דבר. ואיש תואר שמראה פנים בהלכה. וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום. משיח דכתיב ביה ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'. דניאל חנניה מישאל ועזריה דכתיב בהן ילדים אשר אין בהם כל מום וטובי מראה ומשכילים בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך. ד"א למה וקרבנו עם ו' יתירה כנגד ששה דברים שנתחדשו באותו היום בעולם. ראשון לשכינה ששרתה בישראל, ראשון לנשיאים. ראשון לברכת כהנים, ראשון למחילת מחנה שכינה, ראשון לאיסור במה, ראשון לירידת האש. יצא בן נחשון בשם מדות שבנה יסוד בית המקדש. ולמה נקרא שמו נחשון על שירד תחלה לנחשול שבים. בכולן כתיב נשיא חוץ מיהודה שלמוד הוא אותו השבט להקטין את עצמו ישב לא עבדך תחת הנער. וכן בדוד הוא אומר הוא הקטן. בכל אחד יש ששה פסוקים כנגד ששת ימי המעשה. ובכל אחד הוכפל שמו הרי כ"ד כנגד כ"ד שעות ביום ובלילה: שלשים ומאה משקלה. כנגד שנות אדם עד שנולד שת: שבעים שקל. כנגד ע' שנה שהשיא לבניו [אולי צ"ל לדוד המלך ע"ה] ולהצילם משבעים אומות: שבעים שקל. בגימ' שבעים

רשב"ם

רחוקים: (יג) וקרבנו. מוסב למעלה, ויהי המקריב נחשון. וקרבנו היה כך וכך כסדר הכתובים בד' דגלים הביאו קרבנותיהם. דגל יהודה ואחרי כן דגל ראובן

רש"י

כי לא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה: (יא) יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח. (זבחים כח) ועדיין לא היה יודע משה היאך יקריבו אם כסדר תולדותם אם כסדר המסעות עד שנאמר לו מפי הקב"ה יקריבו למסעות איש יומו: (יב) ביום הראשון. אותו היום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים וכו', כדאיתא בסדר עולם: למטה יהודה. יחסו הכתוב על שבטו ולא שגבה משבטו והקריב ת או אינו אומר למטה יהודה אלא שגבה משבטו והביא ת"ל זה קרבן נחשון משלו הביא: (יג) שניהם מלאים סלת. למנחת

שפתי חכמים

כן נ"ל עוד ויקריבו לפני המזבח: ר דאל"כ מאי לפני המזבח דקאמר ונהו ויאמר ה' אל משה וגו' הבא אחריו דמשמע שאם לא אמר לו הש"י לא היה מקבלם והא דאמר לו הש"י נשיא אחד ליום וגו' אף שלא מצינו שנסתפק משה בזה בהכי לא פרש"י אלא אם כסדר תולדותם כו' י"ל דהשם השיב לו מעצמו בלתי שאלת משה שן יבא לטעות ולומר שכולם יקריבו קרבנם ביום אחד כיון שכולם ביחד הביאו קרבנם והיו כולם זריזים במלוה דין הוא שיהיו כלם שוים בהקרבתן עד שהולך השם לומר נשיא אחד ליום וק"ל. והרא"ם כתב שנסתפק גם בזה אם כלם יקריבו ביום אחד או כל אחד ביומו, מיד השיב לו הש"י נשיא אחד ליום, וע"ש מה שהקשה. ותירץ שם ואין כל כך לורך הספק מ"ש קלרתי ולא הבאתיו: ש כתב הרא"ם ויש לתמוה היאך נסתפק משה בסדר המקריבים אם כתולדותם או כפי מסעם והלא עדיין לא נאמרו סדר המסעות עד אחד באייר כמו שמפורש בפ' במדבר ושמא י"ל שמאז שבאה בהר סיני ארבעים ימים האחרונים הודיעו. השם חילוף הבכורים עם הלוים וחילוק הדגלים וסדר מסע המחנות, עכ"ל. ול"נ שידע משה סדר מסעות וחילוק הדגלים מיעקב הביננו ע"ש כמו שפרש"י בפ' במדבר בפסוק איש על דגלו באותות וגו' באותות שמסר להם אביהם כו', ומסתמא גם כמסעות היו כן דאין סברא שיהיו המסעות משונים מן הדגלים וק"ל: ת כלומר אין פי' למ"ד למטה יהודה כלמ"ד אמרי לי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ויהי המקריב ביום הראשון. משמע אע"פ שאינו ראוי להקריב ראשון שאינו גדול שבשבטים שהרי ראובן ושמעון גדולים ממנו אלא שהוא תחלה לכל דבר כדפרי' לעיל א"נ לפי שהיה נשיאו גיסו של אהרן כהן גדול ביום הראשון בניסן היה: (יג) וקרבנו. ו' יתירה שלא יגיס דעתו על שזכה להקריב ראשון לכך כתיב וקרבנו דמשמע שיש אחר שקדמו דוה"ו מוסיף על ענין ראשון ולכך כמי לא הוזכר בו נשיא כמו באחרים: קערת כסף אחת. כנגד יוכבד שהיתה בת ק"ל שנה: מזרק אחד כסף. כנגד

מרפא לשון

בפ' נסה עלינו אור פניך ה' הגיה מלת נסה קרא ותר' כמו שהוא מקורה בברכת כהנים, ומאחר שנתבארו בטוב טעם ודעת דג' פסוקים אלו קרא ותר' צריך לפרש אם צריך המשלים הפרשה שמו"ת לקרות פסוקים אלו כל אחד ואחד ג"פ כפ' עטרות ודיבן וזולתו ואח"כ יתר' מספק כמ"ש השל"ה ז"ל, ונראה דיש לחלק, דפ' עטרות ודיבן יש לו תר' אלא שמפני שכולו שמות עצמיים נזדמן להיות בסגנון אחד עם המקרא אבל פסוקים אלו אין להם תרגום כלל וכשכופל הפסוק פעם שלישית אינו אלא כופל המקרא, ומה טעם לקרות פסוקים אלו ג' פעמים יותר מכל פסוקי התורה, ולעד"ן שטוב לקרות תחלה כל פסוקי פ' זו מתחלת דבר אל אהרן עד ואני אברכם שנים מקרא ואח"כ יתרגם כל פסוקים אלו ביחד ויאמר כך מליל עם אהרן ועם בנוהי למימר כדין תברכון ית ב"י כד יימרון להון, יברכך ה' וישמרך, יאר וכו' ישא וכו' וישוון את ברכת שמי וכו' שבאופן זה אינו ככופל המקרא ג"פ ואח"כ יקרא תרגום פרשה זו כמו שהוא בחומשים לצאת מידי ספק שמא הוא תרגום עיקרי. ב) ויקריבו נשיאי ישראל, וקריבו. ה"ג הקוף בקמ"ץ דלא כמ"ש היא"ר ז"ל. ג) עגלות צב, עגלן כד מחפיין.

נחל קדומים

דברכתם לנו למוקש דיאמרו שברכתם עשתה פירות לז"א לא יהיה בך עקר ועקרה עכ"ד. ובזה אפשר יברכך ה' בברכה המפורשת ברוך תהיה מכל העמים וכי תימא כשאני מבורך מכל העמים יש חשש דלא תתקיים שום ברכה שמא יאמרו הגוים ברכותנו עשתה פירות לז"א וישמרך ישמור ברית אבותיך שאתה מלא וגדוש ומוחזק בברכת אבות וגבירות ואין להם פה לומר כי ברכתם עשתה פירות. ומה גם בהיותך ברוך מכל העמים דכיון שהם רבים המברכים וכל

מסורת הקריאה

(הושע י' ה') עכ"ל: לאחד, הלמ"ד בשוא ולא בקמץ: (ה) העגלת, העי"ן בח"פ: (יא) ליום, נמסר ב' דגשים ב' בו, ר"ל דנמצא בתנ"ך מלת ליום דגושים בכ' מקומות שהלמ"ד בפתח והיו"ד בדגש, וב' בו, ר"ל ב' כתיב בפסוק הזה, וסי' במס"ר: (יג) מזרק, הרי"ש בקמץ וכן חבריו ומסור עליהם כולם קמץ: בשמן, נמסר כולהו דגושים

כלי יקר

(יב) ויהי המקריב ביום הראשון וגומר. סמך פרשה זו לברכה

יד כף אחת עשרה זהב מלאה
קטרת: טו פר אחד בן־בקר איל
אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה:
טז שעיר־עזים אחד לחטאת:
יז ולזבח השלמים בקר שנים אילם
חמשה עתודים חמשה כבשים
בני־שנה חמשה זה קרבן נחשון
בן־עמינדב: פ יח ביום השני הקריב

תרגום אונקלוס

בזכא חדא . מתקלה עשר סלעין היא דדהב מליא קטורת בוסמיא : טו. תור חד בר תורי . דכר חד . אמר חד בר שתיה לעלתא : טז. צפיר בר עזין חד לחטאתא : יז. ולנכסת קודשיא תורי תרין . דכרי חמשא גדי חמשא . אמרין בני שנא חמשא . דין . קורבנא דנחשון בר עמינדב : יח. ביומא תנינא . קריב

ת"א כף אחת עשרה זהב. פסחים יט מגילה כג:

תפסיר הרס"ג

מלתותא בדהן לאלהדייה: (יד) ודרגא מן ד'ה'ב. וזנה עשרה מת'קאיל ממלווא בכ'ורא: (טו) ות'ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (טז) ועתודא מן אלמאעז לאלד'כוה: (יז) ולד'בח אלסלאמה בקרתין, וכ'מסה כבאש וכ'מסה עתדאן. וכ'מסה חמלאן בני סנה. הד'א קרבאן נחשון אבן עמינדב: יח) פכאן אלמקרב פי אליום אלת'אני.

נוה שלום

(יד) כף אחת, ודרגא מן ד'הב, כף של זהב משקלה עשרה שקלים וכעין

רבינו בחיי

מאה דכרין מאתן אמרין ארבע מאה וצפירי עזים לחטאת על כל ישראל תרי עשר למנין שבטי ישראל. דבר אחר ויהי ביום כלות משה אמר רבי יוחנן כלת לשון כלה הוא שעד שלא הוקם המשכן המזיקין מצוין בעולם כשהיה משה עולה להר היה אומר המזמור (תהלים צא) יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן מי שיושב בסתרו של עולם בצלו יתלונן שלן שם ק"כ יום כמנין צ"ל אומר לה' מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו. אמר לו הקב"ה בי בטחת אני עומד. כי הוא יצילך מפח יקוש במצודתו של דוד שנתפש ליהרג שנאמר (ש"א כג) ושאול ואנשיו עוטרים אל דוד ואל אנשים לתפשם. ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו ארשב"ל צנה אני עושה לך וכל מי שסוחר בתורה לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם יש מזיק שהוא פורח כעוף. ומקטב ישוד צהרים זהו קטב מרירי שכל מי שרואה אותו אין לו חיים בעולם בין אדם בין בהמה וחיה. כיצד עשוי ראשו דומה לעגל וקרן אחת יוצאת מתחת מצחו ושולט מי"ז בתמוז ועד תשעה באב. לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך זה אוהל מועד עד שהוקם המשכן היו המזיקין מצויין וביום שהוקם כלו: ונראה לפי המדרש הזה כי מה שאומר על שחל ופתן וכפיר ותנין הם הם ד' כתות שהשדים

בעל הטורים

כפש בשביל שבעים שירדו למצרים: (יד) כף אחת. כנגד התורה שנתנה מכף ידו של הקב"ה: עשרה זהב. כנגד עשרת הדברות: מלאה קטרת. תחליף הק' בד' בא"ת ב"ש יעלה למנין תרי"ג: (טו) פר אחד. כנגד אברהם ואל הבקר רץ אברהם. איל כנגד יצחק. כבש כנגד יעקב והכשבים הפריד יעקב: פר איל כבש. בגימ' אברהם יצחק ויעקב: (יז) ולזבח השלמים בקר שנים. כנגד משה ואהרן שעשו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים: אילים כבשים עתודים. שלשה מינים כנגד כהנים לוים וישראלי' וכנגד תורה נביאים וכתובים: עתודים. מלא ו' שדוד שעמד ממנו נתברך בשש ברכות ואין עתודים אלא ל' עתידה כמד"א אשר התעתדו לגלים ואומר ועתדה בשדה לך. פי' יבא בן נחשון בשש מדות ויבנה יסוד בית המקדש. ד"א וקרבנו למה ו' יתירה כנגד ו' דברים שניטלו מאדם הראשון ועתידין לחזור כשיבא בן נחשון הוא המשיח ואלו הן הששה דברים שניטלו מאדם הראשון זיוו דכתיב משנה פניו ותשלחהו. חייו דכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב. קומתו דכתיב ויתחבא האדם מלמד שנגרעת קומתו ונעשית של מאה אמה. פירות הארץ והאילן דכתי' ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה. מאורות דכתיב וחפרה הלבנה ובושה החמה, ומנין שגנזן שנא' וימנע מרשעים אורם, ומנין שעתידין לחזור בימי המשיח שנא' והוציא כלאת השמש בגבורתו. חייו דכתיב כי כימי העץ ימי עמי ת"ק שנה סדן של שקמה ת"ק שנה. קומתו דכתיב ואולך אתכם קוממיות בקומה זקופה. פירות הארץ והאילן דכתיב הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה. מאורות דכתיב והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים: (יח) ביום השני הקריב. בגימט' נתן להם עלה:

שפתי חכמים

ביאיה פירושו בעבור נטה יהודה שגבה משבטו והקריב ופירש למטה כמו ממטה: א שהיא מנחה לאשוה האמורה בויקרא ולא למנחת נסכים שהוא דבר הלמד מענינו מה מלאה קטרת כדכה אף מלאה סלת נדבה: ב דק"ל דעשרה זהב משמע שהיה עשרה זהובים של מטבע והיאך יכול להיות זהב דאם היה כף לא היה מטבע של זהב: ג פי' לא מצינו שום יחיד יביא קטרת על אחד מב' מזבחות ואף הקטרת אינה נקטרת אלא על המזבח הפנימי וכאן נעשו בני שינוים: ד שהרי כאן אין כתיב אלנו שום מספר אחר שהוא יותר מאחד עד שהולרך לכתוב בפי' מלת א' להבדילו מן המספר השני אלא לדרשא קאתי, ועי"ל נדשינה קרא וכתב פר אחד בן בקר ולא כתיב פר בן בקר אחד לדרשא קאתי: ה פי' קבר התהום הוא שלא הכיר בה אדם כלומר כאלו הוא משוקע בתהום שאין דרך האדם להשיג שיש שם קבר והיו צריכין להטהר מטומאה זו ומגיעת ספק טומאה, דאל"כ לא היו רשאים לבא למקדש או לעזרה דטומאתן ספקות שאפשר לכפר עליהם ע"י שעיר חטאת הוללכה כפרה, אבל טומאה ודאי נדחית מפני קרבן לבור כמו הפסח שנדחית הטומאה מפניו אם היו רוב

רש"י

א נדבה: (יד) עשרה זהב. כתרגומו משקל עשר שקלי הקדש ב היה בה: מלאה קטרת. לא מצינו קטרת ליחיד ג ולא על המזבח החיצון אלא זו בלבד והוראת שעה היתה: (טו) פר אחד. מיוחד ד שבעדרו: (טז) שעיר עזים אחד לחטאת. לכפר על קבר ה התהום (ע' ברא"ס)

דעת זקנים מבעלי התוספות

משה שהיה שקול כשבעים זקנים: שניהם מלאים. יכול אהרן אינו כמוהו ת"ל שניהם מלאים שניהם שוים: (יד) כף אחת עשרה זהב. כנגד עשרת הדברות שקבל משה שמלאות ריח טוב כקטרת. ויש להוכיח מכאן מה שאחז"ל כוס של ברהמ"ז שוה מ' זהובים וה"פ דקרא אחת מכ"ף דהיינו מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום כמנין כף. עשרה זהב. שוה עשרה זהובים. וא"כ כוס של ברכה שיש בו ארבע ברכות שוה מ' זהובים:

(יז) ולזבח השלמים. כנגד כל התורה שנא' וכל נתיבותיה שלום: בקר שנים. שכתובה בשני לוחות: אלים חמשה עתודים חמשה. כנגד ה' דברות על לוח זה וה' על לוח זה: כבשים חמשה כנגד ה' חומשי תורה, וכל באר עתודים כתיב חסר וא"ו וזה מלא, לפי שנתחדשו באותו יום ששה דברים. ראשון לכהונה. ראשון לנשיאים, ראשון לקרבנות, ראשון לחדשים, ראשון ניליאת מצרים, ראשון לאסור הבמות, זהו מלאתי. ולא נהירא לי שהרי במס' שבת בפ' ר"ע מסיק אותו היום נטל עשר עטרות וכו' אלמא נתחדשו יותר מששה דברים. לכך נ"ל דוא"ו דוקרבנו אצטריך ליה ללמוד שלא יתגאה וא"ו דהכא רמז לששה לדיקים שילאו מנחשון כדפי' לעיל, ומאי טעמא לא הקריבו אלא דבר מועט פר אחד איל אחד, משל למלך שילא לדרך והיו מביאים לפניו סעודה לפי הדרך ולפי הפונדק אמר להם המלך כך אתם מכבדים אותי, אמרו לו אדונינו המלך בדרך אנו נותנים לפי הדרך ולפי הפונדק אבל כשתכנס לפלטרין שלך אז תראה כמה אנו מכבדין אותך. כך כשהוקם המשכן הקריבו הנשיאים קמעא אמר הקב"ה זהו כבודי בדבר מועט, אמרו לפניו רבון העולמים במדבר אנו עומדין ולפי המדבר אנו מקריבין לפניך אבל כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותכנס לתוך פלטרין שלך אז תראה כמה קרבנות וכמה פרים נקריב לפניך, וזה"ש היטיבה ברצונך את ציון וגו' אז תחפוץ זבחי לדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים ולא פר אחד, וכן אתה מולא בשלמה כשחנך את הבית מה כתיב שם ויזבח שלמה את זבח השלמים בקר עשרים ושנים אלף ולאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את בית ה'. וכן בימי עזרא כתיב והקריבו בית אלהא דנא תורין מאה דכרין מאתן אמרין ארבע מאה: (יח) ביום השני הקריב וגו' נשיא יששכר. לפי ששבטו של יששכר היו חכמים בתורה שנא' ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לכך זכו להקריב בשני וע"פ הדבור היה לכך כתיב הקריב כחוק היה ונתקרב. ורש"י פי' בענין אחר וגם פי' למה הקריב חסר יו"ד:

נחל קדומים

העמים יחד כלם יברכוך אין שוב א' יכול לומר ברכתי עשתה פירות דנודע דכלם מברכים ושאני רבקה דלבן ודעמיה ברכוה ולבן ראש להם. אבל כל העמים שנא ושנא. ואם ס"ס תחוש ישמור ברית אבותיך ואתה מוחזק וגדול. והנה בא"ר יאר ה' פניו אליך ויחנך ואמרו במדרש יאר ה' פניו אליך בתורה ויחונך לגאול אותך כמד"א ה' חננו לך קוינו עכ"ל. ואפשר בפשיטות במשז"ל אין הגליות מתכנסות אלא בזכות התורה וז"ש יאר ה' פניו אליך ויחונך יאר בתורה ובזכות התורה יחנך לגאול אותך כמשז"ל מדכתיב גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם: יג (ט) וקרבנו קערת כסף אחת וגו'. אמרו רז"ל במדרש כנגד ק"ל שנים שהוליד אדם הראשון שדין ירוחין וכו' משקלה אותיות משה ק"ל ירמוז אל אמו שילדתו בת ק"ל שנה והוא גלגולו של שת שנולד אחר ק"ל שנה. רבינו האר"י זצ"ל: טו (יוד) פר איל כבש. בגימטריא אברהם ויצחק ויעקב ע"ה ולזבח השלמים בקר שנים כנגד נח ואברהם שהיו שלום בעולם וראו זה את זה ב"ח שנים. רבינו מהר"א מגרמיזא זצ"ל ועוד האריך הרבה ברמזים יפים:

מרפא לשון

תר' צב כמו צף בחילוף פ"א מל' וצפית אתו ול' מקור הוא ולז"א כד. עגלה, עגלתא. ה"ג העי"ן בשו"א ושל פר' שפטים את העגלה, עגלתא העי"ן בסגול, וי"ג בהיפך וגי' זו נכונה על פי לשון המקרא. יד) עשרה זהב, מתקלה עשר סלעין היא דדהב. ה"ג מתקלה בה"א הכנוי ופי' משקלה עשרה שקלים והיא של זהב, והוצרך לפרש שהיא של זהב מפני שכבר קדמו לה כלים של כסף קערת כסף ומזרק כסף והייתי סבור שהיא ג"כ כף אחת כסף ומשקלה הוא עשרה זהב, אבל עשרה זהב משקלם דרבקה לא הוצרך לפרש כן מפני שלא קדם להם זהב אלא נזם זהב ואצ"ל שהם של זהב דווקא. וכל זה הוא מפני שלא אמר הכ' כף זהב אחת שאלו אמר כן לא היה צ"ל שהיא של זהב, אמנם טעם הכ' שאמר כף אחת פי' רז"ל בפ"ג דחגיגה שבא ללמד שכל מה שבכף אחד שאם יש חתיכות קדש בתוך הכ"ף ונגע טמא במקצתן שטימא את כולן.

כלי יקר

כהנים אשר חותם כל הברכות השלום כי אם אין שלום אין כלום.

תרגום אונקלוס

נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר . רַב שִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר: יט. קָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא . מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקָלַהּ . מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף . מַתְקְלֵיהּ שִׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא . תַּרְוֵיהוֹן מְלַן . סוּלְתָּא . דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא: כ. בָּזִכָּא חֲדָא . מַתְקְלַהּ עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: כא. תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי . דְּכַר חַד . אִמַּר חַד . בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא: כב. צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא: כג. וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין . דִּכְרֵי חַמְשָׁא גַּדְיֵי חַמְשָׁא . אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא . דֵּין . קוּרְבָּנָא דִנְתַנְאֵל בַּר צוּעָר: כד. בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה . רַבָּא לִבְנֵי זְבוּלוּן . אֱלִיאָב בַּר

במדבר ז

נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר׃
יט הִקְרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף
אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ כא פַּר אֶחָד בֶּן
בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן
שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ כב שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת׃ כג וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ פ כד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃

תפסיר הרס״ג

נתנאל אבן צוער. שריף ישׂשכר: (יט) קרב קרבאנה קצעה מן פצ׳ה. וזנהא מאיה ות׳לאת׳ין מת׳קאל במת׳קאל אלקדס. וכ׳רנוב פצ׳ה וזנה סבעין מת׳קאל. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתותא בדהן לאלהדייה: (כ) ודרגא מן ד׳הב. וזנה עשרה מת׳קאיל ממלווא בכ׳ורא: (כא) ות׳ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (כב) ועתודא מן אלמאעז לאלד׳כוה: (כג) ולד׳בח אלסלאמה בקרתין. וכ׳מסה כבאש וכ׳מסה עתדאן. וכ׳מסה חמלאן בני סנה. הד׳א קרבאן נתנאל אבן צוער: (כד) פכאן אלמקרב פי אליום אלת׳לאת׳. אליאב אבן חלן.

חלק הדקדוק

יט) מזרק, מזרק בא בפתח בלי סמיכות, ובספר ירושלמי כתוב מזרק קמץ, מהרי״ב, וכן הוא בכל התיגאן:

רבינו בחיי

נחלקים להם מארבעה אנשים וכמו שהזכרתי בפסוק (בראשית ד) ואחות תובל קין נעמה, וכן לדורות בירושלים היו אומרים השיר הזה, וכן הזכירו בתחלת מס׳ שבועות אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא וכהן וסנהדרין של ע״א ואורים ותומים ושתי תודות ושיר וכן אמר הכתוב ועשו לי מקדש כלומר כענין זה שכל דברים אלו היו בימי משה וכן תעשה לדורות והשיר הוא שיר של פגעים זהו שהיו אומרים אותו בירושלים להגן מן המזיקין כשם שאמרו משה בהר במעשה המשכן. ארשב״ל מה לי ללמוד מספר תהלים נלמוד ממקומו שנאמר יברכך ה׳ וישמרך ישמור אותך מכל רע אימתי ביום שהוקם השכן. אמר רבי יהודה ברבי סימון יום שהוקם המשכן נכנס משה והיה שומע קול הדר קול נאה קול משובח אמר משה (תהלים פג) אשמעה מה ידבר האל ה׳ א״ל הקב״ה משה שלום אני מדבר להן שאין לי על בני כלומר שנאמר (שם) כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו ואל ישובו לכסלה אך קרוב ליראיו ישעו אימתי

רש״י

וטומאת ספק: (יח) הקריב נתנאל בן צוער. (יט) הקריב את קרבנו. מה ת״ל הקריב בשבטו של יששכר מה שלא נאמר בכל השבטים, לפי שבא ראובן וערער ואמר די שקדמני יהודה אחי אקריב אני אחריו. אמר לו משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר מסען לדגליהם לכך אמר הקרב את קרבנו והוא חסר יו״ד שהוא משמע הקרב לשון צווי שמפי הגבורה נצטוה הקרב ומהו הקריב הקריב ב׳ פעמים שבשביל ב׳ דברים זכה להקריב שני לשבטים אחד שהיו יודעים בתורה שנאמר (ד״ה א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ואחת שהם נתנו עצה לנשיאים להתנדב קרבנות הללו. וביסודו של ר׳ משה הדרשן מצאתי א״ר פנחס בן יאיר נתנאל בן צוער השיאן עצה זו: קערת כסף. מנין ו אותיותיו בגימ׳ תתק״ל כנגד שנותיו של אדם הראשון: שלשים ומאה משקלה. ע״ש שכשהעמיד תולדות לקיום העולם בן מאה ול׳ שנה היה שנא׳ (בראשית ה) ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו וגו׳: מזרק אחד כסף. בגימ׳ תק״כ על שם נח שהעמיד תולדות בן ת״ק שנה ועל שם עשרים שנה שנגזרה גזירת המבול קודם תולדותיו כמו שפירשתי (שם ה) אלא והיו ימיו מאה ועשרים שנה לפיכך נאמר מזרק אחד כסף ולא נאמר מזרק כסף אחד כמו שנאמר בקערה לומר שאף אותיות של אחד מצטרפות למנין: שבעים שקל. כנגד שבעים אומות שיצאו מבניו: (כ) כף אחת. כנגד התורה שנתנה מידו של הקב״ה: עשרה זהב. כנגד י׳ הדברות: מלאה קטרת. גימט׳ של קטרת תרי״ג ובלבד שתחליף קו״ף בדל״ת ע״י א״ת ב״ש ג״ר ד״ק: (כא) פר אחד. כנגד אברהם שנאמר בו (בראשית יח) ויקח בן בקר: איל אחד. כנגד יצחק (שם כב) ויקח את האיל וגו׳: כבש אחד. כנגד יעקב (שם ל) והכשבים הפריד יעקב: (כב) שעיר עזים. לכפר על מכירת יוסף שנאמר בו (שם לז) וישחטו שעיר עזים: (כג) ולזבח השלמים בקר שנים. כנגד משה ואהרן שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים: אילם עתודים כבשים. ג׳ מינים כנגד כהנים ולוים וישראלים וכנגד תורה נביאים וכתובים. ג׳ חמשיות כנגד חמשה חומשין וחמש הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני, ע״כ מיסודו של ר׳ משה הדרשן: (כד) ביום השלישי נשיא וגו׳. ביום השלישי הי׳ נשיא ז המקריב לבני זבולן וכן כולם אבל בנתנאל שנאמר בו הקריב נתנאל נופל אחריו הלשון לומר נשיא יששכר לפי שכבר הזכיר שמו והקרבתו ובשאר שלא נאמר בהן הקריב נופל עליהן לשון זה נשיא לבני פלוני אותו היום היה הנשיא

שפתי חכמים

שלכול טמאים כדכתיב במועדו אפי׳ בטומאה, והרא״ם האריך ואני קצרתי: ו הביא מדרשות האלו להיות קרובים לפשוטו של מקרא דאל״כ מה ענין הכלים הללו במספרם ובמשקלם וכן הבהמות הללו עד שכל הנשיאים הסכימו גם שלא לגרוע ולהוסיף ואף שאין מנהג הרב להביא מדרשות כאלה, הרא״ם: ז דק״ל דביום הג׳ נשיא משמע דביום הג׳ היה נשיא אבל אח״כ לא היה

מסורת הקריאה

בר מן ו׳ רפין, עין שמות כ״ט מ׳: (יז) שנים, הנגינה בנו״ן וכן כולם: (יח) נשיא, נמסר ו׳ רפין, עין בראשית כ״ג ו׳: (יט) למנחה, נמסר כולם רפין במ״ב דגשים, ר״ל כולהו הלמ״ד בשוא והמ״ם רפה בר מן ב׳ הלמ״ד בפתח והמ״ם בדגש וסי׳ זאת התורה לעלה (ויקרא

אור החיים

(יט) **הקריב** את קרבנו. כל זה מיותר אחר שכבר אמר הקריב נתנאל אלא נתכוין להגדיל בחינ׳ הנוספת בזכרון הקרבת נחשון בן עמינדב ותמצא שהזכי׳ בנחשון זכרון הקרבן ג׳ פעמים המקריב וגו׳ קרבנו וגו׳ וקרבנו אחד זכרון התקרבותו להקדים ראשונה ואחד לבחינת הקרבת הנעלם ואחד לקרבן עצמו כמו כן בנשיא של תורה הזכיר ג׳ קרבנות הקריב נתנאל וגו׳ הקריב את קרבנו ובשאר הנשיאים לא הזכיר אלא הזכרת הקרבן המובא בית ה׳ כי לא יוכלו עשות כמלכי ישראל שהם שבט יהודה ושבט יששכר וטעם אומרו הקרב בלא יו״ד לדרוש המסורת שהוא לשון ציווי והורמנותה והכוונה בזה על פי מאמרם ז״ל שערער ראובן עליו לזה בא מאמר אדון הרשות ואמר הקרב לזה כתב בלא יו״ד לרמוז זה:

(כד) **אליאב** בן חלון. נקרא כן לצד שהוא דבר המעמיד ליששכר

כלי יקר

לפיכך השלום בא בגמר החתימה ואחרון חביב כי כל הקודמים נראה כאלו עדיין הם חסרים עד ביאת הברכה שאחריה הבאר

כה קרבנו קערת־כסף אחת שלשים
ומאה משקלה מזרק אחד כסף
שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם ׀ מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה: כו כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת: כז פר אחד בן־בקר
איל אחד כבש־אחד בן־שנתו
לעלה: כח שעיר־עזים אחד לחטאת:
כט ולזבח השלמים בקר שנים אילם
חמשה עתדים חמשה כבשים
בני־שנה חמשה זה קרבן אליאב
בן־חלן: פ ל ביום הרביעי נשיא
לבני ראובן אליצור בן־שדיאור:
לא קרבנו קערת־כסף אחת שלשים
ומאה משקלה מזרק אחד כסף
שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם ׀ מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה: לב כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת: לג פר אחד בן־בקר
איל אחד כבש־אחד בן־שנתו
לעלה: לד שעיר־עזים אחד לחטאת:
לה ולזבח השלמים בקר שנים אילם
חמשה עתדים חמשה כבשים
בני־שנה חמשה זה קרבן אליצור

תרגום אונקלוס

חלון: כה. קורבניה מגסתא דכסף חדא . מאה ותלתין סלעין הוי מתקלה . מזרקא חד דכספא . מתקליה שבעין סלעין בסלעי קודשא . תרויהון מלן . סולתא . דפילא במשח למנחתא: כו. בזכא חדא . מתקלה עשר סלעין היא דדהב מליא קטרת בוסמיא: כז. תור חד בר תורי . דכר חד . אמר חד בר שתיה לעלתא : כח. צפיר בר עזין חד לחטאתא : כט. ולנכסת קודשיא תורי תרין . דכרי חמשא גדי חמשא . אמרין בני שנא חמשא . דין . קורבנא דאליאב בר חלון : ל. ביומא רביעאה . רבא לבני ראובן . אליצור בר שדיאור : לא. קורבניה מגסתא דכסף חדא . מאה ותלתין סלעין הוי מתקלה. מזרקא חד דכספא . מתקליה שבעין סלעין בסלעי קודשא . תרויהון מלן . סולתא . דפילא במשח למנחתא : לב. בזכא חדא . מתקלה עשר סלעין היא דדהב מליא קטרת בוסמיא: לג. תור חד בר תורי . דכר חד . אמר חד בר שתיה לעלתא : לד. צפיר בר עזין חד לחטאתא : לה. ולנכסת קודשיא תורי תרין . דכרי חמשא גדי חמשא. אמרין בני שנא חמשא . דין . קורבנא דאליצור

תפסיר הרס"ג

שריף זבולון: (כה) וכאן קרבאנה קצעה מן פצ׳ה. וזנהא מאיה ות׳לאת׳ין מת׳קאל במת׳קאל אלקדס. וכ׳רנוב פצ׳ה וזנה סבעין מת׳קאל. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות בדהן לאלהדיה: (כו) ודרגא מן ד׳הב. וזנה עשרה מת׳אקיל ממלווא בכ׳ורא: (כז) ות׳ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (כח) ועתודא מן אלמאעז לאלד׳כוה: (כט) ולד׳בח אלסלאמה בקרתין. וכ׳מסה כבאש וכ׳מסה עתדאן. וכ׳מסה חמלאן בני סנה. הד׳א קרבאן אליאב אבן חלון: (ל) פכאן אלמקרב פי אליום אלראבע. אליצור אבן שדיאור. שריף ראובן: (לא) קרבאנה קצעה מן פצ׳ה. וזנהא מאיה ות׳לאת׳ין מת׳קאל. וכ׳רנוב פצ׳ה. וזנה סבעין מת׳קאל. במת׳קאל אלקדס. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות בדהן לאלהדיה: (לב) ודרגא מן ד׳הב. וזנה עשרה מת׳אקיל ממלווא בכ׳ורא: (לג) ות׳ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (לד) ועתוד מן אלמאעז לאלד׳כוה: (לה) ולד׳בח אלסלאמה בקרתין. וכ׳מסה כבאש וכ׳מסה עתדאן. וכ׳מסה חמלאן בני סנה. הד׳א קרבאן אליצור אבן

רבינו בחיי

ביום שהוקם המשכן שעד שלא הוקם היתה תחרות בין הקב"ה לישראל. אמר ר"ל מה לי ללמוד מספר תהלים אפי׳ במקומה אינה חסרה כלום מה כתיב למעלה מן הענין ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום: להקים את המשכן. נכתבה ההקמה על שמו אבל מעצמו הוקם בידי שמים (שמות מ) הוקם את המשכן. ובמדרש להקים את המשכן זהו שאמר הכתוב (במדבר כד) מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל אם אהליך למה משכנותיך ואם משכנותיך למה אהליך אלא אהליך אלו האהלים משכנותיך אל תקרי משכנותיך אלא משכונותיך א"ל הקב"ה למשה שיעשו לו משכן שאם חטאו יהא מתמשכן על ידיהם תדע

אור החיים

ללמוד תורה יקרא אב כמו שמצינו שהקדימו משה לישכר דכתיב שמח זבולון וגו׳ והוא מאמר אליאב פירוש לי יתיחס לקרות אב הגם שהוא חילון פי׳ חולין שאינו בן תורה ועסק בפרקמטיא חולין עוה"ז אעפ"כ דין אבא למלכא:

(ל) אליצור בן שדיאור. אולי שירמוז לראובן אשר מחל לו ה׳ עון הרשום בתורה וישכב וגו׳ והעלה לו צורי למחלתו והוא אומרו אלי פי׳ אלהי צור ע"ד הצרי אין בגלעד בן שדי אור כאן רמז לענין הרשום בתורה וישכב וגו׳ והצורי הוא שתכף למאמר וישכב וגו׳ אמר ויהיו בני יעקב שנים עשר בזה ריפא הנגע ולדברי חז"ל שאמרו כל האומר ראובן חטא וכו׳ הן הם הדברים שהראה ה׳ בסמיכות ויהיו בני יעקב וגו׳:

(לו) שלומיאל בן צורי שדי. ירמוז לשמעון ששלם לו אל על חטא יוסף ויאסור אותו במשמר גם מה ששלם ה׳ במעשה זמרי צורי שדי שה׳ אמר לכליונו די דכתיב ותעצר המגפה:

כלי יקר

למלאות מה שחסרה הברכה הראשונה אבל האחרונה אינה חסירה כלום כי אין צורך עוד בשום ברכה שתבא אחריה למלאות חסרונה ע"כ המדרש משבח ואומר גדול השלום שהוא חותם כל הברכות כי זה מורה על חסרון הברכות הקודמים ועל מעלת החתימה ויצירת

בֶּן־שְׁדֵיאוּר: פ לו בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי
נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישַׁדָּי: לז קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף
אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: לח כַּף
אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:
לט פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: מ שְׂעִיר־
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: מא וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישַׁדָּי: פ ששי מב בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:
מג קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
לְמִנְחָה: מד כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
מְלֵאָה קְטֹרֶת: מה פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ

ת"א שלמיאל בן צורישדי. סנהדרין פב.

תרגום אונקלוס

בַּר שְׁדֵיאוּר: לו. בְּיוֹמָא חֲמִישָׁאָה רַבָּא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן. שְׁלוּמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי: לז. קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא. מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקָלַהּ. מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף. מַתְקְלֵיהּ שִׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא. תַּרְוֵיהוֹן מְלַן. סוּלְתָּא. דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא: לח. בָּזְכָא חֲדָא. מַתְקְלַהּ עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא: לט. תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי. דְּכַר חַד. אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא: מ. צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא: מא. וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין. דִּכְרֵי חַמְשָׁא גַּדְיֵי חַמְשָׁא. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא. דֵּין. קוּרְבָּנָא דִּשְׁלוּמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי: מב. בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה. רַבָּא לִבְנֵי גָד. אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל: מג. קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא. מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקָלַהּ. מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף. מַתְקְלֵיהּ שִׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא. תַּרְוֵיהוֹן מְלַן. סוּלְתָּא. דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא: מד. בָּזְכָא חֲדָא. מַתְקְלַהּ עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא: מה. תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי. דְּכַר חַד. אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא:

תפסיר הרס"ג

שדיאור: (לו) פכאן אלמקרב פי אליום אלכ׳אמס. שלומיאל אבן צורישדי. שריף שמעון: (לז) וכאן קרבאנה קצעה מן פצ׳ה. וזנהא מאיה ות׳לאת׳ין מתקאל. וכ׳רנוב פצ׳ה. וזנה סבעין מת׳קאל במת׳קאל אלקדס. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות מדהן לאלהדיה: (לח) ודרגא מן ד׳הב. וזנה עשרה מת׳אקיל ממלווא בכ׳ורא: (לט) ות׳ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (מ) ועתוד מן אלמאעז לאלד׳כוה: (מא) ולד׳בח אלסלאמה בקרתין. וכ׳מסה כבאש וכ׳מסה עתדאן. וכ׳מסה חמלאן בני סנה. הד׳א קרבאן שלומיאל אבן צורישדי: (מב) וכאן אלמקרב פי אליום אלסאדס. אליסף אבן דעואל. שריף גד: (מג) וכאן קרבאנה קצעה מן פצ׳ה. וזנהא מאיה ות׳לאת׳ין מת׳קאל. וכ׳רנוב פצ׳ה. וזנה סבעין מת׳קאל במת׳קאל אלקדס. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות בדהן לאלהדיה: (מד) ודרגא מן ד׳הב. וזנה עשרה מת׳אקיל ממלווא בכ׳ורא: (מה) ות׳ורא מן אלבקר. וכבשא

רבינו בחיי

לך שהוא כן שכיון שחטאו מה כתיב (תהלים עח) לכן שמע אלהים ויתעבר ואש נשקה ביעקב ויטוש משכן שילו זה המשכן שלא נעשה אלא שאם חטאו יהא מתמשכן על ידיהם. ד"א להקים את המשכן א"ר סימון בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן רמז למלאכי השרת שיעשו אף הם את המשכן ובעת שהוקם למטה הוקם למעלה והוא משכן הנער ששמו מטטרון שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם ולכך כתיב את המשכן שמשכן אחר הוקם עמו וכן הוא אומר (שמות טו) מכון לשבתך פעלת ה׳, ע"כ במדרש:

(מח) **ביום** השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד. יש אומרים שביעי לחנוכת המזבח היה, וי"א שביעי לבריאת עולם שהקריב ביום השבת אע"פ שהוא קרבן יחיד הוראת שעה היתה וכן דעת רז"ל:

מסורת הקריאה

ד׳ ל"ז) והחטים למנחה (ד"ה א׳ כ"א כ"ג): (מב) הששי, נמסר עליו

אור החיים

(מב) **אליסף** בן דעואל. ירמוז להיות שנאספו לעריהם תחלה על פי ה׳ כאמור זולת גבורי חיל שעברו כל חלוץ וגומר והוא אומרו אל יסף: **עוד** על פי דבריהם ז"ל שארץ סיחון ועוג לא היתה בכלל מתנת ארץ ישראל שנתן ה׳ לאברהם כמו שאמרו בספרי וז"ל פרט לעבר הירדן שנטלת מעצמך ע"כ ומצינו שמשפט א"י יש לה כידוע ועיין מ"ש בפרשת מטות בפסוק עטרות וגומר לזה קראו אליסף לצד שהוסיף ליטול יותר ממתנת ה׳ והסכים ה׳ עמהם בן דעואל פי׳ שעשו היכר לעדות לדעת כי הם ידועי עובדי אל כאחד שבטי ישראל כאמור ביהושע סימן כ"ב:

כלי יקר

האדם באחרונה יוכיח. ועל כן נמצאו מדרשים רבים המדברים ממעלת השלום שיש בו צורך בתחתונים ובעליונים ואמרו עוד גדול השלום שאפילו המתים צריכין לו שנאמר ואתה תבא אל אבותך בשלום אין הפירוש שיש איזו קטט ומריבה בין המתים שיצטרכו אל השלום אלא המתים צריכין שיהיה שלום בין החיים כי אם אין שלום בין החיים והם מחרפים זה את זה עד מהרה ירוץ דברו לחרף את החיים ואת המתים עד שאפי׳ לשוכני עפר אין מנוחה בקבר מריב לשונות של החיים כמעשה של ההוא שהיה קבור במחצלת של קנים וכמעשה בכל יום בדורינו ע"כ צריכין המתים שיהיה שלום בין החיים ואז ינוחו על משכבותם בשלום. ואחר שהזכיר חותם כל הברכות והוא השלום מיד התחיל בפרשה אשר

לְעֹלָה׃ מו שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃
מז וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־
שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־
דְּעוּאֵל׃ פ מח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא
לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃
מט קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
לְמִנְחָה׃ נ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ נא פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה׃ נב שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃
נג וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע
בֶּן־עַמִּיהוּד׃ פ נד בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־

* שביעי בסה״י

מסורת הקריאה

וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (מו) ועתוד מן אלמאעז לאלד'כוה: (מז) ולד'בח אלסלאמה בקרתין. וכ'מסה כבאש וכ'מסה עתדאן. וכ'מסה חמלאן בני סנה. הד'א קרבאן אליסף אבן דעואל: (מח) פכאן אלמקרב פי אליום אלסאבע. אלישמע אבן עמיהוד. שריף אפרים: (מט) וכאן קרבאנה קצעה מן פצ'ה. וזנהא מאיה ות'לאת'ין מת'קאל. וכ'רנוב פצ'ה. וזנה סבעין מת'קאל במת'קאל אלקדס. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות בדהן לאלהדייה: (נ) ודרגא מן ד'הב. וזנה עשרה מת'קאיל ממלווא בכ'ורא: (נא) ות'ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (נב) ועתוד מן אלמאעז לאלד'כוה: (נג) ולד'בח אלסלאמה בקרתין. וכ'מסה כבאש וכ'מסה עתדאן. וכ'מסה חמלאן בני סנה. הד'א קרבאן אלישמע אבן עמיהוד: (נד) פכאן אלמקרב פי אליום אלת'אמן גמליאל אבן פדהצור.

תרגום אונקלוס

מו. צפיר בר עזין חד לחטתא: מז. ולנכסת קודשיא תורין תרין. דכרין חמשא גדי חמשא. אמרין בני שנא חמשא. דין. קורבנא דאליסף בר דעואל: מח. ביומא שביעאה. רבא לבני אפרים. אלישמע בר עמיהוד: מט. קורבניה מגסתא דכסף חדא. מאה ותלתין סלעין הוי מתקלה. מזרקא חד דכספא. מתקליה. שבעין סלעין בסלעי קודשא. תרויהון מלן. סולתא. דפילא במשח למנחתא: נ. בזכא חדא. מתקלה עשר סלעין היא דדהב מליא קטורת בוסמיא: נא. תור חד בר תורי. דכר חד. אמר חד בר שתיה לעלתא: נב. צפיר בר עזין חד לחטתא: נג. ולנכסת קודשיא תורי תרין. דכרי חמשא גדי חמשא. אמרין בני שנא חמשא. דין. קורבנא דאלישמע בר עמיהוד: נד. ביומא תמינאה. רבא לבני מנשה. גמליאל בר

אבן עזרא

וכן רבים: (מח) ביום השביעי. י״א כי בשבת הקריבו והיא הוראת שעה ויש אומרים כי היום הוא שביעי לחנכת המזבח והמכחישים אמרו כי לא היה תחלת החנוכה יום ראשון לשבוע וזה לא יועיל כי לא יתכן שלא יהיה שבת בין שנים עשר יום. והנכון בעיני כי הוא כפירוש השני בעבור זבח השלמים וכן ביום השביעי בהקפת יריחו וכן ז' הימים בחנכת הבית בעבור יום ענוי נפש: (נא) פר אחד בן בקר. קטן כמו בן יונה: (נג) בקר שנים. גם הם פרים זכרים וטעמו מין הבקר והעד וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים:

רבינו בחיי

ובמדרש ביום השביעי נשיא לבני אפרים. אמר הקב״ה ליוסף אתה שמרת מצות לא תנאף עד שלא נתנה תורה חייך אין קרבן יחיד דוחה שבת אבל קרבן בנך דוחה שבת לכך נאמר ביום השביעי נשיא לבני אפרים ולא עוד אלא שאין שבט מפסיק בין שני בניך בקרבן. אלא ביום השביעי נשיא לבני אפרים ביום

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מח) ביום השביעי נשיא לבני אפרים. ושבת היה שהרי ביום הראשון ראשון היה למעשה בראשית. ולפי שיוסף היה שומר שבת קודם שניתנה תורה שנא' וטבוח טבח והכן ואין הכנה אלא לשבת שנא' והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. אמר לו הקב״ה שבזכות זה יכין בנך קרבנו ביום השבת שאין קרבן יחיד דוחה שבת, וזש״ה לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי, ואמר ר״ל אם יאמר לך אדם למה בנה אליהו במה בהר הכרמל בשעת איסור הבמות לי גלעד כלומר ע״פ הדבור היה, ואם יאמר לך אדם שבעה דברים עשה גדעון פר הנעבד ופר המוקצה ובנה מזבח וכרת עצים מן האשרה והקריב קרבן בלילה וע״י עצמו בלא כהן והיה בין הכותרים כל זה שעשה ע״פ הגבורה עשה שנא' ויהי בלילה ההוא ויאמר לו קח את פר השור אשר לאביך ועלית עולה בעצי האשרה אשר תכרות ובנית מזבח לה' אלהיך על ראש המעוז הזה והיינו דכתי' ולי מנשה בגדעון משבט מנשה הוא אפרים מעוז ראשי. אם יאמר לך אדם יהושע חלל את השבת ביריחו ע״פ הגבורה עשה דכתיב וסבותם את העיר וגו' כה תעשו ששת ימים וגו' וכתיב וביום השביעי תסובו את העיר שבע פעמים וא״א שבעה ימים בלא שבת ולפי שכבשה ביום שבת קדש אמר תהא כלה קדש לה'. וכן עתה התיר לשבט אפרים לחלל את השבת בשביל קרבן יחיד. יהודה מחוקקי אם יאמר לך אדם עבור על לא תעשה, אמר הקב״ה דוד הבא משבט יהודה למד הבעלי תשובה כסופר מחוקק המלמד תינוקות שנאמר אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו. וכן מסיק בריש ע״ז לא היה דוד ראוי לאותו מעשה דבת שבע אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה:

כלי יקר

בה רמוז ג״כ השלום כי מטעם זה נאמר בראשון וקרבנו בוי״ו העיטוף כאלו קדמו אחד שלא יהיה תפארתו לאמר אני הקרבתי ראשון גם לא הזכיר בו שם נשיא שלא יתנשא לאמר אני אמלוך והגאוה סיבה לכל ריב ולכל נגע. ואמרו עוד שכל י״ב שבטים אלו נמשלו לי״ב מזלות שהולכים כהולך בסולם לאחריו וכן יסד הפייט של נישואין שור לפניהם ולא לאחריהם עלות בשלום שכל אחד סובר אני ראשון ומטעם זה האריכה התורה בזכרון כל הקרבנות בכל י״ב נשיאים כדי שלא לעשות שום אחד טפל לחבירו וכל זה סבת השלום:

אור החיים

(מח) אלישמע בן עמיהוד. רז״ל אמרו ר״מ ור״י בן קרחה היו דורשים את השמות אלישמע בן עמיהוד אלי שמע ולאדונתו לא שמע עמי היה הודו ולא עם הרשעים ע״כ נראה כי יכוין הכתוב במאמר אלי שמע שטעם שפירש יוסף יראת ה' כאומרו וחטאתי לאלהים והוא מאמר אלישמע. עוד ירצה על פי דבריהם שאמרו שנדמה לו דיוקנו של אביו והן ידוע כי הוא מראה השכינה כי אביו במקומו לא ידע דבר ואפילו אם עודנו חי אלא אביר יעקב אלהי ישראל והוא מאמר אלי שמע וכפל לומר עוד עמיהוד לרמוז מה שאמר הכתוב ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה:

פְּדָהצוּר׃ נה קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף
אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם׀ מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ נו כַּף
אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃
נז פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃
נח שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃
נט וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם
אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ פ ס בַּיּוֹם
הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן
בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ סא קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף
אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ סב כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ סג פַּר אֶחָד בֶּן
בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה׃ סד שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃
סה וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים

תרגום אונקלוס

פְּדָהצוּר׃ נה. קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָא דִכְסַף חֲדָא. מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקָלַהּ. מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף. מַתְקְלֵיהּ שִׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא. תַּרְוֵיהוֹן מְלַן. סוּלְתָא. דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃ נו. בָּזִכָּא חֲדָא. מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ נז. תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי. דְּכַר חַד. אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃ נח. צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃ נט. וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין. דִּכְרֵי חַמְשָׁא. גַּדֵי חַמְשָׁא. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא. דֵּין קוּרְבָּנָא דְּגַמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃ ס. בְּיוֹמָא תְּשִׁיעָאָה. רַבָּא לִבְנֵי בִנְיָמִין. אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃ סא. קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְתָא דִכְסַף חֲדָא. מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקָלַהּ. מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף. מַתְקְלֵיהּ שִׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא. תַּרְוֵיהוֹן מְלַן. סוּלְתָא. דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃ סב. בָּזִכָּא חֲדָא. מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ סג. תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי. דְּכַר חַד. אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃ סד. צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא׃ סה. וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין. דִּכְרֵי חַמְשָׁא גַּדֵי חַמְשָׁא. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא

תפסיר הרס"ג

שריף מנשה׃ (נה) וכאן קרבאנה קצעה מן פצ'ה. וזנהא מאיה ות'לאת'ין מת'קאל במת'קאל אלקדס. וכ'רנוב פצ'ה וזנה סבעין מת'קאל. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות בדהן לאלהדייה׃ (נו) ודרגא מן ד'הב. וזנה עשרה מת'אקיל ממלווא בכ'ורא׃ (נז) ות'ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה׃ (נח) ועתודא מן אלמאעז לאלד'כוה׃ (נט) ולד'בח אלסלאמה בקרתין. וכ'מסה כבאש וכ'מסה עתדאן. וכ'מסה חמלאן בני סנה. הד'א קרבאן גמליאל אבן פדהצור׃ (ס) פכאן אלמקרב פי אליום אלתאסע. אבידן אבן גדעוני. שריף בנימין׃ (סא) קרבאנה קצעה מן פצ'ה. וזנהא מאיה ות'לאת'ין מת'קאל. וכ'רנוב סבעין מת'קאל במת'קאל אלקדס. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות בדהן לאלהדייה׃ (סב) ודרגא מן ד'הב. וזנה עשרה מת'אקיל ממלווא בכ'ורא׃ (סג) ות'ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה׃ (סד) ועתודא מן אלמאעז לאלד'כוה׃ (סה) ולד'בח אלסלאמה בקרתין. וכ'מסה כבאש וכ'מסה עתדאן. וכ'מסה חמלאן בני

רבינו בחיי

השמיני נשיא לבני מנשה אלישמע אלי שמע ולאדונתו לא שמע. בן עמיהוד עמי היה הודו ולא עם המצרית. גמליאל אמר יוסף גמל אל חסדים עמי. בן פדה צור צור פדהו מצרתו מבית הסהר וכן כתיב (תהלים יח) יגמלני ה' כצדקי כבור ידי לנגד עיניו דרכו של אדם כשהוא עני ירא מהקב"ה כשהוא עשיר בוטח בעשרו ויוסף היה ירא מתחלתו ועד סופו. בתחלתו מהו אומר (בראשית לט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים. וכשנעשה מלך הוסיף יראה שנאמר (שם מב) את האלהים אני ירא כשהיה עבד היה מברך על מזונו ואדוניו רואהו מלחש בפיו שאלו מה אתה מלחש והוא אומר לו מברך אני להקב"ה שנותן מזון לכל בריה אמר לו הראהו לי אמר לו הרי חמה אחד ממשמשיו

אור החיים

(נד) גמליאל בן פדהצור. אמרו רז"ל הנזכרים וז"ל גמליאל עמי גמולי' טובים בן פדה צור פדאני בבית הסוהר ע"כ וירמוז עוד עז"ה גמליאל שיוסף אומר כי גמלו ה' חסדים טובים בעד המעשה הגם שהוא פדאו במה שהראהו דיוקנו והוא אומרו פדה צור:

(ס) אבידן בן גדעוני. רמז לשאול שהוא אבי שכן קרא לו דוד אבי ראה גם ראה דן שנידון לגדוע המלכות ממנו כאומרו קרע ה' ממלכות ישראל: עוד ירמוז למרדכי אשר אבד זרע עמלק בן גדעוני בן אותו שנגדעה מלכותו של שאול בשבילו:

מדרש תנחומא

(נד) ביום השמיני נשיא לבני מנשה, אמר רבי אבין הלוי ברבי היה יוסף מברך להקב"ה ואדונו ראה אותו מלחש בפיו והוא אומר לו מה אתה אומר. הוא משיבו ואומר אני מברך להקב"ה. א"ל אני מבקש לראותו. א"ל יוסף הרי חמה שהוא אחד מכמה שמשין שלו אין אתה יכול להביט בו כבודו עאכ"ו. א"ל הקב"ה חייך בשבילך אני נגלה עליו שנאמר (שם לט) וירא אדניו כי ה' אתו. אמר רבי חנינא מהו שכתוב מי הוא זה מלך הכבוד (תהלים ד) שהוא חולק כבוד ליראיו. מלך ב"ו אין משתמשין בשרביטו ומשה ואהרן נטלו שרביטו שנאמר (שמות ד) ויקח משה את מטה האלהים בידו מלך בשר ודם אין יושבין על כסאו ושלמה כתיב בו (ד"ה א כט) וישב שלמה על כסא ה'. מלך ב"ו אין רוכבין על סוסו ואליהו רכב על סוסו של הקב"ה ואי זה סוסו של הקב"ה סופה וסערה שנאמר (נחום א) ה' בסופה ובסערה דרכו ונתנו לאליהו שנאמר (מלכים ב ב) ויעל אליהו בסערה השמים. מלך ב"ו אין לובשין לבושו והקב"ה מלביש לבושו למלך המשיח. ומה הוא לבושו של הקב"ה הוד והדר שנאמר (תהלים קד) הוד והדר לבשת. וכתיב (שם כא) הוד והדר תשוה עליו. מה כתיב בהקב"ה כעל גמולות כעל ישלם וגו' (ישעיה נט) מה הוא שלם ישלם משלם לטובים כטובים ורעים כרעים. מה כתיב ביוסף בן פרת יוסף (בראשית מט) אמר לו הקב"ה יוסף יהא שלום על העין שעצמה ולא הביטה באחת המצריות שנאמר (שם) בנות צעדה עלי שור. א"ר אבין מהו עלי שור אמר הקב"ה עלי לשלם שכר אותו עין.

תפסיר הרס"ג

סנה. הד'א קרבאן אבידן אבן גדעוני: (סו) פכאן אלמקרב פי אליום אלעאשר. אחיעזר אבן עמישדי. שריף דן: (סז) וכאן קרבאנה קצעה מן פצ'ה. וזנהא מאיה ות'לאת'ין מת'קאל. וכ'רנוב פצ'ה. וזנה סבעין מת'קאל במת'קאל אלקדס. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות בדהן לאלהדיה: (סח) ודרגא מן ד'הב. וזנה עשרה מת'אקיל ממלווא בכ'ורא: (סט) ות'ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (ע) ועתודא מן אלמאעז לאלד'כוה: (עא) ולד'בח אלסלאמה בקרתין. וכ'מסה כבאש וכ'מסה עתדאן. וכ'מסה חמלאן בני סנה. הד'א קרבאן אחיעזר אבן עמישדי: (עב) פכאן אלמקרב פי אליום אלחאדי עשר. פגעיאל אבן עכרן. שריף אשר: (עג) וכאן קרבאנה קצעה מן פצ'ה. וזנהא מאיה ות'לאת'ין מת'קאל. וכ'רנוב פצ'ה. וזנה סבעין מת'קאל במת'קאל אלקדס. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות בדהן לאלהדיה: (עד) ודרגא מן ד'הב. וזנה עשרה מת'אקיל ממלווא בכ'ורא: (עה) ות'ורא מן אלבקר. וכבשא

אבן עזרא

(עב) ביום עשתי עשר יום. כבר בארתי בספר מאזנים למה השתנה זה המספר וטעם עשתי כמו עשתנותיו מה שיולידו מחשבותיו כאילו העשר הוליד והוא סיד גדול. ויאמר רבי יונה הספרדי כי פירושו על שתי עשר והטעם החשבון שהוא קודם ממנו והנה טעה שתי טעיות גדולות. האחד כי חשבון שנים עשר הוא על אחד עשר הפך דבורו והעד הנאמן מבן עשרים שנה ומעלה. והטעות השנית כי אילו היה ראוי שיאמר עשני עשר ולא עשתי עשר כי עשתי לשון נקבה רק

אבי עזר

כתוב במ"ס: (עב) (ביום עשתי וגו') הנה עמקו מחשבותיו לפרש בלשון עשתנותיו וכו' וחכמי החשבון הבינו זה הסוד ובעל הרד"ק כתב עליו גם זה הפירוש אינו נכון:

רבינו בחיי

שמשמשים לפניו במרום אי אתה יכול להסתכל בו הקב"ה על אחת כמה וכמה ובשבילו נגלה אליו הקב"ה שנאמר (שם לט) וירא אדניו כי ה' אתו זהו שאמר הכתוב (תהלים ס)

בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן
בֶּן־גִּדְעֹנִי: פ סו בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא
לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:
סז קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
לְמִנְחָה: סח כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
מְלֵאָה קְטֹרֶת: סט פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה: ע שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
עא וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר
בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: פ שביעי עב בְּיוֹם עַשְׁתֵּי
עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל
בֶּן־עָכְרָן: עג קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף
אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: עד כַּף אַחַת
עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: עה פַּר
אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד

ת"א ביום עשתי עשר יום. סנהדרין סב:

תרגום אונקלוס

חמשא. דין. קורבנא דאבידן בר גדעוני: סו. ביומא עשיראה. רבא לבני דן. אחיעזר בר עמישדי: סז. קורבניה מגסתא דכסף חדא. מאה ותלתין סלעין הוי מתקלה. מזרקא חד דכספא. מתקליה שבעין סלעין בסלעי קודשא. תרויהון מלן. סולתא. דפילא במשח למנחתא: סח. בזכא חדא. מתקלה עשר סלעין היא דדהב מליא קטורת בוסמיא: סט. תור חד בר תורי. דכר חד. אמר חד בר שתיה לעלתא: ע. צפיר בר עזין חד לחטאת: עא. ולנכסת קודשיא תורי תרין. דכרי חמשא גדי חמשא. אמרין בני שנא חמשא. דין. קורבנא דאחיעזר בר עמישדי: עב. ביום חד עשר יומין. רבא לבני אשר. פגעיאל בר עכרן: עג. קורבניה מגסתא דכסף חדא. מאה ותלתין סלעין הוי מתקלה. מזרקא חד דכספא. מתקליה שבעין סלעין בסלעי קודשא. תרויהון מלן. סולתא. דפילא במשח למנחתא: עד. בזכא חדא. מתקלה עשר סלעין היא דדהב מליא קטורת בוסמיא: עה. תור חד בר תורי. דכר חד.

מסורת הקריאה

כולם חסר ודגש, ר"ל ב' השינ"ן דגושים: (עג) ביום, נמסר עליו כל עניינא ביום, הבי"ת בפתח, בר מן ב' ביום הבי"ת בשוא בענין זה וסי' א' ביום עשתי עשר, דין, ב' ביום שנים עשר: עשתי, במונח לא במקף: (עט) ביום, עיין פסוק ע"ג: שנים, במונח לא במקף:

אור החיים

(סו) אחיעזר בן עמישדי. אולי שרמז לשמשון ואומרו אחי ירמוז לרוח ה' שהיתה עמו דכתיב ותצלח עליו רוח ה' ויכונה בשם אחי ע"ד אומר למען אחי ורעי עזר שהיה ה' בעזרו נגד אויביו ואמר בן עמי שדי ירמוז לאחר שנקרו פלשתים את עיני וקרא לה' והיה עמו ונקם מאויביו:

(עב) פגעיאל בן עכרן. ירמוז על פי דבריהם שאשר הגיד לאחיו מעשה ראובן ונזפוהו וכשהודה ראובן הודו לדברי אשר. וקרבוהו והוא מאמר פגע אל פי' פגעו אליו אחיו אחר שעברוהו: עוד ירצה ע"ד או' ברוך מבנים אשר ואמרו רז"ל וז"ל אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר ע"כ ומצינו שברכת הבנים תסובב משכונת הקדושה וזה לך האות ארון התורה אשר חנה בבית עובד אדום הגתי וכו' והוא מאמר פגעיאל שפגע בו אל אשר מזה נתברך בבנים ואומרו בן עכרן ירמוז לעכירות הבתולים מבנותיהם כמאמרם ז"ל שלא היה להם דם בתולים:

בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: עו שְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד לְחַטָּאת: עז וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: פ עח בְּיוֹם
שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי
אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: עט קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: פ כַּף אַחַת
עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פא פַּר
אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: פב שְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד לְחַטָּאת: פג וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: פ פד זֹאת |
חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ
מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים
עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה:

תרגום אונקלוס

אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא: עו. צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא: עז. וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין. דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא. דֵּין. קוּרְבָּנָא דְּפַגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן: עח. בְּיוֹם תְּרֵי עֲשַׂר יוֹמִין. רַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי. אֲחִירַע בַּר עֵינָן: עט. קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְּתָא דִּכְסַף חֲדָא. מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקָלַהּ. מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף. מַתְקְלֵיהּ שִׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא. תַּרְוֵיהוֹן מְלַן. סוּלְתָּא. דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְמִנְחָתָא: פ. בָּזִכָא חֲדָא. מַתְקָלַהּ עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא: פא. תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי. דְּכַר חַד. אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא: פב. צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא: פג. וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרֵי תְּרֵין. דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא. דֵּין. קוּרְבָּנָא דַּאֲחִירַע בַּר עֵינָן: פד. דָּא חֲנוּכַּת מַדְבְּחָא. בְּיוֹמָא דְּרַבִּיאוּ (נ"י דְּרַבִּיו) יָתֵיהּ. מִן רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל. מְגִסֵּי כַסְפָּא תַּרְתָּא עַשְׂרֵי. מִזְרְקֵי כַסְפָּא תְּרֵי עֲשַׂר. בָּזִכֵי דְּדַהֲבָא תַּרְתָּא

תפסיר הרס"ג

וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (עו) ועתוד מן אלמאעז לאלד'כוה: (עז) ולד'בח אלסלאמה בקרתין. וכ'מסה כבאש וכ'מסה עתדאן. וכ'מסה חמלאן בני סנה. הד'א קרבאן פגעיאל אבן עכרן: (עח) פכאן אלמקרב פי יום את'ני' עשר יומא. אחירע אבן עינן. שריף נפתלי: (עט) וכאן קרבאנה קצעה מן פצ'ה. וזנהא מאיה ות'לאת'ין מת'קאל. וכ'רנוב פצ'ה. וזנה סבעין מת'קאל במת'קאל אלקדס. כלאהמא ממלוון. סמדא מלתות בדהן לאלהדייה: (פ) ודרגא מן ד'הב. וזנה עשרה מת'אקיל ממלווא בכ'ורא: (פא) ות'ורא מן אלבקר. וכבשא וחמלא אבן סנתה לאלצעידה: (פב) ועתוד מן אלמאעז לאלד'כוה: (פג) ולד'בח אלסלאמה בקרתין. וכ'מסה כבאש וכ'מסה עתדאן. וכ'מסה חמלאן בני סנה. הד'א קרבאן אחירע אבן עינן: (פד) הד'ה גמלה' דשן אלמד'בח. פי יום מסח. מן אשראף בני אסראיל. מן קצאע אלפצ'ה את'ני עשר. ומן כ'ראנב אלפצ'ה את'ני עשר. ומן דרוג

נוה שלום

זה ת"א. (פד) זאת חנכת. הד'ה גמלה' דשו, במלת גמלה' ביאר הנסתר בלשון הכתוב, ותיבת דשן תורה על בית חדש שהתחיל לדור בו או בגד חדש

רבינו בחיי

לי גלעד ולי מנשה אפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי. לי גלעד אמר ר"ל אם יאמרו לך המינין שאין הקב"ה מחיה מתים אמור להם הרי אליהו מעיד שהחיה את המת הוי אומר לי גלעד שהיה מתושבי גלעד. ואם יאמרו לך שאין הקב"ה מקבל שבים הרי מנשה מעיד שקבל אותו בתשובה שנאמר (דה"ב לג) ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תפלתו וישיבהו למלכותו הוי אומר לי מנשה, אפרים מעוז ראשי אם יאמרו לך שאין הקב"ה פוקד עקרות הרי אלקנה מהר אפרים מעיד שפקד את חנה אשתו שנאמר (ש"א ב) כי פקד ה' את חנה הוי אומר אפרים מעוז ראשי, יהודה

רשב"ם

ואח"כ דגל אפרים ואח"כ דגל דן: (פד) ביום המשח אותו. התחילו לחנכו כמו שכתוב בפרשה זו:

רש"י

(פד) ביום המשח אותו. בו ביום שנמשח הקריב ומה אני מקיים אחרי המשח שנמשח תחלה ואח"כ הקריב. או אחרי המשח לאחר זמן, ולא בא ללמד ביום המשח אלא לומר שנמשח ביום כשהוא אומר (ויקרא ז) ביום משחו

חמדת ימים

(פד) **זאת** חנוכת המזבח ביום המשח אותו לא ביום שנגמרה מלאכתה אלא ביום שהחל להעמידו. כל דיני חנוכה נאמרו למשה בסיני בפסוק זאת חנוכת המזבח וגו', ר"ת זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו מאת נשיאי ישראל "זרע "אמונים "תקנו" "ח' "נרות "כהלכה "תכף "הפתח "משמאל "זמנה "בשקיעות "חמה "בשיעור "ידוע "ולגמר "ההלל "המדליק "מברך "שתים "חוזה "אחת "תדליק "ותוסיף "מאורם "אסור "תשמישם "נשים "שכנים "ידליקו "או "ישתתפו "ימים "שמונה "רצופים "אותיות "לזכור, חנוכ"ה ר"ת "ח' "נרות "והלכה "כבית "הלל דאמר מוסיף והולך. פר אחד מיוחד שאין בעדרו כמוהו שכולן כשרים לעולה. ששעיר עזים מכפר על קבר התהום על טומאה שלא נודעה מעולם שהעולם בחזקת טומאה מזמן דור המבול. אלים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה מלמד שכלן כשרים לזבח השלמים, כן פירש בס' העניגים:

אור החיים

(פג) **אחירע** בן עינן. ירמוז ע"ד מאמרם ז"ל בפסוק שבע רצון מלמד שהיה נפתלי שמח בחלקו בימים בדגים בפרגיות ומלא ברכת ה' ים גינוסר ע"כ והוא מאמר אחי רע פירוש שחלק אחיו היה בעיניו רע בערך חלקו והיתה עינו מלאה מחלק שנפל בגורלו:

(פד) **ביום** המשח אותו וגו'. כאן הצדיק דברינו שכתבנו למעלה כי כולן הקריבו יחד ביום א' אלא שנסדרה נדבתם א' ליום:

מאת נשיאי ישראל. צל"ד למה הוצרך לו' כך ואולי שישבת הכ' אותם שמעצמן עשו חנוכת המזבח והוא מאמר מאת נשיאי פי' מאתם היה המעשה ולא הצריכו להגיע מהזולת ורז"ל אמרו שבא לומר ששוו כלן במצוה אחת וזכות א' ע"כ פי' אומרו זכות א' הוא בענין הקרבן האמור בענין אבל ימצא בהם הדרגות זה למעלה מזה כי נחשון גדול מכולן:

פה שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת
כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל
כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ פו כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־
עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה
הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב
הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה׃ מפטיר פז כָּל־
הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים
אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים
שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת׃ פח וְכֹל בְּקַר ׀
זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת
הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ׃
פט וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד

תרגום אונקלוס

עַשְׂרֵי: פה. מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקְלַהּ. דְּמַגְסְתָא חֲדָא דְּכַסְפָּא. וְשִׁבְעִין דְּמִזְרְקָא חַד. כֹּל כְּסַף מָנַיָּא. תְּרֵין אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא: פו. בָּזִכֵּי דְדַהֲבָא תַּרְתָּא עַשְׂרֵי מַלְיָן קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא. מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הֲוֵי מַתְקְלַהּ. דְּבָזְכָּא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא. כָּל דְּהַב בָּזִכַּיָּא מְאָה וְעֶשְׂרִין: פז. כָּל תּוֹרֵי לַעֲלָתָא תְּרֵי עֲשַׂר תּוֹרִין. דִּכְרִין תְּרֵי עֲשַׂר אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא. תְּרֵי עֲשַׂר וּמִנְחָתְהוֹן. וּצְפִירֵי בְּנֵי עִזֵּי. תְּרֵי עֲשַׂר לְחַטָּתָא: פח. וְכֹל. תּוֹרֵי לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא. עֶשְׂרִין וְאַרְבְּעָה תּוֹרִין. דִּכְרֵי שִׁתִּין גַּדְיֵי שִׁתִּין. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שִׁתִּין. דָּא חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא. בָּתַר דְּרַבִּיאוּ יָתֵיהּ: פט. וְכַד עָלֵיל מֹשֶׁה. לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ. וּשְׁמַע

תפסיר הרס"ג

אלד'הב את'ני' עשר: (פה) כל קצעה מן מאיה ות'לאת'ין מת'קאל פצ'ה. וכל כ'רגוב מן סבעין. פד'אלך גמיע פצ'ה' אלאואני. אלפין וארבע מאיה' מת'קאל במת'קאל אלקדס: (פו) ודרג אלד'הב את'ני' עשר ממלווה בכ'ורא. כל דרג מן עשרה מת'אקיל במת'קאל אלקדס. פד'אלך גמיע אניה' ד'הב אלדרג מאיה ועשרין מת'קאל: (פז) וגמיע בקר אלצעידה אוז'ני' עשר ואלכבאש את'ני' עשר. ואלחמלאן בני סנה. את'ני' עשר ואלבר מעהם. ואלעתדאן את'ני' עשר לאלד'כוה: (פח) וגמיע בקר ד'בח אלסלאמה. ארבעה ועשרין רת'. וסתין כבש וסתין עתוד. וסתין חמל בני סנה. הד'א דשן אלמד'בח. בעד מא מסח: (פט) וכאן אד'א

נוה שלום

שהתחיל ללבשו. (פט) לדבר אתו, ליכלם, בפתח אללאם, לקבל הדבור. מדבר אליו, מכ'אטבה, כמו מדבר בשוא המים ורפיון הדלת שלא כת"א שתרגם כמו מתדבר.

חלק הדקדוק

פה) הקערה, הקוף בשוא לבד בכל התיגאן: פט) מדבר אליו, משפטו מתדבר [מהריב"ש]:

אבן עזרא

עשתי מלה אחת: (פט) וטעם ובבא משה. יתכן שתחלת הדבור שהוא ויקרא אל משה היה כאשר נשלמה החנוכה וכל המדקדקים אמרו כי מדבר אליו מבנין התפעל והתי"ו מובלע ולפי דעתי שהוא שם הפועל כמו הנה לא ידעתי דבר והמ"ם תחת מן למשפט הלשון. וטעם וישמע שהוא לבדו היה שומע הקול ולא ישמענו מי שהוא באהל מועד מחוץ לפרוכת גם זה נכון כי השם הוסיף בהרגשת אזניו כאשר הוסיף באור עיני נער אלישע וכן ויגל ה' את עיני בלעם: וידבר אליו. כן היה משפט הדבור תמיד:
חסלת פרשת נשא

רבינו בחיי

מחוקקי אם יאמרו לך שאין הקב"ה מציל מן האש הרי חנניה מישאל ועזריה מעידים שהציל אותם מן הכבשן שנאמר (דניאל א) ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל

רשב"ם

(פה) אחרי המשח אותו. לסוף שנים עשר יום שכבר נתחנך עלה החשבון כך וכך:

רש"י

אותם ח למדנו שנמשח ביום ומה ת"ל ביום המשח אותו ביום שנמשח הקריב: קערת כסף שתים עשרה. (ספרי במ"ר) הם הם שהתנדבו ט ולא אירע בהם פסול: (פה) שלשים ומאה הקערה האחת וגו'. מה ת"ל לפי שנא' שלשים ומאה משקלה ולא פירש באיזו שקל י לכך חזר ושנאה כאן וכלל בכולן כל כסף הכלים בשקל הקדש: כל כסף הכלים וגו'. (ספרי) למדך שהיו כלי המקדש מכוונים במשקלן שוקלן אחד אחד ושוקלן כולן כאחד כ לא ריבה ולא מיעט: (פו) כפות זהב שתים עשרה. למה נאמר לפי שנא' כף אחת עשרה זהב היא של זהב ל ומשקלה עשרה שקלים של כסף, או אינו אלא כף אחת של כסף ומשקלה עשרה שקלי זהב ושקלי זהב אין משקלם שוה לשל כסף ת"ל כפות זהב של זהב היו (ספרי): (פט) ובבא משה. שני כתובים המכחישים זה את זה בא שלישי והכריע*

שפתי חכמים

כשיא: ח (קל"מ) כלע"ד שהוא ט"ס וצ"ל ביום המשח אותו והוא מ"ש לעיל בפרשת ויהי ביום כלות משה כי לא נמלא מקרא בשום מקום ביום משחו אותו אך זה מלינו ביום משחו אותם גבי בני אהרן, והביאו במ"ר כאן על ענין אחר ומזה טעו הסופרים וכתבו אותו גם בפרש"י: ט דק"ל נ"ל המנין לימנו כף א' לכל יום ואנא ידענא דיהיו שנים עשר: י פי' דאי לאו האי קרא ה"א דשקל הקדש דכתיב גבי מזרק עליה לחודא קאי, לכך כתיב שלשים ומאה הקערה וגו': כ פי' כל אחד מכוין למשקל חברו אף שבכלי הדיוט אין דרך לצמלם להכריעות אבל כלי הקדש היו זה כזה בצמלום. והטעם נ"ל להורות אף שלכל אחד מן הנשיאים היה הכונה בקרבנו כנגד שבטו. וכמ"ש רבינו בחיי בפרשה הזאת היו השיעורים והמשקלות כלם שוה להורות שכונת כלם לאל א' ב"ה: ל פי' דזהב הכ' בכף א"י אי קאי אכף שהוא היה של זהב או הכף היה של כסף והמשקל היה של זהב מפני ששקלי הזהב והכסף אינן שוין ת"ל כפות זהב סמך זהב לכף למדנו דהכף הי' של זהב דעשרה זהב אכף קאי, רא"ם. וא"ת למה לא מתרץ רש"י כמו שתירץ לעיל דלכך נכתב המנין נ"ל דהם הם שהתנדבו כו' דהא בלא"ה נ"ל כן דהא כתיב מזרקי כסף שנים עשר דקשה גם כן נ"ל מנינם וצ"ל הם הם כו' ש"מ דדרך הפסוק ללמדך דבכל אחד בכל כלי וכלי וכ"ל דק"ל נ"ל למכתב זהב הל"ל כפות שתים עשרה והרא"ם תירץ מ"ה נכתב המנין נ"ל דהם הם שהתנדבו כו' אלא מדסמך הזהב של הכפות למדנו כדפרישית לעיל:

מסורת הקריאה

(פה) הקערה, הקו"ף בשוא לבד: (פז) לעלה, למ"ד ראשונה בקמץ, ונמסר במס"ג ה' מלעיל, ר"ל שהלמ"ד בקמץ ונקרא אצל בעלי המסורה מלעיל, ועין ויקרא ז' ל"ז: אילם שנים עשר, מלת עשר בפשטא לא בזקף קטן:

אור החיים

(פז) כל הבקר לעולה. אמר לשון יחיד לומר כי גדר אחד לכולן וכן אמר בקר זבח השלמים לשון יחיד לטעם זה עצמו:
(פט) הקול מדבר אליו. לפי מה שכתבנו במקומות אחרים כי דיבור היוצא מה' היה נוצר ממנו מלאך והוא המדבר לנביא ועפ"ז ישבתי כל תיבת לאמר האמור בדיבורי ה' והוא אומרו הקול מדבר אליו פי' קולו של הקב"ה מדבר לו. והגם שהתיבה דגושה כמו מהדבר לצד שהקול הוא עצמו הדיבור יוצדק לומר כסדר זה והמשכיל יבין:

מוסרי של"ה והגהות

וישלחו מן המחנה וקו' ר"ל ג' מחנות הם וכו' הנה כתיב והיה מחניך קדוש ופי' הזוהר דקאי ארמ"ח איברים דאדם ובניו גופו שיהיו קדושים כן הרמז בשלוח טמאים ויש ג' מחנות המחנה האחת הראש של האדם שבו המוח שהוא שורש המחשבה. ומשלח מן שם אפלו טומאה קלה. כמ"ש רז"ל קשין הרהורי עבירה מעבירה. אח"ך מחנה שניה הלב שהוא חיות הגוף. והלב הוא שני למוח. וצריך להיות לב טהור ולב טוב. אח"כ מחנה ג' הוא הבטן וכליו שהוא מקום המאכל ומקום מוצאו. והוא דבר מכוער מצד מה שהאדם הוא חומרי וא"א לו להתקיים בלי זה מ"מ ישלח משם טומאה חמורה. דהיינו שיתקדש במאכליו כל מה דאפשר גם בבית הכסא הזהירו שיהיה צנוע. והכל כדי לשלח טומאה חמורה. (אח"י בקונטריס פני דוד הרחבתי קצת בזה. מאי"ן):

תרגום אונקלוס

יָת קָלָא דְּמִתְמַלַּל עִמֵּיהּ. מֵעִלָּוֵי כָּפוּרְתָּא דְּעַל אֲרוֹנָא דְסָהֲדוּתָא. מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא. וּמִתְמַלַּל עִמֵּיהּ:

פ פ פ

לדבר אתו וישמע את־הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על־ארן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו: פ פ פ

קע"ו. עמוס סי', עמינדב סי': ומפטירין בשופטים ויהי איש אחד בסי' י"ג

תפסיר הרס"ג

דכ'ל מוסי. אלי כ'בא אלמחצ'ר ליכלם. יסמע אלצות מכ'אטבה. מן פוק אלג'שא אלד'י עלי צנדוק אלשהאדה. מן בין אלכרוביז. פיכ'אטבה הגאן:

בעל הטורים

(פפ) מבין שני הכרובים. ר"ת משה, לומר לך שהוא חשוב ככרוב של מעלה:

רש"י

כתוב אחד אומר (ויקרא א) וידבר ה' אליו מאהל מועד והוא חוץ לפרכת וכתוב אחד אומר (שמות כה) ודברתי אתך מעל הכפרת בא זה והכריע ביניהם משה בא אל אהל מועד ושם שומע את הקול הבא מעל הכפרת: מבין שני הכרובים. הקול יוצא מן השמים לבין שני הכרובים ומשם יצא לאהל מועד: מדבר. כמו מתדבר כבודו של מעלה לומר כן מדבר בינו לבין עצמו ומשה שומע מאליו: וידבר אליו. (ספרי) למעט את אהרן מן הדברות: וישמע את הקול. יכול קול נמוך ת"ל את הקול הוא הקול שנדבר עמו בסיני וכשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל (במדבר רבה): חסלת פרשת נשא

הפטרת נשא בשופטים סי' יג

א ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו
מנוח ואשתו עקרה ולא ילדה: ב וירא מלאך־
יהוה אל־האשה ויאמר אליה הנה־נא את־עקרה
ולא ילדת והרית וילדת בן: ג ועתה השמרי נא
ואל־תשתי יין ושכר ואל־תאכלי כל־טמא: ד כי
הנך הרה וילדת בן ומורה לא־יעלה על־ראשו כי־
נזיר אלהים יהיה הנער מן־הבטן והוא יחל להושיע
את־ישראל מיד פלשתים: ה ותבא האשה ותאמר
לאישה לאמר איש האלהים בא אלי ומראהו
כמראה מלאך האלהים נורא מאד ולא שאלתיהו
אי־מזה הוא ואת־שמו לא־הגיד לי: ו ויאמר

רד"ק

(א) ממשפחת הדני ביו"ד היחס כמו שבט המנשי ומשפחת כמו שבט וכן ויקרב את משפחת יהודה: עקרה ולא ילדה. תוספת ביאור, וכן ותהי שרי עקרה אין לה ולד: (ג) ואל תשתי יין ושכר. הוי"ו מורה כי השמרי נא, ר"ל מטומאה. כמו שהנזיר היה נשמר מטומאה ומיין ושכר, כן לוה אותה להיותה נשמרת מכל הדברים האסורים לנזיר להיות קדושתו מן הבטן. ומה שאמר ואל תאכלי כל טמא אחר שאמר השמרי נא פי' השמרי נא מטומאת מגע ואהל ופי' כל טמא שלא תאכל דברים טמאים, או פי' ואל תאכלי כל טמא דברים האסורים לנזיר כמו כל אשר יצא מגפן היין מחרצנים ועד זג וכל משרת ענבים. כמו שפירשו רז"ל מאי ואל תאכלי כל טומאה דברים האסורים לנזיר, אבל י"ת כל מסאב. ולדעתו ולפירושינו בהשמרי נא שמשון לא נטמא למתים, אבל מצאנו בדברי רז"ל כי קבלה בידם כי שמשון נטמא למתים, ולדבריהם ואל תשתי יין ושכר פי' על השמרי נא, ומפני זה פירשו כל טומאה דברים האסורים לנזיר. ויש לתמוה היאך מי שלוה עליו הבורא ית' להיות קדושתו מן הבטן איך נטמא בבנות הפלשתים. והנראה בזה כי הנשים אשר לקח בתמנה ובעזה ובנחל שורק גייר אותן והשיבן לדת ישראל, כי חלילה משופט ישראל ומושיעם להתחתן בפלשתים ועובר על לאו דלא תתחתן בם אשר אמור מאד ומביא את האדם לידי כפירה בבורא ית' ויתעלה, כמו שאמר כי יסיר את בנך מאחרי, ולא נמצא בכתוב שנענש על זה ולא נאמר עליו שעשה רע בעיני ה' והי' הבורא יתעלה מצליחו בכל אשר יפנה וכן אמר הכתוב כי מה' היא, כלומר לקחתו אשה מבנות פלשתים מה' היתה, ורצון האל יתב' היה בזה כי בודאי היה מגייר אותן ומשיבן אל דת ישראל, ואעפ"כ סבה היתה מאת ה' לקחת אשה מפלשתים להנקם בהם כי נראה כי ישראל שבאותו הדור לא היו יראים השם כל כך שיושיעם תשועה שלימה מיד פלשתים, כי כל ימי שמשון היו מושלים פלשתים בישראל, כי מ"ש הכתוב ויתנם ה' ביד פלשתים ארבעים שנה עשרים של שמשון בכללם על כרחך לפי חשבון השנים ולא היו ישראל נלחמים בהם כי אם שמשון לבדו, ולפיכך לא היה לפלשתים טענה להלחם בישראל מפני שמשון, כי לא היה ברשותם, והוא לבדו הי' עושה הרעות בפלשתי' ועם פלשתים היה שוכן בעוד שהיה מריע להם ומילחמם אותו גם כן היו נמנעים מלהלחם בישראל, לפיכך כשבקשוהו פלשתים מבני יהודה כשהלך לסלע עיטם מסרוהו להם, וכן עדת דבורים בגוית האריה ודבש, וכן היות אשת שמשון נמסרהו הכל סבה להנקם מפלשתים ית' האל אשר לו נתכנו עלילות ובזוה ומאתו הכל אבל עונש נקירת עיניו לפי שאמר ותישר בעיני שמשון ואמר אותה קח לי כי היא ישרה בעיני ידמה כי חשק בה ליופי' וכן בההלות אשר חשק ולקח להאותו אליהן והנה הפסיד כונתו הראשונה הטובה שהיתה רצון האל, כמ"ש כי מה' היתה כי תואנה הוא מבקש מפלשתי' נראה כי בתחלה היתה כונתו לטובה לבקש תואנה מפלשתים ואח"כ גברה עליו התאוה ברואתו אותה וישרה בעיניו והפסיד כונתו האלהית בכונתו הגופנית הבהמית אשר התערבה בה. ולפיכך נענש ונקרו פלשתים את עיניו מדה כנגד מדה. ורז"ל אמרו כן אע"ג דכתיב כי מה' היא כי אזל מיהא בתר ישרותיה אזל ואעפ"כ עזרוהו מן השמים ונקם נקמת עיניו מפלשתים: יין ושכר. כתרגומו חמר חדת ועתיק. ובדברי רז"ל מיין ושכר יזיר, ר' אליעזר הכפר ברבי אומר יין זה מזוג שכר זה חי: (ד) הנך הרה. הגיה הרה: וילדת בן. מורכב מן יולדת וילדת ואמר בו בל' פועלת ואע"פ שאינה עדיין יולדת לפי שאמר הרה שהוא תואר כמו פועלת אמר ג"כ ל' פועלת בלידה ואמר בו ל' פועלת לפי שעתיד' ללדת. או יהיה ויולדת מן הדומה למרובע: ומורה לא יעלה על ראשו. הוא התער, וכת"י ומספר: והוא יחל. כי השופטים אשר היו לפניו לא היו נלחמים בפלשתים. ורז"ל דרשו הוחלה שבועתו של אבימלך, דכתיב אם תשקור לי ולניני ולנכדי. ואז נלחמו בישראל תחלה, או אמר יחל להושיע לפי שלא הושיעם תשועה שלמה: (ו) כמראה מלאך האלהים

רבינו בחיי

ועזריה הוי אומר יהודה מחוקקי. ד"א לי גלעד ולי מנשה אם יאמר אדם למה בנה אליהו מזבח בכרמל והקריב עליו ובהמ"ק קיים באותה שעה והלא משה אמר (ויקרא יז) איש איש מבית ישראל אשר ישחט וגו' ואל פתח אהל מועד לא הביאו אמור לו כל מה שעשה אליהו לשמו של הקב"ה עשה ועל פי הגבורה שנאמר (מ"א יח) ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו הנביא וגו' ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה הוי אומר לי גלעד שהיה מתושבי גלעד. ולי מנשה אם יאמר לך אדם למה הקריב גדעון בבמה והיה אסור שהיתה שילה קיימת אמר רבי אבא בר כהנא שבעה דברים עשה גדעון הקריב פר הנעבד ופר המוקצה ובנה מזבח וכרת עצים מהאשרה והקריב בלילה על ידו בלא כהן גדול והיה מן הכומרים וכל מה שעשה מפי הגבורה עשה שנאמר (שופטים ו) ויהי בלילה ההוא ויאמר לו ה' קח את פר השור אשר לאביך ופר השני שבע שנים ובנית מזבח לה' אלהיך על ראש המעוז הזה במערכה הוי אומר לי מנשה. אם יאמר לך אדם הרי דוד עבר ל"ת שבתורה אמר הקב"ה דוד למד את השבים כסופר שמלמד את התינוקות שנאמר (תהלים נא) אלמדה פושעים דרכיך הוי אומר יהודה מחוקקי. אם יאמר לך אדם למה חלל יהושע את השבת ביריחו אמור לו על פי הגבורה עשה שנאמר (יהושע ו) ויאמר ה' אל יהושע ראה נתתי בידך את יריחו ואת מלכה וגו' וסבותם את העיר כל אנשי המלחמה הקיף את העיר פעם אחת כה תעשה ששת ימים ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות היובלים לפני הארון וביום השביעי תסובו את העיר שבע פעמים. ומנין ששבת היה לפי שאין שבעה ימים בלא שבת לעולם. ועוד עשה יהושע מדעתו שלא נאמר לו כיון שנכבשה חומת יריחו שבת

צוארי שלל

(ד) ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים. ראית למהרש"א בחדושי אגדות ריש נזיר שכתב שאמר המלאך נזיר אלהים יהיה ולא אמר נזר לה' כדכתיב בתורה להזיר לה' הורה בזה כי לא היה נזיר במדת רחמים כשאר נזירים רק במדת הדין והגבורה עכ"ל. וקצת יש להרגיש ממ"ש בסיני רבה פ' נשא פרש' יו"ד וז"ל את מוצא שרמז משה בפרשה זו לנזירות שמשון וכו' איש זה היה המלאך שבא להזיר את שמשון וכו' או אשה שלא נראה תחלה אלא לאשה כי יפליא ששם שמו פלאי לנדור נדר נזיר לה' כמה דתימא כי נזיר אלהים יהיה הנער עכ"ל. הרי דרז"ל דרשו נזיר לה' על שמשון והשוו מה שאמר המלאך כי נזיר אלהים למאי דכתיב בתורה דמשה רמזה ולפי דברי מהרש"א שמשון לא היה נזיר במדת רחמים ויש לישב:

ומאי דקאמר והוא יחל להושיע אפשר במה שאמרו בירושלמי פ"ק דסוטה דשמשון שפט בחייו לישראל עשרים שנה ואחרי מותו הפלשתים היו יראים ממנו ופחדו מוטל עליהם עשרים שנה והו"ל כאלו שפט את ישראל מ' שנה ע"ש. ויתכן שזה רמז המלאך באמרו והוא יחל להושיע דמלבד הפשט שיתחיל להושיע את ישראל המלאך הטמין ברמז שעתיד לחלל הנזירות ע"י דלילה דגלה סודו וגלחוהו וז"ש ומורה לא יעלה וכו' והוא יחל שסופו לחלל נזרו ועם כל זה להושיע את ישראל דגם דחילל נזרו אהני להושיע ישראל שהיו יראים אחר שמת עשרים שנה כמדובר:

הפטרת נשא

(ב) מצרעה. הרי"ש בשוא נח: (ד) השמרי. המונח בשי"ן: יחל. היו"ד בקמץ. ונמסר ה' ב' קמצין וג' פתחין, ועי' בפרש' מטות למ"ד ג': (ה) שלחה. ברביע לא ז"ק: היולד. בוי"ו עם הדגש: (י) ותאמר אליו, נמסר עליו ו' בטעם זקף בסיפרא. ולא נמסרו בשום מקום. ואנכי חפשתי ולא מצאתי כי אם ג' ותאמר אליו בזקף. לכן אפשר שצ"ל ג' ואלו הן א' דין. ב' פלשתים עליך שמשון (ט"ז ט') ג' (שם י"ד): (טו) אותך. התי"ו בקמץ ונמסר עליו ד' קמץ: (טז) ויאמר. הנגינה ביו"ד: (יח) והוא פלאי. החירק תחת הלמ"ד והאל"ף נעלם, והוא חד מן מ"ח מלין דנסבין אל"ף באמצע תיבותא ולא קריין וסי' נמסר במס"ר, ובמדויקים יש מקף בין שתי המלות ולכן הפ"א רפויה: (כ) בעלות. הבי"ת רפויה: (כא) ולא יסף. מלעיל. ונמנה במס"ר בשטח חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה: (כה) צרעה, הרי"ש בשוא נח:

לי הנה הרה וילדת בן ועתה אל־תשתי ׀ יין
ושכר ואל־תאכלי כל־טמאה כי־נזיר
אלהים יהיה הנער מן־הבטן עד־יום מותו׃
ז ויעתר מנוח אל־יהוה ויאמר בי אדוני איש
האלהים אשר שלחת יבוא־נא עוד אלינו ויורנו
מה־נעשה לנער היולד׃ ח וישמע האלהים בקול
מנוח ויבא מלאך האלהים עוד אל־האשה והיא
יושבת בשדה ומנוח אישה אין עמה׃ ט ותמהר
האשה ותרץ ותגד לאישה ותאמר אליו הנה נראה
אלי האיש אשר־בא ביום אלי׃ י ויקם וילך מנוח
אחרי אשתו ויבא אל־האיש ויאמר לו האתה
האיש אשר־דברת אל־האשה ויאמר אני׃
יא ויאמר מנוח עתה יבא דבריך מה־יהיה משפט
הנער ומעשהו׃ יב ויאמר מלאך יהוה אל־מנוח
מכל אשר־אמרתי אל־האשה תשמר׃ יג מכל
אשר־יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל־
תשת וכל־טמאה אל־תאכל כל אשר־צויתיה
תשמר׃ יד ויאמר מנוח אל־מלאך יהוה
נעצרה־נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים׃
טו ויאמר מלאך יהוה אל־מנוח אם־תעצרני
לא־אכל בלחמך ואם־תעשה עלה ליהוה תעלנה
כי לא־ידע מנוח כי־מלאך יהוה הוא׃
טז ויאמר מנוח אל־מלאך יהוה מי שמך כי־יבא
דבריך וכבדנוך׃ יז ויאמר לו מלאך יהוה למה
זה תשאל לשמי והוא־פלאי׃ יח ויקח מנוח את־
גדי העזים ואת־המנחה ויעל על־הצור ליהוה
ומפלא לעשות ומנוח ואשתו ראים׃ יט ויהי
בעלות הלהב מעל המזבח השמימה ויעל מלאך־
יהוה בלהב המזבח ומנוח ואשתו ראים ויפלו
על־פניהם ארצה׃ כ ולא־יסף עוד מלאך יהוה
להראה אל־מנוח ואל־אשתו אז ידע מנוח
כי־מלאך יהוה הוא׃ כא ויאמר מנוח אל־
אשתו מות נמות כי אלהים ראינו׃
כב ותאמר לו אשתו לו חפץ יהוה להמיתנו לא־
לקח מידנו עלה ומנחה ולא הראנו את־כל־

רד"ק

נורא מאד. פי' כי המון בני אדם חושבין כי המלאך גוף ומראתו נורא נוראה: (ז) לנער היולד. כשיהיה יולד והוא תואר כמו והנה איננו אוכל ונכתב במלת היולד הוא"ו עם הדגש וכן אשר יולד לישראל לעמל יולד: (ט) אשר בא ביום אלי. בזה היום, וכן ת"י ביומא דיכי: (יא) משפט הנער ומעשהו. דחזי לרביא ומה נעביד ליה: (טו) בלחמך. במאכלך כי לחם כולל כל המאכל: ואם תעשה עולה. כלומר זה גדי עזים שאתה אומר שתעשה לפני לא אוכל ממנו ואם תרצה אתה לעשות ממנו עולה תעשה ובאמרו לה' לפי שאותו הדור היו עושים הרע בעיני ה' והיו מעלים עולות לאלהים אחרים: כי לא ידע. טעמו דבק עם נעצרה נא אותך: (טז) מי שמך. ולא אמר מה כמשפט בלשון שלא לאמר מי אלא על עצם חי מדבר והשם איננו העצם לפי' לא יאמר על השם מי אלא מה שמך מה שמו ואם נאמר כי לפי שהיה רואהו אמר כי אין למלאך גוף והשם כמו העצם הנה לא ידע מנוח כי היה רואהו עד שעלה ויש לפרש לפי שהיה בעיני מנוח נביא גדול ונכבד והאדם הגדול נודע בשמו למי שלא ראהו והנה השם כמו העצם: כי יבא דברך וכבדנוך. וכתוב דבריך ואחד הוא על הענין, ופירושו כתרגומו ארי יתקיימון פתגמך ויקרינך: (יז) פלאי. בהעלם האל"ף והיו"ד ליאם ואם היתה האל"ף נראה היה על משקל עברי ופירושו מכוסה ונעלם שלא תוכל לדעתו, וי"ת והוא מפרש, וכן תרגום כי יפליא ארי יפריש ועניינו מופרש ומובדל מדעתך אותו: (יח) ויעל על הצור. מבנין הפעיל, ומה שהעלה מנוח עולה על הצור לה' בשעת איסור הבמות שכל זמן שהיה אהל מועד בשילה נאסרו הבמות. אמרו רז"ל הוראת שעה היתה כי הנה המלאך אמר לו ואם תעלה עולה לה' תעלנה: ומפליא לעשות המלאך היה מפליא לעשות בהוצאת האש מן הצור ואכול הגדי והמנחה וכשהאש גדל והעלה להב עלה מלאך ה', כלו' נסתלק מעליהם בלהב: (יט) בעלות הלהב מעל המזבח. בבי"ת: (כ) ולא יסף עוד. שלא נראה להם פעם אחרת עוד, וטעם אז ידע מנוח דבק עם ויעל מלאך ה' בלהב המזבח ולא עם ולא יסף, או יהיה פי' ולא יסף כלו' כשראה שנסתלק מעיניו ידע כי מלאך ה' היה. ויש לפרשו דבק עם ולא יסף ויהי' פי' ולא יסף להראה על המראה היא בעלמה כלומ' עלה בלהב המזבח ולא נראה להם עוד אז ידע כי מלאך ה' הוא שהלך מעיניהם ולא ראהו עוד במראה היא: להראה. בחולם וכן להראם בשילה כמו שבא בשלמים הכתן תנתן: (כד) ותחל רוח ה' לפעמו. ת"י ושריאת רוח גבורה מן קדם ה' לתקפותיה. כלומר הגבורה והכח שהיה לו במחנה דן החל לו והוא המקום שחנו שם בני דן כשהלכו ללכוד את ליש והוא המקום בין לרעה ובין אשתאול ושם החל לו הכח מאת ה' אולי היה לו שם דבר עם אויבים ונלחם והכתוב לא ספר ויהיה פירוש לפעמו לחזקו הספך בנין נפעל והתפעל ממנו שהוא סכנת סכם ושכירם

רבינו בחיי

היה ואמר השבת כולו קדוש וכל שכבשנו בשבת יהיה קדש לה' וכל כסף וזהב וכלי נחשת וברזל קדש הוא לה' אוצר ה' יבא. אמר ר' ברכיה הכהן כעיר הנדחת עשאה והרי עיר הנדחת אסורה בהנאה שנאמר (דברים יג) ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל. א"ר יהודה הלוי כעין חלה עשאה דכתיב (במדבר טו) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה אמר יהושע הואיל וכבשנו אותה תחלה נקדיש שללה קדש לה' אוצר ה' יבא. אמר הקב"ה וכך עשית הרי קרבנך מסייע את שבטך ודוחה את השבת לכך נאמר ביום השביעי נשיא לבני אפרים:

צוארי שלל

האתה האיש אשר דברת אל האשה וכו'. ראיתי בנמוקי עטרת ראשי אבא מארי זלה"ה שכתב וז"ל יש להבין מאי האתה האיש בלשון תימא דקאמר. תו להבין תיבת ועתה יבא דברך מאי עתה. ותו במאי דקאמר מכל אשר יצא מגפן וכו' דכבר אמר מכל

צוארי שלל

אשר אמרתי אל האשה תשמר. ומורינו הרב המופלא שארנו מהר"א יצחקי דרשינהו להני קראי עם מ"ש במסכת נזיר דף כ"ח הלכתא האב מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת בנה בנזיר. וז"ש מנוח האתה האיש אשר דברת אל האשה שתהא מדרת בנה בנזיר. בזה אין לך הבנה כלל דקי"ל דאין האשה מדרת בנה בנזיר אבל עתה ר"ל עתה שאני כאן והאב מדיר בנו בנזיר יבא דברך מה יהיה משפט הנער ויאמר מלאך ה' מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר דין זה הוא בשאר נזירות אבל נזירות זה שהוא עפ"י מלאך גם אל האשה אמר ולפי דעתך הריני חוזר ומפרש לך מה יהיה משפט הנער מכל אשר יצא וכו' עכ"ל עטרת ראשי אבא מארי זלה"ה: וכמתלמד מדבריהם ז"ל נראה לפי קצורי לישב הענין על מתכונתו ואפס קצה פירוש הרב הגדול מהר"ר אברהם יצחקי הנזכר לא שמיע לי ההדיוט וכמו שיתבאר בס"ד. כי הנה עין בעין נראה דברי המלאך כאן לאחר חזרה ההוא אמר מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר מכל אשר יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל תשת וכל טומאה אל תאכל כל אשר ציויתיה תשמור. והנה חזר ואמר כל אשר הזהיר לאשה מקודם בתוספת ביאור ודוקא כל מילי דידה אך למחסור דבר הנוגע לולד דהיינו ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן יכחידנו תחת לשונו. ויראה דכלפי אשר מנוח א"ל עתה יבא דברך מה יהיה משפט הנער וכונתו איכו הַוָּתא דאנא הא קאימנא כה תאמר משפט הנער ואדירנו כמו שפירש הרב הנזכר. אי לזאת המלאך דקדק שלא חזר לומר משפט הנער כלל רק חזר ואמר משפט האשה מכל וכו' לא תאכל וכו' דכלהו אזהרות לימי העיבור דוקא ולא זכר מה נעשה לנער היולד רק כל אשר ציויתיה תשמור דרך העברה בעלמא אמר כל אשר ציויתיה כלומר בענין הולד כי הוא נזיר מהבטן ומורה לא יעלה על ראשו

רד"ק

האיברים כמו נפעמתי ולא אדבר ותפעם רוחו ותתפעם, וכבר כתבתי בו פירושים אחרים בספר מכלל בשרש פעם. אבל זה הפירוש הוא הנכון בעיני. ובדברי רז"ל כי פירוש לפעמו מענין פעמון שהיתה רוח נבואה מקשקשת לפניו כזוג ופי' רוח ה' נבואתו של יעקב אבינו שהלא או שאמר יהי דן נחש עלי דרך:

אלה וכעת לא השמיענו כזאת: כג ותלד האשה בן ותקרא את־שמו שמשון ויגדל הנער ויברכהו יהוה: כד ותחל רוח יהוה לפעמו במחנה־דן בין צרעה ובין אשתאל:

צוארי שלל

תשמור ולא שהיא מדרת רק כל אשר ציויתיה דהיינו במלאכות ה'. וכן ראיתי בסיני רבה פ' יו"ד וכל אשר ציויתיה תשמור מה שאמר לה ומורה לא עלה על ראשו ע"ש:

דו"ד למנחת שבת וב"ה

במדבר ח בהעלתך

תרגום אונקלוס

א. ומליל יי עם משה למימר: ב. מליל עם אהרן. ותימר ליה. באדלקותך ית בוציניא. לקביל אפי מנרתא. יהון מנהרין שבעא בוציניא:

ח א וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב דבר אל־אהרן ואמרת אליו בהעלתך את־הנרת אל־מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות:

ת"א אל מול פני המנורה יאירו. מנחות לח עקדה שער מה

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר הרון וקל לה. אד'א אסרגת אלסרג. פאלי מא ילי וגה

אבן עזרא

(ב) דבר אל אהרן. כי הוא חייב במצות הדלקת הנר: אל מול פני המנורה. פי' והאיר אל עבר פנים והנה מלת האיר יוצאה כמו תאיר נרי ואין כן יאירו והארץ האירה ונסמכה זאת הפרשה להורות כי הדבור יהיה גם בלילה כי שם יהיה הנר

אבי עזר

(ב) מול פני המנורה) פירש והאיר על עבר פניה עכ"ל עיין מזרחי בד"ה שלש מזרחים פונים למול אמצעי

בעל הטורים

(ב) בהעלתך. סמך נרות לחנוכה לפרשת נשא דנרות: בהעלתך את. בגימ' עשה בה מעלות: אל מול פני המנורה יאירו. כי אני איני צריך לאורה: פני המנורה יאירו. בגימ' וכי אני לאורה צריך: שבעת הנרות. כנגד ז' המזלות חמה"ל שצ"ם. כתיב בהעלתך את הנרות וכתיב להעלות נר תמיד לבית הלל נר ואח"כ נרות שמוסיפין והולכין והיינו להעלות נר תמיד שמעלין

רשב"ם

(ב) בהעלתך וגו'. לפי שמלאכת תדיר היא זו הזכירה כאן. אע"פ שכל מלאכת המשכן נגמרה מלאכת הדלקת המנורה לא נגמרה כי תדירה היא: אל מול פני המנורה. היה מטה ראשי הפתילות של כל שבעת הנרות להאיר על השלחן:

רש"י

(ב) בהעלתך. (למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות): בהעלותך. א על שם שהלהב עולה כתוב בהדלקתן לשון עלייה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה ועוד דרשו רבותינו מכאן שמעלה היתה ב לפני המנורה שעליה ג הכהן עומד ומטיב: אל מול פני המנורה. אל מול נר האמצעי שאינו בקנים אלא בגופה של מנורה: יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקנים שלשת המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות

שפתי חכמים

א דק"ל איך נופל הל' בהעלתך על נרות שכתב הכתוב במקום בהדלקתך בהעלתך ומתרץ ע"ש שהלהב עולה כלומר מ"ה נופל בו ל' עליה. ותו קשה לרש"י מ"מ היה לו לכתוב בהדלקתך ולמה כתב בהעלתך דודאי ל' בהעלתך נופל ג"כ בנרות כמו שפי' על שם שהלהב עולה אבל מ"מ הל' בהדלקתך יותר טוב, ומתרץ דמ"ה כתיב בהעלתך כדי ללמוד שצריך להדליק כו' אבל בפ' תלוה גבי להעלות נר תמיד לא פי' רק למה כתיב להעלות ולא להדליק ואמר שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. י"ל דלעיל כתיב להעלות ל' לווי ועז"פ למה כתב הלווי בל' להעלות ולא בל' להדליק שהוא ל' יותר מבורר על מה הוא הלווי ומפרש משום שצריך להדליק כו' שהוא בכלל הלווי לכן כתיב להעלות, ובפרשת אמור שהוא הלווי האמתי כדפרש"י שם קשה למה לא פירש שם כלום. י"ל שהוא סומך על מה שפי' בפרשת תלוה על ל' להעלות שהוא בל' לווי כדפרישית, ודלא כפי' הרא"ם שפי' פעם יפרש כל הבחינות הנופלים על הל' ופעם יפרש קלת מהם ופעם יסמוך על מה שפי' במקום אחר ומ"ה לא פי' בפ' אמור כלום אף ע"ג דכתיב התם להעלות נר תמיד, עכ"ל: ב ואף ע"ג דדרשו מזה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה, י"ל דעיקר דרשא היא מקרא דפרשת תלוה מלהעלות נר תמיד והכא אגב גררא נקטיה, ועי"ל דאי לשלהבת עולה מאליה לחוד הוא דאתא היה לו לכתוב בהעלך ולא בהעלתך ואי למעלה אתא לחוד הוא דאתא היה לו לכתוב בעלו: אלא להכי כתיב בהעלתך למדרש תרוייהו. והרא"ם פי' דרש זה וגם שתהא השלהבת עולה דשקולים הם ויבאו שניהם: ג וה"ת והרי קומתו של אדם ד"א דהיינו כ"ד טפחים וקומתה של מנורה לא היה כ"א י"ח טפחים כדפרש"י בפ' תרומה וא"כ למה צריך למעלה. וי"ל לפי שהטפחים של בית המקדש היו שוחקים וא"כ י"ח טפחים של מנורה היו כמו כ"ד

עניני הדלקת המנורה

(ב) בהעלתך את הנרות וגו'. רש"י ז"ל תי' שני פירושים מדוע כתיב בהעלתך ולא כתיב בהדלקתך, ויתכן עוד לומר כי בהיטיבו את הנרות הי' מורידם ומסירם מן המנורה כדי לנקותם משמרי השמן והפחם ואחרי נקייתם היה נותן בהם שמן זית זך ופתילות חדשות ומדליקם ואז היה מעלה הנרות הדלוקים ומניח אותם על המנורה, ולכן עתה שבהעלות הנרות על המנורה יניחם באופן שיפנו ויאירו הנרות ההם אל מול פני המנורה, ופני המנורה הוא גופה כמו ופניך הולכים בקרב, והענין שהנרות ג' מכאן וג' מכאן יהיו פונות אל האמצעי והיא פונה אל עבר פניה שהוא כנגד קדש הקדשים [אברבנאל]. ועוד נוכל לומר ע"ד שמלאכו בדבריהם [במדרש רבה במדבר פ' יב] בעת שהוקם המשכן למטה הוקם המשכן למעלה כו', והכ"א מכון לשבתך פעלת ה' [ויכול להיות שזהו מה שרמז הקב"ה למטה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, מדוע לא נאמר ושכנתי בתוכו, אלא כמאמרם ז"ל נשבע הקב"ה שלא יבא לירושלים של מעלה עד שיבא תחלה לירושלים של מטה, ולא היה יכול הקב"ה לשכון כבוד בנים המקדש של מעלה עד שיעשה המשכן למטה. ע"כ אמר הקב"ה למשה ועשו לי מקדש למטה, ואז ושכנתי בתוכם, בשני המקדשים בשל מעלה ובשל מטה, כי כ"ז שלא תעשה משכן למטה לא אוכל לשכון במקדש של מעלה], ובע"כ לאוי לומר שלא נעשה מכוון כ"א בהסכמה ע"פ הדבור, וא"כ היה מכוון ג"כ בפרטי הדברים היינו מזבח של מעלה נגד מזבח של מטה, והמנורה של מעלה נגד המנורה של מטה, וכן כל דבר אשר המכוון מוכרח, ומעתה הנה בשר הקב"ה את אהרן כי הסף אמנם שיתגלגל על המנורה של מטה שתתבטל, אבל המנורה של מעלה תשאר על מעלתה, ואתה בהדלקתך הנרות למטה תדליק גם הנרות למעלה, והנרות האלו לעולם יאירו, וזהו בהעלתך את הנרות למטה, אל מול פני המנורה, היינו אל אותו שהוא מול, נגד פני המנורה הזאת, היא המנורה של מעלה שהיא מול המנורה של מטה, שם יאירו שבעת הנרות לעולם באין מכבה, וזהו ל' המדרש אבל הנרות לעולם מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ומעתה לא יקשה עוד מדוע לא אמר אל מול פני המנורה יאירו ששת הנרות:

נחל קדומים

ב (א) בהעלותך את הנרות. במדרש בהעלותך את הנרות זהו שאמר הכתוב ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר עכ"ל וצריך ביאור. ואפשר בהקדים מ"ש הרב יערות דבש ח"ב דף מ"ה דז' נרות המנורה רמז לחכמות חיצוניות ונר מערבי רמז לתורה הקדושה ונר מערבי תמיד היה דולק דנותן בה שמן כמדת חברותיה ודולקת תמיד כי היא העיקר והכל וכל החכמות צריכות לה ובה היה מתחיל ובה היה מסיים כי התורה היא מקור חכמה. וכל שאר חכמות לפי שהם בחקירה יש בהם טעות והאחרונים מתחכמים על הראשונים ומכירים בטעותם. אבל תורתנו הק' לא תשתנה כי היא על פי משה רבינו ע"ה בכל ביתו נאמן כ"י והראשונים שהי"ל רוח הקודש היו יודעים התורה לאמיתה משא"כ האחרונים דרבינא ורב אשי סוף הוראה והתורה הקדושה צריכה דבקות בו יתברך ובזמן הזה הן בעון חוללנ"ו נעשו חולי חולין והוא האריך מאד. והשתא אהך קרא דכתיב בהעלותך וכו' אל מול פני המנורה וכו' דרומז לנר המערבי דבה היה מתחיל ובה היה מסיים והוא כנגד התורה הקדושה על כן בא דבר המדרש זה"ש ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה להראות במופת כי היא עיקר הכל ודולקת תמיד ואין חכמה נחשבת כי אם חכמת התורה מקור ועיקר הכל ויאדיר יחזיק ללומדיה ויתן להם כח כפי חשקם ונתן הכס"ף וקם שבעתים אל חיקם ובמקומות שונים פירשתי בעניותי באופנים אחרים בס"ד ורבינו אפרים בפי' כ"י רמז דבמדרש. ותנחומא סיימו כי לא לאורה הוא צריך אלא לזכות ישראל וכן בהעלותך גימטריא לזכות כן והוא ג"כ עם האותיות גימט' להצדי"ק רוצ"ה וזהו ה' חפץ למען צדקו וכו' ודוק: (ב) אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. אפשר לפי מ"ש רבינו האר"י דהמנורה וכל עניניה רמז לתורה ואמרו דז' הנרות רמז לז' ספרים אפשר' דמנורה רומזת לתורה שבע"פ ומנורה גי' אש וכן התורה נק' אש. וידוע דתורה

חומת אנ"ך

(ב) בהעלותך את הנרות וכו' אל מול פני המנורה וכו'. הה"ד ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר עכ"ל מאמר רז"ל. וצריך ביאור וכבר אני בעניי כתבתי בזה במ"א. ועתה אפשר לומר דרך רמז כמ"ש הגאון החסיד הרב שני לוחות הברית ז"ל במוסריו כי המנורה רמז לגוף האדם רמז שתמיד תהיה מאירה נשמתו בתורה ומצותיו גוף האדם כצורת המנורה כי במנורה היו שלשה בליטות של קנים יוצאים. וגם באדם ג' בליטות רגלים ואזנים וידים והגוף שבו הלב הוא גוף המנורה וגובה המנורה ח"י טפחים שהם שלשה אמו' כשיעור גוף אדם בינוני שהוא שלשה אמות כמ"ש התוס' פרק המצניע. והמנורה מקשה חיבור אחד מורה על החיבור ואהבת לרעך כמוך עד ירכה עד פרחה קטון וגדול ומורה על האחדות והשלום זהו תורף דבריו. וידוע דלא זכו ישראל לקבל התורה אלא על האחדות והשלום. ולפי דרכו אפשר לרמוז כי מהמנורה מורה שישראל יהיו באחדות כשם שהמנורה חיבור אחד כן ישראל והיו לאחדים והאחדות לא יתכן אלא בענוה ולכן בקריבת הר סיני כתיב ויחן שם ישראל שהיו ענוים באחדות וידוע דהעניו נעשה מרכבה לשכינה. ובזה זוכה לתורה ומכוין לאמיתה דתור' שבע"פ רומז לשכינה והוא מרכבה אליה. גם על ידי הלימוד גורם יחוד קב"ו. והלכה אותיות ה' כלה. ת"ת הוא אמת

מרפא לשון

ב) בהעלתך, באדלקותך. יש לפרש שהתר' הוא אחר ל' המקרא שכן נק' הדליקה והשריפה בל' העלאה כמו שנ' בתהלים ע"ח ואף אלקים עלה בהם שהוא במקום חרה שהוא ל' דליקה כמו כי אש אכלתהו ויחר (יחזקאל טו) וכן וגם אף עלה בישראל (תהלים שם) וכן מצאתי מי שפירש מש"ה (במלכים ב) ויהי בבקר כעלות המנחה ר"ל כזמן הקטרת התמיד שכן נאמר במישע מלך מואב ויקח את בנו ויעלהו עולה על החומה ונאמר עליו על שרפו עצמות מלך אדום לשיד, אבל רש"י ז"ל פי' בהעלתך ע"ש שהלהב עולה כתיב בהדלקתך לשון עלייה ולפי זה יהיה התר' פתרון ענין לא

ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ד וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃ פ ה * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ו קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃

* שני

תרגום אונקלוס

ג. וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן . לָקֳבֵיל אַפֵּי מְנָרְתָא . אַדְלֵיק בּוֹצִינַהָא . כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: ד. וְדֵין עוֹבַד מְנָרְתָא נְגִידָא דְּהַב . עַד שִׁדַּהּ עַד שׁוֹשַׁנַּהּ נְגִידָא הִיא . כְּחֶזְוָנָא . דְּאַחְזֵי יְיָ יָת מֹשֶׁה . כֵּן עֲבַד יָת מְנָרְתָא: ה. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ו. קָרֵיב יָת לֵינָאֵי . מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל .

ת"א וזה מעשה. מנחות כח כט: מקשה שער ה ושער עח: עד ירכה עד. מנחות כט: מקשה היא. שם כח:

תפסיר הרס"ג

אלמנארה. תצ'י סבעתהא: (ג) פצנע כד'אך הרון. ואסרג סרג אלמנארה. אלי מא ילי וגההא. כמא אמר אללה מוסי: (ד) והד'ה צנעה' אלמנארה מצמתה ד'הב. חתי ארגלהא ורחארחהא מצמתה. כאלמנצ'ר. אלד'י אורא אללה מוסי. כד'אך צנעהא: (ה) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ו) קרב אלליואניין. מן בין בני

נוה שלום

(ד) עד ירכה עד פרחה, חתי' ארגלהא ורחארחהא, תרגם בל"ר אפילו יריכיה ופרחיה לומר שכל מעשה המנירה ואפילו ירכיה וכל דבר רך שבה הכל מקשה שאין כוונת הכתוב באמרו וזה מעשה המנורה וכו' אלא לענין שצריך להיות כל דבר שבגופה מקשה עיין רש"י ורמב"ן ז"ל (אלרחראח אלואסע אלדקיק). (ו) קח את הלוים, קדם,

אבן עזרא

דלוק ולא יכבה: (ד) וזה מעשה המנורה. הזכיר שלא נראה כמוהו: מקשה. פירשתיו: ירכה. הוא על הקנה שתעמוד עליו כי כן כתוב ירכה וקנה: פרחה. ידוע ולא היה כח בחרש חכם לעשותה כי לולי מהשם הראה אותה למשה במראה הנבואה: כן עשה. שב אל משה והטעם בצווי וכן ועשית מנורת זהב. וטעם הסמך פרשת הלוים להורות כי אהרן יתעסק בהדלקת הנר ובשאר העבודות יעזורוהו הלוים ויעמדו לפניו לעשות מה שיצום: (ו) קח את הלוים מתוך בני ישראל. כי מעורבים היו וכן כל השבטים קודם שיסעו אל הדרך מהר סיני:

נחל קדומים

שבכתב צריכה לתורה שבע"פ ובלתי תורה שבע"פ אינה מובנת תורה שבכתב וז"ש אל מול פני המנורה תורה שבע"פ יאירו ז' הנרות הם הז' ספרים: ג (ג) ויעש כן אהרן. להגיד שבחו שלא שינה. כן אמרו בספרי והביאו רש"י. ומקשים מהיכא תיתי שישנה. ועוד מאי איריא הכא דמזכיר שבחו שלא שינה. והקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל כתב בפרישתו הרצון בזה שאע"פ שההעלאה וההדלקה כשרה בהדיוט כמו שאמר יערוך אותו אהרן ובניו בפ' תצוה וכאן אמר בהעלותך ולא אמר בעלותך שהורה על ידי ציווי אעפ"כ קיים המצוה הוא בעצמו. ועוד שכאן לא באה אזהרה לעלות את הנרות רק שבעת העלות את הנרות ציוהו שיאירו ז' הנרות אל מול פני המנורה יחד כאמרם שתהא שלהבת עולה מאיליה עכ"ז היה רץ לדבר מצוה ועשה הוא בעצמו ההעלאה. עכ"ד. ועם שהענין נכון הלשון אינו מכוון במה שכתב' שלא שינה כמבואר. ורבינו האר"י זצ"ל פירש על פי הפשט דהוצרך לומר שלא שינה לפי דהיינו טועים לומר ששינה כי הנה אמר לו משה רבינו בדבר ה' אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות והכונה בתחילת הדלקתן ממש באותו רגע יהיו פונים לנר האמצעי וז"ש רש"י בהעלותך ע"ש שהלהב עולה וכו' כלומר אע"ג דקפיד קרא יאירו דהיינו בתחלת ההדלקה נקט בהעלותך ע"ש שהלהב. והשתא דכתיב דאהרן העלה נרותיה הוה ס"ד דשינה וברגע ההדלקה לא נזהר שיהיו פונים לנר האמצעי לז"א ויעש כן אהרן לומר שלא שינה ועשה כמצותו דברגע ההדלקה היו פונים ומאי דקאמר העלה נרותיה היינו שהוסיף לישב שם עד שישלהבת עולה ונזהר שיהיו פונים גם כן שלא ישתנו מעט כשהשלהבת עולה ומשו"ה הוצרך ויעש כן שלא שינה ודוק: ד (ד) וזה מעשה המנורה מקשה זהב. כלומר תורה שבעל פה זוהי שקשה להבין דבר מתוך דבר ומדות שהתורה נדרשת ופלפול וז"ש מקשה זהב הוא רמז לתורה שבע"פ כנודע עד ירכה דבר גדול עד פרחה דבר קטן מקשה היא וצריך מתון מתון וע"י היגיעה יוציא לאור השייך להלקי בשמתו והכל אמר למשה רבינו ע"ה וז"ש כמראה אשר הראה ה' את משה דאפי' מה שתלמיד ותיק

בעל הטורים

בקדש ולב"ש תחלה נרות ואח"כ נר שמורידין והולכין: להעלות נר תמיד. ס"ת חלד: (ד) וזה מעשה המנורה: וזה עולה י"ח שגובהה של מנורה י"ח טפחים: כמראה. בגימ' כגבריאל מלמד שגבריאל הראה לו דמות המנורה: כן עשה. כ"ן נרות עשה שלמה בי' המנורות: עשה. בגימ' שלמה. ד' פעמים הזכיר מנורה שהיא כשרה בארבע מינין, כדאיתא במנחות (דף כח) ע"ש. ורמז לארבע מנורות בשמחת בית השואבה:

רש"י

שבהן ד וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך: (ג) ויעש כן אהרן. (ספרי) להגיד שבחו של ה אהרן שלא שינה: (ד) וזה מעשה המנורה. (שם) שהראהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה: מקשה. בטדי"ץ בלעז לשון דא לדא נקשן (דניאל ה) ז עשת של ככר זהב היתה ומקיש בקורנס וחותך ח בכשיל לפשט איבריה כתקונן ולא נעשית איברים איברים ע"י חבור: עד ירכה עד פרחה. ירכה היא השידה שעל הרגלים חלול כדרך מנורות כסף שלפני השרים. עד ירכה עד פרחה. כלומר גופה של מנורה ט כולה וכל התלוי בה. עד ירכה. שהוא אבר גדול. עד פרחה. שהוא מעשה דק י שבה הכל מקשה ודרך עד לשמש בלשון זה כמו (שופטים טו) מגדיש ועד קמה ועד כרם זית: כמראה אשר הראה וגו'. כתבנית אשר כ הראהו בהר כמו שנאמר (שמות כה) וראה ועשה בתבניתם וגו': כן עשה את המנורה. מי שעשאה ל ומ"א על ידי הקדוש ברוך הוא מ נעשית מאליה: (ו) קח את הלוים. קחם בדברים אשריכם נ שתזכו להיות שמשים למקום:

שפתי חכמים

ספחים של חול כנגד קומתו של אדם ואם בא להטיב צריך שיראה בנרות כדי שיטיב אותם יפה לכך צריך מעלה: ד פי' מדכתיב יאירו שבעת הנרות ע"כ הפתילות קאי שהם המאירים דאי קאי אנרות שהם הבזיכין הל"ל אל מול פני המנור' יהיו מטים שבעת הנרות. וא"ת והא בקרא כתיב אל מול פני המנורה דהיינו נר שעל קנה האמצעי יאירו שבעת הנרות ורש"י פי' שאין מאירין לנר אמצעי אלא ששה. וי"ל דהא ק"ל דאל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות משמע שהכל יהיו מאירין לפניו של אמצע הקנה דהיינו למעלה על גביו שהוא נקרא פני המנורה וזה א"א בשלמא אותו נר שעומד על קנה האמצעי מאיר כנגד פניו אבל שאר ששה נרות אינן מאירין אלא לפניו של אותן קנים שעומדין מול פניהם כמנהג כל הנרות שמנהגן להאיר כלפי עצמן. ומתרץ דגם שאר ששה נרות שעל ששה קנים מאירין לפניו של קנה אמצעי דששה שעל ששת הקנים ג' מזרחיים פונים למול אמצעי ר"ל שהיו נוטפין ראשי הפתילות לפי קנה אמצעי וכן מערביים. ויאירו שבעת הנרות פי' שבזה האופן יהיו מאירין שבעת הנרות אל מול קנה האמצעי. הרא"ם האריך כאן הרבה (וע' בתשובת הריב"ש סי' ח): ה דאל"כ ויעש כן אהרן ל"ל וכי תעלה על דעתך שלא עשה אהרן מה שלוה ה' ע"י משה. ואף ע"ג שבלאו הכי נמי ידעינן שעשה צווי של הקב"ה מ"מ דבר גדול הוא זה שהפסוק מעיד על צדקתו וכן כל כיוצא בזה: ו פי' מפני שמלת זה מורה על הרמוז והמעשה לא היה כי אם בשעת עשיית בצלאל ומתחלה נתקשה בה משה עד שהראהו באצבע וחזר ונתקשה עד שאמר ליה עול בככר כו', עיין לעיל בפ' תרומה: ז עשת ל' חתיכה: ח בכשיל מספריים: ט דק"ל דהכא משמע שלא היתה מקשה אלא עד ירכה ועד פרחה ובפ' תרומה כתיב שהיתה כולה מקשה: י כלומר מדבר גדול עד דבר קטן הכל היה מקשה ועד משמע ל' כיון וכיוצא בזה מפרש רש"י בפ' בא על מבכור פרעה היושב על כסאו וגו': כ דק"ל דכמראה משמע ל' מראה שהוא צבע ובמנורה אין שייך לומר שהראהו הקב"ה צבע של מנורה. א"כ כמראה היא כמראה הנבואה כלומר מה שראה במראה הנבואה דהיינו של אש ועשו גם הם מנורה של אש וזה אינו דהם לא עשאו של אש, ועז"פ כתבנית ר"ל כמראה פי' כתבנית כמ"ש במקום אחר וראה ועשה בתבניתם דנקראת התבנית בשם מראה מפני שעל ידי הראיה נודע לו התבנית: ל ר"ל מי שעשה את כל הכלים והוא בצלאל: מ מפורש בפרשת תרומה וזה המדרש חולק על פירוש הראשון: נ לא קיחה ממש שהוא מלשון קנין וכניסת דבר תחת רשותו כי הלוים לא נקנו ולא נכנסו תחת רשותו ועיין בפרשת לך לך על פסוק ותקח שרי אשת אברם:

עניני ותנופת הלוים

(ו) קח את הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אותם. צוה הקב"ה בלוים ד' דברים, א) קח את הלוים מתוך בני ישראל, לפי שהיו הלוים מעורבים בין הדגלים כשאר העם וצוה עתה שיבדילם בהבדל מקומי, והב' אמר וטהרת אותם, שעד עתה לא היו נזהרים מהטומאה כמו טמא מת ומצורע, לכך צוה אותם לטהרם להודיעם כי מעתה קדושים יהיו לאלהיהם כיון שהוא מקרב אותם לעבודתו והביא למשכן יקנו ראוי בעבור זה שיהיו בקדושה וטהרה יותר מהעם, כי כל אבר הקרוב אל הלב הוא יותר נכבד מן הרחוק ממנו, והג' אמר והעבירו תער על כל בשרם, כי להיות השער מותר הגוף היה התגלחתו רומז להרחקתו מהדברי' המותריים, והד' אמר וכבסו בגדיהם והטהרו, כמו שצוה במעמד הר סיני וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, וכן יעקב בעלותו בבית אל אמר לאנשי ביתו והטהרו והחליפו שמלותיכם, ורמז להם שיתרחקו מהמדות המגונות, כי המדות בין טובים

חומת אנ"ך

ולכן מכוין ההלכה לאמת כשם שהוא מכוין ומיחד הכלה לאמת שהוא ת"ת והיינו מ"ש פ"ק דעירובין דהלכה כבית הלל מפני שהיו ענוים. וזה רמז מאמרינו בהעלותך וכו' אל מול פני המנורה וכו' הה"ד ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר כי המנורה מורה על האחדות וגם רומזת לתורה כמ"ש משם הארי"ז ז"ל והרי הם שתים כהלכתן התורה עם האחדות כתלת שריין בכלי שהוא כליין ודין הכיין. ושפיר קאמר הה"ד ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה כיון שהם באחדות ענוים ומכוונים לאמת וזוכים לחדש חידושי תורה דבענוה נעשים מרכבה לשכינה וז"ש ה' חפץ למען צדקו צדק"ו היא השכינה הנקראת צדק כלומר בעבור השכינה השורה בעניו יגדיל תורה שהעניו מכוין לאמיתה של תורה ומחדש חידושים ויאדיר יחזק כחו שלא ישלוט בו יצה"ר וכמ"ש אפשר שכינה עמו ויחטא בא"

מסורת הקריאה

(ד) כמראה, נמסר במס"ג ה' דגשין, ר"ל שהכ"ף בפתח הידיעה והמ"ם בדגש, וסי' ז' אשר הראה (דין) ב' ג' אשר ראיתי בבאי (יחזקאל מ"ג ג') ב' בפסוק, ד' והנה שם כבוד (שם ח' ד') ה'

ז וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ׃ ח וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃ ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם׃

תרגום אונקלוס

וְתִדְכּוֹן יָתְהוֹן: ז. וּכְדֵין תַּעֲבֵיד לְהוֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן. אַדִּי עֲלֵיהוֹן מַיָּא דְחַטָּתָא. וְיַעְבְּרוּן מַסְפַּר עַל כָּל בִּשְׂרְהוֹן. וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וְיִדְכּוֹן: ח. וְיִסְּבוּן תּוֹר בַּר תּוֹרֵי. וּמִנְחָתֵיהּ. סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח. וְתוֹר תִּנְיָן בַּר תּוֹרֵי תִּסַּב לְחַטָּתָא: ט. וּתְקָרֵיב יָת לֵיוָאֵי. קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא. וְתִכְנוֹשׁ. יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: י. וּתְקָרֵיב יָת לֵיוָאֵי קֳדָם יְיָ. וְיִסְמְכוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. יָת יְדֵיהוֹן

ת"א וכה תעשה להם לטהרם. ס' הזהר ס' תזריע: והעבירו תער. נזיר מ: ופר שני בן בקר. הוריות ה זבחים מא פרה ע"ו:

תפסיר הרס"ג

אסראיל. וטהרהם: (ז) וכד'י אצנע להם פי תטהירהם. אנצ'ח עליהם מן מא אלד'כוה. וימרון אלמוס עלי גמיע בדנהם. ויג'סלון ת'יאבהם ויטהרון: (ח) ויקרבו ת'ורא מן אלבקר. ומעה בר סמד מלתות בדהן. ות'ור אכ'ר מן אלבקר כ'ד'ה לאלד'כוה: (ט) וקדם אלליואניין. בין ידי כ'בא אלמחצ'ר. וגווק גמאעה' בני אסראיל: (י) וקדמהם בין ידי אללה. ויסנד בני אסראיל

רשב"ם

(ז) והעבירו. ויעבירו אבל והעבירו הוא לשון צווי כמו העתירו אל ה':

רש"י

(ז) הזה עליהם מי חטאת. של אפר הפרה מפני טמאי ם מתים שבהם: והעבירו תער. מצאתי בדברי רבי משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע"א ע והיא קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעים: (ח) ולקחו פר בן בקר. והוא עולה כמ"ש ועשה את האחד עולה והוא קרבן צבור בע"א: ופר שני. (ת"כ) מה ת"ל שני פ לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת (ע"כ דברי ר"מ) ובזו יש סמך לדבריו בת"כ צ וחומר אני שהוראת שעה היתה שהשעיר ק היה להם להביא לחטאת ע"א עם פר העולה: (ט) והקהלת את כל עדת. לפי שהלוים נתונים קרבן כפרה תחתיהם יבואו ויעמדו על קרבנם ר ויסמכו את ידיהם עליהם:

שפתי חכמים

ס לא מפני שאר טומאות שבשאר טומאות אין הזיה צריכה כאן: ע (מנחה בלולה) ואע"ג דבשאר עובדי ע"א לא הצריכם תגלחת אלו שאני שעובדי העגל נלקו בצרעת כמו שדרשו על פסוק כי פרוע הוא כי פרעה אהרן שלמדו ג"ש ממה שנאמר גבי מצורע ראשו יהיה פרוע: פ אע"פ דכתיב ואת הכבש השני וגו' גבי קרבן תמיד היינו משום דכתיב נמי את הכבש האחד אבל הכא לא כתיב אחד א"כ אין נופל כאן ל' שני: צ ר"ל במה שפי' ר' משה הדרשן שהעולה הביאו לקרבן צבור בשביל ע"א משום שלא מצינו פר אחד לבדו בלא מין אחר עמו רק בע"א: ק ר"ל מה שפי' אף חטאת לא נאכלת אע"ג שאר חטאות נאכלין זו הוראת שעה היתה ותדע לך שהוראת שעה היתה דשעיר היה להם להביא לחטאת ע"א עם פר העולה כדין כל צבור העובדים ע"א ולמה הביאו פר לחטאת אלא הוראת שעה היתה הכי נמי הוראת שעה היתה, אבל בלא"ה נוכל לומר שהיתה הוראת שעה שהרי חטאת חיצונה נאכלת וזו שהיתה של מלואים ללוים שנתחנכו בה נשרפה ולא תימא חטאת זו פנימית היא מאחר דנשרפה ותימא מה עולה נשרפת אף חטאת נשרפת שאינה פנימי', הרא"ם: ר אע"פ שהלוי' לא נתנו כפרה אלא על הבכורי' כדלעיל, מ"מ כיון שהבכורות היו על כל ישראל קרא בכורות קהל כל ישראל כאלו הם כל ישראל:

עניני תנופת הלוים

ובין רעים המה לבושי הכהנים, כמו שאמר המלאך ליהושע הסירו הבגדים הצואים מעליו, וכי יהושע הלך בבגדים צואים, ואח"כ לזה שיביאו קרבנות לכפר עליהם מאיזה חטא שעשו בכללותם, והתכונן שהלוים ישתעבדו כאן בשני שעבודים, הא' הוא לעבוד את ה' במשמרת המקדש ומשאו ובשיר ושאר הדברים המוטלים עליהם מהשי"ת, והשעבוד השני הוא שישתעבדו לאהרן ולבניו לעבדם ולשרת אותם, לא בדברים המיוחדים לכהנים בגופיהם ובכסיהם ובניהם אלא בעניינים האלהיים לעשות ככל אשר ילוו אותם הכהנים בענייני המקדש. ומפני זה זכרה התורה בהם תנופות מתחלפות, כי על השעבוד הראשון שהוא לש"י תחת הבכורים אמר וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלוים והניף אהרן את הלוים תנופה לפני ה' מאת בני ישראל והיו לעבוד את עבודת ה'. כי היה אהרן מניף אותם לפני ה' כאומר הרי אלו עבדי ה' לעבדו תחת בכורות בני ישראל, ובעבור שהעבודה והשירות יעשו בני אדם בתנועה ובתנופה לכן היה מניף אותם לסימן היותם זריזים לעבודתו, ואחרי שזכר התנופה הראשונה זאת זכר תנופה שנית והוא כנגד השעבוד השני שיהיו הלוים משועבדים לאהרן ולבניו, ועל זה אמר והעמדת את הלוים לפני אהרן ולפני בניו והנפת אותם תנופה לה' שלא אמר שיניפם אהרן אבל משה עצמו יניף אותם לפני אהרן, לרמוז על היותם זריזים לשמור ולעשות ככל אשר יורו אותם הכהנים:

נוה שלום

וכת"א. (ז) תער, אלמוס, שם כלי כמו סכין חד שמגלחים בו השיער:

חלק הדקדוק

ז) והטהרו, עבר מבנין התפעל והסגול במקום פתח, כי ההא היתה ראויה להדגש לולי שהיא גרונית והטית בפתח כמו שבא בצווי, מהרי"ב:

אבן עזרא

(ז) מי חטאת. כמו תחטאני או טעמו כחטאת הקרבן: הזה עליהם. אמר רבי משה שפ"א הפעל נו"ן כמו הכה תכה ונכון הוא: והעבירו תער על כל בשרם. וכבר העבירו תער אמרו המעתיקים אפי' הזקן ולא הפאה: וכבסו בגדיהם. ואחר כן יהיו טהורים בטהרם במי חטאת: והטהרו. מבנין התפעל והתי"ו מובלע וכן המתקדשים והמטהרים: (ח) פר בן בקר. קטן: סלת. שלשה עשרונים כמשפט: תקח לחטאת. בצווי כי הם יקחו והטעם יתנו כמו ויקחו לי תרומה או יקחו עמם כמו ויקחו להם איש שה לבית

אבי עזר

ויאירו עיניך: (ח) (תקח לחטאת) עיין פרשת תצוה בד"ה ונשלח בצווי מה שכתב הרב

רבינו בחיי

(ו) קח את הלוים מתוך בני ישראל. נסמכה פרשת הלוים לפרשת המנורה. כי היה המנורה מצוה מסורה לכהנים ולכך סמך לה פרשה זו שהיא מצות הלוים שיתחילו לעבוד. ואחריה מצות הפסח שהיא מצוה מוטלת על כל ישראל וזהו שאמר ויעשו בני ישראל את הפסח, ואם כן הפרשיות מסודרות בהשגחה גדולה בסדור המעלות כהן ואחריו לוי ואחריו ישראל, ואמר קח את הלוים מתוך וגו' כי מעורבים היו בהר סיני וכן כל השבטים קודם נסעם אל הדרך:

חומת אנ"ך

על ידו וזה מעשה המנורה רמז לזה ודוק היטב: (ז) והעבירו תער על כל בשרם. רבינו בחיי ז"ל כתב חוץ מהפאות וכן כתב הר"א ן' עזרא ז"ל שכן אמרו המעתיקים ע"ש ואני בעניי כתבתי קצת בזה בקונטרסים יוסף אומץ סימן מ"ה בס"ד: (יא) והניף אהרן. הוא קונה את הלויים לזה הניפם לקנות' דקי"ל עבד נקנה בהגבהה אם הגביהו רבו. וישראל הם המקנים כאם שהם הבכורות ללויים ולזה סמכו ידיהם על הלוים על דרך סמיכות רבנות. וכדי לחוס על כבוד הבכורות באו כל ישראל בכנופייא כדי שלא יראה חסרונה לעין על דרך מי האיש אשר ארש אשה

מסורת הקריאה

ולפני הקדש (שם מ"א כ"א): (ז) הזה, נמסר עליו ל' קמץ, ר"ל לית עוד הזי"ן בצירי שהוא קמץ קטן: והעבירו, הה"א בסגול

נחל קדומים

עתיד לחדש נאמר למשה רבינו ע"ה: (ה) כן עשה. כן גימטריא שבעים רמז לעשרה מנורות שעשה שלמה ז' נרות כל א' הם ע' עשה גימט' שלמה. רבינו אפרים ז"ל: יוד (ו) וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלוים. מדברי המפרשים ובכלל רבינו בחיי והרב כלי יקר מוכח דהיתה סמיכה בידים ממש. והרב חזקוני כתב דהבכורות שהם מישראל הם הסמוכים. ובפסיקתא כתוב דלא היה סמיכה ביד אלא בפה כדרך הסמיכה דמסמך סבי שאמרו בסנהדרין דף י"ג דסגי בקריאת שם רבי לחוד וה"נ לקדש הלוים בפה. ולא ריוו צמאונינו. דהמפרשים דסברי כפשוטו לא ביארו הדברים מה זו סמיכה אם היו הנשיאים וכיוצא בעד כל ישראל או באיזה אופן והרב חזקוני חדשות הוא מגיד דקרא כתיב וסמכו בני ישראל ומה זו שתיקה לרש"י והראב"ע והרמב"ן ודעמיהו לפרש דהם הבכורות.

יא וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה׃ יב וְהַלְוִיִּם
יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים
וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־
הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־
הַלְוִיִּם׃ יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי
אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לַיהוָה׃ יד וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־
הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי
הַלְוִיִּם׃ שני טו וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם
לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ
אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה׃
טז כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם
בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם
לִי׃ יז כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־

תרגום אונקלוס

עַל לֵיוָאֵי : יא. וִירִים אַהֲרֹן יָת לֵיוָאֵי אֲרָמָא קֳדָם יְיָ . מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . וִיהוֹן . לְמִפְלַח יָת פּוּלְחָנָא דַיְיָ : יב. וְלֵיוָאֵי יִסְמְכוּן יָת יְדֵיהוֹן . עַל רֵישׁ תּוֹרַיָּא . וַעֲבֵיד . יָת חַד חַטָּתָא . וְיָת חַד עֲלָתָא קֳדָם יְיָ . לְכַפָּרָא עַל לֵיוָאֵי : יג. וּתְקִים יָת לֵיוָאֵי . קֳדָם אַהֲרֹן וּקֳדָם בְּנוֹהִי . וּתְרִים יָתְהוֹן . אֲרָמָא קֳדָם יְיָ : יד. וְתַפְרֵישׁ יָת לֵיוָאֵי . מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . וִיהוֹן מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵיוָאֵי : טו. וּבָתַר כֵּן יֵיעֲלוּן לֵיוָאֵי . לְמִפְלַח יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא . וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן . וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא : טז. אֲרֵי אַפְרָשָׁא מַפְרְשִׁין אִנּוּן קֳדָמַי . מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . חֲלַף פְּתַח כָּל וַלְדָא . בּוּכְרָא כּוּלָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל . קָרֵיבִית יָתְהוֹן קֳדָמַי : יז. אֲרֵי דִילִי כָל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל . בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא . בְּיוֹמָא .

ת"א ועשה את האחד חטאת הוריות פ זבחים פט. כי לי כל בכור. בכורות ד:

תפסיר הרס"ג

אידיהם עליהם: (יא) ויזפהם הרון זפא בין ידי אללה. מן בני אסראיל. פיכונו יכ'דמון כ'דמה' אללה: (יב) ואלליואניין יסנדו אידיהם. עלי רוס אלת'יראן. ואצנע אחדהמא ד'כוה. ואלאכ'ר צעידה ללה. ואסתג'פר ענהם: (יג) ואוקפהם בין ידי הרון ובניה. וזפהם זפא ללה: (יד) ואעזלהם מן בין בני אסראיל. פיכונו לי: (טו) ובעד ד'אלך ידכ'לון. ליכ'דמון כ'בא אלמחצ'ר. וקד טהרתהם. וזפיתהם זפא: (טז) לאנהם מגעולין לי. מן בין בני אסראיל. בדל כל בכר. פאתח כל בטן מן בני אסראיל. אכ'ד'תהם לי: (יז) כמא כאן לי כל בכר. פי מא בין בני אסראיל. מן אנסאן אלי בהימה.

נוה שלום

(יא) והניף אהרן, ויזפהם הרון זפא, אלזף בערבי ההליכה כדי ליכנס למקום, וכן תרגם אשר ארש אשה ולא לקחה, ולם יזפהא, שלא כנסה לביתו, וזהו שתרגם הנפה שהיא לגבי אדם, אבל תנופה האמורה אצל בעלי חיים וזולתם תרגם תחריך. (טו) וטהרת אותם, וקד טהרתהם, וכבר טהרת אותם

אבן עזרא

אבות: (יא) לפני ה'. והטעם כאשר תקריבם לפני האהל יסמכו בני הלוים את ידם על ראש כל אחד מהפרים ורבים כן: (יב) ועשה. בצווי כי אהרן היה המקריב והעד הנאמן שאמר כי החטאת גם העולה הם לכפר על הלוים וכתוב ויכפר עליהם אהרן: (יג) וטעם והעמדת את הלוים. אחר שיכפר אהרן עליהם העמידם לפניו ויניפם: והנפת. בצווי כמו יעשה להם: (יד) והיו לי הלוים. זו מעלה גדולה: (טו) ואחרי כן יבאו הלוים. אחרי שתטהר אותם: והנפת. בצווי: (טז) כי נתנים נתנים. הם ובניהם ישראל נתנום לי ואני לקחתי אותם לי והטעם קבלתים ולא נתנום בעבור פדיון פטרת כל רחם. ופטרת ופטר שתי לשונות כמו צדקה וצדק או על משקל אחר: (יז) ביום הכתי. זמן כמו אתה עובר היום: (יח) וטעם ואקח את הלוים. וכבר אמר לקחתי אותם לי כי כן דרך המקרא והוא דבק עם הפסוק הבא אחריו וכאשר לקחתי לי הלוים נתתים אני

אבי עזר

שם ומה שכתבתי: (יד) (והיו לי הלוים) זו מעלה גדולה עיין במדבר פסוק י"ב מה שכתבתי שם: (טז) (נתונים נתונים) עיין פ' במדבר פסוק ט': שם (פטרת ופטר שני לשונות וכו') כתב אהל יוסף פטר לשון פתיחה ופטרת לשון שלות ולא

רשב"ם

(יג) והנפת אותם. אהרן הניפם תחלה ואח"כ משה:

בעל הטורים

(טז) נתנים נתנים המה לי. בגמט' שאלה לא עשו עגל של זהב:

רש"י

(יא) והניף אהרן את הלוים תנופה. כדרך שאשם מצורע טעון ש תנופה חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה זו ת הראשונה לבני קהת לכך נאמר בם והיו לעבוד את עבודת ה' לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם הארון והשלחן וגו'. השניה לבני גרשון לכך נאמר בם תנופה לה' שאף עליהם היתה עבודת הקודש יריעות וקרסים (נ"ל וקרסים) הנראות בבית קודש הקדשים דאלו קרשים ביד משא בני מררי. והשלישית לבני מררי: (טז) נתנים נתנים. נתונים למשא נתונים לשיר: פטרת. פתיחת: (יז) כי לי כל בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין א שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים: הקדשתי

שפתי חכמים

ש דמצורע קרוי חי כמו שנאמר בסוף הפרשה אל נא תהי כמת והלוים נתנו כפרות על הבכורים שעבדו ע"א שהיא קרויה זבחי מתים לכך צריכין הלוים תנופה חי כמו אשם מצורע וגם א"א תנופה בלוים אלא מחיים. ת הא דלא מקשה רש"י על הקרא למה נאמר ג' תנופות משום די"ל דגזירת הכ' שצריך להניף אותן ג' פעמי' אבל עכשיו שפרש"י כדרך שאשם מצורע טעון תנופ' כו' ואשם מצורע אינ טעון תנופה כ"א פעם א' וא"כ ג' תנופות ל"ל: א דק"ל איך אמר כי לי כל בכור דמשמע דעדיין הם שלו והא כתיב ואקח את הלוים משמע שכבר לקח ועז"פ שלי היו בקו הדין כלומר מן הדין. וכתב הרא"ם שתקן בזה שאין כי לי כל בכור ר"ל עתה שהרי נפסלו משטעו בעגל רק ר"ל היו שלו מתחלה

נחל קדומים

ורש"י כתב ישראל סמכו את ידיהם. והפסיקתא אם קבלה נקבל ואם הגאון רבינו טוביהו מחבר הפסיקתא מסברתו קאמר ויליף לה ממסמך סבי הדבר קשה דהכא קרא בהדיא כתיב וסמכו בני ישראל את ידיהם ואין הפ"ה יכולה לדבר שהרי בסמיכת משה ליהושע הכל מודים דהיה ביד ממש כדכתיב וכמפורש בש"ס ומדרשים. אלא דסמיכה לדורות לא הוי ביד כי אם בקריאה בעלמא ומפורש בהרמב"ם: יט (ז) ואתנה את הלוים וגו'. מתוך בני ישראל וגו'. אמרו רז"ל והביאו רש"י חמשה פעמים נאמרו בני ישראל במקרא זה להודיע חבתן שכפל אזכרותיהן במקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה עכ"ל והדבר פשוט דאמרו רז"ל דהשונא אינו יכול להזכיר שמו של שונאו. ונודע דלפי חבתו הולך ומזכיר שמו. ואפשר שזה כונת הפ' הבן יקיר לי אפרים וכו' כי מידי דברי בו זכור אזכרנו עוד הכונה דכשהוא מדבר עמו א"צ להזכיר שמו כלל ועכ"ז הבן יקיר לי חביב לי עד לאחת כי מידי דברי בו זכור

חומת אנ"ך

לחפות על בעלי עבירה: (טז) כי נתונים נתונים המה. הלוים אמצעיים קנו השירות מהבכורות כי המקבל מתנה יקרא בטוב נתון ואח"כ הקנו עצמם לאהרן היינו מילת נתונים השנית. הרב הגדול מה"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כתיבת יד. ובמה שאמר דהבכורות סמכו ללוים עיין מה שכתבתי

מרפא לשון

אחר ל' המקרא. יז) כי נתנים נתנים, אפרשא מפרשין. עשה הא' מקור כמו כי נתון נתונים ואלו רצה לתר' אחר ל' המקרא היה אומר מיהב יהיבין ולשון מפרשין פתח המי"ם במקום שורק כנהוג.

מסורת הקריאה

והטעם מלעיל: (יב) ועשה, הנגינה בשי"ן: (יד) והיו, מלעיל: (יז) כי לי, נמסר עליו סימן, ועין ויקרא כ"ה נ"ה: (יט) ואתנה, אוי"ו בקמץ, ונמסר עליו לית בתורה. ר"ל לית עוד בתורה זולת

בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם
לִי: יח וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־
בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יט וָאֶתְּנָה אֶת־
הַלְוִיִּם נְתֻנִים | לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ:
כ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן־עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ
בִּגְדֵיהֶם וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם:

תרגום אונקלוס

דְּקַטֵלִית כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. אַקְדֵּישִׁית יָתְהוֹן קֳדָמָי: יח. וְקָרֵבִית יָת לֵיוָאֵי. חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יט. וִיהַבִית יָת לֵיוָאֵי. יְהִיבִין לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי. מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמִפְלַח. יָת פּוּלְחַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא. וּלְכַפָּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלָא יְהֵי. בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹתָא. בְּמִקְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוּדְשָׁא: כ. וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְלֵיוָאֵי. כְּכֹל. דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְלֵיוָאֵי. כֵּן עֲבַדוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא. וְאִדַּכִּיאוּ לֵיוָאֵי. וְחַוַּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן. וַאֲרֵים אַהֲרֹן יָתְהוֹן. אֲרָמָא קֳדָם יְיָ. וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן. אַהֲרֹן

ת״א ואתנה את. ערכין יא:

תפסיר הרס״ג

וד'אלך פי יום אהלכת כל בכר פי בלד מצד. אקדסתהם לי: יח) כד'אלך אתכד'ת אלליואניין בדלהם: (יט) וגעלתהם להרון ובניה. מן בין בני אסראיל. ליכ'דמו כ'דמתהם פי כ'בא אלמחצ'ר. ויסתג'פרו ענהם. ולא יחל בהם ובא. אד' הם תקדמו אלי אלקדס: (כ) וצנע מוסי והרון. וסאיר גמאעה' בני אסראיל לאלליואניין. כגמיע מא אמר אללה מוסי פי סבבהם. כד'אך צנעו להם: (כא) פתד'כו וג'סלו ת'יאבהם. וחפהם הרון זפא בין ידי אללה.

נוה שלום

כמו שכתוב בתחלת הפרשה. (כא) לטהרם, וטהרתם. והלמד על שלמות

אבן עזרא

לאהרן ולבניו: (יט) ולכפר. להיותם כפר נפשם כאשר פירשתי: (כ) ויעש משה ואהרן. משה בצווי ואהרן שהניפם וישראל שסמכו עליהם: וטעם ויתחטאו. כי גם הם עשו: (כא) ויכפר עליהם. וכבר כפר עליהם וי״א בתחלה התחטאו ואחר כן סמכו ידיהם על הפרים ואיננו רחוק וא״כ יהיה פירוש והעמדת הלוים וכבר העמדתם בתחלה:

אבי עזר

ידעתי למה הוציא דברי הרב מפשטא כמו לדקה ולדק ומוקד ומוקדה כמו מלחמה מלחמת האמור יאמר ששתי הוראות להם ומה שהפריד בעל אהל יוסף בין לדקה ולדק הלא הרואה יראה שהרב לא מחלק כלל בכל המקרא בין הוראת לדק לצדקה ומה לעשה שכתב כי כן פירש בעל המאור:

רבינו בחיי

(יט) ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש. כי הלוים ימנעום מלהכנס ולבא במחיצתם ותמצא בפסוק זה חמשה פעמים ישראל כי הזכירם כמה פעמים במקום אחד דרך חבה ומעלה וכבוד כאדם המזכיר בנו תמיד על כל דבור ודבור. ורז״ל משלו משל בזה לתינוק שהלך לבית הספר ובא אביו לשאול עליו אכל ברי שתה דמך ברי אזל ברי לבי׳ ספרא אתא ברי מבי ספרא

בעל הטורים

(יח) ואקח את הלוים. ה׳ פעמים בני ישראל בפרשה, כנגד כהנים לוים ישראלים גרים עבדים משוחררים. וזהו קדש ישראל לה׳ ראשית תבואתה תבואת ה׳: ולכפר. ג׳ במס׳, הכא ולכפר על בני ישראל. ואהרן ובניו מקטירים וגו׳ ולכפר על בני ישראל בדברי הימים. ושבועים שבעים נחתך על עמך ולהתם חטאת ולכפר עון בענין הקן של דניאל מלמד שגלות מכפרת כמו קרבן:

רשב״ם

(כא) ויתחטאו. כדכתיב לעיל הזה עליהם מי חטאת:

רש״י

אתם לי. עד שטעו בעגל ועכשיו ואקח את הלוים: (יט) ואתנה וגו׳. ה׳ פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה ב להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין ה׳ חומשי תורה וכך ראיתי בב״ר: ולא יהיה בבני ישראל נגף. שלא יצטרכו לגשת אל ג הקדש שאם יגשו יהיה נגף: (כ) ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו׳. משה העמידן ואהרן הניפם וישראל ד סמכו את ידיהם:

שפתי חכמים

והודיע גם כן הסיבה למה היו שלא בקו הדין משום שהגנתי כו׳ ואמר ולקחתי אותם לי במקום הקדשתי כדי שיפול עליו ואקח את הלוים תחת כל בכור שפירושו לקחתי עתה את אלה במקום שלקחתי אז את אלה והוסיף וא״ו על ולקחתי שהוא במקום הקדשתי להורות שהם שני ענינים כי לי כל בכור ביום הכותי וגו׳ וגם הקדשתי אותם לעבודתי אז ומשחטאו נפסלו ולקחתי את הלוים תמורתן ואמר ועכשיו ואקח שלא תאמר ואקח בזמן שהקדשתי הבכורות לי שהרי תחת כל בכור כתיב דמשמע שילאו אלו ונכנסו אלו במקומם: ב והא דסמך רש״י זה לכאן משום דק״ל במאי שפי׳ במלת לקחתי אותם לי קאי אבכורות והוא לי עבר כלומר לקחתי אותם לי דמה צריך הכ׳ לומר מה שכבר בחר בהם הקב״ה והלא לא בא אלא לפרש מה שרחק אותם משום שחטאו בעגל ומתרץ משום חיבתם ואף שרחק אותם אין רוצה להזכיר חטאתם אלא מזכיר שבחם ומעלתם שקרבם השם ית׳ לעבודתו תדע שהרי ה׳ פעמים הזכירו בפסוק אחד והוא מפני חבתם. ובים ספרי רש״י מצאתי הגירסא ואתנה את הלוים וגו׳ ה׳ פעמים כו׳ והוא יותר נכון: ג פי׳ הרי מקרא קצר שהיה לו לאמר ואתנה את הלוים וגו׳ ולכפר על בני ישראל ולא יצטרכו בני ישראל לגשת אל הקדש ולא יהיה וגו׳ שטעם נתינת הלוים לכהנים הוא שיעבדו הם העבודה שלא יצטרכו ישראל לגשת והטעם כדי שלא יהא בישראל נגף בגשתם שאם יגשו יהיה בהם נגף שזהו כונת הכ׳ לומר שהוא כהן ולאו דולא יהיה בבני ישראל נגף שהוא הלאו וכאלו אמר למה נתנו הלוים לאהרן ולבניו כדי שלא יצטרכו בני ישראל להכנים בעבודה זו ויגשו אל הקדש ולמה לא יגעו אל הקדש כדי שלא יהיה בהם נגף. הרא״ם. ועוד י״ל דקשה לרש״י אטו עכשיו שלקח הלוים לא ינגפו בגשתם אל הקדש והא כתיב והזר הקרב יומת, ולכך פי׳ ולא יהיה בהם נגף שלא יצטרכו לגשת אל הקדש דזולת זה יש לחוש שיהיה בהם נגף בגשת אל הקדש: ד דלא תימא שכלם העמידו הלוים או כלם הניפו או כלם סמכו. אלא ויעש מתחלף לכל אחד מה שעשה משה העמידם וכו׳:

נחל קדומים

אזכרנו אני מזכיר שמו כמה פעמים וכן הקדוש ב״ה הודיע חיבתו להזכיר כמה פעמים בני ישראל. ול״ו יזכר שם ישראל קראם בשמו כ״י בסוד מה שמו ומה שם בנו והגם שיש כמה רזין בהאי קרא הפשט של הסוד ישראל שכ״י נקרא ישראל כנודע. וה׳ פעמים כנגד ה׳ אותיות ישראל שהם כנגד ה׳ חומשי תורה ולכן ישראל שרומז להקב״ה יש בו ה׳ אותיות נגד השכינה שהיא ה׳ תתאה ולכך תורה שבכתב שהוא בסוד ו׳ כלול ה׳ חמשה חומשים ומשנה שהיא נגד ה׳ כולל ו׳ סדרי משנה ודורשי רשומות אמרו כי ישראל כולל האבות והאמהות י׳ רמז ליצחק יעקב ש׳ שרה ר׳ רבקה רחל א״ל אברהם לאה ובהא א״ש לפי הרמז שמתוך חיבתן נקראו ישראל ה׳ פעמים נגד אבותם ואמם הרמוזות בה׳ אותיות ישראל. אחז״ר ראיתי שכן כתב בתשב״ץ לתלמיד מהר״ם סימן תקמ״ה וכתוב שם שלכך נקרא יעקב אע״ה ישראל שהיה סוף האבות וכולל כל האבות ואמהות ישראל יצחק שרה וכו׳ ע״ש: כ (ח) ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללוים וגו׳. יש לעיין מה השבח הזה מהעושין והנעשין יותר משאר דברים שעשו וי״ל כי אין ספק כי בסמיכת ישראל ידיהם על הלוים היו מודים שחטאו בע״ז והיו מודים שנטלה מהם בכורה מן הדין ונתנה לשבט לוי והיו לוקחים הלוים לכפר עליהם וסמכו ישראל את ידיהם על הלוים כאלו הם קרבן בעדם לתשועת נפשם ולזה לא היה דבר זר אם היו ישראל מעכבין על זה אם שלא להודות שפשעו בע״ז כי באמת תחילת המחשבה לא היתה כך ואם באחרונה תעו קצת מעטים היו. אם בחרות אפם כי נטלה בכורה מהם לא היה פלא אם לא היו עושים כל זה ברצון גמור לכן העיד בשבח העושים שאחד מהם לא עכב. ושבח הנעשים והם הלוים הוא שלא התרעמו שפדיון רע״ג בכורות היה ראוי להם שהם כופר נפשם והיה לאהרן וזה שבח ללוים שהכל ברצון.

מסורת הקריאה

יח ואתנה הוי״ו בקמץ כי כל שארא בשוא ועין מש״כ שמות כ״ד

מרפא לשון

כ) ככל אשר צוה ה׳ את משה ללוים, על ליואי. ה״ג ולא כנ״א

כב וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי
אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם׃ ס
כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
כד זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא
צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ כה וּמִבֶּן
חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה
וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד׃ כו וְשֵׁרֵת אֶת־
אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר
מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה
תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם׃ פ שלישי

תרגום אונקלוס

לְדַכּוֹאֵיהוֹן: כב. וּבָתַר כֵּן עָלוּ לֵיוָאֵי. לְמִפְלַח יָת פּוּלְחָנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא. קֳדָם אַהֲרֹן וְקֳדָם בְּנוֹהִי. כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה עַל לֵיוָאֵי. כֵּן עֲבַדוּ לְהוֹן: כג. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: כד. דָּא דִלְלֵיוָאֵי. מִבַּר עַשְׂרִין וְחָמֵשׁ שְׁנִין וּלְעֵילָּא. יֵיתֵי לְחַיָּלָא חֵילָא. בְּפוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא: כה. וּמִבַּר חַמְשִׁין שְׁנִין. יְתוּב מֵחֵיל פּוּלְחָנָא וְלָא יִפְלַח עוֹד: כו. וִישַׁמֵּשׁ עִם אֲחוֹהִי. בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִטַּר מַטְּרָא. וּפוּלְחָנָא לָא יִפְלַח. כְּדֵין. תַּעֲבֵיד לְלֵיוָאֵי בְּמַטְּרָתְהוֹן: א.

ת"א זאת אשר ללוים. חולין כד: מבן חמש ועשרים שנה. שם: ומבן חמשים שנה ישוב. שם:

תפסיר הרס"ג

ואסתג'פר ענהם וטהרהם: (כב) ובעד ד'אלך דכ'לו. ליכ'דמו כ'דמתהם פי כ'בא אלמחצ'ר. בין ידי הרון ובניה. כגמיע מא אמר אללה מוסי בסבבהם. כד'אך צנעו להם: (כג) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (כד) הד'א רסם אלליואניין. מן אבן כ'מסה ועשרין סנה פצאעדא. ידכ'ל לאלגיש. לכ'דמה' כ'בא אלמחצ'ר: (כה) ומן אבן כ'מסין סנה. ירגע ענה. ולא יכ'דם אבדא: (כו) לכן יכ'דם מע אכ'ותה. פי חפץ' כ'בא אלמחצ'ר. ואמא כ'דמתה אלאולי פלא יכ'דם. כד'אך

נוה שלום

המעשה ע"ל שמות כא יד. (כו) ועבדה, ואמא וכו' דהינו עבדתו הראשונה שהיא עבדת משא בכתף לא יעבד, אבל חוזר הוא לנעילת שערים וכו'

חלק הדקדוק

כב) כן מארכה בתיבת כן בכל התיגאן,

אבן עזרא

(כב) כן עשו. להם תמיד בני אהרן לבניהם: (כד) זאת אשר ללוים. והטעם זאת הקצבה ואין מבן שלשים שנה מכחיש זה הפסוק כי מבן שלשים שנה הוא לעבודת משא ומבן חמש ועשרים לעבודת האהל: וטעם לצבא. להמנות עם צבא העובדים: (כו) במשמרתם. על הזקנים ונדבקה פרשת הפסח כי החנוכה היתה בחדש הראשון ואז נבדלו הלוים ובאה זאת הפרשה בעבור שהוא כתוב בפסח והיה כי תבאו אל הארץ והיה כי יביאך ה'

רשב"ם

(כד) זאת אשר ללוים. מצוה חדשה שעדיין לא נאמרה שבפ' מדבר סיני ובפרשת נשא צוה הקב"ה למנותם מבן ל' עד בן נ' שנה: לעבוד ולמשא. לשאת את המשכן ועתה בפרשה זו בא לפרש מצות עבודת משמרת משכן אשר חמש שנים לפני הל' שאינו ראוי למשא יהא ראוי ומצווה לשמירת משכן וכליו. ומבן נ' ומעלה שאינו ראוי לעבודת משא יהא ראוי לעבודת שמירה כמו שמפרש והולך, מבן כ"ה שנה ומעלה יבא לצבא צבא בעבודת אהל מועד. מלאכת שמירה כמו שמפו' לפנינו. ושרת את אחיו לשמור משמרת. ומבן חמשים ישוב מצבא העבודה של משא, כדכתיב בפרשיות של מעלה מבן ל' עד בן נ': (כה) ולא יעבוד עוד. בעבודת משא, אלא ושרת את אחיו על שניהם הוא מוסב. בן חמש ועשרים ועד בן שלשים ומבן חמשים ומעלה ששניהם נפסלו מעבודת משא ומה יעשו ושרת זה וזה את אחיו לשמור משמרת ועבודת משא לא יעבוד: (כו) ככה תעשה ללוים במשמרותם. ה' שנים לפני הל' ומן חמשים ומעלה יהיו מצוים במשמרת המשכן:

בעל הטורים

(כה) ומבן. ב', ומבן נ' שנה ישוב מלאכת העבוד', ומבן אדם אליך יכתן שכיון שהגיע לכלל נ' שנה אינו כח לעבוד עבוד' כאליך יכתן:

רש"י

(כב) כאשר צוה ה' וגו' כן עשו. להגיד שבח העושין והנעשה בהם ה שאחד מהן לא עכב: (כד) זאת אשר ללוים. שנים פוסלים בהם ואין המומין פוסלים בהם: מבן חמש ועשרים. ובמקום אחר אומר (במדבר ד) מבן שלשים שנה הא כיצד (חולין כד) מבן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן ל' עובד מכאן לתלמיד שלא ראה סי' יפה במשנתו בחמש שנים ו שוב אינו רואה: (כה) ולא יעבד עוד. עבודת משא בכתף ז אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות וזהו ושרת את אחיו עם אחוהי כתרגומו: (כו) לשמר משמרת. לחנות סביב לאהל ולהקים ולהוריד בשעת המסעות:

שפתי חכמים

ה דאל"כ ל"ל הא ככר נאמר ויעש משה וגו' כתב הרא"ם אך קשה דמהכא משמע דמשום דכתיב לעיל מיניה ויעש משה וגו' מ"ה דרשינן שבח העושה והנעשה בהן א"כ ויעש כן אהרן דלא כתיב לעיל מיניה בעשה אותה כימא לגופא הוא דאתא שקיים המצוה שנצטוה בה ולא להגיד שבחו וכן גבי ויעשו כן בפרשת בשלח דלא כתיב לעיל מיניה שעשה כן וכן בכמה מקומות שדרשו כן וכ"ל דודאי דבכל מקום דכתיב בתורה ויעש הו ויעשו לא היה צריך לכתוב דמסתמא כל המצות שלוה משה קיימו וקבלו היסודים ולא כתיב ויעש אלא להגיד שבחן אבל הכא אי לאו קרא דכאשר לוה לא הוה דרשינן מקרא דויעש משה וגו' להגיד שבחן דה"א דלגופא אצטריך שקיימו המצוה דליכא למימר פשיטא די"ל דלאו מלתא דפשיטא הוא דהא הקב"ה בעצמו הצריך השתדלות לזה דקאמר למשה קח את הלוים ופרש"י קחם בדברים אשריכם כו' מפני שכמה אזהרות ומיתות תלוים במצוה זו וכן בכורי ישראל שיפסלו מלהיות משרתי השם מ"ה אצטריך לגופא לומר שקיימו מה שצוה אבל שבחן אין ללמוד מכאן לכך כתיב קרא דכאשר צוה לאשמעינן שבחן: ו דמסתמא לא נתנה התורה אלו הה' שנים ללמוד אלא משום שהם הקלה האחרון שצריך לשהות בלמודו א"כ מי שלא ראה סי' יפה בכל אלה השנים במשנתו שוב אינו רואה: ז דקשה לרש"י הא כתיב אח"כ ושרת את אחיו אלא על"ל ולא יעבוד עוד עבודה בכתף וזהו שאמר אח"ז ושרת את אחיו שר"ל עם אחיו אבל לא נחשוב כמשמעו שהוא שירות עבד את אדוניו אלא ושר' עם אחיו בני מררי וגרשון בנעיל' שערי' וטעינ' העגלו' ולשיר:

רבינו בחיי

מזכירו על כל דבור ודבור דרך חבה, וכן ענין המשכן שהוא נזכר בתורה חמשה פעמים והכל דרך חבה וכבוד, וטעם חמשה בישראל ובמשכן כנגד חמשה חומשי תורה שהוא קיום העולם שנברא בה"א שנאמר (בראשית ב) בהבראם בה' בראם כי לא היתה ראויה להנתן כי אם לישראל ואין ישראל מתקיימין אלא בשביל התורה וידוע במשכן כי הוא וכליו דוגמא אל העוה"ז שנברא בה"א:

מרפא לשון

לליאי, כד) יבא לצבא צבא, ייתי. פי' היא"ר ז"ל שלא יתכן לתר' כאן ייעול כי אינו מדבר על כניסת האהל אלא על ביאתו לעבודה

מסורת הקריאה

י"ב: (כד) לצבא, נמסר עליו כולהון רפין בר מן א' לצבא על הר ציון (ישעיה ל"א ד') דשם הבי"ת בדגש: (א) במדבר, בי"ת

רמב"ן

(א) בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון. מכאן אמרו חכמים אין מוקדם ומאוחר בתורה וטעם האיחור הזה היה כי כאשר בא הספר הרביעי הזה לזכור המצות שנצטוו ישראל במדבר סיני לשעתם רצה להשלים ענין אהל מועד ותקונו כל ימי המדבר והזכיר תחלה הדגלים ומקום האהל ומעמד משרתיו ותקון המשמרות למשאו לכל עבודת האהל. והזכיר קרבנות הנשיאים שהביאו העגלות אשר ישאו אותו בהן כל עת היותם במדבר והשלים קרבנותם בחנכת המזבח שהיו באחד בניסן או קודם לכן ואחר כך שב להזכיר אזהרה שהזהיר אותם שלא ישכחו מצות הפסח ועל דעת רבותינו לא נהגה במדבר אלא בשנה זו בלבד לפי שלא מלו במדבר והיתה מילת זכרים ועבדים מעכבת בהם, ויתכן שהוצרך למצוה הזו בעבור שלא נצטוו מתחלה בעשיית פסח דורות אלא בארץ דכתיב והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת ועוד נאמר שם והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה ועכשיו רצה הקב"ה וצוה שיעשו אותו כדי שתהיה זכר גאולתם והנסים שנעשו להם ולאבותיהם נעתק להם מן האבות הרואים לבניהם ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון

ט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְמִדְבַּר־
סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר׃
ב וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח
בְּמוֹעֲדוֹ׃ ג בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם
בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ
אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־
מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ ד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח׃

שלישי פסח״י

תרגום אונקלוס

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי. בְּשַׁתָּא תִּנְיֵתָא. לְמִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם. בְּיַרְחָא קַדְמָאָה לְמֵימַר׃ ב. וְיַעְבְּדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. יָת פִּסְחָא בְּזִמְנֵיהּ׃ ג. בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא. בְּיַרְחָא הָדֵין. בֵּין שִׁמְשַׁיָּא. תַּעְבְּדוּן יָתֵיהּ בְּזִמְנֵיהּ. כְּכָל גְּזֵירָתֵיהּ וּכְכָל דְּחָזֵי לֵיהּ תַּעְבְּדוּן יָתֵיהּ׃ ד. וּמַלֵּיל מֹשֶׁה. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּד פִּסְחָא׃

ת״א וידבר ה׳ אל משה. פסחים ו:
ויעשו בני. פסחים ו יומא מז:
במועדו. פסחים סו עב יומא מו:

תפסיר הרס״ג

אצנע בהם פי מחפצ׳הם: (א) וקבל ד׳אלך כלם אללה מוסי פי ברייה׳ סיני. פי אלסנה אלת׳אניה. לכ׳רוגהם מן בלד מצר. פי אלשהר אלאוול קאילא: (ב) ויצנעו בני אסראיל. אלפסח פי וקתה: (ג) פי אליום אלראבע עשר. מן הד׳א אלשהר. בין אלג׳רובין. תצנעוה פי וקתה. כגמיע רסומה ואחכאמה תצנעוה: (ד) פכלם מוסי בני אסראיל פי

קריאה ליום רביעי דחול המועד פסח

א וידבר עד לעשות הפסח.
ב ויעשו את הפסח עד יצוה ה׳ לכם.
ג וידבר ה׳ עד ולאזרח הארץ.

נוה שלום

עיין רש״י ז״ל. (א) וידבר ה׳ אל משה וקבל ד׳לך כלם, וכו׳ קודם לפרשיות שעברו מתחלת הספר שהרי בפרשה ראשונה נאמר באחד לחדש השני בשנה השנית, והוא מאוחר לפרשה זו שהיא בחדש הראשון בשנה השנית. ולפיכך ביאר הגאון שפרשה זו מוקדמת לשלפניה, וטעם הקדימה והאיחור מפורש ברש״י ושאר מפרשי׳.

רבינו בחיי

(כד) **זאת** אשר ללוים. ע״ד הפשט זאת הקצבה. **וע״ד** המדרש זאת אשר ללוים אין זאת אלא תורה שנאמר (במדבר יט) וזאת התורה. והלוים היו מורי התורה כענין שכתב (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. **וע״ד** הקבלה זאת אשר ללוים כמו (תהלים קיח) מאת ה׳ היתה זאת. והיא הברית שנאמר (בראשית יז) זאת בריתי ובשבט לוי כתיב (דברים לג) ובריתך ינצורו ובפקודי הלוים נאמר (במדבר ג) על פי ה׳ כי זאת היא מדתם:

מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבא לצבא צבא בעבודת אהל מועד. ולמעלה בסדר נשא אמר ומבן שלשים שנה. **וע״ד** הפשט מבן שלשים לעבודת משא ומבן חמש ועשרים לעבודת האהל וזהו שהזכיר כאן לצבא צבא כלומר להמנות עם צבא העיברים במשמרותם עם הזקנים:

בעל הטורים

(א) וידבר ה׳ אל משה. סמך פרשת פסח לטהרת לוים, רמז שהלוים משפיטים: (ב) במועדו. מלא ו׳, לאחר ו׳ שעות זמן שחיטה: במועדו. בא״ת ב״ש שיפזקף בגימ׳ בשבת: (ד) לעשת הפסח. לעשת חסר ו׳ לומר לך שלא עשו במדבר אלא אותו פסח

רש״י

(א) בחדש הראשון. פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר ח למדת (פסחים פ״ק, ספרי) שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו ט אלא פסח זה בלבד: (ב) במועדו. (שם) אף בשבת, במועדו אף י בטומאה: (ג) ככל חקתיו. אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה: וככל משפטיו. אלו מצות שעל גופו כ ממקום אחר כגון שבעת ימים למצה ולביעור חמץ, (ס״א מצות שבגופו, שה תמים זכר בן שנה, שעל גופו, צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו, שחוץ לגופו. מצה וביעור חמץ): (ד) וידבר משה וגו׳. (ספרי) מה ת״ל והלא כבר נאמר (ויקרא כג) וידבר משה ל את מועדי ה׳ אלא כששמע פרשת מועדים מסיני אמר להם

רשב״ם

(ב) ויעשו בני ישראל, לפי שפסח מצרים לא נהג אלא יום אחד ולא היה כשאר קרבנות עתה כשנבנה המשכן הוצרך לצוות שיעשוהו כעיקר מצותו לדורות

שפתי חכמים

ח שנאמר בה בחדש השני: ט מדכתיב בארבעה עשר יום וגו׳ במדבר סיני נ״ל הא כתיב בתחלת הפרשה במדבר סיני אלא לו׳ לך שכל מ׳ שנה כו׳. וא״ת ולמה לא הכריחן משה שיעשו הפסח וי״ל שהיו הרבה שלא היו נמולין שבמדבר לא היו מלין את בניהם וא״ת א״כ מאי זה גנות כו׳ והא לא היו יכולין לעשות. וי״ל שהם גרמו מכח עונותיהם שאילולי היה החטא היו נכנסין לא״י בעוד ג׳ ימים כדפרש״י בפסוק נוסעים אנחנו וגו׳ (תוס׳ קידושין דף לא) : י ר״ל מבמועדו שני דכתיב בקרא דריש ליה משום דככל ילפינן מבמועדו הראשון דפסח דוחה את השבת דילפינן מועדו מועדו מקרבן תמיד שכתוב ביה במועדו וקרבן תמיד דוחה את השבת ואייתר ליה במועדו שני למדרש שדוחה את הטומאה (בספרי), א״כ י״ל מחד קרא נפקא תרוייהו משום דסי מינייהו מפקא, והא דכתיב בסמוך איש איש כי יהיה טמא וגו׳ ועשה פסח לה׳ בחדש השני משמע דטמאים נדחים לפסח שני, היינו דוקא באיש דאיש נדחה אבל אין צבור נדחין והכא מיירי בצבור או רוב צבור שטמאים וכשיעמאו מחצה הטהורים יאכלו אותו בטהרה והטמאים עושים לעצמן בטומאה (פסחים עט) ודוקא טומאת מת הוא דדחי ולא שאר טומאות (פסחים עז) : כ ה״ג

ככל חקותיו אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה, ככל משפטיו אלו מצות שעל גופו צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו ושחוץ לגופו כלומר ממקום אחר כגון שבעת ימים וגו׳ וכן כתב הרמב״ן והרא״ם. אבל מה שבספרים כתיב ככל משפטיו כו׳ שבעת ימים למצה ולביעור המץ ט״ס הוא, דאל״כ בפסח שני גם כן כתיב וכמשפטו דפ״ה בפסח שני מצה וחמץ עמו בבית כדפי׳ רש״י לקמן. (ועי׳ בקל״ח ובנח״י) שמיישבין גי׳ רש״י שלפנינו: ל אבל לא הוקשה לרבותינו ז״ל מדוע שנה הקב״ה לצות כאן על הפסח והלא כבר צוה בפ׳ אמור מפני שלא תימא שבמדבר היו פטורים משום דביאת הארץ תלה הכ׳ לפיכך חזר ושנאה כאן אבל מאמר משה לישראל שאינו כתוב בו לעשות את הפסח בחדש הזה אלא לעשות פסח סתם שמורה שלא צוה להם רק דין הפסח בלבד הוקשה להם לרבותינו ז״ל מה ת״ל כו׳, הרא״ם. ולי נראה דהוקשה להם ז״ל למה ליה למכתב כלל וידבר משה וגו׳ לא הל״ל אלא ויעשו בנ״י את הפסח וגו׳ דמסתמא כיון שצוה לו הקב״ה שידבר ודאי הוא שאמר להם לוי הש״י דהא בתחלת הסדר כתיב דבר אל אהרן ואמרת אליו וגו׳ וכתיב אחרי כן ויעש כן אהרן וגו׳ ולא מצינו בקרא שדבר משה אל אהרן לוי השם ית״ש אלא מסתמא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) בשנה השנית ויעשו בני ישראל את הפסח וגו׳. בפרק קמא דפסחים בעי תלמודא אמאי קדמיה קרא אותו מעשה דשאו את ראש בני ישראל שבתחלת הספר להך פרשה דהכא שהרי האי מעשה תחלה הוא שהרי בכאן כתיב בחדש הראשון שהוא ניסן והתם כתיב באחד לחדש השני שהוא אייר ומשני אין מוקדם ומאוחר בתורה, ומ״מ יש ליתן טעם בדבר שלפי שכל תורת כהנים היה באהל מועד ושם נמי כתיב באהל מועד וסמוך ילאותה פרשה מדבר בדגלים ובמנייתם שהיה סביב למשכן סלכך קדמיה קרא ורש״י פי׳ שלא התחיל הספר בהאי פרשה מפני שהיה שמדבר בגנותן של ישראל שלא עשו אלא פסח זה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר ואי קשיא מאי גנות הוא זה והלא בביאת הארץ תלאו הכ׳ שנאמר והיה כי יביאך וגו׳ ועבדת את העבודה הזאת וגם פסח זה לא היו מקריבים כי אם על פי הדבור י״ל דהגנות הוא שאם זכו ולא חטאו היו נכנסים לארץ משנה שניה והיו עושין פסח בכל שנה ושנה:

מסורת הקריאה

ראשונה רפה, מנחת שי, ועין מש״כ בראשית מ׳ ז׳: (ב) ויעשו, נמסר עליו ג׳ רפין, ר״ל שהוי״ו בשוא והיו״ד רפי ושארא הוי״ו בפתח והיו״ד בדגש וסימן עין שמות ה׳ ט׳: הפסח, הפ״א בקמץ, ונמסר עליו לית קמץ וכל אס״ף דכותיה, ראשי תיבות אתנחתא

רמב״ן

יוהנה אמר תחלה והיה כי תבאו אל הארץ לומר שאין מצוה זו נוהגת בחוצה לארץ לדורות ועכשיו צוה שינהגו בה במדבר ועל דעת רבותינו לא עשו אותה אלא בשנה זו בלבד שלא היו יכולין לעשותה לפי שנולדו להם בנים ועבדים ולא יכלו לימול אותם מן הטעם שהזכירו שהיה להם לסכנה כמו שמפורש ביבמות אבל בספרי אמרו ויעשו את הפסח בראשון וגו׳. **בגנות ישראל** הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה בלבד וכן הוא אומר הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה דרשו כן מן הכתוב הזה שאמר ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני כי המקרא מיותר ודי במה שאמר ויעשו את הפסח ככל אשר צוה ה׳ את משה אבל הזכיר היום והמדבר לרמוז שלא עשו אותו במדבר רק ביום הזה והוא גנותן ויתכן שהגנות הזה הוא קלקלתם בענין המרגלים שממנה נתנדו ולא נשבה בהם הרוח הצפונית ולא מלו ולפיכך נאסרו בכל הקדשים או שתהיה הברייתא הזו כדברי האומר אין מלת זכריו ועבדיו מעכבת בו והיו רשאין לעשותו ונתעצלו ולא עשו אותו **והוא גנות גדול**, אבל הראשון הוא יותר נכון בעיני כי היה משה מכריחם לעשותו ולא היה מניחם בחיוב כרת אבל חג המצות שבעה והשבתת חמץ לא הוצרך לומר שנהגו בו שהן חובת הגוף הנוהגת בכל מקום וכבר נאמר בהם לדורותיכם חקת עולם:

ה וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין
הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ו וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ
טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ
לַעֲשֹׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ
לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא׃
ז וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו
אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה
נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן
יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ
וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם׃ פ
ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ
אִישׁ כִּי־יִהְיֶה־טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ

תרגום אונקלוס

ה. וַעֲבַדוּ יָת פִּסְחָא. בְּנִיסָן. בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא. בֵּין שִׁמְשַׁיָּא בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי. כְּכֹל. דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה. כֵּן עֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו. וַהֲווֹ גּוּבְרַיָּא. דַּהֲווֹ מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא. וְלָא יְכִילוּ לְמֶעְבַּד פִּסְחָא בְּיוֹמָא הַהוּא. וּקְרִיבוּ. קֳדָם מֹשֶׁה. וּקְדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא: ז. וַאֲמַרוּ. גּוּבְרַיָּא הָאִנּוּן לֵיהּ. אֲנַחְנָא מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא. לְמָא נִתְמְנַע. בְּדִיל דְּלָא לְקָרָבָא. יָת קוּרְבָּנָא דַיְיָ בִּזְמָנֵיהּ. בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ח. וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה. אוֹרִיכוּ עַד דְּאֶשְׁמַע. מָא דְאִתְפַּקַּד מִן קֳדָם יְיָ עַל דִּילְכוֹן: ט. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: י. מַלֵּיל. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר. גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי מְסָאַב לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא. אוֹ

ת"א ויהי אנשים. פסחים ו סוטה כה: איש איש כי יהיה טמא. פסחים סו סז ל לב זבחים כט בכורו' ל: או בדרך רחקה לכם. פסחים

תפסיר הרס"ג

עמל אלפסח: (ה) פעמלוה פי אלשהר אלאוול. פי אליום אלראבע עשר מנה. בין אלג'רובין פי ברייה' סיני. כגמיע מא אמר אללה מוסי. כד'אך צנעו בני אסראיל: (ו) פכאן פיהם אנאס. תנגסו במיית מן אלנאס. פלם יגוז להם אן יעמלו אלפסח פי ד'אלך אליום. פתקדמו פיה. בין ידי מוסי והרון: (ז) וקאלו. נחן אנגאס מן מיית מן אלנאס. פלם נמנע. מן אן נקרב קרבאן אללה פי וקתה. פי מא בין בני אסראיל: (ח) פקאל להם מוסי. קפו חתא אסמע. מא יאמר אללה פיכם: (ט) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (י) מר בני אסראיל קאילא. אי אנסאן כאן נגס מן מיית.

נוה שלום

(ז) את קרבן ה', מת'ל קרבאן אללה, כמו קרבן ה' שהקריבו ישראל במועדו. (ט) וידבר, פכלם כצ"ל. (י) בדרך רחקה, פי ספר, השמיט תרגום רחקה לפי שאינה רחקה ממש, ויש לה שיעור קטן המפורש בקבלת חז"ל. ולשון ספרי רחוקה נקוד על ההא אפילו בדרך קרובה והוא טמא לא היה עושה את הפסח עמהם, ולכן תיבת רחקה כאלו אינה. ועשה, פליצנע וכו' שיעשה פסח לה' בחדש השני ואו המוסף במלת עשה מהפך הענין לעתיד וכו'.

חלק הדקדוק

וטפחה בתיבת עשו: ח) מה יצוה, לחוד רפי. מהרי"ב: ט) טמא לנפש, יש פסיק בין תיבת טמא לתיבת לנפש, לומר לך שיש חלוק בין הטמאים איש נדחה ואין צבור נדחה, מהרי"ב. [כתב על זה ר' אברהם הלוי אלשיך בתיגאן שלנו לא יש

אבן עזרא

צוה שהם חייבים גם במדבר: (ו) ויהי אנשים. לא יתכן שיהיה מחנה ישראל גדול ושלא ימותו שם מתים בכל יום: (ז) למה נגרע. מבנין נפעל: (ח) עמדו. פתח אהל מועד: (י) או בדרך רחוקה. אין לחפש כי כבר העתיקו חז"ל כמה היא הרחוקה: לכם. לטמא נפש או לדורותיכם בטמא נפש

רבינו בחיי

(ח) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם. פי' רש"י ז"ל המתינו לי פתח אהל מועד ואשיב לכם מענה אשרי ילוד אשה שכך מובטח לו. ונראה שהיה ראוי לומר מה ידבר ה' אלי ומפני

בעל הטורים

כנגד: (ו) אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. בגימ' אלו שהיו נושאים ארונו של יוסף: אשר היו טמאים. בגימ' זה למת מצוה: (י) טמא לנפש. יש פסיק בין טמא לנפש, לומר לך שיש חילוק בין הטמאים איש נדחה ואין צבור נדחין: או בדרך רחקה. בגי'

רש"י

וחזר והזהירם בשעת מעשה: (ו) לפני משה ולפני אהרן. (ספרי) כששניהם יושבין בבית המדרש באו ושאלום. ולא יתכן לומר זה אחר זה, שאם משה לא היה יודע אהרן מנין לו: (ז) למה נגרע. (שם) אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה, אמרו לו יזרק הדם מ עלינו בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטמאים (ס"א לטהורים כ"נ רא"ם), אמר להם עמדו ואשמעה כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה (סנהדרין פ"ק), וראויה היתה פרשה זו נ להאמר ע"י משה כשאר כל התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלין זכות ע"י זכאי: (י) או בדרך רחוקה. נקוד עליו לומר לא שרחוקה ודאי

שפתי חכמים

הוא שאמר לו צוי השם מדכתיב אחר זה ויעש אהרן וגו' וכן מה שכ' וידבר ה' אל משה קח את הלוים ולא מצינו שאמר להם משה לישראל צוי השם אלא סמך הקרא על מה שכ' אח"ז ויעש משה ואהרן וכל עדת בנ"י וגו' וכן בפרשה ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו' ש"מ שדבר לו השם דיני פסח שני דלא מצינו שאמר להם משה אלא מסתמא אמר להם א"כ למה נאמר וידבר משה וגו' היה לו לסמוך אחריו ויעשו את הפסח וגו' ואין לומר דקודם לכן לא אמר להם דיני פסח ועכשיו הוא אמר להם מש"ה כתיב וידבר משה והא כבר כתיב וידבר משה את מועדי ה' וגו' מש"ה דרשו מה שדרשו אלא כששמע כו', כן נראה לי: מ דק"ל למה אמרו למה נגרע הרי טמאי' היו וטמא אסור להקריב קרבן בימי טומאתו ולמה היה ספק למשה שאמר להם עמדו ואשמעה וגו' ואיך שכח משה פרשת שילוח טמאים שנאמר לו בר"ח ניסן. ומתרץ אין כו', ועיקר שאלתו היה רק על זריקת הדם עליהם בטומאה כדם חטאת שהיא קדשי קדשים ובשרה נאכל לטהורים כ"ש פסח הקל: נ מקשים העולם איך סולה זה דחה

נחל קדומים

הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל: ה (ט) ויעשו את הפסח וגו'. וי"ו ויעשו צריכה ביאור כי תחילת דיבר אינו צודק ואפ' במ"ש המפרשים שהק"פ היה לתקון חטא אדה"ר וכשחטאו בעגל שחזר העולם לכמות שהיה הוצרך הקב"ה לצוות על הפסח מחדש. וזה שנים שהקשה לי אהוב אחד על מפרש זה שהרי כתיב בק"פ לחק לך ולבניך עד עולם ואם נאמר שצפה והביט שעתידין לחטוא בעגל ולכך ציוה מתחילה שיהא נוהג לדורות א"כ תקשי למה הוצרך לצוות מחדש עכ"ד המקשה ועתה אמת אגיד שלא ראיתי דברי המפרש רק מפי המקשה והשבתי שהרי כתב רש"י פ' בא שם ע"פ והיה כי תבואו אל הארץ תלה הכתוב עבודה זו בביאתם לארץ ולא נתחייבו במדבר אלא פסח א' שעשו על הדיבר. ולפ"ז אפשר לומר דבתחילה ציוה ה' שיעשו פסח מצרים לתקן חטא אדה"ר. ושוב לא היו צריכים להקריב הפסח עד אשר יבואו אל הארץ כי שם יקיימו המצות בסודות וכונות עליונות פנימיות התורה. ולפי שעשו העגל חזרו ונצטוו לעשות הפסח במדבר כי פסח זה תמורת מה שעשו פסח מצרים לתקן איזה דבר במה שקלקלו. ובהכי אפשר לישב קו' התוס' בקדושין דף ל"ז ע"ב על מה שאמרו בספרי

חומת אנ"ך

אני הל' בנחל קדומים עיין שם: (ו) ויקרבו לפני משה וכו'. פירוש ויקרבו לפני משה לומר איך רוצים האנשים לעשות הפסח והם טמאים. השיבו האנשים ההמה אנחנו טמאים וכו'. למה נגרע הנה הקב"ה אמר

מרפא לשון

ועוד שהוא כנגד ישוב האמור בפ' שאחריו ולא היה מתר' ייעול היה צ"ל יצא. ח) מה יצוה ה' לכם, מה דאתפקד מן קיי' על דילכון. ה"ג וטעמו גת' בפ' יתרו (כ' יו) בתר' ואל ידבר עמנו ועמ"ש.

מסורת הקריאה

סוף פסוק: (ה) בראשון, נמסר עליו ב' וכ"ט מלין בטעם ב' בריש תיבותא ופזרין, הא דנמסר ב' קשה שהרי נמצא יותר, ותו מלת בטעם אין לו טעם פה שהרי מפרש אח"כ ופזרין, ור"ל כ"ט מלין יש אשר בריש תיבותם ב' והמה בפזר, וא"כ מלת בטעם אין לו מקום כאן, אבל כן צ"ל ב' בטעם, ור"ל מלת בראשון ב' המה בטעם פזר א' דין, ב' שמות י"ב י"ח, וכ"ט מלין ב' בריש תיבותא ובפזר: (ז) ויאמרו, הנגינה ברי"ש: הקריב, נמסר עליו לית וכל להקריב דכותיה, ר"ל לית עוד הה"א בפתח וכל היכא דכתיב להקריב עם

תרגום אונקלוס

באורח רחיקא לכון . או לדריכון . ויעביד פסחא קדם יי : יא. בירחא תנינא . בארבעת עשרא יומא . בין שמשיא יעבדון יתיה . על פטיר ומררין ייכלוניה : יב. לא ישארון מניה עד צפרא . וגרמא לא יתברון ביה . ככל גזירת פסחא יעבדון יתיה : יג. וגוברא דהוא דכי ובאורח לא הוה . ויתמנע מלמעבד פסחא . וישתיצי . אנשא ההוא מעמיה . ארי קורבנא דיי . לא קריב בזמניה . חוביה יקביל גוברא ההוא : יד. וארי יתגייר עמכון גיורא . ויעביד פסחא קדם יי . כגזירת פסחא . וכדחזי

במדבר ט

רחקה לכם או לדרתיכם ועשה
פסח ליהוה : יא בחדש השני
בארבעה עשר יום בין הערבים
יעשו אתו על־מצות ומררים
יאכלהו : יב לא־ישאירו ממנו עד־
בקר ועצם לא ישברו־בו ככל־
חקת הפסח יעשו אתו : יג והאיש
אשר־הוא טהור ובדרך לא־היה
וחדל לעשות הפסח ונכרתה
הנפש ההוא מעמיה כי ׀ קרבן יהוה
לא הקריב במעדו חטאו ישא
האיש ההוא : יד וכי־יגור אתכם גר
ועשה פסח ליהוה כחקת הפסח

ת"א פה מיר סג : בחדש השני . זבחים כב : על מצות . פסחים ל לס קטו קכ קדושין נו : לא ישאירו . פסחים לה : ועצם לא . שם פה : ככל חקת הפסח יעשו אתו . שם לא לה יומא לא זבחים פט : והאיש אשר הוא טהור . פסחים פט לג : וחדל לעשות הפסח . שם לג : ונכרתה הנפש . שם לא : חטאו ישא . שם כריתות ז :

°נקוד על ה'

תפסיר הרס"ג

או פי ספר מנכם. או מן אגיאלכם. פיצנע פסחא ללה : (יא) פי אלשהר אלת'אני. פי אליום אלראבע עשר מנה. בין אלג'רובין אצנעוה פי וקתה. מע פטיר ומראר יאכלונה : (יב) לא יבקו מנה אלי' אלג'דאה, ולא יכסרו מנה עצ'מא. וכסאיר רסום אלפסח יצנעוה : (יג) ואי' רגל כאן טאהר ולם יכון פי ספר. ואמתנע אן יעמל אלפסח. פינקטע ד'אלך אלאנסאן מן בין קומה. אד' לם יקרב קרבאן אללה פי וקתה, פקד חמל ד'אלך אלרגל וזרה : (יד) ואן דכ'ל פיכם דכ'יל. פליצנע פסחא ללה. כרסם אלפסח וחכמה

בעל הטורים

זהו מאסקופה שעל ה"א נקוד כאלו לא נכתב : ועשה פסח לה' בחדש השני . לפי שכשמעברים השנה אז אייר במקום ניסן ולפי שבחמשה עשר בו ירד המן לכך עושים בו פסח יום אחד : (יג) ובדרך . ד' במס'. הכא , ואידך וילך בדרך אביו ובדרך אמו ובדרך ירבעם בן נבט , ואידך ובדרך חטאים לא עמד . וזה הוא ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח שעושה כדרך שעשה ירבעם שהלך בדרך חטאים שבטל הקרבנות והחטיא את ישראל גם זה שאינו בדרך ומבטל מלעשות הפסח : וחדל . ב' במס'. הכא , ואידך וחדל לעולם דפסח בכלת וזה הוא וחדל לעולם לעולמו של יובל דהיינו חמשים שנה כדין חייבי כריתות דלא מפקי חמשים :

רש"י

אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה . פסח שני מצה וחמץ עמו בבית ואין שם יו"ט ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו : (יד) וכי יגור אתכם גר ועשה פסח . (פסחים צג , ספרי) יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד ת"ל חקה אחת וגו' אלא כך משמעו וכי יגור אתכם גר ובא עת לעשות פסח עם חביריו כחקה וכמשפט יעשה :

שפתי חכמים

שפירש לעיל מיניה. וי"ל דאי לא פי' אשרי יולד אשה כו' הייתי אומר דמה שלא נאמרה פרשה זו בשם משה היא לגנאי של משה שאמר כל הדבר הקשה וגו' אבל עכשיו שפי' אשרי יולד אשה וגו' שהקב"ה מדבר בכבודו של משה א"כ למה לא נאמרה פרשה זו בשם משה ל"פ ולאויה כו' : ס וא"ת למה נאמר רחוקה כו' , וי"ל שאם נאמר בדרך ולא רחוקה הייתי אומר דוקא אם היה רחוקה אז יעשה פסח שני אבל אם הוא חוץ לאסקופת העזרה לא לכך כתיב רחוקה ונקדו למדרש אתא לא רחוקה ממש , כמו שפירשתי לעיל גבי לרעות את לאן וק"ל : ע וא"ת וסיאך סמך זה אדלעיל מיניה , וי"ל דק"ל ל"ל הנקוד' ללמד שאפי' אינו אלא חוץ לאסקופ' העזרה נקרא רחוק ויעשה פסח שני בלאו נקודה נמי יש ללמוד זה מדסמיך דין רחוקה אל דין מי שהיה טמא כלמד מהיקשא מהדדי מה טמא אפי' היה בעיר כיון שהוא חוץ לעזרה עושה פסח שני אף מה דכתיב או שהוא בדרך רחוקה אפי' הוא חוץ לעזרה שהוא עושה פסח שני וא"כ קשה ל"ל הנקודה אפי' מלת רחוקה נמי א"ל לפי מה שפירשתי לעיל , ומתרץ דאתא לאשמעינן הנקודה דאף פסח שני אם היה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטת הפסח לא יעשה פסח שני . ואין להקשות פשיטא מס"ת

מצות השם

(יא) [שם] (עשה קג) שכל מי שלא עשה פסח ראשון בזמנו הוא בלווי מיוחד לשחוט הפסח השני ביום י"ד באייר שנאמר בחדש השני בארבעה עשר יום לחדש יעשו אותו וגו' :

(שם) [שפא] (עשה קנא) לאכול בשר פסח שני בליל ט"ו באייר על מצה ומרור שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו :

(יב) [שפב] (לאו רלא) שלא להותיר מבשר פסח שני שנא' לא ישאירו ממנו עד בקר :

(שם) [שפג] (לאו רלב) שלא לשבור עצם מעצמות הפסח שנא' ועצם לא ישברו בו :

נוה שלום

(יד) לגר, ללג'ריב אלדכ'יל, גר צדק, ולאזרח הארץ, וצריח אלאמה, התושב המיוחס לאבתיו ולשבטו מתושבי ואנשי הארץ ההיא יקרא בערבי צריח.

חלק הדקדוק

פסיק] : יד) ועשה פסח, פילג בספרים יש שקורין בדחיק ויש ברפי, והנכון ברפי, ודלעיל רפי, מהרי"ב. והכרעתו אמת מטעם שהוא שרשית. ודו"ק :

אבן עזרא

ודרך רחוקה : (יג) ובדרך לא היה. או בדרך וכן ומכה אביו ואמו : חטאו ישא. הוא בעצמו : (יד) וכי יגור אתכם גר. גם הוא יעשה פסח שני כמשפט וי"א כי הטעם על פסח ראשון :

אבי עזר

(יג) (ובדרך לא היה או בדרך וכן ומכה אביו ואמו עכ"ל) עיין בדברי הרב בפ' שמות בד"ה יששכר כי שו"א הוי"ו לפני אותיות בומ"ף נהפך לשור"ק ואז תנין

רבינו בחיי

ענותנותו לא אמר כן. ומה שאמר ואשמעה בתוספת ה"א יתכן שירמוז לה"א אחרונה שבשם הוא הקול הנאמ' בו (דברים כח) אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך שתעשה הישר בעיני ה', וכן אמר בכאן כי מן הה"א ישמע מה יצוה ה'. ואונקלוס ירמוז לזה שאמר מה דאתפקד מן קדם ה' אמר זה כנגד השגחתן של ישראל. ומה שנתעלם ממנו דין זה ולא נחשב לו לעונש כשם שנחשב בפרשת בנות צלפחד שכתוב בסדר פנחס ויקרב משה את משפטן לפני ה' ואמרו

חומת אנ"ך

במועדו לרמוז כי אין הטומאה מעכבת בפסח ואם כן למה נגרע להקריב במועדו שהיא מילה ומורה להקל בטומאה ולא שלא יחיד ולא שלא לצבור ואם באת לחלק הלך להפך שהצבור כלם טמאים לא יעשו בטומאה אבל יחיד בטל במיעוטו ובטהרה יחשב אמר להם משה עמדו המתינו ולא תקרבו ולא תעשו עד שאשמע מה שיהי' עתיד הקדוש ב"ה לצוות עכ"פ יהיה על ידיכם שאתם

מרפא לשון

לקמן (יד ח), י) כי יהיה טמא לנפש, לטמי נפשא דאנשא. הכא תר' כמו לנפש אדם מפני שהוא תשובת אנחנו טמאים לנפש אדם, אבל לע' (ה' ב') וכל טמא לנפש. סתם כל' הכתוב ולפי' נר' שאין חלוק בין טמי נפשא סתם או טמי נפשא דאנשא, ומ"ש היא"ר ז"ל בפ' נשא (ה ב) דכשאמר לנפשא דאנשא לאפוקי טומאות שאין הנזיר מגלח עליהם הוא קשה שהרי אף טומאות שאין הנזיר מגלח עליהם הם טומאת אדם ג"כ שהרי על טומאת חצי קב עצמות או חצי לוג דם מן המת הנזיר מגלח ועל טומאת רובע הקב עצמות או רביעית דם אינו מגלח כדאיתא בפ"ז דנזיר והיאך לא תקרא טומאת אדם מפני מיעוט שיעורה. יג) וחדל לעשות הפסח, ויתמנע מלמעבד

נחל קדומים

בגנותן של ישראל דיבר הכתוב דלא עשו כי אם פסח ההוא ולמ"ד שלא נתחייבו עד בואם לארץ אין זה גנות וע"ש מה שתירצו ובתוס' יבמות ריש דף ע"ב. ועל פי דרכנו ניחא דלעולם דלא נצטוו אלא על ביאתם לארץ משום דהק"פ שהקריבו במצרים הוה סגי קודם בואם לפי שמסרו עצמם על ק"ה בקשירת הטלה ובהיותם כואבים מהמילה כמו שהארכנו במ"א ולכך בק"פ דמצרים מאד נעלה לתקן חטא אדה"ר ולפי שעשו העגל חזרו ונתחייבו והיינו שציוה ה' לעשות הפסח במדבר והי"ל לעשות בכל שנה אולי יעלה דוגמת ק"פ דמצרים ובגנותן דיבר הכתוב וכו'. ועפ"ז א"ש דאחר פרשת הלויים שבחו לכפר על עון ע"א מהעגל כמ"ש רש"י בשם ר' משה הדרשן וכמ"ש בסמוך דברי מהר"ש אסתרוק אמר ויעשו את הפסח

מסורת הקריאה

למ"ד כולם הה"א בפתח : (י) ועשה, הטעם בעי"ן : (יג) ובדרך, הבי"ת בשוא ולא בפתח : (יד) ועשה, מלעיל בעי"ן : ולאזרח, נמסר עליו ל', ר"ל לית בפתח הרי"ש זולת דין : (טז) ומראה, נמסר עליו ז', ור"ל ז' כתיבי האל"ף בצירי, וסימן נמסר שמות

וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ: ס
רביעי טו * וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר: טז כֵּן יִהְיֶה תָמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ

ת"א וביום הקים את המשכן. שבועות סז.

תרגום אונקלוס

לֵיהּ כֵּן יַעֲבֵיד. קְיָמָא חַד יְהֵי לְכוֹן. וּלְגִיּוֹרַיָּא וּלְיַצִּיבַיָּא דְּאַרְעָא: טו. וּבְיוֹמָא דְּאִתָּקַם מַשְׁכְּנָא. חֲפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכְּנָא. לְמַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא. וּבְרַמְשָׁא. הֲוֵי עַל מַשְׁכְּנָא. כְּחֵיזוּ אִישָׁתָא עַד צַפְרָא: טז. כֵּן הֲוֵי תְּדִירָא. עֲנָנָא חָפֵי לֵיהּ. וְחֵיזוּ אִישָׁתָא

תפסיר הרס"ג

כד'אך יצנע. אד' שריעה ואחדה תכון לכם. לאלדכ'יל וצריח אלאמה: (טו) ופי יום נצב אלמסכן. ג'טאה אלג'מאם עלי כ'בא אלשהאדה. ובאלליל יכון עליה. כרויא נאר אלי אלג'דאה: (טז) כד'אך יכון דאימא. אלג'מאם יג'טיה בהארא. ורויא אלנאר

נוה שלום

(טו) וביום הקים וכו', ומן יום נצב וכו', בית וביום במקום מים ע"ל ויקרא ז יג, ומיום שהוקם המשכן כסה וכו' לומר כי מיום שהוקם המשכן כסה וכו' להורותם זמן הנסיעה וזמן החנייה, כמו שכתוב בסוף פרשת

בעל הטורים

ונכרתה הנפש ההיא. ס"ת אשה, לומר לך אחד האיש ואחד האשה בכלל עונשין: (טו) וביום הקים את המשכן. ז' פעמים כתיב בפרשה כנגד ז' משכנות: ובערב. ד' במס', הכא, ואידך ובערב אמר מי יתן בקר. ומקטרים לה' וגו' בבקר ובערב, ובערב תאמרתי לי בקיר דיחזקאל שהיה מתנבא על הגלות וזהו ובערב חתרתי לי בקיר כשילא בגולה תאמר מי יתן ערב כההוא ערב שנאמר בו מקטירים לה' בבקר ובערב וכמראה אש עד בקר:

שפתי חכמים

לחלק, ומתרץ כיון שמצינו דבלא"ה נמי חלוקים הם דהא פסח שני מלה וחמץ עמו בבית כו' א"כ ה"א בהא נמי יש לחלק מ"ה באה הנקודה: פ דקשה לרש"י דהא משכן הוא היריעות התחתונו' כמו שפרש"י בפ' במדבר ואהל הם יריעות עזים אשר עליהם ואיך קאמר המשכן לאהל שמשמעותו שהמשכן הוא כתוך אהל, לכן פי' העשויה לאהל כו' וק"ל. והרא"ם פי' הוסיף מלת העשוי קודם מלת לאהל מפני שלמ"ד לאהל מורה על סיבה התכליתית כאלו אמר להיות אהל ובזולת תוס' מלת העשוי היה נראה שהסיבה התכליתית דבקה עם מלת כסה לומר כסה הענן את המשכן כדי להיות אהל אבל עם מלת העשוי תהיה הסיבה התכליתית דבקה עם המשכן שהמשכן עשוי כדי להיות אהל ומלת להיות הוא פירוש למ"ד לאהל ומה שהוסיף מלת ללוחות העדות מפני שהלוחות הם עדות לישראל ולא האהל מש"כ גבי משכן העדות שפרש"י שהוא עדות לישראל וגו' מפני שמלת משכן מורה על השכינה ששוכן בתוכו משא"כ מלת לאהל. (נח"י) כבר באתי היטב ריש פרשת תרומה דלפעמים קורא ללוחות העדות ולפעמים קורא להתורה

רש"י

(טו) המשכן לאהל העדות. המשכן העשוי להיות אהל ללוחות פ העדות: יהיה על המשכן. כמו הוה על

נסיעת ישראל במדבר

(טו) וביום הקים את המשכן וגו'. הכתובים האלה מספרים הכנעת בני ישראל בנסיעתם ותחנותם ע"פ ה' כל ימי היותם במדבר, באמרו ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים היה להם לשאול למשה על מה אנחנו יושבים במדבר ולמה לא נסע לארץ נושבת לארץ הכנעני אשר שמה בארץ הזאת נועד לנו מקום מדורנו עד עולם, כמ"ש ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ וגו' מקום הכנעני וגו' עכ"ז לא היו קלים בישיבתם במדבר ולא הפצירו במשה מנהיגם להוליכם משם לארץ הכנעני אבל היו שומרים משמרת ה' ולא יסעו ולא יקוצו בעכובם ואיחורם. ולהיפך כשהיה הענן ימים מספר אע"פ שהיה להם מי מנוחות ונאות עדן וענם בדרך כחם, עכ"ז לא היו מבקשים ממשה לשבת שם יותר זמן, אבל ע"פ ה' יחנו וע"פ ה' יסעו. כפי מה שיורה הענן היו הם נוסעים וחונים. ואמר עוד ויש אשר יהיה הענן מערב ועד בקר וגו'. הכתוב בא להגיד שכמו שלא היו חוששים לרצונם ככה לא היו חוששים לטרחם ועמלם, כי פעמי' קרה שהיה הענן שוכן בערב ומתמיד שם עד הבקר ומיד בהשכמה הי' נעלה הענן, ועכ"ז היו נוסעים, והוא טורח גדול, כי היו העם סבורים שיעמדו שם איזה זמן ופרקו העגלות ויניחו משאם מעל שכמם כמנהג הבאים מן הדרך, ולא היו אומרים הן עתה באנו מן הדרך ולא נחנו עוד ולמה נשוב אל הדרך מיד, ויותר קשה מזה מה שאח"כ או יום ולילה ונעלה הענן ונסעו, כלומר הלכו כל היום וחנו בתחלת הלילה ובלילה ההוא עצמו נעלה הענן, והיה להם להתרעם ולומר הלא אתה ידעת חנותנו ואיך נלך בלילה, אבל הם לרוב הכנעתם היו מיד נוסעים, והכלל שאין פונה פה מהם ומלפלף בתרעומות ע"ז והנהגה זו היה כל הארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר, וזכר הכתוב שמלבד האות הנזכר שהיה בהענן הנה היה שם דבור אלהי מלוה ומודיע למשה מתי יחנו ומתי יסעו, וע"ז אמר את משמרת ה' שמרו ע"פ ה' ביד משה כי גם ע"י האות הענן לא היו נוסעים זולת דבור ה' ומלותו, וכדי שמשה רבע"ה לא יצטרך ללכת לכל שבט ושבט להודיעו מה יצוה ה' אותו לכן צוהו ית' אחר זה, עשה לך שתי חצוצרות כסף ולוהו שיהיו מכסף ולא ממתכת אחר מפני כבודו של משה שיהי' הכל כדרך המלכים. עוד ספר הכ' דבר שהיה במסע הראשון שאמר משה אל חובב בן רעואל המדיני והוא יתרו חותן משה ובעבור שאהבת עולם אהבו נקרא חובב ומה שאמר לו הוא נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם ר"ל אע"פ שנתעכבנו שם בסיני לא תחשוב שכן נעשה בכל מסע ומסע, כי בגלות גבוה עשינו זה, אבל עתה נמהר נחישה את הדרך, כי כן היה אם לא שגרם חטא המרגלים להתאחר במדבר ארבעים שנה, והיה תכלית דבריו לכה אתנו והטבנו לך וגו'. ר"ל שיתנו לו נחלה בארץ ישראל כשיירשוה, ויתרו השיבו שלא ילך עמהם בעבור התועלת הזה כי יש לו בארצו נחלה בלי מצרים ולא יצטרך לנחלתם, ומשה השיבו אל נא תעזוב אותנו שרלה לומר לו בזה טענות, הא' הוא כי אם היה יתרו רוצה נילך לארצו מיד אחרי שבא שמה וראה את משה, היה לו בזה טענה ראויה, אבל אחרי שישב בסיני שנה אחת וראה מתן תורה וישיבת משה בהר ימים רבים מבלי מאכל ומשתה וקרון פני משה שהוא מעשה ה' כי נורא הוא ותרומת המשכן והקמתו עם פלאות המשכן וחנוכת הנשיאים וסדר הדגלים, איך יהיה אפשר שאחרי ראותו כל זה יעזוב אותם, וע"ז אמר אל נא תעזוב אותנו, ומלת נא מל' עתה, כלומר אחרי ראותך עתה את כל זה אל נא תעזוב אותנו, ועוד עשה טענה שנית כי על כן ידעת חנותנו במדבר ונתעכבת אתנו פה ימים רבים בארץ השוממה הזאת וכיון שכל כך סבלת מהעורת עד כה כדי להתקרב אל האלהים ולהשיג אמונתנו אין ראוי שתעזבנו עתה, ואם תרצה לשוב לארצך ולמולדתך בעבור שהיית שם נכבד מאד כהן מדין, הנה גם בתוך בני ישראל תקנה כבוד גדול מאד והיית לנו לעינים שיהיה עיני כל ישראל עליך ועלתך

חלק הדקדוק

(טז) ובערב, אזלא על העין בכל התיגאן לא בגריש:

אבן עזרא

(טו) וביום הקים את המשכן. החל לספור מסעי ישראל הוצרך להזכיר הענן שחנה על המשכן כי בחנותו יחנו ובנסעם יסעו: לאהל העדות.

אבי עזר

דברי הרב: (כא) (או יומם ולילה וגו') ובסוף פ' פקודי מחזק הרב דברי ודכתיב ואש תהיה לילה בו ולא אנה הרב לפרש שם בכל מסעיהם כדברי רש"י ז"ל ומה שכתב הרב שם והאומר זה יפרש וגו' צריך לגרוס והחולק על זה ע"ש ולכאורה דבריו סותרין שכתב כאן יום ולילה כמשמעו והוא עיין פ' בשלח בפסוק ולא ימוש:

רבינו בחיי

שנתעלם ממנו דין בנות צלפחד בשביל שנטל עטרה לעצמו שנאמר (שם א) והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי וגו' הענין הוא מפני שירושת הבת במקום שאין בן הוא דבר תלוי בסברא שראוי להקדים אותה לשאר יורשי האב ואף אותן האומות שאין להם תורה מורין כן בדבר ומוציאים משכלם שיוצאי ירכו של אדם קודמין ליורשו אם בן אם בת וכיון שנתעלם ענין זה ממנו חשבוהו לעונש, אבל דין הפסח בדחיי'

נחל קדומים

דגם זה הוא מסיבת העגל דאי לאו העגל כבר עשו פסח מצרים לתקן חטא אדם הראשון ובעגל חזרו וקלקלו ולכן ויעשו את הפסח בוי"ו כלומר נוסף על פסח מצרים כי בעגל חלף הלך מה שתקנו לכן ויעשו פעם אחרת א"נ דהוי"ו מוליד תיבה כיוצא בה כמשז"ל על ויתן לך וה"נ קאמר יעשו ויעשו כי פסח מצרים בהיות שמסרו עצמם על ק"ה הוה סגי פעם א' אך עתה יעשו ויעשו לתקן חטא

רמב"ן

(טו) וביום הקים את המשכן. עתה יחזור לספר בעניני הנסיעה והמצות התלויות בה כגון החצוצרות שנצטוה בהן עכשו להיותן למקרא העדה ולמסע את המחנות וטעם כסה הענן את המשכן לאהל העדות להגיד שלא היה הענן מכסה אלא אהל העדות לא חצר המשכן:

(יט) וטעם ובהאריך הענן. לומר כי אם יאריך הענן על המשכן ימים רבים והמקום ההוא איננו טוב בעיניהם והיו חפצים ומתאוים מאד לנסוע מן המקום אעפ"כ לא יעברו על רצון השם וזה טעם ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו כי מיראת השם ומשמרם משמרת מצותו לא יסעו וכן אם יהיה הענן ימים מספר כשנים או שלשה ימים והיו העם יגעים מאד וענה בדרך כחם יעשו רצון השם ללכת אחרי הענן. וספר עוד כי יש שלא יעמדו רק לילה חד ויסעו בבקר אע"פ שהוא טורח גדול להם ולפעמים יעמוד הענן יומם ולילה כי הלכו כל הלילה ובאו במקום ההוא בבקר וינוח

לילה: יז ולפי העלות הענן מעל
האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל
ובמקום אשר ישכן־שם הענן שם
יחנו בני ישראל: יח על־פי יהוה
יסעו בני ישראל ועל־פי יהוה יחנו
כל־ימי אשר ישכן הענן על־
המשכן יחנו: יט ובהאריך הענן
על־המשכן ימים רבים ושמרו בני־
ישראל את־משמרת יהוה ולא
יסעו: כ ויש אשר יהיה הענן ימים
מספר על־המשכן על־פי יהוה
יחנו ועל־פי יהוה יסעו: כא ויש
אשר יהיה הענן מערב עד־בקר
ונעלה הענן בבקר ונסעו או יומם
ולילה ונעלה הענן ונסעו: כב או־

תרגום אונקלוס

בְּלֵילְיָא: יז. וּלְפוּם אִסְתַּלָּקוּת עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא. וּבָתַר כֵּן נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְאַתַר דְּשָׁרֵי תַּמָּן עֲנָנָא. תַּמָּן שָׁרַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח. עַל מֵימְרָא דַּיְיָ. נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְעַל מֵימְרָא דַּיְיָ שָׁרַן. כָּל יוֹמִין. דְּשָׁרֵי עֲנָנָא. עַל מַשְׁכְּנָא שָׁרַן: יט. וּבְאוֹרָכוּת עֲנָנָא. עַל מַשְׁכְּנָא יוֹמִין סַגִּיאִין. וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַּיְיָ וְלָא נָטְלִין: כ. וְאִית. דַּהֲוֵי עֲנָנָא. יוֹמִין דְּמִנְיָן עַל מַשְׁכְּנָא. עַל מֵימְרָא דַּיְיָ שָׁרַן. וְעַל מֵימְרָא דַּיְיָ נָטְלִין: כא. וְאִית. דַּהֲוֵי עֲנָנָא מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא. וּמִסְתַּלַּק עֲנָנָא וְנָטְלִין. אוֹ יֵימָם וְלֵילֵי. וּמִסְתַּלַּק עֲנָנָא וְנָטְלִין: כב. אוֹ תְּרֵין יוֹמִין אוֹ

ת"א על פי ה' יחנו. שבת לא עירובין נה:

תפסיר הרס"ג

לילא: (יז) ועלי קדר ארתפאע אלג'מאם ען אלכ'בא. פבעד ד'אלך ירחלון בני אסראיל. ופי מוצ'ע יסכן פיה אלג'מאם. ת'ם ינזלון בני אסראיל: (יח) עלי קול אללה, ירחל בני אסראיל. ועלי קולה ינזלון. פהם טול מדה' מא יסכן אלג'מאם. עלי אלמסכן מקימין: (יט) ואן טאל אלג'מאם. אייאמא כת'ירה עלי אלמסכן. פיחפץ' בני אסראיל. חפץ' אללה ולא ירחלון: (כ) ורב מא כאן אלג'מאם. אייאמא מחצאה עלי אלמסכן. פהם עלי קול אללה ינזלון. ועלי קולה ירחלון: (כא) ורב מא כאן אלג'מאם מן אלמסא אלי אלצבאח. ת'ם ירתפע באלג'דאה וירחלון. או נהארא ולילא. ת'ם ירתפע וירחלון: (כב) או יומין או שהרא או חולא.

נוה שלום

פקודי. (כ) ויש, ורבמא, תיבה אחת ועניגה ואם באיזה פעם או באיזה

אבן עזרא

על אהל ורבים כן: (יח) על פי ה' יסעו. הטעם ידוע כי הענן השם יניחנו ויסענו: (יט) ובהאריך. ואם היה מאריך והנה דרך כלל ואחר כן אמר ימים מספר יסעו או יחנו על פי ה': (כא) או יומם ולילה. הנה פעמים יסעו בלילה וי"א כי פירושו יומם ולילה כמשמעו והוא הנכון בעיני והעד או יומם: (כב) או ימים. שנה תמימה:

רבינו בחיי

הטמאים מניסן לאייר דבר שצריך קבלה הוא ואינו תלוי בסברא שנחליף חדש זה בחדש זה ולכך לא חשבוהו לעונש, ורז"ל דרשו מגז"ש דקריבה קריבה:

(יח) על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו. היה הכתוב ראוי לומר על פי ה' יסעו בני ישראל ויחנו לא שיאמר על פי ה' יחנו אבל ממה שידעת בפסוק (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד אש באור הכתוב על פי ה' יסעו זו מדה"ד וזהו לשון יסעו כי הנסיעה למלכמה היתה. ועל פי ה' יחנו זו מדת הרחמים וזהו לשון יחנו כי כל

בעל הטורים

(יז) העלות. ב', העלות הענן. עד העלות הגולה, זהו שאמרו לאוין היו ישראל שיעשו להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע אלא שגרם החטא: ובמקום. ב' במס', הכא, ואידך ובמקום גדולים אל תעמוד שלא היו נפנין לא לפניהם ולא לצדדיהם אלא לאחוריהם זהו ובמקום אשר ישכן שם הענן דהיינו לפניהם או

רש"י

המשכן, וכן צ כל לשון הפרשה: (יז) העלות הענן. כתרגומו אסתלקות ק וכן ונעלה הענן, ולא יתכן לכתוב ולפי עלות הענן ועלה הענן שאין זה לשון סלוק אלא למוח ועלייה כמו (מלכים א יח) והנה עב קטנה ככף איש עולה מים: (יח) על פי ה' יסעו. שנינו במלאכת המשכן כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה תקעו והריעו ותקעו ולא היה מהלך עד שמשה אומר קומה ה' ונסע דגל מחנה יהודה, זו ר בספרי: ועל פי ה' יחנו. כיון שהיו ישראל חונים עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה אמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל הוי אומר ע"פ ה' וביד משה: (כ) ויש. כלומר ופעמים: ימים מספר. ימים מועטים: (כב) או ימים.

שפתי חכמים

העדות ולמשכן העדות, ועיין גם כ"ש פרשת פקודי ובשא"מ: צ ג"א מפני שכל הפרשה מולה על ההוה בכל יום תמיד ככתוב כן יהיה תמיד דאין מדרך הל' לומר כסה הענן את המשכן ל' עבר ואח"כ ובערב יהיה על המשכן ל' עתיד שאין זה נמשך מזה ומ"ש יהיה ל' עתיד ע' לעיל פרשת בשלח בפסוק אז ישיר: ק ולא מל' עלייה דא"כ ולפי עלות הענן מבע"ל שהוא מבנין הקל ולא העלות שהוא מבנין נפעל: ר והא דאמרינן לעיל שנינו במלאכת המשכן זה הכל במשנה במלאכת המשכן עד תקעו והריעו ותקעו אבל מה שאמר לא היה מהלך עד שאמר משה קומה ה' אינו במלאכת המשכן, ועל זה אמר זו בספרי, ומ"ש אח"כ ונסע דגל מחנה יהודה וגם מה שפי' ע"פ ה' יחנו כיון שהיו כו' כל זה

נסיעת ישראל במדבר

הנחנו, כי היה יתלו יותן וחכם, ואם כליא לשוב אל ארצך בעבור הנחלות שיש לך שם, הנה כאשר תלך עמנו ג"כ יהי' לך גכסים ונחלות. כי והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך, כ"ל ותהיה כאחד מחשובי הנשיאים בירושת הארץ שהיא יותר טוב מכל מה שנשאר לך בארצך:

רמב"ן

הענן שם כל היום ההוא וכל הלילה ונעלה בבקר השני ונסעו והוא טורח גדול מן הראשון כי היו העם סבורים שיעמדו שם ופרקו העגלות והניחו משאם כמנהג הבאים מן הדרך ובהעלות הענן יחזרו לטעון ולא יוכלו לעשות להם תקון לדרך יום או יומים ויסעו בלילה ויתכן שאירע להם במסעות שעשו כמסופר בכאן ולא בענין אחר כי עמד הענן מערב ועד בקר ויומם ולילה ויומים וחדש ושנה ולכך הזכיר הכתוב אלו השעורין בפרטן ועמד שנים רבים כאשר הזכיר תחלה כגון בקדש שאמר ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם:

נחל קדומים

אדם הראשון והוא רמז בעלמא. וזהו בעצם גנותן דיבר הכתוב שלא עשו אלא פסח א' במדבר הגם שרמז להם כי טוב לעשות גם אחר זה ועיין במ"ש בזהר הקדוש על הסד"ר דף קנ"א ע"ב ומה שכתבתי

מרפא לשון

פסחא, ה"ג ודלא כנ"א למעבד. טו) יהיה על המשכן, הוי, כצ"ל בל' הווה וכן בכוליה עניינא והיה, יחנו, יסעו, הוי, שרן, נטלין בלשון הווה, ומש"ה יהיה, יחנו, יסעו בל' עתיד כ' הר"י לומברוזו ז"ל הטעם לרמוז כי כן יהיה לעת"ל כמ"ש כימי צאתך מאמ"ץ

מסורת הקריאה

כ"ד י"ז: (יז) ואחרי, המונח באל"ף: (כב) ובהעלתו, המתג בה"א.

תרגום אונקלוס

יַרְחָא אוֹ עִדָּן בְּעִדָּן. בְּאוֹרָכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא לְמִשְׁרֵי עֲלוֹהִי. שָׁרַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא נָטְלִין. וּבְאִסְתַּלָּקוּתֵיהּ נָטְלִין: כג. עַל מֵימְרָא דַּיְיָ שָׁרַן. וְעַל מֵימְרָא דַּיְיָ נָטְלִין. יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַּיְיָ נָטְרִין. עַל מֵימְרָא דַּיְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה: א. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. עֲבֵיד לָךְ. תַּרְתֵּין חֲצוֹצְרָן דִּכְסַף. נְגִיד תַּעֲבֵיד יָתְהוֹן. וִיהוֹיָן (י״נ וִיהוֹן) לָךְ לְעָרָעָא כְּנִשְׁתָּא. וּלְאַטָּלָא יָת מַשְׁרְיָתָא: ג. וְיִתְקְעוּן בְּהוֹן. וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָתָךְ כָּל כְּנִשְׁתָּא. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: ד. וְאִם בַּחֲדָא יִתְקְעוּן. וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָתָךְ רַבְרְבַיָּא. רֵישֵׁי אַלְפַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל: ה. וְתִתְקְעוּן יַבָּבְתָּא. וְיִטְּלוּן מַשְׁרְיָתָא. דְּשָׁרְיָן (י״נ דְּשָׁרַן) קִדּוּמָא: ו. וְתִתְקְעוּן יַבָּבְתָּא תִּנְיָנוּת.

במדבר ט–י

יָמִים אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ
הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ
יִסָּעוּ׃ כג עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי
יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ
עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ י א *וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב עֲשֵׂה לְךָ
שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה
תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא
הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת׃
ג וְתָקְעוּ בָּהֵן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־
הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
ד וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ
הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃
ה וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת
הַחֹנִים קֵדְמָה׃ ו וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה

* חמישי בספת״י

ת״א עשה לך שתי חלולרת. יומא ג ר״ס לג מנחות כח עקדם שער עז: כסף. ענחות שם: והיו לך. ענחו׳ כח: ותקעתם. כ״ס לג ערכין י: ותקעתם תרועה שנית. סוכה נג ר״ס לך:

תפסיר הרס״ג

אד׳א טאלת מדה׳ אלג׳מאם עלי אלמסכן ליסכן עליה. בני אסראיל מקימין ג׳יר ראחלין. ופי ארתפאעה ירחלון: (כג) כד׳אך עלי קול אללה ינזלון. ועלי קולה ירחלון. ויחפצ׳ון מא אסתחפצ׳הם. מן קולה ביד מוסי: (א) ת׳ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) אצנע לך בוקין מן פצ׳ה מצמתין. יכונאן לך לדעוה׳ אלגמאעה ותרחיל אלעסאכר: (ג) פאן צ׳רב בהמא. אגתמע אליך כל אלגמאעה. אלי באב כ׳בא אלמחצ׳ר: (ד) ואן צ׳רב באחדהמא. אתגמע אליך אלאשראף. רויסא אלוף בני אסראיל: (ה) ואנפכ׳ נפכ׳א מגלבא. ירחל בהא אלעסאכר. אלנאזלין פי אלמשרק: (ו) ואנפכ׳ו נפכ׳א

אבן עזרא

(כג) על פי ה׳ יחנו. באחרונה כל ימי שבתם במדבר: (ב) חצוצרת. שם הפועל בחסרון הצדי בקריאה ואם הוא כתוב: למקרא. שם הפועל וכן ולמסע או הוא שם והטעם לעת מקרא ולעת מסע והראשון נכון בעיני: (ג) ותקעו בהם. התוקעים כמו ויאמר ליוסף אשר ילדה אותה ללוי והנה הטעם אם יתקעו בשתיהן יתחברו הנשיאים והעדה: (ד) ואם באחת יתקעו. פי׳ בחצוצרת אחת יבואו הנשיאים לבדם ואם היתה תרועה יסע דגל מחנה יהודה אע״פ שהענן על המשכן ולפי דעת רבים שענן אחר הוא הנוסע לפניהם: (ה) ונסעו המחנות. כי הם שלש: (ו) תרועה שנית. שיסע דגל ראובן ולא יתקעו עוד כי הקהתים ועמם הכהנים התוקעים נוסעים קודם דגל אפרים: תרועה יתקעו. הכהנים למסעיהם כי אחר

אבי עזר

(ב) (חצוצרת שם הפועל בחסרון הצדי״ק בקריאה ואם הוא כתוב) דעת הרב מלינו פסוק בדברי הימים מחצצרים בחצוצרות ונקרא מחצרים ומה שכתב הרב שם הפועל דעתו בינו פועל וכן בדניאל באדין עללין

רבינו בחיי

חניה היא מנוחה. וכן כתוב ויהי בנסוע הארון. קומה ה׳ שהוא מדה״ד ולכך אמר קומה בה״א ולא אמר קום ה׳. ועוד אמר וינוסו משנאיך מפניך. ובנחה יאמר שובה ה׳ מלשון (ישעיה

רשב״ם

ולא כפסח מצרים: (ב) והיו לך למקרא העדה. לך יהיו ההצוצרות לקריאה ולמחנות יהיו צריכין למסע. למסע, שם דבר הוא כמו נסיעה: את המחנות. כמו למחנות: (ג) ותקעו בהן. בשתיהן:

בעל הטורים

לגדדיהם אל תעמוד לעשות שם גדולים: (כג) ביד משה. וסמיך ליה עשה לך שתי חצוצרות כסף שלא היו אלא בידו שבחייו נגנזו: לך שתי. אותיות שלך שמשלו עשאם: שתי חצוצרות. כנגד אברהם ויעקב שעשו מלחמה באומות ונלחום: כסף. ולא

שפתי חכמים

שהינו הכל במלאכת המשכן: ש דסדר מעלות חשיב קרא (נח״י) וע׳ לעיל במ״ש בפ׳ חיי שרה בפסוק תשב הנערה אתנו ימים: ת בשעת סילוק המחנות. וברוב ספרים גרסינן סילוק המסעות פי׳ בשעת סילוק המסעות של כל השלשה מחנות של כל דגל ודגל ואיך שהיה הגירסא תקן בזה שלא תאמר כשהיו רוצים ליסע היו תוקעים בחצוצרות דזה אינו שהרי מתחלה היה הענן מקפל ואחר כך היה משה אומר קומה ה׳ ואח״כ היו תוקעים, לכן פי׳ בשעת סילוק המחנות שהיו מכינים את עצמן ליסע לא היו נוסעים עד שתקעו בחצוצרות: א דאל״כ נחלקו עדה ונשיאים בב׳ דברים, הא דצריך לפרש זה משום דק״ל דבקרא כתיב ונועדו אליך וגו׳ ולא פי׳ לאיזה מקום שיהיו יתועדו יחד. ל״פ ואף כו׳ דעלמא דפשיטא היא דנועדו נועדו לג״ע: ב כתיב הכא ונועדו וגבי עדה

רש״י

שנה כמו (ויקרא כה) ימים ש תהיה גאולתו: (ב) עשה לך. (שיהיו תוקעין לפניך כמלך ויהי בישורון מלך): עשה לך. משלך (עשה לך אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר): למקרא העדה. כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם ותקראם לאסוף אליך תקראם ע״י חצוצרות: ולמסע את המחנות. בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן ת נמצאת אתה אומר ע״פ ג׳ היו נוסעים ע״פ הקב״ה וע״פ משה ועל פי חצוצרות: מקשה. מהעשת תעשה בהקשת הקורנס: (ג) ותקעו בהן. בשתיהן והוא סימן למקרא העדה שנא׳ ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד: (ד) ואם באחת יתקעו. הוא סימן למקרא הנשיאים שנאמר ונועדו אליך הנשיאים ואף הן יעידתן א אל פתח אהל מועד ומגזרה שוה ב הוא בא בספרי: (ה) ותקעתם תרועה. סימן מסע המחנות תקיעה תרועה ותקיעה

רמב״ן

(ו) ונסעו המחנות החונים תימנה. פי׳ הכתוב כי שתי תרועות הראשונה למסע מחנות המזרח והשנית למסע מחנות הדרום: ואמר תרועה יתקעו למסעיהם. שיתקעו כן לכל מסעיהם לומר שיתקעו תרועה שלישית למסע המחנות החונים ימה ורביעית למסע החונים צפונה כי לכל דגל מסע בפני עצמו כאשר יפרש ונסע דגל מחנה אפרים. ונסע דגל מחנה בני דן וכך היא שנויה בברייתא של מלאכת המשכן אבל בספרי שנו או כשם שתוקע למזרח ולדרום כך תוקע למערב ולצפון ת״ל תרועה יתקעו למסעיהם תקיעה אחת לשתיהן ויש אומרים שלש לכל רוח ורוח ע״כ וכן הוא פשוטו של מקרא באמת שיתקעו לכל רוח כמו שפירשתי: תרועה יתקעו למסעיהם. כבר פירשתי בסדר אמור

נחל קדומים

אני בעניי בהגהתי שם בדפוס ליוורנו ע״ש ודוק: ב (יוד) עשה לך שתי חצוצרות כסף. פירש רבינו מהרח״ו ז״ל דהשני כרוזים המכריזים על האדם א׳ להכריז טוב וא׳ להכריז רע אתה צווית זאת עשה השני כרוזים כסף רחמים שוים לטובה כי כל מעשיך

מסורת הקריאה

ובמקצת ספרים בעי״ן: (כג) שמרו, במס״ג ה׳ קמצין, ר״ל המ״ם בקמץ, וסימן א׳ דין ב׳ על מאסם (עמוס ב׳ ד׳) ג׳ ואת תורתי (ירמיה ט״ז י״א) ד׳ ועדותיו (תהלים ע״ח נ״ו) ה׳ ראיתי בוגדים (שם קי״ט קנ״ח) ואחד אכל בערים ושמרו (בראשית מ״א ל״ה):

מרפא לשון

אראנו נפלאות. ב) והיו לך, ויהוין, וכן בפ׳ ח׳ והיו לכם לחקת עולם ויהויין. כ״ה בנוס׳ דווקני וכ״ה במסורת התר׳ (שמות כב כג), אבל שבפסוק י׳ והיו לכם לזכרון ויהון, דקאי אמועדים וראשי

תרגום אונקלוס

וִיטְלוּן מַשְׁרְיָתָא . דְּשָׁרַן (י"נ דְּשָׁרַן) דָּרוֹמָא . יַבָּבְתָא יִתְקְעוּן לְמַטְלָנֵיהוֹן: ז. וּבְמִכְנַשׁ יָת קְהָלָא . תִּתְקְעוּן וְלָא תְּיַבְּבוּן : ח. וּבְנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא . יִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא . וִיהוֹן לְכוֹן . לִקְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן : ט. וַאֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַרְעֲכוֹן . עַל מְעִיקֵי דִּמְעִיקִין לְכוֹן . וּתְיַבְּבוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא . וְיֵיעוֹל דּוּכְרָנְכוֹן לְטָבָא . קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן . וְתִתְפַּרְקוּן מִשָּׂנְאֵיכוֹן: י. וּבְיוֹם חֶדְוַתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן. וְתִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא . עַל עֲלָוָתְכוֹן . וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן . וִיהוֹן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא קֳדָם אֱלָהֲכוֹן .

שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה
תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם׃
ז וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא
תָרִיעוּ׃ ח וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ
בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם׃ ט וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה
בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם
וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם׃
י וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם
וּבְרָאשֵׁי *חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם
בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי
שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי
אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ חמישי

* בסת"י חדשיכם מלא יוד

ת"א תרועה יתקעו. סוכה שם ערכין י: ובהקהיל את הקהל. סוכה שם ר"ה לד ערכין י: ובני אהרן. סוכה שם: באהרלכם על הלר. ס' הזוהר פ' ויקהל: ובראשי. ר"ה כא כה: ותקעתם. שם לד זבחים כח ערכין ג יג: והיו לכם לזכרון. ר"ה לב: אני ה'. שם:

תפסיר הרס"ג

מגלבא ת'אניא. ירחל בהא אלעסאכר. אלנאזלין פי אלגנוב. כד'אך ינפכ'ו נפכ'א לרחילהם: (ז) ופי תגויק אלגוק. אנפכ'ו נפכ'א ולא תגלבו: (ח) ובני הרון אלאימה. יצ'רבו באלאבואק. ויכון לכם ד'אלך. רסם אלדהר לאגיאלכם: (ט) ואד'א צרתם אלי חרב פי בלדכם. מע אלעדו אלמעאדיכם. פגלבו באלאבואק. פאד'א בווקתהם בין ידי אללה רבכם. תג'את'ון מן אעדאיכם: (י) ופי יום פרחכם ואעיאדכם ורוס שהורכם. פא צ'רבו באלאבואק. עלי צואעדכם. ודבאיח סלאמתכם. פתכון לכם ד'כרא בין ידי רבכם. אנא אללה רבכם אמרת

נוה שלום

זמן. (ט) ונזכרתם, פאד'א בוקתם וכו', וכאשר תריעו לכוונה צעקה ותפלה לפני ה' תהיו נושעים מאויביכם ומה שתרגם ונזכרתם פאד'א בוקתב עיין

אבן עזרא

דגל ראובן נוסעים: (ח) והיה לכם לחקת עולם. כי המחנות נוסעים להלחם הלא תראה דברי משה בנסוע הארון והנה פי' זאת החוקה שתעשו כן שיריעו הכהנים בחצוצרת בלכתם למלחמה להלחם אל ארץ אויביהם וכן כי יבא אויב בארצכם ותבואו למלחמה עמו: (ט) ונזכרתם. כי עשיתם מה שצוה לכם השם הנכבד גם התרועה זכר לנפשות לצעוק לשם: (י) וביום שמחתכם ובמועדיכם. ששבתם מארץ אויב או נצחתם האויב הבא עליכם וקבעתם יום שמחה כימי פורים ושבעת ימי חזקי"ה (ס"א חנוכה) שמחה. רק המעתיקים פירשו וביום שמחתכם שבת התקיעה שישמעו ישראל וידעו כי העולות יקריבו ויכונו לבם לשם:

רבינו בחיי

ל) בשגבה ונחת שכל זמן שישראל נאספים אלפים ורבבות לאגודה אחת מדת רחמים עמהם. ושתי מדות אלו הם כלולות זו בזו ועליהן אמר הנביא (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר ועמהם היו נצולים ואויביהם נגפים. תחלה במצרים הוא שכתוב (הושע יג) ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים וכתיב בגאולת מצרים (שמות יג) כי ביד

בעל הטורים

זהב שלא להזכיר קול העם ברעש: (ח) לדרתיכם. (ט) וכי תבאו מלחמה. רמז למלחמת גוג העתידה שתבא לימות המשיח: תבאו מלחמה. בגימ' מלחמת גוג: תבאו. אותיות אבות שזכות האבות עומד במלחמה: והרעותם בחצוצרות. ע"ש רוע התרועה הארץ תרועם בשבט ברזל: (י) שמחתכם. בגימטריא גם ביום השבת: ובמועדיכם. מלא וי"ו כנגד פסח עלרת ר"ה יוה"כ סכות

רש"י

ג כך הוא נדרש בספרי מן המקראות [ר"ה לד]: (ז) ובהקהיל את הקהל וגו'. לפי שהוא אומר ד והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות מה מקרא העדה תוקע בשני כהנים ובשתיהן שנא' ותקעו בהן וגו' אף מסע המחנות בשתיהם ה יכול מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע ומעתה אין חילוק בין מקרא העדה למסע את המחנות ת"ל ובהקהיל את הקהל וגו' לומר שאין תרועה למקרא העדה והוא הדין לנשיאים הרי סימן לשלשתם מקרא העדה בשתים ושל נשיאים באחת וזו וזו אין בהם תרועה ומסע המחנות בשתים ע"י תרועה ותקיעה: (ח) ובני אהרן יתקעו. במקראות ובמסעות הללו: (י) על עלתיכם. [ספרי ערכין יא] בקרבן צבור ו הכתוב מדבר: אני ה' אלהיכם. מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות שנאמר ותקעתם הרי שופרות לזכרון הרי

שפתי חכמים

כתיב ונועדו מה להלן פתח אהל מועד אף כאן פתח אהל מועד: ג דכתיב ותקעתם תרועה משמע תקיעה ואחר כך תרועה וכתיב תרועה יתקעו משמע תרועה ואחר כך תקיעה הא כיצד אלא תקיעה ותרועה ותקיעה ואין להקשות דלמא שתי תרועות באמצע דלא מלינו שתי תרועות זה אחר זה, דהא דכתיב שני פעמים תרועה אחד לריך לג"ש מיום הכפורים וכל ג"ש לריך להיות מופנה: ד דקשה לרש"י מדלא הא כתיב לעיל ותקעו ונועדו וגו' ועוד מהיכא תיתי תקיעה תרועה ותקיעה דלריך למכתב תתקעו ולא תריעו, ומתרץ לפי שהוא אומר והיו לך וגו': ה הואיל והוקשו להדדי ה"א מה מסע המחנות כו' לכך אלטריך למיעוטא: ו מדכתיב על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והוקש שלמים לעולה דכל עולה קדשי קדשים היא ושלמים מקלתן ק"ק ומקלתן קדשים קלים כגון שלמי לבור הם ק"ק ושלמי יחיד קדשים קלים הם לכך הוקשו שלמים לעולה מה עולה אינה אלא ק"ק אף שלמים אינן אלא קדשי קדשי' דהיינו שלמי לבור והדר ילפי' עולה משלמי' מה שלמים שהיא קדשי קדשים הוא קרבן לבור דאי אתה מולא קדשי קדשים בשלמים אלא בקרבן לבור אף עולה מדבר בקרבן

מצות השם

(י) [ספר] (עשה קנב) לתקוע בחצוצרות במקדש עם הקרבת הקרבן מקרבני המועדות שנא' וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם וגו':

מסורת הקריאה

(ט) הצר, נמסר לית פתח וב' קמץ וכן במס"ג ג' ב' קמצין וא' פתח, וסי' א' דין, ב' (אחרי שרוף המלך, אלו מלות יתרים שאין בפסוק זה מלת הצר כלל,) וליוצא ולבא אין שלום (זכריה ח' י"ד) ג' כי אין הצר שוה (אסתר ז' ד') אנ"ך, ר"ל חד באוריתא

רמב"ן

אל הכהנים כי התרועה רמז למדת הדין כי כן כתוב במסעות על פי ה' ביד משה והיא המנצחת במלחמות וכתוב וכי תבאו מלחמה בארצכם והרעותם ועל כן אמר משה וינוסו משנאיך מפניך וכבר פירשתי סוד הפנים בעשרת הדברות. וכן תראו כי חומת יריחו נפלה בתרועה דכתיב עד יום אמרי לכם הריעו והרעותם. וכתיב ויריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה. ולכך היתה חרם:

נחל קדומים

יהיו טובים ונכוחים: ט (יא) וכי תבואו מלחמה. אפשר לפרש במלחמת היצה"ר שהיא המלחמה הגדולה בארצכם שאיבריך עצמם הורגלו עם היצה"ר ולוחמים נגדך על הצר יצה"ר הצורר תדיר אתכם שהוא שרוי עמכם ומרגיש בעניניכם ויודע קשרי מלחמתכם והרעותם תכניעו הכנעה גדולה בחצוצרות הב' כרוזים כמ"ש מהרח"ו ז"ל וע"י ההכנעה ונזכרתם לפני ה"א כי הבא ליטהר וכו' וביום שמחתכם לא תשכחו ותקעתם עצמכם בחצוצרות הב' כרוזים על עולותכם אף שאתם במעלה וזבחי שלמיכם סעודת י"ט והיו לכם

מרפא לשון

חדשים לא אחצוצרות וכמ"ש היא"ר ז"ל. ז) ובהקהיל, ובמכנש. כ' היא"ר ז"ל שלא תר' ובאכנשא כי לא מצאנו שתרגם מזה הענין בל' הפעיל עכ"ל, וזה תיובתא למ"ש רש"י ז"ל בריש פר' ויקהל.

* שלשי בסת״י

יא וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל
מִשְׁכַּן הָעֵדֻת׃ יב וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן
בְּמִדְבַּר פָּארָן׃ יג וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה
עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ יד וַיִּסַּע דֶּגֶל
מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה
לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־
עַמִּינָדָב׃ טו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ טז וְעַל־
צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־
חֵלֹן׃ יז וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־
גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן׃
יח וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם
וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃
יט וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן
שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ כ וְעַל־צְבָא
מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃

ת״א ויהי בשנה. שם ג תענית כט: מדבר פארן. שבת פט:

תרגום אונקלוס

אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: יא. וַהֲוָה. בְּשַׁתָּא תִּנְיֵיתָא. בְּיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּעֶשְׂרִין בְּיַרְחָא. אִסְתַּלַּק עֲנָנָא. מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא: יב. וּנְטַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמַטְלָנֵיהוֹן מִמַּדְבְּרָא דְּסִינָי. וּשְׁרָא עֲנָנָא בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן: יג. וּנְטַלוּ בְּקַדְמֵיתָא. עַל מֵימְרָא דַּיְיָ בִּידָא דְּמשֶׁה: יד. וּנְטַל. (י״נ וְנָטֵיל). טֵיקַס מַשְׁרִית בְּנֵי יְהוּדָה. בְּקַדְמֵיתָא לְחֵילֵיהוֹן. וְעַל חֵילֵיהּ. נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב: טו. וְעַל חֵילָא. דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי יִשָּׂשכָר. נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר: טז. וְעַל חֵילָא. דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי זְבוּלֻן. אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן: יז. וּמִתְפָּרַק מַשְׁכְּנָא. וְנָטְלִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. נָטְלֵי מַשְׁכְּנָא: יח. וְנָטֵיל. טֵיקַס. מַשְׁרִית רְאוּבֵן לְחֵילֵיהוֹן. וְעַל חֵילֵיהּ. אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר: יט. וְעַל חֵילָא. דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי שִׁמְעוֹן. שְׁלוּמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי: כ. וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי גָד. אֶלְיָסָף

תפסיר הרס"ג

בד'אלך: (יא) פלמא כאן פי אלשהר אלת'אני. מן אלסנה אלת'אניה פי עשרין מנה. ארתפע אלג'מאם. ען מסכן אלשהאדה. (יב) פרחל בני אסראיל עלי מראחלהם מן ברייה' סיני. פסכן אלג'מאם פי ברייה' פארן: (יג) פכאן אול רחילהם. עלי קול אללה ביד מוסי: (יד) באן רחל מרכז עסכר בני יהודה. עלי אלמקדמה לגיושהם. ועלי גישה. נחשון אבן עמינדב: (טו) ועלי גיש סבט יששכר. נתנאל אבן צוער: (טז) ועלי גיש סבט זבולון. אליאב אבן חלון: (יז) ת'ם פצל אלמסכן. פרחל בני גרשון ובני מררי. חאמלוה: (יח) ת'ם רחל מרכז עסכר ראובן לגיושהם. ועלי גישה. אליצור אבן שדאור: (יט) ועלי גיש סבט שמעון. שלומיאל אבן צורישדי: (כ) ועלי גיש סבט

אבן עזרא

(יא) בעשרים בחדש. זה היום היה תחלת נסוע הדגלים והנה עמדו בסיני קרוב משנה: (יב) למסעיהם. כראוי שיסעו: וישכון הענן. במדבר פארן. עוד אפרשנו וכן ויסעו בראשונה: (יז) והורד. הלוים יורידוהו: (כא) נושאי המקדש. הוא הארון: והקימו. הגרשונים והמררים את המשכן עד באו הקהתים ויכניסו הכהנים מיד הארון אל מקומו: (כה) מאסף. לפי הדגלים כי נפתלי הוא באחרונה: (כח) אלה מסעי בני ישראל. הטעם כך נסעו תמיד כל ימי המדבר. מצאנו שצפורה היא בת רעואל כי כן כתוב ויתן את צפורה בתו ועוד להשקות צאן אביהן אל רעואל אביהן והנה חובב הוא בן רעואל והנה הוא אחי צפורה ולפי שקול הדעת שהוא יתרו בעבור חנותנו במדבר ואמר על דבר יתרו כאשר בא אל המדבר אשר הוא חונה שם ואם יטעון טוען כי הכתוב אמר על יתרו חותן משה יש להשיב כי דרך המקרא לקרוא אבי הנערה ואחיה חותן והעד לחובב בן רעואל המדיני חותן משה וכבר נתברר שחובב אחי צפורה וקראו חותן משה ואם אמר אין חותן משה דבק עם חובב רק עם רעואל התשובה מבני חובב חותן משה ורבים אמרו שחובב הוא יתרו והוא אבי צפורה ורעואל היה זקנה ואמר הכתוב אל רעואל אביהן כאשר אמר יעקב אלהי אבי אברהם ואמר הכתוב בתו כאשר אמר על בלשצר שהוא בן נבוכדנצר והוא בן בנו וחכמינו אמרו שבעה שמות היו לו ליתרו ושבעה

רבינו בחיי

חזקה הוציאנו ה' ממצרים ובתפלתו של משה (שם לב) אשר הוצאת מארץ

בעל הטורים

שמיני עצרת: (יד) ויסע דגל מחנה בני יהודה. בכולם כתיב ונסע וביהודה כתיב ויסע חסר נ' שכל מ' שנה שהיו במדבר היו

רש"י

הרי זכרונות ז אני ה' אלהיכם זו מלכיות וכו': (יא) בחדש השני. נמצאת אתה אומר שנים עשר חודש חסר י' ימים עשו בחורב שהרי בראש חודש סיון חנו שם ח ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה: (יב) למסעיהם. כמשפט המפורש למסע דגליהם מי ראשון ומי אחרון: במדבר פארן. קברות התאוה במדבר פארן ט היה ושם חנו ממסע י זה: (יז) והורד המשכן. כיון שנוסע דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון שנאמר [במדבר ד] ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי הקדש של משא בני קהת עומדים מכוסין ונתונין על המוטות

עד

שפתי חכמים

לזכור: ז דהיינו שופרות וזכרונות: ח כמ"ש בפ' יתרו: ט שהרי ממדבר פארן שקראו לו קברות התאוה נסעו לחצרות ואחר כך כתיב ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פרן הא בכל היו במדבר פארן דהיינו קברות התאוה כמ"ש הכא, ועז"פ קברות התאוה במדבר פארן היה ר"ל מדבר פארן היה גבול גדול ויש בו מקום שנקרא קברות התאוה וחצרות והכל היה במדבר פארן ולבסוף באו לסוף גבול מדבר פארן וזהו שנאמר בסוף הפרשה ויחנו במדבר פארן: י שלא תטעה לומר ממסע שני כמו מקברות התאוה לפי שמצינו שקראו למקום תבערה, ל"פ ממסע זה:

נחל קדומים

לזכרון ועוד הארכתי בעניותי ברמז זה במ"א בס"ד: יד (יב) ועל צבאו נחשון בן עמינדב. אפשר לרמוז דע"י שירד לים ירדו אחריו וז"ש עמי נדב שהתנדבו לירד לים: טו (יג) נתנאל בן צוער. אפשר לרמוז במשז"ל דבתחילה היא תורתו של הקב"ה ומצטער מאד וטורח הרבה ואחר כך תורה דיליה והוא גברא רבא וזה רמז נשיא יששכר דהיו בעלי תורה נתנאל תורה נתן אל והיא תורתו אחר שבתחילה בהיותו בן קטן צוער נצטער ע"ז זכה שנתנה לו במתנה: טז (יד) ועל צבא מטה בני זבולון אליאב בן חלון. אפשר במ"ש דהמחזיק ביד הת"ח לעוה"ב מלמדין אותו תורה ובזה היה מישב עט"ר אמ"ן עדן משז"ל דיושב במחיצת הת"ח ולכאורה צריך ביאור דיקשה דזה להיות אצל הת"ח הוא צער דהת"ח שקיל וטרי וזה המחזיק צר לו מאד דלא ידע מאי קאמרי רבנן ותעל צחנתו אך בהא דמלמדין אותו תורה הלא טוב דגם הוא בן חיל עכ"ד. וזה רמז שם זבולון דע"י שהספיק ליששכר זה יאמר הפעם יזבלני במחיצת יששכר וכי תימא זה גהנם בג"ע דמצטער מאד לזה רמז אלי אב יש לנו אב הרחמן דשוי נפשאי ת"ח וזה רמז בן חלון מן חבריא בן חילא לאוריתא: יח (טו) ונסע דגל מחנה ראובן ועל צבאו אליצור בן שדי אור. אפשר לרמוז כי הנה חפרוה שרים דראובן ח"ו בן תמורה דמחשבתו של יעקב אע"ה ברחל וחד מן קמי"א כתב דהעיקר תלוי באשה שאם היא יהיה לה כונה טובה מאד אינו בן תמורה. וכיוצא בזה ראיתי להרב עיר וקדיש הרשב"א בשרש ישי בפ' והיה לך למשיב נפש דהעיקר תלוי באשה וזכר

מסורת הקריאה

חד בנביאים חד בכתובים. קדמא פתח, והוא דין: (יד) דגל, במונח: ועל צבאו, ד' בענין יהודה ראובן אפרים דן, והם ראשי דגלים זבחד טעם, וסימן אדיר במרום, כוונתה ראשי תיבות של ארבע ראשי דגלים המה אותיות אדי"ר אפרים דן יהודה ראובן, כולהון מלת ועל צבאו בטעם פשטא קטן שהוא משך נגינתו בהרמת קול על כן נתן סימן אדי"ר במרום, לומר אלו אשר ר"ת שלהם אדי"ר במרום נגינתן בהרמת קול: (טו) ועל צבא, נמסר עליו לית בטעם זקף גדול (זולת דין) ושארא ועל צבא בזקף קטן ומנהון ו' בענין זא"ב שמ"ן, נתן סימן לאלו שהם בזקף קטן והם ר"ת, זבולן אשר בנימן שמעון מנשה נפתלי, אבל בספרים שלנו גם זה בזקף קטן:

כא וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ
וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם׃
כב וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם
לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן
עַמִּיהוּד׃ כג וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ כד וְעַל־
צְבָא מַטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־
גִּדְעוֹנִי׃ כה וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן
מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־
צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ כו וְעַל־
צְבָא מַטֵּה בְּנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־
עָכְרָן׃ כז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי נַפְתָּלִי
אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ כח אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־

תרגום אונקלוס

בַּר דְּעוּאֵל: כא. וְנָטְלִין בְּנֵי קְהָת. נָטְלֵי מַקְדְּשָׁא. וּמְקִימִין יָת מַשְׁכְּנָא עַד מֵיתֵיהוֹן: כב. וְנָטֵיל. טֵיקַס. מַשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן. וְעַל חֵילֵיהּ. אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד: כג. וְעַל חֵילָא. דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי מְנַשֶּׁה. גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר: כד. וְעַל חֵילָא. דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי בִנְיָמִין. אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי: כה. וְנָטֵיל. טֵיקַס מַשְׁרִית בְּנֵי דָן. מְכַנֵּישׁ לְכָל מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן. וְעַל חֵילֵיהּ. אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי: כו. וְעַל חֵילָא. דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי אָשֵׁר. פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן: כז. וְעַל חֵילָא. דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי נַפְתָּלִי. אֲחִירַע בַּר עֵינָן: כח.

ת"א ונסעו הקהתים. עירובין כ שבועות יז מנחות לה:

תפסיר הרס"ג

גד. אליסף אבן דעואל: (כא) ת'ם רחל אלקהתיין. חאמלי אלמקדס. וקד נצב אלמסכן אלי מגייהם: (כב) ת'ם רחל מרכז עסכר אפרים לגיושהם. ועלי גישה. אלישמע אבן עמיהוד: (כג) ועלי גיש סבט מנשה. גמליאל אבן פדהצור: (כד) ועלי גיש סבט בנימן. אבידן אבן גדעוני: (כה) ת'ם רחל מרכז עסכר בני דן. עלי סאקה' סאיר אלעסאכר לגיושהם. ועלי גישה. אחיעזר אבן עמישדי: (כו) ועלי גיש סבט אשר. פגעיאל אבן עכרן: (כז) ועלי גיש סבט נפתלי. אחירע אבן עינן: (כח) הד'ה מראחל בני

נוה שלום

מש"ל ויקרא כג כד. (כא) והקימו, וקד נצב, יכבר הקימוהו הגרשנים והמררים עיין ראב"ע. (כה) מאסף, עלי' סאקה', כיף המחנות, (אלסאקה,

רבינו בחיי

מצרים בכח גדול וביד חזקה. ואח"כ ממצרים לים סוף הוא שכתוב (שם טו) זה אלי ואנוהו וכן (שם) ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב. ומים סוף לסיני הוא שכתוב במתן תורה (דברים ה) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו. ומסיני למשכן הוא שכתוב (שמות מ) ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' וגו' וכתיב (שם לד) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' וגו'. ואחרי כן לביהמ"ק שנקרא בית קדשנו ופארתנו. וכן לעתיד כתיב (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' והבן כל זה. ואל תתמה באמרי פי ה' שהוא מדת רחמים בכאן כי כיון שהמדות כלולות זו בזו הלא כל אחת פי ה' זו לזו והבן זה:

רמב"ן

(יד) ועל צבאו נחשון בן עמינדב. לא ידעתי למה יזכיר בכאן שם נשיאי הדגלים שכבר הזכיר זה ואם תאמר לרמוז כי היו חיים כבר נרמז זה בפרשת הדגלים כי מיום המנין ועד עת המסע לא מת אחד מן הפקודים. אולי בא הכתוב לומר שגם בלכתם בדרך ילך הנשיא בראש צבאו שיעשו מצותו וישכון כמלך בגדוד ולא ילכו כצאן אשר אין להם רועה ולא שימנו להם אחר לזה כאשר יעשה משוח מלחמה:

בעל הטורים

עלמותיו כארון כאלו לא נסע: (כה) מאסף. ג' במס', הכא, ואידך ואין איש מאסף אותה הביתה בפילגש בגבעה, ואידך וכעמיר מאחרי הקוצר ואין מאסף שבט דן על שהי' עמהם פסל על כן אין איש מאסף שהענן היה פולט אותם ועמלק הרג בהם

רש"י

עד שנסע דגל מחנה ראובן ואח"כ ונסעו הקהתים: (כא) נשאי המקדש. נושאי דברים המקודשים: והקימו את המשכן. בני גרשון ובני מררי כ שהיו קודמים להם מסע שני דגלים ל היו מקימין את המשכן כשהיה הענן שוכן וסימן החנייה נראה בדגל מחנה יהודה והם חונים ועדיין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים היו בני גרשון ובני מררי מקימין את המקדש וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וזהו משמעות המקרא והקימו מקימי המשכן אותו עד טרם בואם של בני קהת: (כה) מאסף לכל המחנות. תלמוד ירושלמי. לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו. אית מאן דאמר כתיבה היו מהלכין ומפיק לה מן (במדבר ב) כאשר יחנו כן יסעו. מ ואית דאמרי כקורה היו מהלכין נ ומפיק ליה מן מאסף לכל המחנות: (כח) אלה מסעי. זה ם סדר מסעיהם: ויסעו. ביום

שפתי חכמים

כ פי' מקרא קצר הוא כלומר והקימו המקימים או והקימו דבק עם בני גרשון ובני מררי הנזכרי' למעלה שלא יתכן לומר והקימו הקהתים עד בואם של בני גרשון ומררי והוסיף לומר כשהיה הענן שוכן וסימן החנייה כו' שבזולת זה היה נראה שבני גרשון ומררי שנסעו קודם נסיעת המחנות חנו במקום הנראה להם וא"א זה שהרי כתיב על פי ה' יחנו ופי' עד בואם טרם בואם כי הכונה במאמר זה אינו אלא לומר. שבעת בואם היה המשכן על מכונו והיו מכניסין בו תיכף הארון וכל כלי הקדש: ל פי' כי בני גרשון ובני מררי היו נוסעים קודם נסיעת המחנות, והא דכתיב ויסע דגל מחנה יהודה ואח"כ כתיב והורד המשכן כבר פי' הרא"ם ויסע דגל מחנה יהודה שהוכן לנסוע ולא שנסע ממש כמו שמפורש שם בארוך וא"כ היו בני מררי ובני גרשון קודמין לבני קהת שני דגלים כי קודם שנסע דגל מחנה יהודה מיד שראו שהענן מסתלק נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארן ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענים בעגלות ונסעו והארון וכלי קדש של משא בני קהת עומדים מכוסים ונתונים על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן, ודו"ק ותמצא הכל מבואר כ"ל: מ כמו שפרש"י בפרשת במדבר דגל יהודה במזרח ושל ראובן בדרום ושל אפרים במערב ושל דן בצפון, לכך צריך להתפשט ברוחב שני דגלים וצריך להיות אוכלסי' מרובי' אבל למ"ד כקורה היו מהלכין ל"ל זה"ז ומפיק לה ממאסף לכל המחנות ולפי' זה אפי' לא היו אוכלסין מרובין יכול לאסוף מה שמאבדין. וא"ת שבט של יהודה היה מרובה ביותר משבט דן דשבט של יהודה היו קפ"ו אלפים וד' מאות ושבט של דן לא היו כ"א קנ"ז אלפים ושש מאות כדכתיב בפ' במדבר (ג"א) כיון שיהודה היה נוסע תחלה מפני שהוא המלך לפיכך נסיעה האחרונה לבני דן שהיה מרובה באוכלסין אחר יהודה: נ ובחנייתן היו חונים כתיבה כדכתיב בפ' במדבר. וא"ת למ"ד כקורה היו מהלכין היאך מפרש כאשר יחנו כן יסעו. וי"ל כאשר יחנו איש על דגלו ועל מחנהו כן יסעו וכתיב וחנו בני ישראל איש על מחנהו, מצאתי: ם דקשה ליה דאלה מסעי משמע שרוצה לפרש המקומות שחנו בהם ונסעו משם והכא לא מפרש זה אלא לקמן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) מאסף לכל המחנות. לפי שהיה אחרון וכל מי שהיה מתאחר בשביל שום דבר היה מתעכב עמהן לכך נקרא מאסף:

נחל קדומים

לדבר באות נפשה שאפה רוח ע"ש. ולאה אמנו ע"ה טהרה רעיוניה ואעפ"י שהיא דינין וגבורות נדבקה בחסד כ"כ רבינו האר"י זצ"ל כי ראובן חתום בחסד דמלכות וזכה ראובן בעבור קדושת אמו להיות נקי ובר. וזה רמז ראובן פעולת צדקת והנה היא לאה. וה' עזרה שהשליכה תוקף הדינין ונדבקה בחסד. וזה רמז אלי צור ה' עמי כי אני בן לאה שהשליכה הגבורות שדי אור פי' השליכה אש. ורמוז ענינים אלו בדגלים שהם כ"י מעין דוגמא למרכבה ולכן נבחרו הנשיאים קראו בשמותם לצדק ראש השבט ודוק: יט (טז) ועל צבא מטה בני שמעון שלומיאל בן צורי שדי. פירש רבינו אפרים אמר שמעון אני איש מלחמה ובעל חימה הקב"ה שלומי דאני בן בנו של צורי שדי. ונשיא לבני גד אליסף בן דעואל אמר גד אני תמיד בגדוד ולולי כי אל יסף דיעה לי ובינה יתיר הייתי בטל מהתורה עכ"ד רבינו אפרים ז"ל: כב (טוב) ונסע דגל מחנה אפרים לצבאותם ועל צבאו אלישמע בן עמיהוד. אפשר דאמרו רז"ל אלי שמע ולאדונתו לא שמע ורבינו אפרים ז"ל לדרכו פירש שזיכהו שמזרעו עמיהוד עם יהוד כמו מן בני גלותא דיהוד עכ"ד ואפשר במ"ש המפרשים שיוסף הצדיק ע"ה היה סובר שיש להם דין ב"נ וחלק עם אחיו שהיו סוברים דיש להם דין ישראל וכתבנו בעניותנו בדרושים דגם יוסף הצדיק ע"ה בראותו דבשלשתן לקה חזר והודה לאחיו דיש להם דין ישראל ומשו"ה מסר עצמו על ק"ה ולא חטא הגם כי היתה אונסת אותו ומבקשת להורגו. וז"ש אלי שמע ולאדונתו לא שמע אעפ"י שהיתה רוצה להורגו מסר עצמו על ק"ה וכי תימא ב"נ אסור לקדש ה' לז"א עם יהוד שיש להם דין ישראל וחייב למסור עצמו על קדושת השם א"נ אלי שמע לעשות חסד ולכלכל את אביו ואחיו וזרעם לכן עם יהוד נקראו על שמו בני יעקב ויוסף. וראיתי לרבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל שכתב עדות ביהוסף שמו ר"ת שבע כנגד ז' פרות על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע ר"ת אלישמע ואחד יותר נגד קרבן יחיד שלו שדחה שבת עכ"ד ז"ל: כג (יח) ועל צבא מטה בני מנשה גמליאל בן פדהצור. אפשר דע"י ששמר היסוד זכה למלכות ובעבור שהיה

מסורת הקריאה

(כ) ועל צבא, נמסר עליו לית בטעם ג"ט סימן גד טפחא, ר"ל לית מלת צבא בטעם טפחא זולת אצל גד ונתן סימן ג"ט: (כא) הקהתים.

ישראל לצבאתם ויסעו: ס
כט ויאמר משה לחבב בן־רעואל המדיני
חתן משה נסעים | אנחנו אל־
המקום אשר אמר יהוה אתו אתן
לכם לכה אתנו והטבנו לך כי־יהוה
דבר־טוב על־ישראל: ל ויאמר
אליו לא אלך כי אם־אל־ארצי
ואל־מולדתי אלך: לא ויאמר אל־
נא תעזב אתנו כי | על־כן ידעת
חנתנו במדבר והיית לנו לעינים:

שביעי בסת"י

תרגום אונקלוס

אלין מטלני בני ישראל לחיליהון. ונטלו: כט. ואמר משה. לחובב. בר רעואל מדינאה חמוהי דמשה. נטלין אנחנא. לאתרא דאמר יי. יתה אתין לכון. איתא עמנא ונוטיב לך. ארי יי מליל לאיתאה טבתא על ישראל: ל. ואמר ליה לא איזיל. אלהין לארעי. ולילדותי איזיל: לא. ואמר. לא כען תשבוק יתנא. ארי על כן ידעתא. כד הוינא שרן במדברא. וגבורן דאתעבידא לנא

תפסיר הרס"ג

אסראיל לגיושהם. פלמא רחלו: (כט) פקאל מוסי. לחובב. אבן רעואל אלמד׳יאני חמוה. אנא ראחלין. אלי אלמוצ׳ע אלד׳י קאל אללה. איאהא אעטיכם. תעאל מענא ונחסן אליך. לאן אללה קד ועד אל אסראיל בכ׳יר: (ל) קאל לא אמצ׳י. אלא אלי ארצ׳י ומולדי: (לא) קאל יא הד׳א לא תתרכנא. פאנך תעלם. אן פי טול מקאמנא פי אלבר. כנת לנא

נוה שלום

מוכ׳רה אלגיש). (כט) ויאמר משה, קאל מוסי, דבק אל פלמא רחלו קאל מוסי וכו׳. (לא) והיית לנו לעינים, כנת לנא כאבצארנא, היית מורה לנו הדרך הטוב כמו העינים שמורים לאדם דרכו וכן פי׳ בספר מכלל יופי. (לג) לתור, ליכ׳תאר, לבחור להם מקום

אבן עזרא

פנים לתורה: (ל) אל ארצי. שאדור שם היום ושם נולדתי: (לא) אל נא. כמו עתה וכן כל נא שבמקרא והוא הפך בלשון ישמעאל: כי על כן ידעת. כמו כי על כן לא נתתיה לשלה והטעם הואיל וידעת חנותינו שידעת המקום שחנינו שם: (כט) לכה אתנו והיית לנו לעינים. להראות הדרך ורבים אומרים כי והיית לשון עבר רמז על העצה שנתן למשה שהראה לו מה שלא ידע וזה טעם לעינים: (לא) וטעם ויאמר אל נא. וכבר אמר לו כך ולא הועיל לפי דעתי שהמסע הראשון לבדו לא היה כשאר המסעות והפסוק שאמר ונסעו הקהתים אחר נסוע שני הדגלים בכל המסעים חוץ מזה כי הארון היה נוסע לפניהם וזה היה שלשת ימים בלבד וזה טעם דרך שלשת ימים וכמוהו וילכו שלשת ימים במדבר איתם אין פירושו שהלכו ביום אחד מהלך שלשה ימים וי"א שהלכו מהלך שלשה ימים ביום אחד וי"א שהלכו מהלך שלשה ימים כנגד המסעים שנסעו בצאתם ממצרים והארון היה רחוק מהם דרך שלשת ימים וזה טעם וישכן הענן במדבר פארן ויפרשו ויסעו בראשונה כי על פי משה נסעו כי הענן נסע מיד וזה לא יתכן כי משה לא יסור מהארון והעד ויהי בנסוע הארון ויאמר משה ובנחה יאמר והנכון בעיני אשר אמרתי וטעם וישכן הענן במדבר פארן שם כלל לתבערה שהוא קברות התאוה ולחצרות ורתמה ומסעים רבים והעד שלא הזכיר הכתוב בפרשת אלה מסעי

אבי עזר

ועיין מסורת המסורה: (לא) (והיית לנו לעינים ורבים אומרים כי והיית לשון עבר). אמר המחבר כשתדע דברי ערוגת הבושם בענין הפך עתיד לעבר ועבר לעתיד אז תדע פירוש הנסתר משני הפרושים

רשב"ם

(כט) לחובב הוא יתרו כדכתיב מבני חובב חותן משה: (לא) כי על כן. אשר ידעת ונתת על לב צרכנו בחנותנו במדבר. וגם היית לנו לעינים לתת לנו עצה טובה כדכתי' בוישמע יתרו. דוגמת

בעל הטורים

ונפלו כעמיר מאחרי הקוצר ואין מאסף: (כח) ויסעו. ב' במס' הכא, ואידך ויסעו ויהי חתת אלהים, לומר מה שם היה חתת אלהים על כל סביבותיהם אף כאן. ד"א ויסעו דהתם ר"פ ויסעו דהכא ס"פ דהתם לפי שיעקב ביער ע"א מתוכם לפיכך נסעו ביד רמה ושכינה לפניהם אבל בני דן שהיה ביניהם ע"ז

רש"י

ההוא ע נסעו: (כט) חובב. (ספרי) הוא פ יתרו שנאמר (שופטים ד) מבני חובב חותן משה ומה ת"ל (שמות ב) ותבאנה אל רעואל אביהן מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא ושמות הרבה היו לו יתר ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה חובב על שחיבב את התורה וכו': נסעים אנחנו אל המקום. (ספרי) מיד עד ג' ימים צ אנו נכנסין לארץ שבמסע זה הראשון נסעו ע"מ להכנס לארץ ישראל אלא שחטאו במתאוננים ומפני מה שתף משה עצמו עמהם שעדיין לא נגזרה גזרה עליו וכסבור שהוא ק נכנס: (ל) אל ארצי ואל מולדתי. [ספרי] אם בשביל נכסי אם ר בשביל משפחתי: (לא) אל נא תעזב. אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה ש סבור היה שיש לגרים חלק בארץ עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו: כי על כן ידעת חנתנו במדבר. כי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חנתנו במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו: כי על כן ידעת. כמו על אשר ידעת כמו [בראשית לח] כי על כן לא נתתיה לשלה בני [שם יח] כי על כן עברתם [שם יט] כי על כן באו [שם לג] כי על כן ראיתי פניך: והיית לנו לעינים. לשון עבר ת כתרגומו.

שפתי חכמים

בואלה מסעי מפרש, ועז"פ זה סדר מסעיהם ר"ל דאלה מסעי פי' זה סדר מסעיהם שהלך היו נוסעים מי לאשון ומי אחרון: ע כלומר ביום שהסתלקו' הענן דלא תימא כיון שהענן הולך לפניהם שלשה ימים לתור להם מנוחה בודאי נסעו ביום שאח"ז, מש"ה מפרש מיד, והרא"ם פי' ביום ההוא נסעו פי' בחדש השני בכ' בו אבל ויסעו ב"י למסעיהם דלעיל פי' ויסעו כמשפט המסורש למסע דגליהם: פ דק"ל שחותן משה שכתיב בקרא אהייא קאי אי קאי ארעואל או אחובב בנו, ומתרץ דקאי אחובב שהוא יתרו כמ"ש מבני וגו', רא"ם. ויש מקשים והא ככר פי' זה בפ' וישמע יתרו וע"ק למה לו להזכיר והרבה שמות היה לו כו', וי"ל משום דק"ל דכתיב חובב בן רעואל וגו' מנ"ל אי חובב הוא יתרו ורעואל הוא אביו א"כ יתרו לאו רעואל שמו ואי חובב הוא בנו של יתרו שהוא רעואל א"כ לאו חובב שמו וא"כ היאך מלינו שז' שמות נקראו לו. לכך מתרץ רש"י חובב הוא יתרו והוא נקרא ג"כ רעואל ואל תתמה שיתרו היה שמו רעואל ואביו נמי נקרא שמו רעואל דגבי אביו היה שם העלם שלו רעואל לאפוקי יתרו על שם מעשיו נקרא רעואל שנעשה ריע לאל: צ מדלא כתיב הולכים אנחנו ומדכתיב נוסעים משמע במסע לאלתר רק שחטאו במתאוננים והא דפרש"י עד שלשה ימים כו' הוכחתו מדכתיב בפרשה זו ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים: ק וא"ת והא פירוש רש"י בפ' שמות גבי אמר שהרלה לשלוח אני אין רוצה להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד ש"מ שמשה היה יודע שנגזרה גזרה. וי"ל דודאי ידע משה שהוא לא יכניסם לארץ ויהיה ראש ונשי' עליהם אבל מ"מ יכנס כא' מהם. אבל קשה דבסוף פ' שמות פי' רש"י העשוי לפרעה תראה ולא העשוי לשדעה מלכי האמורי כשאביאם אל הארץ משמע שלא יכנס כלל. וי"ל דודאי סבר שיכנס אבל כיבוש ארץ ישראל היה י"ד שנה ואותן י"ד שנה קסבר שהקב"ה אמר לו שלא יראה אבל יכנס וימות שם, לכך נקט רש"י הכא כסבור שהוא נכנס ולא נקט שהוא יכניסם דהא ידע שהוא לא יכניסם וגם בפ' חקת פרש"י שאלמלא חטאו בזה היו נכנסים לארץ ולא נקט היו מכניסין את ישראל, וא"ת והא פרש"י בפ' בשלח תביאמו משה נתנבא שלא יכנס לא"י משמע שאפי' לא יכנס כאחד מישראל בארץ והכא פרש"י כסבור שהוא נכנס. וי"ל דניבא ולא ידע מה ניבא: ר מדכתיב אל אל כ"פ, כ"ל אם בשביל נכסי שיש לי שם נחלה אלך ואמכור אם בשביל משפחתי כדי לגיירם כדמלינו וילך לו אל ארצו דפרש"י לגייר את בני משפחתו אבל דעתו היה לחזור להם ולא לדור שם, מצאתי בשם מוהר"ל אברהם מפראג: ש דק"ל למה בקש ממנו שילך עמו והלא ההליכה הוא לטובתו ואחר שאינו רוצה בטובה יניחהו, ועז"פ כדי שלא יאמרו כו': ת כ"ל על שראה נסים וגבורות עם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לא) כי על כן ידעת חנותנו במדבר. פי' על כן אני מחלה פניך שתלך עמנו לפי שידעת חנותנו והניסים והגבורות שעשה עמנו הקב"ה והיית לנו לעינים שהרואים אותך עמנו יאמרו לא עזב ארצו ואת נחלתו אם לא מפני שראה וידע גדולות של הקב"ה והטובות

נחל קדומים

עבד נתכפר גזרת עבדות ישראל ולזה נגאלנו בחצי זמן ואם לאו ה"ו לא היתה תקומה שהיו נכנסים בש"ט ח"ו. וז"ש גמליאל גמלני אל ומלכתי ובעבורי פדה צור גאל ישראל כמדובר: כד (יט) ועל צבא מטה בני בנימין אבידן בן גדעוני. אפשר לפי שבנימין הצדיק כל שמות בניו היו על שם יוסף. הנשיא הזה אוחז מעשה אבות על שם יוסף. אבי דן יעקב אע"ה דן שנאבד יוסף מן העולם ונגדע וזהו אבי דן בן גדעוני שבנו יוסף נגדע. אבל האמת הוא שהוא חי ומגדע את עשו וזהו כאשר דן בתחילה יעקב אע"ה וכמשז"ל על פ' ויהי כאשר ילדה רחל שנולד שטנו של עשו וזהו אבי דן בן גדעוני ודוק: כט (כ) ויאמר משה לחובב וגו׳ נוסעים אנחנו וגו׳. אפשר לומר במ"ש הרשב"א דבמתנת הארץ בטלה מודעא דכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו. והיינו במונח דא"י אינה מוחזקת והיא מתנה וכמ"ש הרב פרשת דרכים וז"ש ויאמר משה לחובב שחיבב התורה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה׳ אותו אתן לכם והיא מתנה ונתבטלה המודעא ואתה שמחבב התורה לכה אתנו ושמח לבך כי כל ישראל כלם אחוזים בתורה. והטבנו לך. ויאמר לא אלך דכיון שאמרת

מרפא לשון

כט) כי ה׳ דבר טוב, מליל לאיתאה טבתא. ה"ג דלא כנ"א טבא.
לא) והיית לנו לעינים, וגבורן דאתעבידא לנא חזיתא בעינך. ה"ג וטעמו כמ"ש במדרש אמר לו משה אלו אדם של הכיר נסיו של הקב"ה והולך עמנו לא היה לו אפשר להניחנו, אתה שהלכת עמנו והכרת ניסין של הקב"ה עאכ"ו, ע"כ. והנה המפרשים ז"ל פירשו והיית לנו לעינים דבור נפרד, י"מ להורות לפניהם איזה דרך הטוב ילכו בה, וי"מ להאיר עיניהם בטעמי תורה, א"נ שיהיה חביב עליהם כגלגל העין, אבל התרגום לו משפט הבכורה דלכולהו אית פרכא אם לפירוש א׳ להראות להם הדרך ודאי שלא היו צריכים לו שנ׳ וענן ה׳ נסע לפניהם וגו׳ ועוד שא"כ לא היל"ל כי על כן ידעת חנתנו במדבר ולפי׳ הב׳ שיהיה מאיר עיניהם בתורה גם זה לא היו צריכין לו דמה ידע הוא ולא ידע משה, ולפירוש הג׳ שתהיה חביב עלינו כגלגל העין ג"כ אינו מקושר עם מ"ש כי

מסורת הקריאה

הקו"ף בשוא לבדו: (כט) לחבב, הנגינה בבי"ת: (לא) והיית, המרכא ביו"ד, לנו, הלמ"ד בדגש, לעינים, הלמ"ד בשוא, והנו"ן

לב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה ׀ הַטּוֹב
הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ
וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃ לג וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה
דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה׃ לד וַעֲנַן יְהוָה
עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה׃ ס
ששי] לה וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה

סנ' הפוכה

תרגום אונקלוס

חֲזֵיתָא בְּעֵינָךְ: לב. וִיהֵי אֲרֵי תֵיזֵיל עִמַּנָא. וִיהֵי טָבָא הַהוּא. דְּיוֹטֵיב (נ"י דְּיֵיטִיב) יְיָ. עִמַּנָא וְנוֹטֵיב לָךְ: לג. וּנְטַלוּ מִטּוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ. מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין. וַאֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ נָטֵיל קֳדָמֵיהוֹן. מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין. לְאַתְקָנָא לְהוֹן אֲתַר בֵּית מִשְׁרֵי: לד. וַעֲנַן יְקָרָא דַּיְיָ. מַטֵּל עֲלֵיהוֹן בִּימָמָא. בְּמִטַּלְהוֹן מִן מַשְׁרִיתָא: לה. וַהֲוָה. בְּמִטַּל אֲרוֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה.

ת"א ויסעו מהר ה'. שבת קיו מנחות כט: ויהי בנסוע. שבת קטז ע"ז כד ידים טו עקרים מ"ב פכ"ח:

בעל הטורים

נסעו לאחור ולא לפנים שהיה הענן פולט אותם ועמלק הי' הורג בהם: (לב) והיה הטוב ההוא. ה' פעמים טובה כתיב כאן כנגד חמש מאות אמה דושנה של יריחו שנתנו לבניו: והטבנו. טוב. הטוב, ייטיב, והטבנו. בגימ' יריחו: (לד) בנסעם. ב' במס' בנסעם מן המחנה. בנסעם מקדם. מה להלן מרדו אף כאן כמי מרדו: עשה נוני"ן הפוכין שלא להעביר שבטים שאותיותיהם חמשים את הירדן שהוא רחב חמשים אלא שהחטא גרמו. טעם אחר לנוני"ן הפוכין כדאיתא בשבת פרק כל כתבי שאין זה מקומה וכתבה כאן להפסיק בין פורעניות לפורעניות שנייה ועשה נוני"ן הפוכין לומר שמקומה לפני ב' פרשיות לפניה ואלו לא היו נוני"ן הפוכין לא הייתי יודע אם לאחר ב' פרשיות אם לפני ב' פרשיות לכך עשאום הפוכין לומר לפני ב' לפניה והוא אחר ונסע אהל מועד מחנה הלוים בפ' במדבר סיני שמשם עד הכא ב' פרשיות: (לה) ויהי בנסוע. וי היה לאומות בנסוע: ויהי. עולה ל"א שנלחם עם ל"א מלכים: בנסוע. מלמד שהיה מתכנע ולא היה נוסע ממקומו עד שמשה היה אומר קומה ה': בנסוע הארן. כשנוסע הארון מסיע עמו המרכבה וחיות הקודש:

רשב"ם

עינים הייתי לעור: (לג) מהר ה'. כי עדיין לא זזו מכנגד הר חורב שהוא במדבר סיני* וזה לאחר שהוקם המשכן כמשפ"י למעלה. ומ"מ אצל הר סיני היו עד עתה: דרך שלשת ימים. *הלכו עוד ג' ימים שלא

רש"י

ד"א לשון עתיד א כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו. ד"א שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו שנאמר [דברים י] ואהבתם את הגר: (לב) והיה הטוב ההוא וגו'. מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה ב של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה והניחוהו מלחלוק אמרו מי שיבנה בהמ"ק בחלקו הוא יטלנו ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב שנאמר ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו' [שופטים א]: (לג) דרך שלשת ימים. מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד ג שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד: וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים. (ספרי. ב"ב יד) זה הארון היוצא עמהם ד למלחמה ובו שברי לוחות מונחים ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חנייה: (לד) וענן ה' עליהם יומם. שבעה ענני כתובים במסעיהם ארבע מד' רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם ה מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים: מן המחנה. ממקום חנייתן: (לה) ויהי בנסע הארון. עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות ז לפורענות וכו' כדאיתא בכל

שפתי חכמים

שעשה הקב"ה לישראל וה"ק והיית לנו לעינים כלומר שראית הכל בעיניך: א דלטעם לאשון קשה מלת לנו לכן פי' ד"א כו' ולפי ד"א קשה כיון שהשכינה ביניהם שמאיר עיניהם ע"י משה ומה להם ליתרו, ולכן פי' ד"א כו', ולטעם אחרון נמי קשה דהל"ל והיית לנו כעינים, לכן צריך לכל הטעמים: ב דושנה קרקע שמנה: ג דאל"כ דרך שלשת ימים ל"ל: ד פי' זה הארון הנוסע לפניהם הוא היוצא עמהם למלחמה שעשאו מרע"ה קודם שהוריד הלוחות שניות ואינו הארון שעשה בצלאל אחר י"כ ואחר שהוליאו הלוחות שניות מאותו ארון והושמו בארון שעשה בצלאל הושמו בו שברי הלוחות אז נשארו בו והוא הי' יוצא עמהם למלחמ' והוא הנוסע לפניהם אבל הארון שהיו בו הלוחות שניות הוא בתוך המחנות היה נוסע כדכתיב בזאת הפרשה: ה והז' עננים מונה בספרי וענן ה' עליהם וענני עומד ובעמוד ענן אתה הולך ובהאריך הענן ובהעלות הענן אם לא יעלה הענן כי ענן ה' על המשכן וכלם שייכים במסע ובחניות בני ישראל (עיין בג"א ובנח"י): ו והיכן מקומו לעיל בפ' במדבר כמו בדגלים ובמסעות דכתיב ונסע אהל מועד מחנה הלוים וגו' ואחר פסוק זה היה ראוי להכתב ולכך עשה הקב"ה הנוני"ן לסימניות ר"ל מכאן עד פרשה ב' למפרע היתה ראויה להכתב ולכך הפך הנוני"ן לומר שמקומו בפ' ב' ולמעלה ולא בפ' ב' ולמטה: ז וא"ת בשלמא פורעניות אחרונה ויהי העם כמתאוננים אלא פורעניות ראשונה מה היא י"ל דכתיב לעיל מיניה ויסעו מהר ה' הל"ל ויסעו מהר אלכים אלא כתינוק הבורח מבית הספר והוא גם כן פורעניות

דעת זקנים מבעלי התוספות

שעשה לעמו: (לג) וארון ברית ה' נוסע לפניהם וגו'. ובכל הלילה הזה הענן שוכן על הארון שהרי לא היו יכולין לילך ג' ימים רצופים לילה ויום דהא אמרינן האומר שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו ויישן לאלתר ובבקר היו נוסע מעל הארון והלוים היו מתקנין נסיעותיהם קודם שיסעו המחנות וזהו נוסע לפניהם לפי פשוטו שהיתה נסיעה דארון באותן שלשה ימים עד שבאו למדבר פארן אבל כשבאו למדבר שלחו המרגלים כדכתיב וישלח אותם

נסיעת ישראל במדבר

(לה) ויהי בנסוע הארון וגו'. הנה בשני פסוקים האלה [ויהי בנסוע וגו' ובנחה יאמר וגו'] יש שבעה אלפי"ן ודרשו רז"ל שיתא אלפי שני הוה עלמא וחד חריב, וכיון שהעולם כולה בנויה ומיוסדת על חדוש העולם, יש להבין שיש לו סוף, כי כל דבר שיש לו התחלה יש לו סוף בהכרח, ואות אלף השבי רשומה במלת אלפי, לרמוז שיתא אלפי, והשביעית נחתמה במלת ישראל, לרמוז כמו שהעולם נברא בשביל ישראל, כמו שדרשו בע"כ

תפסיר הרס"ג

כאבצארנא: (לב) פאן סרת מענא. פאי כ'יר יחסן אללה בה אלינא. נחסן אליך מנה: (לג) פרחלו מן גבל אללה. מסאפה' ת'לאת'ה' איאם. וצנדוק עהד אללה סאיר בין אידיהם. מסאפה' תלה אלת'לאת'ה' אלאיאם. ליכ'תאר להם מסתקרא: (לד) וג'מאם אללה עליהם נהארא. אד' רחלו מן אלעסכר: (לה) וכאן אלסביל ענד

נוה שלום

טוב ינוחו בו. (לה) ויהי בנסוע, וכאן אלסביל, היה הסדר והמנהג. קומה ה', קם יא רב בנצרנא, קומה, כמו חושה, בנצרנא. לעזר ולמשגב לנו. יפוצו, יתבדד, ואז יפוצו אויבנו וינוסו משנאנו שהם נק' אויביך ושנאיך, וכ"ה בתיב"ע ועיין רש"י ז"ל, וכמו כן תרגם בתהלים יקום אלהים יפוצו וכו', ואד'א יקום אללה בנצרנא פיתבדד אעדאינא ויהרב שאנינא מן

אבן עזרא

במדבר פארן ועוד אפרשנו. וטעם על פי ה' בהריע בחצוצרות: (לה) קומה ה'. כדרך בני אדם לעמוד להלחם: וטעם ויפוצו. כאשר יראו שקמת לעשות מלחמה מיד יפוצו אויביך: מלת משנאיך. מהבנין הכבד הנוסף והנו"ן קל להקל על הלשון: ויפוצו וינוסו. כדרך כל הנביאות לכפול במלות משונות כאשר אפרש

רבינו בחיי

(לג) ויסעו מהר ה'. נסעו ישראל מהר סיני והענן לפניהם. והארון היה הולך אחרי הענן ולא שכן הענן בשום מקום עד היום השלישי בערב כי היה מבקש להם מקום טוב לחנותם וזהו שאמר לתור להם מנוחה. ודרז"ל מהר ה' מאחרי ה' כלומר שהתאוו תאוה וזה היה כ"ב באייר שהרי בעשרים לחדש השני נעלה הענן ויום ראשון של שלשת ימים שהזכיר כאן דרך שלשת ימים הוא יום עשרים עצמו וא"כ בכ"ב באייר התאוו תאוה ואכלו בשר עד כ"ב בסיון. ומה שהוצרכו לדרוש כן לפי שהשגיחו שלא נמצא בתורה אלא הר האלהים (שמות כד) ויעל משה אל הר האלהים וכן (שם ו) אל הר האלהים חורבה. וכן נמצא במסורת שאין בתורה אלא

נחל קדומים

דא"י אינה מוחזקת אני חושש שמא יחטאו ולא יזכו. לז"א אל נא תעזוב אותנו כי אתה ידעת חנותינו במדבר וכמה נסים ונפלאות עשה לנו גם ידעת חנותינו במדבר וה' הולך לפניהם וכו' וכל זה מורה שאנו כבנים והוא אב הרחמן לכן אין לחוש לחזרה כלל

והיה כי תלך עמנו אין והיה אלא לשון שמחה כי תשמח עמנו ולא תחוש כלל: לה (כא) ויהי בנסוע הארון וגו'. שער הן' נעלם ממשה רבינו ע"ה ולכך יש נונין בפ' ויהי בנסוע לרמוז לן' שערי בינה וס' ויהי בנסוע גדול ככל התורה ולא זכה ממנו כי אם פ"ה אותיות.

מסורת הקריאה

בקמץ, ונמסר עליו ל', ר"ל לית הנו"ן בקמץ: (לה) ויהי, נמסר עליו כ' בטעם תביר, עין בראשית מ"א י"ג: קומה, מלרע ונמסר ב'

בטעם מלרע וסימן א' דין, ב' קומה ה' אלהים לנוחך (דה"ב ו' מ"א) וכל תהלות דכותיה מלרע במ"א מלעיל וסימן החזק מגן וצינה

מרפא לשון

על כן ידעת חנתנו במדבר. לד) וענן ה' עליהם יומם, מטל עלויהון בימאמא. ה"ג דלא כנ"א דמתר' כצורתו, ופי' מטל כמו מטליל ודגשות הטי"ת במקום חסרון למ"ד וכמו דמתר' וסכת על הארן, ותטיל, והוסיף מלת מטל לרמוז שזהו מש"ה כי בסכות הושבתי את ב"י ומתר' ארי במטלת ענני, גם שהוא מקרא קצר ושיעורו

וענן ה' עמד עליהם כמ"ש (לקמן יד יד) ועננך עמד עליהם ומתר' מטל עלויהון. לה) ויגוסו משנאיך, בעלי דבבך, מפני שהוא פועל כבד תרגמו כמו אויביך, וכן ולמשנאי אשלם ומשנאיו מן יקומון וכן מוכח מל' הכ' שאמר בו וינוסו משמע שהיו רודפים אותם ומבקשים לעשות מלחמה משא"כ ויפוצו שמשמעו שהיו מתחברין במקומן

קומה ׀ יהוה ויפצו איביך וינסו
משנאיך מפניך: לו ובנחה יאמר
שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: פ
יא א ויהי העם כמתאננים
רע באזני יהוה וישמע יהוה ויחר
אפו ותבער־בם אש יהוה ותאכל
בקצה המחנה: ב ויצעק העם אל־

ת"א ובנחה יאמר. יבמות סג ב"ק מג: ויהי העם כמתאננים. שבת קיז: °ובנתו קרי

תרגום אונקלוס

אִתְגְּלֵי יְיָ . וְיִתְבַּדְּרוּן שָׂנְאָךְ . וְיֵעִרְקוּן בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ : לו. וּבְמִשְׁרוֹהִי אֲמַר . תּוּב יְיָ שְׁרֵי בִּיקָרָךְ . בְּגוֹ רִבְוָת אַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל : א. וַהֲוָה עַמָּא כַּד מִסְתַּקְּפִין . בִּישׁ קֳדָם יְיָ . וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ וּתְקֵיף רוּגְזֵיהּ . וּדְלֵיקַת בְּהוֹן אִישָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ . וְשֵׁיצִיאַת בִּסְיָפֵי מַשְׁרִיתָא : ב. וּצְוַח עַמָּא עַל מֹשֶׁה .

מסורת הקריאה

רחיל אלצנדוק. אן יקול מוסי. קום יא רב בנצרנא. ויתבדד אעדאיך. ויהרב שאניך מן בין ידיך: (לו) וענד נזולה אן יקול. רד יא רב נורך. אלי רבוואת אלוף אל אסראיל: (א) וכאן אלקום כמענתי אלשר בין ידי אללה. פסמע אללה ד'אלך ואשתד ג'צ'בה. ואשתעלת פיהם נארה. ואחרקת פי טרף אלעסכר: (ב) פצרך' אלקום אלי

נוה שלום

בין ידיה. (א) כמתאננים. כמענתי אלשר, אלענת, ענינו לשון תרמית ועלילה כתלונות מרוע לב. (ב) ותשקע, פג'ארת, שקעה במקומה בארץ וכן פירש רש"י (ג'אר אלמא, ד'הב פי

אבן עזרא

בפרשת בלעם: (לו) ובנחה. בנוח הארון ונכתב בה"א כמו ה"א אהלה כי אותיות אהו"י מתחלפים: שובה ה'. אמר רבי יהודה המדקדק הראשון כי כל שב שטעמו מגזרת תשובה הוא פועל עומד ולא יצא בבנין הקל רק אם היה טעמו בשלוה והשקט כמו בשובה ונחת תושעון וכן שובה ה' רבבות אלפי ישראל שיניחם ולא ירגזו מאויב. ודע כי רבבה מגזרת רב והטעם כמו רבבה כצמח השדה נתתיך ויתכן שנקרא עשרת אלפים כן בעבור היותו מספר רב על כן נסמכה מלת רבבות לאלפי ומשה התפלל שיניח וישקוט השם כל ישראל ואם הם רבים: (א) ויהי העם. נסמכה זו הפרשה כי אחר שנסע הארון מהר סיני חנו בקברות התאוה והנה ספר מה שאירע שם: כמתאוננים. מגזרת און וכן מחשבות אונך: וטעם וישמע ה'. שדברו דברי און: ותאכל. מלעיל כמו ויאמר ובמוכרת מלרע הפך הלשון רק כן מצאנו: (ב) ויצעק העם אל משה. בפיוס: ותשקע האש. כטעם ותכבה

אבי עזר

האלה: (לה) (משנאיך מהבנין הכבד הנוסף ע"כ) צריך למחוק הנוסף כי הוא מבנין פועל הדגש בינוני פועל: (לו) (שובה ה' אמר ר' יהודה המדקדק וכו') ולפי דעת ר' יהודה יהיה וה' שב את שבות איוב וכן ושב ה' אלהיך את שבותך מענין השקט ונחת ורוב המדקדקים אינם מסכימים בזאת אבל דברי ר' יהודא קרובים לאמת כי מי שהשיב ה' את שבותו הוא בשובה ונחת והוראתם קרובים איש אל אחיו לכן לקו דברי הרב בהוראתו שובה ה' ולא

רבינו בחיי

שגים (בראשית כב) בהר ה' יראה, ויסעו מהר ה', וכיון ששנה הלשון

רשב"ם

חנו עד סוף ג' ומפני טורח הדרך: (לה) קומה ה', שהיה אז מסתלק שכינה מעל הכפרת: (א) ויהי העם כמתאוננים. כמו שמצינו בפ' פרה ותקצר נפש העם בדרך. וידבר העם באלהים ובמשה. וארון ברית ה' נוסע לפניהם כל אותן ג' ימים לתור להם מנוחה. כי הענן הולך על הארון: כמתאננים

בעל הטורים

בנסע באטב"ח חשמל: בנסע. בא"ח ב"ש שטח"ז שסוא בגימ' בכבוד המרכבה: בנסע. בגימ' יעקב שדמות יעקב אשר הוא חקוק בכסא הכבוד נוסע עמהם: (לו) ובנחה. כתיב בה"א, כנגד ארבעה דגלים ומחנה לויה. בפסוק ויהי בנסוע י"ב תיבות כמו שיש בפסוק ולכל היד החזקה שהוא סוף התורה. ובפסוק ובנחה יש בו שבעה תיבות כמו שיש בפסוק בראשית שהוא תחלת התורה, לומר שהוא חשוב ס"ת בפ"ע. ומתחיל בו' ומסיים בל', ע"ב הליכות עולם ל"ו. כל פרשה שיש בה כדי ללקט פ"ה אותיות כמו ויהי בנסע מצילין אותו מפני הדליקה לכך סמוך לו ותבער בם אש ה' לומר לך שמצילין הפ' שיש בה פ"ה אותיות מן האש וע"כ המילה שעולה פ"ה מצלת מדינה של גיהנם: (א) בקלא

שפתי חכמים

מספרי מה': ח שרבבות ואלפים ר"ל שני רבבות ושני אלפים דאם נ"כ לא היה נ"ל אלא שובה ה' רבבות ישראל כי שהם רבבה בכל מקום הוא עשרת אלפים ולא תמצא בשום מקום שיזכיר הכ' אחר הרבבות שם האלפים: ט וא"ת והלא מליכו העם שהם לדיקים שנאמר ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, י"ל כשהם רשעים לא נקרא להם שם אחר אלא העם: י וא"ת והלא מליכו עמי כשהן רשעים שנאמר ועמי לא התבונן, וי"ל דה"פ שהיו קודם לכן עמי ועתה לא התבונן, מלאתי: כ לבטנו טרחנו: ל וא"ת והא פרש"י לעיל אין העם אלא רשעים והכא פי' רש"י בקלינים ובגדולים וא"ל דה"פ דמה שנא' הכא בקלינים ובגדולים ר"ל העשירים שברשעים נקראים גדולים דהא לקמן פי' רש"י והזקנים הראשונים היכן היו כו', ומתכן אלא באש תבערה מתו משמע דהם היו הזקנים שבמצרים ואותן זקנים הם לדיקים וגדולי הדור, וי"ל דודאי מ"ש ויהי העם וגו' ותבער בם אש ה' קאי ארשעים של העם שכתיב לעיל, וכשבערה בהם אש בערה גם כן בבלתי מתאוננים ומ"ש ותאכל בקלה המחנה מיירי בקלינים ובגדולים שבהן ועל אותן לדיקים פרש"י לקמן באש תבערה מתו:

רש"י

כתבי הקדש [שבת קטז]: קומה ה'. לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר [תנחומא בויקהל]: ויפצו איביך. המכונסין: וינסו משנאיך. אלו הרודפים: משנאיך. אלו שונאי ישראל שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם שנאמר [תהלים פג] ומשנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד: (לו) שובה ה'. מנחם תרגמו לשון מרגוע וכן [ישעיה ל] בשובה ונחת תושעון: רבבות אלפי ישראל. מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ח ושתי רבבות: (א) ויהי העם כמתאננים. (ספרי) אין העם אלא רשעים ט וכן הוא אומר [שמות יז] מה אעשה לעם הזה ואומר [ירמיה יג] העם הזה הרע וכשהם כשרים קרואים עמי שנאמר [שמות ה] י שלח עמי [מיכה ו] עמי מה עשיתי לך: כמתאננים. אין מתאוננים אלא לשון עלילה מבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום וכן הוא אומר בשמשון [שופטים יד] כי תואנה הוא מבקש: רע באזני ה'. תואנה שהיא רעה באזני ה' שמתכוונים שתבא באזניו ויקניט אמרו אוי לנו כמה לבטנו כ בדרך הזה שלשה ימים שלא נחנו מענוי הדרך: ויחר אפו. אני הייתי מתכוין לטובתם שתכנסו לארץ מיד: בקצה המחנה. במוקצין שבהם לשפלות אלו ערב רב רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים ל שבהם ובגדולים: (ב) ויצעק העם אל משה. (ספרי) משל למלך בשר

נסיעת ישראל במדבר

בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית בשבילם נברא העולם, וישראל היו תחלה במחשבה, כן בשביל ישראל יהיה סוף וקץ להעולם, שיתנהג העולם הזה ויהיה עולם אחר, בלי יצר הרע, ולכך הפרשה מסוימת בנוני"ן בתחלה ובסוף, לבאר כי ילך עד היובל הגדול שהוא אלף דור והיה העולם בטל ויחזור לתוהו ובוהו. ומה שבאו הנוני"ן הפוכים כי כשם שמכתב האות בתיקונו כראוי מורה על קיום דבר כך הפוך האות ובטולו מסדורו הראוי מורה על בטול דבר וחרבנו, וע"כ הנו"ן הפוכה: (א) ויהי העם כמתאוננים וגו'. מל' מה יתאונן אדם חי כי היו כואבים ומצטערים בהכנסם עתה במדבר, והתאוננות זה היה רע באזני ה', לפי שלא היו הולכים שמחים אלא מוכרחים ודואגים, ואמר בכ"ף הדמיון כמתאוננים להורות שהיו מגמגמין זה ולא היו מפרשין אותו מפני פחד משה כדי שלא ישמע. ולכך אמר וישמע

דעת זקנים מבעלי התוספות

משה ממדבר פארן ואז נסעו בלא ארון כדכתיב ויעפילו לעלות וגו' וארון ברית ה' ומשה לא משו מתוך המחנה והיא היתה נסיעה לאפוקה שעשו אחר אותן שלשה ימים. ומה שכ' דרך שלשת ימים ר"ל בדרך ג' ימים כמו כי ששת ימים עשה ה' שפירושו בששת ימים: (לה) קומה ה' וגו'. פי' אם יתאספו לבא על ישראל יפוצו ולא ימלא בהם שנים ביחד ואם יבאו ינוסו ולא תהיה להם תקומה זו היא תפלת הדרך שלהם: (לו) ובנחה יאמר וגו'. כשהיה הענן שוכן על המשכן היה אומר יהי רלון שישובו כל האלפים והרבבות של ישראל במקומם כמספרם ולא יחסר מהן איש ושובה כמו השיבה ודומה לו ושב ה' את שבותך:

(א) ויהי העם כמתאוננים. כאוננים על המת ומתאבלים על מה שהיה הקב"ה רולה להכניסן לארץ, כי היו מקטני אמנה ודופגין

מרפא לשון

לשמור עצמם מישראל ולזה תר' ויתבדרון סנאך וע"ד משנ"ת סוף פרשת העקידה. לו) ובנחה יאמר, ובמשרוהי אמר, ה"ג וכמ"ש היא"ר שמפני שקודם בפ' ויהי בנסוע הארון ויאמר משה, מתר' ואמר, לכך ראוי לתרגם זה ג"כ אמר ולא הוא אמר. שובה ה' רבבות, תוב ה' שרי ביקרך. מהתר' מפורש שהוא מקרא קצר ושיעורו שובה ה' ושכון בתוך רבבות אלפי ישראל, ובזה יהיה הפ' הזה כנגד הפסוק הקודם שובה ה' כנגד קומה ה' ושכון בתוך רבבות אלפי ישראל כנגד ויפוצו איביך וגו'. א) כמתאננים, כד מסתקפין. תר' כמו כאשר מתאננים ודכוותיה ויהי כמשיב ידו, ויהי כבוא אברם. ב) ויצעק העם אל משה, וצוח עמא על משה. נ"א למשה, והיא"ר ז"ל כ' שהתר' דלא כרש"י ז"ל מפני שלא אמר קדם כמו ויצעק העם אל פרעה, ויצעקו אל פרעה שתר' קדם פרעה, כמשנ"ת בפ' מקץ (מא נה) ולכן הוא ל' תרעומת לא ל' תחנונים כמ"ש רש"י ז"ל משל למלך ב"ו שכעס על בנו והלך הבן אצל אהבו של אביו אמר לו צא ובקש עלי מאבא, ע"כ, ואינו מוכרח דבר' שאין זה כמו ויצעק העם אל פרעה לפי שבשעת צרה כזו לא יהיה משה יושב באהלו עד שיבאו לצעוק לפניו, אלא ודאי שיצא לבקר עליהם כבקרת רועה עדרו ואז צעקו עליו על צרתם:

מסורת הקריאה

(ל"ה ב'): וינסו, מלעיל: (לו) יאמר, נמסר עליו חד מן פתח דספרא, ר"ל דנמסר פתחין באתנחתא וסוף פסוק וזה חד מנהון, שובה, מלרע, ונמסר ה' בטעם מלרע וסימן א' דין, ב' מחיתי כעב פשעיך (ישעיה מ"ד כ"ב) ג' שובה ה' חלצה נפשי (תהלים ו' ה' ד') והנחם על עבדיך (שם צ' י"ג) ה' כאפיקים בנגב (שם קכ"ו ד'): רבבות, הבי"ת בשוא לבדו: (א) רע, נמסר עליו י' פתחין ובמס"ר נמסר

מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ: ג וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם
הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ
יְהוָה: ד וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ
הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר:
ה זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל
בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת
הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־
הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים: ו וְעַתָּה
נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־

תרגום אונקלוס

וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ. וְאִשְׁתְּקַעַת אִישָּׁתָא: ג. וּקְרָא שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא הַהוּא דְּלֵיקְתָּא. אֲרֵי דְּלֵיקַת בְּהוֹן אִישָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ: ד. וְרַבְרְבִין (י״נ וְעֵירַבְרְבִין) דְּבֵינֵיהוֹן. שַׁאִילוּ שְׁאֵילְתָא (י״נ שְׁאֵילְתָא). וְתָבוּ וּבְכוֹ. אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַאֲמַרוּ. מַן יוֹכְלִנַּנָא בִּשְׂרָא: ה. דְּכִירִין אֲנַחְנָא יָת נוּנַיָּא. דַּהֲוֵינָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּן. יָת בּוֹצִנַיָּא. וְיָת אֲבַטִּיחַיָּא. וְכָרָתֵי וּבוּצְלֵי וְתוּמֵי: ו. וּכְעַן. נַפְשָׁנָא תְּאִיבָא לֵית כֹּל מִדָּעַם. אֱלָהֵין לְמַנָּא

ת״א והאספסף. תענית כט ערכין ט: זכרנו את. יומא עה ס׳ הזוהר פ׳ בהר סיני: את הקשאים. שם ע״ז כט: ועתה נפשנו. יומא שם:

בעל הטורים

ממנים. בגימ׳ הקליניס: (ד) מי יאכילנו בשר. אע״פ שהיה לכם בשר הרבה הם היו כבורים לעבור הירדן מהרה ואמרו אנו לריכים להלחם בכנעניים ולא נוכל לעבור מקננו עמנו ולכן אמרו מי

רש״י

ודם שכעס מ על בנו והלך הבן אלל אוהבו של אביו ואמר לו לא ובקש עלי מאבא: ותשקע האש. (שם) שקעה במקומה בארץ שאילו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח: (ד) והאספסף. אלו ערב רב שנאספו עליהם בלאתם ממלרים: וישובו. (שם) גם בני ישראל ג ויבכו עמהם: מי יאכלנו בשר. וכי לא היה להם בשר והלא כבר נאמר [שמות יב] וגם ערב רב עלה אתם ולאן ובקר וגו׳ וא״ת אכלום והלא בכניסתם לארץ נאמר [במדבר לב] ומקנה רב היה לבני ראובן וגו׳ אלא שמבקשים עלילה: (ה) אשר נאכל במצרים חנם א״ת שמלריים נותנים להם דגים חנם והלא כבר נאמר (שמות ה׳) ותבן לא ינתן לכם אם תבן לא היו נותנין להם חנם דגים היו נותנין להם ם חנם ומהו אומר חנם חנם ע מן המלות [ספרי]: את הקשאים. אמר ר׳ שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למניקות אומרים לאשה אל תאכלי שום ובלל מפני התינוק משל למלך כו׳ כדאיתא בספרי: הקשאים. הם קוקומברו״ש בלעז: אבטחים. בורק״ש: החציר. כרישין פוריל״ש

שפתי חכמים

מ דאל״כ וילעקו אל ה׳ מיבעי ליה: נ דק״ל ויבכו גם בני ישראל משמע בגם האספסוף בכו והרי לא כתיב לפניו שבכו לכך מפרש רש״י בפסוק וישובו גם בני ישראל ויבכו עמהם ר״ל דגם קאי על התאוו תאוה שערב רב שבו מאחרי ה׳ והתאוו לבשר וישובו גם בני ישראל והתאוו לבשר ואח״כ ויבכו עמהם ר״ל ששניהם בוכין ביחד: ס מקשים העולם מאי ק״ו הוא זה דלמא הא דלא נתנו להם תבן משום דאמרו נרפים הם וגו׳, אבל דגים לאכילה היו נותנים להם, וי״ל דהוכחתם הוא מה הועיל פרעה בתקנתו שלא יתנו להם תבן כדי שתכבד עליהם העבודה דלמה יתנו להם תבן מן המלריים במעות אלא ודאי יודע היה פרעה שהמלריים היו שונאים את ישראל שאפי׳ במעות לא ימכרו להן וכ״ש שלא יתנו להם בחנם, ואין להקשות הא אמרינן במס׳ סוטה כשהיו הולכין בני ישראל לשאוב מים מן הנהר היה הקב״ה מזמין להם דגים בכדיהם כו׳, וי״ל שהם התרעמו בודאי על דגים גדולים, ועז״פ א״ת שמלריים נותנים להם כו׳ והיינו לדגים גדולים: ע פי׳ שלא היה אז מזונותינו ע״י קיום המלות כמו שהן עכשיו שהמזונות הם שכר לפעולתנו שאם נקיים המלות האדמה תתן יבולה ואם לאו לא תתן הארץ יבולה אבל במלרים היו מזונותינו באים בלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

ודואגין מן המנחמה: (ה) זכרנו את הדגה. ל׳ וידגו לרוב בקרב הארץ קרישינם״ה בלע״ז ואח״כ מפ׳ את הקשואים ואת האבטחים:

עניני בשר תאוה

ס׳, ולא משה: (ד) והאספסוף וגו׳. הם הם שנתאספו אל ישראל ולא היו מישראל, והם הערב רב: (ה) את הקשואים ואת האבטיחים וגו׳. היו מבזין המזון הנכבד שהיה להם במן, ודי להוליא עליו דבה היו מביאין ראיה מהפירות הפחותים שהיו להם חנם, וידוע שהיו במלרים פירות לרוב, וכענין שכתוב כגן ה׳ כארץ מלרים, אבל לא הזכירו מן הפירות החשובים, כי מהחשובים לא היו נותנים להם, וכן מה שהזכירו הדגה כי היו נותנים להם מהדגים הנבאשים שהיה להם ארבעה וחמשה ימים משנלודו כי מהחשובים החיים שנלודו היום לא היו נותנים להם, וע״כ לא אמר זכרנו את הדגים, או את הדג, כי בכ״מ שתמלא דגה הוא דג המת הנבאש, כדכתיב והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור, וכלל הדבר כי היו קלים במתנה החשובה וכל עיקר כונתם לא היתה אלא להטיל דופי במן ולהוליא עליו דבה, וע״כ הזכיר בכל הפרשה הטעם שהוא ל׳ גנאי ולזה נסמכה פרשה זו לפרשת ותדבר מרים שהוליאה דבה על משה ונסמכה לפרשת מרים ג״כ פרשת מרגלים שהיו מוליאי דבת הארץ:

תפסיר הרס״ג

מוסי. פדעא רבה. פג׳ארת אלנאר: (ג) פסמא ד׳אלך אלמוצ׳ע אלמשתעלה. למא אשתעלת פיהם נאר אללה: (ד) ואללפיף אלד׳ין פי מא בינהם. תשהו שהוה. פרגע איצ׳א בני אסראיל מעהם. פבכו וקאלו. מן יטעמנא לחמא: (ה) פד׳כרנא אלסמך. אלד׳י כנא נאכלה במצר מגאנא. אלקת׳א ואלבטיך׳. ואלכראת׳ ואלבצל ואלת׳ום: (ו) ואלאן. פנפוסנא יאבסה ממא ליס שי. ואנמא עיוננא

נוה שלום

אלארץ׳ וג׳אץ). (ד) והאספסוף, ואללפיף, כת״א, (ואללפיף מא אגתמע

חלק הדקדוק

ד) והאספסף, שם והאלף נחה והכפל לחזק הענין, ר״ל העם הרב שנאספו אליו. מהרי״ב: י) המן, הטפחא בתיבת המן בתיגאן המדוקדקים והמארכה

אבן עזרא

ואין לו אחר: (ג) תבערה. עוד אפרשנו: (ד) והאספסף. שנאספו אל ישראל ואינם מהם והם ערב רב והמלה כפולה כמו סחרחר חמרמרו: וישבו ויבכו. אחר התאוה: גם בני ישראל. עמם: (ה) הדגה. שם המין: חנם. בזול כאילו היא חנם: הקשואים. באל״ף תחת ה״א מקשה כמו יעמי תלואים ורבים כן: אבטיחים. ידוע מלשון קדר ואין לו ריע במקרא: דציר׳. הירקות שהם עשב השדה וכן המצמיח הרים חציר והנה הוא שם כלל והמתרגם ארמי אמר שהוא שם פרט גם הוא הנכון: הבצלים והשומים. ידועים והם קרובים בלשון קדר: (ו) נפשנו יבשה. היא הנפש המתאוה הנטועה בכבד: אין כל. חסרנו כל דבר: עינינו. כי מן השמים ירד:

אבי עזר

כן שונה ישראל: (ה) (הקשואים באל״ף תחת ה״א) כי שרשה קשה כמלונה במקשה וכן תלואים למשובתי שרשה תלה: (ו) (אין כל חסרנו כל דבר). הוצרך הרב לפרש כך כיון דלפי פשוטו משמע אין להם לרוב אבל מיעוט יש להם פי׳ בכמה מקומות מלת כל לאו דוקא עיין פרשת מקץ לכן מפרש חסרנו מכל וכל לכן בכל מקום אשר הוזכר אין כל בא המיעוט אחריו בלתי אל המן עינינו להורות שאין להם כלום רק המן וכן ולרש אין כל כי אם כבשה אחת:

רבינו בחיי

ואמר מהר ה׳ הוצרכו לדרוש שנסעו מאחרי ה׳:

חומת אנ״ך

לדיקים. הרב הגדול הנזכר ז״ל: (ה) **זכרנו** את הדגה. מכאן שמדליקין נרות **בשבת** שמעתי שזה מאמר רז״ל. ופירש הרב המפולפל כמהר״ר אליעזר דאבילה ז״ל דהנה יקשה דמאי קאמרי זכרנו את הדגה והלא כל מה שרולים לטעום טועמין. אלא מוכרח דמראית עין הוא עיקר וכמ״ש לא תשבע עין לראות מכלל דאיכא שביעה בעין ומזה השכיל דלריך להדליק נר בשבת דכתיב וקראת לשבת עונג וישבע עינו לראות מאכלי שבת ע״כ שמעתי משם הרב הנזכר ז״ל. ויש מי שהקשה על דברי הרב ז״ל דמה יוכיח הוכח ממ״ש זכרנו את הדגה דמראית העין העיקר דילמא מ״ש זכרנו את הדגה היינו דגים טמאים שהמן לא היה משתנה כטעום הטעם אלא בדבר טהור וא״כ אין כאן הוכחה להדליק נר שבת. ולי ההדיוט יש לקיים דברי הרב ז״ל דנראה דהגם דיחשוב לטעום מין שאינו טהור המן היה משתנה. דכיון דהמאכל הוא היתר הגם שיטעום טעם מין שאינו היתר שרי ודמי למ״ש בחולין דף ע״ב אמרה ליה ילתא לרב נחמן מכדי כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה אסר לן דמא שרא לן כבדא נדה דם טוהר וכו׳ בעינן למיכל בשרא בחלבא א״ל זויקו לה כחלי. הרי דכל שהדבר מותר הגם דיש לו טעם המין האסור שרי. וה״נ אפשר דהמן היה משתנה והיה טעמו כטעם המין האסור שיחשוב האדם בלבו דהמן הוא היתר

מרפא לשון

במקומם, ולכן לא תר׳ וצוח עמא קדם משה, ודוק. ד) והאספסוף, ועירברבין, ה״ג ובקלף ישן איתה ירברבין, וכ״כ היא״ר ז״ל דאית דאמרי ורברבין אבל לא פירשה, ואפשר שהוא כמו ועירברבין ומפני שהאלף דהאספסוף נחה נפלה העי״ן דערברב. (נעלם מעיני הרב דברי מדרש רבא יט ותנחומא טז דשם שתי הנוס׳ דחד אמר

מסורת הקריאה

י״א ועין שמות ל״ב א׳: (ד) והאספסף, האל״ף נחה, והוא חד מן מ״ח מלין נסבין אל״ף באמצע תיביתא ולא קריין. נמסר במס״ר: התאיו, מלרע: (ו) ועתה, נמסר במס״ג ואתה ועתה י״ח בטעם תברין, ר״ל בין שניהם ואתה באל״ף עם ועתה בעי״ן נמצא י״ח בטעם תביר, וסימן א׳ ואתה תבוא אל אבתיך (בראשית ט״ו ט״ו) ב׳ ועתה ישבו נא (שם מ״ז ד׳) ג׳ ועתה נפשנו יבשה (דין) ד׳ ועתה אם רע (במדבר כ״ב ל״ד) ה׳ צודה את נפשי (ש״א כ״ד י״ב) ו׳ ברח מן הארץ (ש״ב י״ט י״ד) ז׳ אדני המלך (מ״א א׳ י״ח) ח׳ יושב ירושלם (ישעי׳ ה׳ ג׳) ט׳ תבקש לך גדלות (ירמיה מ״ה ה׳) י׳ את נבלותה (הושע ב׳ י״ב) י״א יאכלם חדש (שם ה׳ ז׳) י״ב

הַמָּן עֵינֵינוּ: וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ
כְּעֵין הַבְּדֹלַח: ח שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ
וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה
וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת
וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן:
ט וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה
יֵרֵד הַמָּן עָלָיו: י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־
הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח
אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי

ת"א והמן כזרע גד. שם: שטו העם ולקטו. שם: וטחנו. שם: ובשלו. שם: עגות. שם: והיה טעמו. שם: וברדת. שם: וישמע משה. שבת קל יומא סה:

תרגום אונקלוס

עֵינַנָא: ז. וּמַנָּא. כְּבַר זְרַע גִּדָּא הוּא. וְחֶזְוֵיהּ כְּחֵיזוּ בְּדוּלְחָא: ח. שָׁיְטִין עַמָּא וְלָקְטִין דְּצָבֵי טָחֵין בְּרֵחְיָא. וּדְצָבֵי דָּאֵיךְ בִּמְדוּכְתָא. וּמְבַשְּׁלִין לֵיהּ בְּקִדְרָא. וְעָבְדִין יָתֵיהּ גְּרִיצָן. וְהָוֵי טַעְמֵיהּ כִּטְעֵים דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא: ט. וְכַד נָחִית טַלָּא. עַל מַשְׁרִיתָא בְּלֵילְיָא. נָחִית מַנָּא עֲלוֹהִי: י. וּשְׁמַע מֹשֶׁה יָת עַמָּא. בָּכַן לְזַרְעֲיָתְהוֹן. גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהּ. וּתְקֵיף רוּגְזָא דַייָ לַחֲדָא.

תפסיר הרס"ג

אלי אלמן ממדודה: (ז) וכאן אלמן בבזר אלכבזרה. ולונה כלון אללולו: (ח) יטוף אלקום פילקטונה ויטחנון מנה פי אלרחא. או ידקון באלמדק. ויטבכ'ון מנה פי אלבראם. ויצנעון מנה מלילא. ויכון טעמה כחלאוה בדסם: (ט) וענד נזול אלטל. עלי אלעסכר לילא. ינזל אלמן עליה: (י) פלמא סמע מוסי אלקום. יבכון לעשאירהם. כל אמר עלי באב כ'באיה. פאשתד ג'צ'ב אללה גדא.

נוה שלום

מן אלנאס מן קבאיל שתי). (ז) גד, אלכבזרה, ידוע, אלא שבעיקר הלשון אלכזברה וקרוב ללא"ר כסברתא וכ"ה בתיב"ע. (ח) עגות, מלילא, אפוי על הגחלים. לשד השמן, כחלאוה בדסם.

חלק הדקדוק

בתיבת בלתי: ז) ועינו, תיבת ועינו בזקף גדול בתיגאן המדוקדקות, כמי שמרים קול ראו באי עולם על מה

אבן עזרא

(ז) והמן. ספר הכתוב חסרון דעת המתאוין כי המן היה כזרע גד והוא קל ללקוט והיה נראה כי הוא לבן ועוד כי יוכלו לאכלו כאשר היה גם לטחנו ברחים ולעשות עוגות או לדכותו ולבשלו בפרור ויש לו טעם נכבד כמו לשד השמן ועוד היה יורד על מקום נקי אחר שירחץ הטל את המקום: כזרע גד. סמוך כמו נטע שעשועיו. גד י"א כסברתא וי"א חרדל מגזרת גדין ואנכי לא ידעתי: (ח) שטו העם. מגזרת משוט בארץ וזה יורה כי לא היה נופל זה עם זה רק מפוזר ומפורד: ברחים. של היד ולא יתכן להפריד זה השם כי משנים יהיו הרחים: במדוכה. עץ או אבן שידוכו בה גם יתכן שיעשו עוגות מאשר ידוכו: עגות. כמו ועשי עוגות: לשד. י"א כי הלמ"ד נוסף כלמ"ד שלאנן דשלו והיה ראוי להיות השמן מלרע בעבור שהוא תאר השם והנכון בעיני שהלמ"ד לשד שורש כמו נהפך לשדי והוא הפך בחרבוני קיץ והיא הלחה הנכבדת העולה למעלה מכל שמן ויהיה השמן מלעיל כמשמעו: (י) בוכה למשפחותיו. שהתחברו המשפחות לבכות כאשר יעשו בבכותם על מת: איש לפתח אהלו. בפרהסיא: ובעיני משה רע. פעל עבר או תחסר מלת

אבי עזר

(ז) (כזרע גד סמוך כמו נטע שעשועים) הרב בא להורות שאל תאמר המן מרליתו או גדלו כזרע גד רייו דכתב אחריו ועינו כעין הבדולח רק בא להורות שהיה יפה ונחמד כזרע יפה וכמו שהמשיל הכתוב בני אדם יפים לנטע שעשועים כן המשיל המן בתכונתו לזרע גד ועיין במכלול לרד"ק ותמצא מקום לדברי: (ח) (ברחיים של יד ולא יתכן להפריד זה השם כי משנים

רשב"ם

מצטערים מטורח הדרך: (ז) והמן כזרע גד הוא, ומראהו כמראה הבדולח, כלומר נראה קשה ויבש ולכך היו אומרים ונפשנו יבשה, כאדם שאוכל חטים יבשים. וא"כ למה חרה אף של הקב"ה כאמור לפנינו. ועתה מפרש טעם של חרון אף שהרי כשטחנו ברחים או דכו במדוכה אז והיה טעמו כטעם לשד השמן, *מתחלף טעמו שהיה מתחלה מתוק כצפיחית בדבש כזיתים ואגוזים קודם טחינה. אבל לאחר טחינה או כתישה במכתשת אז והיה טעמו נעשה עתה טעמו כלחלוח של שמן ובשר שמן כמו שמן זיתים ואגוזים לאחר טחינה שנתחלף טעמו ולפיכך וישמע ה' ויחר אפו. שכשרוצים טוחנים אותם ונעשה כשמן ואין מאכלם יבש. כאן כתיב והיה טעמו. שמתחלף טעמו הראשון. אבל בפ' בשלח כתיב וטעמו כצפיחית בדבש. שזה הוא טעמו קודם שיש בהם טעם שמן. לשד. כלו עיקר. כמו נהפך לשדי בחרבוני קיץ, נהפך לחלוחו כיובש תאנים שנתייבשו: (ח) שטו. כמו משוט בארץ. שוטטו בחוצות ירושלים: (יב) ילדתיהו. ילד את אלמודד. הרי ילד את אחרים לפיכך יאמר וירשתם אותם. ילדתיהו. שניהם בחירק לפי שמפעל שלהם דומה כענין מפעיל אבל ישב

בעל הטורים

מי יאכילנו בשר: (ח) טעמו. ד', והיה טעמו כטעם לשד השמן שאכן מואב מנעוריו ושקט הוא על שמריו על כן עמד טעמו בו וישנו את טעמו בשנותו את טעמו גבי דוד. מואב שהיה שקט עמד טעמו אבל דוד שגלה ממקום למקום בשנותו את טעמו. ודור שמדבר אע"פ שגלו ממקום למקום לא שינו את טעמן בשביל

שפתי חכמים

שום קיום מלות: פ דק"ל הא המן לבן הוא והגד שחור הוא ולמה אמר כזרע גד אלא כו': צ מדכתיב והמן עינו כעין הבדולח מה רבותא שהיה כעין הבדולח והא נדוך במדוכה ובשלו בפרור ואז היה נשתנה, לכ"פ ולא ירד ברחים כו': ק פי' של נהפך לשדי וגו': ר פי' ליסת שמן ודבש וז"ש אחר זה כעיסה הנילושה בשמן וקטופה בדבש: ש וא"ת והלא יותר נוטה לפתרונו של נוטריקון, וי"ל דבנוטריקון הוזכר דבש והתרגום לא מזכיר דבש. והרא"ם כתב וז"ל פי' ולא לפתרון של רבותינו ז"ל שפירשו מל' שדים אבל לא לאפוקי ל' נוטריקון שגם הוא נוטה לפתרונו של דונ"ש: ת וא"ת ככל נאסרו להם עריות ולמה לא בכו ככל. וי"ל דקודם שנחלקו שמחנות היו הכל מעורבים ביחד והיו שכיחות אצלן העריות אבל משנחלקו למחנות היו כל שבט ושבט לבד ולא היו נשים של שבט זה אצל שבט זה אלא הכל של שבט אחד. א"כ עד שלא היו נחלקין למחנות היו כל השבטים מעורבין זה בזה והיו שכיחין אצל שאר נשים שאינן ערוות לא היו חוששין על העריות אבל משנחלקו ונשאר כל שבט ושבט בפ"ע ולא נשארו בסדרי אלא העריות דהיינו של אותו שבט לכך בכו, ודלא כפי' הרא"ם שפי' אע"פ שביתה כל התורה מסורה בידו של משה מ"מ אפשר שלא נאמרה פ' עריות לישראל עד סמוך לנסיעתן מהר סיני. (קל"מ) בשם בעל מנחה בלולה שלכפו תלונת העריות לתלונת המן לפי שאמרו במדרש שהעומר היה מגלה על הממזרים בן של מי הוא שבאיזה אהל שנמצא עומר שלו שם היה אביו לכך נתרעמו על המן, ועיקר

רש"י

ותרגומו ית בוליא וכו': (ו) אל המן עינינו. מן בשחר מן בערב: (ז) והמן כזרע גד. מי שאמר זו לא אמר זו ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו והקב"ה הכתיב בתורה והמן כזרע גד וגו' כלומר ראו באי עולם על מה מתלוננים בני והמן כך וכך הוא חשוב. כזרע גד. עגול כגידא פ זרע קולייינד"ר: הבדלח. שם אבן טובה קריסטא"ל: (ח) שטו. אין שייט אלא ל' טיול איסבני"ר בלא עמל: וטחנו ברחים וגו'. לא ירד ברחים ולא בקדרה ולא במדוכה צ אלא משתנה הי' טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין: בפרור. קדרה: לשד השמן. לחלוח של שמן, כן פירשו דונש ודומה לו (תהלים לב) נהפך לשדי בחרבוני קיץ והלמ"ד יסוד ק נהפך לחלוחי בחרבוני קיץ ורבותינו פרשוהו ל' שדים אך אין ענין שדים אצל שמן וא"א לומר לשד השמן לשון (דברים לב) וישמן ישורון שא"כ היה המ"ם נקוד קמ"ץ קטן וטעמו למטה תחת המ"ם עכשיו שהמ"ם נקוד פתח קטן (סגול) והטעם תחת השי"ן לשון שמן הוא והשי"ן הנקודה בקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק. ד"א לשד לשון נוטריקון ליש שמן דבש ר כעיסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש, ותרגום של אונקלוס דמתרגם דליש במשחא נוטה לפתרונו של דונש ש שהעיסה הנלושה בשמן לחלוחית שמן יש בה: (י) בכה למשפחותיו. משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי, ורבותינו אמרו למשפחותיו על עסקי משפחות על עריות ת הנאסרות להם

נחל קדומים

ס' כף ונקי כ"י: ח (כב) שטו העם ולקטו. לדעת הרב חזקוני וקצת מפרשים הדברים כפשטן שהיו טוחנין המן ומבשלים ואופים אותו. ולדעת זה אפשר במ"ש רבינו האר"י ז"ל דכל מלאכות

חומת אנ"ך

גמור. ונזה נתקיימו דברי הרב ז"ל כמנו' ויש לרמוז וקראת לשבת עונ"ג גימטריא עין עם הכולל רמז שידליק נרות בשבת מפני מראית העין כמדובר:

מסורת הקריאה

נאספו עליה עמים, צ"ל נאספו עליך גוים (מיכה ד' י"א) י"ג ועתה חלו נא (מלאכי א' ט') י"ד ועתה מה נאמר (עזרא ט' י') ט"ו ועתה יש תקוה, [צ"ל מקוה] לישראל (שם י' ב') ט"ז בחליים רבים (דה"ב כ"א ט"ו) י"ז ואתה תעלה אתם (שם ב' ט"ו) י"ח קח נא ברכה (מ"ב ה' ט"ו): (ז) גד, ב' פתחין, א' דין, ב' שמות ט"ז ל"א, ושארא בקמץ גד שם איש: (ח) שטו, הטעם מלרע ע"ד הזרות: במדכה, הדל"ת בחולם, עגות, הגימ"ל רפה, טעמו, העי"ן בשוא נח:

מרפא לשון

אלו ערברב וחד אמר אלו זקנים. ואולי דשתי קבוצות היו זקנים למנהיגות וערברב לבשר ונענה משה על שתיהן לזקנים אספה ולערברב ואל העם תאמר. ועיין רש"י תהלים מח לא. הר"ש יצחק הלוי) התאוו תאוה, שאילו שאילתא. ה"ג, למד בשוא ובקלף ישן מצאנו שאילתא (למ"ד פתוחה) בל"ר, וכ"כ היא"ר ז"ל ופי' כי הרבה שאלות שאלו כמו שזכרו דגה וקשואים ואבטיחים וחציר ובצלים ושומים, אבל שאילתא ירצה שאלה א' עכ"ל, וגי' זו נראית עיקר כ"ש לפי גירסתינו שאילו בפתח השי"ן שהוא ל' כבד המורה על שאלות רבות, וכמו שנת' בפ' מקץ מ"ג ז'. ה) ואת החציר, וכרתי כ' הראב"ע ז"ל שהחציר שם חלל לכל הירקות כמו מצמיח חציר לבהמה, והתר' אמר שהוא שם פרטי והוא הנכון. ו) נפשנו יבשה, תאיבא. ה"ג בשו"א התיו ובנוס' יש' תאיבא בקמ"ץ התיו. ואח"כ הגיהו דאיבא בדלת, ואחרון אחרון חביב ופי' כמו הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו ולפי גירסתנו יהיו התי"ו מתחלף בדלת ויתכן שהוא כמשמעו אלא שבא בל' נפעל

תרגום אונקלוס

וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה בִּישׁ: יא. וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ. לְמָא אַבְאֵישְׁתָּא לְעַבְדָּךְ. וּלְמָא לָא אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ. לְשַׁוָּאָה. יָת מַטּוֹל. כָּל עַמָּא הָדֵין עֲלָי: יב. הַאֲב אֲנָא. לְכָל עַמָּא הָדֵין. אִם בְּנַי אִנּוּן. דַּאֲמַרְתְּ לִי סוֹבַרְהִי בְּתוּקְפָּךְ. כְּמָא דִמְסוֹבַר תּוּרְבְּיָנָא יָת יַנְקָא. עַל אַרְעָא. דְּקַיֵּימְתָּא לַאֲבָהָתוֹהִי: יג. מְנָן לִי בִּשְׂרָא. לְמִתַּן לְכָל עַמָּא הָדֵין. אֲרֵי בָכַן עֲלַי לְמֵימַר. הַב לַנָא בִּשְׂרָא וְנֵיכוּל: יד. לֵית אֲנָא יָכֵיל בִּלְחוֹדַי.

ת"א כאשר ישא. סנהדרין ח:

במדבר יא בהעלתך

מֹשֶׁה רָע׃ יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לָמָה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־
מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא
כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי׃ יב הֶאָנֹכִי הָרִיתִי
אֵת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי
יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ
בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו׃
יג מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם
הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ
בָשָׂר וְנֹאכֵלָה׃ יד לֹא־אוּכַל אָנֹכִי

תפסיר הרס"ג

וסא ד'אלך ענד מוסי: (יא) פקאל מוסי ללה. לם אבלית עבדך. ולם לם אגד חצ'אא ענדך. אד' צירת. גמיע כלפה' הולאי אלקום עליי: (יב) הל אנא חמלתהם. אם ולדתהם. אד' קלת לי סוסהם. כאנך תחמלהם פי חגרך. כמא יחמל אלחאצ'ן אלרצ'יע. אלי אלבלד. אלד'י קסמת לאבאיהם: (יג) מן אין לי לחם. אעטי גמיעהם. אד' יבכון עליי ויקולון. אעטנא לחמא נאכלה: (יד) לא אטיק אנא ואחדי

נוה שלום

כטעם מתיקות המעורבת בשומן. (יב) כי תאמר אלי, אד' קלת לי סוסהם, כי אמרת לי הנהיגם ותשגיח על עניניהם כמ"ש לך נחה את העם עיין רש"י ז"ל, ובא עתיד במקום עבר.

חלק הדקדוק

מתלוננים בני: יב) האנכי, הגעיא בהא לא באלף וכ"ה בירושלמיים. ילדתיהו, הלמד בחירק במקום פתח. מהרי"ב. שאהו, בא בכנוי השין ובקמץ והאלף בצירי כמו שהיה שלם

אבן עזרא

היה: (יא) למה הרעות לעבדך. הכתוב דבר על הבא במהרה: ולמה לא מצתי חן בעיניך. כאשר אמרתי שלח נא ביד תשלח. ומלת מצתי חסרת אל"ף ורבים כמוה כי אין תימה לחסרון המלך יהו"א: (יב) הריתי. האני אמם: ילדתיהו. או אני אביהם כמו ילד את שלח: שאהו. עד בואו אל האדמה: (יג) מאין. במ"ם שם מקום ובלא מ"ם כמו לא ונמצא מלת הן אתם מאין: (יד) כי כבד. פעל עבר כמו כי זקן יצחק או יחסר הוא: את. לשון זכר ונקבה כמו לך גם

אבי עזר

הוא עכ"ל) ידוע למדקדקים משקל שנים כמו ידים. שמים. כלאים המשקל הזה הוסד על דברים אשר ידוע לכל כי המה שנים לא יותר כמו אזנים. עינים. ידים. ברכים. גם הוסד על דברים שלא יוגמר שלימתן כי אם בשנים כמו כלאים. וכן רחים שיש בה אבנים שנים לכן לא נפרד זה השם לעולם וכן שמים כידוע לבעלי חן וכן מים על משקל שנים כי מינו מים עליונים ותחתונים וכן תהום עלאה תהום תתאה עיין מסכת תענית פרק א' ופרק ג' וכן ירושלים עיין בבא בתרא פ"ה אמר ר' יוחנן לא כירושלים של עולם הזה ירושלים של עולם הבא: **שם** (לשד השמן יש אומרים כי הלמ"ד נוסף וכו') והיה ראוי להיות השמן מלרע וכו' פה כוון לדברי רש"י כי אז היתה הוראתו לשון בהמה שמן חלקו והיה לו לנקד תשן בקמץ קטן והנגינה מלרע ומפני שאין נח נראה אחר ת"ג בלא נגינה לכן פירש מלשון שמן זית ומשקל שם נקודות הנגינה מלעיל כדינה: (יא) (למה הרעות. הכתוב דבר על הבא

בעל הטורים

המן שנא' בו ושמעתי שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן: (יא) ולמה לא מצאתי חן. חסר אל"ף ואידך גבי איוב ערום יצאתי חסר אל"ף לומר אם לא מצאתי חן בעיניך למה יצאתי מבטן אמי: (יב) האומן. חגין על הה"א שבחמשה דברים אב זוכה לבנים, ואלו הן. בנוי, בכח, בעושר, בחכמה, בשנים. בנוי שנאמר יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם. בכח שנא' גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך. בעושר שנא' נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם כל היום חונן ומלוה וזרעו לברכה. בחכמה שנא' תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ וכתיב לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך. בשנים דכתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה, וכשם שהוא זוכה להם כך מחייב אותם בחמשה דברים חילופם דכתיב יחולו על ראש יואב ואל כל בית אביו ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. זב תחת הכח שהזיבות מתשת הכח. מצורע תחת הנוי כי הצרעת מגונה על הבריות. ומחזיק בפלך זהו שאין בו חכמה ונופל בחרב קצר ימים. וחסר לחם זה עוני תחת העושר נמצא שהצדיק מזכה לבניו בחמשה דברים ומחייב

חסר א

רשב"ם

שהוא בגוף האדם יאמר וישבתם. ישן וישנתם. כל

רש"י

(ספרי): (יב) כי תאמר אלי. שאתה אומר אלי א שאהו בחיקך והיכן אמר לו כן (שמות לב) לך נחה את העם ואומר (שמות ו) ויצום אל בני ישראל ע"מ שיהיו סוקלים אתכם ב ומחרפים אתכם: על האדמה אשר נשבעת לאבותיו

שפתי חכמים

מלונכם על איסור העריות ע"כ: א ובא עתיד במקום ציווי אבל לא עתיד כמשמעו דאם כמשמעו מאין ידע זה ומלת כי משמע הכא לי דהא שהוא לי אמר: ב ר"ל שהיו סובלין מהם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) כי תאמר אלי שאהו בחיקך. כי לולי זה הייתי בורח והולך: (יג) תנה לנו בשר. שלא כהוגן שאלו שהרי המן הי' מתהפך להם לאותו טעם שהיו אוכלים שנא' ויתן להם שאלתם בשר שור ובהמה כבר היה להם שנא' וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וא"ת אכלום במדבר הרי נאמר ומקנה רב וגו', מכאן אמר ר' שמואל לא נתאוו אלא לעריות שנא' וימטר עליהם כעפר שאר ואין שאר אלא עריות שנא' איש אל כל שאר בשרו, הרי שבקשו להתיר עריות וכה"א בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו ילכך אמר ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע. באותה שעה אמר משה להקב"ה לשעבר היה אתי מי שישא ויתן במשאם שהיו שבעים זקנים שנתמנו מהר סיני שנא' ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ועכשיו אני לבדי שנא' לא אוכל לבדי לשאת והיכן היו אותן שבעים זקנים אלא שמתו במתאוננים שנאמר והאספסף אשר בקרבו פליגי בה ר' שמעון בן אבא ור' שמעון בן מנסיא חד אמר אספסף זה ערב רב וחד אמר אלו שבעים זקנים שנא' אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וכתיב שם ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה ודרשינן בקצינים שבמחנה אלו סנהדרין וראוין היו לשרפה עם נדב ואביהוא משעת מתן תורה שנא' ויחזו את האלהים ונאמר ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו וגו' וכמו שתרגם יאי לרברבי בני ישראל לא הוה נזקא מכלל שהיו כראוין לנזק להשלחת יד אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה והמתין לנדב ואביהוא עד שמיני למלואים כדפרש"י לעיל ולזקנים עד כאן, וכן כתיב בתהלים ותבער אש בעדתם ואין עדם

עניני בשר תאוה

(יב) האנכי הריתי את כל העם הזה וגו' כי תאמר אלי וגו' על האדמה אשר נשבעת לאבותיו. יוכל היות שכונת משה הי' לומר להקב"ה שמצד הדין אין אנכי מחויב לשאת את עולם הכבד עלי כי לא בני הם, ואמנם עכ"ז הייתי מקבל עלי כל הטרחות בשמחה אם הייתי שומע דבור בשורה ממך שתאמר בפירוש שא אותם כאשר ישא האומן את היונק על האדמה אשר נשבעתי לאבותיו, דהגם שבזה אתה מטיל עלי עול כבד הייתי מקבל בשמחה יען כי הייתי מבושר מכניסת הארץ שאתה אומר בפירוש לשאתם על האדמה, אבל מה שצר לי הוא שאתה גוזר עלי שאשא את עולם ואין אתה מבשר אותי בתוך הדברים על ביאת ארץ ישראל שאז הייתי מתנחם מן העול הכבד והיה נחשב אצלי לששון ולשמחה, וז"ש האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו והלואי היה כי תאמר אלי בזה הלשון שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו, שאז הגם שאתה מכביד יותר העול עלי שהוא כמדרגת האומן את היונק עכ"פ הייתי מתנחם בזה ושש ושמח כי בזה נמצא שזכיתי להתכשל מביאתי לארץ ישראל:

מסורת הקריאה

(יא) למה, מלרע, עין בראשית ד' ו': לעבדך, נמסר במס"ג עבדך לעבדך ז' פתחין, ר"ל דכתיב הדל"ת בסגול שהוא פתח קטן שלא בהפסק אתנחתא וסוף פסוק, וסימן א' דין, ב' היסגרוני בעלי קעילה (ש"א כ"ג י"א) ג' ועשית חסד על עבדך (שם כ' ח') ד' ולי אני עבדך (מ"א א' כ"ו) ה' ויאמר המלך שלום (ש"ב י"ח כ"ט) ו' כי אתה הבדלתם לך (מ"א ח' נ"ג) ז' גם מזדים חשוך עבדך (תהלים י"ט י"ד) וכל אתנחתא וסוף פסוק דכותיה בסגול, בר מן א' טוב עשית עם עבדך (תהלים קי"ט ס"ה) שהוא באתנחתא ואעפ"כ הדל"ת כשוא:

רמב"ן

(יב) **האנכי** הריתי את כל העם הזה. על דעת אונקלוס כמו על ברכות הורי כי האב יקרא הורה מפני שנותן ומזמין ההריון יאמר אם אני אביהם או אמם שילדתי אותם ובעלי הפשט אמרו בהפך האנכי אמם שהייתי בהם הרה ויולדת וכן ותהר את מרים ואת משה שהרתה וילדה אותם או אנכי אביהם שילדתיהו כמו ויולד נח אביך זה ילדך וזולתם ואמר כאשר ישא האומן את

נחל קדומים

הנעשות בחיטים קצירה וטחינה ובישול וכן בירקות וכן בבעל חי שחיטה ומליחה ובישול באש וכיוצא הכל לברר ניצוצות הקדושה ולדחות הרע וכל המלאכות נצרכות כמ"ש בס' הגלגולים באריכות. וידוע דהמן היה נבלע באברים והטעם כתבו ז"ל דבמאכל שלנו צריך בירור ע"י כמה מלאכות ואחר כך ללעוס בל"ב שינים ובלחיים ואחר כך מתברר הפסולת ויוצא לחוץ והמובחר נבלע באברים ולכן המן שהיה יורד ממקום עליון נורא מאד לא היה בו פסולת כלל והכל היה נבלע באברים עכ"ד וז"ש שטו העם שטות עשו העם עמא דארעא ולקטו וטחנו וכו' ובשלו וכו' כי זה שטות כי כל המלאכות אלו עושים במאכל לברר ניצוצות הקדושה ולדחות הפסולת אך במן לא שייך זה כי הכל קדש ואין בו פסולת והס כי לא להזכיר לעשות בו פעולות אלו:

מרפא לשון

כמו וידוהי אהידא. יב) כי תאמר אלי דאמרת לי. ה"ג בל' עבר דלא כנ"א דמתר' כצורתו ארי תימר. שאהו בחיקך, סוברהי בתוקפך. יש מקשים למה לא תר' בעטפך והיא לא תתכן וגם יונתן תר'

לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי
כָבֵד מִמֶּנִּי׃ טו וְאִם־כָּכָה ׀ אַתְּ־עֹשֶׂה
לִּי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי׃ פ
טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי
שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו
וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ׃ יז וְיָרַדְתִּי

תרגום אונקלוס

לְסוֹבָרָא יָת כָּל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי יַקִּיר מִנִּי: טו. וְאִם כְּדֵין אַתְּ עָבֵיד לִי. קְטוֹלְנִי כְעַן מִקְטוֹל. אִם אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ. וְלָא אַחְזֵי בְּבִשְׁתִּי; טז וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה. כְּנוֹשׁ קֳדָמַי. שַׁבְעִין גּוּבְרָא מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל. דִּידַעְתָּא. (נ"י דִּידַעְתְּ) אֲרֵי אִנּוּן. סָבֵי עַמָּא וְסָרְכוֹהִי. וְתִדְבַּר יָתְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא. וְיִתְעַתְּדוּן תַּמָּן עִמָּךְ: יז.

ת"א אספה לי שבעים איש. יומא כח קידושין לב סנהדרין ז ח: והתיצבו שם. קידושין עו סנהדרין יז לו: וירדתי. עקרים מ"ג פ' י"א:

בעל הטורים

והחייב מחייב לבניו בס' דברים חילופס: (טז) אספה לי שבעים איש. כנגד שבעים נפש שירדו למצרים, וכנגד ע' אומות, וכנגד ע' שמות שיש להקב"ה. ואלו הן, אל, אלהים, אדני, אחד, אדון, אדיר, אהיה, אמין, אמת, אלך אפים, אחרון שאין מוסר מלכותו לאחר, אמונה, אשכול הכופר, ברוך, בורא, גדול, גאה, גואל, גבור, דגול, היודע. ועד, זוכר, חי, חסיד, חנון, חוקר, חסין, חכם, טוב, טהור עינים, ישר, יושב סתר, כבוד, מסתתר, מולא, נשגב, נצח, נותר חסד, נושא עון, נושא פשע נושא חטא, נוקם, נוטר, נקה, יושב קדם, סלה, סולח, עליון, עושר, עזוז, פודה, פוקד, צור, צבי, צבאות, קדוש, קנא, קרוב. רחום, רם, ראשון שלא קבל מלכותו מאחר, רב חסד. שומר, שופט, שלטון, שר. שוכן עד, תמים, תקיף.

וע' שמות של ישראל, ואלו הן, אשת נעורים, אילי הצדק, אלופים, אחים, אהובים, אום, אם, אישים, אפרים, אדירים אלילים, אגוז, איומה, אגודה. בנים, בני אל חי, בני אברהם, בני יצחק, בכור, בחורים, בתי, ברה, בעולה. גוי, גדול, גן נעול, גל נעול, גפן, העמוסים, וכשואים, זרע קדש, חכמים, טובים, יחידים, יקירים, ישראל, ישורון, יעקב, יוסף, יהודים, ילדים, ידידים. כלה, כנה, כרם, כהנים, משרתים, מלכים, מעין חתום, נחלת, נדיבים, נאוה, נער, נטע, סגולה, עליונים, ענוים, עדה, עברים, עבדים, עמים, פדוים, פזורים, צאן, צדיקים, קדושים, קנוים, רעים, רבים, שבטי יה, תמימים. ע"כ. ושבעים שמות לירושלים, תגין על ה"א דאספה לומר לך שיהיו בקיאין ובהירין בה' חומשי תורה:

רש"י

לאבותיו. אתה אומר לי לשאתם ג בחיקי: (טו) ואם ככה את עשה לי. תשש כחו של משה כנקבה ד כשהראהו הקב"ה הפורעניות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת אמר לפניו א"כ הרגני תחלה: ואל אראה ברעתי. ברעתם היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וזה אחד מתקוני סופרים ה בתורה לכינוי ולתקון לשון: (טז) אספה לי. הרי תשובה לתלונתך ו שאמרת לא אוכל אנכי לבדי. והזקנים הראשונים היכן היו והלא אף במצרים ישבו עמהם שנאמר (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל אלא באש תבערה מתו וראויים היו מסיני לכך דכתיב (שמות כד) ויחזו את האלהים שנהגו קלות ראש כנושך פתו ומדבר בפני ז המלך וזהו (שם) ויאכלו וישתו ולא רצה הקב"ה ליתן אבלות במתן תורה ופרע להם כאן: אשר ידעת כי הם וגו'. אותם שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים ח בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנא' (שמות ה) ויכו שוטרי בני ישראל עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן: ולקחת אותם. קחם בדברים אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום: והתיצבו שם עמך. כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו חביבין אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב"ה (ספרי): (יז) וירדתי. זו אחת ט מעשר ירידות הכתובות בתורה: ודברתי

שפתי חכמים

ג דקשה לרש"י דקרא הכי משמע כאשר ישא האומן את היונק על האדמה וכי אומן נושא את היונק על האדמה אשר נשבע, ומתרץ דעל האדמה וגו' קאי אשאהו בחיקך: ד דה"ל של קרא ואם ככה כ"ל שעתיד אתה לעשות כן לישראל: את עושה לי ר"ל ככנקבה עשית לי כלומר דאת אומרי' לנוכח לנקבה כמו שאומרים אתה לזכר והטעם מוכיח שיש פסיק בין ככה לאת דא"ל דקאי על לא אוכל וגו' כי אין הצער של התלונה גורם כ"כ רעה שיאמר הרגני נא הרוג אלא בשביל הפורעניות שהוא עתיד להביא על ישראל אמר זה: ה ר"ל כדרך סופרים כשכותבים ספרים מגיהין אותן דרך כתיבתן כך לוה הקב"ה למשה כשכתב התורה לתקן הלשון: ו דאל"כ מה ענין פרשה זו אצל פרשת התלונות הסמוכה לה: ז כך היו אוכלים ושותים ומסתכלים בשכינה: ח דאם ל"כ כיון דבכלל היו שוטרי העם למה לריך עכשיו למנותם: ט וא"ת ולמה מפרש רש"י זה יותר מכלם. וי"ל לפי שלא כתיב כאן עמידה

דעת זקנים מבעלי התוספות

עדה אלא סנהדרין שנא' ואם מעיני העדה: (טו) ואל אראה ברעתי. כי טוב לי למות מיד ולא נסיותי מתנונה והולך בידם: (טז) אספה לי שבעים איש. מהו לי ומהו איש ולא אמר אנשים אלא מיוחדים כביכול שיהו דומין לי שנאמר ה' איש מלחמה ושיהו דומין לך שנא' והאיש משה ענו מאד. וכן דרשי' בסנהדרין אתך בדומין לך. ד"א לי שיהיו מקיימין השמים והארץ שלי וז"ש סכ' שכונס בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה בשביל אגודה

שלי של סנהדרין מיוסדת הארץ ואם אין ארץ אין שמים. משל לפלטרין גדולים בנויה על ספינות כל זמן שהספינות מחוברות פלטרין שעל גבן עומדים נתנקו הספינות נפלו הפלטרין: אשר ידעת. כי הם שהוכו בשבילם במצרים כדאמר ויכו שוטרי בני ישראל שכל מי שמוסר עלמו ע' ישראל זוכה לגדולה ולכבוד ולרוח הקדש: (יז) וירדתי. מלמד שיום זה היה קביע לפני הק' ב"ה כיום מתן תורה שנא' כי ביום השלישי ירד ה' על הר סיני:

תפסיר הרס"ג

אן אסוסהם. בל הו ת'קיל עליי; (טו) ואן כנת אלזמתניה עקובה. פאגעלהא אמאתתי. אן וגדת חצ'אא ענדך. ולא ארא בלייתי; (טז) פקאל אללה למוסי. אגמע לי סבעין רגלא מן שיוך' בני אסראיל. אלד'ין תעלם אנהם שיוכ'הם וערפאהם. וכ'דהם אלי כ'בא אלמחצ'ר. ויקפון ת'ם מעד; (יז) חתי אתגלא

נוה שלום

(טו) ואם ככה את עשה לי, ואן כנת קד אלזמתניה עקובה, ואם כבר חיבתני מצד העונש לשאת את כל העם וגו' טוב לי שתענישני במות אם מצאתי

אבן עזרא

בך ועמך ואתך ואתה לשון זכר לבדו: (טו) הרגני. כמו המיתני זה עשה לי בצדקתך ובעבור פיוסי וזה טעם ואם מצאתי חן בעיניך: ואל אראה. עוד ברעה שאני בה ואין צורך לתקון הסופרים: (טז) אספה לי. מלה זרה ויתכן שהיתה כן בעבור אות הגרון וכן ערכה לפני התיצבה: ושוטריו. כי יש זקנים שבאו בימים ואינם ראוים להיותם שוטרים גם יש שוטרים ואינם זקנים: (יז) וירדתי. הכבוד יורד באש בתוך הענן: ודברתי אתך שם. וכאשר תשמע את הקול ישמעו גם הם: ואצלתי. כטעם אקח מאשר אצלך ודע כי הרוח כמו החכמה ואם תנתן מחכמת ראובן לשמעון לא תחסר חכמת ראובן רק נשארה כאשר היא

אבי עזר

במהרה עכ"ל) כיון דמסיים בעיני משה רע ובמה דמסיים פתח וכן לעיל פ' נשא בפסוק את חטאתו וכן רות א' ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה: (יד) (את לשון זכר ונקבה) ובעלי המסורת תפו טעמים ידועים במקום שנאמר במקרא את

רבינו בחיי

(טז) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו. שידעת הם זקני העם ושוטריו שלקו על הצבור במצרים מיד הנוגשים שהיו מצריים והשוטרים שלקו היו מרחמים עליהן ומקילים מהם עול העבודה והיו מוכין על כך ע"י הנוגשים שנאמר (שמות ה) ויכו שוטרי בני ישראל. כי הם יודעים

רמב"ן

היונק האב או האם ועל דעתי הכל מליצה באם וטעמו כמו האנכי הריתי את כל העם הזה ואנכי ילדתיהו והזכיר כן כי האשה תסבול צער גדול הבנים בזכרה מה שסבלה בהם מלידה ומבטן ומהריון ואמר אומן כי הוא אומן לא אמנת:
(טו) ואם ככה את עושה לי. תשש כחו של משה כנקבה שהראהו הקב"ה פורענות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת אמר לפניו אם כן הרגני נא הרוג לשון רש"י. ולא הבינותי זה שכנוי את כלפי מעלה הוא ועל דרך הפשט מנהג הלשון הוא גם בזכר את כרוב ממשח הסוכך. ועל דרך האמת אם ככה את עושה לי במדת הדין ידבר כמו שאמר ויחר אף ה' בם וכן ואת תדבר אלינו כנוי לאש הגדולה שתדבר דברי השם אלינו ושמענו מפיך ועשינו

מרפא לשון

ובחיקו ישא, ובתוקפיה מסובר רכיכין. יו) אשר ידעת, דידעתא, ובנ"י דידעת ועמ"ש בפ' ויצא כט ה'. יז) מן הרוח אשר עליך, מן רוחא. וכן מן הרוח אשר עליו אבל ויהי כנוח עליהם הרוח ותנח עליהם הרוח, רוח נבואה, תרגום. ובין כך ובין כך אין ביניהם חלוק, והטעם בשנים הראשונים שתרגם רוחא סתם לפי שנסמך להם פירושם בצדם שהוא אשר עליו ופשוט שהרוח אשר עליו היא רוח נבואה משא"כ בשנים האחרונים שאין להם פירוש הוצרך לפרש שהיא רוח נבואה והיא"ר ז"ל רצה לחלק ביניהם:

מסורת הקריאה

ולמה. מלעיל, עין בראשית ד' ו': (טו) עשה לי, הטעם בעי"ן והלמ"ד של לי בדגש: (טז) ויאמר ה', נמסר ט' בטעמא בספרא, ועין לעיל ג' מ': אספה לי, האל"ף בסגול והסמ"ך בשוא נח והפ"א רפי והלמ"ד בדגש: עמך. נמסר עליו י"ב בתורה, אבל

וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ
אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ
אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה
לְבַדֶּךָ׃ יח וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר
הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי
בְּכִיתֶם בְּאׇזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי
יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם
וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם׃
יט לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמָיִם
וְלֹא ׀ חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים
וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם׃ כ עַד ׀ חֹדֶשׁ יָמִים
עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם

תרגום אונקלוס

וְאִתְגְּלֵי. וַאֲמַלֵּיל עִמָּךְ תַּמָּן. וְאַרְבֵּי. מִן רוּחָא דַּעֲלָךְ וַאֲשַׁוֵּי עֲלֵיהוֹן. וִיסוֹבְרוּן עִמָּךְ בְּמַטּוּל עַמָּא. וְלָא תְסוֹבַר אַתְּ בִּלְחוֹדָךְ׃ יח. וּלְעַמָּא תֵּימַר. אִזְדַּמְּנוּ לִמְחַר וְתֵיכְלוּן בִּשְׂרָא. אֲרֵי בְּכֵיתוּן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר. מַן יוֹכְלִנַּנָא בִּשְׂרָא. אֲרֵי טָב לַנָא בְּמִצְרָיִם. וְיִתֵּן יְיָ לְכוֹן. בִּשְׂרָא וְתֵיכְלוּן׃ יט. לָא יוֹמָא חַד. תֵּיכְלוּן וְלָא תְּרֵין יוֹמִין. וְלָא חַמְשָׁא יוֹמִין. וְלָא עַשְׂרָא יוֹמִין. וְלָא עֶשְׂרִין יוֹמִין׃ כ. עַד יְרַח יוֹמִין. עַד דְּתִקוּצוּן בֵּיהּ. וִיהֵי לְכוֹן

ת"א ונשאו אתך. קידושין עו סנהדרין יז לו: עד חדש ימים. יומא מה תענית ה מגילה כ כט כתובות כז נזיר ה:

רש"י

ודברתי עמך. ולא עמהם: ואצלתי. כתרגומו י וארבי כמו (שמות כד) ואל אצילי בני ישראל: ושמתי עליהם. למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח ע"ג מנורה והכל מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום: ונשאו אתך. התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחנים וסרבנים: ולא תשא אתה לבדך. (ספרי) הרי תשובה למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי: (יח) התקדשו. הזמינו עצמכם י לפורענות וכן הוא אומר (ירמיה יב) הקדישם ליום הריגה: (כ) עד חדש ימים. זו בכשרים כ שמתמצין על מטותיהן ואח"כ נשמתן יוצאה וברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין שיניהם, כך היא שנויה בספרי. אבל במכילתא שנויה חילוף הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים יום והכשרים הבשר עודנו בין שיניהם: עד אשר יצא מאפכם. כתרגומו די תקוצון ל ביה יהא דומה לכם כאלו

שפתי חכמים

כמו באחרים: י וארבי ל' גדולה: י דאל"כ התקדשו ל"ל היה לו לומר אל העם תאמר למחר תאכלו בשר, ועוד מה הזמנה צריכה לאכילה אלא לפורעניות הכתוב בסוף שבאה עליהם ע"י אכילת הבשר: כ שמתמצין פי' שחולין: ל שתמאסו בו שיהא דומה

בעל הטורים

(יז) עמך. בגימ' יהו דומין: ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם. כי אני לא אבחרם ולא אתן מרוחי עליהם כי אני אמרתי כי אתה לבדך תשא אותם ואתה אמרת לא תוכל לשאת משא כל העם הזה באשר לך מי שישא עמך ותתן מרוחך עליהם לכן כתיב ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש אבל אלדד ומידד שלא היו מכלל השבעים נאמר בהם ותנח עליהם

רשב"ם

דומיהן פתחין. וכן מן ירד וירדתם: (כ) עד אשר יצא מאפכם. כתרגום: למה זה יצאנו ממצרים. שאמרתם זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים. לפי שאתם כפויי טובה תלקו. ואלו הייתם מתאוים בשר ולא נתרעמתם על יציאת מצרים לא הייתם לוקים כל כך כמו בשאר

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואצלתי מן הרוח אשר עליך. משל למלך שהיה לו פרדס נאה ושכר שומר לשמרו לימים א"ל השומר איני יכול לשמרו כלו לבד אלא הביא עוד אחרים שישמרו עמי, אמר לו המלך לך נתתי הפרדס לשמרו וכל שכר שמירתו נתתי לך ועכשיו אתה אומר להביא אחרים חייך שאיני נותן להם שכר שמירה משלי אלא מתוך שכר שנדרתי לך. א"ל הקב"ה למשה לך נתתי רוח ודעת לפרנס בני ולא הייתי מבקש אחרים ואתה אמרת לא אוכל לבדי, חייך לא יטלו משלי אלא ואצלתי מן הרוח אשר עליך ואעפ"כ משה לא חיסר כלום תדע לך שהרי לאחר ארבעים שנה אמר לו הקב"ה למשה קח את יהושע ונתת מהודך עליו שלא חסר ממנו כלום. משל לנר שהיה דולק והדליקו ממנו כמה נרות ואור דליקתו לא חסר: (יט) לא יום אחד וגו'. למה נאמר כל הפרטות הללו שכל אלו עולין כל הימים שנלעוו ישראל יום ויומים הרי שלשה וחמשה הרי שמונה ועשרה הרי י"ח ועשרים יום הרי ל"ח וחדש ימים מל"ט יום הרי ס"ז יום וכמנין זה יש שבתות וימים טובים בשנה הרי חמשים שבתות יש בשנת הלבנה שפולה שנ"ד ימים וד' מסתח וב' ימים משבועות וב' ימים מר"ה וא' של יוה"כ הרי כ"ט וד' מסכות הרי ס"ג וד' שבתות מחדש העבור הרי ס"ז ה"פ וקרי כלהו למתנא כל אותן הימים (שיאכל הימים) שיאכלו הבשר לא יהי' להם שום מום. ולי נראה לפרש לא יום לא יהי' לכם אכילה ביה"כ ולא בשני ימים של שבועות שהוא יום שמחה לפני, א"כ בשני ימים של ר"ה שהם יום זכרון לפני ולא בחמשה ימים שבין יה"כ לסכות ויום סכות בכלל שהם ימי שמחה לישראל על שנתכפרו עונותיהם ולא בעשי"ת ולא בעשרים יום הרי כ"א יום שלא יהיה להם בכ"א יום שישראל גומרין בהן את ההלל בגולה שהם ימי שמחה לישראל, ולכך כתיב יום ולא כתיב ימים כמו באחריתי: עד חדש ימים. כלומר אותה אכילה תהיה כמו חדש שנחרב בו הבית בראשונה ובשניה ואם נדונו בפרשה י"ל שרמז להם שידונו בפרשה כמו הבית שנא' וילא את בליון וע"כ צ"ל כן דליכא למימר שיאכלו מן הבשר חדש שלם דהא כתיב והבשר

תפסיר הרס"ג

ואכ'אטבך הנאך. ואפידהם מן אלנור אלד'י עלי וגהך ואגעלה עליהם. פיעאונונך פי סיאסה' אלקום. ולא תסוסהם אנת וחדך: (יח) וקל לאלקום. אסתעדו אלי ג'ד חתא תאכלון לחמא. לאגל מא בכיתם בין ידי אללה וקלתם. מן יטעמנא לחמא. וכאן אלאצלח לנא במצר. פיעטיכם אללה. לחמא תאכלונה: (יט) לא יום ואחד. תאכלונה ולא יומין. ולא כ'מסה ולא עשרה. ולא עשרין: (כ) אלא אלי אייאם שהר. אלי אן יכ'רג

נוה שלום

וכו'. (יז) מן הרוח, מן אלנור אלד'י עלי וגהך, מהאור אשר על פניך כמ"ש כי קרן עור פני משה. (יח) התקדשו, אסתעדו, ע"ל שמות יט י. (כ) מאפכם, מן אנאפכם מת'לא, ע"ד משל כלומר עד שתקוצו בו עיין רש"י ז"ל. לזרא, הזאלא, לחלשות כח וכחשות הגוף ומלשון רזה ורזון בהיפוך שכן נאמר בתהלים קו בענין תאוה זו וישלח רזון בנפשם, ותרגם ובעת' באלהזאל

חלק הדקדוק

נשאהו, מהרי"ב: יז) ואצלתי, תרגם וארבי, אע"פ שפירושו לשון הפרשה והבדלה אי אפשר לומר לשון מיעוט כלפי מעלה, ועל דרך זה אומרים בקדיש „יהא שמיה רבא" אע"פ שיַשם יה אינו אלא חצי השם שאי אפשר לומר מיעוט כלפי מעלה [ארחות חיים

אבן עזרא

והמשל בנר: (יח) התקדשו. נמצא לשבח ולגנאי לשון התקדש. וכן היקדש שהוא לשון טומאה: (יט) ולא יומים. כפל: חמשה ימים. כנגד אצבעות היד האוכלים: עשרה. כפל בשתי ידיו גם עשרים כמשל האומרים יאכל כל מה שיאכל באצבעות ידיו ורגליו. (כ) חדש ימים. פירשתיו שישוב ערך הלבנה באורה כאשר היתה וכן שנתים ימים: וטעם מאפכם. כי הריח באף ויצא הריח ממנו ולא ימצא: לזרא. באל"ף תחת ה"א כמו קראן לי מרא כי אותיות אהו"י מתחלפין וטעם לזרא הוא דבר זר נתעב לתולדת שלא הרגיל אדם בו:

אבי עזר

לזכר: (יח) (התקדשו נמצא לשבח ולגנאי וכו') וכן מלת נראה נמצא לרע ולטוב כמו אז תרצה הארץ והם ירצו את עונם

רבינו בחיי

להנהיג את העם ולסבול אותם. ונראה כי אע"פ שהזכיר עתה אספה

מסורת הקריאה

אין כאן מקומה רק שייכא על עמך שבפסוק שלאחר זה כי שם מקומה, ועין בראשית כ"א כ"ב: (יח) כי, נמסר עליו כ"ז בטעם פזר, ועין בראשית ל' ל', שם נמסר כ"ב בטעם פזר, וסימן במס"ר: (כ) עד אשר יצא. עד במהפך: למה זה, מלעיל והזי"ן בדגש:

רמב"ן

זכן את כרוב ממשח בכרוב השני ירמוז והמשכיל יבין: וטעם הרגני נא הרוג. שתשלח עלי הורגים בחרב כי טוב מותי אפילו בחרב אדם מחיים בצער הזה, ויתכן שהוא כמו המיתני וכן ואנשיהם יהיו הרוגי מות בהוריהם מוכי חרב מלחמה וכן ופחי בהרוגים האלה:

(טז) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. כבר הזכירו רבותינו כי שבעים אומות הן בשבעים לשון ויש לכל אחת מזל ברקיע ושר למעלה כענין שנאמר בדניאל ושר מלכות פרס וכתב אצל מלכי יון והוא שנאמר יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואמרו כי פרי החג ירמזו בהם ובפרקי ר' אליעזר אמר הקב"ה לשבעים מלכים הסובבים כסא כבודו בואו ונבלבל לשונם ולכן היה המספר ביורדי מצרים שבעים וצוה המספר הזה בשופטי ישראל כי המספר הזה יכלול כל הדעות בהיותו כולל כל הכחות ולא יפלא מהם כל דבר וכן במתן תורה ושבעים מזקני ישראל כי ראוי במספר השלם הזה שישרה עליהם כבוד השכינה כאשר הוא במחנה העליון כי ישראל צבאות השם בארץ כמו שנעשה ארון וכפורת ומשכן בדמות המשמשין במרום ונעשו הדגלים בדמיון המרכבה אשר ראה יחזקאל להשרות שכינה עליהם בארץ כאשר

לזרא יען כי־מאסתם את־יהוה אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים: כא ויאמר משה שש־מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים: כב הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את־כל־דגי הים יאסף

ת"א ויאמר משה שש מאות. סוטה יב: הצאן ובקר. חולין יז כז:

תרגום אונקלוס

לְתַקְלָא . חֲלָף . דְּקַצְתּוּן בְּמֵימְרָא דַּיְיָ דִּשְׁכִנְתֵּיהּ שָׁרְיָא בֵּינֵיכוֹן . וּבְכֵיתוּן קֳדָמוֹהִי לְמֵימַר. לְמָא דְנַן נְפַקְנָא מִמִּצְרָיִם: כא. נַאֲמַר מֹשֶׁה . שֵׁית מְאָה אַלְפִין גּוּבְרָא רַגְלָאָה . עַמָּא דַּאֲנָא בֵּינֵיהוֹן . וְאַתְּ אֲמַרְתְּ . בִּשְׂרָא אֶתֵּן לְהוֹן . וְיֵיכְלוּן יְרַח יוֹמִין : כב. הַעָן וְתוֹרִין . יִתְנַכְסוּן לְהוֹן הֲיִסַּפְּקוּן לְהוֹן . אִם יָת כָּל נוּנֵי יַמָּא . יִתְכַּנְשׁוּן

תפסיר הרס"ג

מן אנאפכם מת'לא. ויציר לכם הזאלא. לאגל מא זהדתם. פי נור אללה אלד'י פי מא בינכם. ובכיתם בין ידיה וקלתם. לם כ'רגנא מן מצר: (כא) קאל מוסי. סת מאיה' אלף רגל ראגל. אלקום אלד'י אנא פי מא בינהם. ואנת קלת. אעטיהם לחמא. יאכלונה שהרא: (כב) פמן אענאתהם. אג'נם ובקר תד'בח להם פתכפיהם. או גמיע סמך אלבחר . יחאש להם פיקנעהם:

נוה שלום

פי אגסאמהם ועיין ספורנו. (כא) רגלי, רגל ראגל, ביאור, וכ"ה כת"א ותיב"ע. (כב) הצאן ובקר, פמן אענאתהם אג'נם וכו', כלומר הנה דרכם להתלונן ולהתאונן וא"כ הצאן ובקר וכו' אם יספיק להם להסיר תלונתם מאחר שאינם שואלים בשר אלא לנסות כמ"ש וינסו אל בלבבם וכו' עיין ספורנו. יאסף להם, יחאש, לשון אסיפה בדרך

אבן עזרא

(כא) שש מאות אלף רגלי. ואין צורך להזכיר הפחותים. ורבים פירשו זאת הפרשה לטעמים רבים יש אומרים כי משה אמר מה שיאמרו לו ישראל בעת שישאלו מה הוא הבשר והתשובה שיאמר להם אין לכם צורך לשאול: (כג) היד ה' תקצר. ולא אדע למה הצרה הזאת רק הדבר כמשמעו כי משה לא ידע כי השם יחדש אות או מופת כי אם להצדיק נביאו כאשר אפרש: (כב) ומצא להם. כדברי המתרגם ארמית ומה נכבד דרש קדמוננו במלת ישחט על הבהמה ויאסף על הדג:

רבינו בחיי

לי כבר היו עם ישראל במצרים ע' זקנים כי מאז מיום שירדו למצרים שבעים נפש ונשתלחה הברכה בזרעם מנו עליהם שבעים זקנים להנהיגם וללמדם חקים ומשפטים צדיקים כי היו חכמים גדולים מקובלי האבות ויודעים כי שבעים נפש היו דוגמא ולכך מנו עליהם במצרים שבעים זקנים. והוא שכתוב לך ואספת את זקני ישראל והיו שבעים והם היו במתן תורה הוא שכתוב ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל. ומה שהזכיר כאן אספה לי שבעים איש היו אחרים שנבחרו עתה

רשב"ם

תלונות שיש מהם שלא לקו: (כא) ויאמר משה שש מאות אלף וגו'. צריך לפרש זה דוגמא שפירשתי לא יוכל העם לעלות אל הר סיני. אף כאן משה היה מתיירא על מה שאמר הקב"ה ואכלו חדש ימים וגם אמר והיה לכם לזרא ושאל מן הקב"ה אתה אמרת ואכלו חדש ימים והלא שש מאות אלף רגלי לבד הנשים והטף והלא כל צאנם וכל בקרם לא יספיק להם חדש ימים והיאך תקיים זה הדבר. או תכלה אותם וישארו מעט, ויסתפקו עד חדש שהרי אמרת והיה לכם לזרא או תעשה להם נסים להביא להם בשר ממקום אחר:

בעל הטורים

הלוה פי' הלוה מאת השם ולא משל משה וכשאמר לו יהושע כלאם אמר מי יתן כל עם ה' נביאים כאלו השנים בשת ה' אם רוחו עליהם ולא כשבעים הזקנים שאלל מרוחי ונתן עליהם: (כ) לזרא. באל"ף שמלאו בו כל מיני טעמים חוץ מאחד והוא טעמו של לויתן (כי עין לא ראתה וגו'): לזרא. בגימ' לחולי מעים: (כב) אם את כל דגי הים יאסף להם. פי' ימית להם לי

שפתי חכמים

להם כו': ם וזהו הוא ל' מזוב ומסרח כמו שהם הוא זוהם דאל"ף מתחלף בה"א כלומר שיזובו אותן מפיהם ואפם כלו' שלא יכלו אפי' להביט בו שילחיקוהו לגמרי יותר ממה שהיו מקרבין אותו תחלה: נ דאל"כ בקרבכם ל"ל: ם (כמ"י) אבל הילודים במדבר לא בכו שלא היו יכולים לומר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים ואע"ג דכתיב ויבכו גם בני ישראל אפ"ה ס"ל דלא בכו הילודים במדבר: ע הוי אומר לאן ובקר קשה משמעו לא המורים כלומר ואם על אותו דיבור נענש כ"ש בזה ולמה לא נפרע מזה. לפי כו':

רש"י

אכלתם ממנו יותר מדאי עד שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף: והיה לכם לזרא. (ספרי) שתהיו מרחקין אותו מ יותר ממה שקרבתם, ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש לשון שקורין לחרב זרא: את ה' אשר בקרבכם. אם לא שנטעתי שכינתי ביניכם נ לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים הללו: (כא) שש מאות אלף רגלי. לא חש למנות את הפרט שלשת אלפים היתרים, ור' משה הדרשן פירש שלא בכו אלא ם אותן שיצאו ממצרים: (כב) הצאן ובקר ישחט. (ספרי) זה אחד מארבעה דברים שהי' רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים הצאן ובקר וגו' הכל כמשמעו מי יספיק להם כענין שנא' (ויקרא כה) ומצא כדי גאולתו ואיזו קשה זו או (במדבר כ) שמעו נא המורים ע אלא לפי שלא אמר ברבים חסך לו הכתוב ולא נפרע ממנו וזו של מריבה היתה בגלוי לפיכך לא חסך לו הכתוב. רבי שמעון אומר ח"ו לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך מי שכתוב בו (שם יב) בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק לנו אלא כך אמר שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן לחדש ימים ואח"כ תהרוג אומה גדולה כזו הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו ותהי אכילה זו מספקתן עד עולם וכי שבחך הוא זה אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך השיבו הקב"ה ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי הטוב בעיניך

עניני בשר תאוה

(כא) ויאמר משה שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן להם וגו' הצאן ובקר ישחט להם וגו'. רבו הפירושים על מאמר זה של משה שאמר כזאת לפניו ית"ש, והנראה דהנה כבר נודע שבעשרה מאמרות נברא העולם, והקשו שמה והלא במאמר אחד יכול להבראות כו', והענין הוא שלא נודע כי במלך ב"ו כמה יקר הדבור מה שמוליא מפיו וכי רק ברמז מעט מה שמרמז נעשה הכל כל מה שלבו חפץ ואף כי הוא לריך פועלים ועניינים איך לעשות עכ"ז עד מהרה שאפשר להיות בידי אדם בלי ספק יעשה, אף כי מאמר המלך הקב"ה אלף אלפים ק"ו שמאמרו עושה כושס ונברא ונעשה הכל במאמר פיו, והנה באמת בכל הנסים מאז אמר הקב"ה שיהיה נס היה הדבר מורגש, בעת הדבר יצא מפי המלך הקב"ה כבר נברא ונעשה הדבר וכבר הבין הנביא במראה כל הענין טרם יצא הדבר בעולם, כמ"ש בהנבואה זכריה כמה פעמים מה שראה במראה הנבואה ענין הנבואה מה שבא אח"כ, אבל כאן כיון שראה משה רבינו שאף שאמר הקב"ה שלמחר יאכלו בשר מ"מ לא נשתנה הענין ולא נברא ולא נעשה שום דבר, ע"כ הבין שהוא ענין טבעי ולזה

דעת זקנים מבעלי התוספות

עודנו בין שיניהם וגו': (כא) ויאמר משה שש מאות. מקשים העולם היאך עולה על דעתו של משה לומר דבר זה וכי לא היה יודע שהיה בידו של הקב"ה להספיק שאלתם. ופי' הגאון רבי נסים דה"ק ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו כלומר עם לב הם ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים כלומר אמרת באף ובחמה כדכתיב עד אשר יצא מאפכם בשר אתן להם ביום אחד כדי לאכול חדש ימים: (כב) הצאן ובקר ישחט להם. כלומר על מה שאמרת להספיק ידעתי כי כל תוכל אבל מה שעל האדם לעשות מה יהיה וכי יוכלו בני אדם לאסוף ביום אחד לצורך שש מאות אלף רגלי עד חדש ימים ואם את כל דגי הים יאסף כלומר אם יהיו כל דגי הים כלודים במצודם ולא יהיו לריכים כי אם לאסוף כלום יכולין לאסוף ביום אחד

מרפא לשון

ואינו מוכרח. כג) היד ה' תקצר. המימרא דה' מתעכב. נ"א יתעכב, ועכבה זו אינו ל' שהייה כתר' ויתמהמה, ואתעכב. אבל הוא ל' מניעה כמו שת"י במלכים א' לא יעדרו דבר, לא מעכבין מדעם. כד) סביבות האהל, סחור סחור למשכנא. ה"ג דלא כנ"א סחרנות

מסורת הקריאה

(כא) ויאמר משה, ב' בטעם זרקא וסימן שש מאות, דין, בזאת תדעון (לקמן ט"ז כ"ח). ועין בראשית ב' כ"ג: (כב) הצאן, נמסר עליו לית רפה, ר"ל לית עוד מלת הצאן הה"א בח"פ והצד"י רפה זולת דין ושארא הה"א בפתח לבד והצד"י דגושה: (כד) ויעמד.

רמב"ן

היא שכינה בשמים והנה משה על גבי שבעים זקנים רמז לישראל שהוא גוי אחד בארץ וקבלו רבותינו כי כל סנהדרי גדולה היושבת בבית השם במקום אשר יבחר לשכנו שם כן יהיה מנינם שבעים והנשיא על גביהם כמשה רבינו והנה הם שבעים ואחד וכן האותיות בשם הגדול המפורש שבעים ושתים כנגד השרים והשם המיוחד שהוא אדון יחיד על כולם ולזה ירמוז הכתוב באמרו אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט כי השכינה עמהם להסכים על ידם ואמר הכתוב עד מתי תשפטו עול כי יזהיר בהם אחרי שהשם הנכבד עמהם בדבר המשפט איך לא תיראו ממנו להטות המשפט כטעם העם המכעיסים אותי על פני ואמר עוד אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם כי מספרכם כמספר שרי מעלה ואדון היחיד ואמרתי שתשבו מושב אלהים בארץ אכן כאדם תמותון כאדם הראשון שגורש ממקומו הנכבד ומת כך תתגרשו מבית השם ותמותו וכאחד השרים תפולו וכאחד השרים של מעלה הייתם ותפלו מן המעלה ההיא וכבר הזכרתי מן הענין הזה בסדר ואלה המשפטים:

לָהֶם וּמָצָא לָהֶם׃ פ כג וַיֹּאמֶר יְהֹוָה
אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהֹוָה תִּקְצָר עַתָּה
תִרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא׃ כד וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דִּבְרֵי
יְהֹוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי
הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל׃
כה וַיֵּרֶד יְהֹוָה בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו
וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־
שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ
עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ׃
כו וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם
הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד
וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים
וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה׃

תרגום אונקלוס

לְהוֹן הֲיִסְפְּקוּן לְהוֹן: כג. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. הֲמֵימְרָא דַיְיָ מִתְעַכַּב. כְּעַן תִּחְזֵי. הַיְעָרְעִנָּךְ פִּתְגָמִי אִם לָא; כד. וּנְפַק מֹשֶׁה. וּמַלֵּיל עִם עַמָּא. יָת פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ. וּכְנַשׁ. שַׁבְעִין גּוּבְרָא מִסָּבֵי עַמָּא. וַאֲקִים יָתְהוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא: כה. וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ. וְרַבִּי. מִן רוּחָא דַעֲלוֹהִי. וִיהַב. עַל שַׁבְעִין גּוּבְרָא סָבַיָּא. וַהֲוָת. כַּד שְׁרָת עֲלֵיהוֹן רוּחַ נְבוּאָה. וּמִתְנַבַּן וְלָא פָּסְקִין; כו. וְאִשְׁתְּאַרוּ תְּרֵין גּוּבְרִין בְּמַשְׁרִיתָא. שׁוּם חַד אֶלְדָּד. וְשׁוּם תִּנְיָנָא מֵידָד וּשְׁרָת עֲלֵיהוֹן רוּחַ נְבוּאָה. וְאִנּוּן בִּכְתִיבַיָּא. וְלָא נְפַקוּ לְמַשְׁכְּנָא. וְאִתְנַבִּיאוּ

ת"א ויתנבאו ולא. סנהד' יז: וישארו שני אנשים. שם שם:

תפסיר הרס"ג

(כג) פקאל אללה למוסי'. הל קדרה' אללה תקצר. אלאן תנצ'ר. איואפיכם כלאמי אם לא; (כד) פכ'רג מוסי'. ואכ'בר אלקום בכלאם אללה. וגמע. סבעין רגלא מן שיוכ'הם. ואוקפהם חואלי' אלכ'בא; (כה) פתגלא אללה פי אלג'מאם וכ'אטבה. ואפאד. מן אלנור אלד'י עליה. וכסא אלסבעין אלרגל אלשיוך'. פלמא אסתקר עליהם ד'אלך אלנור. תנבו ולם יחתאגו אלי עודה; (כו) ובקי' רגלאן פי אלעסכר. אסם אחדהמא אלדד. ואלת'אני מידד ואסתקרת עליהם אלנבוה. והמא מן אלמכתובין. ולם יכ'רגו אלי' אלכ'בא. בל תנבו פי אלעסכר:

נוה שלום

צידה. (כה) ויתנבאו ולא יספו, תנבו ולם יחתאגו אלי' עודה, חלה עליהם הנבואה ולא היו צריכים להיות נאצל עליהם אותו האור פעם שנית וכלומר

חלק הדקדוק

בפי' הקדיש, ע"ש]: כה) ויאצל, בנות האלף מענין אצל המזבח, מהרי"ב: כו) האחד אלדד, בפסיקתא יש כאן פסיק וכן בדפוסים, ובכל התיגאן

בעל הטורים

וינוס וימת ויאסף וזה הוא באסיפה בעלמא שגי לשו: (כה) כנוח. ב' במסרה, ויהי כנוח עליהם הרוח, ואידך כנוח כפות רגלי הכהנים. לומר לך שנחה עליהם השכינה כמו על הארון: (כו) ותנח. ב' במס', (עמ"ש בפרשת נח):

רשב"ם

(כו) בכתבים. שנכתבו לצאת אל האהל ולא יצאו

רש"י

שיד ה' תקצר בעיניהם יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפי' שעה אחת: (כג) עתה תראה היקרך דברי. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר אי אפשר לעמוד על הטפל פ מאחר שאין מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם סופן לדון אחריך אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו ואם אתה נותן להם דקה יאמרו גסה בקשנו חיה ועוף בקשנו דגים וחגבים בקשנו אמר לו א"כ יאמרו שקצרה ידי אמר לפניו הריני הולך ומפייסן אמר לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך הלך משה לפייסן (זה קאי גם לרש"י לעיל) אמר להם היד ה' תקצר (תהלים עח) הן הכה צור ויזובו מים וגו' הגם לחם יוכל תת אמרו פשרה היא זו צ אין בו כח למלאות שאלתנו וזהו שנאמר ויצא משה וידבר אל העם כיון שלא שמעו לו ויאסף שבעים איש וגו': (כה) ולא יספו. לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפורש בספרי. ואונקלוס תרגם ולא פסקין שלא פסקה נבואה מהם: (כו) וישארו שני אנשים. (ספרי) מאותן שנבחרו אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו: והמה בכתבים. במבוררים שבהם לסנהדרין ונכתבו כולם נקובים בשמות וע"י גורל לפי שהחשבון עולה לי"ב שבטים ששה ששה לכל שבט ושבט חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה אמר משה אין שבט שומע לי לפחות משבטו זקן אחד מה עשה נטל ע"ב פתקין וכתב על שבעים זקן ועל שנים ק חלק וברר מכל שבט ושבט ששה והיו ע"ב אמר להם טלו פתקיכם מתוך קלפי מי

שפתי חכמים

פ הטפל ר"ל ריב: צ ר"ל לעשות פשרה באת אפשר שלכך שלחך שאין בו כו': ק ס"ג וכתב על ע' זקן וב' מהן שניה חלק ר"ל ואח"כ נתן בקלפי ובללן יחד. וא"ת לא הי' לו ליטול רק י"ב ולכתוב על י' ו' זקנים ועל ב' ה' זקנים ומי שיעלה בידו שפק של ו' יברור מאותו שבט ששה כו', (ג"א) וטעמא י"ל א"כ אותו שבט שיעלה בידו פתק של חמשה יהיה בזיון לכל שבט כאלו לא בחר השם בכל השבט אבל עכשיו לא נתבזה רק אותו הזקן (עי'

אבן עזרא

(כג) היקרך. כמו ויקר מקרה: (כד) ויצא משה. מאהל מועד: (כה) ויאצל על דעתי מהבנין הכבד הנוסף: וי"ו ויתנבאו. כפ"א רפא בלשון ישמעאל: ולא יספו. פעם שנית וכן קול גדול ולא יסף ולא יסף עוד לדעתה ואין מדקדוק הלשון להיותו מגזרת פן תספו בכל חטאתם אמרו חכמים ז"ל שלקח משה מכל שבט ששה והנה שנים ושבעים ובעבור שאמר לו השם שבעים איש הניח השנים וזה נכון: (כו) והמה בכתבים. בתחלה: ולא יצאו. ממחנה

רבינו בחיי

מחדש כי אותן שבעים זקנים של מתן תורה מתו בתבערה כי היו ראויין לשליחות יד מסיני ולכך הוצרך לומר שיאסוף אותם מחדש ואסף אותן ע"י פתקין כמו שהזכירו רז"ל. ומה שאמר אשר אתה ידעת כי הם זקני העם כלומר שיהיו מכללם אותם השוטרים

דעת זקנים מבעלי התוספות

נאוכך חדש ימים: (כג) ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר. כלו' כמו שבידי להספיק כן בידי לאמוז בידם עד שיתקיימו דברי, וזש"ה ויטוש על המחנה וגו' וכאמתים על פני הארץ מגובה שלא היו צריכין אפי' להושיט יד. ד"א הלאן ובקר וגו' בודאי משה

עניני בשר תאוה

תמה מאד שאחרי שעם רב כמה לא יספיק להם בשר הטבעי, לזה השיב הקב"ה עתה תראה היקרך דברי היד ה' תקצר, ומה נכבד מאמר התרגום המימרא דה' יתעכב דהיינו שאף שלא נעשה הדבר לא יתאמר אף כרגע, וע"כ עתה תראה היקרך

חומת אנ"ך

(כו) אלדד ומידד מתנבאים במחנה. פירש הרב מהרח"א ז"ל דעושים הכנה שתשרה עליהם נבואה ע"ש ויש לדקדק אלדד ומידד מאי סברי לעשות הכנה להכין עצמם והלא איכא משום לתא דמורה הלכה בפני רבו. ונראה דאלדד ומידד סברי דמשה רבינו ע"ה ענותן הוי ומוחל ויש ראיה ומופת לזה דאם בא להם הנבואה ודאי ליכא שום סרך איסור דאם היה בהדבר איסור משמיא לא אסכימו למיהב להו רוח נבואה. וז"ש משה רבינו ע"ה כי יתן ה' את רוחו עליהם כלומר כיון דה' יתן רוחו ודאי ליכא איסור. וכן יש לפרש מ"ש פ"ק דמגילה על חולדה היכי יותנבאה במקום ירמיה ומשני חולדה קרובת יר' ולא מקפיד עלה כלומר היכי מתנבאה שעושה בעצמה הכנה להתנבאות. ומשני דקרובת ירמיה וכו' כלו' דיש לך לומר דשרי ולכך היתה

מסורת הקריאה

נמסר עליו ד' וכל ד"ה דכותיה במ"ז. ר"ל ד' כתיב ויעמד המ"ם בצירי ושארא המ"ם בחולם, וסימן א' דין. ב' ויעמד את פניו (מ"ב ח' י"א) ג' רוח סערה (תהלים ק"ז כ"ח) ד' אהדים תחתם (איוב ל"ד כ"ד) וכל ד"ה דכותיה בצירי במ"ז בחולם וסימן במס"ג מלכים שם ואיוב שם: (כה) ויאצל. האל"ף נחה, כן נמסר עליו לית ויתר אל"ף והוא חד מן מ"ח מלין נסבין אל"ף באמצע תיבותא

נחל קדומים

כו (כג) שם האחד אלדד ושם השני מידד הרמ"ע ממהר"י סרוק זכרם לברכה כתב דבאו בגלגול תרי אלמי בימי רבי פ"ק דחגיגה ורבי בעא רחמי עלייהו ע"ש. ויש לרמוז כי שתי אותיות ראשונות אלדד מידד הוא אלמי. ה' את רוחו ר"ת גי' רבי עם הכולל. ואפשר דנתקיימה בצד מה קללת יהושע אדוני משה כלאם אותיות כאלם:

מרפא לשון

וכן סביבות המחנה דלקמן סחור סחור תרגום, אבל בפ' וארא סביבות היאר מתר' סחרנות וצ"ל מה חילוק יש ביניהם, ונר' דסח' סח' ר"ל סביב לגמרי, אבל סחרנות ר"ל סביב במקצת ולזה תר' כאן סחור סחור לפי שהעמידם שלושים בצפון ושלושים בדרום ועשרה במערב שבאופן זה היו סביבות האהל לגמרי, וכן סביבות המחנה דלקמן תר' סחור סחור לפי שהיה השלו לרוב ובזה היה ממלא כל היקף המחנה, אבל סביבות היאר א"א שיחפרו סביבות היאר לגמרי כמין חריץ אלא באר כאן ובאר כאן ולזה תר' סחרנות שהוא בהיקף קצת, וכן יש לפרש כל כיוצא בזה כמו ומדדו אל הערים אשר סביבות החלל דמתרגם סחרנות דהיינו לאו דוקא סביב לגמרי אלא אפילו ג' וד' עיירות.

כז וַיָּ֣רָץ הַנַּ֔עַר וַיַּגֵּ֥ד לְמֹשֶׁ֖ה וַיֹּאמַ֑ר אֶלְדָּ֣ד וּמֵידָ֔ד מִֽתְנַבְּאִ֖ים בַּֽמַּחֲנֶֽה׃
כח וַיַּ֜עַן יְהוֹשֻׁ֣עַ בִּן־נ֗וּן מְשָׁרֵ֥ת מֹשֶׁ֛ה מִבְּחֻרָ֖יו וַיֹּאמַ֑ר אֲדֹנִ֥י מֹשֶׁ֖ה כְּלָאֵֽם׃
כט וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ מֹשֶׁ֔ה הַֽמְקַנֵּ֥א אַתָּ֖ה לִ֑י וּמִ֨י יִתֵּ֜ן כָּל־עַ֤ם יְהוָה֙ נְבִיאִ֔ים כִּֽי־יִתֵּ֧ן יְהוָ֛ה אֶת־רוּח֖וֹ עֲלֵיהֶֽם׃ שביעי

תרגום אונקלוס

(נ"י וְאִתְנַבִּיו) בְּמַשְׁרִיתָא: כז. וּרְהַט עוּלֵימָא. וְחַוִּי לְמֹשֶׁה וַאֲמַר. אֶלְדָּד וּמֵידָד. מִתְנַבַּן בְּמַשְׁרִיתָא: כח. וַאֲתֵיב יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן. מְשׁוּמְשָׁנֵיהּ דְּמֹשֶׁה. מֵעוּלֵימוּתֵיהּ וַאֲמַר. רִבּוֹנִי מֹשֶׁה אֱסַרְנוּן: כט. וַאֲמַר לֵיהּ מֹשֶׁה. הֲקִנְאָתִי אַתְּ מְקַנֵּי. רְעֵינָא פוֹן. דִּיהוֹן כָּל עַמֵּיהּ דַּיְיָ נְבִיּין. אֲרֵי יִתֵּין יְיָ. יָת רוּחַ נְבוּאָתֵיהּ

תפסיר הרס"ג

(כו) פחאצ'ר אלג'לאם. ואכ'בר מוסי וקאל. אלדד ומידד. מתנביין פי אלעסכר: (כח) פאגאבה יהושע אבן נון. כ'אדם מוסי. מן תלאמיד'ה וקאל. יא סיידי יא מוסי אחבסהמא: (כט) קאל לה מוסי. הל תג'אר לי. לית צאר גמיע אמה' אללה אנביא. באן יגעל מן נורה ונבוותה עליהם:

נוה שלום

שלא פסקה נבואה מהם. (כח) מבחריו, מן תלאמיד'ה, כלומר משרתו המובחר

אבן עזרא

ישראל אל אהל מועד: (כז) וירץ הנער. בה"א הוא הנודע לשרת משה חוץ מיהושע כי שרות יהושע איננו כשרות כל נער: (כח) מבחוריו. י"א שפירושו מבחרותו והטעם שלא אמר כדברי זקן ויש מדביקים מבחוריו עם משרת משה והטעם ששרת אותו מיום שהיה בחור וזה איננו נכון כי זה המעשה היה בשנה השנית והנכון בעיני שהוא מבחוריו הוא מהמובחרים לשרת משה כי אחרים יש עמו ודע כי מלת בחור בלשון רבים פעם תשתנה ופעם לא תשתנה וכן מלת סריס אולי הם שני משקלים: כלאם. נפתח הלמ"ד בעבור אות הגרון הבא אחריו: (כט) ונפתחה ה"א המקנא. והיה ראוי להיותו בשו"א ובפת"ח ובעבור היותו תחת המ"ם שוא נע ושני שואים נעים לא יתחברו לעולם: ומלת מי יתן. כשואל חפץ בדבר כאומר מי יתן לי זאת השאלה והחפץ:

רבינו בחיי

שהיו במצרים שהיו לוקין על הצבור ומיום שירדו למצרים שבעים נפש לא חדל המספר הזה מישראל לא במדבר ולא בבית ראשון ושני:

ודע כי היו שבעים זקנים ומשה על גביהם ועמו היו ע"א בדוגמת שבעים שרים של מעלה שהם שרי שבעים אומות והקב"ה עליון על כלם ועמו הם, ע"א ובמספר הזה היו יורדי מצרים ועם יעקב ע"א גם הסנהדרין בבהמ"ק היו שבעים והם הנקראין סנהדרי גדולה ועם הנשיא שעל גביהן הם ע"א.

בחל קדומים

כט (כד) המקנא אתה לי. כלומר אני מוחל חלקי אבל חלק ה' אינו מחול ומשום הכי אמרו פ' הדר דלא היה לו בן ובזה מתישב מה שקשה ממ"ש פ"ק דמגילה גבי חולדה קרובת ירמיהו והות ולא מקפיד עלה ומהא למד בהגהות אשרי פ' הדר דשרי להורות אי לא מקפיד רבו וק' מהא דיהושע וממ"ש פ' הדר על אלעזר דאמר פ' גיעולי מדין דמורידין אותו מגדולתו. וממ"ש דנדב ואביהוא נתחייבו על שהורו הלכה ועמ"ש במשג"ב דף פ"ט. ועתה נראה דאפשר לומר לש"ס דכל הני דאיענוש היינו דאע"ג דמשה לא קפיד מ"מ איכא חלק ה' ומשו"ה נענשו דהמורה הלכה הוא חוטא לרבו וחוטא לה' שציוה לכבד רבו ואם רבו הוא קרוב או אינו מקפיד

מרפא לשון

כו) ויתנבאו ולא יספו, ומתנבן ולא פסקין. תר' יספו ל' כריתה והפסק כמו האף תספה וכן קול גדול ולא יסף, ורש"י ז"ל כ' בשם ספרי ולא יספו לא נבאו אלא אותו היום בלבד, ולכאורה נראה דהספרי פליגי על התר' אמנם מדברי הגמ' סנהדרין ה' מוכח דלא פליגי דגרסינן התם אמר מר כל הנביאים נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו מנלן דפסקו אילימא מדכ' ויתנבאו ולא יספו אלא מעתה קול גדול ולא יסף הכי נמי דלא אוסיף הוא אלא דלא פסק הוא אלא הכא כתיב ויתנבאו התם כתיב מתנבאים עדיין מתנבאים והולכים, הנה מבואר מזה דלעולם ולא יספו צריך להיות פירושו כתרגומו ולא פסקין וכמו קול גדול ולא יסף שתר' ולא פסיק ולא יתכן להיות כמו ולא יסף עוד לדעתה שא"כ כמו שטר ושוברו עמו אלא דמפני שאמר הכ' בשבעים זקנים ויתנבאו

ת"א מתנבאים. שם: ויען יהושע. עירובין סג סנהדרין יז: ומי יתן כל עם ה' נביאים. שם:

רשב"ם

(כח) מבחוריו. מנעוריו כמו בחרותיך אבל על כן על בחוריו לא ישמח ה' הם האנשים הנקראים בחורים: כלאם. כמו ויכלא הגשם. אוסרם ומונעם מן השוק ותנם בבית הכלא. א"ת ה"ע גורם לומר כלאם. כמו שמענו אדני. ימצאהו בארץ

בעל הטורים

(כז) מתנבאים. קרי ביה מת נביאים שהיו אומרים משה מת ויהושע מכנים ישראל לארץ: מתנבאים נוטריקון מש"ה תמו"ת נפש"ו בנ"ן אנהי"ם יהוש"ע מכני"ם:

רש"י

שעלה בידו זקן נתקדש ומי שעלה בידו חלק א"ל המקום לא חפץ בך: (כז) וירץ הנער. י"א גרשום בן משה היה: (כח) כלאם. (סנהדרין ו) הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם, (ספרי) ד"א תנם אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים משה מת יהושע מכניס את ישראל לארץ: (כט) המקנא אתה לי. הקנאי אתה לי הקנאתי אתה מקנא: לי. כמו בשבילי כל לשון קנאה אדם הנותן לב על הדבר או לנקום או לעזור אנפרמנ"ט בלע"ז א אוחז בעוב

שפתי חכמים

בקל"מ) מה שהקשה עוד: ר מדכתיב הנער משמע הידוע ואין ידוע יותר מגרשום שהוא בנו בכורו של משה: ש ר"ל שנבואה כלה מעליהם לפי שאין שכינה שורה על האדם מתוך אבילות ועוצב, וכן מצינו גבי יעקב ותחי רוח יעקב אביהם ופי' רש"י שרתה עליו שכינה: ת הא דפרש"י לעיל בפ' בשלח גבי בתר לנו אנשים כו' כלאם כלם מן העולם חייבים הם כלייה וצ"ל היינו לפי ד"א דהכא שפירש תנם לבית הכלא וגו' דהיינו כלייה שמכנים אותו לכיפה: א אוחז בעובי המטה ומלאה א"ע כאלו הוא לבדו ישא את המשא כן נותן זה לב על הדבר לנקמה:

עניני בשר תאוה

דברי. והיינו ברגע הלז תראה אם יקרך דברי, והיינו שתיכף ברגע זו יהיה נעשה הכל מוכן: (כח) ויען יהושע בן נון וגו' אדני משה כלאם וגו' המקנא אתה לי וגו'. כונת דבריהם וכוונתם נוכל לומר שהיה ע"ד שכתב הר"ן ז"ל בדרושים שלו כי מה שאמר הקב"ה שילאו משה ואהרן ומרים שלשתן ביחד, ומשה לבדו, לפי שהיה קשה על אהרן ומרים לקבל שפע הנבואה פתאום, לפיכך הולרך שילטרף משה עמהם, כי בהיות הנבואה שופעת על משה כראוי ומוכן לכך נמשך השפע לאהרן ומרים אף שלא היו ראוים בעת ההיא וכתב כי גם בשבעים הזקנים היה קשה עליהם לקבל שפע הנבואה לעצמם אבל מלד שהיה שופע על משה מזה נמשך האצילות ושרידי השפעות הנבואה עליהם ג"כ וזה שאמר הקב"ה למשה וירדתי ודברתי עמך ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, ולפ"ז אלדד ומידד שלא באו אל משה לאהל מועד ומתנבאים במחנה א"כ הורו שלא קבלו נבואתם ע"י משה רק הם מעצמם יכלו לקבל שפע הנבואה כמשה רבינו, ע"כ אמר יהושע למשה אדני משה כלאם, כי יהושע סבר כמו האש הגדולה מכבה האש הקטנה הסמוכה אליה, כי האש הגדולה מושכת אליה האש הקטנה, כן השפעתו הגדולה של נבואת משה תמשוך אליה השפעת נבואתם של אלדד ומידד, אשר השפעתם בעת קטנה בכנותה מנבואת משה, ותתבטל נבואת אלדד ומידד. וע"ז ענה לו משה המקנא אתה לי מי יתן והיה כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם, והיינו שיהיו מוכנים מלד עלמם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

היה יודע שיש כח ביד הקב"ה להספיק אלא ה"ק אתה אסרת להם בשר תאוה כ"א ע"י הקרבת קרבן אל פתח אהל מועד ואין כאן אלא שלשה כהנים אהרן ובניו וא"כ המורח מהם יבא לידי נותר שלא יספיקו לאכול הכל: אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם. בניחותא כלומר אם היו שואלים דגים ואתה היית מספיק להם ניחא שאין בהם קרבן אבל בשר שאמרת ליתן להם דמשמע מאתן ובקר קשיא לפי שלריכין לעשות מהם קרבן. ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר עתה תראה שאתן להם בשר ולא יצטרכו לקרבן, וזהו השלו שאין מביאין ממנו קרבן: (כז) וירץ הנער. זה גרשם. ויגד למשה אלדד ומידד אחי משה היו כי כשנתנה תורה ונאסרו על העריות פרשו כלם שנא' וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו ודרשינן על עסקי משפחותיו, וגם עמרם אבי משה פירש מיוכבד שהיתה אשתו ונשא אשה אחרת והוליד ממנה אלדד ומידד אלדד אל דוד מידד מי דוד כלומר חלוף דוד. ומצאתי קונטרים מר' עמרם מר' שהיה מארץ ישראל אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם. וי"א אלדד הוא אלידד בן כסלון מידד הוא קמואל בן שפטן. ואיתמר במדרש ר' תנחומא שלפי שמיעטו עלמן זכו להיות יתרים על הזקנים ה' דברים הזקנים לא נתנבאו עד למחר שנאמר ואל העם תאמר התקדשו למחר אבל אלו מתנבאים מה שעתיד להיות לסוף מ' שנה שנתנבאו משה מת ויהושע מכנים את ישראל לארץ. וי"א שנתנבאו על מפלת גוג ומגוג הזקנים לא נכנסו לארץ והם אלידד בן כסלון וקמואל בן שפטן נכנסו לארץ. הזקנים לא נתפרסו שמותן ואלו נתפרסו שמותן. הזקנים נפסקה מהם נבואתם שהיתה משל משה שנא' ואצלתי מן הרוח אשר עליך הללו היתה נבואתם משל הקב"ה שנא' ותנח עליהם הרוח ולא היו אצל משה א"כ נבואתם משל הקב"ה היתה ולא פסקה שנא' אלדד ומידד מתנבאי' במחנה דמשמע מתנבאים והולכין, כך מסיק בפ"ק דסנהדרין. ותימה לי היאך אפשר לומר שהיו אחי משה והם אלידד בן כסלון שהיה ממטה בנימין ומידד הוא קמואל בן שפטן שהוא ממטה אפרים, וצ"ל דמאן דאית ליה הא לית ליה הא: (כח) ויאמר אדני משה כלאם. פשט. לפי שאמר הקב"ה ע' איש בלבד יהיו נביאים והיה הנער סבור שהיו ע' בלא אלדד ומידד וא"כ נביאי שקר הם ולכך אמר כלאם: (כט) ויאמר משה מי יתן את כל עם ה' נביאים וגו'. כלומר שמא נביאי אמת הן כי הע' שאמר הקב"ה היו מן הרוח אשר עלי כדכתיב ואצלתי מן הרוח אשר עליך אבל מרוחו של הקב"ה שמא אלה נתנבאים. ובפ"ק דסנהדרין מסיק בשלמא למ"ד משה מת היינו דכתיב אדני משה כלאם אלא למ"ד על עסק שלו היו מתנבאים שהיו אומרים עלי שלו ולמ"ד נמי על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאים אמאי כלאם ומשני

חומת אנ"ך

מכינה עלמה ואם תשרה עליה רוח נבואה ממילא רוואה דשריותא היא והאי טעמא דקרובת ירמיה טעמ' תרילא הוי ודוק: (כט) המקנא אתה לי. תרגם בתרגום המיוחס ליהונתן ז"ל ואמר ליה משה בגלל דאתנבו עלי דאנא מתכנש מן עלמא ואנת משמש בתראי אנת מקנא ליה רעינא פון דיהון כל עמא דה' נביאין וכו' ע"ש והנה בש"ס פ"ק דסנהדרין דף י"ז אמרו בשלמא למ"ד הנך תרתי היינו דכתיב מי יתן אלא למ"ד משה מת מינח הוה ניחא ליה לא סיימוה קמיה. ולפום ריהטא נראה דהכי פירושו לא סיימוה קמיה דלא אמרו אלא משה מת ולא אמרו ענין יהושע ואמטו להכי לא קפיד. וכפי התרגום הנזכר כבר משה ידע מילתא דיהושע דקאמר דאנא מתכנש ואנת משמש מן בתראי וקשה קושית הש"ס מינח הוה ניחא ליה. ואפשר ליישב דעת התרגום דלא אמרו כל הנבואה דיהושע מכניסם לארץ ומנחילם את הארץ וכמו שתרגם בסמוך נבואתם אלא אמרו דמשה מת ויהושע ישמש תחתיו ולא עוד והא לא איכפת ליה למשה דלא ס"ד שלא ימות כלל אך היה רוצה להכניסם ולהנחילם א"י ואחר כך ימות ואם יהושע ישמש אחריו

מסורת הקריאה

ולא קריין וסימן במס"ר: (כט) ומי יתן. ב' בטעם ואסירה את אבימלך

ל וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא
וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לא וְרוּחַ נָסַע ׀ מֵאֵת
יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־
הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם
כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם
עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ׃ לב וַיָּקָם הָעָם כָּל־
הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכֹל ׀ יוֹם
הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־הַשְּׂלָו
הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים
וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת
הַמַּחֲנֶה׃ לג הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם
טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָעָם וַיַּךְ
יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד׃ לד וַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת
הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם

תרגום אונקלוס

עֲלֵיהוֹן: ל. וְאִתְכְּנֵישׁ מֹשֶׁה לְמַשְׁרִיתָא. הוּא וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל: לא. וְרוּחָא. נְטַל מִן קֳדָם יְיָ. וְאַפְרַח שְׂלָיו מִן יַמָּא. וּרְמָא עַל מַשְׁרִיתָא כְּמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא. וּכְמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא. סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא. וּכְרוּם תַּרְתֵּין אַמִּין עַל אַפֵּי אַרְעָא: לב. וְקָם עַמָּא. כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לֵילְיָא. וְכָל יוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי. וּכְנַשׁוּ יָת שְׂלָיו. דְּאַזְעַר. כְּנַשׁ עַשְׂרָא דְּגוֹרִין. וּשְׁטַחוּ לְהוֹן מַשְׁטְחִין. סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא: לג. בִּשְׂרָא. עַד כְּעַן בֵּין שִׁנֵּיהוֹן. עַד לָא פְּסַק. וְרוּגְזָא דַּיְיָ תְּקִיף בְּעַמָּא. וּקְטַל יְיָ בְּעַמָּא. קְטוֹל סַגִּי לַחֲדָא: לד. וּקְרָא. יָת שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא הַהוּא קִבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי. אֲרֵי תַמָּן קְבַרוּ. יָת עַמָּא דְּשַׁאִילוּ:

ת"א ורוח נסע. מליעא סו: ויאספו את השליו. חולין כז: וישטחו להם. יומא עה: הבשר עודנו. שם:

בעל הטורים

(לא) ויגז ב' במסורה, ויגז שלוים, ואידך ויגז ראשו באיוב. וזה הוא שים במדרש יותר ממה שהרג בהם השליו ע"י אכילה הרג בהם ע"י ירידה ונפילה שנפל על ראשם כשם שנא' באיוב ויגז ראשו והיה מתאבל על בניו שנפל עליהם הבית כך בכאן היו מתאבלים על אותם שמתו מנפילת השליו. כתיב שלוים וקרי שלוים שלוים לצדיקים ושלוים לרשעים שהיה להם

רש"י

המשה: (ל) ויאסף משה. מפתח ב אהל מועד: אל המחנה. נכנסו ג איש לאהלו: ויאסף. לשון כניסה אל הבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך. ואב לכולם (תהלים לט) יצבור ולא ידע מי אוספם מלמד שלא הביא עליהם פורעניות עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו (ספרי): (לא) ויגז. ויפריח וכן (תהלים ל) כי גז חיש וכן (נחום א) נגוזו ועבר: ויטש. ויפשט כמו (שמואל א ל) והנם נטושים על פני כל הארץ (יחזקאל כט) ונטשתיך המדברה: וכאמתים. פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו ד של אדם כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה ולא ז לשחות (ספרי): (לב) הממעיט. מי שאסף פחות מכלם העצלים והחגרים אסף עשרה חמרים: וישטחו. עשו אותן משטיחין משטיחין: (לג) טרם יכרת. כתרגומו עד לא ו פסק. ד"א אינו מספיק לפוסקו בשיניו עד שנשמתו

שפתי חכמים

ב מפני שמשמעות ויאסף וגו' מורה שהיה חוץ למחנה שהלך לשם מפתח אהל מועד שהוא מחנה שכינה והוא חוץ מן המחנה שלו שהוא מחנה לויה: ג דק"ל דקרא משמע ויאסף משה אל המחנה הוא וזקני ישראל שהכל הולכים עמו למחנהו דהיינו מחנה לויה וכי ע' סנהדרין היו הכל לוים אלא נכנסו כו': ד דק' לרש"י אם שוכבים זה על זה כמשמעו א"כ מתים התחתונים: ה פי' לא למעלה יותר מדאי כדי שלא יצטערו בלקיטתן: ו פי'

דעת זקנים מבעלי התוספות

לאו אורח ארעא דהוי כתלמיד המורה הלכה בפני רבו כמי שהיו צולין ליטול אומנתו של משה ממנו. ועוד מסיק בשלמא למ"ד הני תרתי היינו דכתיב מי יתן את כל עם ה' נביאים אלא למ"ד משה מת מאי מי יתן ומשני לא סיימוה קמיה מאי כלאם הטל עליהם לרכי לצור והם כלים מאליהם: (לג) הבשר. פשט, כלומר אחר שהספיק הבשר נבלע כדי שלא יאמרו לא נגעם אלא לפי שלא היה בידו יכולת למלאות משאלותם. ואיתמר במדרש תהלים גבי ויהרוג במשמניהם כלומר השמנים והבריאים באותן שאלו שלא כהוגן מתוך כרס מלאה אבל כחושין היו יכולין לומר שמאלים כדי להבריא עצמן. ואיתמר בפ"ב דכתובות כתיב הבשר עודנו בין שניהם וכתיב עד חדש ימים הא כילד בינונים כדונין נאלתר רשעים מלטערין והולכים עד שלשים ימים:

תפסיר הרס"ג

(ל) פלמא אנצ'ם מוסי אלי אלעסכר. הו ושיוך' בני אסראיל: (לא) והבת ריח מן ענד אללה. וקטעת סלוי מן אלבחר. ואלקתה עלי אלעסכר שביה כמסיר יום ימנה ויסרה חואלי אלעסכר. וארתפאעה מן אלארץ' ד'ראעין: (לב) פקאם אלקום. באקי יומהם ולילתהם. וטול נהאר ג'דהם. פגמעו אלסלוי. אקלהם. גמע עשרה אנאביר. פסטחוה לחם סטוחא. חואלי אלעסכר: (לג) ואלחם בעד בין אסנאנהם. קבל אן ימצ'ג'וה. אד' אשתד ג'צ'ב אללה עליהם. פצ'רבהם צ'רבה עצ'ימה גדא: (לד) וסמא ד'אלך אלמוצ'ע קבור אלשהוה. לאנהם דפנו הנאך. אלקום

נוה שלום

בתלמידיו. (ל) ויאסף, פלמא אנצ'ם, תחלת דבור. (לא) ורוח נסע, הבת ריח, נשבה רוח ודבק לשלפניו. שלוים, סלוי' (אלסלוי' טאיר אביץ' כאלסמאני). יום כה, יום ימנה. יום כה, יום יסרה, וכן תרגם שמות ב יב. (לב) חמרים, אנאביר, צבורים, וקרוב לת"א. (לג) טרם יכרת, קבל אן ימצ'ג'ונה, קודם

חלק הדקדוק

אין כאן פסיק: לא) יום כה, בדפוסים יש כאן פסיק, ובפסיקתא לא הוזכר, בכל התיגאן אין פסיק: לד) מכה רבה מאד, תיבה רבה בטפחא בכל התיגאן והמארכה בתיבת מכה, וכ"כ

אבן עזרא

(ל) ויאסף משה. הלך בלווי עם הזקנים לחלוק להם כבוד: (לא) ורוח נסע. יום שני: ויגז. כרת כמו גזי נזרך ומגזרתו גז צאנך: וטעם ויגז. שהיו בשפת הים רבים כחול והנה גזז מהם ומלת ויגז מפעלי הכפל כמו ויחם בשר הילד: ויטש. כמו ויפרוש והטעם כדבר נטוש אין כח בו לסור וכן והנם נטושים על פני כל הארץ: סביבות המחנה. בלבד גם הטעם שהיה כאמתים בכל מקום גבוה או שפל: (לב) וישטחו. כמו ויפרשו וכן שטחתי אליך כפי ואם הם שני בנינים: (לג) מכה רבה. דבר היה: (לד) ויקרא.

נחל קדומים

חלק רבו מחול אך חלק ה' נשאר ומשו"ה נענשו כל הני. אך בחולדה דלא היתה הוראה ממש בעצם אלא מעין דוגמא כי הנבואה דברה בהא ליכא אלא חלק ירמיה ושרי ונתישב הש"ס. אך על הגהות אשרי ק' דהוא למד להוראה בפני רבו. הן אמת שפיים הג"א וקצת גמגום יש אך דוחק לומר דטעמא מושם חלק ה' ואכמ"ל ודוק הטב כי קצרתי ועמש"ל ריש שמות ובמקומות אחרים: (כה) ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם. הראשונים פירשו כי יתן את רוחו כביכול ולא יאצל מן הרוח אשר עלי ועמ"ש אני בענייי בקונט' פני דוד. ואפשר עוד לומר דידוע משה זכה לבחינת נר"ן חיה והקב"ה אמר ואצלתי מן הרו"ח אשר עליך מבחי' הרוח ולא יזכו להאציל מבחינת נשמד וכ"ש מבחינת חיה. ולז"א דמאחר דגזר דנבואת ע' זקנים יהיה מבחינת הרוח ולא מלמעלה. לפחות יהיה מבחינת רוחו כביכול עליהם. ועוד יש לפרש ואין כאן מקומו:

מרפא לשון

ובאלדד ומידד אמר מתנבאים לימד שנבואת אלדד ומידד האריכה ומן יותר א"נ כמו שפירש הרא"ם ז"ל דהע' זקנים לא היו מתנבאים אח"כ בפומבי ואלדד ומידד היו מתנבאים בפומבי לעולם. כח) מבחריו, מעולימוהי. ה"ג ובקדמוניות מצאתי מעולימיהי וי"ג מעולימותיה. ונר' שכלם נכונים דלגירסתנו מעולימוהי הוא כמו ויטיבך לבך בימי בחורותיך דמתר' ביומי עולימותך, אלא שהוא דומה לתר' מנעריו כמו ויקח את שני נעריו ולגי' מעולימיהי, דייקא לחלק בין כנוי נעורים שלו לנעורים של אחרים, וכמאן דגריס בתר' השליכהו ארצה, רמיהי, כמשנ"ת בפ' שמות, ולגי' מעולימותיה דייקא ג"כ שאינה דומה לתר' נעריו אלא שהיא

חומת אנ"ך

ולא יצטער על זה. והיינו מאי דקאמר הש"ס נווי לא סיימוה קמיה דברישא אתמר התם דנתנבאו דיהושע מכניסם לארץ והא לא סיימוה אלא דיהושע ישמש אחריו והא לא אכפת לי'. אך ק"ק ע"ז דלפי האמור דידע דיהושע ישמש אחריו וזה היה קודם המרגלים. אמאי הוצרך אח"כ בשנת הארבעים להתפלל יפקוד ה' וגו' איש על העדה ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה והשיבו ה' קח את יהושע והלא כבר ידע זה ויש ליישב: (לא) ורוח נסע מאת ה'. נ"ל מלאך הממונה על השליו שהרי כתוב בו נסיעה ולא מצינו גבי רוח נסיעה כי אם זה. רבינו אפרים ז"ל בפרישתו כ"י. ויש להרגיש דהכתיב יסע קדים בשמים ויש ליישב: (לג) הבשר עודנו בין שיניהם וכו'. כ' בספר זרע אהרן ז"ל תרגם יונתן רשעיא יהוו אכלין מן בשרא ולמן דיהביה לון לא הוו מברכין. ראייתו דלא היו מברכין לאיתא בירושלמי הובא בטור אורח חיים סימן קס"ו התוכף ברכה לנטילת

מסורת הקריאה

(שופטים ט' כ"ח) ודין, שניהם בטעם קדמא ואזלא: (ל) ויאסף, ב' מלרע, ר"ל שהסמ"ך בצירי ולכן הוא מלרע. א' דין, ב' ויאסף כל איש ישראל (שופטים כ' י"א): (לב) ויאספו. י' פתחין, ר"ל

הַמִּתְאַוִּים׃ לה מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת׃ פ
יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח׃
ב וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא

תרגום אונקלוס

לה. מִקִּבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי. נְטַלוּ עַמָּא לַחֲצֵרוֹת. וַהֲווֹ בַּחֲצֵרוֹת: א. וּמַלִּילַת מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה. עַל עֵיסַק. אִתְּתָא שַׁפִּירְתָא דִּנְסֵיב. אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירְתָא דִּנְסֵיב רַחִיק: ב. וַאֲמַרוּ. הַלְחוֹד בְּרַם עִם מֹשֶׁה מַלֵּיל יְיָ.

תפסיר הרס"ג

אלמתשהיין: (לה) ורחלו מנה אלי חצרות. פלמא אקאמו בהא: (א) תכלמת מרים והרון במוסי. בסבב אלאמראה אלחסנה אלתי תזווגהא. לאנה כאן קד אעתזלהא: (ב) פקאלו. אן כאן מן אגל אלנבווה פתראה וחדה פקט כ'אטבה אללה. אליס קד כ'אטבנא אללה איצ'א.

נוה שלום

שילעסוהו ויהיה נכרת בפיהם וכן פירש רש"י בלשון אחרון. (א) ותדבר מרים, תכלמת מרים, דבק אל פלמא אקאמו בהא, כלומר כי כאשר ישבו בחצרות שם דברה מרים וכו' עיין ראב"ע וספורנו. הכשית. אלחסני, כת"א. כי אשה, לאנה כאן קד אעתזלהא, כי הוא כבר פירש ממנה, והרגם הכשית אלחסני, לפי שהכשית דרך לפרוש ממנה ולא דבר' אלא על שהיתה אשה נאה ביפיה ובמעשיה חשבו ודאי שלא נהג בפרישות אלא בשביל מעלת הנבואה. (ב) הרק אך, אן כאן מן אגל וכו', אם זה שפירש ממנה בשביל מעלת הנבואה האם הוא

חלק הדקדוק

מהרי"ב: א) לקח, תרגומו רחיק, אולי עשה מתיבת לקח האהרונה שתי משמעויות לשון לקיחה ולשון עזיבה שהוא ענין ריחוק כמו תקח לה פן נהיה לבוז שענינו תעזוב לה, ועיין מנחה בלולה:

אבן עזרא

הקורא או משה: קברו. הקוברים כמו ויאמר ליוסף: (לה) נסעו העם חצרות. אל חצרות דרך קצרה: וטעם ויהיו בחצרות. דבק עם ותדבר מרים כי בעבורה ישבו שם כי כן כתוב: (א) ותדבר מרים. היא דברה גם אהרן הסכים או החריש על כן נענש: וטעם ותדבר. עם בי"ת דרך גנאי כמו וידבר העם באלהים גם ימצא לשבח גם בדרך נבואה. י"א כי משה מלך על כוש ולקח כושית והמתרגם אמר שפירתא וטעמו לשון כבוד כאשר יקראו הישמעאלים לזפת. הלבן גם אנחנו נקרא העור סגי נהור. והנה לא יתכן שנקרא שם שהוא לשבח להפכו לגנאי וי"א כי כוש בן ימיני הוא שאול וכן הלא כבני כושיים וכבר פירשתיו והישר בעיני שזו הכושית היא צפורה כי היא מדינית ומדינים הם ישמעאלים והם דרים באהלים וכן כתוב ירגזון יריעות ארץ מדין ובעבור חום השמש אין להם לבן כלל וצפורה היתה שחורה ודימה לכושית: וטעם כי אשה כשית לקח. זה הדבור שדברה מרים ומה נכבד דברי קדמוננו שאמרו על הזקנים אשריהם ואוי לנשיהם והנה חשדו משה כי לא נמנע לשכב עם צפורה רק בעבור שאיננה יפה: (ב) ויאמרו הרק אך במשה. הביאה ראיה כי לא עשה

בעל הטורים

כקולים: (לד) המתאוים. ב', כי שם קברו את העם המתאוים, הוי המתאוים למה כי שם קברו את העם המתאוים: (א) הכשית. בגימ' יפת מראה: (ב) וישמע ה'. וסמיך ליה והאיש ענוה

רשב"ם

מדבר: (לה) מקברות התאוה נסעו העם חצרות. כלו' נתעכבו שם עד האסף מרים. ולכך האריך בלשונו ויהיו בחצרות, לומר ויהיו שם בחצרות. וג דרש אגדה בספרי בסוף הפ' ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן. וכי שתי חצרות היו שנסעו מזו וחנו בזו ונסעו מזו וחנו בזו. ומסופק לרבותי* ונשאלתי ופירשתיו עליה כפי הדרשה. כי זו אנו למידין מתחלת הפרשה שכתוב בה מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות. ועל* פרשה זה כתוב בספרי זה היה בשעה שנצטרע' מרים וסוף דבר חוזר ומסיימו בפ' האחרון של פרשה ואחר נסעו העם מחצרות וכי ב' חצרות היו וכו' ופסוק זה הוא נדרש מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות (ולא) כשאר כל המסעות וחניות שכתוב בהן ויסעו ויחנו אלא מקברות התאוה נסעו העם חצרות משמע כי העם נסעו מחצרות ואח"כ ויהיו בחצרות שחזרו לאחוריהם בחצרות שכשנסע דגל הראשון מחצרות ועדיין לא הורד המשכן. ומשה אהרן ומרים שהיו עדיין במחנה לויה קרא להם הקב"ה פתאום ונצטרעה מרים וחזרו לאחוריהם ונאספה מרים מצרעתה לסוף שבעה ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן. וכל דרשה זו מצאתי במכילתא בפרשת בשלח כולה בפ' הראשון. ושוב מצאתיה בתשובת ר' קלונימו"ס איש רומי ימותי. וגם מ"ש במכילתא ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה". ופירשתי לשואלים לפי שאין כתוב שם ויסעו מרעמסס ויחנו סכותה לומר לך שלפי שעה באו מרעמסס לסוכות ובשעה שנסעו מרעמסס נסעו כמו כן מסוכות וזהו כנפי נשרים: (א) הכשית. שהיא ממשפחת תם: כי אשה כשית לקח. כדכתיב בדברי הימים דמשה רבינו מלך היה בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכת אחת ולא שכב עמה כמ"ש שם. והם לא ידעו כשדברו בו שלא נזקק לה. זה"ו עיק"ר פשוט"ו. שאם בשביל צפורה דברו מה צורך לפרש כי אשה כושית לקח וכי עד עתה לא ידענו כי צפורה מדינית היא. ועוד תשובה כי לא היתה כושית כי כוש מבני חם הוא ומדין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם: (ב) ויאמרו הרק אך במשה. כלומר עוד זאת אמרו על משה במה יכול להתפאר עלינו הלא

רש"י

יונאה: (א) ותדבר. (ספרי) אין דבור בכל מקום אלא לשון קשה וכן הוא אומר (בראשית מב) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות ואין אמירה בכל מקום אלא ל' תחנונים וכן הוא אומר (בראשית יט) ויאמר אל נא אחי תרעו (במדבר יב) ויאמר שמעו נא דברי, כל נא לשון בקשה: ותדבר מרים ואהרן. (ספרי) היא פתחה בדבור תחלה לפיכך הקדימה הכתוב ומנין היתה יודעת ז מרים שפירש משה מן האשה ר' נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנא' למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקין לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה ק"ו למספר בגנותו של חבירו: האשה הכשית. (שם) מגיד שהכל מודים ביפיה ח כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי: כושית. בגימ' יפת מראה: על אדות האשה. על אודות ט גירושיה: כי אשה כושית לקח. מה ת"ל י אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה במעשיה ולא ביפיה אבל זאת נאה בכל: האשה הכשית. ע"ש נויה נקראת כושית כ כאדם הקורא את בנו נאה כושי כדי שלא תשלוט בו עין רעה: כי אשה כושית לקח. ועתה ל גרשה: (ב) הרק אך. עמו לבדו מ דבר ה':

שפתי חכמים

עד לא נתאכל: ז כלומר הא אין דרכן של נשים לנועות להתרעם על בעליהן בפני שכנותיה ע"ד התמהים: ח דהל"ל מה כושית דקאמר וכי כושית היתה והלא מדינית היתה אלא מה כושי משונה בעורו אף זו משונה בצורתה וביופיה: (ג"א, ומפני שהוא קלא רחוק שידבר הכ' ע"ד חידה לכ"א כושית בגי' יפת מראה: ט פי' על אודות הפרישה שפירש בעלה ממנה ומקרא קצר הוא: י פי' הרי כבר נאמר ועוד למה נאמר כי אשה וגו' משום דכל כי כתיבת טעם הוא על הדבר ומתרץ יש לך כו': כ זהו לפי פשוטו והראשון הוא ע"פ המדרש רז"ל ולכן לא כתב על זה ד"א כי זה הפי' לא הוזכר בשום מקום: ל וא"ת והא רש"י פירש זה כבר לעיל על אודות האשה על אודות גירושיה. וי"ל דשני פירושים הם ופי' הראשון הוא רבי נתן שהוא מפרש על אודות האשה על אודות גירושיה א"כ מה ת"ל כי אשה כושית לקח אלא יש לך כו'. אבל רש"י פי' דפשוטו של קרא כי אשה כושית לקח הוא כמו שפירש על אודות האשה כו' כי אשה כושית לקח ועתה גירשה: מ (נח"י) הוקשה לרש"י שני מיעוטים רק אך דהל"ל הרק במשה דבר הלא גם בנו. ועל זה תירץ עמו לבדו ולא עם אחרים כלל הן עם לדיקים כיוצא בו והן עם לדיקים שפחותים ממדרגתו הלא גם בנו דבר ואע"פ שאנו ממועטים ממדרגת נבואת משה, ולכן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ותדבר מרים ואהרן במשה. לפי שהנשים דברניות הם והמזיקם בדבר יותר מאהרן לפיכך הקדימה הכ' ולקתה יותר: כי אשה כשית לקח. בדברי הימים דמשה משמע כשית ממש שהיתה מלכה ומשה מלך על כוש ארבעים שנה ולכך אמרו אך במשה דבר ה' כלומר וכי בשביל שדבר עמו הקב"ה נתגאה שלא רצה ליקח אשה מבנות ישראל הלא גם בנו דבר ולא נתגאינו בכך ונראה שעל אותה מלכה שלקח היו אומרים כן כי מפורסם בורח היה מפני פרעה ואנוס היה. הא"ם

נחל קדומים

א (כו) ותדבר מרים ואהרן במשה. אחר שאלדד ומידד היו מתנבאי"ם משה תניח נפשו בעדן אלהים יהושע מכניסם והיו חוקרים אהרן ומרים למה משה רבינו אינו נכנס לא"י שעדיין לא היה ענין הכלע וסברו דהיינו על אשה כושית שלקח כשמלך בכוש ונתיחד עמה מ' שנה אף שלא קרב אליה. ואין לומר דהטעם לחשיבות משה דהוא מדרגה עליונה יותר מבחי' ארץ ישראל דהרי הלא גם בנו דבר ואנו נכנסים שכך דימו. והודיעם הקב"ה שמדרגת משה עליונה בחינת שמש וארץ ישראל בחינת לבנה ומשום שבחו אינו נכנס.

חומת אנ"ך

ידים אינו נזוק בכל אותה סעודה ואם היו מברכין איך קאמר עודנו בין שיניהם טרם יכרת ואף וכו' הלא אינו נזוק בכל אותה סעודה אלא שלא היו מברכין עכ"ל. והרבה יש להשיב על דבריו הללו ולא נאריך. רק זה אומר דאפילו בתר דתקון רבנן נטילה וברכות. השליו אינו טעון נטילה לפניו

מסורת הקריאה

שהאל"ף בפתח, ונמסרו במס"ג שמות ד' כ"ט: (א) הכשית. השי"ן רפה וכן כשית שבפסוק: (ב) ויאמרו. נמסר עליו לית בטעם בתורה.

מרפא לשון

כתרגום מבחורתיו בל' נקבה. (דברים אלו קשה להלמם, כי הכותב „מעולימיהי" לא היה בקי בכתיב ולפי שבספרי תימן קוראים את החולם והצירי כמו צירי כתב יוד במקום וו. ופירוש מעולימוהי מן הנערים העומדים לפני משה. אבל הנוסחא מעולימותיה פירושה מבחרותו. כלומר מצעירותו עומד הוא לפני משה. יק"א) כלאם, אסרינון. ה"ג ומשמעו לשון עבר ובנוסח ישן מצאתי איסרינון. נר' שקצרו הלשון להיות נאות לנגינה. כט) המקנא אתה לי, הקנאתי את מקני. בנוסחאות דווקני ל"ג לי וכצ"ל מפני שהיא כפל כנוי המדבר בעדו שכבר אמר הקנאתי ולא אמר הקנאתא. לא) ויטש על המחנה, ורמא. נ"א ורמהי. א) האשה הכשית, שפירתא. תר' בהיפך, והטעם אמרו בזוהר פ' תרומה דף קל ע"א ז"ל דזימנין לחיוור קרן ליה אוכם דכ' כי אשה כשית לקה וכ' הלא כבני כשיים אתם לי. ולעד"ן שמזה הוא ג"כ מ"ש במגילה יג, אמר ליה פתיא אוכמא וכו' דר"ל בהיפך ארוך ולבן שלא יתכן שיהיה כפישוטו קצר שחור כמ"ש הערוך שאין דרך הדיוט לגנות חבירו כך כ"ש החכמים, וטעם מדה זו שקורין ללבן שחור וכיוצא הוא כדי ליתן לו שבח יותר

גם־בנו דבר וישמע יהוה: ג והאיש
משה ענו מאד מכל האדם אשר
על־פני האדמה: ס ד ויאמר יהוה
פתאם אל־משה ואל־אהרן ואל־
מרים צאו שלשתכם אל־אהל
מועד ויצאו שלשתם: ה וירד יהוה
בעמוד ענן ויעמד פתח האהל
ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם:
ו ויאמר שמעו־נא דברי אם־יהיה
נביאכם יהוה במראה אליו אתודע

תרגום אונקלוס

הלא אף עמנא מליל . ושמיע קדם יי ; ג. וגוברא משה ענותן לחדא . מכל אנשא . דעל אפי ארעא : ד. נאמר יי בתכיף . למשה ולאהרן ולמרים . פוקו תלתיכון למשכן זמנא . ונפקו תלתיהון : ה. ואתגלי יי בעמודא דעננא . וקם בתרע משכנא . וקרא אהרן ומרים . ונפקו תרויהון : ו. נאמר שמעו כען פתגמי . אם יהון לכון נביין . אנא יי . בחזוין אנא מתגלי להון .

ת"א והאיש משה ענו מאד. ברכות כד יומא סה נדרים לח : ויאמר ה' פתאום כתובות ס : במראה אליו. עקרים מ"ג פ"ט ופי"ס :

תפסיר הרס"ג

פסמע אללה ד'אלך : (ג) וכאן מוסי רגלא כ'אשעא גדא. אכת'ר מן גמיע אלנאס . אלד'י עלי וגה אלארץ' : (ד) פקאל אללה ג'פלה. למוסי והרון ומרים. אכ'רגו ת'לאת'תכם אלי כ'בא אלמחצ'ר. פכ'רגו ת'לאת'תהם : (ה) פתגלא אללה בעמוד ג'מאם. וקאם עלי באב אלכ'בא. ונאדא יא הרון ויא מרים. פכ'רגא כליהמא : (ו) קאל אסמעו כלאמי. אן יכון נבייכמא. אנא אללה תערפת בה פי רויא.

נוה שלום

לבדו נגלה אליו ה' הלא גם בנו דבר ואין אנו פורשים. (ה) שניהם, כלאהמא, מלה זו תורה על שניהם. (ו) נביאכם. נביכמא, אם יהיה לכם נביא, וכת"א.

אבן עזרא

זה לקדושת השם כי הם היו נביאים ואין המשכב אסור להם : הרק אך. והאחד יספיק רק הוא דרך צחות כמו המבלי אין קברים : וישמע ה'. ואם דברו בסתר : (ג) ענו מאד. במשקל שלו והטעם שלא בקש גדולה על אחיו : (ד) פתאם. המ"ם נוסף כמ"ם שלשום והוא מגזרת פתי דבר שלא עלה על לב : צאו שלשתכם ויצאו שלשתם. כל אחד מאהלו והנה דרך כלל ואחר כן פרט וירד ה' בעמוד ענן ויקרא אהרן ומרים ומשה שומע : (ו) שמעו נא. כמו עתה. נביאכם. מי שיהיה מכם נביא ה' : במראה. פירושו אם היה נביאכם שהוא נביא ה' כמו והנבואה עודד הנביא האהלה שרה אמו כסאך אלהים עולם : במראה. במראות הלילה : בחלום אדבר בו.

ספורנו

(ו) אם יהיה נביאכם. אם היה משה נביא באותה המדרגה שחשבתם באמרכם הלא גם בנו דבר ה' : ה' במראה אליו אתודע. לא הייתי נודע לו ונגלה עליו בזה השם אלא במראה (לשון נקבה) לא בהקיץ כמו שהיה הענין בישעיהו באמרו ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא. וכן במיכה ראיתי את ה' יושב על כסאו. וכל זה במרה הנבואה בלי ספק לא בהקיץ. וגם בלעם אע"פ שהיה הדבור אליו בהקיץ לא היה לו בשם המיוחד כאשר חשב הוא באמרו אולי יקרה ה' לקראתי כי זה אמנם לא עלה לידו אבל נאמר בו ויקר אלהים אל בלעם :

בעל הטורים

שדברו עליו דינו לכינס ולא שמע אותם אדם אחר : (ג) ענו. ענו כתיב שהיה חשבון עכ"ו ימים בהר ויכסהו הענן ששת ימים ואח"כ ג"פ ארבעים: ענו. בגימ' בעדן שכוהל ג"ע: (ו) במראה. ב', במראה אליו אתודע, במראה נהפכו צירי עלי. לומר שאפי'

רשב"ם

גם בנו דבר לישראל : בנו. על ידינו : (ד) פתאום. בשעה שהיו מדברים במשה ולא היתה שעה רגילה לדבר עמהם אלא לגעור בהם מפני משה ולחלוק לו כבוד : (ו) נביאכם. נבואתכם ;

רש"י

הלא גם בנו דבר. ולא פירשנו מד"א : (ג) ענו. שפל וסבלן : (ד) פתאם. נגלה עליהם פתאום והם טמאים בד"א נ והיו צועקים מים מים להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור : צאו שלשתכם. מגיד ששלשתם נקראו בדבור אחד מה שא"א לפה לומר ולאזן לשמוע : (ה) בעמוד ענן. (שם) יצא יחידי ע שלא כמדת ב"ו מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא באוכלוסין וכשיוצא לשלום יוצא במועטים ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחידי שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה ויוצא לשלום באוכלוסין שנא' (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן : ויקרא אהרן ומרים. שיהיו נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת הדבור : ויצאו שניהם. ומפני מה משכן והפרידן ממשה לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו, וכן מצינו בנח שלא בפניו נאמר (בראשית ז) איש צדיק תמים ובפניו נאמר (שם) כי אותך ראיתי צדיק לפני. ד"א שלא ישמע בנזיפתו של אהרן : (ו) שמעו נא דברי. אין נא פ אלא לשון בקשה : אם יהיה נביאכם. אם יהיו צ לכם נביאים : ה' במראה אליו אתודע. שכינת שמי אין

שפתי חכמים

צריך שני מיעוטים למעט הדבור, וכיוצא בזה מתרץ בספרי : נ דאל"כ מאי נפקא מיניה דכתיב פתאום. רא"ם : ם מדכתיב הכא פתאום ובנזיר נ"כ כתיב פתע פתאום גם נזיר צריך שבאה במים אף טבול יום כן וק"ל : ע דאל"כ ל"ל למכתב וירד ה' בענן הא כבר נאמר ויאמר ה' אלו בשלשתכם ולא הל"ל אחר זה אלא ויעמוד פתח האהל וגו' אבל בפ' כי תשא דכתיב וירד ה' בענן שסוף תחלת הגלות השכינה אליו בבקר, י"ל שבא להודיע הגלות השכינה אליו ולא ללמד שירד יחידי עם עמוד עננו כמו שדרשו הכא : פ כלומר אע"פ שחרה בם אף ה' וילך נ"מ אין נא אלא ל' בקשה ודבר עמהם בנחת שאלו היו דבריו בכעס לא היו דבריו נשמעים וללמוד ק"ו לבשר ודם שיהיו דבריו בנחת : צ דבקרא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) והאיש משה ענו מאד. מגיד לך הכ' שלא מחמת גאוה לקחה אלא היתה סבה ומזל, וגם בזה היה עניו שלא היה מודע עלבונו עד שבא הקב"ה ותבעו. ענו כתיב חסר יו"ד לומר שהוא עניו בכל אבריו, כי כשתכתוב אותיות של ענו בקריאתו עי"ן נו"ן וא"ו תמצא שהוא עולה כמ"ח אברים : (ד) פתאום. שלא יוכלו לומר משה לעק עלינו והתפלל לפני הקב"ה: (ו) אם יהיה נביאכם ה'. תשובה זו הויא על מה שאמרו גם בנו דבר. כלומר אינו דומה דבור שאני מדבר עמכם ועם שאר הנביאים לדבור שאני מדבר עם משה, שעם נביא אחר בחלום אדבר בו כאדם שרואה חלום וצריך פתרון : במראה אליו אתודע. כאדם שרואה במראה בב.זה שלו ואינו רואה ממשות כלומר דרך משל אני מדבר עמהם כדכתיב שכב על לדך השמאלית, וכן בדניאל כתיב

הגדלת נבואת משה

(ו) ויאמר שמעו נא דברי וגו'. תוכן הענין הוא דהנה יש לאדם שתי כחות, הנפש השכלית והגוף, והנביאים בעת שהשתמשו בהגוף לא יכלו להשתמש בכחות הנפש והיה גושם מסך מבדיל, ולכך כשבא עליהם נבואתם היו כל כחות הגוף נכנעים ולא עלרם הגשם או שבחלום דבר גם בעת שכחות הגוף נשקעו והלה עליו רוח ה' בכח נפש השכלית, וזה היה ההבדל של משה רבינו דלכך נפרש מן האשה יותר משאר נביאים, דשאר נביאים היו הלוקים בעיסתם כחות הגוף לבד וכחות הנפש לבד, ובעת שהיה בגוף היה משתמש בצרכי הגוף כשאר בני אדם אוכל ושותה ומשמש מטתו, אבל כשבא אליו הנבואה, היו כחות הגוף נשקעים בירכתי גופו ותרדמה נפלה עליהם והיה כלו קדש, אבל משה רבינו בא אליו הנבואה והוא בכח גופו ואם כן גם גופו נתקדש ונזדכך ולכך לא יכול לעשות לרכי הגוף ופירש מן האשה, וז"ש אם יהיה נביאכם ה', ר"ל אם ה' ידבר לכם איזה דבר נבואה, במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, והיינו בעת שאין בו כח הגוף, אבל לא כן עבדי משה וגו' ותמונת ה' יביט, ר"ל שגם הגוף נזדכך והיה קדש, ולכך פירש מן האשה, ודו"ק:

חומת אנ"ך

ולא לאחריו. ומאי דאתמר בירושלמי הוא התוקף נרכה לנט"י. והכא לא היה נטילה כלל. ותו דאינו כזוק מפגעי העולם. והכא נתחייבו מיתה בשמים. ואעיקרא כוונת התרגום היינו מנרכין על דרך כריכו ריפתא וכ"ל ולמאן דיהבית לון לא הוו מכרכין בשרא עד כדון הוה ביני כביהון וכו' וכן כתב בפירוש שאלל התרגום עיין שם ודוק:

מסורת הקריאה

ר"ל לית מלת ויאמרו בטעם רביע בתורה זולת דין : (ד) ויאמר ה', ט' בטעם בספרא. עין במדבר ג' מ'. במראה. נמסר ב' נהפכו צירי, ר"ל ב' האל"ף בקמץ. א' דין, ב' נהפכו צירי (דניאל ג' ט"ו) :

רמב"ן

(ד) אל משה ואל אהרן ואל מרים. הנה משה לא היה עמהם אבל הנבואה באה לשלשתן כאחד. וטעם פתאום שלא היו בעת ההיא

נחל קדומים

האר"י זצ"ל בקיצור נמרץ : ג (כז) והאיש משה ענו מאד מכל האדם. ס"ת גימטריא שכינה שם רמז דהוא בעלה דמטרוניתא ולזה פירש מהחומרית ומרוב ענותנותו עייל שפ"ה וכתב רבינו מהר"א מגרמיזא ענו ס"ת ה' חומשי תורה במצרים מסעיהם סיני ירחו ישראל גימטריא קכ"ו עכ"ל ומדבריו למדתי שיש רמז נאה כי קכ"ו גימט' ענו וגימטריא ס"ת ה' חומשי תורה לומר דעיקר התורה להיות עניו כמ"ש בתנחומא פ' עקב ועוד רמז כי קכ"ו רבוע אדני וה' חומשים לכלול תורה שבע"פ שהיא נגד ה' תתאה שהיא מ' בתורה שבכתב ולזה גימטריא קכ"ו שהוא רבוע אדני שרומז למ' ורמז שהענו מרכבה לשכינה. ועוד ראיתי לרבינו מהר"א הנז' שכתב דענו גימטריא סיון לכך משה רבינו ענו קבל התורה בסיון על סיני גימטריא עני עכ"ל ולי ההדיוט י"ל בסגנון זה משה ענ"ו קבל התורה שצריכה ענוה ורמוז בס"ת ה' חומשים בסיון גימטריא עניו על סיני גימטריא ענוה עם הכולל. ואחר זמן

או כ'אטבתה פי חלם: (ז) ליס כד'אך עבדי מוסי. בל פי גמיע אמתי מחקק הו: (ח) אן שפאהא אכ'אטבה. ורויא ולא באחאדית' וצוור אללה אלמכ'לוקה לה יראהא. ומא באלכמא לם תכ'אפא. אן תתכלמא פי עבדי מוסי: (ט) פאשתד ג'צ'ב אללה עליהם. וארתפע נורה: (י) פכמא זאל אלג'מאם ען אלכ'בא. פאד'א במרים ביצ'א כאלת'לג. פלמא אלתפת הרון. אלי מרים פאד'א בהא ברצא: (יא) פקאל הרון למוסי. יא סיידי. לא תגעל עלינא כ'טייה. פי מא גהלנא ואכ'טינא: (יב) לא תכון הד'ה כסקט כ'רג

בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר־בּוֹ: ז לֹא־כֵן עַבְדִּי
מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא: ח פֶּה
אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא
בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ
לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה:
ט וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלַךְ: י וְהֶעָנָן
סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת
כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה
מְצֹרָעַת: יא וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה
בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת
אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ: יב אַל־נָא

תרגום אונקלוס

בְּחֶלְמִין אֲנָא מְמַלֵּיל עִמְּהוֹן: ז. לָא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה. בְּכָל עַמִּי מְהֵימָן הוּא: ח. מְמַלַּל עִם מְמַלַּל מַלֵּילְנָא (י"נ מְמַלֵּילְנָא) עִמֵּיהּ. בְּחֵיזוּ וְלָא בְּחֶדְוָן. וּבִדְמוּת יְקָרָא דַיְיָ מִסְתַּכַּל. וּמָדֵין לָא דְחֵילְתּוּן. לְמַלָּלָא בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה: ט. וּתְקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ. בְּהוֹן וְאִסְתַּלַּק: י. וַעֲנָנָא. אִסְתַּלַּק מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא. וְהָא מִרְיָם חִוְרָא כְּתַלְגָּא. וְאִתְפְּנִי אַהֲרֹן. לְוָת מִרְיָם וְהָא סְגִירָא: יא. וַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה. בְּבָעוּ רִבּוֹנִי. לָא כְעַן תְּשַׁוֵּי עֲלַנָא חוֹבָא. דְּאִטְפַּשְׁנָא וּדְסָרַחְנָא: יב. לָא כְעַן תִּתְרְחַק דָּא

ת"א בחלום אדבר. ברכות ס חגיגה ס: בכל ביתי נאמן הוא. בתרא טו: פה אל פה. שבת פו עקרים מ"ג פ"ח פ"ע ופי"ט: ותמנת ה' יביט. ברכות י: ויחר אף ה' בם וילך. שבת לו: ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת. שם: אשר נואלנו ואשר חטאנו, ברכות לג תענית ז מכות י: אל נא תהי. סנהדרין מז ע"ז ס חולין ו:

רשב"ם

(ז) נאמן הוא. קבוע ומיוסד כל שעה ביום. וכמוהו ותקעתיו יתד במקום נאמן. יתד התקוע במקום חזק אינו ממהר ליפול: אל

בעל הטורים

במראה שאני נראה לנביאים נתוסף ליריהם עליהם, אבל משה יושב כתלמיד לפני רבו: (ח) ומראה. תגין על הה"א לומר שמלין בה' נוגה שנאמר ביחזקאל ובה' אור שנאמר בבראשית: (י) והענן סר. שלא יראה במפלתן וזהו שאמז"ל אל תשתדל לראותו

שפתי חכמים

משמע דנביאכם יהיה ה' לכך פירש אם יהיה לכם נביאים ומלת ה' דבקה עם במראה אליו אתודע: ק באומרו שכינת שמי מורה שפי' ה' היא כאלו אמר אני ה' דאל"כ יתודע מיבעי ליה: ר וא"ת והא אמרינן (שבת דף פז) ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו ואחד מהן שפירש מן האשה משמע שלא לוה לו הק' ב"ה וע' בתוס' שם (דף פז): ש וא"ת איך עלתה על דעתו של הקב"ה שיאמרו הכהן ומרים הכי. וי"ל לפי שהם אמרו הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר ה' ולא פירשנו עד"א ולמה פי' מד"א אלא משום גאות שהוא גם רוח וכך היו אומרים והלא שכינה שורה עליו וכתיב אשכון את דכא ושפל רוח ומשה היה רוח גבוהה ולמה שורה שכינה עליו אלא כביכול הקב"ה אינו יודע שהוא רוח גבוהה לכן אמר זו קשה משל לאשונה ולכן נכתב ג"כ כאן והאיש משה עניו מאד שאהרן ומרים אמרו שהוא גם רוח. ולא כמו שפירש הרא"ם שדרשו כן מייתור הבי"ת של בעבדי שהוא בי"ת השימוש והקשה א"כ למה לא דרשו ג"כ למ"ד השימוש יתירה גבי לעבדך ליעקב וגבי לאדני לעשו, והביא שם גירסא אחרת כדי לתרץ קושיא זו. ולפי דרכנו אין צריך לשבש הספרים

רש"י

נגלית עליו ק באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון: (ח) פה אל פה. (ספרי) אמרתי לו (הוכ"ח לפרש כך דאילו כפשוטו שפה אל פה הוזכר לשבח דא"כ היה אז פה אל פה ממש כפשוטו, וזה א"א דהא כתיב בסוף נשא מדבר אליו וע"ש ברש"י. אלא פא"פ פירושו אמרתי לו לפרוש כו' ופה אל פה לאו דוקא אלא ר"ל בהדיא ודו"ק) לפרוש מן ר האשה והיכן אמרתי לו בסיני (דברים ה) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי: ומראה ולא בחידות. ומראה זה מראה דבור, שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבו ואיני סותמו לו בחידות כענין שנאמר (יחזקאל יז) חוד חידה וגו'. יכול מראה שכינה ת"ל (שמות לג) לא תוכל לראות את פני: ותמונת ה' יביט. זה מראה אחורים כענין שנא' (שם) וראית את אחורי: בעבדי במשה. אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה בעבדי אע"פ שאינו משה במשה אפי' אינו עבדי כדאי הייתם לירא מפניו וכ"ש שהוא עבדי ועבד מלך מלך היה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם (ספרי תנחומא) ואם תאמרו איני מכיר במעשיו ש זו קשה מן הראשונה: (ט) ויחר אף ה' בם וילך. מאחר שהודיעם סרחונם גזר עליהם נדוי ק"ו לבשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיענו סרחונו: (י) והענן סר. ואח"כ והנה מרים מצרעת כשלג משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך שרחמי עליו: (יא) נואלנו. כתרגומו לשון הויל: (יב) אל נא תהי. אחותנו זו: במת. שהמצורע חשוב

דעת זקנים מבעלי התוספות

אני ראיתי ולא אבין וכן הרבה אחרים: (ז) לא כן עבדי משה. תרגום ירושלמי בכל עמו כלומר כלם מחזיקים אותו לנאמן כי פה אל פה אדבר בו ופרש"י פה אל פה אמרתי לו לפרוש מן האשה שנאמר ואתה פה עמוד עמדי. ותימא א"כ למה נטרעמו ממה שפירש. וי"ל נתרעמו ממה שפירש קודם לכן שלא היה מצוה לו הקב"ה לפרוש אם לא שפירש מדעתו, דקי"ל דבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ומתוך מעשה דאלדד ומידד ידעו מפי לפורה שפירש קודם לכן כדפרש"י ואז דברו בו: (יב) אל נא תהי כמת. כמצורע שנצטרע עם יציאתו מרחם אמו שאין לו טהרה עולמית. אבל זאת שלא בא אלא ידי סעה

נוה שלום

במראה, פי רויא, כמו בחלום. (ז) בכל ביתי, פי גמיע אמתי, בכל עמי, כמו בית ישראל עם ישראל, וכן תיב"ע. באמן הוא, מחקק הו, מאומת אצלם שאני מדבר עמו פה אל פה. (ח) פה אל פה, אן שפאהא, כן נקרא בערבי הדבור מפה אל פה בלי אמצעי וכת"א ובלשון הכתוב נקרא הדבור פה כמו מי שם פה לאדם, הוא יהיה לך לפה. ומראה, ורויא, לשון ראייה, אראה לו כל דבר כפי מה שהוא כמו שכתוב בצורת המשכן יזולתו. ולא בחידת, ולא באחאדית', לא סיפור בדרך משל וחידה כשאר נביאים. ותמונת ה' יביט, וצור אללה אלמכ'לוקה לה יראהא, והצורות הנבראים בשבילו מאת ה' יביט, וענין תרגום זה ייבן בטוב מדברי הגאון בספר האמו"ד במאמר שני פ"י שם אמר שברא ה' צורות חדשם הבורא מאור לאמת אצל נביאו כי הוא שלח דבריו אליו, והיא צורה יקרה מן המלאכים עצומה בבריאתה בעלת הוד נקראת כבוד ה', ועליה אמרו חז"ל שכינה ויש שתהיה איר בלא צורת איש, והבורא הגדיל נביאו שהשמיעו הנבואה מצורה עצומה ברואה מאור נקרא כבוד ה' כאשר בארנו ע"כ. (י) מצרעת כשלג, ביצ'א כאלת'לג, לבנה כשלג, וכת"א. והנה מצרעת, פאד'א בהא ברצא, והנה אותה לבנונית

אבן עזרא

כפול כדרך הנבואות: (ז) בכל ביתי נאמן הוא. טעמו כבן בית שיכנס בלא רשות ואם יצטרך ידבר צרכיו ואתם כאשר אתודע לכם בחלום תדעו ואם לא אין לכם רשות לשאול: (ח) פה אל פה אדבר בו. הטעם בלא אמצעי. במראה ולא בחידת. הטעם שאראה לו הדבור כאשר הוא כצורת המשכן ולא בחידת. כמו הנשר הגדול: ותמונת ה' יביט. כטעם הראני נא את כבודך או שהוא בהקיץ: (ט) וילך. הכבוד והעד והענן סר: (י) מעל

נחל קדומים

ראיתי מ"ש בס' פענח רזא: יא (כח) אשר נואלנו. אפשר לומר דהכונה שאמרו על אודות האשה הכושית שהיא צפורה ולא ידענו דיתרו הטוב שבקין ותקן לתת למשה רבינו הבל התאומה יתירה והיא צפרה גימטריא למשה. ואשר חטאנו על שפירש ונצטווה. א"ג אשר נואלנו דסברנו דמדרגתנו שוה והיא רחוקה ואשר חטאנו

מסורת הקריאה

אתודע. ל', ר"ל לית עוד הדל"ת בקמץ: (ח) ומראה. האל"ף בסגול. ונמסר עליו ל', ר"ל לית עוד בסגול: (ט) וילך. ז' פתחין שהלמ"ד בפתח, וסימן נמסר בפ' חיי שרה כ"ד ס"א במס"ג: (יב) כמת, נמסר

רמב"ן

נותנים לבם ומתכונים לנבואה ולכבוד משה באה להם מבלי הזמנה לדבר כי פתאום על דעת המפרשים דבר שלא עלה על לב מגזרת פתי ואמר הכתוב זה בעבור אהרן ומרים כי משה רבינו ראוי לנבואה בכל עת ודעתו נכונה לדבקה בשם הנכבד בכל שעה כמו שפירשו רבותינו בטעם פרישתו מן האשה. אבל אונקלוס אמר בתכף והטעם כי כאשר היו נדברים במשה עוד הדבר בפיהם נאמר להם צאו שלשתכם לא איחר להם כלל ופתאום ענין מהירות הוא וכן ואקוב נוהו פתאום אשר פתאום בפתע

מרפא לשון

למפרע כיתרון האור מן החושך. ז) בכל ביתי, בכל עמי, כ"ה נסת"י והיא"ר דלא כנ"א קרא ותר' וכן אמרו במד' תנחומא פ' צו במשה נאמר בכל ביתי נאמן הוא ובשמואל נאמר וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה', רצו בזה שמה שנ' במשה בכל ביתי ר"ל בית ישראל כמו כל ישראל מדן ועד באר שבע דשמואל, ומ"ש נאמן הוא ר"ל נאמן לנביא שבאספקלריא המאירה פה אל פה אדבר בו. י) והנה מצרעת, והא סגירא. ה"ג

תְּהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ: יג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ: פ מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף:

תרגום אונקלוס

מִבֵּינַנָא . אֲרֵי אֲחָתָנָא הִיא . צַלִּי כְעַן עַל בִּשְׂרָא מִיתָא הָדֵין דְּבַהּ וְיִתַּסֵּי: יג. וְצַלִּי מֹשֶׁה . קֳדָם יְיָ לְמֵימַר . אֱלָהָא . בְּבָעוּ . אַסֵּי כְעַן יָתַהּ: יד. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה . וְאִלּוּ אֲבוּהָא מִנְזָף (נ"י מִנְזַף) נְזַף בַּהּ . הֲלָא תִתְכְּלֵים שִׁבְעָא יוֹמִין . תִּסְתְּגַר . שִׁבְעָא יוֹמִין מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא . וּבָתַר

ת"א אל נא רפא נא. ברכות לד לו: ואביה ירק בפניה. מ"ק יז קמא כה כתרא קיא זבחים קב. תסגר שבעת. ב"ק כה: ואחר תאסף. נדרים לג:

תפסיר הרס"ג

מן בטן אמה. וקד תהרא נצף גסמה: (יג) פדעא מוסי. אלי רבה קאילא. אללהם פאשפהא: (יד) פקאל אללה למוסי. לו אן אביהא בצק פי וגההא. אלם יגב אן תסתחי מנה סבעה' אייאם. פלתקף כד'אך כ'ארג אלעסכר.

נוה שלום

שפרחה בה צרעת היא. (יב) כמת, כסקט, כנפל מת שיצא מבטן אמו וכבר נתמסמס חצי בשרו. (יג) אל נא, אללהם, ותהיה מלת נא לשון בקשה כת"א עיין דברים ג כד. רפא נא לה, פאשפהא, רפא אותה, ומלת נא כפל. (יד) ירק ירק, בצק, (נפט' ריקה ורמי בה) זרק רוקו על פניה.

אבן עזרא

האהל. מעל פתח האהל: והנה מצרעת. תחסר מלת היא כמו כאשר קאה: (יא) בי אדני. פירשתיו: אל נא. אל עתה: נואלנו. מבנין נפעל ואין לו ריע כי אם נואלו שרי צען וי"א שהוא הפך מאולת קשורה וטעמו ידוע: (יב) אל נא תהי כמת. אל עתה תהיה אחותנו כנפל המת כאשר יצא מבטן אמו נאכל חצי בשרו וכן בשר המצורע ואין צורך לתיקון סופרים: (יג) ויצעק משה. זה יורה שהיה בצער על אחותו: אל. אתה שיש הגבורה בידך עתה רפא עתה לה על כן השיב השם ואביה ואילו אביה כעס עליה וירק בפניה הלא תכלם לראות פניו שבעת ימים: (יד) תסגר. כמו המצורעים שלא יזיקו אחרים: ואחר תאסף. תחשב מהיישוב וכן ואספתו מצרעתו ואחר שבאה אל

אבי עזר

עיין בדברי הרב שם: (יא) נואלנו מבנין נפעל ואין לו ריע כי אם נואלנו שרי צוען וכו') ואנכי מצאתי לו רעים ואוהבים ירמיה ה' נואלנו כי לא ידעו ושם נו"ן תרב אל הבדים ונואלו ולפי דבריו גזרתו מנחי פ"א יו"ד ולפי דעת י"א גזרתו אול ונהפך הוי"ו ברא"ש התיבה על דרך כבש כשב וכן מספקא ליה לבעל מאיר נתיב לכן מניאו בגזרת אול ובגזרת יאל:

רבינו בחיי

(יג) ויצעק משה אל ה'. נצטער על אחותו והתפלל עליה. וטעם לאמר כי התפלה היתה באמירה מוחלטת לא במחשבה. וזהו שאמרו רז"ל המתפלל צריך שיחתוך בשפתיו, וטעם החתוך כדי שיצטיירו האותיות ברוח פיו של אדם בקול ורוח ודבור ותעלה התפלה מצויירת ברוח לפניו יתעלה: אל נא רפא נא לה. אל שהכח בידך בבקשה ממך רפא עתה לה והשם הזה דין כלול ברחמים, אמנם ברוב המקומות מצאנוהו מדת החסד כמו (תהלים כב)

בעל הטורים

בשעת קלקלתו: (יג) רפא. ב' במס', רפא נא לה, רפה שברים כי מטה. משה התפלל לאל שירפא שבריה כי מטה שאל"כ אין מי שיטהרנה: רפא. תגין על הרי"ש אמר הסרת עטרת לאשה

רשב"ם

(יב) אל נא תהי כמת, כלומר לכבודך ובשבילך. אל נא תהיה אתה בעצמך כמת והיאך*, אשר בצאתו מי שהוא נולד ממעיו מרחם אמו של אחיו שהוא חי הרי נאכל חצי בשרו של חי, כלומר מאחר שנולדה מרים מרחם אמו של משה*: אל נא תהי, אל תהיה אתה כמת, כמו אל תהי בתוקעי כף. אל תהי עד חנם. אל תהי בסובאי יין:

רש"י

כמת מה מת מטמא בביאה אף מצורע מטמא בביאה: אשר בצאתו מרחם אמו. אמנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב וכן חצי בשרו חצי בשרנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב אשר מאחר שיצאה מרחם אמנו היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו כענין שנא' (בראשית לז) כי אחינו בשרנו הוא ולפי משמעו אף הוא נראה כן א אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת: אשר בצאתו. מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה שיש כח בידו לעזור ואין עוזרו הרי נאכל חצי בשרו שאחיו בשרו הוא. ד"א אל נא תהי כמת (ספרי) אם אינך רופאה בתפלה מי מסגירה ב ומי מטהרה אני א"א לראותה שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם וזהו אשר בלאתו מרחם אמו: (יג) אל נא רפא נא לה. בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר מחבירו צ"ל שנים או שלשה דברי תחנונים ואחר כן יבקש שאלותיו: לאמר. מה ת"ל אמר ג לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו עד שהשיבו ואביה ירק ירק וגו' רבי אלעזר בן עזריה אומר בד' מקומות בקש משה מלפני הקב"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. כיוצא בו (שמות ו) וידבר משה לפני ה' לאמר וגו' (ספרי) מה ת"ל לאמר השיבני אם גואלם אתה אם לאו עד שהשיבו עתה תראה וגו'. כיוצא בו (במדבר כז) וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר, כיוצא בו (דברים ג) ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר השיבו רב לך: רפא נא לה. מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא יהיו ישראל אומרי' אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה. (ד"א שלא יאמרו ישראל בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה): (יד) ואביה ירק ירק בפניה. ואם אביה הראה לה פנים ד זועפות הלא תכלם שבעת ימים (ב"ק כה) ק"ו לשכינה י"ד ה יום אלא די לבא מן הדין להיות כנדון לפיכך אף בנזיפתי תסגר שבעת ימים: ואחר תאסף. אומר אני כל האסיפות האמורות במצורעים ע"ש שהוא משולח מחוץ למחנה וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה

שפתי חכמים

שלנו וק"ל: ת דכתיב כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא. ובמצורע כתיב והבא אל הבית כל ימי הסגיר יטמא: א פי' אפי' ממשמעות הקרא נוכל לפרש אותו מבלתי שנצטרך לומר שכינה הכתוב וכתב אמו במקום אמנו ובשרו במקום בשרנו כשנאמר שדבריהם אינכ בשביל אחותם אלא שכל אח ששם אין ראוי להניח אחותו להיות כמת כו': ב ופי' אל תהי כמת שאין לו תקוה שמאחר שיצאת מרחם אמנו ומי מסגירה ונמצא שנאכל חצי בשרנו מאחר שבשרו שהוא אחד עם בשרנו נאכל ואין תרופה למכתו: ג דמלת לאמר קרא יתירה הוא דהל"ל ויצעק משה אל ה' אל נא רפא נא וגו' אלא שא"ל השיבני דומיא דוידבר משה וגו': ד הוסיף מלת ואם כאלו אמר ואם אביה כו' מפני שלא מצינו שירק אביה בפניה מעולם ולא הנזיפה בשום זמן אלא ר"ל אלו אביה ירק כו' והמר הראה לה פנים זועפות להורות שאין ירק ירק כמשמעו רק נזיפה המתחייבת מן היריקה: ה ואם תאמר והא ק"ו הוא אפי' כמה וכמה ימים ולמה נקט דוקא י"ד יום. וי"ל לפי מה שאמרו ז"ל (נדה לא) ג' שותפין באדם הק' ב"ה אביו ואמו דאב ואם כל אחד נותן ה' דברים לולד והקב"ה לבדו נותן י' דברים ש"מ שיש לו חליו של ולד. ועי"ל לפי שהמצורע כשמוסגר ז' ימים אם לא פשה ועמד בעיניו מסגירו עוד שבעה ימים ואם פשה טמא מוחלט הוא לכך נקט י"ד ימים שהוא טמא

דעת זקנים מבעלי התוספות

תפלות מועיל בה. כמו שמצינו בפרעה שנלטרע על ידי שרה ונתרפא כשהשיבה: (יג) אל נא רפא נא לה. נא קמא ל' בקשה ובתרא ל' עתה: (יד) תכלם שבעת ימים. פרש"י ק"ו לשכינה י"ד יום. ומקשים העולם היכן נמצא שיעור זה די"ד יום. וי"ל דמן הדין הוא במסכת נדה פרק המפלת ת"ר שלשה שותפין יש באדם הקב"ה אביו ואמו אביו מזריע לובן שממנו גידים ועלמות ולפרנים ומוח שבראש ולובן שבעינים הרי מן האב. ואמו מזרעת אודם שממנו דם ובשר כו', הקב"ה מטיל בו רוח ונשמה וקלסתר פנים ודעת ובינה והשכל וראיית העינים ושמיעת האזנים ודבור שפתים והלוך רגלים. הרי עשרה דברים מאת הקב"ה כפלים מאביו ולכך נקט בנזיפה דהכא י"ד שהוא כפלים משבעה מאביה אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ולא תכלם כ"א שבעה וקשיא להרב בכור שור אי אמרינן בכל המור שלמד מן הקל שנוסיף כפי מה שהוא חמור ממנו. וא"ת ק"ו לשכינה י"ד היינו לעולם שהרי בסוף הסגר שהוא בי"ד אם לא נתרפא המצורע הוא מחליט לעולם. ואומר ה"ר ברוך בר יצחק דבשני הסגרים אין בהם יותר מי"ג יום דיום שביעי עולה לכאן ולכאן. ומיהו תימה דמנ"ל דמנזיפה דאביה תכלם שבעת ימים דלפום ריהטא דקרא משמע דפשוט הוא ממקום אחר ומאביה תכלם שבעת ימים, וי"ל דמנזיפה דאביה הוא במנודה ומנודה כאבל שנוהג שבעה. ועדיין קשה דז' דאבל לא מצינו בקרא דאינו אלא מדרבנן, ועוד מאי קאמר דאביה ירק ירק בפניה והלא לא היה חי באותה שעה

מסורת הקריאה

ל', ר"ל לית עוד הכ"ף בפתח: (יג) אל, עיין לקמן ט"ז כ"ב: (יד) ויאמר ה', ט' בטעם בספרא, עיין לעיל ג' מ':

רמב"ן

יבא שברה בפתע פתאום כפול הטעם להפלגה כמו כמעט קט הרבה מאד וכן במאד מאד וכיוצא בהם ופתאים הם הנמהרים ביותר שאין להם עיון בדבר ולא עצה כלל כמו עצת נפתלים נמהרה וכן לפתע ישבר ואם בפתע בלא איבה בתכף והוא כמו פתי מלשון פתאום. וטעם צאו שלשתכם ויקרא אהרן ומרים כי רצה שיהיה משה שם ויראה בקנאת השם לכבודו ויהיה מצוי להם שלא ימחול השם להם רק על ידו כאשר יתחננו אליו ויתרצה להם ויקרא אהרן ומרים שיאמר שבחו שלא בפניו:

(ו) אם יהיה נביאכם. אם יהיה לכם נביא כדברי אונקלוס. ורבי אברהם פי' כי טעמו אם יהיה נביאכם נביא ה' כמו והנבואה

נחל קדומים

לומר בפינו הלא גם בנו: יג (כט) אל נא רפא נא לה. שמעתי משם הקדמונים דמשה רבינו ע"ה מסרו לו זה הסוד בשמים דכשיתפלל ויאמר שני פעמים נא בתפלתו תקובל תפלתו ומשו"ה אמר אל נא רפא נא לה ויעתר לו ה' עכ"ד ובזה פירשו דכשאמר אעברה נא ואראה א"ל רב לך שלא יאמר נא פעם אחרת וז"ש אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה כלומר נא. ואחר זמן רב מצאתי הקדמה זו בס' מאמר מרדכי לרב אשכנזי דרושים על התורה ושם כתב דהטעם כי שני פעמים נא גימטריא מיכאל עם הכולל ע"ש ועיין מה שרמזתי לקמן פ' ואתחנן ודוק:

מרפא לשון

דלא כנ"א סגירת. יג) אל נא רפא נא לה, אלהא בבעו אסי כען יתה. תר' נא הא' ל' בקשה והב' כפישוטה מפני הכפל גם שהיא משמשת לשני לשונות כמשנ"ת בפ' וירא יט ל', וכן אמרו במדרש אל נא, בבקשה רפא נא לה בגזירה, וכ' הראב"ע ז"ל בפירושו על איוב כי מפני שאמר רפא נא לה דהיינו מיד כתרגומו לכן השיבו הקב"ה ואביה ירק ירק וכו'.

טו וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד
הֵאָסֵף מִרְיָם: טז וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם
מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן:
פ פ פ

תרגום אונקלוס

כֵּן תִּתְכְּנֵישׁ: טו. וְאִסְתְּגַרַת מִרְיָם . מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין . וְעַמָּא לָא נְטַל . עַד דְּאִתְכְּנֵישַׁת מִרְיָם: טז. וּבָתַר כֵּן . נְטַלוּ עַמָּא מֵחֲצֵרוֹת . וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן: פ פ פ

ת״א ותסגר מרים. תענית כט קמא כה:

תפסיר הרס״ג

ובעד ד׳אלך תנצ׳ם אליה: (טו) פוקפת מרים. כ׳ארג אלעסכר סבעה׳ אייאם. ולם ירחל אלקום, אלי אנצ׳מאמהא: (טז) ובעד ד׳אלך רחלו מן חצרות. ונזלו פי ברייה׳ פארן:

אבן עזרא

המחנה נסעו העם מחצרות: (טז) ויחנו במדבר פארן. על דעת רבים שהענן היה שם בעבור שמצאו וישכן הענן במדבר פארן ויפרשו הענן סר מעל האהל כמשמעו ולפי דעתי אין זה הפירוש נכון:

חסלת פרשת בהעלתך

קל״ז. מהללא״ל סימן: ומפטירין רני ושמחי בזכריה סימן ב׳:

בעל הטורים

לפה שבריה כי מטה: (טו) והעם לא נסע. בג׳ ותתצב אחותו יש ז׳ תיבות לכך המתינה לה שכינה שבעת ימים:

רש״י

כתיב בו אסיפה לשון הכנסה: והעם לא נסע. (סוטה ט) זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור שנאמר (שמות ב) ותתצב אחותו מרחוק וגו׳: חסלת פרשת בהעלתך

שפתי חכמים

מוחלט כלומר הרי היא ראויה שתהיה מצורעת עולמות: ז ויש לפרש משום דמדה טובה מרובה ממדת פורעניות אחת לחמש מאות ה״נ היא המתינה למשה שליש של שעה ונשתלם לה חמש מאות שלישיות שעות דהיינו ז׳ ימים דיום ולילה עמו כ״ד שעות ולז׳ ימים ולילות קס״ח שעות תחלקם לשלישיים נמלא חמש מאות שלישיים אע״פ שארבע שלישיים יהיו יתירים על ה׳ מאות דהיינו על הז׳ ימים מ״מ כיון דלאו יום שלם הוא אלא שעה אחת ושליש של שעה אין בכך כלום ואפשר עוד בשכר שהלכה לקרוא לאמו של משה הוסיפו לה ד׳ שלישים והא דנקט רש״י שעה אחת לאו דוקא שעה שלמה שהוא אחד מכ״ד שעות שביום אלא כלומר עת אחת דהיינו שליש שעה, וק״ל:

דעת זקנים מבעלי התוספות

אמנם כ״ל דמזה לא קשיא כלל דהכי בעי למימר אלו מי וירק ירק בפניה. ומ״מ יש מתרלים שאביה כוף בה במלרים בלידת משה שספקה אביה על ראשה כשהושלך ביאור ואמר לה בתי היכן נבואתך הלא תכלם שבעת ימים דהתם כתיב ותתצב אחותו מרחוק מה גבי מלורע ז׳ אף כאן ז׳. אמנם לא ידעתי היכן כתיב לחוק במלורע אם לא משום דכתיב וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, ול׳ הרחקה בעי ומהאי קרא דתכלם שבעת ימים מוכח במ״ק בפרק ואלו מגלחין דנזיפה דרבנן הוי שבעת ימים: (טו) והעם לא נסע. שלא נעלה הענן משום כבוד משה:

רבינו בחיי

אלי אלי למה עזבתני. וכן (שם ג) אל אלהים ה׳ דבר ויקרא ארץ שהוא סדר המדות חסד דין רחמים שבהם נברא העולם וכן כתיב (שם כב) חסד אל כל היום וכתיב (שם צט) אל נושא היית להם, ומ״ש (שם ז) ואל זועם בכל יום באורו בכל יום שהדין נמצא ויש יום שלא ימצא כי מדת החסד דוחה אותו כענין הנזכר באברהם:

מוסרי של״ה והגהות

אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. כתיב נר אלהים נשמת אדם שצריך לראות תמיד שתהא מאירה נשמתו מתורה ומצות. וגוף האדם הוא כצורת המנורה כי במנורה היו ג׳ בליטות של קנים יוצאות ושל מעלה קטנה משל תחתיה. כן באדם בליטת הרגלים. ובליטת הידים ובליטת האזנים. והגוף שבו הלב הוא גוף המנורה וגבהו של מנורה ח״י טפחים דהיינו ג׳ אמות כשיעור אדם כמ״ש התוספות במס׳ שבת פרק המצניע. והמנורה צריכה להיות מקשה דהיינו חבור אחד מורה על החבור ואהבת לרעך כמוך. עד ירכה עד פרחה. מקטן ועד גדול. ובזה יובן מ״ש ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה וגו׳. פי׳ רש״י ז״ל להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. וקשה מה שבח הוא זה שלא עבר על צווי של הקב״ה פשיטא או למה מגיד זה השבח דוקא במצוה זו. אלא לא שינה מסוד הכונה דמנורה המורה על האחדו׳ והשלום וכן היתה מדתו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. (אח״י לפי דרך הרב מקשה גימט׳ תמה שתהיה אהבה תמה ולפי דרכו אפ׳ ויעש

הפטרת בהעלתך בזכריה סי׳ ב

א רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ
נְאֻם־יְהֹוָה: ב וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהֹוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהֹוָה
צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ: ג וְנָחַל יְהֹוָה אֶת־יְהוּדָה
חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם:
ד הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהֹוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ:
ה וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ
יְהֹוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: ו וַיֹּאמֶר יְהֹוָה
אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהֹוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהֹוָה בְּךָ
הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ:
ז וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי
הַמַּלְאָךְ: ח וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר
הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה
הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֺנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת:

רד״ק

(א) רני ושמחי. יתכן לפרש נבואה זו עד ממעון קדשו עתידה לימות המשיח בעבור שאמר ונלוו גוים רבים: הס כל בשר. ולא ראינו זה בבית שני אלא שאמר כל הפרשה ענינה בבית שני שדבר על יהושע ועל זרובבל: (ב) ונלוו. ל׳ חבור: (ג) ונחל. יהודה שהוא חלק האל ית׳ אז ינחל אותו האל יתברך שיהיה נחלתו על אדמת הקדש שיצא מגלות ויהיה נחלת האל על אדמת הקדש והפ׳ הזה כמו כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו, וזכר יהודה לפי שהוא ראש ממלכות ישראל ואם בבית שני יהודה הוא שגב מהגלות: (ד) הס. שתוק: כי נעור ממעון קדשו. הוא השמים ואמר נעור ע״ד משל כאיש אשר יעור משנתו ע״ד שאמר ויקץ כישן ה׳: (ה) ויראני. השטן משל לסנבלט וחבריו שהיו שוטנים אותם ומשביתי׳ ממלאכתם, וי״ת וחטאה קאים על ימיניה לאסטנא ליה: (ו) ויאמר ה׳. הוא המלאך ונקרא בשם רבו, וכן הוא בכ״מ: ויגער ה׳. הוא האל ית׳ הבוחר בירושלים. לבנותה ולא תוכל לשטנו: הלא זה אוד מוצל מאש. כמו אוד הדולק שהסירו אותו מהאש שלא ידלק עוד, וכן זה מוצל מאש הגלות לבא לירושלים ולבנות הבית ולכהן בו. ורז״ל דרשו בו כמשמעו שהיה עם לדיקים ואחאב אשר קלם מלך בבל באש והם נשרפו והוא נצול: (ז) ויהושע היה לבוש בגדים צואים. פי׳ כי זה משל על בניו שנשאו נשים נכריות וכת״י שנאמר ויהושע היה לבוש בגדים צואים וכי דרכו של יהושע היה ללבוש בגדים צואים אלא שהיו בניו נושאי׳ נשים שאינם הגונות לכהונה ולא מיחה בידם: (ח) ויען המלאך. אמר אל המלאכים האחרים העומדים לפניו כי הוא הי׳ גדול מהם והוא היה שולחם ות״י לדמשמשין קדמוהי: הסירו. רמז שיבדילו מהנשים הנכריות: עונך. פי׳ כי הבגדים הצואים הם משל לעון: מחלצות. הם חליפות בגדים נקיים וזה משל על הזכיות כלו׳ כיון שיוסר העון יראו בך הזכיות וכן ת״י ואלבש

רמב״ן

עודד הנביא ויפה אמר. וטעם הכתוב שאף על פי אם יהיה נביאכם נביא ה׳ אינו מתנבא בשמי הגדול רק במראה או בחידות והזכיר כן כי רבים מן הנביאים לא ישיגו לזה אבל יהיו נביאים ברוח הקדש כענין שנאמר רוח ה׳ דבר בי והיא יד ה׳ האמורה ביחזקאל ויתבאר בדברי זכריה: במראה אליו אתודע. לא אמר הכתוב במראה אליו אראה אבל אמר אתודע והנה זה בפסוק וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי יאמר כי השם הגדול יהיה במראה ובהתודע אל הנביא לא יהיה בשמו הגדול כמו שאמר ושמי ה׳ לא נודעתי להם ואמר כי הדבור יהיה בחלום ולא כן עבדי משה כי בכל ביתו אשר בו יראו הנביאים חלומות נאמן הוא ויודע מעצמו כל המדות ומפה אל פה יהיה לו הדבור מאתי והתמונה יביט בה לא יראנה בחלום. ולשון ספרי ותמונת ה׳ יביט זה מראה אחורים והנה בכאן למד הכתוב מה בין נבואת משה לנבואת האחרים אשר בדורו וכבר הזכיר כן בקודמים לו וארא אל אברהם וגו׳ כאשר פירש ויזכיר כן בסוף התורה בבאים אחריו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה׳ פנים אל פנים והענין בכולן שוה. ואל תחוש למה שאמר בשמואל ששקול כמשה דכתיב אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה כי בעבור שהזכירו עמו חשבוהו רבותינו לגדולה לא שישוו הנבואות חלילה להם וענין הכתוב כי הזכיר משה מפני עמדו

ט וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף
הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ
יְהוָה עֹמֵד׃ י וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃
יא כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־
מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם
תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים
הָאֵלֶּה׃ יב שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ ׀ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה
וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־
הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח׃ יג כִּי ׀ הִנֵּה הָאֶבֶן
אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה
עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי
אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד׃ יד בַּיּוֹם הַהוּא
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־
תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה׃ טו וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ׃
טז וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה־
מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ
עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־
רֹאשָׁהּ׃ יז וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה
וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ׃ יח וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי׃ יט וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה
וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי׃ כ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה
דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא
בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ כא מִי־
אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא
אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ׃ סיתיר י

רד"ק

יתך זכון : (ט) אמר זכריה הנביא אמרתי אל המלאך ישימו צניף טהור על ראשו אחר שצוית להסיר הבגדים הצואים מעליו והלבש אותו מחלצות צוה ג"כ שישימו צניף טהור על ראשו לחנכו להיותו כ"ג שהיה מצנפת על ראשו : וילבישהו בגדים. וכבר הלבישוהו בגדים כי הנה אמר והלבש אותך מחלצות קודם שזכר זכריה הנביא : ומלאך ה' עומד. כן ראה במראה הנבואה כי עד שישימו הצניף הטהור על ראשו עמד מלאך ה' שלא הלך מעיניו : (י) ויעד מלאך ה'. העיד בו זה הדבר : (יא) כה אמר. תדין את ביתי לפי שהיה כ"ג ועל פיו יעשו שאר הכהנים: ונתתי. אתן לך: מהלכים בין העומדים האלה. הם המלאכים שהם עומדים וקיימים לעולם ר"ל תלך ביניהם, וזה רמז לנשמתו בהפרידו מהגוף. וי"מ ובאחיות מיתיא וגו': (יב) שמע נא. ורעיך שאר הכהנים : כי אנשי מופת המה. ראוים הם להעשות להם מופת על ידם ורז"ל דרשו זהו חנניה מישאל ועזריה : כי הנני מביא את עבדי צמח. פי' בו זה זרובבל ועתה מביא וכבר בא ר"ל להגדיל עוד מעלתו ותצמח גדולתו כצמח האדמה שהולך וגדל וכן אמר עוד למטה הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ובנה את היכל ה'. וי"מ כי צמח זה המלך המשיח אמר אע"פ שזאת הישועה אני מביא לכם עוד אביא לכם ישועה גדולה ממנה בזמן שאביא את עבדי צמח וכת"י יח עבדי משיחא: (יג) כי הנה האבן. הוא אבן הבדיל שמייסדין בו הבנין או פי' האבן שישימו תחלה ישימנה זרובבל לפני יהושע, כמ"ש למטה והוציא את האבן הראשה : על אבן אחת שבעה עינים. על כל אבן ואבן יהיו שבעה עינים ר"ל שמירות רבות מאת האל יתברך מפני הצרים המושבים להשבית מלאכתם ואלה הם שבעה עיני ה' שאמר למטה : ושבעה. הוא דרך משכון על הרוב אינו שבעה דוקא. ואא"ז ז"ל פי' שבעה דוקא. והם יהושע, עזרא, זרובבל, נחמיה, וג' נביאים, חגי, זכריה, ומלאכי: הנני מפתח פתחה. כאלו היתה האבן קשורה כל הימים שבטלו המלאכה ועתה יפתח אותה וישם אותה בבנין. ויתכן לפרשו מענין ופתחת עליהם פתוחי חותם ולפי שהשלמת תכונת האבן היפה הציורים והפתחים והכפתורים שיציירו בה בפתוח אמר כן עד"מ כלומר הנני משלימה לבנין בכל תכונתה: ומשתי. פעל יוצא לא משו פעל עמד וזה יהיה בזמן שהבטיחו הנביאים את זרובבל להגדיל מעלתו כמ"ש חגי אקחך זרובבל ואמר זכריה הנני מביא את עבדי צמח ואז יהיו ישראל בשלום בבית שני לפיכך אמר תקראו איש לרעהו : עון הארץ. אמר כמשמעו או יהיה פי' עונש כמו כי לא שלם עון האמרי כלומר שיסיר מהם בזמן ההוא כל רע וכל צרה ויהיו בשלום : (יד) ביום ההוא. תקראו מרוב שלום שיהיה לכם: (טו) וישב. ויעירני. בשאר המראות אמר ואשא עיני כי ראה מעצמו אבל זאת המראה המלאך העירו לראותה: יעור משנתו. מבנין נפעל ופי' הוא העירני ואני נתעוררתי כאיש אשר יעור משנתו : (טז) ויאמר. ויאמר כתיב והוא ספור דברי הכתוב וקרי ואמר והקרי דברי זכריה : וגלה. במפיק ואיננה לנקבה נסתרת : ושבעה נרותיה עליה. כמו מנורת התורה. והאמצעי הוא רמז לענין האלוה שמדבר בין הספרים וכן שבע כסולות הם הספרים והמנהיגי' לעולם שהיא כלו הספרים שבע כוכבי לכת והעולם שש צלעות ושלשה מישרים ובעל הצלעות הוא השביעי והוא הנקודה וכן גוף כל דבר אלא שבעל ספר יצירה זכר בעולם שש צלעות לששה צדדים והיכל הקדש מכוון באמצע זכר הדבר הנכבד שבכל הצדדים : עליה. על המנורה והגולה למעלה מהם והראה לו זאת המראה להודיעו כי האל יתב' יאיר לישראל השפע מה שהיו בחשכה : שבעה ושבעה מוצקות לנרות. שבע מוצקות היו לה לכל נר מוצק אחד , ועיין רש"י. מוצקות שם תאר במקום פעל שהיו מוציקות שמן מגל לנר : (יז) ושנים זיתים. ועוד ראיתי שנים זיתים על המנורה או על הגלה ואחד הוא : אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה. כמו משמאלה אבל אמר כי על הגלה היו ולמטה אמר על ימין המנורה ועל שמאלה והענין אחד : (כ) ויען. לא בחיל ולא בכח. כמו שראית מעשה המנורה נעשה מאליו בלא אדם עורך את הנרות ומליק בהם את השמן כן יעשה בנין הבית בלא כח אדם אלא ברוח האל יתב' ובעזרו : (כא) מי אתה הר הגדול. אמר כנגד סנבלט וחבריו השוטנים אם תהיה כהר הגדול תהיה לפני זרובבל למישור ולא תוכל לעמוד לפניו להשבית המלאכה: והוציא את האבן הראשה. כמו שהוציא את האבן הראשה כשהחל הבנין ביום כ"ד לחדש התשיעי כן ישלים המלאכה : תשאות חן חן לה. כאשר שם זרובבל האבן הראשה לבנין שם אותה בתשואות והמון רב ואמרו כל העם חן חן לה לאבן הזאת מאת האל יתברך והכפל לחזק הענין כמו שלום שלום לרחוק:

הפטרת בהעלתך

(יד) רני, הרי"ש בקמץ לבד והוא חטוף מפני דגשות הנו"ן: (טו) והיו. מלעיל: (טז) ובחר. מלרע:

(ב) בך. ב' בפסו' והבי"ת דגו' בשניהם, הראשון בדין מפיק יו"ד והשני בדין מפיק ומפסיק: הלא זה. במרכא כפולא, ונמסר עליו י"ד בטעם. פי' הטפחה כך דינה לעולם לא ישרתוה כ"א מרכא אך בי"ד מקומות ישרתוה דרגא עם ב' מרכות הנקראות תרין חוטרין, ועי' בסוף פרשת מטות ל"ב מ"ב: (ה) וישימו. הנגינה בשי"ן: (ו) ויעד, היו"ד בקמץ כי הוא מנחי ע"ו לשון עדות לכן נקמץ היו"ד כמו ויעט בהם (ש"א כ"ה י"ד) אבל ותעד וזמה (הושע ב' י"ג) מנחי לה' לכן כולו פתח כמו ויעט העם (ש"א י"ד ל"ג) ועי' מה שכתבתי בהפטרת במדבר ב' ט"ו: (ז) כה אמר, נמסר עליו ב' בטעם, ר"ל בטעם גרשיים, ור"ל בסיפרא הדין דתרי עשר, יסי' א' דין, ב' כה אמר ה' צבאות (ח' י"ט) וכן נמסר שם ב' בטעם בסיפרא: מהלכים, הה"א בשוא נח נראה: (ח) אתה. במהפך בכ"י ובמ"ג רע"ת ואחרים לא פשטא. רוו"ה:

(ב) ויאמר. ואמר קרי: וגלה. מפיק ה"א לכנוי הנקבה או לתפארת, וכן נמסר עליו לית מפיק ה"א: (ג) הגלה. לא מפיק ה"א: (ד) מה. המ"ם בקמץ כדין קדים לאל"ף: (ה) ויען. הנגינה ביו"ד: מה, בקמץ: (ז) הראשה. לא מפיק ה"א מסורת הגדול, מנחת שי:

מוסרי של"ה והגהות

על הסוד שרומז לתורה ודוק כי קצרתי. מאי"ן):

עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא. בא וראה עד היכן מגיע עונשן של המתאוים תאוה. ע"כ יזהר האדם מן המותרות ויספיק במועט כמ"ש יעקב אבינו ע"ה ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש:

והנה מרים מצורעת כשלג. ראה עד היכן עונש של לשון הרע ראו מה עלתה למרים הנביאה על שיחה קלה שדברה על משה רבינו ע"ה אחיה וכן הוא אומר זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים. (אח"י מה מתקו דברי הרמב"ם סוף ה' טומאת צרעת. מאי"ן):

רמב"ן

לפניו בפרץ להשיב חמתו מהשחית גם בעגל וגם במרגלים שהיו חייבים כליה והזכיר שמואל מפני שהכתוב הזה על דברי הבצורות שהיו צריכים גשם אמר היש בהבלי הגוים מגשימים וגו' ואמר השם שאם יעמוד שמואל לפניו המוריד גשם שלא בעתו בימי קציר חטים לא ישמע אליו להורידו לאלה בעת צרתם והנה הזכיר גדולי השבט אשר בחר השם לשרתו ולברך בשמו המתפללים על ישראל וכן הטעם כמה שנא' משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו':

(טז) **ואחר** נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן, לומר כי כאשר נסעו מחצרות לא נסעו ממדבר זה אל מדבר אחר כאשר במסעו הראשון שנסעו ממדבר סיני ויחנו במדבר פארן אבל נסעו מחצרות אשר הוא במדבר פארן וחנו במקום אחר מן המדבר ההוא עצמו והוא קדש ברנע כי משם נשתלחו מרגלים כאשר אמר במקום אחר אל מדבר פארן קדשה וכן כתוב ונבא עד קדש ברנע ותקרבון אלי ותאמרו נשלחה אנשים. ולא אמר הכתוב ויסעו מחצרות ויחנו בקדש ברנע כי אולי מסעות הרבה ביניהם ואין עתה מקום להזכירם אבל הזכיר מדבר פארן להודיע כי קדש זה הוא קדש ברנע אשר במדבר פארן לא קדש אשר במדבר צין שהיה שם ענין מי מריבה בשנת הארבעים:

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־
אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה
אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם׃
ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן
עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃ ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם
לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃

תרגום אונקלוס

א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ב. שְׁלַח לָךְ גֻּבְרִין. וִיאַלְּלוּן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן. דַּאֲנָא יָהֵיב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. גּוּבְרָא חַד גּוּבְרָא חַד. לְשִׁבְטָא דַּאֲבָהָתוֹהִי תִּשְׁלְחוּן. כָּל רַבָּא דִּבְהוֹן׃ ג. וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה. מִמַּדְבְּרָא דְּפָארָן עַל מֵימְרָא דַּיְיָ. כּוּלְהוֹן גּוּבְרִין. רֵישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן׃ ד. וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן. לְשִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן. שַׁמּוּעַ בַּר זַכּוּר׃ ה. לְשִׁבְטָא

ת"א שלח לך אנשים. סוטה לד׃

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא׃ (ב) אבעת' ברגאל. ירומון בלד כנעאן. אלד'י אנא מעטיה לבני אסראיל. רגל ואחד מן סבט אבאיה תבעת' בה. כל שריף מנהם׃ (ג) פבעת' בהם מוסי. מן ברייה' פארן עלי קול אללה. כלהם רגאל. ריסא בני אסראיל׃ (ד) והד'ה אסמאיהם. מן סבט ראובן. שמוע אבן זכור׃

גה"ח למנחת שבת ובה"ה

אבן עזרא

(ב) שלח לך. כתוב שהשם אמר לישראל עלה רש והם אמרו נשלחה אנשים אז אמר השם שלח לך אנשים: וטעם אנשים. שהם ידועים גבורים וכן כלם אנשים וחזקת והיית לאיש כי איש היה: ויתרו. ויחפשו וכן ולא תתורו: כל נשיא בהם. כל אחד הוא נשיא בהם או תהיה מלת אחד מושכת עצמה ואחרת עמה וכן ושנים אנשים שרי גדודים היו בן שאול ורבים כן:

רשב"ם

(ב) שלח לך. כל נשיא בהם. עיקר פשוטו כך כל אלה שנים עשר אנשים תקח מאותם שבישראל שנישא אותם לבם ללכת *שתכוין את העם מי האיש שירצה ללכת לרגל את הארץ. ומאותם שיאמרו ללכת תקח ותבחר מהם שנים עשר ולפי שהאנשים גבורים שאינם יראים ורך לבב ראוים ללכת בארץ נכריה וגם להתחזק ולקחת מפרי הארץ לכך הוצרך להכריז ולא נקבם הקב"ה בשמות כשם שעשה לנשיאים שמנו את ישראל ובנשיאים *שהנחיל את הארץ באלה מסעי. שאותם היו נקובי שמות: כל נשיא בהם. הטעם שתחת כל מוכיח פירושו, כל אלה הי"ב *הנה יהיה נשיא באותם המתנדבי' ללכת, כמו כל שתה תחת רגליו:

בעל הטורים

(ב) שלח לך. סמוך מרגלים למרים בשביל לה"ר שספרו: שלח לך אנשים. סופי תיבות חכם שיהו חכמים וצדיקים: שלח לך. רמז למנין של"ת שנים ישתלחו וילכו בגלות שבג' אלפים ושל"ת שנים חרב הבית, וכן שלח מעל פני ויצאו (ירמיה טו): (ג) וישלח אותם משה. סופי תיבות חמה, שאמר להם בחמה הכניסו לעיר, שלעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב: ראשי בני ישראל המה. המה עולה חמשים, מלמד שהיו שרי חמשים:

אבי עזר

(ג) כל נשיא בהם) הרב מביא ראיה שמצינו מקראות שחסר בהם תיבה אחת ומעניינו יובן חסרונו כמו שמואל ב' ד' היו בן שאול חסר שרי כן כאן חסר אחד. אף שנוכל לומר שחסר תיבה אחרת המורה על עניינה אבל הרב תפס תיבת אחד כיון שנמשך עמו ואין חסרונה

שפתי חכמים

א הכי מקשה רש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לבד לפ' מרים דהיה לו לסמוך ג"כ לפ' קרח ולפ' מרים והיה לו להקדים מחלוקת קרח ואח"כ מרים ואח"כ מרגלים שהרי מחלוקת של קרח בחצרות היה אבל ענין מרגלים בפארן היה. ומתרץ לפי שלקתה כו' ומש"ה כתב הפרשיות שלא על הסדר כדי לדרוש זה ואם היה כתבן על הסדר אע"פ שהיה מקדים מרגלים למרים לא היה יכול לדרוש זה דלמא כסדר הם נכתבים, הרא"ם. (נח"י) כבר כתבתי כ"פ שאין הרב כותב טעם על הסמיכה אלא א"כ יש בכתוב איזה יתור או שנוי ל' וכיוצא בזה שהכתוב מקפיד על הסמיכה אף בכאן מה שכתב וישלח אותם משה ממדבר פארן הוא מיותר דהא לעיל מזה כתיב ויחנו במדבר פארן ופשיטא דמשם שלחם אלא ודאי שהכ' הודיע לנו מקום השליחות לומר לך שאע"פ שמחצרות נסעו ובאו למדבר פארן וה"ל לקחת מוסר ואעפ"כ חטאו ושלא כפי' הרא"ם: ב דק"ל הלא גלוי וידוע לפני השם שעתידים לחטוא ע"י שליחות זה א"כ למה לוה להם השם ית' שישלחו מרגלים לפניהם שעל ידם יבא פורענות להם שלא יבאו לא"י כי ימותו במדבר. ועז"פ אני איני מצוה לך. והרא"ם פי' ממלת שלח קדריש ולא ממלת לך דכיון דכתיב ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וגו' ובודאי נמלך משה בהקב"ה ובאתה התשובה שלח ובהכרח הוא כתיבת רשות ולא צווי כיון שהוא תשובת שאלה מורה הוא על כתיבת רשות ולא צווי ומלת לך נ"ל או דרך הל' כך הוא כמו הגשם חלף הלך לו או לדרוש כבראה הקב"ה את המרגלים שעתידין לחטוא קרא אותן לשמו של משה שלח לך וגו' וכשראה הקב"ה את הזקנים שמעשיהם כשרים קרא אותן לשמו שנא' אספה לי ע' איש, רא"ם: ג וכדאמרינן הבא ליטמא פותחין לו. (נח"י) אין הפי' שישראל יטעו בכוונת דברי המרגלים אלא שהמרגלים יטעו והיינו ארץ אוכלת יושביה שטעו המרגלים וכמו שפי' הרב שם: ד פי' ולא בגזירתו של השם. שזה לא היה רק לרצונם, ואין לפרש דעל פי ה' אאותם קאי כלומר שהשלוחים היו על פי ה' אע"פ שהשליחות לא היה ע"פ ה' שהרי בדיבורן לא הוזכרה כלל עדיין וא"כ היאך יאמר וישלח אותם שהכנוי מורה על הנזכרים לעיל ואדרבה בדיבורן היה לו לומר ע"פ ה' אלא אותם קאי אשתם אנשים שהוזכרו שהיה ברצונם: ה פי' כל שתם אנשים ל' חשיבות הוא וכשיבאו במקום תואר כמו הכא וכמו ונזקנת והיית לאיש אבל כשלא יהיו במקום תואר כמו ויאמרו האנשים ואת האנשים אשר פתח הבית שלא לך אנשים כלם ל' אנשים ממש הם ולא חשובים, רא"ם:

רש"י

(ב) שלח לך אנשים. (במדבר רבה) למה נסמכה א פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר: שלח לך. (במדבר רבה, סוטה לו) לדעתך ב אני איני מצוה לך אם תרצה שלח, לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א) נשלחה אנשים לפנינו כמה שנאמר (שם) ותקרבון אלי כלכם וגו' ומשה נמלך בשכינה אמר אני אמרתי להם שהיא טובה שנאמר (שמות ג) אעלה אתכם מעני מצרים וגו' חייהם שאני נותן להם מקום לטעות ג בדברי המרגלים למען לא יירשוה: (ג) על פי ה'. ברשותו ד שלא עיכב על ידו: כלם אנשים. כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ה ואותה שעה כשרים היו:

ענין שילוח המרגלים

(ב) שלח לך אנשים וגו'. תוכן ענין המרגלים כתב אברבנאל אכן היה, הנה משה רבינו בספר אלה הדברים סיפר בזה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) איש אחד וגו'. אך משבט לוי לא הושלח מרגל לפי שלא היה להם חלק בארץ

רבינו בחיי

(ב) שלח לך אנשים ויתורו וגו'. יאמר הכתוב אחר שהם שאלו הענין ורצו בו שאמרו (דברים א) נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ שלח לך אנשים שידעו הדרכים ומבוא הערים כענין שכתוב (שופטים א) הראנו נא את מבוא העיר ושיתנו להם עצה באיזו עיר ילחמו תחלה ומאי זה צד יהיה נוח להם לכבוש את הארץ. ורש"י ז"ל פי' שלח לך לדעתך אני איני מצוה לך. כוון הרב לומר אע"פ שליחות המרגלים על פי ה' ומצותו לא היתה המצוה ברצונו אלא כדי להשלים רצון ישראל שהיו חפצים בכך, וכענין המלך שהיתה מצות השם (דברים יז) שום תשים עליך מלך אבל לא היתה ברצונו כי כן יעיד הנביא (הושע יג) אתן

נחל קדומים

ב (א) שלח לך אנשים וגו'. כל נשיא בהם וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה. פירש רש"י שלח לך לדעתך אני איני מצוה לך אם תרצה שלח וכו' על פי ה' ברשותו שלא עכב על ידו. ואפשר למתק יותר על פי ה' במ"ש רבינו האר"י ז"ל דנשמות השבטים נתעברו במרגלים. והשתא עיקר השליחות לא נצטוה מפי ה' רק כשנמלך משה רבינו ע"ה במקום לפי שאמרו נשלחה אנשים לפנינו ואמר לו אני איני מצוך אם תרצה שלח. ומשה רבינו ע"ה בירר המרגלים אז ה' גזר שיתעברו נשמות השבטים בהם. ונמצא דתרתי איתנהו

חומת אנ"ך

(ב) שלח לך אנשים. רבינו אפרים ז"ל פי' שלח לך אנשים שלא מלשון בשלא יעבורו עכ"ד ואפשר לומר במ"ש רבי' האר"י זצ"ל בכוונת הפ' את מי אשלח ומי ילך לנו אשלח יחיד דכשהוא לטובה הקב"ה הוא שולח לבדו. וכשאינו לטובה נמלך בבית דינו ואינו בתורת שליחות רק ילך מעצמו וז"ש ומי ילך לנו לרמוז הוא ובית דינו עכ"ד. והכא שליחות זה היה רע לישראל. אך היה טוב למרע"ה שנשאר מ' שנה בעוה"ז עם ישראל. וכבר כתבנו במקום אחר משם רבינו האר"י זצ"ל דמה שלא נכנס משה רבינו ע"ה לארץ ישראל הוא כי מעלתו עליונה מצד החכמה יסוד אבא. וז"ש שלח לך אנשים. שלח דהוא לטובה ושליחות זה מועיל לך שתחיה ארבעים שנה. ולגבי אנשים יתפרש שלח חרב שמתו. וכפי זה שלח עולה בשביל שניהם לא כדאיתא והא כדאיתא. וכי תימא איך לי הוא תועלת והלא גם לי ימשך נזק שלא ליכנס לארץ. לזה רמז חכם בס"ת שלח לך אנשים כלומר מה שיארע בסוף שלא ליכנס לארץ טיבותא היא לגבך והוא בלא ענין המרגלים כי אתה חכם מצד יסוד אבא ומשום הכי אי אתה נכנס כי מדרגתך יותר עליונה כמדובר ובזה מבואר מאמרם ז"ל שמעתי אמר הקדוש ב"ה למשה חכם אתה ואתה רוצה ליכנס לארץ והרי היא כמבוא"ר. ובמקום אחר

מרפא לשון

ב) שלח לך, תרגם ראש הפ' בל' יחיד וסופו בלשון רבים ולא השוה הלשון כדרכו, ונראה שטעמו כי חצי הפ' עד האתנחתא צווי למשה בפרט וחציו האחרון צווי למשה ולכל ישראל בכלל, וצריך להיות כמו שהוא ודכוותיה

ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי׃
ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃
ז לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף׃
ח לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃
ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא׃
י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי׃
יא לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־
סוּסִי׃ יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי׃
יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל׃
יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי׃
טו לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי׃
טז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח

תרגום אונקלוס

דְשִׁמְעוֹן . שָׁפָט בַּר חוֹרִי׃ ו. לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה . כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה׃ ז. לְשִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר . יִגְאָל בַּר יוֹסֵף׃ ח. לְשִׁבְטָא דְאֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן׃ ט. לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן . פַּלְטִי בַּר רָפוּא׃ י. לְשִׁבְטָא דִזְבוּלוּן . גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי׃ יא. לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה . גַּדִּי בַּר סוּסִי׃ יב. לְשִׁבְטָא דְדָן . עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי׃ יג. לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר . סְתוּר בַּר מִיכָאֵל׃ יד. לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי . נַחְבִּי בַּר וָפְסִי׃ טו. לְשִׁבְטָא דְגָד . גְּאוּאֵל בַּר מָכִי׃ טז. אִלֵּין שְׁמָהָת גּוּבְרַיָּא . דִשְׁלַח מֹשֶׁה

תפסיר הרס"ג

(ה) ומן סבט שמעון. שפט אבן חורי׃ (ו) ומן סבט יהודה. כלב אבן יפונה׃ (ז) ומן סבט יששכר. יגאל אבן יוסף׃ (ח) ומן סבט אפרים. הושע אבן נון׃ (ט) ומן סבט בנימין. פלטי אבן רפוא׃ (י) ומן סבט זבולון. גדיאל אבן סודי׃ (יא) ומן סבט יוסף אלד׳י הו סבט מנשה. גדי אבן סוסי׃ (יב) ומן סבט דן. עמיאל אבן גמלי׃ (יג) ומן סבט אשר. סתור אבן מיכאל׃ (יד) ומן סבט נפתלי. נחבי אבן ופסי׃ (טו) ומן סבט גד. גאואל אבן מכי׃ (טז) והד׳ה אסמא

אבן עזרא

וטעם (טז) אלה שמות האנשים. אחר שאמר ואלה שמותם להודיע כי כן היה שמותם לעולם ולא השתנו כמו

רבינו בחיי

לך מלך באפי ואקח בעברתי. ויש מפרשים שלח לך לתועלתך כלשון (בראשית טז) ואתה קח לך מכל מאכל, (במדבר ו) עשה לך שתי חצוצרות כסף, (דברים יא) ועשית לך ארון עץ, וכן כל לך שבתורה, והתועלת היה שנתארכו ימיו של משה כל ימי המדבר שאלמלא חטאם היו נכנסין לארץ מיד, ואי אפשר לו ליכנס אפי׳ לא היתה גזרת חטא הצור שכבר נגזר עליו בשליחות פרעה שאמר לו הקב"ה עתה תראה ולא תראה במלחמ׳ ל"א מלכים. ומה שהיו המרגלים י"ב ודי שיהיו ב׳ או שלשה כענין שנאמר ביהושע (יהושע ב) שנים אנשים מרגלים חרש לאמר, לפי שרצה הקב"ה שתהיה השליחות הזאת בהסכמת כל שבטי ישראל איש אחד מכל שבט ושבט כדי שאם יצליחו בשליחותן יהיו כל ישראל שותפין בזכות ואם לא יצליחו יהיו כלן שותפין בעונש כמו שאירע בהם. ובמדרש מרגלים ששלח משה כסילים היו. מרגלים ששלח יהושע צדיקים היו. שנאמר (שם) וישלח יהושע בן נון מן השטים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר, מהו חרש שעשו עצמן קדרין והיו צווחין מי שירצה לקנות קדרות יבא ויקנה, וכל כך למה שלא ירגיש אדם

ת"א בן יפנה. סס קא׃ סתור בן מיכאל. סס לד׃ נחבי בן ופסי. סס׃

בעל הטורים

(י) סודי. ב׳, גדיאל בן סודי, תעבוני כל מתי סודי. המרגלים שהיו מתי סודי ששלחו אותם לתור הארץ ולגלות כל סודותיה תעבוני שהוציאו דבה וגרמו שנקבע להם בכיה לדורות׃ (טז) אלה שמות האנשים. בגימ׳ שמותיהם מכוערים׃

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) למטה יוסף למטה מנשה. כאן שקליה יוסף למטרפסיה לפי שהוציא דבה ולכך הוזכר כאן על מטה מנשה שהיה ממוציאי הדבה ולא למטה אפרים שלא הוציא ובכל מקומות הוא נזכר על מטה אפרים׃

ענין שילוח המרגלים

שלשון „ואומר אליכם באתם עד הר האמרי אשר ה׳ אלהינו נותן לנו ראה נתן ה׳ אלהיך לפניך את הארץ עלה רש אל תירא ואל תחת", וכאשר בני ישראל שמעו דברים אלו יוצאים מפי משה שאמר להם „עלה רש אל תירא ואל תחת" חשבו שהמה בכחם ובגבורתם ירשו את הארץ ועליהם מוטל כיבושה ומלחמתה, שכיון שאמר להם עלה רש מורה שבבואם אל ארץ נושבת לא ילך עוד הענן לפניהם, ומפני זה נתיעצו בדברי המלחמות כאלו היה כל דבר המלחמה מוטל רק עליהם. וז"ש מיד אחר זה ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו, ולא אמרו למשה שהוא ישלחם ולא ג"כ בקשו שישלחם ה׳ אלא שהם כבעלי הדבר היו רוצים לשלחם, והוא אמרם „לפנינו" שהם ילכו אחריהם, ויחפרו לנו, דהיינו שהאנשים המרגלים יחפשו שמה כל הדברים הנצרכים לדעת לעניני המלחמה ועניני הארץ, וישיבו אותנו דבר, אלינו ישיבו האנשים תשובתם ולא למשה. והנה הבורא יתברך ראה שהם יפחדו בידם ויאמר אליהם שלא ישלחו מרגלים יחשבו בלבם שהארץ רעה מאד ולכך הוא מונע מהם שליחותם פן יראו תחת הארץ ויגנו פניהם, ואם יתן להם מקום לשלחם מידם כמו שאמרו הנה יהיה זה מרד בהנהגת משה ואוי לדור שכל העם פרנסיו. גם לא יהיה עליהם מורא שמים בהסבם שאינם תחת ידו ואין עמה מנהיגם. ע"כ צוה הקב"ה לנמשה שלח לך אנשים, ר"ל איני רוצה שהם ישלחו אותם כדבריהם, אבל אתה משה שלח אותם ואים מהעם לא יהיה בשליחותם, באופן שהמרגלים עצמם אליך ישיבו דבריהם ולא להעם וגם ממך יבושו ויפחדו ומלבד זה ידעו ויבינו שהם שלוחים ע"פ ה׳ ולא ימרו את דברו. הנה התבאר שלא היה שליחות המרגלים ענין הכרחי ולריך לישראל, כי ההשגחה העליונה היה מנהיגם ושלא זה יתברך מעלמו על שליחותם להיות הדבר טוב וישר בעיניו, אלא מפני שישראל היו רוצים לשלחם מידם והיה בזה הפסד ההנהגה וביטול מורא שמים, והתבאר ג"כ למה אמר שלח לך, כי מלת לך מורה שהוא לבדו יהיה השולח, וכמוהו לך לך מארצך, ר"ל שהוא לבדו ילך זולת אביו ומולדתו. ואמר ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל, ר"ל שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען לידע הטובה היא אם רעה כהאות העם הזה, עם היות שאני נותן אותה לבני ישראל במתנה ומה שיתנו לאדם במתנה אין ראוי לחקור ע"ז, אבל יהיה כן לנלאות שאלתם, ולא תשלח כדרך שאר מלכים השולחים מרגלים אחד או שנים, והמרגלים הם מפחותי הערך, אבל אתה לא תעשה כן, אלא איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו, ויהיו א"כ י"ב אנשים מרגלים, וגם יהיו כל נש׳ כהם לא פנשים ריקים ופוחזים׃

מסורת הקריאה

(ב) תשלחו. הלמ"ד בקמץ׃ (ח) אפרים, נמסר ד׳ קמצין וסימן א׳ דין. ב׳ ויהי איש אחד מהר אפרים (שופטים י"ז א׳) ג׳ חבור עצבים אפרים (הושע ד׳ י"ז) ד׳ צרור עון אפרים, (שם י"ג י"ב) וכל אתנחתא

נחל קדומים

משה שלח המרגלים והקב"ה שלח השבטים שיתעברו בהם וז"ש וישלח אותם משה למרגלים ממדבר פארן. על פי ה׳ כלם אנשים ראשי בני ישראל המה דקאי על השבטים וכמ"ש בסמוך׃

חומת אנ"ך

נכתוב בזה בס"ד׃ (טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ואמרו רז"ל יה יושיעך מעצת מרגלים. פירש הרב הקדוש מהר"ש אסתרוק ז"ל שלא יהרגוהו עכ"ד. ולהבין הענין גם שאמרו רז"ל שטעם המרגלים שאמרו במדבר אנחנו נשיאים וכשיכנסו לארץ יעבירונו וימנו אחרים. ואינו מובן מה עלתה על דעתם ומה טעם יעבירום וימנו אחרים. גם צריך להבין מאי דכתיב ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה אומי כפל הדברים. יש אמרו טובה הארץ מאד מאד בל׳ כפול. ואפשר כמ"ש בסמוך דכת. רבינו האר"י ז"ל והוא בזהר הקדוש דלגדולת נשמת משה רבינו ע"ה לא נכנס לא"י דהיא בחינת סיהרא בחינת יהושע. וידוע כי דור המדבר הם ענפי בחינת נשמת משה רבינו ע"ה היא הדעת הרא בשמותם דור דעה. ואפשר דזה עלה על לבם דארץ ישראל היא בחינת יהושע והם מבחינה עליונה ומוכרח דכשיכנסו לארץ יהיו נשיאים אותם שהם מבחינת יהושע. והם להיותם ממדרגה עליונה ואינה בחינתם לא ישלטו. ומשום הכי יש לאיש שיהרגו ליהושע שהוא מבחינת ארץ ישראל ולא מבחינתם והיינו דכתיב ויהס כלב את העם אל משה כלומר השתיקם מצד טענתם מענין משה שאינו נכנס לפי גדולת נשמתו. ויאמר עלה נעלה כלומר יש תקון לזה להשפיע שפע גדול מלמעלה לבחינת א"י וכ"ש אם יכנס משה רבינו ע"ה ואם כן ישארו בנשיאותם וז"ש עלה נעלה שנעלה לבחינת א"י מבחינות עליונות ואז וירשנו אותה שתהיה הארץ כנגד מה לפי השפע הרב מצד בחינתנו כי יכול נוכל לה להגדיל מעלתה. וזהו שאמרו טובה הארץ מאד מאד. כלומר עתה היא טובה אך בכניסתנו לתוכה יושפע מלמעלה ויהיה עוד מאד (נ"ל דרוש הרב

מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ יז וַיִּשְׁלַח
אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם
אֶת־הָהָר׃ יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ
מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ
הֶחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־
רָב׃ יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב
בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה
הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה

שני בספ״י

תרגום אונקלוס

לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא. וּקְרָא מֹשֶׁה. לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ יז. וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה. לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִּכְנָעַן. וַאֲמַר לְהוֹן. סַקוּ דָא בְּדָרוֹמָא. וְתִסְּקוּן לְטוּרָא׃ יח. וְתֶחֱזוֹן יָת אַרְעָא מָא הִיא. וְיָת עַמָּא דְּיָתֵיב עֲלַהּ. הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלָּשׁ. הַזְעֵיר הוּא אִם סַגִּי׃ יט. וּמָא אַרְעָא דְּהוּא יָתֵיב בַּהּ. הֲטָבָא הִיא אִם בִּישָׁא. וּמָא קִרְוַיָּא. דְּהוּא יָתֵיב בְּהוֹן,

ת״א ויקרא משה להושע בן נון יהושע. סס סנהדרין קז:

תפסיר הרס״ג

אלרגאל. אלד׳י בעת׳ בהם מוסי לירומו אלבלד. וסמא מוסי. הושע אבן נון יהושע׃ (יז) פבעת׳ בהם לירומו בלד כנעאן. וקאל להם. אצעדו אוולא אלי אלדארום. ת׳ם אצעדו אלי אלגבל׃ י(ח) ואנצ׳רו אלבלד מא הי. ואלקום אלמקימין פיה. אהו שדיד אם מסתרכ׳י. אקליל הו אם כת׳יר׃ (יט) ומא אלארץ׳. אלד׳י הו סאכנהא. אגיידה הי אם רדייה. ומא אלקרא. אלד׳י הו סאכנהא. אפי ארבאץ׳ או פי

נוה שלום

(יז) עלו זה בנגב. אצעדו אולא אלי׳ אלדארום, אין שם דארום בערבי מורה על שם רוח מרוחות העולם, ומבארי הלשון אמרו שהוא שם מבצר או פסגה (קלעה) ידועה בדרך עזה לנוסע אל מצרים, ולכך הוסיף אולא לומר שבתחלה יעלו אל פסגה זו ואח״כ יעלו אל ההר, וכן במעשה לקמן ויעלו בנגב פצעדו אולא אלי אלדארום, והנה כשבאה מלת נגב סמוכה אל ארץ או בענין נסיעה או ישיבה או הבטה דרך הגאון לתרגם דארום ורק אם מדבר בפירוש על רוח נגב מתרגם גנוב כהוראתו, ותרגם בישעיה נגב בענין אחר, כסופות בנגב, אמר כאלזואבע פי אלצחרא, משא בהמות נגב, אד׳ תחמל אלדואב פי צחאריהם, שהוא מדבר יבש אינו מקום זרע, וזהו תרגום נגב בהשאלה עפ״י מקורה הארמי אשר ממנו הושאל לרוח זו שם זה בלה״ק להיותה פאת החום והיובש, גם בתהלים תרגם כאפיקים בנגב, כג׳דראן עאדה׳ אלי׳ אלצהרא, וכתב בפירושו שם שהוא כמו על נגב

חלק הדקדוק

יט) הבמחנים, הה״א בגעיא והיא לשאלה ובא בפת״ח מפני השוא :

אבן עזרא

הושע : (יז) עלו זה בנגב. עלו זה הדרך בנגב וידוע כי מצרים הוא נגב ארץ ישראל כאשר פירשתי בספר דניאל והראיה כי רוחב מצרים פחות משלשים מעלות ורוחב ירושלים שלשים ושלש ומדבר פארן בנגב ארץ מצרים והנה פי׳ בנגב אינו נגב המחנה רק פירושו בנגב של ארץ כנען והעד בחברון שהוא ליהודה והכתוב אמר יהודה יעמוד על גבולו מנגב : (יח) וראיתם את הארץ מה הוא. ומה העם : החזק. למלחמה ואחר כן פירש מה הארץ הטובה היא שהאויר שלה והמים שלה טובים : (יט) הבמחנים. כמו הקדריים

רבינו בחיי

בהם שהם מרגלים, חרש לאמר קרי ביה חרס ומי היו פינחס וכלב היו, וילכו ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב וישכבו שמה הרגיש בהם מלך

רשב״ם

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. *כמו כך פירושו הושע בן נון שאמרנו למעלה שנקרא כן בבית אביו הוא אותו שקרא משה כשנעשה משרתו והפקידו על ביתו, שכך היה מנהגם, כמו ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח וכמו שאמר נ״נ ועד *אחרי על קדמי דניאל די שמיה בלטשצר כשם אלהי: (יח) וראיתם את הארץ מה היא. אם היא בתחלתה ארץ יערים או חלקה או ארץ* מטונפת ולחה כי לפי מה שתראו את הארץ תכינו לו כלי מלחמה לכתת את היערים ולהכין הליכות חיילותיכם כי בטוחים היו שה׳ יתן להם את ארץ כנען אך לא בלא טורח כ״א בענין ערכי המלחמה: החזק הוא. כל זה להודיע באיזה ענין יערכו אתם מלחמה: (יט) ומה הארץ אשר הוא יושב בה. ׳ומה הארץ אשר אמרנו למעלה מדבר בארץ שהיא בתחלת המלכות שאין שם ישוב ועתה מדבר בארץ אשר הם יושבים בה: הטובה היא אם רעה. אם מלאה תבואות הרבת

בעל הטורים

(יז) את ההר. בגימ׳ תורה שתעמוד להם זכות התורה: המשנה

שפתי חכמים

ו ויהיה פי׳ ויקרא ל׳ תפלה כמו ויקרא שם אברם בשם ה׳ ויהיה למ״ד להושע במקום על והוכרחו לדרוש כן דאל״כ מה טעם לקריאת שם הכא: ז שהרי מצרים בדרומה של ארץ ישראל והסולך ממש לא״י הולך לצפון העולם, אלא ע״כ צ״ל בנגב זה נגב א״י שהוא חברון שהקלוהו לקברי מתים והיא הפחותה שבמקומות הארץ, רא״ם: ח דק״ל למה הקדים משה וכתב את הארץ מה היא היה לו להקדים אנשי הארץ שזה הוא העיקר, לכן פירש את הארץ את טבע הארץ כי יש ארץ כו׳ וזהו העיקר: ט ר״ל לכך כתיב החזק הוא הרפה: י לכך כתיב המעט הוא אם רב: כ דאל״כ מנא ידעו אם גבורים הם או לא, ולכך כתיב בפסוק הבמחנים אם במבצרים שהוא פי׳ על החזק הוא הרפה. אבל אין לפרש שהוא דבר בפ״ע כלומר לראות אם עריה בצורות הם או אם ערים פרזים הם דא״כ היה לו לכתוב המחנים אם

רש״י

(טז) ויקרא משה להושע וגו׳. התפלל עליו יה יושיעך ו מעצת מרגלים (במ״ר): (יז) עלו זה בנגב. הוא היה הפסולת של ארץ ישראל ז שכן דרך התגרים מראים את הפסולת תחלה ואח״כ מראין את השבח: (יח) את הארץ מה הוא. (במ״ר) יש ארץ ח מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשי׳ ט יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת י אוכלוסין: החזק הוא הרפה. (במ״ר) סי׳ מסר להם כ אם בפרזים יושבין חזקים הם שסומכין על גבורתם ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם: (יט) הבמחנים. תרגומו הבפצחין כרכין פצוחין ופתוחין מאין חומה: הטובה הוא. במעינות

עניני שילוח המרגלים

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ר״ל הושע בן נון קראו אותו כל ישראל, אבל משה קרא אותו יהושע, לאיזה סבה מן הסבות אשר היה נודע למשה שצריך לקרוא אותו יהושע, והסבה נעלמה מאתנו, ודרש חז״ל עיין רש״י: (יח) וראיתם את הארץ וגו׳. הנה משה פרש פה שש שאלות, שהיה מהם בענין העם והם החזק הוא הרפה, המעט הוא אם רב, ראשונה שאל על הליכות החזק הוא הרפה, ר״ל אם המה אנשים חזקי הבנין אנשים גסים, או בהפך רפים וחלושים, וזה יוכר למראית העין, ואח״כ שאל על הכמות המעט הוא אם רב, אח״כ שאל בענין הארץ המיושבת שתי שאלות אחרות, ומה הארץ אשר הוא יושב בה הטובה היא אם רעה, ענינו הארץ המיושבת הטובה היא מאויר טוב ובתים נאים ופרדסים ומעינות מים, ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים, ר״ל אם עריהם שהם מקומות חנייתם וישיבתם הוא בלבד כבני קדר יושבי אהלים שחונים בשדה במקום מרעה בהמתם, או במבצרים שיש להם כרכים תקיפים, עוד שאל בענין הארץ הבלתי מיושבת והיא הנעבדת ע״י בני אדם שתי שאלות אחרות, והוא אמרו ומה הארץ השמנה היא אם רזה היש בה עץ, כי לא שאל זה על הארצות המיושבות ולכך לא אמר אשר הוא יושב בה, ושתי השאלות האלה אחת מהם השמנה היא לסוגיא פירות הרבה,

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. מדרש תנחומא מה ראה לקרותו יהושע, אלא ראה כלב שנטל חלקו בארץ שנא׳ ויבא עד חברון וכתיב במקום אחר ויתנו לכלב את חברון ויהושע נטל חלק עשרה אנשים של מרגלים ולכך הוסיף יו״ד בשמו שעולה עשרה. ולפי שקראה הגר כשנתחלקה משמה של שרי ופרע לה בכאן. וי״מ שנתחלקה ה׳ בשם שרה וה׳ בשם אברהם. ובפרק ואלו נאמרין מפיק שאמר לו משה יה יושיעך מעצת מרגלים:

נחל קדומים

טז (ב) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. אמרו רז״ל יה יושיעך מעצת מרגלים אחשוב כי משה לא נתירא ממשרתו הנאמן עד שהוצרך להתפלל שיושיעהו השם שלא ילך אחר עצת מרגלים אך כונתו שחשב שהמרגלים יתיעצו להורגו ביודעם שהוא חלוק מהם ולכן התפלל שיושיענו שלא יזיקוהו או יהרגוהו. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז״ל. ובהכי ניחא מה שלא התפלל כי אם על יהושע שהתפלה לא היתה לענין השליחות שלא יתפתה ויאמר האמת כי הארץ טובה מאד. שאם כך כונתו הי״ל להתפלל על כלם. אמנם בעיקר השליחות ידע שיהושע תלמידו יאמר האמת נגד המרגלים ונתירא שלא יהרגוהו ולכן התפלל. אך כלב נתירא ולא הגיד להם מה שבלבו ובפיו היה אומר שהוא עמהם כמו שפירש רש״י ע״פ עקב היתה רוח אחרת. ועד״ה אפשר דכיון להמשיך שפע קדוש משם י״ה אר״א לז״א ולהמשיך מש״ע נהורין ורמוז בשם י״הושע וכלב כיוין להמשיך למ׳ שם ב״ן כמנין שמו וי״בא עד ת״ת חברון יחוד

חומת אנ״ך

האר״י ז״ל בעץ חיים: (יז) עלו ז״ה. שם בן י״ב מסר להם. או הכונה עלו זה כלכם כאחד. או מינה עליהם יהושע ונערכו אמר זה.

מרפא לשון

ית׳ לקמן יט יז. יז) עלו זה בנגב. סקו דא בדרומא. כ׳ היא״ר ז״ל כלומר סקו אורחא דא, ע״ש, וכן יש לפרש לקמן מש״ה וימלא אחרי ומתר׳ ואשלים בהר דחלתי דר״ל ואשלים לביה ולא חש לפרש סתמיות המקרא דממילא משמע כן. כ) השמנה היא אם רזה, העתירא היא אם מסכינא. ודכותיה ביחזקאל ושפטתי בין שה בריה ובין שה רזה ת״י ואדון בין גבר עתיר ובין גבר מסכין, וכתב הרמב״ן ז״ל שטעמו כי יש ארצות אשר

מסורת הקריאה

סוף פסוק דכותיה : (יט) הטובה. נמסר עליו לית רפי, ר״ל לית שהה״א בח״פ והטי״ת רפי כי כל שארא הה״א בפתח והטי״ת בדגש :

תרגום אונקלוס

הַבִּפְצִחִין אִם בִּכְרַכִּין: כ. וּמָא אַרְעָא. הַעֲתִירָא הִיא אִם מִסְכֵּינָא. הַאִית בַּהּ אִילָנִין אִם לָא. וְתִתַּקְּפוּן. וְתִסְּבוּן מֵאִבָּא דְאַרְעָא. וְיוֹמַיָּא. יוֹמֵי בִּכּוּרֵי עִנְבִין: כא. וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יָת אַרְעָא. מִמַּדְבְּרָא דְצִין עַד רְחוֹב לְמֵטֵי חֲמָת: כב. וּסְלִיקוּ בְדָרוֹמָא וַאֲתוֹ עַד חֶבְרוֹן. וְתַמָּן אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי. בְּנֵי גִּבָּרָא. וְחֶבְרוֹן. שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת. קֳדָם

במדבר יג

הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים: כ וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים: שני כא וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת: כב וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי

ת"א היש בה עץ. בתרא טו: ויעלו בנגב. סוטה לד: ושם אחימן. יומא י סוטה לד: וחברון שבע שנים נבנתה. כתובות קיב סוטה לד:

תפסיר הרס"ג

חצון: (כ) ומא הייה' אלארץ'. אהי סמינה אם הזלא. והל פיהא שגר מג'רוס אם לא. ותשדדו. וכ'ד'ו מן ת'מרהא. והד'א אלפצל. אייאם בכור אלענב: (כא) פצעדו וראמו אלבלד. מן ברייה צין אלי רחוב אלי חמאה: (כב) פצעדו אוולי אלי אלדארום וגאו אלי חברא. ות'ם אחימן ששי ותלמי. בני אלגבאברה. וכאנת חברא קד בנית. קבל צאן מנבר מצר בסבע סנין:

בעל הטורים

(כ) השמנה. ב', השמנה היא אם רזה, ואת השמנה ואת החזקה תשמיד, ביחזקאל בפרשת הנני על הרועים. אלו לא הוציאו דבה היו זוכים לכל מה שאמור בענין במרעה טוב ארעה אותם ומרעה שמן תרעינה אל הרי ישראל ועכשיו שהוציאו דבה גרמו להם למה שנא' וכניכם יהיו רועים במדבר מ' שנה: (כא) חמת ויעלו בנגב ויבא. ס"ת בהסך אבות שנשתטח על קברי אבות:

רשב"ם

וימצאו בה כל טוב*למלחמותם ולא יצטרכו להקדים להם צדה כל כך לעת מלחמה מקודם: הבמחנים. יושבים. או בערי המבצר. כל זה לדעת אם צריכים לעשות דיק וסוללות לכבוש את הערים: (כ) השמנה היא וגו'. להודיע לישראל שימצאוה זבת חלב ודבש כמו שהבטיחם הקב"ה: והתחזקתם. כאנשים גבורים לקחת ולא תגורו מפני איש: והימים ימי בכורי ענבים, זה מגיד הכתוב מפני אשכול של ענבים שנטלו: (כב) ויבא עד חברון. הגדה נראית פשט שעל כלב אמר הכתוב שנאמר ולו אתן את הארץ אשר דרך בה והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה. לפיכך ויבא עד חברון הוא כלב ונשתטח על קבורת אבות*והתפלל שינצל

רש"י

ותהומות טובים ובריאים: (כ) היש בה עץ. אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו: בכורי ענבים. ימים שהענבים מתבשלין בבכור: (כא) ממדבר צן עד רחב לבא חמת. הלכו בגבוליה באורך וברוחב כמין גם הלכו דרך גבול דרומית ממקצוע מזרח עד מקצוע מערב כמו שצוה משה עלו זה בנגב דרך גבול דרומית מזרחי' עד הים שהים הוא גבול מערבי ומשם חזרו והלכו כל גבול מערבי על שפת הים עד לבא חמת שהוא אצל הר ההר במקצוע מערבית צפונית, כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי: (כב) ויבא עד חברון. (סוטה לד) כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם ב וכה"א (דברים א) ולו אתן את הארץ אשר דרך בה וכתיב (שופטים א) ויתנו לכלב את חברון: שבע שנים נבנתה. (סוטה לד) אפשר שבנה חם את חברון לכנען בנו הקטן קודם שיבנה את צוען למצרים בנו הגדול אלא שהיתה מבונה ם בכל טוב על אחד משבעה בצוען וכא

שפתי חכמים

מגלים וגם התרגום מוכיח כן שתירגם עליו הכפלהין. והרא"ם כתב מאמר ומה השערים יחזור לענין ראשון החזק הוא הרפה אף שהפסיק בינתים וכמוהו רבים: ל שהרי כתיב אחרי כן והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ וא"כ ישנו עליהם שם. והרא"ם פי' דמסתמא אם שמנה היא יש בה עלים והרי כבר אמר להם השמנה היא אם רזה, אע"פ שדרשו אותו (בכ"ב דע"ו) על איוב, אבל רש"י ז"ל כתב אדם כשר שהם משום שזהו קרוב לפשוטו: מ דק"ל ביכור ענבים הל"ל, ל"פ ימים שהענבים מתבשלים בביכור ועניינו שם דבר ימים של ביכור ואין משמעותו ל' רבים: נ דאל"כ למה הלך לשם להתפלל ולא התפלל במקום אחר אלא ע"כ משום קברי אבות: ס ופרש"י (סוף כתובות) מבונה ל' פרי מל' ואבנה גם אנכי ממנה ושנים מל' שונים כלומר פעמים פי'

אבן עזרא

שחונים באהלים: (כ) השמנה הוא. לתת חטה: אמרו חז"ל כי טעם (כב) ויבא. על כלב בן יפנה כי כל אחד הלך לצד אחר: צען מצרים. שם מדינה סמוכה אל מצרים וכן מבית לחם יהודה וי"א שפירושו מגזרת אהל בל יצען בדרך רחוקה. וטעם להזכיר

נוה שלום

יהודה ועל נגב הירחמאלי. (כ) אם רזה, אם הזלא, כחושה (אלהזל נקיץ' אלסמן). עץ, שגר מג'רוס, אילנות נטועים להוציא פירות לאפוקי אילני סרק הצומחים ביערים. (כב) ויבא, וגאו, בל"ר וכן תיב"ע ואתו, וכתב א"א ז"ל שכן הוא ת"א בנוסחת קלף ישן, צען, צאן, עיר במצרים ידועה בשם זה. מנבר, שם לכל מקום גבוה, וכלומר שהיא מעולה למושב מלכים.

אבי עזר

מכל: (כב) (צען מצרים שם מדינה סמוכה על מצרים וכו') והנה הרב סתם בה דבריו ובאמת כלל גדול בפי המדקדקים שני שמות עצמים לא יתחברו ולא יסמכו כאשר כתב הרב בספר צחות ובמגלת רות כתב הרב מ"ם מבית לחם מושכת עצמו ואחר עמו וכו' דהיינו כאלו נאמר מבית לחם מיהודה וכן נוכל לומר כאן שתיבת לפני מושכת עצמו ואחר עמו כאלו נאמר לפני צען לפני מצרים. אבל מדברי הרב במקומנו נראה דלא חש לסמיכות כלל ותימה. גם קשה מענין הסמיכות בפ' אכלה ער מואב וקשה להולמו לאמר כי כל אלה זרים המה: שם (וטעם להזכיר חברון להודיע שהיא קדמונית) במכלול מבוארים דברי הרב

עניני שילוח המרגלים

וזה יודע מצורת הפעפר, כי לא היה זמן זרע אז, כי אם זמן קציר, והב' היש בה עץ אם אין, וזה לעשות פירות ולשקמים ולעצים לשרפת האש, כי העצים הם מהדברים היותר הכרחיים אל החיים [עיין גטין דף כו], ואמר והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, ר"ל אל ירך לבבכם ואל תפחדו ואל תיראו אבל תתחזקו לקחת מפרי הארץ להביא אותם אל המחנה לשמח את העם היושבים במדבר, ונתן טעם לחזוקם באמרו והימים ימי בכורי ענבים, ר"ל אל תפחדו להביא את הפירות, כי הימים ימי בכורי ענבים ודרך בני אדם להביא בזמן הזה פירות למאכלם, הנה א"כ מבטת השאלות האלה אשר צוה מרע"ה למרגלים שידעו וישיבוהו דבר עליהם, לא היה אחת מאותם שאלו העם באמרם ושיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן, כי משה לא צוה אותם שידעו דבר מהדרכים ולא מהערים היותר מוכנים לכבוש תחלה, וגם המרגלי' בתשובת' לא השיבו ע"ז כלל, והנה הב' שאלות הראשונות והב' שאלות השניות היו עבור ישראל שידעו טובת הארץ שבבואם אליה יאכלו וישבעו ויתענגו מאד עליה, והב' שאלות האחרונות היו שידעו ישראל שאויביהם הם עם רב ועצום ועריהם בצורות בשמים וכזה יכירו וידעו: כי גאלם חזק ושלא בכחם יירשו ארץ וזרועם לא יושיע למו, ולכן יוסיפו לדבק לאלוה יתברך ולקרא אליו כי עת צרה היא ליעקב וממנה יושע כי נס' הישועה ועל עמך ברכתך סלה:

רבינו בחיי

יריחו, מה עשתה רחב בקשה להטמינם אמר לה פינחס אני כהן וכהן נמשל למלאך שנאמר (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו

נחל קדומים

הדודים וא"ש ההי"ב: כ (ג) והימים ימי בכורי ענבים. פי' שהימים ההם זמן שכל א' וא' הולך לשמור פרדסו בכוריו וענביו והי"ל לירא מעם שבשדות אפ"ה הבטיחם משה שיתחזקו ויקחו מאשר ימצאו ולא ייראו כלל מהם ומשומרי פירות אף על פי שהדרכים מלאים אנשים. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל: כב (ד) ושם אחימן ששי ותלמי. אחימן ששי תלמי ר"ת אשת וזש"ה נפל אשת בל חזו שמש דלגבי הקב"ה הם כמו נפל. רבינו אפרים ז"ל:

מרפא לשון

יושביהם עשירים מפני הזול המצוי ביניהם ושכיניהם רוכלים בכל טוב הנמצא ביניהם ויש ארצות צריכות לשכיניהם ויושביהם קצרי יד, ע"כ. ועוד י"ל שטעמו לומר אם עשירה בנטיעות אם לאו כדמפריש ואזיל היש בה עץ אם אין, ולעד"ן שלא אמר משה וראיתם את הארץ מה היא ומה הארץ וכו' אלא כדי לידע מה העם היושב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב כי לא יוכלו המרגלים לידע זה אלא מצד הארץ וכנגד החזק

חומת אנ"ך

הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י: (כ) והימים ימי בכורי ענבים. פירש הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל דלפני אותיות ענבים הם אותיות ה"א שהיה אז שליטתו עכ"ד והוינן בה בספרי הקטן דברים אחדים דף ח"ה דבכל הספרים כתיב ביו"ד. ובספר אסיפת הכהן כתב דמסורה כתיב בגבב. וכבר כתבתי בפני דוד דאינו כן ונדברים אחדים ישבתי קצת. ועתה מצאתי בספר כנפי יונה ויש ח"ב הוא היה מונה מדות הדרשה בחכמת האמת ובכלל כתב אופן א' וז"ל תוועיע אעפ"י שיש לו כגון ו' של חונם יו"ד של חירק עכ"ל ועפ"ז שפיר קאמר הרב הקדוש הנזכר דהזינן כאלו כתיב ענבם חסר יו"ד כי היו"ד שיש בה חירק זמנין דאינה מן המנין ודו"ק: (כב) ויבא עד חברון. חברון בגימטריא זה אברהם. ואם תמנה כלב במילוי כ"ף למ"ד בי"ת בגי' אליעזר נחברון כמ"ש האר"י

מסורת הקריאה

אב במבצריה, אב במרכא לא במקף: (כ) השמנה, מלרע: היש, יו"ד במקף ובמתג ובצירי: (כב) אחימן, המ"ם בקמץ: (כג) וישאהו,

צֹעַן מִצְרָיִם׃ כג וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל
אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל
עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם
וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים׃ כד לַמָּקוֹם
הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל אֹדוֹת
הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ
מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם׃ כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן
קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־
הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ׃

* שלישי בסת"י

תרגום אונקלוס

טַאנִיס דְּמִצְרָיִם: כג. וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְּאַתְכָּלָא. וְקָצוֹ מִתַּמָּן עוּבַרְתָּא וְאֶתְכָּל דְּעִנְבִין חַד. וְנַטְלוּהִי בַּאֲרִיחָא בִּתְרֵין. וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תְּינַיָּא: כד. לְאַתְרָא הַהוּא. קְרָא נַחְלָא דְּאֶתְכָּלָא. עַל עֵיסַק אֶתְכָּלָא. דְּקָצוֹ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כה. וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא אַרְעָא. מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין: כו. וַאֲזַלוּ. וַאֲתוֹ לְוָת משֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן. וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמַדְבְּרָא דְּפָארָן לְרְקַם. וַאֲתִיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָּמָא וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא. וְאַחְזִיאוּנוּן יָת אִבָּא דְּאַרְעָא:

תפסיר הרס"ג

(כג) וגאו אלי ואד אלענקוד. פקטעו מן ת'ם חבלה וענקוד ענב ואחד. וחמלוה פי אלדהק פי מא בין את'נין. ומן אלרמאן ומן אלתין; (כד) פלד'אלך סמי אלמוצ'ע ואד אלענקוד. בסבב אלענקוד. אלד'י קטעו מנה בני אסראיל; (כה) פרגעו מן ריאם אלבלד. בעד ארבעין יומא; (כו) פסארו חתא גאו אלי מוסי והרון. וסאיר גמאעה' בני אסראיל. אלי ברייה' פארן אלי רקים. פאגאבוהם באלכ'בר וסאיר אלגמאעה.

נוה שלום

(כג) זמורה, חבלה, חרופהא מפתוחה,

אבן עזרא

חברון להודיע שהיא קדמונית: (כג) עד נחל אשכול. דברי משה ויתכן להיות כמו וירדוף עד דן להיות שם אחר: (כד) קרא. הקורא כמו אשר ילדה אותה ללוי: (כה) יש מקץ. שהוא תחלה ויש מקץ שהוא מסוף ויתכן להיות ראש הארבעים: (כו) וילכו. להודיע שלא באו לאהליהם אל המחנה רק מיד הלכו: וישיבו אתם

רבינו בחיי

כי מלאך ה' צבאות הוא. וכן נביא נמשל למלאך שכן במשה כתי' (במדבר כ) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. וכתיב (שופטים ב) ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים והוא פינחס לפיכך אמר לה כשאני רוצה אני נראה וכשאיני רוצה איני נראה. וזהו שכ' (יהושע ב) ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו ולא אמר ותצפנם ללמדך שלא הטמינה אלא לכלב, אבל מרגלים ששלח משה כסילים היו שנא' (משלי י) ומוציא דבה הוא כסיל ע"כ. ומה שאומר המדרש הזה כסילים היו, לפי שקלקלו אח"כ שהרי משה צדיקים בחרן וע"פ ה' ולכך הזכירם בלשון אנשים כלשון (ש"א א) זרע אנשים אבל הם קלקלו שליחותן, ועליהם אמר משה (דברים לב) כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון בם. למד שנתבררו צדיקים וחזרו רשעים, וזהו ומוציא דבה הוא כסיל משהוציאו דבה חזרו כסילים:

ת"א וישאהו במוט. סוטה לד:
וישבו מתור הארץ. שם לה:

בעל הטורים

(כד) למקום ההוא קרא נחל אשכול. הפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד, דהתם נזירות ל' יום. והיינו אם זכה לשתות כלאוי, אז תמלא וריתני פקמין, וזוכה ללמוד וללמד:

רשב"ם

מעצת מרגלים · ומצינו ביהושע שנתן לכלב את חברון כדכתיב ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפנה באחוזתו. ומכל מקום לפי עיקר פשוטו ויבא כל אחד ואחד עד חברון שהרי אמרו וגם בני הענקים ראינו שם בחברון, וכתיב ושם ראינו את הנפילים בני ענק; לפני צען מצרים. לפי פשוטו נבנת' לפני צוען וגם כן חשובה יותר עיר הישנה מן העיר החדש' *שהיו ישראל מכירים חשיבותה של צוען הוצרך לומר כי ערי ישראל חשובים יותר וגם מתוך יושנה היו בה ענקים שהם מדורות הראשונים;

רש"י

להודיעך ע שבחה של ארץ ישראל שאין לך פ טרשין בארץ ישראל יותר מחברון לפיכך הקצוה לקברות מתים ואין לך מעולה בכל הארצות כמצרים שנא' (בראשי' יג) כגן ה' כארץ מצרים וצוען היא המעולה שבארץ מצרים ששם מושב המלכים שנא' (ישעי' ל) כי היו בצוען שריו והיתה חברון טובה ממנה שבעה חלקים: (כג) זמורה. סוכת גפן ואשכול של ענבים צ תלויה בה: וישאהו במוט בשנים. ממשמע שנאמר וישאוהו במוט איני יודע שהוא בשנים ק ומה ת"ל בשנים (סוטה לד) בשני מוטות הא כיצד שמונה נטלו אשכול ר א' נטל תאנה ואחד רמון יהושע וכלב לא נטלו כלום לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו כשם שפריה משונה כך עמה משונה, ואם חפץ אתה לידע כמה משאוי א' מהם צא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל (יהושע ד) הרימו להם איש אבן אחת מן הירדן על שכמו והקימוה בגלגל ושקלום רבותינו משקל כל אחת מ' סאה וגמירי טונא דמידלי אינש על כתפיה אינו אלא שליש משאוי ממשאוי שמסייעין אותו להרים: (כה) וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה היא ומהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח למערב והם הלכו ארכה ורחבה אלא שגלוי לפני הקב"ה שיגזור עליהם יום לשנה קצר לפניהם את הדרך: (כו) וילכו ויבואו. (סוטה לד) מהו וילכו, להקיש ש הליכתן לביאתן מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה: וישיבו אותם דבר. את משה ת ואת אהרן:

שפתי חכמים

כי שבע פעמים היתה חברון טובה מצוען מצרים: ע מקשים העולם והלא אף לפי פשוטו של הלא קשה כמי מה בא להודיעך וי"ל דדברי רש"י הם כמו והשתא א"ש דלפי פשוטו קשה מאי כ"מ ששבע שנים נבנתה אבל לפי המדרש א"ש שבא להודיעך כו': פ טרשין סלעים פי' ארץ יבשה ואין עושה פירות כארץ לחה: צ כאלו כח ב ויכרתו משם זמורה עם אשכול ענבים אחד לא זמורה לחוד ואשכול לחוד דא"כ למה כרתו הזמורה כלל שאינו פרי: ק פי' מדכתיב וישאהו דמשמע שנים דמיעוט רבים שנים א"כ מה ת"ל שנים כו' והא דלא פי' זה על הקרא י"ל דהייתי אומר דשנים קאי על זמורה שהיו נושאים הזמורה במוט אחד והאשכול במוט אחד אבל לפי מה שפרש"י זמורה והאשכול ענבים תלויה בה ש"מ דהאשכול וזמורה הכל אחד היא אם כן קשה למה כתיב שנים, ומתרץ בשני מוטות: ר כ"ל לפי שאמר מבה ולקחתם מפרי הארץ משמע מכל הפירות ולמה לא נטל רק שלשה מינים דכתיב אשכל ענבים ומן התאנים ומן הרמונים אלא ודאי שמונה נטלו אשכול כו' ומפרש רש"י ואזיל למה לא נטלו כלום והלא משה אמר ולקחתם מכל הפירות ומפרש לפי שכל עצמן כו' דאם לא להוציא דבה נתכוונו לא היה להם ליקח אשכול ענבים שלם כדי שיוכלו ליקח מכל פרי הארץ או לא היה להם ליקח אשכול כלל ותדע דכדי להוציא דבה נתכוונו משום דאמרי' בגמ' ואם חפץ אתה לידע כו' ומה יכול ללמוד מאבנים שהקימו בגלגל דלמא בשאר הכא שלא היו נושאין משא לפי כחם וגבורתם אלא ודאי דהכי דייק דאם לא שנשאו לפי כחם וגבורתם למה לא נטלו רק שלשה מינים אלא ודאי כדי להוציא דבה נתכוונו. והרא"ם הביא הגמרא ורש"י דמסכת סוטה שמפרש כל זה: ש (נח"י) פרש"י בגמרא וילכו יתירה הוא כיון דכתיב וישובו לא הל"ל אלא ויבאו אל משה ע"כ פי' נפירושו כיון דקודם לזה סיפר וישובו מתור הארץ דהיינו סיפור חזרתן למה הזכיר אחר כך וילכו, וע"ז תירץ להקיש כו': ת ואם תאמר מנ"ל לרש"י דלמא אף לישראל, וי"ל דאי אף אצל כל עדת בני ישראל דלעיל מיניה קאי אם כן את כל העדה דכתיב אחר כך למה לי:

חומת אנ"ך

ז"ל שנתגלגל בו הרב המג"ן ז"ל: (כג) וישאוהו במוט בשנים. בשביל שנים שהם יהושע וכלב אשר הכריחום לשאת מפרי הארץ כי לולי זה לא נשאו כלום. הרב הגדול מהר"ר ויטאל זרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

מסורת הקריאה

מלעיל: (כו) ויבאו, הנגינה בבי"ת: (כט) והחתי, הנגינה בתי"ו:

רמב"ן

(כז) וגם זבת חלב ודבש הוא. בעבור שצוה אותם לראות השמנה היא אם רזה השיבו לא כי היא שמנה וגם זבת חלב ודבש היא ועל שאלתו היש בה עץ אם אין השיבו לו וזה פריה כי כן צוה אותם להראותו והנה בכל זה אמרו אמת והשיבו על מה שנצטוה והיה להם לאמר שהעם היושב עליה עז והערים בצורות כי יש להם להשיב אמרי אמת לשולחם כי כן צוה אותם החזק הוא הרפה הבמחנים אם במבצרים אבל רשעם במלת אפס שהיא מורה על

נחל קדומים

כד (ה) על אודות האשכול אשר כרתו וגו'. אפשר שרמז שגרמו סילוק משה רבינו ע"ה האשכול הידוע וזהו אשר כרתו משם בני ישראל שגרמו שלא בא לארץ ונשאר במדבר כדי להביא עמו דור

מרפא לשון

הוא הרפה אמר ומה הארץ הטובה היא ומה הערים וגו' שאם הארץ טובה והם יושבים בערים בצורות בידוע שאנשיה חזקים וזריזים ואם לאו בהיפך. וכנגד המעט הוא אם רב אמר ומה הארץ השמנה היא אם רזה וגו' שאם היא מלאה נטיעות ואילנות בידוע שעמה רב, אבל לא יתכן שיהיה אומרו ומה הארץ השמנה וכו' כדי לידע מה טיבה של ארץ שהרי כבר הבטיחם הקב"ה שהיא ארץ זבת חלב ודבש ושהדבר תלוי בקיום התורה והמצות אם הם עושים אותם תהיה ארץ טובה, ואם לאו בהיפך.
כב) ויבא עד חברון, ואתא. ה"ג וכ"כ היא"ר ובקלף ישן ואתו וצ"ע.
כג) זמורה, עוברתא. פי' היא"ר ז"ל שנקרא כן ע"ש שמעביר

כז וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ
הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ׃ כח אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם
הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת
מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם׃
כט עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי
וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר
וְהַכְּנַעֲנִי יֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד
הַיַּרְדֵּן׃ ל וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־
מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ
אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ׃ לא וְהָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל
לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ׃
לב וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ
אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ

תרגום אונקלוס

כז. וְאִשְׁתַּעִיאוּ לֵיהּ וַאֲמַרוּ. אֲתֵינָא. לְאַרְעָא דִּשְׁלַחְתַּנָא. (נ"י דְּאַשְׁלַחְתַּנָא) וְאַף. עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ. הִיא וְדֵין אִבַּהּ: כח. לְחוֹד אֲרֵי תַּקִּיף עַמָּא. דְּיָתֵיב בְּאַרְעָא. וְקִרְוַיָּא. כְּרִיכָן רַבְרְבָן לַחֲדָא. וְאַף בְּנֵי גִּבָּרָא חֲזֵינָא תַּמָּן: כט. עֲמַלְקָאָה יָתֵיב בַּאֲרַע דָּרוֹמָא. וְחִתָּאֵי. וִיבוּסָאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי יָתֵיב בְּטוּרָא. וּכְנַעֲנָאָה יָתֵיב עַל יַמָּא. וְעַל כֵּיף יַרְדְּנָא: ל. וְאַצֵּית כָּלֵב. יָת עַמָּא לְמֹשֶׁה. וַאֲמַר. מִסַּק נִסַּק וְנֵירַת יָתַהּ. אֲרֵי מִיכַל נִכּוֹל לַהּ: לא. וְגוּבְרַיָּא. דִּסְלִיקוּ עִמֵּיהּ אֲמַרוּ. לָא נִכּוֹל לְמִסַּק לְוָת עַמָּא. אֲרֵי תַּקִּיף הוּא מִנַּנָא: לב. וְאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ. עַל אַרְעָא דְּאַלִּילוּ יָתַהּ. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר. אַרְעָא.

תפסיר הרס"ג

ואורוהם ת'מר אלארץ': (כז) פקצו עליה וקאלו. צרנא אלי אלבלד אלד'י בעת'ת בנא. וחקא אנה יפיץ' אללבן ואלעסל. והד'א ת'מרה: (כח) כלא אן אלקום אלמקימין פיה עזיזין. ואלקרא. חצינה עצ'ימה גדא. ואיצ'א אולאד אלגבאברה ראינאהם ת'ם: (כט) אלעמאלקה מקימין פי בלד אלדארום. ואלחתיין. ואליבוסיין ואלאמוריין מקימין פי אלגבל. ואלכנאעניין מקימין עלי אלבחר. ועלי שאט אלארדן: (ל) פאסכת כלב אלקום אלי קול מוסי. וקאל. בל נצעד צעודא ונחוזה. פאנא נטיקהם: (לא) ואלקום אלד'ין מצ'ו מעה קאלו. לא נטיק אן נצעד אלי אלקום. לאנהם אשד מנא: (לב) ואכ'רגו שנאעה רדייה. עלי אלבלד אלד'י ראמוה. לבני

נוה שלום

שם לשוכת הכרם. (כז) וגם זבת, וחקא, וכו' ובאמת שהיא זבת וכו'. (כח) אפס, עדא, אבל העם היושב עליה, עז, עזיזין; גבורי כח ואמיצי לב. (כט) ישב בהר, מקימין באלגבאל, יושבים בהרים והכתוב דבר על הרבים בל"י. (ל) אל משה, אלי' קול מוסי, אל מה

אבן עזרא

דבר. אל משה ואהרן: (כז) ויספרו לו. למשה שהוא העיקר: (ל) ויהס כלב. אמר רבי יונה המדקדק שטעמו שאמר הסו: (לב) ויוציאו דבת הארץ. דבר שלא היה ואין כן ויבא יוסף כי ויבא הפך ויוציאו: דבה. מפעלי הכפל מגזרת דובב שפתי ישנים ובמקומו פירשתיו: אכלת יושביה. שהאויר שלה רע: אנשי מדות. כל איש הוא איש מדה רק טעמו מדות גדולות יותר מהכל וכן אנשי לבב ורבים כמו הם:

אבי עזר

המעין ימצאנה: (ל) (ויהס כלב אמר ר' יונה המדקדק טעמו שאמר הסו עכ"ד) אף שאחיו ורעיו המה עומדים אצל כאן עינינו מורה שיוצא וגם מלת את מורה על הפעול ונראה כדעת ר' יונה שמפרש שאמר הסו ולא אמר שהשתיק אותם וכפל בתוך דבריהם לומר בשבח ארץ ישראל כי באמת לא השתיקם כנאמר והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לכן פירש שאמר להם הסו גם אריכות הלשון בפסוק מורה כדברי ר' יונה ומצאתי כן במדרש רבה עמד כלב על הספסל ואמר הס הס: (לב) (ויוציאו דבת הארץ דבר שלא היה וכו') עתה תראה כי הרב מחלק בין הוראת ויבא להוראת ויוציאו כי הוראת ויוציאו הוא דבר שקר ויבא הוא אמת ואני בעניי הבינותי היפך דברי הרב כי באמת המרגלים לא דברו שקר כי אתו

ת"א ויספרו לו. סם לה: אפס כי עז העם. שם: ויהס כלב את העם. שם: עלה נעלה וירשנו. שם: והאנשים אשר עלו עמו. שם: כי חזק הוא. מנחות נג:

בעל הטורים

(כט) והאמרי יושב. מלא ו' שסקול הוא כו' עממים שנאמר בו כגובה ארזים גבהו: (ל) עלה נעלה. כש"א לומר שאפי' אם יאמר לנו עשו סולמות ועלו לרקיע שהוא מהלך ת"ק שנה נעלה: (לא) כי חזק הוא ממנו. איתא בגמרא אל תקרי ממנו אלא ממנו שאפי' בע"ס אינו יכול להוציא כליו משם וי"מ אלי' ממנו ל' מנא פי' כליו וי"מ לפי שכל אותיות של ממנו כפולים כמו מ"ם נו"ן

רשב"ם

(ל) ויהס. שיתקם בחכמתו:

רש"י

(כז) זבת חלב ודבש היא. (במדרש רבה) כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת א בתחלתו אין מתקיים בסופו: (כח) בצרות. לשון חוזק ותרגומו כרכין לשון בירניות עגולות ובל' ארמי כריך עגול: (כט) עמלק יושב וגו'. לפי שכוו בעמלק כבר הזכירוהו מרגלים ב כדי ליראם: ועל יד הירדן. יד כמשמעו אצל הירדן ולא תוכלו לעבור: (ל) ויהם כלב. השתיק ג את כולם: אל משה. (במדבר רבה) לשמוע מה שידבר במשה צוח ואמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם ד השומע היה סבור שבא לספר בגנותו ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל המרגלים שתקו כולם לשמוע גנותו אמר והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו: עלה נעלה. אפי' בשמים ה והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו: ויהם. לשון שתיקה וכן (זכריה ב) הס כל בשר (עמוס ו) הס כי לא להזכיר. כן דרך בני אדם הרוצה לשתק אגודת אנשים אומר ש"ע (ס"א הס): (לא) חזק הוא ממנו. (במדבר רבה) כביכול ו כלפי מעלה אמרו:

שפתי חכמים

א דאל"כ כיון שכונתם לא היה אלא לרעה לגה אמרו ברא״ם דבריהם היפך כונתם הלא ע"כ כל דבר שקר כו': ב אף ע"פ דאמנת היה יושב שם דכתיב והעמלקי והכנעני יושב בעמק וגו' אלא רש"י דייק כיון דכתיב ועליתם בהר ושם יושב האמרי והחתי א"כ כיון שהאמרי והחתי יושבים בהר ועמלק יושב בעמק לא היה להם להזכירו תחלה אלא כדי לירא׳ם כו': ג והא״נ דבסדיא כתיב בקרא את העם וע"ק דהא בקרא אינו כתיב שדברו העם כלום, י"ל דקאי אמרגלים כלומר שהשתיק המרגלים כלם שמתקו ולא דברו כלום כדי שישמעו העם מה שידבר כלב במשה: ד מדכתיב עקב היתה רוח אחרת עמו משמע שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב ולמרגלים אמר אני עמכם בעצה אבל בלבו היה לומר האמת וע"י כן היה בו כח להשתיקן, אבל הרא"ם פירש משום שקראו בן עמרם ולא קראו בשמו שכינו זה וקראו כן כדי שיטעו ויחשבו שכונתו לגנאי: ה דאל"כ סל"ל נעלה וירשנו עלם ל"ל אלא עלה נעלה מ"מ אפי' בשמים: ו מדכתיב כי חזק הוא ממנו היה לו לכתוב כי חזק ממנו שהרי לעיל ג"כ לא כתי' הוא רק אפס כי עז העם הזה אלא כלפי כו', (ג"א) דא"א לומר ממנו מישראל דהיה משמע שגם ישראל חזק אלא שהם יותר חזק כדפרש"י על פסוק ועלומים ממך אתה עלוס והם עלומים

רמב"ן

דבר אפס ונמנע מן האדם שאי אפשר בשום ענין כלשון האפס לנצח חסדו. ואין עוד אפס אלהים והנה אמרו לו הארץ שמנה וגם זבת חלב ודבש והפרי טוב אבל אי אפשר לבא אליהם כי עז העם והערים בצורות גדולות מאד וגם ילידי הענק ראינו שם ואמרו עוד עמלק יושב בארץ הנגב לרמוז שאין שם ריוח לבא בארץ משם כי כולם גבורים כי עמלק בדרום והכנעני במערב ובמזרח והאמורי בהר הגידו שליחותם ויניאו לב העם ברמז מפני מוראו ממשה ואהרן והנה השיבו על כל מה שצוה להם משה זולתי מה שאמר המעט היא אם רב שלא ענו אותו דבר בזה וכן לא הזכירו טובה כי היה בדעתם לומר לעם אח"כ ארץ אוכלת יושביה היא בדרך דבה הנה עמה מועטים וחזקים מאד והנה העם הבינו כונתם ואז החלו כל העדה אשר שם להתאונן:

נחל קדומים

המדבר: כז (ו) וזה פריה. אמרו רז"ל שכונתם כשם שפריה משונה כך עמה משונה ורצו לומר שהם משונים בכל כי הנה סימן החלשים שיושבים במבצרים. והכא רצו לומר שהם משונים בכל כי הם קשים ויושבים בעריב בצורות: כח (ז) אפס כי עז העם אפשר דרמזו שהם כמי דור אנוש פלגה סדום ר"ת אפס. כי עז העם: ל (ח) עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה. עלה כתיב כלומר כבר עלה מיכאל שר ישראל ונתישב בה נעלה גם אנחנו כי כך היא המדה לעולם מלאך הממונה על האומה מתישב בה תחילה עלה גימטריא ב"א מיכא"ל. יכול המלאך נוכל אנחנו. רבינו אפרים

מרפא לשון

אותה כשזומרין אותה. כח) וגם ילדי הענק, גיברא, ה"ג וכן צ"ל כדלעיל פ' כ"ב ואמנם לקמן פ' ל"ג הנפילים בני ענק מן הנפילים,

מסורת הקריאה

(לא) עלו, מלרע: (לב) תרו, מלרע: (ג) ולמה, נמסר במס"ג ח'

אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת׃
לג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם׃
יד א וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא׃
ב וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

תרגום אונקלוס

דַעֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ. אֲרַע מְקַטְּלָא יָתְבָהָא הִיא. וְכָל עַמָּא. דַּחֲזֵינָא בְּגַוַּהּ אֱנָשִׁין דִּמְשְׁחָן: לג. וְתַמָּן חֲזֵינָא. יָת גִּבָּרַיָּא. בְּנֵי עֲנָק מִן גִּבָּרַיָּא. וַהֲוֵינָא בְּעֵינֵי נַפְשָׁנָא כְּקַמְצִין. וְכֵן הֲוֵינָא בְּעֵינֵיהוֹן: א. וַאֲרֵימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא. וִיהַבוּ יָת קָלְהוֹן. וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא: ב. וְאִתְרְעַמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן. כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַאֲמַרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא. לְוַי דְּמִיתְנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם. אוֹ. בְּמַדְבְּרָא

ת"א ארץ אוכלת יושביה סוטה סוטה לה: ונהי בעינינו כחגבים. שם: ותשא כל העדה. תענית כט סוטה לה סנהדרין קד:

רשב"ם

(לג) מן הנפילים. הראשונים כדכתיב בבראשית הנפילים היו בארץ בימים ההם: כחגבים. הנמוך נראה לגבוה ממנו הרבה כחגבים שהם נמוכים מאד. וזה מוכיח היושב על חוג הארץ ויושביה כחגבים:

בעל הטורים

וי"ו לכך כולל בו ב' דברים ספוטו וסדלם שלו: (לג) ונהי. ב' במס', הכא ונהי בעינינו כחגבים, ונהי כטמא כלנו: וכן היינו בעיניהם. בגימ' וזהו קן נמלים וכ"ן ג"כ נוטריקון וכמו נמלים ובזה יתיישב מה שפרש"י ששמעו אומרים נמלים בכרם כי מאן דכר שמה של נמלים והלא בפסוק אומר ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם ומשמע כחגבים ולא כנמלים אלא כמו שאמרנו נראה שמדקדק רש"י ע"כ ונהי כטמא כלנו לפי שאז נגזר עליהם סורו טמא או כמ"ש ככה יאכלו לחם טמא: כחגבים. ב' במס', הכא, ואידך ויושביה כחגבים. כדאיתא במדרש שענק אחד אכל רמון וזרק הקליפה וכל י"ב מרגלים נכנסו לישב בתוכה מפני

רש"י

(לב) אוכלת יושביה. בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים. והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו: אנשי מדות. גדולים וגבוהים וצריך לתת להם מדה כגון גלית (שמואל א יז) גבהו שש אמות וזרת וכן (שמואל ב כא) איש מדון (ד"ה א יא) איש מדה: (לג) הנפילים. ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש (יומא סז): וכן היינו בעיניהם. שמענו אומרים זה לזה נמלים (רא"ם וכס"א חגבים) יש בכרמים כאנשים (סוטה לה): ענק. שמעניקים חמה בקומתן: (א) כל העדה. סנהדראות: (ב) לו מתנו.

שפתי חכמים

ממך וכאן לא יתכן זה שהרי המרגלים מדמים עצמן כחגבים כנגד העם היושב בארץ אלא כלפי כו': ז כמ"ש ויראו בני האלהים את בנות האדם וגו' דא"כ נפילים נפילים למה לי אלא ודאי נפילים ששני מל' נפילה ממש כלומר ושם ראינו מאותן שנפלו מן השמים הם שמחזאי ועזאל: ח פרש"י בגמרא כאלו לוארם נכנס במלון שהחמה יוצא משם ופי' מעניקין חמה מענק שממנו החמה כראית נעשה ענק לצוארם, והא דלא פרש"י כן לעיל בפסוק וגם ילידי הענק י"ל דלעיל דלמא אביהם הראשון היה שמו ענק ועל שמו נקראו כלם בני ענק כמו שאנו אומרים על כל האומות בני נח אבל הכא כתיב ושם ראינו את הנפילים וקשה למה קראן נפילים אלא משום שהם בני שמחזאי ועזאל וא"כ קשה למה קוראן בני ענק אלא ודאי משום שמעניקין כו' (עיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לב) וכל העם אשר ראינו בתוכה. כלומר מה שהיא אוכלת יושביה לא מפני חליאות שבהם שהרי גבורים משונים הם. ד"א אל תאמרו שמפני רוב אכילה ושתיה שהרי הם אנשי מדות אוכלין במדה ושותין במדה: (לג) הנפילים. שכל הרואה אותם מתפלא עליהם, ד"א שכל הרואה אותם מתיירא שלא יפלו עליו:

עיני המרגלים

(לב) ארץ אוכלת יושביה היא וגו' ושם ראינו בתוכה אנשי מדות. הנה המרגלים הפליגו לספר בגנות הארץ, דנודע שכל אקלים משתנה בטבעו, יש אקלים שהוא חום גדול, ויש אקלים שהוא קור גדול, ואם יבא איש מאקלים החם לאקלים הקר, או בהפך מאקלים הקר לאקלים החם, לא יוכל לסבול שינוי האויר, ומ"מ האיש הנולד באקלים ההוא הנה טבעו מתוקן כפי מזג אוירו, וע"ז אמרו המרגלים שבארץ כנען האויר רע כ"כ עד שאוכלת יושביה הנולדים והיושבים שמה מילדותם ומכ"ש לאנשים כמונו אשר נתגדלנו באויר ארץ מצרים בודאי לא נוכל לחיות שמה, ועוד הוסיפו בגנות לומר כי שם ראינו אנשי מדות ותרגם אונקלוס גברי דמשחן, וכוונתם דהנה האויר כל מה שהוא יותר גבוה הוא זך וצלול יותר, ואותן האנשים מחמת גובהן כמו שאמרו חז"ל שמעניקין חמה בקומתן, להם אינו מזיק האויר כ"כ, אבל אנחנו הקטנים שהיינו בעיניהם כחגבים, לנו בודאי יזיק האויר המעופש, וז"ש ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם:

(א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו וגו'. הנה אמרו ישראל הלא שתים רעות אמרו המרגלים, א) כי הארץ אוכלת יושביה היא, ב) עז העם כי עז וחזק הוא אנשי מדות וענקים אשר מי יעמוד לפניהם, והנה לא יבצר או כל דבריהם אמת או לפחות הדבר השני כי מוחש הוא גבורת אנשים כמאמר מרע"ה עם גדול ורב ורם וגו' מי יעמוד לפני בני ענק, והנה לעומת זה נראים כחולקים על ה' המעלה אותם לארץ, ע"כ הלאו בלשונם כי כל תלונתם רק על משה ואהרן ולא על ה'. ואקרו היטב ודרשו במה חטאו, אם חטאו עודם במצרים אשר עבדו שם גלולי מצרים, אם בזה אנחנו חייבים לו מתנו בארץ מצרים, ואם חייבים אנחנו בחטא העגל אשר עשינו במדבר, או במדבר הזה לו מתנו, ולמה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת להרגנו שמה דוקא, ועוד הלא כשינו אשר לא חטאו במצרים כי לקטנות היו, וגם טפינו לא העלו, ובעון העגל ג"כ לא חטאו

תפסיר הרס"ג

אסראיל וקאלו. אלבלד אלד'י מררנא פיה לנרומה. הו בלד יהלך אהלה. וגמיע אלקום. אלד'י ראינאהם פיה ד'וי מסאחה: (לג) וראינא ת'ם אלעלוג. בני אלגבאברה מן עלוגהם. וצרנא פי עיוננא כאלגראד. וכד'אך כנא פי עיונהם: (א) ת'ם רפעת אלגמאעה אצואתהם. ובכו פי תלך אלילה: (ב) פתד'מרו. עלי מוסי והרון. גמאעה' בני אסראיל. וקאל להם. יא ליתנא מתנא פי בלד מצר. או יא ליתנא מתנא פי הד'א

נוה שלום

שישיב משה, וכן פי' ספורנו. (לג) הנפילים, אלעלוג, עריצים עזבי דת, ובפרשת בראשית תרגם הנפילים אלגבאברה, לפי שבכאן תרגם בני ענק, אלגבאברה, וענין שניהם אחד.

אבן עזרא

(לג) הנפילים. פירשתיו: מן הנפלים. טעמו וגם אחרי כן אשר יבואו ושם מפורש: (א) את קולם. פעול למלת ותשא גם ויתנו: (ב) וילונו. מבנין נפעל מהפעלים השניים הנראים לנפעל

אבי עזר

בימי היותם בארץ כנען אנשים רבים כידוע ממדרשים ומדברי רש"י וגם היה שם אנשי קומה וגם פריה נחמדים למראה וגדולים אבל עיקר כונת משה רבינו ע"ה היה לשלוח אותם לתור הארץ לעשות רצון ישראל שאמרו נשלחה אנשים לפנינו ותשב זאת למעלה שמגדלת פירות נאים ובני אדם גדולים ובריאים וגם אוכלת יושביה פירשו המפרשים שהמה בעלי גבורה ואוכלים אכילה גסה ואף לדברי רבותינו ז"ל שמתו אנשים רבים היה להם לטובה להפיל שונאיהם לפניהם והמרגלים ברשעתם הפכו לבם אחורנית להמום את לבם לכן תמצא דברי כלב שלא השיב להם לא כן כאשר דברתם רק אמר סתם עלה נעלה וירשנו אותה כי אמר אמת כדבריכם כן הוא אבל בכל זאת אל תראו כי לחמנו הם גם יוסף דבר אמת על אחיו אולם כונתו לשם שמים ושגגה היא לפניו שלא לדד לדיקים כאלה לזכות כאשר היתה באמת והוא דן לפי ראות עינו ויבא את דבתם הרי לפניך דמרגלים אמרו אמת כפי ראותם וגם יוסף אמר כפי ראות עינו. לכן אחשוב אני כיון דכונת המרגלים היה לרע נופל לשון ויוצאו כמו שמוציא רע מטוב ואחר כוונת הלב הן הדברים כטעם כי הוציא שם רע אבל יוסף הצדיק פיו ולבו שוים אין בהם נפתל ונאמר ויבא וכדברו רתת על כן נשא הוא בישראל: (ב) (וילונו מבנין נפעל) כמו המול ימול לא יכון אדם ברשע יכאן הנפעל משמש במקום אביו או משמש עבודתו בדרך רחוקה וכלל אמסור לך שוי"ו ההפוך כמו שמהפכת העבר לעתיד כן מהפכת לפעמים עבודת איש באחיו כי סגולת הוי"ו רבו לאין

רמב"ן

(א) ויבכו העם בלילה ההוא. כי לעת ערב באו המרגלים באהליהם כאשר הלכו מלפני משה ובבקר השכימו וילונו כלם על משה ואהרן זכך אמר משה ותרגנו באהליכם. כי באהליהם היו אומרים דברי נרגן ואמרו רבותינו הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות. ולא ידעתי מאיזה רמז שבפרשה הוציאו זה. אבל מקרא מלא הוא וימאסו בארץ חמדה ולא האמינו לדברו וירגנו באהליהם ולא שמעו בקול ה' וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות. אולי ידרש זה מפסוק וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה יאמר וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה בבא עת פקודתם כי אני פוקד עון אבות על בנים והבאתי אותם עתה שידעו את הארץ ידיעה לבלבד אבל לא שירשו אותה לדורות והכתוב ירמוז לכיוצא בזה ולא ירצה לגזור רעה רק בענין תוכחת על תנאי: (ה) ויפל משה ואהרן על פניהם. שראו שהיו העם נועצים לעשות ראש ולשוב מיד וקמו הצדיקים והשתחוו לאפם ארצה לאמר להם אל נא אחי תרעו ולא יהיה זאת לכם לפוקה על כן אמר לפני כל קהל עדת ישראל כי להם השתחוו על אפים וכן ויפול לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וכן וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ורבים זולתו:

ספורנו

(לג) בני ענק. מצד האב: מן הנפלים. מצד האם: וכן היינו בעיניהם, כחגבים או פחות מזה ובשביל זה לא קמו עלינו כי לא החשיבו אותנו ויבז בעיניהם להרע לנו: (ב) וילנו על משה ועל אהרן, שהיה שלוחו האל להוציאם ממצרים ולהצילם מכל אימת מות במדבר. ואמרו שכל זה נעשה כדי לתתם ביד האמורי:

תרגום אונקלוס

הָדֵין לָנָא דְּמִיתְנָא: ג. וּלְמָא יְיָ. מַעֵיל יָתַנָא. לְאַרְעָא הָדָא לְמִפַּל בְּחַרְבָּא. נְשַׁנָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא. הֲלָא טָב לַנָא דְנְתוּב לְמִצְרָיִם: ד. נַאֲמַרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי. נְמַנֵּי רֵישָׁא וּנְתוּב לְמִצְרָיִם; ה. וּנְפַל מֹשֶׁה. וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן. קֳדָם. כָּל קְהָלָא כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ו. וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן. וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה. מִן מְאַלְּלֵי אַרְעָא. בַּזַּעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן: ז. וַאֲמַרוּ. לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר. אַרְעָא. דַּעֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ. טָבָא אַרְעָא לַחֲדָא: ח. אִם רַעֲוָא בַּנָא (י״נ מִן) קֳדָם יְיָ. וְיַעֵיל יָתַנָא לְאַרְעָא הָדָא. וְיִתְּנַהּ לַנָא. אַרְעָא. דְּהִיא. עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ. ט. בְּרַם

במדבר יד

אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ: ג וְלָמָה
יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז
הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה:
ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ
וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה: ה וַיִּפֹּל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־
הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם: ז וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה
הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: שלישי ח אִם־חָפֵץ
בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ט אַךְ בַּיהוָה אַל־

ת״א ויפל משה ואהרן. תענית יד: ויהושע בן נון וכלב בן יפנה. שם י:

תפסיר הרס״ג

אלבר: (ג) ולם ידכ׳לנא אללה. תלך אלבלד פנקע באלסיף. פיציר נסאנא ואטפאלנא ג׳נימה. אלא אן אלאצלח לנא אלרגוע אלי מצר: (ד) ת׳ם קאל בעצ׳הם לבעץ׳. נולי ריסא ונרגע אלי מצר: (ה) פוקע מוסי והרון עלי וגוההמא. בחצ׳רה׳ גוק גמאעה׳ בני אסראיל: (ו) ויהושע אבן נון. וכלב אבן יפנה. מן ראימי אלבלד. כ׳רקא ת׳יאבהמא: (ז) פקאלא. לגמאעה׳ בני אסראיל קאילין. אלבלד. אלד׳י מררנאה לנרומה. בלד גייד גדא גדא: (ח) אן כאן ללה מראד פינא. אדכ׳לנאה ווהבה לנא. בלד יפיץ׳ אללבן ואלעסל: (ט)אמא עלי אללה פלא

נוה שלום

(ג) ולמה ה׳, ולא ידכ׳לנא, ואל יביא אותנו, ודרך הגאון לתרגם למה כמו אל או לא, וכן תרגם למה ה׳ תעמוד ברחוק, למה פניך תסותיר, למה תתענו ה׳ ועוד רבים, ע״ל שמות לב יא. (ד) ראש, רויסא, שרים דהינו שר לכל שבט או לכל דגל, ודרך הכתוב לדבר

אבן עזרא

שלם: (ג) שוב מצרימה. שם הפועל כמו לא אוכל קום ומלך אלקום עמו: (ה) ויפל משה. ברצונו: (ו) ויהושע בן נון. הזכירו משה בתחלה לגודל מעלתו: (ט) כי לחמנו הם. נאכלם כלחם וכן אוכלי עמי אכלו לחם: סר צלם. כי הגבור אם אין לו מגן שיגן עליו ויהיה צל לו לבו ירא:

רבינו בחיי

(ט) אך בה׳ אל תמרודו. למדך הכתוב שיראת העם הוא מרד בהקב״ה, וכן אמר שלמה המע״ה (משלי כט) חרדת אדם יתן מוקש החרדה שיחרד האדם מבשר ודם היא הנותנת מכשול ומוקש לנפשו. וכן היא גורמת שישכח האדם להקב״ה, והוא שאמר הנביא (ישעיה נא) מי את ותיראי מאנוש ימות ומבן אדם חציר ינתן ותשכח ה׳ עושך:

סר צלם מעליהם. יכנה הכח שיש להם למעלה בלשון צל לפי שהוא מגין על האומה כצל המגין מפני החמה. והענין לפי שאין אומה נופלת למטה עד שיפול שרה למעלה תחלה, ומזה

בעל הטורים

הלל, וזהו ויושדים לחגבים שישבו בה כחגבים: (ג) לנפל. ד׳ במס׳, לנפל בחרב. דהם דמיתני לנפל. אשר החילות לנפל לפניו. וגם בבל לנפל חללי ישראל. שבעון זאת הנפילה דחוזי שגרמו לי עתה נפילה דכתיב ופגריכם אתם יפלו במדבר ודמיתני לנפל לדורות שגרמו שחרב הבית ונפלו ביד בבל והיינו גם בבל לנפול חללי ישראל וכן בימי המן שכתבו שטנה על בוני הבית ולא הניחו לבנותו: (ד) נתנה ראש. זהו ע״ז וכן בעגל אשר ילכו לפנינו אשר אותיות ראש, ומה התם אחר מ׳ יום אף כאן אחר מ׳ יום:

רש״י

הלואי מ ומתנו: (ד) נתנה ראש. כתרגומו נמני רישא נשים עלינו מלך ורבותינו פירשו לשון ע״א: (ט) אל

שפתי חכמים

בתוס׳ דסוטה דף כב): מ פי׳ לו ל׳ אלו כמו לו יש חרב בידי לו חכמנו ומפני שפי׳ הלואי כמו מי יתן שהוא דבוק עם ו׳ שאחריו כמו מי יתן והיה לבבם לכן הולרך נוסיף ו׳ ומתנו שהוא כמו

עניני המרגלים

הנשים והטף מדוע יהיו הם לבז, ואולי עודנה לא שלם עון האמרי. ולא נשאר במצרים זמן עבודתינו, הלא טוב לנו שוב מצרים משילך לארץ כנען לנפול שם בחרב האומות, והנה בדבריהם האחרונים דבקו השומעים ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה, ואמרו הנה כל זמן שהראשים שלנו הם משה ואהרן לא נוכל לשוב מצרימה, וזה לב׳ סבות, א) אם אנחנו היינו הממנים אותם ראשים עלינו היו חוששים פן נעבירם מהגדולה ולא היו עוברין רצוננו כדרך כל ראש המתמנה על הצבור שנושא פנים לאשר מנה אותו, ב) כי הם שני ראשים מתיעצים זה עם זה ונוה גם היותם אחים בלב אחד, ואיש אל אחיו יאמר חזק, אבל אם לא יהיה רק ראש אחד בעוברו רצוננו יהא-וייראו ולא ימיש מעשות חפצנו לדבר דבר, ע״כ איפא נעשה זאת נתנה ראש, שאנו ניתן עלינו ראש, ויהיה ראש אחד ולא שנים, ובזה נשובה מצרימה כי לא ימרה את פינו, וכאשר משה ואהרן נפלו על פניהם, כי לא ידעו מה לענות אותם על זה, וירא ויחרדו מפניהם מפני הבכיות והקולות של כל העם ביחד עם הנשים והטף, ויהושע בן נון וכלב בן יפנה ג״כ לא ידעו מה לדבר להם ולהשתיקם מבכיתם, ע״כ קרעו בגדיהם מרוב לער, ואחר זה כאשר שב רוחם אליהם התחילו לדבר לפניהם דברים רכים, אך כאשר הזכירו יהושע וכלב ואמרו להם אך בה׳ אל תמרודו, הרה אף העם מאד עליהם, ואמרו לרגום אותם באבנים, מדוע יהושע וכלב נתנו אותם למורדים בה׳, כי הם התלוננו על משה ואהרן, אך לא על ה׳, זה היה לפי דעתם, ולא ידעו כי החולק על משה חולק על השכינה, כי השכינה מדברת מתוך גרונו של משה:

חומת אנ״ך

(ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה. פירש״י ז״ל ראש ע״ז. ואפשר בהקדמה שכתבנו בס״א דהיו שתי שטרות במתנת הארץ. שטר בין הבתרים דמתנת הארץ בתנאי גלות ארבע מאות שנה וכן אמרו רז״ל ויקם מלך חדש כבע״ת ושטרו בידו. ושטר המילה מתנת הארץ בקבלת אלהותו ואמרו פ׳ נערה דף מ״ד אי אוסיף ביה דקלא אי בעי בהאי גבי ואי בעי בהאי גבי ולרש״י ז״ל והרי״ף ז״ל גובה בשטר שרוצה. וישראל היו בגלות מצרים בשטר בין הבתרים וראו שאינם יכולים להתקיים ולקחו שטר המילה שהיא קבלת אלהותו ויצאו ממצרים. ועתה אמרו נתנה ראש נחזור על הראשונות השטר הראשון של בין הבתרים שהוא על תנאי גלות ארבע מאות שנה ונשובה מצרימה

מסורת הקריאה

ראשי פסוקים ג׳ רפין וה׳ דגשים וסימן א׳ ולמה ה׳ (דין) ב׳ הבאתם (לקמן כ׳ ד׳) ג׳ העלתנו (שם ה׳) אלו רפין ושארא דגושים: טוב, במרכא כפולה, ונמסר י״ד בטעמא, ר״ל י״ד מלות בטעמא מרכא כפולה, נמסר במדבר ל״ב מ״ב: (ו) ויהושע בן נון, נמסר עליו י״א זוגין מתחלפין בטעמא. קדמא בטעם רביע תניין בטעם זקף, וזה אחד מהם, הכא בטעם מונח רביע ובפסוק ל״ת בזקף, ועין ויקרא ח׳ ט״ו

נחל קדומים

ז״ל: ח (ט) אם חפץ בנו ה׳. אפשר רמז ס״ת מצוה והביא אותנו אל הארץ כי המצות משפט אלהי הארץ כמ״ש הרמב״ן: יד (יוד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו כי אתה ה׳ בקרב העם הזה וגו׳. שמעתי מחד דפקיע זלה״ה שהיה מפרש כמ״ש רבני אשכנז ז״ל דיש לישראל עם השי״ת דין שמירה בבעלים כי הוא יתברך ציונו לשמור מצותיו והוא כביכול שומר ישראל ושמירה בבעלים פטור וז״ש ואמרו

מרפא לשון

בני ענק קרא ותר׳ מפני כפל הלשון. ה) כל קהל עדת, קהל. קרא ותר׳ ה״ג וכמו שנת׳ בפ׳ בא (יב ו) אבל בקדמוניות קהלא. ח) אם חפץ בנו ה׳, אם רעוא בנא קיי׳. גם זה טעמו דתר׳ עמדו ואשמעה מה יצוה ה׳ לכם דלעיל ט׳ ח׳ שהיסב הפעולה מן הפועל לנפעל מפני שהכ׳ יחס הפועל הזה לשי״ת והוא אינו צריך לפועל זה אלא הנפעל הוא הגורם לו פעולה זו ואין דרך התר׳ ליחס הפעולה לפועל אלא כשהוא מכוין לעשות הפעולה מעצמו כמו שנת׳ בפ׳ תולדות (כה כו) ודכוותיה ג״כ בפ׳ יתרו (כ׳ ו׳) ובזה ג״כ הודיע התר׳ בחינתו שהוא בעלמא דנוקבא דאיהי מתערא

תמרדו ואתם אל־תיראו את־עם
הארץ כי לחמנו הם סר צלם
מעליהם ויהוה אתנו אל־תיראם׃
י ויאמרו כל־העדה לרגום אתם
באבנים וכבוד יהוה נראה באהל
מועד אל־כל־בני ישראל׃ פ יא ויאמר
יהוה אל־משה עד־אנה ינאצני
העם הזה ועד־אנה לא־יאמינו בי
בכל האתות אשר עשיתי בקרבו׃
יב אכנו בדבר ואורשנו ואעשה
אתך לגוי־גדול ועצום ממנו׃ יג ויאמר
משה אל־יהוה ושמעו מצרים כי־
העלית בכחך את־העם הזה

תרגום אונקלוס

בְּמֵימְרָא דַּייָ לָא תִמְרְדוּן. וְאַתּוּן. לָא תִדְחֲלוּן מִן עַמָּא דְאַרְעָא. אֲרֵי בִידַנָא מְסִירִין אִנּוּן. עֲדָא תוּקְפְהוֹן מִנְּהוֹן. וּמֵימְרָא דַייָ בְּסַעֲדַנָא לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן׃
י. וַאֲמַרוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא. לְמִרְגַּם יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָא. וִיקָרָא דַייָ. אִתְגְּלִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא. לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
יא. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. עַד אִימַתַי יְהוֹן מַרְגְּזִין קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין. וְעַד אִימַתַי לָא יְהֵימְנוּן בְּמֵימְרִי. בְּכֹל אָתַיָא. דַּעֲבַדִית בֵּינֵיהוֹן׃
יב. אַמְחֵינוּן בְּמוֹתָא וַאֲשֵׁיצֵינוּן. וְאַעֲבֵיד יָתָךְ. לְעַם רַב וְתַקִּיף מִנְּהוֹן׃
יג. וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ. וְיִשְׁמְעוּן מִצְרָאֵי. דְּאַסֵּיקְתָּא בְחֵילָךְ. יָת עַמָּא הָדֵין

תפסיר הרס"ג

תתד'מרון. ולא תכ'אפון אהל אלבלד. לאנהם טעאמנא. וסיזול צ'להם ענהם. ואללה מענא לא תכ'אפוהם: (י) פכאד גמיע אלשעב. אן ירגמוהמא באלחגארה. ת'ם צ'הר נור אללה. פי כ'בא אלמחצ'ר. לגמיע בני אסראיל: (יא) פקאל אללה למוסי. אלי כם יעצוני הולאי אלקום. ואלי כם לם יומנון בי. מע גמיע אלאיאת. אלתי צנעתהא פי מא בינהם: (יב) יסתחקון אן אצ'רבהם באלובא ואקרצ'הם. ואגעל מנך. אמה אכת'ר ואעצ'ם מנהם: (יג) פקאל מוסי ללה. ויסמעון אלמצריון. אלד'י אצעדת הולאי

נוה שלום

על הרבים בל"י. (ט) אל תמרדו, לא תתד'מרו, כתרגום אל תלינו ותיקון הוא. סר צלם, וסיזול, וכו' תרגם בלשון עתיד לומר כ יסור צלם שיכרתו גבוריהם אנשי המדות אשר הם למגן עליהם כמו הצל. (י) ויאמרו, פכאד, אמרו בלבם. (יא) ינאצוני, יעצוני, ימרו דברי. (יב) אכנו, יסתחקון, ראוים לעונש זה שאכנו בדבר. יאורישנו, ואקרצ'הם, כת"א ואשיצינון דלא כפי' רש"י ז"ל לשון תרוכין, וכתב א"א ז"ל שזה לא יתכן

אבן עזרא

(י) לרגום אתם. יהושע וכלב: (יא) ינאצני. כמו יכעסוני ורבים חביריו: וטעם בקרבו. לשון יחיד שהיו בתחלה לב אחד לטוב: (יג) ושמעו מצרים כי העלית. טעמו ואשר העלית ואחר שאמר ושמעו ואמרו אל יושב הארץ הזאת היה ארץ כנען פירש מה שמעו על כן פעם אחרת שמעו כי אתה

רבינו בחיי

הוסיף לומר מעליהם. ובמדרש שיר השירים (שיר ב) ונסו הצללים. אלו שרי העו"א.

ספורנו

(יא) עד אנה ינאצני. עד איזה גבול מהבזוי אסבול שיבזוני: ועד אנה לא יאמינו בי. עד איזה גבול מהפלאות אעשה קודם שיבטחו בי וישענו על דברי:

ת"א לחמנו הם. עקדה שער פא: ויאמרו כל העדה לרגום. סוטה לה: עד אנה. מגילה לא: ושמעו מצרים. עקרים פ"ד פ' מז:

רשב"ם

(ט) סר צלם מעליהם. אין להם מחסה לחסות בו כי כבר נמוגו כל יושבי ארץ מפנינו. כשעה שהוביש מי סוף כמו שאמרה רחב הזונה. וכדכתיב נמוגו כל

בעל הטורים

היה אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה. ר"ת בגימ' ע"ז: (ט) לחמנו. ד' במס', כי לחמנו הם, לחמנו נאכל, זה לחמנו חם הצטיידנו, בנפשנו נביא לחמנו. אם בה' אל תמרודו לחמנו הם ונאכלם כלחם, אבל לאחר שעברו את פי ה' ויכוס ויכתום וזהו בנפשנו נביא לחמנו מפני חרב המדבר וכב להם הדרך מאד שהלכו מ' שנה במדבר: (יג) העלית. ג' במס'. עי'

רש"י

תמרדו. ושוב אתם י אל תיראו: כי לחמנו הם. נאכלם ב כלחם: סר צלם. מגנם וחזקם ל כשרים שבהם מתו איוב שהיה מגין עליהם (סוטה לה) ד"א צל של מקו' סר מעליהם: (י) לרגום אותם. את יהושע מ וכלב: וכבוד ה'. (במדבר רבה) הענן נ ירד שם: (יא) עד אנה. עד ס היכן: ינאצני. ירגיזוני: בכל האתות. בשביל כל הנסים שעשיתי להם היה להם להאמין שהיכולת בידי לקיים הבטחתי: (יב) ואורשנו. כתרגומו לשון תרוכין ע ואם תאמר מה אעשה פ לשבועת אבות. ואעשה אתך לגוי גדול. שאתה מזרעם (במדבר רבה): (יג) ושמעו צ מצרים. ושמעו את אשר תהרגם: כי העלית. כי משמש בל' אשר והם ראו אשר העלית בכחך הגדול אותם מקרבם וכשישמעו שאתה הורגם לא יאמרו שהטאו לך אלא יאמרו שכנגדם יכולת להלחם אבל

שפתי חכמים

מי יתן ומתנו: י תיקן בזה שלא תאמר ב' דברים הם אלא האחד נמשך מחבירו כלומר שאם לא תמרודו בהקב"ה שוב אין אתם צריכים לירא: כ כאלו אמר כלחמנו הם: ל מפני שהמגן לאדם עושה לו צל לכך נקרא המגן צל: מ לא את משה ואת אהרן כי הם לא דברו כלום: נ לקבל הלים ולהיסטראות, רצונו לתרן הרי כבוד ה' שוכן עליהם תמיד על הכפרת מבין הכרובים: ס עד אנה עד היכן לא עד איזה מקום כפירוש אנה בכ"מ: ע היינו הכרתם מן העולם ולא ל' ירושה וכן פי' למטה מזה: פ דאל"כ מה ענין זה לכאן וכי תנאי עשה עמו שאם יניחנו להמית יעשנו לגוי גדול, ויש מקשים גבי עגל בפ' כי תשא כתיב נמי ואעשה אותך לגוי גדול ופירש שם אם כסא של רגלים כו', וי"ל דהכא קשה לרש"י למה כתיב עצום ממנו אלא כדי לסלק טענת של כסא של ג' רגלים כלומר שבזרעך יהיה כסא של ד' רגלים כיון שאתה מזרע האבות יהיה להם ג' רגלים וזכותך יהיה רגל ד' אי נמי ממנו של אברהם שהוא תחלת היחום ואז יהיה לזרעך ד' רגלים אבל לעיל לא כתיב ממנו דמשמע דתחלת יחום יתחיל ממרע"ה כלומר שיקראו בני משה ולא בני אברהם יצחק ויעקב לזה אמר אם כסא של ג' רגלים כו', ודוק היטב כי בזה יתורצו כמה קושיות: צ לא ושמעו את אשר העליתם כמובן מפשוטו של

עונש המרגלים והעם

(יא) ויאמר ה' אל משה עד אנה ינאצוני העם הזה וגו'. הנה בהיות העם במצרים רעים וחטאים היה להם התגלות במקום היה גורם, ולכן הוצאתי אותם משם ומצרכי מוליכם תחת כנפי ויתדבקו בי, וכשמטאו על היה היה להם ג"כ התגלות שלהיותם נעדרים מהתורה, ע"כ היו חוטאים ובלתי מאמינים, ואמרתי אביא אותם אל הר סיני וקדושת המקום

חומת אנ"ך

להשלים הגלות ואז יעבדו ע"ז כראשונה. ועל זה הוא שנקרא ע"ז ראש כמשרז"ל על פסוק ויהי דוד בא עד הראש. על שם נתנה ראש שהוא השטר הראשון שלא יש קבלת אלהותו ויעבדו ע"ז. א"כ אפשר כלפי מש"ה ויגלו את מצרים שהוציאו כל גילוי הקדושה אשר היו במצרים מגילוי קרי דאדה"ר. עתה אמרו נתנו ראש נחזור לתת כי' אדה"ר הוא הראש במצרים ערות הארץ ונשובה מצרימה הפך לא תוסיפו לראותם עוד ע"ע שהטעם שיצאו כי' הקדושה

נחל קדומים

אל יושב הארץ הזאת שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה כלומר בעליו עמו אשר עין בעין נראה אתה ה' וענגך וכו' וא"כ אתה שומר ישראל וזו הלכה רווחת אם בעליו עמו לא ישלם. והמתה את העם הזה כאיש אחד כלומר יחיד שאין בעליו עמו דמשלם הלא הכא אינו יחיד אלא בעליו עמו ופטורים ומה חורי האף הגדול הזה ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך כי אתה עמהם לאמר בשביל אמירה א' שכתבת בתורתך אם בעליו עמו מבלתי יכולת וכו' דע"פ הדין פטורים אלא מוכרח ח"ו מבלתי יכולת ויאמר ה' סלחתי כדבריך ופירש"י בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת ח"ו כלומר מה שאמרת מדין שמירה בבעלים אינו אמת כי פשיעה בבעלים חייב אך מה שאמרת שיאמרו הגוים האמת אתך כדפירש"י

מרפא לשון

לעלמא דדכורא בקדמיתא כידוע, ולזה תר' מה יצוה ה' מה דאתפקד מן קיי' אם חפץ בנו, אם רעוא בנא, תלה הדבר באתערותא דלתתא וק"ל. ט) את עב הארץ, מן עמא דאר'. כ"ה בקצת מהקדמוניות וכ"ה במסורת התר' כמ"ש בפ' תולדות (כ ז) וי"ת ית. כי לחמנו הם. ארי בידנא מסירין. בספרי תימן ל"ג אינון ודייקא. יב) ואורישנו, ואשיצינון ה"ג דלא כמ"ש רש"י ז"ל שהוא ל' תרוכין, ולא יתכן זה שאין גירוש למתים ופשוט, ועוד ית' כמו זה לקמן פ' כד. יג) כי העלית, דאסיקתא. ה"ג דלא כנ"א ארי

מסורת הקריאה

דשם נמנו כולם: (ט) תמרדו, הגינה ברי"ש: (י) נראה, האל"ף בקמץ, ונמסר עליו ה' קמץ, והוא טעות כי כן נמסר בויקרא י"ג ז' וי"ט על ונראה עם וי"ו, ה' קמץ, עי"ש, אבל נראה לחוד כ"ב המה: (יג) העלית, הלמ"ד בחירק: (יד) נראה, האל"ף בקמץ.

מִקִּרְבּוֹ: יד וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב
הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה ׀
אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם
וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם
וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה: טו וְהֵמַתָּה אֶת־
הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר:
טז מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־
הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: יז וְעַתָּה
יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ

תרגום אונקלוס

בֵּינֵיהוֹן: יד. וְיֵימְרוּן לְיָתֵב אַרְעָא הָדָא. דִשְׁמַעוּ אֲרֵי אַתְּ יְיָ. דִשְׁכִינְתָךְ שַׁרְיָא בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין. דִבְעֵינֵיהוֹן חֲזוֹ שְׁכִינַת יְקָרָךְ יְיָ. וַעֲנָנָךְ מַטֵּל עֲלֵיהוֹן. וּבְעַמּוּדָא דַעֲנָנָא. אַתְּ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא. וּבְעַמּוּדָא דְאִישָּׁתָא בְּלֵילְיָא: טו. וּתְקַטֵּיל. יָת עַמָּא הָדֵין כְּגוּבְרָא חַד. וְיֵימְרוּן עַמְמַיָּא. דִשְׁמַעוּ יָת שֵׁמַע גְּבוּרְתָךְ לְמֵימַר: טז. מִדְּלֵית יוּכְלָא קֳדָם יְיָ. לְאַעָלָא יָת עַמָּא הָדֵין. לְאַרְעָא דְקַיֵּים לְהוֹן. וְקַטֵּילִנּוּן בְּמַדְבְּרָא: יז. וּכְעַן. סַגִּי כְעַן חֵילָא קֳדָמָךְ יְיָ. כְּמָא דְמַלֵּילְתָּא

תפסיר הרס"ג

אלקום מן בינהם בקדרתך: (יד) פיקולון מע אהל הד'א אלבלד. אלד'י סמעו אנך אללה. נורך פי מא בין הולאי אלקום. עין בעין ירונה. וג'מאמך מקים עליהם. ובעמוד ג'מאם תסיר בין ידיהם נהארא. ובעמוד נאר לילא: (טו) פאד'א קתלתהם אגמעין כרגל ואחד. קאל גמיע אלאמם. אלד'י סמעו אכ'בארך הד'ה קאילין: (טז) ממא לם יטיק אלרב. אן ידכ'ל הולאי אלקום. אלי אלבלד אלד'י ועדהם בה. פקתלהם פי אלבר: (יז) ואלאן. יתביין עצ'ם קדרתך יא רב. כמא קלת לי:

נוה שלום

שאין גירוש למתים ע"כ. (יד) ואמרו, פיקולון, המצריים. אל יושב, מע אהל וכו' אלד'י סמעו, עם ישבי זאת הארץ אשר שמעו כי אתה וכו'. (טו) והמתה, פאד'א קתלתהם וכו', ואם תמיתם כלם כאיש אחד יאמרו כל הגוים אשר וכו', ותיבת אם נסתרת ע"ל שמות ד' כג. (יז) נשבע להם, ועדהם בה, הבטיח להם, ותיקון הוא מפני שהוא מאמר הגוים. (יז) כאשר דברת לאמר, כמא קלת לי, כמו שאמרת לי שאתה ארך אפים וכו' והינו הי"ג מדות שהודיעם למשה האמורים בפרשת כי תשא, וטעם שלא הזכיר משה בתפלתו זאת מדת אל ולא חנון ולא רחום ולא מדת

חלק הדקדוק

יד) אשר עין בעין נראה, הכלל שהבינוני לזכר בסגול ולנקבה בקמץ, ובא זה בקמץ לזכר ויתכן לומר כי הוא פועל עבר לא בינוני ואם בעבור נראה אתה ה' נראה הוא נסתר והוא רמז אל הכבוד ופי' אתה ה'

אבן עזרא

ה' כבודך בקרב העם הזה: (יד) אשר עין בעין. על הכבוד שראו הזקנים או על מראה כבוד ה' לעיני בני ישראל והוא הנכון: נראה. פעל עבר וטעמו נראית אתה ה' וכן ונאשאר אני וכן כי אומלל אני בעבור היות הלמ"ד בפת"ח גדול: עמד עליהם. בשבתם: (טו) ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך. מצרים גם כנענים גם אחרים: (טז) יכלת. שם כמו עד יבושת המים ואיננו לשון מדה כדרך הדרש: וישחטם במדבר. הטעם ויהרגם ואמר וישחטם בעבור המדבר כי שם ירעו הצאן: (יז) יגדל נא. קרוב מאריכות אפים כי כל מי שהוא ארך אפים יש לו כח גדול לשבור כעסו והעד כאשר דברתה שאתה ארך אפים ואלה המדות

אבי עזר

מספר: (יד) (נראה פעל עבר וטעמו נראה אתה ה') כיון שנראה הוא נסתר ואתה נוכח לכן מביא הר"ב ראיה דקאי על

ת"א והמתה את העם הזה. עקידה שער לד: ועתה יגדל נא כח ה'. שבת פט סנהדרין קיא עקידה שער ו:

בעל הטורים

י' רבתי

מ"ם בפרשת כי תשא. (יד) עין בעין. ג' במס', אשר עין בעין נראה אתה ה', כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, ואידך עין בעין שן בשן. בעוה"ז א"א לראות בשכינה, כדכתיב לא יראני האדם וחי, וזה הוא שכתב כאן אשר עין בעין נראה וסמיך ליה והמתה, אבל לעתיד לבא יראו ועתידין לומר זה ה' קוינו לו. וכן רמז למה שדרשו עין בעין ממון כדכתיב הכא עין בעין וסמיך ליה והמתה פי' אם יהיה עין בעין ממש (פירוש) שמא ימות, ע"כ פירושו ממון: (טז) מבלתי. ב' במס', מבלתי יכולת ה', ואידך ותזני גם אל בני אשור מבלתי שבעתך בענין תועבו' ירושלי' בכי"ל שעונות ישראל עושין ליד חזקה שאין בה יכולת: וישחטם במדבר. בגי"ת שבורה, לומר שעברו על התורה שכרת עליה שמנה כריתות בכלל ושמנה כריתות בפרט, ועל כן נתן רבות למלאכי חבלה לפרוע על חטאתם: (יז) ועתה יגדל נא כח.

רשב"ם

יושבי כנען: (יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת. ואמרו מצרים על יושבי ארץ כנען כמו שמפורש לפנינו שיאמרו מצרים מבלתי יכולת וגו'. אבל עכשיו מפרש תחלה למה יאמרו מצרים כן. כי שמעו שאתה הוצאתם בכח גדול ובעמוד אש ובעמוד ענן הכל דרך אהבה יתירה וחבה. ולבסוף יהרגם כאיש אחד. ואמרו מצרים לא מתוך שנאה עשה להם כך אלא מבלתי יכולת להלחם עם שלשים ואחד מלכים. ועתה שוב מחרון אפך. למען שמך שלא יתחלל: (יז) יגדל נא כח. להאריך אפך. כדכתיב טוב

רש"י

כנגד יושבי הארץ לא יכולת להלחם. וזו היא (יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת. כמו על יושב הארץ הזאת ומה יאמרו אליהם מה שאמור בסוף הענין מבלתי יכולת ה' בשביל ששמעו כי אתה ה' שוכן בקרבם ועין בעין אתה ה' נראה להם והכל בדרך חבה ולא הכירו בך שנתקה אהבתך מהם עד הנה: (טו) והמתה את העם הזה כאיש אחד. פתאום ומתוך כך יאמרו הגוים אשר שמעו את שמעך וגו': (טז) מבלתי יכלת וגו'. לפי שיושבי הארץ חזקים וגבורים (ברכות לב) ואינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים זאת יאמרו על יושב הארץ הזאת: מבלתי יכלת. מתוך שלא היה יכולת בידו להביאם שחטם. יכלת. שם דבר הוא: (יז) יגדל נא כח ה'. לעשות דבורך: כאשר דברת לאמר. ומהו הדבור

שפתי חכמים

קרא אלא שישמעו הסריגם ומלת כי פה הוא במקום אשר כאלו אמר ושמעו המצריים אשר העלית בכחך את העם הזה מקרבו וכאו החיבה הגדולה שאי אפשר להתבטל לא יאמרו שחטאו רק מבלתי יכולת כו': ק ולא פועל לנקבה אבל אסר למ"ד כאלו אמר יכולת לה': ר שלא בקש ממנו הדבות רק לקיים מאמרו וזהו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) מבלתי יכולת ה'. ויאמרו לא מחמת שנאה המיתם שהרי ראינו שהיה מחבבן בהיות אשר עין בעין וגו' אלא מבלתי יכולת ה' היה: (יז) ועתה יגדל נא כח ה' וגו'. שתכבוש כעסך כמו שאחז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור: כאשר דברת לאמר. כשאמרתי לפניך הודיעני נא את דרכיך באיזה מדה אתה דן את הבריות ועברת על פני וקראת ה' ארך אפים ולכך לא הזכיר כאן ה' שהם י"ג מדת רחמים ומדת

עונש המרגלים והעם

יטהרם, אח"כ כשחטאו במדבר אמרתי שהמקום הים גורם להיותו ארץ מדבר ותוהו יליל ישימון, ואמרתי להביאם אל ארץ נושבת ויאמינו בי, ועתה נראות שבמצרים חטאו ועל הים מרו ובמדבר ינאצוני ובבואם אל הארץ לא יאמינו כי אנה אוליכם לשייטיבו תכונתם שמה, וז"ש עד אנה ינאצוני, ר"ל עד איזה מקום וארץ אחרת נלך שלא ינאצוני העם הזה ויאמינו בי, כי אין מקום שלא ינאצוני שלא יכפרו שם באמונתי אחרי כל רבוי

מרפא לשון

אפיקתא וכמו שיתב' בסמוך. יד) שמעו כי אתה ה', דשמעו. וטעמו במ"ש רש"י ז"ל שכך אמר משה ושמעו מצרים אשר העליתה בכחך את העם הזה מקרבו ואשר שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה וגו'

נחל קדומים

בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת וזהו דברך לשון יחיד שאתה אמרת שתים שמירה בבעלים ועוד שלא יאמרו מבלתי יכולת ואני סלחתי בשביל טענה אחת וזהו כדברך ע"כ שמעתי:

רבינו בחיי

(יז) ועתה יגדל נא כח ה'. על דרך הפשט מי שהוא ארך אפים יש לו כח גדול לשבור כעסו, וזהו כאשר דברת לאמר המדות לכך סמך לו ה' ארך אפים. או יהיה ענין לאמר בעת צרה וכמו שדרשו רז"ל בפסוק (בראשית כח) וידר יעקב נדר לאמר מאי לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרתם:

וע"ד המדרש ועתה יגדל נא כח אדני תנצח מדת רחמים למדת הדין.

ודע כי אותיות השם יתברך אל"ף דל"ת ויו"ד של יגדל רבתי, ומשל למה הדבר דומה לשושבין שנכנס לפני המלך להליץ שכר על בתו מצא המלך ואת הדיין עסוקין בענין הבת התחיל השושבין תמה אמר מה אעשה אם אני מתחנן לפני המלך צריך אני לדיין אם אני מתחנן לפני הדיין צריך אני בכבוד המלך, מה עשה כלל את שניהם והזכיר את המלך בראשונה, זהו ועתה יגדל נא כח אדני מיד מחל לו המלך ואמר סלחתי כדבריך:

לאמר: יח יהוה ארך אפים ורב־חסד
נשא עון ופשע ונקה לא ינקה פקד
עון אבות על־בנים על־שלשים
ועל־רבעים: יט סלח־נא לעון העם
הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה
לעם הזה ממצרים ועד־הנה:
כ ויאמר יהוה סלחתי כדברך:
כא* ואולם חי־אני וימלא כבוד־יהוה:

* חמישי בספרי

ת"א ויאמר ה'. ברכות לב:

תרגום אונקלוס

לְמֵימַר: יח. יְיָ. מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגֵּי לְמַעְבַּד טָבְוָן. שָׁבֵיק לַעֲוָיָן וְלִמְרוֹד. סָלַח לְדְתָיְבִין לְאוֹרָיְתֵיהּ וּלְדְלָא תָּיְבִין לָא מְזַכֵּי. מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מָרָדִין. עַל דָּר תְּלִיתַי וְעַל דָּר רְבִיעָאי: יט. שְׁבוֹק כְּעַן. לְחוֹבֵי. עַמָּא הָדֵין כִּסַגִּיאוּת טָבְוָתָךְ. וּכְמָא דִשְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין. מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעַן: כ. וַאֲמַר יְיָ. שְׁבַקִית כְּפִתְגָמָךְ: כא. וּבְרַם קַיָּים אֲנָא. וּמַלְיָא

תפסיר הרס"ג

(יח) אנך אללה. טויל אלמהל כת'יר אלפצ'ל. ג'אפר אלד'נב ואלגרם. ויברי ולא יברי. מטאלב בד'נוב אלאבא מע אלבנין. ואלת'ואלת' ואלרואבע: (יט) אצפח ד'נב הולאי אלקום בכת'רה' פצ'לך. וכמא אחתמלת להם. מן מצר ואלי אלאן: (כ) קאל אללה. קד צפחת ענהם אלמעאגלה כמא קאלת: (כא) ולכן ובקאי אלדאים. ונורי אלד'י ימלא גמיע אלעאלם:

נוה שלום

חטאה עיין ראב"ע שמות לד ז. (יח) ארך אפים, טויל אלמהל, מאריך וממתין מליפרע אולי ישוב הרשע מחטאו. ופשע, ואלגרם, בצ'ם אלגים. ונקה לא ינקה, ויברי ולא יברי, ענינו כת"א וכלומר מנקה לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים. (כ) סלחתי, צפחת ענהם אלמעאגלה, סלחתי מה שאמרתי אכנו בדבר עתה אבל אאריך להם זמן ארבעים שנה עד שימות כל אחד בבוא יומו ולבניהם אתן שארית והבאתי אותם וידעו את הארץ וכו'.

חלק הדקדוק

נראה. (מהריב"ש): יט) סלח נא, הגעיא בלמ"ד לא בסמך בכל התיגאן וכ"כ

אבן עזרא

פירשתיו בפרשת כי תשא: (יט) סלח נא. אחר שמצאנו שאמר אם יראו את הארץ אחר סלחתי כדברך ידענו כי מלת סלח נא אריכות אף וכן ונסלח לו עד שיעשה תשובה שלימה: כגודל חסדך. בעבור חסדך הגדול: וכאשר נשאתה. כטעם נושא עון: ועד הנה. עד המקום הזה או מיום שיצאו ממצרים ועד זה היום כי יש הנה שם המקום כמו באו הנה הלילה גם סימן זמן כמו ולא ראיתיו עד הנה וכבר פירשתיו: (כא) חי אני. טעמו כאשר אני חי כן יהיה דברי קיים: וימלא. וכאשר מלא כבודי את כל הארץ והקרוב שהוא לעתיד וטעמו זה אעשה כדי שיודע כבודי בעולם:

אבי עזר

עלמות הכבוד וכן ונאשאר אני ביחזקאל ויש אומרים שהוא מלה מורכבת כמו אומלל אני כיון שהוא פתוח מוכח שהוא פועל

רמב"ן

(כג) **וטעם** וכל מנאצי לא יראוה. כי כל מנאצי לא יראוה. ור"א אמר כל מנאצי מבניהם ואין בו טעם ואולי ירמוז זה לדורות הגולים ממנה כדברי רבותינו וכאן קבע להם בכיה לדורות בלילה הזה שיזכור להם עונשם הראשון:

רשב"ם

ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר: (כ) סלחתי. סולח אני עכשיו: כמו נתתי כסף השדה: כדברך. שלא אכנו בדבר בפעם אחת אלא אאריך להם עד ארבעים שנה: (כא) ואולם. ואלא:

בעל הטורים

יגדל יו"ד גדולה, אמר אם נסוך עשר פעמים בי' נסיונות זכור להם לדקת אביהם שנסית אותו בעשר נסיונות: (יט) כגדל. ב' במס', כגדל הסדך. כגדל זרועך הותר בני תמותה. זהו שאמרו שני פרנסים טובים עמדו לישראל משה ודוד שידעו להתפלל.

רש"י

(יח) ה' ארך אפים. לצדיקים ולרשעים. כשעלה משה למרום מלאו משה להקב"ה שהי' יושב וכותב ה' ארך אפים א"ל לצדיקים אמר לו הקב"ה אף לרשעים אמר לו רשעים יאבדו אמר לו הקב"ה חייך שאתה צריך לדבר כשחטאו ישראל בעגל ובמרגלים התפלל משה לפניו בארך אפים אמר לו הקב"ה והלא אמרת לי לצדיקים אמר לו והלא אמרת לי אף לרשעים: (יח) ונקה. ש לשבים: לא ינקה. לשאינן שבים: (כ) כדברך. בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת ה': (כא) ואולם. כמו אבל זאת אעשה להם: חי אני. לשון שבועה כשם שאני חי וכבודי ימלא את כל הארץ א כך אקיים להם כי כל האנשים הרואים וגו' אם יראו את הארץ הרי זה מקרא מסורס חי אני כי כל האנשים אם יראו את הארץ וכבודי ימלא את כל הארץ שלא יתחלל שמי במגפה הזאת לאמר מבלתי יכולת

שפתי חכמים

כאשר דברת: ש ול"ת והכי פסוק זה ג"כ כתיב בפ' כי תשא וגם שם פירשו רש"י. וי"ל דהא דפי' כאן לבד על ונקה לק כדי שלא תקשה לרש"י מה שפי' לעיל ארך אפים לצדיקים ולרשעים והכי כתיב ונקה פי' לצדיקים ולא ינקה פי' לרשעים לכך פרש"י ונקה לשבים ולא ינקה לשאינן שבים: ת לא בשביל דבריך שאתה מתפלל בעדם ואמרת סלח נא וגו' דא"כ מאי כדברך בסלחתי הוי: א בי"ם גורסין חי אני ל' שבועה כשם שאני חי וכבודי מלא כל הארץ כך אקיים להם כי כל האנשים וגו' ואין גורסין אא"כ אם יראו את הארץ וכבודי ימלא את כל הארץ שלא יתחלל שמי במגפה כו' כי הם פירשו וימלא כבוד ה' וגו' וכאשר ימלא כבודי את כל הארץ כמו שפי' הרא"ע ולפי פירוש זה א"ל לסרס המקרא, אבל לפי מ"ש בספרים שלפנינו אם יראו הרי זה מקרא מסורס חי אני כי כל האנשים וגו' כי הם מפרשים וימלא כבוד ה' וגו' שהוא ל' עתיד כמו שפי' הרא"ע בל' שני לכן צריכים לסרס המקרא ולפרש וכבידי ימלא כל הארץ שלא יתחלל שמי

עונש המרגלים והעם

האיתות אשר עשיתי בקרבו שהם מופתים חזקים על האמונה ונני שהעם התלונתם אמרו לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו, ע"כ אמר ית' אכנו בדבר ואורישנו מן העולם, כלו' אתן להם שאלתם ובקשתם שימותו במדבר אבל לא בחרב האויבי' אלא במגפה שהיא יד ה' ובזה הדרך אורישנו ואגרשנו מהמציאות מעל פני האדמה, וכדי שלא יקשה משה בשבועת האבות כמו שעשה בתפלת העגל אמר ית' כאן שלא יעבור בזה על השבועה שנשבע לאבות לתת ירושת הארץ לזרעם כי הנה יעשה לזרעו של משה גוי גדול ועצום מישראל בזמן מועט ולא היה זה שומר למשה אלא השגחות מענין שבועת האבות:

דעת זקנים מבעלי התוספות

הדין וכאן לא הוצרך להזכיר כ"א מדת רחמים. ואל נמי לא הזכיר כאן שמשמע ל' דיין מל' ואת אילי הארץ לקח וגם אלהים לא תקלל מתרגם דיינא לא תלוט, וגם רחום וחנון לא כתיב כאן שאין ל' רחום כופל אלא גם עם חנון וחנינה נתינה היא שנא' ולדיק חונן ונותן וכאן לא היה מבקש כ"א לסלוח בלא נתינה. אבל ה' שהוא מדת לחמים וארך אפים שמאריך אפו אל בריותיו ואינו מכלה אותם מיד שייכי שפיר הכא ורב חסד ישמור בם חסדו עם בריותיו ואינו מבלם להם תגמולם. ואמת לא הזכיר כאן דאדרבה לא היה רולה לאמת מה שאמר אכנו בדבר ואורישנו. ונוצר נמי לא שייך שמא לא עשו חסד אלא (פשעו) נושא עון ופשע. וחטאה לא הזכיר כאן שאין חטא אלא שוגג, כדכתיב וחטאה בשגגה ואלו מורדין היו שנאמר אך בה' אל תמרודו: (יח) ונקה לא ינקה. שאינו מעביר הפושעים מן העולם והוא כמו ויפליתיך למשפט ונקה לא אנקך: פוקד עון אבות על בנים. וזו היא מדת רחמים שאינו נפרע עד דור רביעי. ובפ' כי תשא שבא למנות כל המדות כתיב על בני בנים, אבל לא חשש להאריך כ"כ. וגם מכאן אתה למד דנקה לא ינקה מדת רחמים מדחשיב ליה הכא: (כ) ויאמר ה'. על שמענו שנתרלה הקב"ה לישראל ביוה"כ ואמר לו סלחתי כדברך, ולכך הוקבע אותו יום למחילה ולכפרה לדורות. מקשים העולם היכן מלינו שאמר לו הקב"ה למשה סלחתי כדברך במעשה העגל אלא כאן במרגלים. וי"ל דהאי קרא דלעיל קאי וה"ק כאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה אז אמרתי סלחתי כדברך, וכן סלח נא לעמך. ועי"ל כדברך משמע כאשר בקשת ממני שאסלח להם עתה כמו שנשאתי להם ביליאת מצרים בעשיית העגל, וא"כ גם שם אמר סלחתי: (כא) ואולם חי אני. ל' שבועה ולא פי' מה היא השבועה אלא אמר וימלא כבוד ה' את כל הארץ כלומר אם

נחל קדומים

יח (יא) ארך אפים ורב חסד. באמרי נועם ובנמוקי רבינו ישעיה נתנו טעם שלא אמר ואמת כמ"ש בפני דוד ומצאתי בזהר סוף דקס"א שהעיר על זה ועמ"ש בפ"ד וה' יצילנו משגיאות:

ספורנו

(יח) פקד עון אבות על בנים. מאריך עד דור רביעי שאם יחזיקו מעשה אבותיהם בידיהם ויוסיפו להרע תתמלא סאתם בדור שלישי ותאבד תקות תשובתם ויפרע מם ואם יחזיקו במעשה אבותיהם ולא יוסיפו להרע מהם ימתין עד דור רביעי ואז תתמלא סאתם באפס תקוה לתשובה ויאבדו:

(כ) סלחתי כדברך. כשאמרתי אכנו בדבר כבר סלחתי בזה האופן שאתה אומר כי לא היתה הכוונה שאמית אתם כלם יחדיו אבל שאמית את כלם מעט מעט במדבר ולא יכנס איש מהם לארץ: (כא) ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ. אמר אני נשבע שכמו שהוא אמת שאני חי ושימלא כבודי את כל הארץ כן יהיה אמת כי כל האנשים והם בן עשרים:

מרפא לשון

את אשר תהרגה. ואמרו אל יושב הארץ הזאת מבלתי יכלת ה' וגו' ולזה תר' כי העלית כמו אשר העלית וכן שמעו כי אתה ה' כמו אשר שמעו. בקרב העם הזה, שכינתך מהלכא בגו עמא הדין. ה"ג ובקלף ישן ל"ג מהלכא ועמשי"ת לקמן פסוק מ"ב.

מסורת הקריאה

ונמסר עליו ה', ר"ל ה' בקמץ, ועין מש"כ בפסוק יו"ד: (יח) פקד, נמסר עליו לית בטעם בתורה, ר"ל לית מלת פקד בטעם גרשיים

אֶת־כָּל־הָאָרֶץ׃ כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי׃ כג אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ׃ כד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה׃ כה וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ פ רביעי

תרגום אונקלוס

יְקָרָא דַיְיָ יָת כָּל אַרְעָא: כב. אֲרֵי כָל גּוּבְרַיָא. דַחֲזוֹ יָת יְקָרִי וְיָת אָתְוָתַי. דַעֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא. וְנַסִּיאוּ קֳדָמַי. דְנָן עֲשַׂר זִמְנִין. וְלָא קַבִּילוּ לְמֵימְרִי: כג. אִם יִחְזוֹן יָת אַרְעָא. דְקַיֵּימִית לַאֲבָהָתְהוֹן. וְכָל דְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמַי לָא יִחְזוּנַהּ: כד. וְעַבְדִּי כָלֵב. חֲלָף דַּהֲוָת רוּחַ אוּחֲרִי (י"ג אָחֳרִי) עִמֵּיהּ. וְאַשְׁלֵים בָּתַר דַּחְלְתִי. וְאַעֲלִנֵּיהּ. לְאַרְעָא דְּעָל לְתַמָּן. וּבְנוֹהִי יוֹרְתִינַהּ: כה. וַעֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב בְּמֵישְׁרָא. מְחַר. אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן. לְמַדְבְּרָא אוֹרַח

תפסיר הרס"ג

(כב) אן גמיע אלרגאל. אלד'י ראו כרמי ואיאתי. אלתי צנעתהא פי מצר ופי אלבר. ואמתחנוני הד'ה אלמרה אלעשארה. ולם יקבלו אמרי: (כג) אן ראו אלבלד. אלד'י אקסמת לאבאיהם. וכד'אלך כל מן יעציני לא יראה: (כד) ואמא עבדי כלב. פגזא מא כאן לה ראי אכ'ר. אתבע בה טאעתי. לאדכ'לה אלי אלבלד אלד'י צאר אליה. ולנסלה יורת'ה: (כה) ואלאן פאלעמלאקיין ואלכנעאניין מקימין פי אלמרג. פולו מן ג'ד וארחלו. אלי אלבר טריק בחר

נוה שלום

(כב) זה עשר פעמים, הד'ה אלמרה אלעאשרה, זאת הפעם העשירית, ונזכרו נסיונות אלו במשנה אבות פ"ה מ"ד. (כד) וזרעו יורישנה, ולנסלה יורת'הא כת"א יורתינה כפי נסת"י וכן תיב"ע. (כה) והעמלקי, פאלאן פאלעמאלקה וכו', דבק אל אם יראו, והענין והן עתה העמלקי והכנעני ארבים לכם בעמק ואין אתם יכולים להתעכב במקום הזה שאתם עלולים ליפול לפניהם וכבר נגזר עליכם שלא תראו את הארץ, לכן מחר פנו וסעו לכם המדבר וכו' להתאחר שם, ועיין

חלק הדקדוק

הרמ"ל וכ"ה בירושלמיים: כד) יורשנה, בנוסחאות כתיבת יד ישנות התרגום יורתינה, וכ"ה בדפוסים. ורש"י שכתב כתרגומו יתרכינה לפי גירסא שלפניו כתב, וספרינו וספרי הדפוס פליגי על גרסתו, ואין לנו לשנות גירסתינו, שאפילו בחלופי גירסאות שבדברים הנוגעים לדין אין לשנות הגירסאות כמ"ש הרמב"ן במסכת יבמות דף תיט בספר המלחמות ע"ש. ולא זו בלבד אלא גם בכל השנוים שבין ספרינו כתבי היד לספרי הדפוס, וגם לפי דברי המפרשים שהוא לשון ירושה כמו ולזרעו יורישנה, והכוונה שלא תעתק ממנו לאחר, והבטחה היא זו מאת ה'. ועיין רד"ק וחזקוני ור"י אברבנאל. וגם הרס"ג תרגם בערבי „ולנסלה יורת'ה" כנוסחת כתבי היד.

אבן עזרא

(כב) זה עשר פעמים. הטעם רבים והזכיר עשר בעבור היותו סך חשבון כי היא סוף האחדים וראש העשרית שהם במחברת השנית: (כג) וכל מנאצי. מבניהם: (כד) ועבדי כלב. הזכירו לבדו בעבור ויהס והליים והכהנים אינם בכלל השבועה כי לא הלך מהם נשיא מרגל ועוד לכל פקודיכם לכל מספרכם אע"פ שלא היו הכהנים גם הלוים הם רבים: רוח אחרת. כנגד התרים: וימלא אחרי. רדף אחרי דברי ומלא אותו שהארץ טובה מאד ואין דבה: (כה) והעמלקי

ת"א וינסו אתי. אבות יא ערכין טו: ועבדי כלב. סוטה לד:

בעל הטורים

פניהם: (כד) יורישנה. ב', וזרעו יורישנה. הנה אדני יורישנה.

רשב"ם

(כב) עשר פעמים. הרבה. כמו עשרת מונים. ואפו עשר נשים. עשר פעמים תכלימוני:

רש"י

ה' להביאם שלא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באיחור מ' שנה מעט מעט: (כב) וינסו. כמשמעו: זה עשר פעמים. שנים בים ושנים במן ושנים ב בשליו וכו' כדאיתא במס' ערכין: (כג) אם יראו. לא ג יראו: לא יראוה. לא יראו את הארץ: (כד) רוח אחרת. (במדבר רבה) שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב ד למרגלים אמר אני עמכם בעצה ובלבו היה לומר האמת ועל ידי כן היה בו כח להשתיקם כמו שנא' ויהס כלב שהיו סבורים שיאמר כמותם זה שנ' בספר (יהושע יד) ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי ה ולא כאשר עם פי: וימלא אחרי. וימלא את לבו ו אחרי וזה מקרא קצר: אשר בא שמה. חברון ז תנתן לו: יורשנה. כתרגומו יתרכינה יורישו את הענקים ואת העם אשר בה ואין לתרגמו ירתינה אלא במקום יירשנה: (כה) והעמלקי וגו'. אם תלכו שם יהרגו אתכם מאחר ח שאני עמכם: מחר פנו. לאחוריכם

שפתי חכמים

בנוסחא הזאת שהוא ל' עתיד ולפי פי' זה צריך למחוק למעל' וכבודי ימלא כל הארץ וכן צריך לגרוס כאשר שאני חי כך אני אקיים להם כו', ודו"ק ותמצא. והרא"ם כתב הרי זה מקרא מסורס שימלא כבוד ה' צריך להיות אחר סיום כל הפסוקים האלה שהם דבקים עם השבועה שבא אח"כ אמר ולמה אני מאריך להם כדי שימלא כבוד ה' ולא יתחלל שמי בעכו"ם לחשוב עלי מבלתי יכולת, עכ"ל. והוא הוא שפירש לפי הספרים שלפנינו: ב וז"ל הגמרא בפ' אלו נערכין תניא עשר נסיונות נסו אבותינו להקב"ה שנים בים, שנים במן, שנים בשליו, שנים במים, אחד בעגל, ואחד במדבר פארן. פי' שנים בים אחת בירידה דכתיב המבלי אין קברים במצרים, ואחת בעלייה דכתיב וימרו על ים בים סוף מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה ואמרו כשם שאנו עולים מצד זה כך המצריים עולים מצד אחר כו', שנים במים במרה דכתי' ויבאו מרתה וגו' וילן העם על משה. ברפידים דכתיב ויחנו ברפידים ולא היה מים לעם לשתות וירב העם עם משה, שנים במן דכתיב אל תצאו ויצאו, ואל תותירו ויותירו. שנים בשליו ראשון כשבתנו על סיר הבשר, שני והאספסוף אשר בקרבו. בעגל כדכתיב, במדבר פארן פרש"י היינו מרגלים: ג (ג"א) דודאי לא יראו כי אין ספק לפני הקב"ה: ד משום דקשה וכי לכלב לבד היה רוח אחרת והא אף ליהושע היה רוח אחרת מש"ה מרגלים, וע"ז פירש שתי רוחות כו': ה לכן צריך רש"י להביא מנביאים שלא תקשה מנ"ל שהיה אחד בפה ואחד בלב דלמא רוח אחרת היה לו בפה ובלב שהיה אומר אני עמכם בעצה. לכן פי' רש"י וזהו שנאמר בספר יהושע ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי ולא כאשר עם פי: ו שחסר מלות את לבו, דאל"כ מאי וימלא אחרי סתם דקאמר והלא בפיו היה עם הרגלים ולא בלב: ז פי' והביאותיו שנאמר בקרא הוא כמו ונתתיו ופי' אל הארץ אל חברון ופי' אשר בא שמה בא לרגל את הארץ לא שיביאנו לארץ לאפוקי שלא ימות במדבר כמובן מן הקרא: ח הודיענו טעם סמיכות מחר פנו עם והעמלקי הקודם לו והוסיף לומר לאחוריכם בגזולת

דעת זקנים מבעלי התוספות

אעפ"כ שלא יתחלל שמי בגוים לומר מבלתי יכולת ה' כי סוף סוף אתן להם הארץ אבל זאת אעש' להם אם יראו וגו': (כה) והעמלקי. יש מקשים וכי בעמק היו יושבי' והלא כתיב בסמוך וירד העמלקי והכנעני היושב בהר. אלא כך אמר הקב"ה עצה עמוקה היא זאת שיפנו דרך המדבר ולא ילחמו כי לא יצליחו ואף ע"פ שהם רשעים כי אינני שמח במפלתם. ולפי הפשט ודאי בעמק הם יושבים, אלא כיון ששמעו ישראל באו לקראתם דרך האתרים עלו בהר וארבו להם וגבי מארב שייך ל' ישיבה כדכתיב ישב במארב חצרים:

מרפא לשון

כד) וזרעו יורישנה, ובנוהי יירתונה, כ"ה נסת"י וכ"כ היא"ר ז"ל ויש מגיהים יתרכינה כמ"ש רש"י ז"ל, וכבר העיר על גירסא זו מהרי"ץ בח"ה וז"ל וזרעו יורישנה בנוסחאות כ"י ישנות יורתינה וכמו כן בדפוסים ורש"י ז"ל שכ' כתרגומו יתרכינה לפי גירסא שלפניו כתב וספרינו וספרי הדפוס פליגי אגירסתו ואין לנו לשנות גירסתינו, שאפי' בחילופי נוסחאות הנמצאים בדברים הנוגעים לדין אין הכרע לאחת מן הנוסחאות כמ"ש הרמב"ן ז"ל במס' יבמות ד' תי"ט ע"א בספר המלחמות ע"ש

מסורת הקריאה

בתורה זולת דין: (כב) במצרים, הבי"ת רפה, ועין מש"כ בראשית מ' ז': וינסו, מלרע: (כג) מנאצי, הנו"ן בפתח: (כד) וימלא, נמסר ט' דגש, ר"ל המ"ם בפתח והלמ"ד דגוש, וסימן א' ויעש יעקב כן (בראשית כ"ט כ"ח) ב' וימלא אתו (שמות ל"ה ל"א) ג' ויקרב את המנחה (ויקרא ט' י"ז) ד' את יד אחד מבניו (שופטים י"ז ה') ה' ועבדי כלב עקב (דין) ו' וימלא מיכה את יד (שופטים י"ז י"ב) ז' וימלא את ירושלים (מ"ב כ"ד ד') ח' וימלא מקומם עצמות (שם כ"ג י"ד) ט' וימלא טרף חוריו (נחום ב' י"ג) וא' וימלא קדים בטנו,

נחל קדומים

כד (יב) ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו. הנה רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים בסדר היום כתב דנשמות השבטים נתעברו במרגלים ונשמת לוי ביהושע על ידי תפלת משה רבינו ע"ה עכ"ד. ואפשר לרמוז דר"ת ויקרא משה גימטריא לוי. אך ק"ל דבסוף שער הגלגולים כתב דנשמת אפרים בן יוסף נתעברה ביהושע עש"ב. ואפשר דבתחילה באו בהם נשמות השבטים ונשמת אפרים ביהושע. ויען אפרים אינו בגדר ושקל בני יעקב ממש ונמצא זה בצד מה קצת חסרון ליהושע מנשיאים על כן הוצרך משה רבינו ע"ה להתפלל עליו שנשמת לוי תבא אליו נוסף על נשמת אפרים ועתה יגדל נא כח יהושע מכלם שנתעברו בו נשמת לוי ונשמת אפרים. וכאשר ידע כלב שזכה יהושע לזה בקש סיוע אחר מלבד נשמת יהודה שנתעברה בו והלך לחברון להתפלל על קבר אאע"ה שיסייענו בעבור שהוא גלגול אליעזר כמ"ש הרב ז"ל. ובזה נבין הכתוב הזה ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והביאותיו שמה וכו' כלומר אף שהיתה רוח אחרת עמו שהיא נשמת יהודה לא סמך על זה וימלא אחרי שהשלים הענין להתפלל אצל אברהם אבינו עליו השלום ולא הספיק לו בנשמת יהודה אשר

כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר׃ כז עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־
תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה
מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי׃ כח אֱמֹר אֲלֵהֶם
חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃
כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־
פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם
עָלָי׃ ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם
בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן׃ לא וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם
לָבַז יִהְיֶה וְהֵבֵיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ׃
לב וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה׃
לג וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר

תרגום אונקלוס

יַמָּא דְסוּף: כו. וּמַלֵּיל יְיָ. עִם משֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר: כז. עַד אֵמָתַי. לִכְנִשְׁתָּא בִּשְׁתָּא הָדָא. דְּאִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלָי. יָת תּוּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דְּאִנּוּן מִתְרַעֲמִין. עֲלַי שְׁמִיעַ קֳדָמָי: כח. אֵימַר לְהוֹן. קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ. אִם לָא. כְּמָא דְּמַלֵּילְתּוּן קֳדָמָי. כֵּן אַעֲבֵיד לְכוֹן: כט. בְּמַדְבְּרָא הָדֵין. יִפְּלוּן פִּגְרֵיכוֹן. וְכָל מִנְיָנְכוֹן לְכָל חוּשְׁבָּנְכוֹן. מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. דְּאִתְרַעַמְתּוּן עֲלָי: ל. אִם אַתּוּן תֵּיעֲלוּן לְאַרְעָא. דְּקַיֵּימִית בְּמֵימְרִי. לְאַשְׁרָאָה יָתְכוֹן בַּהּ. אֱלָהֵין כָּלֵב בַּר יְפוּנֶּה. וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן: לא. וְטַפְלְכוֹן דַּאֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהוֹן. וְאַעֵיל יָתְהוֹן. וְיִחֲזוּן יָת אַרְעָא. דְּקַצְתּוּן בַּהּ: לב. וּפִגְרֵיכוֹן דִּילְכוֹן. יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא הָדֵין: לג. וּבְנֵיכוֹן. יְהוֹן מְאַחֲרִין בְּמַדְבְּרָא

תפסיר הרס"ג

אלקלזם: (כו) ת'ם כלם אללה מוסי והרון תכלימא: (כז) אלי כם אבקי הד'ה אלגמאעה אלרדייה. אלד'י ד'מרת אלאמה עליי. לקד סמעת תד'מר בני אסראיל. אלד'י תד'מרו עליי: (כח) אלא קל להם. ובקאי אלדאים יקול אללה. אן לם אצנע בכם. כמא קלתם בחצ'רתי: (כט) ופי הד'א אלבר תקע אגסאדכם. מן כל מעדוד ומחצא מנכם. מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כמא תד'מרתם עליי: (ל) אן אנתם דכ'לתם אלבלד. אלד'י אקסמת באמרי. אן אסכנכם פיה. אלא כלב אבן יפנה. ויהושע אבן נון: (לא) ואטפאלכם. אלד'י קלתם אנהם יצירו ג'נימה. פאני אדכ'להם. חתא יערפון פצ'ילה' אלבלד. אלד'י זהדתם פיה: (לב) אמא אגסאדכם אנתם. פתקע פי הד'א אלבר: (לג) ובניכם. יקימון

נוה שלום

בספר אור החיים. (כו) וידבר, וכלם, כצ"ל. (כז) עד מתי, אליי כם אבקי, עד מתי אשאיר העדה וכו' דהינו המרגלים שאינם בכלל הסליחה ולא תהיה להם ארוכה כי הם חוטאים ומחטיאים וכמ"ש אח"כ וימותו כל האנשים וכו' במגפה וכו'. (כח) אמר אליהם, אלא קל להם, אבל תאמר להם לעדת ישראל המתלוננים. (לא) את הארץ פצ'ילה' אלבלד, מעלת וחשיבו' הארץ וכו'. (לג) רעים, תאיהין, תעים ונעים. זנותיכם, טג'יאנכם, לשון טעות ומרד שאמרו נתנה ראש וכן תרגם

חלק הדקדוק

ואין לשנות: כז) מלינים, בדגש הלמד תמורת הנח להבדיל בינו לבין לשון לינה. ועיין לחם המודות דף נ: כח) כן אעשה לכם. ברוב התיגאן תיבת כן במארכה. ויתי' אעשה בטפחא: לא) והביאתי אתם, בא מלא בעין הפעל.

מהרי"ב:

אבן עזרא

והכנעני. הוא האמורי כי כל אמורי הוא כנעני ולא חשש הכתוב להפרישו בעבור העמלקי שהוא מבני שב וכנען שהוא אבי האמרי מבני חם וכן וירד העמלקי והכנעני והעד ויצא האמורי ולא הזכיר העמלקי כי האמורי הוא העיקר: יושב בעמק. לארוב לכם ויש אומר אע"פ שהעמלקי והכנעני יושבים בעמק פנו דרך ים סוף ולא תפחדו והג' ישראל לא עשו תשובה על כן דבר השם: (כט) פגריכם. הגופות: הלינותם. מגזרת וילונו על משה: (ל) נשאתי את ידי. כלשון בני אדם כי השמים למעלה: כי אם כלב. הקדים כלב כי הוא הקדים ויהס: (לב) ופגריכם.

ת"א עד מתי. מגילה כג: לא. גיטין מו סנהדרין ב: במדבר הזה. בתרא קכא: מבן עשרים שנה. שם:

בעל הטורים

שלא היה יכול להורישם אלמלא שה' הורישם מפניו: (לא) והביאתיו י' יתירה, שהביא אותם אל הארץ שנתקדשה בעשר קדושות: (לב) ופגריכם אתם. פי' כאשר אתם בבריאותיכם כן תשכיב

רשב"ם

(לג) רעים במדבר. מתפרנסים כעין מרעה הצאן שהולכים הנה והנה כלומר שיטלטלו במדבר

רש"י

וסעו לכם וגו': (כז) לעדה הרעה וגו'. אלו המרגלים ט מכאן לעדה י שהיא עשרה: אשר המה מלינים. את ישראל כ עלי: את תלנות בני ישראל אשר המה. המרגלים מלינים אותם עלי. שמעתי: (כח) חי אני. לשון שבועה: אם לא כן אעשה. ל כביכול איני חי: כאשר דברתם. שבקשתם ממני או במדבר הזה לו מתנו: (כט) וכל פקדיכם לכל מספרכם. כל הנמנה לכל מספר שאתם נמנין בו כגון לצאת ולבא לצבא ולתת שקלים כל המנויים לכל אותן מספרות ימותו ואלו הן מבן כ' שנה וגו' להוציא שבטו של לוי שאין פקודיהם מבן עשרים: (לב) ופגריכם אתם. כתרגומו (דילכון) לפי שדבר על

שפתי חכמים

זה היה נראה שסני דרכים היו ליכנס לארץ ישראל אחד דרך העמק ואחד במדבר דרך ים סוף ואין הדבר כן שהרי דרך המדבר ים סוף הוא לאחוריהם וכבר הלכו אותו ובאו אל הישוב ופי' לאחוריהם שהשם"י אינו חפץ להביאם אל הארץ שהשם"י חפץ שבמדבר יתמו: ט אבל לא כל ישראל שהרי מלינים עלי את הלינות בני ישראל כתיב דמשמע הגורמים לישראל שילונו: י שהרי המרגלים היו י"ב הוצא מהן יהושע וכלב שלא היו בעלה עמהם נשארו עשרה וקראם עדה: כ הוסיף מלת ישראל בין מלינים ועלי כדי שלא תפרש מלת מלינים על המרגלים וזה אין אמת שהמרגלים הוציאו דבה על ארץ ישראל וישראל היו המלינים: ל כאלו אמר אם לא אעשה לכם כאשר דברתם שיפלו פגריכם וגו' איני חי ולא כתב איני חי שבכבוד אלהים הסתר וסמך על המבין עצה שאמר בלשונה הי אני, דהם נ"כ חי אני נאם ה' כאשר

נחל קדומים

בקרבו ובקש להעזר בלכתו לחברון וז"ש וימלא אחרי לכן והביאותיו שמה כי כיוון לסור מעצת המרגלים וכמ"ש בסוטה בן יפנה שפנה מעצת המרגלים ובא לעיר חברון גימטריא סור. ולפי מ"ש הרב ז"ל בשער הפסוקים שלח לך אנשים במקומו שלח יהושע. למטה אבותיו תשלחו על שאר השבטים וכו' ע"ש באורך ולפום מאי דאמינא בעניותנו ידוקדק אומרו שלח לך אנשים דיהושע נתעברו בו נשמת לוי ונשמת אפרים וז"ש שלח לך יהושע במקומך יהוא אנשים תרי. איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם שכל אחד יתעבר בו נפש איש אחד לבד משא"כ יהושע תרי: כז. (יג) עד מתי לעדה. ר"ת מתי לעדה מלשונם תולעים יוצאים לטבורם

מסורת הקריאה

(איוב ט"ו ב') ר"ל דשם הוי"ו בחירק: (כח) באזני, נמסר ח' קמצין וסי' במס"ר, א' דין. ב' ומה קול הצאן באזני (ש"א ט"ו י"ד) ג' ושאננך עלה באזני (מ"ב י"ט כ"ח) ד' באזני ה' צבאות (ישעיה ה' ט') ה' ונגלה באזני (שם כ"ב י"ד) ו' ושאננך עלה באזני (שם ל"ז כ"ט) ז' קורא הגלגל באזני (יחזקאל י' י"ג) ח' אך אמרת באזני (איוב ל"ג ח'): (כט) הזה, הנגינה בזי"ן: (לג) ובניכם,

מרפא לשון

הכי נמי כאן. ולא זו בלבד כי גם הרבה שנוים בין ספרינו כ"י לספרי הדפוסים גם לפי גירסת המפרשים בתרגום, וכן פירשו הרבה מפרשים שהוא ל' ירושה כמו ולזרעו יורישנה והכוונה שלא תעתק ממנו לאחר אלא תהיה ירושה לזרעו ולזרע זרעו ובטחון הוא זה, עיין רד"ק וחזקוני ורי"א וגם רס"ג פירשו בל"ע (ולנסלה יורת'הא) מסכים לגירסתינו בתרגום ודו"ק, עכ"ל. ונכון, אך מ"ש הרמב"ן ז"ל שאין הכרע לא מן הגירסאות דה"מ בשמעתות וסוגיות של ד'נים הבאים בקבלה בשווה אבל בכגון זה הנה השכל יכול להכריע במופת ברור מצד הלשון והעניין דדייקא ודמשבשתא וכמו בתרגום זה שחוש השכל מחייב שלא יאות לומר ובנוהי יתרכינה שאין נופל ל' גירוש לארץ ומדרך התר' לברוח מלשון זה ולתקן לשונו בזה אפי' יהיה התר' היפך ל' המקרא כמו שתר' בפ' נח ומאלה נפצה כל הארץ אתבדרו בכל ארעא וכמו שנת' שם (י יא) ע"פ ותמלא הארץ חמס, גם לפי ענין הכ' יקשה לפרשו ל' תרוכין שמאחר שאמר והביאותיו אל הארץ וכו' שהוא עצמו יבא לתוכה ויאכל מפריה, איך יחזור

תרגום אונקלוס

אַרְבְּעִין שְׁנִין. וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן. עַד דִיסוּפוּן פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא: לד. בְּמִנְיַן יוֹמַיָא. דְאַלֵילְתּוּן יָת אַרְעָא אַרְבְּעִין יוֹמִין. יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא. תְּקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן. אַרְבְּעִין שְׁנִין. וְתִדְּעוּן יָת דְּאִתְרַעֲמְתּוּן עֲלָי: לה. אֲנָא יְיָ גְּזָרִית בְּמֵימְרִי. אִם לָא דָא אַעֲבֵיד. לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִּשְׁתָּא הָדָא. דְּאִזְדָּמַנוּ עֲלָי. בְּמַדְבְּרָא הָדֵין. יְסוּפוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן: לו. וְגוּבְרַיָּא. דִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא. וְתָבוּ. וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא. לְאַפָּקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא: לז. וּמִיתוּ גוּבְרַיָּא. דְאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא. בְּמוֹתָנָא קֳדָם יְיָ: לח.

במדבר יד

אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם
עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר׃ לד בְּמִסְפַּר
הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה
תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֺנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה
וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי׃ לה אֲנִי יְהוָה
דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא ׀ זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־
הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי
בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ׃
לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר
אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיִּלּוֹנוּ עָלָיו אֶת־
כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ׃
לז וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־
הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

ס וילינו קרי

ת"א במספר הימים אשר. חגיגה ה: במדבר הזה יתמו. סנהדרין קח קי:

תפסיר הרס"ג

תאיהין פי אלבר ארבעין סנה. ויחמלון טג'יאנכם. אלי' פנא אגסאדכם פיה: (לד) באחצא אלאייאם. אלד'י רמתם אלבלד פיהא ארבעין יומא. לכל יום סנה. תחמלון אוזארכם. אלי תמאם ארבעין סנה. פתערפון מוצ'ע אענאתי: (לה) אנא אללה קלת ד'אלך ואצנעה. בגמיע הד'ה אלגמאעה אלרדייה. אלמגתמעה עליי. פי הד'א אלבר יפנון באלמות: (לו) ואלרגאל אלד'י בעת' בהם מוסי לירומו אלבלד. פרגעו וד'מרו עליה אלגמאעה. ואכ'רגו שנאעה עלי אלבלד: (לז) פמאת אולאיך אלרגאל. באלצדאם

נוה שלום

לקמן טו לד. (לד) ארבעים שנה, אלי תמאם ארבעין סנה, עד סוף הארבעים שנה ליציאתם ממצרים לפי שכבר עברה שנה ולא נשאר מעת הגזרה אלא ט"ל שנה, יע"ל דברים כה ג מ"ש משם הגאון ז"ל, את תנואתי, מוצ'ע אענאתי, ענינו מה שגרמתם בסיבת תנואותיכם. (לה) דברתי אם לא זאת אעשה, קלת ד'לך ואצנעה, דברתי זאת וכן אעשה, ודרך לה"ק לדבר לשון שלילה במקום חיוב כדלקמן כח וכמו אם לא כאשר דמיתי

רשב"ם

לכאן ולכאן, כך נראה בעיני: (לו) והאנשים אשר שלח משה, אחר ששלחם וישובו מארץ ישראל ואחרי כן וילינו אחרי שובם ככתוב למעלה, עתה וימותו וגו': דבה. מן דובב שפתי ישנים, כמו מן באבוד רשעים רנה' רננת רשעים מקרוב, וכן כי היתה סבה מעם ה'.

רש"י

הבנים להכניסם לארץ מ ובקש לומר ואתם תמותו נופל לשון זה כאן לומר אתם: (לג) ארבעים שנה. לא מת אחד מהם פחות מבן ששים נ לכך נגזר ארבעים כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים. ושנה ראשונה היתה בכלל ס ואע"פ שקדמה לשלוח המרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזהו שנאמר (שמות לב) וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. ואף כאן נאמר תשאו את עונותיכם ולא עונכם שתי עונות של עגל ושל תלונה וחשב להם במנין חייהם מקצת שנה ככולה ע וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים: ונשאו את זנותיכם. כתרגומו ויקבלון ית חוביכון: (לד) את תנואתי. שהניאותם את לבבכם פ מאחרי. תנואה לשון הסרה כמו (במדבר ל) כי הניא אביה אותה: (לו) וישבו וילינו עליו. וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו את כל העדה בהוצאת דבה אותם האנשים וימתו. כל הוצאת דבה לשון היוך דברים שמלקיחים לשונם לאדם לדבר בו כמו (שיר ז) דובב שפתי ישנים ויש לה לטובה ויש לה לרעה לכך נאמר כאן מוצאי דבת הארץ רעה שיש דבה שהיא טובה: דבה פרליי"ר בלעז: (לז) במגפה לפני ה'. באותה מיתה ההגונה להם מדה כנגד מדה הם חטאו בלשון ונשתרבב לשונם עד טבורם ותולעים יוצאים מלשונם ובאין לתוך טבורם לכך נא' במגפה ולא במגפה וזהו לפני ה' באותה הראויה להם על פי מדותיו של הקב"ה שהוא מודד מדה כנגד מדה

שפתי חכמים

דברתם באזני כן אעשה לכם מבע"ל: מ פי' דבר על הבנים בסיפור זה להכניסם לארץ ואלו ימותו ל"ל ואתם להבדיל זה מזה: נ שהרי לא נגזרה גזירה אלא על אותן שהיו בני עשרים ועמדו במדבר מ' שנה נמצא שהיו בני ס' ש"מ שלא נקנסה עליהם מיתה בני כרת לא היו: ס כלומר ושנה ראשונה מן המנין היתה בכלל כו': ע כלומר מקצת אנשים שנמנו לאחר מעשה העגל שלאחר המנין הראשון נעשו בני כ' אבל אם בתחלה היו בני י"ט שנה ובשל"ח מרגלים היו בני כ' שנה אותם היו בבאי הארץ וזהו שאמר וכשנכנסו לשנת ס' מתו היינו אותן של שנת כ', בשם מהרי"ן: פ קרא הסרת לבב מהשם הסרת השם מהם

אבן עזרא

שהם אתם: יהיו רועים, כי מנהג הרועה שלא יעמוד וינוח במקום והעד כאהל רעי: (לג) זנותיכם. שזנו מאחרי ואמרו נתנה ראש: (לד) אשר תרתם. בצווי: את תנואתי. אניא דברי או מי יניאני הטעם שישבור את שבועתי כמו ואם הניא: (לה) הנועדים עלי. שאמרו לרגום באבנים עבדי השם בעבור שאמרו כבוד השם: במדבר הזה. יתום קץ כל אחד ששם קץ כל אחד: ושם ימתו. כלם קרוב מהקץ: (לו) וילינו עליו. פועל יוצא לשנים פעולים: (לז) וימתו. כמו מתו במגפה

אבי עזר

עבר ופרושו אומלל עצמו: (לג) (ופגריכם שסם אתם) כמו ועבד הלוי הוא וכן

רבינו בחיי

(לה) אני ה' דברתי. גזר דין זה כי הוא גזר דין שיש עמו שבועה ואינו נקרע ואע"פ שאינו נקרע נדחה הוא שכן דחהו משה בתפלתו ארבעים שנה:

חומת אנ"ך

והן עתה נתנה אותם ונשונה: (לה) אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה וכו' במדבר הזה יתמו ושם ימותו. פירשו רבני עה"ק ירושלם ת"ו הקדמונים בדור שלפני פנינו. כי הנה פרשה זו נאמרה למשה ואהרן ולהם אמר לכנת ופגריכם אתם יפלו במדבר. ונתן טעם לגזרה זו על משה ואהרן והיינו דקאמר אם לא. כלומר אם תכנסו אתם לארץ ישראל אז זאת אעשה לדור המדבר במדבר הזה יתמו בעה"ז ושם ימותו לעה"ב. אבל בזה שאתם תשארו במדבר יבואו לעה"ב עמכם וכבר כתבתי דרך זה בספרי הקטן ראש דוד פרשת קרח ע"ש באורך בס"ד. ואני הדל אוסיף קצת במ"ש הרב ש"ך עה"ת דביציאת מצרים הוסיף הקב"ה אחד על מספר אלהים והוא בגימטריא אני ה' שהוא כמספר פ"ז ובזה יצאו ממצרים. וזה רמז למשה ואהרן אני ה' דברתי כלומר גזרה זו עליכם היא רחמים. וז"ש אני ה' שהוא רחמים הוא אשר דברתי לדור קשה. וכיצד הוא רחמים שדין דור המדבר היה יתמו בעה"ז ושם ימותו לעה"ב. וע"י שתשארו אתם במדבר יזכו לעה"ב ויבואו עמכם לא"י כשיבנה בית ג' בב"א. ודע דבר"מ פרשת תצא אמרו אי משה רבינו לא הוה קביר לבר מארעא דישראל לא הוו נפקי ישראל מגלותא ע"ש גם אמרו בזהר חדש דבזכות משה רבינו ע"ה תהיה הגאולה העתידה בב"א. ואפשר דלא ולא חדא הוא והעניינים נמשכים מזה לזה. דהנה משה רבינו ע"ה נשאר במדבר לזכות דור המדבר שיבואו עמו לעתיד. ואם כן הדבר מוכרח שיבואו דור המדבר לעת"ל. ואם ח"ו לא תהיה גאולה לישראל איך יבואו דור המדבר וישראל שהם העיקר הם בגלותי ומטעם זה הקב"ה גואל ישראל כדי שיבא משה רבינו ע"ה עם דור המדבר וכמאמר דהגאולה העתידה היא בזכות משה רבינו ע"ה דאלמלא לא נשאר במדבר לא היו באים דה"מ וישראל ח"ו ישארו בגלות. וזה בכללות וגם בפרטות אהני זכות משה רבינו ע"ה וזכות התורה לגאולה העתידה בב"א וכמ"ש בזהר חדש. ואפשר להסמיך זה בפסוק וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם ודרשו רז"ל כי שם חלקת מחוקק ספון על משה רבינו ע"ה שנקבר

מסורת הקריאה

הנגינה בכ"ף: (לד) הארץ, הנגינה באל"ף: (לה) דברתי. הנגינה בבי"ת: יתמו. מלעיל: (לו) והאנשים. קדמאה והאנשים אשר עלו עמו (לעיל י"ג ל"א) תניין והאנשים אשר שלח (דין). ומשנין בטעמא וסימן עלו ברמה. פי' והאנשים הראשון דסמיך למלת עלו הטעם

לח ויהושע בן־נון וכלב בן־יפנה חיו
מן־האנשים ההם ההלכים לתור
את־הארץ׃ לט וידבר משה את־
הדברים האלה אל־כל־בני ישראל
ויתאבלו העם מאד׃ מ וישכמו
בבקר ויעלו אל־ראש־ההר לאמר
הננו ועלינו אל־המקום אשר־אמר
יהוה כי חטאנו׃ מא ויאמר משה
למה זה אתם עברים את־פי יהוה
והוא לא תצלח׃ מב אל־תעלו כי אין
יהוה בקרבכם ולא תנגפו לפני
איביכם׃ מג כי העמלקי והכנעני
שם לפניכם ונפלתם בחרב כי־על־
כן שבתם מאחרי יהוה ולא־יהיה
יהוה עמכם׃ מד ויעפלו לעלות אל־
ראש ההר וארון ברית־יהוה ומשה
לא־משו מקרב המחנה׃ מה וירד
העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא

ת"א ויהושע בן נון. בתרא קיח: ויעפילו. סנה לו:

תרגום אונקלוס

ויהושע בר נון. וכלב בר יפנה. אתקיימו מן גובריא האנון. דאזלו לאללא ית ארעא: לט. ומליל משה ית פתגמיא האלין. עם כל בני ישראל. ואתאבלו עמא לחדא: מ. ואקדימו בצפרא. וסליקו לריש טורא למימר. הא אנחנא סלקין. לאתרא דאמר יי ארי חבנא: מא. ואמר משה. למא דנן. אתון עברין על גזירת מימרא דיי. והיא לא תצלח: מב. לא תסקון. ארי לית שכינתא דיי ביניכון. ולא תתברון. קדם בעלי דבביכון: מג. ארי עמלקאה וכנענאה תמן קדמיכון. ותפלון בחרבא. ארי על כן תבתון מבתר פולחנא דיי. ולא יהי מימרא דיי בסעדכון: מד. וארשעו. למסק לריש טורא. וארון קימא דיי ומשה. לא עדו מגו משריתא: מה. ונחת עמלקאה וכנענאה. דיתיב בטורא

תפסיר הרס"ג

בין ידי אללה׃ (לח) ויהושע אבן נון. וכלב אבן יפונה. עאשו מן גמלה' אלרגאל. אלד'י מצ'ו לירומו אלבלד׃ (לט) ולמא כלם מוסי בהד'א אלכלאם. גמאעה' בני אסראיל. פחזן אלקום גדא׃ (מ) ואדלגו באלג'דאה. וצעדו אלי ראס אלגבל וקאלו. הא נחן צאעדין. אלי אלמוצ'ע. אלד'י אמרנא אללה פקד אכ'טאנא׃ (מא) קאל להם מוסי. יא קום לא תתגאוזו אמר אללה. פאנהא לא תנגח׃ (מב) לא תצעדו. אן נור אללה ליס הו מעכם. ולא תנצדמו. בין ידי אעדאיכם׃ (מג) פאן אלעמאלקה ואלכנעאניין ת'ם בין אידיכם. פתקעון באלסיף. לאנכם רגעתם ען טאעה' אללה. פלא יכון אללה מעכם׃ (מד) פאעתדו. וצעדו אלי ראס אלגבל. וצנדוק עהד אללה ומוסי. לם יזולא מן וסט אלעסכר׃ (מה) פנזל אלעמלאקיין ואלכנעאניין. אלמקימין פי ד'אלך אלגבל.

נוה שלום

וכו'. (מא) למה זה, יא קום לא תתגאוזון וכו', יא קום, במקום אתם ושיעורו אתם העם אל תעברו את פי ה' וכו'. (מג) מאחרי ה', ען טאעה' אללה, כת"א. (מד) ויעפילו, פאעתדו, שהמרו דבר ה' בזדון ועלו אל ראש וכו', וכת"א. (מה) ויכתום, וחטמוהם,

חלק הדקדוק

מ) הננו ועלינו, בדגש שני הנונין ובסגול הראשונה ובמסו' ב' דגשין

אבן עזרא

כלם יחד: (לח) ויהושע בן נון. דברי משה קודם כלב: (מא) והוא לא תצלח. העליה אל ראש ההר לא תצלח או העברת פי השם אין בה הצלחה: (מג) כי על כן שבתם. הואיל ושבתם כמו כי על כן לא נתתיה: (מד) ויעפילו. מגזרת עפל ובחן והטעם שעלו אל העפל: (מה) ויכתום. אמר רבי משה הכהן הספרדי ז"ל כי היה ראוי להיותו ויכיתום וכן וידבקו גם המה והנכון בעיני שהוא מפעלי הכפל והיא מלה זרה: עד החרמה. שם

אבי עזר

ויניחו אותו לדעת המדקדקים: (לח) (ויהושע בן נון) דברי משה קודם כלב כי נאמר בפסוק למעלה כי את כלב בן יפונה ויהושע בן נון ומשה הקדים בראשו יהושע בן נון וכן מצינו לרוב במקרא דפתח הכתוב תחלה במה דסיים אחרונה ועיין פ' פינחס כי אם כלב בן יפונה ועיין פ' מטות בד"ה כלב בן יפונה ועיין פ' דברים בד"ה ולו אתן את הארץ: (מח)

רשב"ם

מן סובב. סבה: (מ) אל המקום אשר אמר ה'. וצונו ללכת שם לירש את הארץ: כי חטאנו. כאשר האמנו לעצת המרגלים: (מא) והוא. דרך זה לא תצלח: (מג) כי על כן. אשר שבתם. כמו וכל יש לו נתן בידו.

בעל הטורים

עלמכם ותמותו: (לח) חיו. בא"ת ב"ש סמ"ך שהוא בגימטריא בחלקם שחיו בחלקם: (מ) ועלינו. ב', הננו ועלינו, ואם כם יאמרו עלו עליכו ועליכו. זהו שנאמר כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט אלו היו שנים ריבוא ונפלו ויהונתן לא היה אלא הוא ונערו ונלחמו: (מד) ויעפילו. בגימ' ללמד דאיכא מ"ד

שפתי חכמים

מפני שכיון שהוסר לבם מהשם הוסר השם מהם: צ ר"ל והא כתיב קרא אחרינא ולא נותר מהם איש כ"א כלב בן יפנה ויהושע וגו': ק ומלת והיא שבה אל הפעולה ופעולם ל' נקבה כאלו אמר זאת הפעולה אשר אתם עושים לא תצלח: ר שפי' על כן הוא כמו הואיל שפירושו על אשר ומשני שאין טעם לומר הואיל ושבתם לכן הוסיף על מלת כי על כן פועל שתפול עליו הסיבה

רש"י

כנגד מדה: (לח) ויהושע וכלב חיו. מה ת"ל צ חיו מן האנשים ההם אלא מלמד שנטלו (ב"ב קיז) חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים: (מ) אל ראש ההר. הוא הדרך העולה לארץ ישראל: הננו ועלינו אל המקום. לארץ ישראל: אשר אמר ה'. לתתה לנו שם נעלה: כי חטאנו. על אשר אמרנו הלא טוב לנו שוב מצרימה: (מא) והיא לא תצלח. זו שאתם עושין ק לא תצלח: (מג) כי על כן שבתם. כלו' כי זאת תבא לכם על ר אשר שבתם וגו': (מד) ויעפלו. לשון חוזק וכן (חבקוק ב) הנה עפלה. אונקלוס בלעז לשון עזות וכן (מיכה ד) עופל בת ציון (ישעיה לב) עופל ובחן. ומדרש תנחומא

נחל קדומים

על דבת הארץ. ס' קדמון כ"י: לח (יד) ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם ההולכים לתור את הארץ. ופירש רבינו האר"י זצ"ל שהשבטים שנתעברו בהם היו דוקא בהליכה אבל כשגמרו להוציא דיבה נסתלקו ולא חזרו עמהם. אמנם נשמות לוי ואפרים שנתעברו ביהושע וכן נשמת יהודה שנתעבר בכלב אלו נשארו בהם גם בחזרה וז"ש ויהושע וכלב חיו מן האנשים ההם חיו שנשאר בהם חיים מן האנשים שנתעברו בהם ולכן פירש ההולכים רוצה לומר מאותם שהיו הולכים ולא חוזרים שהם השבטים שהלכו עמהם להיות עוזרם ומגינם ואח"ך כשרצו להוציא דבה נסתלקו:

חומת אנ"ך

בחלקו של גד. ויתא ראשי עם דור המדבר וכל זה מרז"ל. ואפשר דמ"ש הכתוב אח"כ צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. הכונה צדקת ה' עשה שלא ימותו דה"מ לעוה"ב. ומשפטיו עם ישראל דנהני נפקי ישראל מגלות'

מרפא לשון

לומר שזרעו הוא שיכבוש אותה ויגרש יושביה ולזה צ"ל כגי' הספ' יורת־נה או יירתונה. מב) כי אין ה' בקרבכם, לית שכינתא דה' ביניכון. צ"ל למה לא אמר שריא ביניכון, והיא"ר פי' לפי שהזכ־ר לא תעלו כלומר ה' לא ילך בקרבכם, עכ"ל. ואדרבה קשה לפי זה שהיל"ל לית שכינתא דה' מהלכא ביניכון ולעד"ן לתרץ שטעמו לומר ארי לית שכינתא דה' ביניכון מעיקרא בשביל החטא ואלו אמר לית שכינתא דה' מהלכא ביניכון או שריא ביניכון היה משמעו דווקא כשיעלו אין השכינה הולכת עמהם ושהחטא הוא מצד עלייתם למלחמה, ואדרבה היא מצוה אלא שחטא המרגלים הוא שגרם. ואמנם לפי מ"ש לעיל פ' י"ד בתרגום בקרב העם הזה, דבקלף ישן אין בו מהלכא, נר' שאין דרך התר' לומר כן אא"כ נזכר במקרא כמו אם אין פניך הולכים כי אני

מסורת הקריאה

בקדמא ואזלא שהוא למעלה על המלה. לכן הסימן ברמה: (לח) ויהושע בן נון. י"א זוגין מתחלפין בטעמא קדמאה רביע תניין זקף ועיין לעיל פסוק ו': (מ) הננו. נמסר ג' דגושים. ר"ל ב' הנוני"ן בדגש. וסי' עין בראשית מ"ד ט"ז: (מב) תנגפו. התי"ו דגושה והנו"ן במונח: (מד) משו. מלעיל: (מה) החרמה. החי"ת בקמץ לבד:

וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה׃ פ
טו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר
אֲנִי נֹתֵן לָכֶם׃ ג וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה
לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ
בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן
הַצֹּאן׃ ד וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל
בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן׃ ה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ
רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה
אוֹ לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃ ו אוֹ לָאַיִל

שישי * בפסח"ש

ת"א כי תבאו אל. זבחים קיא: ועשיתם אשה. מנחות ל לא: עלה אי זבח. שם: לפלא נדר. שב: במועדיכם. שם לא: והקריב. זבחים מז: לכבש האחד. מנחות לא: או לאיל. שם לא חולין כג:

תרגום אונקלוס

הַהוּא. וּמְחוֹנוּן וּטְרַדוּנוּן עַד חָרְמָה: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתֵימַר לְהוֹן. אֲרֵי תֵיעֲלוּן. לַאֲרַע מוֹתְבָנֵיכוֹן. דַּאֲנָא יָהֵיב לְכוֹן: ג. וְתַעְבְּדוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָא. לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ בִּנְדַבְתָּא. אוֹ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן. לְמֶעְבַּד. לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ. מִן תּוֹרֵי אוֹ מִן עָנָא: ד. וִיקָרֵיב. דִּמְקָרֵיב קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ. מִנְחָתָא סוּלְתָּא עֶשְׂרוֹנָא. דְּפִיל. בְּרַבְעוּת הִינָא מִשְׁחָא: ה. וְחַמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא. תַּעְבֵּיד עַל עֲלָתָא אוֹ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָא. לְאִמְּרָא חַד: ו. אוֹ לְדִכְרָא

תפסיר הרס"ג

פצ'רבוהם והטמוהם אלי חרמה: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר בני אסראיל. וקל להם. אד'א דכ'לתם אלי בלד סכנאכם. אלד'י אנא מעטיכם: (ג) פקרבתם קרבאנא ללה צעידה או ד'בחא. תסויג' נד'רא או תברעא. או פי אעיאדכם. וארדתם אן יכון מקבולא מרצ'ייא ללה. מן אלבקר או מן אלג'נם: (ד) פיקרב צאחב ד'אלך אלקרבאן ללה. מעה מן אלבר עשרא סמדא. מלתות ברבע קסט דהן: (ה) וכ'מר לאלמזאג רבע קסט. תצנעה מע אלצעידה או מע אלד'בח. לאלחמל אלואחד:

נוה שלום

לשון שיבור וכיתות. (ב) לעשות. * וארדתם, וכוונת מעשיכם שיהיה לריח

חלק הדקדוק

וזה א' מהם. (מהריב"ש): ג) ריח ניח.ז. תיבת ניחח בפשטא א' והיא לרע וכ"ה בירושלמיים וזוהי שיטת הרמ"ל: י) אשה, תיבת אשה בתביר

אבן עזרא

מקום וי"א עד שהחרימום: (ב) כי תבאו אל ארץ מושבתיכם. נסמכה זאת הפרשה בעבור שנהלשו ויתאבלו לנחם הבנים להודיעם כי יבאו אל הארץ והנכון בעבור שנשאו קול כל העדה (וחטאו) ונסלח להם בעבור תפלת משה אמר וכי תשגו והעד ונסלח להם והוצרך להזכיר משפט מנחות כל עולה וזבח ובסוף והנפש אשר תעשה ביד רמה רמז למעשיהם. והזכיר דבר המקושש כי עשה ביד רמה ומרוב חמלת השם על ישראל שם הציצית לזכר שלא יעשה האדם ביד רמה או שלא ישכח: (ג) לפלא. לפרש וכן והפלה ה' ואם הוא בה"א כי אותיות

אבי עזר

(והיא לא תגלה) כי אין בפסוק זכר לנקבה לכן כתב הרב שקאי על העליה וכן כתב המכלול: (מה) (ויכתום אמר משה הכהן הספרדי וכו') כי דעת ר' משה ששרשו נכת ובניינו הפעיל ודגש הפ"א מורה על חסרון נו"ן לכן משפטו ויכיתום וכן וידנקו גם המה משפטו וידניקו אבל דעת הרב ששרשו כתת ולזרה יחסר בעבור דגש הפ"א וכן היתה לזרה תיבת הזילוה שהיא משורש זלל ותיבת ידמו כאשר וכוח ליה לרב להכניסה בשורש כתת משום דאקיה ובית אביה מעידין עליה וכתותי

רבינו בחיי

(ב־ג) כי תבאו אל ארץ מושבותיכם וגו' ועשיתם אשה לה'. נסמכה פרשה

בעל הטורים

מן המעפילים היה: (ג) ועשיתם אשה לה'. סמך פרשת נסכים למלחמה וכן בפנחס אשר יצא לפניהם סמך מיד פרשת קרבנות

רש"י

מפרשו לשון אופל הלכו חשכים שלא ברשות: (מה) ויכתום. כמו (דברים ט) ואכות אותו טחון מכה אחר מכה: עד החרמה. שם המקום נקרא ש על שם המאורע: (ב) כי תבאו. בשר להם שיכנסו לארץ: (ג) ועשיתם אשה. אין זה צווי אלא כשתבאו שם ותעלה על לבבכם ת לעשות אשה לה': ריח ניחח. שיהיה נחת רוח א לפני: לפלא נדר או בנדבה וגו'. או שתעשו האשה בשביל חובת מועדיכם ב שחייבתי אתכם לעשות במועד: (ד) והקריב המקריב. תקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה ג המנחה כליל והשמן נבלל בתוכה ד והיין לספלים ה כמו ששנינו במס' סוכה (סוכה נה): לכבש האחד. על כל האמור למעלה הוא מוסב על המנחה ועל השמן ועל היין: (ו) או לאיל. ואם ו איל הוא (מנחות צא) ורבותינו דרשו או

שפתי חכמים

סופיל ועשיתם כך כלומר שעשתם אחרי השם יתברך: ש פי' בדרך נבואה אי מלע"ה כתבה ככה כשכתב התורה בסוף מ' שנה שאז נקרא כבר שם המקום ההוא חרמה: ת פי' דאם זה צווי הוא אין נופל עליו לומר לפלא נדר או נדבה דנדבה אינו צווי ולכך פירש ותעלה על לבבכם וכו': א לא שהוא יתברך מקבל נחת רוח מהקרבן שהרי כתיב אם ארעב לא אומר לך כדלעיל פרשת הלוה והא דפירש ריח ניחח קודם או במועדיכם מפני שפירש ועשיתם אשה שאינו צווי רק כשתעלה על לבבכם לעשות אשה בעבור ריח ניחח אבל זה פירש גם כן ריח ניחח קודם במועדיכם: ב הולך לפרש או שתעשו וכו' שלא תפרש לפלא נדר או לפלא נדבה או לפלא במועדיכם וזה אינו כי קרבן המועדו' חובה הם דאינן תלויין ביד המפלא: ג ר"ל אף ע"פ שאמרתי לעיל ועשיתם אשה וגו' וזה אינו חובה כדפרישית לעיל מ"מ אם תקריבו נדר או נדבה או חובת מועדיכם חובה עליכם שתקריבו עליהם נסכים ומנחה: ד פי' שאין הכהנים אוכלין ממנה כשאר מנחות הכתובות בויקרא אלא כולה כליל והשמן נבלל בתוכה ואינו בא בפ"ע: ה פי' ב' ספלים של כסף היו שם על המזבח ומנוקבים והכהן היה מערה היין והמים בפי הספלים והנסכים מקלחים ויורדין על גבי המזבח ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח שהיו חלולין ועמוקין מאד: ו פי' או תעשה מנחתו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) כי תבאו אל ארץ מושבותיכם. למה נסמכה פרשה זו לפר' מרגלים, לפי כששמעו ישראל גזרתו של הקב"ה אמרו אוי לנו לעולם לא נכנס לארץ כי לסוף ארבעים שנה נני אם אנו מוספין יגזור גזרה אחרת וא"כ אין לדבר סוף. אמר להם הק' ב"ה בודאי לאחר מ' שנה תבאו אל הארץ:

סמיכת הקרבנות למרגלים

(ב) כי תבואו אל ארץ מושבותיכם וגו'. למה נסמכה פרשה זו אחר ענין המרגלים, לפי שמשה רע"ה הבטיח את אנשי המדבר שבניהם יבואו אל הארץ ויירשוה, והם היו פוחדים ואומרים ומי יודע מה יהיה אחר ארבעים שנה אולי יחטאו גם הבנים, לכך רצה ית' לנחמם ולדבר על לבם ולצוותם מצות הארץ כדי שידעו שגלוי לפניו ית' שיבואו אל הארץ, ולזה צוה אותם בנסכים שבמדבר לא נתחייבו בהם, כמו שאמרו בספרי, ועוד טעם אחר נוכל לומר על מה שאמר משה לדור הזה שלא

מסורת הקריאה

(ג) אשה לה', כל דסמיך ללמ"ד השי"ן בסגול. עין ויקרא ח' כ"ח: (ה) לזבח, נמסר עליו ב' מלעיל. ר"ל ב' כתיב הלמ"ד בפתח. הנקרא אצל בעלי המסרה מלעיל. א' דין, ב' ויקרא להם (ש"א ט"ז ה'). ושארא הלמ"ד בשוא הנקרא מלרע. ועין בראשית כ"א ו' מש"כ

רמב"ן

(ב) כי תבאו אל ארץ. אחר שהבטיח את הבנים שיבאו אל הארץ השלים להם תורת הקרבנות שיקריבו נסכים בבואם לארץ. ואולי היה זה עתה לנחמם ולהבטיחם כי היו נואשים לאמר מי יודע מה יהיה לאורך ימים לסוף ארבעים שנה ואם יחטאו גם הבנים ולכן ראה הקב"ה לנחמם כי בצוותו אותם במצות הארץ הבטיחם שגלוי לפניו שיבאו וירשו אותה והנה צוה בנסכים בארץ בעשותם עולות וזבחים כי במדבר לא נתחייבו בנסכים לבד בתמיד שנאמר בו ונסך רביעית ההין יין לכבש האחד כי שם נאמר פתח אהל מועד

נחל קדומים

ב (טו) כי תבאו אל ארץ מושבותיכם וגו'. סמך פרשת נסכים למרגלים ולמעלה דיבר במלחמת עמלק וכנעני כשהיו הולכים למלחמה היו נודרים נדרים ונדבות כענין שנאמר וידר יעקב וידר ישראל. ד"א למה סמך נסכים למרגלים כדי שיבא הבן ויכפר על האב הם הטאו באשכול שהוא האב יבא היין בנו ויכפר ד"א אמר משה אם לא הטאתם במרגלים הייתם מקיימים מיד משא"כ עתה כי תבואו וכן פרש' חלה בבואכם. רבינו מהר"א גרמיזא ז"ל בפירושו כ"י: ד (טז) והקריב המקריב בגימטריא אחד האיש. ואחד האשה. שם:

מרפא לשון

ה' שכן בתוך בני ישראל או כשהכוונה למעלת השראת השכינה לקבע כדלקמן יו ג' אבל בלא"ה אצ"ל שריא. מג) מאחרי ה', מבתר פולחנא דה'. כ' היא"ר ז"ל שמפני שהיה שם לעשות מעשה מלחמת מצוה תרגם פלחנא דה' ולא דחלתא. מד) ויעפילו, וארשעו. תרגמו כמו שמפורש במשנה תורה ותזידו ותעלו ההרה שתר' וארשעתון. ד) בלול, דפיל. ואין לתרגמו דפילא שלא

תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: ז וְיַיִן
לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־
נִיחֹחַ לַיהוָה: חמישי ח וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־
בָּקָר עֹלָה אוֹ־זָבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־
שְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־
הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין: י וְיַיִן תַּקְרִיב
לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ
לַיהוָה: יא כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד
אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים
אוֹ בָעִזִּים: יב כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ
כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם: יג כָּל־
הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה
לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:
יד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־
בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה
רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן

תרגום אונקלוס

תַּעֲבֵיד מִנְחָתָא. סוּלְתָּא תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין. דְּפִילָא בִּמְשַׁח תַּלְתּוּת הִינָא: ז. וְחַמְרָא לְנִסְכָּא תַּלְתּוּת הִינָא. תְּקָרֵיב לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: ח. וַאֲרֵי תַעֲבֵיד בַּר תּוֹרֵי עֲלָתָא. אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא. לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ: ט. וִיקָרֵיב עַל בַּר תּוֹרֵי מִנְחָתָא. סוּלְתָּא תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין. דְּפִיל בִּמְשַׁח פַּלְגוּת הִינָא: י. וְחַמְרָא. תְּקָרֵיב לְנִסְכָּא פַּלְגוּת הִינָא. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: יא. כְּדֵין יִתְעֲבֵיד. לְתוֹרָא חַד. אוֹ לְדִכְרָא חַד. אוֹ לְאִמַּר בְּאִמְּרַיָּא אוֹ בְעִזַּיָּא: יב. כְּמִנְיָן דְּתַעְבְּדוּן. כְּדֵין תַּעַבְּדוּן לְחַד כְּמִנְיָנְהוֹן: יג. כָּל יַצִּיבָא יַעֲבֵיד כְּדֵין יָת אִלֵּין. לְקָרָבָא. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: יד. וַאֲרֵי יִתְגַּיַּיר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא. אוֹ דְּבֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן. וְיַעֲבֵיד. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ. כְּמָא דְּתַעְבְּדוּן כֵּן יַעֲבֵיד:

תפסיר הרס"ג

(ו) ולאלכבש תקרב מן אלבר עשרין סמד. מלתות בת'לת' קסט דהן: (ז) וכ'מר לאלמזאג ת'לת' קסט. תקרבה מרצ'י מקבול ללה: (ח) ואד'א צנעת מן אלבקר צעידה או ד'בחא. תסויג' נד'רא או סלאמה ללה: (ט) פיקרב מעה מן אלבר. ת'לאת'ה' עשור סמד. מלתות בנצף קסט דהן: (י) וכ'מר קרבה לאלמזאג נצף קסט. מקבול מרצ'י ללה: (יא) כד'אך יצנע. מע כל רת'. ומע כל כבש. ומע כל ראס מן אלצ'אן או מן אלמאעז: (יב) בחסב אחצא מא תקרבון מנהא. כד'אך תצנעו מע כל ואחד מן אלמחציין: (יג) כד'א יצנע כל צריח. אד'א קרב קרבאנא מקבולא מרצ'ייא ללה: (יד) ואי דכ'יל דכ'ל מעכם. או סכן פי מא בינכם עלי מר אגיאלכם. פעמל קרבאנא. ואראד אן יכון מקבול מרצ'י ללה. פכמא

נוה שלום

ניחח וכו'. (י) או לאיל, וללכבש, תיבת או במקום ויו הלווי כמו זרזיר מתנים או תיש, ותיש כ"כ הגאון

אבן עזרא

אהו"י מתחלפות: (ט) מנחה סלת. עשרון לאחד מן הצאן: (יא) שה כבשים. או עזים וכן פירש בסוף לכבש האחד או אם הקריב איל תהא מנחתו כפלים כי הכבש הוא קטן. ולא הזכיר עם בן בקר נדבה והזכיר שלמים בעבור שלא הזכירו בתחלה ומשפט הכל אחד: (יב) וטעם כמספרם. על המנחה והשמן והיין: (יד) או אשר

רבינו בחיי

זו לפרשת מרגלים כדי לחזק לב הבנים המתאבלים ולנחם אותם ולהודיעם שיבאו אל הארץ ויקריבו שם קרבנות. ובמדרש כשם שהאב משתדל על בנו בחמשה דברים. למולו וללמדו תורה ולפדותו מן הכהן וללמדו אומנות ולהשיאו אשה. כך עשה הקב"ה לישראל מל אותם ע"י יהושע שנאמר (יהושע ב) עשה לך חרבות צורים. מה האב חייב לפדותו אף הקב"ה פדה לישראל שנאמר (שמואל ב) ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ

ת"א וכי תעשה בן בקר. מנחות צ: ככה יעשה. זבחים מה מנחות צא: כל האזרח. זבחים מה לא מנחות עג קד קז תמורה ג: לה'. תמורה שם: וכי יגור אתכם גר. כריתות ט: כאשר תעשו כן יעשה. שם ח:

רש"י

לרבות ז את הפלגס לנסכי איל (חולין כג): (י) אשה ריח. אינו מוסב אלא על המנחה והשמן אבל היין אינו אשה שאינו ניתן על האש: (יא) או לשה. בין שהוא בכבשים בין שהוא בעזים. כבש ושה קרויים בתוך שנתם: איל. בן שלשה עשר חדש ויום אחד: (יב) כמספר אשר תעשו. כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן ח ככה תעשו נסכים לכל אחד מהם: כמספרם. של בהמות.

שפתי חכמים

מנחתו שני עשרונים במקום שהיה לכבש עשרון אחד ויין ושמן שלישית ההין במקום שהיה לכבש רביעית ההין שמעשה לאיל יותר מלכבש והיינו של אי זה אם ולא או כמשמעו ולומר שיהא כבש ואיל שניהם: ז ר"ל עד י"ב חדשים נקרא כבש ומשבא לי"ג חדשי' ואילך נקרא איל אם כן מי"ב חדשי' ועד י"ג חדשים ויום א' איני יודע אם איל הוא או כבש לענין הנסכים כלו' אם צריך נסכים של כבש או נסכים של איל והוא נקרא פלגס לכך דרשו רז"ל מאו לרבות שצריך לנסכי איל ופלגס הוא כמו שתי מלות פלג גס כלומר שהוא חלוק מהיות גדול הנקרא איל. (נח"י) כל הפרשה מבוארת בפרק שתי מדות ד' ל"א וכמדומ' לי שהרא"ם לא ידע את מקומה:
ח מפני שבתחלה כתב סתם וכתב כמספר ולא פירש באיזה מספר של בהמות או של נסכים ועוד שכפל וכתב כ"פ תעשו לכן פירש'

סמיכת הקרבנות למרגלים

יבואו לארץ כל דיני הארץ תיכף אחר הגזרה, כי ידוע מאמר חז"ל חישב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכ' כאילו עשאם, וכל דור המדבר מחמת שלא יבואו לארץ ולא יוכלו לקיים כל המצות התלויות בארץ, ע"כ למד משה עמהם כל מצות הארץ והם יחשבו אילו גם אנחנו באנו לארץ היינו ג"כ מקיימים המצות האלו ויצטערו ע"ז ויהיה נחשב להם כאילו קיימום.

נחל קדומים

יב (יז) כמספר. מתחיל כמספר ומסיים כמספרם לומר שאין לפחות

רמב"ן

לפני ה' אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם וכן הנשיאים בחנוכה שלהם לא הביאו נסכים. ורבותינו נחלקו בזה מהם שאמרו בספרי בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו בנסכים אלא מביאתן לארץ ואילך וכו' ומהם שאמרו שלא נתחייב היחיד בנסכים אלא מביאתם לארץ ואילך והשלים עוד ת"כ וצוה על החלה שלא נהגם במדבר כי התרומה והמעשר בידוע שלא ינהגו שם כי הם מרוח הגוי' ובחוצה לארץ. ויש עוד שנוי' בחלה על דעת רבותינו שנתחייבו בחלה כשנכנסו לארץ מיד ולא נתחייבו במעשרו' ובתרומה אלא לאחר ירושה וישיבה:

מסורת הקריאה

שם: (יב) לאחד. הלמ"ד בקמץ. ונמסר ב'. ר"ל ב' המה שהלמ"ד

אור החיים

(ט) והקריב וגו'. טעם שהגביל ה' בנסכים ובשמן המנחה רביעית שמן לעשרון שהם ג' לוגין וכמו כן רביעית יין לנסך ובב' עשרונים יצו ה' שלישית ההין שמן ושלישית ההין יין שהם ד' לוגין ובג' עשרונים חצי ההין שמן וחצי ההין יין שהוא ששה לוגין שעולה כפי החשבון ב' לוגין לעשרון בין במנחת שני עשרונים בין במנחת ג' עשרונים ולמה במנחת עשרון הצריך ה' ג' לוגין ע"ד מ"ש במשנה במנחות וכתבו רמב"ם בפ' י"ז מה' מעשה הקרבנות וז"ל מתנדב או נודר אדם יין בפני עצמו ואין מתנדבין לוג יין ולא ב' לוגין שאין בנסכים לא לוג ולא שנים ע"כ והוא.

יעשה: טו הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם לדרתיכם ככם כגר יהיה לפני יהוה: טז תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם: פ ששי יז וידבר יהוה אל משה לאמר: יח דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם בבאכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה: יט והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליהוה: כ ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן כן תרימו אתה: כא מראשית ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה לדרתיכם: ס

תרגום אונקלוס

טו. קהלא. קימא חד לכון ולגיוריא דיתגיירון. קים עלם לדריכון. כותכון. גיורא יהי קדם יי: טז. אוריתא חדא. ודינא חד יהי לכון. ולגיוריא דיתגיירון ביניכון: יז. ומליל יי עם משה למימר: יח. מליל עם בני ישראל. ותימר להון. במיעלכון לארעא. דאנא מעיל יתכון לתמן: יט. ויהי. במיכלכון מלחמא דארעא. תפרשון אפרשותא קדם יי: כ. ריש אצותכון. חלתא תפרשון אפרשותא. כמא דמפרשין מן אדרא. כן תפרשון יתה: כא. מריש אצותכון. תתנון קדם יי אפרשותא:

תפסיר הרס"ג

תצנעון כד'אך יצנע: (טו) יא איה אלגוק. רסם ואחד. לכם ולאלג'ריב אלדכ'יל. רסם אלדהר עלי מר אגיאלכם. כמא אן אלג'ריב מת'לכם בין ידי אללה: (טז) כד'אך שריעה ואחדה. וחכם ואחד יכון לכם. ולאלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינכם: (יז) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (יח) מר בני אסראיל. וקל להם. אד'א דכ'לתם אלי אלבלד. אלד'י אנא מדכ'לכם אלי ת'ם: (יט) פמתא מא אכלתם מן טעאם אלבלד. פארפעו רפיעה ללה: (כ) אול עגינכם. גרדקה תרפעוהא רפיעה. כרפיעה' אלבד'אר. כד'אך תרפעונהא: (כא) וכד'אלך אול עגינכם. תגעלו ללה רפיעה. עלי

נוה שלום

בפירושו למשלי. (טז) הקהל, יא איה, הא הקהל אות הקריאה וכ"ד ריב המדקדקים שהיא תבא לאות קריאת כמו הדור אתם ראו, האמור בית יעקב. ככם כגר, כמא אן אלג'ריב, טעם למה שאמר חקה אחת לכם וכו' לפי שהגר חשוב כמותכם לפני ה' וכמו תורה אחת וכו'. ולגר הגר, וללג'ריב

אבן עזרא

בתוככם. היום: (טו) הקהל. י"א כי זה הה"א הוא לקריאה ולפי דעתי שאין סימן קריאה בלשון הקדש והעד הארבעה והאחד מהם משה רק זה הה"א הוא ה"א הדעת וסימן הקריאה איננו: ככם כגר. כבר ביארתי משפט הכפי"ן בהתחברם: (טז) וטעם תורה אחת. לבד מהעולות כי העולות הם בחיוב חקה ועוד אמר השם כאשר תביאו מנחה על העולה מהסלת כן תתנו גם מעריסותיכם ואין צורך להזכיר מה שקבלו קדמונינו ז"ל כי הם שתים חלה ותרומה ושיעורן לפי שכל דבריהם אמת וזולתם הבל הנה שעור נוסף בין שעשו בשגגה מה שצוו שלא לעשות ובין שלא עשו

אבי עזר

מפניו ומעוך כתית: (טו) (הקהל יש אומרים כי זה הה"א היא לקריאה) דעת הרב שהוראתו לשמש על ידיעות שתים יחד כמו הארבעה ואחד משה משה אבל רוב המדקדקים קראו אחריו מלא לקרות

רבינו בחיי

אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם. ללמדו תורה אף הקב"ה למדם תורה:

ת"א הקהל חקה אחת לכם. קדושין מג: ככם כגר. כריתות שם: יהיה. מנחות קז: בבאכם. כתובות כה נדה מז: והיה באכלכם. סוכה לה פסחים לח ספר הזוהר פ' דברים: מלחם. פסחים לו מנחות ס: ראשית. עירובין פג פסחים לה מנחות ע פז חולין קלה מעילה טו: מראשית. מנחות סז: לדרתיכם. בכורות יב:

בעל הטורים

שבזכות הקרבנות היו נוצחים במלחמה: (כ) חלה. תגין על ה"א, ה' דברים חייבים בחלה חמשת רבעים קמח מחייבים: (כא) מראשית עריסתיכם. הפסוק מתחיל במ"ם ומסיים במ"ם

רשב"ם

שהוא כמו וכל אשר יש לו:(כ) כתרומת גורן, שהיא ראשית דגנך, אף זו מראשית עריסותיכם, וכן שנינו

שפתי חכמים

כמספר קאי אבהמות ותעשו ראשון קאי על ההקרבה ותעשו שני קאי על הנסכים ופי' לאחד לכל אחד ואחד ופירש כמספרם השני על שיווי מספר הבהמות לנסכים: ט פי' כי חטה אחת פוטרת הכרי לפי שנאמר סתם ראשית דגנך: י תרומת מעשר יש בו שיעור שהוא אחת מי' שאין: כ כלומר אם היו לו י' עיסות צריך ליתן הראשונה כולה חלה ת"ל כו'. וא"ת אם כן למה לי ראשית עריסותיכם, וי"ל דאם לא נאמר רק מראשית עריסותיכם ה"א דאם היו לו י' עיסות צריך ליתן מקצת מן הראשונה אבל האחרים פטורים לכך כתיב ראשית עריסותיכם שצריך ליתן מכל עיסה מקצת. הקשה הרא"ם מ"ש הכא דדרשינן מראשית מקצתה ולא כולה ומ"ש דגבי בכורים דדרשינן מראשית ולא כל ראשית שאין כל הפירות חייבין בבכורים אלא שבעה מינים בלבד כמו שפירש

רש"י

מספרם של נסכים: (טו) ככם כגר. כמותכם כן גר וכן דרך ל' עברית (בראשית יג) כגן ה' כארץ מצרים כן ארץ מצרים. (מ"א כב) כמוני כמוך כעמי כעמך: (יח) בבאכם אל הארץ. משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבא כי תבאו לפיכך כולן למדו' זו מזו וכיון שפרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן אבל זו נאמר בה בבואכם משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה: (כ) ראשית עריסותכם. כשתלושו כדי עריסותיכם שאתם רגילין ללוש במדבר וכמה היא (שמות טז) וימודו בעומר עומר לגלגלת (ושיעורו מ"ג ביצים וחומש ביצה) תרימו מראשיתה כלומר קודם שתאכלו ממנה ראשית תלקח חלה אחת תרומה לשם ה': חלה. טורטי"ל בלעז: כתרומת גורן. שלא נאמר בה שיעור ט ולא כתרומת מעשר שנא' בה שיעור י אבל חכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה ולנחתום אחד מארבעים ושמונה: (כא) מראשית ערסתיכם. (שם יח) למה נאמר לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות ב ת"ל מראשית מקצתה ולא כולה: תתנו לה' תרומה. (ספרי) לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא

מצות השם

(כ — כא) [עשה] (עשה קנג) להפריש חלה מכל עיסה ולינתנה לכהן שנאמר ראשית עריסותיכם חלה וגו' תתנו לה' תרומה:

נחל קדומים

ולא להוסיף. שם: טז (יח) תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר וגו'. ואע"ג דמהכא משמע דהגר שוה לישראל בכל המצות והכי שנינו בספרי. מ"מ הרואה יראה בכמה וכמה בריתות בספרא וספרי ובבלי וירושלמי דדרוש כמה ריבויים לרבות הגרים. ונראה דכי כתיב בני ישראל הו"א דמעיט גרים ולהכי אצטריך קרא לרבות גרים וכמו שהארכתי אני הדל במ"א: (יט) ולגר הגר אתכם. כתב רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל ז' פעמים גר כתוב בפרשה לומר אעפ"י שהיה לו רק ז' מצות בני נח מאחר שנדבק בישראל הרי הוא חשוב כישראל ככם כגר יהיה לפני ה' עכ"ל. ולי הדל אפשר לרמוז דפליגי פ' החולץ איכא דסבר דגרים מעונין מפני שעברו על ז' מצות. ולסברא זו צריך שיעשה תשובה על הז' מצות ולשיטה זו לכך רמז ז' פעמים גר לומר דהגם שנתגייר יהיו לטוטפות בין עיניו הז' מצות שעבר בגיותו וצריך לשוב. ולפי מאן דסבר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי א"כ אין צריך לחשוב במה שעבר בגיותו על ז' מצות. ולשיטה זו אפשר דבא הכתוב לרמוז ז' פעמים גר דהגרות אהני למה שעבר בגיותו על ז' מצות: יח (כ) בבואכם אל הארץ אשר אני וגו' ראשית עריסותיכם חלה וגו'. כתב רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל סמך פרשת חלה לפ' ולגר הגר שהגר מורם כחלה מן העיסה וחייב במצות עכ"ל. ולי ההדיוט אפשר לרמוז בחקירת המפרשים דכיון שהקב"ה חילק ע' אומות לע' שרים בגורל א"כ זכה כל שר באומה ההיא ואיככה יוכל הגוי שתחת השר ההוא לבא להתגייר והלא קנה כל האומה בגורל. ותירצו דכל האמור בפ' מלך מותר בו וא"כ יכול לצאת גוי זה מרשות השר שלו וליכנס ברשות הגבוה עכ"ד וכיוצא בזה תירץ הרב ווי העמודים לטענת הגוים שאומרים ליסטים אתם שכבשתם ארץ ז' עממין דכיון דקי"ל כל האמור בפ' מלך מלך מותר בו א"כ יכול ליקח שדות:

מסורת הקריאה

בקמץ. א' דין. ב' שני העמר לאחד (שמות ט"ז כ"ב): (טז) ומשפט. הפ"א בקמץ: (כא) לדרתיכם. נמסר עליו חד מן מקומות דמשרת

מרפא לשון

יהיו התנועות ב' כנגד ב' וא' יוצאת זנב. כ) עריסתיכם, אצותכון. עמ"ש בפ' וארא ז' כח. נעשתה לשגגה, לשלו. וכן לעשה בשגגה.

כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־
הַמִּצְוֺת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהֹוָה
אֶל־מֹשֶׁה׃ כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה
יְהֹוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם
אֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃
כד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה
לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־
בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהֹוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט
וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת׃ כה וְכִפֶּר
הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם
הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהֹוָה

°לחטאת קרי

הוריות ה ז ח: כמשפט. הוריות יג זבחים ב: והם הביאו את קרבנם. זבחים מא:

ת"א וכי תשגו. שבת סט הוריות ח: אשר צוה ה'. הוריות ח: מן היום אשר. קידושין כט הוריות ח: והיה אם. תענית כד בפרק ד

תרגום אונקלוס

לְדָרֵיכוֹן: כב. וַאֲרֵי תִשְׁתְּלוּן וְלָא תַעְבְּדוּן. יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא הָאִלֵּין. דְּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה: כג. יָת כָּל דְּפַקֵּיד יְיָ. לְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה. מִן יוֹמָא דְמַלֵּיל יְיָ. וּלְהַלְאָה לְדָרֵיכוֹן: כד. וִיהֵי. אִם מֵעֵינֵי כְנִשְׁתָּא אִתְעֲבִידַת לְשָׁלוּ. וְיַעְבְּדוּן כָּל כְּנִשְׁתָּא. תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד לַעֲלָתָא. לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֳדָם יְיָ. וּמִנְחָתֵיהּ וְנִסְכֵּיהּ כִּדְחָזֵי. וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּתָא: כה. וִיכַפַּר כָּהֲנָא. עַל כָּל כְּנִשְׁתָּא. דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתְּבֵיק לְהוֹן. אֲרֵי שָׁלוּתָא הִיא. וְאִנּוּן אַיְתִיאוּ (נ"י אַתִּיוּ) יָת קוּרְבָּנְהוֹן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ. וְחוֹבַתְהוֹן.

תפסיר הרס"ג

מר אגיאלכם: (כב) ואד'י סהיתם. ולם תעמלו גמיע הד'ה אלוצאיא. אלד'י אמר אללה בהא מוסי: (כג) מת'ל גמיע מא אמרכם אללה בה עלי יד מוסי. מן יום אבתדא באלאמר. והלם עלי מר אגיאלכם: (כד) פאן כאן אלסהו ען עיון אלגמאעה. פליצנעו רת'א מן אלבקר. צעידה מקבולא מרצ'ייא ללה. ומעה בר ומזאג כמא יגב. ועתוד מן אלמאעז לאלד'כוה: (כה) ויסתג'פר אלאמאם. ען גמאעה' בני אסראיל פיג'פר להם. אד' ד'אלך סהו. והם פאתו בצעידתהם קרבאנא ללה.

נוה שלום

אלדכ'יל, ע"ל ויקרא יט לד. (כה) והם הביאו את קרבנם, פהם אתו בצעידתהם, תרגם קרבנם עלתם הוא פר העלה האמור למעלה ולשון ספרי

חלק הדקדוק

לא במארכה בכל התיגאן: כד) לריח ניחח, תיבת ניחח בפשטא א' והיא מלרע, וכ"ה בירושלמיים, ועיין לעיל: כה) בחטאה, הא הכינוי נחה, והיתה ראויה במפיק, וכן „עוגה בה",

אבן עזרא

בשגגה מה שצוו לעשות: (כה) וחטאתם. הוא השעיר ובעבור שהוא סמוך אל עזים הוא קטן והעתיד הפך:

אבי עזר

בשם ה"א הקריאה: (כה) (וחטאתם והעתיד הפך) ובמרגליות טובה גרס והעתיד ובין כך וכך קשה להבין דבריו. ואפשר לדחוק בדברי הרב לפי שכאן נאמר הכל בלשון עבר כמו והם הביאו את קרבנם וגו' וחטאתם פירש שעיר קטן כמו שמובן בכוונת המקרא וכן סגנו כל המפרשים לפרש אבל לקמן בפסוק ואם נפש אחת תחטא נאמר הכל בלשון עתיד וקרבנו עז בת שנתה וזה היפך אם מעיני העדה השנויה לעיל בלשון עבר חטאתה שעיר קטן ובנפש אחת חטאתה עז בת שנתה וזה שכתב הרב והעתיד היפוך:

רבינו בחיי

שנאמר (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם וכתיב (ישעיה מח) אני ה' מלמדך להועיל. ללמדו אומנות אף הקב"ה למדם את המצות שנא' (במדבר לו) אלה המצות אשר צוה ה'. להשיאו אשה אף הקב"ה (בראשית א) אמר

רשב"ם

במס* ע"ג ובשבת: (כב) וכי תשגו. בעובד ע"ג בשוגג פירשו חכמים, ופרשת העלם דבר שבויקרא בשאר מצות של כרת: (כג) את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה. את הכל יעברו בשוגג, וזהו ע"ג שהעובדה כופר בכל המצות: מן היום אשר צוה ה' והלאה. כל המצות כולן נצטוו אחר אנכי ולא יהיה לך כי הם ראשונות:

רש"י

בה כדי נתינה: (כב) וכי תשגו ולא תעשו. ע"א היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליהן פר והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן לידון בפר לעולה ל ושעיר לחטאת: וכי תשגו וגו'. (שם) בע"א הכתוב מדבר או אינו אלא באחת מכל המצות ת"ל את כל המצות האלה מצוה אחת שהיא ככל המצות מ מה העובר על כל המצות (כריתות ז) פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואיזו זו ע"א: אשר דבר ה' אל משה. (הוריות ח) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה ס שמענום (תהלים סב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי: (כג) כל אשר צוה וגו'. (ספרי) מגיד שכל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה ובכל מה שנתנבאו הנביאים שנא' למן היום אשר צוה ה' והלאה: (כד) אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. אם מפי עיני העדה נעשתה עבירה זו ע"י שוגג כגון שטגגו והורו על אחת מן העבודות ע שהיא מותרת לעבוד ע"א בכך: לחטת. (הוריות יג זבחים ג) חסר א' שאינו כשאר חטאות שבכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה שנאמר (ויקרא ה) ואת השני יעשה עולה וזו עולה קודמת לחטאת: (כה) הביאו את קרבנם אשה לה'. (ספרי יבמות ע) זה האמור בפרשה הוא פר העולה פ שנאמר

שפתי חכמים

הרמב"ם וכן פרש"י בפרשת כי תבא ולמה לא דרשינן נמי כמו הכא שאין כל הפירות שבאילן שככרו חייבים בבכורים אלא אשכול א' או גרגיר א', והניח בקושיא לפי' הרמב"ם וכן לפרש"י דלקמן. וי"ל דגבי חלה יש עוד מיעוט דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ וגו' דקשה הארץ ל"ל הא כתיב לעיל מיניה והיה בבואכם אל הארץ וגו' אלא ע"כ למדרש אתא דאינו חייב בחלה אלא מחמשי א"י דהיינו ה' מיני דגן וא"כ איכא מראשית למדרש שאין כל העיסה חייבת אלא מקצתה משא"כ התם דאין שם יתור ודו"ק כ"ל: ל ולא פר לחטאת כשגגת כל המצות למדנו שאין שגגת הע"א בכלל שאר שגגות כלומר אי לאו פרשה זו היה עולה על הדעת שע"א היה בכלל שאר שגגות שבמצות אבל מפרשה זו למדנו שאינה בכלל: מ דכתיב נעשתה משמע עבירה אחת: נ דורש באגדות של דופי כגון לא הי"ל לכתוב למשה אלא ואחות לוטן תמנע: ס מדכתיב אשר דבר ה' אל משה וכתיב את כל אשר צוה ה' את משה דמשמע שלוח ע"י משה וכתיב אשר דבר ה' דמשמע שהוא הדבור של הקב"ה כלומר ששמעו ישראל מפיו כשדבר למשה איזה מצוה שהיתה בדבור של הקב"ה והיתה גם ע"י משה בכ"מ כגון לא תשתחוה לאל אחר שלא שמעו אלא מפי משה הוי אומר זו דאנכי ולא יהיה לך מפי כו': ע מדכתיב בפ' ויקרא ונעלם דבר משמע דבר ולא כל הגוף שידעו שאסור לעבוד ע"א רק שלא ידעו שאסור עבודה זו, או ילפינן דבר דבר מכי יפלא ממך וגו' שמשמעו ולא כל הגוף: פ שלא תפרש שהקרא הביאו את קרבנם זה עולה וחטאת והא דכתיב וחטאתם הוא פר חטאת האמור בויקרא ולא הכא סכ' לומר שחוץ מפר העולה והשעיר לחטאת האמורים בפ' זו מביאים עוד את פר החטאת האמור בויקרא לכן פירש וזה פר העולה ב.ה' בו אשם נס' לאפוקי

נחל קדומים

זליתן לעבדיו. וזהו הרמז דקרא כתיב תורה אחת יהיה לגר ולאזרח זכו' והשתא יקשה דאעיקרא דדינא פירכא כיצד יכול להתגייר והלא השר של האומה קנאו בגורל לזה סמך בבאכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיינו מטעם כל האמור בפרשת מלך מותר בו. וזהו אשר אני מלך ממ"ה הקב"ה. ומטעם זה יכול להתגייר. ועוד כי גר הוא ניצוץ קדוש שבתוך האומה וצריך להרימו כדרך החלה מן העיסה: כד (כא) ושעיר עזים אחד לחטאת. פירש"י חסר א' להורות שאינו כשאר חטאות שהחטאת קודם לעולה וזו עולה קודמת לחטאת. וכתב רבינו שלמה אסתרוק ז"ל אולי היה זה להורות כי הוא יתברך חפץ בתשובתן של ישראל עד שבעון ע"ז בחר להיות העולה קודמת למען ידעו כי הוא היודע חרטתן ואעפ"י שלא הביאו עדיין חטאתם תהיה העולה לריח ניחוח לפניו ואחר יבואו בטוחים כי נרצה עונם ולא יהיה לפוקה ולמכשול עון אבל בשאר עבירות ראוי שיביאו חטאתם ראשונה עכ"ד. והראשונים פירשו כי העולה בא לכפר על הרהור הלב ובשאר עבירות אין המחשבה מצטרפה למעשה לכך עולה באחרונה לומר שהמחשבה לא נצטרפה והעיקר של החטא הוא המעשה ולכך אשר לחטאת ראשונה והעולה בסוף לדורון אמנם בע"ז המחשבה ג"כ

מרפא לשון

תחטא בשגגה, בחטאה בשגגה, אבל פ' שגגה היא כי לכל העם בשגגה, בשלותא. כה) וחטאתם, וחובתהון. פירוּשו כמו וחטאתהון שהכוונה על קרבן חטאת ולפי שלא אמר הכ' והם הביאו את עלתם, לא תרגמו וחטאתהון ובזה נתיישבה קושיית היא"ר ז"ל.

אור החיים

טעם הכתוב שלא נתן לעשרון ב' לוגין הגם שהספיק בשני עשרונים שלישית ההין שהם ד' לוגין להעירך שאין קרבן מהיין מב' לוגין

מסורת הקריאה

מאיילא לסוף פסוק בתיבתו. ועין ויקרא כ"א ד': (כד) אם. במונח לא במקף: (כח) בחטאה. הה"א לא מפיק עפ"י המסרה. כי הוא חד

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ עַל שָׁלוּתְהוֹן: כו. וְיִשְׁתְּבֵיק. לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וּלְגִיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּירוּן בֵּינֵיהוֹן. אֲרֵי לְכָל עַמָּא בְּשָׁלוּתָא: כז. וְאִם אֱנָשׁ חַד יְחוּב בְּשָׁלוּ. וִיקָרֵיב. עִזָּא בַּת שַׁתַּהּ לְחַטָּאתָא: כח. וִיכַפַּר כָּהֲנָא. עַל אֱנָשׁ דְּאִשְׁתְּלִי. בְּמִחְבֵיהּ (י״ג בְּמֶחְבֵּיהּ) בְּשָׁלוּ קֳדָם יְיָ. לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: כט. יַצִּיבָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וּלְגִיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּירוּן בֵּינֵיהוֹן. אוֹרָיְתָא חֲדָא תְּהֵי לְכוֹן. לְדְיַעֲבֵיד בְּשָׁלוּ: ל. וֶאֱנָשׁ. דְּיַעֲבֵיד בְּרֵישׁ גְּלֵי. מִן יַצִּיבַיָּא וּמִן גִּיּוֹרַיָּא. קֳדָם יְיָ הוּא מַרְגִּיז. וְיִשְׁתֵּיצֵי. אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּיהּ: לא. אֲרֵי עַל פִּתְגָּמָא דַּיְיָ בְּסַר. וְיָת פִּקּוֹדוֹהִי אַשְׁנֵי. אִשְׁתֵּיצָאָה יִשְׁתֵּיצֵי. אֱנָשָׁא

במדבר טו שלח

וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם:
כו וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם
בִּשְׁגָגָה: ס שביעי כז וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת
תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־
שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת: כח וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־
הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָה בִשְׁגָגָה
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ:
כט הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם
לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה: ל וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־
תַּעֲשֶׂה ׀ בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־
הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: לא כִּי
דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפַר
הִכָּרֵת ׀ תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֺנָהּ

ת״א כי לכל העם. הוריות ה: ואם נפש אחת. יבמות ט: וכפר הכהן. הוריות ז מנחות עד קט: תורה אחת. שבת סח קנג יבמות ט הוריות ח כריתות ב ג: והנפש אשר תעשה. שבת סח קיב יבמות ט סנהדרין כט כריתות ג הוריות ח: את ה׳ הוא מגדף. סנהדרין סד: כי דבר ה׳ בזה. ברכות כד סנהדרין לח שבועות ג: הכרת תכרת. יומא לו סנהדרין סד:

רש״י

אשה לה׳: וחטאתם. זה השעיר: (כז) תחטא בשגגה. אצ בע״א: עז בת שנתה. שאר עבירות יחיד מביא כשבה או שעיר׳ ק ובזו קבע לה שעירה: (ל) ביד רמה. במזיד: מגדף. מחרף כמו (יחזקאל ה) והיתה חרפה וגדופה (ישעיה לז) אשר גדפו נערי מלך אשור. ועוד ר דרשו רבותינו מכאן למברך את השם שהוא בכרת (סנהדרין נ): (לא) דבר ה׳. אזהרת ע״א מפי הגבורה ש והשאר מפי משה: עונה בה. בזמן שעונה בה ת שלא עשה

שפתי חכמים

חטאת אינו אשה לה׳ רק עולה הוא אשה לה׳: צ דוי״ו ואם נפש מוסיף על ענין ראשון שבע״א הוא מדבר: ק פי׳ גם זו ראיה שפרשה זו מיירי בשגגת ע״א דהא קרבן שגגת יחיד בפ׳ ויקרא הוא כשבה או שעירה ובפ׳ א דוקא שעירה: ר ה״פ ועוד ראי׳ מדע דל׳ קללה היא שהרי דרשו רז״ל מכאן כרת למברך את השם כשאין עדים והתראה והוא במזיד ואם לא היה ל׳ זה ל׳ קללה מה יוכלו לדרוש רבותינו מכאן למברך השם שהוא בכרת אלא ודאי כדפרישית: ש פי׳ כי ל׳ דבר ה׳ בזה לא קמיירי אלא בע״א שהוא דבור אחד מי׳ דברות ששמעו אותו ישראל מפי הגבורה משא״כ שאר מצות שלא שמעום רק מפי משה אף שגם הם דבר ה׳ ואע״פ שרש״י ז״ל פי׳ שהמגדף במברך השם קמיירי ולא בע״א מאמר כי דבר ה׳ בזה בע״א מיירי וכאלו אמר את ה׳ הוא מגדף ונכרתה וגו׳ וכי דבר ה׳ בזה ואת מצ׳ תי הפר הכרת תכרת וגו׳: ת וכאלו אמר כשעונה בה והוכרת לפרש כן מפני שא״א לפרש עונה בה כרת דומיא דעונה תשא שאמור בפרשת ט

בעל הטורים

לומר לך שעין יפה אהד ממ׳: (לא) הכרת תכרת. בגי׳ שדברה התורה כל׳ בני אדם. סמך מקושש למגדף, לומר לך שבזמן אחד היו כדאיתא בחולין בפ״ק ומפני שסבת חמור כע״ז סמך להם פ׳ ציצית שהקולה ג״כ ככל המצות דכתיב וזכרתם את כל מצות ה׳:

רשב״ם

(ל) ביד רמה. מגדף. זו ע״ג לפי הפשט:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) ואם נפש אחת. פירשנו לעיל בפ׳ ויקרא שהוא סתם בנשמה יותר מבגוף:

תפסיר הרס״ג

וד׳כותהם עלי סהותהם: (כו) פיג׳פר לגמאעה׳ בני אסראיל. ולאלג׳ריב אלדכ׳יל פי מא בינהם. אד׳ גמיע אלקום עלי סהו: (כז) ואן אכ׳טא אנסאן ואחד כד׳אלך סהוא. פליקרב שאה אבנה׳ סנתהא לאלד׳כוה: (כח) פיסתג׳פר אלאמאם. ען ד׳אלך אלאנסאן אלסאהי. עלי מא אכ׳טא סהוא בין ידי אללה. ויג׳פר לה ויצפח ענה: (כט) אלצריח מן בני אסראיל. ואלג׳ריב אלדכ׳יל פי מא בינהם. שריעה ואחדה תכון לכם. למן יכ׳טי סהוא: (ל) ואי אנסאן צנע ד׳אלך ביד רפיעה. מן אלצריח ואלדכ׳יל. פהו קאד׳ף רבה. ינקטע ד׳אלך אלאנסאן מן בין קומה: (לא) למא אזרא בכלאם אללה. ופסך׳ עהדה. פינקטע ד׳אלך אלאנסאן אנקטאעא. ווזרה

נוה שלום

קרבנם אשה לה׳ זו עולה. (ל) את ה׳ הוא מגדף, הו קאד׳ף רבה, מחרף,

חלק הדקדוק

מהרי״ב: (לא) עונה בה, ההא רפי היפך המנהג וכן כתבו המדקדקים:

אבן עזרא

(כז) עז בת שנתה. פירוש שעירת עזים וזה החטא הוא שלא עשו מה שצוה לעשות והוא שוגג והנה הוא כמשפט העושה בשגגה מה שצוה שלא לעשות: (כט) תורה אחת. כזאת תורת החטאת: (ל) ביד רמה. להראות הכל שאיננו ירא מהשם: מגדף. כדרך לשון בני אדם: (לא) כי דבר ה׳ בזה. זה הוא ביד רמה: ואת מצותו הפר. שצוהו שלא לעשות ביד רמה וי״א או אם יפר מצותו בסתר: הנפש ההוא. איננה המשכלת כדברי תועה רוח רק הוא חבור נפש עם הגוף: עונה בה. כמו דמו בראשו:

רבינו בחיי

להם פרו ורבו. מה האב מאכיל ומשקה וסך ורוחץ ומלביש את בנו אף הקב״ה לישראל שנאמר (יחזקאל טז) וארחצך במים ואשטוף דמיך מעליך ואסוכך בשמן ואלבישך רקמה וגו׳ (שם טז) ולחמי אשר נתתי לך סלת ודבש ושמן האכלתיך. (במדבר כא) עלי באר ענו לה. מה האב נותן נכסים לבן ובנו חייב להעלות לפניו דורון אף

מסורת הקריאה

מן י״ח מלין כתיבי ה״א בסוף תיבותא ולא מפקין במס״ר. ולכן בשגגה הבי״ת רפה: (ל) ביד. היו״ד בקמץ: (לא) כי. במהפך לא במקף: דבר. במקף: הפר. הפ״א בפתח. ונמסר עליו ב׳, ר״ל ב׳ בפתח א׳ דין. ב׳ בראשית י״ז י״ד: עונה. לא מפיק ה״א. והוא חד

אור החיים

וא״ת יוצדקו הדברים לגבי היין אבל השמן שגם הוא מצינו שבא לבדו בנדבה שאמר ר׳ טרפון מתנדב אדם שמן ונחלקו רבותינו במנחות מהם אמרו שלא יפחות מג׳ לוגין ומהם אמרו מתנדב אפילו לוג מטעם דון מינה ואוקי באתרה א״כ בשלמא למ״ד לא יפחות מג׳ לוגין הוא הטעם שהצריך ה׳ ג׳ לוגין בעשרון אלא למ״ד אפילו לוג למה לא עשה כפי החשבון י״ל שהשוה ה׳ מדות שמן ומדות יין בקרבניהם כדין ב׳ וג׳ עשרונים:

נחל קדומים

מצטרפת ולכך בע״ז העולה קודמת שמכפרת על המחשבה ואח״ך

חומת אנ״ך

ואהני לדקת משה בכלל ופרט לגאולה העתידה בנ״א: (לא) הכרת תכרת הנפש ההיא. בגימטריא שימות בפחות מבן חמשים שנה כמ״ש ת״ל. הרב

רמב״ן

(לא) וטעם עונה בה. בזמן שעונה בה ולא בזמן שעשה תשובה לשון רש״י מדברי רבותינו. ועל דרך הפשט הוא כמו דמיהם בם חטאם ישאו ערירים ימותו ערות אחותו גלה עונה ישא. וראיתי בפרקי דרך ארץ מהו עונה בה מלמד שהנפש נכרתה ועונה עמה כלומר שהעון דבק בה אחרי הכרת להיות נדונת ביסורין לעולם כענין כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה:

בה: פ לב ויהיו בני־ישראל במדבר וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת: לג ויקריבו אתו המצאים אתו מקשש עצים אל־משה ואל־אהרן ואל כל־העדה: לד ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה־יעשה לו: ס לה ויאמר יהוה אל־משה מות יומת האיש רגום אתו באבנים כל־העדה מחוץ למחנה: לו ויציאו אתו כל־העדה אל־מחוץ למחנה וירגמו אתו באבנים וימת כאשר צוה יהוה את־משה: פ מפטיר לז ויאמר יהוה אל־משה לאמר: לח דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם

תרגום אונקלוס

הַהוּא חוֹבֵיהּ בֵּיהּ: לב. וַהֲווֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא. וְאַשְׁכַּחוּ. גַּבְרָא. כַּד מְגַבֵּיב. אָעִין בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא: לג. וְקָרִיבוּ יָתֵיהּ. דְאַשְׁכַּחוּ יָתֵיהּ כַּד מְגַבֵּיב אָעִין. לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן. וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא: לד. וְאַסַרוּ יָתֵיהּ בְּבֵית מַטְּרָא. אֲרֵי לָא אִתְפָּרַשׁ לְהוֹן. מָא דְיִתַּעְבְּדוּן לֵיהּ: לה. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל גּוּבְרָא. רְגוּמוּ יָתֵיהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל כְּנִשְׁתָּא. מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא: לו. וְאַפִּיקוּ יָתֵיהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא. לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא. וּרְגַמוּ יָתֵיהּ. בְּאַבְנַיָּא וּמִית. כְּמָא. דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: לז. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר: לח. מַלֵּיל. עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן. וְיַעְבְּדוּן.

תפסיר הרס"ג

עליה: (לב) ולמא אקאם בני אסראיל פי אלבר. פוגדו רגלא. יחתטב חטבא פי יום אלסבת: (לג) פקדמוה אלד'י וגדוה יחתטב חטבא. אלי מוסי והרון. וסאיר אלגמאעה: (לד) ווצ'עוה פי אלחבס. לאנה לם יפסר להם מא יצנע בה: (לה) פקאל אללה למוסי. יקתל אלרגל קתלא. וד'אלך אן ירגמוה באלחגארה גמיע אלגמאעה. כ'ארג אלעסכר: (לו) פאכ'רגוה כ'ארג אלעסכר. ורגמוה באלחגארה חתי מאת. כמא אמר אללה מוסי: (לז) פקאל אללה למוסי קאילא: (לח) מר בני אסראיל וקל להם. אן יצנעו

נוה שלום

ותרגם בישעיה לחרף ליקד'ף. (לה) ויאמר, פקאל, כצ"ל. (לח) ציצית, ד'ואבה, כמין חוטים פרודים. בגדיהם, אזרהם, בגד המכסה את הגוף, וכן תרגם כנפות כסותך ותרגם במשלי סדין עשתה, אזארא. הכנף, אלכנף

אבן עזרא

(לב) במדבר. לפי דעתי שהוא מדבר סיני וכבר הזכרתי למה נסמכה הפרשה גם יתכן שעשה המקושש ביד רמה והזהירוהו ולא הועיל י"א ויקריבו אותו ליל ראשון: (לד) במשמר. בפתחות הבית מקום היה ידוע: מה יעשה לו. אי זו מיתה ימות: (לו) כאשר צוה ה'. מיתת הרגימה: (לח) ועשו להם ציצית. יתכן על שני פירושים האחד שיעשו ציצית כמו בציצת ראשי והם החוטים היוצאים שאינם ארוגים: על כנפי בגדיהם. על כל בגד חלוק או מכנסים כי אם תחלקוה הנה הוא כדמות כנף: פתיל תכלת. על הציצית וטעם תכלת.

רבינו בחיי

הקב"ה אמר לישראל כי תבאו אל ארץ מושבותיכם:

(לח) דבר אל בני ישראל. מצות ציצית בכלל. ואמרת אליהם פרטי המצוה. וכן הדין בכל הפרשיות שבשאר מצות שיאמר בהן דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם שפירושו כן כי כל מצוה יש לה כלל ופרט וכבר הזכרתי זה בראש סדר ויקרא: ועשו להם ציצית. על שם ארבע

ת"א כה. כריתות כה: ויהיו בני ישראל. שבת לו ס' הזוהר תחלת הס' עלמה: המלאים אתו. סנהדרין מא: כי לא פרש. שם עח: דבר אל בני. ברכות יד מנחות מב: ועשו להם. ברכות יב סוכה מ יבמות ד:

רשב"ם

(לד) כי לא פרש. באיזו מיתה:

רש"י

תשובה: (לב) ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו. (כריתות ז) בגנותן של ישראל דבר הכתוב א שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא זה וחללה: (לג) המצאים אתו מקושש. (ספרי) שהתרו בו ולא הניח מלקושש ב אף משמצאוהו והתרו בו: (לד) כי לא פרש מה יעשה לו. (ספרי סנהדרין עח) לא היו יודעים באיזו מיתה ימות אבל יודעים היו שהמחלל ג שבת במיתה: (לה) רגום. פעל"ע בלעז וכן הלוך אלל"ע וכן זכור ד ושמור: (לו) ויוציאו אתו. מכאן שבית הסקילה חוץ ורחוק מב"ד (סנהדרין מב): (לח) ועשו להם ציצת. על שם

שפתי חכמים

מתני שכבר כתב בה הכרת בפי': א פי' דאל"כ במדבר ל"ל אלא ללמד מיד שבאו למדבר חלל זה את השבת ולא קודם לכן, והא דאמרינן בפרק כל כתבי (דף קיח) אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון, י"ל דמדרשות חלוקים הם. והא דאמר רב יהודה אמר רב כאשר צוך שבת ודינים במרה אפקוד ש"מ שלא היה שבת ראשונה, וכמו שהקשו התוס'. י"ל דרש"י נוהר מקושיא זו בפ' בשלח שם שם לו במרה נתן להם מקצת פרשיות שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינים משמע שהודיעם החוקים ההם ולימד אותם כי עתיד הקב"ה לצות אתכם בכך כמו שפי' הרמב"ן שם בפ' בשלח ואם כן לא נצטוו עדיין משמירת מלאכת שבת כ"א ללמוד מצות השבת: ב המוצאים אותו שקשש עצים לא נאמר אלא מקושש לאחר שראוהו ומצאוהו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה מקושש כך ל' רש"י בסנהדרין (דף מא). והרא"ם פי' דאם ל"כ המוצאים אותו מקושש ל"ל הא פשיטא הוא דהא כתיב ויקריבו אותו המוצאים אלא ויקריבו אותו המוצאים אותו ועוד מקושש ולא הניח מלקושש: ג מדכתיב כי לא פרש מה יעשה לו משמע שהיו יודעין שחייב מיתה שנאמר מחלליה מות יומת אבל במקלל בפ' אמור לא פירש באיזה מיתה אבל לא הוא אומר לפרוש להם משמע שאינה יודעים אם חייב מיתה אם לאו. וא"ת הא סתם מיתה שבתורה הוא חנק כדפרש"י בפ' אמור וגבי שבת ג"כ כתיב סתם מיתה דכתיב מחלליה מות יומת, י"ל מ"מ מספקא להו לפי שהמחלל שבת כעובד ע"א והעובד ע"א בסקילה לכך מספקא להו: ד פי' הוא ל' הוה אע"פ שאינו נוהג תמיד אלא באותו עת שמחלל השבת כיון דקאי על כל מקושש שיהיה אז המחלל שבת

עניני המקושש

(לב) ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש וגו'. הלא ידוע כי כל ענין המרגלים ומקושש ומעשה קרח הכל במדבר היה ומה טעם הזכירו בכאן ויהיו בני ישראל במדבר, ונוכל לומר כי הכ' בא להפליג גודל חטאו של המקושש, ולכך הוצרך להזכיר במדבר ולומר כי במדבר היו ישראל והמן יורד בו בכל יום לבד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לב) ויהיו בני ישראל במדבר. אמרו רז"ל אלמלי שמרו ישראל שבת שניה לא שלטה בהן כל אומה ולשון ומנא להו שזה היה בשבת שניה מדכתיב ויהיו וימצאו דתכף להויה שנלטוו במצות שבת מצאו מקושש, ומנא לן דמקושש זה צלפחד מדכתיב מקושש עלי' ביום השבת עלי"ה עם ב' דביו"ה עול' בגימ' צלפח"ד. ולמה

נחל קדומים

החטאת שמכפר על המעשה: לב (כב) וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת. סמך ע"ז ושבת וציצית לומר שכל א' משלשתן שקול ככל התורה. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל. ואפשר דיען כי העע"ז ככופר בכל התורה ונמצא שפגם בכל רמ"ח אברים ושס"ה גידים לכן צריך ליזהר מאד בשבת וציצית אשר המקיימם כאלו קיים כל תרי"ג ובזה יתוקן אשר פגם. ורז"ל אמרו במדרש הביאו התוס' בבתרא דף קי"ט שלפי שהיו ישראל אומרים מגזרת המרגלים שאינן חייבים במצות כיון שמתים במדבר ואינם נכנסים לארץ לכן חילל שבת שיהרגוהו ויתפרסם שצריך גם במדבר לקיים כל המצות ע"ש. ואפשר לרמוז כי מקשש גימטריא שבת ל"ח שם רמז שכונתו שישמרו שבת ל"ח שנים שהם במדבר ולזה מסר עצמו למיתה לשם שמים וז"ש ויהיו בני ישראל במדבר אחר שנגזר שיהיה להם הויה במדבר לזה וימצאו דרך מציאה כי הוא היה צדיק אך כונתו להורות שחייבים במצות ועי"ד פנחס ופ"ד על הסד"ר: לג (כג) ויקריבו אותו המוצאים. כתב רבינו בחיי שהקריבוהו ליל מוצאי שבת ונעלם מהרב שבות יעקב ח"א סי' י"ד שהקשה מפסוק זה על הגאון ובלאו הכי לק"מ כמ"ש בעניותי בקונטריס ברית עולם דף קי"ט: לח (כד) ועשו להם ציצית וגו'. יש בציצית ח' חוטים כנגד ח' איברים שבהם תלוי הכל עין אוזן אף פה ידים רגלים ראש הגויה הלב. ובאלו הח' יכל המצות וכל העבירות ואם עבר נידון בז' מדורי גהינם והעבירה עצמה. ואם זכה יעלה למעלה מז' רקיעים ולכך פסוק חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח מתחיל ח' ומסיים ח'. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל וזה קצור דבריו והוא ז"ל האריך הרבה. ואפשר שלכן התורה נקראת בח' אופנים ורמוזים בדברי דוד הע"ה וגם דוד הע"ה באלפא ביתא עשה ח' פסוקים בכל אות להורות כי התורה מכפרת על חטא שחטא בח' אברים ועמ"ש

מרפא לשון

לח) ציצת, כרוספדין. פי' גדילים שכן תר' גדילים תעשה לך כרוספדין, ובערוך פי' בל' יון נק' שפת הבגד כרוספד ואינו מתיישב כלל ואולי שנק' שפת הבגד כרוספד ע"ש שדרך להשאיר בו חוטים. טל) והיה לכם לציצת, ויהון. ב"א ויהי.

תרגום אונקלוס

להון כרוספדין . על כנפי כסותהון לדריהון . ויתנון . על כרוספד כנפא חוטא דתכילתא : לט. ויהון לכון לכרוספדין . ותחזון יתיה . ותדכרון ית כל פקודיא דיי . ותעבדון יתהון . ולא תטעון . בתר הרהור לבכון ובתר חיזו עיניכון .

ציצת על־כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על־ציצת הכנף פתיל תכלת:
לט והיה לכם לציצת וראיתם אתו
וזכרתם את־כל־מצות יהוה
ועשיתם אתם ולא־תתורו אחרי
לבבכם ואחרי עיניכם אשר־אתם

ת"א על כנפי. שם מב מולין קלו : הכנף פתיל. ברכות כו שבת כז יבמות ד נזיר כח מנחות לח לט : וראיתם אתו. ברכות יב שבת כז זבחים יח מנחות לח מג ס' הזוהר פרשת תרומה : ולא תתורו. נדרים כ : אחרי לבבכם. ברכות יג :

בעל הטורים

(לח) ועשו להם ציצית. אמר הקב"ה אני רוצה שתהיו מעוטפים כמלאכים לבוש הבדים כאשר ראיתם אותי מעוטף לכן לוה בתכלת שדומה לרקיע ולכסא הכבוד : ציצית. בא"ת ב"ש בגימ' עולה כסאי : ציצית. בגימ' לדקות ובגימ' נשרים לומר מי שהוא זהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני השכינה דכתיב אני בצדק אחזה פניך וזוכה למה שנאמ' ואשא אתכם על כנפי נשרים : (לט) וראיתם. בגימ' ציצית ביום : וזכרתם. כתיב זכירה בציצית לכן צוה לעשות ד' ציצית בארבע כנפות בגדיו שכ"מ שיפנה יזכור. ובכל א' ה' קשרים כדי שיזכור לחמשה חומשי תורה. ויש בכל א' שמונה חוטין שימנע מלעשות עבירה בשמונה איבריו שמרגילין את האדם לעבירה. ואלו הן, אזנים, עינים, פה, חוטם, ידים, רגלים, הערוה, והלב. ואם שמר עצמו מעבירה זוכה לעלות למעלה מח' רקיעים דכתי' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, ואם עבר כהן עבירה נידון בשמונה דינין כחבוש שקבר וכו' מדורות של גיהנם: ציצית. עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים תרי"ג לומר לך ששקולה מצות ציצית ככל התורה כולה. בכל עת יהיו בגדיך לבנים, בגימ' זה ציצית לבגדיכם: כל מצות ה'. עולה תרי"ב אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום:

רשב"ם

(לח) ציצת כמו בציצת ראשי, קבוצת פתילים תלויין בשער הראש : (לט) והיה לכם לציצת. הציצית הזה יהיה לכם לראיה שתראו אותו כמו מציץ מן החרכים. וכן מצאתי בספרי : פתיל תכלת. פירשו רבותינו לפי שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד :

רש"י

הפתילים התלוים בה כמו (יחזקאל ח) ויקחני בציצת ראשי. ד"א ציצית על שם וראיתם ה אותו כמו (שיר ב) מציץ מן החרכים : תכלת. (מנחות מב) לבע ירוק של ו חלזון: (לט) וזכרתם את כל מצות ה'. שמנין גימטריא של ציצית ז שש מאות ושמונה חוטים וחמשה ח קשרים הרי תרי"ג : ולא תתורו אחרי לבבכם. כמו מתור הארץ. הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירו' העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות :

שפתי חכמים

סייך ל' הוא כי תמיד מוטל עליהם לרגוש את האיש שעובר עבירה הזאת: ה דלטעם ראשון קשה הל"ל ועשו להם פתילים על שם שנא' פתיל תכלת, לכן אמר ד"א, ולפי ד"א קשה הל"ל מציצין מאי ציצית, לכן פי' גם טעם ראשון דכתיב ויקחני בציצית ראשי: ו והוא דג העולה מן הים אחת לשבעים שנה ומראיתו דומה לים ולבעו בו פתיל של למר שנותנים בציצית : ז הרא"ם כתב והנראה בעיני פירושו שהוא אליבא דמ"ד יש אם למקרא וכיון שהוא מקרא מלא כאלו הוא מלא יו"ד עכ"ל : ח פי' לא שכונת התורה לזה הטעם דהא י"א שיכול לעשות ע"ז חוטין וכן הקשרים דמה"ת א"צ שיהיה רק קשר אחד לבד ועוד יכול לעשות יותר רק שכונה

דעת זקנים מבעלי התוספות

נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית לפי שבשעה שחלל המקושש את השבת אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים כתוב בתפילין למען תהיה תורת ה' בפיך וזויתם שלא לנשאם בשבת ואלו היה זה נושאם היה נזכר ולא חלל את השבת אמר הקב"ה הריני קובע ומצוה להם מצוה אחת שעל ידה יהו נזכרין מן המצות כמו במצות תפילין ותהיה נוהגת בשבת וזו היא מצות ציצית :

(לח) על ציצית הכנף פתיל. שצריך לפותלו. ואמרו רז"ל נמי ציצית שליש גדיל ושני שלישי ענף. והטעם כדאמרינן במדרש דשמונה חוטין של ציצית כנגד שמונה דברים שבלב, א"נ שמונה שמות יש ללב והלב הוא תלוי בשליש גופו של אדם ולכך הוי חוטין מתחילין משליש ראשון ונמשכים עד שני שלישים כמו שיש מן הלב עד סוף גופו של אדם שני שלישי, מהר"ם: (לט) וראיתם אותו. פרט לכסות לילה או אינו אלא פרט לכסות סומא כשהוא אומר וזכרתם נתן ראיה וזכירה ראיה למי שרואה וזכירה למי שאינו רואה. ד"א וראיתם אותו שאם עשית כן נעשה כמי שאתם רואה כסא הכבוד שדומה לתכלת כדא"ר מאיר מה נשתנה תכלת מכל מיני לבעונין לפי שהתכלת דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנא' ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וספיר קריסטא"ל בלע"ז דומה לרקיע וכתיב וראיתם והדר וזכרתם והדר ועשיתם מלמד שהראיה מביא לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשיה : וזכרתם את כל מצות ה'. פרש"י לפי שציצת כתיב חסר יו"ד שניה וי"ל דג' ציצית כתיב וחד מנייהו

עניני המקושש

בשבת לא היה יורד המן שהוא מן הנסים המפורסמים המורים על חידוש העולם שם נמצא מקושש זה לחלל שבת ולבא כנגד סהדום, לפיכך היה עונשו גדול לחייבו מיתה :

(לח) ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וגו'. הנה עיקר מצוה זאת באה להזכיר ולעורר את האדם על תכליתו וסופו, כי אם האדם מרחיק את עצמו מתענוגי עולם הזה ע"כ לומר שהוא מאמין שיש עולם אחר ששם יתענג עבור מניעת תענוג זה תענוג היותר נפלא, ומתי יסיח התענוג הזה, אחר מותו בעולם הנשמות, וע"כ הוא מאמין בהשארת הנפש אחר מותו, ומאמין שהנשמה חיה היא אף בלי הגוף, ויש להנשמה שכר בקיום המצות, וכשם שיש שכר בקיום המצות כן יש עונש על העבירות, וע"כ אמר ית' ולוה לעשות ציצית על כנפי הבגד, על סוף הבגד, לרמוז שהאדם יקח מוסר לעצמו וידיע שבעוה"ז הוא לובש כמה מיני מלבושים זה על זה, הנה שהם ביוקר הרבה מן משי ורקמה וכל יום מחליף אותם וסופו בקבר הוא לובש מלבוש אחד ובזול וזה ישאר אצלו לדורי דורות שלא יחליפנו, וז"ש ועשו להם ציצית ל' הבטה מל' מציץ מן החרכים, ר"ל שיעשו הבטה להביט על כנפי בגדיהם, כלומר על סוף ואחרית הבגדים שלהם מה יהיו ומה ערכם ומה חשיבותם ואיך יתנהגו בהן והוא רמז על בגד הקבר שהוא סוף ואחרית כל הבגדים שלו, ועל הבטה זו יתן עוד הבטה אחרת שהוא הפתיל תכלת, תכלת הוא מל' תכלה וסוף, וכאשר האדם יביט באלה הדברים בטח יכניע היצר הרע ויגביר

מצות השם

(לח) [שפו] (עשה קכד) להטיל ציצית בבגד שיש לו ד' כנפים או יותר שנאמר ועשו להם ציצית וגו':
(לט) [שפז] (לאו רלג) שלא לתור אחר מחשבות הרעות שהלב מחשב הסך מה שהתורה מחייבת, ולא אחרי ראות העין שרואה ומועד תאות גשמיות שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם :

תפסיר הרס"ג

להם ד'ואבה. עלי אכנאף אזרהם עלי מר אגיאלהם. ויגעלון עלי ד'ואבה' אלכנף סלך אסמאנגון: (לט) פתכון תלך לכם ד'ואבה צ'אהרה. תרוהא פתד'כרו. גמיע וצאיא אללה ותעמלוהא. ולא תרומו אתבאע קלובכם ועיונכם.

נוה שלום

בפתחין. (לט) לציצת, ד'ואבה ט'אהרה, תרגם ציצית בשני פנים מן ויקחני בציצית ראשי ומלשון מציץ מן

אבן עזרא

בעבור שהוא כעין השמים : (לט) והיה לכם לציצת. והנה ישוב הפתיל להיותו בקצה כמו הציצית. והפירוש השני כאשר העתיקו חז"ל ובעבור שיש עדים נאמנים על הפירוש השני בטל הראשון והם העתיקו כי זאת המצוה עם בגד שיש לו ארבע כנפים והציצית הם הגדלים ועוד אפרשנו והנה מצוה על כל מי שיש לו בגד בארבע כנפים שיתכסה בו ביום תמיד ולא יסירנו מעליו למען יזכרו והמתפללים בטלית בשעת התפלה יעשו זה בעבור שיקראו בקריאת שמע והיה לכם לציצית ועשו להם ציצית רק לפי דעתי יותר הוא חייב להתעטף בציצית בשאר השעות משעת התפלה למען יזכור ולא ישגה ולא יעשה עבירה בכל שעה כי בשעת התפלה לא יעשה עבירה : וראיתם אתו. מצוה להיותו נראה : אחרי לבבכם. המתאוה והעין רואה והלב חומד והנה יהיה הציצית לאות ולסימן שלא ירדוף אדם אחר הרהור לבו וכל אשר שאלו עיניו : אשר אתם זנים. כי מי שילך אחרי תאותו הוא

רבינו בחיי

פתילים התלוין בה כמו (יחזקאל ח) ויקחני בציצת ראשי. ועשו להם ציצית ולא מן העשוי שלא יוציא נימין מן הטלית ויעשה מהן ציצית. וכיצד עשית הציצית וכמה חוטין נותן בה ארבע שתוחב בה ארבע חוטין בחור הטלית וכופל באמצע והוו להו שמונה ומניחן בתוך שלש אצבעות בכנף הטלית וצריך להרחיק קביעות הציצית משפת הבגד כמלא קשר גודל כשיעור הצפורן ובשר עד פרק הראשון ולא יהיה אורך החוטין מתחלתן פחות מארבע אצבעות בגודל אבל אם יתמעטו אחר כך ולא נשתייר מהן

רמב"ן

(לב) ויהיו בני ישראל במדבר. כי בהתאחר שם העם בגזרה הנזכרת היה המאורע הזה ואחר כן צוה במצות ציצית שיזכרו בו המצות כולן ולא ישכחו את השבת או זולתה מן המצות :

אור החיים

(לז) ויאמר ה' אל משה. טעם שינוי פ' זו שאמר ויאמר משא"כ בכל התורה שבכלן הוא אומר וידבר ית' ע"פ מאמרם ז"ל שאמרו כשראה משה מעשה המקושש אמר לפני ה' בימי החול לובשין ישראל תפילין וזוכרין המצות ביום השבת במה יזכרו והשיב הקב"ה הריני נותן להם מצות ציצית שבה יזכרו וכו' ע"כ לז"א ויאמר פי' אמירה המסעדת את הלב במבוקשו :

נחל קדומים

בלב דוד סוף פט"ו בס"ד : (כה) ציצית על כנפי בגדיהם. ס"ת תלים כי מצוה מן המובחר בהשכמה להתעטף בציצית וללמוד תהלים. רבינו אפרים ז"ל ואפשר כי ר"ת ציצית על כנפי בגדיהם גימט' יעקב לרמוז שיעקב אע"ה היה קורא תהלים כמ"ש רז"ל בראשית רבה פרשה ס"ח דיעקב אע"ה היה קורא תהלים וז"ש ואתה קדוש יושב תהלו"ת ישראל ע"ש. ואפשר לתת קצת טעם למה שציוה יוצרנו יתברך לשים הציצית בבגד על פי הפשט והוא במ"ש הרב דעת חכמה שער השבת פ"ז דאמרו בזהר הקדוש דצריך האדם לעשות מלבוש מתרי"ג מצות ואיך יהיה זה אמנם התקון לזה בציצית ששקולה ככל המצות ובתנאי שישמור ל"ת והמצות שיבואו לידו ועל ידי כן נחשב כאלו קיים תרי"ג מצות וצריך לומר הדבר בפיו ולא סגי במחשבה דהרי ידיעתו כ"י אינה מכרחת והדיבור הוא מכריח נמצא יתרון הכשר לדבור זהת"ד עש"ב ועפ"ז

זֹנִ֖ים אַחֲרֵיהֶֽם׃ מ לְמַ֣עַן תִּזְכְּר֔וּ וַעֲשִׂיתֶ֖ם אֶת־כָּל־מִצְוֺתָ֑י וִהְיִיתֶ֥ם קְדֹשִׁ֖ים לֵאלֹהֵיכֶֽם׃ מא אֲנִ֞י יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֗ם אֲשֶׁ֨ר הוֹצֵ֤אתִי אֶתְכֶם֙ מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם לִהְי֥וֹת לָכֶ֖ם לֵאלֹהִ֑ים אֲנִ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ פ פ פ

קי"ט. פל"ם סימן: ומפטירין וישלח יהושע ביהושע סימן ב':

תרגום אונקלוס

דַּאֲתוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן: מ. בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן. וְתַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוֹדָי. וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהֲכוֹן: מא. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן. דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם. לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ. אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

ת"א אני ה'. מנחות מד: אשר הוצאתי. ברכות יג: אתכם צאכן. שם יב: אני ה'. שם יג מנחות מד:

תפסיר הרס"ג

אלד׳י אנתם טאג׳יון וראהם: (מ) לכי תד׳כרו ד׳אלך דאימא. ותעמלו גמיע וצאיאי. פתכונו מקדסין לרבכם: (מא) אנא אללה רבכם. אלד׳י אכ׳רג׳תכם מן בלד מצר. לאכון לכם אלאהא. אנא אללה רבכם דאים אלבקא:

נוה שלום

החרכים. (מ) למען תזכרו, לכי תד׳כרו ד׳לך דאימא, עיין ראב"ע ז"ל.

אבן עזרא

זונה מתחת עבודת אלהיו: (מ) וטעם למען תזכרו, וכבר אמר וזכרתם את כל מצות ה׳, שאם תזכרו תהיו קדושים ולא תתגאלו בתאות הלב המטנפת הרוח המשכלת: (מא) אני ה׳ אלהיכם. אני הוא שהוצאתי אתכם להיות לכם לאלהים על כן אמרתי לכם אני ה׳ אלהיכם:

חסלת פרשת שלח לך

רש"י

(מא) אני ה׳. נאמן לשלם שכר: אלהיכם. נאמן ט להפרע: אשר הוצאתי אתכם. על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו י עליכם גזרותי: אני ה׳ אלהיכם. עוד למה נאמר כדי שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום המצו׳ לא שנעשה ונטול שכר אנו לא עושים ולא נוטלים שכר (שבת עח) על כרחכם אני מלככם וכן הוא אומר (יחזקאל כ) אם לא ביד חזקה וגו׳ אמלוך עליכם. ד"א למה נאמר יציאת כ מצרים אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לשאינה של בכור אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן ל בבגדו ואומר תכלת היא (ב"מ סא) ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי למה נסמכה פרשת מקושש לפ׳ ע"א (חולין ה) לומר שהמחלל את השבת כעובד ע"א שאף היא שקולה מ ככל המצות וכן הוא אומר בעזרא (נחמיה ט) ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם. ואף פרש׳ ציצית לכך נסמכה לאלו לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות שנא׳ ועשיתם את כל מצותי: על כנפי בגדיהם. כנגד (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים. על ארבע כנפות ולא בעלת שלש ולא בעלת נ חמש כנגד ד׳ לשונות של גאולה שנאמר במצרים (שמות ו) והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי: פתיל תכלת. על שם שכול בכורות תרגום של שכול תכלא. ומכתם היתה בלילה וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו ם שירה על הים:

חסלת פרשת שלח

שפתי חכמים

שתקנו שתקנו המשה קשרים לא פחות ולא יותר היתה למצוות סחשבון שיתכן בזכירות כל המצוה יותר בראיית הציצית והקשרי׳ אע"פ שרש"י סקרא כאחר התקנה ולא כפי קודם התקנה: ט פי׳ אלהים בגימ׳ זה דיין כלומר שהוא מדת הדין: י לא לעיות אלהים דכין כך ובין כך אלהים היא אבל קבלת הגזירות בשורשות כינוי אלהיכם תלוי בתנאי שלולא שפדאם מבית עבדים לא נתחייבו לקבל הגזירות כמו שאר אומות: כ כי לפי טעם ראשון קשה והא כתיב נמי להיות לכם לאלהים שמשמע שעל כרחכם אני אמלוך עליכם, לכן אמר ד"א כו׳. ולפי ד"א קשה לא הל"ל רק אני ה׳ דהא גבי מכת בכורות לא כתיב כ"א וה׳ הכה וגו׳ אלהים דכתיב בקרא נ"ל, לכן לריך גם לטעם הראשון על כרחכם כו׳: ל פרש"י לבע הדומה לתכלת והמנא אמר פתיל תכלת ותכלת היא לבוע בדם חלזון ולאצריך קרא לעבור עליו מפעת תליים כמו שכתבו התוס׳ (ב"מ דף סא): מ הטעם כדפרש"י בחולין (דף ה׳) דהעובד ע"א כופר בהקב"ה וסמחלל את השבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית עכ"ל. וכן כתבו תוספות בסנהדרין (דף עח): נ פי׳ שיתן ציצית על כל חמש כנפות אבל כד׳ כנפות חייב להטיל ציצית אף שהיא בעלת ה׳ כנפות דבכלל מאתים מנה איתא דכ"ע דס"ל הכי. ולא כהרא"ם שפירש שפטור לגמרי בעלת ה׳ ורש"י הביא דברי רבי משה הדרשן וליה לא ס"ל כר"מ הדרשן וק"ל. כ"ל. (כת"י) ה"פ בתחלה רשם הרב על כנפי האמור פה ונתן טעם למה דוקא על הכנף ואח"כ רשם על ארבע כנפות האמור בפ׳ כי תצא ופי׳ בו ולא בעלת ג׳ כו׳ ע"ש: ס וא"ת והא בפ׳ בשלח פרש"י שאמרו שירה ביום שביעי של פסח. וי"ל שהוא סובר שהלילה הולך אחר היום שעבר כמו קרבנות שכתוב ביום זבחכם יאכל והנותר ממנו עד הבוקר באש ישרף ולמה לריך לשרוף בבוקר שהרי אף מיד בלילה הוא מתחייב לשרוף שהרי כתיב ביום זבחכם יאכל אלא ודאי שגם בלילה הוא מותר לאכול שהלילה הולך אחר יום שעבר, והתחלת יציאה נחשבת מיד ששחטו הפסח וצלאו ואכלו אותו ומהתחלת היציאה יהיה שמנה ימים ומהתחלה האמיתית שהיה ביום ט"ו שהיה יציאה האמיתית יהיה שבעה שהרי ביום השביעי חוץ מזו הלילה אמרו שירה ורבי משה הדרשן כמי ס"ל הכי ודלא כהרא"ם שפי׳ כי אלה הדברים האמורים פה הם דברי ר"מ הדרשן אבל רש"י ז"ל לא ס"ל הכי, (וע׳ בנק"י) כי שם סותר דברי הרא"ס ואמר שאלה הם דברי הרב ולא דברי ר"מ הדרשן רק מ"ש למה נסמכה פרשת מקושש כו׳ הם דברי ר"מ הדרשן ולא יותר:

רבינו בחיי

אלא כדי לענבן וכן אם נתמעטו זוויות הבגד שבין מקום קביעות החוטין ובין סוף האריג אפילו לא נשתייר מן האריג אלא כל שהוא כשר, אבל אם נפסק אפילו חוט אחד מעקרו הרי זו פסולה, ולוקח אחד מן החוטין וכורך אותו על שאר החוטין עד שלישן וזהו הנקרא גדיל. ומניח שני שלישי ענף פנוי והקפת החוט שלש פעמים על שאר החוטין נקרא חוליא והפוחת לא יפחות משבעה חוליות בכל כנף והמוסיף לא יוסיף על י"ג כנגד שבעה רקיעים וששה אוירין שביניהם ועל שם שהתכלת דומה לים והים דומה לרקיע אנו מדמים סדוריו לסדורי הרקיע כדי לזכרנו לטובה:

עניני ציצית

עצמו על תאותיו, וירחיק עצמו שלא יתור אחרי מראית עיניו ואחרי שרירות לבו, כי ימאס כל חמודי תבל ותענוגי הגוף, ואך אל הצלחת הנשמה יביט ויזכור כל מצות ה׳ לעשותם ולקיימם ואף ממותר לו ירחיק עצמו ויכניס בלבו אהבת הקב"ה ויהיה קדוש בתכלית הקדושה עד שתתחבר נשמתו בגנזי מרומים והיתה צרורה בצרור החיים. תחת כסא כבודו יתברך להתענג מזיו שכינתו עדי עד:

דעת זקנים מבעלי התוספות

כתיב לציצית והלמ"ד מלמד השלש יודי"ן שמסרות. ועוד שמעתי שיש שעושין חוליות וכריכות עד שעולין כל החוליות והכריכות והחוטין והקשרים מן כל ארבע ציציות תרי"ג. ושיעור החוליא שיהו בפרק התכלת כדי שיכרוך וישנה וישלש וכל הפוחת לא יפחות מז׳ כנגד שבעה רקיעים והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה כנגד שבעה רקיעים וששה אוירים שביניהם: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. כדאמר מר ליבא ועינא תרי סרסורי דחטאה:

מוסרי של"ה והגהות

וזאת הפ׳ יש להתעורר עד היכן העונש של מוציא דבה גורם רעה לעצמו וגורם רעה לכל העולם כמו המרגלים שגרמו רעה גדולה לכל ישראל, ורעה גדולה שבגדולות לעצמם ואחז"ל מה אלו שלא הוציאו לעז אלא על עצים ואבנים שאמרו ארץ אוכלת יושביה כך המוציא דבה

הפטרת שלח יהושע סימן ב׳

א וַיִּשְׁלַ֣ח יְהוֹשֻֽׁעַ־בִּן־נ֠וּן מִן־הַשִּׁטִּ֞ים שְׁנַֽיִם־אֲנָשִׁ֤ים מְרַגְּלִים֙ חֶ֣רֶשׁ לֵאמֹ֔ר לְכ֛וּ רְא֥וּ אֶת־הָאָ֖רֶץ וְאֶת־יְרִיח֑וֹ

רד"ק

(א) שנים אנשים. פי׳ אנשים טובים ולא כאותן שהלכו בשליחות משה: חרש לאמר. הזהירם שילכו בשתיקה הולכים כחרשים שלא

נחל קדומים

אפשר לתת טעם למצות ציצית שיהיה בבגד אך הוא להורות דע"י מצות ציצית ששקולה כתרי"ג משלים בגד הרוחני וזה טעם הדין דהוא חובת גברא ולא חובת מנא דחובת גברא להשלים תרי"ג מצות לעשות מלבוש רוחני:

רמב"ן

(מ) וטעם. הזכרון הזה שיהיה בציצית לכל המצות כתב רש"י מפני המנין של ציצית בגימטריא שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג ולא הבינותי זה שהציצית בתורה חסר יו"ד ואין מנינם אלא חמש מאות ותשעים ועוד שהחוטין לדעת בית הלל אינם אלא שלשה והקשרים מן התורה אינם אלא שנים כמו שאמרו שמע מינה קשר העליון דאורייתא דאי סלקא דעתך לאו דאורייתא כלאים בציצית דשרא רחמנא למה לי הא קיימא לן התוכף תכיפה אחת אינו חיבור, אבל הזכרון הוא בחוט התכלת שרומז למדה הכוללת הכל שהיא בכל והיא תכלית הכל ולכן

תוספות אנ"ד

המג"ן ז"ל: (מ) למען תזכרו. כפל הזכירות כנגד ציצית לבן וציצית תכלת. אי נמי הראשון לשמירת והצלת מצות לא תעשה. וזה כנגד מצות עשה שתסייע מצות עשה לשמרם וכן כפל אני ה׳ אלהיכם. והנה סברת הרמב"ם ז"ל שבעה חוטי לבן ואחד תכלת. וסברת הרא"ש ז"ל בתשובה ארבע חוטי לבן וארבע חוטי תכלת. והנכון סברת הראב"ד ז"ל ששה חוטי לבן ושני חוטי תכלת. פתיל תכלת. ואפשר עוד לומר בכפל הזכירות דהזכירה ראשונה מדרגת יראה והשנית מדרגה עליונה. והייתם קדושים לאלהיכם. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי זלה"ה בפירושו כ"י:

מסורת הקריאה

מן י"ח מלין דלא מפקין. וסי׳ במס"ר: בה. הבי"ת רפה: (מא) אני. נמסר עליו ב׳ ר"פ בטעם ובתורה. ור"ל ב׳ ראשי פסוקים במלת אני ושניהם בטעם גרשיים ובתורה. וסי׳ א׳ דין, ב׳ ויקרא כ"ו י"ג:

הפטרת שלח

וילכו ויבאו בית־אשה זונה ושמה רחב וישכבו־
שמה׃ ב ויאמר למלך יריחו לאמר הנה אנשים באו
הנה הלילה מבני ישראל לחפר את־הארץ׃ ג וישלח
מלך יריחו אל־רחב לאמר הוציאי האנשים הבאים
אליך אשר־באו לביתך כי לחפר את־כל־הארץ
באו׃ ד ותקח האשה את־שני האנשים ותצפנו
ותאמר כן באו אלי האנשים ולא ידעתי מאין
המה׃ ה ויהי השער לסגור בחשך והאנשים
יצאו לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו
מהר אחריהם כי תשיגום׃ ו והיא העלתם הגגה
ותטמנם בפשתי העץ הערכות לה על־הגג׃
ז והאנשים רדפו אחריהם דרך הירדן על המעברות
והשער סגרו אחרי כאשר יצאו הרדפים אחריהם׃
ח והמה טרם ישכבון והיא עלתה עליהם על־הגג׃
ט ותאמר אל־האנשים ידעתי כי־נתן יהוה לכם
את־הארץ וכי־נפלה אימתכם עלינו וכי נמגו כל־
ישבי הארץ מפניכם׃ י כי שמענו את אשר־
הוביש יהוה את־מי ים־סוף מפניכם בצאתכם
ממצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמרי אשר
בעבר הירדן לסיחן ולעוג אשר החרמתם אותם׃
יא ונשמע וימס לבבנו ולא־קמה עוד רוח באיש
מפניכם כי יהוה אלהיכם הוא אלהים בשמים
ממעל ועל־הארץ מתחת׃ יב ועתה השבעו־נא לי
ביהוה כי־עשיתי עמכם חסד ועשיתם גם־אתם
עם־בית אבי חסד ונתתם לי אות אמת׃ יג והחיתם
את־אבי ואת־אמי ואת־אחי ואת־אחותי ואת כל־
אשר להם והצלתם את־נפשתינו ממות׃ יד ויאמרו
לה האנשים נפשנו תחתיכם למות אם לא תגידו
את־דברנו זה והיה בתת יהוה לנו את־הארץ

°אחיותי קרי

רד"ק

ירגישו בהם, כמו ויתחרשו כל הלילה. ות"י ברז למימר ר"ל בסתר שלהם כי לא רצה שידעו כל ישראל כדי שלא יפחדו בשלחו מרגלים. והוא לא שלחם אלא לפי שידע שיצליחו בשליחותם וירחיבו לב ישראל בבשורות טובות. ובדרש חרש כמו חרס שטעינם קדרות כדי שיראו קדרים ולא ירגישו בהם. מהם אמרו כלי נגרות היה בידם, כד"א מעשה חרש אבן. ומהם פי' כמשמעו ופשוטו אמר להם יהושע עשו עצמכם כחרשים ועמדו על רזיהם: את הארץ וגו'. הארץ בכלל ואת יריחו בפרט לפי שהיתה עיר גדולה: זונה. כמשמעה או מוכרת מזון, כמו שת"י פונדקיתא והוא כמשקל טובה וחמאת דעת יונתן זונה ממש כי כן דרכו במקומות לתרגם זונה פונדקית וכן שתים נשים זונות פונדקין ואע"פ שתרגם מקלחן נפקת ברא ודעתו לפי שהזונה כפונדקיתא שמפקרת עצמה לכל: וישכבו שמה. להודיע כי לא היו שם אלא לילה אחד ובאותו לילה יצאו משם: (ב) ויאמר. בפת"ח המ"ם כמו תשבר ותשכב ותעצר המגפה, והדומים להם: (ג) לחפור. כמו לחור כי החפר מחפש דבר: (ד) ותקח האשה. כבר לקחה אותם והסתירם טרם הכנסו שלוחי המלך לביתה כשהרגישה שנודע הדבר למלך: ותצפנו. כל אחד לבדו כדי שלא יכירו מקומם אם יעלו לגג. ובדרש אלו שני המרגלים היו כלב ופנחס ועמד לפניהם פנחס ולא הכירוהו ולא ראוהו לפי שהיה מלאך ואמר ותצפנו על כלב לבדו: (ה) ויהי השער לסגור. עומד לסגור שחשך היום: (ו) והיא העלתם הגגה ותטמנם. כבר אמר למעלה ותצפנו ועתה אמר ותטמנם להודיע איך טמנה אותם: בפשתי העץ ר"ל שהיו עדיין הפשתן בגבעוליהם והעלתם הגגה ליבשם והטמינה אותם בתוכם ופשתי העץ כמו עזי שבתים וכן שני תולעת תולעת שני: הערוכות. הפשתים ל' נקבות האחת פשתה והרבים פשתים כמו מן חטה חטים והיו ערוכות לה על הגג ליבשם: (ז) והאנשים רדפו אחריהם. לפי מחשבתם: על. כמו עד וכן וירכבו על לדון וכן ינהגנו על מות כמו עד מות כי הוא שתי מלות: המעברות. בשוא הבית מגזרת מעבר נהרי ואם לא נמצא המעברות נקמצו בקמץ הבית מגזרת מעבר בקמץ: סגרו המרגלים או אנשי העיר והוא הנכון כי הם לא ירדו מהגג מפחדם להם ושם שכבו להם: אחרי וגו' איננו תוספת ביאור אלא אם היה אומר אחרי אשר יצאו ידמה אחר זמן והם לא אחרו לסגור השער מפחדם להם ואם היה אומר כאשר יצאו ולא אמר אחרי ידמה כי תכף לאתם מן השער סגרו ואם היו עושין כן היו מרגישים הרודפים כי המרגלים נחבאים שם אלא כשהרחיקו האנשים מהשער עד שלא ירגישו בסגירת השער סגרוהו וזה טעם אחרי כאשר: (ח) והמה טרם ישכבון. טרם שישנו: עלתה עליהם, כמו אליהם כמו וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו. ודברתי על הנביאים כמו אל הנביאים. ורבים כהם כמו שכתבנו בספר מכלל: (יא) ונשמע וימס לבבנו ולא קמה. כי האדם המפחד כאלו נפלה רוחו כדרך אל יפול לב אדם עליו וי"ת ולא קמה ולא אשתארת: (יב) כי עשיתי עמכם חסד החסד הוא הטובה שיעשה אדם עם אחר שאין לו גמול עליו והיא עשתה עמהם חסד בהחביאה אותם כי הם לא גמלוה טובה עד הנה לפיכך אמרה להם ועשיתם גם אתם עם בית אבי חסד ולא אמרה עמי כי בהחיותם אותה הוא אמת ומוטב עליהם כי היא החייתה אותם ובהחיותם בית אביה היא חסד לפי' אמרו לה הם גם כן ועשינו עמך חסד ואמת אמת להחיותם וחסד להחיות בית אביה: אות אמת. האות שתתנו לי שתקיימו אותו ולא תכזבו בי: (יד) נפשינו תחתיכם למות. אנו נמסור עצמינו תחתיכם למות למי שירצה להמית אתכם: תגידו. הראשון בוי"ו כנגדם וכנגד בית אביה כי א"א שלא היה שם עמה מבית אביה כי לא היתה יושבת יחידה או אפשר שאמרו כנגד בית אביה ואע"פ שלא היו שם כמו שאמרו ג"כ נפשנו תחתיכם למות והשני תגידי ביו"ד כנגדה והספ' דודי ומה היה דבר זה שאמרו לה שלא תגיד לא אמרו על דבר היותם שם בביתה שלא תגדו אותה שתגלה אותם בלאתם מבית שסרי כשתם עליהם לשלוחי המלך אבל לאחר זמן כשבאו

מסורת הקריאה

הפטרת שלח

(א) חרש. בשי"ן ימנית, ונמסר עליו ב' מלעיל בתרי לישני וגלל. ר"ל ב' כתיב בשני סגולין והטעם מלעיל ובשני לישנא, א' דין הוא מלישן חרש שאינו שומע, ב' חרש וגלל (ד"ה א' ט' ט"ו) שהוא שם אדם, ותרווייהו בשי"ן ימנית: ויבאו. הנגינה בבי"ת: (ב) אנשים, הנגינה בשי"ן: (ג) הוציאי. הנגינה בצד"י, ונמסר עליו לית בטעם מלעיל. ר"ל לית עוד מלעיל. כי כל שארא מלרע זולת דין מלעיל: (ה) יצאו. הצד"י בקמץ, ונמסר יצאו ח' קמצין וסי' א' ויהי השער לסגור, דין. ב' ויאמר שאול אל ה' (ש"א י"ד מ"א) ג' ד' ויאמר אם לשלום יצאו ב' בפסוק (שם כ' י"ח) ה' שמעו זאת בית יעקב (ישעיה מ"ח א') ו' וידרכו את לשונם (ירמיה ט' ב') ז' מהאשיצאו (יחזקאל ט"ו ז') ח' באמר להם עם ה' אלה (שם ל"ו כ'): (ו) העלתם, נמסר עליו לית ומלעיל. ר"ל הטעם מלעיל בלמ"ד והתי"ו בפתח: (ז) המעברות, הבי"ת בשוא: סגרו. הגימל בקמץ בזקף, ונמסר עליו ב', והשני הוא ואת הדלת סגרו (בראשית י"ט י'): (יא) קמה, מלעיל: (יג) אחותי, אחיותי קרי: (יד) ויאמרו, מלעיל הטעם ביו"ד: עמך, נמסר עליו שופטים ועשינו עמך חסד, פי' כאן כתיב ועשינו עמך המ"ם בקמץ. ובשופטים כתיב ועשינו עמך חסד, המ"ם בשוא (א' כ"ד) וחד פסוק סימן ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה, ר"ל דשם כתיב הראשון המ"ם בקמץ והשני בשוא, אף כאן דיהושע שהוא ראשון בקמץ ודשופטים שהוא השני בשוא: (טו) לכו, הלמ"ד בצירי ומלעיל: (יט) והיה, בטעם פזר, ונמסר במס"ג י"ג בטעם פזר, ועי' מש"כ דברים כ"ט י"ח, ובמס"ק כאן נמסר י"ב בטעם פזר, וצ"ל דזה איננו מן המנין דכתב הרוו"ה שבכ"י והיה ברביע: ומסורות חלוקות הן, אתך: התי"ו בקמץ: (כא) כן, הכ"ף בסגול: (כב) וישבו, הטעם ביו"ד: שבו, מלעיל:

מוסרי של"ה והגהות

על חבירו עאכו"כ וכו'. (אח"י ובזהר הקדוש הוא מבואר שגורם שהפ' יעלה למעלה לקטרג וע' בראשית חכמה, מאי"ן):

וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה. איתא בתנחומא והובא בילקוט נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' וגו' ע"כ. וז"ל ראשית חכמה וכן הוא אומר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות יובן במ"ש בר"מ והובא בפ' נשא וז"ל וכל מאן דמקיים פקודא חד כדקא יאות כאילו מקיים רמ"ח פקודין דעשה דליה פקודא דלאו איהו כלילא מכלהו רמ"ח ע"כ. והנה מהקיום נדע העונש של העובר כי העובר על מצוה א' כאלו עובר על כולם והיינו כי תשגו ולא תעשו את כל המצות עכ"ל. ראה כמה צריך ליזהר והאדם מועד לעולם בין ער בין ישן בין שוגג בין מזיד. והמשכילים הנזהרים יקויים בהם והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד:

צוארי שלל

(א) מן השיטים שנים אנשים מרגלים. אמרו רז"ל במדבר רבה

רמב"ן

אמר וזכרתם את כל שהיא מצות השם וזהו שאמרו מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו' והדמיון בשם גם הגוון תכלית המראות כי ברחוקם ראו כולם בגוון ההוא ולפיכך נקרא תכלה ואמר ולא תתורו אחרי לבבכם להזהיר ממנה שלא יטעו בה וזה הוא שדרשו רבותינו אחרי לבבכם זו המינות אשר אתם זונים זו ע"ג שלא יהרהרו מן התכלת במינות או בע"ג אבל יהיה לכם הכל לציצית וראיתם אותו וזכרתם ואמרו ואחרי עיניכם זו זנות כענין שכתוב ואנכי היודע ועד נאם ה' והמשכיל יבין ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנא בפסוק ויתרון ארץ בכל הוא ומאי ניהו ארץ דנחצבה ממנו שמים והוא כסאו של הקב"ה והיא אבן יקרה והיא ים החכמה וכנגדה תכלת בטלית ציצית דאמר רבי מאיר מה נשתנה תכלת וכו':

סדר היום שהיו פנחס וכלב. ואפשר כי להיות ששלחם מן השיטים מקום זנות וכן השטים גימטרי' השטן לירחו אשר בפתח השער רחב אשה זונה אשר כל האומר רחב מיד נקרי' וכמו שפירש מהרש"א זונה ושמ"ה רחב שהיתה מזנה בשמה. לכן בחר לו יהושע שנים אנשים צדיקים שעמדו בנסיון וזכותם רב מאד פנחס במעשה זמרי שפנחס נסתכן ומסר עצמו ותעצר המגפה וכלב עקב היתה רוח אחרת אתו מושבח ויומד מפי הגבורה אשר כח בהם לעמוד וכן הוות להו דלא סגי שניצולו אלא שגיירו לרחב:

דע שבכ"י העתיקים אין מחברים חקת ובלק אלא קוראים פרשת קרח וחצי חקת עד „ויסעו מקדש" ושבת שניה מן ויסעו מקדש עד סוף בלק. וכן הוא במדרש הגדול ובכל מדרשי ולקוטי יהודי תימן העתיקים.

וכך סדר חלוקתם

א עד והמגפה נעצרה.
ב עד ויראו ויקחו איש מטהו.
ג עד והזר הקרב יומת.
ד עד בתוך בני ישראל.
ה עד לא תחללו ולא תמותו.
ו עד תטמא עד הערב.
ז עד ויט ישראל מעליו.

ולמנחת שבת ושני וחמישי מתחילין ויסעו מקדש וסימן הקריאה דד"ג.

וחלוקתן לשבת שניה

א עד ונשקפה על פני הישימון.
ב עד מעבר לירדן יריחו.
ג עד אדבר אליך אתו תעשה.
ד עד וילך בלעם עם שרי בלק.
ה עד בפי אותו אשמור לדבר.
ו עד ידבר ה' אתו אעשה.
ז עד ארבעה ועשרים אלף.

ועשינו עמך חסד ואמת: טו ותורדם בחבל בעד
החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת:
טז ותאמר להם ההרה לכו פן־יפגעו בכם הרדפים
ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרדפים
ואחר תלכו לדרככם: יז ויאמרו אליה האנשים
נקים אנחנו משבעתך הזה אשר השבעתנו:
יח הנה אנחנו באים בארץ את־תקות חוט השני
הזה תקשרי בחלון אשר הורדתנו בו ואת־אביך
ואת־אמך ואת־אחיך ואת כל־בית אביך תאספי
אליך הביתה: יט והיה כל אשר־יצא מדלתי ביתך
החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכל אשר יהיה
אתך בבית דמו בראשנו אם־יד תהיה־בו:
כ ואם־תגידי את־דברנו זה והיינו נקים משבעתך
אשר השבעתנו: כא ותאמר כדבריכם כן־הוא
ותשלחם וילכו ותקשר את־תקות השני בחלון:
כב וילכו ויבאו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד־
שבו הרדפים ויבקשו הרדפים בכל־הדרך ולא
מצאו: כג וישבו שני האנשים וירדו מההר ויעברו
ויבאו אל־יהושע בן־נון ויספרו־לו את כל־המצאות
אותם: כד ויאמרו אל־יהושע כי־נתן יהוה בידנו
את־כל־הארץ וגם־נמגו כל־ישבי הארץ מפנינו:

רד"ק

ישראל על העיר אי אפשר שלא נגלה הדבר כיון שאספה בית אביה לביתה אלא מה אמרו לה שלא תגיד דבר האות שהיה להם עמה שאם תגיד יעשו ג"כ האחרים שהיה להם בית בחומה להנצל והם יעשו כדבר זה: (טו) ותורידם בחבל. כדי שלא ירגישו השכנים אם יצאו דרך שער ביתה אם תפתח אותם בעוד לילה אחרי אשר סגרו אותו ולפיכך הורידה אותם בחבל דרך החלון וזה היה כשכלתה לדבר עמהם או אחר שישנו מעט: ובחומה היא יושבת. אע"פ שהיה לה בית בחומה היה אפשר שהיה עיקר ישיבתה בתוך העיר לפיכך אמר ובחומה היא יושבת: (טז) ונחבתם שמה. חסר אל"ף נחבא או פרשו חבה בה"א כי נגלאו בשורש הזה בה"א: שלשת ימים. ארז"ל מגיד ששרתה רוח הקדש על רחב שישובו לסוף שלשת ימים. שאילו לא שרתה עליה רוח הקדש מאין היא יודעת שעתידין לחזור לסוף שלשת ימים, ועל דרך הפשט כי מדרך הסברא אמרה זה כי מיריחו עד הירדן יום אחד או יותר מעט ותחשב כי בין הליכתם ושובם וחפירתם והפושם בכל הדרך יהיו שלשת ימים: שוב. בחולם: (יז) נקים אנחנו. פי' בתנאי זה: הנה אנחנו באים. כלומר הרי אנו תולין הדבר בך לעשות האות הזה ונקים אנחנו חסר יו"ד הרבים מהמכתב והיו"ד הכתוב למ"ד הפעל ונדגשה כמו יו"ד עניים והם בשקל נחתים שעפים: משבועתך הזה. פי' מדבר שבועתך זה, ואע"פ שלא ספר הכתוב שנשבעו לה כיון שאמרה להם השבעו נא לי נראה שנשבעו לה כשאמרו לה נפשנו תחתיכם למות או השבעו נא לי בה' היא השבועה שהשביעה אותם והם קבלו השבועה כי אמרו לה נפשנו תחתיכם למות והדבר הסוף היא קבלת שבועה: השבעתנו. בקמ"ץ השי"ן ומשפטו בחיר"ק, וי"א כי מפני ההפסק נתחלפה התנועה ואחר שירדו אמרו לה זה ושנו התנאי ונתנו לה אות: (יח) את תקות חוט השני. פי' קו שזור ועשוי מחוטי שני, וי"ת תורא דחוט זהוריתא, ותרגם שפה לפיו סביב תורא יהא מקף לפומיה, א"כ לפי דעתו פי' תקות חוט השני שפת בגד אדום ואמרו הזה שראו אותו בבית ערם שידו, ומה שאמרו תקשרי בחלון בעת כבוש העיר. ויש פותרין תקות כמו ויכלו באפס תקוה ל' קו וחבל: הורדתנו. בא התי"ו בצרי במקום חירק כי יבאו זה במקום זה כמו יפעיל ויפעל: (יט) דמו בראשו. הוא נתחייב בדמו שלא שמר עצמו: (כא) ותשלחם. בדבור כלומר אמרה להם לכו לשלום: ותקשר. לא קשרה אותו עתה אחר שילאו אלא סיפר הכתוב כי כן עשתה כמו שלוו אותה שקשרה התקות בחלון בעת כבוש העיר: (כג) וישובו. שבו אל הדרך כי כבר היו נחבאים בהר מפני הרודפים ובסוף שלשה ימים יצאו מן המחבוא ושבו נהם אל הדרך ללכת לדרכם: (כד) ויאמרו אל יהושע כי נתן ה'. זהו סוף דבריהם ממה שספרו לו, כי מלת כי הוא טעם אל הקודם:

דג"ג למנחת שבת ובה"ה

במדבר טז קרח

טז א ויקח קרח בן־יצהר בן־קהת
בן־לוי ודתן ואבירם בני אליאב

ת"א ויקח קרח בן יצהר. סנהדרין קט:

תרגום אונקלוס

א. ואתפליג קרח. בר יצהר בר קהת בר לוי. ודתן ואבירם. בני אליאב.

תפסיר הרס"ג

(א) פתקדם קרח. אבן יצהר אבן קהת אבן לוי. ודתן ואבירם. אבני אליאב. ואון אבן פלת מן בני

נוה שלום

(א) ויקח, פתקדם, לשון קריבה והגשה

אבן עזרא

(א) ויקח קרח. זה הדבר היה במדבר סיני כאשר נתחלפו הבכורים ונבדלו הלוים כי חשבו ישראל שמשה אדונינו עשה מדעתו לתת גדולה לאחיו גם לבני קהת שהם קרובים אליו ולכל בני לוי שהם ממשפחתו והלוים קשרו עליו בעבור היותם נתונים לאהרן

רשב"ם

(א) ויקח קרח, כמו ויקח את שרי אשתו ואת לוט, אף כאן ויקח קרח ודתן ואבירם, אנשים הרבה עד שקמו עמהם לפני משה חמשים ומאתים:

בעל הטורים

(א) ויקח קרח. סמך מחלוקת קרח לפרשת ציצית, שטל מנין ציצית חלק על משה: ויקח קרח. בגימ' זה במקח רע. עושר שמור לבעליו לרעתו, בגימ' עשרו של קרח לרעתו היה לו:

שפתי חכמים

א דק"ל למה אמר ל' ויקח. ולפי שפרש"י בפ' בראשית ואני לא באתי לפרש רק פשוטו של מקרא ולא ע"פ המדרש, לכך פי' רש"י כאן פרשה זו יפה נדרשת כו' שהוא קרוב לפשוטו, לכך

רש"י

(א) ויקח קרח. פרשה זו יפה נדרשת א במדרש רבי תנחומא: ויקח קרח. לקח את עצמו לצד א' להיות

נחל קדומים

א (א) ויקח וגו'. אפשר במ"ש רז"ל דאמר קרח אני בן יצהר דהשמן צף למעלה על הכל וז"ש ויקח קרח לקח בדעתו שהוא בן יצהר שהוא דומה לשמן והשמן הוא עליון על כל המשקין ולו יאתה הגדולה והכבוד. אבל לא ראה שהוא בן קהת שיקהו שיניו ושיני מולידיו בן לוי שיהיה לו לויה בגיהנם כמו שאמרו רז"ל פ' חלק וזה טעות כפול דאעיקרא מה בידו יקח אם אביו הוא שמן והן לו יהי הי"ל לראות בן קהת ולחוש שיקהו שיניו. א"נ בא בטענה במשז"ל דעמרם הבכור נטלו ב' בניו גדולה וא"כ הנשיאות היה ראוי לו שהוא בן יצהר. וטח מראות עיניו שהוא בן קהת מטועני הארון. וגרשון הבכור לא היה לו ולא ראה בן לוי שלוי נתקדש וראובן ושמעון לא נתקדשו. וזו תוכח"ת מגולה כי הכל בידו יתברך ולמאן דיצבי ויתנינה וכל דרכיו משפטים ישרים:

מרפא לשון

א) ויקח, ואתפליג. תרגמו לפי ענינו וכלשון חז"ל זו מחלוקת קרח וכל עדתו ולזה תרגמו בל' נפעל כדרך ל' רז"ל פליגי ביה תרי אמוראי, ורבנן פליגי עליה, ויש ליתן לו אסמכתא בל' המקרא

חומת אנ"ך

(א) ויקח קרח. פירש רבינו האר"י ז"ל שהיה לקרח ש"ת ניצוצי' רעות שהבל כמנין קרח ולקח חלק רע של קין וז"ש שלקח מקח רע לעצמו זהו תורף דבריו בקיצור נמרץ ואפשר שקרח ר"ת חלק רע קין וז"ש ויקח קרח ויקח חלק רע קין. ועפ"ז אפשר לרמוז במאמרם ז"ל בש"ר פרק ל"ג נבחר שם מעושר רב נבחר שמו של משה מעושרו של קרח מכסף ומזהב חן טוב ואפשר כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל כי הבל גימטריא ל"ז שעיקרו ל"ז ניצוצי' טובו'. וש"ת ניצוצי' רעות לקח קרח גימט' ש"ת. והטוב שנהם לקח משה ותוקנו' וכן הבל שת גימט' משה עכ"ד וז"ש נבחר שם נבחר שמו של משה שהיה נבחר ומבורר כי טוב ל"ז ש"ת גימט' משה והוא בעלם נבחר שם. יותר מעושרו של קרח שהיה בחינת הרע של ש"ת ניצוצי' ולקח חלק הרע של קין והיה לו עושר שלקח מקין והבל ובשתים לא עלתה לו כי היו בחינו' הרע. ועוד אפשר לומר בסגנון אחר כמ"ש הרב ש"ד על התורה דפרעה היה קין ומשה הבל ונתחייב על לאבו ועל התאומה כל הון ביתו ולזה זכו ישראל לביזת מצרים זהו תורף דבריו בקנ"ר אמיץ. וידוע מ"ש בזוהר הקדוש שגם זה הבל והוא בשגם הוא בשר בשגם גימט' משה וז"ש נבחר שם משה שהוא הבל שזכה מן הדין בכל ממון פרעה. ולפי קדושת חסידותו נתעסק בארונו של יוסף ולא לקח כלום

וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ

תרגום אונקלוס: וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן: ב וְקָמוּ לְאַפֵּי מֹשֶׁה.

תפסיר הרס"ג: ראובן: (ב) פוקפו אמאם מוסי.

בעל הטורים (ב) ויקמו. בגימ' לחלק חמשים ומאתים, כ"ל רשעים ידעך:

רש"י

נחלק מתוך העדה ב לעורר על הכהונה, וזהו שתרגם אונקלוס ואתפלג נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת וכן (איוב טו) מה יקחך לבך. לוקח אותך להפליגך משאר בני אדם. ד"א ויקח קרח ג משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים כמו שנאמר (במדבר כ) קח את אהרן (הושע יד) קחו עמכם דברים: בן יצהר בן קהת בן לוי. ולא הזכיר בן יעקב, שבקש רחמים על עצמו ד שלא יזכר שמו במחלוקתם שנאמר (בראשית מט) ובקהלם אל תחד כבודי, והיכן נזכר שמו ה על קרח בהתיחסם על הדוכן בדברי הימים שנאמר (ד"ה א ו) בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל (תנחומא): ודתן ואבירם. בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה ו שכן לקהת ובניו החונים תימנה נשתתפו עם קרח במחלקותו ז אוי לרשע אוי לשכנו. ומה ראה קרח לחלוק עם משה ח נתקנא על נשיאותו ט של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת ע"פ הדבור. אמר קרח אחי אבא ארבעה היו שנאמר (שמות ו) ובני קהת וגו' עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה אחד מלך ואחד כהן גדול מי ראוי ליטול את השניה לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם הריני חולק עליו ומבטל את דבריו מה עשה עמד וכנס ר"נ ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכניו והם אליצור בן שדיאור וחביריו, וכיוצא בו שנאמר נשיאי עדה קריאי מועד ולהלן הוא אומר (במדבר א) אלה קרואי העדה י והלבישן טליתות שכולן תכלת באו

שפתי חכמים

הפרש אותו ע"פ המדרש ולא נצטרך לפרשו לפי פשוטו: ב פי' לקיחה זו מחשביית הוא והלב הוא הפועל וקרח הוא הפעול א"כ ויקח הוא כמו ויוקח כדעת המתרגם ואתפלג: ג דלטעם הראשון קשה שיפרש ויקח לי ויוקח, ל"פ ד"א. ולפי ד"א קשה דלא פי' בקרא את מי לקח כמו גבי משה דכתיב קח את אהרן ל"פ גם טעם ראשון: ד ר"ל למה לא מייחסו ג"כ אחר יעקב, ומתרץ יעקב ביקש כו': ה כלומר היכן נזכר שמו של יעקב אבינו על קרח עד שנצטרך לתת טעם פה על שלא הוזכר שמו והלא אין דרך כל המתייחסים לעלות אלא עד השבט בלבד. כתב הרא"ם אך קשה לפי המדרש שדרשו בסודם אל תבא נפשי אלו המרגלים וכן מה שפרש"י בפ' ויחי גבי בסודם אל תבא נפשי זה מעשה זמרי שנא' בו זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני ולא אמר בן יעקב היכן נזכר שמו על זמרי עד שנצטרך לתת טעם על מה שלא הוזכר שמו של יעקב על זמרי כו', והניח הדבר בצ"ע. ע' במה שכתבתי בפ' ויחי תירוץ על קושיית הרא"ם: ו ר"ל היאך באו דתן ואבירם לבני קהת להשתתף עם קרח שעורר על הכהונה שהרי הם לאו לוים ולאו בכורים נינהו דכתיב נמואל דתן ואבירם ואם באים לחלוק על הכהונה בשביל נמואל אחיהם שהיה בכור רחוק הוא שיכנסו לחלוק בשביל אחיהם ונמואל עצמו שבעבורו המחלוקת לא נזכר בקרא שהיה מעורר: ז (מהרש"ל) ומא"ז קבלתי דה"פ כי אמר בתחלה יעקב ביקש רחמים כו' וא"כ קשה דתן ואבירם שייחסם עד ראובן ולא אמר בן יעקב ולא מצינו שביקש יעקב על ראובן שלא יתייחסו בניו אחריו במחלוקתו של קרח, ע"כ פי' אוי לרשע כו' וממילא הם בכלל, ודו"ק ע"כ: ח פי' אע"פ שקרח חשד את משה שכל מעשיו שעשה הכל מפי עצמו מ"מ לא ה"ל לחלוק על הכהונה שהרי אהרן בדין הוא קודם לו להיותו בן עמרם הבכור, הרא"ם. וא"ת ולמה לא פי' זה על הקרא ואיך תלה קושיא זו במה שפי' לעיל. וי"ל בשלמא קודם שפירש לעיל על דתן ואבירם לא היה יכול להקשות מה ראה כו' לפי שגם הוא רצה להיות כהן אבל עתה שפירש על דתן ואבירם בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם גבי דגלים א"כ ש"מ שזה המחלוקת היה בשנה שניה ליציאת מצרים שהרי הדגלים התחילו בשנה השניה כמו שמבואר בפרשת במדבר, לכך מקשה רש"י מה ראה קרח לחלוק עם משה בשביל הכהונה בשנה שניה למה לא חלק בשנה הראשונה מיד אחר הקמת המשכן, ותירץ רש"י נתקנא על נשיאותו של אליצפן כו' שנתמנה ג"כ בשעת סידור הדגלים וכיון שנכנס במחלוקת רצה לבטל את הכל אף בדבר שאין לו זכות: ט וא"ת ולמה פי' רש"י לעיל לעורר על הכהונה, וי"ל דודאי אם היה נותן משה לקרח הנשיאות ודאי לא היה חולק על הכהונה אבל כיון שנתן הנשיאות לאליצפן בא קרח לחלוק על הכל גם על הכהונה, לכך פי' רש"י הריני חולק עליו ומבטל את כל דבריו. וא"ת למה לא חלק גם על המלכות, וי"ל לפי שבכבר היה עבודה בבכורים לכך נשתתפו עמו הבכורים לבטל דבריו של משה כדי שהם יהיו כהנים אבל על המלכות כלם מסכימים שיהא משה מלך כי בדין הוא שהוציא אותם ממצרים ועוד דלא כלם יהיו מלכים, ולכן לא נשתתפו עמו לחלוק על המלכות: י יש מקשים נ"ל להביא ראיה מהתם דכתי'

אבן עזרא

ולבניו וקשר דתן ואבירם בעבור שהסיר הבכורה מראובן אביהם ונתנה ליוסף אולי חשדוהו בעבור יהושע משרתו גם קרח בכור היה כי כן כתוב. ודגל ראובן חונה בנגב וקרח בנגב המשכן כי הוא מבני קהת ואלה נשיאי העדה היו בכורים והם היו מקריבים את העולות על כן לקחו מחתות והראיה על זה הפירוש מופת המטה שראו כל ישראל כי השם בחר שבט לוי תחת הבכורים על כן כתוב ותכל תלונתם כי התלונה על זה היתה. גם אמר משה כי לא מלבי בעבור שחשדוהו כי מלבו עשה ועוד לא ה' שלחני בשליחות הזה. כי כבר האמינו בו כל ישראל ועוד ראיה גמורה כי כל העדה כלם קדושים וזה רמז לבכורים שהם קדושים כי כן כתוב קדש לי בור והם היו הכהנים הנגשים אל ה' והם עיקר כל העדה: ויקח קרח. אנשים. דרך קצרה כמו חמור לחם ורבים ככה ויאמר רבי יונה כי פירוש

נחל קדומים

ב (ב) ויקמו לפני משה. פירש הרב המו' מורינו ורבינו כמהר"ר משה מזרחי זלה"ה דהדין הוא דלרבו מובהק צריך לקום מלא עיניו וכ"ש מלך ורבן של נביאי משה רבינו ע"ה ולהכעיסו קמו דוקא כשבא אצלם תוך ד"א וז"ש ויקומו לפני משה כלומר מעט אשר היה לפניו כת"ח פשוט עכ"ד. ולפי דבריו אפשר שרמז הכתוב שהיו מבזים אותו להשוות כבוד משה רבינו ע"ה לכבוד הנשיאים וזה רמז ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל וכו' כלומר שסדר ושיעור הקימה היה שוה למשה רבינו ולנשיאים באופן אחד: (ג) ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים וגו'. לקח מכל שבט ושבט כ"ג שהם סנהדרי קטנה לבד משבטו של לוי לפי שעליהם תרעומתו ומחלקותו ואחד עשר פעמים כ"ג הם ר"ן וג' יותר כי דתן ואבירם ואון השלימו המנין לקשר רשעים. בלקוטי גאוני אשכנז קדמונים בפ' רבינו אפרים כ"י משם רבינו אושעיא הלוי זלה"ה. ואחר זמן ראיתי בס' דעת זקנים שנדפס מחדש שכ"כ במנחת יהודה משם ר"מ מקוצי: (ד) נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם. פירש"י הלבישם טליתות שכלן תכלת באו ועמדו לפני משה אמרו לו טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה א"ל חייבת התחילו לשחק אפשר טלית של מין אחר חוט של תכלת פוטרה זו שכולה תכלת לא תפטור עצמה. וזה שנים רבות ראיתי בדרשות הרב עיר וקדיש מהר"ם פאפיראש כ"ץ ז"ל כ"י שפירש משם רבו הרב מהר"ר ישראל אשכנזי ז"ל דשאלה זו היה לבא אל הענין כי כל העדה כלם קדושים ומדוע תתנשאו וכו' והיא על דרך טלית שכלה תכלת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויקח קרח. היתה בחלק ויקח אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו. קרח שעשה קרחה בישראל. ד"א קרח עולם בגימ' שד"ד שסדר ולא שמר מצותיו של הקב"ה: בן יצהר. שהרתיח את העולם כצהרים: בן קהת. שקיהה שיני מולידיו: בן לוי. שעשה לוים לגיהנם. ופריך ולדרוש נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם. ומשני אמר ר' שמואל בר יצחק יעקב ביקש רחמים על עצמו שנאמר ובקהלם אל תחד כבודי. ודתן שעבר על דת. ואבירם שאביר לבו מלעשות תשובה. ואון שישב כל ימיו באנינות: בן פלת. בן שנעשו בו פלאות: בני ראובן. בן שראה והבין. מדרש לפי שהיה ראובן בכור אמר יש לנו חלק בכהונה לפיכך החזיקו במחלוקת גם הם. ואמר רב און בן פלת אשתו הצילתו, אמרה ליה מאי נפקא לך מיניה אי משה רבא את תלמידא אי קרח רבא את תלמידא. אמר לה ומאי איעבד דהואי בעצה ואשתבעי בהדייהו, אמרה ליה ידענא דכלה כנישתא קדישתא היא, שנא' כי כל העדה כלם קדושים. תיב בביתך ואנא מצילנא לך, אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה בביתא, יתבא אבבא וסתרא לשערה, כל דאתא חזאי לה רישא פרוע והדר. אדהכי והכי נבלעו והוא ניצול, וקיימא בנפשה חכמות נשים בנתה ביתה. ואולת בידיה תהרסנו זו אשתו של קרח שהחזיקה יד בעלה במחלוקת, אמרה ליה חזי מאי עביד משה איהו הוה מלכא, לאחוה שוייה כהנא רבא, לבני אחוה שוינהו סגני כהונה, אי אתיא תרומה אמר תהא לכהן, בכורים לכהן, מעשר ראשון נמי דשקליתון אתון אמר חד מן עשרה תהוי לכהנא. ועוד גייז לכו ומזייה שנא' והעבירו תער על כל בשרם ומטלטל לכו כי נפותא שנאמר והנפת אותם תנופה. אמר לה איהו נמי קא עביד הכי, אמרה ליה איהו כיון דרבא הוא וכלה דידיה הוא תמות נפשי עם פלשתים הוא דקאמר. ועוד דקאמר לכו עבידו תכלתא ואי ס"ד

ענין מחלוקת קרח

(א) ויקח קרח בן יצהר בן קהת וגו' הנה עיקר מחלוקתו של קרח היה על משה ואהרן מחמת גדולתן, שני אחים לקחו גדולה לעצמם, זה מלך וזה כהן גדול ומחמת שלא היה יכול לעשות מחלוקת על משה ולהורידו מגדולתו ולומר לכל ישראל שיקחו אותו למלך במקום משה, כי מי ישמע לו, כי יאמרו לו האם גם אתה תוכל לעשות נסים ונפלאות כמו שעשה משה, שלא מעשה משה נראה בעליל לכל ישראל כי נורא הוא, ע"כ בהכרח לא מצא עלילה רק על אהרן, ואמר שרק בזה חושד את משה שנתן הכהונה לאהרן בלי שאלת הקב"ה, רק מעצמו עשה כן, מחמת שהוא אחיו, ומי יודע אולי כל מעשה הקרבנות דבר הבדוי מן הלב, ורק להגדיל את אחיו בדה כל מעשה הקרבנות מלבו, ומשה מרוב ענותנותו לא ירד לסוף דעתו של קרח כי לא חשדו בכך, רק חשב כי קרח הוא איש קדוש ואינו מסתפק עצמו בקדושת הלוים רק רוצה להתקדש יותר ורצה להיות כהן, ואולי אף כהן גדול, ובספרה התורה תחלה שקרח היה מתפאר ביחוסו שגם הוא מיוחס כמשה ואהרן, כי הוא בן יצהר אחי עמרם אבי משה ואהרן, וא"ת מחמת שעמרם הבכור ע"כ הגדולה שייך לבניו, הלא בן קהת הוא, וגרשון אחי קהת היה הבכור, ועכ"ז כל כלי הקדש לא נתנו לבני גרשון לשאתם רק לבני קהת, ומזה נראה כי אין הקב"ה משגיח על הבכור, רק על מי שראוי לעבודתו יותר, וגם לקח ראיה מלוי שהוא השלישי ליעקב, וראובן הוא הבכור, ועכ"ז לא בראובן ושמעון בחר הקב"ה רק בלוי, וגם היה יכול להביא ראיה מיעקב עצמו, שלא עשו הוא הבכור, ולא בחר בו הקב"ה, כ"א יעקב בחר לו יה, רק מחמת שיעקב בקש שלא יזכר שמו על מחלוקתו של קרח, ע"כ לא הזכירו התורה אע"פ שיכול להיות שקרח הזכירו, ואחר שידע קרח כ"א הוא לבדו יריב נגד משה שלא כל טענותיו יבטלו בין

חומת אנ"ך

מהביזה. יותר מעושרו של קרח שלקח אוצר אחד שהטמין יוסף כמשז"ל. ומלמד שקדוש' משה תספיק להתעסק במצות לישא ארונו של יוסף וכמו שדרשו רז"ל על פסוק חכם לב יקח מצות. הנה נור"ף דמשה רבינו ע"ה היה בחינ' נת יוסף כמ"ש במ"א ולכן נשא ארונו. איכו השתא אוצר יוסף אשר מצא קרח היה של משה דאם האוצר ליוסף הוא בחינתו. ואם לפרעה כל ממון פרעה שלו כמדובר. והיינו דדריש נבחר שמו של משה שהוא הצל והוא בחינת יוסף יותר טוב מעושרו של קרח. והמפרשים הביאו מאמר רז"ל מה ראה קרח לחלוק עם משה פרה אדומה ראה. ואפשר במ"ש בזוהר הקדוש דטעם פרה אדומה דכתיב ונתתם אותה אל אלעזר ולא לאהרן דאהרן לא אתי מסטרא דטהור אלא מסטרא דקדוש ובגין דלא אתיא לטהרה לא אתיהיב ליה ע"ש דף ק"פ ע"ב. וכשראה פרה אדומה שלא נתנה לאהרן דאהרן מסטרא דקדושא לזה בא בטענה כי כל העדה כלם קדושים ואם כן ראוים להיות כהנים. ואמרו רז"ל וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה ראה שמואל יוצא ממנו וכו' והרב מהר"ר יונתן ז"ל פי' מ"ש בתרגום ואתפליג קרח שחלק שלום ואחי שלום גימט' פקח וז"ש רז"ל וקרח שפקח היה רמז שחלק שלום ואחי שלום גימט' פקח וז"ש ואתפליג קרח עכ"ד והן בעון בסוף נעשה קפח שהמחלוק' קפח לו ולסיעתו ואפשר דרך הלציי ורמז שז"ש וקרח שפקח היה כלומר שחלק השלום ונשאר פקח מה ראה לשטות זה דהרי סוף סוף חלק על השלום. לז"א ראה שמואל יוצא ממנו וטעה כי שמואל יש בו אותיות שלום ואחד יותר ובדיק בשמיה דזכותו יגן על שחלק השלום. והנה כתבו המפרשים דכיון דמלד שראה טעה. לזה חנה התפללה מוריד שאול ויעל ומזכו' שמואל יעלו. ורבינו האר"י ז"ל רמז צדיק כתמר יפרח ס"ת קרח שעתיד לעלות עכ"ד ואפשר לרמוז כארז בלבנון ישגה ס"ת חנה עם הכולל שהיא נתנבאה שיעלה. והרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י כתב ויקח קרח. קנין ונכסים כאמרם שלש מטמוניות הטמין יוסף והאחד מצא קרח ולזה נתגאה. א"כ אפ"ל בשביל אשר לקח לו לאשה וכמו שאמרו רבותינו ז"ל דהיא גרמה ואולת בידיה תהרסנו עד כאן לשונו: בן יצהר. אמרו רז"ל שאמר קרח ומה כהן גדול והלך במעט שמן שנמשך יש לו גדולה ואני בן יצהר שהוא השמן כלו עאכ"ו. ובודאי שכוונתו שכל שם נגזר מן השמים והוא רמז לשרשי נשמתו ומקום אחיזתו למעלה. וטעה שלא נסתכל בו בעצמו ששמו קרח שיעשה קרחה וישאר קרח ממה שבידו. ועוד אפשר לרמוז שטעה כי יצהר גימטריא ש"ה שהוא גימט' אלהים במילוי יודי"ן וחמשה אותיות שם אלהים והכל גימטריא ש"ה. והוא לוי מודת שמאל ורצה להגביר הדין

לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם׃ ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל

ת"א ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל. שם קי: כי כל העדה כלם קדשים. שם קס:

תרגום אונקלוס

וְגוּבְרַיָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מָאתַן וְחַמְשִׁין . רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא . מְעָרְעֵי זְמַן אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא: ג. וְאִתְכְּנִישׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן . וַאֲמַרוּ לְהוֹן סַגִּי לְכוֹן . אֲרֵי כָל כְּנִשְׁתָּא כּוּלְּהוֹן קַדִּישִׁין . וּבֵינֵיהוֹן שַׁרְיָא שְׁכִינְתָּא דַיְיָ . וּמָדֵין אַתּוּן מִתְרַבְרְבִין עַל קְהָלָא

תפסיר הרס"ג

ואנאס מן בני אסראיל מאיתין וכ'מסין. אשראף אלגמאעה. ד'עאת מחצ'ר ד'וי אסמא: (ג) פתגוקו עלי מוסי והרון. וקאלא להמא חסבכמא ריאסה. אד' אלגמאעה כלהם מקדסין. ופי מא בינהם נור אללה. ימא באלכמא תתשרפאן

רשב"ם

(ב) קראי מועד. *קוראים ושולחים בשבילם ליום

בעל הטורים

קראי. חסר יו"ד, שעברו על י' הדברות: אנשי שם. בחכמה

רש"י

ועמדו לפני משה אמרו לו טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה אמר להם חייבת התחילו לשחק עליו אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פוטרה זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה: בני ראובן. דתן ואבירם ואון בן פלת: (ג) רב לכם. הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה: כלם קדושים. (תנחומא) כלם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה: ומדוע תתנשאו. אם

שפתי חכמים

קרואי העדה והתם גופא מנלן אלא מדכתיב נשיאי מטות והא הכא נמי נשיאי עדה כתיב. וי"ל דאי לאו מקרא דהתם ה"א דלאו דוקא הסנהדראות היו מדכתיב קריאי מועד ה"מ שלא היו נקראין לכל דבר שבקדושה אלא לעתים רחוקים, לכן מביא ראיה מהתם שנקראים בכל פעם לכל דבר שבקדושה דכתיב קריאי עדה כלומר לכל דבר שצריכין העדה. והא דמוסיף רש"י וכיוצא בהם משום דהאנשים אשר נקבו בשמות לא היו כ"א י"ב נשיאי השבטים ואלה היו חמשים ומאתים הוכרח לומר וכיוצא בהם שכלם היו ראשי בני ישראל מהם נשיאי שבטים ומהם ראשי סנהדראות ומהני ג"ש ללמוד שהיו ממדרגה של אליצור וחבריו ומהני קרא דחמשים ומאתים דלא תימא דוקא הי"ב אשר נקבו בשמות ולא האחרים כיוצא בהן, רא"ם: כ דבסוף פרשה שלח לך כתיב ציצית וסמך ליה ויקח קרח כלומר נטל ציצית. וא"ת והרי רש"י לא דריש סמיכות רק היכא שאינו מקומו כמו שפירשתי בפרשת שלח לך. וי"ל שגם כאן אינו מקומו לפי מה שפירשתי שמחלוקתו של קרח היה בשביל נשיאותו של אליצפן וזה היה קודם נסיעתן מהר ה' א"כ למה נסמכה כאן הל"ל בפ' במדבר סיני לכך דרשינן סמיכות: ל שלא תפרש בני ראובן קאי על פלת ופלת הוא פלוא בן ראובן שמצינו במקום אחר ג"כ כמו ובני דן חושים ובני פלוא אליאב אע"פ שאינו אלא אחד קרא אותו בל' רבים. לכך פרש"י בני ראובן דתן ואבירם ואון בן פלת ופלת ג"כ מבני בניו של ראובן. והרא"ם כתב י"מ שכונתו לומר שבני ראובן שב לדתן ולאבירם לבדם ר"ל לא לאון כאלו אמר בני ראובן דתן ואבירם הם, אבל און בן פלת הוא ולא מבני ראובן. וי"מ שכונתו שאדרבא שישוב גם לאון שלא תאמר שבני ראובן ישוב לדתן ולאבירם ולא לאון שהוא ולא מצינו נזכר בשום מקום לא און ולא פלת בבני ראובן, והוא דחה שני הפירושים האלה והנ"ל כתבתי: מ תיקן בזה הרבה פי' ורב שהוא שם כמו הרבה, והוסיף יותר מדאי שבזולת זה יתכן לומר שאותו הרבוי שלקח הוא בראוי להם וגם הוסיף עלת לקחתם מפני שעלת לכם לבדם אין לה מובן בלתי שתחבר לה עלת לקחתם ומפני שהמחלוקת היתה על הלקיחה לכן אמר פה לקחתם לכם ולא עלת יש לכם ואמר יותר מדאי לא על מה שיש בידם גם פי' עלת לכם לעצמכם שבזולת זה יתכן שלקח וחלק לאחרים גם הוסיף עלת גדולה מפני שעלת הרבה נופל על השפלות כמו על הגדולה והמעלה לכן הוסיף עלת גדולה: נ כתב הרא"ם לא ידעתי למה לא פירש זה במעלת קדושים שהיו והתקדשתם והייתם קדושים כי עם קדוש וגו'.

ענין מחלוקת קרח

כל עדת ישראל, ומי ישגיח עליו, ע"כ משך אליו את דתן ואבירם, שהם היו אנשים עזי פנים, ובעודם במצרים התקנאו על משה, ואון בן פלת התחבר ג"כ עמהם מחמת היותו שאר בשרם: (ב) ויקומו לפני משה. קרח ודתן ואבירם ואון, כאשר ראו את משה קמו מפניו בדרך כבוד, ולא רצו להראות תיכף שנאתם אליו, כדי שיוכלו לבכם עמו בדברים, כמו השאלות שאמרו חז"ל טלית שכולו תכלת ובית מלא ספרים, ומענין לענין עד שיבואו לידי מריבה, והרבעה אלה משכו עוד מאתים וחמשים איש מבני ישראל, אשר המה היו נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם, אשר עיני כל ישראל עליהם, וכאשר היו עם רב אז נקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם כי כל העדה כלם קדושים וגו' ומדוע תתנשאו וגו'. טענתם היה הלא אנכי ולא יהיה לך שני דברות אלה כולנו שמענו, והתורה כלה מי יודע, אולי גם אתה לא שמעת ובדית כל זה מלבך, וכל עניני קדושות שאמרת שאתה מקדשנו ע"י התורה והמצות, אולי גם זה הבל וריק אין תורה ואין קדושה וכולנו שוים, ור"ל רב לכם, רבות עשיתם שפתיתם את שש מאות אלף איש לומר להם כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה', הנה אין קדושה ואין תורה ואין ה' בקרבכם, ומדוע תתנשאו על קהל ה', איזה התנשאות יש לכם עליהם, ר"ל אם הייתי מאמין שהתורה והמצות והקדושה אמת הוא מאת ה' ועל ידכם הכל נתנו אלינו, הלא מעלתכם גדולה עלינו ויש לכם להשתרר עלינו, אבל אנחנו אין מאמינים כל זה, כי מי יגיד לנו אם לא בדית כל זה מלבך רק ליקח רבנות ושררות עלינו. ע"כ שאלתנו מדוע תתנשאו על קהל ה':

דעת זקנים מבעלי התוספות

תכלתא חשיבא אפיק גלימא דתכלתא ולבשינהו לכולהו בני ביתך ולכך נסמכה פרשת ציצית לכאן לומר לך שע"י תכלת הוחזק המחלוקת. כי באותה שעה עשה קרח מאתים לכל אותם ר"נ איש ונתעטפו כלם טליתות שכלם תכלת, אמר לו קרח למשה טליתות הללו פטורין מן התכלת אם לא, אמר לו חייבין, אמר לו ארבע חוטין של תכלת פוטרין טלית שכולה תכלת אינו דין שתפטור עצמה, אמר לו בית שהוא מלא ספרים פטור מן המזוזה או לא, אמר לו חייב, אמר לו כל התורה כולה מאתים ושבעים וחמש פרשיות אין פוטרין את הבית וב' פרשיות שבמזוזה פוטרין את הבית אין אתה מצווה עלינו אלא מלבך: (ב) ואנשים מבני ישראל. ומי הם אליצור בן שדיאור וחביריו ואע"פ שלא פרסמן הכ' נתן בהם סימנין, כתיב הכא ואנשים מבני ישראל. וכתיב התם האנשים האלה אשר נקבו בשמות כתיב הכא נשיאי עדה קריאי מועד וכתיב התם אלה קריאי עדה נשיאי מטות. משל לבן טובים שנמצא גונב כלים בבית המרחץ ולא היה בעל הגניבה רוצה לפרסמו התחיל נותן בו סימנין אמרו לו מי גנב כליך אמר להם בן טובים שהוא בעל קומה ועיניו נאות ושערו שחור וקלותיו תלתלים וחוטמו זקוף משנתן הסימנין הללו הכירוהו אף כאן אע"פ שסתמן הכ' ע"י הסימנין אתה יודע מי הם. בא וראה כמה קשה המחלוקת שבית דין שלמעלה אין עונשין עד שיהא בן עשרים ושלמטה משלשה עשר וכאן נענשו אפי' יונקי שדים כדכתיב הם ובניהם וטפם, וכן אמרו גדול השלום שאפי' הקדוש ברוך הוא שינה בו כדפרישית לעיל:

גוה שלום

וכן תרגם קח את הלוים. (ב) קראי מועד, דעאה' מחצ'ר, שקוראים אותם בכל ועד ואסיפה ועיין רשב"ם. (ג) רב לכם, חסבכמא ריאסה, רב לכם

אבן עזרא

[ויקח] לקח לקום על משה: (ב) לפני משה. שלא קמו בסתר ויש הפרש בין לפני ובין מפני: קראי מועד. שהיו נקראים אל אהל מועד: אנשי שם. קודם צאתם ממצרים ומדקדק אמר כי נשיא עדה הם הנשיאים העומדים על הפקודים והם פעולים למלת לקח כאילו כתוב ויקח קרח ודתן ואבירם ואון נשיאי העדה לדבר אליהם וזה מעט רחוק: (ג) רב לכם. כמו די לכם והטעם שתפשתם החלק הרב: כי כל העדה כלם קדשים. כי כל העדה מיום מעמד הר סיני היו קדושים: ובתוכם ה'. כי הלוים נבחרו אחרי היות הכבוד בתוך בני ישראל ואם ידע משה כאשר היה בהר סיני כי נבחר שבט לוי לא ידעו ישראל: תתנשאו. להיות אהרן הכהן הגדול ומשה למעלה ממנו כי הוא למדו:

רבינו בחיי

(ג) כלם קדושים. על הבכורות אמר כן כענין שכתוב (שמות יג) קדש לי כל בכור. ומדוע תתנשאו, להיות המלכות למשה והכהונה לאהרן: (ד) וישמע משה ויפול על פניו. לא כלל בזה אהרן שיאמר ויפלו וזה לגודל ענותנותו ומוסרו לפי שהיה עיקר המחלוקת על כהונתו אבל משה ראה עלבון אחיו וחס על כבודו ולפיכך נפל על פניו הוא לבדו, ואולי בנפילת אפים זה העניש משה לקרח ולכל עדתו, ומכאן למד רבי אליעזר שהעניש לרבן גמליאל בנפילת אפים כמו שנזכר בסוף פרק הזהב. וידוע לכל משכיל התחנה למדת הדין וביד שמאל כי היא היד הראויה לזה, ופסוק מלא הוא (תהלים לח) אליך ה' אקרא

נחל קדומים

דא"צ ציצית לפוטרה וכן כל העדה כלם קדושים ואינן צריכים לך לפוטרם: ג (ה) רב לכם כי כל העדה כלם קדושים. אפשר במ"ש בסנהדרין דף כ"ו קשר רשעים אינו מן המנין ואע"ג דשבנא וסיעתו היו הרבים קשר רשעים ניגהו ופירש מהרש"א בח"א שהקב"ה אינו עמהם ולכך לא חשיבי וז"ש אינו מן המנין כלומר הקב"ה ולכך לא חשיבי ואפשר דז"ש רב לכם בעצות ושררות הללו דהגם דיהיה לכם עוזרים מ"מ רוב ישראל עמנו וכי תימא קשר רשעים הוא שהקב"ה אין עמנו לז"א כי כל העדה וכו' ובתוכם ה' וה' אתנו ובכי הא אזלינן בתר רובא: יג (ו) כי תשתרר עלינו גם השתרר. פי' אתה עושה כל קרוביך שרים עלינו. אתה והם ואהרן ס"ת המן כי המן וקרח מחלוקתם שוה זה נלחם עם משה שהיה גדול הדור וזה נלחם עם מרדכי שהיה גדול הדור זה מת בירידה וזה מת בעליה

מרפא לשון

כי ויקח כמו וילקח מבנין לקח פר אחד ובחילוף אותיות הוא ויחלק שתר' ואתפליג, כמו ויחלק עליהם לילה דמתר' ואתפליג. ב) ויקמו לפני משה, לאפי משה. ולא תר' קדם משה לומר שנצבו לקראתו

חומת אנ"ך

כמ"ש בזוהר הקדוש. וכתבו המפרשים דלכן לקח טליתות שכלן תכלת שהוא רומז למדת שמאל. וז"ש לו משה רבינו ע"ה בקר ויודע ה' שהוא מדת רחמים ואי אפשר להפכו עכ"ד. וכפי מ"ש כי יצהר גימ' אלהים דיודי"ן ומשה אותיות אלהים והוא סבר להגביר הדין כי לוי מדת שמאל אמר לו משה רבינו ע"ה בקר ויודע ה' את אשר לו רמז כי אלהים דיודי"ן הוא מיתוק הדין שמספרו ברחמי"ם וכן בקר עם שלשה אותיות גימט' ש"ה כמספר יצהר והוא מדת חסד בסוד אתה כהן לעולם: (ג) ומדוע תתנשאו על קהל ה'. אמרו רז"ל מלמד שחשדוהו מאשת איש. ואפשר לומר דרך דרש במ"ש המקובלים דאיסור העריות הוא מטעם אין משתמשין בשרביטו של מלך. וגם הגאוה אסורה מטעם אין משתמשין בשרביטו של מלך ולזה פי' הרב עיר בנימין פ"ק דסוטה מ"ש כל המתגאה כאלו בא על העריות ע"ש. ואמרו רז"ל דמשה רבינו ע"ה נשתמש בשרביטו של מלך דכתיב ומטה האלהים בידי. ואפשר דז"ש כי כל העדה כלם קדושים וכל מקום שאתה מוצא גדר

מסורת הקריאה

(א) קהת, הקו"ף בשוא לבד: (ה) וידע, נמסר עליו לית וחד ויודע בהם, ר"ל לית הוי"ו בשוא זולת זה. וחד כתיב ויודע הוי"ו בפתח.

תרגום אונקלוס

דַיָי: ד. וּשְׁמַע מֹשֶׁה. וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי: ה. וּמַלִּיל עִם קֹרַח. וְעִם כָּל כְּנִשְׁתֵּיהּ לְמֵימַר. בְּצַפְרָא. וִיהוֹדַע יְיָ יָת דְּכָשַׁר לֵיהּ. וְיָת דְּקַדִּישׁ וִיקָרֵיב לְקֳדָמוֹהִי וְיָת. דְּיִתְרְעֵי בֵיהּ יְקָרֵיב לְשִׁמּוּשֵׁיהּ: ו. דָּא עֲבִידוּ. סַבוּ לְכוֹן מַחְתְּיָן. קֹרַח וְכָל כְּנִשְׁתֵּיהּ: ז. וְהַבוּ

ת"א וישמע משה. שס קס:

יְהוָה׃ ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־
פָּנָיו׃ ה וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־
כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ
וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ
יַקְרִיב אֵלָיו׃ ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־
לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ׃

תפסיר הרס"ג

עלי' גוק אללה: (ד) פסמע ד'אלך מוסי. ווקע עלי וגהה ילתמס אלוהי: (ה) וכלם קרח. וכל גמועה וקאל להם. ג'דא. יערף אללה אלד'י הו לה. ואלמקדס פיקרבה אליה. ומן יכ'תארה יקרבה אליה: (ו) אצנעו כ'לה. כ'ד'ו לכם

נוה שלום

השתררות וכן תיב"ע. (ד) ויפל, פוקע וכו' ילתמס אלוחי, לדרש את דבר ה', וכתב רשב"ם שנאמר לו מה

אבן עזרא

(ד) ויפל על פניו. ברצונו וי"א כדרך הנבואות: (ה) את אשר לו. השבט הנבחר וזאת תשובה לדתן ולאבירם ולנשיאי העדה שהיו הבכורים: ואת הקדוש. בשבטו להיותו כהן גדול:

בעל הטורים

וכעושר, ונתחייבו כדור המבול אשר מעולם אנשי שם: (ד) וישמע משה. בגימטריא מלמד כי חשדוהו באשת:

רש"י

לקחת אתה מלכות לא היה לך לברר לאחיך כהונה ם לא אתם לבדכם שמעתם בסיני ע אנכי ה' אלהיך כל העדה שמעו: (ד) ויפל על פניו. (תנחומא, מ"ר) מפני המחלוקת פ שכבר זה בידם סרחון רביעי צ חטאו בעגל (שמות לב) ויחל משה במתאוננים (במדבר יא) ויתפלל משה במרגלים (שם יד) ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו. משל לבן מלך שסרח על אביו ופיים עליו אוהבו פעם ושתים ושלש כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא אמר עד מתי אטריח על המלך שמא לא יקבל עוד ממני: (ה) בקר ויודע וגו'. עתה (במדבר רבה) ק עת שכרות הוא לנו ולא נכון להראות לפניו והוא היה מתכוין לדחותם שמא יחזרו בהם: בקר ויודע ה' את אשר לו. לעבודת ר לויה: ואת הקדוש. לכהונה: והקריב. אותם אליו (תנחומא) והתרגום מוכיח כן ויקרב לקדמוהי ש יקרב לשמושיה. ומדרשו בקר א"ל משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אתם להפוך בקר לערב כן תוכלו לבטל את זו שנא' (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר ויבדל כך (דה"א כג) ויבדל אהרן להקדישו וגו': (ו) זאת עשו קחו לכם מחתות. מה ראה לומר להם כך אמר להם בדרכי עכו"ם יש נימוסים הרבה וכומרים הרבה וכולם (ס"א ואין כולם) מתקבלים בבית אחד אנו אין לנו אלא ה' אחד ארון אחד ותורה אחת ומזבח א' וכהן גדול אחד ואתם מאתים וחמשים איש מבקשים כהונה גדולה אף אני רוצה בכך הא לכם תשמיש חביב מכל היא הקטורת החביבה מכל הקרבנות וסם המות נתון בתוכו שבו נשרפו נדב ואביהוא לפיכך התרה בהם. והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש, כבר הוא בקדושתו וכי אין אנו יודעים שמי שיבחר הוא הקדוש אלא אמר להם משה הריני אומר לכם שלא תתחייבו מי שיבחר בו יצא חי וכולכם אובדים: מחתות. כלים שחותין בהן גחלי' ויש להן בית יד:

רשב"ם

המועד הקבוע למשפט בין איש לאיש: (ד) ויפול על פניו. לתפלה ושם נאמר לו מה שאמר לקרח:

שפתי חכמים

וי"ל דא"כ יש לו להשיב כאן אע"פ שהעדה היא קדושה אבל משה ואהרן יש בהם קדושה יתירה שהם נביאים ושמעו הדבור מפי הקב"ה ל"פ כלם שמעו וגו': ם (נח"י) וה"פ אם לקחת אתה מלכות הוא בדין שאתה שמעת כל הדברות וכל העדה לא שמעו אלא אנכי ולא יהיה לך אבל מ"מ לא היה לך לברר לאחיך כהונה דהא אחיך לא שמע יותר מכל העדה וז"ש מדוע תתנשאו שניכם אתה ואהרן והאף די בנביאותך לבד. אבל לא תפרש שכוונתו היה לחלוק גם על המלכות דהא לא מלינו בכל הפרשה מחלוקת כ"א על הכהונה לבד: ע (ג"א) ואם קלה נחדש לשם דבר גם כן היה אומר זה לכלם ולא לו בפרט שיהא אהרן כהן ואליצפן נשיא: פ וא"ת והא לעיל גבי מרגלים כתיב נמי ויפלו משה ואהרן על פניהם. וי"ל דלעיל י"ל דנפלו על פניהם להתפלל כיון דלא כתיב שם שדברו שום דבר י"ל שהתפללו אבל הכא כתיב וידבר אל קרח וגו' משמע שבשעת נפילתו דבר עמהם ולא התפלל אם כן למה נפלו אלא מפני המחלוקת: צ וא"ת והרי לא היה להם רק ג' שסרי מחלוקת של קרח היה קודם מרגלים כמו שפירשתי לעיל בפ' שלח לך. וי"ל דלעיל בפ' שלח לך פרש"י לפי פי' הראשון שפרש"י בפרשת ואלה הדברים שגם פרש"י ותלדות מחלוקתו של קרח אבל כאן פרש"י לדבר אחר שפי' שם ומלכות קאי על מרים א"כ יכול להיות שמרגלים היו לפני מחלוקת של קרח א"כ היה זה סרחון רביעי: ק שהיו עוסקין במחלוקת כל היום לכן אמר עת שכרות היא לנו כמו שמלינו שכורת ולא מיין פ"מ אע"פ שלא שתו נקראו שכור, ותו קשה לרש"י למה לא עשה משה לעלמו דעת מיושבת, לכן פרש"י הוא היה מכוין כו': ר דכתיב בהו והיו לי הלוים. וא"ת והלא לא היו חולקים רק על עבודת כהונה. וי"ל כך אמר משה אם אומר להם ואת הקדוש לכהונה כיון שהם רואין שאין להם כח לחלוק על הכהונה יחלקו על הלויה וזה כדין מאחר שהיו בכורים והלוים באים תחתיהם, ל"פ כו': ש וה"פ בקר ויודע ה' מי הוא אשר לו לעבודה כענין שנאמר והיו לי הלוים ומי שהוא קדוש לכהונה כענין שנא' ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים ולפי זה ישאר מלת והקריב אליו בלי מובן לכן הוסיף מלת אותם ואיך יהיה זה שיקרבו כל הר"ן איש המבקשי' הכהונה ויקריבו הקטרת לפניו ומלת אליו כמו לפניו ואז יבחן מי הוא הקדוש וידעו הכל כי אהרן הוא הקדוש לכהונה כשיתקבל הקטרת שלו והלוים הם הראוין לעבוד' הלוי' כי כאשר ישרפו כל מקריבי הקטרת ובתוכם היה קרח שהיה לוי ונשרף ויתבטל תרעומת הלוים והתרגום מוכיח כן שהראשון מתרגם לקדמוהי והשני לשימושיה ואליו שבפסוק שאחריו יתוייב שפירושו הוא לעבודת הכהונה:

אבי עזר

(ד) ויפול על פניו. נרצונו וכו') כי הוראת נפילה מלינו במקרא הוראתו לכמה ענינים. (א) הוראת הכנעה והשתחוי' כמו ויפול ארצה וישתחו ולקמן בפ' זו כתב הרב ויפלו על פניהם להתפלל. (ב) הוראת לער וחרדה כמו ויפול על פניו ארצה וכן וירנו ויפלו על פניהם. (ג) הוראתו בדרך נבואה בהתפשטות הגשמות וגם הוראתו הכנעה ובקשה ועיין תענית פ"א לא הכל בנפילה ולא הכל בכריעה ועיין בבא מליעא כ"ט דניתהו דר"א אחתיה דרבן גמליאל מההיא מעשה ואילך לא שבקת ליה לר"א למיפל על אפיה וכו' והמעיין בדעת המחברים הראשונים יראה שאצל נבואת משה לא היה התפשטות הגשמות כי גם החומר היה מנוקה מכל סיג כטעם לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר בו אולם היה מדרך כבוד נבוא הנבואה אליו וגם אם שעה צריכה לבקש רחמים ועיין מדרש רבה סוף פ' נשא ג' מדות היו ביד משה וכו' משה היה מדבר מעומד ובלעם

רבינו בחיי

ואל אדני אתחנן, וכתיב (איוב ח) אם אתה תשחר אל אל ואל שדי תתחנן, וכן הזכיר משה ואתחנן אל ה' וסמך מיד אל"ף דל"ת אדון אשר בו הרחמים, וכן הזכיר שלמה בתפלתו (מ"א ח) ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה'. לא אמר לה' אלא לפני ה' כלשון (במדבר טו) וחטאתם לפני ה' על שגגתם וזה מבואר. ובמדרש וישמע

ענין מחלוקת קרח

(ד) וישמע משה ויפול על פניו כאשר שמע משה כי קרח ואנשיו אשר המה גדולי העדה כופרים בכל התורה שאיננה מן השמים, נפל על פניו מחמת חרדה גדולה שנפלה עליו, כי היה ירא ואכד אוני שתשמע הכפירה הזאת בעם ישראל כלו או רובו, ואז בטח יחרה אף ה' בעם, ומי יודע איזה פורענות יצא מזה על עם ה', ע"כ דבר אל קרח ואל כל עדתו שימתינו עד בקר, אז יתברר הדבר נגלד התורה והקדושה והקרבנות והכהונה:

מרפא לשון

להכעיסו וכמו נצבים לקראתם הרגיל אצל דתן ואבירם שטעמו נצבים דרך מרידות ולא משתחוים ונכנעים. ג) ובתוכם ה', וביניהון שריא שכינתא דה'. כ' היא"ר ז"ל צ"ע באיזה מקום תר' שכינתא, ובאיזה יקרא, ולעד"ן פשוט שהתרגום הולך בזה על פי מדותיו של ענין אם הוא מדת כבוד מתר' יקרא ואם הוא מדת השגחה וגילוי כחו ית' מתר' שכינתא כמו מה שתר' אכן יש ה' בקושטא יקרא דה' שכוונת יעקב אינה אלא על מדת הכבוד השרוי שם שהיה מצטער על שנהג בו חול כמ"ש ואנכי לא ידעתי ופירש"י ז"ל שאלו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה וכן אמר מה נורא המקום הזה אין זה ומתר' מה דחילו אתרא הדין לית דין אתר הדיוס כלומר שאינו אלא מקום נכבד ונורא מאד. וכמו מה שתר' שובה ה' רבבות אלפי ישראל תוב ה' שרי ביקרך לפי שענין זה מורה על מדת הכבוד יותר דלז"א רבבות אלפי ישראל שאל"כ בעשרה סגי להשראת שכינה א"נ לפי שכבר אמר קומה ה' ומתר' אתגלי ה' הרי מדת שכינה אמור ומה אני מוסיף בשעת מנוחה כבוד, אבל בכגון פסוק זה תר' שכינתא שאין כוונת הכ' אלא על מדת השגחתו ית' בישראל וגילוי כה שכינתו בהם ולא באומה אחרת וכן למעלה בפ' שלח יד יג שתר' שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה שכינתך וכו' שאין כוונתו אלא על מדת גילוי כח ית' כדמפריש ואזיל אשר עין בעין נראה אתה ה'. ה) והקריב אליו, לקדמוהי. יקריב אליו,

חומת אנ"ד

ערוה אתה מולא קדושה. ובתוכם ה' שהם ענוים דנעשו מרכבה לשכינה כמ"ש אני את דכא ובין בגאוה ובין בעריות אין משתמשין בשרביטו של מלך. ומדוע תתנשאו ויש לכם גאוה שאתם סוברים דהותר לכם שאתם משתמשים בעטה אלהים. ווזה יולא על קהל ה' כלומר על בני ישראל כמו לא יבא בקהל ה' שאתם מתירין העריות לכם לדידכו דס"ל שאתם מותרים להשתמש בשרביטו של מלך הותרו העריות וזהו שאמרו שחשדוהו מאשת איש כלומר שסובר לפי דעתו דאשת איש שרייתא היא לנביא. וישמע משה ויפול על פניו. כי הוא עניו מכל ופירש אפילו מאשתו וכל כי הני מילי דברי נרגן מי

ז וּתְנוּ בָהֵן ׀ אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן
קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־
לָכֶם בְּנֵי לֵוִי׃ ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי׃ ט הַמְעַט
מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב
אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה
לְשָׁרְתָם׃ י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ
בְנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה׃

תרגום אונקלוס

בְּהוֹן אִישָׁתָא . וְשַׁווּ עֲלֵיהוֹן קְטוֹרֶת בּוּסְמִין . קֳדָם יְיָ מְחַר . וִיהֵי . גּוּבְרָא . דְּיִתְרְעֵי יְיָ הוּא קַדִּישׁ . סַגִּי לְכוֹן בְּנֵי לֵוִי׃ ח. וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח . שְׁמַעוּ כְעַן בְּנֵי לֵוִי ; ט. הַזְעֵיר לְכוֹן . אֲרֵי אַפְרֵישׁ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל יָתְכוֹן מִכְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל . לְקָרָבָא יָתְכוֹן לִקְדָמוֹהִי . לְמִפְלַח . יָת פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא דַּיְיָ . וּלְמְקָם . קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְשַׁמָּשׁוּתְהוֹן : י. וְקָרֵיב יָתָךְ . וְיָת כָּל אֲחָךְ בְּנֵי לֵוִי עִמָּךְ . וּבָעַן אַתּוּן אַף כְּהוּנְתָּא רַבְּתָא : יא. בְּכֵן .

תפסיר הרס"ג

מגאמרא. קרח וכל גמועה: (ז) ואגעלו עליהא נארא. ואלקו עליהא בכ׳ורא. בין ידי אללה ג׳דא. ואי רגל אכ׳תארה אללה הו אלמקדס. חסבכם ד׳אלך יא בני לוי: (ח) וקאל מוסי לקרח. אסמעו ד׳אלך יא בני לוי: (ט) אקליל ענדכם. אד׳ אפרזכם אללה אלאה אסראיל מן גמאעתהם. פקרבכם אליה לתכ׳דמו מסכנה. ותקפו. בין ידי אלגמאעה תכ׳דמונהם: (י) פכד׳אך קרבך. וסאיר אכ׳ותך בני לוי מעך. חתי טלבתם אלאמאמה

נוה שלום

שאמר לקרח. (ח) אל קרח, להם, לקרח

חלק הדקדוק

[ז) ושימו עליהן קטרת, לא יש פסיק

אבן עזרא

(ו) זאת. הבחינה: (ז) רב לכם בני לוי. וזה פירושו שאמר להם המעט ואמר הכתוב ויאמר משה אל קרח כי הדבור הראשון עם קרח ועם כל עדתו וזה עם הלוים: (ט) המעט. הדבר מעט הוא אצלכם: לפני העדה לשרתם. בהביאם את עולתיהם ואת זבחיהם: (י) ויקרב אותך. וכאשר הקריב אותך ואחיך בקשתם גם כהונה:

רבינו בחיי

משה ויפול על פניו משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתים ושלש, כשסרח רביעית נתרשלו ידי אוהבו של מלך אמר עד כמה פעמים אטריח את המלך, אף משה אמר כך חטאו בעגל (שמות לב) ויחל משה. במתאוננים (במדבר יא) ויתפלל משה. במרגלים (שם יד) ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים. במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו אמר עד כמה פעמים אני מטריח את המקום לכך ויפול על פניו:

(ח) שמעו נא בני לוי. הדבור הזה כלפי טענות הלוים והדבור שלמעלה מזה היה לקרח ועדתו כלפי טענות הבכורות:

בעל הטורים

(י) ובקשתם. ג', ובקשתם גם כהונה, ובקשתם משם את ה' אלהיך, ובקשתם אותי וגו' בירמיה על הגלות. כשתבקשו אותי בגלות בתשובה ותגאלו אז ובקשתם גם כהונה שהיא בטלה עכשיו כ"ז שאתם בגלות:

שפתי חכמים

ת ר"ל מאחר שלא קראו הכ' חוטא בנפשו א"כ בודאי היה לו איזה טעם שסמך עליו: א ורב דהכא פרש"י שהוא תואר כמשפט ומסר הדבר שהתואר ומלת רב הראשון פי' לאותו הרבה שפי' שם ולא תואר מפני ששם היה קרח החולק על רבוי הגדלות שלקחו לעצמם לכן פירשו מענין רבוי וכאן תמיהת משה לא היתה רק על גודל עזות פניהם לחלוק על הקב"ה לכן פי' מלת רב דהכא מענין גודל ובלי תוספת נטלתם אין מובן מאמר רב לכם ואמר בעצמכם ולא לעצמכם כדלעיל מפני שהעזות שהיא הדבר הגדול שבעצמו היא דבוק' בעצמם ולא לקוח' מן החוץ לכך פי' לכם בעצמכ' ולעיל הוא לקיחה כי הגדולה שלקחו היה מן החוץ, לכך פי' לכם לעצמכם: ב לא ויקרב אותך אליו שכבר אמר להקריב אתכם אליו:

רש"י

(ז) רב לכם בני לוי. דבר גדול אמרתי לכם, ולא טפשים היו שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב, הם חטאו על נפשותם שנא' את מחתות החטאים האלה בנפשותם. וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה את עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן אמר בשבילו אני נמלט וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו כולם מתנבאים ברוה"ק, שנא' (ד"ה א כה) כל אלה בנים להימן, אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום לכך נשתתף לבא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכלם אובדים וא' נמלט, אשר יבחר ה' הוא הקדוש, טעה ותלה בעצמו ולא ראה יפה לפי שבניו עשו תשובה ומשה הי' רואה (תנחומא): רב לכם. דבר גדול נטלתם בעצמכם א לחלוק על הקב"ה: (ח) ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי. התחיל לדבר עמו דברים רכים כיון שראהו קשה עורף אמר עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו עמו אדבר גם אל כולם התחיל לזרז בהם שמעו נא בני לוי: (ט) ולעמוד לפני העדה. לשיר על הדוכן: (י) ויקרב אתך. לאותו שירות שהרחיק ממנו שאר ב עדת ישראל:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) והיה האיש אשר יבחר ה'. וכי אינם יודעים זה אלא כך אמר מתרה אני בכם שלא תחייבו עצמכם כי תדעו שהקטרת חביב לפני הקב"ה יותר מכל הקרבנות וכו נתון סם המות שבו נשרפו נדב ואביהוא וכל מי שיבחר הקב"ה מכם הוא הקדוש כלומר יצא חי וכלכם אובדים ואפי' הכי קבלו עליהם התראה והקריבו. וזש"ה החטאים האלה בנפשותם שכבר התרה בהם. וא"ת קרח שפקח היה מה ראה לעשות שטות זה, אלא עינו הטעתו שראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו כדפרש"י ז"ל כו' ועוד דרש אני בן יצהר, כד"א תירושך ויצהרך, תירוש זה היין, יצהר זה השמן. ובכל המשקין כשתתן בהם שמן השמן עולה למעלה, וא"כ די להיות למעלה מכלם. ולא עוד אלא שנאמר ואלה בני היצהר וכי יש בנים לשמן אלא אלו אהרן ודוד שנמשחו בשמן המשחה אהרן נטל כהונה ודוד נטל מלכות ומה אלו שלא נמשחו אלא בשמן בלבד נטלו כהונה ומלכות אני שאני בן השמן אינו דין שאהיה כהן גדול או מלך מיד חלק על משה:

נחל קדומים

שהיא תליה כדכתיב ויתלו את המן. רבינו אפרים ז"ל: יד (ז) העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה. פירש"י אפי' אתה שולח לנקר את עינינו אם לא נעלה אליך לא נעלה. מקשים דאמרו במ"ק דף ט"ז מנ"ל דאי מתפקר בשליחא דב"ד ואתי ואמר לא מתחזי כלישנא בישא דכתיב העיני האנשים תנקר ופירש הרב הנמקי וז"ל דכתיב העיני האנשים ההם תנקר ואמשה קאמר אלא שכינה הכתוב וכתיב ויחר למשה מאד משמע דאמרו ליה עכ"ל. ולפי פירש"י הכא מאי ראיה מייתי הש"ס הרי העיני האנשים קאי עליהם ע"כ שמעתי וכ"כ הר"ן בנדרים דף ז' והרא"ש בפירושו שם דף ס"ד גבי כי מתו כל האנשים דהיו עניים ואין לומר סומים דכתיב העיני האנשים ההם תנקר אלמא עלייהו קאמרי ולא על משה רבינו ע"ה. ונראה ליישב דאם הם היו סומין לא היו מבזים למשה רבינו ע"ה כי אשר הוא סמו"י מן העין מתבייש להזכיר ולקלל בסימ"ת עין פשוט. א"נ דרש"י והר"ן והרא"ש כתבו לפי פשטן של דברים, אך לימוד הש"ס הוא דהא דמכנה הכתוב הוא לצד עילאה. ח"ו או לצד אדם גדול מאד אבל הכא לדתן ואבירם לא היה מכנה הכתוב דאינם כדאים לכך והיל"ל את עינינו תנקר ומדכינה ש"מ דעל משה אמרו ולכבודו

מרפא לשון

לשמושיה. שינה בו מפני הכפל ושני לשונות אלו מורים על עבודת הכהונה שהוא כאלו אמר יקריב לשמשא קדמוהי שטעמו כתר' והוא כהן לאל עליון משמיש קדם אל עלאה. ומ"ש רש"י ז"ל שהתר' מוכיח במדרש תנחומא שדרש וידע ה' את אשר לו לעבודת לויה ואת הקדוש לכהונה ממה שתר' אליו הראשון לקדמוהי והב' לשימושיה צ"ע. ז) ושימו, ושוו. ולא כנ"א ושויאו שהוא תרגום וישימו. י) גב כהנה, אף כהנתא רבתא. פי' שהעבודה שלהם היא כהונה קטנה ועתה הם מבקשים כהונה גדולה יותר, ולפי שלא אמר הכ' ובקשתם גם את הכהונה הוצרך לפרשו כן ולפ"ז תהיה מליצת הכ' כמו שאומרים בל"ע שעניינה הכניסוהו

מסורת הקריאה

(שופטים ט' ט"ז): (ז) בהן, הה"א בצירי, ונמסר ט"ו קמצין, ר"ל בצירי, ועין בראשית י"ט כ"ט: ושימו, הנגינה בשי"ן: (י) בני, הבי"ת רפה: (יג) תשתרר גם השתרר, שניהם בשי"ן שמאלית: (יד) ארץ, הנגינה באל"ף: ותתן לנו, מקף באמצע לא קדמא במלת ותתן: נעלה, העי"ן בח"פ: (טו) אחד, נמסר עליו כ"ה, ור"ל כ"ה

יא לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים
עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תַלּוֹנוּ
עָלָיו׃ יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן
וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא
נַעֲלֶה׃ יג הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר
כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר׃
שני יד אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ הֲבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת
שָׂדֶה וָכָרֶם הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם
תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה׃ טו וַיִּחַר לְמֹשֶׁה
מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־

תרגום אונקלוס

אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ . דְאִזְדַּמַּנְתּוּן עַל יְיָ . וְאַהֲרֹן מָא הוּא . אֲרֵי מִתְרַעַמְתּוּן עֲלוֹהִי : יב. וּשְׁלַח מֹשֶׁה . לְמִקְרֵי . לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב . וַאֲמַרוּ לָא נִסַּק : יג. הַזְעֵיר . אֲרֵי אַסֵּיקְתַּנָא מֵאֲרַע עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ . לְקַטָּלוּתַנָא בְּמַדְבְּרָא . אֲרֵי מִתְרַבְרְבַתְּ עֲלָנָא אַף אִתְרַבְרָבָא : יד. אַף . לָא לַאֲרַע עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ אַעֵילְתַּנָא . וִיהַבְתְּ לַנָא . אַחְסָנַת חַקְלִין וְכַרְמִין . הַעֵינֵי . גּוּבְרַיָּא הָאִנּוּן . תְּשַׁלַּח לְעַוָּרָא לָא נִסַּק : טו. וּתְקֵיף לְמֹשֶׁה לַחֲדָא . וַאֲמַר קֳדָם יְיָ . לָא תְקַבֵּיל בְּרַעֲוָא

תפסיר הרס"ג

איצ'א: (יא) לד'אלך. אנת וכל גמועך. אלמגתמעין עלי אללה. והרון מן הו. אד' תתד'מרון עליה: (יב) ת'ם בעת' מוסי. לידעו בדתן ואבירם אבני אליאב. פקאלא לא נציר אליך: (יג) אקליל. מא אצעדתנא מן בלד יפיץ' אללבן ואלעסל. לתקתלנא פי אלבר. חתי תתרווס עלינא איצ'א תרווסא: (יד) ואיצ'א לם תדכ'לנא אלי בלד יפיץ' אלבן ואלעסל. ולא אעטיתנא נחלה' צ'יעה או כרם. פלו תהדדת אולאיך אלקום. בקלע עיונהם לם נציר אליך: (טו) פאשתד עלי מוסי גדא. פקאל. אללהם לא תקבל בכ'ורהם. ודל בה

נוה שלום

ולעדתו בכלל. (יד) העיני, פלו תהדדת וכו', ואפילו תאיים ותגזור לנקר עיני האנשים ההם לא נבוא אליך. (טו) מנחתם, בכ'ורהם, הקטרת שיקטירו לפניך מחר, עיין רש"י. לא חמור, ודל בה וכו', דבק למעלה, והענין וכאשר לא תפן אל מנחתם תורה בזה כי לא נהגתי השתררות עליהם כפי טענתם שאפילו חמור של אחד מהם לא לקחתי אנגריא במכ"ש להרע

אבן עזרא

(יא) לכן. על כן קשרתם אתה וכל עדתך שאתם נועדים על השם והטעם כמו ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו שעשו וועד להריב עם השם וכן בהצותם על ה' וי"א כי ה"א הנועדים נוסף: ואהרן מה הוא. מה פשעו מה הוא עושה: (יב) לא נעלה. יתכן שהיה אהל מועד בתוך המחנה במקום גבוה על כן מלת העלו מסביב או מי שילך לעבודת השם או אל המקום הנבחר יקרא עולה: (יג) המעט. הדבר קל כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש כי מצרים בנגב ארץ ישראל והבא ממצרים לארץ כנען באמת הוא עולה: כי תשתרר עלינו. העליתנו ממצרים כדי שתשתרר עלינו: גם השתרר. גם שררות רבות אתה ואחיך: (יד) אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש. והטעם שהוצאתנו ממקום טוב ואילו הביאותנו למקום טוב כמוהו ונתת לנו שדה וכרם כאשר היה לנו במצרים ותבקש שררה היינו סובלים רק הסירתנו ממקום טוב משדותינו וכרמנו ולא הביאותנו אל מקום כמוהו ולמה תבקש שררה: העיני האנשים ההם. טעמו תרצה לנקר עיני האנשים ההם. רמז ליוצאים ממצרים כאילו אמר תרצה לנקר העינים שלא תראינה כי זה שעשית לנו נראה הוא לעינים ודרך משל לומר סגורות הן עיני פלוני על כן לא יראה על כן לא נעלה וי"א התרצה להחשיך העינים

ת"א וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב. מ"ק יד: העיני האנשים ההם תנקר. שם:

בעל הטורים

(יא) תלינו עליו. תלונו כתיב, וי להם שהרהרו על רבם: (יד) העיני. ב' במס', העיני האנשים ההם, והידך העיני בשר לך. מלמד שדתן ואבירם הטיחו דברים כלפי מעלה אלא שכינה הכ' עליהם. ולפי הפשט העיני האנשים ההם תנקר, שאתה רוצה לעשות אותנו עורים ועינים לנו שכבר אמרת להביא אותנו אל ארץ זבת חלב ודבש ועתה אתה אומר להמיתנו במדבר: (טו) אל תפן. ג' במס', אל תפן אל מנחתם, אל תפן אל קשי העם הזה, אל תפן אל און. פי' הם קשי עם ודבריהם דבלי

רשב"ם

°תלינו קרי

(יא) לכן אתה וכל עדתך. הם איתם הנועדים על ה': (יב) ויאמרו לא נעלה. אליך למשפט, לשון עלייה רגיל לומר אצל הליכה אל השופטים. ועלתה יבמתו השערה, ויעלו אליה בני ישראל למשפט, ובעז עלה השער: (יג) גם השתרר. גמין שבתורה הפוכין כי גם תשתרר עלינו*גם השתרר, וכן וברכתם גם אותי, גם תברכו אותי, וכן ויאהב גם את רחל, וגם אהב את רחל, גם אותך הרגתי, גם הרגתי אותך: (יד) העיני האנשים ההם תנקר. כסבור אתה שאלו האנשים אשר מתרעמים עליך אין להם עינים לראות המכשול הזה. שמארץ מצרים*ארץ טובה העליתנו למות במדבר כי לא השלמת תנאי שלך להביאנו אל ארץ זבת חלב ודבש אבל באלו ארבעים שנה ימותו במדבר: לא נעלה. לפיכך לא נעלה אליך. כלל ופרט וחזר וכלל לא נעלה אמר תחלה ואח"כ פירש למה וחזר וכלל לפיכך לא נעלה: (טו) אל תפן. אל תפנה:

רש"י

(יא) לכן. בשביל כך ג אתה וכל עדתך הנועדים אתך על ה' כי בשליחותו עשיתי לתת כהונה לאהרן ולא לנו הוא המחלוקת הזה: (יב) וישלח משה וגו'. (סנהדרין קי) מכאן שאין מחזיקין במחלוקת שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום: לא נעלה. פיהם הכשילם שאין להם אלא ירידה: (יד) ותתן לנו. הדבר מוסב על לא האמור למעלה כלומר לא הביאותנו ולא נתת לנו נחלת שדה וכרם אמרת לנו (שמות ג) אעלה אתכם מעני מצרים ד אל ארץ וגו' משם הוצאתנו ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו אלא גזרת עלינו להמיתנו במדבר שאמרת לנו (במדבר יד) במדבר הזה יפלו פגריכם: העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה. אפי' אתה שולח לנקר את עינינו אם לא נעלה אליך ה לא נעלה: האנשים ההם. כאדם התולה קללתו בחבירו: (טו) ויחר למשה מאד. נצטער

שפתי חכמים

ג פי' אין הלמ"ד שורש כמו האל"ף שבמלת אכן שהיא מלה מורכבת מאך וכן והכ"ף משרתת לכ"ף ממלת אך ולכ"ף ממלת כן אבל למ"ד של מלת לכן הוא שימוש כלמ"ד אמרי לי אחי בשבילי אף כאן לכן בשביל כן: ד כלומר ולולא שנדר להם להביאם לא אמרו לו זה כי לא היה מחויב להביאם והפך המקרא להורות שפי' המקרא ראוי להיות המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו להמיתנו כדי שתשתרר שלפי זה לא הוצרך למלת אף ולכן השמיטה אבל לפי סדר הכ' נ"ל לא די שעשית לנו הרעה למות במדבר אלא אף הטובה שנדרת לנו לא עשית שאלו עשית לנו הטובה גם הרעה היינו מקבלים, ואם נפרש כן היה קשה מה הוא שהתרעמו על הטובה כיון שימותו מה להם לארץ זבת חלב ודבש, לכן מהפך רש"י הכתוב כי לפי פירושו יהיה שני דברים ולא עוד אלא שגזרת עלינו מיתה, ודו"ק: ה דקשה פשיטא שאם ינקר עיניהם שלא

מרפא לשון

שיתפלל נעשה הזן. יג) כי תשתרר עלינו, ארי אתרברבת. ה"ג נ"א מתרברבת וכ"כ היא"ר ע"ש. יד) אף, קרא ותרגום וכמ"ש היא"ר. טו) אל תפן אל מנחתם, לא תקביל ברעוא קרבנהון, ודכוותיה ת"י מ"ש דוד לשאול אם ה' הסיתך בי ירח מנחה אם מן קיי' אתגרית בי יתקבל קורבנך ברעוא, ופי' הרמב"ן אל תפן אל מנחתם אל תפן אל קרבן שיקריבו לפניך ואל תפלה שיתפללו לך כי כל הקרבנות גם התפלה יקראו מנחה בכתוב וגם אמר אונקלוס קרבנהון איזה דבר שיקריבו לפניך עכ"ל, ועד"ז נר' לפרש מ"ש דוד לשאול אם ה' הסיתך בי ירח מנחה ות"י יתקבל קורבנך ברעוא ר"ל איני מאשימך ולא מוסר דין עליך אלא תהיה רצוי לפני ה' בתפלתך ובאיזה קרבן שתעשה לפניו, ואם בני האדם איני מוחל להם אלא ארורים הם כי גירשוני מהסתפח בנחלת ה', ויתכן שהיה טעמו של דוד שהדר בח"ל אין תפלתו נשמעת, ולז"א לשאול שאם הוא ניסת מעצמו להתגרות בו ולגרום לו שיצא לח"ל מפני כבוד המלכות אינו מוסר עליו דין אפי' מדה כנגד מדה שאל יפן ה' אל מנחתו אל יריח מנחתו, ואם בני האדם הסיתוהו לא מבעיא שאל יפן ה' אל מנחתם מכ"מ

נחל קדומים

כינה הכתוב. א"נ דכיון דיש פנים לומר דעל משה קאמר מינה ידעינן דשליח ב"ד דהגיד לא מתפקר דאם אין הדין כן הו"ל לפרש הכתוב ועל מי סמך שלא נפרש על משה ונלמוד דלא מתפקר שליחא. אלא ודאי דכן הוא הדין דלא מתפקר ויליף שפיר ואתיא כי הא דכתבו התוס' בחולין דף ה' גבי עורבים ודוק הטב כי קצרתי. ואחר זמן ראיתי מ"ש הרב נח"י שכתב דרש"י כאן פירש לפשט והש"ס דרך דרש ואינו מספיק להוציא דין מהפסוק לפרשו דרך דרש כל שפשט הכתוב אינו כך והא דאמרינן זהו פשט ויש דרך דרש היינו כשאינו לומד דין ומייתי ראיה מהכתוב וזה פשוט: טו (ח) ויחר למשה מאד. פירש"י נצטער עד למאד. ורבינו שלמה אסתרוק ז"ל היה לו גרסא אחרת ברש"י וז"ל כתב רש"י ויחר למשה מאד. נצטער על האחת משל לאדם שדן את חבירו ומתוכח עמו אם משיבו יש לו נחת רוח אם אין משיבו יש לו צער. תנחומא. אולי רצה במלת אחת שטענו על ה' אחד יחד טענה אחת ולא זזו ממנה והוא שמשה רבינו ע"ה עשה המנויים מלבו וטענה זו היתה סיבה לכל מחלקותם. או אמר על האחת שנתירא שיכחישו בתורה ויכשלו בע"ז הנקראת אחת שנאמר ואם באחת יבערו. או נצטער

מנחתם לא חמור אחד מהם
נשאתי ולא הרעתי את אחד מהם:
טז ויאמר משה אל קרח אתה וכל
עדתך היו לפני יהוה אתה והם
ואהרן מחר: יז וקחו איש מחתתו
ונתתם עליהם קטרת והקרבתם
לפני יהוה איש מחתתו חמשים
ומאתים מחתת ואתה ואהרן איש
מחתתו: יח ויקחו איש מחתתו ויתנו
עליהם אש וישימו עליהם קטרת
ויעמדו פתח אהל מועד ומשה
ואהרן: יט ויקהל עליהם קרח את
כל העדה אל פתח אהל מועד
וירא כבוד יהוה אל כל העדה:
ס כ וידבר יהוה אל משה ואל

תרגום אונקלוס

קורבנהון. לא. חמרא דחד מנהון שחרית. ולא אבאישית לחד מנהון: טז. ואמר משה לקרח. את וכל כנשתך. הוו זמינין לקדם יי. את ואנון. ואהרן מחר: יז. וסבו גבר מחתיתיה. ותתנון עליהון קטורת בוסמין. ותקרבון. קדם יי גבר מחתיתיה. מאתן וחמשין מחתין. ואת ואהרן גבר מחתיתיה: יח. ונסיבו גבר מחתיתיה. ויהבו עליהון אישתא. ושויאו עליהון קטורת בוסמין. וקמו. בתרע משכן זמנא ומשה ואהרן: יט. וכניש עליהון קרח ית כל כנשתא. לתרע משכן זמנא. ואתגלי יקרא דיי לכל כנשתא: כ. ומליל יי. עם משה

ת"א ויאמר משה אל קרח מ"ק יז:

תפסיר הרס"ג

עלי אני לם אסכ'ר לאחדהם חמארא. פצ'לא עלי אן אסי אלי אחדהם: (טז) ת'ם קאל מוסי לקרח. אנת וכל גמועך. אחצ'רו בין ידי אללה. מע הרון ג'דא: (יז) וליאכ'ד' כל ואחד מגמרתה. ואלקו עליהא בכ'ורא. וקדמוהא בין ידי אללה. מאיתין וכ'מסין מגמרה. ואנת והרון כל ואחד מגמרתה: (יח) פאכ'ד' כל ואחד מגמרתה. וגעלו פיהא נארא. ואלקו עליהא בכ'ורא. ווקפו. עלי באב כ'בא אלמחצ'ר ומוסי והרון: (יט) פגווק עליהם קרח גמיע אלגמאעה. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר. פצ'הר נור אללה לגמיעהם: (כ) ת'ם כלם אללה

נוה שלום

לאחד מהם. (יז) אתה והם, כפל בלי תרגום. ואהרן, מע הרון, הויו במקום עם כמו ויוסף היה במצרים. (כ) וידבר,

חלק הדקדוק

בתיבת עליהן בכל התיגאן]: טו) חמור אחד מהם נשאתי, התרגום שחרית לשון אנגריא ובלשון ערבי שחרית

אבן עזרא

שלא תראינה כלומר אחיזת עינים אתה עושה לנו לא נעלה וי"א אילו היית מנקר עינינו לא נעלה ואמר האנשים ההם על דרך בני אדם חסרי דעת שלא ירצו לדבר על נפשם בגנאי והנכון בעיני שמלת האנשים ההם רמז לזקנים שהיו עם משה כי כן כתוב וילכו אחריו זקני ישראל: (טו) ויחר. זה הדבור כבר פירשתיו כי העולה והמנחה מארכת האף על הרשעים ודתן ואבירם היו אנשים גדולים והקריבו מנחה קודם זה המעשה וזה טעם אל תפן אל מנחתם ופנה אלי כי לא נשאתי חמור אחד מהם ופי' נשאתי ששמתי משא עליו: ולא הרעתי. בשום דבר: (טז) ויאמר משה אל קרח. וכבר אמר כן רק הטעם כאשר אמר משה לקרח היו לפני ה' לקחו איש מחתתו: מחר. והוא

אבי עזר

לא היה מדבר אלא כופל ע"ש: (טו) (ויחר וגו' כי העולה והמנחה מארכת אף וכו') הרואה יתמה על תפלת משה להפיל שונאיו ולא כן עשה בעשות העגל ושאר החטאים מנה נשמע דגדול כח מחלוקת שעוקרת רעים וטובים ברבות הפשע לכן בקש אל הקב"ה שאל יאריך רחמיו. וישלם להם כפעלם מיד ולאלתר פן ירבה הנגע בכל המחנה. ושלמה אמר בחכמתו עת לנטוע ועת לעקור נטוע ורוע חכם ידע מתי יבקש רחמים ומתי יבקש דין ואף ראה משה כי החל המחלוקה בהתגבולות גדולות ובאנשים גדולים ומלינו נעכן שמתו אנשים בעבור חטאו והוא איש אחד לא

רשב"ם

לא חמור אחד מהם נשאתי, אפילו חמור אחד לא נשאתי מהם כשאר* משתררים על העם, וא"כ למה מפשיעים אותי בשררה, ואם היה נקוד לא חמור אחד מהם פתרונו היה חמור של אחד מהם, כמו אחד העם, וכמו את אחד מהם:

בעל הטורים

חון לפניך אל תפן אל מנחתם: אחד מהם. ד' במס', ולא הרעתי את אחד מהם, ואידך כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם, יהי דברך כדבר אחד מהם לטובה, אם לא כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם באליהו. פי' שמשה פייסו לקרח שידבר טובה ויחזור בו, וכיון שלא רצה רמז לו שימות כעת מחר: (יט) ויקהל עליהם קרח. כמו שנעשה לאהרן כשנמשח ואת כל

שפתי חכמים

יוכלו לשלוט: י ס"ה אפי' השטן אל תעלם לפניך: ז דקשה לו דבקרא דכתיב מנחה וקטרת אינם נקראת מנחה ופי' על התמידים שמקריב ג"כ מנחה עם תמיד: ח פי' לא שיקח מלת אחד חוזר להמור ויהיה פי' חמור אחד מהם שהם ישראל שעבדתי לו וקורא לישראל חמורים חלילה שיאמר כאלה רק חמור סמוך לא' פי' חמור של אחד מהם ואמר נטלתי במקום נשאתי שלא תחשוב שנשאתי הוא ל' הרימותי: ט שהוצרכתי לחמור מ"מ לא לקחתי, דאם לא כן במאי משתבח דלמא משום שלא היה צריך משום הכי לא נקח ואילו היה צריך היה לוקח: י וא"ת והלא כתיב באותו פסוק אתה וכל עדתך. וי"ל לפי שקרח היה בכור שמשה ילך עמהם ואמר קרח אליו לא אלך עמנו כי אין בלבנו עליך אלא על אהרן אחיך ואז השיב משה ואמר לו אתה ואהרן והם מחר כו', מלאתי. והרא"ם פי' שלא נחשוב שאלה הם מורה על אנשים אחרים חוץ מהנזכרים לעיל דהם ר"ן איש דומיא דאהרן שהוא חוץ מהנזכרים שהרי כתיב אחריו וחמשים ומאתים מחתות ואתה וגו' שהם הנזכרים לעיל: כ דאל"כ איך הקהיל עליהם כל ישראל אל פתח אהל מועד והלא לא היו במחלוקת רק קרח ודתן ואבירם ור"ן איש דאילו היו

רש"י

עד למאוד: אל מנחתם. לפי פשוטו הקטורת ו שהם מקריבין לפניך מחר אל תפן אליהם, והמדרש אומר יודע אני שיש להם חלק בתמידין ז צבור אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון תניחנו האש ולא תאכלנו: לא חמור א' מהם נשאתי. לא חמורו של א' מהם נטלתי ח אפי' (תנחומא) כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור והיה לי ליטול אותו החמור ט משלהם לא נטלתי אלא משלי. ות"א שחרית ל' ארמי כך נקראת אנגריא של מלך שחור: (טז) והם. י עדתך: (יז) והקרבתם וגו' איש מחתתו. החמשים ומאתים איש שבכם: (יט) ויקהל עליהם קרח. (תנחומא) בדברי ליצנות כל הלילה ההוא כ הלך אצל השבטים ופתה אותם כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד איני מקפיד אלא בשביל כלכם אלו באין ונוטלין כל הגדולות לו המלכות ולאחיו הכהונה עד שנתפתו

נחל קדומים

על שהעלילו עליו שלקח שררה לעצמו עליהם וזהו שחרה לו מאד עכ"ל בקצור ועמ"ש הרא"ם ז"ל. ובפירוש רש"י כ"י ישן נושן על קלף כתוב כלשון רש"י ז"ל שכתב הר"ש אסתרוק הנז' רק שכתוב ויחר למשה מאד נצטער על הדבר משל וכו'. ועיין בתוספות מנחות דף י"ח ובשו"ת מהר"ש בן הרשב"ץ סי' ר"ץ ובס' יוחסין דף ל"ב: (ט) לא חמור אחד מהם נשאתי. כלומר אפי' אם היה מהן נכון לשירותי כחמור למשאוי לא נשאתי פניו לזכותו בדין ולהרע לשכנגדו וזהו ולא הרעותי את אחד מהם פי להטות משפט. רבינו

רמב"ן

(טז) ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה'. כתב רבי אברהם כבר נאמר כן אבל הטעם כאשר אמר משה לקרח היו לפני ה' לקחו איש מחתתו. והנכון בעיני כי מתחלה אמר להם זאת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו והיה האיש מכם אשר

מרפא לשון

אלא ארורים הם וגו' כי גרשוני היום לאמר לך עבוד אלהים אחרים, שהדר בה"ל כמי שאין לו אלוה צועק ואינו נענה, ויתכן שהיה מנהג נביאים הראשונים לקלל האויב בלשון זה שאל יפן ה' אל מנחתו כמו שהוא היום אצל הישמעאלים לומר (אנא חאגר צלאתך) כלו' תתעכב תפלתך. לא חמור אחד מהם נשאתי. שחרית. פי' לקח באנגריא כמ"ש רש"י ז"ל ול' זה ישנו ג"כ בל"ע בחילוף המבטאים כמו שקורין לאנגריא של מלך „סכ'רייה" והיא"ר ז"ל פירשו מל' שחר ואין לו שחר אבל מפני שלא ידע שורש הלשון

מסורת הקריאה

פתחין, נמסר במס"ר: (יז) ויקחו, נמסר עליו סימן, פי' מלת סימן מורה שנשתנה קצת מחבירו והוא בפסוק שלפני זה כתיב וקחו איש מחתתו, מלת וקחו בטעם לגרמיה ומלת איש בטעם מונח ובשניהם מלת מחתתו בטעם רביע, והוא מן ה' זוגין מתחלפין בטעמא נמסר שמו ל"ו ט' ועין מש"כ שם: (כא) ואכלה, הלמ"ד

אהרן לאמר: כא הבדלו מתוך
העדה הזאת ואכלה אתם כרגע:
כב ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלהי
הרוחת לכל בשר האיש אחד
יחטא ועל כל העדה תקצף: ס
כג וידבר יהוה אל משה לאמר:
כד דבר אל העדה לאמר העלו
מסביב למשכן קרח דתן ואבירם:
כה ויקם משה וילך אל דתן ואבירם
וילכו אחריו זקני ישראל:
כו וידבר אל העדה לאמר סורו
נא מעל אהלי האנשים הרשעים
האלה ואל תגעו בכל אשר
להם פן תספו בכל חטאתם:
כז ויעלו מעל משכן קרח דתן
ואבירם מסביב ודתן ואבירם יצאו
נצבים פתח אהליהם ונשיהם

תרגום אונקלוס

עִם אַהֲרֹן לְמֵימַר: כא. אִתְפָּרַשׁוּ. מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא. וַאֲשֵׁיצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה: כב. וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמַרוּ. אֵל. אֱלָהּ רוּחַיָא לְכָל בִּשְׂרָא. גּוּבְרָא חַד יְחוּב. וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא: כג. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: כד. מַלֵּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר. אִסְתַּלַּקוּ מִסְּחוֹר סְחוֹר. לְמַשְׁכְּנָא דְּקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם: כה. וְקָם מֹשֶׁה. וַאֲזַל לְוָת דָּתָן וַאֲבִירָם. וַאֲזַלוּ בָּתְרוֹהִי סָבֵי יִשְׂרָאֵל: כו. וּמַלִּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר. זוּרוּ כְּעַן. מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנֵי גּוּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין. וְלָא תִקְרְבוּן בְּכָל דִּילְהוֹן. דִּלְמָא תִלְקוֹן בְּכָל חוֹבֵיהוֹן: כז. וְאִסְתַּלַּקוּ. מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא דְּקֹרַח. דָּתָן וַאֲבִירָם מִסְּחוֹר סְחוֹר. וְדָתָן וַאֲבִירָם נְפַקוּ קָיְמִין. בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהוֹן. וּנְשֵׁיהוֹן

תפסיר הרס"ג

מוסי והרון תכלימא: (כא) אן אנפרזתם מן בין הד'ה אלגמאעה. אפניתהם כטרפה: (כב) פוקעא עלי וגוההמא וקאלא. יא טאיק. יא אלאה ארואח כל בשרי. ארגל ואחד יכ'טי. ועלי סאיר אלגמאעה תסכ'ט: (כג) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (כד) מר אלגמאעה וקל להם. ארתפעו. ען חואלי מסכן קרח דתן ואבירם: (כה) פקאם מוסי. ומצ'א אלי' דתן ואבירם. ומצ'י מעה שיוך' בני אסראיל: (כו) פכלם אלגמאעה וקאל להם. אעתזלו ען אכ'ביה' הולאי אלקום אלצ'אלמין. ולא תדנו בשי ממא הו להם. כלא תנסאפו בגמיע כ'טאיאהם: (כז) פארתפעו. ען חואלי מסכן קרח דתן ואבירם. והמא איצ'א כ'רגא. פאנתצבו עלא באב כ'באיהמא. ונסאהם ובניהם

נוה שלום

וכלם, כצ"ל. (כא) הבדלו, אן אנפרזתם, וכן תרגם הרמו, או ארתפעתם, הורה להם בשני צויים אלו שכל זמן ועודם בתוכם לא ישלח ידו בהם בכדי להבינם שצריכים לבקש רחמים עליהם והם נזדרזו בזה עיין רמב"ן. כרגע, כטרפה, כהרף עין. (כג) וידבר, פכלם, כצ"ל. (כז) ובניהם וטפם, ואטפאלהם לירו מא יכון, לפי שאמר להם משה בקר וידע ה' וכו', יצאו נצבים לראות

חלק הדקדוק

סוכרה (מדרש שמואל): (כב) האיש אחד יחטא, הה"א ה"א הידיעה ובאה בקמץ מפני אות הגרון: (כז) ונשיהם ובניהם וטפם, תיבת ונשיהם בטפחא

אבן עזרא

היום שקרא משה לדתן ואבירם ויתכן שקראם קודם והוא הנכון בעבור מלת בקר: (יח) ומשה ואהרן. עמם: (כא) הבדלו. כי היו עמם פתח אהל מועד: (כב) ויפלו על פניהם. להתפלל: וטעם אל מורה שיש לו כח לכלותם כרגע והוא אלהי הרוחות הטעם פי' אל כי יוכל לכלותם כי הרוחות בידו הם: האיש אחד יחטא. הוא קרח שהקהיל על משה ועל אהרן כל העדה וי"א כי טעם אלהי הרוחות כי בידו כח לחפש הרוחות כי הוא אלהיהם והוא ידע כי האחד שהוא קרח חטא לבדו וגם אם החטיא אחרים. והנכון בעיני כי טעם הבדלו מתוך העדה הזאת הם קרח וכל עדתו ואש יצאה ואכלתם וכלתם כרגע: (כד) למשכן

אבי עזר

גוע בעונו וצריך בקשת רחמים להפיל שוכני ה' על דרך השכם והערב עליהם לבית המדרש וזה כוונת הרב בקיצור נמרץ והנן כי הדברים עמוקים ולפי

רשב"ם

(כב) אלהי הרוחות. אתה מכיר רוחות ולבות שאר העם שלא פשעו: (כה) וילך אל דתן ואבירם. אולי יחזרו בתשובה:

ת"א הבדלו מתוך. ברכות נא מגילה כג. סנהדרין עד: ויקם משה וילך אל. סנהדרין קי: סורו נא מעל. שבועות לט:

בעל הטורים

העדה הקהילו: (כה) כרגע. ב' במס', בהאי פרשה, ואידך איך היו לשמה כרגע. רמז למ"ד עדת קרח אין להם חלק לעוה"ב היינו דכתיב לשמה כרגע ספו תמו ספו בעה"ז תמו לעוה"ב: (כו) תספו. ב' במסרה פן תספו בכל חטאתם ואם הרעו הרעו גם אתם גם מלככם תספו שאמר להם שאם לא יחזרו בהם שימותו הם וקרח גדולם:

רש"י

כנס: וירא כבוד ה'. בא בעמוד ל ענן: (כב) אל אלהי הרוחות. יודע מחשבות מ אין מדתך כמדת בשר ודם מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם אבל אתה לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא: האיש אחד. הוא החוטא נ ואתה על כל העדה תקצוף. אמר הקדוש ברוך הוא יפה אמרתם אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא: (כד) העלו מסביב וגו'. כתרגומו אסתלקו ס מסביבות משכן קרח: (כה) ויקם משה. (מדרש רבה) כסבור שישאו לו פנים ולא עשו: (כז) יצאו נצבים. (תנחומא) בקומה זקופה ע לחרף ולגדף כמו (שמואל א' יז) ויתיצב ארבעים יום פ דגלית:

שפתי חכמים

מתחלה במחלוקת היו מקהילים גם הם על משה ועל אהרן אלא על כהונה בדברי ליצנות פה אותם בלילה ההוא לבד: ל דקשה ליה הלא כבוד ה' תמיד שוכן במשכן, והרא"ם פי' לא שהשרה עליהם שכינה שהרי אמר הבדלו מתוך העדה וגו': מ לא אלהי הנשמות כמובן מהרוחות שמה ענין זה לכאן ומה שמם להאיש אחד יחטא הבא אחריו אבל פירושו אתה היודע מחשבות ותוכל לדעת מי החוטא וכו': נ מפני שאין כוונתו על מי שיחטא להבא רק על זה המחלוקת שכבר היה קרח חוטא אבל מלת תקצוף הוא כמשמעו שהרי עדיין לא קצף רק רצה לקצוף: ס והעלו כמו ילוזי עינים. ולמ"ד למשכן נוסף ולכן כתב מסביבות במקום סביב כדי שיסמוך למלת המשכן מפני שסביב אינו נסמך: ע דק"ל מאי יצאו נצבים משמע לא יצאו כשהם יושבין, רא"ם. ועי"ל מאי יצאו נצבים דמלת יצאו משמע הלכו ומלת נצבים משמע שעמדו, ועל זה פרש"י לחרף ולגדף: פ פי' ושם כתיב

מסורת הקריאה

בסגול, ונמסר עליו ב', ר"ל ב' בסגול א' דין, ב' לקמן י"ז י': (כב) אל, נמסר ב' בטעם זקף גדול וסי' א' דין, ב' אל נא רפא נא (לעיל י"ב י"ג): (כו) תספו, מלרע: חטאתם. הטי"ת בחולם, ונמסר ג' וסי' א' דין, ב' קרא בגרון אל תחשוך (ישעיה נ"ח א') ג' ישוב ירחמנו (מיכה ז' י"ט) וכל יזכר יפקד וכל פ' אחרי מות דכותיה. ר"ל וכל היכא דסמיך למלת יזכר ולמלת יפקד ובכל פ'

רמב"ן

יבחר ה' הוא הקדוש ולא אמר שיהיה אהרן עמהם והם שתקו ואולי לא נתרצו ולא הודו בכך כי השבו אם יהיה אהרן עמנו תרד האש לכולנו או לא תרד כלל ונהיה כולנו שוים ואם לא יהיה אהרן עמנו ולא תרד האש יאמרו כי לא בחר בנו ויהשבו כי בו בחר שירדה האש בקרבנותיו ביום השמיני ואותו היום יש לנו טענה עליו שלא היה לבחור באהרן שיהיה הוא לבדו הכהן רק בזכות ישראל שעשו המשכן ולכל שליח צבור היה יורד ועדיין לא הוחלפו הבכורים בעת ההיא על כן לא היה קרח חפץ לנסות דבר בלא אהרן והיו שם דתן ואבירם כאשר דבר להם משה כן והיו הם בכלל מה שאמר קרח וכל עדתו וכאשר שלח להם ויאמרו לא נעלה ויחר למשה מאד רצה לגזור עליהם שלא ימותו כמות כל האדם אז חזר משה אל קרח ואמר קחו איש מחתתו חמשים ומאתים מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו והנה הוציא מכלם דתן ואבירם וזה טעם חמשים ומאתים מחתות כי מה צורך להזכיר המנין במקום הזה והכניס אהרן שיהיה עמהם אז שמע קרח אליו כי חשב שישתנה המעשה בהם ובאהרן:

ובניהם וטפם : כח ויאמר משה
בזאת תדעון כי־יהוה שלחני
לעשות את כל־המעשים האלה כי־
לא מלבי : כט אם־כמות כל־האדם
ימתון אלה ופקדת כל־האדם יפקד
עליהם לא יהוה שלחני : ל ואם־
בריאה יברא יהוה ופצתה האדמה
את־פיה ובלעה אתם ואת־כל־
אשר להם וירדו חיים שאלה
וידעתם כי נאצו האנשים האלה
את־יהוה : לא ויהי ככלתו לדבר את
כל־הדברים האלה ותבקע
האדמה אשר תחתיהם : לב ותפתח
הארץ את־פיה ותבלע אתם ואת־
בתיהם ואת כל־האדם אשר לקרח

תרגום אונקלוס

וּבְנֵיהוֹן וְטַפְלְהוֹן : כח. וַאֲמַר מֹשֶׁה . בְּדָא תִּדְּעוּן . אֲרֵי יְיָ שַׁלְחַנִי . לְמַעְבַּד . יָת כָּל עוֹבָדַיָּא הָאִלֵּין . אֲרֵי לָא מֵרְעוּתִי : כט. אִם כְּמוֹתָא דְּכָל אֱנָשָׁא יְמוּתוּן אִלֵּין . וּסְעוֹרָא דְּכָל אֱנָשָׁא . יִסְתְּעַר עֲלֵיהוֹן . לָא יְיָ שַׁלְחַנִי : ל. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרֵא יְיָ . וְתִפְתַּח אַרְעָא יָת פּוּמַּהּ וְתִבְלַע יָתְהוֹן וְיָת כָּל דִּילְהוֹן . וְיֵיחֲתוּן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל . וְתִדְּעוּן . אֲרֵי אַרְגִּיזוּ . גּוּבְרַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם יְיָ : לא. וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי . לְמַלָּלָא . יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין . וְאִתְבְּזַעַת אַרְעָא דִּתְחוֹתֵיהוֹן : לב. וּפְתַחַת אַרְעָא יָת פּוּמַּהּ . וּבְלַעַת יָתְהוֹן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיהוֹן . וְיָת כָּל אֱנָשָׁא דִּלְקֹרַח . וְיָת כָּל

ת"א כי ה' שלחני. פקודה ספר סד : אם כמות כל. נדרים לט : ואם בריאה. נדרים לט סנהדרין קי: ותפתח הארץ סנהדרין נו׳

תפסיר הרס"ג

ואטפאלהם לירו מא יכון : (כח) פקאל מוסי. בהד׳ה אלכ׳לה תעלמון. אן אללה בעת׳ בי. לאעמל גמיע הד׳ה אלאעמאל. ליס מן תלקא נפסי : (כט) אן מאת הולאי אלקום כמות כל אלנאס. וטולבו כמטאלבתהם. פליס אללה בעת׳ בי : (ל) ואן כ׳לק אללה כ׳לקא. באן תפתח אלארץ׳ פאהא פתבתלעהם וגמיע מאלהם. וינזלו אחיא אלי אלת׳רא. עלמתם. אן הולאי אלקום קד עצו אללה : (לא) וכאן ענד פראג׳ה. מן קול הד׳א אלכלאם. אנשקת אלארץ׳ אלד׳ין תחתהם : (לב) פפתחת אלארץ׳ פאהא. פאבתלעתהם וביותהם. וכל

חלק הדקדוק

כ"ה בכל התיגאן: כט) ופקדת כל האדם, התרגום וסעורא בריש גרסינן. ורש"י בפ"ד דנדרים מפרש ל׳ סעד בדל"ת ואמנם בגמ׳ שבת דף י"ב שם כתב רש"י שהוא ל׳ סמך. ואח"כ כ׳ בשם רבו ר׳ יעקב דהוא ל׳ ביקור.

אבן עזרא

קרח. הנכון בעיני שהיה לקרח אהל לאדם שלו ולרכושו רחוק ממחנה הלוים והיה עם אהלו אהלי דתן ואבירם כי לא יחנו סביב המשכן כי אם הלוים לבדם ומזה הכתוב נלמוד כי בעל הדגל היה חונה קרוב ממחנה הלוים : (כה) זקני ישראל. הנכון בעיני שהם השבעים הזקנים הנבחרים : (כו) ואל תגעו בכל אשר להם. שאם באו להציל ממונם ירדו חיים שאול כמו הם : בכל חטאתם. בעבור רב חטאתם : (כז) ובניהם. הגדולים. וטפם. קטנים וקטנות : (כח) לעשות את כל המעשים. להחליף הבכורים בלוים ודע כי דבר גדול היה ומכעיס לאשר איננו מאמין להסיר הבכורים מכהונתם ולהשיב המעלה למשפחת משה לבדו וכל זה היה בעבור מעשה העגל כי ויעלו עולות ויגשו שלמים הבכורים העלום כי הם היו לבדם הכהנים ובני לוי הרגו עובדי העגל ויש בכאן שאלה ותשובתה בפרשת וילך משה : (ל) בריאה. י"א שהיא תורה על המצא מה שלא היה וכבר פירשתי שאין המלה רק מגזרת וברא אתהן וכבר בקבעו מדינות רבות וירדו הדרים בהן שאולה והנה פירושה כטעם גזרה : ופצתה האדמה את פיה. כמו ופתחה וכן יפצה פיהו וכבר רמזתי בעבור היות נשמת האדם העליונה תיכונה תדבר על הגבוהים ממנה כדרך ארמונה שהוא הגוף וכן על השפלים ממנה והטעם להבין השומעים : (לב) ואת בתיהם. שם כלל לנשיהם ובניהם וטפם : ואת כל הרכוש. שהיה לכלם :

רשב"ם

(כח) כי לא מלבי.* שחייבתם בקטורת כשאמרתי אתה ואהרן איש מחתתו : (כט) לא ה׳ שלחני. אלא עשיתים מדעתי שצויתי להקטיר קטורת : (ל) ואם בריאה חדשה יברא ה׳ בארץ. כדכתיב כי ברא ה׳ חדשה בארץ.

בעל הטורים

(כט) ימותון. ב׳, כמות כל האדם ימותון, והארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון פי׳ אחר שתבלה ויושביה ימותון שיבלעו הם תחתם : ופקודת. ג׳ במס׳, ופקודת כל האדם, ופקודת משמרת, ופקודת אלעזר בן אהרן. בשביל שרצה ליכנס בפקודת אלעזר שבקשו כהונה ע"כ ופקודת כל האדם יפקד אמר משה אם הקב"ה לא יעשה באלו כמו שעושה לכל אדם שהוא פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים אלא שיענישם מיד : (ל) בריאה. ב׳ במס׳ מתרי לישני, ואם בריאה, ומאכלו בריאה, שהאכיל קרח לעדתו עד שהמשיכם אחריו, כדאי׳ בפרק חלק: כי נאצו האנשים האלה. ר"ת הכהן על שבקשו כהונה : (לא) ותבקע. ד׳ במס׳, ותבקע האדמה, ואידך ותבקע הארץ בקולם, ותבקע העיר דירמיה ודמלכים על ירושלים, ותבקע הארץ לקולם. והיינו דכתיב וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם, ורמז להא דאיתא בעירובין שפתחה של גיהנם בירושלים ותבקע העיר פי׳ בירושלים שם ותבקע האדמה וירדו שאולה : (לב) האדם אשר לקרח. ס"ת חרם, מלמד שעשאן חרם על

רש"י

ונשיהם ובניהם וטפם. בא וראה כמה קשה המחלוקת שהרי ב"ד של מטה אין עונשין אלא עד שיביא שתי שערות וב"ד של מעלה עד כ׳ שנה וכאן אבדו אף יונקי שדים : (כח) לעשות את כל המעשים האלה. שעשיתי על פי הדבור צ לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה: ואליצפן נשיא הקהתי : (כט) לא ה׳ שלחני. אלא אני עשיתי הכל מדעתי ובדין הוא חולק עלי : (ל) ואם בריאה. חדשה: יברא ה׳. להמית אותם במיתה שלא מת בה אדם עד הנה ק ומה היא הבריאה ופצתה האדמה

שפתי חכמים

אני הפסתי את מערכות אלהי ישראל: צ דאל"כ כל המעשים האלה ל"ל הא לא חלקו אלא על אהרן מאי כל המעשים האלה ואע"פ שאינם נזכרים לעיל הם מהמפורסמים להם וכאלו הם נזכרים, דאל"כ הרי הספק על המלכות והנשיאות עדיין במקומה עומדת ומה שלא הזכיר המלכות משום שאין חולק עליו : ק תיקן בזה והא כתיב אין כל חדש תחת השמש , לכן פי׳ להמית אותם

ענין בליעת קרח

(ל) ואם בריאה יברא ה׳ וגו׳. במדרש אמר רבי ברכיה בא וראה כמה קשה המחלוקת שהרי בית דין של מטה אין עונשין עד שיביא שתי שערות והוא בן י"ג שנה ויום אחד ובית דין של מעלה אין עונשין עד עשרים שנה וכאן אבדו אף יונקי שדים, שנאמר ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה , ועלת אותם מוזכת לדתן ואבירם שהזכיר למעלה ונשיהם ובניהם וטפם שהיו כלם. כלבים גדולים וקטנים באותו מעמד : הנה על מה ולמה בשר משה במיתתם כזו והטריח את הקב"ה. כביכול לעשות דבר חדש כמ"ש ואם בריאה יברא ה׳ וגו׳, ומדוע לא היה די אם כמות כל האדם ימותון אלה שלא אם

נחל קדומים

אפרים ז"ל : ל (י) ואם בריאה יברא ה׳. אמר משה להקב"ה אתה הבטחתני מראש נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו ולזה עת לעשות לה׳ בריאה חדשה נגד כל ישראל ולזה אמר אם יברא השם דבר מחודש לעולם לכבודי יהי רצון שיהיה כך שתפתח הארץ

חומת אנ"ך

לא פלג"ן על מגן : (כט) אם כמות כל האדם. מיתה בידי שמים שמעניש׳ מבן עשרים. ופקוד׳ כל האדם דהיינו פקיד׳ ב"ד מבן י"ג שנה. אלא אפילו יונקי שדים מתו מפני המחלוקת. וא"ת מה חידוש הוא זה דהרי מקנה קינינו הוא הקטן י"ל דהיינו לכופר נפש אביו אבל כאן הם וכל אשר להם.

מרפא לשון

המציא לו כעין דרש. כט) ופקדת , וסעורא. ה"ג וכמו שתר׳ פקד עון אבות, מסער, ודלא כנ"א וסעודא בדל"ת. ל) ואם בריאה יברא ה׳, בקדמוניות קרא ותר׳ אבל גירסתינו יברי ואולי לא רצו לתרגם כן שלא יהיה משמע יברי ה׳ כמו יברא את ה׳. לב) ואת בתיהם, אנש בתיהון. כ׳ היא"ר ז"ל צ"ע שהרי אמר אח"כ ואת כל האדם ותירץ דאנש בתיהון ירצה נשיהם ובניהם וטפם, ואת כל האדם עבדים ושכירים ולקיטים ע"כ. ולפ"ז החמיר בקרח שאפי׳ עבדים ושכירים היו בכלל הבליעה או שלא היו עבדים אלא לקרח שהיה עשיר כמ"ש הרמב"ן ז"ל, ולעד"ן כי מש"ה ותבלעם ואת בתיהם קאי אדלעיל מניה ודתן ואבירם יצאו נצבים ואנש בתיהון היינו של דתן ואבירם ומשל לקרח לא הזכיר אלא ואת כל האדם להקל בי ,בזה לא נתפרש אם הוא מן הבלועים אם לאו וכן מצינו במשנה תורה שאמר ואשר עשה לדתן ואבירם וגו׳ ולא הזכיר קרח וכן בפ׳ פינחס כשהזכיר דתן ואבירם הזכיר שנבלעו ובקרח לא הזכיר אלא שבניו לא מתו דמכל זה נר׳ דעיקר חומר הבליעה היא של דתן ואבירם, וקרח לא פירש בו אלא האדם שקנה מאומות העולם:

מסורת הקריאה

אחרי מות כתיב חטאתם בחולם. ושארא הטי"ת בקמץ : (כה) ויאמר. הנגינה ביו"ד. ונמסר עליו י׳ בפלגי בטעם זרקא נמסר בראשית.

ואת כל הרכוש: לג וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל: לד וכל ישראל אשר סביבתיהם נסו לקלם כי אמרו פן תבלענו הארץ: לה ואש יצאה מאת יהוה ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת: ס יז א וידבר יהוה אל משה לאמר: ב אמר אל אלעזר בן אהרן הכהן וירם את המחתת מבין השרפה ואת האש זרה הלאה כי קדשו: ג את מחתות החטאים האלה בנפשתם ועשו אתם רקעי פחים צפוי למזבח כי הקריבם לפני יהוה ויקדשו ויהיו

תרגום אונקלוס

קִנְיָנָא: לג. וּנְחַתוּ. אִנּוּן וְכָל דִּילְהוֹן. כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל. וַחֲפַת עֲלֵיהוֹן אַרְעָא. וַאֲבַדוּ מִגּוֹ קְהָלָא: לד. וְכָל יִשְׂרָאֵל. דִּבְסַחְרָנֵיהוֹן עֲרַקוּ לְקָלְהוֹן. אֲרֵי אֲמַרוּ. דִּלְמָא תִבְלְעִנָּנָא אַרְעָא: לה. וְאִישָׁתָא נְפַקַת מִן קֳדָם יְיָ. וַאֲכַלַת. יָת מָאתַן וְחַמְשִׁין גּוּבְרָא. מְקָרְבֵי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. אֵימַר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא. וְיַפְרֵישׁ יָת מַחְתְּיָתָא מִבֵּין יְקִידַיָּא. וְיָת אִישָׁתָא יַרְחֵיק לְהַלְאָה (נ"י לְהַלָּא). אֲרֵי אִתְקַדַּשָׁא: ג. יָת. מַחְתְּיָת חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין דְּאִתְחַיַּיבוּ בְּנַפְשָׁתְהוֹן. וְיַעְבְּדוּן יָתְהוֹן. טַסִּין רְדִידִין חוֹפָאָה לְמַדְבְּחָא. אֲרֵי קָרִיבוּנִין (נ"י קָרִיבוּנוּן) קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדַּשָׁא. וִיהוֹוְיָן

ת"א וירדו הם וכל אשר. עירובין יט: ותכס עליהם. סנהדרין קח: ואש יצאה מאת ה'. סנהדרין קי: את מחתות. סנהדרין כב מנחות לט:

תפסיר הרס"ג

אנסאן לקרח. וגמיע אלסרח: (לג) פנזלו הם וגמיע מאלהם. אחיא אלי אלת'רא. וג'טת עליהם אלארץ'. ובאדו מן בין אלגוק: (לד) וגמיע אל אסראיל. אלד'ין חואליהם הרבו מן שדה' אצואתהם. קאלו. כלא תבלענא אלארץ': (לה) ונאר כ'רגת מן ענד אללה. פאחרקת אלמאיתין ואלכ'מסין אלרגל. מקרבי אלבכ'ור: (א) ת'ם כלם אללה מוסי' תכלימא: (ב) מר אלעזר אבן הרון אלאמאם. באן ירפע אלמגאמר מן בין אלמחרקין. ויד'רי אלנאר הנאך. לאנהא קד תקדסת: (ג) אמא מגאמר הולאי אלמכ'טיין עלי נפוסהם. פיצנעוהא צפאיחא רקאק ג'שאא לאלמד'בח. פאנהא למא קדמוהא בין ידי אללה קד תקדסת.

נוה שלום

מה שיהיה. (לד) לקלם, מן שדה' אצואתהם, מקול צעקתם הגדולה בעת נפילתם. (ב) השרפה, אלמחרקין, השרופים וכת"א. (ג) רקעי פחים, צפאיחא דקיקא, וכת"א טסין רדידין, והקדים תרגום פחים לתיקון הבנת

חלק הדקדוק

וכ"ה בערוך בריש ערך סר: ג) רקעי פחים, מתרגמינן טסין רדידין ולא רדידין טסין דשאני המקרא דרקועי סמוך ולא הופסד הבנת הענין משא"כ רדידין שהוא מוכרת ע"כ לתיקון הלשון הקדים טסין. גם בפי' רס"ג בערבי צפאיחא רקיקא הרי שהלך אחר תקון הלשון שיהא מובן:

אבן עזרא

(לג) וירדו הם. הטעם כאשר ירדו נסתמה הארץ ולא נראו: ותכס עליהם. הארץ בעצמה: ויאבדו. בעבור מות בניהם העומדים תחתם: (לד) לקולם. בעבור קולם: (לה) ה"א החמשים מושכת עצמה ואחרת עמה י"א כי קרח מהנבלעים היה והראיה ותבלע אות' ואת קרח וי"א כי נשרף הי' והעד ואת קרח במות העדה באכול האש יחז"ל אמרו כי נשרף ונבלע ולפי דעתי שלא נבקע רק מקום דתן ואבירם כי לא נזכר וקרח היה עומד עם מחתתו עם אהרן ועם נשיאי העדה מקריבי הקטרת ופי' הפסוק ואת קרח איננה דבק עם ותבלע אותם רק עם במות העדה ואם יטעון טוען ויאמר למה לא הזכיר קרח עם השרופים התשובה כי אחר שהזכיר הכתוב שנשרפה עדתו שבאה לעזרה אין צורך להזכיר קרח כי מקל וחומר יודע הדבר וכמוהו מרכבות פרעה וחילו ולא הזכיר בשירה פרעה שטבע ובאמת טבע כי כן כתוב ונער פרעה

בעל הטורים

שנתחברו לקרח: (לג) ויאבדו. ב' במס', הכא, ואידך ויאבדו כלי מלחמה. כיון שנאבדו נאבדו כלי מלחמה: (ג) את מחתות החטאים האלה בנפשותם. שנתחייבו על עסקי נפשותם כדר"ל דאמר ר"ל מאי דכתיב בחנפי לעגי מעוג חרק עלי שנימו, בשביל חניפה שהחניפם קרח על עסקי לגימא חרק עליהם שר של גיהנם שנימו. חרק, אותיות קרח: החטאים האלה. ב' במס', החטאים האלה בנפשותם, החטאים את עמלק. לומר לך כמו שאלו חטאו בנפשותם, כך חטא עמלק בנפשו, שבאו כל הגוים שנעשו לישראל ונזדווג להם, כדאיתא במדרש משל למי שראה

רשב"ם

שאינה כמיתת נדב ואביהוא: (לד) נסו לקולם, כשצעקו בשעת נפילה כדכתיב מקול נפלם רעשה הארץ:

רש"י

את פיה ותבלעם אז וידעתם כי נאצו הם את ה' ואני מפי הגבורה אמרתי. ורבותינו פירשו (סנהדרין קי) אם בריאה פה לארץ מששת ימי בראשית ר מוטב ואם לאו יברא ה' (ר"ל יברא ה' הפה לכאן): (לד) נסו לקולם. בשביל ש הקול היוצא מהם על בליעתן: (ב) ואת האש. שבתוך ת המחתות: זרה הלאה. לארץ מעל א המחתות: כי קדשו. המחתות ואסורין בהנאה ב שהרי עשאום כלי שרת: (ג) החטאים האלה בנפשותם. (יומא דף ל"ו) שנעשו פושעים ג בנפשותם שנחלקו על הקב"ה: רקעי. רדידין: פחים. טסין מרודדין טינבי"ש בלע"ז: צפוי למזבח. ד למזבח הנחשת: ויהיו לאות. לזכרון שיאמרו

שפתי חכמים

במיתה כו': ר דהוקשה להם והא עשרה דברים נבראו בע"ש בין השמשות ואחד מהן פי הארץ: ש פי' שהוא הקול היוצא מתוך הבקיעה כדמות רעם שמבהיל האנשים לברוח לא קול לצעקתם בעת הבליעה שהוא אינו קול מבהיל אדרבה מקבץ לראות הפלא: ת לא גם האש שעל המזבח דא"כ מאי כי קדשו דקאמר מה מונעת האש שעל גבי המזבח מקדושתן: א לא למקום רחוק דא"כ היה לו לפרש באיזה מקום: ב אבל לא האש דאל"כ לא היה להם לזרוק לארץ ופי' את"כ מה טעם קדשו שהם אסורים בהנאה שעשאום מקריבי הקטרת כלי שרת וטעונים גניזה: ג דקשה והא התרה בהם משה וא"כ למה כתיב החטאים שהוא ל' שוגג, לכן פי' פושעים וכן כתיב כי נאצו האנשים ההם שהוא ל' מרד שמרדו ברצונם לחלוק על הקב"ה: ד לא למזבח הזהב שהמחתות היו נחשת והיאך היו עושין נחשת על המזבח הזהב,

ענין בליעת קרח

פיזה אנשים דהיינו קרח דתן ואבירם ונשיהם ובניהם וטפם היו מתים מיתה פתאומית תוך כדי דיבור כאשר יצא הדבר מפי משה ג"כ היה פלא, והיו כל ישראל מודים למשה, ומדוע בחר משה מיתה זו מאי מדה כנגד מדה הוא זה. אבל ידוע הוא דרש חז"ל על פסוק ויתילכו בתחתית ההר כפה עליהם ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, והקשו התוס' הלא כבר הקדימו ישראל נעשה לנשמע, ומדוע היה צריך הקב"ה לאיים עליהם איום כזו, והרבה תירוצים נאמרו על קושיא זו, והמדרש תנחומא תירץ כי ישראל אמרו נעשה ונשמע רק על תורה שבכתב דלא נפיש מלייהו, אבל תורה שבעל פה דנפישי מלייהו לא כלו ישראל לקבלם ברצונם

מסורת הקריאה

ב' כ"ג ועי"ש. ב' מנהון בספרא. עין לעיל י"א כ"א: (לד) נסו. מלעי': (ג) ויהיו, הוי"ו בשוא. והוא חד מן י"א רפין. עין שמות כ"ו כ"ד:

רמב"ן

(לג) וטעם ויאבדו מתוך הקהל. שאבדו לעיניהם בהיותם בתוכם עומדים עמהם כי ברגע פתחה הארץ את פיה וסגרה אותה עליהם ולא נודע מקומם איו. ור"א אמר בעבור מות בניהם העומדים תחתם:

(ב) כי קדשו. המחתות והם אסורים בהנאה שכבר עשאום כלי שרת לשון רש"י. ולא ידעתי טעם לאיסור הזה שהרי קטרת זרה הקריבו וזר שעשה כלי שרת להקטיר בחוץ באיסור אינו מקודש. אבל יש לומר כי בעבור שעשו כן על פי משה היו קדש כי הם הקדישו אותם לשמים לפי שחשבו שיענה אותם האלהים באש

מרפא לשון

לא לרבת אפי' שכירו ולקיטו ועמ"ש הרלב"ג ז"ל בפ' פינחס. לד) וכל ישראל אשר. כ' היא"ר ז"ל התביר שהוא במלת אשר בלה"ק שינה את מקומו בתר' במלת ישראל לפי שאין לו מקום במלת אשר וכן מנהגו בהרבה מקומות, ולא ידעתי למה כתב זה שהרי יש במלת ישראל טעם רביע והיאך יתקיימו שניהם, ומ"ש למדנו שהיתה גרסתם כגירסתינו שתר' אשר סביבתיהם, דבסחרניהון תיבה אחת, ולא כנ"א די בסחרניהון וכן כל דכוותיה כמו אשר צוה ה' אשר עשה, דפקיד, דעבד. ב) מבין השרפה, מבין יקידיא. תר' כמו מבין השרופים ולא כצורתו שאלו תר' כצורתו היה משמע שעדיין לא כבתה האש וחס על המחתות שלא ישרפו. זרה הלאה. ירחיק להלאה. ה"ג דלא כנ"א ארחיק, וכ' היא"ר שיש בו מסורת ולפי שאמר ויפריש יתכן לומר אהריו ירחיק. כי קדשו, ארי אתקדשא. ה"ג בל' נקבה ולא כנ"א אתקדשו שהמחתות ל' נקבה. ג) רקעי פחים, טסין רדידין. הקדים בו את המאוחר כפי הנאות ללשון וכן תר' הגאון ז"ל ג"כ בחילוף, ולא יתכן לתר' טסי רדידין

לאות לבני ישראל: ד ויקח אלעזר
הכהן את מחתות הנחשת אשר
הקריבו השרפים וירקעום צפוי
למזבח: ה זכרון לבני ישראל למען
אשר לא־יקרב איש זר אשר לא
מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת
לפני יהוה ולא־יהיה כקרח וכעדתו
כאשר דבר יהוה ביד־משה לו:
פ ו וילנו כל־עדת בני־ישראל
ממחרת על־משה ועל־אהרן
לאמר אתם המתם את־עם יהוה:
ז ויהי בהקהל העדה על־משה ועל־
אהרן ויפנו אל־אהל מועד והנה
כסהו הענן וירא כבוד יהוה: ח ויבא
משה ואהרן אל־פני אהל מועד: ס

תרגום אונקלוס

לְאָת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד. וּנְסֵיב אֶלְעָזָר כָּהֲנָא. יָת מַחְתְּיָת נְחָשָׁא. דְּקָרִיבוּ יְקִידַיָּא. וְרַדִּידוּנִין חוּפָאָה לְמַדְבְּחָא: ה. דּוּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּדִיל. דְּלָא יִקְרַב גְּבַר חִילוֹנַי. דְּלָא מִזַּרְעָא דְּאַהֲרֹן הוּא. לְאַסָּקָא קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ. וְלָא יְהֵי כְקֹרַח וּכְכִנְשְׁתֵּיהּ. כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ. בִּידָא דְמשֶׁה לֵיהּ: ו. וְאִתְרַעֲמוּ. כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי. עַל משֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לְמֵימַר. אַתּוּן גְּרַמְתּוּן דְּמִית עַמָּא דַּיְיָ: ז. וַהֲוָה. אִתְכַּנָּשׁוּת כְּנִשְׁתָּא עַל משֶׁה וְעַל אַהֲרֹן. וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא. וְהָא חֲפָהִי עֲנָנָא. וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַּיְיָ: ח. וְעָל משֶׁה וְאַהֲרֹן. לִקְדָם מַשְׁכַּן

ת"א ולא יהיה כקרח וכעדתו. סנהדרין קי:

תפסיר הרס"ג

ותציר עלאמה לבני אסראיל: (ד) פאכ'ד' אלעזר אלאמאם. מגאמר אלנחאס. אלד'י קדמוהא אלמחרקין. פארקוהא צפאיחא לאלמד'בח: (ה) ד'כרא לבני אסראיל. לכי לא יתקדם רגל אגנבי. מן ליס הו מן נסל הרון. ליבכ'ר בכ'ורא בין ידי אללה. ולא יכון כקרח וכגמועה. כמא בזל אללה. עלי יד מוסי פיה: (ו) פתד'מר. גמאעה' בני אסראיל מן ג'ד. עלי מוסי והרון קאילין. אנתמא קתלתמא מן אמה' אללה: (ז) פלמא תגוקו עליהמא. אלתפתו אלי כ'בא אלמחצ'ר. פאד'א בנור אללה. צ'הר פי אלג'מאם: (ח) פתקדם מוסי והרון. בין ידי כ'בא

נוה שלום

הלשון. (ה) ביד משה לו, עלי יד מוסי פיה, לו במקום בו ודרך הלמד לבוא במקום בית כמ"ש בעל המחברת ומוכב אל אמור אל אלעזר וכו' עיין רשב"ם ורמב"ן. (ו) את עם ה', מן אמה' אללה, מעם ה' ור"ל הבלועים והשרופים, ותיבת את במקום מן כמו כצאתי את העיר. (ז) והנה כסהו, פאד'א בנור אללה ט'הר פי אלג'מאם, והנה כבוד ה' נראה בענן, וטעם תיקון זה לפי שמיום שהוקם המשכן כסהו

אבן עזרא

וחילו והעד הגאמן כי קרח היה מהשרופים ולא יהיה כקרח וכעדתו: (ב) זרה הלאה. מהמזבח: כי קדשו. כי אחר שהקריבום לשם הנם קדושים: (ג) את מחתות החטאים. פי' המחתות: ועשו אותם. האומנים: רקועי פחים. כמו וירקעו את פחי הזהב. ופי' כי קדשו כי הקריבום לפני ה': ויהיו לאות. לזכר ולסימן: (ד) וירקעום. המרקעים: (ה) כאשר דבר ה' ביד משה לו. לאהרן וי"א כי לו שב אל קרח והוא רחוק בעיני: (ו) ממחרת. זה היום כי לעולם הוא סמוך: אתם המתם. הטעם מה ראיה היתה זאת ששבט לוי הוא הנבחר ונבחר אהרן לכהן גדול ויתכן שבתפלתכם או בחכמה שידעתם שרפתם המקריבים: (ז) בהקהל העדה. כל קהלה ואחריה על היא למריבה: (ח) ויבא משה ואהרן. בעבור שראו שנראה הכבוד:

רבינו בחיי

(ה) ולא יהיה כקרח וכעדתו. מכאן הוכיחו רז"ל כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, ובאור הכתוב ולא יהיה

רשב"ם

(ה) כאשר דבר ה' ביד משה לו. מוסב למעלה, ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת מבין השרפה כאשר דבר ה' ביד משה לו, לאלעזר. שכך צוהו הקב"ה למשה אמור אל אלעזר בן אהרן הכהן וירם את המחתות: (ו) אתם המתם את עם ה'. על דתן ואבירם הבלועים אנו מודים שחטאו, אבל מאתים וחמשים איש שמתו

רש"י

אלו היו מחותן שנחלקו על הכהונה ונשרפו: (ד) וירקעום. אינטינדר"ש בלע"ז: (ה) ולא יהיה כקרח. כדי שלא יהיה כקרח: כאשר דבר ה' ביד משה לו. כמו עליו על אהרן דבר אל משה שיהיה הוא ובניו כהנים לפיכך לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן וגו', וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור פתרונם כמו על, ומדרשו על קרח ומהו ביד משה ולא כתב אל משה רמז לחולקים על הכהונה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו שנאמר

שפתי חכמים

א"ס. ועוד מלאתי לפי שכ' ויהיו לאות לבני ישראל ואין ישראל יכולין ליכנס למזבח הזהב: ה פי' הוא נתינת טעם ולא אזהרה ומה שאמרו כל המחזיק במחלוקת עובר בלא תעשה שנאמר ולא יהיה כקרח וגו' אינו אלא אסמכתא: ו ואף ע"ג דכתיב כ"פ בקרא ביד משה בפרשת כשעלתך על פי ה' ביד משה וכן בפרשת במקתי וכן בפ' פנחס, וי"ל דק"ל מאי ביד משה דאין לומר דעל ידי משה אמר לקרח שיענוש אותו אם יחלוק על הכהונה דלא מצינו זה בקרא ועוד דלמה לוה לקרח יותר משאר ישראל דע"כ האי לו על קרח קאמר לפי המד' דאמר רמז לחולקים כלו' קרח שחולק אלא ע"כ האי ביד משה דהכא למדרש אתא רמז לחולקים פי' דכתיב הכא ביד משה וכתיב התם הבא נא ידך בחיקך מה התם לצרעת אף הכא כל החולקים ילקו בצרעת: ז וכיון שהמדרש דורש כן ש"מ דהאי לו על קרח קאמר כלומר על

ענין בליעת קרח

הטוב עד שכפה עליהם ההר כגיגית, ופסק הקב"ה דינו עליהם אם לא יקבלו התורה שבע"פ יקברו חיים תחת ההר, ורואים אכמנו שכך הוא הדין כי מי שאינו רוצה לקבל עליו תורה שבע"פ יקבר בחיים תחת האדמה ומחלוקת קרח היה ג"כ על משה במה שאינו כתוב בתורה, ואמר שמשה בדה זאת מלבו, ע"כ אמר משה אם כמות כל האדם ימותון אלה לא ה' שלחני ובדיתי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) כאשר דבר ה' ביד משה לו. פשטיה דקרא קאי אדלעיל, כלומר ויקח אלעזר את המחתות כאשר דבר ה' ביד משה לו: (ו) אתם המיתם את עם ה'. לדעת לפי שאמרתם להביא קטרת והוא סם המות שבו נשרפו נדב ואביהוא שהיו כהנים. ולכך ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה וגו' ושים קטרת ויראו שאין הקטרת ממית אלא החטא ממית אמרו אין כאן הוכחה שאין אלו ראוין לכהונה המטות יוכיחו. ולכך צוה הקב"ה דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מאת כל נשיאיהם וכתיב בתריה והשכותי מעלי את תלונות בני ישראל:

נחל קדומים

את פיה. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל: ה (יא) כאשר דבר ה' ביד משה לו. פירש"י רמז לחולקין על הכהונה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו וכו' אפשר לתת טעם דהמבקש להיות כהן כמו עוזיהו רודף אחר השררה וכבר אמרו רז"ל דשררה בורחת ממנו ופירוש דגם מה שיש בידם ניטל מהם וזהו ממנו. ולכן על דרך זה המבקש ורודף אחר השררה להיות כהן ילקה בצרעת ויבדל מישראל וניטל מה שהיה לו שהיה בקרב ישראל ועתה ישב בדד ויהיה גרוע מכל ישראל: ו (יב) אתם המיתם את עם ה' וגו'. כאשר ירדוף הקור"א יתמה כי אחר שראו אלו הן הנשרפין כל דברי בל"ע איך עוד יוסיפו ללו"ן במדבר לומר אתם המיתם. וראיתי לכתוב מה שפירשו כת הקודמין והמה בכתובים בתוספת נפך. כי שמעו כשאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו שפירושו לבל"ע ולהשחית כשרו"ף קצ"ף אלא כאשר דיבר ביד משה דהיינו צרעת. והבינו דכל הבליעה והשריפה היינו על שזלזלו במשה ואהרן וילונו אתם המיתם את עם ה' שלא מחלתם כי רב שמחל על כבודו כבודו מחול. וטח מראות עיניהם שכפרו בתורה ובמצות ואין בידם למחול אשר פקרו בה' ח"ו ובתורתו ועוד כבודו מחול אמרו ולא בזיונו ומה גם שחשדוהו לנביא השקר ח"ו למרע"ה ולכן נגזרה המגפה ויש

רמב"ן

ותהיינה המחתות האלה כלי שרת באהל מועד לעולם. והנכון בעיני כי יאמר הכתוב כי הקריבום לפני ה' ויקדשו להיות לאות

מסורת הקריאה

(ה) למען, הנגינה במ"ם: וכעדתו, מונח בכ"ף: (י) הרמו. המ"ם בדגש: ואכלה. הלמ"ד בסגול. עין לעיל ט"ז כ"א: (יא) המחתה.

רביעי ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
י הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה
אֹתָם כְּרָגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם׃
יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־
הַמַּחְתָּה וְתֶן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל
הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה
אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי־יָצָא
הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף׃
יב וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ׀ דִּבֶּר מֹשֶׁה
וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל
הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר

תרגום אונקלוס

זִמְנָא: ט. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: י. אִתְפָּרַשׁוּ. מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא. וַאֲשֵׁיצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה. וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן: יא. וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן. סַב יָת מַחְתִּיתָא. וְהַב עֲלַהּ אִישָׁתָא. מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא וְשַׁוִּי קְטוֹרֶת בּוּסְמִין. וְאוֹבֵיל בִּפְרִיעַ. לִכְנִשְׁתָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן. אֲרֵי נְפַק רוּגְזָא. מִן קֳדָם יְיָ שָׁרֵי מוֹתָנָא: יב. וּנְסֵיב אַהֲרֹן. כְּמָא דְמַלֵּיל מֹשֶׁה. וּרְהַט לְגוֹ קְהָלָא. וְהָא. שָׁרֵי מוֹתָנָא בְּעַמָּא. וִיהַב יָת קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא. וְכַפַּר

ת"א ויתן את. שבת פט יומא פד זבחים עח ערכין יז: ענין קריאת פ' הקטרת שגילה אליהו ז"ל לר' פנחס ומעשה מהא מחסיא פי' הזוהר פ' ויקרא:

תפסיר הרס"ג

אלמחצ'ר: (ט) ת'ם כלם אללה מוסי' תכלימא: (י) אן ארתפעתם מן בין הד'ה אלגמאעה. אפניתהם כטרפה. פוקעא עלי וגוההמא: (יא) פקאל מוסי להרון. כ'ד' אלמגמרה. ואגעל עליהא נארא. מן פוק אלמד'בח ואלקי בכ'ורא. ואד'הב בה מסרעא. אלי אלגמאעה ואסתג'פר ענהם. פאן אלסכ'ט. קד כ'רג מן בין ידי אללה. וקד בדא בהם אלצדאם: (יב) פאכ'ד' ד'אלך הרון. כמא קאל מוסי. וחאצ'ר אלי וסט אלגוק. פאד'א באלובא קד אבתדא בהם. פבכ'ר אלבכ'ור.

חלק הדקדוק

יא) ותן עליה אש, הראוי בצירי ואעפ"י שהיא במקף לפי שאינה סמוכה למלה זעירא או למלה מלעיל וחד תן להם כפעלם. מהרי"ב. מעל המזבח, תיבת המזבח בפשטא אחת

בעל הטורים

במטעי רותחת וקפץ לתוכה: (י) ויפלו על פניהם. לא התפללו כמו למעלה שלא היתה תפלה שגורה בפיהם, וע"כ אמר כי יצא הקצף כדאמר רבי חנינא בן דוסא כשהיה מתפלל על החולים אם אין תפלתי שגורה בפי אני יודע שהוא מטורף: (יב) ויכן. במ"ת כ"ס אותיות מגפה שכן לעצור המגפה:

רשב"ם

כמיתת נדב ואביהוא, אתם הרגתם אותם שצויתם להקטיר הקטורת: (י) הרומו, כמו המולו לה', אבל בשביל הרי"ש נהפך החירי"ק*כמו [בירך] ברך משקל דג"ש. ולמעלה אומר הבדלו, וכאן אומר הרומו שמשמע להבדל יותר לפי שכבר יצא הקצף: (יא) ושים קטרת. להודיע שהקטרת הממיתה בשאינם כהנים היא הנותנת

אבן עזרא

(י) הרמו. שישבו במקום המרומם במחנה הלוים והוא האהל כאשר פירשתי במלת העלו: ויפלו על פניהם. להתפלל: (יא) את המחתה. הידועה: ושים קטרת. ולא אמר הקטורת והמשכיל יבין: והולך. לשון צווי כמו הושב את אביך ושרשו כמו הוליכי וטעמו הובילי כמו ילך עמך:

רש"י

(שמות ד) ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג וע"כ לקה עוזיה בצרעת: (יא) וכפר עליהם. רז זה מסר לו מלאך המות כשעלה לרקיע שהקטרת עוצר המגפה (ר"ל כשניתן רשות למשחית אז אין מבחין בין טוב לרע ועל מה שמוסיף מדיליה יש תיקון בקטרת אבל מה שגזר הקב"ה בהדיא אין חכמה ואין תבונה. ובזה מתורץ מ"ש אח"כ שלא הניח המלאך את אהרן לעצור בקטרת והלא הוא מסר לו רז זה אלא שהיה גזרת הקב"ה כמ"ש אני שלוחו של מקום ודו"ק),

שפתי חכמים

שחולק על הכתובה דאין לומר שהם סוברים דמלת לו שב אל

אבי עזר

השגתך תרנה דעת: (יא) (ושים קטורת ולא הקטרת והמשכיל יכין) עיין בנשא בפסוק מי המרים אז תשכיל:

ענין בליעת קרח

כל הדברים מלבי, כי לא זה הוא המיתה על תורה שבעל פה תורת חכמים, ולק איזה מקרה קרה שמתו כלם יחד, או אנכי הסבותי בזה ע"פ איזה דבר כמו כל הענינים שעשיתי עד כה. אבל אם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה וגו', הרי זה ממש אותה מיתה שייחד הקב"ה לעובר על תורה שבע"פ, ותדעו אתם וידעו כל ישראל כי כל דברי משה ע"פ ה' וזו היא התורה שמסר לי הקב"ה בע"פ ומי שאינו מקיימה הוא נענש ממש בעונש כאותן אשר קבע ה', ודו"ק:

(יב — יג) ויתן את הקטרת ויכפר על העם וגו' ותעצר המגפה. הנה בספר הזוהר [ויקרא דף ק ע"ב] כתוב אמר רבי פנחס זמנא חדא הוינא אזלינן באורחא ועראית ביה באליהו אמינא ליה לימא לי מר מלה דמעלי לבריתא אמר לי וגו' וכרוזא אתעבד בכל חילא דשמיא דאי יעלון בנוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ויימרון ברעות נפשא כולא ענינא דקטרת בוסמין דיתבטל מותנא מנייהו. רבי אחא אזל לכפר טרשא אתא לגבי אושפיזא לחישו עליה כל בני מתא אמרו גברא רבא אתא הכא ניזיל לגביה אתו לגביה אמרו ליה לא חס על אובדנא אמר להו מהו אמרו ליה דאית שבעה יומין דשארי מותנא במתא וכל יומא אתתקף ולא אתבטל אמר להו ניזיל לבי כנשתא ונתבע רחמי מן קדם קב"ה. עד דהוו אזלי אתו ואמרו פלוני ופלוני מיתו ופלוני ופלוני נטו למות, אמר להו רבי אחא לית עתא לקיימא הכא דשעתא דחיקא אבל אפרישו מנכון ארבעין בני נשא מאינון דזכאין יתיר עשרה עשרה לארבעה חולקין ואנא עמכון עשרה לזויתא דמתא ועשרה לזויתא דמתא וכן לארבע זויתא דמתא ואמרו ברעות נפשכון עינא דקטרת בוסמין דקב"ה יהב למשה ועינא דקרבנא עמיה, עבדו כן תלת זמנין ואעברו בכל מתא לארבע זויתא והוו אמרין כן, לבתר אמר להו ניזיל לאינון דאוקימו למיתת אפרישו מנייכו לבתיהון ואמרו כדין וכד תסיימו אמרין אלין פסוקיא ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש וגו' ויקח אהרן וגו' ויעמד בין המתים וגו', וכן עבדו ואתבטל מנייהו, שמעו ההוא קלא דאמר סתרא סתרא קמייתא אוקילו לעילא דהא דינא דשמיא לא אשרי הכא דהא ידעי לבטלא ליה, חלש לביה דרבי אחא אדמוך שמע דאמרי ליה כד עבדת דא עביד דא זיל ואימא לון דיתהדרון בתשובה דחייבין אינון קמאי, קם ואהדר לון בתשובה שלמתא וקבילו עלייהו דלא יתבטלון מאורייתא לעלם, ואחליפו שמא דקרתא וקארון לה מתא מחסיא [ממעשה זו נוכל ללמוד כמה גדולה מעלת אמירת הקרבנות ואמירת הקטרת בכל יום שני פעמים אחד בשחרית ואחד בערבית והעיקר שיהיה בכונת הלב ויבין נפקות פירוש המלות וישמעו אזניו מה שפיו מדבר]:

רבינו בחיי

כקרח וכעדתו מן הנבלעים והנשרפים רק, שילקה בצרעת, וזהו כאשר דבר ה' ביד משה לו רמז על החולקים על הכהונה שלוקין בצרעת כשם שלקה משה בצרעת בידו דכתיב (שמות ד) ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך: (יא) כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף. מלאך יש ששמו קצף ענף וכח נמשך ממדת הדין ולכך החל הנגף ומשה היה מכירו ממתן תורה, והוא שדרשו בתנחומא בפסוק (שמות לב) לך רד כיון שעשו העגל פגעו בו מלאכי חבלה חמשה ואלו הן אף

רמב"ן

לבני ישראל כלומר אני הקדשתי אותם מעת שהקריבו אותם לפני כדי שיהיו לאות לבני ישראל:

(ו) אתם המתם את עם ה'. אמר אונקלוס אתון גרמתון דמית עמא דה'. יפתור כי יאשימו אותם על שנתנו העצה הזאת להקטיר קטורת זרה לפני ה' מדעתם שהמקריבים אותם נשרפים כי השם לא אמר למשה להקריב הקטורת הזאת והוא לא אמר לישראל בשם ה' לעשות כן א"כ מעצמם נתנו העצה הזאת אשר מתו בה העם והיו יכולין לתת אות ומופת אחר במטה או בזולתו. ור"א אמר מה ראיה זו ששבט לוי נבחר ונבחר אהרן לכהן גדול ויתכן שבתפלתכם או בחכמה שידעתם שרפתם המקריבים וכן נראה שלא האמינו כי מה שאמר אחרי כן דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשכותי מעלי וגו' ראיה שלא האמינו העם בשריפה הזאת שנבחרו הלוים והוחלפו הבכורות בהם רק, חשבו כי משה ואהרן גרמו השריפה או שהיה העונש בקטורת שהיתה אש זרה אשר לא צוה אותם וקטרת אהרן היתה קטרת הבקר כאשר פירשתי ולא היו התלונות רק על השריפה לא על הבליעה כי השם אמר למשה העלו מסביב וגו' וזה ירמוז על פתיחת פי הארץ ומשה הגיד זה לישראל בשם ה' ודתן ואבירם היו חייבים יותר שהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובוזים את דבריו ומתעתעים בכבודו. והנכון בעיני שהיו העם מאמינים עתה בכהונת אהרן שכבר יצאה אש מלפני ה' ותאכל את קרבנותיו אבל היו חפצים שיהיו הבכורות משרתי המשכן במקום הלוים ולא ירצה בחליפין שעשו בהם כי היו חפצים שיהיה לכל השבטים חלק בעבודת בית

על־העם: יג ויעמד בין־המתים ובין
החיים ותעצר המגפה: יד ויהיו
המתים במגפה ארבעה עשר אלף
ושבע מאות מלבד המתים על־
דבר־קרח: טו וישב אהרן אל־משה
אל־פתח אהל מועד והמגפה
נעצרה: פ חמישי טז וידבר יהוה אל־
משה לאמר: יז דבר | אל־בני
ישראל וקח מאתם מטה מטה
לבית אב מאת כל־נשיאהם לבית
אבתם שנים עשר מטות איש
את־שמו תכתב על־מטהו:
יח ואת שם אהרן תכתב על־מטה
לוי כי מטה אחד לראש בית
אבותם: יט והנחתם באהל מועד
לפני העדות אשר אועד לכם שמה:
חצי הספר כ והיה האיש אשר אבחר־

* שלישי בספ״י

ת״א ויעמד בין המתים ובין החיים. שבת פט: לפני העדות. סוכיות יב כריתות ס:

תרגום אונקלוס

על עמא: יג. וקם בין מיתיא ובין חייא. ואתכלי מותנא: יד. נהוו. דמיתו במותנא. ארבעת עשר אלפין ושבע מאה. בר מדמיתו על פלוגתא דקרח: טו. ותב אהרן לות משה. לתרע משכן זמנא. ומותנא אתכלי: טז. ומליל יי עם משה למימר: יז. מליל עם בני ישראל. וסב מנהון. חוטרא חוטרא לבית אבא. מן כל רברבניהון לבית אבהתהון. תרי עשר חוטרין. גבר ית שמיה. תכתוב על חוטריה: יח. וית שמא דאהרן. תכתוב על חוטרא דלוי. ארי חוטרא חד. לריש בית אבהתהון: יט. ותצנענון במשכן זמנא. קדם סהדותא. דאזמין מימרי לכון תמן: כ. ויהי. גוברא. דאתרעי ביה

תפסיר הרס״ג

ואסתג׳פר ענהם: (יג) פוקף בין אלמותא ואלאחיא. ואנחבס אלובא: (יד) פכאן עדד מן מאת בד׳אלך אלובא. ארבעה׳ עשר אלף וסבע מאיה. סוא מן מאת בסבב קרח: (טו) פרגע הרון אלי׳ מוסי. אלי באב כ׳בא אלמחצ׳ר. וקד אנחבס אלובא: (טז) ת׳ם כלם אללה מוסי תכלימא: (יז) מר בני אסראיל. וכ׳ד׳ מנהם. עצא עצא לכל בית אב. מן אשראפהם לביות אבאיהם. את׳ני עשר עצא. ואכתב אסם כל רגל עלי עצאה: (יח) ואסם הרון. אכתב עלי עצא לוי. אנך אנמא תאכ׳ד׳ עצא ואחד. לגמלה׳ ביות אבאיהם: (יט) וצ׳עהא פי כ׳בא אלמחצ׳ר. בין ידי אלשהאדה. אלד׳י אחצ׳רך הנאך: (כ) פאלרגל

נוה שלום

הענן ותמיד יכסנו. (יח) לראש בית אבתם. לגמלה׳ ביות, עיין שמות ל יב. (כ) והשכתי, חתי אהדי, אשקיט,

אבן עזרא

(טו) וטעם וישב אהרן. דבק עם הפרשה הבאה ואם נפסקה וכבר הראיתיך רבות כהנה וכהנה וכאשר שב אהרן ונעצרה המגפה דבר השם: (יז) מטה. י״א כי מטה לוי איננו מטה האלהים כי כבר היה ניכר ומה צורך לכתוב עליו שם אהרן וי״א כי המטה היה כשאר המטות אין הפרש ביניהם וזה הישר בעיני: וטעם לבית אב. שבטי ישראל כמו ראובן ושמעון: וטעם כי מטה אחד. בעבור שנחלק השבט לכהנים וללוים: (יט) אשר אועד לכם. תמיד: (כ) והשכותי. מפעלי הכפל כמו והתמתי טמאתך מגזרת וחמת המלך שככה וטעם והשכותי כדרך בני אדם למצוא מנוחה ומטה לוי בתוך השנים עשר והנה

רשב״ם

הנותנת חיים ביד כהנים לדעת שהם ראוים: (יג) ויעמד בין המתים ובין החיים. שלא עבר המשחית את מקום ההקטרה: (יז) וקח מאתם מטה מטה וגו'. מאחר שמתלוננים על דבר הקטרת ואומרים אתם המתם את עם ה' ואינה הוכחה שבחרתי בכהנים אני אעשה הוכחה אחרת שלא יוכלו לערער על הכהונה. כי מטהו יפרח

שפתי חכמים

אהרן דמה ענין לדעת לענין אהרן: ח דאל״כ מאי בין החיים ובין המתים וכי החיים היו לבד א' והמתים לבד אחר שהיה אהרן עומד ביניהם ואי קאי על המלאך א״ש פי' שלא מתו עוד: ט דלטעם לאשון קשה למה לא התפלל מיד כדי שלא יתחיל הנגף או לכל הפחות כשהתחיל הנגף, לכן פירש דבר אחר שהיה גזירת הקב״ה. ולפי דבר אחר קשה שלא מלינו שאמר לו הקדוש ברוך הוא זה, משום הכי פירש טעם לאשון כו זה כו':

רש״י

כדאיתא במס' (שבת פט): (יג) ויעמוד בין המתים וגו'. אחז את המלאך והעמידו ח על כרחו א״ל [המלאך] הנח לי לעשות שליחותי, א״ל משה צוני לעכב על ידך, א״ל אני שלוחו של מקום ואתה שלוחו של משה, א״ל אין משה אומר כלום מלבו אלא מפי הגבורה אם אין אתה מאמין הרי הק' ב״ה ומשה אל פתח אהל מועד בא עמי ושאל וזהו שנאמר וישב אהרן אל משה (מכילתא). ד״א למה בקטרת ט לפי שהיו ישראל מליזין ומרננים אחר הקטרת לומר סם המות הוא, על ידו מתו נדב ואביהוא, על ידו נשרפו ר״נ איש. אמר הקב״ה תראו שעוצר מגפה הוא והחטא הוא הממית: (יח) כי מטה אחד. אף על פי שחלקתים לשתי משפחות משפחת כהונה לבד ולויה לבד מ״מ שבט א' הוא:

רבינו בחיי

וחמה וקצף והשמד וחרון כיון שהזכיר ג' אבות נגערו ממנו ג' נשארו אף וחמה זהו שנאמר (דברים ט) כי יגורתי מפני האף והחמה אמר לו עמוד אתה באחת שנאמר (תהלים ז) קומה ה' באפך ואני באחת שנאמר (שם קו) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. ומה שאמר ויעמוד בין המתים ובין החיים נראה

מרפא לשון

כמו שתר׳ הירוש׳. יג) ותעצר המגפה, ואתכלי מותנא. ולא כנ״א אתכליאת שהוא כמו ותעצר הדבר. כ) יפרח, ינעי, פרח, יעא. צ״ע למה לא תר׳ פרח נעא ואולי מפני שהוא מל׳ הפעיל נפלה הנון

מסורת הקריאה

הנגינה בתי״ו: (כ) יפרח. נמסר עליו ד׳ ב׳ וב׳, ר״ל ב׳ פתח וב׳ קמץ. וסימן א׳ דין, ב׳ יפרח כשושנה (הושע י״ד ו׳) ג׳ יפרח בימיו צדיק (תהלים ע״ב ז׳) בפתח, ד׳ צדיק כתמר יפרח (שם צ״ב י״ג)

רמב״ן

ה׳ והנה יתלוננו אתם המיתם אותם שנתתם העצה הזאת שיקריבו קטרת ככהנים והם היו ראוים לעבודת לוים לא שהיו כהנים מקריבי קטרת וזה טעם פרח מטה אהרן לבית לוי:

(יז) שנים עשר מטות. מטה אהרן הוא בי״ב כי לא אמר ותקח מטה לבית לוי ותכתוב עליו שם אהרן אבל הוא במנין הנזכר

חומת אנ״ך

הרב הגדול מהר״ר וידאל צרפתי ז״ל: (כ) והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. כי הפריחה רמז לעילוי וכה״א אני ה' הפרחתי עץ יבש וכן מזמור שיר ליום השבת שהיו נכנסו׳ המשמרו׳ מודים על טוב חלקם כי הנה אויביך קרח ועדתו אבדו אבל אני ותבט עיני בשורי כי לא יביט אדם בחבירו בעת קלקלתו וכן תשמענה אזני בקומים משה אמת ותורתו אמת צדיק כתמר יפרח היינו אהרן בחצרות אלהינו יפריחו מטותם וכן נקראו פרחי כהונה. וירמוז והיה שארבעה אותיות השם נתתמו שם במטה וכן אמרו אין והיה אלא לשון שמחה כאומרם ויצא ציץ ולא אמר ויגן גן. והנה פרח מטה ויוצא פרח כפול לרמוז כמאז״ל שמטה אהרן מעשרה דברים שנבראו בין השמשות למ״ד והיינו והנה פרח מקדם מטה אהרן ועתה נתגלה. או להוצאת העלין ולהוצאת פרח. או לרעננות המטה והפריחה. או שני מיני פרחים אחד כתינא ואחד כשאר כנהוג. כן אמרו מקל אהרן שקדים ופרחים נגנזו ויש הוראה בזה כי הוא דרך נס כי באילן או יש פרח או יש פרי ואין פרי רק עד תום הפרח וכאן היו שניהם יחד. או מלשון הכתוב נראה שלא מצא נגמר עשוי רק הפרח ועודנו ביד משה כשהוציאו ויצץ ציץ ויגמול שקדים וטעם היותם שקדים לרמוז כי היה שם נס כי הוציא העלין תחילה ואח״כ הפרח שלא כדרך השקד לרמוז כי סיבת בחירתו לפי שהם שוקדים

בּ֥וֹ מַטֵּ֖הוּ יִפְרָ֑ח וַהֲשִׁכֹּתִ֣י מֵעָלַ֗י אֶת־
תְּלֻנּוֹת֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁ֛ר הֵ֥ם מַלִּינִ֖ם
עֲלֵיכֶֽם׃ כא וַיְדַבֵּ֨ר מֹשֶׁ֜ה אֶל־בְּנֵ֣י
יִשְׂרָאֵ֗ל וַיִּתְּנ֣וּ אֵלָ֣יו ׀ כָּל־נְשִֽׂיאֵיהֶ֡ם
מַטֶּה֩ לְנָשִׂ֨יא אֶחָ֜ד מַטֶּ֨ה לְנָשִׂ֤יא
אֶחָד֙ לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֔ם שְׁנֵ֥ים עָשָׂ֖ר
מַטּ֑וֹת וּמַטֵּ֥ה אַהֲרֹ֖ן בְּת֥וֹךְ מַטּוֹתָֽם׃
כב וַיַּנַּ֥ח מֹשֶׁ֛ה אֶת־הַמַּטֹּ֖ת לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה
בְּאֹ֖הֶל הָעֵדֻֽת׃ כג וַיְהִ֣י מִֽמָּחֳרָ֗ת וַיָּבֹ֤א
מֹשֶׁה֙ אֶל־אֹ֣הֶל הָעֵד֔וּת וְהִנֵּ֛ה פָּרַ֥ח
מַטֵּֽה־אַהֲרֹ֖ן לְבֵ֣ית לֵוִ֑י וַיֹּ֤צֵא פֶ֙רַח֙
וַיָּ֣צֵֽץ צִ֔יץ וַיִּגְמֹ֖ל שְׁקֵדִֽים׃ כד וַיֹּצֵ֨א
מֹשֶׁ֤ה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת֙ מִלִּפְנֵ֣י יְהוָ֔ה
אֶל־כָּל־בְּנֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל וַיִּרְא֥וּ וַיִּקְח֖וּ אִ֥ישׁ

תרגום אונקלוס

חוּטְרֵיהּ יַנְעֵי. וַאֲנִיחַ מִן קֳדָמַי. יָת תּוּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דְּאִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלֵיכוֹן: כא. וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וִיהַבוּ לֵיהּ כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן. חוּטְרָא לְרַבָּא חַד. חוּטְרָא לְרַבָּא חַד לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן. תְּרֵי עֲשַׂר חוּטְרִין. וְחוּטְרָא דְּאַהֲרֹן בְּגוֹ חוּטְרֵיהוֹן: כב. וַאֲצְנַע מֹשֶׁה. יָת חוּטְרַיָּא קֳדָם יְיָ. בְּמַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא: כג. וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי. וְעָל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא דְּסָהֲדוּתָא. וְהָא. יְעָא חוּטְרָא דְּאַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי. וְאַפֵּיק לַבְלְבִין וְאָנֵיץ נֵץ. וְכַפֵּית שִׁגְדִּין: כד. וְאַפֵּיק מֹשֶׁה יָת כָּל חוּטְרַיָּא מִן קֳדָם יְיָ. לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִשְׁתְּמוֹדַעוּ

תפסיר הרס"ג

אלד׳י אכ׳תארה תפרע עצאה. חתא אהדי ענ׳י. תד׳מר בני אסראיל. אלד׳י הם מתד׳מרין עליכם: (כא) פכלם מוסי בד׳אלך בני אסראיל. פדפע אליה כל אשראפהם. עצא מן כל שריף לביות אבאיהם. את׳ני עשר עצא. ועצא הרון פי מא בין עציהם: (כב) פוצ׳עהא מוסי בין ידי אללה. פי כ׳בא אלשהאדה: (כג) ולמא כאן מן ג׳ד. דכ׳ל מוסי אלי כ׳בא אלשהאדה. פאד׳א קד פרעת עצא הרון אלתי הי לבית לוי. פאכ׳רגת פרועא ונוורת נוארא. ועקדת לוזא: (כד) פאכ׳רג מוסי. גמיע אלעצי מן בין ידי אללה. אלי גמיע בני אסראיל. פנצ׳ר כל

נוה שלום

וכת"א. (כד) ויצץ ציץ, גורת נוארא, מפתוחה מכ׳פפה, (אלנור זהר אלשגר).

אבן עזרא

יוסף במטה אחד: (כג) לבית לוי. מטה משרת עצמו ואחר עמו מטה אהרן מטה לבית לוי: ויגמול. מגזרת ויגדל הילד ויגמל ורבים אמרו בעבור שקדים כי המטה היה ממין האילן ואינה ראיה ודרך דרש כי שקדים כמו

רבינו בחיי

לי שאלו אמר בין המתים והחיים היה משמע שהיו המתים לפניו ואין חיים ביניהם והחיים לאחריו ואין מת ביניהם ועמד אהרן באמצע, אבל עתה שאמר בין המתים ובין החיים יורה כי היו המתים לפניו ואחריו וכן החיים לפניו ואחריו והוא באמצע, וזהו לשון ויעמוד בין המתים ובין החיים וזה היה כשבא ונתן הקטרת כי אז נעצרה המגפה מיד ונשארו ישראל כמו שמצאם, חי שהיה מוצא בין המתים לא היה מת ומת שהיה בין החיים לא היה נעקר, ונלמוד מזה כי מתחלה קודם בואו היה המלאך משחית ומחבל את הכל ממית את החיים ועוקר את המתים. וכן תמצא במדרש תנחומא מהו החל א"ר יהודה בר סימון היה המלאך נוטל על סדר ולא היה מניח לא מת בין החיים ולא חי בין המתים אלא על סדר שנאמר והנה החל

רשב"ם

על ידי: (כ) והשכתי. מן וחמת המלך שככה. הסבות מן סבב: (כג) ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים. נראה לפי הפשט כשהוציאו משה מצאו שפרח ולא יותר, כדכתיב והנה פרח מטה אהרן. אבל אחר כן ויצץ ציץ לעיני כל ישראל. ואחרי כן ויגמל שקדים,* שאילו כן היה הענין תחלה הנה לא היתה נראה לא הפריחה ולא הניצה וגם לא היה לו לכתוב והנה פרח אלא והנה

בעל הטורים

(כ) יפרח. ד' במס' הכא, ואידך צדיק כתמר יפרח, יפרח כשושנה, יפרח בימיו צדיק. מטהו יפרח זהו צדיק כתמר יפרח שכיון שמטהו יפרח יצא צדיק בדינו. וזהו יפרח כשושנה ויהי כזית הודו. וזהו כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן. וכן יפרח בימיו צדיק שנא' על המלך המשיח שבימיו תחזור הכהונה ויפרח מטה אהרן: (כג) פרח. ציץ. שקדים, כנגד ג' שערערו על הכהונה. קרח, וידתן, ועדתו: שקדים. בגימ' חשמונים, כמו לחשמונים שהם מזרע אהרן ותתקיים הכהונה בידם: (כד) ויוצא משה את כל המטת. חסר וי"ו שהיו יבשים

רש"י

(כ) והשכתי כמו (בראשית ח) וישכו המים [אסתר ז] וחמת המלך שככה: (כא) בתוך מטותם. הניחו באמצע י שלא יאמרו מפני שהניחו בצד שכינה פרח: (כג) ויצא פרח. ב כמשמעו: ציץ. הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל: ויגמל שקדים. כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים לשון [בראשית כא] ויגדל הילד ויגמל ולשון זה מצוי בפרי האילן כמו (ישעיה יח) ובוסר גומל יהיה נצה ולמה שקדים הוא הפרי הממהר להפריח מכל הפירות אף המעורר על הכהונה פורענותו ממהרת לבא כמו שמצינו בעוזיה (ד"ה ב כו) והצרעת זרחה במצחו ותרגומו וכפית שגדין כמין אשכול שקדים יחד כפותים זה על

שפתי חכמים

י מדכתיב שנים עשר מטות צ"ל ומטה אהרן בתוך מטותם אלא ללמד בא שקודם שנתכן במקדש היו מסדרין המטות בפניהם והניחו באמצע, והרא"ם כתב ואפשר שרש"י ז"ל מצא שם אגדה כדבריו ולא שמלת בתוך מורה על זה: כ לפי שמצינו ציץ קודם הפרח שנאמר ציץ ופרח, לכן פרש"י פרח כמשמעו. וא"ת ולמה לא פירש ציץ כמשמעו ופרח הוא דבר שהוא קודם הציץ כגון נחלות של אילן, וי"ל לפי שנאמר אחר הציץ ויגמול שקדים ומהו הדבר שלפני גומל שקדים חנטת הפרי, מצאתי ועוד מצאתי שיכן שיש שתי לשונות כגון הכא פרח והדר ציץ וציץ ופרח הוא ידוע מה הוא וציץ אין ידוע מה הוא לכך פרש"י פרח כמשמעו ואין צריך פי' אבל ציץ אין ידוע וצריך פי' והוא חנטת פרי וכן מנחם הטעם ואמם כמשמעו דסמוך לפי שהם ידועים מה הם אבל אשר ישיבו לי צריך לפרש זה גזל הגר כי לא הייתי יודע עם פירוש של אשר ישיבו לי אבל מנחם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) והנה פרח מטה אהרן. משמע דתרי עניני פרח היו שם דמצד אחד פרח ואותן פרחים עמדו ולא נפלו לעולם ומצד אחד ויוצא פרח ונפל כדרך כל פרחי אילנות ואלו אין ויגמול שקדים. ורא"י מיותא ומפסק מקום שנהגו דמפסיק על אותם דברים שנגנזו. וי"א אף מקלו של אהרן שקדים ופרחים נגנזו מכלל דפרחים היו ועמדו לעולם ומצד אחד השקדים:

מרפא לשון

כג) ויגמל שקדים, וכפית שגדין, גי׳ וכפית מל׳ כפיתה וקשירה וענייננו כמו התקשר מעדנות כימה, ול׳ שגדין הוא כמו שקדים

רמב"ן

והנה לא נחשב יוסף רק לשבט אחד והטעם כי לא ימנו שבטי ישראל לעולם רק שנים עשר ומפני שיחשוב לוי יחשוב יוסף רק אחד ועוד אפרש זה בסדר וזאת הברכה אם יברכני ה׳ להגיע לשם: איש את שמו הכתב על מטהו. יש מפרשים שם ראש השבט ראובן שמעון לוי ויהודה. והנכון שם הנשיאים ועשה אהרן נשיא לשבט לוי והוצרך לפרש כי מטה (אחד הוא ונשיא אחד להם לומר אע"פ שחלקתי לשתי משפחות כהונה לבד ולויה לבד מ"מ שבט אחד הוא ונשיא אחד להם והטעם כאשר פירשתי כי לא הוצרכו ראיה רק שנבחר השבט ההוא מכל שבטי ישראל:

מסורת הקריאה

בקמץ: (כא) וידבר משה. נמסר ב׳ בטעם בספרא. ר"ל בטעם קדמא ואזלא. א׳ דין, ב׳ כ"ו ג׳: (כב) וינח, נמסר ג׳ דגש, ר"ל שהיו"ד בפתח והנו"ן בדגש, וסימן א׳ דין, ב׳ וינח ה׳ את הגוים (שופטים כ׳ כ"ג) ג׳ ויכתב בספר יינח (ש"א י׳ כ"ה) ד׳ וינח שלמה (מ"א ז׳ מ"ז) ה׳ וינח את נבלתו (שם י"ג ל׳) ו׳ וינח את נערו (שם י"ט ג׳) ז׳ ויעש שלחנות (דה"ב ד׳ ח׳), ושארא כתיב היו"ד בקמץ והנו"ן רפה: (כג) ויהי ממחרת, נמסר עליו לית בטעם בתורה, ר"ל לית בטעם מונח רביע זולת דין: ויצא, ויצץ, בכל הספרים מלת ויצא ומלת ויצץ בתרי טעמים, וצד"י ויצץ בצירי, וכתב המ"ש דהכוונה לומר שקריאת מלות אלו והדומים להן אינם לא מלעיל ולא מלרע לגמרי רק בהעמדה מועטת בשני הטעמים:

מַטֵּהוּ׃ פ ששי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי
הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי
וּתְכַל תְּלוּנֹּתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ׃
כו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
כֵּן עָשָׂה׃ פ כז וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ
כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ׃ כח כֹּל הַקָּרֵב ׀ הַקָּרֵב
אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ
לִגְוֹעַ׃ ס יח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן
אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ

ת"א כל הקרב הקרב. סנהדרין פא:

תרגום אונקלוס

וְנִסִיבוּ גְּבַר חוּטְרֵיהּ: כה. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. אָתֵיב יָת חוּטְרָא דְאַהֲרֹן קֳדָם סָהֲדוּתָא. לְמַטְרָא לְאָת לְעַמָּא סָרְבָנָא. וִיסוּפָן תּוּרְעֲמָתְהוֹן. מִן קֳדָמַי וְלָא יְמוּתוּן: כו. וַעֲבַד מֹשֶׁה. כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ. יָתֵיהּ כֵּן עֲבַד: כז. וַאֲמַרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמֹשֶׁה לְמֵימַר. הָא מִנַּנָא קְטִילַת חַרְבָּא. הָא מִנַּנָא בְּלַעַת אַרְעָא. הָא מִנַּנָא מִיתוּ בְמוֹתָנָא: כח. כֹּל דְּקָרֵיב מִקְרַב. לְמַשְׁכְּנָא דַייָ מָאִית. הָא אֲנַחְנָא סָיְפִין לִמְמָת: א. וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן. אַתְּ. וּבְנָךְ וּבֵית אֲבוּךְ

* רתי״פ פסוקי׳

תפסיר הרס"ג

ואחד אלי עצאה פאכ'ד'הא: (כה) ת'ם קאל אללה למוסי. רד עצא הרון בין ידי אלשהאדה. פיפנא תד'מרהם עליי ולא יהלכון: (כו) פצנע מוסי. כמא אמרה אללה מן ד'אלך: (כז) ת'ם קאל בני אסאריל למוסי. הוד'א קד תופא מנא ובאד מנא. פכלנא האלכין: (כח) ואד'א כאן כל מתקדם. אלי מסכן אללה יהלך. פהוד'א נחן פאנון מתופון: (א) פקאל אללה להרון. אנת ובניך ובית אביך מעד. תחמלון וזר

נוה שלום

(כה) לבני מרי, לד'וי אלכ'לף, בפתח אלכ'א וסכון אללאם, הממרים. (כח) כל הקרב, ואד'א כאן וכו', ואם יהיה שכל הקרב וכו' ימות, נמצא את עצמנו כלים ומתים, ומלת האם אינה לשאלה

חלק הדקדוק

בכל ס"ת: כח) האם, באה ה"א השאלה על מלת אם שהוא ג"כ ענין שאלה והיה די באחת מהם. ובמכלול באה ה"א התימה על מלה שהיא מורה לתמיהה והיא מלת אם לרוב התמיהה. תמנו, הנו"ן והוא"ו למדברים בעדם, והוא קל, והיה משפטו להדגש.

אבן עזרא

כי שוקד אני: (כד) ויראו. מכתב יד כל אחד: (כז) ויאמרו בני ישראל. די לנו שגוענו ואבדנו והנה עוד כל הקרב אל המשכן ה' ימות כמות השרופים ומי יתן ותמנו לגוע אז אמר השם לאהרן שהוא הנגיד על שבט לוי להזכירו שלא יכשילו הלוים את ישראל. וטעם לאהרן על יד' משה או כאשר הוא כי גם אהרן נביא היה גם זאת הפרשה לאות כי במדבר סיני היתה כאשר הוקם המשכן ונבחרו הלוים ונפסלו הבכורים: (א) את עון המקדש. שהיא מבית לפרכת והטעם אם לא תשמרוהו העון עליכם: וטעם ובית אביך. כי הם נושאי המקדש: את עון כהונתכם. אם לא תשמרו

רבינו בחיי

הנגף בעם כד"א (דברים טז) מהחל חרמש בקמה כשם שהקוצר קוצר על סדר. ע"כ:

(כז) הן גוענו. די לנו שגוענו ואבדנו והנה כל הקרב אל משכן ה' ימות

רשב"ם

גמל שקדים מטה אהרן לבית לוי: (כה) לאות לבני מרי. לדורות הבאים שירצו למרוד כגון עוזיהו: ותכל תלונתם. ותכלה את תלונתם של ישראל, כמו מן צו צוה: (כז) אבדנו. ויאבדו מתוך הקהל, א"כ כולנו אובדים מדי יום ביום, כיצד כל הקרב הקרב כל איש ואיש אשר יקרב אל המשכן לשומרו או אל כלי המשכן עם הלוים ימות שעדיין לא התרה בם הקב"ה, שעדיין לא נכתב והזר הקרב יומת. ולכך הוא מזהירם בפרשה זו וזר לא יקרב אליכם והזר הקרב יומת שמכאן ואילך לא יקרבו כלל ולא ימותו, שאפילו בפ' אמור אל הכהנים שכתוב שם דבר אל אהרן לאמר איש מזרעך אשר יהי' בו מום לא יקרב להקריב לחם ה', שם לא פסל אלא בעלי מומים אבל זרים לא פסל, ומה שפסל בפ' אמור אליהם כל איש אשר יקרב וגו' באוכל בטומאת הגוף מדבר אבל בעבודת זרים במשכן ובכליו לא ראינו עדיין חיוב מיתה: (א) ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך וגו', וזר לא יקרב והזר הקרב יומת, הרי הזהרתי' בחיוב מיתה. ומעתה אין לחוש הקרב שהרי אסרתים

בעל הטורים

כמו שהכניסם: (כה) לבני מרי. מכאן למד משה שקראם ממרים: (כח) האם. ב' במס', האם תמנו לגוע, ואידך באיוב האם אין עזרתי בי וגו' שמי שאין לו אשה כדכתיב אעשה לו עזר כנגדו, וכן מי שאינו לומד תורה כדכתיב שם ותושיה נדחה ממני חשוב

רש"י

זה: (כה) ותכל תלונתם. כמו ותכלה תלונתם לשון זה שם מפעל יחיד ל' נקבה כמו ל תלונתם מרמורי"ש בלעז ויש חילוק בין תלונתם לתלונותם תלונתם תלונה אחת תלונותם שם דבר בל' יחיד ואפי' הם תלונות הרבה: למשמרת לאות. לזכרון שבחרתי באהרן הכהן מ ולא ילונו עוד על הכהונה: (כח) כל הקרב הקרב וגו'. אין אנו יכולין להיות זהירין בכך כולנו נ רשאין להכנס לחצר אהל מועד ואחד שיקרב עצמו יותר מחבריו ויכנס לתוך אהל מועד ימות: האם תמנו לגוע. שמא הופקרנו ס למיתה: (א) ויאמר ה' אל אהרן. (ספרי) למשה אמר שיאמר לאהרן ע להזהירו על תקנת ישראל שלא יכנסו למקדש: אתה ובניך ובית

שפתי חכמים

חטאתם ואשמם כמשמעו בין לציבור בין ליחיד. ולפי הפרחת הרב שבפ' ויקח שכתב שהפרחת הוא הכן אלא שהכן גדול מפרחת יהיה פרח מורה על הכן הקטן ויוצא פרח וגו' מורה על הכן הגדול כי שניהם נקראים פרח והיינו נמי כשהפרחת עדיין לא נפל נקרא גם הכן פרח אלא שזה גדול וזה נקרא כן קטן אבל כשהפרחת נופל כמו הלא נקרא הנשאר בשם נץ: ל דאם א"כ ותכלינה מבעי ליה ומה שלא פירש ותכל לנוכח משה שאמר לו השם שבזה השועל תכלה תלונותם מעלי הוא מפני שכלוי התלונות אינו מפעולותיו של משה רק הוא מתחייב מהפועל הזה מעצמו: מ שמאחר שיפרח מטהו והוא הנותן המטה ולא אלעזר בנו שהוא נשיא לשבט לוי כשאר נשיאים וכזה יודע שבחר באהרן שעיקר המחלוקת הזה היה בשביל הכהונה ולא בשביל שהקרבות שבט לוי ואין צריכין לאות ולזכרון רק על הכהונה ודי ג"כ בפריחת מטה אהרן על שירות הלוים כי מטה אחד על שבט לוי, כל זה תורף דברי הרא"ם. ונראה כי כל פריחת המטה של אהרן שהוא משבט לוי הוא עדות שבחר השי"ת בשבט לוי יותר משאר שבטים וכיון שהפליאות היה בשם של אהרן ולא במקום אחר של מטה כמו שכתבתי בסמוך זה עדות שבחר הש"י באהרן יותר משאר בני לוי: נ פי' הקרב הראשון באהל אהל מועד והקרב השני בתוך האהל וכאלו אמר כל הקרב לאהל אהל מועד שיקרב לתוך אהל מועד ימות ומה שלא אמר כל הקרב אל משכן ה' ימות מפני שאין הדבר תלוי מי שהוא חוץ לעזרה שיכנס לתוך אהל מועד שלא המנע ואין ראוי שידאגו בעבור זה לומר האם תמנו לגוע אבל העומדים בחצר קרובים הם ליכנס לתוך אוהל מועד ועליהם יש לדאג, רא"ם: ס לא שתמנו כבר שאין נופל ע"ז ה"א התימה של האם ועוד שהרי לא מתו אלא שמא כו': ע דזה אחד מי"ג מיעוטים כמו שפרש"י בריש פרשת ויקרא שנא' למשה ולאהרן. והרא"ם דחה תירוץ זה דשמא לא באו מיעוטים אלו למעט אהרן לפרש שהקב"ה אמר למשה שיאמר לאהרן אלא היכא שנזכר שמו של משה עם שמו של אהרן אבל

נחל קדומים

לרמוז אתם ר"ת איך תמנעו מחילה לזה המיתם עם ה': כו (יג) ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר הן גוענו וגו'. פי' לאמר אל ה'. כי כשראו הנס המופלא של מטה אהרן פרחיה ושקדיה נתיראו שמא יש עליהם גזרת מות מפני שאם מראש מקדם תכף היה עושה זה הפלא היו כלם מודים שהכהונה לאהרן. אך מחמת שחפץ ה' להמיתם נעשו כל המעשים שריפה ובליעה ומגפה ולזה אמרו הן גוענו וכו' וז"ש האם תמנו לגוע דרך שאלה או אימות. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק

מרפא לשון

בחילוף המבטאים. כז) הן גוענו, הן מננא קטלת חרבא וכו'. צ"ע היכן מצינו במחלוקת זו הריגת סיף ואם נאמר שכוונתו על הנהרגים בעשיית העגל מה שייך לזה אמרם כל הקרב הקרב אל משכן ה' וגו', ואולי רצו לומר שמתחלת הענין שנבדלו בו הלוים ונדחו הבכורות היה להם הריגת סיף אעפ"י שהוא בשביל מעשה העגל מ"מ מפני שבזה היה להם מלוי ידים לעבודת המקדש כאלו הוא הסיבה לגרום להם ההרג ההוא, והירוש' תר' בשתי נוסחאות הא' הא מננא אשתיציאו בשלהובית אישתא והב' הא ספנן ע"ש.

נחל קדומים

על דלתי התורה גם קי"ל כהנים זריזים ושוקדים הם: (כה) ותכל תלונתם. ותכלה המשמרת הזו תלונותם מעלי ובזה יצא היטב יחידו' מלת ותכל עם ריבוי תלונותם ואפשר שלזה כיוון רש"י ז"ל. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל הנזכר בפירושו כ"י. ומ"ש הרב ז"ל בפי' פסוקי מזמור שיר ליום השבת. כבר כתבנו דרבינו האר"י ז"ל כתב כי צדיק

מסורת הקריאה

(כה) ויאמר ה', חד מן ט' בטעם קדמא ואזלא בספרא, ונמנו לעיל ג' מ': תלונתם, הנו"ן בדגש, ונמסר עליו לית ודגש, והוא חד מן חמש מלין דגשין ומלא וי"ו, נמסר בראשית ב' כ"ה: (כח) אל משכן ה' ימות. כתב המ"ש צריך ליזהר מאוד בטעמים והבלתי זהיר בטפחא (ר"ל להפסיק היטב המלה שיש בה טפחא מן המלה שאחריה) כשיגיע לפסוק זה יהיה מחרף ח"ו וכן בפסוק ה' מה רבו צרי ורבים כמוהם, עכ"ל: (א) אתך, נמסר עליו כל סיפרא אתך במ"ג. צ"ל במ"ד. כי במס"ג ויקרא י' ט"ו נמסר ט"ז אתך בתורה. וד' מנהון בספר במדבר, ואלו הן, א' ונשאו אתך (י"א י"ז) ב' ואתה ובניך (יח ז') ג' וזה לך (שם י"א) ד' כל תרומת (שם י"ט):

תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֺן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה
וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֺן
כְּהֻנַּתְכֶם׃ ב וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי
שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ
וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי
אֹהֶל הָעֵדֻת׃ ג וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ
וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי
הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־
יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם׃ ד וְנִלְווּ עָלֶיךָ
וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד
לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב
אֲלֵיכֶם׃ ה וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת
הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־

תרגום אונקלוס

עִמָּךְ . תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי מַקְדְּשָׁא . וְאַתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ . תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי כְּהוּנַּתְכוֹן ; ב. וְאַף יָת אֲחָךְ שִׁבְטָא דְלֵוִי . שִׁבְטָא דַאֲבוּךְ קָרֵיב לְוָתָךְ . וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וִישַׁמְּשׁוּנָּךְ . וְאַתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ . קֳדָם מַשְׁכְּנָא דְסָהֲדוּתָא : ג. וְיִטְּרוּן מַטַּרְתָּךְ . וּמַטְּרַת כָּל מַשְׁכְּנָא . בְּרַם לְמָנֵי קוּדְשָׁא וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרְבוּן . וְלָא יְמוּתוּן אַף אִנּוּן אַף אַתּוּן : ד. וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ . וְיִטְּרוּן . יָת מַטְּרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא . לְכֹל פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא . וְחִילוֹנַי לָא יִקְרַב לְוָתְכוֹן : ה. וְתִטְּרוּן . יָת מַטְּרַת קוּדְשָׁא . וְיָת מַטְּרַת

ת"א וילוו עליך וישרתוך. תמיד כו זבחים כז: ולא ימתו. ערכין יא: ונלוו עליך. תמיד שם: וזר לא יקרב זבחים יז: ושמרתם את משמרת הקדש. חגיגה יט:

תפסיר הרס"ג

אלקדס. ואנת ובניך מעך. תחמלון וזר אמאמתכם: (ב) ואיצ'א אכ'ותך בני לוי. סבט אביך קדמהם אליך. וינצ'אפון אליך ויכ'דמונך. ואנת ובניך מעך פקט. בין ידי כ'בא אלשהאדה: (ג) ויחפצ'ון מחפצ'ך. וחפץ' גמיע אלכ'בא. מא כ'לא אניה' אלקדס ואלמד'בח לא יתקדמו. ללא יהלכון אנתם והם אגמעין: (ד) ואלמנצ'אפין אליך. יחפצ'ון חפץ' כ'בא אלמחצ'ר וכ'דמתה. ואגנבי לא יתקדם אליכם: (ה) ותחפצ'ו חפץ' אלקדס וחפץ' אלמד'בח. ולא יכון זיאדה'

נוה שלום

ולא לתימה אלא לקיום. (ב) ואתה ובניך אתך, ואנת ובניך מעך פקט, לבדכם, כלומר שאין לשאר שבט לוי לעבוד לפני אהל מועד, וזה שאמר וישרתוך אינו אלא שמירת שערים

חלק הדקדוק

מהרי"ב: ג) אך אל כלי הקדש ואל המזבח, תיבת המזבח בפשטא בכל

אבן עזרא

הכהונה העון עליכם: (ב) שבט אביך. הוא לוי וחז"ל פירשוהו כמשמעו ולפי דעתי מה שפירשתיו כאילו אמר מטה לוי שהוא שבט אביך: וילוו. כמו ונספחו וכן ילוה אישי והנה הלוים נלוים בשמם: ואתה ובניך אתך. תשבו לפני אהל מועד לבדכם ולא הלוים: (ג) גם הם גם אתם. דרך המקרא כן כמו משל בנו גם אתה גם בנך והטעם כי זה כמו זה: (ד) וטעם ונלוו עליך. שלא תצטרכו לזר שהוא

רבינו בחיי

וכפל הקריבה שהזכיר קריבה אחר קריבה לומר כל מי שיקרב אל האהל יותר מחברו ימות כמות השרופים ומי יתן ותמנו לגוע. אז אמר הש"י לאהרן שמנהו נשיא על שבט לוי להזהיר שלא יכשילו הלוים את ישראל: ויתכן לפרש הן גוענו אבדנו כלנו אבדנו שבאר הכתוב שלשת השפטים הנעשים במחלוקת הזה הבליעה והשרפה והמגפה וכמו שבארתי כבר, ויאמר הן גוענו בשרפה אבדנו בבליעה

בעל הטורים

כמת כדכתיב האם תמנו לגוע: (ד) ונלוו ד' במס', הכא, ואידך ונלוו עליהם רבים בחלקלקות, ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם, ציון ישאלו דרך הנה פניה' באו ונלוו וגו'. פי' ונלוו עליהם רבים בחלקלקות נאמר לישראל כדכתיב ומן המשכילים יכשלו וגו' עד עת קץ אבל כשיבא הקץ ונלוו גוים רבים אל ה' וגו' והיינו ונלוו עליך וישרתוך, כדכתיב ובני נכר

רש"י

אביך. הם בני קהת פ אבי עמרם: תשאו את עון המקדש. עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם הוא האהל והארון והשלחן וכלי הקדש אתם תשבו ותזהירו על כל זר הבא ליגע: ואתה ובניך. הכהנים: תשאו את עון כהנתכם. שאינה מסורה ללוים ותזהירו הלוים השוגגים שלא יגעו עליכם בעבודתכם: (ב) וגם את אחיך. בני גרשון ובני מררי: וילוו. ויתחברו אליכם להזהיר צ גם את הזרים מלהתקרב אליהם: וישרתוך. בשמירת השערים ולמנות מהם גזברין ק ואמרכלין (זבחים כז): (ד) וזר לא יקרב אליכם. אתכם אני ר מזהיר על

שפתי חכמים

סיפא שלא נזכר שמו של משה שמא לאהרן נאמר ולא למשה, והרא"ם הביא הספרי אבל היא שנויים בפרשה שלאחריה עיין שם כי האריך. ול"נ דהוכחת רש"י מדכתיב לעיל מיניה ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר דקשה לאמר ל"ל אלא ודאי שאמרו למשה שישאל להקב"ה ע"ז ומסתמא שאל משה והקב"ה השיבו על זה כי אין דרך אבן במשה ישאל להקב"ה והקב"ה ישיב לאהרן אלא ודאי למשה אמר שיאמר לאהרן, כן נ"ל, ולא כמו שעלה על דעת הרא"ם: פ מדכתיב בסוף הענין תשאו את עון המקדש ופרש"י דברים המקודשים כגון אהל וארון ושלחן וכלי הקדש וכלוים הללו נושאים בני קהת ולכן פרש"י הם בני קהת. וא"ת עון המקדש במקדש ממש מיירי שהזהיר שלא יכנסו בו זרים אם כן מה נשתנו בני עמרם יותר משאר לוים שיהיו אלו מן המוזהרי' ולא שאר לוים: צ לא שיתחברו באותה אזהרה שאתם מוזהרים להזהיר הלוים בעבודת הכהונה שהרי אין עבודת הכהונה מסורה להם ואיך יזהירו הלוים על עבודת הכהונה אלא כמו שהכהן מצווה להזהיר הלוי שלא יגע לעבודת הכהונה ככה הלוי מצווה להזהיר את ישראל שלא יקרבו לעבודת לויה ושניהם ישאו את עונם אם לא יזהירו: ק ל' אמרכל בספר ירמיה (בסימן כב) פרש"י אמרכלין שמפתחות העזרה מסורות להם. וא"ת ודלמא ישרתוך בעבודת חול, וי"ל דהוכחת רש"י מדכתיב בסוף לכם מתנה נתונים לה' וגו' משמע דוקא עבודת הקדש: ר פי' אתכם אני מזהיר שתזהרו את ישראל שלא יקרבו לעבודת כהונה כי למעלה הזהירם על הלוים ועתה הזהירם על ישראל ואע"פ שק"ו

מצות השם

(ג) [עשה] (עשה קנה) שישמרו המקדש הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ שנאמר ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל וגו'.

(שם) [עשה] (לאו רלד) שלא יתעסקו הלוים בעבודה המיוחדת לכהנים ולא פחות בעבודת הלוי חבירו ולא הכהנים בעסק המיוחד ללוים ולא פחות בעבודת כהן חבירו שנאמר אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו גם הם גם אתם:

(ד) [שלא] (לאו רלה) שלא יעבוד הזר שאינו מזרע אהרן שום עבודה מהארבע עבודות המיוחדות לכהנים שנאמר וזר לא יקרב אליכם:

(ה) [שלא] (לאו רלו) שלא לבטל שמירת המקדש הנזכרת שנא' ושמרתם את משמרת הקדש:

חומת אנ"ך

כתמר יפרח ס"ת קרח. ויש לצרף דברי הרב הנזכר עם מ"ש רבינו האר"י ז"ל דצדיק כתמר יפרח עיקרו ופשטו על אהרן נאמר. אך רמז בס"ת קרח דבסוף לעת"ל יתיקן. ועמ"ש אני בעניי בקונטרים פני דוד בס"ד. ומשם נאר"ה גם בענין מטה אהרן שקדים ופרחים מ"ש הראשונים ע"ש ובדברי הרב הכתנין למעלה:

מסורת הקריאה

(ב) אחיך. הנגינה בחי"ת: וילוו, מלרע: (ג) יקרבו. הרי"ש בקמץ:

מרפא לשון

כח) אל משכן ה' ימות, מאית. כ"ה נסת"י דלא כנ"א ימות ודוקא שמשמעו אינו ל' עונש כמו בוזה דרכיו ימות, וכן אמרו במדרש שכיון שראו מכות משונות ששוטפות אותן זו אחר זו וכולן כמיתת הרשעים נתיראו ואמרו שמא לא נעשה המשכן אלא לפורענות וכו'. א) תשאו את עון המקדש, תסלחון על חובי מקדשא. צ"ל למה לא תר' תקבלון ית חובי מקדשא כמו והם ישאו עונם וכמו שתרגמו הירוש' ולמה אמר תסלחון ולא תכפרון, וכן תשאו את עון כהנתכם שתרגמו ג"כ תסלחון וצ"ע ועיין ביא"ר קצת תירוץ לזה.

רמב"ן

(כה) למשמרת לאות. לזכרון שבחרתי באהרן לכהן ולא ילינו עוד על הכהונה לשון רש"י. ואין המטה הזה אות רק על מטה לוי שנבחר משאר השבטים לא על אהרן שתהיה לו הכהונה. והנכון למשמרת לאות על שבט לוי תמורי הבכורות כי השריפה אות על הכהונה והפריח על הלויה כמו שפירשתי וזה טעם פרח מטה אהרן לבית לוי כי לכל בית לוי פרח בזכותם ואפשר שכיון שנודע במטה שאין השם חפץ בבכורות והוא חפץ בשבט לוי שתהיה הכהונה לאהרן בלא תרעומת כי היא הנכבד בשבט והנשיא בהם במטה ולו תאות שררת השבט ההוא. ואינו נכון בעיני כי גרשון בכור לוי:

וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ו וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם
הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם
מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־
עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ ז וְאַתָּה וּבָנֶיךָ
אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־
דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת
וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־
כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ פ
ח* וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה
נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי
לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים
לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם׃ ט זֶה
יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ

* חמישי בספ"י

ערכין יא: ואני הנה. שבת קכ כו יבמות פד בכורות לד: למשחה. סוטה טו זבחים כח לא חולין קלב:

ת"א אתה ובניך אתך תשמרו. יומא כד כז: ולמבית. יומא כד: עבודת מתנה. פסחים מג. והזר הקרב. שבת לא סנהדרין פג פד

תרגום אונקלוס

מַדְבְּחָא. וְלָא יְהֵי עוֹד. רוּגְזָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ו. וַאֲנָא. הָא קָרֵיבִית יָת אֲחֵיכוֹן לֵינָאֵי. מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְכוֹן. מַתְּנָא יְהִיבִין קֳדָם יְיָ. לְמִפְלַח. יָת פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ ז. וְאַתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ. תִּטְּרוּן יָת כְּהוּנַּתְכוֹן. לְכָל פִּתְגָם מַדְבְּחָא. וּלְמִגָּיו לְפָרוּכְתָּא וְתִפְלְחוּן. פּוּלְחַן מַתְּנָא. אֶתֵּין יָת כְּהוּנַּתְכוֹן. וְחִילוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטִיל׃ ח. וּמַלֵּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן. וַאֲנָא הָא יְהָבִית לָךְ. יָת מַטְּרַת אַפְרָשׁוּתָי (נ"י אַפְרָשְׁוָתַי). לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. לָךְ יְהַבְתִּנּוּן לִרְבוּ. וְלִבְנָךְ לִקְיָם עָלַם׃ ט. דֵּין יְהֵי לָךְ. מִקֹּדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא מוֹתַר

תפסיר הרס"ג

סכ'ט. עלי' בני אסראיל: (ו) פאני קד אכ'ד'ת אכ'ותכם אללואניין. מן ביז בני אסראיל. וגעלתהם הבה לכם ללה. ליכ'דמו כ'דמה' כ'בא אלמחצ'ר: (ז) ואנת ובניך מעך. תחפצ'ון אמאמתכם. לגמיע אמור אלמד'בח. ודאכ'ל אלסגף ותכ'דמונה. פקד געלת כ'דמתכם כ'דמה מוהובה. ואי אגנבי תקדם אליהא פליקתל: (ח) ת'ם כלם אללה הרון. וקאל. אני קד אעטיתך חפט' רפאיעי. מן גמיע אקדאס בני אסראיל. אעטיתהא לך מסחא. ולבניך רסם אלדהר: (ט) הד'א יכון לך. מן כ'ואץ אלאקדאס מן

נוה שלום

ושאר עבודת התלויות בהם. (ט) מן האש, מן בעד אלמחרק, הנותר מן האש דהינו לאחר הקטרת האימורין.

אבן עזרא

ישראל: (ז) עבודת מתנה. והזר מהכהנים אפילו לוי ועולת שמואל שהוא לוי איננה טענה כי היא היתה הוראת שעה כמעשה גדעון: (ח) למשחה. פירשתיו: (ט) מקדש הקדשים. כי יש קדשים קלים: מן האש. כל מה שיקדישו ממנו כי אשה כמו אש והה"א נוסף: לכל מנחתם. אחר אשר יקדיש האזכרה ממנה ואמורי החטאת והאשם: אשר ישיבו לי. פי' כי תמעול מעל והנה המנחה והחטאת והאשם

רבינו בחיי

הוא שכתוב ויאבדו מתוך הקהל. כלנו אבדנו במגפה שהיו המתים במגפה י"ד אלף ושבע מאות. וכן ת"א הא מננא קטלת חרבא הא מננא בלעת ארעא הא מננא דמיתו במותנא תרגום גוענו קטלת חרבא והוא כנוי לאש שיצאה מאת ה' שהוא מדה"ד, וכן חרבו של הקב"ה היא מדת דינו כענין שנאמר (ישעיה כז) יפקד ה' בחרבו הקשה וגו': (ח) וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי. כאן קיים לו הכהונה אחר שבאו עליה עוררין, ומשל למה הדבר דומה למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם לו השטר ובא אחד וערער עליו א"ל המלך כל הרוצה לערער יערער

רשב"ם

אל יקרב וחייבתים מיתה: (ז) עבודת מתנה. ונמצאו ישראל פטורים מן העבודה ומתוך שאינם מצויים לא יקרבו עוד שהרי והזר הקרב יומת: (ח) לך נתתים למשחה. הרי הן לך בעין סימן, שרים הנמשחים למלוך: (ט) מן האש. לאחר הקטרת אימורין. הנותר מן האש: אשר ישיבו לי. האשם המושב לה' לכהן זהו גזל הגר

בעל הטורים

אהריהם וכורמיהם: (ח) ואני הנה נתתי. לדרך שנותנים שטר מתנה בדעת שלמה ובנכסם תפלה: (ט) מקדש הקדשים מן.

שפתי חכמים

הוא אם הלוים מוזהרים ק"ו ישראל אין עונשין מן הדין: ש הולרך לומר כמו שהיה כבר בעבור מלת עוד שפירושו שכבר קלף כיולא בו: ת וא"כ אותה משמרת של גזברים שלכם היא שאלמלא לוים עושים אותה הייתם אתם לעשות אותה: א פי' עבודה שהיא מתנה כלומר העבודה עצמה היא שמתנה לא עבודה של מתנה שאז תהיה המתנה זולת העבודה וכמו שפירש אחר זה שהעבודה שהיא במתנה היא שאתן לכם את כהונתכם כו' הרא"ם: ב וא"ת והא כתיב ואני הנני מביא את המבול מים כו' כבר תרלו בספרי אין שמחה לפני המקום אלא כשיאבדו מכעיסיו מן העולם: ג (חולין קלג) והם עשר במקדש. חטאת בהמה, ועוף, אשם ודאי, ותלוי, זבחי שלמי לבור, ולוג שמן של מצורע, שתי הלחם ולחם הפנים, ושירי מנחות, ותנחת העומר. וד' בירושלים, בכור, ביכורים, ומורם מתודה ומאיל נזיר, ועורות קדשים. ועשרה בגבולים, תרומה, ותרומת מעשר, חלה, ראשית הגז, מתנות, פדיון הבן, ופטר חמור, שדה החרם, שדה אחוזה, וגזל הגר. וכולן מבוארין בפרשה זו ובמקרא במקום אחר: ד כלומר ולא לשומרן מן הזרים דומיא דשמרתם את משמרת הקדש שאין נופל בתרומה רק שלא ליטמא אותה בידים: ה שהרי אין משיחה בדגן ותירוש: ו כאלו אמר מאחר האש כלומר מאחר שהוקטרו באש. ואין לפרש מן האש

רש"י

כך: ולא יהיה עוד קצף. [ספרי] כמו שהיה כבר ש שנאמר (במדבר יז) כי יצא הקצף: (ו) לכם מתנה נתנים. יכול לעבודתכם של הדיוט ת"ל לה' כמו שמפורש למעלה לשמור ת משמרת גזברין ואמרכלין: (ז) עבדת מתנה. במתנה א נתתיה לכם: (ח) ואני הנה נתתי לך. [ספרי] בשמחה לשון ב שמחה הוא זה כמו [שמות ד] הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו משל למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין בא אחד וערער [עליו] על השדה א"ל המלך כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין אף כאן לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה בא הכתוב ונתן לו [חולין קלג] כ"ד מתנות ג כהונה בברית מלח עולם. ולכך נסמכה פרשה זו לכאן: משמרת תרומתי. שאתה צריך לשמרן ד בטהרה: למשחה. ה לגדולה [ספרי]: (ט) מן האש. לאחר הקטרת ו האשים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ואני הנה נתתי לך. דוק ותשכח בהאי פרשתא כ"ד מתנות כהונה שנה תרומה ואלה נקראת תרומה: (ט) מן האש כל

נחל קדומים

ז"ל והוא האריך בזה: ו (יד) ואני הנה לקחתי את אחיכם הלוים מתוך בני ישראל וגו'. אפשר במשז"ל דיעקב אע"ה הפריש מעשר מבניו והוא לוי. וידוע דכל מה שניתן לה' נחשב כאלו הוא ניתן לנו דלקיחתו שמה מתנה ומה מידינו יקח כי הכל שלו. וכמו שפירש הרב תולדות יצחק פ' ויקחו לי תרומה. ומענוהגותו יתברך הודה

מרפא לשון

ח) תרומתי, אפרשותי. ה"ג בל"ר וכן בפ' י"ט כל תרומות הקדשים, אפרשוותי. אבל בפ' י"א לכל תנופות מתר' לכל ארמות בל' יחיד וצ"ע ויתכן שהרחבת הקמ"ץ שברי"ש משמש לכנוי הרבים כי לא יתכן לומר ארמוות וכמו שית' בסמוך. ט) כל קרבנם, קרבנהון. לכל מנחתם, מנחותהון. ולכל חטאתם, חטותהון. ולכל אשמם, אשמהון. כ"ה בכל נוס' דווקני וצ"ל למה תר' קרבנם אשמם בל' יחיד ומנחתם וחטאתם בל' רבים ונר' שאף קורבנהון אשמהון, דהכא הוא ל"ר ג"כ כי הרחבת הקמ"ץ משמש בהם לכינוי הרבים כי לא יתכן לומר קורבוונהון אשוומהון ואעפ"י שהיה יכול לומר קורבניהון מנחתיהון אפשר שלא יתכן זה לפי הנגינה כי לא אמר

מסורת הקריאה

(ז) אתך. נמסר עליו י"ו בתורה. ור"ל י"ו הם דכתיב התי"ו בשוא והכ"ף בקמץ. ושארא התי"ו בקמץ וסי' נמסר בויקרא י' ט"ו. כתוב במ"ש וז"ל כתוב במסורת כ"י כל ספרא אתך במ"ג אתך וסי' ואתה וכו' ע"כ. ושלשתם הם בפ' זו. זה אחר זה. עכ"ל. ועין מש"כ לעיל פסוק א': ועבדתם. נמסר עליו לית אתנח בפתח. ר"ל דכל היכא דכתיב מלת ועבדתם באתנח או סוף פסוק כתיב בקמץ זולת זה דכתיב בסגול שהוא פתח קטן אף באתנח. ועין מש"כ בראשית ל"ד כ"ה על מלת בטח. וכן נראה גם כאן לפיכך לא נשתנה מלת ועבדתם לקמץ כי בסגול הוא לנמצאים. ובקמץ הוא לנסתרים: (ח) וידבר ה'. נמסר עליו במס"ק ב' יין ושכר אל תשת. ובמס"ג נמסר וידבר ה' אל אהרן ב' בטעם זרקא וסימן וידבר ה' דעל יין ושכר. ודעלם (ר"ל לעיל) ואני הנה. דין. ובאמת הך דיין ושכר הוא בטעם ז"ק ולא בטעם זרקא. ונראה שהוא טעות מהמעתיק. דראה במס"ק שנמסר ב' יין ושכר. וסבר דזה ג"כ כוונת המס"ג. ולכן העתיק במס"ג הפסוק יין ושכר. אבל באמת שניהם לא לדבר אחד נתכוונו. כי המס"ק קאי על וידבר ה' אל אהרן. וע"ז מסר ב'. ר"ל ב' פעמים כתיב וידבר ה' אל אהרן. א' דין. ב' יין ושכר

כל־קרבנם לכל־מנחתם ולכל־
חטאתם ולכל־אשמם אשר ישיבו
לי קדש קדשים לך הוא ולבניך:
י בקדש הקדשים תאכלנו כל־זכר
יאכל אתו קדש יהיה־לך: יא וזה־
לך תרומת מתנם לכל־תנופת בני
ישראל לך נתתים ולבניך ולבנתיך
אתך לחק־עולם כל־טהור בביתך
יאכל אתו: יב כל חלב יצהר וכל־
חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר־
יתנו ליהוה לך נתתים: יג בכורי כל־
אשר בארצם אשר־יביאו ליהוה
לך יהיה כל־טהור בביתך יאכלנו:
יד כל־חרם בישראל לך יהיה: טו כל־
פטר רחם לכל־בשר אשר־יקריבו

תרגום אונקלוס

מן אישתא. כל קורבנהון, לכל מנחתהון ולכל חטאתהון. ולכל אשמהון דיתיבון קדמי. קודש קודשין דילך. הוא ולבנך: י. בקדש קודשין תיכלוניה. כל דכורא ייכול יתיה. קודשא יהי לך: יא. ודין לך אפרשות מתנתהון. לכל ארמות בני ישראל. לך יהבתנון. ולבנך ולבנתך. עמך לקים עלם. כל דדכי בביתך ייכול יתיה: יב. כל טוב משח. וכל טוב חמר ועבור. רישיתהון. דיתנון קדם יי לך יהבתנון: יג. בכורי כל דבארעהון. דייתון קדם יי דילך יהי. כל דדכי בביתך ייכלניה: יד. כל חרמא בישראל דילך יהי: טו. כל פתח ולדא. לכל בשרא.

ת"א כל קרבנם. זבחים מה מנחות כא פג: אשר ישיבו לי. מנחות יפג: בקדש. זבחים נז מנחות ט סג: כל חלב. בכורות כג תמורה ה: תירוש. סנהדרין ע תמורה ה: ראשיתם. בכורות עב תמורה ה: בכורי כל אשר בארצם. מנחות פד חולין קלו: לך יהיה. מנחות פד: כל חרם. שם: כל עסור. בכורות לב ערכין כח כט:

בעל הטורים

ס"ת שמן כמו שדרשו רז"ל לרבות לוג שמן מלורע: (יא) וזה לך תרומת מתנם. וכן למעלה זה יהיה לך שני פעמים זה עולה

רשב"ם

שאין לו יורשין: (יב) כל חלב יצהר, כדכתיב בהרימכם

רש"י

כל קרבנם. כגון ז זבחי שלמי לבור: מנחתם ד חטאתם ואשמם. כמשמעו: אשר ישיבו לי. זה גזל ח הגר: (י) בקדש הקדשים תאכלנו וגו'. למד על קדשי קדשים שאין נאכלין אלא ט בעזרה ולזכרי כהונה: (יא) תרומת מתנם. המורם מן התודה י ומהשלמים ואיל נזיר: לכל תנופת. שהרי אלו טעונין תנופה: כל טהור. (ספרי) ולא כ טמאים. ד"א כל טהור לרבות ל אשתו: (יב) ראשיתם.

שפתי חכמים

מן הנקטרים דאם שאין הכהנים זוכים מהאימורים שבתוך האש שכבר הוקלו לגבוה אלא פירש שאין הכהנים זוכים אלא לאחר הקטרת האימורים: ז לפי שנאמר כאן מקדשי הקדשים ושלמי יחיד קדשים קלים הם, אבל אין לפרש לכל קרבנם כמשמעו בהרי מנחתם חטאתם ואשמם אח"כ כתיב: ח דילפינן בגז"ש כתיב התם האשם המושב לה' לכהן וכתיב הכא אשר ישיבו לי: ט ויהיה פי' בקדש הקדשים וגו' כדרך קדש הקדשים שפירושו כדרך אכילת קדשי קדשים שהוא במקום קדוש שהוא העזרה כדמפורש במקום אחר ובנה כאן לעיכובא: י הוא חזה ושוק ולחם א' מן העשרה הבא עמו. וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא תרומת מתנה מן תבואה, לכך פרש"י שהרי אח"כ כתיב לכל תנופות שהרי אלו טעונין תנופה כגון תודה כו': כ כלומר אינה מלות עשה לטהורים רק אזהרה לטמאים שמכלל הן כו': ל דלפירוש לאשון קשה הל"ל כל אשר טהור דהוה משמע ולא טמאים. לכן פי' ד"א, ולפי ד"א קשה למה מרבנן אשתו במלת כל טהור:

דעת זקנים מבעלי התוספות

קרבנם. בכלל זה יש מנחת סלת, ומנחת מאפה תנור, ומנחת מחבת, ומנחת מרחשת: לכל חטאתם. אלו חטאות: לכל אשמם. אלו אשמות: אשר ישיבו לי. זה גזל הגר דכתיב בפ' נשא האשם המושב לה' לכהן: (יא) תרומת מתנם. זה המורם מן התודה ומן השלמים חזה ושוק ומורם מלחמי תודה וזרוע בשלה מאיל נזיר: מתנם. זה זרוע לחיים וקיבה: (יג) בכורי. כל זה הבכורים המובאים משבעה מינים: (יד) כל חרם. אלו חרמים שהם לכהן: (טו) כל פטר רחם. זה פדיון בכור אדם כחמשה

תפסיר הרס"ג

בעד אלמחרק. מן גמיע קראבינהם וברהם וד'כותהם. וקרבאן אלאת'ם אלד'י יאתוני בה. פהו מן כ'ואץ אלאקדאס. לך ולבניך: (י) ובכ'אץ אלטהר תאכלה. כל ד'כר יאכל מנה. כד'אך יכון לך קדסא: (יא) והד'ה לך רפאיע עטאיאהם. מן גמיע מחרכאת בני אסראיל. לך אעטיתהא. ולבניך ולבנאתך. מעך רסם אלדהר. כל טאהר פי מנזלך יאכלהא: (יב) וגמיע אגוד אלדהן ואלעציר ואלבר. אואילהא. אלד'י יגעלונהא ללה קד געלתהא לך: (יג) ובכור מא פי ריאצ'הם. אלד'י יאתון בה ללה יכון לך. וכל טאהר פי מנזלך יאכלה: (יד) וכל ציאף פי אל אסראיל יכון לך: (טו) וכל אוול בטן. מן כל בשרי. אלד'י

נוה שלום

(י) בקדש הקדשים, ובכ'אץ אלטהר, בטהרה ובקדושה יתירה תאכלנו עיין רמב"ן. (יב) כל חלב, וגמיע אגוד, המשובח ומובחר, כמו ואכלו את חלב

חלק הדקדוק

התיגאן: ט) לכל מנחתם, הלמ"ד בגעיא: יד) לכל בשר, הלמ"ד בגעיא:

אבן עזרא

קדש קדשים כנגד השלמים: (י) בקדש הקדשים תאכלנו. אפי' בקדש הקדשים שהוא אהל מועד ונקרא קדש קדשים כנגד חצר המשכן: (יא) מתנם. בחסרון תי"ו כמו הולך (נ"א עובר) בשוק אצל פנה שהוא פנתה או הם שני משקלים: (יב) חלב יצהר. הנכבד והמוטב שהוא הקצף כי יצהר מענין צהור ושרשו צהר והוא חלב שמן זית: (יג) בכורי כל אשר בארצכם. בכורי כל פרי האדמה: וטעם כל טהור בביתך יאכלנו. להזהיר על אלה החלבים כי כל טהור בביתך יאכל אותו על חזה התנופה ועל שוק התרומה ומה שיחרים הישראלי שלא יאכלו כי הוא לשם ואתה תאכלנה: (טו) אך פדה תפדה. פי' תקח פדיונו וכן בכור הבהמה

רבינו בחיי

הנני כותב וחותם לו וכאן נתנו לו כ"ד מתנות כהונה, וכן דרשו רז"ל בפרק הזרוע כ"ד מתנות כהונה הן וכלן נתנו לאהרן ולבניו בכלל ופרט וברית מלח כל המקיימן כאלו קיים

מסורת הקריאה

(ויקרא י' ח') ושארה כתיב ויאמר ה' אל אהרן. והמס"ג קא מסרה וידבר ה' ב' בטעם זרקא. א' דין, ב' וידבר ה', דויצום אל בני ישראל שמות ו' י"ג: לך. נמסר י"ד זקפין בתורה. ועין בפ' בראשית ג' י"א: ישראל. הנגינה באל"ף: (ט) קרבנם. הנגינה בנו"ן: קדשים. אין בקו"ף מתג: (י) בקדש. נמסר עליו ג' רפין. עין שמות כ"ו ל"ד:

נחל קדומים

דלקיחתו שבט לוי חשיבא לקיחה והוא יתברך שמח במתנת יעקב אע"ה והיינו אומרו ואני הנה לקחתי ותיבת הנה אמרו רז"ל דהיא שמחה כמ"ש הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו וז"ש הנה לקחתי מתוך בני ישראל כלומר דהוא יתברך שמח וחשיב לקיחה שלקח מתוך בני ישראל פי' השבטים בני ישראל יעקב אע"ה את הלוים:

רמב"ן

(י) בקדש הקדשים תאכלנו. למד על קדשי קדשים שאינן נאכלין אלא בעזרה ולזכרי כהונה לשון רש"י. ולא הבינותי זה כי קדש הקדשים אינו מקום אכילת הקרבנות כי הכתוב אומר במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד וקודש הקדשים הוא במקום הארון לפנים מן הפרוכת כמו שכתוב והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים וכתיב ונתת את הכפורת על ארון העדות בקדש הקדשים ואין שם אכילה ושתיה שאין נכנס שם אלא כה"ג ביוה"כ וראיתי בספרי רבי יהודה בן בתירא אומר הרי כותים שהקיפו את העזרה מנין לקדשי קדשים שנאכלין אפילו בהיכל ת"ל בקדש הקדשים תאכלנו. והנה ר' יהודה בן בתירא נתעורר בזה בספרי והעמיד הכתוב במקום האונס והזכירו באימה שאמר נאכלין בהיכל והראוי שיאמר שנאכלין אפי' לפני ולפנים אם הקיפו את ההיכל. ועל דרך הפשט נפרש בקדש הקדשים תאכלנו שתאכלנו בקדושת קדש הקדשים כי אמר

ליהוה באדם ובבהמה יהיה לך
אך פדה תפדה את בכור האדם
ואת בכור הבהמה הטמאה
תפדה: טז ופדויו מבן חדש תפדה
בערכך כסף חמשת שקלים בשקל
הקדש עשרים גרה הוא: יז אך
בכור שור או בכור כשב או בכור
עז לא תפדה קדש הם את דמם
תזרק על המזבח ואת חלבם
תקטיר אשה לריח ניחח ליהוה:
יח ובשרם יהיה לך כחזה התנופה
וכשוק הימין לך יהיה: יט כל תרומת
הקדשים אשר ירימו בני ישראל
ליהוה נתתי לך ולבניך ולבנתיך

תרגום אונקלוס

דִיקָרְבוּן קֳדָם יְיָ . בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא יְהֵי לָךְ . בְּרַם מִפְרַק תִּפְרוּק . יָת בּוּכְרָא דַּאֲנָשָׁא . וְיָת . בּוּכְרָא דִּבְעִירָא מְסָאֲבָא תִּפְרוּק :
טז. וּפוּרְקָנֵיהּ מִבַּר יַרְחָא תִּפְרוּק . בְּפוּרְסָנֵיהּ . כְּסַף . חֲמֵשׁ סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא . עֶשְׂרִין מָעִין הוּא :
יז. בְּרַם בּוּכְרָא דְתוֹרָא . אוֹ בּוּכְרָא דְאִמְּרָא . אוֹ בּוּכְרָא דְעִזָּא . לָא תִפְרוּק קוּדְשָׁא אִנּוּן . יָת דִּמְהוֹן . תִּזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא וְיָת תַּרְבְּהוֹן תַּסֵּיק . קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:
יח. וּבִשְׂרְהוֹן יְהֵי לָךְ . כְּחַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא . וּכְשָׁקָא דְיַמִּינָא דִילָךְ יְהֵי :
יט. כֹּל אַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא . דִּיַפְרְשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ . יְהַבִית לָךְ . וְלִבְנָךְ

תפסיר הרס"ג

יקדמונה ללה. מן אנסאן ובהימה יכון לך. לכן יגב אן תפדי בכור אלנאס. ובכור אלבהימה אלנגסה: (טז) ופדא אלנאס מן אבן שהר. בקימתה . כ׳מסה מת׳אקיל פצ׳ה במת׳קאל אלקדס. והו עשרין דאנק: (יז) פאמא בכר אלבקר ואלצ׳אן ואלמאעז. פלא תפדהא פאנהא מקדסה. רש דמהא עלי אלמד׳בח וקתר שחמהא. קרבאן מקבול מרצ׳י ללה: (יח) ולחמהא יכון לך. כקץ אלתחריך. וכאלסאק אלימני יכון לך: (יט) וסאיר רפאי׳ע אלאקדאס. אלד׳י ירפעוהא בני אסראיל ללה. געלתהא לך. ולבניך

נוה שלום

הארץ. (יו) ופדויו, ופדא אלנאס, דבק אל בכור האדם, וכן תיב"ע. (יט) ברית מלח, עהד ת׳אבת, ברית קיים שלא

חלק הדקדוק

יז) אך בכור שור. הבי"ת בגעיא בכל התיגאן:

אבן עזרא

הטמאה תפדה: (טז) ופדויו. שב אל בכור האדם לבדו: (יז) לא תפדה כי קדש הם. לא תקח פדיונם ורבים פירשו שפדה לישראל והפך זה כל הבכור שאמר תאכלנו והסימן לכהן מי שהוא חייב לאכלו: (יט) ברית מלח. ברית כרותה מגזרת ארץ פרי למלחה ומקום המלח כמו נכרת שלא יעלה בו צמח כלל וכן גפרית ומלח:

רבינו בחיי

כלל ופרט וברית מלח וכל העובר עליהן כאלו עובר על כלל ופרט וברית מלח, ואלו הן עשר מתנות בבהמ"ק ועשר בגבולים וארבע בירושלים. עשר במקדש, חטאת בהמה, וחטאת העוף, אשם ודאי, אשם תלוי, זבחי שלמי צבור, לוג שמן של מצורע, שתי הלחם, לחם הפנים, שירי מנחות, מותר העומר. ארבע בירושלים, בכור, בכורים, איל נזיר, עורות קדשים. עשר בגבולין, תרומה, תרומת מעשר, חלה, ראשית הגז, והמתנות שהן הזרוע והלחיים והקיבה, פדיון

ת"א יהיה לך. בכורות נא: פדה תפדה. קידושין כט ב"ק יא מנחות לו בכורות ג ה יב: פדה. יומא כט: ופדויו מבן חדש: תפדה. שבת קלא יומא סה קידושין כט שבועות ד חולין עד בכורות מט נא ערכין ג יח: בערכך כסף שקלים. בכורות ד נא: אך בכור שור. קמא עא, זבחים לז בכורות ב ה ו יא. יז כריתות ד: לא תפדה. ב"ק יג זבחים לז בכורות לא לב תמורה ה ח: את דמם תזרק על המזבח. פסחים סד זבחים לז נו קב תמורה ח: ובשרם יהיה לך. זבחים כז לז קב בכורות כג לב לג. תמורה כא: לך יהיה. זבחים לג בכורות כח: כחזה התנופה. זבחים נו:

בעל הטורים

כ"ד רמז לכ"ד מתנות כהונה: (טו) פדה. ב' במס', אך פדה תפדה, ואידך את לא פדה יפדה. היינו דאמר רבי יהושע רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים שניהם לכהן ואין האחד פוטר את חבירו והיינו את לא פדה יפדה: (יט) תרומת. ג', כל תרומת הקדשים, הרי בגלבוע אל טל ואל מטר ושדי תרומות, ואיש תרומות יהרסנה. זהו שדרשו רז"ל אם דומה הדיין למלך שאינו צריך כלום יעמיד ארץ, והיינו ושדי תרומות שנא' גבי שאול. ואם דומה לכהן שמחזר על הגרנות, והיינו כל תרומות הקדשים.

שפתי חכמים

מ פי' שהכ' הקיש בכור לחזה ושוק של שלמים שהם קדשים קלים שנאכלים לשני ימים ולילה אחד: נ כתב הרא"ם ויש לתמוה נ"ל היקשא תיפוק ליה מקרא דשנה בשנה ופרש"י שם שאם שחטו בסוף שנתו אוכל אותו היום ויום א' בשנה האחרת לימד שנאכל הבכור לשני ימים ולילה אחד. וי"ל דאי לאו קרא דלך יהיה ה"א שנה בשנה איפכא שאם שחטו בסוף שנה יהיה נאכל דוקא באותו יום ולא בשנה האחרת, לכך כתב לך יהיה להוסיף היום אחרת כו' ומגילה דרשינן שנה בשנה שאם סוף

רש"י

הוא תרומה גדולה: (יח) כחזה התנופה וכשוק הימין. [זבחים נז] של שלמים שנאכלים לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם לשני ימים ולילה אחד אף הבכור מ נאכל לשני ימים ולילה אחד: לך יהיה. (ספרי) בא רבי עקיבא ולמד הוסיף לך הכתוב הויה אחרת שלא תאמר כחזה ושוק של תודה שאינו נאכל נ אלא ליום ולילה: (יט) כל תרומת הקדשים. מחיבתה של

דעת זקנים מבעלי התוספות

שקלים: ואת בכור הבהמה הטמאה. זה פטר חמור אשר תפדה: (יז) בכור שור בכור כשב בכור עז. אלו בכורות בהמה טמאה מעשר מן המעשר:

מצות השם

(טו) [שלב] (עשה קיו) שיפדה הישראל את בן הבכור שנולד לו מהישראלית מן הכהן שזכהו השי"ת בו שנאמר אך פדה תפדה את בכור האדם וגו': (יז) [שלג] (לאו רלז) שלא לפדות בכור בהמה טהורה כמו שנצטוינו לפדות הפטר חמור שנאמר אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה:

נחל קדומים

יט (טו) כל תרומת הקדשים וגו'. זה הפסוק מתחיל בך' ומסיים בך' לפי שלאברהם שהיה לך דורות ניתן לו הכהונה. גם אתם גימט'

מסורת הקריאה

(יז) בכור שור. כתוב במ"ש כל הברת או (ר"ל חולם) שבסוף התיבה ואות אחרונה אינה נבלעת כי אם מוצאת בפה יהיא מוקפת לתיבה שלאחריה אשר הנגינה בראשה. אז הברת או בחטף קמץ כגון ויפתר לנו. ואם שלש אלה. וכיוצא בהן. ואם דינו להיות מלא בוי"ו לא ימוש ממנו החולם כגון אך בכור שור. גם בהיותו חסר וי"ו כגון גבר ציד אחרי שדינו להיות מלא. ואם חברת או נעלמת מן הפה כמו כן לא ימוש החולם כגון מחטו — לי וכיוצא בו: אשה. השי"ן בסגול: (יט) תרומת. המ"ם בחולם: עולם הוא, הה"א בחירק, ונמסר עליו לית ומטעים. פי' דמטעים בו לקרות הוא במלאפום וטעות הוא כי הקבלה הוא לקרות בלשון נקבה,

רמב"ן

תחלה קדש קדשים לך הוא ולבניך שלא תנהגו בהם מנהג קדשים קלים אבל יהיו בידכם קדש קדשים וחזר ופירש בקדש הקדשים תאכלנו שתהיה אכילתך בהם בקדושה חמורה ולפי שכבר פירש במנחה ובחטאת את החומר שיש באכילתן יותר מקדשים קלים במקומן ובזמנן לא הוצרך להאריך כאן אלא לומר שיהו כלן קדש קדשים באכילתן שתהיה אכילתן בהם בקדושה חמורה לא כקדשים קלים ושמושי הבית רבים כי בית הכלי כאשר תחזיק המקום והזמן כן תחזיק הענין וכן בעצבון תאכלנה:

אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם
הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ׃
כ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא
תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם
אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ס שביעי כא* וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה
נָתַתִּי כָל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה
חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים
אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ כב וְלֹא־
יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת׃ כג וְעָבַד
הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד
וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
יִנְחֲלוּ נַחֲלָה׃ כד כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה
נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי
לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ

* שישי בספרד

תרגום אונקלוס

וְלִבְנָתָךְ . עִמָּךְ לִקְיָם עָלַם . קְיָם מְלַח עָלְמָא הִיא קֳדָם יְיָ . לָךְ וְלִבְנָךְ עִמָּךְ : כ. נַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן . בְּאַרְעֲהוֹן לָא תַחְסֵין . וְחוּלָק . לָא יְהֵי לָךְ בֵּינֵיהוֹן . מַתְּנָן דִּיהַבִית לָךְ אִנִּין חוּלָקָא וְאַחְסָנְתָךְ . בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : כא. וְלִבְנֵי לֵוִי . הָא יְהַבִית . כָּל מַעַשְׂרָא בְּיִשְׂרָאֵל לְאַחְסָנָא . חֲלָף פּוּלְחָנְהוֹן דְּאִנּוּן פָּלְחִין . יָת פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא : כב. וְלָא יִקְרְבוּן עוֹד . בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא . לְקַבָּלָא חוֹבָא לִמְמָת : כג. וְיִפְלְחוּן לֵינָאֵי אִנּוּן . יָת פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא . וְאִנּוּן יְקַבְּלוּן חוֹבֵיהוֹן . קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן . וּבְגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . לָא יַחְסְנוּן אַחְסָנָא : כד. אֲרֵי יָת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . דְּיַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ אַפְרָשׁוּתָא . יְהַבִית לְלֵינָאֵי לְאַחְסָנָא . עַל כֵּן אֲמַרִית לְהוֹן . בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל .

ת"א ברית מלח עולם. מנחות יט כא: כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה. יבמות פו בכורות כו גם תמורה ג:

תפסיר הרס"ג

ולבנאתך. מעך רסם אלדהר. עהד ת'באת אלעאלם הו ללה. לך ולנסלך בעדך: (כ) ת'ם קאל אללה לה. פי ריאצ'הם לא תנחל. ולא יכון לך נציב פי מא בינהם. פאני קד געלת קראביני קסמך ונחלתך. פי מא בין בני אסראיל: (כא) ולבני לוי. קד געלת כל עשר מן אל אסראיל נחלה. בדל כ'דמתהם. אלד'י יכ'דמון כ'בא אלמחצ'ר: (כב) ולא יתקדם בני אסראיל איצ'א אלי כ'בא אלמחצ'ר. פיחמלון וזרא פיהלכון: (כג) ויכ'דמון אלליואניין וחדהם כ'בא אלמחצ'ר. והם יחמלון וזרהם. רסם אלדהר עלא מר אגיאלכם. ופי מא בין בני אסאריל. לא ינחלו נחלה: (כד) פאן עשור בני אסראיל. אלתי ירפעונהא ללה רפיעה. געלתהא לאלליואניין נחלה. פלד'אלך קלת להם. פי מא בין בני אסראיל. לא

נוה שלום

יפסק כל ימי עולם עיין רשב"ם. (כ) אני חלקך, פאני קד געלת קראביני קסמך, כמו שנתפרש למעלה זה יהיה לך מקדש וכו'. (כג) ועבד הלוי הוא, ויכ'דמון אלליואניין וחדהם, לבדם, שלא יקרב איש מבני ישראל שאינו משבט לוי לעבד עבדתם כמ"ש למעלה וזהו הוראת מלת הוא המיותרת כלומר

אבן עזרא

(כא) חלף. כמו תמורה: (כב) ולא יקרבו עוד. בעבור עדת קרח: (כג) ועבד הלוי הוא. בעצמו וי"א כי הוא פעול ואיננו נכון כי את עבודת אהל מועד הוא הפעול: והם ישאו את עונם. אם לא ישמרו והנה המעשר נחלתם על כן אמרתי:

רשב"ם

את חלבו ממנו: (יט) ברית מלח. נראה לי ל' קיום. וכן ברוד לו ולבניו ברית מלח, כי פתרונם לפי ענינם.

רש"י

פרשה זו כללה בתחלה וכללה בסוף ופרט באמצע: ברית מלח עולם. כרת ברית עם אהרן בדבר הבריאה ומתקיים ומבריאה את אחרים: ברית מלח. כברית הכרותה למלח שאינו מסריח לעולם: (כ) וחלק לא יהיה לך בתוכם. (ספרי) אף ם בביזה: (כג) והם. הלוים ישאו עונם של ישראל שעליהם להזהיר הזרים מגשת אליהם: (כד) אשר ירימו לה' תרומה. (ספרי) הכתוב קראו תרומה עד

שפתי חכמים

בסוף שנתתי כו': ס דלונו לאהרן שהרי כתיב בארצם לא תנחל ולמה כתיב וחלק לא יהיה וגו' אלא אף בביזה, וא"ת והרי נטל אלעזר הכהן בביזה כמו שמבואר בפ' מטות. וי"ל שכאן מדבר בא"י ושם לא נטלו ביזה ולכך כתיב כאן בארצם משמע בא"י: ע לא שתאמר שמלת והם ומלת עונם שבה אל ישראל רק והם שבה אל הלוים ועונם שבה אל ישראל הסמוך ואח"כ פי' מהו נשיאות עון

מצות השם

(כג) [שלד] (עשה קנז) להיות הלוים שוערים ומשוררים קבועים במקדש שנאמר ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד:

(כד) [שלה] (עשה קנח) לתת ללוים חלק אחד מעשרה כמה שתוליא הארץ הוא שנקרא מעשר ראשון שנאמר כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים וגו':

רבינו בחיי

הבן, פטר חמור, שדה אחוזה, שדה חרמין, גזל הגר:

(כ) בארצם לא תנחל. דרשו רז"ל בארצם לא תנחל בשעת חלוק הארץ. וחלק לא יהיה לך בתוכם. בבזה. אני חלקך, על שלחני אתה אוכל. כלומר שיזכה משלחן גבוה באותן חקים שזכתה לו תורה. ולבני לוי לפי שמצינו בכהונה והיתה לו ולזרעו אחריו שהכהונה נמשכת לזרעו של

מסורת הקריאה

ועין בפ' תצוה כ"ט כ"ח: (כ) ויאמר ה', נמסר עליו ט' בטעם בספרא, ועין לעיל ג' מ', ומה שנמסר במס"ג ג' בטעמא מלת בטעמא הוא טעות מהמעתיק משום שראה במס"ק דמסרה ט' בטעמא מש"ה העתיק גם במס"ג מלת בטעמא. אבל באמת אין טעם אחד להם. והמס"ג לא קאי על הטעם רק דמסרה דג' פעמים כתיב ויאמר ה' אל אהרן. ומסורה זו הובא ג"כ בפ' שמות ד' כ"ז. ושם ליתא מלת בטעמא, והמס"ק קאי על מלות ויאמר ה' בלבד שהם בטעם קדמא ואזלא. וט' המה ומנוים לעיל ג' מ': תנחל, החי"ת בקמץ, ונמסר עליו ל', ר"ל לית עוד בקמץ: (כא) מעשר, העי"ן בח"פ והשי"ן בצירי, ונמסר ג' קמצין וכל המעשר דכותיה, ועין בראשית

נחל קדומים

הנה כשלוחכם. רבינו מהר"א מגרמיזא בפירושי כ"י: כד (טז) על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה, ח"ו לכאורה יתר ואפשר דהכונה לעתיד שלא יטלו שבט לוי אלא שהנשיא יתן להם תרומה כמפורש בסוף יחזקאל ופליאה נשגבה על רש"י ורשב"ם בבתרא דף קכ"ב כמ"ש בפ"ע. וז"ש בתוך בני ישראל דוקא לא ינחלו לאפוקי דהנשיא נותן להם ובא הכתוב לרמוז לעתיד ומהרח"א פירש במחלקת הרמב"ם והראב"ד סוף ה' שמיטה ע"ש:

מרפא לשון

הכ' קרבניהם מנחותיהם חטאתיהם וגו'. יט) ברית מלח עולם היא,

רמב"ן

(כ) בארצם לא תנחל. שתהיה נוחל חלקך כאחד מכל שבטי ישראל וחלק קטן לא יהיה לך בארצם כלל כי הערים אשר נתנו להם ערי מקלט היו ולצורך ישראל הן האזהרה הזו בכהנים ואחרי כן הזהיר בלוים ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה כלל כמוזהר בכהנים ורבותינו דרשו בארצם לא תנחל בשעת חלוק הארץ וחלק לא יהיה לך בתוכם בבזה אני חלקך על שולחני אתה אוכל:

שביעי

נַחֲלָה׃ פ כה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ כו וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם
מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ
תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר׃
כז וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־
הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן־הַיָּקֶב׃ כח כֵּן
תָּרִימוּ גַם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל
מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת
יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ כט מִכֹּל
מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת
יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ׃
מפטיר ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־

תפסיר הרס"ג

ינחלון נחלה: (כה) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (כו) ומר אלליואניין וקל להם. אד'א אכ'ד'תם מן בני אסראיל אלעשר. אלד'י געלתה לכם מנהם בנחלתכם. פארפעו מנה רפיעה ללה. עשרא מן אלעשר: (כז) וד'אלך אן תחסב לכם רפאיעכם. כאלבר לבני אסראיל מן אלבד'אר. וכאלסלאפה מן אלת'ג'אר: (כח) כד'אך תרפעו אנתם איצ'א רפיעה ללה. מן גמיע עשורכם. אלתי תאכ'ד'והא מן בני אסראיל. ואעטו ד'אלך להרון אלאמאם: (כט) וליכון מא תרפעונה. מן גמיע עטאיאכם ללה. אגודהא ואכ'צהא מנהא: (ל) וקל להם. אד'א רפעתם

תרגום אונקלוס

לָא יַחְסְנוּן אַחְסָנָא: כה. וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: כו. וְעִם לֵיוָאֵי תְּמַלֵּיל וְתֵימַר לְהוֹן. אֲרֵי תִסְּבוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַעַשְׂרָא. דִּיהַבִית לְכוֹן. מִנְּהוֹן בְּאַחְסָנַתְכוֹן. וְתַפְרְשׁוּן מִנֵּיהּ אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ. מַעַשְׂרָא מִן מַעַשְׂרָא: כז. וְיִתְחֲשֵׁיב לְכוֹן אַפְרָשׁוּתְכוֹן. כַּעֲבוּרָא מִן אִדְּרָא. וְכִמְלָאֲתָא מִן מַעֲצַרְתָּא: כח. כֵּן תַּפְרְשׁוּן אַף אַתּוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ. מִכֹּל מַעַשְׂרֵיכוֹן. דְּתִסְּבוּן. מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתִתְּנוּן מִנֵּיהּ יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ. לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא: כט. מִכֹּל מַתְּנָתְכוֹן. תַּפְרְשׁוּן. יָת כָּל אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ. מִכָּל שׁוּפְרֵיהּ. יָת קוּדְשֵׁיהּ מִנֵּיהּ: ל. וְתֵימַר לְהוֹן. בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵיהּ

ת"א ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם. ר"ה יב יבמות פו בכורות יא: והרמתם. ברכות מז שבת כג עירובין לא פסחים לה ביצה יג מנחות סו: ונחשב לכם. גיטין ל מנחות לד: תרומתכם. פסחים כג ביצה יג בכורות נח: גם אתם. גיטין כג קידושין מא מציעא כב עא: ונתתם ממנו. סנהדרין ל: מכל מתנותיכם. ברכות מו שבת קכז עירובין לא פסחים לה ביצה יג תמורה ד ה: מכל חלבו. תמורה ח:

נוה שלום

שיעבוד הלוי בעצמו לא זולתו. (כט) את מקדשו, וכ'אצתה, הטוב והיפה, וכן תיב"ע. (ל) כתבואת גרן, כג'לה' בני אסראיל, כחולין גמורים של כל ישראל. יקב, אלת'ג'אר, על שהיקב חפירה בקרקע או חציבה באבנים נקרא כן בערבי וכע"ש וגם יקב חצב

אבן עזרא

(כה) וידבר ה' אל משה. ולא אל אהרן בעבור תתם מעשר מן המעשר לאהרן: (כז) וכמלאה. פירשתיו: (כט) מכל חלבו. מהטוב שבו וכן ואכלו את חלב הארץ: את מקדשו. כי המעשר הוא הקדש: וטעם בהרימכם את חלבו. וכבר הזכיר הכתוב זה לדבק אחריו ואכלתם אותו והטעם שהוא אסור לכם לאכול ממנו עד שתרימו חלבו ממנו ואחר שיחשב לכם אז תאכלוהו בכל

רבינו בחיי

אהרן לעולם דור אחר דור. אבל בלויה לא מצינו לשון אחריו וא"כ מאין לנו שהלויה נמשכת לעולם כמו הכהונה לכך אמר הכתוב ולבני לוי וא"ו מוסיף על ענין ראשון מה הכהונה לעולם שכן הזכיר בה למעלה חק עולם ברית מלח אף הלויה חק עולם ברית מלח. ובפרשיות הללו נתקיימה הכהונה והלויה לזרע אהרן אחר שנדונו המערערים ונלכדו בפח מעשיהם ונפלו ממועצותיהם. ומפני זה היתה פריחת המטה אות כענין שכתוב פרח מטה אהרן לבית לוי

רשב"ם

אבל לא תשבית מלח ברית אלהיך, מדבר במלח ממש. ברית מלח. ברית קיים ועומד לדורות: (כז) כדגן מן הגורן. שהוא בלאו. וכל זר לא יאכל קודש, *באמור אל הכהנים, *לא יחללו לאכלם בטומאה

בעל הטורים

יפרישנה: (כו) והרמותם ממנו. קרי ביה ממינו שאין תורמין ממין על שאינו מינו ולא מחדש על הישן:

רש"י

שיפרישו ממנו תרומת מעשר: (כז) ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן. תרומת מעשר שלכם אסורה לזרים ולטמאים וחייבים עליה מיתה וחומש כתרומה גדולה שנקראת ראשית דגן מן הגורן: וכמלאה מן היקב. כתרומת תירוש ויצהר הניטלת מן היקבים: מלאה. לשון בישול תבואה שנתמלאת: יקב. הוא הבור שלפני הגת שהיין יורד לתוכו, וכל לשון יקב חפירת קרקע הוא וכן (זכריה יד) יקבי המלך הוא ים אוקיינוס חפירה שחפר מלכו של עולם: (כח) כן תרימו גם אתם. כמו שישראל מרימים מגרנם ומיקביהם תרימו גם אתם ממעשר שלכם כי היא נחלתכם: (כט) מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה'. בתרומה גדולה הכתוב מדבר שאם הקדים לוי את הכהן בכרי וקבל מעשרותיו קודם שיטול כהן תרומה גדולה מן הכרי צריך להפריש הלוי מן המעשר תחלה אחד מחמשים לתרומה גדולה ויחזור ויפריש

שפתי חכמים

שאם לא יוסיפוה כו': ס דאל"כ תרומה ל"ל הא כבר נאמר אשר ירימו לה' ועוד מעיקרא קרי ליה מעשר ובסוף תרומה: צ משום דמכל מעשרותיכם תרימו תרומת מעשר משמע וא"כ תרימו את כל תרומת ה' ע"כ בתרומה גדולה קמיירי ואיך יהיה זה הא כבר נתן ישראל תרומה גדולה ואמר כגון שהקדים לוי את הכהן דהיינו אחר הדישה ולא בשבלים שאם הקדימו אז אינו חייב ליתן

מצות השם

(כו) [שלו] (עשה קנט) שהלוים יפרישו מעשר מן המעשר הניתן להם ויתנו אותו לכהנים וזהו הנקרא תרומת מעשר שנא' ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרימותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר וגו':

מרפא לשון

הוא תרגום, נ"א היא. כז) ונחשב לכם. ותתחשיב. נ"א ויתחשיב אבל ונחשב דלקמן ג' ל' ויתחשיב תר' לכ"ע ועמ"ש היא"ר. כט) את מקדשו, ית קדשיה. ה"ג דלא כנ"א מקדשיה.

מסורת הקריאה

י"ד כ': (כד) מעשר, העי"ן בשוא נח והשי"ן בפתח: (כו) כי תקחו, כי במקף, והנגינה בהי"ת: מעשר. הוא השלישי שבצירי, וכל המעשר כולהו בצירי. ועין בראשית י"ד כ': (כז) ונחשב, השי"ן בפתח, עין פסוק למ"ד: (כט) מקדשו. הדלי"ת בשוא: (ל) ונחשב, השי"ן בפתח, ונמסר עליו ב' לכם, ור"ל ב' כתיב בפתח, דין, ונחשב לכם בפסוק כ"ז: כתבואת, תי"ו ראשונה בלא דגש:

מוסרי של"ה והגהות

ממחלקותו של קרח יש ליקח מוסר עד היכן גודל עונש של המחלוקת מגיע. ראה מה עלתה לקרח עונש הנמרץ ולא הועיל שלשלת יוחסין שיוצאין ממנו. וגם הוא בעצמו היה שר וגדול בישראל לולי חטא המחלוקת והיה מנושאי הארון. גם דתן ואבירם ונשיהם וטפם כולם נאבדו. אעפ"י שאין ב"ד של מעלה דן עד שיהיה בן עשרים בכאן נאבדו כלם אפי' הטף כך קשה המחלוקת בעיני ה' כן אמרו חז"ל. ומזה ילמוד אדם מוסר לאחוז בשלום וכל בר שכל ילמוד ויהא מתלמידיו של אהרן אוהב שלום. כי הנך רואה שאהרן לא דבר בזה המחלוקת אף שקרח רצה לעקור את כבודו לא דבר מאומה וכל מה שאדם יוכל לבקש סבות לתווך

תרגום אונקלוס

מִנֵּיהּ . וְיִתְחֲשֵׁיב לְלֵיוָאֵי . כְּעֲלָלַת אִדְּרָא וּכְעֲלָלַת מַעְצַרְתָּא : לא. וְתֵיכְלוּן יָתֵיהּ בְּכָל אֲתַר . אַתּוּן וֶאֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן . אֲרֵי אַגְרָא הוּא לְכוֹן . חֲלָף פּוּלְחָנְכוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא : לב. וְלָא תְקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא . בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵיהּ מִנֵּיהּ . וְיָת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל . לָא תַחֲלוּן וְלָא תְמוּתוּן :

פ פ פ

חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גרן וכתבואת יקב : לא ואכלתם אתו בכל מקום אתם וביתכם כי שכר הוא לכם חלף עבדתכם באהל מועד : לב ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו : פ פ פ

ת"א ולא תשאו. יבמות פט בכורות לו :

ל"ס. דניאל סימן : ומפטירין ויאמר שמואל בשמואל א סי' יא :

תפסיר הרס"ג

אגודה מנה. צאר אלבאקי לכם יא ליואניין. כג'להֿ בני אסראיל מן אלבד'אר ואלת'ג'אר: (לא) וגאיז אן תאכלוה פי כל מוצ'ע. אנתם ואלכם . לאנה אגרתכם. בדל כ'דמתכם פי כ'בא אלמחצ'ר : (לב) ולא תחמלון עליה וזרא. ענד רפעכם אגודה מנה. ואקדאס בני אסראיל. לא תבד'לוהא ולא תהלכון :

נוה שלום

בו. (לא) ואכלתם אתו, וגאיז אן תאכלוה, ומותר לכם לאכלו בכל מקום ואפילו בבית הקברות שאין בו שום קדושה, והטעם לפי שהוא שכרכם חלף עבודתכם וכו'.

אבן עזרא

מקום טהור : (לב) ולא תשאו עליו חטא. טעמו כאשר תרימו חלבו לא תשאו עליו חטא ובתתכם מקדשו ממנו יהי קדשי בני ישראל שמורים ואם לא תעשו כן תשאו חטא שעברתם על המצוה וחללתם קדשי בני ישראל בעבור שאכלתם אתם מקדשו : חסלת פרשת קרח

רבינו בחיי

כמו שהזכרתי למעלה. והפריחה הוא סימן מהירות וצמיחת פורענות לכל מערער כשם שמצינו בעוזיהו. וכן מצינו בכתובים שהפריחה היא סימן מהירות בין לפורענות בין לשכר. לפורענות הוא שכתוב (תהלים צג) בפרוח רשעים כמו עשב. לשכר שכן נאמר בזמן הגאולה (ישעיה לה) פרוח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה הדר הכרמל והשרון המה יראו כבוד ה' הדר אלהינו. וכתי' (הושע יד) אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון, וכן אמר שלמה ע"ה (משלי יא) וכעלה צדיקים יפרחו. וכן אמר דוד אביו ע"ה (תהלים צג) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו :

מוסרי של"ה והגהות

השלום ולכבות אש המחלוקת יעשה. צא ולמד ממרע"ה שהיה גדול הנביאים והיה מלך והלך בעצמו ובכבודו לדתן ואבירם לאחר שמרדו בו כשלשה

רש"י

תרומת מעשר : (ל) בהרימכם את חלבו ממנו. לאחר שתרימו ק תרומת מעשר ממנו: ונחשב. המותר ר ללוים חולין גמורין: כתבואת גרן. לישראל שלא תאמר הואיל וקראו הכתוב תרומה ש שנאמר כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה יכול יהא כולו אסור ת"ל ונחשב ללוים כתבואת גרן מה של ישראל חולין אף של לוי חולין: (לא) בכל מקום. אפי' בבית הקברות: (לב) ולא תשאו עליו חטא וגו'. (יבמות פט) הא אם לא תרימו ת תשאו חטא: ולא תמותו. (בכורות נו) הא אם תחללו תמותו: חסלת פרשת קרח

שפתי חכמים

לו רק תרומת מעשר : ק שפירש המותר מהרמת חלבו לא בעת הרימכם ובי"ת בהרימכם כמו בעבור דהיינו אחר : ר וי"ו דונחשב הוא וי"ו נוסף שפירושו אחר הרימכם את חלבו יחשב המותר כו' : ש פי' דרש"י מפרש מעצמו ואל יקשה לומר מסיכא תיתי לאסור את המותר דאצטריך קרא להתירו משום שלא תאמר כו' : ת פי' האי קרא לא לפטור שמרימים אתי דמסיכי תיתי לחייב אלא לחייב אתא ומכלל לאו אתה שומע הן, ומזה הטעם עצמו פי' גבי ולא תמותו הא אם תחללו תמותו דמכלל לאו אתה שומע הן, דאם לא כן ל"ל ולא תמותו מסיכי תיתי לחייב דאיצטריך קרא לפטור, הרא"ם :

הפטרת קרח שמואל-א יא יב

א ויאמר שמואל אל העם לכו ונלכה הגלגל
ונחדש שם המלוכה : ב וילכו כל העם הגלגל
וימלכו שם את שאול לפני יהוה בגלגל ויזבחו
שם זבחים שלמים לפני יהוה וישמח שם שאול
וכל אנשי ישראל עד מאד : ג ויאמר שמואל אל
כל ישראל הנה שמעתי בקלכם לכל אשר
אמרתם לי ואמליך עליכם מלך : ד ועתה הנה
המלך מתהלך לפניכם ואני זקנתי ושבתי ובני
הנם אתכם ואני התהלכתי לפניכם מנערי עד היום
הזה : ה הנני ענו בי נגד יהוה ונגד משיחו את
שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי
את מי רצותי ומיד מי לקחתי כפר ואעלים
עיני בו ואשיב לכם : ו ויאמרו לא עשקתנו
ולא רצותנו ולא לקחת מיד איש מאומה :

רד"ק

(א) ונחדש שם המלוכה . לפי שבפעם הראשונה מקלתם בזוהו ואמרו מה יושיענו זה עכשיו נתרצו כלם מפני התשועה שבאה על ידו במלחמת נחש ואמר שמואל לחדש המלוכה בגלגל לכבוד הארון ואהל מועד שהיו שם מתחלה כשבאו לארץ לפיכך היו מכבדים אותו המקום אע"פ בעתה לא היה שם כי בנוב היה : (ד) זקנתי ושבתי. השיבה יותר מהזקנה, ואמרו רז"ל כי קפצה עליו זקנה' כי לא היה אלא בן חמשים ושתים שנה כשמת ולפי שלא יאמרו עליו ולא ידוכנו העם שמת בקולר ימים קפצה עליו זקנה כדי שיראה זקן כי לא היו הכל יודעים מספר שניו והוא אחר מיתתו כדי שלא ימות שאול בחייו וכ"ב שנה של שמואל אמרו כי כשהתפללה חנה אותו היום נתמנה עלי שופט אולי קבלה היתה אצלם זה כי מן הפסוקים לא ראינו זה כי אפשר שעדיין לא היה שופט עלי אבל היה כהן וכ"ג בשילה ולאחר זמן נתמנה שופט ואם כן הוא שבאותו היום נתמנה שופט ימצא לפי זה שלא היה שמואל אלא בן כ"ב שנה שהרי עלי שפט את ישראל ארבעים שנה ומת ביום שגלה הארון והיה שבעה חדשים בשדה פלשתים והיה בקרית יערים עשרים שנה ודוד העלה אותו מקרית יערים אחר שבע שנים שמלך בחברון הנה יחסרו מעשרים שנה שבע שנים של דוד נשארו שלש עשרים לשמואל וארבעים של עלי הרי ס"ג לא מהם שנה אחת לשאול שנא' ויהי לתקופת הימים וגו' הרי חמשים ושנים : ובני הנם אתכם . לאמר תלערכו להם בדברי תורות ודינין שקבלו ממני : (ה) לקחתי . כלומר למלאכתי : ואת מי עשקתי . בממון : את מי

צוארי

(ד) ועתה הנה המלך מתהלך לפניכם ואני זקנתי ושבתי ובני הנם אתכם וכו' אפשר שרמז להם שאם יעשו תשובה יהיה קיום למלך וז"ש ועתה שאז"ל על כמה פסוקים אין ועתה אלא תשובה כלומר שאם תשובו בתשובה כרמוז בתיבת ועתה. אז אשמח וזהו הנה ואז"ל במדבר רבה כי הנה מורה שמחה כמש"ה הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו. וכונתו לומר הנה ראיתי שמחתכם שלימה שמחה גופנית כדכתיב לעיל וישמח שם שאול וכל אנשי ישראל עד מאד. לכן אני אומר ועתה הנה אם תשובו בתשובה כרמוז בתיבת ועתה אז הנה לשון שמחה ואז המלך מתהלך יושפע מן השמים להתהלך לפניכם להנהיג אתכם וזהו השמחה אבל בלא

של"ה

תשובה לשמחה מה זו עושה וגם יהיה לי שמחה שלא אמות אם שאול מלכותא העדיו מיניה שלא יבטלו מעשה ידי בחיי והיא שמחה רוחנית שאני רוצה לחיות לעבוד ה':

ואומרו ואני זקנתי ושבתי להבין הכפל וגם מאמר ובני הנם אתכם. אפשר במה שפירש מורינו הרב מהר"י הכהן זלה"ה במאמרם פ"ק דתעניות דף ה' על פ' ויהי כאשר זקן שמואל ומי סיב כולי האי אמרי זקנה קפצה עליו וכו' מרגנו אבתריה וכו'. וצריך ביאור מ"ש דאי שכיב אדזוטר מרגנו אבתריה וכי אחר שמואל מי שם. פה ואין איש היה נודד כנף רנני"ם ח"ו. ותו מה הרויח דזקנה קפצה עליו אטו זקני הדור לא הכירוהו כי רך בשנים הוא ופירש

הפטרת קרח

ז ויאמר אליהם עד יהוה בכם ועד משיחו היום הזה
כי לא מצאתם בידי מאומה ויאמר עד: ח ויאמר
שמואל אל-העם יהוה אשר עשה את-משה ואת-
אהרן ואשר העלה את-אבתיכם מארץ מצרים:
ט ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני יהוה את
כל-צדקות יהוה אשר-עשה אתכם ואת-אבותיכם:
י כאשר-בא יעקב מצרים ויזעקו אבתיכם אל-
יהוה וישלח יהוה את-משה ואת-אהרן ויוציאו
את-אבתיכם ממצרים וישבום במקום הזה:
יא וישכחו את-יהוה אלהיהם וימכר אתם ביד
סיסרא שר-צבא חצור וביד פלשתים וביד מלך
מואב וילחמו בם: יב ויזעקו אל-יהוה ויאמר°
חטאנו כי עזבנו את-יהוה ונעבד את-הבעלים
ואת-העשתרות ועתה הצילנו מיד איבינו ונעבדך:
יג וישלח יהוה את-ירבעל ואת-בדן ואת-יפתח ואת-
שמואל ויצל אתכם מיד איביכם מסביב ותשבו
בטח: יד ותראו כי נחש מלך בני-עמון בא עליכם
ותאמרו לי לא כי-מלך ימלך עלינו ויהוה אלהיכם
מלככם: טו ועתה הנה המלך אשר בחרתם
אשר שאלתם והנה נתן יהוה עליכם מלך:
טז אם-תיראו את-יהוה ועבדתם אתו ושמעתם
בקולו ולא תמרו את-פי יהוה והיתם גם-אתם
וגם-המלך אשר-מלך עליכם אחר יהוה אלהיכם:
יז ואם-לא תשמעו בקול יהוה ומריתם את-פי יהוה
והיתה יד-יהוה בכם ובאבתיכם: יח גם-עתה
התיצבו וראו את-הדבר הגדול הזה אשר יהוה
עשה לעיניכם: יט הלוא קציר-חטים היום אקרא
אל-יהוה ויתן קלות ומטר ודעו וראו כי-רעתכם
רבה אשר עשיתם בעיני יהוה לשאול לכם מלך:
כ ויקרא שמואל אל-יהוה ויתן יהוה קלת ומטר
ביום ההוא ויירא כל-העם מאד את-יהוה ואת-

°ויאמרו קרי

רד"ק

רצותי. כנוסו, וכן עשוק ורצוץ. ות"י ית מאן עשקית וית מאן אנסית. ורז"ל דרשו עשקתי, באונס. רצותי, ברצון. כלומר כי אפי' ברצונו לא לקחתי ממונו, ולדבריהם יהיה רצותי מן רצון אע"פ שאינו משרשו: כופר. להטות הדין: ואעלים עיני בו. אם יהיה לומר בפני אעלים עיני שלא אסתכל בו ויאמר זכה והטיב, כן פירש אדוני אבי ז"ל. ויונתן פירש לענין הדין וכן תרגם ומיד מאן קבילית ממון דשקר וכבשית עיני מניה בדינא ואתיב לכון: (ז) ויאמר עד. כל ישראל כאחד אמרו עד לפיכך אמר ויאמר בל' יחיד. ורז"ל אמרו כי ב"ק יצאה ואמרה עד, אמר להם הקב"ה אתם מעידים עליו על מה שנגלה ואני מעיד עליו על מה שנסתר, וזהו אחד משלשה מקומות שהופיע רוח הקדש בב"ד שלמטה: (ח) אשר עשה את משה ואת אהרן. אשר הגדילם ולמדם, וכן ואת הנפש אשר עשו בחרן. ות"י די עבד גבורן על ידי משה ואהרן. וטעם הפסוק הזה על אשר הקדים עד ה' כלומר אשר עשה את משה ואת אהרן לגאולתכם ועל ידם העלה את אבותיכם מארץ מצרים הוא יהיה עד ביני וביניכם: (ט) ואשפטה אתכם. כלומר אהיה נשפט עמכם לפני ה' ביניכם ובין ה' כי הוא עשה עם אבותיכם ועמכם צדקות ואתם עשיתם רעות: (י) כאשר בא יעקב מצרים ויזעקו. דרך קצרה דבר כי כאשר בא יעקב מצרים לא זעקו ולא היה להם במה לזעוק אלא כאשר בא יעקב מצרים והאריכו הימים לבניו ולבני בניו שם ויקם מלך חדש על מצרים וגזר על ישראל גזירות וצעקו אל ה': ויושיבום במקום הזה. והנה משה ואהרן מתו מעבר לירדן ואיך הושיבו אותם במקום הזה אלא שהוכיחו אותם ולמדום ללכת דרך ה' ולפיכך נכנסו לארץ והרי הם כאלו הושיבום במקום הזה: (יב) ויאמרו חטאנו. ויאמר כתיב וקרי ויאמרו והכתיב על דרך כלל והקרי על דרך פרט: (יג) ירובעל. הוא גדעון: ואת בדן הוא שמשון, וכת"י. ופי' בדן בן דן כי מן משפחת הדני היה ואע"פ שהיה אחר יפתח הקדימו ליפתח לפי שהיה גדול ממנו: ואת שמואל. ואותי היה לו לומר אלא כי כן מנהג הכ' במקומות, כמו נשי למך, ואל משה אמר עלה אל ה'. ובדרש אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא אף שמואל רבן של נביאים מתנבא ולא היה יודע מה היה מתנבא שנאמר וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל אותי לא אמר אלא שמואל לפי שלא היה יודע מה היה מתנבא: (טו) אשר בחרתם אשר שאלתם, שאל"ף בסגו"ל, וכן הלא שאלתם עוברי דרך: נתן ה' עליכם מלך פי' והושיעכם: (טז) אם תיראו את ה'. ובאבותיכם, כמו במלכיכם כי האדון לעם כמו האב לבן, וכן אמר וישימני לאב לפרעה. וי"ת כמה דהות באבהתכון. ורז"ל פירשו מטעמי דשכיבי דאמר מר בעון החיים מתים נחטטים כלומר אם תמרו את פי ה' תהיה יד ה' בכם וגם באבותיכ' המתים שמתו שיוציאום מקברותיהם לבזיון: (יח) את הדבר הגדול הזה. מה דבר גדול היה המטר בעת הקציר פעמים רבות יהיה זה. פי' א"א ז"ל כי בארץ ישראל לא היה יורד מטר כלל כל ימי הקציר, וזהו שאמר הכ' הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו שבועות חקות קציר ישמר לנו וכך אמר בדברי רצפה בת איה מתחלת קציר עד נתך מים עליהם. ואמרו רז"ל משבעה עשר בניסן עד י"ז במרחשון שהוא עת המטר ולפי שהי' מטר בקציר חדוש גדול אצלם פחדו מאד ואמרו התפלל בעד עבדיך אל ה' אלהיך ואל נמות. ובדברי רז"ל יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה שנאמר הלא קציר חטים היום וגו' ועשה כל זה שמואל להודיעם כי רע בעיני ה' היה מה ששאלו מלך ואע"פ שהם מאמינים לשמואל היה בהם בני בליעל שהיה להם נוקפה בדברי שמואל כמו שעשו כשמליכו את שאול ואמרו מה יושיענו זה ואע"פ

מסורת הקריאה

הפטרת קרח

(ט) וימלכו, הנגינה בלמ"ד: (ג) את שור. נמסר ח' פסוקים תלשין ופסקין בקריאה, פי' בח' פסוקים נמצא תלישא קטנה ואחריו פסיק, וכו' א' אל אלהים ה' (יהושע כ"ב כ"ב) ב' את שור (דין) ג' וידבר אחאב אל נבות (מ"א כ"א ב') ד' וישלח חזקיה אל מלך אשור (מ"ב י"ח י"ד) ה' אתן לגוג מקום שם קבר (יחזקאל ל"ט י"א) ו' ויקהל דוד את כל שרי ישראל (דה"א כ"ח א') ז' וישלח אליו מלאכים (דה"ב ל"ה כ"א) ח' קימו וקבלו היהודים (אסתר ט' כ"ז) עכ"ל המס"ג, והנה בפסוק וידבר אחאב כתיב הפסיק קדים להתלשא קטנה ואינו דומה לאינך שבכולהו הפסק לאחר התלישא לכן נראה להוציא הפסוק זה ולהכניס במקומו פסוק וישלח מלך אשור את תרתן ואת רב סריס (מ"ב י"ח י"ז) דכתיב שם הפסיק לאחר התלישא קטנה: ואעלים, העי"ן בשוא נח: (ה) בכם, הבי"ת דגושה בדין מפיק יו"ד כי לעולם הניקוד הולך אחר הקריאה: (יב) ותאמרו, הטעם בתי"ו:

מוסרי של"ה והגהות

אחריהם ואמרו לא נעלה הלך הוא אליהם עם זקני ישראל. והכל בשביל השלום (אח"י וכבר רז"ל הפליגו בפרק השלום ובאבות דר"ן שמי שיש לו שלום בביתו מעלין עליו כאלו מרבה שלום בעולם. מאי"ן):

צוארי שלל

הרב הנז' דכת הקודמים פירשו בכפל הכתוב בגזרת עלי לא יהיה זקן בביתו וכל מרבית ביתו ימותו אנשים דתרתי נגזרו אחת למות בקצרות שנים וזאת שנית שלא יזכו לשער לבן דשכיחי טובא דזמנין גם בעודם רכים בשנים שערם הפך לבן מאיזה סיבה אם לטוב אם למוטב ומי שלא ידע במספר שנותיו יסבור כי זקן הוא ולכן נגזר שלא יהיה להם שער לבן לבית עלי וזהו וכל מרבית ביתו ימותו אנשים כי כל רואיהם יכירו כי בחורים הם ועלי אמר לשמואל כה יעשה לך אלהים אם תכחד ואי שכב אדזוטר מרננו שמא כיחד איזה דבר לעלי והגיעתו קללתו ולכן קפצה עליו זקנה וגם את הזקן הפך לבן אשר לא היה כן בבית עלי ומוצל אותו צדיק שלא כיחד ולא חלה קללתו של עלי זהו תורף דבריו. ואנו בעניותנו כתבנו בזה בקונט' פתח עינים שבה דף נ"ו ויישבנו המאמרים דשבת ותעניות ומכות דף י"א בס"ד. וז"ש ואני זקנתי וקפצה עלי זקנה ותש כחי. ושבתי דהזקן הפך לבן ולא כיחדתי לעלי ולא נתקיימה הקללה ובני הנם אתכם כלומר שוים לכם וכל האומר חטאו טועה כי החסרון הנמצא הוא שהם אתכם שוים לכם ולא הלכו בדרכי דוקא אבל אין בהם פגם וקללת עלי על תנאי נתקיימה בזה שהנם אתכם ולא הלכו בדרכי וכמו שכתבנו בעניותנו שם:

(ה) **ואת** מי עשקתי ואת מי רצותי. פירשו כת הקודמין אשר היו תמהים כי נאמן שמואל ומהיכא תיתי עשי"ק לגביה לכן פירשו כי יש לך אדם איש ואיש קרבו"ת יחפצו ומתקרבים ומערבין דעתם עם חבריהם עד אשר יתירו להם פסת יד ומטי להו הנאה מהם ומהמונם אך לא מלבם של הנותנים מטוב רצונם רק שמוכרחים קצת מפני הכבוד ומפני הבושה הוא הדבר אשר דברו הנביא את מי עשקתי ולאו עושק ממש אלא את מי רצותי שנתרציתי עד שהנאני בממונו דכל כי הא לגבי דידי עושק מיקרי:

(ח) **ויאמר** שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן ואשר העלה את אבותיכם מארץ מצרים. יש לדקדק דמה רצה לומר בזה. ועוד דבסמוך אמר כאשר בא יעקב מצרים וישלח ה' את משה ואת אהרן וכו' וכל זה פסוק יתר. ואפשר במ"ש רז"ל דשמואל שקול

שְׁמוּאֵל׃ כא וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל
בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־
יָסַפְנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ׃
כב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם
אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה
וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם׃ כג וְלֹא תָּסוּרוּ כִּי ׀
אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ
הֵמָּה׃ כד כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ
הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם׃

רד"ק

שאמר להם כי על פי ה' נתנו להם ורא כי נלכד בחורים ותומים או בגורל על ידי קלפי לפיכך עשה להם שמואל אות הראו כלם ולא יוכלו להכחישו לפיכך אמר וייראו כל העם מאד את ה' ואת שמואל: (כב) אתם עשיתם את כל הרעה הזאת. לשאול לכם מלך אבל אל תירא אם לא תסורו מאחרי ה'. וי"ת את כל הרעה הזאת על המטר שתרגם כן אתון גרמתון ית כל בישתא הדא, ובמקלת כסאות אתון עבדתון: (כג) ולא תסורו כי אחרי התוהו. פי' ולא תסורו מאחרי ה' כי אם תסורו מאחריו ותסורו אחרי התוהו הם האלילים אשר לא יועילו ולא יצילו אתכם כי תוהו המה, או פי' ולא תסורו אחרי התוהו כי הם אשר לא יועילו ולא יצילו: (כד) כי לא יטוש. כי אע"פ שאתם חוטאים לפניו לא יטוש אתכם בעבור שמו הגדול כלומר כי כבר נשמע בגוים כי רצה בכם להיותכם לו לעם סגולה ואם לא יסבול אתכם ויגמולכם כחטאתיכם וישחיתכם הרי כאילו נתמעט שמו בגוים ויאמרו לא יכול להצילם, וכן אמר משה ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר מבלתי יכולת ה' וגו' וכן אמר יהושע ומה תעשה לשמך הגדול:

צוארי שלל

כמשה ואהרן וכמו שאמר הוא עצמו להקב"ה שקלתני כמשה ואהרן כמ"ש פ"ק דתעניות. וזהו שרצה לרמוז להם כי הסכילו אשר יעשו כי כלם יודעים אשר הפליא ה' לעשות ע"י משה ואהרן והיה להם לבטוח כי על ידו ג"כ ינטלם וינשאם ואחר אשר פרסם שלא לקח מאומה ויצאה בת קול ויאמר עד. אמר להם ה' אשר עשה וכו' כלומר כלכם מודים נפלאותיו ע"י משה ואהרן וא"כ מה היה לכם במלך אחר שאני כמשה ואהרן רק מפני ענותנותו סתם הדברים והמבין יבין והתחיל לפרש דבריו כאשר בא יעקב וכו' והכניס עצמו עם ירובעל ובדן ויפתח לרוב הענוה:

דג"ג למנחת שבת ובה"ה

במדבר יט חקת

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ ב זֹאת חֻקַּת
הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה
אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם

תרגום אונקלוס

א. וּמַלֵּיל יְיָ. עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר: ב. דָּא גְּזֵירַת אוֹרָיְתָא. דְּפַקֵּיד יְיָ לְמֵימַר. מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיִסְּבוּן לָךְ תּוֹרְתָא סְמוֹקְתָא שַׁלְמְתָא. דְּלֵית

ת"א זאת חקת התורה. יומא ב מב זבחים יד מנחות יט חולין כד: דבר אל בני ישראל. ע"ז כג: ויקחו אליך. יומא ג: פרה אדומה. מגילה כט: אשר אין בה מום. סוטה מו:

תפסיר הרס"ג

(א) ת'ם כלם אללה. מוסי והרון תכלימא: (ב) הד'א רסם אלשריעה. אלתי אמר אללה בהא קאילא. מר בני אסראיל. באן יאתוך בבקרה צפרא צחיחה. מא ליס פיהא עיב.

נוה שלום

(ב) אדמה. צפרא, כמראה הזהב או הכרכום שנקרא בערבי אצפר דאלו אדמה ממש כמראה תלעת השני אין זה במציאות. על, ניר, (אלכ'שבה אלמעתרצ'ה פי ענק אלת'ורין

אבן עזרא

(א) זאת חקת. גם זאת הפרשה במדבר סיני נאמרה כאשר צוה השם וישלחו מן המחנה ובפסח היו טמאי מתים. ונסמכה זאת הפרשה בעבור שהיא לכהן: (ב) פרה אדמה תמימה. שלא תהיה קטנה. אמר הגאון כי מי נדה כמו הדבש שיזיק לבעל המרה האדומה ויועיל לבעל הלחה ואין צורך:

רבינו בחיי

(ב) זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה וגו'. נסמכה פרשה זו לפרשת מתנות כהונה לפי שפרה אדומה היא טהרתן של ישראל ללמדך שאף טהרתן של ישראל על ידי כהן: חקת התורה. פירשו המפרשים לשון חק וגזרת מלך כדבר שאין טעמו נודע לבריות והן תמהין

בעל הטורים

(ב) זאת חקת התורה. סמך חקת התורה להרימכם את חלבו ממנו, רמז לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן שנייה לאוכלי תרומה. ועוד רמז שהמחזיקים בתורת ה' יש להם מנות שאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ: לא תחללו. סמיך ליה חקת התורה שת"ח שהוטא הוא חילול השם: ולא תמותו. וסמיך ליה חקת התורה דכתיב עץ חיים היא

רש"י

(ב) זאת חקת התורה. לפי שהשטן א ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם

רשב"ם

(ב) זאת חקת התורה. ולפנינו מפרש באיזו תורה הוא מדבר, דכתיב זאת התורה אדם כי ימות באהל, כלומר חקת התורה שאמר למטה זאת התורה: פרה אדומה. צוה לקחת לעשות תורת טהרתו של אדם כי ימות באהל להטהר בו נוגע

שפתי חכמים

א דק"ל למה כתיב מלת חקת ומלת התורה שניהם דודאי חקת או התורה אחד לחוד לא קשה לרש"י דהא הרבה פעמים כתיב בתורה כמו זאת חקת הפסח וכמו אם בחקתי וגם מלת התורה כמו זאת התורה לעולה ולחטאת וזאת תורת העולה אבל כאן כתיב זאת חקת התורה קשה ל"ל תרווייהו ועוד שהסמיך

עניני פרה ארומה

(ב) זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. הקשו המפרשים היה לו לכתוב זאת חקת הפרה, ולמה נאמר חקת התורה, ונ"ד שהטעם נוכל לומר דידוע דיסוד כל המצות הוא ללמוד וללמד לאחרים, לא שיאמר האדם די לי להשקיע את עצמי מה לי להשגיח על אחרים, רק העיקר להשגיח גם על חבירו, וכן אמר להנביא ירמיה אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה וגו', וא"כ יוכל היות שכן הוא פי' המקרא, זאת חקת התורה, זאת העיקר אשר צוה ה' נאמר לאחרים, ללמדם דרך ה', לא שנאמר די לי אם אנכי לבדי אעבוד את ה', רק ישגיח גם על אחרים ללמדם תורה ומצות: ויקחו אליך פרה אדומה תמימה וגו'. במדרש אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני זו פרה אדומה שמטהר טמאים ומטמא טהורים. והענין נראה דהנה כבר נודע שיש ענינים מגונים אשר הם מגונים אף לאיש הדיוט ופחות, ויש ענינים אשר להמון אין עול כלל רק לאיש הצדיק והישר והתמים במעשיו לזה אף הקלים שבקלות לגדולים יחשב. כמו הכתם אם יפול על בגד פשתן אינו נראה וניכר הקלקול, משא"כ בבגד משי הכתם הקטן ניכר ונגלה בעליל, והנה הפרה מכפרת על עון העגל והעגל כפי הראות הפשוטי היא עבירה גדולה כאלו עבדו ע"ז. אבל כבר נתנו מקום הראב"ע והכוזרי והאברבנאל שלא היה ח"ו ע"ז רק שרצו בכבוד שוכן בגויה [שכבוד ה' ישכון על הזהב של העגל], וא"כ לא היה החטא כ"כ גדול, ולפי זה נאמר שאצל אהרן קדוש ה' היה החטא גדול לרב מעלתו וקדושתו, משא"כ אצל ישראל, וא"כ היה העגל בדמות מטהר טמאים ומטמא טהורים, כי אצל ההמון הוא טהור אדרבה רצו שיהיה כבוד שוכן בגויה, משא"כ אצל אהרן הוא טמא, לכך פרה אדומה היה בה סגולה זו שמטהר טמאים ומטמא טהורים כי טומאה קלה יש בה שהטמאים אדרבה נתטהרו על ידה והטהורים לרב מעלתם מטמאים על ידה [ד"ם]:

מצות השם

(ב) [שלז] (עשה קם) לעשות פרה אדומה שיהיה אפרה מוכן ומזומן למי שיצטרך אליו לטהרת טומאת מת שנאמר זאת חקת התורה וגו' דבר וגו' ויקחו אליך פרה אדומה וגו' והיתה לעדת בני ישראל וגו':

חומת אנ"ך

(ב) זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר. פי' שיאמר שהיא חקה אבל למשה רבינו ע"ה נגלה הטעם. ואמרו במדרש הביאו הרב כלי יקר דהפרה בת שבע אם שלמה ונקריא ע"ש ואפשר דלכך בקש מאד שלמה הע"ה להבין טעמה וירא כי לא יכול ואמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני והיינו תמיהתו בהיות שהפרה נקראת בת שבע אם שלמה ותשב דודאי ישיג טעמה דעל דרך השאלה היא אמו וז"ש אמרתי דודאי אחכמה והי"א גם שהיא בחינת בת שבע אם שלמה רחוקה ממני שאני שלמה בן בת

מרפא לשון

(ב) פרה אדומה, סמוקתא. פי' ידוע (והגאון תר' צפרא) ויתכן שיהיה

מסורת הקריאה

(ב) דבר אל בני ישראל, נמסר עליו ב' בטעם בסיפרא וקח מאתם מטה מטה ודין וסימן חוטרא לתורתא פי' חוטרא תרגום של מלת מטה (במדבר י"ז י"ז) ותורתא תרגום על לשון פרה, והוא דין, והנך ב' דבר אל בני ישראל בטעם לגרמיה מונח רביע: אליך,

נחל קדומים

ב (א) זאת חקת התורה. מה שהפרה מטמאה את הטהורים היינו שהפרה רמז לחומר והיו העוסקים בה טמאים הורה שהנמשך אחר החומר יטמא. אפרה היה מטהר את הטמאים הורה שהמכניע החומר ושורפו אז ישאר טהור ונקי כי החומר מטמא כח השכלי לפי רוע מזגו ומטהר כח השכלי לפי הכנתו וטוב מזגו. ואולי בעבור לא יחשבו שיהיה לאפרה איזה סגולה ודבר עצמיי לטהרם לזה היתה מטמאה הטהורים ולזה נקראת חקת להעיר כי הטהרה והטומאה לפי המקבל בדבר ה'. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל: (ב) אשר צוה ה' לאמר וגו' ויקחו אליך וגו'. אפשר לרמוז במ"ש ר' מהרח"ו ז"ל כי הדיבור הוא חלק מהנשמה וכל דיבור מפסיד דבר מה מהנשמה כי ההבל מהנשמה והוא חיותו ועל זה נצטוינו שלא לדבר דברים בטלים שמפסיד בהם חלק נשמתו וחיותו עכ"ד. וכתבנו בעניותנו בדרשים דהוה ס"ד דגם כשלומד בתורה ע"י אותו ההבל מפסיד דבר מה מחיותו ועל כן כתיב כי חיים הם למוציאיהם בפה דאדרבא זו סגולת התורה להוסיף חיים. והנה הפסוקים האלו דרשום כלם על

אשר לא־עלה עליה על: ג ונתתם
אתה אל־אלעזר הכהן והוציא
אתה אל־מחוץ למחנה ושחט
אתה לפניו: ד ולקח אלעזר הכהן
מדמה באצבעו והזה אל־נכח
פני אהל־מועד מדמה שבע
פעמים: ה ושרף את־הפרה
לעיניו את־ערה ואת־בשרה
ואת־דמה על־פרשה ישרף: ו ולקח
הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת
והשליך אל־תוך שרפת הפרה:

תרגום אונקלוס

בַּהּ מוּמָא. דְּלָא סְלֵיק עֲלַהּ נִירָא: ג. וְתִתְּנוּן יָתַהּ. לְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא. וְיַפֵּיק יָתַהּ לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא. וְיִכּוֹס יָתַהּ קֳדָמוֹהִי: ד. וְיִסַּב אֶלְעָזָר כָּהֲנָא. מִדְּמַהּ בְּאֶצְבְּעֵיהּ. וְיַדֵּי. לְקָבֵיל אַפֵּי מַשְׁכַּן זִמְנָא. מִדְּמַהּ שְׁבַע זִמְנִין: ה. וְיוֹקֵיד יָת תּוֹרְתָא לְעֵינוֹהִי. יָת מַשְׁכַּהּ וְיָת בִּשְׂרַהּ וְיָת דְּמַהּ. עַל אוּכְלַהּ יוֹקֵיד: ו. וְיִסַּב כָּהֲנָא. אָעָא דְאַרְזָא. וְאֵיזוֹבָא וּצְבַע זְהוֹרִי. וְיִרְמֵי. לְגוֹ יְקִידַת תּוֹרְתָא:

ת"א אשר לא עלה עליה על. שם: ונתתם אתה. יומא מב זבחים יד: והוציא אתה. יומא מב פרה פ"ז: אל מחוץ למחנה. יומא סח זבחים קה קיג: ושחט אתה. יומא מב מג זבחים קיג חולין יא כד לב: ולקח אלעזר הכהן. יומא מג: והזה. זבחים קיג: אל נכח. יומא ב מנחות כו: ושרף את הפרה לעיניו. זבחים לג קיג מנחות ז חולין יא: על פרשה. זבחים קיג: ולקח הכהן. יומא מג:

תפסיר הרס"ג

מא לם יטלע עליה, ניר: (ג) ואדפעוהא לאלעזר אלאמאם. ויכ'רגהא אלי כ'ארג אלעסכר. ויד'בחהא בחצ'רתה: (ד) ויאכ'ד' מן דמהא באצבעה. וינצ'ח מקאבל וגה כ'בא אלמחצ'ר. מנה סבע מראר: (ה) ויאמר באחראקהא בחצ'רתה. מע גלדהא ולחמהא. ודמהא ופרת'הא: (ו) ויאכ'ד' עוד ארז, וצעתר וצבג' קרמז. וירמי

נוה שלום

בחראת'הא). (ה) ושרף, ויאמר באחראקהא, ממה שנ' לעיניו הרי שע"י

אבן עזרא

(ג) והוציא אתה. המוציא או בצווי וכן ושחט כי הוא לא ישחטנה והעד לפניו: (ה) ושרף את הפרה. השורף והעד לעיניו: (ו) עץ ארז. כמו למצורע

רבינו בחיי

עליו כענין פרה אדומה שהיא מטהרת את הטמאים ומטמאת את העוסקים בעבודתה, והאמת כי פרה אדומה מכלל החקים שאין טעמן נגלה ונודע אבל עקר לשון חקה מלשון חקיקה ירמוז לדבר החקוק ומצוייר למעלה והנרמז לישראל בפרה אדומה ולכך נקרא חלק אחד מן המצות חקים נאמר כאן חקת התורה ונאמר בשעיר המשתלח (ויקרא טז) והיתה לכם לחקת עולם. ובכלאים (שם יט) את חקותי תשמרו. ועוד נקראים חקים מלשון גבול כענין שכתוב (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים חק עולם לא יעברנהו. (שם לא) חקות ירח וכוכבים לאור לילה כלומר גבולי היום והלילה וזה להורות שנעצור המחשבה מלהרהר בהם ולא נעבור גבול מפני עומק השגתם: וצריך אתה לדעת שיש הפרש בין חק לחקה כי המצוה הנקראת חק היא הנמשכת ממדת זכור כענין שכתוב בפסח מצרים (שמות יב) לחק לך ולבניך כי חק הוא מכריע וכן בספר יצירה ולשון חק מכריע בינתים ובברכת מילה חק בשארו שם ובתפלת יום הזכרון (תהלים פא) כי חק

רשב"ם

ונושא ומאהיל: (ה) לעיניו. של אהרן:

בעל הטורים

למחזיקים בה: פרה אדומה. בגימ' זה על עון עגל: לא עלה עליה על. על כתיב חסר שאפי' לא משכה בעול אלא עלה עליה לבד פסולה: (ה) ושרף את הפרה לעיניו. הפסוק מתחיל ומסיים בהרפה, לומר שמרבה עליה בהרפתה:

רש"י

יש בה ב לפיכך כתב בה חקה גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה: ויקחו אליך. (במדבר רבה) לעולם היא נקראת על שמך ג פרה שעשה משה ד במדבר: אדמה תמימה. שתהא תמימה באדמימות ה שאם היו בה שתי שערות שחורות ו פסולה: (ג) אלעזר. (ספרי) מצותה ז בסגן: אל מחוץ למחנה. (יומא סח, ספרי) חוץ לשלש ח מחנות: ושחט אותה לפניו. (יומא מב) זר שוחט ט ואלעזר רואה: (ד) אל נוכח פני אהל מועד. במזרחה י של ירושלים ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם (יומא כח).

שפתי חכמים

חקת התורה. ע"כ צ"ל שהאחד היא פי' לשני כאלו אמר שהתורה הזאת של פרה חקה ולא הוה דומיא דחקותי ותורתי דהתם איכו סמוך חוקים לתורות ואע"ג דכל התורה כלה היא גזירת המלך הכא בא להודיע שאין בזה טעם כלל רק הגזרה וראוי לקבלה אף שאין טעם כלל נודע לישראל וזהו שפרש"י ומהכן לפי שהשטן כו'. וא"ת גבי כלי מדין נמי כתיב זאת חקת התורה, וי"ל דהתם נמי קאי אאפר פרה דכתיב אך במי נדה יתחטא. ולפי מדרש רז"ל דהאי קרא אך במי נדה יתחטא אטבילה קאי שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה לכלי מתכות לריך לומר דגם הטבילה עצמה היא מאותן שאין בהם טעם למה לא יועיל אף הגעלה בלא במקום טבילה כמ' שאה דמי מקוה, כה"ס: ב וא"ת למה נקט רש"י כשל ל' מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה וע"ק למה מונין את ישראל במצוה זו יותר מבשאר מצות שהרי כמה מצות ישנן שאין בהם טעם כגון כלאים או שאר דברים וכיוצא בזה, וי"ל דבמצוה זו הן מונין ואומרים מה מצוה זו שהרי היא עצמה סותרי אהדדי דאפר פרה מטהר הטמאים ועהור שנושא אפר הפרה מטמאו ועוד מה טעם יש בה שיכולה לטהר טמאים: ג ר"ל למה כתיב אליך דאליך משמע שמשה יתעסק בפרה ובסמוך כתיב ונתתם אותה אל אלעזר. אבל גבי ויקחו אליך שמן זית שלא ביאר הכ' מי היה מתעסק. י"ל שמשה היה מתעסק בו לכך כתיב ויקחו אליך שמן זית: ד לפי כשעשה משה פרה זו במדבר היו מכיחין ממנה לכל השמשה לכהנים גדולים לפרות אחרות שמקדשין ממנה כדפרש"י בסמוך ר"ל בכל פרות היו לריכים לערב מפרה של משה ובזה מקדשין אותה ואי לאו הכי פסולה לאפר פרה לכך נקראין כלן של משה: ה ר"ל למה כתיב תמימה א"ל שתהא תמימה בלא מום הא בהדיא כתיב אשר אין בה מום: ו וא"ת דלמא אפי' שער אחד נמי, וי"ל דהא אף כשלא היה כתיב תמימה אלא אדומה בלבד הוה ידענא דלריך שתהא כולה אדומה ואפי' אם לא היתה בה אלא שער א' שחור היתה פסולה וחזר הכ' וכתב תמימה ללמד שתהא כולה תמימה באדמימות דמשמע הא אם יש בה אפי' שער אחד שחור פסולה הוה מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות שנים פסולה אחד כשרה, אבל ברא"ס פי' שתי שערות הל"מ: ז פי' דה"ל לכתוב ונתתם אל הכהן אלא מצותה בסגן ר"ל בסגן של כ"ג דהיינו אלעזר ונקרא בשם סגן שאם היה כ"ג טמא היה זה במקומו לעבוד עבודה ומה שאפי' מצותה בסגן ר"ל דוקא פרה זו מצותה בסגן אבל פרות אחרות י"מ (יומא מב) שנעשים ע"י כ"ג עצמו כדפרש"י בסמוך ולכך כתיב ונתתם אותה ר"ל אותה יעשה אלעזר דהיינו סגן אבל אחרות נעשות ע"י כהנים גדולים: ח דילפינן מחוץ למחנה דהכא ממחוץ למחנה דכתיב בפרשת מצורע והתם מוכח בהדיא דמחוץ לשלש מחנות איירי כדכתיב בדד ישב מחוץ למחנה וגו' ר"ל שישב בדד שאין שום טמא יושב עמו, ע"ש בפ' ויקרא: ט מדכתיב לפניו דהל"ל ושחט אותה, לפניו ל"ל אלא אחר שוחט ומדלא פי' הכ' מי הוא השוחט משמע אפי' בזר כשרה: י ר"ל דהא בקרא כתיב דלריך לשחוט הפרה חוץ לשלש מחנות כדפרישית לעיל, ועל זה קאי ולקח אלעזר וגו' משמע דאף להזות חוץ לשלש מחנות לריך להזות ואם כן הסיך שייך נוכח פני אהל מועד, ומתרץ לא איירי הקרא נוכח פני אהל מועד ממש אלא עומד כו':

נחל קדומים

התורה. ולדרכנו ז"ש זאת חקת התורה דלכאורה גראה כחוק דכיון דאמרת כי כל דיבור הוא הבל והן מחסור מחייו איך בלימוד התורה מוסיף חיים והוא פלא לא סגי דאינו מפסיד דבר מה מהחיות אלא שמוסיף וזהו חקת התורה שהדיבור בעלמא גורע החיות ודיבור התורה מוסיף. אשר צוה ה' לאמר דשאני הכא דהקב"ה ציוה ללמוד וזהו אשר ציוה ה' לאמר כלומר לאמר בתורה והוא היוצר הוא הבורא וכך רצה שבלימוד התורה יוסיפו חיים. ואפשר לרמוז צוה ה' לאמר צוה גימטריא ק"א שם רמז לשנות פרקו ק"א פעמים כמשז"ל וכתבו המפ' דבכל פעם נברא מלאך רוחני יותר. וכבר נודע מזהר הקדוש דכל מה שאדם עוסק בתורה ומצות לשמן זוכה לעלות יותר בשרשי נשמתו על דרך שאמרו זכה יתיר יהבין ליה וכו' ובזה ניחא תיבת ויקחו בוי"ו בראש אמי"ר דהול"ל דבר אל בני ישראל יקחו אליך אמנם הוי"ו מולדת תיבה כיוצא בה ע"ד שאמרו ז"ל ויתן לך יתן ויחזור ויתן. גם כאן רמז יקחו ויקחו כי ע"י התורה יקחו שפע ויחזרו ויקחו שפע יותר עד שיזכו לניצוץ משה רבינו ע"ה וז"ש ויקחו אלי"ך ואז החומר שרמוז הפרה כמש"ל והיתה אדומה חומר עכור בחלאת ד' יסודות שמהם באים כל הרעות כגון גאוה ותאוה ולה"ר ועצבות ואביזרייהו ד' אבות נזיקין עתה תהיה פרה שהוא החומר תמימה אשר אין בה מום כי החומר נעשה צורה ויחי מחוליו: [illegible] (ג) ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת. אפשר לרמוז במ"ש בס' זכרון יוסף שו"ת להרב מהר"י ש"ה ז"ל בסופו שפלוסוף אמר שהטעם שאנו מושלים בבהמות הוא מטעם שאנו אוכלים אותם ולכך אנו מושלים בחייהם לעשות מלאכתנו וענהו פלוסוף חבירו א"כ הרימה תמשול בנו שהיא אוכלת גוף האדם ע"ש והכא הכתוב רמז על הגאוה שמי שהוא עץ ארז ישפיל עצמו כאזוב ויראה שהוא שני לתולעת כי התולעת ראשון שאוכל הגוף

מסורת הקריאה

הנגינה בלמ"ד: פרה, הפ"א רפויה, שהתלשא קטנה אעפ"י שנגינתה קרובה לתלשה גדולה אין לה דין מפסיק: (ד) נכח. מלעיל: (ט) והיתה.

ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ
בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא
הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב׃ ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ
יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ
בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ ט וְאָסַף ׀
אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה
לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי
נִדָּה חַטָּאת הִוא׃ י וְכִבֶּס הָאֹסֵף
אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃
יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם
וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים׃ יב הוּא יִתְחַטָּא־
בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

תרגום אונקלוס

ז. ויצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי כָּהֲנָא. וְיַסְחֵי בִּשְׂרֵיהּ בְּמַיָּא. וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא. וִיהֵי מְסָאַב כָּהֲנָא עַד רַמְשָׁא: ח. וּדְמוֹקִיד יָתַהּ. יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי בְּמַיָּא. וְיַסְחֵי בִּשְׂרֵיהּ בְּמַיָּא. וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: ט. וְיִכְנוֹשׁ גְּבַר דְּכֵי. יָת קִטְמָא דְתוֹרְתָא. וְיַצְנַע. מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא בַּאֲתַר דְּכֵי. וּתְהֵי. לִכְנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְּרָא. לְמֵי אַדָּיוּתָא חַטָּתָא הִיא: י. וִיצַבַּע. דְּכָנֵישׁ יָת קִטְמָא דְתוֹרְתָא יָת לְבוּשׁוֹהִי. וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא. וּתְהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וּלְגִיּוֹרַיָּא. דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיהוֹן לִקְיָם עָלַם: יא. דְּיִקְרַב בְּמִיתָא לְכָל נַפְשָׁא דַאֲנָשָׁא. וִיהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין: יב. הוּא יַדֵּי עֲלוֹהִי. בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה. וּבְיוֹמָא

תפסיר הרס"ג

ד'אלך פי וסט חריקהא: (ז) ויג'סל אלאמאם ת'יאבה. וירחץ' בדנה באלמא. ובעד ד'אלך ידכ'ל אלי אלעסכר. וינגס אלי אליל: (ח) ואלמחרקהא. יג'סל ת'יאבה. וירחץ' בדנה באלמא. וינגס אלי אלמג'יב: (ט) ויגמע רגל טאהר. רמאד אלבקרה. ויצ'עה כ'ארג אלעסכר פי מוצ'ע טאהר. ותכון לגמאעה' בני אסראיל מחפוצ'א. למא אלנצ'ח והי ד'כוה: (י) ויג'סל אלגאמע רמאדהא ת'יאבה. וינגס אלי אליל. ותכון לבני אסראיל. ולאלג'ריב. אלדכ'יל פי מא בינהם רסם אלדהר: (יא) ומן דנא במיית מן גמיע אנפס אלנאס. פלינגס סבעה' איאם: (יב) והו יתד'כא מנה. פי אליום אלת'לאת' ואלסאבע פיטהר.

נוה שלום

צוויו נשרפת. (ז) הכהן, הד'א אלאמאם, הכהן שנזכר בפסוק הקודם. (ט) למי נדה, למא אלנצ'ח, למי הזייה כמו

אבן עזרא

ושם רמזתי סוד. (ז) וכבס בגדיו. הכהן השורף: וטמא הכהן. וכבר ישב טמא ויש אומר שיהיה טמא עד הערב שלא יאכל מן הקדשים: (ט) איש טהור. איננו הכהן השורף: למי נדה. פירושו רחוק כמו מנדיכם: וטמא עד הערב ואחר שאמר שיכבס את בגדיו אין צורך להזכיר שירחץ במים: (י) ולגר הגר בתוכם. בעבור היות ארץ ישראל קדושה כי הכבוד שם: (יא) לכל נפש אדם. יהודי או עובד כוכבים: אדם. ולא בהמה: וטמא. יהיה טמא והוא פועל עתיד כי הוי"ו השיבו ועל דעתי שהוא פועל עבר: (יב) יתחטא בו. יסור חטאו בו או כמו תחטאני באזוב ואטהר וידוע כי בסוד החשבון השלישי כמו השביעי:

אבי עזר

(ט) למי נדה) פרושו רחוק כמו מנדיכם הטמא נקרא רחוק ומי נדה באים לקרב הרחוק לכן נקראים מי נדה וזה כוונת הרב באמרו פרושו

רבינו בחיי

לישראל הוא. והמצוה הנקראת חקה נמשכת ממדת שמור וזהו את חקותי תשמרו הנאמרת בכלאים ובאשת אח והזכיר ל' שמירה וכן (שמות יג) ושמרת את החקה הזאת למועדה וכן בכאן

ת"א וכבס בגדיו הכהן. שם: ואחר יבא אל המחנה. זבחים קה: ואסף איש. יומא מג: הנגע במת. נזיר מג ע"ז לז חולין עב:

בעל הטורים

(ט) ואסף. ג', הכא, ואידך ואסף המצורע, ואסף נדחי ישראל. המצורע אתקש למת וכמו שאפר הפרה מטהרת כך תפלת הצדיקים גם כן מטהרת, ואסף נדחי ישראל לעתיד אז ואסף את המצורע, דכתיב אז ידלג כאיל פסח וכן לא יצטרכו לאפר פרה דכתיב בלע המות לנצח:

רש"י

(ז) אל המחנה. למחנה שכינה שאין טמא משולח חוץ לשתי מחנות אלא זב ב ובעל קרי ומצורע: וטמא הכהן עד הערב. סרסהו ודרשהו וטמא עד הערב ל ואחר יבא אל המחנה: (ט) והניח מחוץ למחנה. (פרה פרק ו) לשלשה חלקים מ מתחלקת, אחד נתן בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות, ואחד נתן בחיל. זה של משמרות היה חוץ לעזרה ליטול ממנו בני העיירות וכל הצריכים להטהר. וזה שבהר המשחה כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה. וזה שבחיל נתון למשמרת מגזירת הכתוב, שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת: למי נדה. למי הזייה, כמו (איכה ג) וידו אבן בי. (זכריה ב) לידות את קרנות הגוים, לשון זריקה: חטאת היא. לשון חטוי נ כפשוטו. ולפי הלכותיו קראה הכתוב חטאת לומר שהיא כקדשים להאסר ס בהנאה: (יב) הוא יתחטא בו. באפר הפרה ע [ס"א הזה]:

שפתי חכמים

כ אפי' טמא מת מותר במחנה לויה ק"ו ממת עצמו שמותר במחנה לויה שהרי עצמות של יוסף היו עם משה ומשה במחנה לויה היה שהרי לוי היה כל שכן מי שנטמא בפרה שמותר במחנה לויה ואם כן מה דכתיב ואחר יבא אל המחנה זה מחנה שכינה: ל דק"ל דקרא משמע אחר שיכבס בגדיו מותר לבא למחנה שכינה אבל עדיין הוא טמא עד הערב ולי הייך זה שיהא מותר לבא למחנה שכינה בשעה שהטומאה עליו והא אפי' אכילת תרומה אין לו לאכול אם לא העריב שמשו כ"ש שלא יכנס למחנה שכינה אם לא העריב שמשו, לכן צריך לסרס המקרא כו': מ כדתנן בפרק ג' דפרה (דף סו) ובתוס' פירשו הג' חלקים כמ"ש שם רש"י ז"ל. והרא"ם כתב וצ"ל שהחלוק שאמרו שמחלקים לשלשה חלקים הוא קבלה בידם כי אף על פי שאמר הכ' תחלה ואסף איש טהור וגו' חוץ ואמר והיתה לעדת בני ישראל וגו' כדי להודיע אם יעשה בה בהנחתה במקום טהור וכו' הג' שאמר והיתה לבני ישראל ולגר הגר וגו' בא להודיע שיהא דין זה נוהג ע"פ הסדר הזה תמיד, עכ"ל: נ לא חטאת כמשמעו שעל מה היתה מכפרת: ס וא"ת וכלא היו מטהרין ממנה, וי"ל זה שבחיל נעשה מי שצריך ואין שום הנאה אחרת ממנה, מלאמי: ע ר"ל דהל"ל בה ל' נקבה דהא קאי אפרה, ל"פ באפר אסורה בהנאה, וי"מ כקדשים שבאים לכפרה כך האפר בא

מסורת הקריאה

הנגינה בתי"ו: (י) וכבס. הנגינה בבי"ת: (יג) בנפש. הנגינה בנו"ן:

מרפא לשון

התר' כן מדמתר' שיער צהוב, סומק. י) האסף את אפר הפרה.

רמב"ן

(ג) אל אלעזר הכהן. מצותה בסגן לשון רש"י ואין הכוונה לומר שיהיה חיוב המציה בסגן יותר מכהן גדול או כהן הדיוט אלא הוראת שעה היתה בפרה ראשונה, שתהיה באלעזר והוא היה הסגן ולשון ספרי בא הכתוב ולמד על הפרה שתהא עשויה בסגן תדע שכן שהרי אהרן קיים ואלעזר שורף את הפרה ונתתם אותה אל אלעזר הכהן זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בכהן גדול דברי ר"מ ר' יוסי ורבי יהודה ור"ש ור' אלעזר בן יעקב אומרים זו נעשית באלעזר ושאר כל הפרות בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט והענין לומר כי המצוה הזאת לעומק סודה ראויה להנתן לגדול שבכהונה ולא נתנה לאהרן ואולי לגדולתו כי הוא קדוש ה' וחסידו המכפר במקדשו ולא רצה ליתן לו עבודת חוץ או היה להכתיר אלעזר ולחנכו בחיי אביו במצוה מן המצות של כהונה גדולה או היה לעונש העגל כדברי רבי משה הדרשן והנה עשה הקב"ה גם אהרן נביא במצוה הזאת והוא ומשה רבינו יתנו אותה לאלעזר גדול הכהונה אחרי אהרן והוא המשוח בשמן המשחה וזה רמז לדורות שתעשה בגדול הכהונה והוא הכה"ג

יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר׃
יג כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם
אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן
יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו
טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ׃
יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת
בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל
וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת
יָמִים׃ טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין

תרגום אונקלוס

שְׁבִיעָאָה יִדְכֵּי. וְאִם לָא יַדֵּי עֲלוֹהִי. בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה. וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה לָא יִדְכֵּי: יג. כָּל דְּיִקְרַב. בְּמִיתָא בְּנַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא דִּימוּת וְלָא יַדֵּי עֲלוֹהִי. יָת מַשְׁכְּנָא דַּיְיָ סַאֵיב. וְיִשְׁתֵּיצֵי. אֲנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל. אֲרֵי מֵי אַדָּיוּתָא. לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאַב יְהֵי. עוֹד סְאוֹבְתֵיהּ בֵּיהּ: יד. דָּא אוֹרָיְתָא. אֱנָשׁ אֲרֵי יְמוּת בְּמַשְׁכְּנָא. כָּל דְּעָלֵיל לְמַשְׁכְּנָא וְכָל דִּבְמַשְׁכְּנָא. יְהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין: טו. וְכָל מָן דַּחֲסַף פְּתִיחַ. דְּלֵית

תפסיר הרס״ג

ואן לם יתד׳כא מנה. פיהמא לא יטהר: (יג) פכל מן דנא. במיית מן נפוס אלנאס אלד׳י ימות ולא יתד׳כא. פקד נגס מסכן אללה אד׳ דכ׳לה. וינקטע ד׳אלך אלאנסאן מן אל אסראיל. אד׳ מא אלנצ׳ח. לם ירש עליה פהו נגס לד׳אלך. ונגאסתה עליה (אבדא): (יד) והד׳ה אלשריעה. אי אנסאן מאת פי כ׳בא. פכל מא פיה וכל מן דכ׳ל אליה. ינגס סבעה׳ אייאם: (טו) וכל אנא

נוה שלום

וידו אבן בי עיין רש״י ז״ל. (יג) עוד, אבדא, תמיד, כמו עוד כל ימי הארץ, עיין ראב״ע. (טו) וכל כלי, וכל אנא כ׳זף, וכל כלי חרס, וכת״א, ועיין רש״י. אין צמיד, ליס עליה צ׳מאם

אבן עזרא

(יג) כי מי נדה. יש מפרשים כמו אך במי נדה יתחטא: לא זורק עליו. על המים: עוד. תמיד כמו עוד כל ימי הארץ: (יד) באהל. והבית כאהל רק הזכיר הכתוב האהל בעבור היות ישראל באהלים וכן אשר ישחט שור או כשב ועז במחנה: וכל אשר באהל. מבגד: (טו) צמיד פתיל. שנים פתילים:

אבי עזר

רחוק: (יג) (לא זורק עליו על המים) עיין פ׳ נלק יזל מים מדליו: (טו) (צמיד פתיל) עיין פ׳ תיי שרה נד״ה ושני

רבינו בחיי

הזכיר זאת חקת התורה והיתה זאת לכם לחקת עולם. **אשר** צוה ה׳. היה לו לומר אשר צויתי אבל הוא כלשון (שם כד) ואל משה אמר עלה אל ה׳. **דבר** אל בני ישראל. ולא אמר דברו לפי שמשה הוא העיקר. **ויקחו** אליך. טעם אליך שיעשה כן במדבר לשעה ואחרי כן יצוה שתהיה לבני ישראל ולגר לחקת עולם שיעשו כן לדורות, וכן (שם כז) ויקחו אליך שמן זית זך וכמו שכתבתי שם:

(יג) **ולא** יתחטא את משכן ה׳ טמא. אם נכנס לעזרה אפילו בטבילה בלא הזאה וטעמו את שמשכן ה׳ טמא וכן (תהלים עא) לכל יבא גבורתך. לכל שיבא ורבים כן בחסרון שי״ן ולמטה כשהוא אומר כי את מקדש ה׳ טמא טעמו כאשר את מקדש ה׳ טמא מלשון (דברים כב) כי יקרא

רשב״ם

(יג) עוד טומאתו בו. אף על פי שטבל:

בעל הטורים

(טו) פתוח. ד׳ במס׳, וכל כלי פתוח, שרשי פתוח אלי מים. קבר פתוח גרונם. אשפתו כקבר פתוח. היינו דאמרי׳ ד׳ מדות בכלי חרס ניקב ככונס משקה נפסל מלקדש בו מי חטאת, והיינו כלי פתוח האמור כאן אלא מי חטאת שאינו חשוב כלי. ועדיין כלי הוא לענין זרעים, ניקב כשורש קטן כלוף (פי׳ הוא מאכל עורבים) דהיינו מין קטניות טהור הוא לענין זרעים שאם היו זרעים זרועים בעלין נקיב אינו מקבל טומאה, והיינו שרשי פתוח אלי מים. ועדיין כלי הוא לענין זיתים, ניקב כמוציא זית טהור מסתם כלי חרס העומד לזיתים, והיינו פתוח גרונם דסתם אכילה בכזית. ועדיין כלי הוא לרמונים, ניקב כמוציא רמון טהור מכולם, והיינו אשפתו כקבר פתוח, כלומר כשניקב כרמון ופתוח כמוציא רמון זורקים אותו לאשפה ואין שם כלי עליו עוד:

שפתי חכמים

ר״ל דקאי אאפר ואפר ל׳ זכר הוא: פ ר״ל כיון שכתיב במת שפירושו שהוא בנפש ומתרץ שהוא פי׳ על במת כלומר כל הנוגע במת ואיזה מת של נפש אדם כו׳. ואף ע״פ דלעיל ג״כ כתיב במת לכל נפש האדם, י״ל דלעיל כתיב במת לכל נפש והוי כאלו כתיב במת של כל נפש האדם דהוי פירושו דלמ״ד כלמ״ד דפ׳ וישלח למי אתה של מי אתה וגם כלמ״ד לעבדך ליעקב ופי׳ של עבדך של יעקב אבל כאן מלת מת ומלת נפש שתיהם עם אות בי״ת ונראה שמלת הנוגע דבוקה עם שתיהם כדרך התיבה המחברת עם בי״ת שלאחריה לכך אמר שאעפ״כ אינה דבוקה מלת הנוגע רק עם במת ל״פ שהוא פי׳ על במת: צ הויא מן המת שהנוגע בו יטמא טומאת שבעה וצריך הזייה ג׳ וז׳ ולפי זה יהיה פירוש הבי״ת כמשמעו ל״פ ד״א כו׳, ולפי ד״א קשה הל״ל או בנפש כו׳ כיון שאין בנפש ביאור למלת במת ל״פ גם למעה הראשון: ק משום דמשמע כשהוא נטמא טמא את משכן ה׳ ולמה יהא המשכן טמא אם הוא טמא ומתרץ דמיירי כשנטמא ואח״כ נכנס לעזרה קודם שיתחטא. וא״ת היה לו לפרש אם נכנס למשכן כו׳ וי״ל דא״כ הוי משמע דוקא המשכן שהוא טמא אז אסור לבא שם אבל בשעת טהרה מותר ליכנס שם והא זר אסור ליקרב שם אף בשעת טהרה. ומה שפירש אפילו בטבילה אין להקשות דילמא דוקא בלא טבילה יש איסור בכניסת העזרה. רש״י עלמו מפרש ליה והולך עוד טומאתו בו ר״ל מדכתיב עוד טומאתו בו משמע שטיהר עלמו קלת מטומאה זו אלא שעדיין קלת טומאה עליו שלא הוזה הזאה ג׳ וז׳ א״כ משמע אף כשטבל כבר אסור ליכנס שם. א״כ מדכתיב כי מי נדה לא זרק עליו וגו׳ ש״מ דמיירי שטבל דפי לא טבל הל״ל ולא רחץ במים ולא זרק עליו אלא ע״כ מיירי אע״פ שטבל: ר לאפוקי שלא תאמר שהאהל מטמא לעולם אף שילא ממנו המת דסברא הוא דמאחר יטמא הא אינו נוגע ונושא שום טומאה בשלמא אם המת באהל נעשה כאלו כל האהל מלא טומאה רלונה היא שתהיה דוקעת ועולה ואינה מתפשטת באהל אבל כשאינה רלוצה היא מתפשטת באהל והבא אל האהל כאלו נגע בטומאה. עלמה וק״ל: ש כיון שמלינו בפ׳ שמיני

רש״י

(יג) במת בנפש. ואי זה מת של נפש האדם להוציא נפש בהמה פ שאין טומאתה לריכה הזאה [ולא טומאת שבעה], ד״א בנפש זו רביעית דם צ (חולין מב): את משכן ה׳ טמא. אם נכנס ק לעזרה אפי׳ בטבילה בלא הזאת שלישי ושביעי: עוד טמאתו בו. אף על פי שטבל: (יד) כל הבא אל האהל. בעוד שהמת ר בתוכו: (טו) וכל כלי פתוח. (שם כח) בכלי חרס הכתוב מדבר שאין מקבל טומאה ש מגבו אלא מתוכו לפיכך אם אין מגופת למידתו פתולה עליו יפה בחבור טמא הוא הא אם יש למיד פתיל

מצות השם

(יד) [שלח] (עשה קסא) לדין ולהתנהג בכל דיני טומאת מת כמו שלומדים התורה שנא׳ זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא:

מסורת הקריאה

(יד) באהל. נמסר במס״ג ח׳ חטפין. ר״ל שהבית בשוא הנקרא חטף. וסי׳ ויבא לבן באהל (בראשית ל״א ל״ג) ב׳ בו. ג׳ דין. ד׳ ואהיה מתהלך (ש״ב ז׳ ו׳) ה׳ והוכן בחסד כסא (ישעיה ט״ז ה׳) ו׳ וימאס באהל יוסף (תהלים ע״ח ס״ז) ז׳ אם אבא באהל ביתי (תהלים קל״ב י׳) ח׳ באהל בת ציון (איכה ב׳ ד׳): באהל. נמסר במס״ג ו׳ קמצין. ר״ל שהבי״ת בקמץ. וסי׳ א׳ ויאמרו אליו איה שרה (בראשית י״ח ט׳) ב׳ וכל אשר באהל (דין) ג׳ וירא ה׳ באהל (דברים ל״א ט״ו) ד׳ תברך מנשים יעל (שופטים ה׳ כ״ד) ה׳ ויעלו את ארון

רמב״ן

וכן שנינו פרת חטאת ששחטה שלא בכהן גדול פסולה ורבי יהודה מכשיר ובגמרא במסכת יומא ונתתם אותה אל אלעזר הכהן אותה אל אלעזר ולא לדורות לאלעזר איכא דאמרי לדורות בכהן הדיוט ואיכא דאמרי לדורות בכהן גדול והוא סתם משנתינו והנכון. ולדברי האומר לדורות בכהן הדיוט צוה באלעזר לפי שלא היה שם כהן אחר כי איננו הגון שיהיה אחיו הקטן קודם אליו:

(טז) **על** פני השדה. רבותינו אמרו לרבות גולל ודופק ופשוטו על פני השדה שאין שם אהל מטמא המת בנגיעה לשון רש״י. ואין גולל ודופק על דעת חכמים נדרש מן הכתוב אבל הוא הלכה ואין הנזיר מגלח עליו ואין חייבין עליו על טומאת מקדש וקדשיו אבל על פני השדה הוא לרבותינו כפשוטו שיגע בחלל חרב שנפל על פני השדה ואין שם דבר מאהיל עליו ומפני יתורו

צמיד פתיל עליו טמא הוא:
טו וכל אשר יגע על פני השדה
בחלל חרב או במת או בעצם
אדם או בקבר יטמא שבעת ימים:
יז ולקחו לטמא מעפר שרפת
החטאת ונתן עליו מים חיים אל
כלי: שני יח ולקח אזוב וטבל במים
איש טהור והזה על האהל ועל
כל הכלים ועל הנפשות אשר היו
שם ועל הנגע בעצם או בחלל או
במת או בקבר: יט והזה הטהר
על הטמא ביום השלישי וביום
השביעי וחטאו ביום השביעי
וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר
בערב: כ ואיש אשר יטמא ולא

תרגום אונקלוס

מְגוּפַּת שְׁיָע מַקַּף עֲלוֹהִי. מְסָאַב הוּא: טז. וְכָל דְּיִקְרַב עַל אַפֵּי חַקְלָא. בִּקְטִיל חַרְבָּא אוֹ בְמִיתָא. אוֹ בְגַרְמָא דַּאֲנָשָׁא אוֹ בְקִבְרָא. יְהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין: יז. וְיִסְּבוּן לִדְמְסָאַב. מֵעֲפַר יְקִידַת חַטָּתָא. וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי. מֵי מַבּוּעַ לְמָן: יח. וְיִסַּב אֵיזוֹבָא. וְיִטְבּוֹל בְּמַיָּא גְּבַר דְּכֵי. וְיַדֵּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל כָּל מָנַיָּא. וְעַל נַפְשָׁתָא דַּהֲווֹ תַמָּן. וְעַל דִּקְרֵב. בְּגַרְמָא אוֹ בִקְטִילָא. אוֹ בְמִיתָא אוֹ בְקִבְרָא: יט. וְיַדֵּי דָּכְיָא עַל מְסָאֲבָא. בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. וִידַכֵּינֵיהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי. וְיַסְחֵי בְמַיָּא וְיִדְכֵּי בְּרַמְשָׁא: כ. וּגְבַר דְּיִסְתָּאַב וְלָא יַדֵּי

ת"א וכל אשר יגע. נזיר נג חולין עב: בחלל חרב. שבת קא פסחים יד עם חולין ג: ולקחו לטמא. יומא מג סוכה לא יבמות עג סוטה טז חולין פח תמורה יב: ונתן עליו מים חיים. פסחים לד סוטה ט תמורה יב: ולקח אזוב. יומא מג סוכה לז זבחים נג מנחות ז: ועל הנפשות. נדה מד: ועל הנגע בעצם. נזיר נג: והזה הטהור. יומא יד מג מגילה כ יבמות עג נזיר סא קידושין כה סג זבחים יז: ואיש אשר יטמא. נזיר סא מכות ח ערכין ג:

בעל הטורים

(יז) אל כלי. ב' במס', ונתן עליו מים חיים אל כלי, ואידך ולא הורק מכלי אל כלי. שצריך שתהא חיותן בכלי ולא שיריקם

רשב"ם

(טז) וכל אשר יגע על פני השדה. כלומר הבא אל האהל שהמת בו טמא בלא נגיעה, אבל אם המת על פני השדה ולא באהל אינו מטמא אלא במגע:

רש"י

עליו טהור: פתיל. לשון מחובר בלשון עברי וכן (בראשית ל) נפתולי אלהים נפתלתי נתחברתי עם אחותי: (טז) על פני השדה. (חולין עב) רבותינו דרשו לרבות גולל ודופק א ופשוטו על פני השדה שאין שם אהל מטמא המת שם בנגיעה: (יט) וחטאו ביום השביעי. (ספרי) הוא גמר ב טהרתו: (כ) ואיש אשר יטמא וגו'. אם נאמר מקדש למה נאמר ג משכן וכו' כדאיתא

שפתי חכמים

דכלי חרס אינו מטמא מגבו אלא מאוירו לפיכך כו': ת ואם תאמר והא לעיל בפ' ויצא פי' נפתולי אלהים נפתלתי מנחם בן סרוק פירש במחברת צמיד פתיל חבורים אחת שמקום נתחברתי כו', ואני מפרשו ל' עקש ופתלתול כו', ודוחק לומר כי כאן פירש לפי פירושו של מנחם בן סרוק כיון דליה לא סבירא ליה, ויש לפרש כי מה שפי' לעיל ואני מפרשו ל' עקש כו' פי' על נפתולי אלהים אבל נפתלתי בתרא הוא מפרשו בל' צמיד פתיל וכאן הוא מפרש ג"כ נפתלתי נתחברתי עם אחותי, אבל נראה דחוק כי אין זה משמעות רש"י ול"ע (ועי' בג"א) כי שם האריך: א שרוב פעמים הם על פני השדה. גולל הוא הדף הניתן על הארון לכיסוי, ואותן שבדפנות קרי לה דופק (רש"י בסנהדרין פרק נגמר הדין). וי"מ גולל הוא המצבה כדכתיב וגללו את האבן מעל פי הבאר, ודופק הוא כפי' הראב"ן: ב ר"ל וכי דוקא טהרתו ביום ז' אבל יותר מיום הז' אין יכול לטהר אדרבה ק"ו הוא ומפרש דלא בא לאשמעינן קרא אלא דגמר טהרתו ביום ז' לאפוקי פחות מז' וכאלו אמר ביום גמר טהרתו: ג ר"ל אם נאמר גבי מקדש שאסור ליכנס בטומאה ק"ו במשכן דהוא נמשח בשמן המשחה, ומתרץ אלו נאמר משכן ולא נאמר מקדש הייתי אומר על המשכן הוא חייב שנמשח בשמן המשחה משא"כ במקדש שלא נמשח בשמן המשחה ואם נאמר מקדש ה"א מה למקדש שקדושתו קדושת עולם משא"כ משכן שאין קדושתו קדושת עולם אלא לפי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) מים חיים אל כלי מכאן רמז לקרות בתורה כהן לוי ישראל לכו למים. וגם נקראת עץ חיים, שנאמר עץ חיים היא אל כלי כלומר ונתן עליו התורה שנקראת מים, כד"א הוי כל צמא כהן לוי ישראל.

תפסיר הרס"ג

כ'זף מפתוח. אלד'י ליס לה צ'מאם מקייד. פהו נגס: (טז) וכל מן דנא עלי וגה אלצחרא. בקתיל סיף או מיית. או עצ'ם אנסאן או קבר. ינגס סבעה' אייאם: (יז) וליוכ'ד' לה. מן רמאד חריק אלבקרה. ויצב עליה. מא נביע פי אנא: (יח) ואליאכ'ד' רגל טאהר שייא מן צעתר. ויג'מסה פי ד'אלך אלמא. וינצ'ח עלי אלכ'בא ועלי גמיע אלאניה. ועלי אלנפוס אלד'י כאנת ת'ם. ועלי אלדאני. באלעצ'ם או באלקתיל. או אלמיית או אלקבר: (יט) כד'אך ינצ'ח אלטאהר עלי אלנגס. פי אליום אלת'לאת' ואלסאבע. פאד'א ד'כאה פי אליום אלסאבע. ג'סל ת'יאבה. ורחץ' באלמא וטהר בלעשי: (כ) ואי רגל

נוה שלום

מקיד, חבור מקיף. (כ) מקדש ה' טמא, למא נגס מקדס אללה אד' דכ'לה. שאין טמא מת חייב כרת אלא אם נכנס למקדש אבל אם נגע בעזרה מאחוריה

חלק הדקדוק

יח) ועל הנגע בעצם, הבי"ת בפת"ח ונפקא מינה לענין דינא: כא) והנגע במי הנדה, תיבת והנגע בפשטא אחת בכל התיגאן והיא מלרע זו שיטת

אבן עזרא

או בקבר. של אדם: (יז) ולקחו לטמא. הנה פירוש איך יתחטא: (יח) איש טהור. והקרוב להיותו כהן: (כ) ואיש אשר יטמא. וכבר הזכיר כל הנוגע במת בנפש ונכרתה ועתה הזהיר על

רבינו בחיי

קן צפור. ואמר משכן אף על פי שאין קדושתו קדושת עולם כבית עולמים. ואמר מקדש אף שלא נמשח בשמן המשחה כמשכן:

(יד) אדם כי ימות באהל. ה"ה בבית אבל הזכיר אהל מפני שישראל במדבר היו יושבי אהלים והכתוב אזהרה לשעה ולדורות ומכאן שאין מטמאין באהל אלא ישראל הקרוין אדם שנאמר אדם אתם, ואע"פ שמצינו בעו"ג ונפש אדם י"ו אלף

מרפא לשון

דכניש. דלא כנ"א דמכניש ועמ"ש ר"פ ויקהל. טז) צמיד פתיל, מגופת שיע. פי' מגופה טוחה כדמתר' וטח את הבית וישוע ול' צמיד פתיל הם ב' תארים נרדפים מל' חיבור והכפל מורה על החיבור החזק ולכן תר' מגופת שיע שבהיותה טוחה זהו תכלית החיבור. יז) ונתן עליו, ויתין. כ"ה הגי' העיקרית, דלא כנ"א ויתנון ואין לומר שצ"ל בל"ר כיון שהתחיל הפ' ולקחו בל"ר שכבר

מסורת הקריאה

(מ"א ח' ד') ו' ויעלו את הארון (דה"ב ה' ה'): (טז) בקבר. נמסר עליו ל' רפי. ר"ל לית עוד דבי"ת בשוא הנקרא רפי והקו"ף בקמץ: (יח) במים. הנגינה במ"ם: בקבר. נמסר במס"ג ג' דגשים. ר"ל שהבי"ת בפתח והקו"ף בדגש. וסי' א' דין. ב' בקבר אשר איש האלהים (מ"א י"ג ל"א) ג' היספר בקבר חסדך (תהלים פ"ח י"ב) קדמאה

נחל קדומים

והוא שני ובזה ישפיל הגאה גאותו: יז (ד) ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי ולקח אזוב וטבל במים איש טהור. אפשר לרמוז כי עיקר גדול לשב היא הענוה והשפלות והיא סמא דכלא כמ"ש בעניותנו במ"א באורך וז"ש ולקחו לטמא מעפר כי יאמרו לטמא לקחת מעפר פי' שיסתכל שעפר הוא ואל עפר ישוב וישפיל עצמו מאד וזהו שריפת החטאת היצה"ר כי בראותו שפלות אמיתי בורח כמו בורח מהאש וגם כי כתבו המקובלים כי כי מי שהוא עניו אין יגער שולט עליו. ואחר זה ונתן עליו מים חיים היא התורה אל כלי שיעשה עצמו דרופתקא דאורייתא. ועם היותו שפל עוד יוסיף לחדש השפלות ולהתבונן מראשית אחרית ולקח אזוב מעצמו כי בתחילה ולקחו שמלמדין אותו ועתה הוא מעצמו ולקח אזוב שהוא ישפיל עצמו ממנו ומאליו. ואז בהיותו

רמב"ן

עשו בו מדרש כך אמר בנזירות בפר' כה"ג. וכל אשר יגע על פני השדה זו המאהיל על המת כי המאהיל עליו הוא נוגע על פני

יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ
הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא
מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃
כא וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה
מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ
בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
כב וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא
וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ פ

תרגום אונקלוס

עֲלוֹהִי . וְיִשְׁתֵּיצֵי . אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קְהָלָא . אֲרֵי יָת מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ סַאֵיב . מֵי אַדְיוּתָא . לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאַב הוּא : כא. וּתְהֵי לְהוֹן לִקְיָם עָלַם . וּדְמַדֵּי מֵי אַדְיוּתָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי . וּדְיִקְרַב בְּמֵי אַדְיוּתָא . יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : כב. וְכֹל . דְּיִקְרַב בֵּיהּ מְסָאֲבָא יְהֵי מְסָאַב . וֶאֱנָשׁ דְּיִקְרַב בֵּיהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא : כג. וּמַלֵּיל

מוסרי של"ה

תנגס בד'אלך ולם יתד'כא. פינקטע ד'אלך אלאנסאן מן בין אלגוק. למא נגס מקדס אללה אד' דכ'לה. ולם ינצ'ח עליה מן מא אלנצ'ח פהו נגס: (כא) ויכון להם ד'אלך רסם אלדהר. ונאצ'ח מא אלנצ'ח יג'סל ת'יאבה. ומן לאמס מא אלנצ'ח. ינגס אלי אליל: (כב) וכל מא לאמסה אלנגס ינגס. פאן כאן אנסאן דנא בה ינגס אלי

אבן עזרא

העצם ועל הקבר: (כא) יטמא עד הערב. ולא יטהר עד אשר ירחץ: (כב) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא. שהוא טמא מת או עצם או קבר:

ת"א ונכרתה הנפש. הוריות ט: כי את מקדש ה' טמא. מכות יד שבועות טז: ומזה מי הנדה. יומא יד: וכל אשר יגע. ע"ז לז: והנפש הנוגעת. שם:

רבינו בחיי

כבר תירצו התם ביבמות פרק הבא על יבמתו התם משום בהמה, וכן נמי מה שכתוב (יונה ד) רבו אדם אשר לא ידע וגו' התם מפרש נמי משום בהמה כלומר שלא נקראו העכו"ם בשום מקום אדם בלבד אלא אם כן יזכיר הכתוב בהמה ומה שכתוב (תהלים קכד) בקום עלינו אדם כבר דרשו בו בפרק קמא דמגלה ולא מלך. ומה שכתוב (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיך דרשו בברכות אל תקרי אדם אלא אדום. ומה שכתוב (ויקרא יח) אשר יעשה אותם האדם ודרשו רז"ל כהן לוי וישראל לא נאמר אלא האדם מלמד שאפילו עו"ג ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול כן דרשו בסנהדרין, אך פירשו בזה כי הוא מיתור הה"א שבא לרבות אפי' עו"ג שהרי לא אמר אשר יעשה אותם אדם. ומה שאמר ירמיה (ירמיה לב) אשר שמתי לך אותות ומופתים בארץ מצרים ובישראל ובאדם אדם המצריים לפי שהמכות ההם היו פורענות. כל הבא אל האהל. טמא וכל שכן הנושא את המת שהרי בנבלה כתיב (ויקרא יא) והנושא את נבלתה, ומה נבלה שאינה מטמאה טומאת שבעה מטמאה במשא. ק"ו המת שמטמא טומאת שבעה שמטמא במשא, אבל שתק הכתוב מלהזכיר טומאת משא במת מפני שהוא ק"ו מאהל, ומה כל הבא אל האהל טמא לא כ"ש הנושא, ושתק הכתוב כדרך

רשב"ם

(כב) והנפש הנוגעת. באותו שנגע במת תטמא עד הערב:

בעל הטורים

מכלי אל כלי: (כא) במי. ה' במס', במי הנדה, אך במי נדה יתחטא, במי מריבת קדש, במי הירדן, אם התרחצתי במי שלג. זהו מה שדרשו ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא שכיון שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות ששכח להורות להם הלכות גיעול, זהו דמי מריבה, כיון שבא לכלל מריבה טעה במי נדה. במי הירדן לומר שמי הירדן כמי נדה וצריכים ארבעים סאה. והיינו כשמואל דאסר (בשבת דף סה) לטבול בנהרות שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ואינן מטהרין דרך זחילה. במי שלג לומר שיכולין לעשות מקוה משלג, כדאיתא בפ"ז דמסכת מקואות. העידו אנשי מידבא על פי ישמעאל שהיה אומר להם לאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה:

רש"י

בשבועות (דף טז): (כא) ומזה מי הנדה (נדה ט, יומא יד) רבותינו אמרו שהמזה טהור. ד וזה בא ללמד שהנושא מי ה חטאת טמא טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו משא"כ בנוגע וזה שהוציאו בלשון מזה לומר לך שאין מטמאין עד שיהא בהן שיעור הזאה: והנוגע וגו' יטמא. ואין טעון ו כבוס בגדים: (כב) וכל אשר יגע בו הטמא. הזה שנטמא ז במת יטמא: והנפש הנוגעת. בו בטמא ח מת: תטמא עד הערב. כאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה ומטמא אדם, זהו פירושה לפי משמעה והלכותיה. ומ"א העתקתי מיסודו של ר' משה הדרשן, וזהו (ב) ויקחו אליך. משלהם כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהם כך יביאו זו לכפרה משלהם. פרה אדומה, משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ט ותכפר על העגל. אדומה, ע"ש (ישעיה א) אם יאדימו כתולע, שהחטא קרוי אדום. תמימה, ע"ש ישראל שהיו תמימים ונעשו בו בעלי מומין, תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמותם. לא עלה עליה עול, כשם שפרקו מעליהם עול שמים. (ג) אל אלעזר הכהן, כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל, ולפי שאהרן עשה את העגל לא נעשית עבודה זו על ידו שאין קטיגור נעשה סניגור. (ד) ושרף את הפרה, כשם שנשרף העגל. (ו) עץ ארז ואזוב ושני תולעת, ג' מינים הללו כנגד ג' אלפי איש שנפלו בעגל. וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכולם סימן שהגבוה שנתגאה וחטא ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו. (ט) למשמרת, כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורעניות שאין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל

שפתי חכמים

טעם קמ"ל: ד מדכתיב והזה הטהור על הטמא משמע שהוא טהור דאם טמא הוא א"כ מטמא את המים אלא לומר אף ע"פ שהזה טהור הוא: ה משא"כ בנוגע ר"ל אל תקשה לי מה דפריש דקרא ומזה וגו' בא ללמד שהנושא טמא אם נושא כשיעור מזה והא אח"כ כתיב והנוגע במי נדה יטמא עד הערב דמשמע אפי' יש בו שיעור מזה טמא ואם מזה הוא נושא ל"ל למכתב והנוגע אם הנושא טמא מכ"ש הנוגע ומפרש דקרא ומזה וגו' בא ללמדך שנושא מי חטאת צריך כיבוס בגדים משא"כ בנוגע דשם לא צריך כיבוס בגדים ומה שאמר לטמא בגדים שעליו ה"ה נמי לכל בגד וכלי שנוגע בו טמא זה בשעת חיבורו במטמאין והא דנקט עליו דמסתמא הם עליו בשעת חיבורו במטמאין ומה שטמא טומא' חמורה היינו כשנושא שלא לצורך הזייה וקודם שיעשו מלאכתן אבל לצורך הזייה או לאחר שנעשה מלאכתן טהורין במגע ובמשא, הרא"ם: ו ר"ל כיון דמזה הוא נושא א"כ הל"ל הנוגע גבי ומזה דדרך המקרא לכלול נוגע ונושא יחד וכאן חלקו אלא שאין כו': ז כלומר איזה טמא כי מלת הטמא מורה על הנזכר והוא הנוגע במי חטאת וזה אינו דהא אין בנוגע במי נדה אלא טומאת ערב ואיך יטמא אדם ומתרץ שהטמא הזה שנטמא במת יטמא ר"ל שאם יגע בכלים יטמא הכלים והוסיף מלת בו להורות באיזה מקום נגע ופי' שמלת בו מורה בטמא מת לא בו בנוגע בטמא מת: ח ר"ל אדם אחר הנוגע בטמא מת הזה תטמא עד הערב ומקשה רש"י בשלמא כלים יכול לטמא לפי שטמא מת הוא ראשון וכלים נטמאו מראשון אבל אדם אחר הנוגע בטמא למה יהא טמא והרי אדם אינו נטמא מראשון אלא מאב הטומאה, ומתרץ ומכאן למדו כו': ט וא"ת והא אין קטיגור נעשה סניגור דהכ"ג נמי אמרינן גבי בגדי זהב דאסור לעשות עבודה כהן בפנים משום דעבירה באה ע"י זהב ה"נ באה העבירה ע"י עגל, וי"ל דוקא עבודת פנים אסור לעשות משום דאין קטיגור נעשה סניגור כמו גבי בגדי זהב שמשמש בחוץ בבגדי זהב וה"נ גבי פרה אדומה שעשייתה בחוץ אין שייך לומר אין קטיגור נעשה סניגור. וא"ת והא בסמוך פרש"י מה דלא היתה עבודת פרה אדומה על ידי אהרן משום דאין קטיגור נעשה סניגור, י"ל דשאני אהרן דעביר' היתה ע"י עצמו אבל פרה אדומה דהא אותה פרה לא היתה בעבירה אלא עגל נינהו היתה. וה"ת והא בפרשת שמיני כתיב באהרן קח לך עגל ופרש"י להודיעו שע"י עגל זה מכפר לו הקב"ה

מצות השם

(כא) [שלט] (עשה קסב) להיות מימי הזיית אפר הפרה מטהרין לטמא ומטמאין לטהור שמזה אותן שנאמר והזה הטהור על הטמא וגו' ומזה מי הנדה יכבס בגדיו:

רמב"ן

השדה ויהיה להם בחלל חרב חסר וא"ו ובחלל חרב ומפני שאמר פני השדה ולא אמר השדה דרש בו ר' ישמעאל עוד להוציא עובר במעי אמו שהיא טומאה בלועה ואינה על פני המקום ואמר בחלל חרב כי דבר הכתוב בהווה הוא הדין לחלל אבן או אגרוף והזכיר חלל ומת כנגד הבהמות השחוטות טהורות והנבלה מטמא ורבותינו עשו בו מדרש מפני יתורו לומר שהחרב כחלל שלא בא הכתוב אלא להשוות החלל והחרב לומר שהוא נעשה אבי אבות לטומאה כמת עצמו ומטמא אדם וכלים טומאת שבעה והנראה מן הסוגיות במשנה ובגמרא שהוא מטמא במגע ובמשא כמת אבל אינו כמוהו לטמא באהל שמא מצאו בו מיעוט מן הכתוב באהל אדם כי ימות באהל שאינו רק על האדם עצמו ואם היה החרב שנטמא במת מטמא באהל היו הכהנים אסורים בכל הבתים שבכלן החרב טמא ויהיה מטמא אותם באהל וכן נראה עוד בגמרא שאין החרב הנוגע במת מטמא אדם להצריכו הזאת שלישי ושביעי אע"פ שהאדם הזה הנוגע בו אב לטומאה והיה זה מפני שבכתוב השני שאמר והזה על האהל כתוב וכל הנוגע במת או בעצם או בחלל לא אמר או בחלל חרב וא"כ הרי החרב כחלל לטמא במגע טומאת שבעה אבל לא לטמא באהל ולא להצריכו הזאה ואין הנזיר מגלח עליו ואין הכהן מוזהר ממגעו כלל והוא הקרוב והנראה מדברי רבותינו ואנחנו בעונותינו טמאים ולא ידענו בטהרת הקדש עד יערה עלינו רוח ממרום ויזרוק השם עלינו מים טהורים ונטהר אמן וכי"ר במהרה בימינו: וטעם אדם

כ א וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה
מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב
הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם
וַתִּקָּבֵר שָׁם׃ ב וְלֹא־הָיָה מַיִם
לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־
אַהֲרֹן׃ ג וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה
וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע
אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ ד וְלָמָה הֲבֵאתֶם
אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר
הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ׃
ה וְלָמָה הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא
אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא

* שני בסה"י

תרגום אונקלוס

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמַדְבְּרָא דְצִין בְּיַרְחָא קַדְמָאָה . וִיתֵיב עַמָּא בְּרְקָם . וּמֵיתַת תַּמָּן מִרְיָם . וְאִתְקְבַרַת תַּמָּן : ב. וְלָא הֲוָה מַיָּא לִכְנִשְׁתָּא . וְאִתְכְּנִישׁוּ . עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן : ג. וּנְצָא עַמָּא עִם מֹשֶׁה . וַאֲמַרוּ לְמֵימַר . לְוַי דְמֵיתְנָא . בְּמוֹתָא דַאֲחָנָא קֳדָם יְיָ : ד. וּלְמָא אֵיתֵיתוֹן יָת קְהָלָא דַיְיָ . לְמַדְבְּרָא הָדֵין . לִמְמָת תַּמָּן . אֲנַחְנָא וּבְעִירַנָא : ה. וּלְמָא אַסֵּיקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם . לְאֵיתָאָה יָתַנָא . לְאַתְרָא בִּישָׁא הָדֵין . לָא

ת"א ותמת שם מרים ותקבר. תענית ט מ"ק כח ע"ז כו: ולא היה מים לעדה. תענית שם:

תפסיר הרס"ג

אליל: (א) ת'ם גאו בני אסראיל אגמעין. אלי ברייה' צין פי אלשהר אלאוול. ואקאם אלקום פי רקים. ומאתת הנאך מרים. ודפנת ת'ם: (ב) ולם יכון מאא לאלגמאעה. פתגווקו עלי מוסי והרון: (ג) פלמא כ'אצם אלקום מוסי. וקאלו. יא ליתנא תופינא. בופאה' אכ'ותנא בין ידי אללה: (ד) ולם גיתמא בגוק אללה. אלי הד'א אלבר. נמות פיה. נחן ובהאימנא: (ה) ולם אצעדתמונא מן מצר. פגיתם בנא. אלי הד'א אלמוצ'ע אלרדי. לא

אבן עזרא

תטמא עד הערב. ותרחץ: (א) בחדש הראשון. בשנת הארבעים והנה אין בתורה כלל שום מעשה או נבואה רק בשנה הראשונה בשנת הארבעים: וטעם ויבאו בני ישראל כל העדה. בעבור שמתו דור המדבר ועתה באו הבאים אל ארץ כנען: וישב העם בקדש. בעבור שישבו שם ימים רבים כי כן כתוב: (ב) ולא היה מים לעדה. ספר הכתוב שנים מאורעים האחד מות מרים והשני מות אהרן ומשה ולא יכנסו לארץ והחל לספר הסבה: (ג) וירב. מבנין הפעיל: בגוע אחינו. שם הפעל כמו כשכב אדני המלך: אחינו. הם דור המדבר שמתו והם עבדי השם: (ד) ולמה הבאתם. ידבר למשה ולאהרן כי כן כתוב ויקהלו על משה ועל אהרן: וטעם וירב העם עם משה. שהמריבה היתה עם משה חזקה: (ה) העליתנו. מלה זרה: ויבא משה ואהרן מפני הקהל. כדמות בורחים: ויפלו על פניהם. להתפלל

בעל הטורים

(א) בחדש הראשון. סמך זה לפרשת פרה, שבראשון נשרפה הפרה. וגם כמו שדרשו חז"ל שמיתת צדיקים מכפרת כמו פרה אדומה. בגימ' מכפר: ותמת שם מרים ותקבר שם. שם בגימטריא מכפר: שם. בגימ' אסור בהנאה היא: (ג) וירב. שנים במסורה, וירב העם, ואידך וירב בנחל. לומר שעשו מריבה על עסקי נחל שפסק מהם דהיינו הבאר שהי' מושך כנחל: (ה) העליתנו. חסר וי"ו שעיקר התרעומת היה על משה: ותאנה גפן ורמון. ואלו הקדים גפן דכתיב ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה

רשב"ם

הערב, כי המת אבי אבות הטומאה: (א) ותמת שם מרים. בחדש הראשון (החדש) שלסוף ארבעים שנה, שהרי מת אהרן אחריה בחדש החמישי בשנת ארבעים לצאת בני ישראל, כדכתיב בפרשת אלה מסעי:

רש"י

שנאמר (שמות לב) וביום פקדי ופקדתי וגו', וכשם שהעגל י מטמא כל העוסקים בו כך פרה מטמאה כל העוסקים בה וכשם שנטהרו באפרו שנאמר (שם) ויזר על פני המים וגו', כך ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וגו': (א) כל העדה. עדה השלמה כ שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים: ותמת שם מרים. (מ"ק כח) למה נסמכה מיתת מרים ל לפרשת פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מ מכפרין (ס"א כמו שפרה אדומה מכפרת) אף מיתת הצדיקים נ מכפרת: ותמת שם מרים. (שם) אף היא בנשיקה מתה ס ומפני מה לא נאמר בה על פי ה' ע שאינו דרך כבוד של מעלה ובאהרן נאמר (במדבר לג) ע"פ ה' באלה מסעי: (ב) ולא היה מים לעדה. מכאן שכל מ' שנה היה להם הבאר פ בזכות מרים: (ג) ולו גוענו. הלואי צ שגוענו: בגוע אחינו. במיתת אחינו בדבר, למד שמיתת צמא מגונה ממנה: בגוע. שם דבר הוא כמו במיתת אחינו. ולא יתכן ק לפרשו כשמתו אחינו שאם כן היה לו להנקד בגווע (בחולם):

שפתי חכמים

על מעשה עגל ואין להלך בחוץ והכהנים לדפריסית, וי"ל דהכא מיירי שהיא היה מכפר ע"פ אין שייך לומר אין קטיגור נעשה סניגור אע"פ שהיה מכפר עליו כעון העגל: י לפי שהעגל היה ע"א וע"א מטמא כמת כדכתיב בספר תהלים ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: כ כלומר לאהרן כיון שכתיב בני ישראל פשיטא שהיה כל העדה ומפרש שכבר מתו מתי מדבר: ל פי' דאין כאן מקומו שהרי בשנה ראשונה ליציאת מצרים עשו את העגל ובשנה שניה שרפו פרה אדומה ומיתת מרים היתה בסוף מ' שנה ליציאת מצרים: מ וא"ת וכי קרבן היתה הפרה אדומה והלא לא היו מקריבין ממנה כלום. וי"ל לפי ד"א שפירש"י לעיל שקראה הכתוב חטאת לומר שהיא כקדשים ליאסר בהנאה א"כ שהיא כקרבן: נ וא"ת לפי זה היה לו לסמוך גבי קרבנות ממש וי"ל לכך נסמכה לפרה לפי שהם דומים להדדי לפי שמיתת צדיקים אינן קרבנות וגם הפרה אינה קרבן ממש ולמדנו מהדדי כמו שזה מכפר גם זה מכפר: ס מדכתיב כאן שם שם וכתיב גם גבי אהרן וימת אהרן שם דאי לאו לג"ש אתי שם שם תרי זימני דגבי מרים ל"ל אלא ע"כ לג"ש אתי מה התם בנשיקה שהרי כתיב על פי ה' אף כאן בנשיקה: ע יש מקשים מה מקשה רש"י הא פירש"י דילפינן שם שם מאהרן. וי"ל דרש"י הכי פריך ל"ל ג"ש לכתוב בהדיא על פי ה' דע"כ לאו ג"ש גמורה היא דא"כ ל"ל גבי אהרן ע"פ ה' להורות שבנשיקה מת נלמוד שם שם ממשה א"ו לאו ג"ש גמורה היא מ"ה כתב גבי אהרן ע"פ ה' א"כ גבי מרים נמי לכתוב ע"פ ה' כו'. אבל בגמרא כתב בפירוש שלמדו הג"ש ממשה לכן נ"ל דרש"י ז"ל נמי ס"ק אף היא בנשיקה מתה ר"ל דיליף שם שם ממשה אבל אהרן נאמר בו ע"פ ה' וא"ל ללמדו ממשה לכ"א ובאהרן כו' ולא אמר שבאהרן וע"ש: פ שהרי מיד כשמתה מרים לא היה להם עוד מים. וא"ת למה לא היה הבאר בזכות אהרן או משה, וי"ל בזכות שהמתינה למשה על המים לראות מה יעשה לו כשהושלך בתיבה לכך נעשה לה זכות זה של באר דהיינו מים שנתן הקב"ה מים לעדה בשבילה: צ פירוש כמו הן לו יהי כדברך לא מעניין שמא כמו לו ישטמנו יוסף ולא מעניין אולי כמו לו הקשבת למצותי: ק כאלו אמר בגויעת אחינו, דהא לא כן בגווע בחולם מיבעי ליה אם הוא מקור והיה' פירושו בזמן שגועו אחינו כמו ויהי כשמוע לבן:

אבי עזר

למידים וגו': (א) (וטעם ויבאו בני ישראל כל העדה) הרב מתרץ כפל הלשון שנאמר בני ישראל כל העדה וכן לקמן בפ' זו נאמר כפל הלשון ומתרץ הרב להורות שישראל נשארו שלמים ולא נפקד מהם איש וכאן הוראתו להיפך ובכל זאת אינו סובל הבנת הפסוק לפי דברי הרב והנכון שדעתו כמו דעת רש"י עדה שלימה דהיינו אותן שנשארו וכבר מתו אותן אשר נגזרו למיתה ועיין מזרחי: (ה) העליתנו מלה זרה) פשוט בפי כל המדקדקים דהוה למכתב העליתם אותנו לנוכחים והמורה

רבינו בחיי

ששתק מאיסור הבת שהוא ק"ו מבת הבת או איסור אכילת בשר בחלב שהוא ק"ו מבשול:

מרפא לשון

הפסיקה האתנח וחשוב הוא כפסוק אחד בפע"צ. ד) ולמה הבאתם. אעילתון. נ"א אתיתון, וכן תר' הגאון (ולם גיתמא) וכן ת' להביא

מסורת הקריאה

קמץ, והוא דין: (א) ישראל. הנגינה באל"ף: העדה. הה"א ראשונה בקדמא. ונמסר עליו ו' מלין בטעמא אזלא ומהפך, עין בפ' בהר כ"ה מ"ו: (ב) ולא היה. מלעיל בה"א: (ד) ולמה. מלרע והמ"ם רפי. ונמסר עליו ג' רפין ר"פ. ועין לעיל י"ד ג': (ה) ולמה. כדלעיל

רמב"ן

כי ימות באהל. אדם כי ימות והוא עתה באהל או שדבר הכתוב בהווה וה"ה אם ימות בחוץ והכניסוהו לאהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל הכלים שבתוכו והאהל עצמו בכלל זה כמו שאמר והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם והזכיר הכתוב האהל להגיד שהוא עצמו טמא שבעה וצריך הזיה ועוד מפני שהיו ישראל יושבי אוהלים במדבר ודבר הכתוב בהווה כי המצות מיד ולדורות אבל הוא הדין לבית ולכל המאהילים שמביאים את הטומאה על כל הכלים ועל הנפשות ששם אלא שאין הבית המחובר מקבל טומאה לעצמו כלל והנה הזכיר הכתוב במת טומאת מגע ואהל ולא הזכיר בו משא אבל רבותינו דורשין אותו בקל וחומר מן הנבילה ומרבים אותו לטומאת שבעה כמגע וכן הוא כפי פשט הכתוב הזכיר כי באדם המת והשוחט*) טומאת

*) צ"ל מה ענין השוחט לכאן? גם טומאה אינו מדוקדק, אולי צ"ל והמסיט טמא.

מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים
אין לשתות: ו ויבא משה ואהרן
מפני הקהל אל־פתח אהל מועד
ויפלו על־פניהם וירא כבוד־יהוה
אליהם: פ שלישי שני כשהן מחוברין ז וידבר
יהוה אל־משה לאמר: ח קח את־
המטה והקהל את־העדה אתה
ואהרן אחיך ודברתם אל־הסלע
לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם
מים מן־הסלע והשקית את־העדה
ואת־בעירם: ט ויקח משה את־
המטה מלפני יהוה כאשר צוהו:
י ויקהלו משה ואהרן את־הקהל
אל־פני הסלע ויאמר להם שמעו־
נא המרים המן־הסלע הזה נוציא

תרגום אונקלוס

אֲתַר כָּשַׁר לְבֵית זְרַע. וְאַף לָא תֵינִין וְגוּפְנִין וְרִמּוֹנִין. וּמַיָא לֵית לְמִשְׁתֵּי: ו. וְעָל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קֳדָם קְהָלָא. לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא. וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן. וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְהוֹן: ז. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ח. סַב יָת חוּטְרָא. וּכְנוֹשׁ יָת כְּנִשְׁתָּא אַתְּ וְאַהֲרֹן אֲחוּךְ. וּתְמַלְּלוּן עִם כֵּיפָא. לְעֵינֵיהוֹן וְיִתֵּין מוֹהִי. וְתַפֵּיק לְהוֹן מַיָא מִן כֵּיפָא. וְתַשְׁקֵי יָת כְּנִשְׁתָּא וְיָת בְּעִירְהוֹן: ט. וּנְסֵיב מֹשֶׁה. יָת חוּטְרָא מִן קֳדָם יְיָ. כְּמָא דְפַקְדֵיהּ: י. וּכְנַשׁוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. יָת קְהָלָא לִקֳדָם כֵּיפָא. וַאֲמַר לְהוֹן. שְׁמַעוּ כְּעַן סָרְבָנַיָא. הֲמִן כֵּיפָא הָדֵין. נַפֵּיק לְכוֹן

ת"א והשקית את העדה ואת בעירם. מנחות טו:

תפסיר הרס"ג

זרע ולא תין, ולא גפן ולא רמאן. חתי מאא ליס לאלשרב: (ו) פאקבל מוסי והרון הארבין. מן בין ידי אלגוק. אלי באב כ'בא אלמחצ'ר. פוקעא עלי וגוההמא. פצ'הר נור אללה להמא: (ז) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ח) כ'ד' אלעצא. וגווק אלגמאעה אנת והרון אכ'יך. וקולא עלי אלצכ'ר בחצ'רתהם ויכ'רג מאה. פתכ'רג להם מאא מן אלצכ'ר. אסקיהם ובהאימהם: (ט) פאכ'ד' מוסי. אלעצא מן בין ידי אללה. כמא אמרה: (י) וגווקו מוסי והרון. אלגוק אלי חצ'רה' אלצכ'ר. וקאל להם. אסמעו יא עצאה. אמן הד'א אלצכ'ר. נכ'רג

נוה שלום

ה"ז פטור. (ה) וגפן, גפן, בפתח אלגים. (ו) ויבא משה ואהרן, פאקבל מוסי והרון הארבין, בורחים. (י) המן הסלע, אמן הד'א וכו', אלף אמן להוראת השאלה עיין רמב"ן שהאריך בזה, אמנם מצאתי נוסחא מן בחסרון האלף, וכתב בעל המחברת שהא תבא בתחלת התיבה ללא צורך כמו ויחלטו הממנו וכו' ודומיהן ע"כ, ומסוג זה תהיה נופלת הא המן וכפי נוסחא זו נתישבו המקראות על נכון, וע"ל בראשית נז לו מ"ש משם רד"ק שהא הזאת היא לאמתת הדבר, גם מהרי"ץ בחה"ד כתב משם מהריב"ש שזאת

חלק הדקדוק

הרמ"ל וס"ס וכ"ה בירושלמיים: י) המן הסלע הזה, הה"א בשו"א פתח ואינה לשאלה ולתימה אבל היא לאמתת

אבן עזרא

וי"א לדרוש את השם בנבואה: (ח) קח את המטה. יש בכאן פירושים רבים יש בדברי יחיד בעבור שאמר לישראל שמעו נא המורים והם בני אברהם יצחק ויעקב ואילו היה כן למה אמר להם עוד ממרים הייתם ואחרים אמרו כי מלת ודברתם כמו והכיתם וכמוהו ותדבר את כל זרע המלוכה ואין זה נכון כי המלה מגזרת דבר או מן ידבר עמים תחתנו והנה פי' ותדבר כמו ותאבד וכן בספר השני והנה פירוש ודברתם אל הסלע ואבדתם ועוד אם כן הפירוש למה נענש משה גם הם השיבו בעבור שהכה פעמים א"כ למה נענש אהרן ויאמר רבי משה הכהן ז"ל הספרדי יש אותיות נעשות בדבור ויש בפועל ודבור כמו מלח אלישע והשם צוה שיקח המטה להכות בסלע כמשפט הצור והוסיף מלת ודברתם להוציא המים במכה ובדבור בעבור שהכעיסו

אבי עזר

המ"ס בוי"ו הרבים: (ח) (ודע כי כאשר ידע החלק את הכל וגו') אם לא יוכל

רשב"ם

(ח) קח את המטה. מלפני העדות: ודברתם אל הסלע. לא צוה הקב"ה לקחת את המטה להכות בו הסלע כמו שעשה ברפידים, שכתוב שם והכית בצור ויצאו ממנו מים, אלא המטה צוה לקחת להראות בו קשוי מרי שלהם, כדכתיב למשמרת לאות לבני מרי. אפס בדבור ידבר עם הסלע לתת מימיו והוצאת להם מים ע"י דבורך עם הסלע: (י) ויאמר להם שמעו נא המרים. כמו שהמטה הזה שיש בו שקדים מוכיח שהוא למשמרת לאות לבני מרי: המן הסלע הזה נוציא לכם

בעל הטורים

ותאנה ורמון. אלא בכ"מ מקדים גפן כדכתיב איש תחת גפנו ותחת תאנתו וכאן הקדים תאנה משום דסליק מפרש רמז למה שאמרו בירכו מאם עלי תאנה: (ח) והקהל את העדה. אלו השוטרים הגדולים שבעדה, והוא לא עשה כן אלא ויקהילו מאם ואהרן את הקהל גדולים וקטנים: (י) פני הסלע. פני בגימ' כפולה, מלמד שהיו כל ישראל אל פני הסלע פא"פ וזהו המועט מחזיק את המרובה: המן. ג' במס', המן הסלע, המן העץ כמו שאם הפר הלוי גם כאן כמי הפר הלוי, ואידך המן הגורן או מן היקב. כמו שהיה שם רעב גם כאן אכן ליה בלי מים והמך למ"ד עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטא היה וזהו שמו, העץ המן

רש"י

(ח) ואת בעירם. (במדבר רבה) מכאן שחם הקב"ה ר על ממונם של ישראל: (י) ויקהלו וגו'. (שם) זה א' מן המקומות שהחזיק מועט ש את המרובה: המן הסלע הזה נוציא. לפי שלא היו מכירין אותו ת לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים לכך אמר להם המורים סרבנים לשון יוני שוטים מורים את ואת בעירם ל"נ אלא שחם כו' ש דק"ל וכי אפשר להקהיל כל הקהל אל פני הסלע. ת כלומר לתרץ מה חידוש היה להם עד

שפתי חכמים

ר וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא הקב"ה השיב להם על מה שבקשו הם ואמרו למה כמות שם אנחנו ובעירנו והשיב להם הקב"ה והשקית את העדה ואת בעירם, וי"ל דלי' והשקית נופל על בהמה כדכתיב בפ' חיי שרה והשקית את הגמלים והל"ל וישתו העדה כדכתיב בסמוך ותשת העדה דלי' שתייה נופל על אדם כדכתיב גמי שם שתה אדוני ומדשנה וכתב והשקית ודאי הקפיד על בעירם, מהרא"י. ועי"ל דק"ל ואת בעירם ל"ל דהא בפ' בשלח בתשובת הקב"ה למשה על דבר המים לא השיב לו אלא ושתה העם אע"פ שישראל אמרו להמית אותי ואת בני ואת מקני וא"כ

ענין מי מריבה

(י) המן הסלע הזה נוציא לכם מים וגו'. רש"י פי' שהלך הסלע ונטמן בין הסלעים ולא הכירו אותו והיו ישראל אומרים מה נ"מ בין זה לזה לכך אמר להם שמעו נא המורים.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) קח את המטה והקהל. אמר הרב בכור שור ולהכות בסלע קאמר לו שיקח המטה, וזהו המעשה של בשלח דכתיב שם והכית בצור אלא שהיה מסדר שם איך פרנס ישראל במן ובשלו

מרפא לשון

אתנו לאעלא וי"ג לאיתאה. ח) ונתן מימיו, ויתין מוהי. ה"ג וכן ואם מימיך נשתה, מייך. והוא ל' יחיד וכ"כ הראב"ע ז"ל ע"פ יזל מים מדליו, וזה הוא שם הכלל כלו' יתן המים שלו, ואם מים שלך נשתה ולא יאות לומר בל' פרט יתן מימות שלו ולזה לא תר' ויתין מימוהי ובל' רז"ל יש חילוק ביניהם כמו מי חלב או מימי חלב כמ"ש בש"ע י"ד סי' פ"א ס"ה, וכן נר' ל' התרגום של פ' וארא ועל כל מקוה מימיהם מימיהון תרגום מפני שהם מים מחולקים

מסורת הקריאה

פסוק ד' ועין לעיל י"ד ג': העליתנו. הה"א בסגול: (ח) והשקית.

רמב"ן

שבעה והזיה במגע וכבר הוא ידוע כי מגע התורה הנגיעה ממש והנגיעה ע"י דבר אחר שישא אותו:

(ח) ונתן מימיו. שיהיו מים רבים נובעים ממנו כמ"ש ויצאו מים

חומת אנ"ך

שבע: (ח) ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע. בתרגום המיוחס ליונתן תרגם ותומון תרויכון ית כיפא בשמא רבא ומפרשא כד אינון חמיין וכתן מוהי ואין יסרב לאפוקי ימחי אנת ביה בחוטרא דבידך ותהנפק מיא מן כיפה ותשקי וכו'. ונראה דדייק קרא דברישא כתיב ודברתם ונתן מימיו. ואח"כ והוצאת להם מים. וכבר אמר ודברתם ונתן מימיו. ואחר שיתן מימיו למה חזר ואמר והוצאת בלשון יחיד מים מן הסלע. ולזה פי' ודברתם דמשה ואהרן ידברו בתחילה ויתן. ואם לא יתן משה רבינו ע"ה יכהו ועל ידי הכאה יוציא. ואפשר להיות דכב יכול נתן הבחירה ביד האדם לכן אמר שניהם. דאם יזכו ישראל יוציא המים בדבור. ואם לא יזכו דביני ביני יתעלא איש ויכריע ת"ו אז יכה. ולפ"ז נמצא דכבר ה' אמר מיהא להכות. אלא דמשה ואהרן היה להם לדבר מקודם ואם לא יוציא להכות. וכשהכה פעם אחד ולא נתן הכהו פעם שנית על דרך מה שאמר לו שלם ישרב יכה ודוק ועמ"ש אני עני בראש דוד פ' נצבים דף קנ"ד. ורז"ל אמרו בילקוט שכנס לתוך הסלע שמן מים דבש אש ור"ת ארבעה דברים אלו גימטריא שוה כמספר מים מן הסלע. גם אם תחשוב מים מן הסלע והשקית

לָכֶ֖ם מָֽיִם׃ יא וַיָּ֨רֶם מֹשֶׁ֜ה אֶת־יָד֗וֹ
וַיַּ֧ךְ אֶת־הַסֶּ֛לַע בְּמַטֵּ֖הוּ פַּעֲמָ֑יִם
וַיֵּצְאוּ֙ מַ֣יִם רַבִּ֔ים וַתֵּ֥שְׁתְּ הָעֵדָ֖ה
וּבְעִירָֽם׃ ס יב וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֗ה אֶל־מֹשֶׁ֣ה
וְאֶֽל־אַהֲרֹן֮ יַ֚עַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּ֣ם בִּ֔י
לְהַ֨קְדִּישֵׁ֔נִי לְעֵינֵ֖י בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל לָכֵ֗ן
לֹ֤א תָבִ֨יאוּ֙ אֶת־הַקָּהָ֣ל הַזֶּ֔ה אֶל־

ת"א יען לא האמנתם בי. שבת נה. יומא פז:

תרגום אונקלוס

מַיָּא׃ יא. נַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵיהּ. וּמְחָא יָת כֵּיפָא. בְּחוּטְרֵיהּ תַּרְתֵּין זִמְנִין. וּנְפַקוּ מַיָּא סַגִּיאֵי. וּשְׁתִיאַת כְּנִשְׁתָּא וּבְעִירְהוֹן׃ יב. נַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן. חֲלָף דְּלָא הֵימֶנְתּוּן בְּמֵימְרִי. לְקַדָּשׁוּתִי. לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּכֵין. לָא תַעֲלוּן יָת קְהָלָא הָדֵין. לְאַרְעָא

תפסיר הרס"ג

לכם מאא׃ (יא) פרפע ידה. וצ'רב אלצכ'ר בעצאה מרתין. פכ'רג מא כת'יר. ושרבת מנה אלגמאעה ובהאימהם׃ (יב) פקאל אללה למוסי והרון. כמא לם תומנוהם בי. ותקדסוני בחצ'רה' בני אסראיל. כד'אך. לא תדכ'לא הד'א אלגוק.

נוה שלום

ההא אינה לשאלה ולתימה אבל היא לאמתת הדבר ע"כ, וכעיז זה כתב הגאון בביאורי לאיוב כ ד, וכן כתב ראב"ע. (יב) האמנתם בי, תומנוהם בי.

אבן עזרא

ישראל אמר להם המן הסלע הזה נוציא לכם מים והיתה דעתו כי אין יכולת בנו להוציא מים מהסלע כי אם בכח השם והנה לא פירש דבורו היטב וחשבו אנשים בלבם כי דבור שלא יוכל השם להוציא מים מן הסלע וזה טעם אשר לא קדשתם אותי והביא ראיה מדברי המשורר שאמר כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו והנה החטא היה בבטואו לא במכה גם זה איננו נכון כי משה אמר זה ולמה נענש אהרן ועוד כי אין במעשה זכר דבור והראיה שהביא איננה ראיה כי אין פי' כי המרו את רוחו כי אם אל השם וכן כתוב והמה מרו ועצבו את רוח קדשו וזה פירוש ויקציפו על מי מריבה והטעם שהקציפו השם וכן כתוב המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל על ה' וירע למשה בעבורם כי המרו את רוח השם ויגזור על משה שלא יכנס לארץ. ואחרים אמרו כי הדבור אל הסלע שאיננו שומע איננה כי אם במכה ואם כן למה נענש משה. ואחרים אמרו בעבור שלא אמרו שירה כמו עלי באר ענו לה וזה טעם אשר לא קדשתם והאחרים אמרו כי השם צוה שידברו והם לא דברו רק הכה משה על כן נענשו שניהם ונאמר להם מעלתם מריתם לא האמנתם לא קדשתם. ואנשי שקול הדעת אמרו שלא יתכן שיהיה שליח השם ימיר דבור השם ואם הוא המיר איך נאמין בתורתו גם אלה לא דברו נכונה כי אילו היה מחליף במצוה מיד היה נענש על דבר שאינו מצוה לעולם ולא תורה לישראל ולא נעשה בזדון רק בשגגה בעבור שהכעיסוהו ישראל וכן אמר גם בי התאנף ה' בגללכם ואחרים אמרו כי ישראל אמרו שיוציא מסלע אחר וראיתם המן הסלע הזה ומשה פחד להחליף דבור השם ובעבור שלא האמין להוציא מים מן הסלע שאמרו על כן נענש וזה טעם לא האמנתם בי גם זה הפירוש איננו נכון כי הכתוב אמר מריתם את פי ה'

אבי עזר

אנוש כמונו לצייר זעף מלך בשר ודם על רב ביתו היושב לימינו לכן לית אינש דינבשתא אשר יבין מדעתו קלף הבונה

רשב"ם

מים. בשעת הרמת ידו במטה ויך בו את הסלע פעמים אז אמר להם דרך כעס וחמה סבורים אתם שמן הסלע הזה נוציא לכם מים. ומספק אמר משה כן שטעה במה

בעל הטורים

הגורן ולמ"ד אשכול היה דכתיב או מן היקב: (יא) ויך את הסלע. הוא הכה לסלע אחד ונבקעו כל הצורים שבמדבר שנא' יבקע צורים במדבר: (יב) לכן. בגימ' מדה כמדה:

רש"י

מוריהם המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים: (יא) פעמים. לפי שבראשונה לא הוציא אלא א טיפין לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא אמרו שמא צריך להכות כבראשונה שנא' (שמות יז) והכית בצור ונזדמן להם אותו סלע והכהו: (יב) יען לא האמנתם בי. גלה הכתוב ב שאלולי חטא זה בלבד ג היו נכנסין לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כעון ד שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ כך היה עון משה ואהרן, והלא (במדבר יא) הצאן ובקר ישחט קשה מזו ה אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב וכאן שבמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם: להקדישני. שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום ק"ו אנו: לכן לא תביאו. בשבועה, כמו (שמואל א ג) לכן נשבעתי לבית עלי. נשבע ו בקפילה שלא ירבו

שפתי חכמים

שאמרו המן הסלע כו' כיון שאמר הקב"ה ונתן מימיו ודאי כך יהיה, ומתרץ לפי שלא היו כו' והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו כלו' מה חילוק בין זה לזה לכך אמר להם כו': א דק"ל למה הכה ב' פעמים, ומתרץ לפי שבמכה ראשונה הוציא טיפין כו', והוכחתו דאם איתא שלא הוציא כלום למה הכה אותו פעם שנית ולמה לא היה סובר ודאי זה סלע אחר שלא צוה עליו הקב"ה ואם הוציא מתחלה מים הרבה לא היו צריכין להכותו פעם שנית אלא ודאי שהוציא מתחלה טיפין לכך הכה אותו פעם שניה, ומה דלא הוציא מים כשיעור בפעם ראשון לפי שלא כו' ומה שהוסיף לומר והם דברו כו' כדי להודיע טעותו של משה שהכה משום שהם דברו לסלע אחר ולא הוציא מע"ה הכה את הסלע מפני שאמרו שמא כו' והוסיף עוד ונזדמן להם כו' דאל"כ למה הוציא אפי' טיפין ואפי' בהכאות רבות לא היה לו להוציא אפי' טיפה אחת אלא שנזדמן להם כו' וקלא קשה ממה שפרש"י בפרשת מטות גבי ויאמר אלעזר הכהן וגו' לפי שכעס משה בא לכלל טעות וכן כשמעו נא המורים ויך את הסלע ע"י שכעס בא לכלל טעות משמע אבל לא מפני שדברו אל סלע אחר ולא הוציא מים ומפני שחשבו שאולי צוה השם לא היה אלא בהכאה כמו שכתוב כאן, ושמא י"ל שהם אגדות חלוקות ורש"י תפס שתיהן כמנהגו בכ"מ, ע"ל הרא"ם: ב כלומר לאהרן וכי דרך כבוד נגלות חרפה של צדיקים ומפרש דאדרבה מפני שבח שלהם גילה הקרא כדפירש גילה כו': ג דק"ל דיען משמע שהוא טעם אלמעלה, ומתרץ דה"פ דאלמלא כו' כלומר יען שעשיתם זו בלבד. כתב הרא"ם וא"ת והא בזולת זה החטא לא היה נכנס לארץ שכבר נגזרה עליו גזרה כמ"ש עתה תראה וגו' ולא העשוי לשלשים וא' מלכים, ותירצו ע' בפ' בהעלתך במה שכתבתי בפסוק נוסעים אנחנו כו' שדבריהם הסם כמו שתירץ הוא הכא לכן לא הבאתי דבריו על הגליון: ד ר"ל שאל תסבור לומר שהיו בידיהם אף עונות דור המדבר דהם עונות גדולות כמו מתלוננים ואמר דברי': ה שהם אמר שאין בכח השם לתת בשר כדי סיפוקם וכאן אמר משה שאין בכחותו להוציא מסלע אחר שלא נצטוו והיה זה סבה שיאמינו העם שמחוזק הסלע וטבעו היו המים ולא מפני גזירתו של השי"ת יצאו דאל"כ מה לי סלע זה מה לי אחר לגבי הקב"ה ושעמהם לא היה רק שלא בטחו בה' שיוציאו משה ואהרן מכל סלע שירצו אע"פ שלא נצטוו עליו: ו כלומר מעצמו בלי שום

דעת זקנים מבעלי התוספות

ובמים וא"כ מפרש כל אחד במקומו ותלוייהו חד מעשה הוא דהא כתיב התם ויקרא שם המקום מסה ומריבה ובפרשת וזאת הברכה כתיב אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה, וגם כאן כתיב המה מי מריבת קדש מדבר סין והתם נמי כתיב ויסעו ממדבר סין והא דכתיב כאן ודברתם אל הסלע לאו לאפוקי שלא להכותו קאמר אלא ה"ק תדברו אל בני ישראל (אל) לפני הסלע כדי שיראו הדבר בעיניהם שאני מוציא להם מים מצור החלמיש והם אמרו שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים כלומר למה תריבון עמי וכי אנו יכולין להוציא לכם מים מן הסלע הזה אם לא ע"י הקב"ה וא"כ דרך תפלה ובקשה הוא לכם לבקש ממנו ולא דרך מריבה ותלונה ולפי שהיה להם לפרש דבריהם יותר הקפיד הקב"ה עליהם ואמר יען לא האמנתם בי. ולפי הפשט נענש משה שאמר נוציא והיה להם לומר יוציא דמשמע יוציא הקדוש ב"ה. ובן ייסד הפייט נוקש בעשר והיינו היו"ד דיוציא עשר:

ענין מי מריבה

כוכתו דבשלמא אם היה דרך טבע שהסלע יתן מים א"כ שפיר אמרו ישראל מה כ"מ בין סלע זה לזה כמו אילנות המוציאים פירות אין כ"מ בין אילן זה לאילן זה, אבל עד"מ באילני סרק אם נמצא אחד שנושא פירות הוא יוצא מגדר הטבעי ולא שייך לומר מה כ"מ בין אילן זה לזה שהרי ע"פ טבע אילן סרק הוא בלי פירות וזה יצא מגדרו וא"כ זה הוא ולא אחר, וא"כ כאן שבאמת זה היה נס גדול שסלע יתן מים א"כ לא שייך לומר מה כ"מ בין זה לזה הא איכא קפידא גדולה שצוה לזה ה' את הברכה שיתן מים מעא"כ באחר שנשאר על טבעו ולכן כשישראל אמרו שאין כ"מ בין הסלעים הבין משה רבינו ע"ה שמקפידים הכם א"כ היה קשה לו מאד וחרה אפו ואמר המן הסלע הזה נוציא לכם מים היינו אם באמת מהסלע הזה היינו יכולים להוציא מים רק אם הקב"ה נתן בו מים וא"כ דוקא סלע זה ולא אחר. אבל אם כי הטיב להשכיל בזה מ"מ חטא שישראל

מסורת הקריאה

מלרע: (יב) ויאמר ה', ג' בטעם בספרא, מס"ק, ר"ל ג' בטעם מונח זרקא בספר הזה, וטעות הוא כי ליתא עוד בספר במדבר ויאמר ה'

רמב"ן

רבים כי הנתינה תאמר על הרבוי כמו ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם כלם על הריבוי יבטיחם וכן כתוב ונחלים ישטופו. ואין טעם מימיו כמו תתן יבולה יתן פריו שאין בטבע הסלע להיות בו מים אבל טעמו המים אשר יצאו ממנו כי בהפוך השם החלמיש למעינו מים ובו יהיו וממנו יצאו יקרא על שמו מימיו וכן וברך את לחמך ואת מימיך לחמו נתן מימיו נאמנים ואמר כן להודיע שמגוף הסלע יצאו לא מן הארץ אשר תחתיו כמנהג מעינות רבים רק מאמצעו וכן כתוב ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים וחזר ואמר והוצאת להם מים מן הסלע כי אתה בעודך שם תוציא להם המים מן הסלע שכולם יראו אותם נובעים ממנו:

(יד) אל מלך אדום. לא הזכיר הכתוב שמו כי אין צורך אבל הזכיר סיחון ועוג מלכי האמורי בשמותם בעבור כי היו ידועים בגבורה ולהם שם בגוים להודות לפניו יתברך כי עשה עמנו להפליא כמו שנאמר למכה מלכים גדולים לסיחון מלך האמורי כי לעולם חסדו ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו ומנהג הכתוב להזכיר שם גדולי המלכים אשר ירשנו את ארצם כענין שהזכיר ביהושע חמשת מלכי האמורי אדוני בזק מלך ירושלים והורם מלך חברון ופראם מלך ירמות ויפיע מלך אכיש ודביר מלך עגלון ויובב

הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם׃ יג הֵמָּה מֵי
מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ בָּם׃ ס רביעי יד וַיִּשְׁלַח
מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ
אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה
יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר
מְצָאָתְנוּ׃ טו וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה
וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ
מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ׃ טז וַנִּצְעַק אֶל־
יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ

* שלישי בסת"י

תרגום אונקלוס

דִּיהַבִית לְהוֹן׃ יג. אִנּוּן מֵי מַצּוּתָא. דִּנְצוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ. וְאִתְקַדַּשׁ בְּהוֹן׃ יד. וּשְׁלַח מֹשֶׁה אִזְגַּדִּין. מֵרְקַם לְוָת מַלְכָּא דֶּאֱדוֹם. כִּדְנַן אֲמַר אֲחוּךְ יִשְׂרָאֵל. אַתְּ יְדַעְתְּ. יָת כָּל עָקְתָא דְּאַשְׁכַּחְתַנָא׃ טו. וּנְחַתוּ אֲבָהָתַנָא לְמִצְרַיִם. וִיתֵיבְנָא בְּמִצְרַיִם יוֹמִין סַגִּיאִין. וְאַבְאִישׁוּ לַנָא. מִצְרָאֵי וְלַאֲבָהָתַנָא׃ טז. וְצַלֵּינָא קֳדָם יְיָ וְקַבֵּיל צְלוֹתַנָא. וּשְׁלַח מַלְאָכָא.

ת"א המה מי מריבה. סוטה יב סנהדרין קא קי: חטא משה ופסקן עקרים מ"ד פ' כב ס' הזוהר פ' נט:

תפסיר הרס"ג

אלי אלבלד אלד'י אעטיתהם: (יג) ד'אלך מא אלכ'צומה. אלד'י כ'אצם בני אסראיל אלרסול בסבבה. פתעצ'ם פיהם: (יד) ת'ם בעת' מוסי ברסל. מן רקים אלי מלך אדום. כד'א קאל אכ'יך אסראיל. אנת עאלם. בגמיע אלמצאיב אלתי נאלתנא: (טו) אן אבאינא נזלו מצרא. פאקמנא במצר מדה טוילה. ואסא אלמצריון. בנא ובאבאינא: (טז) פדעינא אלי אללה פסמע צותנא. ובעת' ברסול. ואכ'רגנא

נוה שלום

שלא האמנתם אותם בי וזהו בראותם אתכם בורחים ונראה בדעת הגאון שעל הבריחה נאמר על אשר מעלתם על אשר לא קדשתם. (יג) אשר רבו בני ישראל את ה', והכתוב אמר את ה' כענין מה שאמר משה מה תריבון עמדי וכאלו מריבתכם את ה', ובכל אופן אין ליחס המקרים והפעולות הגשמיות כי אם אל הגשמיים כמו שנת"ל משם הגאון ז"ל בשמות לא יו, ועפ"י יסוד זה תרגם בתהלים קומה אלהים ריבה ריבך, כד'אך פקם יא רבנא בהם ואכ'צם כ'צמאנא, זכר חרפתך מני נבל וכו', ואד'כר מא לקינאה מן עאר אלגהאל פי כת'יר מן אלזמאן, וכל הדומה לזה תרגם על דרך זו. ויקדש, פתעט'ם, נתגדל ונתרומם, וכן תרגם בקרבי אקדש.

אבן עזרא

והנה לא מרו והפירוש הנכון בעיני אגלנו ברמיזות דע כי כאשר ידע החלק את הכל ידבק בכל ויחדש בכל אותות ומופתים ואמת כי השם אמר למשה ולאהרן ודברתם ולא דברו בעבור מריבת העם עם משה והנה החלק חלק והכה הסלע ולא יצאו מים עד שהכהו פעם שנית והנה לא קדשו השם ומרו ומעלו בשגגה גם יוכל המפרש לפרש ויבטא בשפתיו על משה כי על כן נענש כי לא היה ראוי שידבר דבר עד שימלא שליחות השם גם יהיה דרש קדמונינו ז"ל כי החטא היה בעבור שאמר שמעו נא המורים ורמזו זה הסוד: אל הסלע. שהודעתיך או הנמצא סמוך למחנה: ונתן מימיו. בעבור מימיו טעו רבים ואמרו כי זה הסלע הוא הצור ואלה עורי לב כי הצור הוא בחורב וזה הסלע היה בקצה ארץ אדום כי בקדש היה גם יתכן לפרש מימיו המים שאתן בו: (ט) את המטה מלפני ה'. הוא מטה האלהים והוא המונח לפני העדות: (י) המן הסלע הזה. יש לנו כח להוציא

אבי עזר

בשמים על נאמן ביתו ואשר לא בשמים היא הותרה הרצועה לחקור בענין הזה כאשר דברו בזה המפרשים הרבה ודעתי יבואר לך קצת בפסוק ויאותו לפני ה'

רשב"ם

שאמר לו הקב"ה קח את המטה ולא האמין שבדבורו עם הסלע יוציא ממנו מים אלא בהכאת המטה כמו שעשה ברפידים. ומה שאמר לו הקב"ה ודברתם אל הסלע היה סבור שזו היא* דבור הסלע הנאמר במטה ולכך הכה פעמים בסלע כעין חמה וכעס ומספק אם יוציא מים הרי טוב ואם אין אדבר אל הסלע אחרי כן. והקב"ה הסכים ע"י משה לצאת* ע"י הכאתו ואף על פי כן נענש שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים וזהו שאמר הקב"ה יען לא האמנתם בי להקדישני על ידי דבוריכם אל הסלע, לפי שהוא מדקדק עם הצדיקים אפי' כחוט השערה. ולפי שידעתי אני המפרש שמשה רבינו לא היה כי אם שוגג לעבור על דברי הקב"ה לפיכך אני זקוק לפרש כי משה רבינו טעה כמו שפרשתי: (יג) ויקדש בם. שהוקדש במים מכל מקום.

שפתי חכמים

הכרח שהרי לא עמדו לפניו בתפלה: ז כ"ל מה שאמר הקב"ה לאברהם כי גר יהיה זרעך והקב"ה הטיל על יעקב ובניו לבדו גזירתו שהיינו עבדים בארץ מצרים נמצא שאנו סבלנו צרות השעבוד בעד עשו אחיך ובניו וע"כ ראוי לכם להניח לנו דרך אלא כדפרש"י בסמוך גבי נעברה נא בארצך וגו': ח [ג"א] אע"ג שלשון וירעו לא משמע רק שעשו להם רעה אחת ובמקום אחר כתיב וירעו אותנו ויענונו וגו' ל"פ שפי' וירעו הוא כולל צרות רבות וא"כ כלם בכלל: ט דאי קאי על אבות שהיו בארץ מצרים היה לו להקדים אבותינו ללנו והכי פי' וירעו לאבותינו ולנו ומדכתיב לאבותינו לבסוף משמע דמלתא אחריתא היא, מהרש"י: י מתשובה שהשיב מלך אדום למשה שמעינן דמשה אמר לו כן בברכה כו' מדכתיב בסמוך פן בחרב אצא לקראתך ופרש"י מה לו להשיב זה אלא אתם מתגאים כו' אם כן מוכח שמשה אמר לו זה בברכה (דבק טוב) דא"כ כיון שאמר ונצעק אל ה' וגו' הל"ל וישמע ה' וישלח וגו' קולנו ל"ל אלא בברכה כו': כ כלומר לארץ והא משה הוציאם ועל זה אמרם מכאן כו':

רש"י

בתפלה על כך: (יג) המה מי מריבה. הם הנזכרים במקום אחר את אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיען של ישראל לוקה במים לכך גזרו (שמות א) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו: ויקדש בם. שמתו משה ואהרן על ידם. שכשהקב"ה עושה דין במקודשיו הוא יראוי ומתקדש על הבריות וכן הוא אומר (תהלים סח) נורא אלהים ממקדשיך וכן הוא אומר (ויקרא י) בקרובי אקדש: (יד) אחיך ישראל. מה ראה להזכיר כאן אחוה אלא אמר לו אחים אנחנו בני אברהם שנא' לו (בראשית טו) כי גר יהי' זרעך ועל שנינו היה אותו החוב לפרעו: אתה ידעת את כל התלאה. לפיכך פירש אביכם מעל אבינו (שם לו) וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו מפני השטר חוב המוטל עליהם ז והטילו על יעקב: (טו) וירעו לנו. סבלנו צרות ח רבות: ולאבותינו. מכאן שהאבות מצטערים ט בקבר כשפורענות באה על ישראל: (טז) וישמע קלנו. בברכה שברכנו י אבינו (בראשי' כז) הקול קול יעקב שאנו צועקים ונענים: מלאך. זה משה כ מכאן שהנביאים קרואים מלאכים, ואומר (ד"ה ב לו) ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים:

ענין מי מריבה

חשבו שדוקא אותו סלע יוכל ליתן מים מחמת שיש בו מים כמ"ש ונתן מימיו משא"כ סלע אחר, והיה לו למשה להקדים את השם"י בעיני ישראל שמכל סלע שהיו רוצים יתן מים, עד"מ לרב גדול הבא לעיר ודורש, שבני העיר אינם יודעים עדיין אם הוא שמע זאת או ראה או ידע, וע"כ מנסים אותו ואנשי העיר יכולו סוגיא אחת ואם ידרוש להם בזה אז ידעו כי הוא נבון והכם, והנה כי כן היה למשה רבינו לומר באיזה סלע שתרצו אני אומר ונותן לכם מים, שהרי באמת אפי' כ"מ כין סלע זה לאמר שלעים הא בכולן לא היו מים מצד הטבע ומה כ"מ בין שיהיה גם בזה או בזה, וא"כ זה שאמר יען כי לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל שבזה היה קידוש השם גדול שלפי שלא האמינו שהוא גם היה לו להראות אותם שזה גם, וז"ש המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל על ה' ויקדש בם, ולכאורה קשה טוביה חטא וזיגוד מנגיד, אבל באמת שלפי שרבו ולא האמינו בה' היה לו להקדיש את ה' לעיני בני ישראל וליתן להם מים מכל סלע שהם רוצים.

נחל קדומים

מוחזק בענוה. וטבל במים התורה ונעשה איש טהור: יג (ה) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה'. הראשונים פירשו דע"י שהכה משה רבינו ע"ה את הסלע גרם שכחה בלומדי תורה ויש מחלקת ביניהם ונמשך בענין תנורו של עכנאי לחלוק על ה' ח"ו ולומר לא בשמים היא וז"ש המה מי מריבה שגרם המחלקת ועי"ז רבו לצד עילאה ואמרו לא בשמים היא עכ"ד ואני ההדיוט אוסיף נפך במ"ש בס' הקדוש קנה דהב"ק מבחינת תורה שבע"פ היה השכינה ואמרו לא בשמים היא תורה שבכתב ולא נסכים עד שיבא מבחינת שמים עש"ב והבאתיו בפ"ע פ' הזהב. וז"ש אשר רבו בני ישראל את ה'

חומת אנ"ך

בני' עוד מים שמן דבש לא. הרב המג"ן ז"ל: (יג) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה'. פירשו הראשונים דעל ידי הכאת הסלע גרם השכחה והיה מחלוקת וכמו שפירשו רבני אשכנז דרך הלצה מלה בסלע. משתוקא בתרין כלומר אם היה דיבור בסלע ולא הכאה וזהו מלה בסלע. אז היה משתיקא בתרין דלא היה שכחה ולא היה מחלוקת והיו לאחדים וז"ש משתוקא בתרין. ומזה נמשך בתנורו של עכנאי שאמרו לא בשמים היא וה"ו כמלא כב יכול שחלקו על ה' וז"ש המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' שאמרו לא בשמים היא זהת"ד לפ"ז יש לדייק מ"ש אשר רבו בני ישראל את ה' את שהוא כינוי לשכינה כמ"ש האר"י זצ"ל וחלקו כב יכול עם השכינה וזהו את ה' ודוק: (יד) וישלח משה. לרמוז שעשה משה לפנים משורת הדין סמוך ללא תביאו תלה השליחו' במשה ולא בישראל שלא אמר וישלח ישראל. כה אמר דיבור דרך כבוד אחיך ישראל. וכן אמר

מסורת הקריאה

במונח זרקא. ואפשר דצ"ל לית בטעם בספרא: (יג) רבו. הטעם מלעיל ברי"ש: (יד) וישלח משה. נמסר עליו חלוף בטעמא. קדמא (הוא דין וישלח משה מלאכים. וישלח באזלא (הוא קדמא) משה בדרגא מלאכים בתביר) תניין (לקמן כ"א כ"א) וישלח ישראל מלאכים. וישלח במהפך ישראל בפשטא מלאכים בזקף. וא' פסוק סימן. אז ישיר משה ובני ישראל. ונתגו הכא לסימן לומר. אז. ראשי תיבות אזלא

רמב"ן

מלך חצור ושאר המלכים הזכירם במספר לא בשמות ואמר הכתוב ויאמר אליו אדום כי נכנסו כל עמו עם אדוניהם במיאון הזה:

וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ
עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ׃ יז נַעְבְּרָה־נָּא
בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם
וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ
לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול עַד אֲשֶׁר־
נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃ יח וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא
תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ׃
יט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְסִלָּה
נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנַי
וְנָתַתִּי מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר בְּרַגְלַי
אֶעֱבֹרָה׃ כ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא
אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד
חֲזָקָה׃ כא וַיְמָאֵן ׀ אֱדוֹם נְתֹן אֶת־
יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל
מֵעָלָיו׃ פ חמישי שלישי כשהן מחוברין כב *וַיִּסְעוּ
מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־

רביעי (שני כשהן מחוברין)

ת״א ופס מימיך נשתה. עקרים מ״ד פ׳ כס: *יתיר ו

תרגום אונקלוס

וְאַפְּקְנָא מִמִּצְרָיִם. וְהָא אֲנַחְנָא בִּרְקָם. קַרְתָּא דִּבְסְטַר תְּחוּמָךְ: יז. נִעְבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ. לָא נִעְבַּר בַּחֲקַל וּבִכְרַם. וְלָא נִשְׁתֵּי מֵי גוּב. בְּאוֹרַח מַלְכָּא נֵיזִיל. לָא נִסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא. עַד דְּנִעְבַּר תְּחוּמָךְ: יח. וַאֲמַר לֵיהּ אֱדוֹמָאָה. לָא תִעְבַּר בִּתְחוּמִי. דִּלְמָא בִּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא אֶפּוֹק לְקַדָּמוּתָךְ: יט. וַאֲמַרוּ לֵיהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹרַח כְּבִישָׁא נִסַּק. וְאִם מַיָּךְ נִשְׁתֵּי אֲנָא וּבְעִירַי. וְאֶתֵּין דְּמֵיהוֹן. לְחוֹד לֵית פִּתְגָם בִּישׁ בְּרַגְלַי אֶעְבַּר: כ. וַאֲמַר לָא תִעְבַּר. וּנְפַק אֱדוֹמָאָה לְקַדָּמוּתֵיהּ. בְּחֵיל רַב וּבִיד תַּקִּיפָא: כא. וְסָרֵיב אֱדוֹמָאָה. לָא שְׁבַק יָת יִשְׂרָאֵל. לְמִעְבַּר בִּתְחוּמֵיהּ. וּסְטָא יִשְׂרָאֵל מִלְוָתֵיהּ: כב. וּנְטַלוּ מֵרְקָם. וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

תפסיר הרס״ג

מן מצר. והוד׳א נחן פי קרית׳ רקים. פי טרף תכ׳מך: (יז) נריד אן נגוז פי בלדך. וליסנא נמיל אלי׳ צ׳יעה ולא כרם. ולא נשרב מא צהריג. לכנא נסיר פי אלטריק אלגאדה. לא נמיל ימנה ולא יסרה. אלי אן נגוז תכ׳מך: (יח) קאל לה אלאחמרי. לא תגוז בי. כלא באלסיף אכ׳רג תלקאך: (יט) וקאלו לה בני אסראיל נצעד פי אלמחגה. ואן שרבנא לך מא נחן ומאשיתנא. דפענא ת׳מנה. וליס אמר אלא נגוז פקט: (כ) קאל לא תגוז כד׳אך. פכ׳רג אדום תלקאהם. בשעב עצ׳ים ויד שדידה: (כא) פלמא אבא אדום. אן יתרך אל אסראיל. אן יגוזו פי תכ׳מה. פמלו ענה: (כב) פרחלו מן רקים. וגאת גמאעתהם. אלי

נוה שלום

(יו) וישלח מלאך, ברסול, משה. (יז) דרך המלך, אלטריק אלגאדה (מעט׳ם אלטריק ווסטה). (יט) במסלה, אלמסלה,

נוה שלום

הדבר (מהרי״ב״ש): יז) דרך, תיבת דרך שופר ופסיק כ״ה בכל התיגאן

אבן עזרא

לכם מים ממנו: (יב) יען לא האמנתם בי. הוא הסוד שרמזתי שלא נקדש השם על ידם: (יג) ויקדש בם. במשה ואהרן כטעם בקרובי אקדש: (יד) מקדש. שם מקום עיר ואיננו קדש ברנע כי אותו הוא מדבר וכן הכתוב אומר יחיל ה׳ מדבר קדש: התלאה. פירשתיו: (טו) לנו מצרים ולאבותינו. שמתו והטעם שארך זמן רעתם: וישלח מלאך. כמשמעו וכן הכתוב אומר ומלאך פניו הושיעם ורבים פירשוהו על משה כי מצאו ויאמר חגי מלאך ה׳ ואין זאת דעתי: (יז) בשדה ובכרם. שלא ישחיתו ואפי׳ מי הבארת שלכם לא נשתה: דרך המלך נלך. אם הדרך שהמלך הולך בה או פירושו הדרך שיצוה המלך שהוא מלך אדום נלך: (יט) במסלה נעלה. מה יזיקכם שנעלה במסלה ואם הוצרכנו למים תמכרום לנו וזה טעם מכרם כמו דמיהם: וטעם בני ישראל. כל העדה בעבור שיצא אדום להלחם בם הגיד הכתוב שלא נפקד איש מבני ישראל בבואם מעיר אדום אל

אבי עזר

כי סביביו נשערה ונקל יפרדו מעט מדביקות הגדולה מנקוס נקוות ה׳ בכעס כטעם הנה נגע זה על שפתיך בישעיה וכדוויה ועיין בעקידה פ׳ פינחס האריך לפרש בפסוק לא באש ה׳ רק בקול דממה דקה במתון וכו׳. והנן כאשר אמר אל תפן אל מנחתם לא סר דביקתו הגדולה כי הצדיקים אינם מקפידין על כבודן אבל

בעל הטורים

(טז) וילאכו. חסר י׳ ע״י י׳ מכות הוליאנו משם: (יז) נעברה נא בארלך. ובסימון אמר אעברה נא, אלא אמר זכור מה שאמר עשו אעשה ונלכה ולכך אמר אחיך ישראל: (יח) פן בחרב אלא לקראתך. והיינו דכתיב אני שלום וכי אדבר המה למלחמה: (יט) מכרם. ב׳, ופס מימיך נשתה ונתתי מכרם. ואידך ביום מכרם ציד, על מכרם בכסף לדיק. בשביל שמכרו בכסף לדיק ולדו את אכיסם

רשב״ם

ואע״פ שלא דברו אל הסלע: (יז) לא נשתה מי באר. שלכם כי המים היו יקרים לאומות באותה הארץ: דרך המלך, *במסלה מסלת עוברי דרכים, המיוחדת

רש״י

(יז) נעברה נא בארצך. אין לך לעורר על הירושה ל של ארץ ישראל כשם שלא פרעת החוב, עשה לנו עזר ומעט לעבור דרך ארצך: לא נשתה מי באר. (במדרש רבה) מי בורות היה צ״ל, אלא כך אמר משה אע״פ שיש בידינו מן לאכול מ ובאר לשתות לא נשתה ממנו אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם. מכאן לאכסנאי שאע״פ שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני כדי להנות את אושפיזו: דרך המלך נלך וגו׳. אנו הוסמים את בהמתנו ולא יטו ב לכאן ולכאן לאכול: (יח) פן בחרב אצא לקראתך. אתם מתגאים בקול שהורישכם אביכם ואמרתם ונלעק אל ה׳ וישמע קולנו ואני אלא עליכם במה ם שהורישני אבי (בראשית כז) ועל חרבך תחיה: (יט) רק אין דבר. אין שום דבר מזיקך: (כ) וביד חזקה. בהבטחת ע זקנו

שפתי חכמים

ל רלונו לתרץ מה לריך משה להזכיר למלך אדום ענין יל״מ וגם כל הענין דכתיב לפניו: מ הא דנקט רש״י מן לאכול ולא כתיב בקרא אלא מים אלא דהוקשה לרש״י דאי לא אמר למלך אדום על ענין אכילה מה הנאה הוא להם בזה שיקנו מהם מים דהנאה מועטת היא אלא אף על האכילה אמר משה ליקח מהם, והא דנקט הקרא דוקא מים רבותא נקט אף מים רולין ליקח מהם אף שאין דרך לקנות מים כמו שהיה מקונן ירמיה מימינו בכסף שתינו, מסלא״י: נ (גח״י) דק״ל הא כבר אמרו לא נעבור בשדה ובכרם אלא ודאי דלעיל קאי אהעברה ברגלים וכאן קאי אהטייה לאכול: ס דאם ל״כ בחרב ל״ל הל״ל פן אלא לקראתך למלחמה: ע דאל״כ ביד חזקה ל״ל כל עם כבד יש לו יד חזקה:

מרפא לשון

על נהרתם על יאריהם ועל אגמיהם. כא) נתן את ישראל, לא שבק. כ״ה בכל סת״י וכ״כ היא״ר ודלא כנ״א למשבק ומפני הפסק הטעם במלת אדום הוצרך לומר לא שבק, ודכוותיה ולא ישאו עון ומתו.

מסורת הקריאה

זקף. ישיר כלומר הוא השירה והנגינה הכא משה מתחיל ובני ישראל מסיים זקף: מבין חידות: (יז) בשדה. נמסר ה׳ רפין. ר״ל הבי״ת בשוא הנקרא רפה. ושארא הבי״ת בפתח והשי״ן בדגש. וסי׳ א׳ דין. ב׳ אעברה בארצך (לקמן כ״א כ״ב) ג׳ הוי מגיעי בית בבית (ישעיה ה׳ ח׳) ד׳ ותאמר נעמי אל רות (רות ב׳ כ״ב) ה׳ ויאמר בעז אל רות (שם ב׳ ח׳): (כ) בעם. נמסר עליו ב׳. ר״ל ב׳ כתיב העי״ן בפתח. וסי׳ א׳ דין. ב׳ בעם עצום (תהלים ל״ה י״ח): (כא) נתן. נמסר עליו לית וא׳ נתן זרע. ר״ל לית עוד בחולם. וא׳ בקמץ נתן

חומת אנ״ך

בדבר הזה בכבוד תדברון אל עשו כה אמר. אתה ידעת שנהגלו אלופי אדום. לא תעבור בי עלי עיני אתה דש. ונתתי מכרם אפי׳ ירנה נסך המכה. הרב

רמב״ן

(יט) במסלה נעלה. הנה מתחלה היו אומרין לבא בערים רק ישתמרו שלא יכנסו בשדה ובכרם כדרך מחנות עם רב ששוללים את הגרנות ונכנסים בכרמים אבל ילכו בדרך המלך שהיא דרך הרבים לא דרך היחיד והיו אומרים שלא ישתו כלל המים אשר להם בבארות לצרכם אחרי כן שלחו להם שלא יקרבו לערים כלל אבל ילכו במסלה העולה לארץ כנען שהיא סלולה וכבושה לכל ואם ישתו מימי הנהרות בדרכים הם והבהמות בעברם בנהר

העדה הר ההר: כג ויאמר יהוה אל־משה ואל־אהרן בהר ההר על־גבול ארץ־אדום לאמר: כד יאסף אהרן אל־עמיו כי לא יבא אל־הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר־מריתם את־פי למי מריבה: כה קח את־אהרן ואת־אלעזר בנו והעל אתם הר ההר: כו והפשט את־אהרן את־בגדיו והלבשתם את־אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם: כז ויעש משה כאשר צוה יהוה

תרגום אונקלוס

כָּל כְּנִשְׁתָּא לְהוֹר טוּרָא: כג. וַאֲמַר יְיָ. לְמשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּהוֹר טוּרָא. עַל תְּחוּם אַרְעָא דֶאֱדוֹם לְמֵימַר: כד. יִתְכְּנֵישׁ אַהֲרֹן לְעַמֵּיהּ. אֲרֵי לָא יֵיעוֹל לְאַרְעָא. דִּיהַבִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל דְּסָרֵיבְתּוּן עַל מֵימְרִי לְמֵי מַצּוּתָא: כה. דְּבַר יָת אַהֲרֹן. וְיָת אֶלְעָזָר בְּרֵיהּ. וְאַסֵּיק יָתְהוֹן לְהוֹר טוּרָא: כו. וְתַשְׁלַח יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי. וְתַלְבֵּישִׁנּוּן יָת אֶלְעָזָר בְּרֵיהּ. וְאַהֲרֹן יִתְכְּנֵישׁ וִימוּת תַּמָּן: כז. וַעֲבַד משֶׁה. כְּמָא דְּפַקֵּיד

תפסיר הרס"ג

גבל הור: (כג) פקאל אללה. למוסי והרון פי גבל הור. ענד תכ'ם בלד אדום קאילא: (כד) ינצ'ם הרון אלי קומה. פאנה לא ידכ'ל אלבלד. אלד'י אעטיתה לבני אסראיל. כמא קלת חין כ'אלפתמא אמרי פי מא אלכ'צומה: (כה) כ'ד' הרון. ואלעזר אבנה. ואצעדהמא אלי גבל הור: (כו) ואסלך' הרון ת'יאבה. ואלבסהא אלעזר אבנה. והרון ינצ'ם וימות הנאך: (כז) פצנע מוסי. כמא אמרה

נוה שלום

כמו אלגאדה. (כד) על אשר מריתם, כמא קלת, כאשר אמרתי לכן לא תביאו וכו' בעת שמריתם את פי וכו',

חלק הדקדוק

המדוקדקות היפך הדפוסים: כה) והעל,

אבן עזרא

הר ההר: (כד) יאסף אהרן. כמו ומות בהר שיתקן עצמו למות ויעלה אל ההר: מריתם. פירשתיו: למי מריבה. כמו במי מריבה שם המקום או בעבור מי מריבה: (כו) והפשט והלבשתם. יוצאים לשנים פעולים: וטעם ואהרן יאסף. כי בעת שתפשוט בגדיו מיד ימות: ויאסף אהרן אל עמיו. פירשתיו:

אבי עזר

הקפיד על תלונתם על ה' באין נוים להם אז גבר חמתו והדברים עמוקים ורחבים. ידיע להוי לך אתה הקורא כי תמצא כמה פעמים בדברי הרב כאשר ידבק הכל בכל יחדש בכל אותות ומופתים קח בנבך ובאזניך שמע בעינינו מלך בשר ודם כאשר יצוה לעמו לעשות כך וכך ובא משנה למלך אשר תחתיו כמה וכמה שרים ומשרתים ומצוה לעם לשנות קצת מדרכם אשר שמעו מפי המלך הלא ישמעו אל המשנה כי יודעים כל הפרטים שדבר המשנה רצוים מאד בעיני המלך וכי כל מעשיו לכונת המלך ואין לעם עונש אם משנים דת מלכם. אולם אם אינם שומעים לדברי המשנה אז יענשו כי כולם יודעים כי המלך הפקיד את המשנה על כל רב ביתו. כן נבראו כל הטבעים ומעומדים על התורה ותעודה כאמור אם לא בריתי וגו' ומקיימי התורה המה כללו יפיה להעמיד הארץ וכל הטבעים על תילם וכאשר ידבק האדם בשפע הרוחני ברוב דבקותו נחשב לכללי כמו משנה המלך וכל שרים ועבדים כפופי תחתיו ואף אם הקב"ה צוה ותהי השמש והירח לשבות בלכתם צוה יהושע להם לשנות את תפקידם למען יקדישו את קדש ישראל וגם הטבעים סרו למשמעתו כי יראו לנפשם לשנות את מפקד משנה המלך. פן יבולע הדבר למלך לא כן הדבר אם האדם ירחק חוק לרחק מקדושה ויראה שב פרטי ואינם שומעים אליו משרתי המלך לשנות מדת המלך. עד הנה עוררתיך בדברי גשמי ואם בעל נפש אתה תוכל לצייר בשכלך לאט לא להבין דברי הרב ועתה תבין דברי הרב בפ' וארא בד"ה ועתה אגלה לך

בעל הטורים

ביום מכרם כפיהם ואמרו לו חיה רעה אכלתהו, על כן ונתתי מכרם והולכו לשתות מימיהם בכסף: (כה) והעל. ב' במס', עמ"ש בפ' ואלה: (כו) והלבשתם. ב' במס', והלבשתם אתם אלעזר, והלבשתם אתם כתנות. דאיכא מאן דאמר כ"ג בן כ"ג

רש"י

(שם) והידים ידי עשו: (כב) כל העדה. כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ פ שלא הי' בהן אחד מאותן שנגזרה גזרה עליהם שכבר כלו מתו מדבר ואלו מאותן שכתוב בהן (דברים ד) חיים כלכם היום: הר ההר. הר ע"ג הר כתפוח קטן ע"ג תפוח גדול, ואע"פ שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההרים שלשה נשארו בהן, הר סיני לתורה, והר נבו לקבורת משה, והר ההר לקבורת אהרן: (כג) על גבול ארץ אדום. מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה, וכן הנביא אומר ליהושפט (ד"ה ב כ) בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך: (כה) קח את אהרן. בדברי נחומים, אמור לו אשריך שתראה כתרך נתון לבנך מה שאין אני זכאי לכך: (כו) את בגדיו. את בגדי כהונה גדולה צ הלבישהו ק והפשיטם מעליו לתתם על בנו בפניו. אמר לו הכנס למערה ר ונכנס, ראה מטה מוצעת ונר דלוק אמר לו עלה למטה ועלה, פשוט ידיך ופשט, קמוץ פיך וקמץ, עצום עיניך ועצם. מיד חמד משה לאותה מיתה, וזהו שנאמר לו (דברים לב) כאשר מת אהרן אחיך מיתה שנתאוית לה: (כז) ויעש משה. ש (במדרש רבה) אע"פ שהדבר קשה

שפתי חכמים

פ וא"ת ולמה לא מפרש כל' זה שפי' לעיל על כל העדה ומה צריך לנקוט כלם שלמים ליכנס לארץ וגם זה לא צריך לפרש ואלו מאותן כו', וי"ל שאל תקשה למה צריך לכתוב כל העדה וללמדך שכל העדה כלם עומדים לחיים שכבר מתו מתי מדבר והא לעיל כתיב כל העדה. ומפרש לומר לך אף בשעה שהיו נכנסין לארץ שהיה זמן מרובה לאחר מיתת אנשי דור המדבר היו כלם שלמים כו': צ לצוותו לארץ דאי בגדיו של חולין מה טעם לוה הקב"ה להלביש את אלעזר לפניו בבגדיו. והרא"ם תירץ ע"כ פירושו בגדי כהונה, דאל"כ איך יהיה אות על זכיותו בכהונה גדולה אפשר דבכלל דבריו דברי: ק אע"פ שאין כתיב כאן שכך לוה השם שאין כתיב אלא והפשט את אהרן וגו' דאל"כ שמשה הלביש את אהרן תחלה ואיך ילבש אהרן בגדי כהונה שלא בשעת עבודה והלא היוצא מהר הבית בבגדי כהונה סופג ארבעים אלא ע"כ צ"ל דמשה הלבישו ע"פ הדבור כדי שיפשיטן וילבישן את אלעזר בפני אהרן להראות שבנו זוכה לכה"ג תחתיו: ר משום דק"ל ולמה לא הפשיט אהרן את בגדיו וילבישם אלעזר את עצמו כי זה נראה כהוא גנאי למשה שיהא מערת להם, ומתרץ אמר לו כו' וכי לא סגי בלא דיבורו של משה אלא להורות מדות גמילות חסדים של מתים שהרי משה בעצמו היה מתעסק בכל עסקי מיתת אהרן: ש דאל"כ ויעש משה ל"ל וכי סלקא על דעתך שעבר על צואותו של מקום. כתב הרא"ם ולא ידעתי למה לא דרשו על מ"ש בפ' קרח ויעש משה כאשר צוה ה' אותו כן עשה ואפשר שלא דרשו בו משום שיש לומר שעשה זה בשמחה משום שזכתו שלא יבואו בני ישראל לחלוק עוד על שררת שבט לוי ומפני שאהבת

ענין אסיפת אהרן

(כג — כד) ויאמר ה' אל משה וגו' יאסף אהרן וגו'. למה נלכך אהרן למות על גבול ארץ אדום, משום דטענת עשו היה שכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים כי לקח לו הבכורה והגדולה לעצמו ועשו היה גדול ממנו בלידה והי' שייך לו הבכורה והברכה, וא"כ היו כגזולים ביד יעקב, ועכשיו שבאו לבקש ממלך אדום שיתן להם רשות לילך דרך ארצו לארץ כנען, הלא יעורכו בזה ממה שמלך אדום, כי יזכור כי לא בצדק יירשו ארץ כנען, כי גם לו חלק בארץ, מחמת כי יעקב רמה את עשו, והשר של מלך אדום יקטרג עליהם למעלה, ע"כ מת שם אהרן, וכאשר השר של אדום יראה מערת אהרן ישקוט מקטרוגו, כי הלא אהרן היה גדול ממשה בשנים, מ"מ מחל למשה כל הגדולה בשמחה כדכתיב וראך ושמח בלבו, מחמת כי אהרן הבין כי הגדולה לא שייך למי שגדול בשנים רק למי שמעלתו גדלה, וידוע כי מעלת יעקב גדלה ממעלת עשו, א"כ כל הגדולה שייך ליעקב, ואין לו מה לערער על יעקב [ועל ענין כזה נקבר משה רבינו ע"ה מול בית פעור כדברי חז"ל]: (כו) והפשט אהרן את בגדיו וגו'. כאן הורה לנו התורה עולם גדולתו ומעלתו של אהרן כי נקבר ע"י ה', כי אמרו חז"ל משה שמש בכהונה גדולה וא"כ אסור לטמא לו, ואילו לבש אלעזר שמונה בגדים אחר מיתתו של אביו, היה הוא מתעסק עמו קודם שלבישם כי כהן הדיוט מטמא לאביו, אבל אלעזר לבש בגדי כהן גדול בחיי אביו ונתכהן בכהן גדול ע"פ צווי ה' וא"כ אסור לו לטמא לאביו ומי היה קוברו כיון שלא היו עמו רק משה ואלעזר, וע"כ הקב"ה בעצמו התעסק עמו, וזכאה מולקיה דאהרן קדישא והעיד לנו התורה על זאת בפירוש שנקבר בהתעסקות ה' בעצמו:

מסורת הקריאה

זרע (בראשית ל"ח ט'). ועין בראשית שם מש"כ שם: (כג) ויאמר ה'. נמסר עליו ו' בטעם דרגא תביר. וכן נמסר במס"ג ויאמר ה' אל משה ואל אהרן ו' בטעם דרגא תביר וסי' בסדר וארא. (ז' ח'). אבל שם לא נמסר רק ו'. ולא נזכר בטעם דרגא תביר. כי המסרה קאי על המלות דסמיכי ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. והמה ו' פעמים בתורה. אבל בטעם לא שוים הם. ולכן בודאי הוא טעות. ואם נמסר על הטעם צ"ל ה' בטעם דרגא תביר ריש פסוק. וסי' א' דין. בקום (יהושע ז' י') ג' אלי (ירמיה א' י"ב) ד' אל השטן (איוב א' ז') ה' חבירו שם ב' ו', ועוד נמצא ד' בטעם דרגא תביר באמצע פסוק: (כה) והעל. נמסר עליו ב' מלעיל. א' דין, ב' הצפרדעים (שמות ח' א'):

רמב"ן

יתנו דמיהם שנהנו מהם על כן אמר רק אין דבר שאין בזה הפסד שום דבר. ואחרים פירשו לא נשתה מי הבאר אם לא בדמים ואיננו נכון כי למה יחזור לשלוח לו מה שלא רצה בתחלה. ומדרשו לא נשתה מי באר שלנו ונקח מכם כמו שכתב רש"י ואמרו ישראל לאדום עד אשר נעבור גבולך ולא הזכירו לא את הארץ אשר ה' אלהינו נותן לנו שלא יקנאו בהם על הארץ לאמר כי להם היתה לולי שלקח בכורתו וברכתו במרמה אבל לסיחון הזכירו עד אשר אעבור את הירדן אל הארץ אשר ה' אלהינו נותן לנו כמו שהזכיר משה במשנה תורה:

(כח) וילבש אותם את אלעזר הכהן בנו. וכי האיך יכול להלביש את הבגדים כסדרן לאלעזר אבל כבוד גדול חלק לו המקום לאהרן במיתתו יותר מחייו שנלבשו בגדי שכינה תחלה למטה וחזר משה והפשיט את אהרן הבגדים כסדרן והלביש אלעזר כסדרן כך שנוי בת"כ:

וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה׃
כח וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר׃
כט וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ס
כא א וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ ׀ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי׃

תרגום אונקלוס

יְיָ . וּסְלִיקוּ לְהוֹר טוּרָא . לְעֵינֵי כָּל כְּנִשְׁתָּא : כח. וְאַשְׁלַח מֹשֶׁה יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי . וְאַלְבֵּישׁ יָתְהוֹן יָת אֶלְעָזָר בְּרֵיהּ . וּמִית אַהֲרֹן . תַּמָּן בְּרֵישׁ טוּרָא . וּנְחַת מֹשֶׁה . וְאֶלְעָזָר מִן טוּרָא : כט. וַחֲזוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא . אֲרֵי מִית אַהֲרֹן . וּבְכוֹ יָת אַהֲרֹן תְּלָתִין יוֹמִין . כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל : א. וּשְׁמַע . כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַּעֲרָד יָתֵיב דָּרוֹמָא . אֲרֵי אֲתָא יִשְׂרָאֵל . אוֹרַח מְאַלְלַיָּא . וַאֲגִיחַ קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל . וּשְׁבָא מִנְּהוֹן

ת"א ויראו כל העדה כי גוע אהרן. ר"ה ג תענית ט ס' הזוהר פ' אמור: וישמע הכנעני. ר"ה ג תענית ט ספר הזוהר פ' אמור ופ' וילך: וישב ממנו. גיטין לח:

בעל הטורים

שמן משיחה כשם דוהלבשתם כתנות דשתם היתה במשיחה אף והלבשתם דהכא היה במשיחה: (כח) וימת אהרן שם. בגימ' מלמד כי מת בנשיקה: (כט) ויבכו. בגימטריא בעננים:

רשב"ם

לכל העולם: (א) יושב הנגב דרך האתרים.*התרת מרגלים בכתוב שם עלו זה בנגב, ועמלק יושב בנגב וכנענים אצלם. כי העמלקי והכנעני שם לפניכם:

רש"י

לו לא עכב: (כט) ויראו כל העדה וגו'. (שם) כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד אמרו היכן הוא אהרן, אמר להם מת, אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות. מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה, ראו והאמינו: כל בית ישראל. האנשים והנשים א לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו: כי גוע. אומר אני שהמתרגם דהא מית טועה הוא אא"כ מתרגם ויראו ואתחזיאו שלא אמרו רז"ל כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד וכדא"ר אבהו (ר"ה ג) דא"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא ויראו ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי שהוא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו למה ויראו לפי שהרי מת אהרן, אבל על תרגום וחזו כל כנשתא אין לשון דהא נופל אלא לשון אשר שהוא מגזרת שמוש אי שמלינו אם משמש בלשון אשר כמו (איוב כא) ואם מדוע לא תקצר רוחי והרבה מפורשים מזה הלשון (שם יד) אם חרוצים ימיו: (א) וישמע הכנעני. שמע שמת אהרן ב ונסתלקו ענני כבוד וכו' כדאי' בר"ה (דף ג) ועמלק מעולם רצועה מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורעניות: יושב הנגב. זה עמלק ג שנא' (במדבר יג) עמלק יושב בארץ הנגב, ושנה את לשונו לדבר בל' כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנא' אם נתן תתן את העם הזה בידי: דרך האתרים. דרך הנגב שהלכו בה המרגלים שנא' (שם ז) ויעלו בנגב, ד"א דרך האתרים דרך התייר הגדול ד הנוסע לפניהם שנאמר (שם י) דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: וישב ממנו

שפתי חכמים

שרוית שכתו מעורכת בעשיים מלוס זו אף שעשה נ"כ מלות סש"י לא רלו לדרוש בו כלום, ודו"ק נ"ל: ת רלונו לתרן והרי לא ראו מיתה של אהרן רק משה ואלעזר והל"ל וישמעו והלא מפי משה ואלעזר שמעו ומפרש כשראו כו' והראוהו מלאכי השרת וזהו שכ' ויראו כל העדה: א ר"ל למה כתיב במיתת מרע"ה ויבכו בני ישראל והכא גבי אהרן כל בני ישראל, ומפרש דכאן אף הנשים בכו ולמה לפי שהיה כו': ב וא"ת מנליה לרש"י דלמא כפשוטו כדכתיב אחריו כי בא ישראל וגו'. וי"ל דקשה לרש"י ל"ל וישמע דלא הל"ל אלא ויבא ישראל דרך האתרים ויבא הכנעני וילחם וגו' כמו ויבא עמלק וילחם בישראל וכמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה וילחם בישראל וכן גבי עוג ויצא לקראת ישראל וגו' למלחמה אדרעי אלא שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד. ועי"ל דהוכחתו מדכתיב בפ' ואלה מסעי וישמע הכנעני וגו' אחר מיתת אהרן והתם ע"כ לא שמע אלא שמת אהרן ונסתלק' השכינה מישראל והתם פרש"י כאן למדך כו' לפין מכאן למדך משמע שפי' דלאייתו מתם, ושם אפרש בס"ד. והרא"ם פי' מדכתיב ויראו כל העדה וגו' ואמר ר' אבהו קרי ויראו בליר"י תחת היו"ד וכדרים לקים דאמר האי כי נתינת טעם לדבר שלפניו הוא נתגלו העדה לפי שגוע אהרן: ג ומפרש אל תקשי א"כ סתרי קראי אהדדי דכתיב וישמע הכנעני ואחר כך כתיב יושב הנגב היינו עמלק ל"פ שינה כו': ד פי' והוא הארון כלומר כיון שראו שנסתלקו ענני כבוד ולא היה להם כ"א ארון הקודש שנוסע לפניהם מ"ה בא להלחם מה שלא עשה קודם לכן הרא"ם. והולכך לטעם של ד"א כי לטעם הראשון קשה למה כתיב דרך האתרים וכי המרגלים כבשו אותו דרך והלא דרך כבישה היא לכל עוברים ושבים לכן פי' ד"א וכו' וכמו שפי' הרא"ם כי בסבת שלא הלך לפניהם אלא הארון ונסתלקו ענני כבוד בא להלחם ולטעם של ד"א קשה ולמה כתיב האתרים לשון רבים כיון דלא קאי אלא על הארון הקודש

תפסיר הרס"ג

אללה. וצעדא אלי גבל הור. בחצ'רה' אלגמאעה: (כח) וסלך' מוסי ת'יאב הרון. ואלבסהא אלעזר אבנה. ומאת הרון. הנאך פי ראס אלגבל. ונזל מוסי. ואלעזר מן אלגבל: (כט) פלמא ראת אלגמאעה. אן הרון קד מאת. בכא עליה ת'לאת'ין יומא. גמיע אל אסראיל: (א) ת'ם סמע אלכנאעני מלך ערד אלמקים פי אלדארום. באן בני אסראיל קד גאו. טריק אלאתרים.

נוה שלום

כלומר שכבר קדמה גזירה זו. (א) האתרים, אלאתרים, שם מקום והאלף

חלק הדקדוק

מלעיל. מהרי"ב: א) וישב ממנו, בדפוסים יש כאן פסיק וכ"ה בפסיקתא וברוב התיגאן אינו. ומהרי"ב כתב וישב בפסיק, וא"כ אינו נקשר עם ממנו שאם היה נקשר לא היה בו פסיק אלא נקרא בעצמו בשני השואים נחים כמו שהם בכל מלות ההפסק נחים, עכ"ל. וזוהי שטת הראב"ע:

אבן עזרא

(כט) ויראו כל העדה. כאשר ראו זה המאורע שאירע בכו שלשים יום: ומלת גויעה. פירשתיו: (א) וישמע הכנעני מלך ערד. אמרו הקדמונים שהוא סיחון ונקרא הכנעני כי כל אמורי כנעני ורבים אמרו כי זאת הפרשה יהושע כתבה והראיה מלך ערד אחד ומצאו שבני יהודה קראו שם המקום חרמה ולא אמרו כלום כי אותו המקום יקרא בתחלה צפת וזה מלך ערד והאמת שני מקומות ורבים במקרא כמו הם ומלך ערד על פשוטו הוא מעבר לירדן מזרחה ונסמכה זאת הפרשה למות אהרן כי הכתוב ספר מה שאירע בהר ההר קודם נסעם משם והעד וישמע הכנעני מלך ערד ואחריו ויסעו מהר ההר ואם תבקש מה שמע הנה מפורש: כי בא ישראל דרך האתרים. האתרים י"א כי האל"ף נוסף והטעם התרים את הארץ יכן אל"ף

רבינו בחיי

(א) וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב. הוא עמלק שנאמר (במדבר יג) עמלק יושב בארץ הנגב ושנה לשונו לדבר בלשון כנען שאם יתפללו ישראל לשם יתברך שיתן בידם הכנעניים לא יהא הוא בכללם והנה

נחל קדומים

דבחינת את היא מלכותא קדישא ודוק הטב: א (ו) וישמע הכנעני מלך ערד וגו'. פירש רבינו מהרד"ו ז"ל בס' דרשותיו כ"י רמז פסוקים אלו בשני אופנים. מלך ער"ד גימטריא הרע הוא יצה"ר הוא מ"ה יושב הנגב אצל הבטל מהתורה שהוא נגוב ממי התורה. כי בא ישראל דרך האתרים כמו המרגלים שלומדים שלא לשמה במרמה. וילחם בישראל וישב ממנו שבי הרמ"ח אברים שכבר היו שבוים בעודו קטן קודם שבא היצה"ט ובראותם שנשבו ביד יצה"ר חוזרים בתשובה ונודרים אם נתן תתן את העם הזה בידי היצה"ר וכל גונדא דיליה והחרמתי את עריהם הם אברי הגוף שהיו משכן ליצה"ר אקדיש חרם קדש שיהיו משועבדים לשמים וישמע ה' בקול ישראל ויתן הכנעני הוא היצה"ר ויחרם הקדיש כל האברים ואף היצה"ר ע"ד בכל לבבך. עוד נראה שמדבר בעת שכיבת האדם בלילה שמוסר נפשו בפקדון לה' ומתפלל ושמור צאתנו ובואנו והכונה שהנשמה הולכת באויר הרקיע ושם סט"א דמות כלבים וז"ס משמרה שניה כלבים צועקים וחופסים הנשמה כי המזיקים שוכנים באויר הרקיע ובאויר כמה דרכים דרכי חשך ואם הנשמה צדקה ועסקה בתורה התורה מאירה ללכת בדרכי חשך ותראה הדרך הישר הנקרא אורך חיים אשר בו תעלה לאדוניה להשתעשע ואם לאו נשארת בדרכי חשך ודומה אל המרגלים הבאים דרך עקלתון כי אינם בקיאים בדרכי הארץ ובאים הכלבים ומגידים אל המזיקים הנקראים אריות וטורפין הנשמות וז"ש מיד כלב יחידתי הושיעני מפי אריה וז"ש וישמע הכנעני סט"א מלך ערד גמטריא רעה שהיא גהנם יושב הנגב מדורו בגהנם הנקרא נגב כי ת"ח אין אור של גהנם שולטת בהם ושמע כי הנשמה הנקראת ישראל אינה בקיאה לעלות בארח חיים ארח ישר אבל באה דרך המרגלים האתרים שאינם בקיאים בדרכים והולכת בדרכי חשך וזה על ידי שלא עסק בתורה כי אם היה עוסק בתורה היתה מאירה לאור באור החיים וזה שמעה מן הכלבים. וילחם בישראל וישב ממנו שבי התורה והמצות

מסורת הקריאה

(א) וישמע. בגרשיים. עין פ' יתרו י"ח א': (ד) לסבב, הבי"ת רפי,

מרפא לשון

ולא ימותון. כט) ויראו כל העדה, וחזו. ול"ג ואתחזיאו שהוא עפ"י

ב וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם׃ ג וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה׃ פ (חמישי) ד וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבֹב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ׃

תרגום אונקלוס

שְׁבְיָא: ב. וְקַיֵּים יִשְׂרָאֵל קְיָם קֳדָם יְיָ וַאֲמַר. אִם מִמְסַר תִּמְסַר. יָת עַמָּא הָדֵין בִּידִי. וְאֶגְמַר יָת קִרְוֵיהוֹן: ג. וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל. וּמְסַר יָת כְּנַעֲנָאָה. וְגַמַּר יָתְהוֹן וְיָת קִרְוֵיהוֹן. וּקְרָא שְׁמֵיהּ דְּאַתְרָא חָרְמָה: ד. וּנְטַלוּ. מֵהוֹר טוּרָא אוֹרַח יַמָּא דְסוּף. לְאַקָּפָא יָת אַרְעָא דֶּאֱדוֹם. וַעֲקַת נַפְשָׁא דְּעַמָּא בְּאוֹרְחָא: ה. וְאִתְרַעַם

תפסיר הרס"ג

פחארבהם. וסבא מנהם סביא: (ב) פנד'ר אל אסראיל נד'רא. ללה קאילין. אן אסלמת הולאי אלקום פי ידי. געלת קראהם צואפי: (ג) פסמע אללה דעא אל אסראיל. יאסלם פי אידיהם אלכנאעני. פגעלוה וקראה צואפי. וסמא ד'אלך אלמוצ'ע חרמה: (ד) ת'ם רחלו מן גבל הור טריק בחר אלקלזם. ליסתדירו בלד אדום. פצ'גרת

נוה שלום

שרש בתיבה שלא כת"א. (ב) והחרמתי, געלת קראהם צואפי, חרם לה'. (ד) ותקצר, פצ'גרת, קצה נפשם וכת"א.

חלק הדקדוק

ד) לסבב, במחזורא רבא רפה ולטבריא

אבן עזרא

אזרועך: (ד) לסבב את ארץ אדום.

רבינו בחיי

ישראל נשמרו מזה שהתפללו סתם אם נתון תתן את העם הזה ולא אמרו הכנעניים: דרך האתרים. ע"ד הפשט המרגלים, ורוצה לומר כי כאשר באו המרגלים ועלו בנגב הרגישו בהם יושבי הארץ ושמע בהם הכנעני הזה שהיה יושב הנגב ובא בדרך שהלכו הם עד שהגיעו למחנה ישראל, והוא דעת המתרגם. וע"ד המדרש דרך האתרים דרך התייר הגדול הוא ארון ברית ה' הנוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה. וי"א שהוא סיחון מלך האמורי ונקרא כנעני כי כל אמורי כנעני. ודרשו רז"ל מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וזהו שכתוב ויראו כל העדה כי גוע אהרן א"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא ויראו שעד עכשיו לא היו נראין לאומות שהיו מכוסים בענני כבוד. וכן במד' תנחומא כיון שמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ונראו כאשה שראשה פרוע: (ד) ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבוב את ארץ אדום. לפי שלא נתנם לעבור בארצו וחזרו לאחריהם שבעה מסעות כמו שהזכירו רז"ל ממה שכתוב ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן וכי במוסרה מת והלא בהר ההר מת אלא שחזרו והספידוהו שם:

רשב"ם

האתרים. כמו אפרות אתמול אזורע הרבה אלפי"ן באין לשמוש בראש התיבה: (ב) והחרמתי. המשלטלין

בעל הטורים

(ד) ותקצר נפש העם. מלמד שראו כל הצרות שיבאו עליהם בגלות אדום ועד אן ימשך הגלות: ותקצר ד' במס', ותקצר נפש העם, ותקצר נפשו בעמל ישראל, ותקצר נפשו למות, ותקצר נפשי בהם. כיון שבאו לגבול אדום ותקצר נפש העם וידברו בה' ובמשה וקצרה נפשו בעמל ישראל שחטאו ותקצר נפשו למות שמת אהרן בגבול אדום וכן ותקצר נפשי בהם דכיצא דקרא ואכחיד ג' הרועים בירח אחד שדרשו אותו על אהרן ומרים ומשה שמתו

שפתי חכמים

ל"פ גם טעם לאשון: ה הוצרכו רז"ל לפרש כן משום דס"ל אין ישראל עכולאים אלא בעת קלקולם לפני הש"י וכאן לא מלאו שום קלקול לכן אמר שהשבי ששבו הם אינו אלא השבי ששבו ישראל. מהם ואין לומר מכליה אחת דלמא שתים י"ל דמג' שבי משמע שאינה אלא אחת. וא"ת מנ"ל לרש"י דשפחה היה, וי"ל דמג' שבי משמע שפחה כדכתיב בפ' בא מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה וגו' כך כתיב בהתחלה ובסוף כשלקה כתיב עד בכור השבי ע"כ לריך לפרש דשבי הייגו בכור השפחה אף שבי דכתיב הכא מיירי בשפחה, דאל"כ וישב ממנו אנשים או נשים או טף מיבעי ליה: ו דאי כמשמעו מה נדר להחריב עריהם דהא סתם נדר לה' נאמר על הקדש אלא אקדיש כו' ולשון חרם הוא, ומפרש עוד לפירוש זה דויחרם היינו חרם גבוה היאך שייך לומר על בני אדם חרם כדכתיב אתהם ואת עריהם ומפרש כשהאי על בני אדם משמע לשון הריגה ושהאי על עריהם משמע חרם גבוה: ז ר"ל מה דכתיב ויסעו מהר ההר דרך ים סוף וגו' הא קודם שבאו להר ההר היו סובבין ארץ אדום כדכתיב לעיל וימאן אדום וגו' כמלא שבהר חזרו לאחוריהם ולמה אמר אין שעכשיו חזרו לאחוריהם ומפרש כיון שמת כו': ח וא"ת למה הספידוהו במוסרה, וי"ל בפ' פנחס ובפ' עקב מפרש רש"י למה הספידוהו במוסרה וזה תוכן דבריו לפי שכאשר חזרו למוסרה היו רודפין בני לוי אחריהם עד מוסרה והרגו כמה משפחות כדפרש"י בפ' פנחס והספידו אז על אהרן משום דממחמת שמת אהרן נסתלקו ענני כבוד מעליהם לכן שמעו ובאו הכנענים עליהם למלחמה ומ"ם חזרו לאחוריהם למוסרה ומחמת שחזרו נהרגו כמה משפחות לכך הספידוהו באותו פעם כיון שע"י מיתתו בא להם כל זה כך פרש"י ומה שפרש"י הכא שבע מסעות חזרו לאחוריהם ובפ' פנחס פי' שמנה מסעות חזרו לאחוריהם מפרש במקום אחר דהיינו לבד מאותו מסע אחרונה הוא שבע

רש"י

שבי. אינה אלא שפחה א אחת: (ב) והחרמתי. אקדיש ו שללם לגבוה: (ג) ויחרם אתהם. בהריגה: ואת עריהם. חרמי גבוה: (ד) דרך ים סוף. כיון שמת אהרן ובאת עליהם מלחמה זו ז חזרו לאחוריהם דרך ים סוף הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזרת מרגלים שנאמר (דברים א) ונסעו המדברה דרך ים סוף. וכאן חזרו לאחוריהם (עיין פ' פנחס) שבע מסעות שנאמר (שם י) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן. וכי במוסרה מת והלא בהר ההר מת אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו ח כאילו הוא בפניהם, צא ובדוק במסעות ותמצא שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר: לסבב את ארץ אדום. שלא נתנם לעבור בארצו: ותקצר נפש העם בדרך. בטורח הדרך שהוקשה להם אמרו עכשיו היינו קרובים ליכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום לפיכך קצרה נפשם בעינוי הדרך ובלשון לעז אנקרודלו"ר ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותם בדרך ולא פי' בו במה קצרה שכל מקום שתמצא קצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה כגון (זכריה יא) ותקצר נפשי בהם וכגון (שופטים י) ותקצר נפשו בעמל ישראל וכל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון קצור נפש כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער ובדבר המטריח נופל לשון גדול שגדול הוא וכבד על האדם כגון (זכריה יא) וגם נפשם בחלה בי גדלה עלי (איוב י) ויגאה כשחל תלודני כללו של פירוש כל לשון קצור נפש בדבר לשון שאין יכול לסבלו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) ויסעו מהר ההר לסבוב את ארץ אדום וגו'. וכתיב ותקצר נפש העם כיון שראו שחזרו לאחוריהם אל דרך המדבר היה קשה בעיניהם כמות כי היו סבורין ליכנס מיד לארץ ישראל ולאכול מתבואת הארץ ועכשיו חוזרים למקום שאין מים ומזון מצויין שם. וכי תימא מאי קפידא יש כאן הרי היה להם מן לכך כתיב ונפשנו קצה בלחם הקלקל אינו דומה רואה ואוכל לאוכל ולא רואה שלפי שאינו רואה ממאות הדבר שאינו (שהוא) אוכל אינו נחשב בעיניו לכלום. אי נמי שלא היו מ'עמין הטעם הטוב הסוף עד שהיו טורחין בו וטחנו ברחים או דכו במדוכה. וכן משמע קרא דפרשת בהעלתך דכתיב ביה והיה טעמו כטעם לשד

נחל קדומים

אשר עסק ביום ולוקחים אותם בסוד מצאוני השומרים וכו' נשאו את רדידי הוא לבוש הנשמה הנעשה ע"י המצות וכיון שעשה ביום עבירה יש בהם כח לשבות הרדיד ההוא הנקרא שבי. ושולטים על הגוף השוכב במטה ושוכבין עמו וכו' ופ' לוקחת אותן הטפות קדושות ומתעברת ויולדת שדים אמיתיים כמ"ש בזה"ק לא תאונה אליך רע"ה וכו' וזהו מלך ערד גימטריא רעה. וידר ישראל וכו' כאשר רואה השחתה שהוא מעבירות ההמורות ומלובשין בגופין מסאבין שב בתשובה. ויאמר אם נתן וכו' את העם הזה טיפות וכו' והחרמתי את עריהם גופין מסאבין בסוד עיר קטנה זה הגוף וגם נקרא ערים לשון אויבים. ויחרם אותם לסט"א ואת עריהם הגיפות טמאים ואז קראם חרמה רחם ה' שיוציא לאור הטפות ויבואו בכשרות באשה הנקראת ה'. וזה רחם ה' ונתקנים והגוף נתקן ברמ"ח איברים וזה רמח ה'. זהו תורף דברי רבינו מהרח"ו ז"ל בדרשותיו מכתיבת ידו ממש בקיצור: ח (ז) עשה לך שרף. זה המן שהיה בנחש שרף לישראל ושים אותו על נס. תלה אותו על העץ גבוה. והיה אם נשך הנחש את האיש שגזר גזירה קשה. והביט אל נחש הנחשת שראו בתלייתו ושמחו וחיו והי"י א"ם נש"ך המן וזהו וישימהו על הנס חסר יוד כתיב וישמהו רמז על עשרה בני המן וישם ה"ו על הנס

מרפא לשון

הדרש שכ' רש"י ז"ל. א) וישב ממנו, מניה, נ"א מנהון. ד) ותקצר נפש העם, ועקת נפשא דעמא. דלא כמ"ש הי"א"ר לנפשא וכן ונפשנו קצה, ונפשנא. ואינו כמו ועקת למצראי (שמות א) דהתם פירושו ועקא דא למצראי, והכא הוא כמו מקצר רוח, דמתר' מעיק רוח שהנפש והרוח עצמה נעשית צרה וקצרה. ה) וידבר העם באלהים, ואתרעם עמא קיי', ה"נ ול"ג במימרא דה' וכן כי דברנו בה' קיי', ולא יתכן לשון זה של נ"א כי איך התרעמו על דבר ה' גם אלו היתה גי' על מימרא דה' היתה קצת מתיישבת. הקלקל, דמיכליה קליל. תר' מל' קלות. כמו הקל, אלא שנכפל כדרך הכפולים וכמו שמ"כ פירוש הלא טוב אמנה ופרפר (מלכים ב) כי פרפר מל' פר אלא שהוא כפול שכן זה הנהר נק' היום בל"ע אלת'ורא שהוא בלה"ק פר ע"כ ופירושו שהוא קל המזון שאינו זן יפה למתעמלים

ה וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָה
הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר
כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה
בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל׃ ו וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּעָם
אֵת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־
הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב מִיִּשְׂרָאֵל׃ ז וַיָּבֹא
הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי־
דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל
מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם׃ ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־
נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי׃

תרגום אונקלוס

ה. וּמְלִיל עַמָּא . קֳדָם יְיָ וְעִם מֹשֶׁה נְצוֹ . לְמָא אַסֵּיקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם . לִמְמָת בְּמַדְבְּרָא . אֲרֵי לֵית לַחְמָא וְלֵית מַיָּא . וְנַפְשָׁנָא עָקַת . בְּמַנָּא הָדֵין דְּמֵיכְלֵיהּ קְלִיל ׃ ו. וְגָרֵי יְיָ בְּעַמָּא . יָת חִיוָן קָלַן . וְנַכִּיתוּ יָת עַמָּא . וּמִית עַם סַגִּי מִיִּשְׂרָאֵל ׃ ז. וַאֲתָא עַמָּא לְוָת מֹשֶׁה וַאֲמַרוּ חַבְנָא . אֲרֵי אִתְרְעַמְנָא קֳדָם יְיָ וְעִמָּךְ נְצֵינָא . צַלִּי קֳדָם יְיָ . וְיַעְדֵּי מִנָּנָא יָת חִוְיָא . וְצַלִּי מֹשֶׁה עַל עַמָּא ׃ ח. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה . עֲבֵיד לָךְ קַלְיָא . וְשַׁוִּי יָתֵיהּ עַל אָת . וִיהֵי כָּל דְּאִתְנְכִית . וְיִחְזֵי יָתֵיהּ וְיִתְקַיֵּים ׃ ט.

ת"א וידבר העם באלהים. סנהדרין י: ונפשנו קלה. ע"ז ה: עשה לך שרף. ר"ה כט ע"ז מד:

בעל הטורים

שלשתן כאחדם אחד: (ה) קלקל. בגימ' זה כמ"ח שנבלע ברמ"ח איברים: (ו) הנחשים. לפי שטעו מעשה נחש שהוציאו לה"ר על

רש"י

הוא שאין הדעת סובלתו: (ה) באלהים ובמשה. השוו עבד לקונו (במ"ר): למה העליתנו. שניהם שוים: ונפשנו קצה. אף זה לשון קצור נפש ומאוס: בלחם הקלקל. (ע"ז ה) לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח ט במעינו י כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא: (ו) את הנחשים השרפים. (במ"ר) ששורפים כ את האדם בארס שיניהם: וינשכו את העם. יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה יבא נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד (טעם עפר) ויפרע מכפויי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים: (ז) ויתפלל משה. מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול: (ח) על הנס. על כלונס שקורין פורק"א בלעז וכן (ישעיה ל) וכנס על הגבעה (שם מט) ארים נסי (שם יג) שאו נס ולפי שהוא גבוה לאות ל ולראי' קוראו נס: כל הנשוך. (במדרש רבה) אפי' כלב או חמור נושכו מ היה נזוק ומתנונה נ והולך אלא שנשיכת הנחש ממהרת להמית לכך נא' כאן וראה אותו ראיה בעלמא ובנשיכת הנחש נא' והביט והיה אם נשך הנחש את איש והביט וגו' שלא היה ממהר נשוך הנחש להתרפאות אלא א"כ מביט בו בכוונה ואמרו רבותינו וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם

רשב"ם

יהיו הקדש לשמים: (ה) הקלקל. כמו קלקל בחצים:

שפתי חכמים

מסעות: ט מה שפירש שיתפח מדכתיב הקלוקל בחול"ם משמע ל' קלקול ממש היינו שיתפח במעיו, ומה שפירש נבלע באיברים ר"ל מדכתיב קלקל חסר היינו ל' קל שלא היה צריך לעכלו (כח"י) זה ל' רש"י (בע"ז דף ה) בלחם הקלוקל הוא המן ומפני שהיה נבלע בכל איבריהן ואינן י לאין לחוץ קראוהו קלקל כו', עכ"ל. ש"מ שהוא תלי קלות ע"ד ירקרק אדמדם ונעלמה מעיני הרא"ם: י וא"ת והלא כתיב ויתד תהיה לך על אזניך והיה בשבתך חוץ וגו' ש"מ שהיה להם יציאה, וי"ל ממה שקונים מן התגרים היו מוציאים, מלאתי: כ פירוש שהשרפים הוא תואר לנחשים דכתיב בקרא כלומר הנחשים השורפים ולא שהם מין נחש כמו שרף מעופף וכמו נחש שרף ועקרב דא"כ והשרפים מבעי ליה והא דכתיב עשה לך שרף ש"מ דמין נחש היה ששמו שרף י"ל עשה לך נחש שהשרף קאמר וכמוהו ומאכלו בריאה פי' שה בריאה: ל ר"ל לפי שדרך לרמוז במוט על אותו מקום שהאות שם לפי שהמוט גבוה משום הכי קרינן למוט נס: מ דאל"כ כל ל"ל לכתוב והיה הנשוך: נ ל' חולי מתכהה גופו והולך שלא מת

דעת זקנים מבעלי התוספות

סמון: (ח) עשה לך שרף. לכך לוה הקב"ה לעשות נחש ולא דבר אחר כדי להגדיל נסיו ונפלאותיו שהוא מכה באזמל ומרפא

עניני הנחש והשרף

(ה) וידבר העם באלהים ובמשה וגו'. יש להבין איך אחר הנס שהחריבו את הכנעני עוד חטאו. אבל הוקשה להם אם ה' עושה הכל בנס למה ייראו מאדום וסבבו את ארצו, והיה להם בזה לער גדול ליסע עוד במדבר לא זרוע והיה לו למשה להוליכם בחוזק יד דרך אדום, והגם שאמר לו יתברך שלא ינחלו מארצו עכ"פ יוליכם בחוזקה דרך ארצם, ומזה שפטו כי מבלתי יכולת ה' הוליכו לסבוב ארץ אדום, ע"כ אמרו הערב רב [הם העם בכ"מ] למה העליתנו ולא היו דנים זה למדה טובה לנטות מאויבו אם לא במלחמת מצוה, וכיון שדברו לה"ר על משה ענשם בנחש שגם הוא דבר לה"ר:

תפסיר הרס"ג

נפוס אלקום פי אלטריק: (ה) פתכלמו פי אללה ופי מוסי. וקאלו לם אצעדתמונא מן מצר. לנמות פי אלבר. ממא ליס כ'בז ולא מא. וקד צ'גרת נפוסנא. מן אלטעאם אלכ'פיף: (ו) פבעת' אללה פי אלקום. חיאת מחרקה. לסעתהם. פמאת מנהם כת'ירין: (ז) פגאו אלי מוסי וקאלו קד אכ'טאנא. אד' תכלמנא פי אללה ופיך. אדע אלי אללה. אן יזיל ענא אלחיאת. פדעא להם מוסי: (ח) פקאל אללה לה. אצנע לך מחרקא. וארפעה עלי עלם. פכל מלסוע. ילתפת אליה תאיבא

נוה שלום

(ה) הקלקל, אלכ'פיף, הקל, והמלה כפולה כמו ירקרק אדמדם. (ח) שרף, מחרקא, הנחש נקרא שרף בעברי על ששורף בארסו את הנשוך. וראה אותו והביט, אלתפת אליה תאיבא, וכבר שב בכל לבו כמו ששנינו וכי נחש ממית וכו' אלא בזמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה וכו' היו

אבן עזרא

צלמונה ופונון כי כן כתוב: (ה) הקלקל. כמו קל הקל והמלה כפולה ורבים כמו הם: (ו) וישלח וגו' השרפים. שם תאר הנחשים ודרך דרש אם ישך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון והם שלחו לשונם לנשוך כן שולח בהם: (ח) עשה לך. כדמות נחש שרף מנחשת כי כן כתוב על נס שיהיה גבוה ויראו אותו הכל ורבים השתבשו ואמרו כי זאת הצורה לקבל כח העליונים וחלילה חלילה כי הדבר נעשה בצווי השם ואין לנו לחפש למה צורת נחש ואם לא כן יראנו היש עץ שימתיק המים המרים אפילו הדבש לא ימתיקם ומה טעם לשום דבלת תאנים על השחין ואין בתולדת הדבלה להסיר השחין והאמת

אבי עזר

סוד אל שדי: (ח) (עשה לך שרף) כבר עוררו המפרשים על פסוק והנה נרפא נגע הנרעת מן הנרוע כי לא נרפא הנגע מבלי חשים המכונע על לבו השגחת הבורא עליו ואין ביד אדם לרפאות אותן מבלי השגחתו והארכתי בפסוק ורפא ירפא: ידעתי כי רבים מכהנים יפערו פיהם לאמר ראינו כי גם רשעי ופשעי הולכים עקלקלות גם המה ירפאו מחלים ואת ה' לא דרשו. אולם קצר מהשתרע להשיב ולהראות בחקירות שונות שכמה וכמה מיני חולי נאים ונפרדים הנה והנה נסבות שונות מהם לנסות ולהרבות עונש כרפאה ומהם להרבות שכר ומהם להגדיל נפלאות תמים דעים כבר רמז איוב והעיר אותנו בכמה ענינים גדולים ואין כונתי פה להשיב להם כי חבורי כתבתי לבני גילי האומנים עלי

מרפא לשון

והולכי דרכים שהמזון הקל יפה הוא למלכים ולת"ח ואלו יפה להם המאכל הגס יותר וכן אמרו במדרש אמר הקב"ה אני עסוק לבראת להם מאכל קל כדרך שהמלכים אוכלים שלא יהא אחד מהן אוכל ודלריא אוהזתו והן מתרעמין לפני ואומרים ונפשנו קצה בלחם

מסורת הקריאה

כי כן דעת ב"א שהלכה כמותו, מ"ש: (ה) למה מלרע, כדין לפני אותיות הח"ע: קצה, הטעם מלעיל בקו"ף, ונמסר עליו לית בטעם מלעיל · בלחם, נמסר ו' דגושים, ר"ל שהבי"ת בפתח והלמ"ד בדגש, וסי' א' קנה אתנו (בראשית מ"ז י"ט) ב' וינהלם בלחם (שם מ"ז י"ז) ג' דין, ד' על דבר אשר לא קדמו (דברים כ"ג ה') ה' שבעים בלחם נשכרו (ש"א ב' ה') ו' כי לא קדמו (נחמיה י"ג ב'): (ו) וישלח, נמסר עליו כ"ב, עין מש"כ בראשית ח' ז': את הנחשים, את ביתיב לא במקף והאל"ף בצירי: רב, נמסר עליו ל"ג קמצין וכל אתנחתא וסוף פסוק דכותיה, ונמסרו בדה"ב כ"ח ח': (ז) ויסר, ג' רפין, עין שמות ח' ד': (ח) ויאמר ה', ט' בטעם בספרא, עין לעיל ג' מ':

נחל קדומים

המן וי' בניו וזהו שנאמר ויאמר המלך תלהו עליו לרמוז על המן ובניו שהם ה"י. לקוטי גאוני קדמאי בס' רבינו אפרים כ"י. ואפשר לומר דהנה ישראל בא עליהם הנחש לפי שדברו לה"ר על המן. גם המן הרשע הפליא לדבר לשון הרע על ישראל. גם כתב בס' ערכי הכנויים דמרדכי ניצוץ יעקב אע"ה והמן עשו. גם כתבו גורי האר"י ז"ל דהנחש נתלבש בהמן לקעקע ביצת ישראל גם בזכות משה רבינו ותפלתו ניצולנו מהמן ובזה כתבנו בעניותינו וחמת המלך שככ"ה גימטריא משה. ועפ"י האמור ניחא דרשה הלזו דסמך ענין המן לענין הנחשים שבאו על לה"ר ורמז למשה רבינו ע"ה עשה לך שהוא עתיד להתפלל על זה וכמ"ש בירושלמי ובזהר הקדוש דענין מגילת אסתר נתגלה למשה רבינו ע"ה וז"ש וקבל היהודים ור"ת עשה לך שרף ושים הוא לעשו דהוא המן גלגול עשו ונתלבש בו הנחש. עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל ס"ת גימטריא מרדכי עם ב' כוללים. והיה כל הנשוך ישראל והתקון הוא וראה אתו אותיות תורה ח' שהתורה נתנה בח' לשונות שאמר דוד המלך ע"ה אמרתך עדותיך מצותיך וכיוצא והא אהניא להו לקבל התורה

ט וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ
עַל־הַנֵּס וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ
אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת
וָחָי׃ ששי י וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ
בְּאֹבֹת׃ יא וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי
הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃ יב מִשָּׁם
נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד׃ יג מִשָּׁם
נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר
בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי

ת"א ויעש משה נחש נחשת. ספר סזוסר פ' תרומה:

תרגום אונקלוס

וַעֲבַד מֹשֶׁה חִוְיָא דִנְחָשָׁא. וְשַׁוְיֵהּ עַל אָת. וַהֲוָי. כַּד נָכֵית חִוְיָא יָת גּוּבְרָא. וּמִסְתַּכַּל. בְּחִוְיָא דִנְחָשָׁא וּמִתְקַיַּים: י. וּנְטַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּשְׁרוֹ בְּאוֹבוֹת: יא. וּנְטַלוּ מֵאוֹבוֹת. וּשְׁרוֹ בִּמְגָזַת עִבְרָאֵי. בְּמַדְבְּרָא דְעַל אַפֵּי מוֹאָב. מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא. יב. מִתַּמָּן נְטַלוּ. וּשְׁרוֹ בְּנַחְלָא דְזָרֶד: יג. מִתַּמָּן נְטַלוּ. וּשְׁרוֹ. מֵעִבְרָא דְאַרְנוֹן דִּבְמַדְבְּרָא. דְּנָפֵיק מִתְּחוּם אֱמוֹרָאָה:

תפסיר הרס"ג

פיבקא: (ט) פצנע מוסי ת'עבאנא מן נחאס. ורפעה עלי עלם. פכאן אלי אנסאן לד'ג'ה ת'עבאנא. אלתפת אליה תאיבא בקא חייא: (י) פרחלו בני אסראיל. ונזלו פי אובות: (יא) ורחלו מן אובות. ונזלו פי בלאקע אלמגאזאת. פי אלברייה אלתי עלי גהה' מואב. מן מטלע אלשמס: (יב) ורחלו מן ת'ם. ונזלו פי ואד זרד: (יג) ורחלו מן ת'ם. ונזלו. פי גאנב ארנון אלד'י פי

נוה שלום

מתרפאים. (יא) עיי, בלאקע, ארץ שממה, העברים, אלמגאז, לשון

אבן עזרא

כי נשגבה ממנו דעת עליון: (י) ויסעו בני ישראל. מארץ אדום כי כן כתוב לסבוב ואחרית גבולה פינון ומפינון נסעו אל אובות כי כן כתוב ויחנו בנחל זרד במקום אחר יקרא דיבון גד כי ארנון גבול מואב היה בתחלה:

רשב"ם

(ט) והביט. וראה אותו. שיסתכל לשמים למעלה: (יא) בעיי העברים. לשון ארץ חרבה. כמו

נסעו. ולא אמר ויסעו מנחל זרד כדרך שכתוב בכל המסעות, לפי שעל נחל זרד היו מקומות רבות דיבון גד ועלמון דבלתימה

בעל הטורים

סמן: את הנחשים. לרבות כלבים וחיות רעות: (ט) וישמהו על הנס. כדרך המייסר את בנו שמשים השבט שמכהו בו במקום גבוה כדי שיראה אותו בכל פעם ויזכור: (יב) משם

אבי עזר

אומנת אומן במקרא ומשנה וגמרא ומדרשי חכמינו ז"ל. לכן שם הנביא דגלת תאנה על השחין ואין מדרך הטבע לרפאותו בדבילה וכן אמר הנביא לרחוץ שבע פעמים בים ויטהר מצרעתו וכל זאת סבה להאמין כי אין ביד הטבע לרפאותו ואף כי הטבע עצמו ביד אלהים אבל כיון שהטבע הרגל אין אדם מרגיש בה וידוע מספרי המחקרים מי שנשכו נחש והביט א"כ אל צורת נחושת היא סכנה עצומה עד למות לכן שם הנביא צורת נחושת היפך הטבע להאמין שיש ביד ה' להפוך הטבע וזאת כאשר שם אדם יראתו נוכח פניו וכבר גליתי לך בפסוק כאשר ראיתם את מצרים כי ענין רואי גדול בראות עין כטעם נתן עיניו בו וכדומה וכן היו האנשים האלה. האנשים אשר הביטו תחלה ושבו בתשובה זרחה להם שמש צדקה ומרפא ויכולים להביט בגבורת הבורא ונכחם זאת חיו ורפאו כטעם אל תביט אחריך וכטעם אם תראה אותי לוקח מאתך. כי ראות עינים הולכת אחר כונת הלב וזכותו לא כן רשעי הדור אשר לא שמו על לבם לשוב בתשובה שלימה עת עיניהם מראות לא יוכלון להביט בנחש הנחושת וזה מדוקדק מאד בגזרת הביט הבנויה על השכלה זכה ואפשר שזה רמז בפסוק כי לא נחש ביעקב כי המתאוננים היו מערב רב או מבניהם כמה שנאמר וידבר העם ולכן נאמר כי לא נחש ביעקב

שפתי חכמים

מיד (ב"ק דף לב): ס כתב הרמב"ן ולא הבינותי זה שהרי הק' ב"ה לא הזכיר אלא עשה לך שרף אבל כונתם לומר שהלך משה אחר שם העלם, עכ"ל. ונראה לפרש כיון דשם העלם של נחש שקראו הקב"ה הוא נחש א"כ למה קראו הכא שרף אלא אמר משה רמז רמז לי הקב"ה דמ"ה קראו בשם התואר ולא בשם העלם כדי לעשות הנחש נחשת כדי שעל ידו יצא שם העלם, ודו"ק: ע ר"ל לא ידעתי למה נקרא מקום ההוא עיי העברים אבל פי' של עיי ידע כדפרש"י: פ פי' מכבד במכבדת מפני שהוא ל' יעים שגורף בו את הדשן: צ ר"ל דל' העברים משמע בהאי מקום עוברים למקום אחר ולאיזה מקום היו עוברין מאותו מקום ומפרש דרך העוברים שם אל הר נבו כו' ובפ' האזינו ג"כ כתיב העברים הזה הר נבו: ק והוצרך לפרש שהוא מצר ולא ל' רשות מפני שאם הוא גבול האמרי אינו גבול מואב ואם הוא גבול

רש"י

שבשעה שהיו מתרפאים ואם לאו היו נמוקים [נ"א ניזוקים]: (ט) נחש נחשת. (שם) לא נאמר לו לעשותו של נחשת אלא אמר משה הקב"ה קוראו נחש ם ואני אעשנו של נחושת לשון נופל על לשון: (יא) בעיי העברים. לא ידעתי למה נקרא שמם עיים ע ועי ל' חורבה הוא דבר הטאוט במטאטא פ והעי"ן בו יסוד לבדה והוא מלשון יעים (ישעיה כח) ויעה ברד: העברים. דרך מעבר העוברים שם את הר נבו צ אל ארץ כנען שהוא מפסיק בין ארץ מואב לארץ אמורי: על פני מואב ממזרח השמש. במזרחה של ארץ מואב: (יג) מגבול האמורי. תחום סוף מצר ק שלהם

וכן (דברים ב) גבול מואב לשון קצה וסוף: מעבר ארנון. הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרחה עד שבאו מעבר השני לארנון בתוך ארץ האמורי בצפונה של ארץ מואב: היוצא מגבול האמורי. רצועה יוצאה מגבול האמורי והיא של אמוריים ונכנסת לגבול מואב עד ארנון שהוא גבול מואב ושם חנו ישראל ולא באו לגבול מואב (כי ארנון גבול מואב והם לא נתנו להם רשות לעבור בארצם ואע"פ שלא פירשו משה פירשו יפתח)

עניני הנחש והשרף

(ט) והביט אל נחש הנחשת וחי. למה דוקא בהבטה אל הנחש היה תולה החיות, עיין רש"י ורמב"ן ז"ל, נוכל לומר כי ישראל הכירו שבכבר הגיעו למדרגה עליונה כמו שהיה לעתיד שיכירותו את אדום רק משה הוא המעכב, ע"כ דברו על משה בתרעומת מדוע לא נלחם עם אדום, ובאמת היה עוד ממשלת הנחש הוא היצה"ר הוא הס"מ אשר עדיין שולט בלבם, ועוד לא הגיע העת לכבוש את אדום ומשה אינו חייב בדבר, ע"כ בא עונשם ע"י הנחש להודיעם שעוד לא תקנו עון הנחש והיצר כרוך בלבם, ע"כ כל אשר הביט והשקיף בעין שכלו על הנחש אשר עדן רשמו פרושה על ישראל, אז וחי, כי בזה תקן העון אשר חטאו למשה, והבן:

דעת זקנים מבעלי התוספות

באומל בנחש הכה ובנחש מרפא: (י) ויחנו באובות. פי' בללמון ובפינון שבין הר ההר ואובות כמ"ש באלה מסעי ושם היתה מכת נחשים ומשם באו אחר המכה לאובות: (יב) משם נסעו. פי' מעיי העברים ויחנו בנחל זרד. ובמסעי כתיב שמעיי העברים באו לדיבון גד, וי"ל דהתם מפרש שם המקומות והכא מפרש שם הנהרות לפי שרוצה לבא אל הבאר. (יג) ויחנו מעבר ארנון ארנון הוא שם הנהר וחנו מעבר הנהר לצד ארץ סיחון כי היו מקיפין את ארץ מואב שלא ניתנה להם רשות לעבור דרך עריו כי אם בגבוליו כדכתיב וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה ובאו ממזרח שמש לארץ מואב והניחו ארץ מואב למערב שעברו מעבר לארנון לצד ארץ סיחון: כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמרי. כלומר שהנהר מפסיק בין שני הגבולים כי מתחלה היתה כל הארץ למלך מואב מעבר לצד הנהר וסיחון לקח כל מה שהיה למלך מואב לצד ארנון ומאותה מלחמה ואילך היה הנהר מפסיק בין גבול מואב ובין גבול ארץ סיחון מלך האמרי ואותה ארץ שבעבר הירדן הנהר שכבש סיחון מיד מואב לקחו ישראל

רבינו בחיי

(י) ויסעו בני ישראל ויחנו באובות. אמרו במדרש שנעשו אויבים למקום, ויחנו בעיי העברים שהיו מלאים עברה. ויחנו בנחל זרד לא היה הנחל

נחל קדומים

כמ"ש ז"ל הדור קבלוה בימי אחשורוש. וס"ת אותו על נס גימטריא

מרפא לשון

הקלקל. ט) אל נחש, בחויא, ה"ג וכמ"ש היא"ר. יא) בעיי העברים, במגזת עבראי. צ"ל למה תרגם העברים כמו העברים והיאך תר' עיים מגזתא, ונקדים לזה מה שמצינו בשפטים ז' ולכדו להם את המים שת"י ואחודו עליהון ית מגזתא וצ"ל היאך ת"י המים מגזתא ונר' דכוונתו שהוא העמק שבין ההרים שהמים של גשמים הולכים בהם הנק' בל"ע „סאילה" או שיש נהר עובר שם תמיד ועושים שם גשר שהעוברים עליו מעבר זה לעבר זה וז"ש ולכדו להם את המים הינו הגשר שאין להם דרך לעבור אלא מעליו, ולזה תר' מגזתא. ועד"ז י"ל עיים דהכא שהוא העמק שבין העברים ולפי שדרך העמק הזה להיות מלא אבנים המכשילות ההליכה מפני המטר הסוחף אותם לשם נק' עיים מל' חרבן ודבר הטאוט במטאט כמ"ש רש"י ז"ל ולפי שא"א לעבור בעי הזה כ"ש לחנות בו לכן תר' מגזתא לומר שחנו על הגשר העשוי שם וקראו הכ' עיים ע"ש העי ההוא כמו שקראו הכ' בשפטים מים ע"ש המים שהולכים בו גם מה

מסורת הקריאה

(ט) הנחש, נמסר עליו כל חויא קמצא, פי' כל מקום שנאמר נחש אשר פירושו בעל הי תנועתו בקמץ, אבל מלת נחש אשר פירושו קסם, הוא בפתח, נחש: (יג) נסעו, הנגינה בסמ"ך: (יד) בסופה,

רמב"ן

(יג) כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי. היה ארנון שם עיר למואב והוא בסוף תחום האמורי בתחלת גבול מואב ויושבת על נחלים נוזלים ממנה. ודרך הפשט בספר מלחמות ה'. שהיו בדורות ההם אנשים חכמים ונבונים כותבים ספר המלחמות הגדולות כי כן בכל הדורות ובעלי הספרים היו נקראים מושלים הנושאים בהם משלים ומליצות והנצחונות הנפלאים בעיניהם מיחסים המלחמות ההם לה' כי לו המה באמת והנה גבורת סיחון במואב היתה נפלאת בעיניהם וכתבוה בספר ואמרו בה

אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין
הָאֱמֹרִי: יד עַל־כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר
מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה
וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן: טו וְאֶשֶׁד
הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר
וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב: טז וּמִשָּׁם בְּאֵרָה
הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה
אֱסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם: ס

תרגום אונקלוס

אֲרֵי אַרְנוֹן תְּחוּם מוֹאָב. בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֱמוֹרָאָה: יד. עַל כֵּן יִתְאֲמַר. בְּסִפְרָא קְרָבִין עֲבַד יְיָ. עַל יַמָּא דְסוּף. וּגְבוּרָן עַל נַחֲלֵי אַרְנוֹן: טו. וְשָׁפוּךְ לְנַחֲלַיָּא. דְּמִדַּבְּרִין לְקֳבֵיל לְחָיַית. וּמִסְתְּמֵיךְ לִתְחוּם מוֹאָב: טז. וּמִתַּמָּן אִתְיְהִיבַת לְהוֹן בֵּירָא. הִיא בֵירָא. דַּאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. כְּנוֹשׁ יָת עַמָּא. אֶתֵּין לְהוֹן מַיָּא: יז. בְּכֵין

ת"א על כן יאמר. ברכות נד כח ס' הזוהר פ' בשלח: את והב. קידושין ל: ואשד הנחלים. ברכות נד:

בעל הטורים

וכסמו הכל על הנחל ממקום למקום: (יד) את והב בסופה. כמו יהב וכן סוס גביר כמו היה גביר, פי' אשר ניתן לנו בסופה כלומר במהירות כמו כעבור סופה שבמהרה לקחנו הון רב, וזהו שכתוב במלחמות ה' דכתיב רק הבהמה ושלל הערים בזזנו לנו: בסופה. ב', את והב בסופה, ואידך בסופה ובסערה דרכו. וזהו שת"א בסופה כשיזכור נסים של ים סוף דכתיב ה' בסופה וגו' סיפיה דקרא גוער בים סוף ויבשהו. והכא נמי איירי ביבשת ים סוף: (טו) ואשד הנחלים. ס"ת דם שהדם היה יורד מן ההרוגים שנהרגו בנחל: לשבת. שנים במס', לשבת אברם, לשבת ער, שבזכות אברהם זכו לזה. ד"א היינו דאמרינן בגמרא נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה שהוא יכול להוציאה, וילפינן לה מדכתיב מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען שלקח הגר. והיינו לשבת ער שישב עירי יכול לישא אשה אחרת וכמה מקץ עשר שנים: ונשען. ב' במס', ונשען לגבול מואב, ונשען על ה' קדוש ישראל באמת. כיון שבאו לגבול מואב וראו הנסים

רשב"ם

ווירושלים עיים תהיה. לעיי השדה: (יד) על כן יאמר. על אלו המסעות שחזרו לאחוריהם והקיפו את ארץ אדום. כדכתיב ונסב את הר שעיר ימים רבים וחזרו עד שפגעו בבאר שכתוב למעלה. או יאמר בספירת דברים ששיבחו להקב"ה והזכירו נסי ים סוף ונסים שנעשו בנחל ארנון ובאר וגם אז ישיר ישראל. בראותם עתה את הבאר כי מתחלה לא אמרו שירה עליו לפי שאז נענשו עליה משה ואהרן: את והב. את יהב של הקב"ה. כמו השלך על ה' יהבך. וכמו מן יהיה מה

רש"י

כמו שאמר יפתח (שופטים יא) וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה. ומשה רמזה (דברים ב) כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער מה אלו לא נתנום לעבור בתוך ארצם אלא הקיפום סביב אף מואב כן: (יד) על כן יאמר. על חניה זו ונסים שנעשו בה יאמר בספר מלחמות ה'. כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו יספרו את והב וגו': את והב. כמו את יהב כמו שיאמר מן יעד ועד כן יאמר מן יהב והב והוי"ו יסוד הוא כלומר את אשר יהב להם והרבה נסים בים סוף: ואת הנחלים ארנון. כשם שמספרים בנסי ים סוף כך יש לספר בנסי נחלי ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים (טו) ואשד הנחלים. תרגום של שפך אשד שפך הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים שם לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר מזה והדרך עובר בתוך הנחל אמרו אמוריים כשיכנסו ישראל [לארץ] לתוך הנחל לעבור נצא מן המערות שבהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב וההר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ כיון שבאו ישראל לעבור נזדעזע ההר של א"י כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום וזהו אשר נטה לשבת ער שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו וזהו ונשען לגבול מואב [ס"א אינו] ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו הנסים האלו אלא ע"י הבאר הנכנס לשם: (טז) ומשם בארה. משם

שפתי חכמים

מואב אינו גבול האמרי אבל מלך סוף גבול לזה ולזה: ר פי' על הנסים שנעשו בחניה זו. ופי' בספר סיפור דברים ופי' והב יהב שפירושו נתן. ופי' בסופה ים סוף ופי' ואת הנחלים נסי נחלים ופי' ארנון של ארנון ופי' ואשד שפך, ופי' ואשד הנחלים שהוא ביאור על ואת הנחלים ארנון, ופי' אשר נטה וגו' שההר של ער נעתק ממקומו: ש (ג"א) וא"ת מיד היה להם לחזור למקומו ויהיו ישראל רואים את ההרוגים בנחל ולמה לא חזר ההר למקומו רק עד שישראל עברו. וי"ל דאין דרך מי שמקבל פני אדונו שיחזור עד שעבר אדונו לכך לא חזר לאחוריו עד שעברו ישראל. (קל"מ) מקשה ואין להקשות הרי הענן הולך לפניהם ומשפיל הגבוה ומרים הנמוך וא"כ ה"ל לחזור מיד. ואין לתרץ שכבר נסתלק הענן במיתתו של אהרן והא כבר אמרו בגמ' (תענית דף ט) שחזרו בזכות משה, אך מ"מ לא קשיא שהענן הולך לפניהם דרך שלשת ימים והספר שבעת עברם עדיין לא עשה ההר שליחותו להרוג כל אותם האוכלסים לכך

דעת זקנים מבעלי התוספות

עיר סיחון, כמו שאז"ל עמון ומואב טהרו בסיחון כלומר נטהרו ונכשרו לישראל על ידי סיחון ואותה נחלה היה שואל מלך עמון מישראל ואומר לא לקח ישראל מארץ מואב כי לא עברו ארנון: (יד) על כן. על שגלה סיחון את מואב יאמר בספר מלחמות ה' כמו בדברי הימים שכותבין בו מלחמות שבין אומה לאומה והגלות שהקב"ה נותן לאומה כנגד חברתה וכתוב בו ענין מלך מואב · את והב בסופה. את והב היתה אחת והיא כמו בהמודע יוסף שמתפרש כמו באחודע והכי נמי את והב כמו אחיטב למלך מואב בסופה ובסערה שהיה גלות שנלקחה ארצו עד הנחל: (טו) ואשד הנחלים. שפך הנחלים כמו אשדות הפסגה אשר נטה לשבת ער כלומר שהיה נוטה בתוך ארצה וישיבתה של מואב דער הוא מואב כדכתיב והמואבים היושבים בער והיו כבר יושבים מכאן ומכאן לנחלים ועתה נשען הנחל לגבול מואב שאין גבולם עובר הנחל: (טז) ומשם בארה. ומאותן נחלים ונכנסו עתם

תפסיר הרס"ג

אלבריה. אלכ'ראג עז תכ'ם אלאמוריין: (יד) לד'אלך יקאל. פי כתאב פתוח אללה. מן אלדראדר אלקלזם. ומן אלאודיה פארנון: (טו) ומצב אלאודיה. אלד'י מאילה אלי עמארה' ער. ומסנדה אלי ת'כם מואב: (טז) ורחלו מן ת'ם אלי אלביר. אלד'י קאל אללה למוסי ענהא. אגמע אלקום. חתי

נוה שלום

העברה וכן תרגם לקמן לג מד. (יד) בספר מלחמות ה', פי כתאב פתוח אללה, בספר נצחונות יראי ד' שהיו במשך הדורות עי' ראב"ע ורמב"ן ז"ל. והב, אלדראדר, מקומות מקוה מים

חלק הדקדוק

דגש. (מהריב"ש): (טו) לשבת ער, הראוי הלמ"ד בקמץ ובאה בשוא להפסיק הענין. (ריב"ש): כ) ונשקפה.

אבן עזרא

(יד) בספר מלחמות ה'. ספר היה בפני עצמו ושם כתוב מלחמות ה' בעבור יריאיו ויתכן שהיה מימות אברהם כי ספרים רבים אבדו ואינם נמצאים אצלנו כדברי נתן ועדו ודברי הימים למלכי ישראל ושירות שלמה ומשליו: את והב בסופה. מלחמות היו בימים הקדמונים במקומות הנזכרים ושם והב איננו לשון הקדש וכן ופסי ושתי ויזתא גם ושני או פירוש ושני הוי"ו לחבור וכל זה למה שלא נמצא וי"ו שרש בראש המלה רק מלת ווי העמודים רק תמצא תחת יו"ד כמו ולד ופירוש המתרגם ארמי ידוע: (טו) ואשד הנחלים. י"א שהוא בלשון ארמית וסוף דבר כל אלה שמות מקומות: אשר נטה. הטעם על ישראל כי על ער עברו: ונשען לגבול מואב. זהו והוא יושב ממלי ומשם נסעו ישראל אל המקום הנקרא באר כי ה"א בארה תחת אל כה"א מצרימה וזאת הבאר גם היא היתה פלא ואיננה הבאר הנקרא באר מרים לפי דעתי רק היה המקום שצוה משה וחפרוהו שרי ישראל במשענותם ומיד

רבינו בחיי

אלא מלא זרת ולא יכלו לעברו ל"ח שנה וזהו שכתוב (דברים ב) ועברו לכם את נחל זרד. וכתיב (שם) והימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים ושמנה שנה משם נסעו ויחנו מעבר ארנון שנתרצה הם הקב"ה ע"כ:

רמב"ן

מליצות את והב בסופה וגו' ונשאו בה משל בואו חשבון וגו' ושם עיר אחת מן הערים שהיו למואב והב:

(טז) ומשם בארה. יחזיר למעלה לומר כי חנו מעבר ארנון ומשם נסעו והקיפו בארה כי לא נכנס בארנון וממנו והלאה כי הוא גבול מואב הנשאר וקורא בכאן שם המקום על שם הנס ואין שמו כן במסעים: וטעם (יח) וממדבר מתנה. כדברי אונקלוס והוא לשון קצר יבא בשירות יאמר כי מן המדבר אשר הוא ארץ ציה וצמאון המתנה הזאת לנו ומן המתנה לנחלים ומן הנחלים לבמות עד הפסגה הנשקפה על פני הארץ שהיא כולה ילל ישימון אין בה נחל ולא מקור נובע זולתי זה והוא בארה של מרים על דעת רבותינו או באר שיצא על פי משה מפי הגבורה ולא שאלוהו ישראל והשם אמר לו אסוף את העם ואתנה להם מים ונחלים ישטופו ממנה והלכו למרחקים:

מרפא לשון

שתר' העברים כמו העברים בחירק העין י"ל שהוא חולק על הקריאה וכוונתו שישראל עשו הגשר ההוא ונק' על שמם, אלא שקשה לזה מה שתרגם ג"כ הר העברים טורא דעבראי, ויותר נר' שהוא כמו מגזת עברי ע"מ מאה ככרי, יומם ולילי כי לא יתכן לתר' מגזת עבריא או טורא דעברייא לפי שאין כוונת הכ' לפרש סימן העברים אלא סימן העיים לומר שהם מגזת עברי לא מגזת מיא וכיוצא ועמ"ש בפ' וישלח לב' כג'. יו) על כן יאמר בספר מ"י, בספרא קרבין עבד ה' על ימא, ה"ג דלא כנ"א דקרבין. דעל, ושיעורו לפי התרגום כך. על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה ור"ל על כן יאמר בספר הזה מלחמות ה' וגבורותיו עשה על ים סוף ועל נחלי ארנון כלו' ששקולים הם זה כנגד זה.

מסורת הקריאה

הטעם מלרע: (טו) ואשד, האל"ף בסגול: לשבת, הלמ"ד בשוא, עין בראשית ט"ז ג': (טז) בארה, הטעם מלעיל באל"ף, עין בראשית

יז אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה: יח באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה: יט וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: כ ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישמן: פ שביעי

ת"א אז ישיר. כ"ס לא ס' הזהר פ' וילך: באר חפרוה. ס' הזהר פ' בהעלתך: וממדבר. נדרים נה: וממתנה. עירובין נד נה אבות ו: ומנחליאל. נדרים עט:

תרגום אונקלוס

שבח ישראל ית תושבחתא הדא. סקי בירא שבחו לה: יח. בירא דחפרוה רברביא. כרוהא רישי עמא. ספריא בחוטריהון. וממדברא אתיהיבת להון: יט. ומדאתיהיבת להון נחתא עמהון לנחליא. ומנחליא סלקא עמהון לרמתא: כ. ומרמתא. לחליא דבחקלי מואב. ריש רמתא. ומסתכיא על אפי בית

תפסיר הרס"ג

אעטיהם מאא: (יז) חיניד' אנשא אל אסראיל. הד'א אלאנשא וקאלו. אצעדי יא ביר תגאובו להא: (יח) ביר חפרוהא אלרויסא. וכראהא נבל אלקום. רסמוהא בוכאיאתהם. ת'ם רחלו מן תלך אלברייה אלי ד'את אלעטא: (יט) ומן ד'את אלעטא אלי אלואד אלאלי. ומן ד'אלך אלואד אלי ד'את אלכנאיס: (כ) ומן ת'ם. אלי אלואד אלד'י פי בלד מואב. ענד ראס אלקלעה. אלמטלעה עלא וגה אלסמאוא (י"ב

נוה שלום

בים. בסופה, אלקלזם, ים סוף. (יז) אז ישיר, חיניד' אנשא. השירה, אלאנשא. פהיחת הדבור וסדורו יקרא אנשי, ולכך תרגם ענו לה, תגאובו להא, ולפי שאין בשירה זו דברי שבח לה' תרגם כפי ענינו וכמו כן תרגם בישעיה אשירה נא לידידי שירת דודי, הוד'א אנשי קולא לודידי אנשאה מחבי. (יח) נדיבי, נבל, חשובי ונכבדי העם. במחקק, רסמוהא, חקקוה, כלומר חפרוה. כרוה. (יט) נחליאל, אלואד אלאלי, (אלאלי אלנעמה), שהוא נחל המרוה ברוב מימיו ונהנים ממנו כל בעלי שדות אשר סביביו וזהו ענין תוספת אל שבסוף התיבה. במות, ד'את אלכנאיס, דרך הגאון לתרגם במה. במות שאצל עבודה נכרית ביע או כנאיס שענינם אחד אצל בעלי לע"ר, אבל כל שהוא לשון גדולה ומעלה כמו על במתימו תדרך או גובה ורום כמו במתי עב במתי ים, במתי ארץ תרגם קמאקם כמשמעו. (כ) הישימון, אלסמאוא, שם מקום (בין אלכופה ואלשאם), וכנ"ד אנקלוס שתרגם בית ישימון, ואולי הוא סובר שהישימון הוא בית הישימת דלקמן לג מט, והנון

אבן עזרא

נבקעו מים: (יז) עלי באר. תחלת השירה ולא נכתבה כלה: ענו לה. לשון צווי והנה פי' איך עלתה: (יח) כרוה נדיבי העם. כפול כמשפט: במחוקק. על ידי מחוקקים כמו לבי לחוקקי ישראל וזו הבאר היתה במדבר רחוק מהיישוב ומזה המדבר נסעו אל מתנה ומשם אל נחליאל ודע כי אשד הנחלים והמדבר הנקרא באר ומתנה ונחליאל כולם מקומות ויש להם שם כלל והוא עלמון דבלתימה כי כן כתוב בפרשת אלה מסעי או אלה שמות מקומות עברו עליהם במסע אחר והרי העברים לפני נבו הוא הבמות והגיא אשר בשדה מואב והעד שאמר הכתוב כי מהגיא נסעו אל ערבות מואב מעבר לירדן ירחו וכתוב כי מהר העברים נסעו אל ערבות מואב על ירדן ירחו ועוד ונשב בגיא מול בית פעור עת שהתחננתי ובמקום אחר עלה אל הר העברים הר נבו

רשב"ם

הוה לאדם, מן יקשתילך וגם נלכדת בבל, פן תוקש בו למען תורא, וי"ו תחת יו"ד כן זהב מן יהב: (יח) שרים. משה ואהרן: וממדבר מתנה. לפי הפשט כל אלו שמות בתודה ואמרו שירה: (כ) ומבמות הגיא. קרי בא מות בגיא.

בעל הטורים

שנעשו להם ונשען על ה' קדוש ישראל באמת: (יז) עלי באר ענו לה. כשחזרו מן המלחמה חנו על הבאר ואמרו שירה. במקום טהרה דכתיב בין משאבים שם יתנו צדקות ה': ענו. ב' במס'. עלי באר ענו לה, ענו לה' בתודה. שעל הבאר ענו לה' דכתיב

שפתי חכמים

לא השוה אותם אותו השר: ת אמר מתוך הנחל מפני שעלייה לעולם ממקום נמוך למקום גבוה ומפני שאין המכוון במלות עלי לעלות רק להעלות האיברים כדי שיראו ישראל הנסים שנעשו להם מ"ה הוסיף מלת והעלי כו' אך מפני שעפ"י שהיא עולה היא מעלה כתב עלי במקום העלי: א פי' שנא' וממדבר מתנה שנתנה להם מעת בואם למדבר: ב פי' שאגב שהזכר כאן ממתנה נחליאל זכר גם כן שנתגלגל עוד הבאר הבמות ומבמות גניא אע"פ שעדיין לא היו המסעות שאגב שנזכר הבאר הם ספר כל ענינים ומפני שנראה שלא באה עמהם יותר נתן

רש"י

בא האשד אל הבאר כילד אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו המשל אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה: (יז) עלי באר. מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה ת ומנין שהבאר הודיעה להם שנא' ומשם בארה (במ"ר) וכי משם היתה א והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם אלא שירדה לפרסם את הנסים וכן (שבת לה) אז ישיר ישראל השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים והבאר נתנה להם מתחלת מ' ומה ראה ליכתב כאן אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו: (יח) באר חפרוה. זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים משה ואהרן: במשענתם. במטה: וממדבר. נתנה להם: (יט) וממתנה נחליאל. כתרגומו: (כ) ומבמות הגיא אשר בשדה מואב. כי שם מת משה ב ושם

ענין שירת הבאר

(יז) אז ישיר ישראל את השירה הזאת וגו'. המדרש תנחומא מקשה הלא הבאר נתנה להם מתחלת ארבעים שנה מה ראו לומר שירה היום, ומפני מה לא הוזכר שם משה בשירה זו, ע' רש"י ז"ל, ונראה דרך שעולם הוא כשאדם בונה בית ומטריח עצמו בבנין זה כשנה תמימה או יותר, בגמרו עושה סעודה לאוהביו ולקרוביו, כמו שמצינו בשמחה הגדולה שעשה שלמה בגמר מלאכת המקדש, וכמו כן מצינו ביציאת מצרים אחר כל הטרחה הגדולה שהי' למשה ולישראל עד לאחר ממצרי' וכשנגמרה יציאתם אחר שעברו את הים בחרבה ומצרים נטבעו בים סוף וידעו ישראל כי גלות מצרים נגמר בשלמות ע"כ שרו משה וישראל, וכן בגמר התורה אמר הקב"ה כתבו לכם השירה הזאת, וכן יתר השירות הנמצאים בכתבי הקדש כלם היו בגמר איזה דבר וענין גדול. וכן כאן הבאר הזה הלך עם ישראל זה ארבעים שנה, וכשבאו לארץ מואב אשר שם נגמר ונשלם ענין הבאר כי ישראל שתו מים מהירדן והבאר הוא הסלע הלך וישב לו בין הסלעים, או ירד לתוך הירדן כדעת חז"ל בדרשותיהם, ע"כ בעת שרו השירה הזאת כנותן הודה להקב"ה ולהבאר על טובתו עמהם והשקם זה זמן רב והלוה את לאמם, כאיש המקבל טובה מחבירו זמן רב בעת דחקו ואחר כך כאשר הקב"ה עזר אותו והעשירו ואינו צריך עוד לטובת חבירו הוא נותן לו תודה על כל הטובה אשר עשה עמו עד היום, ענין זה היה בישראל כי היה עכשיו שמחתם שלמה, כי כאן שבעוד זמן קצר יכנסו לארץ וימיו

דעת זקנים מבעלי התוספות

שיתה הבאר נובעת שיוצאה מן הסלע: (יז) אז ישיר ישראל. אז כשנתן להם הבאר ישיר ישראל מתוך שמתה שהיו סבורים למות שם הם ומקניהם בצמא אבל משה לא שר כדפרש"י: עלי באר ענו לה. כך משוררים ולועקין ענו לה הרימו קול להם, כמו וענו הלוים: (יח) באר חפרוה שרים כלומר הבאר הזה אינו כשאר בארות שחופרים אותה עבדים כד"א ויכרו שם עבדי יצחק באר אלא באר זו מכובדת שחפרוה שרים וכרוה נדיבי עמים משה ואהרן וזקני ישראל: במחוקק במשענותם. כלומר לא חפרוה כשאר בארות אלא שחקקוה בסלע במטה האלהים וזה מוכיח שלא הקפיד הקב"ה על שהכה דאם הקפיד לא היו משוררים מדבר שהקפיד. וי"א מחוקק זה משה, כד"א כי שם חלקת מחוקק ספון ומתרגמינן משה ספרא רבא: וממדבר מתנה כלומר חשיבות גדולה היה באותו הבאר כי מאדבר שהוא מקום לאמון היה להם למולא מים: (יט) וממתנה נחליאל. לא היתה כשאר בארות שנובעות במקומן ואינן נמשכות אלא משנתנה נגבררה והיה לנחל והיו רוב המים עולין על הבמות. (כ) ומבמות הגיא. ומהבמות היה יורד אל הסר לעבר הגיא ונמשכה אלל ראש הפסגה הנשקפה על ראש פני הישימון הנראית על פני המדבר שהוא קרוי ישימון לדכתיב ובתהו יליל ישימון וזו היתה שמחה גדולה שהיתה נראית על פני המדבר להולכים בתהו שהיו רואים מקום להשקות הם ומקניהם ולהתקרר ולהתעדן. ובעירובין פרק כילד מעברין מסיה וממדבר מתנה אם משים אדם עצמו כמדבר הזה

נחל קדומים

המן עם הכולל: יז (ח) אז ישיר ישראל וכו' עלי באר ענו לה וכו'. רבינו האר"י זצ"ל בעץ החיים שער ל"ב פ"ו דרוש ג' האריך בדרוש ג' מתנות טובות ושם ביאר שהבאר היה מזיווג יעקב ידור המדבר וכשחטאו ומתו בני הדור ההוא נסתלק הבאר והחזירו לרחל פב"פ וממנה היה הבאר ונקראת מתנה שחזר פעם אחרת וזהו עלי באר ע"ש באורך. ושם מבואר סוד באר חפרוה שרים ע"ש. ואפשר לרמוז באר ענו לה ר"ת בעל. וממדבר כלומר מה שהיה הבאר ממדבר ר"ל מהארת דור המדבר ונסתלק עתה היה מתנה עיין בדרוש הרב ז"ל ודוק הטב. ואפשר כי הנה בשירה זו לא נזכר משה ומ"מ רמוז שהקב"ה חפץ מאד בכבוד הצדיק כי הנה באר רמז לשכינה ומשה בעלה דמטרוניתא וזה רמז ענו לה כאלו אמר עניו לה והוא משה רבינו ע"ה דכתיב והאיש משה באר ענו מאד וזה רמז ענו לה ור"ת בעל כאמור ודוק הטב: יח (ט) באר חפרוה

מרפא לשון

טו) ואשד הנחלים, ושפיך נחליא. ה"ג ובקדמוניות ושפוך לנחליא. וכ"כ היא"ר ז"ל ונוסחא א' כפי' הגאון (ומצב אלאודייה) ונוס' ב' אתיא כפירש"י ז"ל ע"ש. יט) ומנחליא, ומנחליא. מכאן נר'

חומת אנ"ך

הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפי' התורה שלו כתיבת יד: (יז) אז ישיר ישראל וכו' עלי באר ענו לה. אפשר לרמוז דידוע דאין התורה נקנית אלא בשלום וכמש"ה ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום ושלום לא יתכן אם לא יהיה לו ענוה וכמו שהאריך בזה הרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב יוסף בספר בן פורת יוסף דף ט"ל ע"ב. והנה צור"ף לזה שיהיה תורה לשמה ואז מכוין להלכה והיינו דאמרינן פ"ק דעירובין מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שהיו נוחים ועלובים ובזה על ידי הלמוד יתבררו ניצוצי הקדושה של התורה. וידוע שהתורה היא באר מים חיים והשירה הזאת מתפרשת על התורה. וזה רמז עלי באר להעלות ניצוצי התורה ולזה צריך שתי תנאים והם ענו לה. ענו אותיות ענו שיהיה הלומד תורה ענו. לה שילמוד לשמה. ואפשר לרמוז כי ר"ת עז לעמו יתן ה' יברך את גימט' ענוה כי על ידי הענוה זוכה לתורה וה' יברכהו בשלום ואז אין סט"א שולט בו דעשו גימט' שלום וכשיש שלום אין עשו וסט"א שולט. והיינו דאמרו בש"ס דר"מ השתדל שיהיה שלום להנהו דהוו מיגלו כל בי שמשי

מסורת הקריאה

מ"ו א': (יז) עלי, הלמ"ד בחירק: ענו, העי"ן בחטף סגול: (כ) ונשקפה, נמסר עליו לית ומלעיל, והוא שלא כמנהג: (כב) בשדה,

תרגום אונקלוס

יְשִׁימוֹן: כא. וּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אִזְגַּדִּין . לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה לְמֵימַר : כב. אֶעְבַּר בְּאַרְעָךְ . לָא נִסְטֵי בַּחֲקַל וּבִכְרַם . לָא נִשְׁתֵּי מֵי גוֹב . בְּאוֹרַח מַלְכָּא נֵיזֵיל . עַד דְּנִעְבַּר תְּחוּמָךְ : כג. וְלָא שְׁבַק סִיחוֹן יָת יִשְׂרָאֵל לְמִעְבַּר בִּתְחוּמֵיהּ . וּכְנַשׁ סִיחוֹן יָת כָּל עַמֵּיהּ . וּנְפַק . לְקַדָּמוּת יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא . וַאֲתָא לְיָהַץ .

במדבר כא חקת

רביעי כשהן מחוברין כא • וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי לֵאמֹר׃ כב אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃ כג וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה וַיִּלָּחֶם

שביעי מפטיר (רביעי כשהן מחוברין)

בעל הטורים

דכתיב ויקבור אותו בגיא: (כב) אעברה בארצך. ולא אמר כאן כדרך שאמר באדום, שלא רצה לפייסו כל כך ולא שלח לו שלא

רש״י

בעלה ג הבאר. ד״א כרוה נדיבי העם כל נשיא ונשיא כשהיו חונים נוטל מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני חניית כל שבט ושבט: במחקק. ע״פ משה שנקרא מחוקק שנא׳ (דברים לג) כי שם חלקת מחוקק ספון ולמה לא נזכר משה בשירה זו ד לפי שלקה ע״י הבאר וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של הקב״ה משל למלך שהיו מזמנין אותו לסעודה אמר אם אוהבי שם אני שם ואם לאו איני הולך. ראש הפסגה. כתרגומו ריש רמתא: פסגה לשון גובה וכן (תהלים מח) פסגו ארמנותיה הגביהו ארמנותיה: ונשקפה. אותה הפסגה ה על פני המקום ששמו ישימון והוא ל׳ מדבר שהוא שמם. ד״א ונשקפה הבאר ו על פני הישימון שנגנזה בימה של טבריה והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והוא הבאר כך דרש רבי תנחומא: (כא) וישלח ישראל מלאכים. ובמקום אחר תולה השליחות במשה שנאמר (דברים ב) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וכן (במדבר כ) וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום וביפתח הוא אומר (שופטים יא) וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וגו׳ הכתובים הללו צריכים זה לזה. זה נועל וזה פותח שמשה הוא ישראל וישראל הם משה לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל: (כב) אעברה בארצך. אע״פ שלא נצטוו לפתוח ז להם בשלום בקשו מהם שלום: (כג) ולא נתן סיחון וגו׳. לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס ח שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות כיון שאמרו לו ישראל אעברה בארצך אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרים כך: ויצא לקראת ישראל. אלו היתה חשבון מלאה יתושין אין כל בריה יכולה לכבשה ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו וכ״ש שהיה בחשבון אמר הקב״ה מה אני מטריח ט על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כי אין

שפתי חכמים

מעם בזה ואמר שם מת משה ובטלם, הרא״ם: ג וא״ת והלא כשמתה מרים פסק הבאר כדלעיל, וי״ל דחזר להם בזכותו של משה ומשמת משה פסק: ד ואם תאמר לעיל ה״ל לאקשויי מיד שמתחיל השירה אז ישיר ישראל למה לא מזכיר ג״כ משה, וי״ל דה״א לפי שחטא בבאר כדכתיב לעיל שהכה על הסלע מ״ה לא רצה להזכיר אותו בשירה זו שקאי על הבאר כדפרש״י בסמוך. אבל השתא דפי׳ במחוקק דהיינו משה למה לא הזכירו בשירה בהדיא: ה דא״ל דקאי על הגיא דגיא ל׳ זכר ונשקפה ל׳ נקבה: שהבאר ל׳ נקבה. והוצרך לטעם של ד״א דלטעם ראשון קשה דהא כל הפרשה כולה איירי בבאר ואיך מפרש ונשקפה על הפסגה, לכן פי׳ ד״א, ולפי ד״א קשה הל״ל ונשקפה מן הישימון מאי על פני, לכן פי׳ טעם ראשון: ז כלו׳ אע״פ שלא נצטוו ע״ז אעפ״כ בקשו מהם זה מפני שאינו אלא דרך ארצי בעלמא ואיכו דימה לאותו שאמר הכ׳ בערים הקרובות, הרא״ם: ח דאל״כ והא לא בקשו מהם אלא לעבור דרך ארצם ולא נתן סיחון את ישראל לעבור למה יצאו עוד להלחם כנגדם: ט דק״ל למה יצא לקראתם ונלחם בהם והלא אין לו ליירא שהרי עיר חשבון אפי׳ מלא יתושין כו׳ וכן אם היה סיחון לבדו בכפר כו׳ ועוד כתיב ויאסוף את כל עמו דמשמע כל העם אשר בארצו ואין זה דרך ארץ אדרבה שמכניסין גם אנשי חיילות בערים לשמור העיר הם

דעת זקנים מבעלי התוספות

שהכל דשין בו תורתו מתקיימת ונתנה לו במתנה וכיון שנתנה לו במתנה נחלו אל כלומר כירושה היא לו וכיון שנחלו אל עולם לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם הגים דעתו הקב״ה משפילו שנא׳ ומבמות הגיא ואם חזר בו הקב״ה מגביהו שנאמר כל גיא ינשא: (כב) עד אשר נעבר גבלך. לא היו שואלין לעבור דרך ארצו אלא לסבוב גבולו מבחוץ כמו שסבבו ארץ אדום וארץ מואב וכן כתוב בפרשת אלה הדברים כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער שהניחום לסבוב ארצם וגבולם:

ענין שירת הבאר

ע״ש העבע לא ע״פ נסים, כאשר אמרו על המן והבאר „כי אין לחם ואין מים״ שלחם אינו לחם בעלם והמים אינם מים בעלם, רוחניות הם, רק נדמו כלחם ומים, אבל לא כן משה, כאשר באו למושב ופסק המן והבאר ידע כי בא קצו להפטר מן העולם, ע״כ לא פתח פיו בשירה ותלה על הפסקת מי הבאר, כי לא לשמחה הוא לו, ע״כ רק אז ישיר ישראל השירה הזאת עלי באר וגו׳ ולא משה:

תפסיר הרס״ג

אלסמאוה) : (כא) ת׳ם בעת׳ אל אסראיל ברסל. אלי סיחון מלך אלאמוריין קאילא : (כב) אריד אן אגוז פי בלדך. וליסנא נמיל אלי צ׳יעה ולא כרם. ולא נשרב מא צהריג. בל פי אלטריק אלגאדה נסיר. אלי אן נגוז תכ׳מך : (כג) ולם ידע סיחון בני אסראיל אן יגוזו פי תכ׳מה. פגמע גמיע קומה. וכ׳רג תלקאהם אלי אלבריה.

נוה שלום

והתיו מתחלפים וע״ל כג כח. (כב) מי באר, מא צהריג, מים המכונסים בבורות, וכן תרגם לקמן וברת חצובים וצהאריג מנקורה, ותרגם במשלי שתה מים מבורך, אשרב אלמא מן בירך, ונוזלים מתוך בארך, ואלהואטל מן צהאריגך, וכמו כן תרגם ברכות בים צהאריגא ללמא, ובמקומות אחרים תרגם באר ביר, והנה לדעת הגאון כל חפירה שיש בה כינוס מים נקרא בלה״ק באר או בור או בריכה, ובערבי ביר או צהריג, וחפירה שמימיה נובעים נקרא באר מים חיים וזה שלא כדברי ראב״ע ורד״ק האומרים שכל בא־

חלק הדקדוק

לחוד ומלעיל : כג) ויבא יהצה. כל ה״א באמצע תיבת שתחתיה שוא היא במפי״ק ועיין בפ׳ בהעלתך על תיבת

אבן עזרא

גם ויקבור אותו בגיא ושם כתוב ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו והנה הגיא הוא ראש הפסגה ושם מת משה ואין צורך להוליכו אחר מותו : (כ) ונשקפה. לשון נקבה על הגיא : הישימון. מקום שממה והעד ובתהו ילל ישימון וכן תעו במדבר בישימון דרך : (כג) יהצה. אל יהץ :

רבינו בחיי

(יח) באר חפרוה שרים. הם משה ואהרן וקראם שרים ונדיבי העם כי הם חפרוה וכרוה במשענותם שהכו במטה, ולפי שהשוה הכתוב שניהם בחפירתה לכך הוצרך להזכיר במחוקק והוא משה ולומר כי אחר שנסתלק הבאר במיתת מרים לא חזר אלא בזכות מחוקק. וממדבר מתנה. ומן המדבר שהוא ארץ ציה וצמאון נתנה לנו מתנה גדולה כזו והיא מתנת הבאר ומן המתנה הזו באו לנחלי ארנון שנעשו שם כל הנסים הגדולים, וכן כל לשון השירה הוא ספור חסדיו של הקב״ה וטובותיו שהגדיל לעשות

נחל קדומים

שרים וכו׳ במחקק. מחקק גימ׳ אברהם. וקרי בם חקק. חקק גימ׳ יצחק. במשענ. תם. יעקב. פי׳ בזכות האבות אברהם ויצחק חפרו בארות ויעקב וירא והנה באר. רבינו אפרים. ושם בלקוטי גאוני קמאי כתוב עשר תיבות יש בפסוק אז ישיר ישראל כנגד עשר

חומת אנ״ך

ושמע קלא ווי דאפיקיה ר״ת מניתא. וכן ענוה גימט׳ קל״א כמספר ס״ת לומר שאינו שולט בו וכמ״ש הרב עיר וקדיש מהר״א הלוי ברוכים ז״ל דזה רמז דהע״ה ליסד לא גבה לבי במזמור קל״א. והיינו דאמרו רז״ל דבית שני נחרב בעבור שנאת חנם וכשאין שלום גבר עשו הוא אדום והחריב הבית. וכן יוסף הוא יסוד והוא שלום ומאבד עשו. ולכן יוסף הגדיל במדתו הרבה שלום עם אחיו והיה מושל אותיות שלום. וס״ת עז לעמו יתן ה׳ יברך גימט׳ אני ה׳ עם הכולל שהוא רחמים כמ״ש הרב ש״ך ז״ל דבזה היה יציאת מצרים : (יח) באר חפרוה שרים כרוה. ר״ת נחשך רמז מ״ש גורי האר״י ז״ל כמשז״ל במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי שאז הבירור היה קשה יותר להוציא לאור תורה וזה רמז נחשך כרוה נדיבי העם

מסורת הקריאה

ה׳ רפין, עין לעיל כ׳ י״ז : (כג) סיחן, במרכא והוא מאיילא :

מרפא לשון

שכל אל שבסוף השמות בלה״ק הוא ל׳ ידיעה כמו אל שבתחלת השמות בל״ע אלא שבלה״ק הוא דבוק בשם לעולם כמו גמליאל שמואל ופעמים הוא בתחלת השם כמו אלעזר אלחנן ואינו מל׳ אלהות, וכן נר׳ משם מחוייאל מתושאל שבפ׳ בראשית שהיו אלו אחר דור אנוש שכ׳ עליהם אז הוחל לקרא בשם ה׳, גם שאלו הוא מל׳ אלהות היה לשון מחייאל גידוף וכן יש להקיש מזה למלת יה שבשם יהושע יהוידע או בשם אליה זכריה ישעיה וכיוצא שהוא ל׳ ידיעה כמו יא בל׳ ערבי ואעפ״י שבקצת מקומות נר׳ שהם מל׳ אלהית כמו בשם ישראל כי שרית עם אלהים, יש לחלק, (קשה להבין דברים אלו, ואין אל שבהם לשון אלהות אלא חוזק ותוקף ופשוט. יק״א). חי) במחקק, ספריא. צ״ע היאך הבית משמשת במקום ה״א הידיעה. כ) ראש הפסגה, ריש. וי״ג לריש והכי דייקא בלמ״ד. כא) מלך האמרי, מלכא אמוראה. ה״ג וע״ל פ׳ כט. כה) ויקח

תפסיר הרס"ג

חתא ואפא יחץ. פחארבהם: (כד) פקתלוה בחד אלסיף. וחאזו בלדה מן ארנון. אלי יבוק אלי בני עמון. אד' כאן תכ'מהם שדידא עליה: (כה) פאכ'ד'ו גמיע הד'ה אלקרא. וסכנו פי גמיע קרא אלאמוריין. פי חשבון ורסאתיקהא: (כו) וד'אלך אן חשבון. הי מנבר סיחון מלך אלאמוריין. והו כאן קד חארב מלך מואב אלאול. פ'אכ'ד' גמיע בלדה. מן ידה אלי ארנון: (כז) ולד'אלך יקולון אלממת'לין אדכ'לו אלי חשבון. חתי תבנא ותתהיא קריה' סיחון:

בְּיִשְׂרָאֵל׃ כד וַיַּכֵּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃ כה וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ׃ כו כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הִוא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן׃ כז עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר

תרגום אונקלוס

וַאֲגִיחַ קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל: כד. וּמְחָהִי יִשְׂרָאֵל לְפִתְגָם דְּחָרֶב. וִירֵית יָת אַרְעֵיהּ מֵאַרְנוֹנָא. עַד יוּבְקָא עַד בְּנֵי עַמּוֹן. אֲרֵי תַּקִּיף. תְּחוּמָא דִּבְנֵי עַמּוֹן: כה. וּנְסֵיב יִשְׂרָאֵל. יָת כָּל קִרְוַיָּא הָאִלֵּין. וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קִרְוֵי אֱמוֹרָאָה. בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל כַּפְרְנַהָא: כו. אֲרֵי חֶשְׁבּוֹן. קַרְתָּא. דְּסִיחוֹן. מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה הִיא. וְהוּא אֲגִיחַ קְרָבָא. בְּמַלְכָּא דְּמוֹאָב קַדְמָאָה. וּנְסֵיב יָת כָּל אַרְעֵיהּ. מִנֵּיהּ עַד אַרְנוֹן: כז. עַל כֵּן. יֵימְרוּן מַתְלַיָּא עוּלוּ לְחֶשְׁבּוֹן. תִּתְבְּנֵי וְתִשְׁתַּכְלַל קַרְתָּא

ת"א כי חשבון עיר סיחון. חולין ס: ויקח את כל ארצו מידו. גטין לח: על כן יאמרו המשלים. בתרא עח ס' הזהר פ' בלק:

רשב"ם

מקומות של נסיעה וחנייה: (כז) על כן יאמרו המשלים. על מלחמת סיחון ועוג* נתנבא תחלה: מושלים. מושלי

בעל הטורים

כדי לפתוח לו בשלום. ועל כן לא השיב לו תשובה כמו בפעם מלך אדום אלא מיד יצא לקראתו למלחמה: (כז) על כן יאמרו

רש"י

שם אינם אלא נשים וטף: (כד) כי עז. ומהו חזקו התראתו של הקב"ה שאמר להם (דברים ב) אל תצורם וגו': (כה) בנתיה. כפרים הסמוכים לה: (כו) והוא נלחם. למה הוצרך להכתב לפי שנ' (שם) אל תצר את מואב וחשבון משל מואב היתה כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל: מידו. מרשותו: (כז) על כן. על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב: יאמרו המשלים. בלעם שנ' בו (במדבר כג) וישא משלו: המשלים. בלעם ובעור והם אמרו. באו חשבון. שלא היה סיחון יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללו וזהו שאמר לו בלק (שם כב) כי ידעתי את אשר תברך מבורך וגו': תבנה ותכונן. חשבון

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) עד יבק עד בני עמון. יבוק שם הנהל שנאמר ויעבור את מעבר יבק, וכמו שלקח סיחון את ארץ מואב עד ארץ ארנון כך לקח ארץ בני עמון עד יבק והנהר היה מפסיק ביניהם אבל לא משם ואילך כי עז וחזק גבול בני עמון מן הנהר ואילך מפני שהנהר היה מפסיק הגבול: (כו) כי חשבון עיר סיחון. לפי שכתוב אחריו וישב ישראל בארץ האמרי אמר כאן שלא תתמה על שאנו אומרים שחשבון היא מארץ האמרי ויודעין אנו שהיא מארץ מואב כי חשבון עתה היא עיר סיחון שהרי הוא נלחם במלך מואב הראשון ולכבשה מידו ולא עם בלק מלך מואב אלא במלך הראשון שהיה קודם בלק: (כז) על כן יאמרו המשלים. בני אדם הרגילים למשול משלים ע"י שלקחה סיחון באו לדור בתוך חשבון כי עתה תבנה ותכונן מאחר שהוא עכשיו עיר סיחון כי כל זמן שהיתה למלך מואב לא היה מלך חזק אבל משכבשה סיחון (אין

דרשת חז"ל ע"פ ע"כ יאמרו המושלים

(כז) על כן יאמרו המושלים וגו'. ודרשו חז"ל [ב"ב עח ע"ב] המושלים אלו המושלים ביצרן, בואו חשבון בואו ונחשב חשבונו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, ויש להבין איך שייך הדרש הזה למקרא זה ולענין זה הכתוב בתורה במלחמת סיחון במואב, אך באמת חכז"ל לאו כתוב בתורה איך לקחו ישראל כמה עירות ממואב, וזה היה ע"י מלחמת סיחון במואב, כמאמר חז"ל עמון ומואב טוהרו לישראל ע"י סיחון, ולקחו מזה מוסר לענין מלחמת היצר עם האדם, כמבואר במדרש אמר דוד אין אני מתיירא מהעבירות החמורות מפני שהן חמורות אבל ירא אני מעבירות הקלות מפני שהן קלות, ר"ל האדם אין צריך להשמר כ"כ שלא יזנה עם אשת איש, כי בודאי לא יזנה עמה, כי לא יעלה על מחשבתו שתאוה לבוא לפתות אשת חבירו לזנות עמה, אך ממה צריך לשמור עצמו שלא יבים ביפיה, ולא להתקרב עצמו אליה בדברי חבה, כי מעט מעט יהיה היצר הרע המתולע ביניהם ויקרבם עוד יותר לחבוק ונשוק עד שיבואו לזנות, והנה שלא להביט ביפיה הוא הגדר הראשון, וכל זמן שהיצר הרע לא כבש הגדר הראשון לא יביא בשום אופן את האדם לזנות, כי לא ראה אותה ולא חמד אותה, אבל אם היצר הרע פרץ הגדר הראשון ופתח עיני האדם להסתכל ביפיה, אף אם האדם פתח לו פתח כנקב מחט, הוא יודע ומלומד לזה איך להרחיב הנקב הזה ולעשות אותו שער גדול לכנס בתוך לבו, וזה מאמר הכתוב לפתח חטאת רובץ, היצר עומד אצל האדם כבלב העומד אצל הפתח ממתין ומצפה בכליון עינים עתי יפתח מי מעט הפתח ואז יוכל לדחוק עצמו ליכנס הביתה, אבל כל זמן שהפתח סתום עומד שם הכן, כן הוא היצר הרע, ע"כ העיקר הוא שהאדם ישמור הסיג והגדר, וכענין זה היה במלך מואב, כי עיר חשבון עומדת על הגבול שבין מואב והאמרי, ואם היה מלך מואב שומר הגבול היטב היטב שסיחון מלך האמרי לא יוכל לבוא לחשבון, אזי היתה כל מדינת מואב נשמרת מסיחון לבא בה, אבל מלך מואב לא עשה כן, ולא שמר את הגבול, וגיכף כאשר ראה סיחון כי הגבול פתוח בא לחשבון וכבשה, ומשם הלך הלאה הלאה וכבש עד כי אם ילאם מחשבון לכבש

נוה שלום

כהם שבמקרא נובעת. (כו) עיר סיחון, מנבר, גבוהה ומעולה, כלומר בירה

חלק הדקדוק

פדהצור (ריב"ש): כה) ויקח ישראל, ת"א ונסיב וכן תרגם ויקח את כל ארצו. והדפוסים שמתרגמין בקמייתא וכבש לא השוו מדותיהם בשניה. גם וכבש אינו כי אם תרגום וילכוד:

אבן עזרא

(כד) מארנון. שלקח ממואב: ועד בני עמון. כי כתוב כי חצי ארץ בני עמון היתה לישראל כי לקחוהו מיד האמורי שלקחו בתחלה מיד בני עמון והכתוב אמר על מואב ועמון שלא יתן השם מארצם לישראל עד מדרך כף רגל והטעם הארץ שהיתה בידם בעת ההיא על כן הוצרך הכתוב לאמר דברי המושלים בעבור חשבון שישבו שם ישראל כי כן כתוב וישב ישראל בכל ערי האמורי בחשבון: (כה) ובכל בנתיה. חשבון כאם והכפרים כבנות: (כו) כי חשבון עיר סיחן. שבה כי הוא נלחם במלך מואב הראשון והוא דבר ידוע: (כז) המושלים. הבודאים משלים מלבם: וטעם באו חשבון. לאמורים יאמרו: ותבנה. יותר ממה שהיא ותכונן להיותה עיר סיחון:

רבינו בחיי

עם ישראל, ומנחלי ארנון באו לבמות כלומר למלחמות סיחון ועוג שהיו מלכים אדירים וקראם במות ומבמות הגיא עד ראש הפסגה הנשקפה על פני הארץ שהיא כולה יליל ישימון אין בו נחל אחר כי אם זה. וע"ד המדרש אז ישיר ישראל את השירה הזאת היה לו לומר את השירה הזאת

נחל קדומים

שירות שנאמרו בעולם וזו אחת מהם כמו שיסד רבנא שמעון ז"ל קול שירות תשע שמענו במרץ העשירית עוד נשמע מכנף הארץ ולכך אין בזו הפרשה לא ט' ולא צ' לפי שצ' היא כמנין ט' יודין שהעשירית לא תוכל להאמר עד המשיח עכ"ל. ולכאורה אינו מובן דבא למעט עשירית והוא מחסר ט' צ' שהם ט' יודין והלא הט' נאמרו והיה אפשר לומר דהכונה דחסר ט' צ' דעדיין יש לומר שירות עד ט' אבל עשירית לא. ואינו מתישב ואין להאריך. ואפשר לרמוז ע"פ פרקי ר' אליעזר דה' אותיות מנצפך כפולות על ידם נעשו ניסים וגאולות אברהם לך לך כ"ף כ"פ יצחק מ"ם מ"ם כי עצמת ממנו יעקב נו"ן נו"ן הצילני נא מצרים פ"פ פקוד יפקד. גאולה העתידה צ"ץ צמח ומתחתיו יצמח. ובזה פירש הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל מכנ"ף הארץ אותיות מכנף שמענו מם יצחק כף אברהם נון יעקב פא מצרים ועתה רוצים שתתקיים צ' צבי לצדיק שיבא משיח צמח ומתחתיו יצמח עכ"ד. וזה רמז בשירה זו דחסר ט' שהוא צ' ופי' דכשיבא המשיח תתקיים צמח ומתחתיו

חומת אנ"ך

שע"י הלימוד הם מעלים אור התורה מהחשך. וזה בזכות משה רבינו ע"ה שכינוליו מאירים בחכמים ת"ש במחוקק במשענותם ודוק כי קצרתי:

מרפא לשון

ישראל, ונסיב. ה"ג דלא כמ"ש היא"ר וכבש, וכמ"ש במדרש רבה פ' זו דמפני שנתן ה' בלב כל אנשי העיירות לצאת לקראת ישראל למלחמה ונתקבצו כולם למקום א' ושם נפלו ואז הלכו ישראל אל הערים ואין מי שיעמוד לנגדם שלא נשאר בהם אלא הנשים והטף לז"א ויקח ישראל את כל הערים ולא וילכד. כז) המשלים,

רמב"ן

(כו) כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי הוא. כלומר עתה כאשר נלחמו בו ישראל עירו של סיחון מלך האמורי היתה כלומר עיר מושב המלך כי הוא נלחם במלך מואב הראשון אשר מלך עליהם לפני מלוך מלך או הראשון קודם לבלק שהוא מלך למואב בעת

סִיחוֹן׃ כח כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן
לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן אָכְלָה עָר
מוֹאָב בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן׃ כט אוֹי־לְךָ
מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו
פְּלֵיטִם וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי
סִיחוֹן׃ ל וַנִּירָם אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־
דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר עַד־
מֵידְבָא׃ לא וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ
הָאֱמֹרִי׃ לב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־
יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ וַיִּירֶשׁ אֶת־

ת"א כי אש יצאה מחשבון. בתרא שם: ונירם אבד חשבון. שם:

°נקוד על ר' °ויירש קרי

תרגום אונקלוס

דְסִיחוֹן׃ כח. אֲרֵי קְדוּם תַּקִּיף כְּאִישָׁא נְפַק מֵחֶשְׁבּוֹן. עָבְדֵי קְרָבָא כְּשַׁלְהָבִיתָא מִקַּרְתָּא דְסִיחוֹן. קְטִילוּ עַמָּא דִשְׁרוֹ בִּלְחַיַת מוֹאָב. כּוּמְרַיָא דְפָלְחִין בֵּית דַחְלַת רָמְתָא דְאַרְנוֹן׃ כט. וַי לְכוֹן מוֹאֲבָאֵי. אֲבַדְתּוּן עַמָּא דְפָלְחִין לִכְמוֹשׁ. מְסַר בְּנוֹהִי צִירִין וּבְנָתֵיהּ בְּשִׁבְיָא. לְמַלְכָּא אֱמוֹרָאָה סִיחוֹן׃ ל. פְּסַקַת מַלְכוּ מֵחֶשְׁבּוֹן עֲדָא שׁוּלְטָן מִדִּיבוֹן. וְצַדִּיאוּ עַד נוֹפַח. דִסְמִיךְ עַל מֵידְבָא׃ לא. וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל. בַּאֲרַע אֱמוֹרָאָה׃ לב. וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת יַעְזֵר. וּכְבַשׁוּ כַּפְרָנַהָא. וְתָרֵיךְ יָת

תפסיר הרס"ג

(כח) לאן נארא כ'רגת מן חשבון. ולהיב מן קריה' סיחון, פאכלת ער מואב. ואצחאב ביאע ארנון: (כט) פוילך יא מואב. כיף בדת יא עבדת כמוש. לקד געל בניה אסארא ובנאתא סביא. למלך אלאמורי סיחון: (ל) וזאל סימאהם מן חשבון אלי דיבון. ותוחש אלי נופח. אלד'י ענד מידבא: (לא) ולמא אקאם אל אסראיל. פי בלד אלאמוריין: (לב) פבעת' מוסי בקום ירומון יעזר. פפתחו רסאתיקהא.

נוה שלום

מלכותו. (כט) כמוש, עבדת כמוש כניס, עובדי כמוש האליל. (ל) ונרם, סימאהם, דגל שלהם, ושיעור הכתוב ואבד נירם מחשבון עד דיבון, ונשים, ותוחש, לשון שממה עיין רש"י ז"ל.

חלק הדקדוק

לב) ויורש את האמרי אשר שם, הטפחא בתיבת האמרי:

אבן עזרא

(כח) כי אש יצאה מחשבון. רמז לאנשים שקשרו בחשבון על מלכם: להבה. הטעם כפול כמשפט: מקרית סיחון. מקרית שהוא היום לסיחון: ער מואב. שב מקום סמוך כמו מבית לחם יהודה: במות. מקומות גבוהים: (כט) כמוש. שם צלם אלהי מואב: פליטם. פליטי חרב בורחים: (ל) ונירם. דברי משה והמ"ם סימן מלך אמורי וגדודיו ולו שני פירושים. האחד מגזירת ניר ותהיה מלת ונירם מושכת עצמה ואחרת עמה כמו והנבואה עודד הנביא וכן הוא ונירם אבד ניר חשבון ותהיה מלת ונירם כמו בתוך האהלי הערכך וכן הוא והניר שלהם אבד שהוא ניר חשבון. והפירו' השני שתהיה מלת ונירם מגזרת ירה ויור אשר יריתי והטעם כאשר ירינו אותם אבד חשבון: ונשים. מפעלי הכפל והחיר"ק תחת קמ"ץ קטן כמו ויסב אלהים את העם ויאמר רבי משה הכהן כי הדגשות לחסרון האל"ף כאל"ף מלפנו מבהמות ארץ מגזרת תאשם שומרון וי"א כי חשבון היתה עיר סיחון לעולם וטעם בואו חשבון דברי המושלים למואבים הבאים בשבי אל חשבון כי אש יצאה מחשבון משל למחנות סיחון וכאשר ירינום דברי המושלים על לשון המואבים חשבנו כי תאבד חשבון ונעשה שממה כל הארץ עד נופח או

אבי עזר

רק נערג רג: (ל) (ונשים מפעלי הכפל) ויש אומרים שהוא מנחי פ"א יו"ד ושרשו ישם עיין פ' ויגש בפסוק והאדמה לא תשם שם פירש הרב גזרתו ישם מנחי פ"א יו"ד:

בעל הטורים

המשלים. בגימטריא אלה המה המושלים בילרם: (ל) אשר עד מידבא. ריש נקודה וכאלו אש כי שרפה באש וניטל כאש שלה: (לב) ויורש. כתיב ויירש, שלא הוצרכו להורישם אלא ברחו מעלמם:

רשב"ם

נבואות* גם בלעם וחבריו: (כח) ער מואב. עיר מלוכה של מואב נקראת ער: (ל) ונירם. ונשליך אותם ממקומם, ונחרם אותם, כמו כן נטה יאמר* נטנו יאמר מן ירה ניר. ונירם כמו ונרם, וכן יבדלני מן יבדלני להוציאנו כמו

רש"י

בשם סיחון להיות י עירו: (כח) כי אש יצאה מחשבון. משכבשה ב סיחון: אכלה ער מואב. שם אותה המדינה ל קרוי ער בלשון עברי ולחיית בל' ארמי. ער מואב. ער מ של מואב: (כט) אוי לך מואב. שקללו את מואב נ שימסרו בידו: כמוש. שם אלהי מואב: נתן. הנותן את בניו של מואב: פלטים. נסים ופלטים מחרב ואת בנותיו בשבית וגו': (ל) ונירם אבד. מלכות שלהם: אבד חשבון עד דיבון. מלכות ועול שהיה למואב בחשבון אבד משם וכן עד דיבון ם תרגום של סר על כלומר סר ניר מדיבון. ניר לשון מלכות ועול וממשלת איש כמו (מלכים א יא) למען היות ניר לדוד עבדי: ונשים. שי"ן דגושה לשון שממה כך יאמרו המושלים ונשים אותם: עד נפח. השימומים עד נפח: (לב) וישלח משה לרגל את יעזר. המרגלים לכדוה ע אמרו לא נעשה כראשונים בטוחים אנו בכח תפלתו של משה

שפתי חכמים

יבא המויב, ל"פ אמר הקב"ה כו': י תבנה ותכונן של לחשבון שנזכר למעלה ולא לעיר סיחון שמאחר שכבש אותה וזכה בה מה צ"ל תבנה ותכונן אלא הכי קאמרו המושלים בואו סיחון ועמו לעיר חשבון כי הוללו לה לפי שמתחלה כשנבנית ונכונה עיר סיחון בשם סיחון נבנית כלומר שמאז נגזר עליה להיות עיר סיחון ויהיה תבנה ותכונן עתיד במקום עבר: כ לא קודם זה דאל"כ כי אש באה בחשבון מיבעי ליה: ל אמר זה שלא תחשוב שפי' ער כמו עיר והוא על משקל דם שהרבים ממנו דמים וכן ער הרבים ממנו ערים ויהיה ער שם המין בעבור כל העיירות שלו לא יתכן זה שהרי עדיין נשארו למואב עיירות רבות שהיה מולך עליהם וגם לא בעבור עיר אחת שלו דא"כ היה לו להזכירו איזה עיר כמנהג הכ' בכ"מ כי לא בא לסתום אלא לפרש והביא ראיה מהתרגום שתרגם ולחיית ולא תרגמו קרתא: מ כ' הרא"ם כ"ל שכיון בזה אע"פ ששם העיר שפרטי לא יסמך וכיון שער שם פרטי של מדינה הוא ואיך הוא סמוך ומכח זה הרא"ם לדחוק ולפרש ער מל' עיר לא תדחוק לפרש ער מל' עיר כי יותר נכון לפרש שהעיר שפרטי הוא סמוך אף שהוא שלא כמנהג מלפרשו מל' עיר מפני הטענות הנופלות עליו עכ"ל: נ פי' שמקרא זה דבוק עם תבנה ותכונן כלומר שנבנית העיר לסיחון א"כ היה בהכלת שסופה להמסר ביד סיחון: ס רש"י נפרש עד ל' סר כלומר סר ניר מדיבון דליכא לפרש אבד חשבון, עד דיבון הוא כמשמעו שאבד כל אותו ישוב שמחשבון עד דיבון דאם כן נאמר ונירם שפירושו מלכות בלהם בלתי נקשר לא לפניו ולא לאחריו אבל לפי מה שפירש רש"י ז"ל הוא כאלו כתיב ונירם שבחשבון אבד ונירם שבדיבון סר: ע מדכתיב וילכדו בנותיה ולכדו לי

דעת זקנים מבעלי התוספות

בלום לגור בה): (כח) כי אש יצאה. לאחר שנכבשה חשבון אבלתם גם בשאר עיירות שהוא ער וארנון ובכתה או אמר כי אש יצאה מחשבון כלומר חיל וגבורים ולהבה מאותה עיר שנקראת קרית סיחון: אכלה ער מואב. כלומר ממקומו יצא אש ושרפם והוא כמו שלא אש מאבימלך ותאכל את אנשי שכם ומבעלי שכם ותאכל את אבימלך כלומר מסם ובהם וזה המשל שמשלו על גבורות סיחון להודיעך כמה גדול כמו של משה שנלחמו והרגו. וכן משלו משל על בני עמון ומואב שנלחם סיחון ואמרו אוי לך מואב אבדת עם כמוש שעובדין לע"ז כמוש דהיינו בני עמון וכמו שאמר יפתח למלך בני עמון הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך: (כט) נתן בניו פלטים כלומר הבנים הקטנים שפלטו מן החרב והבנות שאין דרכם להלחם שבק והניחם להולין בשנים לפי שלא היה יכול להצילם מידו: נתן. כמו נרדי נתן ריחו: (ל) ונירם אבד חשבון כלומר ניר ויורש שלהם אבד חשבון וכל הארץ עד דיבון שלא יירשום עם ירושתו: ניר. לשון יורש

מרפא לשון

מתליא. ה"ג בדג"ש וכמ"ש היא"ר ז"ל. כח) בעלי במות ארנן, כמריא דפלחין בית דחלת במתא דארנון. ה"ג דחלת בתי"ו בסמיכות וגר' שצ"ל דחלת בקמץ הלמ"ד ל"ר וכ"מ בקדמוניות לקמן כב' מא' רמת דחלתיה. כט) נתן בניו פליטים, צירין. פי' כמו אסירין והיא"ר הביא לו ראיה מלשון רז"ל הני צירי והני שרו, ויש מתרגמין אסירין היא היא, ולפי פשט המקרא התר' הוא בהיפך אמנם לפי הענין הכל אחד כי בהיות הבנים נפלטים מאבותיהם יתחייב שיהיו אסורין ביד שוביהם שזש"ה פליטים מאבותיהם ואסורים ביד שוביהם. למלך אמרי, למלכא אמוראה. נר' שמכאן בנה אב לתרגם בכל מקום מלכא אמוראה אעפ"י שהמקרא הוא מלך האמורי כדלעיל פ' כ"א ועמ"ש עליו היא"ר ז"ל. ל) ונירם, פסקת מלכו. ה"ג דלא כנ"א ומלכו פסקת. עד מידבא, על תרגום, וכ"כ היא"ר ובפ' ויחי מ"ט י"ג בהיפך על צידון עד תרגום.

נחל קדומים

יצמח ותהיה שירה עשירית ודוק כי קצרתי: כט (יוד) אוי לך מואב אבדת עם כמוש נתן בניו פלטים ובנותיו בשבית. פירשו רבני אשכנז דקי"ל דהנקבות מותרות דדרשינן מואבי ולא מואבית. והזכרים אסורים אך אם נשבו יש מקום להתיר כדאמרינן גבי יהודה גר עמוני. והרוע מזל של מואב היה שהבנים שאם ילכו בשביה יש מקום להתיר נצולו כדי שיהיו באיסורן עד עולם ובנותיו דמותרות בלא"ה דנקבות מותרות הן הלכו בשבי והוו תרתי לרעותא וזהו אוי לך מואב אוי ואבוי דמוחלפ' השטה דהיה להם הזכרים ללכת בשביה והנקבות פלטות ואז היה התר לכל משא"כ עתה דאין התר לזכרים והנקבות לא היו צריכות לילך בשביה כי הם מותרות ודוק:

מסורת הקריאה

עין בראשית למ"ד ט"ז: יהצה, הה"א בשוא נח: (כד) עז, העי"ן בפתח. (כז) באו, מלעיל: (כט) למלך, נמסר עליו כ"ט, ר"ל כ"ט הם שהלמ"ד בשוא וסי' במס"ר: (ל) ונשים, הנו"ן בפתח והשי"ן דגושה, ונמסר עליו לית ודגש:

רמב"ן

והיא ויקח סיחון את כל ארצו מידו ועד ארנון וחשבון בתחלת

הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם׃ לג וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃ מפטיר לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃ לה וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ׃ כב א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ ססס

תרגום אונקלוס

אֱמוֹרָאָה דְּתַמָּן: לג. וְאִתְפְּנִיאוּ (נ"י וְאִתְפְּנִיו) וּסְלִיקוּ. לְאוֹרַח מַתְנָן. וּנְפַק עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן לְקַדָּמוּתְהוֹן. הוּא וְכָל עַמֵּיהּ. לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאֶדְרֶעִי: לד. וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה לָא תִדְחַל מִנֵּיהּ. אֲרֵי בִידָךְ. מְסַרִית יָתֵיהּ. וְיָת כָּל עַמֵּיהּ וְיָת אַרְעֵיהּ. וְתַעֲבֵיד לֵיהּ. כְּמָא דַּעֲבַדְתָּא. לְסִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה. דְּיָתֵיב בְּחֶשְׁבּוֹן: לה. וּמְחוֹ יָתֵיהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּיהּ. עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵיהּ מְשֵׁיזֵיב. וִירִיתוּ יָת אַרְעֵיהּ: א. וּנְטַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּשְׁרוֹ בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב. מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ: ססס

ת"א ויאמר ה' אל משה אל תירא. נדה סא:

תפסיר הרס"ג

וקרצ'ו אלאמורי אלד'י פיהא: (לג) ת'ם ולו וצעדו. טריק אלבת'נייה. פכ'רג עוג מלך אלבת'נייה תלקאהם. הו וגמיע קומה. לאלחרב אלי אד'ראעאת: (לד) פקאל אללה למוסי לא תכ'אפה. פאני מסלמה פי ידך. וגמיע קומה ובלדה. פאצנע בה. כמא צנעת. בסיחון מלך אלאמוריין. אלמקים פי חשבון: (לה) פקתלוה ובניה וגמיע קומה. חתי לם יבק לה שרידא. וחאזו בלדה: (א) ת'ם רחלו בני אסראיל. ונזלו פי בידאת מואב. אלתי עלי ארדן יריחא:

אבן עזרא

הם דברי משה: (לג) ויפנו. פירשתיו: אדרעי. אל אדרעי דרך קצרה: (לה) השאיר לו. אחד מישראל:

חסלת פרשת חקת

רבינו בחיי

לה' ושיזכיר גם כן שמו של משה כשם שמצינו בשירת הים אבל מפני שלקה משה על ידי הבאר הזאת ובשבילה נגזר עליו שלא יכנס לארץ לכך לא נזכר שמו של משה בשירה זו לפי ששירה זו ספור שבחים של באר וכיון שנענש משה על ידו איך ישבחנו אין אדם מקלס לספקלטור שלו ומתוך שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של הקב"ה. משל למה הדבר דומה למלך שזמנוהו לסעודה אמר אם אוהבי שם אני הולך שם ואם אין אוהבי שם איני הולך:

(לד) אל תירא אותו. לא היה ראוי למשה שיירא מזרוע בשר כי כיון שהשכינה עמו מה יעשה לו אדם והלא הנביא מזהיר לישראל (ישעיה נא) מי את ותיראי מאנוש ימות כי יראת ב"ו לצדיק הירא את ה' מפחיתות הנפש ומשה עצמו יזהיר לישראל (דברים כג) אל תיראו ואל תערצו מפניהם (שם א) לא תערצון ולא תיראון מהם, אבל נתירא ממנו מזכות שידע לו מענין אברהם, והוא שדרשו רז"ל במס' נדה פרק האשה שהיא עושה צרכיה (דף סא) מכדי סיחון ועוג אחי הוו מפני מה נתירא מעוג ולא נתירא מסיחון מתשובתו של הקב"ה אתה מכיר מה בלבו של אותו צדיק אינו אומר אל תירא אלא למתירא מלמד שנתירא משה שמא

פ"ז. למידלא סימן, ימואל סימן, עזי סימן: ומפטירין ויפתח הגלעדי בשופטים בסימן יא:

רשב"ם

להוציאנו: ונשים. ונפעל, כן ונירם. ואלו היה מפורש כתרגום היה לו לינקד ונירם וי"ו חטף: (א) מעבר לירדן ירחו. כלומר כנגד ירדן וכנגד ירחו. *לא למטה בירדן ולא למעלה מיושבי ארץ ישראל ראוי ליכתב מעבר לירדן*לאחר שעברו את הירדן שלהם קרוי ערבות מואב עבר לירדן:

שפתי חכמים

רכים ולא כתיב וילכוד ל' יחיד כדכסמוך דכתיב ויורש ל' יחיד אלא המרגלים לכדו את בנותיה: פ דאל"כ מה נשתנה עוג מסיחון דגבי סיחון לא אמר הש"י אל תירא אותו. וא"ת והלא לא נתכוין רק לרעה שיהרג אברהם וישא את שרה כמו שפרש"י בפ' לך לך בפ' ויבא הפליט וגו', וי"ל מ"מ כיון שזכות הגלה באה על ידו שניצל לוט היה משה ירא שמא תעמוד לו אותו זכות אף ע"פ שנתכוין לרעה כדאמרינן בזכות הקרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות אף על פי שנתכוין לרעה הואיל והקריבם לכבוד הקב"ה:

רש"י

להלחם: (לד) אל תירא אותו. (נדה סא) שהיה משה ירא להלחם עמו שמא תעמוד לו פ זכותו של אברהם שנאמר (בראשית יד) ויבא הפליט הוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו כדרלעומר וחבריו בעשתרות קרנים שנאמר (דברים ג) רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים: (לה) ויכו אותו. משה הרגו כדאיתא בברכות (דף סא) בהרואה עקר טורא בר תלתא פרסי וכו':

חסלת פרשת חקת

דרשת חז"ל ע"פ ע"כ יאמרו המושלים

מקרית סיחון, והטבון סיחה או נקראת בשם עיר סיחון עד שאכלה ער מואב [ער היא שם עיר המלוכה של מואב], ומחמת *שהדברים דומין זה לזה מלחמת הילר עם מלחמת סיחון, ע"כ הסמיכו חז"ל דברי מוסריהם על הפסוק הזה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

יורם, כמו ולמען היות ניר לדוד עבדי: (לד) ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו. פרש"י לכך הוצרך לומר אל תירא אותו מה שלא הוצרך לומר בסיחון לפי שהיה ירא פן יעמוד לו זכות מה שהגיד לא"א שנשבה לוט. וא"ת והלא כונתו לרעה היתה כדי שיהרג אברהם ויקח את שרה, וי"ל כיון דהצלה באה על ידו היה לו לירא, כמו שמצינו בפרק חלק בזכות מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות ואע"ג שלא נתכוין אלא לרעה לקלל את ישראל. ומיהו תימה למ"ד דעוג נקרא פליט על שנפלט מן המבול דבמסכת נדה מסיק דעוג וסיחון אחי הוו וא"כ סיחון פלט מן המבול דבשלמא עוג מצינו סמך ורמז כדאיתא בפ' נח שעולה בגימ' עוג אבל לסיחון לא מצינו רמז. ואומר הרב רב יחיאל בר יוסף שעוג נולד קודם המבול ואמו היתה מעוברת מסיחון בשנת המבול והלכה ונשאה לאחד מבני נח וכבר היתה מעוברת מאותן בני האלהים אשר לקחו מבנות האדם ונולד סיחון בתיבה:

רמב"ן

גבול הכבוש על כן תחשב לאמורי ולא הוזהרו ישראל על ארץ מואב ובני עמון רק על הארץ אשר היא בידם בעת הצואה והביא הכתוב ראיה כי חשבון עיר סיחון היא כי המושלים יאמרו באו חשבון וגו' כי בעת שנלחם סיחון במלך מואב לכד תחלה עיר השבון ונחרבה העיר אחרי כן בנה אותה לבית מלכות וזה טעם אשר יושב בחשבון וכן נאמר בספר יהושע סיחון מלך האמורי אשר מלך בחשבון והיו המושלים אומרים לאמורי בואו חשבון ותשבו בה תבנה ותכונן אחרי חורבנה עיר סיחון אשר המלך עליה ואחר שישב סיחון בהשבון אסף שם את חילו וילכוד מגבול מואב עד ארנון וארנון בכלל על כן אמרו המושלים כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון אשר יושב בה ואכלה ער מואב בעלי הבמות אשר לארנון שלכד סיחון ארנון ממואב וכל במות הארץ ובעלי הבמות כענין ובמות עולם למורשה ולקח עוד מבני עמון מארנון עד היבוק כמו שנאמר ביהושע ויתן משה למטה גד את יעזר וכל ערי הגלעד וחצי ארץ בני עמון עד ערוער והיא הארץ אשר היה מלך בני עמון תובע ליפתח כמו שאמר כי לקח ישראל את ארצי מארנון ועד היבוק ומן המדבר ועד הירדן:

(לד) אל תירא אתו. כי היה משה ירא שמא תעמיד לו זכותו של אברהם שנאמר בו ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו אמרפל וחבריו בעשתרות קרנים לשון

הפטרת חקת

א וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה
זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח׃ ב וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד
לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח
וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶּן־אִשָּׁה
אַחֶרֶת אָתָּה׃ ג וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ
טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ׃
ד וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל׃ ה וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי
גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב׃ ו וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח
לְכָה וְהָיִיתָה לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן׃
ז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לְזִקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם
אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה
כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם׃ ח וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח
לָכֵן עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי
עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד׃ ט וַיֹּאמֶר
יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם
בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם
לְרֹאשׁ׃ י וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה
יִהְיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃
יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ
עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו
לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה׃ יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־
מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי
לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי׃ יג וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי
יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם
מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן
בְּשָׁלוֹם׃ יד וַיּוֹסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ
בְּנֵי עַמּוֹן׃ טו וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח
יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן׃
טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־
יַם־סוּף וַיָּבֹא קָדֵשָׁה׃ יז וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀
אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ וְלֹא
שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא

רד"ק

(א) בן אשה זונה. בן פלגש גלעד היה ונקראת זונה לפי שהיתה עם בעלה בכתובה וקדושין והוא כמו הזונה ואעפ"י שהיא מיוחדת לו. וי"ת פונדקיתא כמו שתרגם ג"כ רחב הזונה פונדקית' או הוא הענין בעצמו כי הזונה כמו הפונדקית שמפקרת עצמה ובתרגום של תוספתא דא היא נימוסא הות בישראל מלקדמין דלא מסתחרא אחסנתא משבטא לשבטא ובכן לא הוה יכיל גברא למיסב אתתא דלא משבטה וכד הות אתתא דרחמא גברא דלא משבטהא הות נפקא מבי נשא בלא אחסנתא והוו אנשי קרין לה פונדקיתא דרחימת גברא דלא משבטהא וכן הוה ליה לאימיה דיפתח ודומה כי הצריכו כל זה למתרגם לפי שאמר לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה וכן תרגם ארי בר אתתא משבטא אוחרי את ולפירושנו יהי' פי' לא תנחל לפי שהי' בן פלגש וזהו בן אשה אחרת לפי' היו אומרים שלא ינחל עמהם ושלא כדין היו מגרשין אותו כי בן הפלגש יורש כמו שאמרו רז"ל מי שיש לו בן מ"מ בנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ואמרו לכל דבר לאתויי הלכתא לירשו ולטמא לו וכן אמר להם יפתח ותגרשוני מבית אבי כלו' שהייתם עמדי שלא כדין: (ג) בארץ טוב. אדון הארץ היה שמו טוב וי"ת בארע טוב. וכן אם יגאלך טוב: (יא) לפני ה' במצפה. במקום שהיה שם ביתו כמו שאמר ויבא יפתח המצפה אל ביתו ומה שאמר לפני ה' כמה שאמר ה' יהיה שומע בינותינו או לפי שהשכינה שורה בישראל במקום שיתקבצו. או הטעם כמו שפירשתי בספר יהושע כי הוא המצפה שנועדו המלכים להלחם עם יהושע ומפני התשועה הגדולה שהית' שם היה המנהג בישראל להקבץ שם והיה שם מזבח ובית תפלה ולאותה מצפה הלכו אנשי גלעד עם יפתח לדבר שם דבריהם לפני ה' במצפה: (טו) את ארץ מואב ואת ארץ בני עמון. מה לו להשיב לו על ארץ מואב והוא לא היה שואל ממנו כי אם ארץ בני עמון לפי שהוא היה שואל ממנו מארנון ועד היבוק לפיכך השיב לו כי אותה הארץ שאתה שואל בשם מואב היתה נקראת ומלך האמורי לכדה ממואב וישראל לקחה ממלך האמורי. והנה ישראל לא לקח לא ממואב ולא מבני עמון: (טז) במדבר עד ים סוף. במדבר הידוע והוא מדבר שור וכן כתיב ויסעו ממדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר והוא מדבר איתם ושני שמות נקראו לו כי כן כתיב ויעברו בתוך הים המדברה וילכו שלשת ימים במדבר איתם ויחנו במרה והלכו המסעות ההם מרה ואלים עד שבאו עד ים סוף וכן כתוב ויסעו מאלים ויחנו על ים סוף, ומה שאמר עד ים סוף והם כבר עברו הים ואחרי עברם הלכו בזה המדבר דע כי ישראל לא עברו הים לרחבו כי בפיאה שנכנסו ממנה לים סוף באותה הפיאה עצמה יצאו כי הנה נכנסו ממדבר איתם לים סוף ומים סוף יצאו למדבר איתם עצמו וא"ת אחרי שלא הוליכו לעבור הים לרחבו למה נכנסו בו והם יצאו אל המקום שהיו מתחלה לא עשה כן ית"ש אלא להראות עולם גדולתו שעברו ישראל בתוך הים ביבשה ויטבעו המצריים בתוכו ולאורך הים הלכו המסעות ההם אחר שעברו ומה שאמר ויחנו על ים סוף ועד עתה במדבר ים סוף הלכו המסעות עד עתה הלכו רחוק מן הים ובמסע הזה חנו על שפת הים לפיכך אמר ג"כ הנה עד ים סוף ומשם נסעו אל מדבר סין ומה שאמר הנה ויבא קדשה קלל המסעות וכתב הצריך לו לכתוב והוא קדש כי משם

מסורת הקריאה

הפטרת חקת

(ב) ויאמרו. מלעיל: (ה) ויהי, נמסר עליו ב' בטעם זקף גדול בסיפרא, א' דין. ב' ויהי כי זעקו (לעיל ר ז'): (ו) והייתה. מלעיל: (ז) ומדוע. באזלא גרש, ונמסר עליו ו' בטעם, וצ"ל לית בטעם. כי אין עוד בטעם אזלא גרש: עתה. מלעיל: (יב) ולך. נמסר ד' קמצין, וסי' א' דין, ב' ותאמר אל אליהו (מ"א י"ז י"ח) ג' לך אל נביאי אביך (מ"ב ג' י"ג) ד' מה לי ולך מלך יהודה דדה"ב (ל"ה כ"א): (יג) ויאמר. הנגינה ביו"ד: (כא) ויתן, הנגינה בתי"ו: (כח) אתה, מלרע, עי' בראשית כ"ב י"ב: (כו) ישראל, הנגינה באל"ף: ומדוע, בכ"י בזקף גדול, רוו"ה:

רבינו בחיי

תעמוד לו זכות אברהם שנאמר (בראשית יד) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי' ואמר מר זה עוג שפלט מן המבול, והנה החכמים ז"ל סוברים בעוג זה שהוא אותו עוג של מבול ושהגיד לאברהם והאריך ימים רבים. ויש שפירש שעוג זה אינו אותו של אברהם עצמו אבל היה ממשפחתו ומזרעו ומשה נתירא ממנו שלא תעמוד לו זכות אבי אביו שהיה בזמן אברהם. ולפ"ז כשאמרו כאן סיחון ועוג אחי הוו אם הכוונה אחים ממש מן האב והאם היה לו למשה להתירא מסיחון ג"כ כי גם הוא ראוי ליטול חלק בזכותו של עוג אבי אביו אבל היו אחים מן האם ועיקר זרעו של עוג הפליט לא נשאר אלא בעוג זה שהוא ממשפחתו ועיקר זרעו מן האב, ועל כן נתירא משה מעוג ולא נתירא מסיחון, אבל אנו אין לנו אלא מה שקבלו חז"ל בעוג זה שהוא ממש אותו עוג של אברהם. וכן אמרו במד' תנחומא ויבא הפליט ויגד כוונתו היתה כדי שיצא אברהם ויהרג נתן לו הקב"ה שכר רגליו וחיה כל אותן שנים ומצד אחר גבה ממנו שנפל ביד בניו, וכשבא משה לעשות מלחמה עמו נתירא ממנו אמר אני בן ק"כ שנה וזה יותר מת"ק אלולא שהיה לו זכות לא חיה כל השנים הללו, א"ל הקב"ה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו אתה בידך הרגהו ועשית לו כאשר עשית לסיחון ע"כ:

רמב"ן

רש"י מדברי רבותינו. נתעוררו גם בזה מדעתם שלא יירא משה רבינו מזרוע בשר כי עמו ה' אלהינו וכל הגוים כאין נגדו מאפס ותהו נחשבו לו והוא המזהיר את ישראל אל תראו ואל תערצו מפניהם והוא המאשים אותם ביראתם כענין שנאמר במרגלים ואומר אליכם לא תערצון ולא תיראון מהם ה' אלהיכם הוא ילחם לכם אבל נתיירא משה מפני הזכות שידע לו. ועל דרך הפשט לא היה בדעתו של משה להוריש עתה לישראל ארץ סיחון ועוג כאשר פירשתי והנה סיחון יצא לקראת ישראל המדברה וילחם בם על כרחם אז הודיע השם ראה החלותי תת לפניך את סיחון ואת ארצו החל רש כי מכאן תתחיל בכבוש שבעה עמים אבל עוג אסף כל חילו אדרעי והוא עיר בקצה גבולו והיו ישראל יכולים לנטות מעליו כאשר נטו מעל עשו והשם אמר לו אל תירא אותו ולך אצלו והתגר בו מלחמה כי בידך נתתי אותו ובמדבר סיני רבה ראיתי למה נתירא אמר שמא מעלו ישראל במלחמת סיחון או נתלכלכו בעבירה וכולה אגדה וכך היא יראת כל הצדיקים וכן ביהושע:

מוסרי של"ה והגהות

במה שפרה אדומה מטהרת הטמאים ומטמאת הטהורים לענין דרך חיים תוכחת מוסר יוצא מזה. הן לענין מעשה הן לענין הלמוד. לענין הלמוד האדם מחוייב לילך בהשגת האלהיות כפי כחו ובזה מטהר את חומרו ומזככו כי נמשך אחר האלהיות ואז מטהר

אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ: יח וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסָב
אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־
שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אַרְנוֹן וְלֹא־בָאוּ
בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב: יט וַיִּשְׁלַח
יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן
וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי:
כ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף
סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בְּיָהְצָה וַיִּלָּחֶם עִם־
יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחוֹן
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל
אֵת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא:
כב וַיִּירְשׁוּ אֵת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק
וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן: כג וְעַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה
תִּירָשֶׁנּוּ: כד הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ
אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: כה וְעַתָּה הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק
בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הֲרוֹב רָב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם
נִלְחַם בָּם: כו בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ
וּבְעַרְעוֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא־הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא:
כז וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה
לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־
דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: כט וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח
רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר
אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן:
ל וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־
בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי
בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה
לַיהוָה וְהַעֲלִיתִהוּ עוֹלָה: לב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי
עַמּוֹן לְהִלָּחֵם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: לג וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר
וְעַד־בּוֹאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים
מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

מוסרי של"ה והגהות

את הטמא. אבל הנכנס במופלא ממנו אז הוא כרואה פני חמה בתוקפו ועיניו חשיכות. ובזה נכון מטמא את הטהורים זהו לענין הלמוד לענין מעשה כבר האריך הרמב"ם ז"ל בשמנה פרקים שלו פ"ד לענין מדות האנושיות שהאדם ילך במיצוע. אמנם אם נטה בקצה אחר אזי עד תשיבה צריך לנטות בהפכו לקצה האחרון עד שישיב להמיצוע. נמצא מי שהוא שלם במדות, ורוצה לילך בקצה בקצה האחרון אזי מטמא הטהור. אבל מי שנטה לקצה א' והולך לקצה שכנגדו אזי מטהר הטמא וק"ל:

הוא יתחטא בו ביום הג' וביום הז' יטהר יש בזה הפ' רמז גדול. כי אף בזמן שאין אפר פרה יוכל האדם לטהר את עצמו כשידבר בהתמדת התורה ולומד ומלמד על מנת לשמור ולעשות ולקיים. וכבר ארז"ל יומו של הקב"ה אלף שנים. וכונתם כי הימים אשר היו בתחלת היצירה שברא הש"י, ו' ימי בראשית רומזים לו' אלפי שנין וחד חרוב. הרומז לעולם שכולו שבת. הרי שכל יום מהימים האלה רמז לאלף שנה כמו שהאריך בזה הרמב"ן בפ' בראשית ע"ש. והנה התורה נתנה באלף השלישי שהיא יום הג'. והמתחטא ביום הג' כלומר שמתחטא ומטהר את עצמו כלומר בלמוד התורה שנתנה ביום הג' אזי ביום הז' יטהר כי אז תגמר טהרתו בעה"ב שהוא יום השבת יום שכולו שבת. ואם ח"ו לא יתחטא ביום הג' אזי ביום השביעי לא יטהר כי מי שטרח בע"ש יאכל בשבת:

ויעש משה נחש נחשת. ז"ל צרור המור בפ' בא בענין המזוזות והמשקוף פי' איך חס הקב"ה על כבוד הצדיקים יותר מעל כבודו. ולכך הזכיר השם המזוזות בראשונה כנגד משה ואהרן ומשקוף באחרונה כנגד השם. ומשה לא רצה אבל אמר המשקוף בראשונה בנגד השם ואח"כ המזוזות כנגדם. וכן בכאן הם דברו באלהים ובמשה. ולכן שלח בהם נחשים נגד מה שדברו בה' יהשרפים כנגד משה שהוא כנגד מלאך ושרף. ולכן כשחזרו בתשובה אמר השם עשה לך שרף כלומר בשביל כבודך עשה שרף כי כבודי במקומו מונח ואני חס על כבודך יותר מעל כבודי. ומשה לא רצה וחס על כבוד השם ולא על כבודו וזהו ויעש משה נחש נחשת בשביל כבוד ה' עכ"ל. ראה עד היכן צריך לנהוג כבוד בת"ח וצדיקים. (אח"י בדרושים כתבתי בעניי שדין ישראל כבנים וכ' ראב"ן שהאב אוהב את בנו יותר ממנו למ"ד וכביכול חס על כבוד הצדיק יותר כמ"ש גבי ערו. מאי"ן):

רד"ק

שלחו המלאכים כמו שכ' וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום וגם אל מלך מואב שלח, והנה לא ראינו בתורה ששלח אל מלך מואב רק מלינו שאמר כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער נראה ששלח להם כמו ששלח לבני עשו ומה שאמר כאשר עשו לי בני עשו והם לא הניחום לעבור וג"כ המואבים לא הניחום לעבור כמ"ש וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה והוא אמר כאשר עשו לי בני עשו והמואבים כלומר שלא הניחום לעבור. פי' החכם ראב"ע ז"ל כי מלך אדום לא הניחום לעבור על דרך מדינתו כי משם היתה ארץ כנען קרובה אבל עברו על דרך שעיר לפיכך אמר היושבים בשעיר כי כן כתיב אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר וכתיב ונסב את הר שעיר. וכן מלך מואב לא הניחום לעבור, אבל המואבים היושבים בער הניחום לעבור שנאמר אתה עובר היום את גבול מואב את ער: (יח) וילך במדבר. במדבר ים סוף כמו שכ' ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבוב את ארץ אדום: ויחנון. הנו"ן נוספת כנו"ן תשמרון תזכרון: (כד) כמוש אלהיך. והנה הוא היה אלהי מואב רק זה אמר לו אתה שואל הארץ שהיא ממואב ומלך האמרי לקחה ממואב ולא הצילו כמוש אלהיו וכן היה בפי המושלים אוי לך מואב אבדת עם כמוש ואם כן הוא שהארץ היתה לך וכמוש היה אלהיך את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש כי הוא לא היה יכול להציל הארץ מיד מלך האמרי וה' אלהינו הוריש מלך האמרי מפנינו וירשנו את הארץ ההיא: הוריש. ענין גירושין, כתרגומו דתריך. וכן כל אשר הוא דבק עם מפני הוא לשון גירוש וזולתו הוא לשון ירושה: (כה) הטוב טוב אתה. הזקף מלרע בתי"ו ומקצת ספרים מדויקים מלעי' הזקף בהא"ף: הרב רב. ענין מריבה: אם נלחם נלחם בם. הראשון מקור בחול"ם בשקל נשאל נשאל דוד והשני נפעל עבר שהוא פתח והנה אמר ביהושע ויקם בלק וילחם בישראל אלא כמו שפי' שם כי המלחמה היתה ששלח לבלעם לקלל אותם והנה הוא לא נלחם עם ישראל בעבור ארצו וגם מלכי מואב אחרי כן לא נלחמו בישראל בזו הטענה היום שלש מאות שנה שהארץ ביד ישראל: (כו) שלש מאות שנה. ג' מאות שנה ישבו בארץ הזאת עד היום מיום שכבשה ומדוע לא נלחמתם עליהם עד היום ולא הצלתם אות' ושלש מאות שנה כחשבון זה כמו שמפורש בסדר עולם יהושע פרנס את ישראל כ"ח שנה עתניאל בן קנז ארבעים שנה אהוד שמונים שנה דבורה וברק ארבעים שנה גדעון ארבעים שנה אבימלך ג' שנים תולע בן פואה כ"ג שנה יאיר כ"ב שנה הרי רע"ו שנה ושני השעבוד בכלל וי"ח שנה ששעבדו בני עמון בישראל עד שלא קם יפתח הרי ג' מאות שנה עם שש שנים של יפתח: (כט) ותהי על יפתח רוח ה'. ושרת על יפתח רוח גבורתא מן קדם ה': עבר בני עמון פירוש אל ארץ בני עמון: (לא) והעליתיהו עולה. דעת רז"ל בזה ידוע. וא"א ז"ל פי' והעליתיהו שוי"ו במקום או ופי' והיה לה' הקדש אם איננו ראוי לעולה או והעליתיהו עולה אם ראוי לעולה וכמו זה הוי"ו מכה אביו ואמו או אמו ויפה פירש:

צוארי שלל

(ט) ויאמר יפתח אל זקני גלעד אם משיבים אתם אותי להלחם בבני עמון ונתן ה' אותם לפני אנכי אהיה לכם לראש וכו'. הרואה יראה דזקני גלעד אמרו ונלחמת והיית לנו לראש דברישא ילחם ואח"ך יהיה לראש והוא סבר וקביל וא"ל אם לא כדברך כן נעשה. ואח"ך אנו רוים דתכף מינוהו לראש ואח"ך שלח לדבר לבני עמון ויצא ונלחם ולמה שינו ממה שאמרו לו וגם הוא הודה בדבר. ואפשר במ"ש במציעא דף כ"ב אמימר ומר זוטרא אקלעו לבסתנא דמרי בר איסק אייתי אריסיה תמרי ורמוני רב אסא לא אכל אתא מרי בר אסק א"ל אמאי לא יהבת מהנך יפות א"ל השתא אמאי לא אכיל מר א"ל דילמא מחמת כיסופא אמר הכי לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד. ומשמע בש"ס ובפוסקים דאם בא בעה"ב והוסיף תו לית בה חששת כסופא וכדתנן ואם בא בעה"ב והוסיף תרומתו תרומה הא למדת דבהוספה מפקא חששת כסופא. ומשם יש ללמוד דכשמוסיפין על הדבר אות לטובה כי נעשה הדבר ברצון מלב ונפש:

ב וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי׃ ג וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ד וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא׃

* חמישי בסת"י כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

ב. נַחֲזָא בָלָק בַּר צִפּוֹר. יָת. כָּל דַּעֲבַד יִשְׂרָאֵל לֶאֱמוֹרָאֵי: ג. וּדְחֵיל מוֹאֲבָאָה. מִן קֳדָם עַמָּא. לַחֲדָא אֲרֵי סַגִּי הוּא. וַעֲקַת לְמוֹאֲבָאֵי. מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ד. וַאֲמַר מוֹאֲבָאָה לְסָבֵי מִדְיָן. כְּעַן. יְשֵׁיצוֹן קְהָלָא יָת כָּל סַחְרָנַנָא. כְּמָא דִּמְלַחֵיךְ תּוֹרָא. יָת יָרוֹקָא דְחַקְלָא. וּבָלָק בַּר צִפּוֹר. מַלְכָּא לְמוֹאָב בְּעִדָּנָא הַהוּא: ה.

ת"א בלק. סנהדרין קס:

תפסיר הרס"ג

(ב) ולמא ראא בלק אבן צפור. גמיע מא צנע אל אסראיל באלאמוריין: (ג) פחד'ר אלמואביין. מן קבל אלקום. גדא אד' הם כת'ירין. וצ'גרו מנהם: (ד) פקאל לשיוך' מדין. אלאן סילחס הולאי אלגוק כל נאס חואלינא. כמא ילחס אלת'ור כ'צ'ר אלצחרא. וכאן בלק אבן צפור. מלכהם פי ד'אלך

גד"ד למנחת שבת ובו"ה

נוה שלום

(ד) את כל סביבתנו. כל נאס חואלינא. יכבשו את כל העם אשר סביבתנו.

אבן עזרא

(ב) לאמרי. בקמצות הלמ"ד והטעם לידוע שהוא סיחון ועוג ולא היו במלכי כנען גדולים כאלה יהעד אשר כגובה ארזים גבהו: (ג) ויגר מואב. כמו ויירא וכן גורו לכם: ויקץ. כמו הפוך וכמוהו נעלה ביהודה ונקיצנה: (ד) אל זקני מדין. יתכן שהיו החמשה מלכים זקנים: ילחכו כלחך. שנים.

אבי עזר

(ג) ויקץ כמו הפוך) עיין פ' תולדות בפסוק קצתי בחיי: (ד) (ילחכו כלחוך שני בניינים) כי ילחכו מבנין פיעל כלחוך מקור הקל ונפל טעות נדפוס

רבינו בחיי

(ב) וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי. בלק בן צפור מלך מואב היה כי כן יזכיר בסמוך ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא. וא"כ היה ראוי שיאמר וירא בלק בן צפור מלך מואב. ויתכן לפרש כי כאן גלה לנו הכתוב פחדו הגדול ממה שחסרו שני המלכים האלה סיחון ועוג ועל כן באר הכתוב כי מן היום שראה את כל אשר עשה ישראל לאמורי לא היה מחשיב עצמו כמלך ומפני זה הזכירו הכתוב בשמו סתם לא בשם מלך ויהיה בעת ההיא בעת שנאבד האמורי כלומר כשמתו אבל משמתו לא היה מחשיב עצמו כמלך לאמורי הידוע זה סיחון ועוג ולא היה במלכי כנען כאלה

בעל הטורים

(ב) וירא בלק. בא ללוק דמן של ישראל: בן צפור. שעף עליהם כצפור לקללם וזהו כצפור נודדת מן קנה כן קללת חנם לא תבא: וירא. שראה שעמד לו חמה למשה וירא כשנתקדרה חמה מלינו כאייה ל' הבנה כמו וכל העם רואים. וכן שמיעה ל' הבנה כמו כי שומע יוסף: (ג) ויגר. ב' במס', הכא, ואידך וירא שאול אשר הוא משכיל מאד ויגר מפניו. אף כאן בשביל שראה שישראל מצליחים ומשכילים בכל ירא מפניהם: ויגר מואב. והיינו דכתיב אילי מואב יאחזמו רעד: (ד) ילחכו. ב' במס', ילחכו הקהל, ילחכו עפר כנחש בתרי עשר בפרשת רעה עמך בשבטך שמדבר מענין הגאולה. והיינו דכתי' כאשר שמע למצרים

רשב"ם

(ג) ויקץ מואב. בחייו כמו קצתי בחיי: (ד) ילחכו,

רש"י

(ב) וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי. אמר אלו שני מלכים א שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם ב אנו על אחת כמה וכמה לפיכך ויגר מואב: (ג) ויגר. לשון מורא כמו גורו לכם: ויקץ מואב. קצו ג בחייהם (כמו קצתי בחיי והוא מקרא קצר): (ד) אל זקני מדין. והלא מעולם היו שונאים זה את זה שנאמר (בראשית לו) המכה ד את מדין בשדה מואב. שבאו מדין על מואב למלחמה. אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם. ומה ראה מואב ה ליטול עצה ממדין ו כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל מהם מה מדתו אמרו לו אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבוא עליהם באדם שכחו בפיו: כלחך השור. (במדבר רבה) כל מה שהשור מלחך אין ז בו ברכה: בעת ההיא לא היה ראוי למלכות נסיכי ח מדין היה וכיון שמת סיחון מנוהו עליה'

שפתי חכמים

א דק"ל וכי הוא ראה ואחריך לא ראו אלא הוא שם על לבו לפיכך תלה הראיה בו. א"נ דק"ל וישמע הל"ל דמסתמא לא היה במלחמה אלא וירא הוא ל' הבנה ומהו ההתבוננות אמר כו': ב דק"ל היאך מוסב ויגר מואב אוירא בלק וגו' דמשמע בשביל שראה לפיכך ויגר מואב ועז"ש אמר אלו שני מלכים כו' סיחון ועוג כלומר כיון ששמעו המון העם את דבר המלך שאמר כן מ"ה ויגר מואב וק"ל. כתב הרא"ם ותימא אם מלת ויגר דבקה אדלעיל מניה מאי כי רב הוא דכתיב בתריה משמע שמפני רבויים הוא שפחדו ולא מפני מה שעשו לשני מלכי האמרי וליכא למימר שמסר וי"ו מן כי רב הוא כאלו אמר וכי רב הוא שפירושו ועוד מפני שרב הוא דא"כ היה לו לפרש זה כמו שפירש גבי כי הוציא ה' את ישראל ממצרים וגו' ונראה לפרש שגם המואבים ידעו שבני ישראל נלחו את ב' המלכים אבל חשבו שהנלוח היה בדרך הטבע כיון שנלוח מלחמתם לא היה כ"א מפני רבוי העם אפשר לנלח אותם ברבוי העם שיתחברו עליהם כל מלכי כנען ועכשיו ששמעו מפי מלכם כי נלוח מלחמת ישראל הוא שלא כדרך הטבע כי ישראל הרגו האמורים והם לא עמדו כנגדם לטרוג בהם אז ויגר מואב מפני העם כי רב הוא כלומר שעדיין נשארו ברבויים כבתחלה ולא נפקד מהם איש ולכך קצו בחייהם בעלמם. ולפ"ז יהיה פירושו של רש"י הכי אלו ב' מלכים כו' כלומר אלו ב' מלכים שהיינו בטוחים עליהם שיהרגו לכל הפחות מישראל כפי המספר שיהרגו ישראל מהם ואז נבוא אנחנו עם כל מלכי כנען ונהרוג הנשארים בהם בישראל אבל עכשיו שלא הרגו מהם כלום כי לא נשא איש את ידו עליהם מפני שנפל פחד ישראל עליהם אנו על אחת כמה וכמה שלא נוכל להם אפי' עם כל מלכי כנען: ג ר"ל המואבים קצו בחייהם וכאלו אמר ויקץ מואב בחייו והסיבה הוא בשביל מוראו שיראו מפני בני ישראל, והוכחתו מדכתיב מפני העם: ד דאל"כ לכתוב הכה את מדין דמשמע פעם אחת אבל המכה את מדין משמע שתמיד מכה והולך: ה פי' אע"ג דעשו שלום ביניהם מפני היראה מ"מ השלום לא היה אלא שלא יהיו עוד שונאים אבל ליטול עצה מהם מה ראו, ומשני כו': ו דמתחלה הכ' בקשת העלה במואב ולא כתיב ויאמרו זקני מואב וזקני מדין ש"מ דמואב לקחו עלה ממדין מ"ה קשה ומה ראו כו' ועל הקרא לא קשה מידי דה"א מדין לא היה ירא מפני בני ישראל אלא מואב לבד היה ירא. אבל עכשיו שפרש"י מיראתם של ישראל עשו שלום ביניהם ש"מ דשניהם יראו אם כן קשה מה ראה מואב ליטול עלה ממדין ולמה לא נטל מדין עלה ממואב להציל את עצמם ומתרץ כיון שראו כו' ר"ל דהמדינים מכירין מנהיגם של ישראל דהיינו משה לפי שבמדין נתגדל לכך נטל מואב עלה ממדין: ז לפי שעוקר את הכל מן השורש כך אנו כן שעוקרים את הכל כדכתיב עד בלתי השאיר לו שריד, [דאל"כ כלחוך הבהמה מבע"ל: ח פי' שרים. והר"ס גורס נסיכי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) וירא בלק וגו' לאמרי. לסיחון מלך האמרי ונשא ק"ו בעלמו ומה סיחון שגלה מלך מואב לא היה יכול לעמוד בפניהם אני על אחת כמה וכמה: (ד) עתה ילחכו הקהל וגו'. לא היו יראים אלא שלא יהו שוללים ובוזזים את כל סביבותינו ולהכי נקט ל' נסיכה. אבל שלא יהרגום לא היו יראים שככר הזהיר הקב"ה

עניני שליחות בלק לבלעם

(ב) וירא בלק בן צפור וגו'. הנה בלק היה מלך מואב כן כתוב ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא, וא"כ היה ראוי שיאמר וירא בלק בן צפור מלך מואב, ומדוע לא הזכירו הס בשם מלך, ויתכן לפרש כי כאן גלה לנו הכ' פחדו הגדול ממה שנהרגו שני המלכים הגדולים סיחון ועוג, כי מן היום שראה

נחל קדומים

ב (א) וירא בלק, ראה שעמדה חמה למשה במלחמת סיחון כדאיתא פ' אין מעמידין. וירא ר"ת רשע אויב יראה וכעס. לקוטי גאוני קמאי כ"י. ואפשר בלק גי' ס"מ עם הכולל. צפור גימ' עשו: ג (ב) ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא וכו' יש להבין דמהכתובים נראה דבלק ראה והעם נתיראו ובלק שלח לבלעם. ולהבין פשר דבר אפשר כי הנה ידעו כי ה' צוה אל תצר את מואב והמה ראו כן תמהו שנלחמו עם סיחון ועוג ולקחו ארצם והיה של מואב אשר בגזל בא ליד סיחון ארץ מואב. ובלק ראה והבין דהטעם הוא דעמון ומואב טהרו בסיחון. ולכן הוא לא נתירא. אך העם נתירא דסברו לפי דעתם דאינו טעם מספיק דעמון ומואב טהרו בסיחון דזה היה גזל בידו רק שנראה דהם בעילה כל דהו נתלים הגם שלא יהיה כדין. ועתה כי בלק אינו מואבי והוא מלך ימצאו עילה כי המלך הוא השליט על הארץ והם לוחמים עם בלק ולוקחים הארץ מידו מטעם שהמלך אינו מואבי ושרי ליקח את כל הארץ כי הוא המולך ושליט וזה שאמר ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא כלומר נתיראו מסיבת כי רב הוא בלק ואינו מואבי וזה שאמר עתה ילחכו וגומר ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא כלומר כל החששה והפחד מסיבת בלק שהיה מלך למואב ואינו

חומת אנ"ך

(ב) וירא בלק בן צפור. כתב הרמ"ז ז"ל והובא בהגהת הזהר ריש פרשת בלק דף קפ"ד ע"ב דבלק היה בן יתרו ונקרא צפור בגיותו ומשו"ה לא כללוהו רז"ל בשבע שמות של יתרו. ואני הדל כתבתי שם בהגהת הזהר (דפוס ליוורנו) דיש להשיב ונפרט דלקמן בזהר אמר מבני מביו דיתרו. ועתה ראיתי לרבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים שכתב דבלק היה מבני בניו דיתרו ויתרו נקרא צפור טהור עכ"ד. והרמ"ז ז"ל לא שלטו מאורי אור עיניו בדברי הרב ז"ל הנאמרים באמת. ואפשר דשבע שמות אשר אמרו רז"ל הם שהיה ניכר בהם לכל אדם או רובם. אבל שם צפור

מסורת הקריאה

(ב) ויגר, מלעיל: (ה) פתורה, הנגינה בתי"ר: הנה, הנגינה בגו"ן:

מרפא לשון

א) לאמורי, לאמוראה. ה"ג ור"ל לסיחון שהוא אמרי כמש"ל כ"א

ה וישלח מלאכים אל־בלעם בן־בעור פתורה אשר על־הנהר ארץ בני־עמו לקרא־לו לאמר הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את־עין הארץ והוא ישב ממלי׃ ו ועתה לכה־נא ארה־לי את־העם הזה כי־עצום הוא ממני אולי אוכל נכה־בו ואגרשנו מן־הארץ כי ידעתי את

בסת״י חסר

ת״א בן בעור. סס: וסוא ישב ממלי. חולין יט:

תרגום אונקלוס

וּשְׁלַח אִזְגַּדִּין לְוָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר. לִפְתוֹר. אֲרָם דְּעַל פְּרָת. אֲרַע בְּנֵי עַמֵּיהּ לְמִקְרֵי לֵיהּ. לְמֵימַר. הָא. עַמָּא נְפַק מִמִּצְרַיִם הָא חֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְּאַרְעָא. וְהוּא שָׁרֵי מִלְּקִבְלִי: ו. וּכְעַן אִיתָא כְעַן לוּט לִי יָת עַמָּא הָדֵין. אֲרֵי תַּקִּיף הוּא מִנִּי. מָאִים אִכּוֹל לְאַגָּחָא בֵיהּ קְרָב. וְאֶתָרְכִנֵּיהּ מִן אַרְעָא. אֲרֵי

תפסיר הרס״ג

אלוקת: (ה) פבעת׳ ברסל אלי בלעם אבן בעור. אלי פאתורא. אלד׳י עלי אלפראת. בלד קומה לידעו בה. וקאל לה. הוד׳א קום כ׳רג מן מצר קד ג׳טא צ׳אהר אלארץ׳. והו גאלס מקאבלי: (ו) ואלאן פתעאל אלענה לי. אד׳ הם אעצ׳ם מני. פלעלי אסתטיע אן אחארבה. ואטרדה מן אלבלד. לאני

נוה שלום

(ה) עין הארץ, ט׳אהר אלארץ׳, פני הארץ, ולעיל בפ׳ בא תרגם עין אלארץ׳ דהינו עין השמש לפי שהארבה עף באויר השמים מורגש הוא שיחשיך עין השמש כלפי הרואים ישבי הארץ, אבל בני אדם ההלכים על פני האדמה אף אם יהיו לרבואות לא יחשיכו אור היום ורק את פני הארץ יכסו, וזהו שדקדק הגאון לתרגם עין להכא ט׳אהר אעפ״י שת״א משוה אותם.

חלק הדקדוק

ה) פתורה, הנגינה בתי״ו: ו) לכה נא ארה לי. כתב ר״י כי הוא מהדגוש

אבן עזרא

בנינים: (ה) פתורה. כמו מצרימה אל פתור: ארץ בני עמו. והם ארמים וכן מפתור ארם נהרים ובדרש שבלעם הוא בלע כי זה ארמי ואם בעבור בעור אביו הנה בן אחשורוש קודם אחשורוש רק הם שנים: אשר על הנהר. פירוש ארם נהרים: עין הארץ. פירשתיו: (ו) ארה לי. לשון צווי מפעלי הכפל בחסרון אות הכפל וכן קבה לי והנה קוב על משקל שמור וקבה לי בחסרון הה״א על דרך משקל שכב רכב צלח: נכה בו. שם הפועל ואין טענה בעבור היותו בה״א כי הנה כמוהו לכלה הפשע: יואר. הוי״ו הנה הנעלם תחת הדגש שהוא תחת אות הכפל כמו על כמון יוסב ולא היה כמוהו מאותו בנין בעבור אות

אבי עזר

נדברי מטוע: (ה) (ארץ בני עמו והם ארמיים) שארי ליה מארי שהוא נגד מדרשי רבותינו ז״ל וכבר גער בו הרב מזרחי ז״ל: (ו) (ארה לי לשון צווי וכו׳ וקבה לי בחסרון ה״א על משקל שכבו ידוע להוי לך כי לצווי פי שנים לו משקל פעול ומשקל פעל בפת״ח עי״ן ודקדק הרב מנקודת קבה שאם נכתבת בלא ה״א איננו על משקל פעל כמו סוב ודמה לך סוב אאחרי כי לא מצינו כן בצווי רק במקור גם קוב לא תקננו אבל הצווי אהם על משקל שכב בפת״ח ובתוספת ה״א שכבה ובמקף נהפך גם החירק לקמץ או בזקף כאשר נהפכו בכל הצווים במקף ובזקף

רבינו בחיי

כענין שכתו׳ (עמוס ב) ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים. משל

רשב״ם

כל התבואות וכל מיני אוכלין: (ה) ארץ בני

בעל הטורים

יחילו כשמע צ״ר לומר כאשר נפל פחדם על כל האומות כן יהיה לעתיד: (ה) אל בלעם בן בעור פתורה. בגימ׳ זהו פותר חלומות:

הנה עם יצא. הנה עולה ה׳ לומר ה׳ רבואות יצאו: ישב ממלי. שיושב כנגדי ורואה אותי ואני איני יכול לראותו מפני הענניס שמקיפים אותו: (ו) לכה נא. בה״א כי ד׳ דגלים הם וערב רב יוצא אחריהם כזנב: ארה לי. פיו הכשילו שלבסוף קלל אותו:

רש״י

לצורך שעה: (ה) פתורה. כשולחני ט הזה שהכל מריצי׳ לו מעות כך היו כל המלכי׳ מריצין לו אגרותיה׳ י ולפי פשוטו של מקרא כך שם ב המקום (שם): ארץ בני עמו. (שם) של בלק. משם היה וזה היה מתנבא ל ואומר לו עתיד אתה למלוך וא״ת מפני מה השרה הקב״ה שכינתו על גוי רשע מ כדי שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אלו היו לנו נביאים חזרנו למוטב העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם שבתחלה היו גדורים בעריות וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות: לקרא לו. (שם) הקריאה שלו היתה ולהנאתו נ שהיה פוסק לו ממון הרבה: עם יצא ממצרים. ואם תאמר מה ם מזיקך: הנה כסה את עין הארץ. סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו עמדו עליהם והרגום: והוא יושב ממלי. חסר כתיב ע קרובים הם להכריתני כמו (תהלים קיז) כי אמילם: (ו) נכה בו. אני ועמי פ נכה בהם. ד״א לשון משנה הוא (במד״ר) מנכה לו מן הדמים לחסר צ מהם מעט: כי ידעתי וגו׳.

שפתי חכמים

סיחון היה וע״ש. אבל א״ל למחוק ההספרים בשביל זה כי בקרא ע״ם שניהם נזכרו דכתיב ואת נשיאי מדין את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע נסיכי סיחון: ט ופתורה נ׳ שלחן: י ליטול עצה הימנו: כ ופתורה פירושו כמו לפתור דכל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה. ולפי המדרש הוא ה״א השם כי תרגום של שלחן פתורה: ל ר״ל בלעם הי׳ מתנבא עליו ואף שהיה מנסיכי מדין אכן מולדתו היה פתורה: מ ופא דלא המתין רש״י להקשות הקושיא במקומה גבי ויתי עליו רוח אלהים י״ל דלקמן לא קשה מידי דלמא משום כבודו של ישראל השרה שכינה עליו כדי שיברך אותן, אבל הכא קשה: נ מדכתיב לקרא לו ל״ל למכתב והא אח״כ כתיב לכה נא וגו׳ פי׳ שילך עם שלוחיו אלא לדרוש כו׳, ועי״ל כיון שכוונתו היה שיקלל אותם למה קרא אותו שיבא אליו יקללם במקומו אלא ודאי הקריאה היתה להנאתו שיעשו עמו פסוק הדמים. ובזה יתורץ קושיית הרא״ם שכתב אבל לא ידעתי מהיכן דרשו זה שהרי אין מלת לו מיותר כמו גבי פסל לך עשה לך שלח לך שהרי כאן הוא לריך למלת לו במקום אותו כמו קראן לו ויאכל לחם שמלת לו במקום אותו: ס דק״ל ל״ל למכתב הנה דכל הנה משמע דבר באנפי נפשיה. ובתוספת זה יתורץ הכפל שיהיה עתה התחלת דיבור וצריך בו מלת הנה: ע פי׳ ממולי מלא פירושו לנגדי אבל כיון שהתיבה חסר הוא ל׳ כריתה: פ דק״ל דאולי אוכל ל׳ יחיד ונכה הוא ל׳ רבים: צ ר״ל כך אמרו המואבים על ישראל שיחסרו מישראל מעט. והולרך לטעם של ד״א כו׳ כי לפי טעם לשון

ענייני שליחות בלק לבלעם

את כל אשר עשה ישראל לאמרי לא היה מחשיב עצמו כמלך, ומפני זה הזכירו הכ׳ בשמו סתם לא בשם מלך, ויהיה בעת ההיא, בעת שנאבדו שני המלכים, כלומר בעת ההיא, בעת מיתתם היה עדיין מלך אבל אחר זה לא החזיק עוד את עצמו למלך, אך בלק סתם: (ה) הנה עם יצא ממצרים וגו׳ הנה בלק שלח אל בלעם לאמר לו אל תירא לקללם מפני אבותם אע״פ שהראה שעם אבותם אברהם יצחק יעקב עשה ה׳ למעלה מן הטבע ולא שלט בהם הוראת המזל ומשטרי הכוכבים ועד נאמן על זה מאברהם ושרה שלא היו ראוים להוליד ואמר לו הקב״ה לאברהם לא מאצטגנינות שלך, הנה אל תחשוב שגם על העם הזה לא תשלוט כח הקסמים ומשטרי הכוכבים, יען כי הטבע לא ראה הספרה שיש ביניהם לבין אבותם, כי אלו כל כחם ומעלתם בזה הוא רק מצד נפשותם הקדושות, ומאחר הנה עם יצא ממצרים, ר״ל זה קרוב מעולאו ממצרים שהיו בה גוי מקרב גוי וממאו נפשם בתוכה, א״כ אין להם קדושת הנפש כאבותם כדי שיזכו למעלת אבותם בעניינים כאלה, ובפרט הנה כסה את עין הארץ, הלא ידוע כי נשמת אדם הראשון אשר נופח בו מאת ה׳ מעצמותו ית׳. הנשמה הזאת היתה קדש קדשים בתכלית הקדושה עד שאין שפה יכול לדבר, ואחר שאכל מעץ הדעת טוב ורע וגם הרע נשרשה בו התגבר הרע על הטוב וכאשר התחיל להוליד תולדות היו התולדות נמשכים דור אחר דור מצד הרע, ע״כ כל הדורות מאדם ועד נח ומנח עד אברהם כלם היו מכעיסים וחטאים, עד שבא אברהם שבתוכו התפשט נשמת אדם הראשון הקדושה, והיא התחלקה לשלשה חלקים, לשלשה אבות, לפיכך גם יצחק נקרא אב וגם יעקב נקרא אב, מפני שהיו כלם שוים שמדרגתם. ואח״כ התחלקה לי״ב חלקים, ע״כ היו השבטים קטנים במדרגתם מהאבות, ואח״כ התחלקה הנשמה לששים רבוא ישראל, ע״כ יש בכל אחד מישראל חלק קטן מהקדושה, וזה אמר בלק אל בלעם אל תירא מישראל, הן גם כמה יזכו להנהגת אבותם, כי הפרש גדול יש בין מעלת אבותם למעלתם כי הן רבים עתה עם ישראל הנה כסה את עין

דעת זקנים מבעלי התוספות

אל תלר את מואב: כלחוך השור. מתוך שאין לו שינים למעלה ואינו יכול לחתוך העשבים כמו סוס וחמור וכמו גדול עוקר העשבים והשרשים: (ו) ואגרשנו מן הארץ. מארץ שלי שלקחו מיד סיחון שכבש מיד מואב כדפרש״י לעיל: כי ידעתי את אשר

נחל קדומים

מואבי. ובלק בראות את העם יראים ונבוכים הוכרח לשלוח אל בלעם. א״נ אפשר דהם ידעו ענין אל תצר את מואב ונגלה להם הטעם שהוא מטעם פרידות טובות שיש בהם ועתה ראו מלחמת סיחון ועוג ודאי כי כן הוא דרך העולם דבמדינות קרובות נמצאים מעיירות אחרות כמה יכמה בני אדם לצורכי סחורותם וכן כתב הרב ידי משה סוף פ׳ חקת ונהרגו כל המואביים הנמצאים בארץ סיחון ועוג וזה אירע להם מאד. ומוכרח שמשה רבינו עליו השלום ידע היכן הם הפרידות ולזה הרגם להמואביים שבארץ סיחון ועוג. וזה שאמר וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא משה רבינו עליו השלום ויודע היכן הם הפרידות ואותם משפחות ישמרם ואת היותר יחרימו וזה ראה בלק מה שעשו לאמורי ואגב הרגו כל המואביים הנמצאים שם: ה (ג) הנה עם יצא ממצרים וגו׳. אפ׳ דרצה להזכיר לו תרתי לרעותא אחת שהוא היה מיועצי פרעה ויעץ לשעבדם כמו שיש

סברא זו ברז״ל למ״ד. וסוף דבר לא הועילו מצרים בכשפיהם ותוקפם ונסרחה חכמתו ויצא העם הזה ממצרים. וזאת שנית אתיא מכללא תוקפו של משה רבינו ע״ה עם בלעם שהוא היה רוצה למלוך בכוש ומשה רבינו ע״ה היה סיבה שינוס בלעם ומלך משה כמ״ש בס׳ הישר ושתים הנה להאדיב נפשו וישים כל מעייניו לקללם ולהרע להם. ובהכי ניחא שאמר לו אולי נכה בו בלשון ספק ואמר תכף כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואת אשר תאור יואר והוא לשון ודאי והוו תרתי דסתרן אמנם פחים טמן לו באמור הנה עם יצא ממצריב שלא הועילה עצתך וכל חכמת מכשפי והחרטומי מצרים. ולזה אני מסתפק אם תועיל וז״ש ועתה בוי״ו הנוסף ר״ל בהיותך צר ואויב להם תוסיף עתה לקללם אולי אוכל וכו׳ כי אני מסתפק בראותי הצלחתם וכל כשפי מצרים נתקו מוסרות כי ידעתי אשר תברך וכו׳ ואשר תאור יואר לשאר אומות הוא ודאי אמנם לגבי ישראל יש לי ספק. וכל זה להעמיס על בלעם שישתדל

מרפא לשון

כ״ט. ו) כי ידעתי, ידענא. ה״ג ור״ל יודע אני וכמשנ״ת בפ׳ ויצא

מסורת הקריאה

(ו) בו. הבי״ת דגושה מדין דחיק: (יח) אלהי, הה״א בקמץ, ונמסר

אשר־תברך מברך ואשר תאר
יואר: ז וילכו זקני מואב וזקני
מדין וקסמים בידם ויבאו אל־
בלעם וידברו אליו דברי בלק:
ח ויאמר אליהם לינו פה הלילה
והשבתי אתכם דבר כאשר ידבר
יהוה אלי וישבו שרי־מואב עם־
בלעם: ט ויבא אלהים אל־בלעם
ויאמר מי האנשים האלה עמך:

תרגום אונקלוס

יְדַעְנָא. יָת דְּתְבָרֵיךְ (נ"י דְּתְבָרֵךְ) מְבָרַךְ. וּדְתְלוּט לִיט: ז. וַאֲזַלוּ. סָבֵי מוֹאָב וְסָבֵי מִדְיָן. וְקִסְמַיָּא בִּידֵיהוֹן. וַאֲתוֹ לְוָת בִּלְעָם. וּמַלִּילוּ עִמֵּיהּ פִּתְגָמֵי בָלָק: ח. וַאֲמַר לְהוֹן. בִּיתוּ הָכָא בְּלֵילְיָא. וַאֲתֵיב יָתְכוֹן פִּתְגָמָא. כְּמָא דִימַלֵּיל יְיָ עִמִּי. וְאוֹרִיכוּ רַבְרְבֵי מוֹאָב עִם בִּלְעָם: ט. וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְבִלְעָם. וַאֲמַר. מַן גּוּבְרַיָּא הָאִלֵּין דְּעִמָּךְ:

ת"א לינו פה הלילה. שם: וישבו שרי מואב. שם:

תפסיר הרס"ג

אעלם. אן מן תבארכה מבארך, ומן תלענה ילען: (ז) פמצ'ו שיוך' מואב ושיוך' מדין. ופאלאת מעהם. חתי ואפו בלעם. פאכ'ברוה בכלאם בלק: (ח) פקאל להם. ביתו ההנא אללילה. וארד עליכם גואבא. כמא יקול אללה לי. פאקאם רויסא מואב ענד בלעם: (ט) פואפא אמר אללה בלעם. וקאל מפתתחא. מן הולאי

נוה שלום

(ז) וקסמים בידם, בפאלאת מעהם, וכן תרגם מעונן ומעוננים. (ט) ויבא אלהים, פואפא, כמו שתרגם ויקר ה' שהכל בדרך מקרה. ויאמר מי, וקאל לה מפתתחא, עיין בראשית ג יט.

חלק הדקדוק

ומשפטו ארדה לי: ז) וקסמים בידם, ת"א וקסמיא הקו"ף בפת"ח על משקל

אבן עזרא

הגרון כמשפט: (ז) זקני מואב. וחכמים: וקסמים בידם. אמר רבי שמואל הנגיד דספרדי ז"ל שטעמו ודמי הקסמים וראיתו מבידם ולא אמר כלום רק הוא כמשמעו וספר הכתוב ששלח אל קוסם קוסמים כמוהו ועוד שלא יוכל להתעכב לאמר לא אמצא יום נבחר ושעה נבחרת ללכת ולקוב כי הם אנשי אומנותו והעד שפירושו כאשר הוא שאמר הכתוב בימינו היה הקסם: (ח) והשבתי אתכם דבר. אחר שתלינו: (ט) ויבא אלהים. לכבוד ישראל כי השם ידע דבר בעל פעור ואילו היה בלעם מקלל אותם הי' כל העולם אומרים כי בעבור קללת בלעם באה המגפה: מי האנשים האלה. פתחון ותחלת דבור כמו אי הבל אחיך והנה הוא כחש והשם אמר לו קול דמי

אבי עזר

והדברים ברורים: (ז) (זקני מואב וחכמים). דעת הרב שזקנים היו ג"כ חכמים לשאול בקסם כדכתיב וקסמים בידם וכן מנהג הכתוב לקרוא לחכמים זקנים כי נבחרו על הרוב חכמים זקנים שהם יותר מנוסים מחכמים צעירים לימים

רבינו בחיי

למלך שהושיב שומרים לשמרו מן הגיים והיה בטוח בהם שהיו גבורים עבר הגיים והרגם והיה מרתת על עצמו אף בלק ראה מה נעשה בסיחון ועוג שהיה מעלה להם שכר לשמרו

בעל הטורים

מברך. ג', אשר תברך מברך, ואידך יהי שם ה' מברך, ואידך באיוב. מלמד שהיה יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס בה והיה מקלל ומברך בש' וזהו יהי שם ה' מברך: תאר. ג', ואשר תאר, לא תאר את העם, וכשיא בעמך לא תאר. ודרשינן מיניה בסנהדרין ה"ה לכל אדם ע"כ לא תאור שאסור לקלל כל אדם: ואשר תאר יואר, בגימטריא שקיללא את מואב:

רשב"ם

עמו. של בלק: (ו) את אשר תברך. בנבואה, גם בלק היה יודע שנביא היה ובנבואה היה אומר עתידות או ע"י קסמים כי כן נקרא בלעם הקוסם ביהושע אך סבור הוא שיועילו* תפלותיו וקרבנותיו: (ז) וקסמים בידם. מיני קסמים היו מוליכים לבלעם פן יאמר אין בידי מיני קסמים. כדכתיב בימינו היה הקסם ירושלים קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד:

רש"י

ע"י מלחמת סיחון שעזרתו להכות את מואב: (ז) וקסמים בידם. (שם) כל מיני קסמים שלא יאמר אין כלי תשמישי עמי (שם). ד"א קסם זה נטלו בידם ק זקני מדין אמרו אם יבא עמנו בפעם הזאת יש בו ממש ואם ידחנו אין בו בו תועלת לפיכך כשאמר להם לינו פה הלילה אמרו אין בו תקוה הניחוהו והלכו להם שנאמר וישבו שרי מואב עם בלעם אבל זקני מדין הלכו ר להם: (ח) לינו פה הלילה. אין רוח הקדש שורה עליו אלא בלילה, וכן כל נביאי אומות העולם ע"א, וכן לבן בחלום הלילה שנאמר (בראשית לא) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה, כאדם ההולך אצל פלגשו בהחבא: כאשר ידבר ה' אלי. אם ימליכני ללכת עם בני אדם כמותכם יש אלך עמכם שמא אין כבודו לתתי להלוך אלא עם שרים גדולים מכם: וישבו. לשון עכבה: (ט) מי האנשים האלה עמך. להטעותו ת בא (ר"ל יטעה דרכי ה') לדיקים

שפתי חכמים

קשה שצריך להגיה אני ועמי, לכן פי' ד"א כו', ולטעם של ד"א קשה דהל"ל נכה ממנו כל' המשנה מנכה מן הדמים, לכן צריך גם לטעם ראשון: ק כלומר סימן זה נטלו בידם. והוצרך לטעם של ד"א כו' דלפי טעם ראשון קשה מאי כלי אומנות צריך לזה ועוד והא בביתו הי' ובודאי כלי אומנתו בידו, ל"ס ד"א, ול_טעם של ד"א קשה דמאי קסמים ל' כלים ועוד סימן זה הל"ל או דבר זה נטלו בידם ועוד ל' בידם אינו נופל על הסימן, לכן צריך לטעם ראשון וק"ל: ר שידעו שאין בו ממש לכך נקט רש"י לעיל קסם זה נטלו בידם זקני מדין שהרי זקני מואב ישבו עם בלעם: ש וא"ת דלמא כפשוטו שלא רלה הקב"ה שילך עמהם וכן בסמוך כתיב להלוך עמכם ופרש"י אלא עם שרים גדולים קשה גם כן נגליה. וי"ל מדכתיב ויוסף עוד בלק שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה משמע שהוא אמר שהראשונים אינן ראוים שילך עמהם דאם כאשר ידבר ה' אלי פי' אם ילוה לילך ולקלל אם לא אם כן למה הלכו להם זקני מדין מאחר שהוא אומר שהוא עושה ברצון ה' אלא פי' אם יתן לו רשות שילך עם בני אדם שפלים כמותם א"כ כאו בני מדין שודאי אין בו תקוה מאחר שהוא רוח גבוהם ולכך הלכו להם: ת ע' לעיל בפ' בראשית ושם פי' כדי לכנוס עמו בדברים וכאן פי' להטעותו. והרא"ם פי' להטעותו כו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

תברך מברך. לפי שנבא על מואב שיפול ביד סיחון כדכתיב לעיל על כן יאמרו המושלים דהיינו בלעם: (ז) וילכו זקני מואב. בפרק חלק תנא מואב ומדין לא היה שלום ביניהם לעולם. משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו שונאין זה את זה ובא זאב על אחד מהם אמר אם אין אני עוזרו לאחר יבא עלי הלכו להם שניהם והכינו השאב, אמר רב מברשיא היינו דאמרי אינשי שוברא ובכרכושתא פי' חולדה עבדו הלולא מתרבא דבים גדא: וקסמים בידם. שכל קסמים בידם. וכן ת"י ואגרתא דקסמיא בידיהון. אי נמי אגרתא דקסמיא בידיהון שהביאו לו ספרי קוסמים: (ח) וישבו שרי מואב עם בלעם. וזקני מדין להיכן הלכו, כיון שאמר להו לינו פה הלילה וגו' הלכו להם אמרו כלום יש אב

עניני שליחות בלק לבלעם

הארץ, ע"כ קדושת כל אחד מישראל הוא גילוי קטן מקדושת האבות, ועוד שליטית שהוא יושב ממולי, והכוונה שגם אבותם לא זכו למעלתם ולגדולתם רק כשהיו בארץ ישראל שהיא אינה תחת שליטת השרים וזכות קדושת הארץ סייעה אותם לעלות למעלות רמות, וכמ"ש בפילוש גבי אברהם אבינו שאמר לו הקב"ה לך לך מארצך וגו' ושם אעשך לגוי גדול, ופרש"י ז"ל שאמר הקב"ה לאברהם כאן בח"ל אי אתה זוכה לבנים אבל שם בארץ אתה זוכה לבנים, נמצא שהארץ גרמה להם כל זאת ועל ידם יצאו אבותם מתחת שליטת המזלות, אבל מאח"כ שעם הזה הוא יושב ממולי דייקא שעדיין הוא בח"ל ולא נכנסו לגבול ארץ ישראל, ולכן עתה לכה ארה לי את העם הזה, עתה דייקא בלי איחור ועיכוב קודם שיכנסו לארץ, כי אח"כ כשיבואו לארץ לא אוכל לעשות לו מאומה:

נחל קדומים

בכל כחו לקללם קללה נמרצת שודאי תחול עליהם וזה כל פרי האר"ש ומורי הרב ז"ל פירש דיש להסתפק אם בגוים יש שליח לדבר עבירה כמו שיראה הרואה מתוך דברי הרב פרשת דרכים דרוש שני דף ו' וזה ספק בלק דשמא יש שליח ואם כן בלק הוא המקלל ולא יהיה לו סגולה כמו אם בלעם עצמו היה מקלל והוא על דרך אתמחי גברא ואתמחי קמיעא וז"ש ועתה לכה נא ארה לי שאתה שליח במקומי לקללם אולי אוכל דכיון שאינו נחשב דאתה מקלל אולי לא יועיל כי ידעתי אשר תברך אתה מעצמך מבורך ואשר תאור יואר אך עתה שהוא בשליחותי אפשר שלא תחול הקללה דצריך שתהא אתה המקלל מעצמך עד כאן דבריו ז"ל. ואולי במלחמת סיחון בלעם מעצמו בלי שליחות קללם. ועוד יש לצדד בזה ועיין מה שכתבתי אני בעניי בקונטריס עין זוכר מערכת

מרפא לשון

(כ"ט ה'), אבל להלן לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי תר' לא ידעית שלא יתכן להיות ל' הווה כדהכא. ז) וקסמים. וקסמיא. ה"ג הקוף בפתח כדלקמן בתר' כי לא נחש ביעקב וגו', ואית דגרסי וקסמיא בחירק וכן גר' עיקר, אלא דקשה למה לא תר' וקסמין ולפי גירסתינו י"ל דלפי שהקסמים אין בהם ממש שהקסם הוא אם יהיה כך וכך יצליח או להיפך לכן לא יתכן לומר וקסמים בידם וצריך לפרש ל' הכ' כמו והקוסמים בידם שהם הכלים הקוסמים בהם אם יהיה כך אם לאו ובזוהר אי' דבלק היה ג"כ קוסם גדול ושלח לבלעם

ספורנו

(ט) מי האנשים האלה עמך. מי הם אצלך שהכינות עצמך לנבואה בעדם לדעת מה תעשה להם. האמנם הם אצלך כשואלי עתידות ותרצה לדעת העתיד למען תגיד להם או הם אצלך כמבקשים להשיג איזה מכוון בקללתך ודעתך עתה לשאול רשות אם תעשה חפצם:

י ויאמר בלעם אל־האלהים בלק
בן־צפר מלך מואב שלח אלי: יא הנה
העם היצא ממצרים ויכס את־עין
הארץ עתה לכה קבה־לי אתו
אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו:
יב ויאמר אלהים אל־בלעם לא תלך
עמהם לא תאר את־העם כי ברוך
הוא: שני חמישי כשהן מחוברין יג* ויקם בלעם
בבקר ויאמר אל־שרי בלק לכו אל־
ארצכם כי מאן יהוה לתתי להלך
עמכם: יד ויקומו שרי מואב ויבאו
אל־בלק ויאמרו מאן בלעם הלך:

* שני בספ״י

ת״א לא תלך עמהם. שם מכות יג: מאן בלעם. קידושין לב:

תרגום אונקלוס

י. וַאֲמַר בִּלְעָם קֳדָם יְיָ. בָּלָק בַּר צִפּוֹר. מַלְכָּא דְמוֹאָב שְׁלַח לְוָתִי: יא. הָא עַמָּא דִנְפַק מִמִּצְרַיִם. וַחֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְאַרְעָא. כְּעַן. אֵיתָא לוּט לִי יָתֵיהּ. מָאִים. אִכּוּל לְאַגָּחָא בֵיהּ קְרָב וַאֲתָרְכִנֵּיהּ: יב. וַאֲמַר יְיָ לְבִלְעָם. לָא תֵיזֵיל עִמְּהוֹן. לָא תְלוּט יָת עַמָּא. אֲרֵי בְרִיךְ הוּא: יג. וְקָם בִּלְעָם בְּצַפְרָא. וַאֲמַר לְרַבְרְבֵי בָלָק. אִיזִילוּ לְאַרְעֲכוֹן. אֲרֵי רַעֲוָא קֳדָם יְיָ. דְּלָא לְמִשְׁבְּקִי לְמֵיזַל עִמְּכוֹן: יד. וְקָמוּ רַבְרְבֵי מוֹאָב. וַאֲתוֹ לְוָת בָּלָק. וַאֲמַרוּ. סָרֵיב בִּלְעָם לְמֵיתֵי

תפסיר הרס״ג

אלוקם אלד׳ין מעך: (י) קאל. אן בלק אבן צפור. מלך מואב בעת׳ בהם אליי: (יא) יקול אן אלקום אלד׳י כ׳רג מן מצר. קד ג׳טא צ׳אהר אלארץ׳. אלאן תעאל סבה לי. לעלי אסתטיע אן אחארבה ואטרדה: (יב) קאל לה לא תמץ׳ מעהם. ולא תלען אלקום. פאנה מבארך: (יג) פקאם באלג׳דאה. פקאל לרויסא בלק. אמצ׳ו אלי בלדכם. לאן אללה נהאני. אן אמצ׳י מעכם: (יד) פקאם רויסא מואב. וגאו אלי בלק. וקאלו. קד אבא

נוה שלום

(יג) מאן ה׳,נהאני אללה, מנעני ה׳

חלק הדקדוק

נחשיא דלקמן: יג) כי מאן ה׳, התרגו׳ ארי רעוא קדם ה׳ דלא למשבקי. כי תיבת לתתי בלמ״ד סובלת לתרגם כן ויהיה הכוונה שרצונו ית׳ שלא להניחו לילך עמהם ויהיה הענין בקום עשה משא״כ לגרסת הדפוסים שמתורגם ארי לית רעוא קדם ה׳ למשבקי שתהי׳ הכוונה אין רצינו ית׳ להניחו לילך

אבן עזרא

אחיך: (יב) כי ברוך הוא. הטעם כי לא תוכל לקלל אותו כי אני ברכתיו: (יג) שרי בלק. ולא הזכיר זקני מדין כי בלק הוא העיקר והוא השולח אליו אמר רבי משה הכהן הספרדי ז״ל כי אף ע״פ שסימן הפעול ביו״ד לא יתכן להיותו כי אם בנו״ן כמו הלהרגני לא יאמר הלהרגי והנה שכת לתתי להלוך עמכם לא אבה יבמי ורבי יונה המדקדק אמר כי היו״ד נוסף ואיננו נכון: (יד) וטעם הלוך עמנו. ממקומו:

אבי עזר

וכן כתוב אל זקני העיר השערה: (יג) (שרי בלק אמר משה הכהן הספרדי ז״ל וכו׳) ועיין בפ׳ כי תצא בפסוק לא אבה יבמי ודברי ר׳ יונה יצאו מגדר הדקדוק עבור הנקודות: (יד) (וטעם הלוך עמנו ממקומו) ועיין בפ׳ בא אל פרעה מה

רבינו בחיי

והם היו שקולין כנגד כלם שנאמר (תהלים קלה) לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען לפיכך ויגר מואב. ובמדרש וירא בלק כל ראייתם של רשעים לפורענות וירא בלק הביא בלעם הרשע שבא לעקור אומה שלמה (בראשית ט) וירא חם אבי כנען (שם ו) ויראו בני האלהים את בנות האדם (שם יב) ויראו אותה שרי פרעה (שם לד) וירא אותה שכם בן חמור:

רשב״ם

(יד) הלך עמנו. כי לא נחשבנו בעיניו: (טו) רבים. *מרובים ונכבדים מן הראשונים:

בעל הטורים

(יב) לא תאר את העם. בלעם אמר קבה לי והקב״ה השיבו לא תאר אפי׳ הסרון כל דהו: (יג) מאן. ג׳ [דאיכא למידרש]. מאן ה׳ לתתי, מאן בלעם הלוך עמנו, אשר מאן לתת לך בכסף. מלמד שכונתו להרבות לו שכרו, וזהו מאן כדי לתתו בכסף פדיום להרבות שכרו:

רש״י

ילכו בם ופושעים יכשלו בם, כגון הש״י שאמר מי האנשים היתה לטובה לכנס עמו בדברים כמ״ש רש״י בפ׳ בראשית בתיבת איכה, אך בא לבלעם להטעות כי הוא טעה) אמר פעמים שאין הכל גלוי לפניו אין דעתו שוה עליו אף אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יבין: (י) בלק בן צפור וגו׳. אף על פי שאיני חשוב בעיניך א חשוב אני בעיני המלכים: (יא) קבה לי. (במדבר רבה) זו קשה מארה לי ב שהוא נוקב ג ומפרש: וגרשתיו. (שם) מן העולם ד ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ איני מבקש אלא להסיעם מעלי, ובלעם היה שונאם יותר מבלק: (יב) לא תלך עמהם. (שם) אמר לו א״כ אקללם במקומי ה אמר לו לא תאור את העם אמר לו א״כ אברכם: אמר לו אינם צריכין לברכתך כי ברוך הוא משל אומרים לצרעה (ס״א לדבורה) לא מדובשיך ולא מעוקציך: (יג) להלך עמכם. אלא עם שרים גדולים מכם למדנו שרוחו גבוהה ו ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום אלא בל׳ גסות לפיכך ויוסף עוד בלק:

שפתי חכמים

כלומר ליכנס עמו בדברים שלא יאמר נבהל ולמה כדי להטעותו וכאן פירש הטעם למה נכנס עמו בדברים וגם לא פי׳ הטעם: א דאם לא כן מלך מואב ל״ל: ב דאם לא כן למה שינה בלעם הלא בלק אמר ארה לי. לכן פי׳ כ״כ שנאה היה לו על ישראל שברא שונה שאל בלק ארה והוא בקש קבה במקום ארה, רא״ם: ג ר״ל דקבה לי ל׳ נוקב ומפרש הקללה יותר: ד לא מארלו לבד דא״כ מן הארץ מבעיא ליה כמאמר בלק. אף כאן פירש הרא״ם מרוב שנאתו אמר וגרשתיו מן העולם. ואני אומר שאמר כן שאולי יכה עמו השם במגפה, כמו שפירשתי לעיל: ה דקשה לרש״י ל״ל למכתב תרי זמני לא היה לו לכתוב אלא לא תלך עמהם לאור את העם ועוד מה אמר לו כי ברוך הוא היה הכוונה שילך לאור את העם כדי לבטל את הברכות, ומתרץ דכל א׳ דבור באנפי נפשיה, ומפני שרצה ללכת אמר לא תלך, ומפני שבקש לקללם במקומו אמר לא תאר, ומפני שבקש לברכם אמר כי ברוך הוא ואין צריכים לברכתך: ו ואם תאמר דלמא עמכם דוקא כמו לא תלך עמהם דהקב״ה. וי״ל דהוכחתו ל״ל עמכם הל״ל מאן ה׳ לתתי להלוך ותו לא בשלמא עמהם דהקב״ה פי׳ לא תלך כאשר הם חושבים לקללם אבל עמכם דהכא ל״ל. והרא״ם פי׳ דדייק מקרא דויוסף עוד בלק שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

שסונא את בנו: (י) בלק בן צפור. הוא היה משלשה אנשים שהשיבו שלא כהוגן. קין ובלעם וחזקיה. קין כשאמר הקב״ה אי הבל אחיך, ענה השומר אחי אנכי. היה לו להשיב רבון העולמים אתה יודע הכל והכל גלוי לפניך. בלעם כמו כן אמר מי האנשים האלה. חזקיה כששאל לו ישעיה מאין באו אליך האנשים ויאמר לו מארץ רחוקה באו אלי מבבל, היה לו להשיב כביכול אתה ואתה יודע. וקשיא לי אמאי לא השיב אדה״ר כשאמר לו הקב״ה איכה היה לו להשיב אתה יודע שהרי בכך נתנה בו חכמה דהא בשעה שהיה קרא שמות ולא הלח עד שעה עשירית ואי אמרינן אפיק חזקיה ועייל אדה״ר הוא ניחא. וכן נראה שהרי שלשה אלו עם הקב״ה היו מדברים אבל חזקיה עם הנביא היה מדבר ואין הנביאים יודעין הכל:

נחל קדומים

אלף אות ב״ד יאכמ״ל: ז (ד) וקסמים בידם פי׳ שגם הם קוסמים וזה שאמר וקסמים בידם שבידם לקסום גם כן שידעו החכמה ההיא. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז״ל: יב (ה) לא תאור את העם. לא היתה הכונה שאם יקללם ישיגם נזק כי הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל אבל כונתו יתברך שאם ח״ו ישיגם עונש מצד שיחטאו לעתיד יאמרו שקללת בלעם גרמה ולא יחשבו כי חטאם גורם להם כי כאשר ייסר איש את בנו וכו׳. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז״ל. ועפ״ד יתפרש הכתוב לא תלך עמהם לא תאור את העם כי ברוך הוא לא תלך עמהם לטובתך. לא תאור את העם ולא תסבור שאני חש לקללתך כי ברוך הוא ולא תחול הקללה עליהם ותהיה לבושת וגם לחרפה: יד (ו) ויקומו שרי מואב. ר״ת מפר אותות בדים וקוסמים, לקוטי גאוני קמאי בס׳ רבינו אפרים ז״ל:

מרפא לשון

דברי קסמים וז״ש וקסמים בידם, וצ״ע אם הם כלי קסם או מיני כשפים אחרים ונק׳ קסמים וע״מ משי״ת לקמן כ״ג כ״ג. יג) כי מאן ה׳ לתתי, ארי רעוא קיי׳ דלא למשבקי, כ״ה בכל סת״י וכ״כ היא״ר ז״ל ודכוותיה במלכים ב׳ סי׳ ג׳ ולא אבה ה׳ להשחית את יהודה ת״י הות רעוא מן קיי׳ דלא לחבלא ית דבית יהודה, ועוד שם סי׳ י״ד ולא דבר ה׳ למחות את ישראל תרגמו ג״כ הות רעוא מן קיי׳ דלא לממחי ית שמא דישראל ודלא כנ״א ארי לית רעוא, והטעם נר׳ שאין מדרך הכבוד והמורא של השי״ת לומר כן לית רעוא קיי׳ למשבקי וכיוצא לפי שהוא לשון חוצפא כאלו אין רצונו במה שרצה השי״ת ולתיקון לשון צ״ל ארי רעוא קיי׳ שבזה מורה שרצון ה׳ אהוב עליו, עי״ל עד״ה כי השי״ת הוא הרצון ובעל הרצון ולא יתחדש בו שום רצון לעולם כי הוא שלם אמתי מעולם ועד עולם לזה לא יאות לומר אצלו לית רעוא קיי׳ לעשות כך מפני שהוא ל׳ שלילה ולא יצדק אלא באדם שרצונו מתחדש לו אחר שידע הטוב והרע ובכן פעמים שהוא בכך ופעמים שאינו רוצה וצ״ל בל׳ חיוב ארי רעוא קיי׳ כיוון שרצונו זה היה מחוייב

עִמָּֽנוּ׃ טו וַיֹּסֶף עוֹד בָּלָק שְׁלֹחַ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאֵֽלֶּה׃ טז וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אַל־נָא תִמָּנַע מֵהֲלֹךְ אֵלָֽי׃ יז כִּֽי־כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד וְכֹל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וּלְכָה־נָּא קָֽבָה־לִּי אֵת הָעָם הַזֶּֽה׃ יח וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדֵי בָלָק אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת קְטַנָּה אוֹ גְדוֹלָֽה׃ יט וְעַתָּה שְׁבוּ נָא בָזֶה גַּם־אַתֶּם הַלָּיְלָה וְאֵדְעָה מַה־יֹּסֵף יְהוָה דַּבֵּר עִמִּֽי׃ כ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־

תרגום אונקלוס

עִמַּנָא: טו. וְאוֹסֵיף עוֹד בָּלָק. שְׁלַח רַבְרְבִין. סַגִיאִין וְיַקִּירִין מֵאִלֵּין: טז. וַאֲתוֹ לְוָת בִּלְעָם. וַאֲמַרוּ לֵיהּ. כִּדְנַן אֲמַר בָּלָק בַּר צִפּוֹר. לָא כְעַן תִּתְמְנַע מִלְּמֵיתֵי לְוָתִי: יז. אֲרֵי יַקָּרָא אֲיַקְּרִנָּךְ לַחֲדָא. וְכֹל דְּתֵימַר לִי אַעֲבֵיד. וְאִיתָא כְעַן לוּט לִי. יָת עַמָּא הָדֵין: יח. וַאֲתֵיב בִּלְעָם. וַאֲמַר לְעַבְדֵי בָלָק. אִם יִתֵּין לִי בָלָק. מְלֵי בֵיתֵיהּ כְּסַף וּדְהַב. לֵית לִי רְשׁוּ. לְמֶעְבַּר עַל גְּזֵירַת מֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהִי. לְמֶעְבַּד זְעֵירְתָא אוֹ רַבְּתָא: יט. וּכְעַן. אוֹרִיכוּ כְעַן הָכָא. אַף אַתּוּן בְּלֵילְיָא. וְאֵדַּע. מָא יוֹסֵיף יְיָ לְמַלָּלָא עִמִּי: כ. וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ בְּבִלְעָם לֵילְיָא. וַאֲמַר לֵיהּ.

תפסיר הרס״ג

בלעם אן יגי מענא: (טו) פעאוד בלק איצ׳א. בעת׳ רויסא. אעצ׳ם ואגל מן אולאיך: (טז) פגאו אלי בלעם. וקאלו לה. כד׳א קאל בלק אבן צפור. לא תתמנע מן אלמציר אליי: (יז) פאני סאכרמך גדא. וכל מא תקול לי אצנעה. ותעאל אלען לי הולאי אלקום: (יח) פאגאב בלעם קואד בלק וקאל להם. לו אעטאני בלק. מל ביתה פצ׳ה וד׳הב. לא אסתטיע אן אתגאוז אמר אללה רבי. פאעמל צג׳ירה או כבירה: (יט) ואלאן אקימו אנתם איצ׳א. ההנא אללילה. חתי אנצ׳ר. מא יעאוד אללה אן יכ׳אטבני בה: (כ) פואפא אמר אללה בלעם לילא. וקאל. אן כאן

אבן עזרא

(טו) רבים. כמשמעו או גדולים כמו על כל רב ביתו קרית מלך רב והוא דוד כי כן תקרא קרית חנה דוד: (יז) כי כבד אכבדך. בממון: וכל אשר תאמר. שיש צורך כדי שתקללם והעד כי כבד אכבדך כן שאמר בלעם אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב: (יח) מלא ביתו. ביתו מלא וכן מלא כל הארץ כבודו כי רבים טעו שחשבו כי כבוד השם הוא מלא העולם כטעם לה׳ הארץ ומלואה: קטנה או גדולה. תאר השם ויחסר מקום השם וכן ועשיר יענה עזות ומאכלו בריאה: (יט) בזה. במקום הזה אמר הגאון ז״ל אם יטעון טוען ויאמר אחר שאמר השם לא תלך עמהם איך אמר קום לך אתם יש להשיב כי השם לא רצה שילך עם האנשים הראשונים עד שיבואו שרים נכבדים מהם ולפי דעתי אין צורך רק טעמו כטעם שלח לך אנשים כי השם אמר לישראל עלה רש והם לא האמינו רק אמרו נשלחה אנשים לפנינו אז שאל משה את השם ואמר לו שלח לך אנשים ואחר שאמר השם לבלעם לא תאור את העם מה צורך היה לו לומר ואדעה מה יוסף ה׳ דבר רק חשב בלבו מחשבה רעה והשם אמר לו לך עם האנשים רק השמר לך שלא תדבר רק מה שאומר לך והעד על פ־דושי ויחר אף אלהים

אבי עזר

שכתבתי שם: (יח) (מלא ביתו מלא וכן מלא כל הארץ כבודו וגו׳) כי חשבו שהפסק מלא מן כל הארץ ולא כן רק מלא כל הארץ יחדיו ידובקו וכבודו כפסק וכן וכל הארץ האירה מכבודו והכניה לעד ועיין במפרשים והנכון לדעתי כתבתי ועיין פ׳ ויחי וזרעו יהיה מלא הגוים ובפ׳ בא ומלאו בתיך ותבין דברי הרב

רש״י

(יז) כי כבד אכבדך מאד. ז (במדבר רבה) יותר ממה שהיית נוטל לשעבר (ר״ל במלחמת סיחון) אני נותן לך: (יח) מלא ביתו כסף וזהב. למדנו שנפשו רחבה ח ומחמד ממון אחרים אמר ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו שהרי צריך לשכור חיילות רבות ספק נוצח ספק אינו נוצח ואני ודאי נוצח: לא אוכל לעבור. על כרחו גלה שהוא ברשות אחרים ונתנבא כאן שאינו יכול לבטל הברכות ט שנתברכו האבות מפי השכינ׳: (יט) גם אתם. פיו הכשילו גם אתם סופכם לילך בפחי נפש י כראשונים: מה יסף. לא ישנה דבריו כ מברכה לקללה הלואי שלא

שפתי חכמים

ז דאל״כ היאך הוא יודע לכבד אותו שמא כל מה שיכבד אותו עדיין לא הגיע לחצי כבודו: ח מדלא אמר בלעם אם יקחון בלק את ראשי או שום דבר אחר יעשה לי לא אוכל לעבור וגו׳ אלא אמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב למדנו שנפשו כו׳: ט כלומר ניבא ולא ידע מה ניבא שילא מפיו לא אוכל לעבור את פי ה׳ ופי ה׳ כולל את שניהם, כא״ם. א״נ דקשה לרש״י למה אמר לא אוכל הל״ל לא אעבור דהוי משמע דתולה בבחירתו אבל לא אוכל משמע שאינו רשאי כיון שהוא ברשותו של הקב״ה ומדהל״ל לא אוכל לקללם מאי פי ה׳ דקאמר אלא לא אוכל לשנות הברכה שנתברכו מפי ה׳ וק״ל: י בדאבון נפש: כ דק״ל היל״ל ידבר ה׳ עמי אלא ה״ק יודע אני שלא ישנה כו׳ הלואי שלא יוסיף לברך. והרא״ם פי׳ גם כאן ע״ד ניבא ואינו יודע מה ניבא:

עניני שילוח בלק לבלעם

(טו) ויוסף עוד בלק שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה. נסבין מה היה דעת בלק [אשר חז״ל אמרו עליו כי קוסם גדול היה] האם באמת חשב שבלעם יוכל לעשות דבר בלי רצון ה׳, ומה גם שבלעם בעצמו אמר לו את אשר ישים ה׳ בפי אותו אשמור לדבר, ולא אוכל לעשות קטנה או גדולה נגד רצון ה׳, ובלק התחזק עליו פעם ושתים ושלש שדוקא יקללם, ועוד איתא במדרש ברכתו של בלעם היה נשמע מסוף העולם עד סופו, והוא תמוה, ונראה טעמו של דבר דבלק ובלעם שניהם היו יודעים האמת כי הקללות של בלעם לא יפעלו כלום, ובלק כלה באמת לעשות מלחמה גדולה עם ישראל, לקבץ עם רב מאומות העולם להלחם עם ישראל, אך היה ירא כי מי ישמע לו לעשות מלחמה עם ישראל אחרי אשר הכו את שני מלכי האמרי אשר לא היה דוגמתם בעולם, לכן התחכם בלק לשלוח לבלעם שיקלל את ישראל, וכל האומות האמינו כי קללות בלעם יוכלו לפעול פעולות רעות מאד ואמרו כי מה שישראל כבשו סיחון ועוג ומואב הכל היה מחמת קללות בלעם, וכאשר ישמעו כל העמים כי בא בלעם לקלל את ישראל יתחזקו לבבם למלחמה ויתאספו כחול אשר על שפת הים לרוב להלחם עם ישראל ואז בטח יכניעו את ישראל, וכאשר שמע בלעם מהקב״ה שמוכרח לברך את ישראל היה רוצה לברכם במחשאי שלא יהיה נודע להאומות מה דבר, ויכולים בלק ובלעם לומר כי בלעם קללם, מה עשה הקב״ה פתח אזניהם של כל האומות שישמעו דברי בלעם בברכו את העם ואז בודאי לא ילאו למלחמה על ישראל, א) מחמת חוזקן של ישראל, ב) יאמרו אם בלעם עוד ברכם מי יכול לעמוד מפניהם, ובזה הפר ה׳ עצת הרשעים האלה, ויהפוך ה׳ את הקללה לברכה, וכל האומות ברכו את ישראל, כי הגרו שם בלעם מברכם מכ״ש אנחנו:

חומת אנ״ך

לא היה רגיל וניכר בו כמו השמות האחרים ודוק: (יח) לא אוכל לעבור את פי ה׳ לעשות קטנה או גדולה. אפ״ל כי בלק שלח לומר לו לכה ארה לי והוא ברשעו אמר לכה קבה לי שהוא קללה יותר גדולה מארה. והקב״ה אמר לו לא תאור את העם אפילו ארה. וז״ש לא אוכל לעשות קטנה כמו שאמר בלק והיא ארה. או גדולה כרצוני לומר קבה. א״כ על דרך זה דבלק אמר ואגרשנו מן הארץ והוא הוסיף לומר ואגרשנו מן העולם כמו שפירש״י ז״ל וז״ש לעשות קטנה לגרשו מהארץ כמו שאמרת או גדולה כמו שאני רוצה לגרשו מהעולם. והגם כי באומרו שלא יוכל לעשות קטנה ממילא ידוע דמכ״ש שאינו יכול לעשות גדולה. מ״מ אמר כן להראות לבלק כי הוא שונא יותר ותשקו להרע הרבה. א״כ אפשר לעשות קטנה כמו שפירש גדול אחד מאמר ועתה לכה ארה לי כפשוטו שיקללו שלא יוליד כדי שלא יצא מזרעו דוד המלך ע״ה שישחית למואב עכ״ד. וז״ש לעשות קטנה לקלל לבלק שלא יהיה לו זרע כדי שלא יצא דוד הע״ה. או גדולה לקלל לכל ישראל

מרפא לשון

קדמון להיות כן והיא״ר ז״ל ומהרי״ץ ז״ל בח״ה פירשו בע״א

נחל קדומים

יט (ז) ועתה שבו נא בזה. לא אמר כמ״ש לקודמים לינו פה הלילה כי עתה חש שצריך להאכילם ולכבדם ואפשר יפסיד מעותיו כי לא יקללם לכן אמר שבו נא בזה ר״ל תתעכבו בעיר באושפיזות וכל אחד ילך למקום שהוא חפץ וכן מוכיח דמעיקרא כי אמר לינו פה כתיב וישבו שרי מואב עם בלעם אבל עתה שאמר להם שבו

מסורת הקריאה

עליו ח׳ קמצין בז״ק וסי׳ א׳ דין, ב׳ ככל אשר שאלת (דברים י״ח ט״ז) ג׳ לא אכלתי באני ממנו (שם כ״ו י״ד) ד׳ ועתה ה׳ אלהי (מ״א ג׳ ז׳) ה׳ ויקרא אל ה׳ (שם י״ז כ׳) ו׳ ויתמדד על הילד (שם י״ז כ״א) ז׳ הנה אני בנה בית (דה״ב ב׳ ג׳) ח׳ שפטני כצדקך (תהלים ל״ה כ״ד) וכל אתנחתא וסוף פסוק דכותיה בקמץ בר מן ב׳ פתחין וסי׳ בחרתי הסתופף (תהלים פ״ד י״א) שמרה נפשי כי חסיד אני (שם פ״ו ב׳) ובדברים י״ח ט״ז נמסר במס״ק ט׳ קמצין, ובאמת ט׳ המה כי נשמט מהמס״ג פדכאן קסואחד והוא, גם אני אודך (תהלים ע״א כ״ב): (כ) ויבא אלהים, מלת אלהים במרכא

לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה׃ שלישי כא וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב׃ כב וַיִּחַר־אַף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצֵּב מַלְאַךְ יְהוָה בַּדֶּרֶךְ לְשָׂטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל־אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ׃ כג וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ

* שלישי בסת"י

תפסיר הרס"ג

הולאי אלקום גאו לידעוך. פקום אמץ' מעהם. לכן אלאמר. אלד'י אקולה לך אצנעה פקט: (כא) פקאם באלג'דאה. ואסרג אתאנה. ומצ'א מע רויסא מואב: (כב) ת'ם אשתד ג'צ'ב אללה למצ'יה טאמעא. פוקף מלך אללה פי אלטריק ליחידה ען ד'אלך. והו ראכב עלי אתאנה. ומעה ג'לאמיה: (כג) פלמא ראת אלאתאן מלך אללה קאימא פי

תרגוס אונקלוס

אִם לְמִקְרֵי לָךְ אֲתוֹ גוּבְרַיָּא. קוּם אִיזֵיל עִמְּהוֹן. וּבְרַם. יָת פִּתְגָּמָא. דַּאֲמַלֵּיל עִמָּךְ יָתֵיהּ תַּעְבֵּיד: כא. וְקָם בִּלְעָם בְּצַפְרָא. וְזָרֵיז יָת אֲתָנֵיהּ. וַאֲזַל עִם רַבְרְבֵי מוֹאָב: כב. וּתְקֵיף רוּגְזָא דַּיְיָ אֲרֵי אָזֵיל הוּא. וְאִתְעַתַּד. מַלְאֲכָא דַּיְיָ. בְּאוֹרְחָא לְשָׂטָן לֵיהּ. וְהוּא רָכֵיב עַל אֲתָנֵיהּ. וּתְרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּיהּ: כג. נַחֲזַת אֲתָנָא יָת מַלְאֲכָא דַּיְיָ מְעַתַּד בְּאוֹרְחָא. וְחַרְבֵּיהּ שְׁלִיפָא בִּידֵיהּ. וּסְטַת אֲתָנָא

ת"א קום לך אתם. סנהדרין קה מכות י: ויקם בלעם בבקר ויחבש. סנהדרין קה:

נוה שלום

והזהירני כמ"ש לא תלך עמהם. (כב) הולך הוא, למצ'יה טאמעא, (טמע אלרגל באלשי ופיה חמלה וחרץ עליה), משתדל ומזדרז להלוך נגד רצון האל, עיין ספורנו. לשטן, ליחידה, להטותו מן הדרך כמו שטה מעליו ועבור. (כג) האתון, אלאתאן, הנקבה במין החמורים בל"י. שלופה, מצלת, שלופה

בעל הטורים

(כ) ואך את הדבר יכול אם ירצה לקלל האומות יקלל ישראל עמהם או אם ירצה לברך ישראל יברך האומות ג"כ ת"ל אך חלק: (כב) בדרך לשטן. מכאן שכל הדרכים בחזקת סכנה:

רשב"ם

(כב) כי הולך הוא. ברצון מתאוה לקללם אע"פ שהיה יודע שאין הקב"ה רוצה:

אבן עזרא

כי הולך הוא: (כא) ויחבוש. בצווי: (כב) לשטן לו. כבר פירשתיו בספר איוב כי השטן היה המלאך ודברי הגאון שהוא בן אדם לא מעלין ולא מורידין: (כג) מן הדרך. הדרוך והלכה בשדה שאין שם דרך: להטותה הדרך.

רש"י

יוסיף לברך כאן נתנבא שעתיד להוסיף להם ברכות על ידו: (כ) אם לקרא לך. אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר קום לך אתם: ואך. על כרחך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה ואעפ"כ וילך בלעם אמר שמא אפתנו ויתרצה: (כא) ויחבש את אתנו. מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה ל שחבש הוא בעצמו. אמר הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר (בראשית כב) וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו: עם שרי מואב. (במדבר רבה) לבו כלבם שוה: (כב) כי הולך הוא. ראה שהדבר רע בעיני המקום מ ונתאוה לילך: לשטן לו. (שם) מלאך של רחמים נ היה והיה רוצה למנעו מלחטוא שלא יחטא ויאבד: ושני נעריו עמו. מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך יוליך עמו שני ם אנשים לשמשו וחוזרים ע ומשמשים זה את זה: (כג) ותרא האתון. והוא לא ראה שנתן הקב"ה רשות לבהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו כשיראה מזיקין: וחרבו שלופה בידו. אמר רשע זה הניח פ כלי אומנותו שכלי זיין של אומות העולם בחרב

שפתי חכמים

ל כיון שקם בבקר קודם שקמו נעריו כדי למהר ולילך ושלא להתעכב עד שהנערים יחבשו את חמורו ואו קשה א"כ למה לא כתיב וישכם בלעם וגו', ומתרץ כדי לרמוז תשובתו של מקום אמר הקב"ה כו': מ דק"ל למה כתיב ויחר אף ה' וגו' והלא אמר לו קום לך אתם אלא ראה שהדבר רע הוא בעיני המקום שלא התיר לו לילך אלא בשביל הנאתו ליטול עליה שכר והוא נתאוה לילך כדי לקללם לפיכך ויחר אף ה' וגומר והרא"ם פי' כיון שלא הסכים ה' שילך אלא מפני שכרו לא היה לו לילך מ"ה ויחר וגומר: נ דק"ל אם היה שטן לא היה מלאך ה' שהוא של רחמים. (נק"י) משמע דדייק מתיבת לו משמע הא לאחר לא היה שטן אלא מלאך של רחמים היה וממילא גם כאן נהג עמו ברחמים לטובתו: ס דאם ל"כ שני ל"ל דלא היה לו לכתוב אלא נעריו עמו: ע כלומר אם יצטרך א' לנקביו יהיה השני משמש שמוש שלו ושל חבירו וכן פרש"י בהדיא בפ' וירא על פסוק ויקח את שני נעריו אתו דאל"כ יש להקשות על רש"י שלא פירש הכא כמו שפירש התם גבי אברהם. ואין להקשות והלא כבר למדנו זה מאברהם, וי"ל דאי לאו האי קרא ה"א דוקא ת"ח אסור כדאמרינן אסור לת"ח לילך יחידי בלילה מפני החשד ואברהם ת"ח היה אבל איניש אחרינא אע"פ שהוא אדם חשוב לא מ"ה כתב כאן, ואי לאו קרא דהתם ה"א דרך ארץ בעלמא אבל איסורא ליכא להכי צריך למכתב קרא דאברהם. ועי"ל דלכך לא פרש"י הכא כמו גבי אברהם משום דגבי אברהם כתי' וישכם אברהם בבקר דל' וישכם משמע קודם אור הבקר ר"ל קודם שיאיר היום ועדיין היה לילה ולכך פרש"י שאם א' יצטרך לנקביו ישאר יחידי בלילה ואסור לצאת יחידי בלילה ולכך נקט רש"י שאין אדם חשוב רשאי לצאת בלתי שני נערים משום סכנה וסכנה חמורה מאיסורא, אבל גבי בלעם לא כתיב וישכם אלא ויקם בבקר משמע שהאיר היום ולכך לא היה סכנה אף אם ישאר יחידי ולכך מפרש משום דרך ארץ, וקל להבין: פ דקשה לרש"י דבלא חרב יכול המלאך להמיתו ועי"ז פי' אמר המלאך רשע זה כו' ולכך כתיב שלופה כלומר שלו פה הפה

ענין אתונו של בלעם

(כג) ותרא האתון את מלאך ה' וגו'. חפץ גדול היה לאותו רשע לקלל את ישראל שאין לך אדם בעולם שיראה בדרך הסימנים שראה הוא שלא יחזור וכ"ש מנחש וקוסם כמותו שכל אומנותו היתה לילך לקראת נחשים, כי תחלה נטתה האתון מן הדרך הישר ועקמה כנגד השדה. זהו שאמר ותט האתון, שניה ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם, רמוז לו בטול השיעותיו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) אם לקרא לך. פי' אם אתה סבור להשתכר בהליכתך קום לך אתם ואל תאמר שהפסדתי שכרך ואך ידוע תדע כי את הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר על כרחך: (כב) ויחר אף אלהים כי הולך הוא. ואע"פ שנתן לו רשות ע"מ מחשבת בלעם הרשע נכרת מתוך מעשיו שאם לא היה דעתו לקלל לא היה לו לילך אלא ודאי כך היה הכרא שלו מאחר שאמר לו הקב"ה מתחלה לא תלך ואחר כך אמר לו לך א"כ חזר בו וכדעתו לקללם לפיכך חרה אפו של הקב"ה שהרי היה לו לעלות בדעתו שאין הקב"ה חוזר מדבריו וכשאמר לו קום לך אתם לא התירו לקללם אלא לפי שראה שהוא חומד ממון א"ל לך אתם והוא הלך על דעת לקלל לכך שלח לו מלאך לשטן לו להודיעו שהוא יודע מחשבותיו:

רבינו בחיי

(כג) ותרא האתון את מלאך ה' נצב בדרך. ראיה זו הרגשה היא איננה ראית עין כי אין המלאכים מושגים לעיני אדם כ"ש לעיני הבהמות ואין צ"ל כי איננה ראית שכל כי הבהמה אין לה שכל אבל ענין ראיתה שהרגישה בדבר מפחיד אותה ושהיה מעכבה מלעבור ולא ידעה מה הוא שלא היתה השגחה בכך שאם כן היה לה לומר בדבורה מלאך ה' עומד לנגדי וחרבו שלופה בידו ועל כן הוצרכתי לעכבך כך פירש הרמב"ן ז"ל: ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה. חפץ גדול היה לאותו רשע לקלל את ישראל שאין לך אדם בעולם שיראה בדרך הסימנים שראה הוא שלא יחזור וכ"ש מנחש וקוסם כמוהו שכל אומנותו היתה לקראת נחשים כי מתחלה נטתה האתון מן הדרך הישר ועקמה כנגד

נחל קדומים

נא בזה היו מפוזרים ולא היו עמו. רבינו אפרים ז"ל: כב (ח) ויחר אף אלהים כי הולך הוא. שאל חכם מא"ה לאחד מגדולי ישראל אמאי ויחר אף אלהים הלא אמר לו קום לך אתם. והשיבו הרב ז"ל כי כשאמר לו ה' קום לך אתם אמר לו שקודם שילך ידבר עמו וז"ש אך את הדבר אשר אדבר אליך וכו' והיה נחפז ללכת ולא המתין לשמוע לקול דברו עד שהוצרך ה' להודיעו בדרך ע"י מלאך. הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל. ורבינו אפרים ז"ל כתב שטעם ויחר אף הוא שראה שהיה כ"כ ממהר לצאת שלא המתין עד שיחבשו לו האתון ויתקנוהו אלא הלך תכף ברגליו ויצוה לעבדיו להביא האתון אחריו כי חשב שמא יחזור הקב"ה ויאמר לו לא תלך א"נ שהיתה כונת בלעם לעבור פי ה' ולקלל ישראל אעפ"י שידע שמיד שהיה מקלל מת רצה למות ולקללם ולכך חרה אפו ית' כתיב הכא כי הולך הוא וכתיב הנה אנכי הולך למות. רבינו אפרים ז"ל.

והרב הגדול שארינו ומורינו מהר"ר ישראל זאבי ז"ל פירש כי הנה אמרו רז"ל שכביכול בכל אותן הימים לא כעס שבלעם היה מכוין הרגע שכועס והיה מקלל ועתה שבלעם הוא עסוק בהליכתו ואין לבו פונה רק על הדרך. כביכול זעם ה' וז"ש ויחר אפו וכי תימא צדקה עשה הקב"ה שלא כעס ואיך עתה כתיב ויחר אף אלהים. ופירש הכתוב כי הולך הוא כלומר עתה שבלעם טרוד בהליכה כתיב ויחר אף וכך היא המדה ואל זועם בכל יום ובאותן הימים לא זעם ה' אבל עתה שבלעם הלך ילך ולאו אדעתיה ויחר אף אלהים ודוק: כג (ט) מלאך ה' נצב בדרך. ר"ת גימטריא מיכאל ע"ה גאוני קמאי בס' רבינו אפרים ז"ל וחרבו שלופה בידו פירש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל חרבו שב אל בלעם שהמלאך הוציא חרבו של בלעם מתערה רמז לו שיהרג בחרב וז"ש לו יש חרב בידי ר"ל אלו לא בשלפה חרבי מתערה כי עתה כבר לקחתיה והרגתיך:

מרפא לשון

ולא עיינו בתרגום יונתן הנז"ל. כב) לשטן לו, לסטן. קרא ותר' וכן הנה אנכי יצאתי לשטן, ובזכריה ג' יגער ה' בך השטן ת"י

תרגום אונקלוס

מִן אוֹרְחָא . וַאֲזַלַת בְּחַקְלָא .
וּמְחָא בִלְעָם יָת אֲתָנָא
לְאַסְטָיוּתַהּ לְאוֹרְחָא : כד.
וְקָם מַלְאָכָא דַיְיָ . בִּשְׁבִיל
כַּרְמַיָּא . אַתְרָא דְגָדֵירָא מִכָּא
וְגָדֵירָא מִכָּא : כה. וַחֲזָת
אֲתָנָא יָת מַלְאָכָא דַיְיָ .
וְאִדְּחִיקַת עִם כּוֹתְלָא .
וּדְחַקַת . יָת רִגְלָא דְבִלְעָם
בְּכוֹתְלָא . וְאוֹסֵיף לְמִמְחַהּ :
כו. וְאוֹסֵיף מַלְאָכָא דַיְיָ
עֲבַר . וְקָם בַּאֲתַר עָק .
דְּלֵית אוֹרַח לְמִסְטֵי לְיַמִּינָא
וְלִשְׂמָאלָא: כז וַחֲזָת אֲתָנָא
יָת מַלְאָכָא דַיְיָ . וּרְבַעַת
תְּחוֹת בִּלְעָם. וּתְקֵיף רוּגְזָא
דְבִלְעָם . וּמְחָא יָת אֲתָנָא

במדבר כב

וַתֵּט הָאָתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה
וַיַּךְ בִּלְעָם אֶת־הָאָתוֹן לְהַטֹּתָהּ
הַדָּרֶךְ׃ כד וַיַּעֲמֹד מַלְאַךְ יְהוָה
בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גָּדֵר מִזֶּה וְגָדֵר
מִזֶּה׃ כה וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ
יְהוָה וַתִּלָּחֵץ אֶל־הַקִּיר וַתִּלְחַץ
אֶת־רֶגֶל בִּלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף
לְהַכֹּתָהּ׃ כו וַיּוֹסֶף מַלְאַךְ־יְהוָה
עֲבוֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר
אֵין־דֶּרֶךְ לִנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאול׃
כז וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה
וַתִּרְבַּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיִּחַר־אַף
בִּלְעָם וַיַּךְ אֶת־הָאָתוֹן בַּמַּקֵּל׃

בעל הטורים

(כג) ותט. ג' במס', בהאי ענינא תרי, ואחד ותט אשורנו מני ארחך. למה ותט האתון בשביל ותט אשורנו שבלעם נטה מני ארחך שהי' חפץ לקללם והקב"ה רצה לברכם: (כז) ויך את האתון. ולא קלל אותם לפי שהי' דעתו לקלל את ישראל ואין ב' קללו' כיוצא א' דכתיב לא אוסיף לקלל. א"נ מפני שלא הגיע הרגע של הזעם :

יתיר ו — רשב"ם

(כה) ותלחץ את רגל בלעם. שעל זה נעשה חיגר. כדכתיב וילך שפי :

רש"י

והוא בא עליהם בפיו שהוא אומנות שלהם אף אני אתפוש את שלו ואבא עליו באומנותו וכן היה סופו (במדבר לא) ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב: (כד) במשעול. כתרגומו בשביל, וכן (מ"א כ) אם ישפוק עפר שומרון לשעלים, עפר הנדבק בכפות הרגלים בהלוכן, וכן (ישעיה מ) מי מדד בשעלו מים, ברגליו ובהלוכו: גדר מזה וגדר מזה. סתם גדר של צ אבני' הוא: (כה) ותלחץ. היא עצמה: ותלחץ. את אחרים את רגל בלעם: (כו) ויוסף מלאך ה' עבור. לעבור עוד לפניו ק להלן להיות לפניו במקום אחר, כמו (בראשית לב) והוא עבר לפניהם. ומ"א יש בתנחומא מה ראה לעמוד בשלשה מקומות ר סימני אבות הראהו : ימין ושמאל כדכתיב בקרא. ומה היו הסימנים שאם יבקש לקלל בניו של אברהם ימצא ריוח מכאן ומכאן שתחול הקללה שיצאו ממנו בני ישמעאל ובני קטורה. ואם יבקש לקלל בני של יצחק ימצא ריוח מצד אחד שיצא עשו ממנו. ואם יבקש לקלל בניו של יעקב לא ימצא בהם פסול ולא יוכל ליגע בהם וזהו שכתוב בעמידה שלישית במקום צר וזה יעקב שנאמר ויצר לו :

שפתי חכמים

לישראל שמתפללים להקב"ה ולא שלך : צ דכתיב בסמוך ותלחץ אל הקיר בה"א הידיעה משמע שגדר שהוזכר לפניו, כן פירש הרא"ם וכל קיר של אבנים הוא דבפרשת מצורע כתיב והנה הנגע בקירות הבית וכתיב אחריו וחלצו את האבנים משמע דקיר הוא של אבנים וקיר דהכא קאי אגדר אבנים דלעיל (ב"ק כט): ק דק"ל דל' עבור אינו שייך אלא כשעוברין על הנהר או בין הבתרים והכא לא מצינו שעברו ומפרש דהאי עבור פי' לפניו כלומר שהלך במקום אחר לעמוד לפניו והא דנקט רש"י לעבור במקום עבור כי כן משפט המקור בשורש עבר שהוא בא בלמ"ד, רא"ם: ר נ"ל פירושו הכי דבעמידה ראשונה היה לו ריוח מכאן ומכאן לכך כתיב ותט האתון מן הדרך משמע שלא היתה צריכה אלא הטייה מעט ובעמידה שניה לא יכלה לזוז אלא לצד אחד דכתיב ותלחץ אל הקיר משמע שדחקה את עצמה לצותו לצד קיר כדי שילך המלאך ובעמידה שלישית אין דרך להטות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) ותלך בשדה. פרש"י סימני אבות הראהו. וצריך פי' לפי' וה"ק בתחלה עמד בשדה נגדו שיש דרך לנטות ימין ושמאל רמז לו שאם ירצה לקלל זרעו של אברהם יקלל מימין ומשמאל. בני ישמעאל מצד אחד ובני קטורה מצד אחד, אבל לא הלך בתמלא אל תקלל זרע יצחק, ואחר עמד במשעול הכרמים שאין דרך שם כ"א דרך הלוך שני אנשים בצמצום ורמז לו שאם בא לקלל זרעו של יצחק שיוכל לקללו מצד אחד דהיינו מצדו של עשו אבל לא כצד השני מצד יעקב. ואחר עמד במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל דהיינו זרע יעקב כי כל בניו כשרי' ס"ס וזהו סימני האבות הראהו :

ענין אתונו של בלעם

ועכוב הליכתו כי אין רצון הקב"ה על הכונה שהיה הולך, שלישית ותרבץ תחת בלעם שרבצה תחתיו ולא רצתה ללכת כלל, וכל אלה רמזים לו כי אותו הדרך לא בחר בו ה', רביעית הנס הגדול שנעשה בדבור האתון ובכאן פירש לו כי כונתו רעה בענין הדבור והודיעו כי אין לו להתגאות בדבור פיו, כי כאשר הקב"ה רוצה אף האתון מדבר, וכאשר ירצה גם בלעם לא יוכל לדבר, ע"כ אין לו לדבר רק מה שהקב"ה רוצה שידבר, והקב"ה כבר אמר לו שאין רצונו שיקלל, ומה לו לילך לבלק, וע"כ נגלה אליו מלאך ה' ואמר לו בפירוש הנה אנכי יצאתי לשטן לך וגו', ועכשו בלעם אם רע בעיניך אשובה :

תפסיר הרס"ג

אלטריק. וסיפה מצלת פי ידה. מאלת ען אלטריק . וסארת פי אלצ'יאע. פצ'רבהא בלעם. לירדהא אלי אלטריק ; (כד) ת'ם וקף מלך אללה. פי זקאק אלכרום. והנאך גדאר ימנה ויסרה ; (כה) פלמא ראתה אזדחמת מע אלחאיט. פצ'ג'טת רגל בלעם אלי אלחאיט. פזאד פי צ'רבהא ; (כו) ת'ם עאוד מלך אללה פגאז. ווקף פי מוצ'ע מצ'יק. מא ליס טריק אן ימיל ענה ימנה ולא יסרה ; (כז) ולמא ראתה. רבצ'ת תחת בלעם. פאשתד ג'צ'ב בלעם. פצ'רבהא באלעצא ;

נוה שלום

מתוך נדנה. (כד) במשעול, זקאק, (אלטריק אלצ'יק). גדר מזה וגדר מזה, והנאך גדאר ימנה ויסרה, ושם גדר מימין וגדר משמאל וכן תרגם מזה

אבן עזרא

דרך קצרה והטעם אל הדרך : (כד) במשעול הכרמים. פירושו כפי מקומו כדברי המתרגם ארמית כי אין ריע לו : (כה) ותלחץ אל הקיר. היא לחצה עצמה : אל הקיר. הוא הגדר : ויוסף להכתה. כי כבר הכה אותה בנטיתה

רבינו בחיי

השדה זהו שאמר ותט האתון. שניה ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם. רמזה לו בטול פסיעותיו ועכוב הליכתו כי אין רצון הקב"ה על הכוונה שהיה הולך. שלישית ותרבץ תחת בלעם שרבצה תחתיו ולא רצתה ללכת כלל וכל אלה רמזים לו כי אותו הדרך לא בחר ה'. רביעית הנס הגדול שנעשה בדבור האתון ובכאן פירש לו כי כוונתו רעה בענין הדבור והודיעו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם. והנה הש"י יכול למנוע ממנו הדבור ולשומו בפי הבהמה ועל כן אין לו להתגאות בכח הדבור. חמישית נתפרש לו הדבר יותר כדי לבטל הליכתו על הכוונה שהיה בה ועל כן נגלה אליו מלאך ה' ואמר לו בפירוש הנה אנכי יצאתי לשטן בעבור כי היה הולך על הכוונה רעה וירט הדרך כי הקב"ה אמר לו שילך בדרך על מנת שלא לקלל זהו שאמר קום לך אתם והוא ירט הדרך כלומר עיות הדרך והולך לנגדי ואחר כל זה הזכיר שיחזור מן הדרך זהו שאמר לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי:

מרפא לשון

חטא, כי החטא הוא שנעשה שטן להשטין על האדם כע"ש ואנכי בראתי משחית לחבל. כה) ותלחץ אל הקיר, ואדחיקת עם כתלא. ה"ג דלא כנ"א ואדחיקת לכתלא, וטעמו שהאתון נלחצה סמוך אל

מסורת הקריאה

בעבור הפסיק שאחריו, עין בראשית למ"ד ט"ז : (כה) ותרא האתון, ג' ריש פסוק בעניז (פסוק כ"ג ודין, וכ"ז) ומשנין בטעמא, ואחד פסוק סימן לא תראה את המור אחיך או שורו, פסוק הוא דברים כ"ב ד', ונתנו הכא לסימן על שלש מלות ותרא שלא נטעה בנגינת טעמם, והסימן הוא שם מלת תראה, בתלשא קטנה, הכא נמי ותרא האתון הראשון בתלשא קטנה, מלות חמור אחיך בקדמא ואזלא ה"נ מלות ותרא האתון השנית בקדמא ואזלא, מלות או שורו במהפך פשטא, הכא נמי מלות ותרא האתון השלישי במהפך פשטא : (כו) צר, הצד"י בקמץ : (כז) ותרא, עין פסוק כ"ה : (כח) מה, המ"ם

ספורנו

(כב) כי הולך הוא. שלא היה ענינו בדרך כמו שיוליכוהו אחרים כענין ויקם וילך אחריה אבל היה הולך הוא כבעל הדבר וכמשתדל נגד רצון האל ית' כי לא באו לקרוא לו לעצה כלל : לשטן לו. ענין השטנה הוא התנגד לפעולת איזה פועל כמו ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה. והנה המלאך יוצא להתנגד לבלעם שהיה דרכו בלתי נכון לפניו אולי ינחש כמנהגו ולא ידחוק את השעה וזה למען לא יחטא ויאבד : והוא רוכב על אתונו ושני נעריו עמו. ולפיכך לא ראה את המלאך כאמרם ז"ל (ברכות פ"ו) שלשה אינם רואים ואינם נזוקים :

(כג) ותלך בשדה. ואז עזב ב' נעריו ושרי מואב ובכן לא הרגישו ענינו בעסקי האתון :

כח ויפתח יהוה את־פי האתון
ותאמר לבלעם מה־עשיתי לך כי
הכיתני זה שלש רגלים: כט ויאמר
בלעם לאתון כי התעללת בי לו
יש־חרב בידי כי עתה הרגתיך:
ל ותאמר האתון אל־בלעם הלוא
אנכי אתנך אשר־רכבת עלי
מעודך עד־היום הזה ההסכן
הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא:
לא ויגל יהוה את־עיני בלעם וירא
את־מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו
שלפה בידו ויקד וישתחו לאפיו:

תרגום אונקלוס

בְּחוּטְרָא: כח. וּפְתַח יְיָ יָת פּוּמָּא דַּאֲתָנָא. וַאֲמַרַת לְבִלְעָם מָא עֲבַדִית לָךְ. אֲרֵי מְחֵיתַנִי. דְּנַן תְּלָת זִמְנִין: כט. וַאֲמַר בִּלְעָם לַאֲתָנָא. אֲרֵי חַיֵּיכְתְּ בִּי. אִלּוּ פוֹן אִית חַרְבָּא בִּידִי. אֲרֵי כְעַן קְטַלְתִּיךְ: ל. וַאֲמַרַת אֲתָנָא לְבִלְעָם. הֲלָא אֲנָא אֲתָנָךְ דִּרְכֵיבְתְּ עֲלַי. מִדְּאִיתָךְ עַד יוֹמָא הָדֵין. הֲמֵילַף אֲלֵיפְנָא (י"נ אַלֵּיפְנָא. לְמֶעֱבַד לָךְ כְּדֵין. וַאֲמַר לָא: לא. וּגְלָא יְיָ יָת עֵינֵי בִלְעָם. וַחֲזָא. יָת מַלְאֲכָא דַּיְיָ מְעַתַּד בְּאוֹרְחָא. וְחַרְבֵּיהּ שְׁלִיפָא בִּידֵיהּ. וּכְרַע וּסְגֵיד לְאַפּוֹהִי: לב.

ת"א הלא אנכי אתנך. שם ע"ז ד עקידה שער כא: ההסכן הסכנתי. סנהדרין קה ע"ז ד: ומרכו שלפה. סוטה יא:

תפסיר הרס"ג

(כח) פפתח אללה פאהא. פקאלת לבלעם מא ד'א צנעת בך. אד' צ'רבתני. הד'ה אלמרה אלת'אלת'ה: (כט) קאל. לאנך תמרדת בי. ולו אן פי ידי סיף לקתלתך: (ל) קאלת. אליס אנא אתאנך אלד'י אכבתני. מנד' כנת אלי הד'א אליום. הל עוודתך אן אצנע בך כד'א. קאל לא: (לא) ת'ם כשף אללה עין בצר בלעם. פראא מלך אללה ואקפא פי אלטריק. וסיפה מצלת פי ידה. פכ'ר בין

נוה שלום

ומזה שמות לח טו. (ל) רכבת עלי, רכתבני, כך הוא משפט הלשון, וכן תרגם בישעיה לו ח. רכבים עליהם, מן יטיק אן ירכבהא, וקצת מתמיהים

אבן עזרא

אל השדה: (כח) ויפתח ה'. אמרו חז"ל שעשרה דברים נבראו בע"ש בין השמשות ולפי דעתי שהטעם שגזר השם לחדש באותות האלה שהם חוץ לתולדת ויאמר הגאון כי לא דברה האתון ורב שמואל בן חפני תפסו ורבי שמואל הספרדי בעל השירים חשב להציל הנתפס ודע כי אנשי שקול הדעת הוצרכו להוציא הדברים ממשמעם כי אמרו שהשם לא יחדש אות בעולם לשנות המנהג שברא רק להצדיק נביאו ולא אמרו אמת כי הנה חנניה מישאל ועזריה נעשה להם אות ולא היו נביאים ויש מהם אומרים כי בלעם נביא היה והאמת כי נבואתו היתה בעבור כבוד ישראל כי קוסם היה וכן קראו הכתוב וי"א כי היה יודע דעת עליונים לקבל כחם למטה בצורות וזה טעם ואשר תאור יואר והנכון בעיני כי היה יודע מזלות ובעת ראותו במזל של שום אדם שהגיע עת רעתו היה מקלל אותו ובבא הרעה אל המקולל יחשבו הרואים והשומעים הנמצאים כי בעבור קללתו באה הרעה והעד שדבר במרמה עם שרי בלק וזה טעם לא אוכל לעבור את פי ה' אלהי כי אין יכולת בנוצר לשנות מעשה היוצר או גזרתו והסוד כי החלק לא ישנה החלק רק גזירת הכל תשנה גזירת החלק ולא אוכל לגלות זה הסוד כי עמוק הוא והישר כי האתון דברה ואם תבין סוד מלאכי אברהם גם יעקב אז תבין האמת: וטעם במקל. כי בתחלה ובשנית הכה אותה בעץ קטן או בעור: רגלים. פירשתיו: (כט) התעללת. פירשתיו: (ל) מעודך. הטעם מיום שרכבת: ההסכן הסכנתי. ההרגל הרגלתי והטעם הכך היה חקי הסכן נא עמו ושלם: (לא) ויגל ה'. כנער אלישע שהוסיף

אבי עזר

באר היטב: (כח) (והסוד כי החלק לא

בעל הטורים

(ל) הלוא אנכי אתנך. מלא וי"ו ששה דברים אמרה לו לטעינה בעלמא הקראי בעלמא כדאיתא בפ"ק דע"ז (דף ד): רכבת עלי. בגימ' רבעתני: (לא) מלאך ה' בדרך. בגימ' גבריאל המלאך

רש"י

(כח) זה שלש רגלים. רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה: (כט) התעללת. כתרגומו ל' גנאי ובזיון: לו יש חרב בידי. גנות גדולה היה לו דבר זה בעיני השרים זה הולך להרוג אומה שלמה בפיו ולאתון זו צריך לכלי זיין: (ל) ההסכן הסכנתי. כתרגומו וכן (איוב כב) הלאל יסכן גבר. ור"ד מקרא זה (ע"ז ד) בגמ' אמרו ליה מאי טעמא לא רכבת אסוסיא אמר להון ברטיבא א שדאי ליה כו' כדאיתא במס' ע"ז:

שפתי חכמים

ש והא דרמז לו מצוה זו ולא אחת משאר מצות. י"ל דגבי רגלים כתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך ודרשו רז"ל יראים יראה כשם שבא לראות כו' וא"ל המלאך אתה בא לעקור האומה מן העולם שהקב"ה רוצה לראות אותה ג"פ ודבר זה היאך יקום אתה מאבדם מן העולם וק"ל: ת יש מקשים ומה היא הגנות דהא הוא עצמו אמר אין כהי אלא שאני יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס כמו שפרש"י לקמן ומה אזעום לא זעם ה' וא"כ מהו הגנות שלא היה עכשיו העת של זעם. וי"ל דזה לא היה יודע בלק והשרים מתחלה דהא אמר בלק כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאר יואר והוא אין בידו לקלל אם לא בעת שזועם ה' ושנאה לא יזעום ה' אלא ע"כ צ"ל שבלעם לא גלה הסוד וכתר הכי ע"כ שיא בטובתו גילה הדבר וק"ל כ"ל: א פירוש באפר רועין כלומר הסוסים רועין בשדה ואמרה לו אנכי אתונך אמר לה הן למשא ולא לרכיבה אמרה לו אשר רכבת עלי אמר לה לפרקים דרך ערלי אמרה לו מעודך עד היום הזה ולא עוד אלא

פי האתון דרשת חז"ל ע"פ שלש רגלים

(כח) ויפתח ה' את פי האתון וגו'. מלשון הפסוק שלא נאמר ויברא ה' פה לאתון משמע שלא היה כאן בריה חדשה במה שהיה האתון יכול לדבר רק שהיה כבר בכחו לדבר ולא הוצרך רק להוציאו מכח אל הפועל בפתיחת פיו, וזהו מה שאמרו חז"ל כי פי האתון נברא בע"ש בין השמשות, כי היה האתון דוגמת הנחש שדבר עם חוה, ואח"כ כשנתקלל הנחש נטלה ממנו הדבור, והיה נשאר בו הדבור בכח ולא בפועל. וכן נתן הקב"ה כח הדבור בפי האתון הראשון, וכן בכל האתונות שנולדו מששת ימי בראשית עד האתון של בלעם היה בכחם כח הדבור, ובעת כאשר נצרך לזה פתח הקב"ה את פיו שיצא הדבור מכח אל הפועל, ויוכל היות שכח הדבור שהיה באתון הראשון הכח הזה לא השתלשל בדורות האתונות רק מאתה של אתה, אע"פ שהאתון הראשון הוליד כמה אתונות, הכח הדבור לא היה רק באחת, וכן מאחת של אחת עד האתון הזה של בלעם, וכאשר מתה האתון של בלעם כדברי חז"ל שהיכף מתה ולא היה לה עוד ולדות פסק מהאתונות אף כח הדבור כי באשר האתונות אף כח הדבור לא היה להם, רק באתון הזה שידע הקב"ה מראש שיצטרך לזה והאתון הזאת לא הניחה תולדות, ע"כ עד היום לא נשמע כזאת כי אתון תדבר: מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים. ואמרו חז"ל שהאתון רמזה לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה. ותימה מכל מצות שנצטוו ישראל במה האתון רק במצוה הזאת של עליית הרגלים שלש פעמים בשנה, אבל נראה דידוע דלאברהם בברית בין הבתרים הראו עיניו מראות הארבע גליות העתידים לעבור על בניו, וכל הגליות היה צריך להיות במצרים, אבל כשראה הקב"ה גודל השעבוד והגלה במצרים הקל מעליהם שלא יהיה רק גלות אחד במצרים ושאר הג' גליות יהיה בארץ אחרת, וכאשר עמדו ישראל בהר סיני וקבלו התורה והיה בעת ההיא חירות משעבוד מלכיות כדרשת חז"ל, ואיך נתבטלה גזרת ה' מהג' גליות שגזר על זרעו של אברהם, ע"כ צוה הקב"ה שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה'. וישראל היו הולכים ג' פעמים בשנה לראות פני ה' בירושלים, וכל אחד ואחד מישראל עזב ג' פעמים

נחל קדומים

כח (יוד) ויפתח ה' את פי האתון. גדולי המפרשים נבוכו בזה כי למה עשה ה' ככה ומה תועלת בזה ואני ראיתי תועליות רבות מכל ענין זה. אחד שראו שרי בלק המחלוקת שבינו ובין אתונו כמו שביארו רז"ל ומה שלא תמהו על זה השרים ולא שאלוהו אולי בהיות זה חסרון לבלעם שתקו. או חשבו השרים שכל זה עשה בלעם בהתבולותיו על צד הכשוף ואחיזת עינים או באיזה חכמה ליראם ולבהלם כי חש בו עשה זה להתנצלות אם לא יקלל העם בפני בלק ובלעם שלא גבהל נראה כי לא היה נמנע בעיניו דבור בעלי חיים בענינים הבלתי מושכלים כמו שלא נמנע דבור אל קצת עופות. שני כי חשב בלעם בלכתו כי היה ראוי לנבואה בטוב הכנתו ובהגלות רושם מה מהמלאך לאתון ולא לו הכיר חסרונו. שלישי כי בדיבור האתון היה יכול להבין כי כמו שמניעת האתון להלוך ברצונו היה בסבת השגחתו על ישראל ולגלות לו על ידה שאין בידו טובו רק לתועלת ישראל כאומרם סימני האבות הראהו לו כי נבואתו לא היתה רק לתועלתם. רביעי. כי לא יהיה לבלעם מחשבות רעות להרע כי השם יהיה בכסלם וידע מחשבותיו בלכתו.

מרפא לשון

הקיר קצת ורגל בלעם היא שנלחצה אל הקיר ממש. כט) לו יש חרב בידי, אלו פון. לכאורה נר' שלא היה צ"ל פון שהרי כן היה רוצה בודאי וכמו בשפטים ח' לו החייתם אותם שת"י אלו קיימתון ולא אלו פון מפני שכך היה רצונו בהחלט שיחיו אמנם לפי מה שמסיים כי עתה הרגתיך ולא שאהרגך מוכח דאינו אלא מתנצל על מה שהוכיחה אותו מה עשיתי לך דכבר הרגיש שאינו מצד אולתה אלא מצד עונו ולז"א כי עתה הרגתיך כלומר לפי מה שהייתי סובר מקודם שאת מתעללת בי כבר הרגתיך. ל) ההסכן הסכנתי, המילף אליפנא. ה"ג והלמ"ד דגושה וכמ"ש היא"ר ז"ל (ובכל נוסחי דוקני אליפנא הלמד בלי דגש והאלף חטף, ונכון. יק"א) ופירושו קרוב להיות כמו ההשכל השכלתי בחילוף המבטאים דכמו שהלימוד וההשכל קשורים זה עם זה וענינם אחד, כן סכן כמו שכל גם הוא בל' כבד כמותו ודכוותיה וכל דרכי הסכנתה

מסורת הקריאה

בסגול כדין לפני אות עי"ן: לך, חד מן י"ד זקפין קמצין בתורה.

לב וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה עַל־מָה
הִכִּיתָ אֶת־אֲתֹנְךָ זֶה שָׁלוֹשׁ רְגָלִים
הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי־יָרַט
הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי: לג וַתִּרְאַנִי הָאָתוֹן
וַתֵּט לְפָנַי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים אוּלַי
נָטְתָה מִפָּנַי כִּי עַתָּה גַּם־אֹתְכָה
הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי: לד וַיֹּאמֶר
בִּלְעָם אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה חָטָאתִי כִּי
לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נִצָּב לִקְרָאתִי
בַּדָּרֶךְ וְעַתָּה אִם־רַע בְּעֵינֶיךָ

תרגום אונקלוס

לב. וַאֲמַר לֵיהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ . עַל מָא . מְחֵיתָא יָת אֲתָנָךְ . דְּנָן תְּלָת זִמְנִין . הָא אֲנָא נְפָקִית לְשָׂטָן . אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי דְּאַתְּ רָעֵי לְמֵיזַל בְּאוֹרְחָא לְקִבְלִי : לג. וַחֲזָתַנִי אֲתָנָא . וּסְטָת מִן קֳדָמַי . דְּנָן תְּלָת זִמְנִין . אִלּוּ פוֹן לָא סְטָת מִן קֳדָמַי . אֲרֵי כְעַן . אַף יָתָךְ קְטֵילִית וְיָתַהּ קַיֵּימִית : לד. וַאֲמַר בִּלְעָם . לְמַלְאֲכָא דַיְיָ חֲבִית . אֲרֵי לָא יְדַעְנָא . דְּאַתְּ מְעַתַּד לְקַדָּמוּתִי בְּאוֹרְחָא . וּכְעַן . אִם בִּישׁ בְּעֵינָךְ

ת"א כי ירט הדרך. שם קס מגחות סו:

תפסיר הרס"ג

ידיה סאגדא: (לב) פקאל לה מלך אללה. לם צ'רבת אתאנך. הד'ה אלמרה אלת'אלת'ה. ואנא כ'רגת אן אחידך. אד' תורטת אלטריק חד'אי: (לג) חתי ראתני פמאלת עני. הד'ה אלמרה אלת'אלת'ה. פלו לם תמיל עני. לקתלתך אלאן ובקיתהא: (לד) קאל לה קד אכ'טית. אד' לם אעלם. אנך ואקף תלקאי פי אלטריק. ואלאן פאן סאך מצ'יי רגעת:

נוה שלום

הגיהו רכבת עלי מאומדן דעת, וע"ל בראשית כד סא. ההסכן הסכנתי, הל עודתך, כלום הרגלתי עמך לעשות בך כזה. (לב) ירט, תורטת, ענינו עוות וקלקול. (לג) גם אתכה, לקתלתך אלאן ובקיתהא, כי אתכה הרגתי ואותה החייתי לפי שאתה הפושע שהכית

חלק הדקדוק

עמהם: לג) ותראני האתון, בא בפתח גדול תחת צירי כראוי (מהריב"ש):

אבן עזרא

במאור עיניו או הכהו תחלה בסנורים: וישתחו לאפיו. פירשתיו: (לב) כי ירט. הטעם עוות וכן על ידי רשעים ירטני שהוא מן רטה שאילו היה מן ירט היה ראוי להיות כמו יעטני ואם הם שני שרשים וכמוהו מעיל צדקה יעטני שהיא על משקל אשר יעצני כמו עוטה אור: (לג) ותראני האתון. בקמץ גדול תחת קטן שהיה ראוי להיות ותראני ורבים כן אולי יתחלק לטעמים רבים ופה הוא כמו לולי ומלת גם לעד שמתה האתון אחר שדברה: ואותה החייתי. דרך קצרה וכן הטעם כאשר הרגתיה הרגתיך או הרגתיך לבדך ואותה החייתי: וטעם ואותה החייתי. כי בן אדם בראותו המלאך

אבי עזר

ישנה את החלק וכו') כבר ראית מה שכתב הרב בפ' חוקת במי מריבה כאשר ידבק החלק בכל יעשה בכל אותות ומופתים ועתה עשה אזנך כאפרכסת להבין ההפרש איזה חלק אשר נדבק בכל ואיזה חלק אשר נדבק בחלק לכן היו יכולים אבותינו ונביאים הקדושים לחדש אותות ומופתים והדברים רחבים אפס קצהו הראיתיך: שם (והישר כי האתון דברה ואם תבין סוד מלאכי אברהם וכו') הן אמת אכחנו המדברים ממוצעים בין הרוחני ובין החי בלתי מדברת ואם שמענו בתורתנו שהמלאכים דברו עם יעקב ועם אברהם וכדומה בהתלבשות חומר גשמי לנפש מוללא אל תתמה אל החפץ ברצותך החי מדבר: (לב) (כי ירט הטעם עות מן רטה וכו') ושלש מחלוקות בדבר הרד"ק גזר מגזרת נחי פ"א יו"ד והרב מן לה"א ור"ע ספורנו כתב שהוא מן הכפולים מגזרת רטט: (לג) (ותראני בקמץ גדול תחת קטן וכו') וכן מלאכו

בעל הטורים

שמלאך: (לב) הנה אנכי יצאתי לשטן. יצאתי ממדתי ממדת רחמים שמלאך רחמים היה: (לג) אתכה. כת"ב בה"א, כה' דברים מטעת: ואותה החייתי. מלא וי"ו שהשיבה אותו ו' דברים

רשב"ם

(לג) אולי נטתה מפני. כל אולי שבמקרא פירושם כמו אם וכמו אילו, והמפרשים את זה כמו לולי התמהמהנו וכמו לולי ה' וגו', טעות הוא בידם, אבל פירושו כמו אולי יש תקוה, אולי יחנן ה' צבאות, אולי משגה הוא, וכן אמר המלאך על מה הכית את אתונך שלש פעמים שלא כדין עשית שהרי ותט לפני זה שלש רגלים כל נטיותיה היו לפני אבל לא מפני שהרי לא עברה אותי: אולי נטתה מפני, כלומר שאם נטתה מפני ולא לפני כלומר שאם עברה אותי את הדרך עד אחרי. גם הרגתי אותך, כלומר לא היית ניצול בהיזק מועט של לחיצת רגלך אלא אף אותך הרגתי והיא לא היתה מפסדת שאותה החייתי* קיימת גם עתה שהיא לא היתה פושעה כ"א אתה שהיית פושע בי שהכית אתונך: גם אתכה,

רש"י

(לב) כי ירט הדרך לנגדי. (שבת קד) רבותינו חכמי המשנה דרשוהו נוטריקון יראה ב ראתה נטתה בשביל שהדרך לנגדי כלומר ג לקנאתי ולהקניטני. ולפי משמעו כי חרד הדרך לנגדי לשון רטט ד כי ראיתי בעל הדרך שחרד ומהר הדרך ה שהוא לכעסי ולהמרותי ומקרא קצר הוא כמו (ש"ב יג) ותכל דוד. ו ליצאת אחריו ירט ל' ז רצון וכן (איוב טז) ועל ידי רשעים ירטני מפייס ומנחם אותי על ידי רשעים שאינן אלא מקניטים: (לג) אולי נטתה. כמו לולא ח פעמים שאולי משמש בל' לולא: גם אתכה הרגתי. הרי זה מקרא מסורס ט והוא כמו גם הרגתי אותך כלומר לא העכבה בלבד י קראתך על ידי כי גם ההריגה: ואותה החייתי. (במ"ר) ועתה מפני שדברה והוכיחתך כ ולא יכולת לעמוד בתוכחתה כמו שכתוב ויאמר לא. הרגתיה. שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב שחס המקום על כבוד הבריות וכן (ויקרא כ) ואת הבהמה תהרגו וכן (שם) והרגת את האשה ואת הבהמה: (לד) כי לא ידעתי. גם זה גנותו ועל כרחו הודה שהוא הי' משתבח שיודע דעת עליון ופיו העיד לא ידעתי: אם רע בעיניך אשובה

שפתי חכמים

גם שכבת אלא שנאמר ההסכן הסכנתי ובאבישג השונמית כתיב ותהי למלך סוכנת פי' מחממת: ב כלומר בשביל שראתה אותי ולכך נטתה: ג כלומר דקשה לרש"י כיון דירט נוטריקון הוא על מה קאי הדרך לנגדי, ומתרץ דקאי אהנה אנכי יצאתי לשטן והכי קאמר הנה אנכי יצאתי לשטן כי הדרך שהלכת הי' לנגדי לקנאתי ולהקניטני. ובזה יתיישב קצת קושיית הרא"ם שכתב ולא ידעתי איך מתפרש מלת כי במקום הזה ודו"ק: ד כלומר מיהר: ה וה"ק ראה שירא בעל הדרך דהיינו בלעם שהוא לנגדי שהוא לכעסי ולהמרותי ומקרא קצר הוא דשתי תיבות חסרים הם בעל והדרך דכך ראוי ליכתב כי ירט בעל הדרך הדרך שהוא לנגדי. ובזה ניחא נמי מאי שהביא רש"י הפשוטו לאחר שהביא המדרש לפי שע"פ המד' אין צ"ל מקרא קצר וק"ל: ו דגם כן חסר הוא דותכל הוא ל' נקבה ואינו מוסב על דוד וצריך להיות ותכל נפש דוד: ז וגם איבורו של מקרא כבתחלה כי ראה בעל הדרך לילך בדרך שהוא לנגדי אלא לפי' ראשון ירט ל' מיהר ולפי' זה ירט ל' רצון: ח דק"ל דאולי משמע שמא נטתה והא ודאי נטתה: ט דק"ל דגם אותך הרגתי משמע דבתחלה הרג ש"ס אדם אחר וזה אינו דא"ל שרי בלק שהם הרסולי העבירה דהא כתיב לך עם האנשים וא"ל הנערים דמה פשעם ומה חטאתם וא"ל דגם קאי על האתון כלומר כמו שהרגתי האתון הרגתי אותך והא כתיב ואותה החייתי: י ר"ל לא שעכבתי אותך מלילך אלא גם הרגתיך, קראתיך פי' אירע לך: כ דקשה לרש"י מדכתיב אולי נטתה וגו' כלומר אי לא נטתה מפני כי עתה גם אותכה הרגתי ואותה החייתי משמע אבל עכשיו שנטתה לא החייתי ולמה הרגה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) גם אתכה הרגתי. פרש"י הרי זה מקרא מסורס והוא גם הרגתי אותך. וצריך פי' לפירושו וה"ק דאי דרשינן כמו שכתוב היה משמע גם אותך הרגתי עם האתון וא"כ היכי קאמר אחר כן ואותה החייתי אבל השתא דמהפכינן ליה תלינן למדרש הכי לא העכבה בלבד קראתיך ע"י כי גם ההריגה כלומר לא זו בלבד ביישי עושה לך שהייתי מעכבך פה אלא גם הרגתי אותך

דרשת חז"ל ע"פ שלש רגלים

בשנה את ביתו ואת שדהו ואת כרמו ואת כל רכושו אשר היו מלאים כל טוב, להתגורר בירושלים, ובייחוד ביום טוב, בימי שמחה, ואם היה בביתו היה מתענג על כל טוב, ובירושלים היה כגר בארץ נכריה, הא"ן זה גלות, לעשירים כמוסם הרי זה גלות גדול, וזה היה כפרה על כל השלשה גליות, וזה הי' ענין פרעה שלא רצה להניחם לצאת ממצרים כחשבו שגם הג' גליות

נחל קדומים

חמישי. הוצרך בזה תועלת לישראל שידעו כל זה על ידי נבואת משה רבינו ע"ה וידעו שהשגחתו עליהם. הששי. כי עדות בעל דיבנו הודה בגמול הצנעי לישראל. רבינו שלמה אסתרוק ז"ל וזה קיצור דבריו והוא ז"ל האריך: (יא) כי הכיתני זה שלש רגלים. פירש"י רמזה לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה ויש לדקדק מאי רבותייהו כל אומה מהאומות יש להם חגאות. ואפשר במה שכתבו המפרשים בטעם אומרם ז"ל גוי ששבת חייב מיתה כי השבת כביכול הכתיב בו יתברך וינח ביום השביעי וכמה כתובים כמוהו שכביכול שובת בשבת ואם בא גוי לשבות הוא משתמש בשרביטו של מלך וחייב מיתה. אך ישראל עם קרובו נתנו מתנה לישראל והיה לאות כי הם בנים ויכולים לשבות כביכול ביום השבת עכ"ד וממנו נקח לשלש רגלים הרמיב והנשאים בשמים ממעל בפסח גדולי גדולין בשבועות בכל מקום מוכת"ר ובסוכות מכל החסדים ולע"א מאהבתו ותוקף רחמיו כתיב אשר תקראו אתם והגוים אינם יכולים לחוג בהם כי אין להשתמש בשרביטו של מלך כי שלש רגלים מועדי ה' וריבוי האורות בשמים ודוקא ישראל הם בנים ורשאין לחוג בהם. וז"ש זה ג' רגלים זה אלי ואנוהו קבע בשמי מרומו שלש רגלים וישראל שהורשו לחוג בהם כי הם בנים אתה מבקש לעקור אומתן ואין עוד מי שיקיימם: לב (יב) הנה אנכי יצאתי לשטן. ר"ת האיל. אילו של יצחק נזכר לפני הקב"ה שא"ל בעקידה כי ברך אברכך ואתה בא לקלל בניו: על מה הכית את אתונך מכאן רמז למ"ש בס"ח כל מי שרוכב על הסוס ומכה אותו במגפים עתיד הוא ליתן את הדין. רבינו אפרים ז"ל: לד (יג) ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי. פי' חסרתי מלשון אני

מרפא לשון

(תהלים קלט) הסכן נא עמו ושלם (איוב כב). לב) כי ירט הדרך, דאת רעי למיזל באורחא. עניינו קרוב להיות כמו כי ירדת הדרך שהטי"ת מתחלפת בדל"ת וכמו שהמבטא אחד כן ענינן אחד אלא שזו ירידה לרעה ולהכעיס. לד) כי לא ידעתי, בנוס' יש' ידענא,

מסורת הקריאה

ועין בראשית ג' י"א: הכיתני, התי"ו בקמץ: (לב) על מה, המ"ם בקמץ כדין לפני אה"ר: (לד) ועתה, נמסר עליו י"ח בטעם תברין.

אָשׁוּבָה לִּי׃ 35 וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה
אֶל־בִּלְעָם לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאֶפֶס
אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ
תְדַבֵּר וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־שָׂרֵי בָלָק׃
36 וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי־בָא בִלְעָם וַיֵּצֵא
לִקְרָאתוֹ אֶל־עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־
גְּבוּל אַרְנֹן אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַגְּבוּל׃
37 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלֹחַ
שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹא־לָךְ לָמָּה לֹא־
הָלַכְתָּ אֵלָי הַאֻמְנָם לֹא אוּכַל כַּבְּדֶךָ׃
38 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־
בָאתִי אֵלֶיךָ עַתָּה הֲיָכֹל אוּכַל דַּבֵּר
מְאוּמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים
בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃ רביעי ששי כשהן מחוברין

* רביעי בפתח״י (שישי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

אֲתוּב לִי׃ לה. נַאֲמַר מַלְאֲכָא דַיְיָ לְבִלְעָם. אִיזֵיל עִם גּוּבְרַיָּא. וּבְרַם. יָת פִּתְגָמָא. דַאֲמַלֵּיל עִמָּךְ יָתֵיהּ תְּמַלֵּיל. נַאֲזַל בִּלְעָם עִם רַבְרְבֵי בָלָק׃ לו. וּשְׁמַע בָּלָק אֲרֵי אֲתָא בִלְעָם. וּנְפַק לְקַדָּמוּתֵיהּ לְקִרְתָּא דְמוֹאָב. דְּעַל תְּחוּם אַרְנוֹן. דִּבְסְטַר תְּחוּמָא׃ לז. נַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם. הֲלָא מִשְׁלָח שְׁלַחִית לְוָתָךְ לְמִקְרֵי לָךְ. לְמָא לָא אֲתֵיתָא לְוָתִי. הַבְקוּשְׁטָא הֲוֵיתָא אָמַר. לֵית אֲנָא יָכֵיל לְיַקָּרוּתָךְ׃ לח. נַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק. הָא אֲתֵיתִי לְוָתָךְ. כְּעַן. הֲמֵיכַל יָכֵילְנָא לְמַלָּלָא מִדַּעַם. פִּתְגָמָא. דִּישַׁוֵּי יְיָ. בְּפוּמִי יָתֵיהּ אֲמַלֵּיל׃ לט. נַאֲזַל בִּלְעָם

תפסיר הרס״ג

(לה) קאל לה. אמץ׳ מע אלקום. ועדא אלקול. אלד׳׳ אקולה לך קולה פקט. פמצ׳א מעהם׃ (לו) פלמא סמע בלק במגי בלעם. כ׳רג תלקאה אלי׳ קריה׳ מואב. אלד׳י עלי׳ תכ׳ם ארנון. אלד׳י פי טרפה׃ (לה) קאל בלק לבלעם. אליס ארסלת אליך מרה קבל הד׳ה לאדעוך. לם לם תצאל אליי. אתרא. ליס אקדר אן אכרמך׃ (לח) קאל. ואלאן קד צרת אליך. אתראני אסתטיע אן אקול שיא.

נוה שלום

את אתנך. (לו) אליך, אליך מרה קבל הד׳ה, ביאור, האם לא שלחתי אליך פעם אחת קודם זאת לקרוא לך.

חלק הדקדוק

לח) מאומה, שרש המלה הזאת מאם, והה״א נוספת לפי שהמלה מלעיל

אבן עזרא

ימות והעד ותנצל נפשי ודבר מנוח לעד אף כי הבהמה שאין לה שום שותפות עם רוח המלאך כבן אדם׃ (לה) עם האנשים. האלה׃ ואפס. כמו רק וכן אפס כי לא יהיה בך אביון אפס כי עז העם׃ (לז) למה לא הלכת. כמו באת בעבור מלת אלי וכן מלת

אבי עזר

אין רואני נפתח ישעיה מ״ו וכן הנדל יגדלני וכן יאהבני אישי׃ (לז) (למה לא הלכת אלי) ועיין פ׳ בא מדקדוק הליכה ובעל עקידה כ׳ טעם מספיק מדוע שינה

רבינו בחיי

(לה) אותו תדבר. ולמעלה אמר לו אותו תעשה וזה יורה כי המלאך נגלה אליו להזהירו על הדבור׃ (מא) במות בעל. בשלשה מקומות בנה כ״א מזבחות. שבעה בבמות בעל ושבעה בשדה צופים ראש הפסגה ושבעה בבעל פעור הרי כ״א. והיה מקריב על כל מזבח פר ואיל ונמצא שכל קרבנותיו בג׳ מקומות אלו מ״ב קרבנות. ומה שהזכיר בקר וצאן פירש רש״י ז״ל דבר מועט. ויש לתמוה מה ראה הרב לפרש כן כי בקר שם הכלל הוא ואפשר שהוצרך לפרש כן כי עשה זה במתכוין כדי שלא יאריך בסעודה ויקלל לישראל אבל אין במשמעות הלשון מעוט׃

רשב״ם

גם הרגתי אותך, כמו וברכתם גם אותי, גם תברכו

בעל הטורים

ונבראת ביום ו׳ בין השמשות׃ (לח) בפי. בגימ׳ מלאך׃ בפי. בגימ׳ הזמה שמלאך נתן זמם לתוך פיו כדי להחזירו אל בלק׃

רש״י

לי. להתריס כנגד המקום לי היא תשובה זו. אמר לו הוא בעצמו צוני ללכת ואתה מלאך מבטל את דבריו למוד הוא בכך שאומר דבר ומלאך מחזירו אמר לאברהם (בראשית כב) קח נא את בנך וגו׳ וע״י מלאך בטל את דברו אף אני אם רע בעיניך צריך אני לשוב׃ (לה) לך עם האנשים. (במ״ר) בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין ם אותו׃ ואפס. על כרחך את הדבר נ אשר אדבר וגו׳׃ לך עם האנשים. כי חלקך עמהם ם וסופך להאבד מן העולם׃ עם שרי בלק. שמח לקללם כמותם׃ (לו) וישמע בלק. שלח שלוחים לבשרו׃ אל עיר מואב. (במד״ר) אל מטרפולין שלו ע עיר החשובה שלו לומר ראה מה אלו מבקשים לעקור׃ (לז) האמנם לא אוכל כבדך.

שפתי חכמים

עכשיו היה לו להתיותה יותר הואיל ונמתה מפניו ולמה הרגה, ומפרש דלכך הרגה מפני שדברה כו׳ ופי׳ מלת הרגתי ר״ל הייתי הורגך וק״כ המייתי פירושו כמי הייתי מחיה אותך ולמדנו מזה שהרגה׃ לדק״ל הא ודאי רע בעיניו דהא קלקעליו ועוד קשה בעיניך ל״ל דמשמע בעיניך ולא בעיני אחר וע״ק מלת לי ל״ל, וע״ז פי׳ להתרים נגד המקום כו׳, ובזה יתורצו כל הקושיות וק״ל׃ מ דאם ל״כ כיון שאמר בלעם אשובה לי היה לו לומר שוב אלא מפום בדרך שאדם רוצה כו׳ אמר לו לך׃ נ דק״ל עם האנשים ל״ל אלא נרמז כי חלקך עמהם. והא דמהסך רש״י ופי׳ שלא ע״ד הקרא י״ל דרש״י בא להורות דאפס וגו׳ קאי אמלת לך שדרשו בו בדרך שאדם רוצה כו׳ כי על נודרם עם האנשים כי חלקך כו׳ אין נופל עליו ל׳ אפס דא״ל ואפס וגו׳ מלתא אחריתא והיא תחלת דיבור וי״ו הטיעוף דמלת ואפס ל״ל אלא ע״כ כדפירש׃ ם דאל״כ מה הרויח המלאך בלדיפתו שרדף אחריו מפני שהשם חרה לו אפו אם בעבור שאמר לו ואפס את הדבר וגו׳ הרי כבר אמר לו השם ואך את הדבר וגו׳, עכ״ל הרא״ם. ול״כ שהוליא רש״י זה מל׳ אפס כי ידוע כי ל׳ אפס נאמר על העדר הדבר או הענין כמו שפי׳ ג״כ (מאיר נתיב) במלת אפס ויהיו דברי המלאך אל בלעם לך אבל הליכתך שבמחשבתך היא נעדרת כי את הדבר אשר וגו׳ אתה מוכרח לדבר׃ ע דאל״כ עיר מואב ל״ל אם להודיע הכבוד

דרשת חז״ל ע״פ שלש רגלים

יהיה עוד במצרים כמו שנאמר לאברהם כי שם הקב״ה מדבר רק מאומה אחת משמע שכל הגליות יהיו רק תחת יד אומה אחת, וזה היה גם ענין בלק דלא רלה להכניסם לעבור בגבולו בחשבו כי אין עוד זמנם ליכנס לא״י עד אחר שלשה גליות, ובאמת השלשה רגלים הם השלשה גליות ומכפרים על הגליות, וזה שאמרה האתון לבלעם רלונך לעכב את ישראל מליכנס לארץ מאמת שמיידים הם להיות עוד בשלשה גליות, הלא המה. חוגגים בלא רגלים בשנה, לעלות לרגל לירושלים, והרי המה ישלמו הגליות בירושלים׃ (לו) וילא לקראתו אל עיר מואב.

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואותה החייתי כי מאחר שהיה נהרג אין לחוש על כבודו על כך אבל עתה מפני שדברה והוכיחה אותך ולא יכולת לעמוד בתוכחת׳ חסם המקום בכבוד הבריות. ואותה החייתי ונראה שגם הנערים הרג שאין נזכרין כלל הכא׃ (לה) ואפס את הדבר. בעל כרחך

נחל קדומים

ובני שלמה חטאים כלומר שהייתי חושב שאני מוכן לנבואה ויודע דעת והרי חס״ר קובעת בעיני אתונ״י וכדי בזיון. רבינו שלמה

מרפא לשון

ויש מוגהים ידעית וה״ג וכ״נ עיקר. לה) ואפס, וברם, ה״ג ועמ״ש בפ׳ וירא (חי לא). ויבאו קרית חצות, ואעליה לקרית מחוזהי. ה״ג דלא כנ״א ואתו וכצ״ל שהוא כמו ויביאהו אל ביתו דלבן, ופירוש קרית מחוזהי ר״ל המדינה שהיא שוק ומטרפולין לשאר מחוזין וכפרים שסביבותיה שהוא מולך עליהם כמו שכן הוא מטבע היישוב שבכל גליל שיהיו בו כפרים יהיה אחד מהם שהוא הטוב יותר כרך גדול וכל הכפרים סביביו יביאו אליו סחורותיהם וממנו יבאו ליקח כל צרכיהם גם בו יהיה עיקר מושב המלך ובתחלה

מסורת הקריאה

אין לעיל י״א ר׳: לי, הלמ״ד בדגש׃ (לה) ויאמר, הנגינה ביו״ד׃

רמב״ן

(לה) לך עם האנשים ואפס. יתכן שיאמר לך עם האנשים ואפס את הדבר אשר אדבר אליך אותו דבר ותודיע אותו זה. או טעמו כי אחרי אשר ההודה אם רע בעיניך אשובה לי אמר לו לך עמהם כי מחלתי על חטאך ובלבד שתזכור אזהרתי אשר הזהרתיך והוצרך לומר לו כן שלא יחשוב שיאמר לו לך עמהם לעשות מה שבקשו ממך. גם יתכן שהיה חפץ ההולך לקלל את העם ולא היה חפצו לברכם בשום פנים ולכן יזהירנו האלהים בכל עת שידבר עמו ומפני זה הודיע בלעם לבלק בתחלת דברי עמו הנה באתי אליך כי בביאה בלבד הורשתי אבל בענין העם היכול אוכל דבר מאומה כרצונך הדבר אשר ישים אלהים בפי אותו אדבר בין קללה בין ברכה ראה אם תחפוץ שאדבר בענינם ואם לא תחפוץ בבך אשובה לי מעתה׃

לט וילך בלעם עם־בלק ויבאו קרית
חצות: מ ויזבח בלק בקר וצאן
וישלח לבלעם ולשרים אשר אתו:
מא ויהי בבקר ויקח בלק את־בלעם
ויעלהו במות בעל וירא משם קצה
העם: כג א ויאמר בלעם אל־בלק
בנה־לי בזה שבעה מזבחת והכן
לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים:
ב ויעש בלק כאשר דבר בלעם ויעל
בלק ובלעם פר ואיל במזבח:
ג ויאמר בלעם לבלק התיצב על־
עלתך ואלכה אולי יקרה יהוה
לקראתי ודבר מה־יראני והגדתי
לך וילך שפי: ד ויקר אלהים אל־

תרגום אונקלוס

עִם בָּלָק . וַאֲתוֹ לְקִרְיַת מְחוֹזוֹהִי: מ. וּנְכַס בָּלָק תּוֹרִין וְעָן . וְשַׁלַּח לְבִלְעָם . וּלְרַבְרְבַיָּא דְעִמֵּיהּ: מא. וַהֲוָה בְצַפְרָא . וּדְבַר בָּלָק יָת בִּלְעָם . וְאַסְקֵיהּ לְרָמַת דַּחַלְתֵּיהּ . וַחֲזָא מִתַּמָּן קְצָת מִן עַמָּא: א. וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק . בְּנֵי לִי הָכָא שִׁבְעָא מַדְבְּחִין . וְאַתְקֵין לִי הָכָא . שִׁבְעָא תוֹרִין וְשִׁבְעָא דִכְרִין: ב. וַעֲבַד בָּלָק . כְּמָא דְּמַלֵּיל בִּלְעָם . וְאַסֵּיק בָּלָק וּבִלְעָם . תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל מַדְבַּח: ג. וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק . אִתְעַתַּד עַל עֲלָתָךְ . וְאֵהָךְ . מָאִים . יְעָרַע מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְקַדָּמוּתִי . וּפִתְגָמָא דְּיַחֲזֵינַנִי וַאֲחַוֵּי לָךְ . וַאֲזַל יְחִידִי: ד. וְעָרַע מֵימַר מִן

וילך שפי. סוטה י סנהדרין שם:

תפסיר הרס"ג

אלא מא ילקנניה ללה פקט: (לט) ומצ'יא גמיעא. אלי אן גאא אלי קריה' חוצות: (מ) פד'בח בלק בקרא וג'נמא. ובעת' בד'אלך אלי בלעם. ואלי אלרויסא אלד'ין מעה: (מא) פלמא כאן באלג'דאה. אכ'ד' בלק בלעם. פאצעדה אלי בעץ' ביאע מעבודה. פנצ'ר מן ת'ם בעץ' אלקום: (א) פקאל לה. אבן לי ההנא סבעה מד'אבחא. ואעד לי ההנא. סבעה רת'ות' וסבעה כבאש: (ב) פצנע ד'אלך. וקרבא. ת'ורא וכבשא עלי כל מד'בח: (ג) ת'ם קאל לה. קף ענד קראבינך. ואמצ'י אנא. פלעל יואפיני אמר אללה. ואי קול לקנניה אכ'ברתך בה. פמצ'א פי הדו: (ד) פואפא אמר אללה בלעם.

נוה שלום

(ג) יראני, לקנניה. ישים בפי. שפי, פי הדו. בשופי והשקט עיין רש"י ז"ל, ותרגם בנחת בשמעים, ברפק יהדו מקבולה, והלך כן אחר שראה שחרה אף אלהים בהיותו הולך בהשתדלות ובזריזות. (ד) ויאמר אליו, וקאל יא

אבן עזרא

ויסר כאשר פירשתיו: (לט) קרית חצות. שם מדינה: (מא) במות בעל. הוא בעלי במות ארנון: וירא משם קצה העם. כי הם חונים לארבע רוחות השמים: (א) שבעה מזבחות. יש סודות עמוקים לא יבינום כי אם מתי מספר ושביעי בימים ובחדשים ובשנים ושבעה כבשי העולה ושבע הזאות גם אמר השם לאיוב קחו לכם שבעה פרים ושבעה אילים ובתת שלם לשלם אז תתחדש רוח בינה והמשכיל יבין: (ב) פר ואיל במזבח. בכל מזבח ומזבח והיא דרך קצרה כאילו אמר במזבח האחד מכל המזבחות: (ג) יקרה. מגזרת לקראתי: ודבר. סמוך אל מה: וילך שפי. דברי המתרגם ארמית ידועים שהוא לבדו והנה שפי לבדו גם הוא בלי אח ואחרים אמרו כי הוא כמו נכאה לב במגזרת ושפו עצמותיו והנכון בעיני שהוא מגזרת קול על שפיי' וימצא ביו"ד גם באל"ף כמלת פתאים והטעם שהלך אל שפי ותחסר מלת אל כמו ויבא ירושלים וכן נסעו העם חצרות ורבים כן והנה הוא מנחש בלכתו כי כן כתוב ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים והנה גם פה רמזתי לך סוד חתום: (ד) ואעל פר

אבי עזר

קרא ביאה בלשון הליכה: (א) (שבעה מזבחות יש סודות עמוקים וכו') פקח עיניך וראה בזוהר וישב וז"ל ואשביעך בה' אלהי השמים וגו' ואשביעך לאתלבשא ברזא דשבע נהורין עילאין דאינון רזא

בעל הטורים

(א) ז' פרים וז' אילים. וכן עשה איוב כי כן מקובל בני נח להקריב ז' ז' כנגד ז' אומות שלהם: (ג) על עולתך. חסר וי"ו, כי לא חפץ בה הקב"ה שא"ל טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב כ"ת ממזר פי' משבעה פרים וז' אילים שהקריבו מואבים שבאו מממזרות: ירדאני. ב', הכא, ואידך הנסים ירדאני בשורוי. מלמד שהיה בלעם שונא אותם וחפץ לקללם יותר מבלק

רשב"ם

אותי: (ג) וילך שפי. חגר, כמו ושפו עצמותיו. גם שניהם

רש"י

נתנבא שסופו פ לצאת מעמו בקלון: (לט) קרית חצות. עיר מלאה שווקים אנשים ונשים וטף בחוצותיה לומר ראה ורחם שלא יעקרו אלו: (מ) בקר וצאן. (שם) דבר מועט צ בקר אחד וצאן אחד בלבד: (מא) במות בעל. כתרגומו לרמת דחלתיה שם ע"א: (ג) אולי יקרה ה' לקראתי. אינו רגיל לדבר ק עמי ביום: וילך שפי. כתרגומו יחידי ל' שופי ושקט שאין עמו ר אלא שתיקה: (ד) ויקר. ל' עראי ל' גנאי ל' טומאת קרי כלומר בקושי ובבזיון ש ולא היה נגלה אליו ביום אלא בשביל להראות חבתן של ישראל: את שבעת המזבחות. שבעת מזבחו' ערכתי אין כתיב כאן אלא את שבעת המזבחות אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כולן אברהם בנה ארבעה (בראשית יב) ויבן שם

שפתי חכמים

שיצא לקראתו עד קצה גבולו היה לו לומר ויצא לקראתו אל עיר קצה גבולו מה צריך לומר אל עיר מואב אשר על גבול ארנון וכיוצא בזה דרשו גבי קרית חוצות כמו שפרש"י לקמן, דאם נ"ל ויבאו קרית חוצות נ"ל. פ (ג"א) דאל"כ הל"ל האמנם אמרת לא אוכל כבדך מאי האמנם לא אוכל כבדך אלא שכך הוא האמת שלא יכבד אותו: צ מדכתיב כי כבד אכבדך מאד נ"ל למכתב לאן ובקר ודאי כבדו כמו שהבטיחו. ומוד דדרך כל העולם כן הוא שם לחים לשרים הבאים אללם מאכל ומשתה וכ"ש לבלעם ולשרים אשר אתו שבאו בשבילו בשליחותו אלא לכך כתיב בקר וצאן לומר לך דלא כבדו כמו שהבטיחו אלא בדבר מועט דלא שלח לו אלא בקר אחד וצאן אחד ולהודיע רשעתו של בלק שאמר הרבה ועשה מעט. ק כדכתיב לינו פה הלילה וכן אמר נופל וגלוי עינים שפירושו לפי פשוטו כהתרגום שאינו נראה אלא בלילה כשהוא שוכב על מטתו. (ג"א) דאל"כ למה אמר אולי ל' מסופק ולמעלה אמר ואדעה מה יוסף וגו' שמשמע שהיה בטוח שהקב"ה ידבר עמו: ר כיון שהולך יחיד אין לו אחר לדבר עמו: ש אמר בקושי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואם על דעת המשובה דלקלל אתה הולך תהרג בחרב. וכדי ליראו ולבהלו בא המלאך.

(מא) וירא משם קצה העם. פי' כל העם מקצה שראה כלם עד

התראות בלעם עם בלק

אשר על גבול ארנון וגו'. וקשה למה לי כל הסימנים הללו. אבל ידוע מאמר חז"ל שאין השכינה שורה בח"ל מפני טומאת ארץ העמים, ופריך הגמ' מהנביא יחזקאל שאמר הכ' היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן על נהר כבר, שהיה בח"ל, ומיבעו שהיה על הנהר, ואין הנהר מטמא, והנה כאשר שמע בלק מבלעם שה' מדבר עמו, וחיה קשה לו איך ידבר ה' עם בלעם בארץ מואב אשר הוא ח"ל, ע"כ נחה אותו אל גבול נהר ארנון

מרפא לשון

הכניסו לקריה זו שהיא מקום עיקר ישיבתו. מא) במות בעל, לרמת דחלתיה. ביהושע סי' י"ג במות בעל קרא ותרגום וכל הבעלים והעשתרות, בעליא תרגום. וכן בעל פעור בעלא תרגום אבל זה מתורגם שהוא ל' יראה וע"ז, ונר' הטעם שהוצרך לתר' מפני שהוא מיותר דהיל"ל ויעלהו אל הבמה, או אל במה גבוהה שזהו המכוון שהעלהו למקום גבוה, ובמה שתר' רמת דחלתיה לימד שכוונתו לומר לבמה גבוהה שדרך לעשות הבמה של יראה של אלהות היותר גבוהה כע"ש לרומם את בית אלהינו ורש"י ז"ל כ' רמת דחלתיה שם ע"ז ולא הבנתי מה כוונתו בזה ופשוט שהבעל שם ע"ז ואולי כ' כן לאפוקי מההוא דיהושע י"ג שהוא שם מקום ומ"מ הא והא איתנהו כמו בית אל שהוא נק' בית אלהים תחלה. ב) פר ואיל במזבח, על כל מדבח. ה"ג ול"ג מדבחא וכן בכוליה

נחל קדומים

אסתרוק ז"ל: טל (יד) ויבאו קרית חצות. פי' שהיו שם כמה רחובות ובכל רחוב היו נועדים בני כפר פ' ביום השוק ורחוב היה מיוחד לבני כפר אחד ורחוב אחר לכפר אחר וכיוצא וזהו שתרגם קרית

מסורת הקריאה

(ג) ויאמר בלעם, ג' בטעם בענין ר"פ, מס"ק, ר"ל ג' בטעם קדמא ואזלא בענין זה וראשי פסוקים וסי' א' כ"ב ל"ד, ב' שם ל"ח,

רמב"ן

(א) שבעה מזבחות. רמז בזה ר"א סוד עמוק והנה בלעם רצה לדבקה אליו הרצון מאת ה' בקרבנות האלה ולכן העלה עולות מספר כולם ורצה שיתעסק בלק עצמו בהם ולכך אמר ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבח זה שוחט וזה זוריק:

בלעם ויאמר אליו את־שבעת
המזבחת ערכתי ואעל פר ואיל
במזבח: ה וישם יהוה דבר בפי
בלעם ויאמר שוב אל־בלק וכה
תדבר: ו וישב אליו והנה נצב על־
עלתו הוא וכל־שרי מואב: ז וישא
משלו ויאמר מן־ארם ינחני בלק
מלך־מואב מהררי־קדם לכה
ארה־לי יעקב ולכה זעמה ישראל:
ח מה אקב לא קבה אל ומה אזעם

תרגום אונקלוס

קדם יי בבלעם . ואמר קדמוהי . ית שבעא מדבחין סדרית . ואסיקית . תור ודכר על כל מדבח : ה. ושוי יי . פתגמא בפומא דבלעם . ואמר . תוב לות בלק וכדין תמליל: ו. ותב לותיה . והא מעתד על עלתיה . הוא וכל רברבי מואב: ז. ונטל מתליה ואמר . מן ארם . דברני (י"נ דבבני) בלק מלכא דמואב מטורי מדנחא . איתא לוט לי יעקב . ואיתא תריך לי ישראל : ח. מה אלוטיה. דלא לטיה אל . ומה

ת"א וישם ה' דבר בפי בלעם . שם קה: מהררי קדם. ס' הזהר פ' חיי שרה: מה אקב לא קבה אל. ברכות ז סוטה מא סנהדרין נז קה:

תפסיר הרס"ג

וקאל יא רב. אני קד נצ'דת סבעה מד'אבח. וקרבת ת'ורא וכבשא עלי כל מד'בח: (ה) פלקנה אללה כלאמא. וקאל. ארגע אלי בלק וקל כד'א: (ו) פרגע אליה. פאד'א בה ואקף ענד קרבאנה. הו וגמיע רויסא מואב: (ז) פצ'רב מת'לה וקאל. מן ארם. סיירני בלק מלך מואב מן גבאל אלמשרק קאילא. תעאל אלען לי אל יעקוב. וד'ם אל אסראיל: (ח) מא אסב. מן לם יסבה אלטאיק.

נוה שלום

רב, דרך תפלה, עיין רמב"ן. (ז) זעם, ד'ם, לשון זלזול, ולשון כפול שכן

חלק הדקדוק

וענינה כלום, מהרי"ב: ז) מן ארם, ריש בפתח אעפ"י שהוא מוכרת ע"ד הזרות. מהררי קדש, בכל התיגאן והדפוסים הקדמונים אין מאריך בהא והשוא נח וכ"ה בירושלמיים הגעיא במ"ם לבד וכן כל הררי שבתנ"ך דוק ותשכח וז"ל מהריב"ש הרי"ש חטף, עכ"ל. ולכה זעמה, הטפחא בתיבת זעמה בכל התיגאן המדוקדקים דנכון עפ"י דרז"ל שדרשו בתיבת ארה לי וה"ה כאן ובקצת תיגאן

אבן עזרא

ואיל במזבח. בצווי: (ז) וישא משלו ויאמר. המשל הוא כי מראש צורים אראנו: מהררי קדם. מזרח: לכה ארה לי יעקב. תחסר מלת ואמר ובשיר השירים כמוהו רבים והיא דרך קצרה: זעמה ישראל. הטעם כפול כמשפט שהוא דרך לדבר טעם אחד במלות משונות ושנוהו לחזוק והיתה ראויה מלת זועמה להיותה על משקל זכרה לי אלהי רק באשר נפתח העי"ן בעבור היותו מן הגרון היה בינו ובין הזי"ן חול"ם תחת קמץ חטף: (ח) מה אקב לא קבה אל. כטעם קללה וה"א תחת זי"ן כה"א אהלה וכן ה"א כי פרעה אהרן והמלה מפעלי הכפל והשלמה קבבו כמו סבבו ואם היא מלה זרה: ומה אזעם לא זעם ה'. מגזרת זעם

אבי עזר

דשליטא עילאה ועיין בזוהר חדש תרין דרגין איגון וכל חד איקרי שבעה חד איהו עלמא דאתי דאיהו שבע דכתיב ויבנהו שבע שנים ר"ל בינה אימא עילאה נקרא עלמא דאתי וחד איהו צדיק דאקרי שבעה דכתיב כי שבע יפול צדיק וכו' וזה מרומז בפסוק ויסרתי אתכם שבע על חטאתיכם וגדולים דברי חכמינו ז"ל במסכת ביצה פ"ג אמר ר' אליעזר אמר הקב"ה אפילו כתורמוס זה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלין בקנוח סעודה לא עשאוני בני עתה ראית אפס קצה אחת מדברי הרב וכאשר תפקח עיניך בדברי חן המאמר כהנה וכהנה עד היכן כונת בלעם ומחשבתו לעקור נטוע :

רשב"ם

מגזרת חטופי למ"ד פעל של ה"א: (ז) ינחני. הנחני: מהררי קדם. כפל לשון דכתיב ארם מקדם, כלו' טורח גדול מארץ רחוקה. ובחנם כי לא יועיל לו: זועמה. נראה לי פתח שהוא לשון צווי. אבל זעמה מלאפו"ם (כלומר בחול"ם) משמע נקבה זועמת, כמו אש אוכלה, והיא שופטה את* ישראל, לא זעם ה' אותם, לא הכעיסם

בעל הטורים

והיה מתפלל עליהם אלהים יראני בשוררי : וילך שפי . בגימט' היגר ברגל. ד"א מל' שף מדוכתיה משום שנאמר ותלחץ רגל בלעם אל הקיר. שפי פ"א כפולה שפשפש וחפש באיזה שעה טוב לקלל את ישראל: (ד) ערכתי. ב', הכא, ואידך הנה נא ערכתי משפט. כלומר שערך המזבחות כדי לערוך משפט עם ישראל: (ז) וישא משלו. שהרים קולו שישמעוהו כל ע' אומות כדי שיקנאו בישראל וזהו מברך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו: מן ארם. כלומר היאך אני באים עליהם מארם לקללם ומארם יצא אברהם אביהם טעון בברכות שנאמר לך לך מארצך וכתיב ואברכך וגו' וכן יעקב הלך לארם טעון כל אותן הברכות שנא' והנה אנכי עמך ושמרתיך וגו'. ד"א מן ארם שאלולי הם לא הייתי בעולם שאני מארם וכשנעקד יצחק נפקדה גם מלכה מנחור שנאמר הנה ילדה מלכה גם היא. ואתה ג"כ כפוי טובה שאלולי אברהם לא באת לעולם שבזכותו ניצל לוט מסדום ואני ג"כ כפוי טובה שאלו לא בא יעקב אל לבן לא היה לו בנים. ואנו באים מארם לקללם: מן ארם. בגימ' אשל פי' באים בזכות אברהם שנטע אשל: ינחני . ב' במס', ינחני בלק, ינחני במעגלי צדק. כשבא אותו רשע לקללי הנחני במעגלי צדק שלא כעס: ינחני . בגימ' לגיהנם : מהררי קדם. מהר שהעמידו קדמונים זה גל וזה גל וכרתו עליו ברית כדכתיב אם אני לא אעבור וגו' הגל הזה וגו' והוא שלא אני לעבור הברית לקללם : ד"א מהררי קדם אני רואה שלא לקללם כי ההרים נהגו בהם כבוד דכתיב ההרים רקדו כאילים לכבודם ואני אקללם : מהררי קדם . בגימ' מאבות העולם: ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל מזכירם בשני שמותיהם אמר באיזה שם אקללם שהקב"ה ברכו בשניהם שמו יעקב ושוב

שפתי חכמים

מל' מקרה ועראי ובזיון ימל' קרי : ת דאל"כ ואעל עולות מיבעי ליה מה ת"ל פר ואיל אלא לא כאברהם כו' : א אע"פ שלא נזכר בקרא רק ארה וגו' משמעה כן פי' כיון שהוא אמר כן וכן מצינו בקרא ואמרו נשלחה אנשים אע"פ שלא נזכר בקרא : ב ויהיה פי' הפסוק מה אקוב כי יודע אני שלא יסכים אל ע"י לקלל וממה אני יודע משלא נתקללו כלל אף שהיו ראוים להתקלל שאין לומר שפי' שאין השם רוצה לקללם א"כ מאי ומה אזעום לא זעם ה' שהרי כבר אמר שאין השם רוצה לקללם א"כ אפי' היה כועס

רש"י

מזבח לה' הנראה אליו (שם) ויעתק משם ההרה וגו' (שם יג) ויאהל אברם וגו' ואחד בהר המוריה . ויצחק בנה אחד (שם כו) ויבן שם מזבח וגו' ויכרו שם עבדי יצחק באר . ויעקב בנה שתים אחד בשכם ואחד בבית אל : ואעל פר ואיל במזבח . ואברהם לא העלה ת אלא איל אחד : (ז) ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל . בשני שמותיהם א"ל לקללם א שמא אחד מהם אינו מובהק :

(ח) מה אקב לא קבה אל . (במ"ר) כשהיו ראוים להתקלל לא נתקללו ב כשהזכיר אביהם את עונם כי באפם הרגו איש . לא קלל אלא אפם שנאמר (בראשית מט) ארור אפם . כשנכנס אביהם במרמה אצל אביו היה ראוי להתקלל

תוכחת בלעם לבלק

הרכון ושם יוכל בלעם לשמוע דבר ה' : (ז) לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל וגו' . הנה אחז"ל שבלעם הרשע בא למדרגת נבואה בשביל שלא יתאוו האומות אילו היה לנו נביאים מחזירי למוטב , וגם היה קוסם כמו שנאמר ואת בלעם הקוסם , וידוע מאמר חז"ל למה נקרא שמם כשפים שמכחישין פמליא של מעלה, אך איש אשר נפים זכותים כמו רבי חנינא לא היה ירא מכשפים כדאיתא בחולין , וא"כ יוכל היות דבלק שלח אל בלעם את שרי מדין וקסמים בידם לכה ארה לי יעקב , פי' אם הם בבחינת יעקב והם במדרגה פחותה באז נקראים בשם יעקב ומן השמים

דעת זקנים מבעלי התוספות

סוף המחנה: (ד) ויקר אלהים אל בלעם. מקשים העולם מדוע בא הקב"ה לקראת בלעם ולא בא לקראת משה רע"ה אלא קראהו כדכתיב ויקרא אל משה. י"ל שזה משל למלך שיושב בפלטרין שלו בא מצורע אחד וקורא בשער שרוצה לדבר עם המלך באו והגידו למלך אמר המלך אל תכניסו ליכנס פן יטנף פלטרין שלי אך אלך לדבר עמו חוץ וכשאוהבו רוצה לדבר עמו אינו זז ממקומו ומניחו לבא תוך חדריו ומדבר עמו : (ה) וכה תדבר. אמור לו מה שאמרתי לאברהם כה יהיה זרעך וא"כ אין לכלותם כיון שגזרתי עליהם להרבותם : (ח) מה אזעם לא זעם

חומת אנ"ך

בפשיטות כמו שראה בלק : (ד) את שבעת המזבחות ערכתי. ערכתי נר למשיחי. הנה נא ערכתי משפט. כן הוא במסרה. ופירש הרב הגדול כמהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משביר כ"י ותורף דבריו בקצ"ר אמין הוא כי על ידי שבע מזבחות ערכתי נר למשיחי שיצא ממנו דוד הע"ה מרות המואביה כמ"ש בנזיר דף כ"ג. ועל ידי מ"ב קרבנות ערכתי משפט למ"ב ילדים בימי אלישע כי נעשקו מ"ב נפשות בקליפה והם אלו הילדים שנתעברם אמם ביה"כ והיו מסיבת מ"ב קרבנות אלו כמ"ש המקובלים ז"ל זהת"ד. ואני ברגליו אעבורה במה שכתבתי בסמוך שפירש גדול אחד דמ"ש בלק לכה ארה לי היינו שיקללנו שלא יהיה לו זרע שלא יצא דוד הע"ה וממנו ויקלל לישראל. וזה רמז המסרה דבשתים לא עלתה לו הגם שהעריך ז' מזבחות כי ערכתי נר למשיחי שיצאת רות וממנה יצא דוד הע"ה. ולישראל לא הועילו רק מ"ב ילדים שהם נפשות שעשקה הסט"א והחזירם אלישע לקדושה שהרג גופם שהיה מסטרא אחרא ונשם מ"ב העלה נפשם לקדושה

מסורת הקריאה

ג' דין : (ד) פר, נמסר עליו כל סידרא קמץ בענין : (ז) לי, הלמ"ד בדגש : (ח) מה ומה, המ"ם בקמץ כדין לפני אות אל"ף : זעם, נמסר

רמב"ן

(ה) וטעם וישם ה' דבר בפי בלעם. יש מפרשים כי לא ידע בלעם בדברים אך השם מלא אותו דברים ואמר לו שוב אל בלק וכה תדבר כי יצאו הדברים מפיך ואולי כן דעת רבותינו שאמרו עיקם את פיו ועקמו כאדם שקובע מסמר בלוח רבי אלעזר אומר מלאך היה מדבר רבי יהושע אומר וכו' ואינו נכון בעיני בעבור אמרו שומע אמרי אל ואמר מחזה שדי יחזה אבל טעם וישם הלמוד שלמדו הדברים שיגרוס אותם בפיו ולא ישכח ולא יפיל מהם דבר כטעם ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם וכן כי על פי אבשלום היתה שומה:

ספורנו

(ז) וישא משלו. אמר אותו המשל שראה בנבואתו : ויאמר מן ארם. אחר שספר המשל פתר את ענינו ואמר כי הוראת המשל היתה איך מן ארם נחהו בלק וכו':

לֹא זָעַם יְהוָה: ט כִּי־מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ הֶן־עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב: י מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רֹבַע

ת"א ובגוים לא יתחשב. סנהדרין לט עקידה שער סו: מי מנה עפר יעקב ומספר. נדה לא ס' הזהר פ' משפטים:

תרגום אונקלוס

אַתְרְכֵיהּ. דְּלָא תָרְכֵיהּ יְיָ: ט. אֲרֵי מֵרֵישׁ טוּרַיָּא חֲזֵיתֵיהּ. וּמֵרָמָתָא סְכֵיתֵיהּ. הָא עַמָּא בִלְחוֹדֵיהוֹן עֲתִידִין דְּיַחְסְנוּן עָלְמָא. וּבְעַמְמַיָּא לָא יִתְדָּנוּן גְּמִירָא: י. מַן יְכוֹל לְמִמְנֵי דַעְדְקַיָּא דְּבֵית יַעֲקֹב. דַּאֲמִיר עֲלֵיהוֹן

תפסיר הרס"ג

ומא אד'ם. מן לם יד'מה אללה: (ט) ואנא אראה מן רוס אלגבאל. ואלמחה מן אליפאע. אנה שעב סיסכן פרדא. ולא יחסב מע סאיר אלאמם: (י) יא מן יעד נסל יעקוב. ויחצי ד'רייה' אל אסראיל.

נוה שלום

תרגם ארור אפם ועיין ראב"ע. (י) עפר, נסל, ע"ש והיה זרעך כעפר הארץ. רבע, ד'ריה', זרע ישראל, וכן

בעל הטורים

ברכו בשם ישראל א"כ כאיזה שם אקללם והקב"ה לא רצה לייחד שמו על קללתם שבקללתם כתיב ובאו עליך כל הקללות ובברכות כתיב יצו ה' אתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידיך והיאך אקללם: (ט) כי מראש צרים אראנו. אני רואה שנבראו קודם שנברא העולם והצורים: כי מראש. בגימ' על הר המוריה: מראש צרים בגימ' מזכות אבות: מגבעות. בגימ' הן האמהות: לבדד. ג' במס', הן עם לבדד ישכון, שכני לבדד בתרי עשר בפ' רעה עמך בשבטך בענין הגאולה שבלעם היה מתנבא על הגאולה, כי אתה ה' לבדד לבטח תושיבני. שלא כעם כל אותן הימים על כן לבטח תושיבני: לבדד ישכון. ז' תגין על שי"ן דישכון לומר לך שישכון בארץ ז' עממים: לבדד עולה לחשבון מ' לומר לך שישכון בארץ ישראל שהוא מהלך מ' יום: לבדד ישכון. עולה לחשבון ת"ל שרמז לימי בית שני: לבדד ישכן. בגימ' בימי משיח: (י) מי מנה עפר יעקב. כמו עופר האילים ע"ש כי נער ישראל ואהבהו וגו' וכן ת"א מן יכול לממני דעדקיא דבית יעקב: עפר בגימ' ערלה בחול רמז למה שנותנין הערלה

רש"י

מה נאמר שם (שם כז) גם ברוך יהיה. במברכים נאמר (דברים כז) אלה יעמדו לברך את העם במקללים לא נאמר ואלה יעמדו לקלל את העם אלא על הקללה לא רצה להזכיר עליהם שם קללה: לא זעם ה'. (ברכות ז) אני אין כחי אלא שאני יודע לכוון השעה שהקב"ה כועס בה והוא לא כעס כל הימים הללו ג שבאתי אליך וזהו שנאמר (מיכה ו) עמי זכר נא מה יעץ וגו' ומה ענה אותו בלעם וגו' למען דעת צדקות ה': (ט) כי מראש צרים אראנו. אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו ע"י אבות ד ואמהות: הן עם לבדד ישכן. הוא אשר זכו לו אבותיו ה לשכון בדד כתרגומו: ובגוים לא יתחשב. כתרגומו לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות עו"ג שנאמר (ירמי' ל) כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' אינן נמנין עם השאר. ד"א כשהן שמחין ו אין אומה שמח' עמהם שנאמר (דברי' לב) ה' בדד ינחנו. וכשהאומות פו"ג בטובה הם אוכלין עם כל אחד ואחד ואין עולה להם מן החשבון וזהו ובגוים לא יתחשב: (י) מי מנה עפר יעקב וגו'. כתרגומו דעדקיא דבית יעקב וכו' מארבע משריתא ז ארבע דגלים. ד"א עפר יעקב אין חשבון במצות שהם ח מקיימין בעפר (דברי' כב) לא תחרוש בשור ובחמור (ויקרא יט) לא תזרע

רשב"ם

כדכתיב והעם אשר זעם ה' שהקב"ה זעם אותם לשון הכעים אחרים הוא: (ט) כי מראש צרים אראנו.* שאני עומד עכשיו אני רואה אותם. מפרש הטעם למה לא זעם אותם הקב"ה ולמה אינו חפץ לקללם שהרי מראש צורים שאני עומד עכשיו אני רואה אותם ומראש הגבעה אני רואה כי לבדם הם ואין שאר אומות מתחשבין ומעורבין עמהם וגם יש בהם בנים קטנים שאין להם מנין כי לא נמנו כ"א מבן עשרים שנה ומעלה נמצא *יותר ויותר: (י) מי מנה עפר יעקב. לכך אינו חפץ לקללם. כדכתיב בנינוה ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו: רובע ישראל. זרע ישראל. לפי שעל ידי

שפתי חכמים

בימים ההם לא היה יכול לקללם: ג וא"ת כיון שלא יכול לקלל אלא בזמן שכועס הקב"ה והקב"ה לא כעס כל הימים הללו למה אמר לו שאלהים לא תאור את העם דהא הקללה לא היתה חלה. וי"ל דהקב"ה היה יודע שעתידין לכשול בבעל פעור ומגפה תבא עליהם ואם היה מקללם היה אומר בשביל הקללה באה המגפה, מלאתי: ד אבות קרויים צורים ואמהות קרויות גבעות: ה פירוש אם כן האי הן נמשך לתחלת המקרא כי מראש צורים וגו' הן האבות כמו שפרש"י וכא להודיע מה הוא החוזק שזכו לו אבותיו ואמר הן עם וגו' והוא אשר זכו לו אבותיו כתרגומו בלחודיהון עתידין כו' דאל"כ מה הוא ל' הן היה לו לומר והוא עם וגו': ו דלטעם ראשון קשה מהיכא תיתי שיהיו נעשים כלה עם העו"ג ל"פ ד"א, ולד"א קשה מנ"ל לחלק בין שמחה לפורעניות, ל"פ טעם א': ז לפי שפירש מי מנה עפר כו' כתרגומו והתרגום מתרגם בו מארבע משריתא ולא ידענו מאי הוא, ל"פ מד' דגלים וק"ל: ח ויהיה המקרא הזה מסורס כאלו אמר מי מנה מה שעושים יעקב בעפר פי' המצות שעושה בעפר ומספר את רובע ישראל זרע היוצא מן התשמיש כאלו אמר מי מנה מצות העפר שעושים ישראל ומספר זרע רובע ישראל כמה הם ולא ידעתי מה יעשו במצות את עכ"ל הרא"ם והא דפירש ד"א כו' משום דלטעם

תוכחת בלעם לבלק

ישכימו לקללם, אז ארה אותם, ואם לדיקים הם בבחינת ישראל לכה זועמה אותם בכשפים ובכשפים מכחישין פמליא של מעלה ואוכל להם, ומחמת שבלעם ידע בעצמו שאין בכחו לקלל, ורק רמה את הבריות, כמו שהיה במואב, שראה באלסטגניות שלו שסיחון יעשה מלחמה עם מואב ויללים במלחמה, ע"כ קילל את מואב, והא"כ ידמה סיחון שע"י קללת בלעם כבש את מואב והיה לו שכר מזה, אבל באמת לא היה יכול להועיל בקללתו מאומה, לזה אמר מה אקוב לא קבה אל, מה אוכל אני לעשות, אם ה' לא עשה זאת מקדם אני אין ביכולתי לעשות מאומה ובע"כ הודה. ואפר תחבון ממני שאעשה להם כשפים מה אזעום לא זעם ה'. פי' מה אוכל אני לעשות נגד איש אשר לא זעם ה' עליו אשר נפיה זכותים, לנגדו שום כשפים לא ישלטו בו כי אין עוד מלבדו כתיב: (ט) כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו וגו'. בלעם אמר לבלק אל תחשוב כי אנכי אומר לך דברים אשר לא ידעתי אותן על נכון, לא כן, רק אנכי רואה אותם בהוש הראיה כאלו הם עומדים לפני, וכאיש העומד על מקום גבוה על ראש צורים ועל גבעות הרואה מרחוק ראיה חושיית ובלמם, כן אנכי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה'. שלא כעס הקב"ה בכל אותן הימים והיינו דקאמר ליה נביא לישראל עמי זכר נא מה יעץ וגו' כדאיתא במס' ברכות דאמרינן התם וכמה הוי זעמו רגע וכמה רגע כמימריה ותימה היאך יכול לקללם באותו זמן מועט, י"ל שהיה יכול לומר כלם. וזה"ה ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה שאמר ותרועת מלך בו. הוא הפך כלם. ומיהו קשיא מדאמרינן התם ההוא מינא דהוה בשיבבותיה דר' יהושע בן לוי דהוה קא מצער ליה טובא כו' כי מטא ההיא שעתא אחנמנם אמר ש"מ לאו אורח ארעא למעבד הכי דכתיב גם ענוש לצדיק לא טוב ואפי' למינאי והיאך היה יכול לקללו באותו רגע ואי זו קללה היה יכול לומר בשעה מועטת כזאת וי"ל דאין הדבר תלוי כי אם להתחיל הקללה בשעת הזעם. והכי נמי מוכח התם דפסיק אמר רבי מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו בקש לומר לא יהיה להם בתי כנסיות כמו שמפרש בסמוך וכל אלו הקללות לא היה יכול לומר באותו רגע, אלא ש"מ דבהתחלה תליא מילתא: (י) ומספר את רובע ישראל. פי' ל' רביעה כלומר זרע העתיד לצאת מהם. ד"א ל' רביעים לפי שרבים ישראל שוכנים בארבעה דגלים אמר אפי' חלק

אבן עזרא

והטעם כפול: (ט) כי מראש צורים אראנו. כי על השפי היה והוא גבוה והעד על השפי שהוא כפירושי ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו ולא אל שפי גם יתכן להיות מראש צורים משל לגזרות היורדות מהעליונים כי ראה בחכמתו שתעמוד זאת האומה לבדה ולא תתערב עם אחרת מתגברת עליה לעזוב תורתה כאשר עשו כל האומות: ובגוים לא יתחשב. אפרשנו בפסוק יצב גבולות עמים: מי מנה. והתימה שלא יתחשב עם הגוים והם עם רב כחול שיתכן שלא יתחשב המעט: עפר יעקב. הטעם שהוא רב כעפר הארץ: ומספר את רבע ישראל. דגל אחד כטעם אפס קצהו תראה וכלו לא תראה. ויפה פירש המתרגם ארמית מלת ישרים והטעם לפי דעתי שהתאוה למות ותהיה אחריתו כאחרית ישראל שהם חלק השם ולא חלק כוכבים כי הוא היה קוסם ויש אומרים שמלת ותהי אחריתי כפולה בטעם והוא היה מתאוה שימות מות ישרים כמו הישרים של ישראל בעבור דעתו כי בחרב ימות והגאון אמר כי מי מנה הוא השם והטעם אתה שתוכל למנות עפר יעקב המת נפשי מות ישרים א"כ מה טעם ומספר את רובע ישראל ולפי דעת רבים שפירושו כמו ארחי ורבעי זרית שהוא כענין רבצי ויפרשו עפר יעקב על עת נסעו משפט הלשון להקדים שם הפועל בלשון עבר ועתיד ובצווי הדבר הפוך ויש מלות זרות כמו ברכת ברך

אבי עזר

שם (ונתת שלם לשלם) היינו אם לא יצא כי אחרית לאיש שלם אל ויהי בשלם סוכו אז תתקדש רוח בינה ואז המשכילים יבינו ומלאה הארץ דעה לשמרה נוכח

רבינו בחיי

(י) מי מנה עפר יעקב. ע"ד הפשט מי יכול למנות בני יעקב שהם כעפר ומי יכול לתת מספר בחלק רביעי שבישראל ולשון רובע ישראל הכוונה על דגל אחד כי ארבעה דגלים היו. ואמר תמות נפשי מות ישרים כי

מרפא לשון

עגינא ור"ל על כל מדבח ומדבח. ט) הן עם, הא עמא. נר' שאינו כמו הנה העם היוצא ממצרים דמתר' הא עמא שזה פירושו האיי עמא כמו הא לחמא ואעפ"י שהוא נקוד קמץ וכן הן עם כלביא יקום כי מש"ה הן עם אינו כמו הנה עם אלא כמו הם עם שהגון במקום מים ונר' לתת טעם למש"ה הן עם ולא הם עם ולפי שאמר בלק הנה עם יוצא ממצרים עם סתם דרך ביזוי כלו' גם מאוסף מגוים לזה אמר לו הן עם לבדד ישכן כלומר בלשון שבזית בו אני מברך אותם שאדרבה הם עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב וכן כנגד מ"ש יצא ממצרים כלומר יצא מעצמו אמר לו אל מוציאם ממצרים. לבדד ישכון, בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא. טעמו ית' בפ' האזינו. ובגוים, ובעממיא, כ"ה בקדמוניות וכ"כ היא"ר ושיש עליה מסורת ועמ"ש בפ' בראשית ד' טו. לא) יתחשב, לא יתדנון גמירא, פי' לא ישפטו כלה, דין זה ל' נקמה כתר' נקם ינקם אתדנא יתדן והיא טעם למ"ש הא עמא בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא ור"ל כי כאשר יעשה השי"ת כלה בכל הגוים ואת ישראל לא יעשה כלה ישכנו אז לבדד בעולם. י) מי מנה עפר יעקב, מן יכיל לממני דעדקיא דבית יעקב. זהו תרגום מי מנה עפר יעקב והוסיף עוד דאמיר

נחל קדומים

מחוזהי רש"א ז"ל: ט (טו) כי מראש צורים אראנו מרא"ש גי' ישראל שהם עלו במחשבה קודם שנברא העולם כדכתיב זכור עדתך קנית קדם. גאוני קמאי בס' רבינו אפרים ז"ל. וממנו נקח למה שפי' בעניותי במ"ש רבינו מהר"ב אלשיך ז"ל דבלק אמר לבלעם שיסתכל בתרח ונחור ויקללם וזה שכתוב ינחני בלק מהררי קדם לראות תרח ונחור אבל אנכי הרואה מראש היחס שהוא אברהם עכ"ד ואני בעניי הרחבתי במ"ש הרמב"ן דמעת שנימול אברהם ע"ה יש לו ולזרעו דין ישראל גמור וז"ש כי מראש צורים

מסורת הקריאה

עליו ב' מלרע והעם אשר זעם, (מלאכי א' ד') ודין: ט) הן, נמסר במס"ג ה' פתחין, ר"ל בסגול הה"א שהוא פתח קטן. וסי' א' דין, ב' הן עם כלביא יקום (לקמן פסוק כ"ד) ג' הן הוא משוש דרכו (איוב ח' י"ט) ד' הן זאת לא צדקת (שם ל"ג י"ב) ה' הן תוי שדי (שם ל"א ל"ה) וכל כל אלה אל דכותיה, ר"ל וכל היכא דכתיב מלת הן סמו' למל' כל, ומלת אלה, או למלת אל דכותי' בסגול, ושארא בצירי: (י) ומספר, נמסר עליו ל' וד', ר"ל לית בקמץ זולת זה, וד' בפתח, וכן נמסר במס"ג ה' ד' פתחין וא' קמץ וסי' וכו': ותהי, נמסר עליו

ישראל תמת נפשי מות ישרים
ותהי אחריתי כמהו: יא ויאמר בלק
אל־בלעם מה עשית לי לקב איבי
לקחתיך והנה ברכת ברך: יב ויען
ויאמר הלא את אשר ישים יהוה
בפי אתו אשמר לדבר: חמישי
יג* ויאמר אליו בלק לך־נא אתי
אל־מקום אחר אשר תראנו משם
אפס קצהו תראה וכלו לא תראה
וקבנו־לי משם: יד ויקחהו שדה
צפים אל־ראש הפסגה ויבן שבעה
מזבחת ויעל פר ואיל במזבח:
טו ויאמר אל־בלק התיצב כה על־
עלתך ואנכי אקרה כה: טז ויקר

* חמישי בספ״י

ת״א תמת נפשי מות ישרים. סנהדרין קה ע״א כה עקידה שער פ:

תרגום אונקלוס

יסגון כעפרא דארעא. או חדא מארבע משריתא דישראל. תמות נפשי מותא דקשיטוהי. ויהי סופי כותהון: יא. ואמר בלק לבלעם. מא עבדת לי. למלט שנאי דברתך. והא ברכא מבריכת להון: יב. ואתיב ואמר. הלא ית דישוי יי בפומי. יתיה אטר למללא: יג. ואמר ליה בלק. איתא כען עמי. לאתר אחרן דתחזיניה מתמן. לחוד קצתיה תחזי. וכוליה לא תחזי. ותלוטיה לי מתמן: יד. ודבריה לחקל סכותא. לריש רמתא. ובנא שבעא מדבחין. ואסיק. תור ודכר על כל מדבח: טו. ואמר לבלק. אתעתד הכא על עלתך. ואנא אתמטי עד כא: טז. וערע מימר מן

תפסיר הרס״ג

אסאלך אן אמות מות אלמסתקימין. ותכון אכ׳רתי מת׳להם: (יא) קאל בלק לבלעם. מא ד׳א צנעת בי. דעותך לתסב אעדאי. פאד׳א בך תבארך פיהם: (יב) פאגאבה קאילא. אלא אן מא ילקנניה אללה אחפצ׳ה ואקולה: (יג) קאל לה בלק. תעאל מעי. אלי מוצ׳ע אכ׳ר תנצ׳רה מן ת׳ם. לכנך תנצ׳ר בעצ׳ה ולא כלה. פתסבה לי מן ת׳ם: (יד) פאכ׳ד׳ה אלי אלצ׳יעה. אלמשרפה אלי ראס אלקלעה. פבנא הנאך סבעה מד׳אבח. וקרב ת׳ורא וכבשא עלי כל מד׳בח: (טו) קאל לבלק. קף ההנא ענד קראבינך. ואנא אתלקא אלי ההנא: (טז) פואפא אמר אללה

חלק הדקדוק

כדפוסים: טו) טז) אקרה כה, ויקר׳

אבן עזרא

יבוא בוא (ושטף ועבר): (יג) אפס קצהו. רק קצהו: וקבנו. מלה זרה ולפי הדקדוק כי הצווי כעתיד ואין ביניהם רק הס׳מן ירדפהו ירדפנו ירדפוהו אויב ירדפו ובאה זו המלה מורכבת עם נו״ן ובחול״ם ולפי דעת רבי יהודה המדקדק הראשון שהוא מן שורש קבן א״כ לא יתכן להיותה צווי כי לא ימצא כן מהבנין הקל אולי תהיה שם הפועל על משקל

אבי עזר

ועיין מטוט והטוב בעיניך תבחר: (יט) (בפסוק) ההוא אמר ולא יעשה ובפ׳ עקב תראה כוונתו בס״ד: (יג) (יקבנו מלה זרה) שרשו קבב ונו״ן וי״ו כינוי פעול כמו יכמרנו ומשפטו (וקבנו) בדגש רק שהוקלה ובאה בחול״ם כמו עונותיו ילכדנו. ישנו עם. ודע כי העתיד והצווי שוים ואין ביניהם רק הסימן דהיינו אותיות אית״ן ולפי שלא מצאנו נו״ן עם חול״ם יחדיו ע״כ אמר הרב המלה הזו מורכבת מנו״ן וחול״ם יחדיו על משקל ירדפו ירדפנו ולדעת ר׳ יהודה חיוג באה הצווי ליחיד ג״כ בוי״ו לבדו כמו פקדו אבל הרד״ק משיג על הרב וכתב כיון שמצינו כן במקרא למה לא נאמר ג״כ עם הצווי ויוכל להיות כי נו״ן וי״ו וקבנו כינוי נסתר אע״פ שבאה הנו״ן רפה ובחולם שלא כמנהג

רבינו בחיי

התאוה למות ובלבד שתהיה אחריתו כאחרית ישראל שהם חלק ה׳ ולא חלק הכוכבים והמזלות כמוהו והיה רואה אחריתו מתוך החכמה הזאת שהוא עתיד ליפול בחרב ולכך התפלל על זה:

בעל הטורים

במול: תמות. ג׳ במס׳, הכא, ואידך תמות נפשי עם פלשתים, ואידך תמות בנוער נפשם. הוא בקש שתמות נפשו עם הישרים ולא היה כן אלא אדרבה מת מות פלשתים כלומר מות רשעים ובנוער כדאיתא אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם שבן ל״ד שנים היה כשהרגו פנחס: ישרים. בגימ׳ אבות העולם. ס״ת של שמות האבות בגימט׳ בלעם וזהו ותהי אחריתי כמוהו: (יג) וכלו. ב׳, הכא, ואידך וכלו מחמדים. והיינו דאמר במס׳ נדה ע״ד זה נסמית עינו של בלעם שאמר הקב״ה שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדבר זה והיינו וכלו לא תראה. בשביל שדיבר כנגד הקב״ה שכלו מחמדים נסמית עינו וכלו לא תראה:

שפתי חכמים

ראשון קשה וכי לא ידעינן מספר ד׳ דגלים שהרי אפשר לספור אותן ולכן פירש ד״א כו׳ וכדפירש במתן שכבן קמייתי. ולד״א קשה שצריך נפרש המקרא לכך פי׳ גם טעם לראשון: ט פי׳ ולא ישרים סתם דא״כ הברכה הזאת אינה של ישראל ואיך אמר בלק

רש״י

כלאים. אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם: ומספר את רבע ישראל. רביעותיהן זרע היוצא מן התשמיש שלהם: תמת נפשי מות ישרים. ט שבהם: (יג) וקבנו לי. לשון צווי קללהו לי: (יד) שדה צפים. מקום גבוה היה ששם הצופה עומד לשמור אם יבא חיל על העיר: ראש הפסגה. בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק שעתידה פרצה להתפרץ בישראל משם ששם מת משה. כסבור ששם תחול עליהם הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה: (טו) אקרה כה. מאת הקב״ה. אקרה. לשון אתפעל

תוכחת בלעם לבלק

רואה בנבואה ויודע אנכי על נכון וארצה כי יגיע עת אשר ישראל לבדד ישכון בארץ ישראל כי הש״י יפיל את הל״א מלכים לפניהם במפלה עצומה אשר בגוים עוד לא יתחשב, כי לא יספרו עוד בגוים, מאמת שלא ישתייר מי מהם להיות נחשב עוד לגוי, אולם מי מנה עפר יעקב, פי׳ מי שיהיה לו שכל ובינה ויתאבק בעפר רגלי יעקב וימנה עצמו עם עפר יעקב ומספר את עצמו עם רובע ישראל, ר״ל שיגייר את עצמו תהי אחריתו כמוהו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

רביעית שבהם איני יכול לספור: תמת נפשי מות ישרים. מכאן תשובה למינים זכרם לאבדון שהרי ברה״ק היה אומר דבריו וקאמר שיהא סופו כישראל אלמא יש תקנה לישראל לאחרית:

נחל קדומים

ראש המולים אברהם אבינו ע״ה מלשון חרבות צורים אראנו ומגבעות רחל ולאה אחיות שנתגיירו וכקטן שנולד דמו אשורנו שיש להם דין ישראל ועוד הארכתי הלא מרא״ש בסד״ר דברתי. ועתה אוסיף נפך כי התורה אמרו רז״ל שנקראת ראש כדכתיב מעולם נסכתי מראש. וזה רמז כי מזמן שנימול אברהם אע״ה נקראו ישראל ומקבלי תורה וז״ש כי מרא״ש ג׳ ישראל יש להם דין ישראל ושומרי תורה הנקראת גם היא ראש שתים נעשו שלש מראש צורים ראש המולים אאע״ה ומה לך על פני תרח. הלא בראש״י תורה ישראל אברהם במעמד שלשתן היו לאחדים:

מסורת הקריאה

י״ד רפין, עין בראשית כ״ד נ״א: (יא) מה, המ״ם בסגול כדין לפני אות עי״ן: (יג) אשר, במונח לא במקף: (טו) אקרה כה, הטעם

מרפא לשון

עליהון יסגון כעפרא דארעא לפרש למה א״א למנותן לפי שאינו מן הנמנע למנותן אצל חכמי המספר אלא שאמר כן דרך ברכה שבהיותם מתרבים תמיד א״א לעמוד על מניינם שאם מנו אותם היום וידעו מניינם לא יהיה זה מניינם גם למחר שכבר נתרבו יותר. והרא״ם ז״ל חשב שזה התר׳ דאמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא הוא תרגום מי מנה עפר יעקב ג״כ, ולפיכך כתב ולא הבנתי דברי המתרגם בזה וכו׳, ולפי מה שפירשתי הוא מובן על נכון. ופירוש דעדקיא דבית יעקב, פירורי בית יעקב, ר״ל פרטי אישי האומה הישראלית שכל חלק דק של קיבוץ גדול נק׳ דעדק כמו דק, ככפור דעדק כגיר כגלידא. וכמו ונרגן מפריד אלוף (משלי יו) שתר׳ ודרתנא מדעדיק רחמיה וכן באיוב ויפרפרני תרגומו ודעדקינני. וא״א לפרש שהם הקטנים של ישראל דמאי איריא קטנים ולא גדולים ועוד דהיל״ל

יהוה אל־בלעם וישם דבר בפיו
ויאמר שוב אל־בלק וכה תדבר:
יז ויבא אליו והנו נצב על־עלתו ושרי
מואב אתו ויאמר לו בלק מה־
דבר יהוה: יח וישא משלו ויאמר
קום בלק ושמע האזינה עדי בנו
צפר: יט לא איש אל ויכזב ובן־
אדם ויתנחם ההוא אמר ולא
יעשה ודבר ולא יקימנה: כ הנה
ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה:

ת"א לא איש אל ויכזב. פסחים קיא: ולא יקימנה. שם:

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ בְּבִלְעָם. וְשַׁוִּי פִּתְגָמָא בְּפוּמֵיהּ. וַאֲמַר. תּוּב לְוָת בָּלָק וּכְדֵין תְּמַלֵּיל: יז. וַאֲתָא לְוָתֵיהּ. וְהָא מְעַתַּד עַל עֲלָתֵיהּ. וְרַבְרְבֵי מוֹאָב עִמֵּיהּ. וַאֲמַר לֵיהּ בָּלָק. מָא מַלֵּיל יְיָ: יח. וּנְטַל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר. קוּם בָּלָק וּשְׁמַע. אַצֵּית לְמֵימְרִי בַּר צִפּוֹר: יט. לָא כְמִלֵּי בְּנֵי אֱנָשָׁא מֵימַר אֱלָהָא. בְּנֵי אֱנָשָׁא אָמְרִין וּמְכַדְּבִין. וְאַף לָא כְעוֹבָדֵי בְּנֵי בִשְׂרָא דְּאִנּוּן גָּזְרִין לְמֶעְבַּד תָּיְבִין וּמִתְמַלְּכִין. הוּא אָמַר וְעָבֵיד. וְכָל מֵימְרֵיהּ מִתְקַיְּמִין: כ. הָא בִּרְכָן קַבֵּילִית אֲבָרְכִנֵּיהּ לְיִשְׂרָאֵל. וְלָא אֲתִיב בִּרְכְתִי מִנֵּיהּ:

תפסיר הרס"ג

בלעם. פלקנה כלאמא. וקאל. ארגע אלי בלק וקאל כד'א: (יז) פגא אליה. ואד'אה ואקף ענד קרבאנה. ורויסא מואב מעה. קאל לה מא ד'א קאל אללה: (יח) פצ'רב מת'לה וקאל. קום יא בלק ואסמע. ואנצת לקולי יא אבן צפור: (יט) ליס אלטאיק כאלנאס פיכד'ב. ולא כבני אדם פינדם. אתראה יקול ולא יפעל. או יתכלם ולא יקום בה (י"נ פיה): (כ) אלא אן ברכאת קבלתהא. פאבארך פיהם ולא

חלק הדקדוק

הקו"ף דגושה בשתיהן וכן כ"ף דכה: יח) ושמע. הוי"ו מועמדת בגעי והשי"ן בשוא פתח לתפארת הקריאה.

אבן עזרא

ומשמרו את השבועה: (יח) וישא משלו. הוא כתועפות ראם כלביא יקום: האזינה עדי. מגזרת עד וכן לא שבתם עדי והטעם כפול: וי"ו בנו בעור. נוסף כמו למעינו מים: וטעם לא איש אל. בעבור שאמר וקבנו לי משם וכבר אמר לא קבה אל: (יט) אמר ולא יעשה. אמרו: ודבר. דברה: (כ) הנה ברך לקחתי. שם הפועל כמו שם: וברך. פועל עבר והטעם והשם ברך ברכה ולא

רבינו בחיי

(יט) לא איש אל ויכזב. בדבריו שאמר לי לא תאור את העם א"כ איך תוכל לומר וקבנו לי משם. ההוא אמר ולא יעשה. אם הוא חוזר להקב"ה יהיה בתמיה ואם בברור ובלשון ידיעה יחזור לבן אדם שהזכיר שהוא מתנחם כי הוא אומר ולא יעשה ומדבר ולא מקיים ולא כן הקב"ה שהוא גוזר ומקיים:

(כ) הנה ברך לקחתי. לשון הזמנה כמו (בראשית כז) הנה משמני הארץ והכונה לומר קבלתי הברכות מלמעלה כי הקב"ה משים הדברים בפי. וברך ולא אשיבנה. ועל כן לא אוכל להשיב הברכה כי אין הדבור כי אם ביד השי"ת וכענין שכתוב (משלי טז) ומה' מענה לשון:

רשב"ם

הרביעה נוצר האדם: (יט) לא איש אל. אינו איש לחזור מברכתו בשעה מועטת כזו שהרי לא פשעו אחר הברכה שברכתי אותם היום: ויכזב. והוא היאך יכזב* בו בחנם: ויתנחם. בתמיה, והיאך יתנחם: ולא יעשה. בתמיה: (כ) הנה ברך לקחתי. *הנה כבר לקחתי לברך אותם היום והוא ברך אותם כבר ואותה הברכה לא

רש"י

אתפעל: (טז) וישם ה' דבר בפיו. ומה היא השימה הזאת י ומה חסר המקרא באמרו שוב אל בלק וכה תדבר אלא כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אל בלק לצערו ונתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו כאדם הפוקס בהמה בחכה להוליכה אל אשר ירצה א"ל כ על כרחך תשוב אל בלק: (יז) ושרי מואב אתו. ולמעלה הוא אומר וכל שרי מואב כיון שראו שאין בו תקוה הלכו להם מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם: מה דבר ה'. (במ"ר) ל' צחוק הוא זה ל כלומר אינך ברשותך: (יח) קום בלק. כיון שראהו מצחק בו נתכוון לצערו עמוד על רגליך אינך רשאי לישב ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום: בנו צפור. ל' מקרא הוא זה כמו (תהלים קד) חיתו יער (בראשית א) וחיתו ארץ (תהלים קיד) למעינו מים: (יט) לא איש אל וגו'. כבר נשבע להם להביאם ולהורישם ארץ שבעה אומות ואתה סבור להמיתם במדבר: ההוא אמר וגו'. בל' תימה מ ותרגומו תייבין ומתמלכין חוזרי' נ ונמלכין לחזור בהם: (כ) הנה ברך לקחתי. אתה שואלני מה דבר ה' קבלתי ממנו ס לברך אותם (ס"א ברך כמו לברך): וברך ולא אשיבנה. הוא ברך אותם ואני לא אשיב ע את ברכתו: וברך. כמו וברך וכן הוא גזרת רי"ש כמו (תהלים עד) אויב חרף כמו חרף וכן (שם י) ובוצע ברך המהלל ומברך את הגזול ואומר אל תירא כי לא תענש שלום יהיה לך מרגיז הוא להקב"ה. ואין לומר ברך שם דבר שא"כ היה נקוד בפתח

שפתי חכמים

לקוב אויבי לקחתיך והנה ברכת ברך: י שתי קושיות מקשה רש"י חדא מה היא השימה הזאת דלא מפרש הפסוק מה היא השימה, ועוד מה חסר המקרא באמרו כו' ר"ל היה לו לכתוב ויקר ה' אל בלעם ויאמר שוב אל בלק וגו' דהא לא חסר המקרא כלום אי לא אמר וישם דבר בפיו. והרא"ם פי' מה היא השימה הזאת דאי אפשר לומר שמאמר שוב אל בלק הוא פירוש וישם דבר בפיו דא"כ ויאמר ל"ל היה לו לומר וישם דבר בפיו שוב אל בלק וכה תדבר: כ וא"ת למה לא פרש"י זה לעיל דהא ג"כ כתיב וישם ה' דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר, י"ל דלעיל י"ל וישם ה' בפיו וגו' הוא תשובה על את שבעת המזבחות ערכתי וגו' אבל הכא קשה הלא דבר בלעם כלום: ל דאל"כ מה בעיך מיבעי ליה דפשיטא שאל מה דבר ה'. (נ"א) דאל"כ מה היה צריך לשאול דודאי מעצמו יאמר לו מה דבר הש"י כבראשונה אלא כיון לצחק: מ כלומר וכי הקב"ה אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה: נ כלומר תרגומו של ויתנחם תייבין ומתמלכין פי' חוזרין ונמלכין לחזור בהם והוא מדברי רש"י ז"ל ולפי התרגום אינו ל' תמיה כלומר בני אדם דרכם בכך אבל לא הקב"ה: ס הודיענו בזה כי ברך אינו דבק עם ודבר ולא יקימנה הסמוך לו אלא עם מאמר מה דבר ה' ואמר קבלתי במקום לקחתי שהרי לא לקח ממנו כפירוש לקיחה בכ"מ ולהיות מלת ברך מקור הוסיף למ"ד כי המקור בכ"מ יצטרך לשימוש אותיות בכל"ם ולהורות ממי קבל הברכות הוסיף מלת ממנו ולהורות למי יברך הוסיף מלת אותם: ע הודיענו בזה שמלת ברך הוא פעל כלומר שברך אותם ולא שם כלומר שהוא מוכן לברך אותם, ומפני שמלת ולא אשיבנה אינו נופל אלא על השם כלומר שעדיין לא ברך אותם ולא אשיבנו ממחשבתו שרוצה לברך אותם אבל על הפועל אינו נופל לא אשיבנו כיון שכבר ברך אותם שולך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) הנה ברך לקחתי. קבלתי ברכה מאת הקב"ה לברך את ישראל וברך ולא אשיבנה כלומר ואברך אותם ולא אשיב הברכה מהם ודין הוא שיברכם שהרי לא הביט און ביעקב ולפי' ותרועת מלך בו ל' חיבה וריעות וזהו דבר גדול כי חזק הוא

חומת אנ"ך

כמ"ש האר"י ז"ל ועמ"ש בילקוטי בס"ד בענין זה: (יט) לא איש אל ויכזב. פירוש האיש שהולך בשליחות האל נקרא איש אל ואם כן צריך שיהיה איש אמת ולא יכזב. וכן בן אדם אלהי שיתנחם. והנה אמרתי אשר ידבר ה' אדבר לא נכון לכזב. כעת יאמר ליעקב מה פעל אל פירוש מהעת הזו יראה לישראל כמה חיבה נודעת להם מהאל והוא על דרך שאמר עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וכו' הרב הגדול כמהר"ר וידאל הצרפתי ז"ל

רמב"ן

(טז) ויקר ה' אל בלעם. עתה לכבוד ישראל עלה האיש הזה להתנבא במדת רחמים בשם הגדול אשר נגלה למשה כי עד עתה נאמר בו ויקר אלהים ויבא אלהים ועתה ידע כי לא יוכל לקללם בשום ענין בעבור כי במדת רחמים יחונן עליהם כי עד עתה כשהיה שומע במדת הדין היה חושב למצוא להם עלה בעון אשר חטאו כענין ויהפך להם לאויב והוא נלחם בם או שתבא עליהם רעה מאת ה' לא ינצלו ממנה במדת הדין וזה טעם וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל כי גם ה' יתן הטוב בברכה והמשכיל יבין:

מרפא לשון

עולימיא דבית יעקב. כ) הנה ברך לקחתי, הא ברכן קבילית אבר:כנון לישראל. ה"ג דלא כנ"א ואבריכנון והוא תוספת ביאור לתחלת הפ' ואינו תרגום וברך וי"ג אברכניה, בל' יחיד וכדלעיל כא

מסורת הקריאה

בקו"ף והכ"ף בדגש: (טז) ויקר, הקו"ף בדגש: (יח) ושמע, הוי"ו במתג והשי"ן בחטף פתח והמ"ם בקמץ, ונמסר במס"ג ושמע ה' קמצין וסי' א' דין, ב' קרב אתה ושמע (דברים ה' כ"ד) ג' הטה ה' אזנך (מ"ב י"ט ט"ז) ד' וחברו דישעיה (ל"ז י"ז) ה' הטה אלהי

כא לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃ כב אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרָיִם כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ׃ כג כִּי לֹא־נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא־קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־

ת"א ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו. ר"ה לב: אל מוציאם ממצרים. ברכות יב לא פסקים קיא פסקים ע"ג פ"ח: כי לא נחש. נדרים לב עקרים מם ס' הוסל פ' ויצלח:

תרגום אונקלוס

כא. אִסְתַּכֵּלִית וְלֵית פָּלְחֵי גְּלוּלִין בְּדְבֵית יַעֲקֹב. וְאַף לָא עָבְדֵי לֵיאוּת שְׁקַר בְּיִשְׂרָאֵל. מֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהֲהוֹן בְּסַעְדְּהוֹן. וּשְׁכִינַת מַלְכְּהוֹן בֵּינֵיהוֹן: כב. אֱל דְּאַפֵּיקִנּוּן מִמִּצְרָיִם. תּוּקְפָּא וְרוּמָא דִּילֵיהּ: כג. אֲרֵי לָא נַחֲשַׁיָּא צָבַן דְּיֵיטַב לִדְבֵית יַעֲקֹב. וְאַף לָא קָסְמַיָּא רָעַן בִּרְבוּת בֵּית יִשְׂרָאֵל. כְּעִדָּן. יִתְאֲמַר לְיַעֲקֹב

תפסיר הרס"ג

ארדהא: (כא) ממא לא יבצר ג'לא פי אל יעקוב. ולא דג'לא פי אל אסראיל. פאללה רבהם מעהם. וצחאבה' אלמלך להם: (כב) אלטאיק אלמכ'רגהם מן מצר. כארק אלרים מאנע ענהם: (כג) ולא טיירה תחיך פי אל יעקוב. ולא קאסומה תות'ר פי אל אסראיל. ואנמא יקאל להם. מא

נוה שלום

פי' רשב"ם. (כא) און, ג'לא. עמל, דג'לא, ענינם קרוב מרמה ושטימה בלב. ותרועת, וצחאבה', לשון ריעות וחבה, כלומר שהם דבקים בה'. (כב) כתעפת, כארק. כקרני, ומשרש רוק והכף לדמיון והאלף אינו מיסוד התיבה כי שרש ארק ענינו אחר. ראם, אלרים (אלרים אלט'בי אלאביץ' אלכ'אלץ) ותרגם ותרם כראם קרני ורפעת שאני כארק אלרים כלומר ותרם קרני כקרן הראם. לו, מאנע ענהם, מגן בעדם, והטעם שה' הוא מעוזם וכתוקף וגובה קרני הראם נתן בהם אומץ ורוממות וכל נחש וקסם לנגדם כאפס ותהו נחשב. (כג) נחש, טירה תחיך, כמו תותר, אין חוששים מהם ואין עושים רושם בהם. ולא קסם, ולא קאסומה. עיין דברים יח י. מה פעל אל, מא צנע אלטאיק פקט, אבל נסמכים על מעשה ה' לבדו.

חלק הדקדוק

מהרי"ב: כג) נחש, שם בן שש נקודות מפני העין שהיא גרונית

אבן עזרא

אשיבנה: (כא) לא הביט און. לפי דעתי כי מזאת המלה למד בלק לשלוח נשי מואב במחנה ישראל והטעם כי אין השם כבן אדם שיתנחם כי לא ראה און בישראל והנה אם יהיה בהם און לא יקום דבר השם כי כל דבריו הם על תנאי רק במקום שבועה וכן הנביא אומר רגע אדבר וזה טעם בדבר בלעם: ולא ראה עמל. הטעם כפל והוא אחי האון והטעם מה יביא האדם לעמל בסוף און. והנה כל עת שלא הביט און ביעקב השם עמו: ותרועת מלך בו. במחנה ישראל וזה ותקעתם תרועה: (כב) אל מוציאם ממצרים. וזה השם שהיה עמו הוא תקיף והראה אותות במצרים: כתועפת. כמו קרני ראם ופירוש תועפות תוקף וכן ותועפות הרים לו גם יתכן היות פירושו וקרני הרים וכסף תועפות לך פירושו וכסף תועפות הרים ואמר לו כמו ותרועת מלך בו והטעם שזה האל שם תוקף לישראל וכל זה בעבור שהוא דבוק בשם ולא יבקש כי אם

אבי עזר

עכ"ל: (כב) (אל מוציאם ואל יטען טוען בעבור מים וכו') הנה מוציאם לשון רבים ולו יחיד וכן דוגמתו תוכו רבים ישא יחיד

רשב"ם

אשיבנה. וברך לשעבר, כמו חרף עושהו: (כא) לא הביט און ביעקב. אינו רוצה לעונשן אפילו כשהם חוטאין, כדכתיב וירא און ולא יתבונן, לא הביט אינו רוצה להביט: ותרועת מלך. רעות, כמו איש רעים להתרועע. כי שוכן ביניהם. ולמה שוכן אתם ומחבב אותם: (כג) כי לא נחש ביעקב וגו', אינם מעוננים וקוסמים כמונו ולא שואלין אוב וידעוני. אלא בעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל ה'. מתוך ששכינה ביניהם אומרים להם הנביאים ליעקב ולישראל היום

בעל הטורים

(כא) לא הביט און ביעקב. שאין אותיות אחה בשמותיהם של

רש"י

קטן (ר"ל סגול תחת הרי"ש) וטעמו למעלה אבל לפי שהוא לשון פעל הוא נקוד קמץ קטן (ציר"י) וטעמו למטה: (כא) לא הביט און וגו'. כתרגומו ד"א אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה: לא הביט. הקב"ה און שביעקב כשהן עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות שלהם ובעמלן שהן עוברים על דתו: עמל. לשון עבירה כמו (שם ז) הרה עמל (שם י) כי אתה עמל וכעס תביט. לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום: ה' אלהיו עמו. אפילו מכעיסין וממרים לפניו אינו זז מתוכן: ותרועת מלך בו. לשון חבה ורעות כמו (שמואל ב טו) רעה דוד אוהב דוד (שופטים טו) ויתנה למרעהו. וכן תרגם אונקלוס ושכינת מלכהון ביניהון: (כב) אל מוציאם ממצרים. אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים לא יצא מעצמו אלא האלהים הוציאם: כתועפת ראם לו. כתוקף רום וגובה שלו וכן (איוב כב) וכסף תועפות לשון מעוז המה. ואומר אני שהוא לשון (בראשית א) ועוף יעופף. המעופף ברום וגובה ק ותוקף רב הוא זה. תועפת ראם. עפיפת גובה. ד"א תועפות ראם. תוקף ראמים (גיטין כח) ואמרו רבותינו אלו ר השדים: (כג) כי לא נחש ביעקב. כי ראוים הם לברכה שאין בהם מנחשים וקוסמים: כעת יאמר ליעקב וגו'. עוד עתיד להיות עת כעת הזאת ש אשר תגלה חבתן לעין ת כל שהן יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל וזהו שנאמר (ישעיה ל) והיו עיניך רואות את מוריך. (ד"א יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא ל' הוה אינן צריכים למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב"ה ומה גזרותיו במרו' אינן מנחשים וקוסמים א אלא נמסר להם על פי נביאים מה היא גזרת המקום או אורים

שפתי חכמים

לומר ולא אשיבנה את ברכתו כאלו אמר וברך ברכה ולא אשיבנ': פ בהוכיות שלהם ל' און: צ רלונו בזה דמלת ראם כמו רום לא ראם שהוא בהמה שאין ראוי לייחס רק שאל לבהמה וה"ק כמו שהגאי שבנה בנין גבוה וחזק אחה מבילו ויודע שהוא חזק כך הקב"ה בנה עולמו ויסדו על חזקו והוציאם בחזקה בתוקף רום וגובה שלו ר"ל בחוזקת עולמו, ור"ל כתועפות דהכא וכסף תועפות שהיהם מל' מעוז: ק ר"ל דהוא רוצה לתת טעם למה הקרא התוקף בל' תועפות ואמר שהוא ל' עוף יעופף דמה שיעוף השעוף תוקף רב הוא זה לפי שהדבר כל דבר שהוא מורכב מד' יסודות כשזורקין אותו באויר נופל לארץ והעוף מעופף באויר שהוא ספך טבעו בודאי כח רב יש לו: ר ר"ל כתוקף השדים שפורחין בגסיבות מסוף העולם עד סופו. ולטעם לאשון קשה למה כתיב ראם, לכן הביא ד"א דשדים נקראים ראמים, ולד"ה קשה היג"ל בקרא ראמים, ל"פ גם טעם לאשון וק"ל: ש מפני שכ"ף הדמיון מורה שהוא נדמה עת אחרת לעת הזאת: ת מפני דלעיל מיניה כתיב ותרועת מלך בו שהוא חבה וכיע"ת אמר עוד עתיד שתהא עת אחרת כזאת שישבו לפניו דרך חבה: א פי' ויהיה דבוק עם כי לא נחש ביעקב, ולפי הדבר אחר יהיה פי' כ"ף הדמיון הכי כעת כלומר אם יבאו עתים שילטרכו לדבר בענין נחש או קסם יאמר להם ע"י נבואה ולא ילטרכו נחש או קסם כנ"ל. ובזה כמי ניחא ל"ל לרש"י לשני טעמים וק"ל:

בלעם משבח את ישראל

(כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל. לכאורה הוא כפל לשון במלות שונות. ונראה כי ידוע הבטה הוא מרמוק או בדבר העתיד להיות. וראיה הוא בדבר שרואה עתה בעיניו. ויתכן כי בלק חשב אע"פ שעתה הם לדיקים מ"מ מעותדים הם לחטוא בזנות ובע"ז כמו שהיה באמת אחר כן שזנו עם בנות מואב ועבדו לפעור. ואולי יענשם ה' על העתיד. והשיב לו בלעם ע"ז לא הביט און ביעקב. הקדוש ב"ה אינו מביט על העון שעתידים ישראל לעשות. ואינו מעניש עכשיו על החטאים שיחטאו, ולא ראה עמל בישראל, ועכשיו לדיקים הם ואינו רואה שום עמל בהם וא"כ אין שום מקום להענישם כעת:

דעת זקנים מבעלי התוספות

המוציאם ממצרים. אל ל' חוזק כמו ואת אילי הארץ לקח: (כב) כתועפת ראם לו. כלומר כפלי כפלים כמו כפול משל ראם. תועפות ל' כפלות דוגמת וכפלת ותעוף וכן תעופה כבקר תהיה שתהא אור שלך כפול מאור הבקר ומדמה הקב"ה לראם כדי להאזין לבני אדם וכן הוא כמשל לארי ה' כאריה ישאג אריה שאג מי לא יירא: (כג) כי לא נחש ביעקב. ל' נסיון כמו נחשתי כלומר אין לנסות אם יקללם כי בודאי לא יקללם וכי תימא אין הקב"ה חפץ לקללם אבל על ידי כשפים וקסמים יכול אדם לקללם ת"ל ולא קסם בישראל שאין שום כשפים מועילין בהם שהקב"ה שומרם: כעת יאמר ליעקב. כעת הבא כמו כעת חיה יאמר על יעקב ועל ישראל מה פעל אל בנו'

נחל קדומים

כג (טו) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. פירש"י עוד עתיד וכו' שהן יושבין ולמדין תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל. וזה מבואר במ"ש רבינו מהרח"ו

חומת אנ"ך

בפירושו כ"י: (כא) ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אל מוציאם ממצרים וכו'. בלק אמר הנה עם יצא ממצרים כלומר מעצמו ולזה אמר אל מוציאם כמ"ש רז"ל. ואפשר כמשז"ל דאחד והטעמים שהיה יציאת ישראל ממצרים בחצי זמן שעבודם היינו דכ"י השכינה עמהם ובזה נתכפר להם חצי שעבוד. וזה כוונת בלק הנה עם יצא ממצרים ברעות נפשי נפק דאכתי פשי שני שעבוד. ועל זה השיב בלעם ה' אלהיו עמו ובודאי דלא יצאו מעצמם דאם חטאו ונתקו מוסרות ויצאו מעצמם לא היה ה' עמם. ודעת לנבון נקל ותרועת מלך בו. ותרגם אונקלוס שכינת מלכיהון ביניהון וכיון דהשכינה עמם היא השלימה החשבון ולא יצאו מעצמם כדקאמרה אלא אל מוציאם ממצרים ומאת ה' היתה זאת. אי נמי על דרך זה בהקדמת שתי שטרות שכתבתי בכמה מקומות דמתנת הארץ בבין הבתרים היה על תנאי הגלות והם שטר א'. ובמילה נאמר לאברהם אע"ה מתנת הארץ על תנאי קבלת האלהות והם שתי שטרות. ודעת רש"י והרי"ף דאי בעי בהאי גבי ואי בעי בהידך גבי.

מסורת הקריאה

אזנך (דניאל ט' י"ח): (כג) נחש, נמסר עליו לית מלעיל ופתח, פי' כל שארא כתיב בקמץ ומלרע, בר מן דין שהוא בפתח ומלעיל.

מרפא לשון

א'. כא) לא הביט, אסתכלית וליות. ה"ג דלא כנ"א לית. כב) כתועפות ראם לו, תוקפא ורומא דיליה, תרגמו כמו התועפות והרום שלו ולא תרגמו כפישוטו כתוקפא דרימא אית ליה, מפני שהשכל מכחיש זה שיהיה כחו ית' נמשל לכח בריותיו, ולזה הוצרך להוציאו מפישוטו והפשיט המשל ותפס כוונת הנמשל לתיקון לשון וכמו שתר' כי ה' אלהיך אש אכלה הוא מימריה אישא אכלא הוא, וכן בכמה מקומות, והנה ממה שתר' לקמן בפ' ברכה וקרני ראם תוקפא ורומא מוכח שכוונתו בפי' תועפות ראם כמו קרני וכמו שפירש הראב"ע ז"ל פסוק זה. כג) כי לא נחש, נחשיא. וכן ולא קסם, קסמיא. ה"ג וכ"כ היא"ר ז"ל ופירש שהוא סמוך לפסוק שלמעלה ממנו אל מוציאם ממצרים בתקפו ובגבורתו ולא יצאו ע"י מנחשים וקוסמים שהרי היו מניאים את לבם ואומרים להם ראו כי רעה

תרגום אונקלוס

וּלְיִשְׂרָאֵל. מָא עֲבַד אֱלָהָא: כד. הָא עַמָּא כְּלֵיתָא שָׁרֵי. וּכְאַרְיָא יִתְנַטַּל. לָא יִשְׁרֵי בְּאַרְעֵיהּ עַד דְּיִקְטוֹל קְטוֹל. וְנִכְסֵי עַמְמַיָּא יֵירַת: כה. וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם. אַף מְלָט לָא תְלוּטִנּוּן. אַף בָּרָכָא לָא תְבָרֵיכִנּוּן: כו. וַאֲתֵיב בִּלְעָם. וַאֲמַר לְבָלָק. הֲלָא מַלֵּילִית עִמָּךְ לְמֵימַר. כֹּל. דִּימַלֵּיל יְיָ יָתֵיהּ אַעְבֵּיד: כז. וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם. אִיתָא כְּעַן אֲדַבְּרִנָּךְ. לַאֲתַר אָחֳרָן. מָאִים תְּהֵי רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ. וּתְלוּטֵיהּ לִי מִתַּמָּן: כח. וּדְבַר בָּלָק יָת בִּלְעָם. רֵישׁ רָמָתָא. דְּמִסְתַּכְיָא עַל אַפֵּי בֵית יְשִׁימוֹן: כט.

ת״א מה פעל אל. פסחים סח: ודם חללים. חולין לה לו:

במדבר כג בלק

פָּעַל אֵל: כד הֶן־עָם כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד־יֹאכַל טֶרֶף וְדַם־חֲלָלִים יִשְׁתֶּה: כה וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם גַּם־קֹב לֹא תִקֳּבֶנּוּ גַּם־בָּרֵךְ לֹא תְבָרֲכֶנּוּ: כו וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוָה אֹתוֹ אֶעֱשֶׂה: ששי שביעי כשהן מחוברין כז וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לְכָה־נָּא אֶקָּחֲךָ אֶל־מָקוֹם אַחֵר אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקַבֹּתוֹ לִי מִשָּׁם: כח וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר הַנִּשְׁקָף עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: כט וַיֹּאמֶר

• שישי בספרד״י (שביעי כשהן מחוברין)

תפסיר הרס״ג

צנע אלטאיק פקט: (כד) והו שעב כלבו יקום. וכאסד ירתפע. אלד׳י לא ינצ׳גע אלי אן יאכל פריסה. וישרב דם אלצרעא: (כה) קאל לה בלק. אד׳ לא תסבה סבא. פלא תבארכה ברכה: (כו) פאגאבה קאילא. אלם אקול לך. אן כל מא יקולה אללה אצנעה: (כז) קאל תעאל אכ׳ד׳ך. אלי מוצע אכ׳ר. פלעל אן יסהל ענד אללה. פתסבה לי מן הנאך: (כח) פאכ׳ד׳ה. אלי ראס אלראביה. אלמטלעה עלי וגה אלסמאוא: (כט) קאל. אבן לי

בעל הטורים

שבעים: (כד) הן עם. הפסוק מתחיל בה״א ומסיים בה״א,

רשב״ם

מה פעל וגזר הקב״ה לימים הבאים ואינם צריכים נחש וקסם: כעת יאמר. מה שעתיד לבא*בעת אחת מן הרבה ימים ושנים יאמר להם היום ע״י נביא. וכן כל כעת מדבר בעתידות, כדכתיב באשת מנות לו חפץ ה׳ להמיתנו עכשיו לא לקח מידינו עולה ומנחה וכעת לא השמיענו כזאת. לידת הבן שהודיענו שתהיה כעת לשנה הבאה לא השמיענו. אלא ודאי נחיה ויתקיים לנו בן שאם היינו מתים האיך יהיה לנו בן לשנה הבאה. וכן כעת חיה את חובקת בן:

רש״י

ותומים מגידים להם. ואונקלוס לא תרגם כן): (כד) הן עם כלביא יקום וגו׳. כשהן עומדין משנתם שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות ללבוש ציצית לקרוא את שמע ולהניח תפילין: לא ישכב. בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ב ומחבל כל מזיק הבא לטרפו כיצד קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום בא מחנה וגיים להזיקם הקב״ה שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם ג חללים. ד״א הן עם כלביא יקום וגו׳. כתרגומו: ודם חללים ישתה. (במ״ר) נתנבא שאין משה מת עד שיפול מלכי מדין ד חללי׳ ויהרג הוא עמהם שנאמר (יהושע יג) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב על חלליהם: (כה) גם קב לא תקבנו. גם ראשון מוסף על גם השני וגם שני ה על גם ראשון וכן (מ״א ג) גם לי גם לך לא יהיה וכן (דברים לב) גם בחור גם בתולה: (כז) וקבתו לי. אין זה לשון צווי ו כמו וקבנו אלא ל׳ עתיד אולי יישר בעיניו ותקבנו לי משם. מלידר״ש בלע״ז: (כח) ראש הפעור. קוסם היה בלק ורואה שהן עתידין ללקות על ידי פעור ולא היה יודע במה אמר שמא הקללה תחול עליהם משם וכן כל החוזים בכוכבים ז רואים ואין

שפתי חכמים

ב אוכל נ״ב ל׳ חבלה הוא: ג היינו דם חללים ישתה: ד דלפי׳ ראשון המקרא הזה כלו אינו כמשמעו, ולפי ד״א קשה דפי׳ לא ישכב על מטה ופשוטו משמע דקאי על העם, לכן פי׳ גם טעם ראשון וק״ל. ואע״פ שאין כאן רמז על הריגתו של בלעם עמהם מ״מ מסתמא הראו לו מן השמים הריגתו כאשר הראו לו הריגת מדין: ה כאלו אמר לא תברכנו גם לא תקבנו ולא תקבנו גם לא תברכנו. וא״ת מ״ט א״ל בלק כן, וי״ל דסלקא אדעתא דבלק שמא היה בלעם סבור לפי שאמר גם קוב לא תקבנו וגו׳, אבל אם רוצה יברך תחלה ואח״כ יקלל אותם לכך אמר גם קוב וגו׳ פי׳ גם ראשון מוסב על גם שני וגם שני על גם ראשון וק״ל: ו כי איך יצוהו שיקוב אותו מיד שמא לא יישר בעיני אלהים, לכן אמר וקבותו לי משם ל׳ עתיד כלומר אחר שיישר בעיני אלהים לקוב אותם: ז (כמ״י) הרב כתב בכאן קרוב למ״ש לעיל גבי ראש הפסגה ולא עוד שהוסיף וכן כל החוזי׳ כו׳. ונראה דבשלמא לעיל ראה שתהיה הפרצה בראש הפסגה וכן נעשה שהרי נאמר בס״פ וזאת הברכה ויעל משה וגו׳ ראש הפסגה וגו׳ וימת שם משה וגו׳ אבל בראש הפעור לא היתה שום פרצה ולמה הוליכו בלק לשם, וע״ז תירץ דמ״מ היתה הפרצה ע״י הפעור, והוקשה

דעת זקנים מבעלי התוספות

כל כך יעשה הקב״ה נסים וגבורות לישראל עד שיאמרו הכל כמה פעולות פעל הקב״ה עם אלו, והוא כמו מה רבו מעשיך ה׳: (כד) הן עם כלביא יקום. לא כמו שחשבת להפילם אלא יקומו ויתגברו כארי וכלביא:

נוה שלום

(כח) הפעור, אלראביה, מקום גבוה וכת״א. הישימון, אלסמאוא ותיב״ע

חלק הדקדוק

ונפתח כולו פתח גדול. רי״ב: כה) לא תקבנו, הקו״ף בקמץ חטף (מהריב״ש).

אבן עזרא

מאתו כי אין להם צורך למנחש וקוסם: (כג) כעת יאמר ליעקב. כעת הזאת והטעם בכל עת יאמר להם בלי דעת נחוש: מה פעל אל. מה יפעל אל ומלת עבר בעבור היות כל דבר נגזר ואם הוא לעתיד כבר נגזר בתחלה וזה יאמר לישראל בדרך נבואה שהוא האמת: ליעקב ולישראל. דבר כפול בנבואה וכן מראש שניר וחרמון: (כד) הן עם כלביא יקום. רמז כי ינצח מלכי כנען והקרוב אל הדעת הדבר הקרוב כמו מלחמת מדין שלא נשמע מלחמה כמוה שלא נפקד מזרע ישראל אחד ומתו חמשה מלכים ונפש אדם אשר לא ידעו משכב זכר היו שלשים ושתים אלף: ודם חללים. המלקוח יאת כל חילם ועל דרך הדרש לא ישכב משה עד יאכל טרף וכן כתוב אחר תאסף אל עמך: (כח) וקבתו לי. מפעלי הכפל כמו וסבותי אני: (כח) ראש הפעור. ולא הלך לקראת נחשים. על כן היתה עליו רוח אלהים וזה עשה בעבור שראה כי לא נחש

אבי עזר

ונראה הכי נקראים ישראל רבים ויחיד כמו ויאמר ישראל ונשתרבב דברי הרב בדפוס כי דבריו אלה מקום תחנותם לעיל פסוק כ״ב וכאן נאמר מוציא ותימה על המפרשים שלא הרגישו בזה ועיין פ׳ תבוא בפסוק את הכבש האחד:

חומת אנ״ך

ודעת הרא״ש דב׳ קיימין ובלק היה סובר הכי דבקבלת האלהות לא נפטרו מהגלות ולכ״א עם יצא ממצרים וא״ל בלעם אל מוציאם והוא לימדם שיקחו השטר השני. כתועפות ראם לו דתוקפא ורומא דיליה והוא לימד דדינא

מרפא לשון

נגד פניכם, זת״ד, ואמנם לפי גירסתינו לקמן (כד א׳) בתרגום לקראת נחשים, נחשיא. כדהכא י״ל שכוונתו על כחות הנחש והקסם ממש וכך הוא ענין המשא בכללו בתחלה אמר הנה ברך לקחתי וגו׳ לא הביט וגו׳ ר״ל שקיבל בגזירת עליון לברך את ישראל ולא יוכל להשיב את הברכה ולהפכה כי לא הביט און ביעקב שהיא ע״ז ולכן ה׳ אלהיו עמו והוא המוציאם ממצרים ולא ע״י כחות הטומאה שהם סוד הנחש והקסם שנוכל לבטל כחם כי לא נחש וכו׳ ר״ל שהרי לעולם אין כחות הטומאה שהם הנח״ש והקסם רוצים בטובת ישראל וגדולתם לעולם ולכן ודאי שהאל הגדול הוא המוציאם ממצרים וגב כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל דווקא ולא

נחל קדומים

זצ״ל דמחצב הנשמות הוא אצל מחצב האורות ואחר מחצב הנשמות הוא מחצב המלאכים וז״ש הן אראלים צעקו חוצה. וזה פירשתי בעניותי שאמרו מלאכי עליון מה לילוד אשה בינינו כלומר תינח הנשמות שהם אצל האורות. אבל ילוד אשה בגוף שיהיה בינינו שיהיה באמצע האורות ואנחנו זה תימא ומה לילוד אשה בגוף ונפש בינינו. ולפ״ז א״ש דלעתיד מחיצת ישראל לפנים ממלאכי השרת כמו שהוא מחצב הנשמות ודוק כי

מסורת הקריאה

ועין לעיל כ״א ט׳: פעל, הפ״א דגוש והטעם מלרע: (כד) הן, הה״א בסגול, ועין פסוק ט׳: עם, העי״ן בקמץ, ונמסר עליו י״ז, ר״ל י״ז בקמץ ונמסר במס״ר: וכארי, הכ״ף בפתח: (כה) תקבנו, הקו״ף

ספורנו

(כז) אולי יישר בעיני האלהים וקבתו לי משם. כי אולי יהיה אותו החלק מהם יותר ראוי לקללם:

בלעם אל־בלק בנה־לי בזה שבעה
מזבחת והכן לי בזה שבעה פרים
ושבעה אילם: ל ויעש בלק כאשר
אמר בלעם ויעל פר ואיל במזבח:
כד א ויַרא בלעם כי טוב בעיני יהוה
לברך את־ישראל ולא־הלך כפעם־
בפעם לקראת נחשים וישת אל־
המדבר פניו: ב וישא בלעם את־
עיניו וירא את־ישראל שכן לשבטיו
ותהי עליו רוח אלהים: ג וישא
משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער
ונאם הגבר שתם העין: ד נאם

ת"א ולא הלך. ס' הזהר פ' חיי שרה: וישא בלעם את עיניו. בתרא ס ס' הזהר פ' נח: בנו בעור. סנהדרין קה ס' הזהר פ' נשא: ונאם הגבר שתם העין. נדה לא:

תרגום אונקלוס

וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק. בְּנֵי לִי הָכָא שִׁבְעָא מַדְבְּחִין. וְאַתְקֵין לִי הָכָא. שִׁבְעָא תוֹרִין וְשִׁבְעָה דִכְרִין: ל. וַעֲבַד בָּלָק. כְּמָא דַאֲמַר בִּלְעָם. וְאַסֵּיק. תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל מַדְבַּח: א. וַחֲזָא בִּלְעָם. אֲרֵי תָקִין. קֳדָם יְיָ לְבָרָכָא יָת יִשְׂרָאֵל. וְלָא הֲלִיךְ כִּזְמַן בִּזְמַן אֱלָהֵין לְקַדָּמוּת נַחֲשַׁיָּא. וְשַׁוִּי לְמַדְבְּרָא אַפּוֹהִי: ב. וּזְקַף בִּלְעָם יָת עֵינוֹהִי. וַחֲזָא יָת יִשְׂרָאֵל. שָׁרֵי לְשִׁבְטוֹהִי. וּשְׁרָאת עֲלוֹהִי רוּחַ מִן קֳדָם יְיָ: ג. וּנְטַל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר. אֵימַר בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר. וְאֵימַר גּוּבְרָא דְשַׁפִּיר חָזֵי: ד. אֵימַר.

תפסיר הרס"ג

ההנא סבעה מד'אבח. ואעד לי ההנא. סבעה רת'ות' וסבעה כבאש: (ל) פצנע כמא קאל לה בלעם. וקרב ת'ורא וכבשא עלי כל מד'בחא: (א) פלמא ראא בלעם. אן אלאצלח ענד אללה תבריך אל אסראיל. לם ימץ' כאלמרתין אלאוולתין פי טלב אלפאלאת. פאקבל בקצדה אלי ברהם: (ב) פלמא מד בצרה וראהם. נאזלין עלי נצ'אם אסבאטהם. חלת עליה נבווה' אללה: (ג) פצ'רב מת'לה וקאל. קל יא בלעם אבן בעור. וקל יא איהא אלרגל אלחדיד אלבצר: (ד) וקל יא סאמע אקואל

נוה שלום

בית ישימות ע"ל כא כ. (א) כפעם בפעם, כאלמרתין אלאולתין, כשני פעמים הראשונים שהיה מנחש ורוצה לקללם בנחש עיין רמב"ן ז"ל. לקראת נחשים, פי טלב אלפאלאת, דהינו קסמים ע"ל כב ז. וישת וכו', פאקבל בקצדה, ברצונו וחפץ לבו, כלומר שמעתה נתכוון לברכם בלב שלם ומתוך כך ותהי עליו רוח אלהים, עיין רשב"ם, וזהו שהקדים תרגום פניו וכאלו כתוב וישת פניו אל המדבר, אלי' ברהם, אל המדבר אשר ישראל חנים בו. (ג) שתם העין, חדיד.

אבן עזרא

ביעקב: (א) וישת אל המדבר פניו. ששם ישראל בערבות מואב: (ב) שכן לשבטיו. ראה כל הדגלים י"א כי בלעם היה רע עין הנקרא מרע וברעת עינו היה עושה רעות וכבר הודעתיך דעתי: (ג) וישא משלו. הטעם שנשא קול במשלו והמשל כנחלים נטיו: נאם. דבר כמו וינאמו נאם י"א כי טעם שומע גם יחזה דבר הנחוש והקרוב אל הדעת שהוא דרך הנבואה בחלום כדברי אליפז תמונה לנגד עיני דממה וקול אשמע: שתם העין. אין לו אח רק פירושו כפי מקומו הפך סתום וי"א כי עין אחד היתה לבלעם וזה דרך דרש: (ד) נפל. כמו

רבינו בחיי

(א) ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים. בעבור שנאמר לו כי לא נחש ביעקב על כן ותהי עליו רוח אלהים. וישת אל המדבר פניו. כי שם ישראל בערבות מואב וכדי שיראה אותם ויכוין נפשו בהם שיחול עליו הדבור מאת השם יתברך. ורש"י ז"ל פירש וישת אל המדבר פניו כתרגומו שהיה

רשב"ם

(א) לקראת נחשים. לנסות ממקום למקום אולי יוכל לקללם אלא מעתה נתכוין לברכם בלב שלם ומתוך כך כתיב* כאן ותהי עליו רוח אלהים שרוח שכינה שרתה עליו מאהבה דרך חיבה: (ג) שתום העין. פתוח עין. רואה מראות אלהים כמו ששנינו עד

בעל הטורים

לומר שלא ימות משה עד שיהרוג לחמשת מלכי מדין: (ג) ונאם הגבר. כד"א קרא גבר שדומה בלעם לתרנגול כמו שהתרנגול הוא נואף מכל, כך בלעם רבע אתונו. וכמו שהתרנגול יודע העתים, כן בלעם ידע לכוין השעה שהקב"ה כועס בה. וכמו שהתרנגול דרכו לעמוד על רגל א', כן בלעם חגר באחת מרגליו:

שפתי חכמים

ר"ל דא"כ לא היה בלק קוסם דהא טעה, ולכך תירץ וכן כל הקוזים כו': ח ס"ג רוצה ולא רוצה לקללם אזכיר כו' כלומר בין רוצה בין אינו רוצה לקללם אזכיר עונותם: ט שהזכיר להם עון של עגל שעשו במדבר: י דא"כ למה נשא את עיניו בפעם הזאת יותר מבשאר פעמים: כ ר"ל כמה שכ' ותהי עליו רוח אלהים משמע שהיה עליו נבואה ולא מפרש אהריו מאי נבואה אלא מספר בשבחן של ישראל ומפרש עלה בלבו כו' וכאלו אמר ותהי עליו רוח אחרת והוא רוח אלהים שלא יקלל: ל בלעם ובלק ולעיל נ"כ כתיב בבלק בנו צפור. ופירושו בנו הוא בעור אביו וכן בלק. והא דלא פי' זה לעיל גבי בנו צפור, י"ל דלעיל ס"א שוי"ו נוספת היא כמו למעינו מים אבל הכא דרשו משום דכתיב פעם שנית בנו בעור ע"כ לדרשא אתי ומכאן ילפינן נמי אמה דכתיב בנו צפור: מ כלומר ליטרא בן אלי ליטרא היה: נ ולענין

רש"י

יודעים מה רואים: (א) וירא בלעם כי טוב וגו'. אמר איני צריך לבדוק בהקב"ה כי לא יחפוץ לקללם: ולא הלך כפעם בפעם. כאשר עשה ב' פעמים: לקראת נחשים. לנחש אולי יקרה ה' לקראתו כרצונו אמר רוצה ולא רוצה לקללם אזכיר עונותיהם ח והקללה על הזכרת עונותיהם תחול: וישת אל המדבר פניו. ט כתרגומו: (ב) וישא בלעם את עיניו. בקש להכניס בהם עין רעה י והרי יש לך ג' מדותיו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה (אבות פ"ה): שכן לשבטיו. ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואין מעורבין ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה שלא יציץ לתוך אהל חבירו: ותהי עליו רוח אלהים. עלה בלבו כ שלא יקללם: (ג) בנו בעור. כמו (תהלים קיד) למעינו מים. ומ"א שניהם ל היו גדולים מאבותיהם בלק בנו צפור אביו בנו הוא במלכות ובלעם גדול מאביו בנביאות מנה בן מ פרס היה: שתם העין. עינו נקורה ומוצאת לחוץ וחור שלה נראה פתוח ולשון משנה הוא כדי שישתום נ ויסתום ויגוב

בלעם משבח את ישראל

(א) וישת אל המדבר פניו וגו' עד מה טובו אהליך יעקב וגו'. התרגום פי' וישת אל המדבר פניו, ושוי אפוהי לקבל עגלא דעבדו ישראל במדברא, ולכאורה במה נתפייס במה שראה ישראל שוכן לשבטיו, ופתח ואמר מה טובו אהליך יעקב וגו'.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ולא הלך וגו' לקראת נסיונות לפי שיודע הוא שלא יועילו כדפי' לעיל אלא נתכוין לברכם והסכים הקב"ה על ידו שנאמר ותהי עליו רוח אלהים. אי נמי רצה לקללם ושרתה שכינה עליו והכריחו בע"כ לברכם:

מרפא לשון

סט"א ודו"ק. א) ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים, אלהין לקדמות נחשיא. כ' היא"ר שהוא כנגד משמעות הכ' ודכוותיה ולא שמעו אל משה מקצר רוח, לנהרדעי, אלהין מעיק רוח, ושהוזקק לתרגם כן לפי שבשאר פעמים לא מצינו שהלך לקראת נחשים זת"ד, וקשה והלא בפעם זו השלישית לא מצינו שהלך לקראת נחשים ואדרבה בשאר פעמים אמר בהם ואלכה אולי יקרה וילך שפי, וכאן לא אמר אלא וישת אל המדבר פניו ומה יש נחש בזה טפי מאינך ולמה תרגמו כנגד משמעות הכתוב, ולעד"ן שאינו כנגד משמעות הכ' ושפירושו כמ"ש המפרשים ז"ל שלא הלך בפעם זו כבפעמים ראשונים שהלך לקראת נחשים וכמו שפי' הרמב"ן והרשב"ם ז"ל פסוק זה אלא שהמפרשים ז"ל עשו ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים מאמר בפע"צ והתר' מקשר אתו לתחלת הפסוק ור"ל וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל וכי לא הלך כפעם בפעם אלא לקראת נחשים, ובינותי בהנחת הטעמים של פסוק זה ומצאתי שגם בעל הטעמים פירש הכ' כן שהרי הניח האתנח במלת נחשים ולא במלת ישראל, משמע שמתחלת הפ' עד מלת נחשים פסקא אחת ומלתא חדא ומ"ש אח"כ וישת אל המדבר פניו היא פסקא ב' ותשובת מילתא קמייתא, וטעמא רבא איכא בפי' זה שאם נאמר כי וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל הוא מאמר בפע"צ יקשה וכי עד עכשיו לא ראה כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל והלא כבר ראה זה מתחלה כשאמר לו הב"ה לא תאר את העם כי ברוך הוא, ועוד מה זו תשובה ולא הלך כפעם בפעם וגו' ומה תיקן בזה למה שראה וכי אלו הלך לקראת נחשים היה יכול לעשות אשר לא טוב בעיני ה' הלא כבר הלך ולא הועיל כלום, ואת"ל דמ"מ תשובה היא זו למה השיב עוד וישת אל המדבר פניו, תרתי למה לי, אבל לפי מה שפירשנו כי ולא הלך כפעם בפעם וגו' ומה תיקן בזה למה שראה וכי אלו הלך לקראת ראייתו של בלעם היא שלא הלך כפעם בפעם אלא לקראת נחשים היפך הטוב בעיני ה' ולתקן זה הוא מ"ש וישת אל המדבר פניו שלא הלך עוד אנה ואנה לבקש לו סימן ונחש שיקלל כמו שעשה מקודם. וישת אל המדבר פניו, ושוי למדברא אפוהי. ה"ל דלא כנ"א ושוי לקביל עגלא דעבדו ישראל במדברא אפוהי, וכ' הרמב"ן ז"ל שאין זה מהתר' אבל הוא בקצת נוסחאות שהוגהו מן התר' הירושלמי ופשוט. ב) שכן לשבטיו, שרי לשבטוהי. כ"ה בקדמוניות

שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־אֵל אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי
יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם׃ ה מַה־טֹּבוּ
אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃
ו כִּנְחָלִים נִטָּיוּ כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר
כַּאֲהָלִים נָטַע יְהוָה כַּאֲרָזִים עֲלֵי־
מָיִם׃ ז יִזַּל־מַיִם מִדָּלְיָו וְזַרְעוֹ בְּמַיִם

תרגום אונקלוס

דְּשָׁמַע מֵימַר מִן קֳדָם אֵל. דְּחֵיזוּ מִן קֳדָם שַׁדַּי חָזֵי. שָׁכֵיב וּמִתְגְּלֵי לֵיהּ: ה. מָא טָבָא אַרְעָךְ יַעֲקֹב. בֵּית מִשְׁרָךְ יִשְׂרָאֵל: ו. כְּנַחְלִין דְּמִדַּבְּרִין. כְּגִנַּת שַׁקְיָא דְּעַל פְּרָת. כְּבוּסְמַיָּא דִּנְצַב יְיָ. כְּאַרְזִין דִּנְצִיבִין עַל מַיָּא: ז. יִסְגֵּי מַלְכָּא דְּיִתְרַבָּא מִבְּנוֹהִי. וְיִשְׁלוֹט

ת"א מה טבו אהליך יעקב. סנהדרין קה: כנחלים נטיו. ברכות יז סנהדרין קה: כארזים עלי. תענית כ: יזל מים. נדרים פא

בעל הטורים

(ד) יחזה נופל וגלוי עינים. ס"ת מילה: נופל. בשביל הערלה שהיא מאוסה לפני הקב"ה: (ה) מה טובו אהליך. לפי שיעקב הוא באהל של מטה ובאהל של מעלה בכסא הכבוד. שש תיבות בפסוק כנגד שש אהלים נוב, וגבעון, גלגל, שילה, ובית עולמים שנים: (ו) כאהלים נטע ה'. עיי"ן של נטע עקומה, כי בזה העולם אין לישראל נטיעה קיימת רק לעתיד לבא: (ז) יזל מים. בגימ' יגדל מלך שאין מושחין המלכים אלא על הנהר:

רשב"ם

שישתום ויסתום: (ד) אשר מחזה שדי יחזה. פעמים נופל שוכב בלילה ופעמים גלוי עינים ביום. כי עתה היו נבואות הללו ביום. כמו נופלים על פני השדה בשאול. שוכבים: (ו) כנחלים נטיו. נמטיו, מיושרים: כאהלים. כמו מור ואהלות כאהלים כארזים עלי מים פת"ח לפי שהוא במקום חטף.* כארזים על יבלי מים.

רש"י

(ע"ז סט). ורבותינו אמרו לפי שאמר ומספר את רובע ישראל שהקב"ה יושב ומונה רביעותיהן של ישראל מתי תבא טפה שנולד הצדיק ממנה. אמר בלבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם [נדה לא] וי"מ שתו' העין פתוח העין ם כמו שתרגם אונקלוס ועל שאמר שתום העין ע ולא אמר שתום העינים למדנו שסומא באחת מעיניו היה: (ד) נפל וגלוי עינים פשוטו כתרגומו שאין נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב. ומדרשו כשהיה נגלה פ עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על פניו לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו: (ה) מה טבו אהליך. על שראה פתחיהם שאין מכוונין זה מול זה: משכנתיך. חניותיך כתרגומו. ד"א מה טובו אהליך מה טובו אהל שילה ובית עולמים בישובן שמקריבין בהן קרבנות לכפר עליהם. משכנתיך. אף כשהן חרבין לפי שהן משכון עליכם וחרבנן כפרה על הנפשות שנאמר [איכה ד] כלה ה' את חמתו וכמה כלה ויצת אש בציון: (ו) כנחלים נטיו. שנארכו ונמשכו לנטות למרחוק אמרו רבותינו מברכותיו של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם כשאמר להשית אל המדבר פניו. וכשהפך המקום את פיו ברכם מעין אותם קללות שבקש לו' כו' כדאיתא בחלק [סנהדרין קה]: כאהלים. כתרגומו [תהלים מה] מר ואהלות: נטע ה'. בגן עדן. לשון אחר כאהלים נטע כשמים המתוחין כאהל שנאמר [ישעיה מ] וימתחם כאהל לשבת [ולשון זה אינו דא"כ היה לו לנקוד כאוהלים הא' בחול"ם] נטע ה'. ל' נטיעה מצינו באוהלים שנאמר [דניאל יא] ויטע אהלי אפדנו: (ז) מדליו. מבארותיו. פירושו כתרגומו: וזרעו במים רבים. לשון הצלחה הוא

שפתי חכמים

יין נסך קאמר שאם היה חבית של יין בבית עכו"ם לבדו ושהה שם עד שיכול לנקב עכו"ם החבית ולהוציא יין ויסתום ויגוב פי' ויינש הסתימה כתרגומו חרבו המים נגובו אז הוי יין נסך ש"מ דל' שתום נקובה היא: ם כלומר שהיה לו ראייה טובה יותר מאשר האדם: ע ר"ל כא מסורת בידינו דבלעם היה סומא ולמה מפרש רש"י פתוח העין דמשמע שהיה רואה בראייה טובה. ועז"ש לא נאמר שתום העינים כו': פ לפי פשוטו קשה למה אמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) מה טבו אהליך יעקב. איתמר בחלק אמר ר"א מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו בקש לומר לא יהיה להם בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר מה טבו אהליך יעקב. לא תשרה עליהם שכינה אמר משכנותיך ישראל. לא תהיה מלכותם נמשכת אמר כנחלים נטיו. לא יהיה להם זיתים וכרמים אמר כגנות עלי נהר. לא יהיה ריחם נודף אמר כאהלים נטע ה'. לא יהיה להם מלכים בעלי קומה אמר כארזים עלי מים. (אמר) לא יהיה להם מלך בן מלך אמר יזל מים מדליו. לא תהא מלכותם שולטת באומות אמר וזרעו במים רבים. לא תהיה מלכותם עזה אמר וירום מאגג מלכו. לא תהא קימה למלכותן אמר ותנשא מלכותו. א"ר אבא בר כהנא וכלן חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות, שנאמר ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה קללה ולא קללות. ד"א כנחלים נטיו (ל' נטיו) ל' נטוים שייך בנחלים שנאמר הנני נוטה אליה כנהר שלום כמו שהנחלים נוטים ומתפשטים לכאן ולכאן כשגדלים כך ישראל יפרו וירבו ויהיו צריכים לפשט אהלים ולהרחיבם כדאמר הרחיבי מקום אהלך כו': (ו) כאהלים נטע ה'. כאותן זריעות חשובות שנטע ה' בגן עדן שנאמר ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם שגדלין ומתברכין: (ז) יזל מים מדליו. כמו הרים נזלו כלומר יתעטפו מים ממקום שהם דולים כלומר יזכם איל מזרעו כי איילות נמשלו

בלעם משבח את ישראל

והזכירם בזה לפי מה שכתב הכוזרי בטעם העגל שלא היה החטא גדול כל כך, לפי שהם היו מורגלים לעבוד לצורות מוחשות והיו רוצים שיהיה כבוד ה' חונה בתוך גוים ולכך בקשו את העגל, והראיה לזה שאח"כ נתן להם הקב"ה את המקדש כדי שיהיה להם צורה מוחשת שהם נגלה כבוד ה', כי לא רצה להעתיקם מתכונת טבעם, כמ"ש הכוזרי שם, וע"כ אמרו חז"ל על פסוק משכן העדות, עדות היא לישראל שנמחל להם עון העגל, ר"ל שהמשכן שהקב"ה צוה לעשות הוא עדות שלא טעו ישראל בעגל לעשותו אלהות, רק רצו שהקב"ה ישרה שכינתו על דבר המתקיי' כגון על זהב העגל, לא על איש אשר הוא בן תמותה, כאשר עד הנה השרה שכינתו על משה, והנה משה איננו, ע"כ גם השראת השכינה איננו, והקב"ה הסכים על ידם וצוה לעשות משכן וארון מזהב ועליו ישרה שכינתו מבין שני הכרובים, ועתה בא בלעם לטעות זה וחשב כי ישראל עבדו לעגל, ע"כ וישת פניו אל המדבר להזכיר לפני הקב"ה חטא העגל, והק' ב"ה הראה לו את המשכן אשר עשו ישראל, והמשכן הוא עדות שלא הטאו ישראל בעגל, ע"כ שם הקב"ה בפיו שישבח את המשכן ופתח ואמר מה טובו אהליך יעקב, זה המקדש שעתידים לבנותו כשיבואו אל הארץ, משכנותיך ישראל, הוא המשכן שעשו ישראל במדבר, וגם כשהמשכן והמקדש יחרבו יהיה על מקומם בפי

חומת אנ"ך

הוא אי בעי בהאי גבי אי בעי בהאי גבי: (ה) מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל. אפשר דלהיות שאמר כי מראה צורים אראנו ומגבעות אשורנו על האבות והאמהות כמשז"ל. עתה אמר על רחל ולאה נשי יעקב הע"ה דלא תימא דעבר איסור שתי אחיות ח"ו לא היא דכיון שנתגיירו הו"ל כקטן שנולד ואין כאן איסור. ואדרבא יש לשבחן רחל על שמסרה הסימנים שלא תתבייש אחותה. ולאה שבכונה וטהרה רעיוניה מאד ונזה הוכשר ראובן ואינו בן תמורה ח"ו כמ"ש במ"א וז"ש מה טובו אהליך יעקב תרתי רחל ולאה מה טובו ומה עמקו ראשיהם נשי יעקב ונתפרסם טוביותן. וכי תימא אעיקרא יש איסור שתי אחיות לז"א משכנותיך ישראל דייקא שנתגיירו ויש להם דין ישראל (ג) א"כ יעקב נקרא הגוף ישראל הנשמה כמ"ש ילקוט ראובני פרשת ויחי והצדיקים על עניני הגוף עושים עראי. ועניני הנשמה קבע וכמו שפירשו בפסוק ויבן לו בית בעה"ב ולמקנהו קניני העה"ז עשה סוכות דרך עראי. וז"ש מה טובו אהליך שהם עראי באהל רועי יעקב עניני הגוף ובודאי טעון הלל בעשיית עניני הגוף יעקב עראי באהל. משכנותיך ישראל עניני הנשמה תורה ומצות בקבע כמו משכנות מבטחים. והוא שבח גדול וזהו מה טובו על דרך מה רב טובך מה גדלו ומה עמקו עניניך (ג) א"כ ירמוז על נשי ת"ח שמשתדלות שבעליהן ילמדו בתורה ונטרן לגברייהו

נחל קדומים

קצרתי: ד (טוב) יחזה נופל וגלוי עינים. פירש"י נופל שהיה ערל ומאוס וכו'. וכתוב בלקוטי גאוני קמאי ס"ת יחזה נופל וגלוי עינים מילה לפי שהערלים מרופים. ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול

מרפא לשון

והכי דייקא ולא כגי' העולם שרן לשבטוהי, ואלו היה מתר' שרן לשבטיהון היה אפשר כן כדרך משנת"ל כ"א א' וכ"ג כ'. ג) נאם בלעם, אימר. ה"ג וכמ"ש היא"ר ז"ל. ה) מה טבו אהליך, ארעך. ודכוותיה הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך ת"י אפתא אתר

מסורת הקריאה

בחטף קמץ: (כז) וקבתו, הטעם מלעיל: (ל) פר, עין פסוק ד': (ה) טבו, הטי"ת דגוש מדין דחיק, והטעם מלעיל בטי"ת: (ו) כאהלים, כארזים, בשניהם הכ"ף בפתח, ונמסר עליו ל', ר"ל לית פתח זולת דין: (ז) מדליו, הדלי"ת במונח והלמ"ד בשוא נע: במים, נמסר ז' רפין, ר"ל שהבי"ת בשוא, עין ויקרא ט"ו י"ג: וירם, הרי"ש בחולם: ותנשא, הנו"ן בפתח והשי"ן בדגש, ונמסר

תפסיר הרס"ג

אלטאיק. ונאצ'ר מנאצ'ר אלכאפי. והו נאים מפתוח אלעין: (ה) מא אגוד אכ'ביתך יא אל יעקוב. ומנאזלך יא אל אסראיל: (ו) פהי באודיה ממדודה. וכגנאן עלי נהר. וכמצ'ארב צ'רבהא אללה. וכארז עלי מא: (ז) יהטל אלמא מן דואליה. וג'רסה פי מא כת'יר.

נוה שלום

אלבצר, חד הראות וכת"א. (ד) נפל, נאים, ישן, וכתב ראב"ע שהוא כמו ותרדמה נפלה על אברם. וגלוי עינים, והוא מפתוח אלעין, אעפ"י שהוא ישן הוא רואה בעיניו כטעם אני ישנה ולבי ער. (ו) כאהלים, כמצ'ארב, תרגם כמו כאהלים, ונטיעה נאמרה באהלים כמו ויטע אהלי אפדנו, וכמו באהלים תשבו (ירמיה לה) ועל משקל בקר, בקרים, ותכחתי לבקרים, היה זרעם לבקרים. (ז) ותנשא, ותתסאנא,

חלק הדקדוק

ד) שמע, בפשט אחד ומלרע. רי"ב:

אבן עזרא

תרדמה נפלה על אברם: וגלוי עינים, אף ע"פ שהוא ישן הוא רואה בעיניו כטעם ולבי ער: (ה) מה טבו. פעל עבר כמו כי אורו עיני: (ו) נטיו. דגשות הטי"ת להתבלע נו"ן נטה כי יש נחלים שינטו כה וכה ועליהם אילנים: כאהלים. כמו מר ואהלות והנה דמה האהלים כנחלים נטיו: כארזים. כפול בטעם והזכיר הארזים כארז בלבנון ישגה: (ז) יזל מים. הנה מים לשון יחיד כמו מי נדה לא זורק עליו: מדליו. כמו מדליותיו: וזרעו במים רבים. כזרע שרוה במים

רבינו בחיי

מתרגם בו ושוי למדברא דעבדו ביה עגלא אפוהי' ואין כן בנוסחאות מדוקדקות. ולדעת הרב ז"ל הזכיר להם קטיגור העגל אולי ימצא מקום לקללתם. אבל לפי הנוסחאות שאין כתוב בהם כן אפשר לומר שמתכוון כאן לרוח הטומאה לפי שמתחלה היה מכוין לדרך האמונה וכשרצה שיבא לו הדבור מאת ה' הזכיר בתחלת קרבנותיו ויעל בלק ובלעם פר ואיל ורצה שיסייענו בלק כדי שיהא בלעם שוחט למדת רחמים ובלק זורק למדת הדין אבל אחרי כן נטה מדרך האמונה וכוון לרוח הטומאה השורה במדבר

רַבִּים וְיָרֹם מֵאֲגַג מַלְכּוֹ וְתִנַּשֵּׂא מַלְכֻתוֹ׃ ח אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו וְעַצְמֹתֵיהֶם יְגָרֵם וְחִצָּיו יִמְחָץ׃ ט כָּרַע שָׁכַב כַּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר׃ י וַיִּחַר אַף בָּלָק אֶל בִּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בִּלְעָם לָקֹב אֹיְבַי קְרָאתִיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים׃ יא וְעַתָּה בְּרַח לְךָ אֶל מְקוֹמֶךָ אָמַרְתִּי כַּבֵּד אֲכַבֶּדְךָ וְהִנֵּה מְנָעֲךָ יְהוָה מִכָּבוֹד׃

* שביעי בספ"י

תרגום אונקלוס

בְּעַמְמִין סַגִּיאִין. וְיִתְקַף מֵאֲגַג מַלְכֵּיהּ. וְתִתְנַטַּל מַלְכוּתֵיהּ׃ ח. אֱלָהָא דְּאַפֵּיקִנּוּן מִמִּצְרַיִם. תּוּקְפָא וְרוּמָא דִּילֵיהּ. יֵיכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָּא שָׂנְאֵיהוֹן. וּבְבִזַּת מַלְכֵיהוֹן יִתְפַּנְּקוּן וְאַרְעָתְהוֹן יַחְסְנוּן׃ ט. יְנוּחַ יִשְׁרֵי בִּתְקוֹף כְּאַרְיָא. וּכְלֵיתָא וְלֵית דִּיקִימִנֵּיהּ. בָּרִיכָךְ יְהוֹן בְּרִיכִין. וְלָיְטָךְ יְהוֹן לִיטִין׃ י. וּתְקֵיף רוּגְזָא דְּבָלָק בְּבִלְעָם. וּשְׁקַפִּנּוּן לִידוֹהִי. וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם. לְמֵלַט שָׂנְאַי קְרֵיתָךְ. וְהָא בָּרָכָא מְבָרֵיכַת לְהוֹן. דְּנַן תְּלָת זִמְנִין׃ יא. וּכְעַן אִיזֵיל לָךְ לְאַתְרָךְ. אֲמָרִית יְקָרָא אֲיַקְּרִנָּךְ. וְהָא מַנְעָךְ יְיָ׃

תפסיר הרס"ג

וירתפע מן אגג מלכה. ותתסאנא ממלכתה: (ח) אלטאיק אלמכ'רגהם מן מצר. כארק אלרים מאנע ענהם. והו יאכל אעדאיאה מן אלאמם. ועצ'אמהם ינהש וסהאמה תדנפהם: (ט) ואד'י גת'א ורבץ', פהו כאסד ולבו מן ד'א יתירה. מבארכך מבארך. ולאענך מלעון: (י) פאשתד ג'צ'ב בלק עלי' בלעם. וספק כפיה חרדא. וקאל לה. אנמא דעותך לתסב אעדאי. פאד'א בך תבארך פיהם. הד'ה אלמרה אלת'אלת'ה: (יא) ואלאן פאנצרף אלי מוצ'עך. לקד עזמת אן אכרמך. פמנעך אללה מן

ת"א סנהדרין קה: כתועפת ראם לו. גיטין סח: ועצמותיהם. עקידה שער פה: כרע שכב ברכות יב סנהדרין קה: וכלביא מי. ס' סופר פ' וישלח:

נוה שלום

לשון נשיאות ומעלה. (ח) יגרם, ינהש, ינשוך, כלומר ישבר. ימחץ, תנדפהם, תחלישם עד יגיעו לשערי מות. (י) כפיו, חרדא, מדאגה וכעס. (יד) לכה

אבן עזרא

והטעם שכל יום יצמח ויגדל: וירום מאגג מלכו. נבואה על שאול שהוא המלך הראשון כי קודם שאול היו שופטים ולא מלכים: (ח) אל מוציאו. והטעם כי האל המוציאו ממצרים שם כח לו כתועפות ראם ואל יטעון טוען בעבור מ"ם אל *מוציאם ויחשוב כי מלת לו סימן לשם כי כן משפט הלשון כמו תכו לרגליך ישא מדברותיך עד אנה ינאצוני העם הזה ורבים כן: יאכל גוים צריו. מלכי כנען: ועצמותיהם יגרם. ישבר הגרם שהוא העצם וכן מלת עצמו וככה מסעף פארה לא תפאר: וחציו ימחץ. כל חץ מחציו ימחץ וכן וצדיקים ככפיר יבטח בנות צעדה וכן מברכיך ברוך כל אחד ממברכיך יהיה ברוך וכן אורריך: (ט) כרע שכב. הטעם שיירש ישראל ארץ כנען ואח"כ תשקוט הארץ: יקימנו. פירשתיו: (י) ויספק את כפיו. כמו ספקו עליך

* לעיל כ"ג כ"ב

רבינו בחיי

זהו וישת אל המדבר פניו ולכך הזכיר בכאן ויעל פר ואיל ולא הזכיר בלק כי לא רצה עתה בסיועו כדי שלא יפגל מחשבתו:

(יא) ועתה ברח לך אל מקומך. פי' החכם רד"ק בשם אביו ז"ל כי אין זה בריחה ממש אלא כמי שאומר מהר ללכת ואמר (ישעיה מח) כי כמוהו ברחו מכשדים כי ביד רמה ובקול רנה

רשב"ם

אבל בחור כארזים קמ"ץ. שהוא מבורר *כארזים: (ז) וירום מאגג מלכו שאול. כל מלכי עמלק נקראין אגג כמו כל מלכי מצרים קרוים פרעה. מלכי פלשתים אבימלך. ושל ירושלים מלכי צדק. אדוני צדק: (ח) תועפות. חוזק כמו ותועפות הרים לו:

בעל הטורים

(ח) אל מוציאו ממצרים. אמר זה ב"פ, לומר כשם שהוציאם ממצרים כן יוציאם לעתיד לבא: ועצמותיהם. עי"ן תלוים לומר לך כי יעקור ז' עממים ולעתיד ס"ג אומות וזה סוף כלו ס"ג יחדיו נאלחו: (ט) כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו. ולמעלה אמר הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא למעלה הקדים לביא כי כן הדרך מתחלה יתגבר מעט כלביא ואחר כך יתנשא והולך כמו הארי שהוא מתגבר והולך וכאן הקדים ארי ללביא שרמז ג"כ שכב כארי בימי משה וכלביא בימי יהושע שפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה: מברכיך ברוך ואורריך ארור. בלעם שהי' בלבו לקללם לכך סיים בקללם ויצחק סיים בברכותיו של ויתן לך בברוך אורריך ארור ומברכיך ברוך. ע"כ לא אמר לו בלק לקללם יותר אלא אמר לו ברח לך: (יא) מנעך. ב' במס'. הכא.

שפתי חכמים

נופל היה לו לומר שוכב וגלוי עינים: צ שאול המלך וה"ק קרא וירם כ"ל שאול המלך יטול מלכותו מאגג ע"י שיכבוש אותו: ק ויהיה פי' המקרא הזה האל שהוציאו ממצרים תוקפו כתוקף ראם וגובה שלו ואמר ובאותו תוקף ורום שלו יאכל ישראל א"ה שהם צריו ועצמותיהם של א"ה יגרם שלא בא הכ' להודיע כחו של הקב"ה שהרי כבר אמר למעלה, ועוד שיאמר מאמר יאכל גוים צריו בלתי נקשר לא לפניו ולא לאחריו וא"כ יהיה פירושו של קרא הכי האל שהוציאו ממצרים תקפו כתוקף ראם וגובה שלו ועם אותו התוקף ורום שלו יאכל ישראל כו' והוסיף מלת את וה"א הידיעה על מלת א"ה אמר את הא"ה כי אם זה יובן שיהיו הא"ה נאכלים ולא אוכלים והוסיף מלת שהם כי אם זה תהיה מלת צריו ביאור ועוד הוסיף מלת של צרים להורות אותם שהם צריו יגרם ולא כל הא"ה בכלל, לכן אמר צריו ולא צרים: ר עצמימותו ל' עצום: ש תרגום של בעלי חצים וה"ק קרא

רש"י

זה זרעו כזרע הזרוע על פני המים: וירום מאגג מלכו. מלך ראשון שלהם צ יכבוש את אגג מלך עמלק: ותנשא מלכתו. של יעקב יותר ויותר שיבא אחריו דוד ושלמה: (ח) אל מוציאו ממצרים. מי גרם להם הגדולה הזאת אל המוציאם ממצרים בתוקף ורום שלו ק יאכל את הגוים שהם צריו: ועצמותיהם. של צרים: יגרם. מנחם פתר בו לשון שבירה וכן [צפניה ג] לא גרמו לבקר וכן (יחזקאל כג) ואת חרשיה תגרמי. ואני אומר לשון עצם הוא שמגרר הבשר בשניו מסביב והמוח שבפנים ומעמיד העצם על ר ערמימותו: וחציו ימחץ. אונקלוס תרגם חציו של צרים חלוקה שלהם כמו בעלי חצים מרי פלוגתא ש [ס"א ל' חלוקה ובזיה] וכן ימחץ ל' [שופטים ה] ומחקה וחלפה רקתו שיחלו את ארצם ויש לפתור ל' חצים ממש חציו של הקב"ה ימחץ בדמם של צרים יטבול ויצטבע בדמם כמו (תהלים סח) למען תמחץ רגלך בדם ואינו זז מל' מכה כמו מחצתי שהצבוע בדם נראה כאילו מחוץ ונגוע: (ט) כרע שכב כארי. כתרגומו. יתישבו בארצם בכח ובגבורה: (י) ויספוק. הכה זו על זו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

למים כמו המים השלומים את מלך אשור כלומר יצא חיל מזרעו וזרעו יהיו כמים רבים שיגדלו מאד וירום מאגג מלכו ירום מלכו של ישראל יותר מאגג כמו שמצינו שמלך ראשון של ישראל דהיינו שאול הרג עמלק וכל מלכי עמלק קרוין אגג וכל מלכי מצרים קרוין פרעה וכל מלכי פלשתים קרוין אבימלך: ותנשא מלכותו. של ישראל: (ח) יאכל גוים צריו. כלומר ישראל יכלם.

מרפא לשון

בית משרך וקרוי ארעיך, ודוק. ט) מי יקימנו, ולית דיקימניה. ושבפ' ויחי ולית מלכו דתזעזעניה וכמ"ש היא"ר שם. יט) וירד מיעקב, ויחות חד מדבית יעקב. כבר הקשה היא"ר איך תרגמו בל' ירידה ופירש מה שפירש ע"ש. ולעד"ן שהתרגום חולק על הקריאה וטעמו כמו אז ירד שריד האמור בשירת דבורה שכן מתורגם שם, בכין נחית חד ממשריתא דבית יהודה ואף זה כן וכאלו אמר וירד שריד מיעקב, ופשטן של כתובים מוכח שהוא כן שהכ' הזה קשור אמאי דסליק מניה וישראל עשה חיל ור"ל שמההצלחה שתהיה לישראל אז ירד שריד א' מהם ויאביד שריד מעיר של אומות, ואינו מדבר על מלך המשיח שכבר נאמר בו וקרקר כל בני שת

מסורת הקריאה

עליו לית ודגש, ור"ל שהשי"ן בדגש: (ט) כארי, נמסר עליו ד' ב' קמצין וב' פתחין, וסי' א' דין, ב' כארי שואג, (יחזקאל כ"ב כ"ה) פתחין, ג' כן ישבר (ישעיה ל"ח י"ג) ד' ידי ורגלי (תהלים כ"ב י"ז) קמצין, כן הוא בנוסחי דיקי, וכן כתב המ"ש, ובמס"ר נמסר כארי ב' וסי' כרע שכב, ידי ורגלי, משמע דבתהלים בפתח, וזה טעות וצ"ל כמו שכתבתי: ברוך, הבי"ת רפה: (י) ויחר. היו"ד

חומת אנ"ך

עד דאתו מבי רב וגם בהיותם אצלם טורחות שיהיה להם ישוב ללמוד וזה רמז מה טובו אהליך כשיך יעקב כי הם סיבה שאתה במשכנותיך בתי מדרשות (ד) א"נ דהעוסק בתורה הוי כמקריב קרבנות כמשז"ל וז"ש מה טובו אהליך יעקב רמז לבתי מדרשות שעוסקים בתורה ע"ד יושב אהלים. כי נחשב משכנותיך ישראל שמקריב קרבנות במשכן (ה) א"נ אפשר לרמוז דידוע דעל ידי הענוה מכוונים להלכה כמו שאמרו פ"ק דעירובין דלזה זכו ב"ה שהלכה כמותן מפני שהיו נוחין ועלובין וכו' ומרן ז"ל בכללי הגמרא פירש דבזכות הענוה יאר ה' פניו בתורה. וזה רמז מה טובו מה על דרך ונחנו מה. ר"ל על ידי מה שהוא הענוה טובו אהליך יעקב טובו לשון אורה שמאירים בתורה באהלה של תורה בין בתחילת למודו דעדיין אינו קבוע באהל. בין אח"ך בהיותו קבוע לתורה כמו משכן. הענוה היא עיקר לכוין לאמת (ו) א"נ אז"ל למה נסמכו אהלים לנחלים מה נחלים מעלין מטומאה לטהרה אף אהלים וכו' כמ"ש בברכות דף ט"ז ורמזו בזה שהנחל מטהר בלי כוונה דאפילו אם נפלה נדה בלי כוונה עלתה לה טבילה וזאת התורה גם כן מטהרת גם בלי כוונה (ז) א"נ א"ה הויה דאלפין טוב יסוד ו' ת"ת בהליך גימטריא אדני עם הכולל יחוד קב"ה ושכינתיה וראשי תיבות מה טובו אהליך ג' חומשים רמז לחמשים שערי בינה ויו"ד יעקב רמז לחכמה בסוד נגלות וכיון שהוא כתוב בתורה

תרגום אונקלוס

מן יקר: יב. ואמר בלעם לבלק. הלא. אף עם אזגדך. דשלחתא לותי מלילית למימר: יג. אם יתין לי בלק. מלי ביתיה כסף ודהב. לית לי רשו. למעבר על גזירת מימרא דיי. למעבד טבתא. או בשתא מרעותי. דימליל יי יתיה אמליל: יד. וכען. האנא אזיל לעמי. איתא אמלכנך מא דתעביד. ואחוי לך. מא דיעביד. עמא הדין. לעמך בסוף יומיא: טו. ונטל מתליה ואמר. אימר בלעם בר בעור. ואימר גוברא דשפיר חזי: טז. אימר. דשמע מימר מן קדם אל. וידע מדע מן קדם עלאה. חיזו מן קדם שדי חזי. שכיב ומתגלי ליה: יז.

יב ויאמר בלעם אל־בלק הלא גם אל־מלאכיך אשר־שלחת אלי דברתי לאמר: יג אם־יתן־לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את־פי יהוה לעשות טובה או רעה מלבי אשר־ידבר יהוה אתו אדבר: שביעי יד ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים: טו וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין: טז נאם שמע אמרי־אל וידע דעת עליון מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים:

ת"א הנני הולך לעמי. שם: שתם העין. שם קה: וידע דעת עליון. ברכות ז וסנהדרין קה ע"ז ד: נפל וגלוי עינים. סנהדרין שם:

תפסיר הרס״ג

אלכראמה: (יב) קאל לה בלעם. אלם אקול לרסלך. אלד׳י בעת׳ת בהם אליי קאילא: (יג) לו אעטאני בלק. מל ביתה פצ׳ה וד׳הב. לא אסתטיע. אן אתגאוז אמר אללה. פאעמל גיידה או רדייה מן ראיי. אנמא אלד׳י יקולה אללה אקולה פקט: (יד) ואלאן. האנא מנצרף אלי קומי. תעאל חתי אערפך. מא יצנע הולאי אלקום. בקומך פי אכ׳ר אלאייאם: (טו) פצ׳רב מת׳לה וקאל. קל יא בלעם אבן בעור. וקל יא איהא אלרגל אלחדיד אלבצר: (טז) וקל יא סאמע אקואל אלטאיק. ועארף מערפה׳ אלעאלי. ונאצ׳ר מנאצ׳ר אלכאפי. והו נאים והו מפתוח

נוה שלום

איעצך, תעאל חתי אערפך, תרגם איעצך כמו אודיעך כהוראות הענין שהרי נאמר אשר יעשה וכו׳, ואלו כפישוטו היל״ל אשר תעשה ועוד מה טעם באחרית הימים, גם אונקלוס תיקן תרגום פסוק זה בביאור נוסף.

אבן עזרא

כפים: (יד) לכה איעצך. י״א הטעם על בנות מואב וזה דבר רחוק בעבור שאמר באחרית הימים והנכון בעיני שהוא כמשמעו אתן לך עצה שתדע מה תעשה כי זה העם כן יעשה לעמך: (טז) וידע דעת עליון. בדרך נבואה

רבינו בחיי

יצאו ישראל מבבל וכן ביונה (יונה א) לברוח תרשישה ולא היתה כוונת יונה שיוכל לברוח מהקב״ה אלא שימהר ללכת לתרשיש וזהו שאמר מלפני ה׳ ולא אמר מפני ה׳ כמה שאמר (תהלים קלט) ואנה מפניך אברח. ומה שמהר ללכת היתה כוונתו כדי שלא יתן הקב״ה אות ומופת לאנשי נינוה וישובו ותהיה תשובתן גורמת כליה לישראל ועל זה אמר אחרי כן (יונה ד) על כן קדמתי לברוח תרשישה. ואין לך אות גדול מאות הים כי אותם שהטילוהו הכירוהו כשיצא מן הים ואז ויגע הדבר אל מלך נינוה ויפה פי׳ אלא שרז״ל הבינו בריחה ממש מארץ ישראל כדי שלא תחול עליו הנבואה ולא ילך בשליחות זה:

בעל הטורים

ופ"דך אשר מגעך סיום מכוא כדניס. בשביל שמגעך מכוא בדמים שלא לקללם על כן מגעך מככד: (טו) בנו בער. בער כתיב חסר וי"ו כי כבער מדעת שמאז לא דברה עמו שכינ׳: (טז) וידע דעת עליון. אמר כאן וידע דעת עליון לפי שרצה לגלות ימות

רשב"ם

(יד) איעצך. עצה להכשילם, לפי*דעתי אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים. אבל עתה בקרוב בחייך לא תירא מהם. וזו היא העצה הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם וגו׳ וכאן סתם משה את העצה לפי שבלחש אמרה בלעם לבלק ולא נודעה העצה עד שפירשה

רש"י

(יג) לעבור את פי ה׳. כאן לא נאמר אלהי כמו שאמר בראשונה לפי שידע שנטלה בהקב"ה ונטרד: (יד) הולך לעמי. מעתה הריני כשאר עמי ת שנסתלק הקב"ה מעלי: לכה איעצך. מה לך לעשות א ומה היא העצה אלהיהם של אלו שונא זמה הוא כו׳ כדאיתא בחלק [סנהדרין קה] תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה שהרי נא׳ [במדבר לא] הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם: אשר יעשה העם הזה לעמך. מקרא קצר הוא זה. איעצך להכשילם ואומר לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים*: (טז) ויודע

שפתי חכמים

ומלוקה של גרים יחלקו ישראל כ"ל א"י שהיה לשם במלוקה יחלקו ישראל: ת דאל"כ אני הולך למקומי מבעי ליה כמו שאמר בסמוך וישב למקומו: א כ"ל דל׳ איעצך אין שייך לומר על אשר יעשה העם וגו׳ אלא יאמר לו השמועה אבל לא בל׳ עצה. והיה ראוי לכתוב אשר תעשה וגו׳, ועז"ש מה לך לעשות ומקרא קצר הוא כמו שפירש בסמוך וה"פ איעצך מה לך לעשות וגם אודיעך את אשר יעשה כו׳ ומה היא העצה שהכ׳ לא גילה אותה אלהיהן

דעת זקנים מבעלי התוספות

הגוים שהם צריו: ועצמותיהם יגרם. כאדם שאוכל בשר ואח"כ אוכל העצמות ואינו משייר כלום:

(יד) לכה איעצך. א"ר יוחנן שלשה היו באותה העצה בלעם איוב ויתרו. בלעם שיען נהרג. איוב ששתק נדון ביסורין. יתרו שברח זכו בניו וישבו בלשכת הגזית, שנאמר וממשפחות סופרים ישבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים כו׳ המה הקינים הבאים מחמת וגו׳ וכתיב המה ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים כו׳. ד"א איעצך כלומר על אותו דבר שאתה ירא ומרד מפני זה הקהל היושב ממולך דע שאם לא תתגרה בהם אל תירא מהם

בלעם משבח את ישראל

כנסיות ובתי מדרשות שהם נקראים מקדש מעט, משום דבזה הורה הקב"ה שלא חטאו כ"כ בעגל כפי מה שחשב בלעם ואין לו למצוא עון על ישראל ולמה יקללם, ע"כ היה מוכרח לברכם: (יד) ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך וגו׳. בלעם אמר לבלק הנה שתים הנה תלונותיך עלי, א) שלא הועלתיך נגד ישראל ואדרבה ברכתים, ב) על בשורתי הרעה שבשרתיך שאמרתי יאכל גוים צריו שבכלל צריו הוא מואב, לכן הנני הולך לעמי, ועל הא׳ איני יכול לעשות לך מאומה זולתי עצה אוכל ליתן לך, וזהו לך איעצך והוא עצת זמת בנות מואב המפורסמת למעלה, ועל הב׳ שיאכל גוים צריו, אל תחוש, כי אשר יעשה העם הזה לעמך הוא יהיה באחרית הימים ולא עתה בקרוב:

רמב"ן

(יב) הלא גם אל מלאכיך. יתנצל בלעם עתה במה שאמר למלאכיו בשובם אליו טרם שידע מה יוסף ה׳ דבר עמו אבל אחרי כן הראה שיבא ויקלל עד שהתרה בו המלאך בדרך כאשר פירשתי:

(יד) לכה איעצך. לפי שרצה לומר פורענות אומתו כדכתיב ומחץ פאתי מואב לכך אמר לו איעצך כלומר אומר לך לצד אחד דרך עצה שלא ישמעו אחרים לכה איעצך מה לך לעשות ומה היא העצה אלהיהם של אלו שונא זימה הוא וכו׳ כדאיתא בפרק חלק תדע שבלעם השיאם עצה זו להכשילם בזמה שנאמר הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם: אשר יעשה העם הזה לעמך. מקרא קצר הוא איעצך להכשילם ואומר לך מה עתידין להרע למואב באחרית הימים לשון רש״י. והנכון בעיני שיאמר לו אגיד לך העצה אשר יעץ האלהים שיעשה העם הזה לעמך באחרית הימים מלשון זאת העצה היעוצה על כל הארץ שמעו עצת ה׳ אשר יעץ על אדום ואמר איעצך כי השומע עצה יקרא נועץ והנבואה הזאת לימות

יז אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת: יח והיה אדום ירשה והיה ירשה שעיר איביו וישראל עשה חיל: יט וירד מיעקב והאביד שריד מעיר: כ וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוים

תרגום אונקלוס

חזיתיה ולא כען סכיתיה וליתוהי קריב . כד יקום מלכא מיעקב . ויתרבא משיחא מישראל . ויקטיל רברבי מואב . וישלוט בכל בני אנשא : יח. ויהי אדום ירותא . ויהי ירותא. שעיר לבעלי דבבוהי . וישראל יצלח בנכסין : יט. וייחות חד מדבית יעקב . ויוביד משיזיב מקרית עממיא : כ. וחזא ית עמלקאה : ונטל מתליה ואמר . ריש לקרביא דישראל הוה עמלק .

תפסיר הרס"ג

אלעין: (יז) אמר אראה וליס הו אלאן. ואלמחה והו ג'יר קריב. אן יטלע כוכב מן אל יעקוב. ויקום קצ'יב מן אל אסאריל. פיוהן גהאת מואב. ויזלזל סאיר בני שת: (יח) וסיכון אדום מנקרצ'א. וכד'אלך שעיר וסאיר אעדאיה. ואסראיל יזתאד תאידא: (יט) ואלד'י יסתולי מן אל יעקוב. יביד אלשריד מן אלקרא: (כ) ת'ם ראא אלעמלקיין. פצ'רב מת'לה וקאל. אוול חרב אלאמם עמלק . ואכ'רתה אלי

נוה שלום

(יז) דרך כוכב, יטלע כוכב, יצמח מלך משכיל ונבון, (אלכוכב סיד אלקום ופארסהם). שבט, קצ'יב, כמו מטה עיין רש"י ז"ל ותרגם ויצא חטר מגזע ישי, קצ'יב, ע"ל בראשית מט י. ומחץ, פיוהן, יחליש. וקרקר, ויזלזל, ירעיש, וכן תרגם בישעיה מקרקר קיר, תזלזל חיטאנה. (יח) ירשה, מנקרצ'א, כמו להוריש גוים ושלא

חלק הדקדוק

יז) מיעקב. בכל התיגאן המאריך

אבן עזרא

לא בקסם: (יז) אראנו ולא עתה. הקרוב אלי כי זאת הנבואה על דוד ואמר ולא עתה כי אחרי ארבע מאות שנה היתה: אשורנו ולא קרוב. הטעם כפול והמשל הוא כוכב ושבט: דרך כוכב. יש דמות כוכבים דורכים ברקיע שלא היו בתולדת ולא נודעו: וקם שבט. מלכות והנכון בעיני כי מלת דרך שיראה בדרכו כטעם הכוכבים ממסלותם ורבים פירשוהו על המשיח והקדמונים אמרו סנחריב בלבל הגוים והנה מואב ועמלק ואשור ועוד למה השלים וענו עבר רק היה ראוי להיות דרך כוכב בסוף משלו וחסירי דעת יחשבו כי המפרש דרך כוכב על דוד הוא מכחש ביאת המשיח חלילה חלילה כי המשיח מבואר היטב בנבואת דניאל כאשר פירשתי שהזכיר עמידת מלכי יון וקום החשמונים ועמידת בית שני ושני המצור והגלות והישועה זה אחר זה ואין צורך לנביא בעולם עם דברי משה שהוא העיקר אם יהיה נדחך בקצה השמים ושב ה' אלהיך את שבותך: ומחץ פאתי מואב. כן עשה דוד: וקרקר. כמו מקרקר קיר והטעם הורס הקיר כמו מסעף: בני שת. כמו בני אדם כי הוא העיקר כי נח מבני בניו היה ויאמר היצחקי כי פירושו על בני עמון גם מיאב והטעם כפול גם אמר שהוא מגזרת וחשופי שת רמז לבנות לוט והוא רחוק בעיני כי השת הוא האחור שהוא כמו היסוד כמו כי השתות יהרסון ורבים פירשו כל בני שת מגזרת כי השתות והטעם כי יהרוס המדינות ואיננו רחוק: (יח) והיה אדום ירשה. מגזרת

רשב"ם

שפירשה משה בשעת הצורך: (יז) אראנו, אני רואה עתה ועכשיו את העתידות ולא עתה יהיה: כל בני שת. לפי הפשט זה מלך המשיח: (יח) ירשה. כמו שמנת. נפש שבעה. ארטור"א: (יט) וירד מיעקב. יהיה רודה בכל המלכיות איש מיעקב: והאביד שריד מעיר. מאדום. כדכתיב ולא יהיה שריד לבית עשו כי ה' דבר: (כ) וירא את עמלק. ממקום שהיה שם

בעל הטורים

המשיח: (יז) ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת. קרקר בא"ת ב"ש דג דג בגימ' דוד: (יט) וירד מיעקב. ב' במס', הכא, ואידך וירד מים עד ים דהיינו מלך המשיח שהתנבא על מלך המשיח: (כ) וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד. ראשית גוים בגימ' שנלחם בישראל:

שפתי חכמים

כו': ב דקרינן יודע דעת עליון כלומר שיודע עת שכועס בה עליון [דכ"ט] דק"ל השתא דעת בהמתו לא ידע והיאך ידע דעת עליון ל"פ לכוין כו': ג (ג"א) דאין לפרש אראנו לשם דאם כן איך אמר ולא עתה אלא אמר רואה כו': ד והוא ל' נוקב: ה ואע"פ שהיה לאדם גם קין והבל הא הבל הרגו קין קודם שהיו לו בנים וקין אע"פ שהיו לו בנים הא מתו כלם במבול אבל משת בן אדם בא נח שהיה אחר המבול וממנו יצאו כל האומות שהוא בא משת: ו ר"ל אויביו שכתיב בקרא הם ישראל שהם אויביו של ע"א והוסיף למ"ד למלת אויביו מפני שבזולת זה לא סודיע הכ' לאיזה אומה יהיה שעיר ירושה: ז כלומר זולת דוד הנזכר: ח פי' לא ראיה חושיית שהרי כתיב אחריו ואחריתו עדי אובד ותהיה מלת וירא ע"כ הראיה השכלית ומה שלא פי' לעיל גבי אראנו שהוא ל' השתכלות שהיא ראיה שכלית מפני ששם מדבר בענין שבחו וגדולתו של יעקב שהיא ראיה שכלית בסכלת אבל פה אמר ראשית גוים עמלק היה עולה על הדעת שהיא ראה חושיית לפיכך פי' שהוא מורה על ראיה שכלית, (רא"ם): ט ר"ל שלא הכרכה ע"א היו לפני עמלק ואין לפרש נמי ראשית

רש"י

דעת עליון. לכוין ב השעה שכועס בה: (יז) אראנו. רואה אני שבחו של ישראל וגדולתו ג אך לא עתה היא אלא לאחר זמן: דרך כוכב. כתרגומו לשון [איכה ב] דרך קשתו. שהכוכב עובר כחץ. ובלעז דישטי"נט כלומר יקום מזל: וקם שבט. מלך רודה ומושל: ומחץ פאתי מואב. זה דוד שנאמר בו [שמואל ב ח] השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית וגו': *ומחץ פאתי מואב. התרגום מפרש קולר העברי ויקטול וכו': וקרקר. לשון קורה ד כמו אני קרתי. מקבת בור נקרתם. (משלי ל) יקרוה עורבי נחל. פוריי"ר בלעז: כל בני שת. כל האומות שכולם יצאו מן שת ה בנו של אדם הראשון: (יח) והיה ירשה שעיר איביו. לאויביו ו ישראל: (יט) וירד מיעקב. ועוד יהיה מושל אחר ז מיעקב: והאביד שריד מעיר. מעיר החשובה של אדום והיא רומי ועל מלך המשיח אומר כן שנאמר בו [תהלים עב] וירד מים עד ים [עובדיה א] ולא יהיה שריד לבית עשו: (כ) וירא את עמלק. נסתכל ח בפורענותו של עמלק: ראשית גוים עמלק. הוא קדם את כולם ט להלחם בישראל וכן

דעת זקנים מבעלי התוספות

מהם: אשר יעשה העם הזה. כדמפרש ואזיל: (יז) אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב. אני שר ומעיין הדבר ולא יהיה בקרוב ובעל דבר סוף אך משה לא אמר כן אלא כי קרוב יום אידם של אומות העולם ואת עתידות למו. משל למלך המהלך בדרך ועמו אוהבו ושונאו למה המלך למים האויב אמר לו רחוקים אנו למים כדי לצערו האוהב אמר אדוני המלך רכב כי קרוב לנו המים כדי להשיב נפשו עליו. כך בלעם האויב אמר כי הישועה רחוקה אבל ישעי' האוהב אמר שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא ולדקתי להגלות: דרך כוכב מיעקב. נתחזק המושל של יעקב, דרך ל' חוזק כמו תדרכי נפשי עוז: וקם שבט מישראל. חזק סימן פאתי מואב של מואב. פאתי ל' סיתה לראש פנים. ועל דוד כתב שנא' ויך את מואב וימדדם בחבל וגו': וקרקר כל בני שת. האומות כדפרש"י ואין ישראל בכלל שהרי בריתים דקרא תלה הממשלה בישראל: (יח) והיה אדום ירשה. שהיו עבדים לדוד נושאי מנחה: והיה ירשה שעיר אויביו. שעיר יהיה ירושה לאויביו: (כ) וירא את עמלק. וכתיב וירא את הקיני וגו' שתי אומות הללו נקנו ביחד לפי שעמלק היה ראשית לשנאה וקיני ראשית לאהבה שעל ידו הועמדו שרי אלפים ושרי מאות ולהכניס מפרש תגמולם עמלק עדי אבד וקיני איתן מושבך ושים בסלע קנך. ושים שם דבר כלומר ושימת מושבך וקן שלך יהיה בסלע:

מסורת הקריאה

במתג: (יז) עתה. הטעם מלרע בתי"ו. ונמסר עליו לית בטעם מלרע בזקפא. ר"ל לית עוד מלת עתה בטעם זקף ומלרע זולת דין: כוכב. נמסר עליו ב' א' קמץ וא' פתח. דין קמץ. כוכב אלהיכם (עמוס ה' כ"ו) בפתח: ומחץ. נמסר עליו לית מלרע. כי כל שארא

רמב"ן

המשיח היא כי כל נבואותיו מוסיפות בעתידות מתחלה אמר שהם חלק ה' ונחלתו ובשנית הוסיף כבשם הארץ והרגם מלכיה ובשלישית ראה שבתם בארץ ופרו ורבו על הארץ והעמידם מלך ינצח את אגג ותנשא עוד המלכות שראה דוד מתנשא למעלה וכמו שנאמר וידע דוד כי הכינו ה' למלך וכי נשא מלכותו בעבור עמו ישראל כלומר בעבור אשר הבטיחם שתנשא מלכותם ועתה בנבואה הזאת הרביעית יוסף לראות ענין המשיח ולכך הרחיק הענין מאד ואמר אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב מה שלא אמר כן בנבואות הראשונות ואמר שזאת עצת ה' שיעץ להיות באחרית הימים וקרא עצמו עתה שומע אמרי אל ומחזה שדי יחזה כאשר עשה בנבואה השלישית והוסיף לקרא עצמו יודע דעת עליון והאומר כך יודע אני דעת פלוני ירצה לומר שהוא מכיר ממנו מה בלבו הדברים שלא יגיד בפיו וכן זה יכוין לומר שהוא יודע ויאמר עתה מה שיש בדעתו של אל עליון לעשות בעולמו בסוף כל הימים וזה כענין

עֲמָלֵק וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אֹבֵד: כא וַיַּרְא
אֶת־הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיתָן
מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ: כב כִּי אִם־
יִהְיֶה לְבָעֵר קָיִן עַד־מָה אַשּׁוּר
תִּשְׁבֶּךָּ: כג וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אוֹי
מִי יִחְיֶה מִשֻּׂמוֹ אֵל: כד וְצִים מִיַּד
כִּתִּים וְעִנּוּ אַשּׁוּר וְעִנּוּ־עֵבֶר וְגַם־
הוּא עֲדֵי אֹבֵד: כה וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ

תרגום אונקלוס

וְסוֹפֵיהּ לְעָלְמָא יֵיבַד: כא. וַחֲזָא יָת שַׁלְמָאָה. וּנְטַל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר. תַּקִּיף בֵּית מוֹתְבָךְ. וְשַׁוִּי בִּכְרַךְ תַּקִּיף מְדוֹרָךְ: כב. אֲרֵי אִם יְהֵי לְשֵׁיצָאָה שַׁלְמָאָה. [עַד מָא] אַתּוּרָאָה יִשְׁבֵּינָךְ: כג. וּנְטַל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר. וַי לְחַיָּבַיָּא דְּיֵיחוֹן. כַּד יַעֲבֵיד אֱלָהָא יָת אִלֵּין: כד. וְסִיעָן יִצְטָרְחָן מֵרוֹמָאֵי. וִיעַנּוּן לְאַתּוּר וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לְעֵבַר פְּרָת. וְאַף אִנּוּן לְעָלְמָא יֵיבְדוּן: כה. וְקָם בִּלְעָם. וַאֲזַל וְתָב לְאַתְרֵיהּ.

ת"א וירא את הקיני וישא משלו. שם קו: איתן מושבך. ר"ה יא סוטה מו: וישא משלו ויאמר אוי מי. סנהדרין קו: וצים מיד כתים. שם:

רש"י

וכן תרגם אונקלוס: ואחריתו. לאבד בידם י שנא' (דברים כה) תמחה את זכר עמלק: (כא) וירא את הקיני. לפי שהיה קיני תקוע אצל עמלק כענין שנאמר [שמואל א טו] ויאמר שאול אל הקיני וגו' הזכירו אחר עמלק נסתכל בגדולתם של בני יתרו שנאמר בהם [דה"א ב] תרעתים שמעתים כ שוכתים: איתן מושבך. תמה אני מהיכן זכית ל לכך הלא אתה עמי היית בעצת [שמות א] הבה נתחכמה לו ועתה נתישבת באיתן ומעוז של ישראל: (כב) כי אם יהיה לבער קין וגו'. אשריך שנתקעת לתוקף זה שאיך נטרד עוד מן העולם כי אף אם אתה עתיד לגלות עם עשרת השבטים ותהיה לבער ממקום שנתישבת שם מה בכך: עד מה אשור תשבך. עד היכן הוא מגלה אותך שמא לחלח וחבור מ אין זה טרוד מן העולם אלא טלטול ממקום למקום ותשוב עם שאר הגליות: (כג) וישא משלו וגו'. כיון שהזכיר את שביית אשור אמר. אוי מי יחיה משמו אל. מי יכול להחיות את עצמו משומו את אלה נ שלא ישים עליו הגוזר את אלה שיעמוד סנחריב ויבלבל את כל האומות ועוד יבואו ציים מיד כתים ויעברו כתים שהן ארמיים בבירניות גדולות על אשור: (כד) וענו אשור וענו עבר. וענו אותם שבעבר הנהר: וגם הוא ם עדי אובד. וכן פי' [דניאל ז'] עד דקטילת חיותא והובד גשמה: וצים. ספינות גדולות כדכתיב (ישעיה

בעל הטורים

(כא) מושבך. ג' במס', הכא, ואידך משמני הארץ יהיה מושבך, ונפקדת כי יפקד מושבך. אף ע"פ שאיתן ומשמני ארץ מושבך יפקד מושבך כי יבא אשור וישבך: (כב) עד מה. ד' במסרה, הכא, ואידך עד מה ה' תאנף לנצח, עד מה ה' תסתר לנצח, ולא אתנו יודע עד מה. על גלות אשור. עד מה ה' תאנף לנצח ותסתר לנצח כי אין אתנו יודע עד מה. שיאמר לי מתי ישובו מגלות אשור כי אף כשחזרו גלות יהודה ובנימין לא חזרו עשרת

רשב"ם

משם רואה אותם: ראשית גוים, כתרגומו: (כא) איתן מושבך. כסבור אתה שאיתן יהא מושבך ושיהא בסלע קנך קיים. לא יהיה כמו שאתה*סובר אלא אשר כן יהיה לבער קין עד מקום רחוק: (כב) אשור תשבך. מלכות אשור תשבך. ויגלה אותך בשבי: (כג) אוי מי יחיה. מפני מלך המשיח בשומו הקב"ה אלה הדברים שיקרקר כל בני שת: (כד) וצים, כמו

שפתי חכמים

י' חשיבות ומעלה שהרי תפלגה אליפז בן עשו היה: י כלומר ולא כמו שאר מלכי ע"א שיאבדו מכח מלחמת שאר האומות וידענו זה דכתיב תמחה את זכר עמלק ידענו שעל כל פנים יהי' זה מידינו: כ ר"ל שהיו סנהדרין וכל הלשונות הללו שייכים גבי סנהדרין, תרעתים ל' שער ר"ל שער של סנהדרין, שמעתים ע"ש שיודעים בשמועה, שוכתים ר"ל שסוכים ברה"ק: ל הוצרך לפ' שהוא ל' תימה מפני שבלעם לא בא אלא להודיע גדולתן של ישראל ומה לו להודיע גדולתן של בני יתרו. ואין לומר משום שהוא תקוע אצל עמלק מ"ה הזכירו אחר עמלק וכמו שפרש"י לעיל, ועדיין קשה מנ"ל שהוא ל' תימה, י"ל דא"כ למה הזכיר גדולתו עד שהוצרך לפרש גם הרעה שלו דהיינו שיגלה ואין בזה היזק מאחר שיש לו תקוה שישוב אלא ע"כ שלא הזכיר אלא על דרך תימה, רא"ם. ועי"ל כיון שהזכירו בל' נוכח ואמר איתן מושבך ולא אמר מושבו ש"מ ל' תימה היא: מ כלומר אינו מגלך אלא לחלח וחבור ואין זה טירוד כו' לחלח וחבור שם מקומות הם וה"ק כי אף אם יהיה אתה עתיד לבער עם ישראל אתה קין מה בכך עד מה אשור תשבך ר"ל אינו מגלך אלא לחלח וחבור ואין זה טירוד מן העולם: נ ר"ל מי האדם שיכול לעשות שלא ישים עליו הגוזר את אלה והם הבלבולים שיהיו בעולם: ם כלומר ואח"כ גם הע"א שענו את אשור ועבר סופן ליאבד עדי עד:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) כי אם יהיה לבער קין. כלומר כשיהיה לבער קין כשילכו בגלות עד מה אשור כלומר עד מתי יהיה דבר זה לזמן ארוך ולא תהיה כי אם בשבים שהרי אשור תשבך ולא תהיה כבער ונאבד מן העולם כמו עמלק לפי' המריב בהם שוטה והמשלים עמהם חכם: (כג) ויאמר אוי מי יחיה משמו אל. בפרק חלק אמר ריש לקיש אוי למי שמחיה עצמו בשום אל אי נמי בשום אלה ור' יוחנן אמר אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו מי מטיל כסותו בין לביא ללביא בשעה שנזקקין זה לזה. ד"א שהיה מקונן ואומר אוי מי יוכל לחיות מאותה שימה שישים הק' ב"ה בעולם ועל מלך המשיח ניבא: (כד) וצים מיד כתים. וספינה גדולה מיד ארמיים יוצאים כמו וצי אדיר בל יעברנו: וענו אשור. אע"פ שאשור יגדל כמו שאמר לעיל עד מה אשור תשבך וענו עבר בני ישראל: וגם הוא עדי אבד. וגם הוא לאחר כרם וימשול בכל העולם לעד יהי נאבד בימי מלך המשיח. ועל שכאם כל האומות כלות לימות המשיח היה מקונן ואומר אוי מי יחיה

מרפא לשון

דעדיפא מנה ודוק. כא) ושים בסלע, ושוי בכרך תקיף. פי' כמבצר חזק ודרך הכ' להמשיל עיר מבצר לסלע ולהר כמו בירמיה נא הנני אליך הר המשחית וגלגלתיך מן הסלעים וכתר' כרכא תוקפא וכן ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וכתרגומו למדן ית רכא דעשו. וצריך להטעים הטפחא במלת תקיף כי רבים לא הבינו זה התרגום וחושבים מלת בכרך ל' בכורה כתרגום בנך בכורך עשו מפני שמטעימים הטפחא במלת בכרך וקורים בלי הבנה ושמעתי שהר"ר אברהם אלשיך ז"ל הנהיג בבהכ"נ שלו לתרגם בכרך בדג"ש הכ"ף כדי להכיר שהבי"ת שמושית ונכון. כב) עד מה אשור תשבך, עד מא אתוראה ישבינך. ה"ג ובקדמוניות לא נמצא בתרגום ב' מלות עד מא. וצ"ע ואמנם לפי מה שפירשו רשב"ם וראב"ע ז"ל פי' זה יתכן להשמיט ב' מלות אלו. כג) משומו אל, כד יעביד אלהא ית אלין. תר' קדש יחול כמו שתר' ויהי כאשר התעו אתי אלהים וצריך הסופר לקדשו, משום חומר בקדש. כד) וצים מיד כתים, וסיען יצטרחן מרומאי. צ"ל מהו יצטרחן והיא"ר פי' מל' יריע אף יצריח. וענו עבר, וישעבדון לעבר פרת. ה"ג דלא כנ"א וישתעבדון ושיבוש הוא לעשות המשעבד משתעבד ובדרז"ל עד אשור קטלי מקטל מכאן ואילך משעבדי שעבודי.

נחל קדומים

קרואיה ס"ת שם בעמקי שאול קרואיה מילה: **כב** (חי) כי אם יהיה לבער קין עד מה אשור תשבך. אפ' במ"ש רבינו האר"י זצ"ל יתרו הטוב שבקין ומ"מ איזה לכלוך בצד מה נשאר וע"י הגלות מזדכך ונשאר נקי ומלובן. וז"ש כי אם יהיה לבער קין אותו רישם לכלוך מצד הרע ולזה תגלה עד מה אשור כמו מה רב טובך אשו"ר

מסורת הקריאה

מלעיל: (יח) עשה. מלעיל בעי"ן: (כב) כי אם. מלת כי במרכא ומלת אם במקף. יכולהו כן בר מן ג' דסמיכי כי אם במקף ומלת אם בטעם. עיין בראשית ט"ו ד': לבער. נמסר עליו לית בטעם מלעיל. משמע שהטעם מלעיל בבי"ת. והמ"ש כתב בספרים כתובי יד מדויקים מונח בבי"ת ומתג בעי"ן: עד מה. המ"ם בקמץ כי אחריו אות אל"ף: תשבך. הכ"ף בדגש: (כג) משמו. מלעיל: (כד) וענו. מלרע:

רמב"ן

שנאמר כי יום נקם בלבי ואמרו לבא לפומא לא גלי והנה אמר הכתוב בכאן וישא משלו ויאמר ולא הזכיר שהיה זה בנבואה כאשר

תפסיר הרס"ג

אלאבאדה: (כא) ת'ם ראא אלקיניין. פצ'רב מת'לה וקאל. סיכון מגלסך צלבא. ותצייר פי אלצכ'ר וכרך: (כב) ואד'א יכון וקת לנפי אלקיניין. פכם יסבי מנהם אלמוצליין: (כג) פצ'רב מת'לה וקאל. אלויל למן יחיא. אד'א ציירה אלטאיק: (כד) ואלדראמיין מן פרצ'ה' קברס. לתעד'ב אלמוצליין ואלעבריין. והם איצ'א אלי אבאדה: (כה) ת'ם

נוה שלום

כת"א. (כב) לבער, וקת נפי, לשון הסרה והרחקה וכן תרגם בערתי הקדש וכו'. (כד) וצים, ואלדראמיין, ותרגם בישעיה וצי אדיר, ודרמין גליל, והמים לסימן הרבים, ונכון לגרוס ואלדראמין ביוד אחת. מיד, פרצ'ה, נמל (אלפ'רצ'ה מן אלבחר, מחט אלספן). כתים, קרבס, היא קפריסין הידועה בדרז"ל, וכן תרגם מארץ כתים (ישעיה כג א) והם מבני יון, ותרגם על שם מקומם וכמו שתרגם לעיל

חלק הדקדוק

במ"ם: כב) לבער קין, תיבת לבער מלעיל: כג) משמו, תיבת משמו

אבן עזרא

ואם לא תורישו והוא שם במשקל קח לך לבנה והוא תחת תאר השם כמו והיתה הארץ שממה וידוע כי גברה יד דוד על אדום והר שעיר: (ט) וירד מיעקב. יקום רודה מיעקב: והאביד שריד מעיר. מכל עיר והטעם מאדום וזה דיה יואב כי כן כתוב עד הכרית כל זכר באדום: (כ) וירא את עמלק. בדרך נבואה והמשל ראשית גוים ופירושו כי הוא הגוי הנלחם עם ישראל בראשונה ואחריתו עד שיהיה אובד וכן היה בימי שאול שהמית מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק וזקן ורבים פירשו ראשית גוים כי הם יחשבו בראש הגוים ולא היה כן: (כא) וירא את הקיני. משפחת יתרו וכתוב המה הקינים וחבר הקיני והמשל ושים בסלע קנך והטעם כפול כי אילו היה מושבך גבוה כקן העוף לא יצילך: (כב) לבער קין. כמו ושבה והיתה לבער וכן כאשר יבער הגלל ובערת הרע וקין הוא הקיני: וטעם עד מה אשור תשבך. כאומר עד מתי תשבך אשור לא יעזבך כי אם היתה לבער ואשור לשון נקבה והטעם מחנה וכן ותפול שבא ותקחם ותערוך ישראל: (כג) וישא משלו ויאמר. הוא וצים מיד כאשר הזכיר שאשור ישבה הקיני אמר גם יבא עת שיענה אשור ועבר עמו והטעם העברים שישבה אשור כי הקינים היו דרים עם ישראל ופירוש המתרגם ארמית ידוע רק אין מנהג הכתוב להזכיר עבר בלא נהר. יש מפרשים וצים לשון רבים מגזרת

וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ וְגַם־בָּלָק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ׃ פ כה א וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל־בְּנוֹת מוֹאָב׃ ב וַתִּקְרֶאןָ לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן׃ ג וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד הַשָּׁמֶשׁ וְיָשֹׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל׃ ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים

תרגום אונקלוס

וְאַף בָּלָק אֲזַל לְאוֹרְחֵיהּ׃ א. וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּין. וְשָׁרִי עַמָּא. לְמִטְעֵי בָּתַר בְּנָת מוֹאָב׃ ב. וּקְרָאָה לְעַמָּא. לְדִבְחֵי טַעֲוָתְהוֹן. וַאֲכַל עַמָּא. וּסְגִידוּ לְטַעֲוָתְהוֹן׃ ג. וְאִתְחַבַּר יִשְׂרָאֵל לְבַעְלָא פְּעוֹר. וּתְקֵיף רוּגְזָא דַּיְיָ בְּיִשְׂרָאֵל׃ ד. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. דְּבַר יָת כָּל רֵישֵׁי עַמָּא. וְדוּן וּקְטוֹל דְּחַיָּיב קְטוֹל. קֳדָם יְיָ לָקֳבֵיל שִׁמְשָׁא. וִיתוּב תְּקוֹף רוּגְזָא דַּיְיָ מִיִּשְׂרָאֵל׃ ה. וַאֲמַר מֹשֶׁה. לְדַיָּינֵי יִשְׂרָאֵל. קְטוּלוּ גְּבַר גּוּבְרוֹהִי. דְּאִתְחַבַּרוּ לְבַעְלָא

ת"א וישב ישראל בשטים. סנהדרין קו בכורות ה: ותקראן לעם לזבחי. סנהדרין שם בכורות ה: קח את כל ראשי העם. סנהדרין לה: והוקע אותם לה' נגד השמש. שם לד: ויאמר משה. שם פב: הנצמדים. שם סד:

בעל הטורים

השטים: (כה) וישב למקומו. ולא אמר הלך לדרכו, שנטרד מדרכו וירד לגיהנם: (א) בשטים. ל' כי תשטה אשתו: ויחל העם. מלמד שנתחללו מקדושתם: רביס אלליס [ומשמעי באחם זרם וסוף ג"כ כינוי לע"ז] בגימ' זה שטים: (ג) לבעל פעור.

רשב"ם

וצי אדיר דרמו"ן בלע"ז הוא בורני גדולה: (ג) ויחר אף. שהתחילה מגפה בעם: (ד) והוקע אותם. החטאים כמו והוקענום* בגבעת שאול. לשון תליית

רש"י

לג) וצי אדיר וכורני רבתא: (א) בשטים. כך ע שמה: לזנות אל בנות מואב. ע"י עצת בלעם כדאיתא פ בחלק: (ב) וישתחוו לאלהיהן. כשתקף יצרו עליו צ ואומר לה השמעי לי והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה: (ג) פעור. על שם שפוערין ק לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי וזו היא עבודתו: ויחר אף ה' בישראל. שלח בהם ר מגפה: (ד) קח את כל ראשי העם. [סנהדרין לה:] לשפוט ש את העובדים לפעור: והוקע אותם. את העובדים והוקע היא תלייה כמו שמצינו בבני שאול (שמואל ב כא) והוקענום לה'. ושם תלייה מפורשת בע"א בסקילה ת וכל הנסקלים נתלין: נגד השמש. לעין כל א ומדרש אגדה השמש מודיע את החוטאים הענן ב נקפל מכנגדו ג והחמה זורחת עליו: (ה) הרגו איש אנשיו. כל אחד וא' מדייני ישראל היה הורג שנים ודייני ישראל

שפתי חכמים

ע כלומר אע"פ שיש מדרשים למה נקרא שטים שעשו שם מעשה שטות אין זה המדרשים סקרובים לפשוטו של מקרא לכך פי' כך שמה: פ ר"ל דשם מפורש מה העלה שנתן בלעם איך שיתפשו אע"פ שהיו פרושים מן העריות כדאיתא התם שהיתה הילדה יושבת מבפנים והזקנה מבחוץ כו' אבל לא ר"ל כדאיתא בחלק בבלעם נתן העלה שזה מוכח בהדיא בקרא כדפרש"י לעיל דכתי' הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם: צ הוצרך לומר זה מפני שהזנות יצר הרע שולט בו מ"מ אין לתמוה היאך נכשלו בה ישראל אלא שיש לתמוה בע"א היאך נכשלו בה וזה בא להודיע כו'. (ג"א) דאם לא כן הל"ל וישתחוו לאלהי מואב למה אמר אלהיהן שהלה האלהות דזנות, אלא שע"י הזנות עבדו ע"א: ק פי' פעור מל' פתיחה וגלוי הוא שהיו מגלים פי הטבעת ומוציאין רעי: ר מדכתיב בסמוך ותעצר המגפה מכלל שבאה בה מגפה: ש ר"ל אם העם חטאו ראשי העם מה חטאו, ומתרץ דהוקע לא קאי אראשי העם אלא הם דנו את העם וכל מי שידונו למיתה והוקע אותם: ת ר"ל סא ע"א בסקילה ולמה נתלו אלו: א מפני שהשמש הוא לעין כל נקרא כל דבר שהוא לעין כל נגד השמש ולא שהוא נגד השמש ממש: ב יש מקשים והא בשמת אהרן נסתלקו הענניס כדפרש"י לעיל בפ' חקת ולא מצינו שחזרו כמו הבאר שנסתלק שחזר לבם וכן הקשה החזקוני. ולי נראה אף שנסתלקו העננים הענן שהיה מיסך עליהם מפני השרב והשמש שלא יכה על ראשם בפרט במדבר שהיה החום גדול ושלא נשכו השרפים מ"ה לא מלו את עצמם מפני שלא נשבה רוח לפוניית אותו ענן לא נסתלק מהם. ועי"ל שאף שנסתלקו העננים ענן זה היה לפי שעה כדי להודיע מי הם החוטאים: ג דהענן היה נמשך עליהם כסוכה ואותו שחטא נקפל

דעת זקנים מבעלי התוספות

יחים מקומו אל: (א) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות. וישב יעקב ויבא יוסף את דבתם רעה ונמכר. וישב יוסף במצרים ויאמר יוסף אל אחיו הנה אנכי מת. וישב ישראל בארץ מצרים וסמיך ליה ויקרבו ימי ישראל למות. וישב ישראל ויהודה כעם וסמיך ליה ויקם ה' שטן לשלמה וגו': בשטים. אמר ר"א שטים שמה ור' יהושע אמר שעסקו בעסקים שטות: ויחל העם לזנות. נעשו חולין ע"י הזנות בעצת בלעם ולכך הוא נדון בשכבת זרע כותחת כדאי' במס' גיטין פרק הניזקין מדה כנגד מדה:

קאם בלעם. ומצ'א ורגע אלי מוצ'עה. ובלק איצ'א מצ'א אלי סבילה: (א) ת'ם אקאם אל אסראיל פי שטין. פבדא אלקום. אן יזאנו בנאת מואב: (ב) פדעין באלקום. לד'באיח מעבודאתהן. פאכלו מנהא. וסגדו להא: (ג) פלאזם אל אסראיל פעור אלצנם. פאשתד ג'צ'ב אללה עליהם: (ד) פקאל אללה למוסי. כ'ד' גמיע רויסא אלקום. ואצלבהם ללה חד'א אלשמס. וירגע שדה' ג'צ'ב אללה מן אל אסראיל: (ה) פקאל מוסי להכאמהם. יקתל כל רגל מן פי נאחיתה. מן מלאזמי פעור אלצנם:

נוה שלום

בראשית י ז. (ה) אנשיו, מן פי נאחיתה, כל ב"ד וב"ד בעירו יהרוג

חלק הדקדוק

מלרע: ב) וישתחוו, המאריך ביו"ד. וכן באיתן דתיבה זו דוק בכל המקרא

אבן עזרא

וצי אדיר וי"א שפירושו כמו ופגשו ציים את איים כי דמם לציים שישום אדם מראותם: וטעם אוי מי יחיה משמו אל. הטעם על מלך אשור ששם נפשו כמו אל וכן כתיב בספר ישעיה או טעמו מי יחיה מהגזרות ששם אל בעולם ע"י אשור כי מלך אשור נצח את כל הגוים כי כן כתוב: (כד) וכתים. מבני יון כי כן כתוב ויתכן להיות רמז למלכות יון וכבר ביארתי בספר דניאל כי מלכות יון וכתים אחת היא והיא החיה השלישית בראיית: מיד כתים. ממקום כמו על יד הירדן ויד תהיה לך: וגם הוא. כתים שהוא שם יחיד ואם הוא על משפט לשון רבים והעד ובני יון אלישה. ותרשיש כתים: (כה) ויקם. בלעם כי שוכב היה ותרדמה נפלה עליו וכן אמר נופל וגלוי עינים: (א) בשטים. כי כן כתוב ויחנו על הירדן מבית הישימון עד אבל השטים והכל בערבות מואב כי לא זזו משם גם יהושע משם שלח מרגלים ולפי דעתי כי ויחל מהבנין הכבד הנוסף: (ב) וישתחוו. ישראל ובנות מואב: (ג) ויצמד ישראל. מגזרת צמד בקר והטעם הנשים והנה נצמדו עמם לדת פעור: (ד) והוקע אותם. הטעם על הנצמדים והעד שהוא כתוב ויאמר משה אל שופטי ישראל: והוקע אותם. כמו ויוקיעום בהר כדברי המתרגם ארמית והעד נגד השמש והטעם בפרהסיא כמו לעיני השמש הזאת: (ה) הרגו איש את אנשיו. הטעם מאיזה שבט יהיו וידוע כי הרגו

רבינו בחיי

(ד) נגד השמש. שיתקדש השם

נחל קדומים

ומשובח ולזה חלך מהשביה נקי ובר: ו (יט) והמה בכים. תרגם בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל ואינון בכיין וקריין שמע אפשר לרמוז כי בכים ראש וסוף הוא מ"ב רמז לפ' ראשונה מ"ב תיבות. בכי"ם ג"י ע"ב סוד פ' שניה. המה גימט' חמשים סוד ן' אותיות מושמתם את עד ויאמר. וירא פנחס וכו' ויקח רמח. כנגד אותיות ק"ש שיש בה רמ"ח תיבות ועל זה נזכר ויקח רמח וסמך על זכות אברהם גימט' רמ"ח וכמ"ש בלקוטים וגם ראש וסוף תיבת רמ"ח הוא ר"ח ג"י יצחק. יאחרי כתבי מצאתי בלקוטי גורי האר"י ז"ל סי' תפ"ט שכ' וירא פנחס שראה אות מ"ם פורחת מלאה דם והיא רצה אחרי אותיות ויו תיו כדי להיות מות. מה עשה פנחס נתנה

מסורת הקריאה

(ב) ויאכל. מלעיל ביו"ד: (ג) ויחר. מתג ביו"ד: (ד) ויאמר ה'. חד מן ט' בטעם קדמא ואזלא בספרא. עין לעיל ג' מ"ם: וישב. חד מן ט"ו רפין. ר"ל שהוי"ו בשוא והיו"ד רפי. וסי' א' דין. ב' ודברו השטרים (דברים כ' ה') ג' ומי האיש אשר נטע (שם ו') ד' אשר ארש אשה (שם ז') ה' ויספו השטרים (שם ח') ו' שלחו את ארון (ש"א ה' י"א) ז' ויקצפו עליו שרי פלשתים (שם כ"ט ד') ח' וישלח אליו אלישע (מ"א ה' י') ט' יעזב רשע דרכו (ישעיה נ"ה ז') י' עתה עם לבבי (דה"ב כ"ט יו"ד) י"א עתה אל תקשו (שם ל' ח') י"ב וילכו הרצים (שם וי"ו) י"ג וישב העפר (קהלת י"ב ז') י"ב ובניו יתגרו (דניאל י"א יו"ד) ט"ו וישב ארצו (שם כ"ח):

רמב"ן

הזכיר בשלשה פעמים כי כיון שאמר נאם שומע אמרי אל ומחזה שדי יחזה בידוע כי היתה עליו יד ה' כאשר בפעם השלישית שאמר ותהי עליו רוח אלהים וקרא עצמו כן:

לְבַעַל פְּעוֹר׃ ו וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיַּקְרֵב אֶל־אֶחָיו אֶת־הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְהֵמָּה בֹכִים פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ מפטיר ז וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ׃ ח וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֻּבָּה וַיִּדְקֹר אֶת־שְׁנֵיהֶם אֵת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־קֳבָתָהּ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ט וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃

פ פ פ

תרגום אונקלוס

פְּעוֹר׃ ו. וְהָא. גוּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתָא. וְקָרֵיב לְוָת אֲחוֹהִי יָת מִדְיָנֵיתָא. לְעֵינֵי מֹשֶׁה. וּלְעֵינֵי כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִנּוּן בָּכַן. בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ ז. וַחֲזָא. פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר. בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא. וְקָם מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא. וּנְסֵיב רוּמְחָא בִּידֵיהּ׃ ח. וְעָל. בָּתַר גּוּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל לְקוּבְּתָא. וּבְזַע יָת תַּרְוֵיהוֹן. יָת גּוּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל. וְיָת אִתְּתָא בִּמְצָהָא. וְאִתְכְּלִי מוֹתָנָא. מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ט. וַהֲווֹ. דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא. עַשְׂרִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין׃

פ פ פ

ת"א והמה בכים. שם: וירא פנחס. שם ס' הזהר פ' אחרי מות: ויקח רמח. סנהדרין שם חולין קלד: הקבה. חולין שם: ואת האשה אל קבתה. שם: ויהיו המתים. סנהדרין מד פב:

ק"ד. מנות סימן: ומפטירין והיה שארית יעקב במיכה סי' ה:

בעל הטורים

בעל בגימ' לוטה ובגימ' ההבל ויבהלו: (ז) ויקח רמח. אותיות חרם שעשאן חרם:

רשב"ם

והריגה: (ו) ויקרב אל אחיו. להזנותה. כדכתיב לא תקרבו לגלות ערוה: (ח) הקבה. ענין אהל: קבתה. בטנה כמו והקבה:

רש"י

ח' רבוא ושמונת אלפים כדאיתא בסנהדרין: (ו) והנה איש וגו'. נתקבצו שבטו של שמעון ד אצל זמרי שהיה נשיא שלהם ואמרו לו אנו נדונין במיתה ואתה יושב וכו' כדאיתא באלו הן הנשרפין (סנהדרין פב): את המדינית. כזבי בת צור: לעיני משה. אמרו לו. משה. זו אסורה או מותרת א"ת אסורה בת יתרו מי התירה לך ה וכו' כדאיתא התם: והמה בכים. נתעלמה ממנו ו הלכה (כל הבועל ארמית קנאין פוגעין בו) געו כולם בבכיה. בעגל עמד משה כנגד ששים רבוא שנאמר (שמות לב) ויטחן עד אשר דק וגו'. וכאן רפו ידיו. אלא כדי שיבוא פנחס ויטול את הראוי לו (סנהדרין שם): (ז) וירא פנחס. (שם) ראה מעשה ונזכר הלכה ז אמר לו למשה מקובלני ממך הבועל ארמית קנאין ח פוגעין בו. א"ל קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא, מיד ויקח רומח בידו וגו': (ח) אל הקבה. אל האהל: אל קבתה. כמו הלחיים (ס"א אל הקיבה) והקיבה. כיון כתיך זכרות של זמרי ונקבות שלה וראו כלם שלא לחנם הרגם והרבה נסים נעשו ט לו כו' כדאי' התם (סנהדרין שם): חסלת פרשת בלק

שפתי חכמים

מכנגדו כו': ד ר"ל שלא ראו כל ישראל שמשה לוש להרוג כל שנצמד לבעל פעור והשוכב עמהם ולמה לא ירא מלקרב אליה. והרא"ם פי' דאם מעלמו עשה זה מדוע המתין עד שאמר משה הרגו איש אנשיו הנצמדים: ה אבל טעו דמשה היה נושאה קודם מתן תורה אי נמי שהיתה גיורת: ו דאל"כ למה היו בוכין כאן יותר מבעון העגל או שאר העבירות: ז דאל"כ למה ליה וירא הל"ל ויקם פנחס מתוך העדה וגו': ח ר"ל הרוצים לקנא להש"י יפגעוהו ופי' קנאין פוגעין בו כלומר מעצמן ודוקא בשעת מעשה אבל אם פי' שבועל אין הורגין אותו ואם בא הקנאי ליטול רשות מב"ד אין מורין לו אע"פ שהוא בשעת מעשה מ"ה הולך פנחס לקום מאליו ולעשות המעשה: ט שהיה לו לזמרי לפרוש ופנחס לא היה רשאי אז להרגו ולא פירש, וכן ה"ל לזמרי לקרא לאנשי שבטו שיסייעוהו ושכוון בזכרות של איש ונקבות האשה שיהיו הכל יודעין למה הרגם, ושלא נשמטו מן הרומח, ובא המלאך והגביה המשקוף כדי שיוכל להוציאם, ובא המלאך והשחית בעם שיהא שבטו של שמעון טרודים, ונארך חנית הרומח עד שנכנס בתוכם ויצא למעלה, ונתחזק זרוע פנחס, ולא נשבר הרומח, ולא נפל מדמם על פנחס, ולא מתו לטמא את פנחס, ודרך שעליון לשום תחתון ותחתון עליון, וכאן שעליון עליון והתחתון תחתון:

תפסיר הרס"ג

(ו) ואד'א ברגל מן בני אסראיל קד אקבל. וקדם אלי' מא בינהם אמראה מדיאניה. בחצ'רה' מוסי' וגמאעתהם. והם יבכון. ענד באב כ'בא אלמחצ'ר: (ז) פלמא ראא פינחס אבן אלעזר. אבן הרון אלאמאם. קאם מן וסט אלגמאעה. ואכ'ד' רמחא פי ידה: (ח) פדכ'ל וראה אלי' אלקבה. וטענהמא גמיעא. אלרגל ואלאמראה פי בטנהא. ואנחבס אלובא. ען בני אסראיל: (ט) וכאן עדד מן מאת בד'אלך אלובא. ארבעה ועשרין אלפא:

נוה שלום

מי שנצמד לבעל פעור משבטו. (ח) קבתה, בטנהא, כת"א ודלא כראב"ע.

חלק הדקדוק

ותמצא שכן הוא: ו) ויקרב, רז"ל אמרו שתפשה בבלוריתה ואמר למשה זו אסורה וכו', ולעד"נ דרז"ל דייקי תיבת את המדינית דמרבה שהקריב ענין מדינית אחרת דהינו אשת משה ואמר לו בת יתרו מי התירה לך: ח) ויבא. תיבת ויבא בתלשא ימנית בכל התיגאן היפך הדפ'סים וכ"ה בירושלמיים וכ"כ רמ"ל ז"ל:

אבן עזרא

ואם לא הזכיר הכתוב: (ו) ויקרב אל אחיו. נתנה למשפחתו: והמה בוכים. מתפללים לשם: (ז) וירא פינחס. כאשר ראה פינחס כן קם מתוך העדה שהיתה בחצר אהל מועד ויש בכאן שאלה ויתכן להשיב שכבר נצמד זמרי בעדים: (ח) אל הקבה. כמו אל האהל וכן קרוב בלשון קדר ואם יש מעט הפרש בין צירת האהל והקבה: וידקור. כמו ודקרני בה: אל קבתה. בקובה שהיתה שם עם אחי זמרי וי"א כי קבתה מגזרת הזרוע והלחיים והקיבה וגם יש דרך דרש שנעשו י' נסים לפינחס רק הכתוב לא הזכירם:

חסלת פרשת בלק

רבינו בחיי

בפרהסיא כמו שחללוהו. בפרהסיא או יאמר נגד השמש לפי שחטאו בפעור כנגד מדתו של יעקב הנקרא שמש וכמו שאמרו במדרש אמר יעקב מי הגיד לזה ששמי שמש לכך הוצרך לומר נגד השמש שתהיה לקותם מעין חטאם. או יאמר נגד השמש כ"ז שהשמש בעולם כיון שתשקע יהיו נקברים ממה שכתוב (דברים כא) לא תלין נבלתו על העץ:

חומת אנ"ך

ואלי יש בו כמה בחינות פרד"ס ודוק כי קצרתי וא"ש ההי"ג: (ט) ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף. אמרו בזהר הקדוש פרשת פנחס דף רל"ז ע"א דלא מית חד מישראל אלא כד אתו ערב רב אתערבו בגשין דשבטא דשמעון בתר דאתגיירו ואולידו מיתו ומנהון מיתו בעגל ומנהון במיתא ואחרנין מיתו הכא איגון דאשתארו עכ"ל ע"ש באורך ועיין בזהר פרשת תשא דף קצ"א ודף קצ"ב וכמ"ש הרב עיר וקדיש מהר"ם זכות ז"ל בהגהותו שם:

מסורת הקריאה

(ו) בכים. הבי"ת רפי: (ט) ויהיו. נמסר י"א זוגין מתחלפין בטעם. ר"ל י"א זוגין מן ב' בעניז קדמא רביע ותניין זקף וסי' נמסר בצו עי"ש. קדמא הוא לעיל י"ז י"ד כתיב ויהיו המתים במגפה, ושם מלת ויהיו בטעם רביע, והך דהכא ויהיו בטעם זקף:

נחל קדומים

בתוך אותיות ר"ח כדי שיהיה רמח רחם על ישראל והוא נשען בזכות ג' אבות ורמוזים בשמו פנחס פן חס פן רמז ליעקב שהוא פני אל חס רמז לאברהם שהוא חסד פינחס ג' יצחק עכ"ד ובשבלת של לקט מהאר"י וגוריו ז"ל האריך הרבה ובכלל דבריו כי וירא פינחס היינו שראה נשמת נדב ואביהוא מרחפות להכנס בו לתקן אשר עותו וגם הוא צריך לתקן מעין דוגמא מצד יוסף ומצד יתרו ויקח רמח ע"ש באורך. וגם אפשר וירא פנחס לפי מ"ש עוד גורי האר"י ז"ל דזמרי בא לו נשמת עשו ובפנחס ניצוץ יצחק. וירא שהוא אהב לעשו והתיקון הוא שיהרגנו וז"ש וירא פנחס כי שרתה עליו רוח הקדש וצפה והביט כמה וכמה ענינים גדולים תלוים בזה ויקם מתוך העדה ויקח רמ"ח בידו זכות ג' אבות וזכות קרית שמע כמדובר שיש בה אותיות רמ"ח, וזכות כ"ב אותיות התורה גימט' ביד"ו:

הפטרת בלק

(ז) והיה, נמסר עליו ו' בטעם בסיפרא, ר"ל במונח לגרמיה, וסי' א' אענה נאם ה' (הושע ב' כ"ג) ב' והבאתי השמש (עמוס ח' ט') ג' והיה באחרית הימים (מיכה ד' א') ד' שארית יעקב (שם ה' ו') ה' יבשו הנביאים (זכריה י"ג ד') ו' יצאו מים חיים (שם י"ד ח'): (יד) ועשיתי בכ"י באזלא גרש: (ב) מסדי, המונח במ"ם: (ג) מה. המ"ם בסגול כדין קדים לעי"ן: ומה. בקמץ דקדים לה"א, עי' בפ' כי תשא ל"ב א': הלאתיך, הה"א בסגול והאל"ף בצירי: ענה בי, מלת ענה בטפחא בכ"י ומסתבר כי אין אתנחתא וסוף פסוק בלא טפחא אם לא ענה־בי במקף כמו ויהי אור, בן אדם (יחזקאל כ"ג ב') ובספרינו ענה במרכא ולא יתכן רוו"ה, א"כ לפ"ז צ"ל הבי"ת של בי בדגש כדין אחר מפסיק: (ה) ומה ענה, המ"ם בסגול: (ו) במה. המ"ם בקמץ, ונמסר ה' קמצין, ועי' בראשית ט"ו ה': אכ"ף, הכ"ף בפתח: (ח) ומה ה', המ"ם בקמץ כדין קדים לאל"ף: ואהבת, המונח באל"ף:

א והיה ׀ שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל
מאת יהוה כרביבים עלי־עשב אשר לא־יקוה
לאיש ולא ייחל לבני אדם: ב והיה שארית יעקב
בגוים בקרב עמים רבים כאריה בבהמות יער
ככפיר בעדרי־צאן אשר אם־עבר ורמס וטרף
ואין מציל: ג תרם ידך על־צריך וכל־איביך
יכרתו: ד והיה ביום־ההוא נאם־יהוה והכרתי
סוסיך מקרבך והאבדתי מרכבתיך: ה והכרתי
ערי ארצך והרסתי כל־מבצריך: ו והכרתי
כשפים מידך ומעוננים לא יהיו־לך:
ז והכרתי פסיליך ומצבותיך מקרבך ולא־תשתחוה
עוד למעשה ידיך: ח ונתשתי אשיריך מקרבך
והשמדתי עריך: ט ועשיתי באף ובחמה נקם את־
הגוים אשר לא שמעו: י שמעו־נא את אשר־יהוה
אמר קום ריב את־ההרים ותשמענה הגבעות קולך:
יא שמעו הרים את־ריב יהוה והאתנים מסדי ארץ
כי ריב ליהוה עם־עמו ועם־ישראל יתוכח: יב עמי
מה־עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי: יג כי
העלתיך מארץ מצרים ומבית עבדים פדיתיך
ואשלח לפניך את־משה אהרן ומרים: יד עמי זכר־
נא מה־יעץ בלק מלך מואב ומה־ענה אתו בלעם
בן־בעור מן־השטים עד־הגלגל למען דעת
צדקות יהוה: טו במה אקדם יהוה אכף לאלהי
מרום האקדמנו בעולות בעגלים בני שנה:
טז הירצה יהוה באלפי אילים ברבבות נחלי־שמן
האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי: יז הגיד לך
אדם מה־טוב ומה יהוה דורש ממך כי אם־עשות
משפט ואהבת־חסד והצנע לכת עם־אלהיך:

רד"ק

(א) והיה שארית. אותם שישארו אחר שילרפו כמו שאמר ולרפתים כלרוף הכסף וגו': בקרב עמים רבים. שיתאספו על ירושלם עם גוג ומגוג, ויהיו ישראל ביניהם כטל מאת ה' כי הטל בא מאת ה' מן השמים והמקוה לו לא יקוה לאיש שיביאנו לו אלא לה' יקוה כי הוא הממטיר והמביא לארץ הטל והמטר כן ישראל בישועה ההיא לא יקוו אלא לאל ית' כי הוא המושיעם ואין זולתו מושיע כי הם יהיו עם מעט והעמים הנאספים עליהם יהיו רבים ומי יוכל להושיעם בלתו ותרד ישועתו להם כאשר ירד הטל על האדמה, ואמר אחר כן כרביבים עלי עשב כי הרביבים הם המטר הרב והעשב גדול מהדשא כן יהיו הם הולכים וגדלים ועוזבו להם הולך וגדל: יקוה לאיש. ייחל לבני אדם, כפל הענין במ"ש: (ב) והיה. כאריה בבהמות יער, האריה הוא הגדול ויש לו כח וגבורה בחיות היער המזיקים כמו בנמר והדוב והזאב ויעבור עליהם וירמסם ויטרוף מהם כלונו ואין מציל והכפיר הוא הקטן במין האריה אבל הוא גדול מגור והכפיר אין לו כח בחיות היער לטרוף אבל יש לו כח בעדרי צאן ויטרוף מהם ואין מציל כן יהיו ישראל בקרב העמים ההם הלובאים על ירושלים שישמידום ויהרגום, כמ"ש בנבואת יחזקאל ובנבואת זכריה: (ג) תרום ידך. מבואר הוא: (ד) והיה. והכרתי סוסיך. כלומר שלא תצטרך לסוסים ולמרכבות כי שלום יהיה לך לעולם אחר מלחמת גוג ומגוג. וי"ת ואשצי סוסות עממיא מבינך ואוביד ית רתיכיהון: (ה) והכרתי ערי ארצך שהם מוקפות חומה ולא יצטרכו לחומה כי שלום יהיה להם וריב אדם לא יהיה בהם, ואמר והכרתי כלומר במה שארבה אתכם ואתן לכם שלום כאלו אני אכרות את חומת עריכם: עד שלא יקראו ערים אלא פרזות וכן אמר פרזות תשב ירושלים וגו' וכן פי' והרסתי כל מבצריך ועוד כי ישיבת הפרזות טובה לבריאות הגוף מישיבת הערים המוקפות והכרכים, וכן אמרו רז"ל אין מוליאין מעיר לכרך מפני שישיבת כרכים קשה. ואמר מנין שישיבת כרכים קשה שנא' ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים, והטעם כי האויר לא בכרכים ובפרזות הוא רחב וטוב לבריאות הגוף. וי"ת ואשצי קרוי עממיא מארעך ואפגר כל כרכיהון תקיפיא: (ו) והכרתי כשפים מידך. כמו מרשותך כמו ויקח את כל ארצו מידו. ר"ל שלא יהיה בכל ארצך מכשפים ומעוננים כמו שהם היום וטעם והכרתי שיסיר לב האדן מאחריהם. ופי' מעוננים אמרו רז"ל מעונן זה האוחז את העינים, רבי עקיבא אמר זה המחשב עונות ושעות ואומר היום יפה ללאת למחר יפה ליקח: (ז) והכרתי פסיליך. וטעם והכרתי כמו שפירשתי למעלה ממנו וכן טעם ונתשתי: (ח) ונתשתי. והשמדתי עריך. אויביך כמו ויהי עריך. וכן ת"י ואשצי בעלי דבבך. ויש לפרשו כמו שפירשנו והכרתי ערי ארצך: (ט) ועשיתי. אשר לא שמעו ת"י דלא קבילו אולפן אוריתא: (י) שמעו. אמר הנביא כנגד ישראל שמעו מה שאמר לי האל ית', ומה שאמר קום ריב את ההרים כמו אל ההרים וכן והראה את הכהן כמו אל הכהן ר"ל הראה ריבך אליהם וכן אמר לגבעות שתשמענה קולך, וטעם ההרים והגבעות על דרך האזינו השמים ותשמע הארץ שמעו שמים והאזיני ארץ כי היא שמעה את כל דברי ה' והריב הוא עם ישראל שיתוכח עמהם האל ית' על הטובות שעשה להם והם גמלו לו רעה. וי"ת ההרים אבהתא והגבעות אמהתא, כלומר שישמעו האבות שהם אברהם יצחק ויעקב והאמהות שהם שרה רבקה רחל ולאה מה שגמלו בניהם לאל ית': (יא) שמעו הרים. והאיתנים הם ההרים או הגבעות שהם החזקים אשר ביסוד העפר והם מוסדי ארץ, וי"ת שמעו אבהתא ית דינא דה' ועקריא יסודי ארעא: (יב) עמי מה עשיתי לך. מה רעה עשיתי לך: ומה הלאתיך. סה"מ בסגו"ל והאל"ף בציר"י ופי' מה טורח עשיתי לך שתלאה לעשותה: ענה בי. העד בי אם עשיתי: (יג) כי העליתיך. אבל עשיתי לך טובות שהעליתיך מארץ מצרים שהיית שם בעבודה קשה: ומבית עבדים. פי' מא"מ כמו אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מא"מ מבית עבדים ופי' מבית עבדים ממקום שהייתם בו עבדים: ואשלח לפניך. לפני לאחך שלחתי לך בעבודתיך מנהלים שנהלו לך ביאת הנהלה להביא לך מרגוע. המנהלים היו ג' נביאים משה ואהרן ומרים. וי"ת ושלחית קדמך תלתא נביאין וגו': (יד) עמי זכר נא. ומה ענה אותו אחר שהזהרתיו שלא יקלל אתכם: מן השטים עד הגלגל. וזכר נ"כ מן השטים שהתעאתם שם והייתם חייבין כליה וכפר לכם במקלת המותאים שהמית במגפה: עד הגלגל. מה עשה לכם האל יתב' שהעבירכם את הירדן ביבשה:

מוסרי של"ה והגהות

ועתה לכה נא ארה לי. יזהר האדם במאד שלא יפתח פיו לשטן כי אפי' אם מדבר שלא בכוונה ממשיך הדבר על עצמו. וכן בלק אמר ארה לי פיו הכשילו שלבסוף קלל אותו:

תנן במס' אבות עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של א"א. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע. ואלו המדות הם כוללות והם הם הקנאה והתאוה והכבוד המוציאין את האדם מן העולם ושומר נפשו ירחק מהן:

חטאתי כי לא ידעתי. לכאורה קשה אם לא ידע א"כ מה חטא. אלא האדם מה שהיה ראוי לו לידע ולהבין ולא ידע. הוא חייב בדבר. כי ע"כ נתן לו הש"י השכל להשכיל ולהבין. גם בכאן היה לו לבלעם להבין כי לא לחנם עשה האתון כך. והעיקר כי האדם מועד לעולם. בין ער בין ישן כי תמיד צריך להשכיל ולהבין ולראות שלא יארע דבר רע. (אח"י וכמ"ש פ' החובל שהי"ל ללמוד ולא למד. מאי"ן):

נחל קדומים

יא (א) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וגו'. פי' בזהר הקדוש דנשמות נדב ואביהוא נכנסו בו וז"ש בן אהרן ממש כי פנחס בן אהרן והיינו דכתיב פ' וארא ותלד לו את פנחס אלה ראשי אבות הלוים כי בפנחס באו נדב ואביהוא ראשי אבות הלוים עכ"ד ויש לרמוז השתא דקאמר כי בן אהרן האמור פה להודיע שהוא בן אהרן ממש נדב אביהוא נאמר כי זה אהר"ן ר"ת ראשי הלויים נדב אביהוא. ולפי מ"ש גורי האר"י זצ"ל דזמרי עשו ופנחס יצחק ובא להורגו כנגד מה שאהבו מתחילה יש לרמוז כי ר"ת אלה ראשי אבות הלויים גי' יצחק עם הכולל להורות שנתעבר בו וכן פינחס ביו"ד גימטריא יצחק. עוד ראיתי בכתבי גורי האר"י ז"ל דפנחס היה חלק טוב של יוסף וזמרי חלק רע של יוסף עכ"ד. ואם נחבר שני ההקדמות האמורות נראה דעשו הוא מבחינת חלק הרע דיוסף. ובהכי ניחא מ"ש בבתרא דף קכ"ג בעא מיניה ר' שמואל בר נחמני מר' יונתן כתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וכו' מ"ש כי אתיליד יוסף א"ל ראה יעקב אע"ה שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף וכו' ולפי האמור דעשו חלק הרע דיוסף ניחא דלכך נמסר ביד זרעו של יוסף שהוא חלק הטוב וזה לעומת זה. ודע דמ"ש אני בעניי בהגהת הזהר הנדפס מחדש פ' פנחס דף רי"ד לקיים נסחת ואי תימא דלא זכה לכהונה ועד לא עבד עובד' אלא וכו' עתה נזכרתי ממ"ש בזהר דף רי"ז ע"א וגם שם יש תרי נסחי והמעיין יראה דיש מקום לשתי נסחאות בדף רי"ד ודף רי"ז ולכל נסחא צריך לידחק בלשון אחד ואכמ"ל ודוק הטב ויש להכריע הנסחאות דכבר היה כהן ואח"ך זכה לסוד כהנא רבא ממ"ש דף רכ"א ע"ב וק"ל: יב (ב) לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. לפי האמור שהרג זמרי שהוא עשו א"ש תמורת מלחמה שלו"ם גימט' עשו. וגם לפי מה שהוא חלק טוב מיוסף יומתק דיוסף הוא איש שלום יסוד לזה אמר למשה רבינו ע"ה דיש בו בחינת יוסף כמ"ש הרב המקובל הח"ק מהר"ן שפירא ז"ל בדרשותיו כ"י לכן אמור אתה משה שגם אתה בחינת יוסף אמור לו לפנחס שיש לו בחינה מיסוד אמור לו הנני נותן את בריתי שלום שהוא בחינת יוסף צדיק ובהכי ניחא שהלך במלחמת מדין לנקום נקמת יוסף כי הוא מבחי' יוסף. ובס' שבלת של לקט שסידר הרמ"ז ז"ל מגורי האר"י ז"ל על הסד"ר יש ענין נחמד בענין זה ע"ש באורך: יג (ג) והיתה לו ולזרעו אחריו וגו'. אף על פי

י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
יא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־
כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי׃
יב לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי
שָׁלוֹם׃ * יג וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו
בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא
לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

* בס"ת שלום הוו שלם כשאר הווין ואינו קטוע

סו קטיעא — פיו"ד זעירא

תרגום אונקלוס

י. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: יא. פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא. אֲתֵיב יָת חֵמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּדְקַנִּי יָת קִנְאֲתִי בֵּינֵיהוֹן. וְלָא שֵׁיצֵיתִי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאֲתִי: יב. בְּכֵין אֵימַר. הָאֲנָא גָּזַר לֵיהּ. יָת קְיָמִי שְׁלָם: יג. וּתְהֵי לֵיהּ וְלִבְנוֹהִי בָּתְרוֹהִי. קְיָם כְּהוּנַּת עָלַם. חֲלָף. דְּקַנִּי קֳדָם אֱלָהֵיהּ. וְכַפַּר

ת"א פינחס. סנהדרין פב: לכן אמר. קידושין כו סנהדרין פב זבחי אחרי עקרים פ' אחרון: והיתה. יבמות ק כתובות יג קידושין סו זבחים קא: ברית כהנת עולם. מנחות כ:

תפסיר הרס"ג

(י) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (יא) אן פנחס אבן אלעזר אבן הרון אלאמאם. רד חמייתי ען בני אסראיל. במא ג'אר לי פי מא בינהם. חתי לא אפניהם בעקאבי: (יב) לד'אלך קל לה. האנא מעטיה עהדי סלאמא: (יג) ותכון לה ולנסלה בעדה. עהד אמאמה' אלדהר. בדל מא ג'אר לרבה.

גג"ו למנחת שבת וב"ה

נוה שלום

(יח) בקנאתי, בעקאבי, ע"ל שמות

חלק הדקדוק

(יא) בקנאתי, בעקאבי, ע"ל שמות

בעל הטורים

(יא) השיב את חמתי מעל. בגימ' זהו את המלאך של אף ושל חמה: בקנאו את קנאתי. חגין על הקו"ף, לומר שעשרו על שקנא לה'. ג"פ קנאה כנגד ג' עבירות בעשו. לזנות, וישתחוו, וילמד: (יב) לכן. ב' ר"פ, הכא, ואידך לכן אמור לבני ישראל וזהו שאמר הקב"ה במצרים גן נעול אחותי כלה עתה אתם קרובים לאהרן ואתם פרולים בעריות: לכן. בגימ' מדה במדה: את בריתי שלום. שלום כתיב והוא וי"ו קטיעא בפ"ג דקידושין

רשב"ם*

כשהוא שלם. ד"א מתנה שלמה אני נותן לו י' מתנות במקדש י' במדינה (יו"ד במילוי גי' כ'). ד"א ו' קטיעא כי פנחס הוא אליהו וכן אליה כתיב חסר ו' ויעקוב מלא ו' שנטל ו' מאליהו למשכון עד שיבא עם המשיח ויגאל את בניו וזהו יגל יעקב ישמח ישראל ישמח אותיות משיח שישמח לימות המשיח ויחזור הו' ויהא אליהו שלם: שלום. בגימ' זהו משיח: שלומיאל. בגימ' זה זמרי בן סלוא: (יג) ויכפר. לכפר לא נאמר אלא ויכפר שעומד ומכפר

רש"י

(יא) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. (סנהדרין פב, סוטה מב) לפי שהיו השבטים מבזים אותו א הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"א והרג נשיא שבט ב מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן: בקנאו את קנאתי. בנקמו את נקמתי. בקצפו את הקצף ג שהיה לי לקצוף. כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום ד נקמת דבר אנפרימנ"ט בלע"ז: (יב) את בריתי שלום. (סנהדרין פב) שתהא לו ה לברית שלום כאדם המחזיק טובה ותנות ו למי שעושה עמו טובה, אף כאן פירש לו הקב"ה שלומותיו: (יג) והיתה לו. בריתי ז זאת: ברית כהנת עולם. שאע"פ שכבר נתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן, אבל פנחס שנולד קודם לכן ולא נמשח לא בא לכלל כהונה עד כאן. וכן שנינו בזבחים לא נתכהן פנחס עד שהרג לזמרי: לאלהיו. בשביל אלהיו,

שפתי חכמים

א דאל"כ הא כתיב לעיל פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ולמה כתיב כאן אע"כ כדי ליחסו וא"כ קשה ולמה ליה ליחסו והלא ככר יחסו לעיל בסוף פרשת בלק אחר אהרן הכהן גבי האי מעשה עצמו דכתיב וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקח וגו' ומתרץ לפי שהיו השבטים מבזין אותו הולרך הכ' ליחסו עוד שהוא בן בנו של אהרן. א"נ י"ל דמ"ה יחסו לעיל אחר אהרן כלומר כמו שאהרן היה עוצר המגפה מישראל בקחתו את המחתה כך פנחס עוצר המגפה מישראל בהריגת איש מישראל ולכך יחסו אחר אהרן מ"ה מקשה רש"י הכא דלא שייך הכא לתרץ כן: ב ר"ל דשני דברים הן חדא שהוא בן פוטי ר"ל אמו של אלעזר שיתה מתמשפחת יתרו ואביה פיטם עגלים לע"א כדפרש"י לעיל בפרשת וארא ועוד שהרג נשיא שבט מישראל. והא דנקט רש"י שפיטם אבי אמו עגלים לע"א לאו למימרא דפשיטא ליה לרש"י דאבי אמו היה מזרע יתרו אלא לאו דוקא הוא אלא חדא נקט כי ספק הוא אם אמו היתה מזרע יתרו או אבי אמו וק"ל: ג דק"ל דקנאה אינו אלא שנושא עליו שנאה בלב ופנחס לא הי' לו קנאה בלבו על זמרי. ומתרץ בנקמו את נקמתי כלומר דקנאה ל' נקמה ותו ק"ל היאך שייך למכתב אהקב"ה בנקמו את נקמתי, ומתרץ בקצפו כו' כלומר דנקמה הוא בא ע"י קצף מש"ה נקט לישנא דקנאה וכן כל ל' נקמה שכתיב בהקב"ה ל' קצף הוא. ותו ק"ל כיון דקנאה היינו נקמה למה לא כתיב בהדיא בנקמו את נקמתי, ומתרץ כל ל' קנאה כו' כלומר קודם שעשה. נקמה מתחרה בלבו ויש לו קנאה עליו לעשות בו נקמה א"כ תחלת הנקמה יש בו קנאה לכך כתיב ל' קנאה: ד שמתחרה ל' חרב: ה דק"ל למה כתיב בריתי הל"ל את ברית שלום. ומתרץ בריתי שאני נותן לו תהא לו נברית שלום ומ"מ לא נכתב בקרא בריתי שלום שלא יהא מלת שלום דביקות אלא הוא כמו מקרא קצר כמו שפרש"י ז"ל. והרא"ם פי' הוסיף מלת שתהא לו לברית שלום ולא הספיק במלות הנני נותן לו הכ' לעיל מפני שכתוב אחריו והיתה לו ברית כהנת עולם שלא הספיק לו מלת נותן לו ומלת בריתי הכתובים לעיל יתחייב שיהא גם לגבי שלום כמותו שפירושו הנני נותן לו את בריתי שתהא לו לברית שלום ולברית כהונת עולם והוסיף למ"ד במלת שלום להורות על בעבור הצריך לו להורות שהברית הזאת בעבור שלום ובעבור כהונת עולם ואחר שגלה זה בשלום אין לריך לגלותו בכהונת עולם עכ"ל: ו פי' שאלו מן חן לך על הטובה שעשה לו. כתב הרא"ם ויש לתמוה בפלאה לפי' החכם אבן עזרא שפי' שהשלום שאלו לו הוא שלא יירא מאחי זמרי שהוא הבטחה נופלת בו שבועה לקיים הבטחתו אלא לפי' הרב שאמר פי' לו שלומותיו כאדם המחזיק טובה ואין בזה שום הבטחה מה שבועה נופלת בו עד שיאמר שתהא לו שבועתי זאת לשבועת שלום ויש לדחוק ולייסב דעיקר ברית הוא על כהונת עולם שעיקר כהנים. גדולים הם מזרע פנחס ואגב הברית מבשר אותו שמחזיק לו טובה ותנות על שעשה עמו טובה והוא השלום: ז ר"ל והיתה שהוא ל' נקבה מוסב על ברית דכתיב לעיל מיניה וברית ל' נקבה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) פינחס בן אלעזר. כלומר אין לחם לשבחותו אם הרג זמרי שהרי ע"י כן השיב את חמתי מעליהם ולא כליתי אותם: (יב) לכן. שעשה דבר הגון לפני: הנני נותן לו את בריתי שלום.

תשלום גמולו של פנחס

(יא) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וגו'. פרש"י ז"ל לפי שהיו השבטים מבזין אותו לפיכך יחסו הכ' אחר הכהן, ויש לדקדק הא גם בהתחלת המעשה נאמר ג"כ וירא פנחס בן אלעזר

אבן עזרא

(יא) בקנאו. קל הנו"ן להקל על הלשון והטעם כי הוא קנא כקונו וכתוב על השם כי הוא אל קנא בע"א ולולי הוא שקנא הייתי מכלה כל ישראל בדבר בקנאתי: (יב) את בריתי שלום. טעמו את בריתי ברית שלום כמו כסאך אלהים ורבים כן והטעם שלא יגור מאחי זמרי כי הוא נשיא בית אב ושכרו שתהיה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם ונצח כי הכהנים הגדולים היו מבני פינחס ויתכן שהיו בנים אחרים לאלעזר: ומלת אחריו. לאות שמת ואינו אליהו כלל וכבר פירשתיו כי נגיד היה עליהם וגם שהיה בימי פילגש בגבעה: (יג) אשר קנא לאלהיו. מאהבתו את השם גם עשה טוב לישראל ודרך דרש האב כפר

אבי עזר

(יב) את בריתי שלום). (כי לא יבוא כינוי או ה"א הדעת במלה הסמוכה לאחריה ועיין לקמן בפ' מסעי

רבינו בחיי

(יא) השיב את חמתי. פירשו קצת המפרשים הניח מלשון (ישעיה ל) בשובה ונחת כי בקנאתו הניח למדת הדין כענין (שמות לג) והניחותי לך. אך המובן ממלת השיב שהחמה היתה ראוי' ללכת על ישראל אלא שפנחס השיבה לגמרי ולא הלכה. ויש לדקדק ואיך לא הלכה ומתו מישראל ארבעה ועשרים אלף אבל זה ראיה שכלן היו משבט שמעון ולא נפקד אחד מישראל משאר השבטים וזהו השבת

חומת אנ"ך

(יא) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. על דרך כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת כיון שהוליא זה את זה תהיה לו כהונת עולם. המוכה אשר הוכה. על דרך ולא שמע אליה לשכב אללה להיות עמה בעה"ז ובעה"ב. וכן המוכה בעה"ב אשר הוכה בעה"ז. ואמרו פ' טבול יום לא נתכהן פנחס עד ששם שלום בין השבטים ז"ש הנני נותן לו את בריתי שלום שיעשה שלום בין השבטים ואז והיתה לו ולזרעו כהונת עולם. ואמרו פרק הנשרפין בעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש וכו' ולא יהיה לו בן מגיש מנחה אם כהן הוא ולזה המקנא עליו ניתן כהונה לזרעו. הרב הגדול מהר"ר וידאל הצרפתי ז"ל בפירושו כ"י: בסנהדרין פרק הנשרפין אמרו רז"ל התחילו השבטים מבזין אותו מי שפטם אבי אמו עגלים לע"ז יהרוג נשיא שבט מישראל בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן א"ל הקדוש ברוך הוא למשה הקדם לו שלום שנאמר לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. הלא דמאור הלז הלא מרא"ש בסד"ר עברתי אני עני. איכו השתא אמינא מילתא בדרך אפשר במ"ש בספר שבלת של לקט כ"י והוא ספר שסידר הרב הרמ"ז ז"ל מגורי האר"י ז"ל שחקר

נחל קדומים

שבפלגש בגבעה הפסיד הרוח וזהו לפנים ה' עמו וא"כ איך כתיב והיתה לו ולזרעו אחריו והלא הפסיד הרוח אלא שאח"ך הלך להר חורב שהוא בחינת משה שהוא הרוח וזכה פעם אחרת לרוח ולכן נשאר חי וקיים וזהו בריתי היתה אתו החיים והשלום שזכה ליסוד העליון שהוא מקור החיים שהוא בחי' רוח וז"ש דהע"ה ורוח נדיב"ה תסמכני ששאל רוחו של נדב שלא היה כ"א נפש. שבלת של לקט הנז' וזה קיצור נמרץ אפס קצהו. ומ"ש שבפלגש בגבעה הפסיד וכתיב לפנים וכו' הנה פירשו המפרשים מרז"ל דבעבור שלא התיר לבת יפתח נסתלק וכמ"ש המפרש בדברי הימים א' סי' ט'. ורד"ק כתב שם שלא מיחה בפלגש בגבעה וכו'. ושוב ראיתי בס' ערכי הכנויים שסידר הרמ"ז מגורי האר"י ז"ל בערך אליהו שכתב ענין זה בסגנון אחר דשם ביאר דנסתלקה נשמת נדב ואביהוא בשביל שלא התיר לבת יפתח ומשם לא נזכר פנחס אלא אליהו

מרפא לשון

יב) הנני נתן לו את בריתי, האנא גזר ליה, תר' נותן כמו כורת לפי שלא יפול ל' נתינה על הברית לפי פישוטו אלא ל' כריתה וכמפורש במ"א הנה אנכי כרת ברית וזולתו, וכמ"ש הרש"ז ז"ל

מסורת הקריאה

(יא) בקנאו. הנו"ן בלי דגש להקל על הלשון: (יג) והיתה לו.

יד וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־סָלוּא נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי׃ טו וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי בַת־צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הוּא׃ פ

תרגום אונקלוס

עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יד. וְשׁוּם גּוּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל קְטִילָא. דְּאִתְקְטִיל עִם מִדְיָנֵיתָא. זִמְרִי בַּר סָלוּא. רַב בֵּית אַבָּא לְבֵית שִׁמְעוֹן: טו. וְשׁוּם אִתְּתָא דְּאִתְקְטִילַת. מִדְיָנֵיתָא כָּזְבִּי בַת צוּר. רֵישׁ אוּמֵּי. בֵּית אַבָּא. בְּמִדְיָן הוּא: טז. וּמַלִּיל

ת"א זמרי. סנהדרין פב: כזבי. שם:

תפסיר הרס"ג

זכפר ען בני אסראיל: (יד) וכאן אסם אלרגל אלאסראילי אלמקתול. אלד'י קתל מע אלמדיאנייה. זמרי אבן סלוא. שריף בית אביה אלשמעוני: (טו) ואסם אלאמראה אלמקתולה. אלמדיאנייה כזבי אבנה' צור. והו רייס אהל בית

אבן עזרא

זבניו יכפרו: (יד) אשר הכה את המדינית. עם ורבים כן: נשיא בית אב. אחד מחמשת אבות בני שמעון. זראש לבית אבותיו גדול ממנו: (טו) צור. אחד ממלכי מדין והנה גם

בעל הטורים

על ישראל עד סוף כל סדורות: (יד) הכה. ג' במסרה, הכה, ואידך הכה כעשב ויבש לבי, הכה אפרים. על ידי המדינית שהיתה בסם התגפה וסיפיה דקרא כי שכחתי מאכול לחמי שעל ידי אכילת לחמי טעיתי ונלמדתי לבעל פעור, כדאיתא במדרש שהושיבו להם פונדקאות שהיו מוכרין להם מיני מאכל ומשקה. וכן הכה אפרים על ידי פעור, כדאיתא בפמלת הפרשה שם שמה באו בעל פעור ויגזרו לבושת וגו':

שפתי חכמים

היא. והרא"ם פי' מלת והיתה אינה דבקה עם מלת בריתי שלום כי בריתי שלום לא תהיה ברית כהונה רק היא דבוקה עם מלת בריתי שהברית תהיה לברית כהנת עולם כמו שהיתה לברית שלום: ח דק"ל דכתיב לעיל והנה איש מבני ישראל בא וגו' שם היה לו להזכירו, ומתרץ כשם כו' יחס את הרשע לגנאי כל מי שהוא יותר גדול חטאו כמי יותר גדול, הרא"ם: ט נראה לפרש דמה שפרש"י נשיא בית אב לאחד כו' קאי אדלעיל מה שפי' כך יחס את הרשע לגנאי כלומר שלא תאמר הואיל ומצינו דזמרי היה נשיא לא תאמר שהיה נשיא על כל שבט שמעון אלא לא הי' נשיא אלא לאחד מחמשת כו' וזהו גנאי: י דלפעם ראשון קשה דלא ה"ל למכתב אלא האיש שחטא עם המדינית זמרי וגו' המכה דכתיב בקרא ל"ל, מ"ה פי' ד"א, ולפי ד"א קשה לעיל היה לו להזכיר, לכן אמר טעם ראשון וק"ל: כ מקשים העולם מנ"ל דמשום שנאתן דלמא דעתן הי' להחטיא אותם כדי שתסור השכינה מישראל כי היו מפיראים מישראל. וי"ל כיון דזקני מדין הלכו להם ושכירה נמי דאין בבלעם שום ממשות א"כ איך עשו מעשה כזה ע"פ עצמן אלא משום שנאה עשו: ל וא"ת ולמה לא אירך כמו שתירץ לעיל להודיע שבחו של פנחס כו' הל"ל נמי אף ע"פ שהיתה בת מלך לא מנע כו'. וי"ל דמה שפרש"י לא מנע כו' ר"ל לא היה ירא שיענש בשבילו אם יהרגנו הואיל והיה נשיא כדפי' רש"י: מ ר"ל מה דכתיב בקרא ראש אומות משמע דגדול היה ראש עליהם ואח"כ כתיב בית אב משמע שלא היה ראש אלא על בית אב, ומתרץ דודאי לא היה ראש אלא על אחד מהחמשת בתי אבות של מדין אבל הוא היה החשוב שבכלן וזהו שכתיב ראש אומות: נ י"מ למה מנאו שלישי ולא שני דהוי כדי בזיון שלא מנאו ראשון אף שהי' ראש אומות. וי"ל דאי מנאו שני ה"א לאו משום בזיון מנאו שני אלא משום שהי' נעיר בימי' יותר מכלם אע"פ שהוא החשוב שבכלם אפ"ה לא מנאו ראשון אבל השתא דמנאו ג' ע"כ משום בזיון:

רש"י

כמו (במדבר יח) המקנא אתה לי (זכריה ח) קנאתי לציון, בשביל ציון: (יד) ושם איש ישראל וגו'. כשם שיחס את הצדיק לשבח יחס את הרשע ח לגנאי: נשיא בית אב לשמעוני. לאחד מחמשת ט בתי אבות שהיו לשבט שמעון. דבר אחר להודיע שבחו של פינחס י שאע"פ שזה היה נשיא לא מנע את עצמו מלקנא לחילול השם לכך הודיעך הכתוב מי הוא המוכה: (טו) ושם האשה המכה וגו'. להודיעך שנאתן כ של מדינים שהפקירו בת מלך לזנות ל כדי להחטיא את ישראל: ראש אומות. אחד מחמשת (במדבר לא) מלכי מדין מ את אוי ואת רקם ואת צור וגו', והוא היה חשוב מכולם שנאמר ראש אומות, ולפי שנהג בזיון בעצמו להפקיר בתו מנאו נ שלישי: בית אב. חמשה בתי אבות היו למדין, עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה וזה היה מלך לאחד מהם:

תשלום גמולו של פנחס

בן אהרן הכהן ועוד לא עשה כלום ולא היו מבזין אותו, ב) יש לדקדק מדוע היה זה תשלום שכרו שישיג הכהונה, ואפשר לומר כמו שאמרו חז"ל על זכריה שראה א"ע במעלה גבוה לכן הוכיח את העם, וכן פנחס ראה א"ע שהוא בן אלעזר סגן הכהן ובן אהרן כ"ג עובדי עבודת ה' מקריבין קרבנות ועושין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים ואנכי רואה חטא כזה ואחשה, לזאת הרהיב בנפשו עוז וקנא קנאת ה' לצבאות, וזהו הפי' וירא פנחס שראה על עצמו שהוא בן אלעזר בן אהרן הכהן, לזאת ויקם מתוך העדה והרהיב עוז בנפשו להמית עושי רשעה, ולזה אמר ה' למשה יען פנחס הרהיב עוז בנפשו ללחום עם עושי רשעה מחמת שהוא בן כהנים ע"כ מהראוי ליתן לו שכרו שיהיה הוא ג"כ כהן לו ולזרעו אחריו: פנחס בן אלעזר וגו' השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי וגו'. הקשה המוה"ח ז"ל למה כתב הכתוב שהוא בקנאו את קנאתי בתוכם כאמצע שני פרטי המסובב שהם השיב את חמתי ולא כליתי, שהיה לו לומר בקנאו את קנאתי השיב את חמתי ולא כליתי את בני ישראל עכ"ל, ולולי דבריו הקדושים ז"ל אפשר לפרש דהנה איתא בגמרא על פסוק ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה, שעשה פלילות עם קונו והטען לפני המקום ואמר על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל, וע"י התפלה שהתפלל בזה ותעצר המגפה, כי בזה שהרג לזמרי וכזבי קיים רק הדין של תורה הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, אולם בהתפלה שהתפלל הועילה תפלתו שנעצרה המגפה, וא"כ יוכל היות פי' המקרא כך, פנחס בן אלעזר וגו' השיב את חמתי מעל בני ישראל [כמאמר חז"ל בתפלתו שהתפלל עליהם כאותו הזמן עלמו] בקנאו את קנאתי [שבשעה זו שהרג את זמרי וכזבי והטען לאהרן וקנא קנאת ה' שהתפלל לה' ואמר על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל] נמלא שפנחס עשה שני דברים כאחד, א) קנא את קנאתי, במה שהרג לזמרי וכזבי, ב) השיב את חמתי בתפלתו, ועי"ז לא כליתי את בני ישראל בקנאתי. א"כ מושב הפסוק ב' הפכים יחד, והם השיב את חמתי מעל

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואם ישנאוהו ישראל לא יקום ואין לו לירא לא מקרובי זמרי ולא מקרובי כזבי שהיתה בת מלך. ובקידושין פרק האומר מסיק וי"ו דשלום קטיעה היא למדרש כשהוא שלם ולא כשהוא חסר מכאן לכהן בעל מום שעבודתו פסולה: (יג) והיתה לו ולזרעו אחריו וגו'. שיהא משוח מלחמה מכאן ואילך. וזה"ש במלחמת מדין אותם ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא וגו'. מכאן אמרו רז"ל דלא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי. והשכי ניחא מה שהעולם מקשים היאך הרג פנחס את זמרי ונטמא למת דאיכא למימר דעד עכשיו לא נתנה כהונה אלא לאהרן ולבניו אבל לבני בניו לא וגם במלואים תמלא כתיב לאהרן ולבניו מעשה כהנות ולא לבני בניו. ופי"ל דהניחו לזמרי גוסס ולא מת ממש וגוסס אינו מטמא. וע"ז הקשה הר"ר שמואל שהרי משמיני למלואים היה פנחס משוח מלחמה שכן מוכח שמחה זו בשבע שמתות שהיתה אלישבע אשת אהרן יתירה על האחרות שהיה בן בנה משוח מלחמה. ושמא משם נתן לו להיות משוח מלחמה אבל לעבודה ולדורות לא וכאן ניתנה לו הכהונה לכל מילי ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם: ויכפר על בני ישראל. וראוי הוא לעשות כפרות אחרות: (טו) ושם האשה המכה. לא נכתב אלא להודיע שגדולים היו ואעפ"כ לא נמנע פנחס מלהרגם ולכך הולרך לספסתתו של הקב"ה, וכן מצינו באברהם לאחר שהרג המלכים שאמר לו הקב"ה אל תירא אברם:

רבינו בחיי

החמה משאר ישראל וזהו באור השיב את חמתי מעל בני ישראל שלא חלה מדה"ד חוץ מן השבט זהו ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי ולא כליתי אחד מישראל נמצאת למד שהשבת החמה גרמה קיומן של ישראל שאלמלא כן היו כלין ואם כן פנחס גרם לישראל אורך ימים ושנות חיים מאותו זמן עד סוף העולם ואותן השנים אין להם סוף ותכלית ולכך זכה לחיות לאין תכלית מדה כנגד מדה כי פינחס זה אליהו כענין שאמר הנביא (מלאכי ב) בריתי היתה אתו החיים והשלום. ונאמר כאן את בריתי שלום: בקנאו את קנאתי, ע"ד הפשט שקם במקומי שהרי כתיב בהקדוש ב"ה אל קנא. ובמדרש בקנאו את קנאתי שתי קנאות האחת כאן והאחת שעתיד לקנא בימי אחאב וכן כתיב שם (מלכים א יט) ויהי דבר ה' אליו ויאמר מה לך פה אליהו ויאמר קנא קנאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל. שתי קנאות אחת בימי משה ואחת בימי אחאב וכן כתיב בשופטים בימי פלגש בגבעה ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים וה' עמו. ודעת רבותינו ז"ל כי פינחס זה אליהו למדנו אותו ממה שאמרו בבבא מציעא אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דהוי קאי בבית הקברות של עכו"ם אמר ליה לאו כהנא את כלומר היה תמה עליו על שלא היה נזהר בטומאת אהל

נחל קדומים

וכתב שנתקנו בענין האש שירד על המזבח שתקן אליהו ואמרו ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים והאריך בזה ע"ש. ובלשון ערכי הכנויים הנז' צריך להבין דנראה ומוכח מלשון הרב ז"ל דמבת יפתח לא נזכר פנחס והרי בפלגש בגבעה נזכר. ולפי דברי שבלת של לקט האמורים אפשר לתת טעם לויו דשלום קטיעא וגם למה שהוצרך לישבע לכן אמור הנני נותן לו וכתוב בתרגום המיוחס ליונתן בשבועה ומסכים אל כלל רז"ל דלכן שבועה ואמאי הוצרך שבועה. אמנם עפ"י הנז' דפסק מעלתו. ושוב בהר האלהים חרבה הרויחם זז"ש והיתה לו ולזרעו וכו' ולזה ויו דשלום דרומז לרוח נפסק

מסורת הקריאה

המהפך בה"א והיו"ד בשוא נע. והלמ"ד ממלת לו בדגש: (יד) המכה. הכ"ף בסגול כי הוא לשון זכר: (טו) המכה. זהו בקמץ כי הוא לשון נקבה. ונמסר עליו ב' קמצין בטעם תביר בענין. א' דין. ב' לקמן פסוק י"ח: אמות. במרכא לא בזקף קטן. כתב המנחת שי ובמקצת ספרים בדרגא עכ"ל. עין בראשית י"ח י"ח דנמסר שם י"ג מקומות שאין בין הדרגא לתביר רק תנועה אחת. ואין זה מהם א"ב צ"ל כאן במרכא עפ"י המסורה הנ"ל ע"ש ועין עוד שם י"ב כ':

חומת אנ"ך

כמה חקירות ותריץ יתיב ותורף דבריו זקנ"ר אמיץ. דפנחס כולל שתי נפשות דיוסף ויתרו והיה צריך לתקן שני דברים הא' מלד יוסף על טפין דאזדריקו והאחד מלד יתרו שפטם עגלים לע"ז. וראה פנחס בזמרי שבא על כזבי והיה ע"ז דפעור. והנה גם כדב ואביהוא היה בהם מעין דוגמא שלא רצו לישא אשה ודומה לענין יוסף. והב' שהקריבו אש זרה ודומה ליתרו שהקריב לע"ז ופנחס היה מוכרח לתקן דברים אלו וגם נדב ואביהוא היו מוכרחים לתקן עצמם מאלו הב' דברים לכן נתעברו בפנחס כדי שיהיה לו כח לתקן התקון שלו ושלהם ביחד בפעם אחד. וז"ש וירא פנחס ר"ל בעין שכלו ראה ברוח הקדש שעליו מוטל לתקן אשר עיות בראשונה לכן קם מיד מתוך העדה עד כאן קיצור דבריו והוא האריך בהקדמות נוראות. ולפי דבריו יש לרמוז ויק"ם מתו"ך גימטריא יתרו. והע"ג דכתיב מתוך בוי"ו ראיתי בספר כנפי יונה בריש חלק ג' במדות שהתורה נדרשת על דרך האמת ואחד מהם הוא תמעיט אעפ"י שיש לו כגון ו' של חולם יו"ד של חירק עכ"ל ואם כן יש לרמוז במאי דקמן כי ויק"ם מת"ך גימטריא יתרו. והבן יקיר החכם השלם עלום ורב כמה"ר אברהם זלה"ה רמז כי ויקם גימטריא יוסף עכ"ד ז"ל. וזהו הרמז וירא פנחס מה שפגמו אבותיו ויקם מתוך שרמוז בגימטריא יוסף יתרו. וממילא מובן מאמרם ז"ל שהשבטים

תרגום אונקלוס

יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: יז. אַעִיק לְמִדְיָנָאֵי. וּתְקַטֵּיל יָתְהוֹן: יח. אֲרֵי מְעִיקִין אִנּוּן לְכוֹן. בְּנִכְלֵיהוֹן. דְּנַכִּילוּ לְכוֹן עַל עֵיסַק פְּעוֹר. וְעַל עֵיסַק. כָּזְבִּי בַּת רַבָּא דְּמִדְיָן אֲחָתְהוֹן. דְּאִתְקְטִילַת בְּיוֹמָא דְּמוֹתָנָא עַל עֵיסַק פְּעוֹר: א. וַהֲוָה בָּתַר מוֹתָנָא. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. וּלְאֶלְעָזָר. בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא לְמֵימַר: ב.

ת"א לכור. כ"ק לח:

טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
יז צָרוֹר אֶת־הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם
אוֹתָם: יח כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם
בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר
פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כָּזְבִּי בַת־נְשִׂיא מִדְיָן
אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־
דְּבַר פְּעוֹר: א וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה פ
כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל
אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר:

° פסקא באמצע פסוק

תפסיר הרס"ג

אמתה במדין: (טז) ת'ם כלם אללה למוסי תכלימא: (יז) תאצר אלמד'יאניין. חתי תקתלהם: (יח) לאנהם אעדא לכם. באג'תיאלהם. אלד'י אג'תאלוכם בסבב פעור. ובסבב כזבי אבנה' שריף מדין אכ'תהם. אלמקתולה פי יום אלובא בסבב פעור: (א) ולמא כאן בעד אלובא. קאל אללה למוסי. ולאלעזר. אבן הרון אלאמאם

בעל הטורים

(יז) צרור את המדינים. ל' יחיד והכיתם ל' רבים לצרור כי על ידך היה שאמר לה אביה אל תבעלי אלא לגדול שבהם וזהו משה והכיתם ל' רבים ולא משה כי נתגדל במדין: (א) ויהי אחרי המגפה. פרשה זו פתוחה שעשה הפסק בין המגפה למנין שלא תשלום המגפה בפקוד אותם:

רש"י

(יז) צרור. כמו זכור ושמור לשון הווה, עליכם לאייב אותם: (יח) כי צוררים הם לכם וגו' על דבר פעור. שהפקירו בנותיהן ה לזנות כדי להטעותכם אחר פעור. ואת מואב לא צוה להשמיד מפני רות ע שהיתה עתידה לצאת מהם כדאמרינן בבבא קמא (דף לח): (א) ויהי אחרי המגפה וגו'. משל לרועה פ שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהם והוא מונה אותם לידע מנין הנותרות. ד"א כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה נמסרו לו במנין ועכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו מחזירם במנין:

שפתי חכמים

ה סובלת לפרש כן מפני שאין אדם נעשה צורר לאחרים אלא מפני הרעה שבאה לו מאחרים ולא מצינו שעשו להם ישראל שום רעה. לכך פי' שהפקירו כו' מפני שבסיבותיהם היו מוכרחים להפקיר בנותיהם לזנות כדי להטעותם בפעור, רא"ם: ע וא"ת ולמה לא כתב אלא טעם א' ובפרשת מטות כתב שני טעמים לשכם, וי"ל דקשה לרש"י מדכתיב הכא צרור את המדינים והכיתם אותם ל"ל מלת צרור כיון דכתיב והכיתם אלא ע"כ צ"ל מש"ה כתיב צרור עליכם לאייב אותם תמיד מש"ה כתיב בל' הווה א"כ קשה למה לא יאייבו את המואבים לכל הפחות שלא יתחתנו בהם ולאסור את הנקבות ועז"פ מפני רות כו', ובזה יתורץ למה דעת רש"י משונה מכל המדקדקים שכלם סוברים שהוא מקור במקום צווי וכמו שכתב הרא"ם: פ דק"ל היאך תלוי המנין במגפה וזהו המשל. אבל ק' לפי הד"א שהביא רש"י היאך יתורץ קושיית רש"י י"ל דכתיב לעיל מיניה צרור את המדיני' והכיתם אותם וגו' וכתי' בפ' מטות נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך ש"מ דבמלחמת מדין תולה מיתת משה לכך סמך מנין ישראל למלחמת מדין. והוצרך לטעם של ד"א משום דלטעם ראשון קשה דלא היה לו למנות אלא המתים במגפה וממילא היה יודע הנותרים, לכן פי' ד"א כו'. ולד"א קשה סוף סוף עדיין לא הגיע זמן מיתת משה, לכן פי' גם לטעם ראשון וק"ל:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויהי אחרי המגפה. צוה הקב"ה למנות את ישראל לידע אותם שילחמו עם הכנעניים ושני פעמים נמנו וזה המנין מנה להזכיר שם המשפחות אבל במדבר סיני לא הזכיר המשפחות ולפי הפשט לא כל בני השבטים עלו למשפחות כי יש מהם שלא היו להם בנים ונקראו ע"ש אחיהם שהיתה משפחתם מרובה ונשמעו בהם ולא היה להם שם לעולם כגון בני שמעון שאינו מונה משפחות אוהד ויכין וצחר וגם בני אשר לא מנה משפחת ישוה ונטמעה במשפחת ישוי ופעמים שאין משפחה נקראת אלא ע"ש בני בניהם כגון לזרח משפחת הזרחי ולא מצינו זרח מבני שמעון אלא מבני בניו היה ונקלית בו המשפחה וכן אצבון וכן ארד ונעמן שהם בני בלע מדקאמר משפחת הבלעי מכלל שהיו בנים אחרים לבלע ונקראו על שמו וכן גלעד עשה לו משפחה לעצמו ומכיר היו לו בנים אחרים ונקראו על שמו כדכתיב למכיר משפחת המכירי ויש מהם שנשתנו קצת שמותם כגון נמואל ימואל, חושים חושם, אחי אחירם, חופים שפופים:

תשלום גמולו של פנחס ומנין בני ישראל

בני ישראל [בתפלתו] בקנאו את קנאתי [כאותה שעה שקנא את קנאתי], והמסובב בסוף, ועי"ל ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן יהיה שכרו בשתים, ע"ז שקנא את קנאתי וקיים השלום קנאין פוגעין בו, הנני נותן לו את בריתי שלום, שיהיה שלום בין גופו ונשמתו, שיחיה לעולם כמאמרם ז"ל פנחס זה אליהו שעלה בסערה השמים, ועל ידי שהתפלל על בני ישראל ויכפר עליהם בתפלתו, יהיה לו ולזרעו ברית כהנת עולם, ומפרש המקרא מפני מה השכר בב' דברים, תחת אשר קנא לאלהיו לכן אתן לו את בריתי שלום כנ"ל, ומפני מה יהיה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם, יען ויכפר על בני ישראל, פי' בתפלתו, לכן יהיה שכרו שיכפר תמיד עליהם בעבודתו עבודת הקרבנות:

(א) ויהי אחרי המגפה ויאמר ה' וגו'. המפרשים תהו לדעת למה היה המנין הזה עכשיו, ועיין רש"י ומפרשים אשר האריכו בתירוציהם, ונראה ע"פ המדרש וז"ל שאו את ראש וגו' הה"ד אם אמרתי מטה רגלי חסדך ה' יסעדני, וכונת המדרש יוכל לומר דידוע דכשבעים נפש ירד יעקב למצרים וכרד"ו שנה היו פרים ורבים כ"כ עד שנעשו משבעים נפש ששים רבוא זולת האנשים שמתו בשלשת ימי אפלה, אשר היו ארבע פעמים ששים רבוא [כדפרש"י על פסוק וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים, אחד מחמשה] ולפי חשבון זה היה להם לפרות ולרבות במדבר כל הארבעים שנה לסך עצום מאד מאד, ובאמת לא היו רק ששים רבוא, אבל זה היה חביבות ישראל דיהיו תמיד בדמיון מרכבה עליונה, וכשמות כשראו המגפה נתנו שמקום בלבם דחשבו דודאי נסתלקה השכינה מישראל, מחמת שלהשראת השכינה בתוכם צריכים להיות ששים רבוא במכוון, ולכך ויהי אחרי המגפה ויאמר ה' שאו את ראש בני ישראל, להורות את בני ישראל שאעפ"כ תשלום המנין לששים רבוא הוא מוכן ואין מקום לקטרג וכ' עמם, וזהו המדרש אם אמרתי [אחרי המגפה] מטה רגלי, שהשכינה נסתלקה ממני, כאשר חשבו האו"ה, אבל חסדך ה' יסעדני, שאמרה למנות אותנו ולהראות לנו כי שמר הקב"ה חסדו אתנו שתתמלא תיכף המספר של ששים רבוא ושכינתך אתנו כמאז ומקדם. [ת"י]

חומת אנ"ך

ר"ל נשיאי השבטים היו ע"ד מש"ה וישלח משה וישלח ישראל ואמרו רז"ל שהעם הם הגדול. והגדול הוא העם. והתחילו הם מנזים שאני אתו פעם עגלים לע"ז ואיך יהרוג נשיא על שעבד ע"ז וכו' בא הכתוב ויתסו

מרפא לשון

בסידור שענין כריתת הברית הוא כשיש ב' אוהבים זה לזה הרבה ורוצים שלא תבטל אותה אהבה לעולם אפי' אם לא תשאר הסבה הראשונה שבסבתה נעשים אוהבים זה לזה כורתים ברית ועושים סימן שיהיו מוכרחים לעולם להיות השלום זה עם זה וכשיעשו זה לא יוכלו להפטר זה מזה לעולם מדר דר מכח הברית שנכרת עליהם מאבותיהם, זת"ד. וכן ראיתי מנהג היום אצל הערביים כשבאו אנשי המזרח להלחם באנשי המערב היו בהם משפחה שלא הצרו לה ואמרו שקבלה בידיהם מאבותיהם שהם בעלי ברית ונק' בל"ע „חלפא" כלומר שנשבעו זה לזה וזהו פירוש כריתת הברית לפי פשוטו ותרגומו ואמנם בלה"ק יפול בו ל' נתינה כי הוא ירמוז לסוד הברית העליון, וכן לפעמים יעלים בו הל' כמו אני הנה בריתי אתך וזה כפי בחינתו העליונה וד"ל. יז) צרור את המדינים, אעיק למדינאי, ה"ג וכל' הכ' כי צררים הם לכם וכן

נחל קדומים

והוא בתמונה דהוי' נשארת מחוברת רק בתוכה יש קצת הפסק לפניה. וזה רמז דעתיד הוא לאבדן אך ירויחם וזהו דעדין יש חיבור בוי"ו ומסיים והיתה לו ולזרעו אחריו והרות עתיד לחזור. וז"ש לכן אמור אתה מרע"ה דאתה מבחינת רוח והוא מקור החיים הנני נותן לו את בריתי שלום ועיין בס' הגלגולים שסידר הרמ"פ ז"ל פרק נ"ב ע"ש: יד (ד) ושם איש ישראל המוכה אשר הוכה את המדינית. פי' כשהיה יחד עם המדינית דאם פירש זמרי אינו יכול להורגו פנחס דקנאין פוגעין היינו כשהם ביחד אבל אם פירש והרגוהו נהרגין עליו כמ"ש בש"ס ולכך דקדק הכתוב לומר אשר הוכה את המדינית. וכל קבל דנא כתיב ושם האשה המוכה המדינית דיש להרגה אפי' כשהיא לבדה כמ"ש הרמב"ם שבאת תקלה על ידה. וכן ראיתי שכתבו המפרשים ז"ל והוא דקדוק אמיתי: טו (ה) ושם האשה המכה המדינית כזבי בת צור. לפי מ"ש מהר"י סרוק ז"ל דהיתה בת יפתח ומטרוניתא דתבעה לרב כהנא ואשת טורנוסרופוס. אפשר לרמוז דר"ת כזבי בת צור הוא כזבי זו בת יפתח בגלגול

מסורת הקריאה

(יח) המכה, הכף בקמץ ונמסר עליו ב' ובענין. ור"ל ב' כתיב בענין

נגה שלום

ב ה. (יז) צרור, חאצר, מגזרת מצור

אבן עזרא

מלכי מדין חמשה אבות: (יז) צרור. שם הפועל כמו זכור את יום השבת: (יח) כי צוררים הם לכם. כי הצרו לכם: בנכליהם. במחשבתם הרעה מגזרת ויתנכלו אותו: ועל דבר כזבי. ועוד כי יחשבו לעשות לכם רע בעבור כזבי אחותם: (א) ויהי אחרי המגפה. אמר השם אל משה ואל אלעזר על יד משה וכן ויצו משה וזקני ישראל אז ישיר משה ובני ישראל: וטעם אחרי המגפה. בעבור שאמר השם

רבינו בחיי

ואמר ליה שאין העכו"ם מטמאין בטומאת אהל אלא ישראל שנאמר (במדבר יט) אדם כי ימות באהל וכתיב (יחזקאל לד) ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם. לכך מצינו שנשתטח על בן הצרפתית המת לפי שהיה בן עו"ג:

(יז) צרור את המדינים. אחר שנתן שכרו הטוב לצדיקים צוה להפרע מן הרשעים ואמר לו צרור את המדינים ולא את המואבים בשביל רות המואביה שהיה עתיד דוד לצאת ממנה. ובמדרש צרור את המדינים כי צוררים הם לכם מכאן אמרו חז"ל הבא להרגך השכם להרגו: בנכליהם אשר נכלו לכם. בתחבולו' ובעצות רעות שנכלו לכם וזה יורה כי זקני מדין חשבו המחשבה הרעה ונתנו עצה למואב להחטיא בנותם עם ישראל כדי להדיחם ולהצמידם לבעל פעור:

(יח) ועל דבר כזבי בת נשיא מדין. היה יכול לומר בת צור כמו שאמר למעלה כזבי בת צור אבל הזכיר

ב שאו את ראש כל עדת בני
ישראל מבן עשרים שנה ומעלה
לבית אבתם כל יצא צבא
בישראל: ג וידבר משה ואלעזר
הכהן אתם בערבת מואב על ירדן
ירחו לאמר: ד מבן עשרים שנה
ומעלה כאשר צוה יהוה את משה
ובני ישראל היצאים מארץ מצרים:
שני ה ראובן בכור ישראל בני ראובן
חנוך משפחת החנכי לפלוא
משפחת הפלאי: ו לחצרן משפחת
החצרני לכרמי משפחת הכרמי:
ז אלה משפחת הראובני ויהיו
פקדיהם שלשה וארבעים אלף
ושבע מאות ושלשים: ח ובני פלוא

ת"א ובני פלוא. בתרא קמץ:

תרגום אונקלוס

קַבִּילוּ . יָת חוּשְׁבַּן כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל . מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין . וּלְעֵילָא לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן . כָּל נָפֵיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל : ג. וּמַלֵּיל מֹשֶׁה . וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא . אֲמַרוּ לְמִמְנֵי יָתְהוֹן בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב . עַל יַרְדְּנָא דִּירֵיחוֹ לְמֵימַר : ד. מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא . כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל . דִּנְפַקוּ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם: ה. רְאוּבֵן בּוּכְרָא דְּיִשְׂרָאֵל . בְּנֵי רְאוּבֵן . חֲנוֹךְ זַרְעִית חֲנוֹךְ . לְפַלּוּא . זַרְעִית פַּלּוּא : ו. לְחֶצְרוֹן . זַרְעִית חֶצְרוֹן . לְכַרְמִי . זַרְעִית כַּרְמִי : ז. אִלֵּין זַרְעֲיָת רְאוּבֵן . וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן . אַרְבְּעִין וּתְלָתָא אַלְפִין . וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין:

תפסיר הרס"ג

קאילא: (ב) ארפעא גמלה' גמאעה' בני אסראיל. מן אבן עשרין סנה. פצאעדא לביות אבאיהם. כל מן יכ'רג פי גיושהם: (ג) פאמר מוסי. ואלעזר אלאמאם. באחצאיהם פי בידאת מואב. עלי ארדן יריחא: (ד) מן אבן עשרין סנה פצאעדא. כמא כאן אמר אללה מוסי ובני אסראיל. אלכ'ארגין מן בלד מצר: (ה) וכאן בני ראובן בכר אסראיל. עשירה' אלחנוכיין. ועשירה' אלפלואיין: (ו) ועשירה' אלחצרוניין. ועשירה' אלכרמיין: (ז) פכאן עדד עשאיר ראובן. ת'לאת'ה וארבעין אלפא. וסבע מאיה ות'לאת'ין: (ח) ובני פלוא אליאב: (ט) ובני

נוה שלום

וכן תרגם והצר לך כפי הוראת ענין הכתובים, (ג) וידבר וכו' אתם, פאמר וכו' באחצאיהם, תרגם וידבר כמו ויצו אתם, למנות אתם וקרוב לת"א. אלה משפחת הראובני, פכאן עדד וכו' הד'ה, ויהי מספר משפחת ראובן אלה הוסיף תיבת מספר ביאור, ומלת אלה כדי להבדילו מהמנין שקדם במדבר סיני ובלשון הזה תרגם לקמן

אבן עזרא

לאלה תחלק הארץ: (ג) וידבר משה ואלעזר הכהן. במקום אביו ויתכן שהוא היה פה למשה כמו אהרן: אתם. כמו דברו לשלום: (ד) מבן עשרים שנה. והטעם שנשאו את חשבונם כאשר צוה ה' את משה: וטעם ובני ישראל היוצאים מארץ מצרים. כי היו בספורים רבים מיוצאי מצרים והקרוב להיותם חצים והחל מראובן בספורים

אבי עזר

אל הארץ כנען: (ג) (אותם כמו דברו לשלום) כמו אליהם או עמהם כמו דברו הורלאתו לדבר עמו והכתוב דבר דרך קצרה כי המלות מחלפים עבודותיהם איש נאקיו:

רבינו בחיי

מדין להורות כי זאת עצת זקני מדין היתה לשלוח בת המלך לזנות עמהם:

(ה) חנוך משפחת החנוכי. פירש רש"י ז"ל לפי שהיו האומות מבזין אותן ואומרין על מה אלו מתיחסים על שבטיהם לבית אבותם סבורין הם

בעל הטורים

(ב) לבית אבתם. ולא אמר למשפחותם כמו למעלה, לפי שנאמר בכל אחת משפחת החנכי משפחת הפלאי וכן בכלם: (ו) לכרמי. ב', הכא, ואידך מה לעשות עוד לכרמי מי הוא כרמי זהו שנא' בו לכרמי משפחת הכרמי כדכתיב כי כרם ה' צבאות בית ישראל:

שפתי חכמים

צ משום דבמשפחה אין חילוק אם הולך אחר האב או אחר האם דהא הכל שבט אחד הוא אפי' אם יהיו משפחות הרבה בשבט א' אבל בשבטים יש חילוק אם האם משבט אחר: ק רלונו בזה דמלת אותם קאי אדברי' שדברו אל ישראל לאפוקי שלא תפרש כמו אתם שדברו עם ישראל: ר דלאמר לא קאי אוידבר משה ואלעזר אלא קאי אשלמטה דהיינו מבן עשרים שנה וגו' והכי אמר קרא וידבר משה ואלעזר הכהן אותם ר"ל הדברים בערבות מואב על ירדן ירחו ומה הן הדברים שדבר לאמר מבן עשרים וגו' דבר אתם על זאת: ש וא"ת למה מביא פסוק הנאמר בפ' כי תשא ולא מביא פסוק דכתיב כאן שנאמר שאו את ראש וגו' מבן עשרים שנה וגו', וי"ל משום דק"ל דכאשר צוה משמע דכבר צוה להם וגם ישראל יודעין כבר ולאו דהכא עדיין לא ידעו אלא כשאמר להם משה. וע"ק לרש"י ל"ל למכתב ובני ישראל היוצאים מארץ מצרים לא הל"ל אלא ובני ישראל ותו לא לכך הוצרך לפרש ולהביא אותו פסוק האמור בכי תשא דאיהו לווי לא נאמר אלא ליוצאי מצרים. וא"ת מ"מ היה לו להביא מפסוק הנאמר בפ' במדבר סיני, וי"ל דמנין שנאמר בפ' במדבר סיני לא היה אלא לפי שעה ביום הקמת המשכן ולא לדורות אבל המנין שנאמר בכי תשא נאמר אף לדורות דמשמע כי תשא את ראש וגו' לעולם כשתמנה אותם לא תמנה אלא מבן עשרים שנה: ת וא"ת הא גבי עכו"ם ג"כ כתיב הכי דכתיב וירד העמלקי והכנעני, וי"ל אי הוה כתיב כאן בני ראובן משפחת החנכי ולא כתב חנוך לא הוה קשה מידי כמו גבי עמלקי אבל עכשיו דכתיב בני ראובן חנוך משפחת החנכי קשה למה הטיל ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה:

רש"י

(ב) לבית אבותם. על שבט האב צ יתיחסו ולא אחר האם: (ג) וידבר משה ואלעזר הכהן אותם. דברו עמם על זאת ק שלוהו המקום למנותם: לאמר. אמר להם צריכים ר אתם להמנות: (ד) מבן עשרים שנה ומעלה כאשר צוה וגו'. שיהא מנינם מבן עשרים שנה ומעלה שנאמר (שמות ל) כל העובר על ש הפקודים וגו': (ה) משפחת החנכי. לפי שהיו האומות מבזים אותם ואומרים מה אלו מתיחסין על שבטיהם סבורים הם שלא שלטו המצריים באמותיהם אם בגופם היו מושלים ק"ו בנשותיהם לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה ת לו' מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. וזה הוא שמפורש ע"י דוד (תהלים קכב) שבטי יה עדות לישראל, השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם. לפיכך בכולם כתיב החנכי הפלאי אבל בימנה לא הוצרך לומר משפחת הימני לפי שהשם קבוע בו יו"ד בראש וה"א בסוף:

נחל קדומים

תבעה צדיק ואשת רופוס ודוק: ה (ו) משפחת החנוכי. פירש רש"י לפי שהיו האומות מבזין אותם מה אלו מתייחסין על שבטיהם סבורים הם שלא שלטו המצריים בהם אם בגופן שלטו ק"ו בנשיהם לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה לומר מעיד אני עליהם וכו' שבטי יה עדות לישראל וכו'. וכבר נאמרו כמה טעמים לאשר חתם ה"א בתחילה ויו"ד בסוף החנוכי וכיוצא וכתיב שבטי י"ה עדות לישראל, ואפשר עוד לומר דקי"ל דשבויה אפי' אמה מעידה עליה וכמ"ש בא"ה סי' ז' וא"כ כביכול השכינה יכולה להעיד הגם דח"ו תהיה אימה בעלמא בשביה אימה נאמנת ועל אחת כמה וכמה לצד עילאה ושם יה כביכול ולכך הקדים ה' הרומזת לשכינה לומר דכ"י אפי' אימא מעיד עליה ודוק:

מסורת הקריאה

זה מלת המכה בקמץ ובטעם תביר. ועין פסוק ט"ו: (ג) אתם. חד מן ט' דסמיך לדבור ורפי. עין בראשית כ"א ב': (ז) אלה, ר"פ בטעם טפחא בענין, א' דין הראובני, ב' השמעני (לקמן י"ד) ג' מנשה (לד) יחד ואלה בני שותלח (לו) ושארא בתביר: הראובני. הרי"ש במתג ונקראת במלאפום והאל"ף שבאמצע נחה. וכולהו

חומת אנ"ך

אחר אהרן כלומר מטעם זה עצמו שפטם אבי אמו עגלים לע"ז הוצרך לעשות זה לתקן ונתקנו גם כדב ואביהוא והראיה שנתעברו בו וזה רמז באומרו בא הכתוב ויחסו אחר אהרן בן אהרן הכהן שהוא עצמו כדב ואביהוא דתרין כחד תרין פלגי גופא. וא"ל למשה הקדם לו שלום דגם משה היה בו מבחינת יוסף כמ"ש הרב הכשי"א ז"ל. ועתה שנתקן הקדם לו שלום בחינת יסוד שתקן ככל הדברים אשר דברנו. וזה אפשר להבין מאמרם ז"ל פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן בדין הוא שיטול שכרו והיה ס"ד דמאחר דנתעברו בו נדב ואביהוא לסייעו להרוג זמרי אימא דמגרעות נתן לשכרו דגדולי ישראל היו בגר"ס המעלות. לז"א בדין הוא שיטול שכרו דאלמלא הכין עצמו וגמר למסור עצמו בקנאתו לה' לא נתעברו בו ונמצא דהוא מסר עצמו על ק"ה. ולא מיבעיא שאכרו אותו על הריגת זמרי ואביזריה והצלת ישראל אלא גם על נדב ואביהוא שנתקנו נוטל שכר וז"ש פנחס וכו' בן אהרן שנתעברו בו נדב ואביהוא גם על זה נוטל שכרו כי הוא יסוד המעלה: (ה) החנוכי

מרפא לשון

בפ' מסעי וצררו אתכם ויעיקון לכון ולא נעלם ממך אז"ל כל את לרבות ולזה יבאו בלה"ק אתין רבוין ולא מתרגמין הואיל ואינם מוכרחים לפי פשטן של כתובים. ג) אתם בערבת מואב, אמרו לממני

תרגום אונקלוס

ח. וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב : ט. וּבְנֵי אֱלִיאָב . נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם . הוּא דָתָן וַאֲבִירָם מְעָרְעֵי כְּנִשְׁתָּא . דְּאִתְכְּנִישׁוּ . עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בִּכְנִשְׁתָּא דְקֹרַח . בְּאִתְכַּנּוֹשֵׁיהוֹן עַל יְיָ : י. וּפְתַחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ . וּבְלַעַת יָתְהוֹן . וְיָת קֹרַח בְּמוֹתָא דִכְנִשְׁתָּא . כַּד אֲכַלַת אִישָׁתָא . יָת מָאתַן וְחַמְשִׁין גּוּבְרָא . נַהֲווֹ לְאָת : יא. וּבְנֵי קֹרַח לָא מִיתוּ : יב. בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן . לִנְמוּאֵל . זַרְעִית נְמוּאֵל . לְיָמִין . זַרְעִית יָמִין . לְיָכִין . זַרְעִית יָכִין : יג. לְזֶרַח . זַרְעִית זֶרַח . לְשָׁאוּל . זַרְעִית שָׁאוּל : יד. אִלֵּין זַרְעֲיָת שִׁמְעוֹן . עַשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִּין וּמָאתַן : טו. בְּנֵי גָד לְזַרְעֲיָתְהוֹן . לִצְפוֹן . זַרְעִית צְפוֹן .

במדבר כו

אֱלִיאָב׃ ט וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא־דָתָן וַאֲבִירָם קְרוּאֵי° הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּעֲדַת־קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל־יְהוָה׃ י וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ וַיִּהְיוּ לְנֵס׃ יא וּבְנֵי־קֹרַח לֹא־מֵתוּ׃ ס יב בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיָמִין מִשְׁפַּחַת הַיָּמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי׃ יג לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי׃ יד אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ ס טו בְּנֵי גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם לִצְפוֹן מִשְׁפַּחַת

°קריאי קרי

ת"א הוא דתן ואבירם. מגילה יא: בהצותם, סנהדרין קי: באכל האש. שם: ובני קרח. מגילה יד סנהדרין קי

בעל הטורים

(י) ויהיו לנס. שמחתותם היו לנס ולזכרון. לנס ג' במס', ויהיו לנס, שורש ישי אשר עומד לנס עמים. שא ברקמה וגו' היה מפרשך להיות לך לנס. זהו שאמר מקום נתבצר להם כשנפתחה הארץ נשאר מקום באמצע כמו הנס שהוא בראש התורן. כך נשאר מקום תורן. ועכאן רמז למאן דאמר שהיא אבדה המתבקשת שיעמדו לתחיית המתים לימות המשיח. והיינו שורש ישי אשר עומד לנס עמים:

רש"י

(ט) אשר הצו. את ישראל על א משה: בהצותם. את העם על ה': הצו. השיאו את ישראל לריב על משה, לשון הפעילו: (י) ויהיו לנס. לאות ב ולזכרון. (במדבר יז) למען אשר לא יקרב איש זר לחלוק עוד על הכהונה: (יא) ובני קרח לא מתו. (במ"ר, סנהדרין קי) הם היו בעצה תחלה, ובשעת המחלוקת הרהרו ג תשובה בלבם, לפיכך נתבצר ד להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם. (יג) לזרח. הוא צוחר, ל' צוהר. אבל משפחת אהד בטלה. ה וכן חמש משבט בנימין, שהרי בעשרה בנים ירד למצרים וכאן לא מנה אלא חמשה, וכן אצבון ו לגד הרי שבע משפחות. ומצאתי בגמרא ירושלמית שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ובאו הכנענים להלחם בישראל ונתנו לב לחזור

שפתי חכמים

א מפני שמלת הצו בהצותם הם מבנין הפעיל היוצא לאחר שהוא פעול וצריך לפרש מי הוא הפעול הצו את העם. כתב הרא"ם ולא ידעתי למה שינה הפעולים ואמר שהאחד מהם הוא ישראל והא' מהם הוא העם ולמה לא יהיו שניהם מענין אחד, ושמא י"ל כיון שהכפיל הפסוק בלשונו במ"ש הצו בהצותם לכן אמר הצו את ישראל ובהצותם הוא העם או לסיפך עכ"ל. ב כלומר מל' נס המורם על האות כמו כנס על הגבעה כנושא נס הרים. ג רצונו לתרץ היאך יתכן שלא מתו הא כתיב כל את כל האדם אשר לקרח ש"מ דגם הבנים נבלעים בארץ. ד מל' ערי מבצר כלומר התקין להם הקב"ה מקום גבוה שלא העמיקו כל כך בגיהנם ולא מתו: ה ר"ל הא לא חשיב כאן אלא באי מצרים שנמנו בפ' ויגש והתם כתיב ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בן הכנענית והכא מנה רק והתם לא נמנה וגם אהד לא מנה כאן ומפרש דזרח דמנה כאן י"ל היינו צחר ולמר ל' צוהר דה"א מתחלף בח' וזרח ג"כ ה א ל' אור אבל משפחת אהד ע"כ בטלה: ו וא"ל והא רש"י עצמו מפרש לקמן לאזני שוער אני זו משפחת אצבון, י"ל

תפסיר הרס"ג

אליאב. נמואל ודתן ואבירם. הו דתן ואבירם דעאה' אלגמאעה. אלד'י תלפפו. עלי מוסי והרון פי גמאעה' קרח. וכאן ד'אלך בין ידי אללה: (י) פפתחת אלארץ' פאהא. פאבתלעתהם מע קרח פי וקת מות אלגמאעה. ואכל אלנאר. אלמאיתין ואלכ'מסין אלרגל. פצארו עלמא: (יא) ובני קרח כ'סף בהם ולם ימותו: (יב) בני שמעון לעשאירהם. עשירה' אלנמואליין. ועשירה' אלימניין. ועשירה' אליכיניין: (יג) ועשירה' אלזרחיין. ועשירה' אלשאוליין: (יד) פכאן עדד עשאיר שמעון. את'נין ועשרין אלפא ומאיתין: (טו) בני גד לעשאירהם. עשירה' אלצפוניין.

נוה שלום

במנין כל שבט. (ט) הצו, תלפפו, נתקבצו כת"א, והענין נתאספו על משה ואהרן לפני ה' ותיבת בהצתם בכלל אשר הצו. (יא) לא מתו, כ'סף בהם וכו', לשון העלמה והסתרה

אבן עזרא

הראשונים במדבר סיני: (ט) אשר הצו. כטעם כי ינצו אנשים: (י) ואת קרח. פירשתיו: ויהיו לנס. כמו ויהיו לאות לבני ישראל: (יא) ובני קרח לא מתו. והעד שמואל ובניו ובני בניו שהם המשוררים והם הנקראים הקרחים לבני קרח מזמור גם בתורה כתוב משפחת הקרחי והזכיר הכתוב ובני קרח עם בני ראובן בעבור כי בני דתן ואבירם גדולים וקטנים מתו והנה רעת דתן ואבירם קשה מרעת קרח: (יב) הימיני. אל תבקש דקדוק בשמות וכן מן פוה פוני ומן לשפופם השופמי לימנה

אבי עזר

(יב) (הימיני אל תבקש דקדוק בשמות וכו') זה לשון הרב באמת כאשר תסתכל בשמות העולם שהם מתייחסים לא תמצא שהם כולם על דרך. מכרה כמו לשפופם השופמי והנה ימנה על משקל ישוה ואמרו הישוי ולא אמרו הימיני גם תמצא כן ואיננו מגזרת ינחמנו וכו' ועיין פ' בראשית בד"ה זה ינחמנו ממעשינו וכו' ומה שכתב הרב

רבינו בחיי

שלא שלטו המצרים בנשותיהם לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א בתחלה ויו"ד בסוף לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וזהו שמפר' על ידי דוד ע"ה (תהלים קכב) ששם עלו שבטים שבטי י"ה עדות לישראל. השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם

רמב"ן

(יג) לזרח. הוא צוחר לשון צהר אבל משפחת אוהד בטלה וכן חמש

חומת אנ"ך

הפלואי. אמרו רז"ל שם י"ה מעיד עליהם שלא חטאו. יש לחקור כפי מ"ש אני הדל בדרושים דמהרינו שהיו יולדות ששה בכרס אחד. טובה תוכח"ת מגולה דהיו כשרות דאם העובר עבירה מוליד ממזר היינו שעולם כמנהגו נוהג ודרך טבע בחיבורם להוליד אך זהו כדרך העולם. אבל אם יהיה נס כמצרים שיולדות ששה בנים בכרס אחד זהו דרך נס ולא עביד ניסא לשקרי ומוכרח דהכל זרע קדש זרע כשר וזה מופת חותך. והא תו למה לי החנוכי הפלואי דשם י"ה מעיד עליהם. ואפשר לומר דהנס שהמופת גלוי שהיו כשרות במה שהיו יולדות ששה בכרס אחד. מ"מ עדיין אפשר שאיזה נשים ישראליות היו אנוסות מגוים ושריותא ניהו וגם בניהן כשרים דרוב בעילות הלך אחר הבעל והם כשרים. ולהכי אתא קרא החנוכי הפלואי דשם י"ה מעיד עליהם שלא היה צד זנות כלל בשום אופן. ומה שאמרו רז"ל שבדקן כסוטות במרה היינו להודיע לישראל כשרות נשיהם לבל יחשדום שהיה צד זנות אפילו באונס דמשפט הסוטה הוא דאם נקיה היא אשה כי תזרי"ח ופניה מאירות וזהו דוקא כשהיא טהורה לגמרי. אבל אם נאנסה היא כנשים שאינן זהירו"ת ואינה משבחת כמו שכתבנו בעניותנו בס' סוטה והכא כל הנשים השביחו והאירו זר"ת העודף.

נחל קדומים

יא (ז) ובני קרח לא מתו. פירוש רש"י הרהרו תשובה לפיכך נתבצר להם מקום גבוה וכו' ועיין רא"ם ונח"י באורך ושמעתי מהחכם השלם ורב הישיש כמה"ר משה גואקיל ז"ל שהגידו לו בחלום פירוש פ' מזמור מ'. קוה קויתי ופירשו לו שדוד הע"ה אמרו על בני קרח ואמר לשון יחיד שניצול ביחד וז"ש קוה קויתי וכו'

מסורת הקריאה

דכותיה: (ט) קרואי, הרי"ש בחירק, ונמסר במדבר קרואי פנחס קריאי וסימן ברוך פרי ע"כ. פי' דבמדבר א' ט"ז הקרי במלאפום, וע"ז נתן הסימן ברוך, הבי"ת הוא סימן על במדבר ואחריו רו במלאפום, דפנחס רי בחירק והסימן פרי, הפ"א הוא סימן על פנחס ואחריו רי: (יב) בני שמעון, נמסר במס"ג ז' בטעם זרקא וסימן בני שמעון, בני גד, ויהיו בני יהודה, בני זבולן למשפחתם. אפרים, בנימן, אשר, וסימן זאב ישאג זרוק, הוא ראשי תיבות זבולן, אפרים, בנימין, יהודה. שמעון, אשר, גד, זרוק פי' זרקא ז' אלין בטעם זרקא: (יד) אלה, נמסר עליו ד' בטעמא בענין,

הַצְּפוֹנִי לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי
לְשׁוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי: טז לְאָזְנִי
מִשְׁפַּחַת הָאָזְנִי לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת
הָעֵרִי: יז לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי
לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי:
יח אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־גָד לִפְקֻדֵיהֶם
אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס יט בְּנֵי
יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: כ וַיִּהְיוּ בְנֵי־יְהוּדָה
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי
לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי לְזֶרַח
מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי: כא וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ
לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל
מִשְׁפַּחַת הֶחָמוּלִי: כב אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים
אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס כג בְּנֵי יִשָּׂשכָר

תרגום אונקלוס

לְסַגִּי . זַרְעִית סַגִּי . לְשׁוּנִי . זַרְעִית שׁוּנִי : טז. לְאָזְנִי . זַרְעִית אָזְנִי . לְעֵרִי . זַרְעִית עֵרִי : יז. לַאֲרוֹד . זַרְעִית אֲרוֹד . לְאַרְאֵלִי . זַרְעִית אַרְאֵלִי : יח. אִלֵּין זַרְעֲיָת בְּנֵי גָד לְמִנְיָנֵיהוֹן . אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה : יט. בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן . וּמִית עֵר . וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן : כ. וַהֲווֹ בְנֵי יְהוּדָה לְזַרְעֲיָתְהוֹן . לְשֵׁלָה . זַרְעִית שֵׁלָה . לְפֶרֶץ . זַרְעִית פֶּרֶץ . לְזֶרַח . זַרְעִית זֶרַח : כא. וַהֲווֹ בְּנֵי פֶרֶץ . לְחֶצְרוֹן . זַרְעִית חֶצְרוֹן . לְחָמוּל . זַרְעִית חָמוּל : כב. אִלֵּין . זַרְעֲיָת יְהוּדָה לְמִנְיָנֵיהוֹן . שַׁבְעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: כג. בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְזַרְעֲיָתְהוֹן.

תפסיר הרס"ג

ועשירה' אלחגיין . ועשירה' אלשוניין : (טז) ועשירה' אלאזניין. ועשירה'. אלעיריין : (יז) ועשירה' אלארודיין. ועשירה' אלאראליין : (יח) וכאן עדד עשאיר גד. ארבעין אלפא וכ'מס מאיה : (יט) בני יהודה אולא ער ואונן. ומאתא פי בלד כנעאן : (כ) פצאר בני יהודה לעשאירהם. עשירה' אלשילניין . ועשירה' אלפרציין . ועשירה' אלזרחיין : (כא) ובני פרץ. עשירה' אלחצרוניין. ועשירה' אלחמוליין : (כב) פכאן עדד עשאיר יהודה. סתה וסבעין אלפא וכ'מס מאיה : (כג) בני יששכר לעשאירהם .

נוה שלום

וכמאז"ל מקום נתבצר להם וכו'. (יט) בני יהודה, בני יהודה אולא ער ואונן, בני יהודה שנולדו לו בראשונה מתו בלי זרע ונמנו משפחות בניו האחרונים

אבן עזרא

משפחת הימנה ואיננו הימיני כמו מן בריעה בריעי וחגי ושוני חסר יו"ד היחס או זה יו"ד היחס ושל השם חסר והוא הנכון ואחר ראובן שמעון וגד החונים עליו רק מנשה קודם אפרים ובמדבר סיני הפוך והנכון שזה בעבור מספרם כי בני אפרים יוסיפו על בני מנשה במדבר סיני שמונת אלפים ושלש מאות ובערבות מואב יוסיפו בני מנשה על בני אפרים עשרים אלף ומאתים ואין זכר למשפחות חמשה בנים לבנימין והם בכר וגרה ונעמן וראש וארד:

אבי עזר

ואחר ראובן שמעון וגם החונים עליו כי מנה אותן לפי סדר הדגלים כמו שנאמר בפ' במדבר ומה שכתב הרב ובמדבר סיני הפוך כי שם נחשב אפרים קודם מנשה ושם כתב הרב אפרים קודם מנשה כדברי יעקב

רבינו בחיי

ולפיכך בכלן כתיב החנוכי הפלואי הכרמי החצרוני אבל בימנה לא הוצרך להזכיר הימני לפי שהשם קבוע בו יו"ד בתחלה וה"א בסוף:

רמב"ן

משפחות משבט בנימין שהרי בעשרה בנים ירד למצרים וכאן לא מנה אלא חמשה לשון רש"י. ועוד כתב כל המשפחות נקראו על שם יורדי מצרים והנולדים משם ואילך לא נקראו משפחות חוץ משפחות אפרים

בעל הטורים

(טו) הלפוני. ב' במס', הכא, ואידך ואם הלפוני ארחיק מעליכם. וזהו שאליהו בא מבני גד שבד"ה י"ן מייחס אותו עם בני גד אז והלפוני ארחיק מעליכם שיסבטל יצר הרע: לצפון. סוא לפיון וכתיב לפון על שם שמשה שקבל י' הדברות לפון בסלקו:

רש"י

למצרים וחזרו לאחוריה' שמנה ז מסעות מהר ההר למוסרה שנאמר (דברים י) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן והלא בהר ההר מת וממוסרה עד הר ההר שמנה מסעות יש למפרע אלא שחזרו לאחוריהם ורדפו בני לוי אחריהם להחזירם והרגו מהם שבע משפחות ומבני לוי נפלו ארבע משפחות משפחת שמעי ועזיאלי ומבני יצהר לא נמנו כאן אלא משפחת ח הקרחי והרביעית לא ידעתי ט מה היא ורבי תנחומא דרש שמתו במגפה בדבר בלעם י אבל לפי החסרון שחסר משבט שמעון במנין זה ממנין הראשון שבמדבר סיני ב נראה שכל כ"ד אלף נפלו משבטו ל של שמעון: (טז) לאזני. אומר אני שזו משפחת אצבון מ ואיני יודע למה לא נקראת משפחתו על שמו:

שפתי חכמים

דהא דפי' רבה הוא ע"פ המדרש דז' משפחות בטלם אבל ליה לא ס"ל וזהו נמי שפרש"י לקמן דלא נקראת משפחה אלא אלו שילדו למצרים ואזני לא היה מיולדי מצרים ולמה משב אותם דא"ל דאזני הוא אצבון אין דמיון לאזני עם אצבון אלא ע"כ צ"ל דמה שפרש"י וכן אצבון לגד הוא ע"פ מדרש ירושלמי דז' משפחות חסרים וליה ליה נמי למדרש ירושלמי דאין נקראת משפחה אלא מיולדי מצרים . ובזה יתורץ הא"ע של הרא"ם שכתב אך קשה והלא רש"י עצמו כתב אח"ז שכל המשפחות נקראו ע"ש יורדי מצרים והנולדי' משם והלאה לא נקראו על שמם וא"כ איך מונה האזני והא אינו מבאי מצרים וצ"ע עכ"ל. וי"מ וכן אצבון לגד כלומר אל תתמה על שינוי השם של זרח שהרי אצבון לגד משבט גד גם הוא נשתנה שמו. והא דכתב רש"י הרי ז' משפחות והא לא היו לפי זה אלא שש משפחות, י"ל הרי שבע כו' דנקט רש"י ר"ל של משפחות ישוה שהוא מבני אשר ומבני אשר לא נמנה כאן אלא ישוי ובפ' ויגש כתיב ישוה וישוי וזהו שפרש"י שבע משפחות: ז וא"ת והא לעיל בפ' חקת פי' שבע מסעות, וי"ל דלעיל חשיב מהר ההר ואילך ולא הר ההר בכלל: ח כלומר דליצהר היו ג' בנים קרח ונפג וזכרי ולא מנה כאן כ"א משפחת הקרחי ונפג וזכרי בטלו והוא"ל ובעל הרוב כאלו באלו כלם כמלא מבני לוי נפלו ג' משפחות שמעי ועזיאלי וחברי: ט יש מקשים דלמא ד' משפחות שחסרו הם שמעי ועזיאלי ונפג וזכרי שהם בני יצהר י"ל דמשפחות הלוי אינן אלא אותן ח' המאמורות בפ' במדבר ולא נמנו שם ונפג וזכרי וקרחי דחשיב כאן הוא במקום חילתי, רא"ם: י פי' הז' המשפחות דוקא ולא תאמר שהלוים נמי היו בדבר בלעם שלא מצינו שהלוים חטאו בדבר בלעם: כ דבמדבר סיני היו פקודיהם חמשים ותשעה אלף ושלש מאות וכאן לא נמנו כי אם שנים ועשרים אלף ומאתים נמלאו חסרים שלשים ושבעה אלף ומאה: ל כלומר שעשרים וארבעה אלף שמתו בדבר בלעם כלם נפלו משבטו של שמעון הואיל ומלאנו דשבטו של שמעון חטאו יותר מאחר שבטים שהרי הנשיא של שמעון חטא: מ כלומר אזני שמנה כאן לא נמנה בבאי מצרים לכן צריך לומר שהוא אצבון אבל איני יודע כו'. ואם תאמר והא לעיל פירש רש"י וכן אצבון לגד. פירשתי זה לעיל:

נחל קדומים

שהרהרו תשובה. ויעלני מבור שאון שנפלו בפתוח הארץ פיה ומקום נתבצר להם וכו' ז"ש ויעלני מבור שאון. ויקם על סלע רגלי דנעשה להם עמוד מסלע שיכלו לצאת החוצה ויתן בפי שיר חדש ממש ברוך מחיה המתים או ברוך מוריד שאול ויעל והיא ברכה חדשה שלא אמרה אדם מעולם. יראו רבים וייראו ממעשה זה ויבטחו בה' בראותם זה הנס המופלא בעבור שהרהרו בתשובה:

מרפא לשון

יתהון. ה"ג ולא כנ"א ואמרו. יז) משפחת הארדי, זרעית ארוד.

חומת אנ"ך

והן עתה נמצא דבמוט"ב תלתא כחדא גילה לדקת הנסים על ידי רבוי בדיקה.

מסורת הקריאה

ועין פסוק ז': (יט) בני יהודה, מס"ג ג' בטעם, ור"ל בטעם מרכא טפחא, וסימן א' בני ראובן בכור ישראל, (הנה מלת בני הוא טעות. כי אצל ראובן לא כתיב מלת בני. רק ראובן בכור ישראל. והוא בטפחא.) ב' בני יהודה למשפחותם. דין. (מלת למשפחותם טעות וצ"ל בני יהודה ער ואונן) ג' בני יוסף למשפחתם. (לקמן פסוק כ"ח), ושם נמסר במס"ק ב' בטעם ריש פסוק בענין יהודה יוסף. ור"ל ב' שהם בטעם מרכא טפחא בענין יהודה יוסף. ולא קחשיב ראובן לפי ששם לא כתיב בני: (כ) בני יהודה. נמסר עליו זא"ב ישא"ג זרוק. ועין לעיל פסוק י"ב: (כב) אלה. נמסר במס"ג ו' ראשי פסוקים בטעם תביר בענין וסי' גד, יהודה, יששכר, זבולן, אשר, נפתלי, וחד מצעות פסוק אלה משפחת דן, וסי' כל היכא דאיכא בענין אלה משפחת בני פלוני, משפחת בני פלוני דסמיך לפקדיהם או למשפחתם אלה בתביר והם ו' וסי' יש"ג אזנ"י. ראשי תיבות יששכר, גד, אשר, זבולן, נפתלי, יהודה. ואפרים יוצא מן הכלל. ר"ל דאצל אפרים אף דשם כתיב נמי לפקדיהם אפ"ה מלת אלה אינו בטעם תביר: (כג) בני יששכר, נמסר במס"ג ג' בטעם מהפך פשטא בעניינא וסי' יששכר, דן, נפתלי, שד"ן סימן: (כה) אלה, נמסר עליו ז' בטעם, ור"ל עם הך דבאמצע פסוק, עין פסוק כ"ב:

לְמִשְׁפְּחֹתָם תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי
לְפֻוָּה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי׃ כד לְיָשׁוּב
מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת
הַשִּׁמְרֹנִי׃ כה אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יִשָּׂשכָר
לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף
וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ ס כו בְּנֵי זְבוּלֻן
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְסֶרֶד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי
לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל
מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי׃ כז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשִּׁים אֶלֶף
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס כח בְּנֵי יוֹסֵף
לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם׃ כט בְּנֵי
מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי
וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד
מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי׃ ל אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד
אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי לְחֵלֶק
מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי׃ לא וְאַשְׂרִיאֵל

תרגום אונקלוס

תּוֹלָע. זַרְעִית תּוֹלָע. לְפֻוָּה. זַרְעִית פֻּוָּה׃ כד. לְיָשׁוּב. זַרְעִית יָשׁוּב. לְשִׁמְרוֹן. זַרְעִית שִׁמְרוֹן׃ כה. אִלֵּין זַרְעֲיָת יִשָּׂשכָר לְמִנְיָנֵיהוֹן. שִׁתִּין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וּתְלָת מְאָה׃ כו. בְּנֵי זְבוּלוּן לְזַרְעֲיָתְהוֹן. לְסֶרֶד. זַרְעִית סֶרֶד. לְאֵלוֹן. זַרְעִית אֵלוֹן. לְיַחְלְאֵל. זַרְעִית יַחְלְאֵל׃ כז. אִלֵּין זַרְעֲיָת זְבוּלוּן לְמִנְיָנֵיהוֹן. שִׁתִּין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ כח. בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעֲיָתְהוֹן. מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם׃ כט. בְּנֵי מְנַשֶּׁה. לְמָכִיר זַרְעִית מָכִיר. וּמָכִיר אוֹלֵיד יָת גִּלְעָד. לְגִלְעָד. זַרְעִית גִּלְעָד׃ ל. אִלֵּין בְּנֵי גִלְעָד. אִיעֶזֶר. זַרְעִית אִיעֶזֶר. לְחֵלֶק. זַרְעִית חֵלֶק׃ לא. וְאַשְׂרִיאֵל. זַרְעִית אַשְׂרִיאֵל.

תפסיר הרס"ג

עשירה' אלתולעיין. ועשירה' אלפוניין: (כד) ועשירה' אלישוביין. ועשירה' אלשמרוניין: (כה) וכאן עדד עשאיר יששכר. ארבעה וסתין אלפא ות'לאת' מאיה: (כו) בני זבולון לעשאירהם. עשירה' אלסרדיין. ועשירה' אלאילוניין. ועשירה' אליחלאליין: (כז) פכאן עדד עשאיר זבולון. סתין אלפא וכ'מס מאיה: (כח) בני יוסף לעשאירהם. מנשה ואפרים: (כט) בני מנשה. עשירה' אלמכיריין. ועשירה' אלגלעדיין. מן גלעד אבן מכיר: (ל) הולאי בני גלעד. עשירה' אלאיעזריין. ועשירה' אלחלקיין: (לא) ועשירה'

בעל הטורים

(כג) לפוה משפחת הפוני. היה לו לומר הפוי וכתיב פוני לומר שכל ישראל פונים אליו ללמוד מתורתו. (כד) לישוב. הוא יוב וקרא אותו ישוב בשביל שבעל ישיבה היה.

רש"י

(כד) לישוב. הוא יוב האמור ביורדי מצרים נ כי כל המשפחות נקראו ע"ש יורדי מצרים, והנולדים משם והלאה לא נקראו המשפחות על שמם חוץ ממשפחות אפרים ומנשה שנולדו כלם במצרים וארד ונעמן ס בני בלע בן בנימין ומצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן שירדה אמן למצרים ע כשהיתה מעוברת מהם לכך נחלקו למשפחות פ כחצרון וחמול שהיו בני בנים ליהודה וחבר ומלכיאל שהיו בני בנים של אשר, ואם אגדה הוא צ הרי טוב ואם לאו אומר אני שהיו לבלע בני בנים הרבה ומשנים הללו ארד ונעמן יצאה מכל אחד משפחה רבה ק ונקראו תולדות שאר הבנים ע"ש בלע ותולדות השנים הללו נקראו על שמם. וכן אני אומר בבני מכיר שנתחלקו לשני משפחות אחת נקראת על שמו ואחת נקראת ע"ש גלעד בנו. ה' משפחות חסרו ר מבניו של בנימין כאן נתקיימה מקצת נבואת אמו שקראתו בן אוני בן אניות, ובפלגש בגבעה נתקיימה

שפתי חכמים

נ בס' ויגש פרש"י ובדברי הימים (סימן ז) כי יוב הוא שמו ולפי שנתיישבו ללמוד תורה דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לכך זכה ונקרא ישוב: ס כלומר גם אלו נולדו במצרים: ע ר"ל שהוא מפרש טעם למה נמנו משפחות ארד ונעמן בני בנים של בנימין כיון שלא מיורדי מצרים היו: פ יש"ה אל תקשה היאך שייך דבני בנים יקראו משפחות על שמם, ומפרש כחצרון וחמול כו': צ כלומר אם רבי משה הדרשן אמר טעם זה בספר אגדה הרי טוב ואיני רשאי לחלוק עליו ואם לאו אומר אני כו' כלומר ואם טעמא דקשיא קאמר אומר אני גם כן טעם אחר מעצמי: ק פי' ארד ונעמן שנמנו למשפחות אינו אלא מפני רבויים שנולדו מכל אחד מהם בנים הרבה וראוי לכל אחד מהם להקרא בשם משפחה אע"פ שלא היו מיורדי מצרים ומפני שיש לטעות מאחר שארד ונעמן מפני רבוי בניהם נקראו משפחה לא היה לבלע אביהם להקרא משפחה בפני עצמה כמו שלא נקרא יוסף שבט בפ"ע מפני שהבכור נחלק לשבטים אפרים ומנשה כשלא לר' משה הדרשן שחשוב עובר כילוד נמנו אב ובן לשנים כחצרון ובניו מפני שהיו שניהם מיורדי מצרים אבל לפרש"י קשה מש"ה הולך לומר שהיו לבלע בנים הרבה חוץ מארד ונעמן ונקראו על שמו משא"כ ביוסף, הרא"ם: ר פי' זה ג"כ מיסודו של רבי משה

רמב"ן

ומנשה שנולדו כלם במצרים וארד ונעמן בני בלע בן בנימין. ומצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן שירדה אמן למצרים כשהיתה מעוברת מהן ואם אגדה היא הרי טוב ואם לאו אני אומר שהיו לבלע בנים הרבה ומשנים הללו ארד ונעמן יצתה מכל אחד ואחד משפחה רבה ונקראו תולדות שאר הבנים על שם בלע ותולדות השנים הללו נקראו על שמם כל זה לשון הרב ז"ל. ואני תמה עליו שאין הקושיא בעבור שימנה הכתוב משפחת הבלעי לעצמן ומשפחת הארדי ומשפחת הנעמי בניו לעצמן כי זה היה מפני היותן למשפחות בדבר הרב וכן יעשה בבני יהודה ובבני מנשה ואפרים וכן בבני אשר אבל אם נאמר שנולדו ארד ונעמן לבלע בן בנימן אחרי רדתר למצרים לא היו ראויים להמנות כאן למשפחות ואם נחשוב שנולדו לך קודם לכן יהיו יותר משבעים נפש כי אז היו בני בנימן עשרה ואלה בני בלע שנים. על כן דרש רבי משה הדרשן שהיתה אמן מעוברת מהן ולא ימנה אותם שם וכאן יחשבם לנולדים ואם אגדה היא נסבול הדוחק לקבלה ונצטרך עוד לומר כי יוכבד נולדה בין החומות ביום הכנסם שם ולכך יזכיר אותה בשבעים נפש ואלה נולדו אחרי החדשים ואם אינה קבלת רבותינו נדחה סברתו זאת בשתי ידים אבל נוכל לומר כי ארד ונעמן בני בנימין מתו בלא בנים ובלע רצה להקים לאחיו שם בישראל וקרא שם בניו על שם אחיו המתים ואולי יהיה יבם בנשותיהן כי הוא הבכור והיו אלה גרא ונעמן בני בלע לראשי משפחות להקים שם לגרא ונעמן בני בנימן יורדי מצרים. והנכון בעיני כי נעמן וארד אשר ימנה בבני בנימן שם בפרשת ואלה שמות הם בני בניו הבכור בלע כמו שמפורש כאן וכן ימנה אותם בדברי הימים ומנהג הכתוב לעשות בני הבנים כבנים כמו שאמר

חומת אנ"ך

עדות השבוכי הפלואי ראשי תיבות רבע ריבוי נדיקה עדות וזה רמז ומספר את רב"ע ישראל ואמרו רבותינו ז"ל דכב יכול מונה רבעיותיהן. ורמוז בתיבת רבע נזקתן כאמור: (כג) לפוה משפחת הפוני. לכאורה הול"ל הפווי. ויש לרמוז כי הפוני רמז ה' שהיא מלכות פ"ו ג' אלהים נ'

מסורת הקריאה

(כז) אלה, נמסר עליו ו' בטעם בענין ר"פ, ור"ל בריש פסוק המה ו' בטעם תביר, עין פסוק כ"ב: (כה) בני יוסף, נמסר עליו ב' בטעם ר"פ בענין יהודה יוסף, ועין פסוק י"ט: (ל) אלה בני גלעד, וכן ואלה בני שותלח, הביתי"ן בדגש מדין מפסיק ואתי מרחוק, וחבריו שבפרשה כלם רפוין שאין טעם מפסיק במלה ראשונה גם אין להם דין אתי מרחוק שמלת בני סמוכה אל המלה הבא אחריה, מ"ש: (לא) ואשריאל, האשראלי, שניהם בשי"ן שמאלית, ועין

נחל קדומים

דמקום נתבצר להם ויצאו והולידו ודוק: כד (ח) לישוב משפחת הישובי. פירש"י הוא יוב. וכתב בדבק טוב שהיה אליל שמו יוב ונתרעם בנו של יששכר שקראו יוב שכינהו בשם שנקראת ע"ז ונתן לו שין משמו יששכר והן זה מן הישו"ב ועיין בחומש ד"א

מִשְׁפַּחַת הָאַשְׂרִאֵלִי וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת
הַשִּׁכְמִי׃ לב וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת
הַשְּׁמִידָעִי וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי׃
לג וּצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים
כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד
מַחְלָה וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה׃
לד אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם
שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ ס
לה אֵלֶּה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי לְבֶכֶר
מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת
הַתַּחֲנִי׃ לו וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתָלַח לְעֵרָן
מִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי׃ לז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי־אֶפְרַיִם לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה
בְנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ ס לח בְּנֵי
בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת
הַבַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי
לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי׃
לט לִשְׁפוּפָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּפָמִי
לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי׃ מ וַיִּהְיוּ

תרגום אונקלוס

וְשֶׁכֶם. זַרְעִית שֶׁכֶם: לב. וּשְׁמִידָע. זַרְעִית שְׁמִידָע. וְחֵפֶר. זַרְעִית חֵפֶר: לג. וּצְלָפְחָד בַּר חֵפֶר. לָא הֲווֹ לֵיהּ. בְּנִין אֱלָהֵין בְּנָן. וְשׁוּם בְּנָת צְלָפְחָד. מַחְלָה וְנוֹעָה. חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה: לד. אִלֵּין זַרְעֲיָת מְנַשֶּׁה. וּמִנְיָנֵיהוֹן. חַמְשִׁין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה: לה. אִלֵּין בְּנֵי אֶפְרַיִם לְזַרְעֲיָתְהוֹן. לְשׁוּתֶלַח. זַרְעִית שׁוּתֶלַח. לְבֶכֶר. זַרְעִית בֶּכֶר. לְתַחַן. זַרְעִית תַּחַן: לו. וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוּתָלַח. לְעֵרָן. זַרְעִית עֵרָן: לז. אִלֵּין זַרְעֲיָת בְּנֵי אֶפְרַיִם לְמִנְיָנֵיהוֹן. תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה. אִלֵּין בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעֲיָתְהוֹן: לח. בְּנֵי בִנְיָמִין לְזַרְעֲיָתְהוֹן. לְבֶלַע. זַרְעִית בֶּלַע. לְאַשְׁבֵּל. זַרְעִית אַשְׁבֵּל. לַאֲחִירָם. זַרְעִית אֲחִירָם: לט. לְשׁוּפָם. זַרְעִית שׁוּפָם. לְחוּפָם. זַרְעִית חוּפָם: מ. וַהֲווֹ בְּנֵי בֶלַע

תפסיר הרס"ג

אלאסריאליין. ועשירה' אלשכמיין: (לב) ועשירה' אלשמידעיין. ועשירה' אלחפריין: (לג) וצלפחד אבן חפר. לם יכון לה בנין אלא בנאת. ואסמאיהן. מחלה ונועה. חגלה מלכה ותרצה: (לד) פכאן עדד עשאיר מנשה. את'נין וכ'מסין אלפא וסבע מאיה: (לה) הולאי בני אפרים לעשאירהם. עשירה' אלשותלחיין. ועשירה' אלבכ'ריין. ועשירה' אלתחניין: (לו) ועשירה' אלעירניין. מן עירן אבן שותלח: (לז) פכאן עדד עשאיר בני אפרים. את'נין ות'לאת'ין אלפא וכ'מס מאיה. הולאי בני יוסף לעשאירהם: (לח) בני בנימן לעשאירהם. עשירה' אלבלעיין. ועשירה' אלאשבליין. ועשירה' אלאחירמיין: (לט) ועשירה' אלשופמיין. ועשירה' אלחופמיין: (מ) ועשירה' אלארדיין.

אבן עזרא

(לח) לאחירם. הוא אחי שפופם הוא מופים חופם הוא חופים ואלה ארד ונעמן הם בני בלע וי"א כי נעמן וארד מיורדי מצרים הם והם בני בלע בן בנימן:

רמב"ן

אל לבן בן נחור בדברי הימים בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם ועוץ וחול וגתר ומש והנה אלה ארבעה האחרונים בני בניו אע"פ שלא עשה כן בבני פרץ ובבני בריעה אולי נולדו על ברכי בנימין ויחשבם לו כדרך ואלה תולדות אהרן ומשה או בעבור שהיו בני בנימן רבים שהיו שמנה נופל המיעוט לרוב על דרך הסברא יתכן עוד שנאמר שלא ימנה הכתוב המשפחות ליורדי מצרים לבדם כי גם הנולדים במצרים מאותו היום ואילך מנה משפחות כמו שעשה באפרים ומנשה ואין טעם לעשות כן בעבור היותם במצרים כי לעת הירידה ראוי שימנו כולם למספר אחד ויעשה משפחות משבעים נפש וכן ימנם הכתוב בכל מקום ביורדי מצרים בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה וכן בני בלע אחרי כן נולדו אבל הענין כי היה המנהג בישראל לעשות להם ראשי בתי אבות יתיחסו כל יוצאי מצרים לעולם אבל האיש ההוא יקראו על שמו לכבודו כאשר יעשו גם היום כל הישמעאלים וכל ישראל הדרים בארצם להקרא כולם למשפחות אבן עזרא אבן שושאן וזה שנאמר אלה ראשי בית אבותם כי מעט אשר פרו ורבו במצרים העמידו להם ראשי משפחות להתיחס עליהן ואולי התחילו הענין הזה במצרים שלא יתערבו בגוים ויהיו נכרים וידועים לשבטיהם ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל ותהי לחק בישראל והנה היו אלה הנזכרים במצרים כאן איש בית אבותיו תתיחס המשפחה אליו ולכך ימנה בבני מכיר משפחת המכירי ומשפחת הגלעדי בנו ומשפחת האיעזרי והחלקי בניו ואחיהם וכן בבני יהודה ואפרים כי הבנים האלה הנזכרים גדולים ונכבדים ויהיו לראש לא היה זה בעבור הולידם משפחה רבה כדברי הרב כי כולם הולידו משפחות רבות כי פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד אבל היה זה לכבוד ששמו עליהם ראש ורוב המשפחות בהיותם במצרים היו מתיחסות אל היורדים למצרים שהם להם האבות הנכבדים והשאר עשו להם

בעל הטורים

(לד) מנשה נתרבה בזה המנין כ אלף וס' מאות וזהו שאמרו בני יוסף עד כה ברכני ה': (לה) אלה בני אפרים. בבני אפרים כתיב אלה על שם אלה אלהיך ישראל שיצא ממנו ירבעם שעשה שני עגלים ולכן כתיב נ"כ אלה בבני דן על שם ויתן את האחד בדן: (לט) לשפופם משפחת השופמי. פי' השפופמי כמו שמה בנימין בעטיו של נחש

שפתי חכמים

ש זה ל' רש"י סדרשן ולכן פי' זה קודם ואלה בני שותלח: וכוונה לפרש למה נקראת משפחה על שם בני בניו, כמו שפירש

רש"י

כולה, זו מצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן: (לו) ואלה בני שותלח וגו'. שאר בני שותלח ש נקראו תולדותיהם ע"ש שותלח ומערן יצאת משפחה רבה ונקראת על שמו ונחשבו בני שותלח לשתי משפחות לא וחשוב ותמצא בפרשה זו חמשים ושבע משפחות ומבני לוי שמנה הרי ששים וחמש וזהו שנאמר (דברים ז) כי אתם המעט וגו' ה"א מעט חמשה אתם חסרים ממשפחות כל העמים שהם שבעים, אף זה הבנתי מיסודו של רבי משה הדרשן, אך הוצרכתי לפחות ולהוסיף בדבריו: (לח) לאחירם. הוא אחי שירד למצרים ולפי שנקרא ע"ש יוסף שהיה אחיו ורם ממנו נקרא

נחל קדומים

עם חינוך פ' ויחי: לג (ט) **ושם בנות צלפחד מחלה ונועה חגלה מלכה ותרצה.** כתבו המקובלים שהם רמז וכנגד חמש **גבורות**

מסורת הקריאה

פסוק מ"ה: (לג) היו, מלעיל שהוא נסוג אחור: (לד) אלה, נמסר עליו ג' ר"פ בטעם בענין וחד ואלה בני שותלח ועין פסוק ז': (לה) אלה בני, עין פסוק למ"ד: אפרים, הנגינה ברי"ש: (לו) ואל, עין פסוק ז': (לז) אלה בני, הבי"ת רפה, עין פסוק למ"ד:

בְּנֵי־בֶלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת
הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי׃
מא אֵלֶּה בְנֵי־בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם
וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ ס מב אֵלֶּה בְנֵי־דָן
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת
הַשּׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת דָּן
לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ מג כָּל־מִשְׁפְּחֹת
הַשּׁוּחָמִי לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה
וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ ס
מד בְּנֵי אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיִמְנָה
מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת
הַיִּשְׁוִי לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי׃
מה לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת
הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת
הַמַּלְכִּיאֵלִי׃ מו וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר
שָׂרַח׃ מז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אָשֵׁר
לִפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ ס מח בְּנֵי נַפְתָּלִי
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת
הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִי מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי׃
מט לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשִׁלֵּם

תרגום אונקלוס

אַרְדְּ וְנַעֲמָן . זַרְעִית אַרְדְּ . לְנַעֲמָן . זַרְעִית נַעֲמָן : מא. אִלֵּין בְּנֵי בִנְיָמִין לְזַרְעֲיָתְהוֹן . וּמִנְיָנֵיהוֹן . אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה: מב. אִלֵּין בְּנֵי דָן לְזַרְעֲיָתְהוֹן . לְשׁוּחָם . זַרְעִית שׁוּחָם . אִלֵּין זַרְעֲיָת דָּן לְזַרְעֲיָתְהוֹן : מג. כָּל זַרְעֲיָת שׁוּחָם לְמִנְיָנֵיהוֹן . שִׁתִּין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה : מד. בְּנֵי אָשֵׁר לְזַרְעֲיָתְהוֹן . לְיִמְנָה . זַרְעִית יִמְנָה . לְיִשְׁוִי . זַרְעִית יִשְׁוִי . לִבְרִיעָה . זַרְעִית בְּרִיעָה : מה. לִבְנֵי בְרִיעָה . לְחֶבֶר . זַרְעִית חֶבֶר . לְמַלְכִּיאֵל . זַרְעִית מַלְכִּיאֵל: מו. וְשׁוּם בַּת אָשֵׁר שָׂרַח: מז. אִלֵּין . זַרְעֲיָת בְּנֵי אָשֵׁר לְמִנְיָנֵיהוֹן . חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה: מח. בְּנֵי נַפְתָּלִי לְזַרְעֲיָתְהוֹן . לְיַחְצְאֵל . זַרְעִית יַחְצְאֵל . לְגוּנִי . זַרְעִית גּוּנִי : מט. מט. לְיֵצֶר . זַרְעִית יֵצֶר .

גי' הרמב"ן ושום בת אחת אשר.

בעל הטורים

יחם שנאמר בו הוא יוסיף לחם. ויש בפסוק זה פ"א בכל תיבה ותיבה לומר שהיה לו פה ולא גלה על אחיו במכירת יוסף:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מו) ושם בת אשר סרח. לפי שנזכרה עם יוצאי מצרים כאן ויש לתמוה מהו ושם וגם על התרגום יש לתמוה שתרגם ושום בת אחת אשר סרח משמע שלא היתה בת אשר אלא בת אשתו וגדלה אשר ולכך נקראת על שמו והיינו ושם שלא היה לו לאשר עליה אלא השם בלבד אבל בתו לא היתה. ומיהו תימה אם הולידה אחד מן השבטים למה לא הזכירו ואם אשר דמעלמא למה מתיחסת על יעקב, ושמא בת אשר היתה ולפי שהיה שמה ידוע

רש"י

אחירם: (לט) שפופם. הוא מופים ע"ש שהיה יוסף שפוף ת בין האומות: (מב) לשוחם. הוא חושים: (מו) ושם בת אשר שרח. לפי שהיתה קיימת בחיים מנאה כאן:

שפתי חכמים

לעיל: ת שפוף ל' מרכף:

תפסיר הרס"ג

ועשירה' אלנעמיין. מן בלע: (מא) פכאן עדד עשאיר בנימין. כ'מסה וארבעין אלפא וסת מאיה: (מב) ובני דן לעשאירהם. עשירה' אלשוחמיין. ומא תעשר מנהא: (מג) פכאן עדדהם. ארבעה וסתין אלפא וארבע מאיה: (מד) בני אשר לעשאירהם. עשירה' אלימניין. ועשירה' אלישויין. ועשירה' אלבריעיין: (מה) ועשירה' אלחבריין. ועשירה' אלמלכיאליין. מן בריעה: (מו) וכאן אסם אבנה' אשר שרח: (מז) פכאן עדד עשאיר אשר. ת'לאת'ה וכ'מסין אלפא וארבע מאיה: (מח) בני נפתלי לעשאירהם. עשירה' אליחצאליין. ועשירה' אלגוניין: (מט) ועשירה'

נוה שלום

לשלה וכו'. (מב) אלה משפחת דן, ומא תעשר מנהא, שהיו לשוחם בנים ועשו משפחות נקראות בשם אביהם

אבן עזרא

(מב) לשוחם. הוא חושים: אלה משפחות דן למשפחותם. כי חושים

אבי עזר

ע"ש: (מב) (אלה משפחות דן) עיין בפ' ויגש מה שכתב הרב על פסוק ובני דן חושים ונעלם מן הרב גמרא ערוכה בבבא בתרא קמ"ג ובני דן חושים תנא דבי חזקיה מלמד שהיו בניו מרובים כחושים של קנה:

רמב"ן

מן הנולדים שם בקרוב ראשי האבות ולכן יהיו להם רוב הנזכרים כאן יורדי מצרים והנה יחוס המשפחות האלה ליורדי מצרים כי שם הקוו אותם:

(מב) וטעם אלה משפחות דן למשפחתם. כי היו לשוחם בנים עשו משפחות נקראות בשם אבי המשפחה אבל היו כולם מתיחסות אל שוחם הראש והיו נקראות אליו בשמו כאמרם לדניאל משפחת דניאל השוחמי ליחזקאל משפחת יחזקאל השוחמי והנה הם משפחות רבות משפחת אחת אצל השוחמי ולכן ייחס את כולן אליו ועל דעת האומרים כי ליורדי מצרים יתיחסו והיו משפחות רבות נקראות בשם אבותם שנולדו במצרים ובכאן לא היה מיחס אותם אלא לשוחמי כי הוא ירד למצרים לבדו:

(מו) ושם בת אשר שרח. לפי שהיתה בחיים מנאה כאן לשון רש"י. ואונקלוס תרגם ושום בת אחת אשר סרח. נתכוון בזה לומר כי היתה בת יורשת כי בנים זכרים היו לו אבל היתה בת אשתו יורשת נחלה ולכך הזכירם הכתוב בכאן כאשר הזכיר בנות צלפחד ותכנס בכלל לאלה תחלק הארץ ואלו היתה בת אשר עצמו לא היתה יורשת כי בנים זכרים היו לו אבל היתה בת אשתו מאיש אחר לא היה לו בן והיתה נחלתו לבתו ויהיה טעם ושרח אחותם כי היתה אחות בניו לא בתו ולכך אמר ושם בת אשר שרח ולא אמר ובת אשר לומר כי היה שמה בת אשר

נחל קדומים

וג' חגלה מלכה תרצה ממותקות וזה רמז חמ"ת המלך שככה:

מרפא לשון

ה"ג וכן הפוני, פוה, הארדי, ארד, וכל דכוותיהו. מו) ושם בת אשר,

מסורת הקריאה

(מ) לנעמן, בזקף קטן לבד, ועין פסוק מ"ה: (מה) למלכיאל, נמסר עליו סימן כל אל בזקף קטן ושארא בזקף גדול בר מן א' לנעמן, פי' כל שמות גברי דעניינא דאית בשמיה אותיות אל כמו לאראלי, ליחלאל, למלכיאל, ודכוותהון הם כלם בטעם פשטא קטן, ושאר השמות בזקף גדול בר מן א' לנעמן בפסוק מ' דאף דלית ביה אותיות אל אפ"ה הוא בזקף קטן: (מח) בני נפתלי, נמסר עליו ג' בטעם בענין. עין פסוק ב"ג: (מט) ליצר, היו"ד בצירי ולא

מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁלֵּמִי: נ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם
חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת: נא אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאָלֶף שְׁבַע מֵאוֹת
וּשְׁלֹשִׁים: פ שלישי נב וַיְדַבֵּר יְהֹוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: נג לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק
הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת:
נד לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט
תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יֻתַּן
נַחֲלָתוֹ: נה אַךְ־בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת־
הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ:
נו עַל־פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין

תרגום אונקלוס

לשלם. זרעית שלם: נ. אלין. זרעית נפתלי לזרעיתהון. ומנינהון. ארבעין וחמשא אלפין וארבע מאה: נא. אלין. מנייני בני ישראל. שית מאה וחד אלפין. שבע מאה ותלתין: נב. ומליל יי עם משה למימר: נג. לאלין. תתפליג ארעא באחסנא. במנין שמהן: נד. לסגיאי. תסגון אחסנתהון. ולזעירי. תזערון אחסנתהון. גבר לפום מנינוהי. תתיהיב אחסנתיה: נה. ברם בעדבא. תתפליג ארעא. לשמהת שבטי אבהתהון יחסנון: נו. על פום עדבא. תתפליג אחסנתהון. בין

ת"א לאלה תחלק. בתרא קיז: לרב תרבה נחלתו. שם: אך בגורל. שם קכב סנהדרין מג:

תפסיר הרס"ג

אליצריין. ועשירה' אלשלמיין: (נ) פכאן עדד עשאיר נפתלי. כ'מסה וארבעין אלפא וארבע מאיה: (נא) פד'אלך עדד בני אסראיל. סת מאיה' אלף ואלפא ואחדא. וסבע מאיה ות'לאת'ין: (נב) ת'ם כלם אללה מוסי' תכלימא: (נג) ולהולאי יגב אן יקסם אלבלד נחלה. באחצא אסמאיהם: (נד) פלאלכת'יר תכת'ר נחלתה. ולאלקליל תקללהא. כל סבט עלי קד'ר עדדה. יעטא נחלתה: (נה) לכן באסהם יקסם אלבלד. באסמא אסבאט אבאיהם: (נו) ועלי קדר אלסהם. תקסם נחלתהם. בין

נוה שלום

שוחם עיין רמב"ן. (נו) על פי הגורל, ועלי קדר אלסהם, ואותו החלק שיגיע לשבט בגורלו, יחלק בין בני השבט

חלק הדקדוק

[נג) הארץ בנחלה, תיבת הארץ בטפחא ותיבת בנחלה באתנח.

אבן עזרא

נחלק למשפחות רבות: (נה) יחלק את הארץ. הטעם כי בגורל יחלק הארץ למטות על פי הגורל תחלק

רבינו בחיי

(נה) אך בגורל יחלק את הארץ. ענין הגורל היה מפני החלק היפה והחלק הרע מי שבא לחלקו חלק יפה ע"פ הגורל היה לו ומי שבא לחלקו חלק רע ע"פ הגורל היו מעלין לו בכספים ומי שהיה לו חלק יפה היה מעלה לו כספים למי שבידו חלק רע. והנה חלוקת הארץ היתה בסדר הזה אלעזר היה מלובש באורים ותומים וכל ישראל עומדין לפניו וקלפי שבטים וקלפי תחומין מונחין לפניו והיה מכוון ברוה"ק ואומר אם זבולן עולה תחום עכו עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולן טרף בקלפי של תחומין עלה בידו תחום עכו והיה מכוון עוד ברוה"ק ואומר אם נפתלי עולה תחום גינוסר עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי טרף בקלפי של תחומין ועלה תחום גינוסר וכן כל שבט ושבט והשבט היה מחלק חלקו לבתי אבות לפי יוצאי מצרים

רש"י

(נג) לאלה תחלק הארץ. ולא לפחותים מבן עשרים א אע"פ שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ שהרי שבע שנים כבשו ושבע חלקו לא נטלו חלק בארץ אלא אלו שנ׳ מאות אלף ואלף ואם היה לאחד מהם ששה בנים לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו: (נד) לרב תרבה נחלתו. לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב ב ואע"פ שלא היו החלקים שוים שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו החלקים לא עשו אלא ע"י גורל והגורל היה ע"פ רוח הקודש כמו שמפורש בב"ב (דף קיח) אלעזר הכהן היה מלובש באורים ותומים ואומר ברוה"ק אם שבט פלוני עולה תחום פלוני עולה עמו והשבטים היו כתובים בי"ב פתקין וי"ב גבולים בי"ב פתקין ובללום בקלפי והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל שני פתקין עולה בידו פתק של שם שבטו ופתק של גבול המפורש לו והגורל עצמו היה צווח ואומר אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני שנאמר ע"פ הגורל ולא נתחלקה הארץ במדה לפי שיש גבול משובח מחברו אלא בשומא בית כור רע כנגד בית סאה טוב הכל לפי הדמים: (נה) לשמות מטות אבתם. אלו יוצאי מצרים שינה הכתוב ג נחלה זו מכל הנחלות שבתורה ד שכל הנחלות החיים יורשים את המתים וכאן מתים יורשים את החיים. כיצד שני אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים ה בבאי הארץ לזה אחד ולזה שלשה האחד נטל חלק אחד והשלשה נטלו שלשה שנאמר לאלה תחלק הארץ חזרה נחלתן אצל אבי אביהן ו וחלקו הכל בשוה. וזהו שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו. שאחר שנטלו הבנים חלקוה לפי האבות שיצאו ממצרים ואלו מתחלה חלקוה למנין יוצאי מצרים לא היו נוטלין אלו הד' אלא שני חלקים עכשיו נטלו ד' חלקים: אך בגורל. יצאו יהושע וכלב ז וכה"א (שופטים א) ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה. ואומר (יהושע יט) ע"פ ה' נתנו לו את העיר אשר שאל: מטות אבותם. יצאו גרים ועבדים: (נו) על

שפתי חכמים

א פי' לאלה שנזכרים לעיל דהיינו שש מאות אלף ואלף ושבע מאות ושלשים שהם באי הארץ תחלק הארץ כרבי יונתן ומפני שלא היה שכתוב ל"ל דמתחלק הארץ בנחלה במספר שמות הבא אחריו ידענו שלאלה שנזכרים לעיל תחלק ומה ת"ל לאלה דמשמע מיעוטא לאלה ולא לזולתם לא בא למעט אלא לאלה דוקא שהם מבני עשרים ומעלה ולא לאחרים, הרא"ם: ב ואע"פ שנתחלקה בחלקים שוים מ"מ לא נתחלקה הארץ אלא לי"ב תחומין אינה שוים ומעטה נמי היתה שחלוקה שגורלות כל אנשי השבט יתחברו יחדו במכוון לכך כמו שהיה גם כן גם שלא עלה גורל חלק גדול בארץ לשבט מועט באוכלסין (ועיין במזרחי שהאריך ובגמרא): ג ר"ל הא לעיל כתיב לאלה תחלק הארץ משמע לאותן שנכנסים לא"י וכאן משמע ליוצאי מצרים: ד כלאה הטעם משום דכל דבור שילא מפי הקב"ה לטובה אינו חוזר והכא שבעית הקב"ה ליתן ליוצאי מצרים את א"י ומתו כלם במדבר לכן לוה הש"י שמאמר שנחלה ליוצאי מצרים והם ינחילו את בניהם. וכזה יתורץ נמי מה שנאמר לעיל בפ' וארא ונתתי אותה לכם מורשה וגו' ולא כתיב ונתתי אותה לכם ירושה אלא כמו שלא יכנסו לארץ ולא יירשום רק שהם יורישו את בניהם אחריהם: ה ר"ל שהם בני כ' ולמעלה לירש: ו ר"ל אצל אביהם של שני אחים שהבכר מהו מ"מ שהמתים יורשים את החיים ואחר כך חלקו אותן ב' אחים הכל בשוה לפי שאחד ירושת אביהן ואחר כך יורש בן אחד כמו אלו ג' בנים. והא דקאמר אצל אבי אביהן ולא אמר אצל אביהן משום דאלו לא חזרה נחלתן אלא אצל אביהן שהיו מבני עשרים ומעלה כשיצאו ממצרים לגם יחלקו בשוה כשמחזיר כל אחד מבאי הארץ לאביו הלא כל אחד חוזר ומוריש לבניו ולא לבני אחיו (ועיין בגמרא ומזרחי שהאריך): ז פי' דאך מיעוט הוא כלומר שלא נחלק בגורל והא כתיב ע"פ הגורל אלא

מרפא לשון

ושום בת אשר. ה"ג דלא כמ"ש הרמב"ן ז"ל בת אתת אשר. וכבר כ' היא"ר ז"ל בראיות ברורות יע"ש. נד) יתן נחלתו, תתיהיב.

מסורת הקריאה

בסגול: (נג) לאלה, הלמ"ד בקמץ, ונמסר ה' קמצין וסי' א' ויען בלק (צ"ל לבן) ויאמר אל יעקב הבנות בנתי (בראשית ל"א מ"ד) ב' לאלה תחלק הארץ (דין) ג' ויאמר ראיתי את כל ישראל (מ"א כ"ב י"ז) ד' וחברו (דה"ב י"ח י"ב) ה' אל תטיפו יטיפון (מיכה ב'

רמב"ן

ונקראת שרח ואם היתה בחיים כדברי רש"י הנה היא כבנות צלפחד לנחלה ואם מתה משפחתה נטלו בעבורה. ועל דרך הפשט היה לזה משפחה גדולה תקרא על שמה ותכנס בכלל אלה משפחות בני אשר לפקודיהם אבל לא רצה הכתוב ליחסם אל האשה שאמר לשרח משפחת שרח וקצר הענין:

(נה) אך בגורל יחלק את הארץ. לשבטי ישראל ולשמות מטות אבותם שהם שנים עשר מטות ינחלו אותם וחזר ואמר על פי הגורל תחלק נחלתו של מטה בין רב למעט כי גם בין המשפחות יטילו גורל ויהיה חלק החנוכי ברוח ובמקום אשר יעלה לו הגורל וחלק הפלואי באותו מקום אשר יעלה לו הגורל אך נרבה לרב ונמעיט למועט במשפחות וזהו שנאמר בסדר אלה מסעי והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחותיכם לרב תרבו את נחלתו ולמעט

רַב לִמְעָט: ס נז וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת
הַגֵּרְשֻׁנִּי לִקְהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי
לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי: נח אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי
מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי
מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי
וּקְהָת הוֹלִד אֶת־עַמְרָם: נט וְשֵׁם
אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת־לֵוִי אֲשֶׁר
יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד
לְעַמְרָם אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֵת
מִרְיָם אֲחֹתָם: ס וַיִּוָּלֵד לְאַהֲרֹן אֶת־
נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר
וְאֶת־אִיתָמָר: סא וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא
בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה:
סב וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה כִּי
לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי
לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי

תרגום אונקלוס

סַגִּיאֵי לִזְעִירֵי: נז. וְאִלֵּין מִנְיָנֵי לֵינָאֵי לְזַרְעֲיָתְהוֹן. לְגֵרְשׁוֹן. זַרְעִית גֵּרְשׁוֹן. לִקְהָת. זַרְעִית קְהָת. לִמְרָרִי. זַרְעִית מְרָרִי: נח. אִלֵּין זַרְעֲיָת לֵוִי. זַרְעִית לִבְנִי. זַרְעִית חֶבְרוֹן זַרְעִית מַחְלִי זַרְעִית מוּשִׁי. זַרְעִית קֹרַח. וּקְהָת אוֹלֵיד יָת עַמְרָם: נט. וְשׁוּם אִתַּת עַמְרָם. יוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי. דִּילֵידַת יָתַהּ. לְלֵוִי בְּמִצְרַיִם. וִילֵידַת לְעַמְרָם. יָת אַהֲרֹן וְיָת מֹשֶׁה. וְיָת מִרְיָם אֲחָתְהוֹן: ס. וְאִתְיְלֵיד לְאַהֲרֹן. יָת נָדָב וְיָת אֲבִיהוּא. יָת אֶלְעָזָר וְיָת אִיתָמָר: סא. וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא. בְּקָרוֹבֵיהוֹן אִישָּׁתָא נוּכְרֵיתָא קֳדָם יְיָ: סב. וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן. עַשְׂרִין וּתְלָתָא אַלְפִּין. כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא. אֲרֵי לָא אִתְמְנִיאוּ (נ"י אִתְמְנִיוּ). בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֲרֵי. לָא אִתְיְהִיבַת לְהוֹן אַחְסָנָא.

רש"י

פי הגורל. הגורל היה מדבר. כמו שפירשתי מגיד שנתחלקה ברוח הקודש ח לכך נאמר ע"פ ה': (נח) אלה משפחת לוי. חסר כאן משפחת השמעי והעזיאלי וקצת מן היצהרי: (נט) אשר ילדה אתה ללוי. (סוטה יב) אשתו. לדתה במצרים ט ואין הורתה במצרים. כשנכנסו לתוך החומה ילדתה. והיא השלימה מנין שבעים. שהרי בפרטן אי אתה מוצא אלא ששים ותשע: (סב) כי לא התפקדו בתוך בני ישראל. להיות נמנין בני עשרים שנה י מה טעם. כי לא נתן להם נחלה כ והנמנין מבן עשרים שנה היו בני נחלה

שפתי חכמים

ילאו יהושע וכלב כו': ח דאל"כ ע"פ הגורל ל"ל הא כתיב אך בגורל יחלק וגו' אלא לומר שע"פ רה"ק כלומר בשעה שיצאו הקלפים היה הקול עולה עם הקלפים ואומר אני גורל של פלוני עלו עליתי לשבט פלוני, והוצרך לזה דאל"כ מאחר שלפי רבוי השבט ולפי מיעוט השבט היו חולקים ואם כן למה חלקו בגורל שמא יפול לשבט מרובה באוכלסין חלק מועט, לכן פי' שהגורל היה ע"פ רה"ק: ט פי' משום שהכ' קצר ולא פי' מי ילדה הוצרך לומר אשתו ילדה ואה"כ ק"ל במצרים ל"ל הוכרח לדרוש שלידתה היתה במצרים ולא הורתה וא"ת זה אלא כשנולדה בין החומות: י ר"ל מה שכתב כי לא התפקדו בתוך בני ישראל הא מנה אותם, ומתרץ שלא נמנו מבן כ' כישראל אלא מבן חדש: כ כתב הרא"ם ל"ע והא לעיל בפ' במדבר כתיב אך את מטה לוי וגו' וכתב רש"י שני טעמים אחד כדאי לגיון של מלך כו' ואחד לפי שהקב"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ביותר בחסידות וכמעשים טובים כשהם פנים ושם. והתרגם לשון סתרגים דחוק: (נט) אשר ילדה אותה ללוי כי אשתו של לוי

תפסיר הרס"ג

כת'יר וקליל: (נז) והד'ה אעדאד לוי לעשאירהם. עשירה' אלגרשוניין. ועשירה' אלקהתיין. ועשירה' אלמרריין: (נח) וסאיר עשאירהם. עשירה' אללבניין. ועשירה' אלחברוניין ועשירה' אלמחליין ועשירה' אלמושיין. ועשירה' אלקרחיין. ואולד קהת עמרם: (נט) וכאן אסם זוגה' עמרם. יוכבד אבנה' לוי. אלד'י ולדת ללוי במצר. פולדת לעמרם. הרון ומוסי. ומרים אכ'תהם: (ס) פולד להרון. נדב ואביהוא. אלעזר ואיתמר: (סא) פמאת נדב ואביהוא. חין קרבא נארא ג'ריבא בין ידי אללה: (סב) פכאן עדדהם. ת'לאת'ה ועשרין אלפא. כל ד'כר מן אבן שהר פצאעדא. אד' לם יעדו. פי גמלה' בני אסראיל. אד'

נוה שלום

בין רב למעט. (נח) אלה משפחת לוי, וסאיר עשאירהם, ושאר משפחותיהם משפחת הלבני וכו', תיקן כן לפי שעדיין הענין נמשך ואינו נפרד מן

חלק הדקדוק

מהרי"ק]: [(סא) בהקריבם אש זרה, בית ראשונה בגעיא בכל התיגאן]:

אבן עזרא

נחלתו בין רב למעט לפקודים: (נז) לגרשון. החל מהבכור והזכיר בנו שהוא לבני ולא הזכיר שמעי ויתכן שלא היו לו בנים או היו לו ומתו בלא בנים. ואחר כן הזכיר החברוני שהוא בן קהת ולא הזכיר עוזיאל ואחר כן בני מררי ושב להזכיר בני יצהר ואחר כן בני עמרם ואיחר אותם בעבור שיבאר מה שאירע לבני בן עמרם: (נח) הקרחי. הם בני קרח. והזכיר שם יוכבד בעבור כבוד בניה ולא הזכיר שם יולדתה דרך קצרה וכן אשריאל אשר ילדה: (סב) ויהיו פקדיהם. פקודי הלוים במספר הזה נוספו שבע מאות והתימה כי לא נוסף בהם רק שבע מאות והנה ישראל שמתו מי שהיה מבן עשרים שנה ומעלה היה מספרם בפעם האחרונה קרוב מהמספר הראשון כי הלוים לא נכנסו עם פקודי ישראל והעד אלעזר

רבינו בחיי

והשבט שהיו רבים בתי אבות בצאתם ממצרים נטלו חלקים הרבה ואע"פ שהם עתה מעטים שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו אלו יוצאי מצרים ולהוציא הגרים:

מסורת הקריאה

ר'): (נה) ינחלו, נמסר עליו ג', ר"ל ג' בקמץ, א' דין, ב' כפי נחלתו (לקמן ל"ה ח') ג' חכמים (משלי ג' ל"ה): (נז) הקהתי, הקו"ף בשוא

נחל קדומים

סא (יוד) אש זרה לפני ה'. שמעתי כי בתיבו' אש זרה רמוזי' חטאות שאמרו רז"ל שחטאו כמבואר בש"ס ימדרשים כי אש זרה ר"ת

רמב"ן

תמעיט את נחלתו אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה למטות אבותיכם תתנחלו הנה באר שתהיה הנחלה למשפחות בגורל אל הרוח אשר יפול לו הגורל שם נדבה לרב ונמעיט למעט במשפחות ואמר שתהיה למטות אבותם כלומר שתים עשרה מטות. ומה שכתב רש"י לשמות מטות אבותם אלו יוצאי מצרים אינו נכון שאין מטות רק שבטי ישראל שנים עשר כענין שכתוב ולא תסוב נחלה ממטה אל מטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל וכן אלף למטה לכל מטות ישראל וכן במרגלים וכן בכל מקום ושם שבט ומטה אחד הוא אבל מה שאמר בגמרא רבי יאשיה אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו מדרש מריבוי הכתוב שהיה די שיאמר אך בגורל יחלק הארץ לשמות המטות וכיון שהזכיר אבותם ינחלו דרשו שהאבות והם הנזכרים במצרים אלה בית אבותם הם נוחלים את הארץ ומהם תבא לאלה אשר תחלק להם:

יִשְׂרָאֵל׃ סג אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן
יְרֵחוֹ׃ סד וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ
מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר
פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר
סִינָי׃ סה כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת
יָמֻתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ
כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־
נוּן׃ ס כז א וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד
בֶּן־חֵפֶר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה
וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה׃ ב וַתַּעֲמֹדְנָה
לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח

תרגום אונקלוס

בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ סג. אִלֵּין מִנְיָנֵי מֹשֶׁה . וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא . דִּמְנוֹ . יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב . עַל יַרְדְּנָא דִירִיחוֹ׃ סד. וּבְאִלֵּין לָא הֲוָה גּוּבְרָא . מִמִּנְיָנֵי מֹשֶׁה . וְאַהֲרֹן כָּהֲנָא . דִּמְנוֹ . יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי׃ סה. אֲרֵי אֲמַר יְיָ לְהוֹן . מְמָת יְמוּתוּן בְּמַדְבְּרָא . וְלָא אִשְׁתְּאַר מִנְּהוֹן אֱנָשׁ . אֱלָהֵין כָּלֵב בַּר יְפוּנֶּה . וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃ א. וּקְרִיבָא בְּנָת צְלָפְחָד . בַּר חֵפֶר בַּר גִּלְעָד בַּר מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה . לְזַרְעֲיַת מְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף . וְאִלֵּין שְׁמָהָת בְּנָתֵיהּ . מַחְלָה נֹעָה . וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה׃ ב. וְקָמָא קֳדָם מֹשֶׁה . וּקְדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא . וּקְדָם רַבְרְבַיָּא וְכָל כְּנִשְׁתָּא .

ת"א ולא נותר. בתרא קיח קכט: ותעמדנה.. שם קיט:

תפסיר הרס"ג

לם יעטו נחלה פי וסטהם׃ (סג) הולאי מעדודי מוסי. ואלעזר אלאמאם. אלד'י עדא בני אסראיל פי בידאת מואב. עלי ארדן יריחא׃ (סד) ופי הולאי לם יכון רגל. מן מעדודי מוסי. והרון אלאמאם. אלד'י עדא בני אסראיל פי ברייה' סיני׃ (סה) לאן אללה חכם עליהם. אן יתמאותון פי אלברייה. ולם יבק מנהם רגל. אלא כלב אבן יפנה. ויהושע אבן נון׃ (א) פתקדמן בנאת צלפחד. אבן חפר ן' גלעד ן' מכיר ן' מנשה. מן עשאיר מנשה ן' יוסף. אלתי אסמאיהן. מחלה נועה. וחגלה ומלכה ותרצה׃ (ב) פקמן בין ידי מוסי. ואלעזר אלאמאם. ואלאשראף וסאיר אלגמאעה. ענד באב כ'בא

נוה שלום

הפסוק שלפניו. (סה) כי אמר, לאן אללה חכם עליהם, טעם למה שאמר ובאלה לא היה איש וכו' לפי שה' גזר עליהם מות ימותו וכו', ותרגם מות ימותו אן יתמאותו, כלומר שימותו בזה אחר זה כל אחד בבוא יומו, ע"ל יד כ. (ב) לאמר, קאילאת, אומרות וכמו כן תרגם בנות צלפחד דוברות.

אבן עזרא

הכהן׃ (סד) ובאלה לא היה איש. זה הפסוק שב אל פקודי ישראל׃ (סה) כי אם כלב בן יפנה. קודם יהושע כאשר

אבי עזר

(סד) (ובאלה לא היה איש) זה הפסוק שבאלה פקודי ישראל כי הפסוק שלפניה ושלאחריה מורים דלא קאי על פקודי הלוים׃ (סה) (כלב בן יפונה) ועיין דברים בפסוק ולו אתן את הארץ בדברי

רבינו בחיי

(סה) כי אם כלב בן יפונה. הקדים כלב ליהושע כי כן יקדימנו הש"י לעולם על שהקדים עצמו יותר מיהושע בקנאתו של הקב"ה בענין המרגלים הוא שכתוב (במדבר יג) ויהס כלב את העם, ועוד שקראו עבדי, אבל משה יקדים יהושע לעולם קודם לכלב וזה למעלת החכמה. ומה שכתב ולא נותר מהם איש דרשו רז"ל איש ולא אשה מכאן שלא היו הנשים בגזרת המדבר. ומזה נסמכה פרשת בנות צלפחד לפקודי ישראל

בעל הטורים (סה) מות ימתו. כתיב חסר, קרי ביה ימותו מיתות הרבה,

תתלונכים

רש"י

שנאמר איש לפי פקודיו יותן נחלתו׃ (סד) **ובאלה לא היה איש וגו'.** אבל על הנשים לא נגזרה גזרת המרגלים. לפי שהן היו מחבבות את הארץ. האנשים אומרים (במדבר יד) נתנה ראש ונשובה מצרימה. והנשים אומרות תנה לנו אחוזה. לכך נסמכה פרשת מ בנות צלפחד לכאן׃ (א) **למשפחת מנשה בן יוסף.** למה נאמר והלא כבר נאמר בן מנשה אלא לומר לך יוסף חבב את הארץ שנאמר (בראשית נ) והעליתם את עצמותי וגו' ובנותיו חבבו את הארץ שנאמר תנה לנו אחוזה. וללמדך שהיו כולם נ צדיקים שכל מי שמעשיו ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכתוב באחד מהם ליחסו לשבח הרי זה צדיק בן צדיק. ואם יחסו לגנאי כגון (מ"ב כה) בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע. בידוע שכל הנזכרים עמו רשעים היו׃ **מחלה נעה וגו'.** ולהלן הוא אומר (במדבר לו) ותהיינה מחלה תרצה. מגיד שכולן שקולות זו כזו לפיכך שנה את סדרן׃ (ב) **לפני משה ולפני אלעזר.** מגיד שלא עמדו לפניהם אלא בשעת הארבעים אחר שמת אהרן׃ **לפני משה.** ואח"כ לפני אלעזר אפשר אם משה לא ידע אלעזר יודע אלא סרס המקרא ודרשהו ם דברי רבי

שפתי חכמים

בפניהם לעמוד גזירת כו' ומנא ליה לשני טעמים אלו הא הכא כתבה התורה טעם למה לא התפקדו בתוך בני ישראל, ושמא י"ל שטעם שכתבה התורה הוא על היוחס למנים מבן חדש ומעלה ולא מבן עשרים ומעלה כדכתיב מבן חדש ומעלה כי לא התפקדו בתוך בני ישראל מבן עשרים ומעלה אבל הטעם שאמרו רז"ל אינו אלא על שלא נמנו בתוך בני ישראל אלא אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן וסה' שהולך ללוות שלא ימנה שבט לוי עם שבטי ישראל אבל איני יודע איך היה אפשר שימנה אלו עם אלו מאחר שאלו מבן חדש ומעלה ואלו מבן עשרים ומעלה וצ"ע עכ"ל. ולי נראה דהוקשה להם כי מנין בני ישראל היה שלא ע"פ לידתן אלא לפי הדגלים וא"כ היה לו למנות שבט לוי אחר מסע שני דגלים כפי נסיעתן ולמה נמנו בפני עצמן ועל זה נתנו שני טעמים׃ ל רלונו לתרץ למה כתיב איש ולא נותר א' מבעי ליה׃ מ פי' שגם הן היו מחבבות את הארץ אמרו תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו׃ נ כלו' ועוד טעם למה נאמר במנשה בן יוסף׃ ס וכאלו אמר ותעמודנה

מרפא לשון

ה"ג בל' נקבה וכן כי לא נתן להם נחלה לא אתיהיבת. סד) ובאלה לא היה איש, גבר. ובפ' שאחר זה ולא נותר מהם איש, אנש, לפי הפשט כשאמר ובאלה לא היה איש תר' גבר לפי שהוא כאומר ובאלין גברין לא הוה גבר ממנייני משה וגו'. וכשאמר ולא נותר מהם איש תר' אנש לפי שהוא כאומר שלא נשאר מהם אפי' אנוש וחלוש כי כולם מתו לגמרי ועוד ית' לקמן (לא מט) פירוש אחר

חומת אנ"ך

רמז לן' שערי בינה י' חכמה ודוק כי קצרתי׃ (ב) **ותעמדנה** לפני משה. ואין לאמר שלא היו יחדיו בבית המדרש. לפי פני דייק וקשה היך סדרם הכתוב למפרע. ותירץ רשב"ם ז"ל שהכתוב לכבוד משה הזכירו קודם. א"כ יש לומר דאף בתחילה שעמדו לפני הנשיאים סדרו דבריהם כאלו היו לפני משה. לאמר כו' שקרבו לעמוד נגדו כאומרו ותקרבנה רק לא דברו הן רק על ידי מורשה שלית זהו לאמור. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי

מסורת הקריאה

לבדו׃ (סג) אלה, נמסר אלה פקודי בני ישראל (בפסוק נ"א) אלה בטעם רביע ודין ביתיב, וסימן רבע ישראל, פסוק הוא לעיל כ"ג י"ד ונתנו הכא לסימן לומר רבע הוא לשון רביע וכוונתם על הך אלה דכתיב גבי פקודי בני ישראל הוא בטעם רביע׃ אשר פקדו, נמסר עליו תניין בתביר, ר"ל דין הוא בקדמא ואזלא, תניין בפסוק שאחר זה (ס"ד) הוא בטעם הביר׃ (סד) היה, מלעיל מטעם נסוג אחור׃ אשר פקדו, נמסר עליו סימן, מלת סימן מורה שנשתנה בטעם מחברו בפסוק שלפני זה, שם בטעם קדמא ואזלא והכא בתביר׃ (א) ותקרבנה, באזלא גריש לא בפשטא׃ צלפחד, ברביע לא בזקף קטן׃ למשפחת, נמסר י"א בלישנא, ר"ל י"א דכתיב **החי"ת בחולם,**

אהל־מועד לאמר: ג אבינו מת
במדבר והוא לא־היה בתוך העדה
הנועדים על־יהוה בעדת־קרח כי־
בחטאו מת ובנים לא־היו לו: ד למה
יגרע שם־אבינו מתוך משפחתו
כי אין לו בן תנה־לנו אחזה בתוך
אחי אבינו: ה ויקרב משה את־
משפטן לפני יהוה: פ רביעי ו ויאמר
יהוה אל־משה לאמר: ז כן בנות
צלפחד דברת נתן תתן להם אחזת
נחלה בתוך אחי אביהם והעברת
את־נחלת אביהן להן: ח ואל־בני

נון רבתי

תרגום אונקלוס

בְּתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימַר: ג. אֲבוּנָא מִית בְּמַדְבְּרָא. וְהוּא לָא הֲוָה בְּגוֹ כְּנִשְׁתָּא. דְאִזְדַּמַּנוּ. עַל יְיָ בִּכְנִשְׁתָּא דְקֹרַח. אֲרֵי בְּחוֹבֵיהּ מִית. וּבְנִין לָא הֲווֹ לֵיהּ: ד. לְמָא יִתְמְנַע שְׁמָא דַאֲבוּנָא מִגּוֹ זַרְעִיתֵיהּ. אֲרֵי לֵית לֵיהּ בַּר. הַב לַנָא אַחְסָנָא. בְּגוֹ אֲחֵי אֲבוּנָא: ה. וְקָרֵיב מֹשֶׁה. יָת דִּינְהוֹן לִקְדָם יְיָ: ו. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר: ז. יָאוּת. בְּנָת צְלָפְחָד מְמַלְּלָן (נ"י מְמַלְּלָן). מִתָּן תִּתֵּין לְהוֹן אַחוּדַּת אַחְסָנָא. בְּגוֹ אֲחֵי אֲבוּהוֹן. וְתַעְבַּר. יָת אַחְסָנַת אֲבוּהוֹן לְהוֹן: ח. וְעִם בְּנֵי

ת"א אבינו מת. שבת לו בתרא קיח: למה יגרע. בתרא קי: ויקרב משה. שם קיט סנהדרין ח: נתן תתן. בתרא קיח:

בעל הטורים

מתלוננים ועדת קרח: (ז) דברת. ב' במס', הכא, ואידך ואני אשים דברות בים. שהיו מלאות רוח אלהים וחכמות כים שהוא

רש"י

יאשיה אבא חנן משום רבי אלעזר אומר בבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם (ב"ב קיט ספרי): (ג) והוא לא היה וגו'. (שם קיח ספרי) לפי שהיו באות לומר בחטאו מת נזקקו לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על הקב"ה אלא בחטאו לבדו מת ולא החטיא את אחרים ע עמו (שבת נו) רע"א מקושש עצים פ היה ור"ש אומר מן המעפילים צ היה: (ד) למה יגרע שם אבינו. אנו במקום בן עומדות ואם אין הנקבות חשובות זרע תתיבם אמנו ליבם (ב"ב קיט): כי אין לו בן. הא אם היה לו בן לא היו ק תובעות כלום. מגיד שחכמניות ר היו: (ה) ויקרב משה את משפטן. (סנהדרין ח) נתעלמה הלכה ממנו ש וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר (דברים א) והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי (סנהדרין שם). ד"א ראויה היתה ת פרשה זו להכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן: (ז) כן בנות צלפחד דברת. כתרגומו יאות א כך כתובה פרשה זו לפני במרום מגיד שראתה עינן מה שלא ראתה עינו של משה: כן בנות צלפחד דברת. יפה תבעו. אשרי אדם שהקב"ה מודה לדבריו: נתן תתן. (ב"ב קיח) שני חלקים ב חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר: והעברת. ל' העברה (ס"א ג עברה) הוא

שפתי חכמים

לפני אלעזר הכהן וגו' ואח"כ לפני משה: ע דאל"כ מאי כ"ת הם מת בהטאו: פ נאמר כאן אבינו מת במדבר ולהלן הוא אומר ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו וגו' מה להלן מקושש אף כאן מקושש: צ דכתיב בפרשת שלח לך ויעפילו לעלות וגו' דויעפילו בגימ' צלפחד ומפני שהתירה כתבה ולא גלתה אותו לכן אמר מן המעפילים היה שלא הרשיע כ"כ במילול שבת: ק רלונו לתרץ דכל כי כתיבת טעם סוא' שלמעלה וסכא מה טעם הוא שלמעלה אדרבה בשביל שאין לו בן לכך יגרע ל"פ דה"ק למה יגרע יתן לנו נחלה כי אין לו בן אבל אם היה כו': ר הקשה מהר"ן דבפרק יש נוחלין אמרו על מ"ש כי אין לו בן מגיד שדרשניות היו ועל מ"ש אנו במקום בן אמרו מגיד שחכמניות היו וצ"ע: ש דאל"כ לקמן בפ' מסעי לא כתיב רק ויצו משה ע"פ ה' כן מטה בני יוסף וגו' וכאן הוצרך להביא משפטן לפני ה' אלא שנתעלמה כו': ת דלטעם ראשון קשה מנלים דנתעלמה ממנו הלכה דלמא משה לא רצה לפסוק הלכה בלי ידיעת הקב"ה כמו דכתיב לעיל גבי ויהי אנשים וגו' בפ' בהעלתך דלא פירש שם שכאן נפרע ממנו ס"ה ס"ג, נ"פ ד"א, ולפי ד"א קשה למה לא כתיב הכא כמו התם עמדו ואשמעה וגו', נ"פ גם טעם ראשון: א פירש שרש"י רוצה לפרש דברי המתרגם שתרגם יאות שרצונו לומר יפה תבעו בנות צלפחד שכך דרשו רז"ל כן בנות צלפחד דוברות שכך כתובה פרשה זו לפני במרום, רא"ם: ב הרא"ם האריך כאן וסוף דבריו שרש"י ליסנא דברייתא נקט בלישניה אע"ג דהסיא ברייתא אתיא כמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ לא משום דס"ל כותיה אלא משום דמיניה מצי למילף למ"ד לבאי הארץ נתן תתן שני חלקים בנכסי חפר בתורת חולם שאותם חלקים שנטלו בני חפר שהיו מבאי הארץ החזירו כלם לחפר שהיה מיוצאי מצרים כדכתי' לשמות מטות אבותם ינחלו ונמצא כאלו זכה חפר בכל החלקים וירשו ממנו כל בניו וללפחד ירש שני חלקים לפי שהיה בכור וכל שהיו כל אחד חלק אחד הרי לבנות צלפחד שני חלקים של אביהם בנכסי חפר ועל אותן שני חלקים כתב קרא נתן תתן, ורש"י נקט בלישניה חלק אביהן וחלקו עם אחיו בנכסי חפר כל' הברייתא ואין כונתו לומר רק שני חלקי אביהן עם אחיו בנכסי חפר אבל משל חפר עצמו לא נטלו כלום שהרי לבאי הארץ נתחלקה הארץ ולא ליוצאי מצרים וחזרה לא שייך ביה שהרי לא היו לו בנים הנכנסים לארץ עד שחזרו לו חלקיהם שנטלו בארץ וצ"ע, עכ"ל הרא"ם: ג כ"ל שים לו להקב"ה עברה ועם עליו לכן אינו מניח בן ליורשו:

תפסיר הרס"ג

אלמחצ'ר קאילאת: (ג) אן אבינא מאת פי גמלה' אלגמאעה. אלד'י תגמעו עלי ללה מע קרח. לאנה מאת בכ'טיתה. ולם יכ'לף בנין: (ד) פלם ינקץ אסם אבינא מן בין עשירתה. אד' ליס לה אבן. בל אעטנא נחלה. פי מא בין אעמאמנא: (ה) פרפע מוסי חכמהן אלי אללה: (ו) ת'ם קאל אללה למוסי קאילא: (ז) נעמא קלן בנאת צלפחד. אעטהן חוז נחלה. פי מא בין אעמאמהן. ואנקל נחלה' אביהן להן: (ח) ומר בני אסראיל וקל

אבן עזרא

אמר השם: (ג) והוא לא היה. חשבו הבנות כי לא יירשו בני הנועדים על ה': כי בחטאו מת. אמר רבי יהודה הלוי הספרדי כי פי' כי בחטאו מת דבק עם ובנים לא היו לו כאשר יאמר היום בעונותיו אירע לפלוני כך וכך ואיננו רחוק: (ד) כי אין לו בן. בעבור שאין לו בן: (ז) כן. אמת או הדבר כן: והעברת. מה שהיה ראוי שיקח הוא תקחנה הן: (ח) ובן אין לו. הנה אות כי הבן יירש את

רבינו בחיי

ממה שאמרו במדרש האנשים היו שונאין את הארץ ואמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה אבל הנשים מחבבות את הארץ ואמרו תנה לנו אחוזה לכך נסמכה כאן פרשת בנות צלפחד: (ה) ויקרב משה את משפטן לפני ה'. יש שפירשו כי כיון שגלו בנות צלפחד בטענתן שלא היה אביהן מעדת שונאיו של משה היה בזה קרוב הדעת למשה ואלו היה דן את דינן היה כאלו נוטל שחד דברים ועל כן חשך עצמו מן הדין ולא רצה לדון אותן, ואין זה נראה נכון שאם כן היה לו למשה למסור הדין ביד אחד משופטי ישראל שרי אלפים ושרי מאות שהיו שם כיון שהוא בעצמו לא היה יכול לדונן, אבל הנכון והאמת כדעת רז"ל שנתעלם ממנו הדין ולא ידעו כלל ומפני שאינו דין עמוק אבל הוא מן הפשוטים והתלוי בסברא עד שהאומות מדרך השכל דנין בו על כן נחשב לו לעונש כי העלמתו ממנו לא לעמקו כי אם בעונש שאמר (דברים א) והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי.

חומת אנ"ך

ז"ל בפי' כ"י: (ז) כן בנות צלפחד דוברות נתן תתן להם וכו'. לכאורה נראה יתר ה"ו מאמר כן בנות צלפחד דוברות ומה חסר המקרא אי הוה כתיב ויקרב משה את משפטן לפני ה' ויאמר נתן תתן וכו' ואני בעניי כתבתי בס' הקטן ראש דוד על הסדר שדבריהן מיוסדו' על אדני פז ובכלל מ"ש כי בחטאו מת דכיון להודיע דקיימין במצות במדבר והוא נדיק ואיכו חילול שבת דהוי מלאכה שאינה צ"ל או גדולה עבירה לשמה ועל זה אמר ה' כן בנות צלפחד דוברות דמה שאמרו על אביהם אמת ולכן הזכירו ה' ואמר בנות צלפחד כי בזה הורה דאביהם ג"ע כמ"ש בזהר הקדוש וה"כ אמרו פרק חלק דאמר בר ליואי דהבטיחו לו ולאביו לע"הב ע"ש. והרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י פירש כן בנות צלפחד לפי שאמרת והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי בדין הוא שתענש בנות צלפחד דוברות ולא אתה. נתן תתן להם דרשו חלק בעבר הירדן וחלק בארץ י"ל יאיר בן מנשה לקח בגבורתו חוות יאיר גם בספר יהושע מכיר איש מלחמה ולקח בגבורתו בעבר הירדן מזה הצד זהו גם בעבר הירדן א"נ כי

נחל קדומים

אש שתויים זרע רחוצים הוראה: ג (יא) אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח כי בחטאו מת. אפשר במ"ש במדרש הביאו התוס' בבתרא דף קי"ט דכיון דנגזרה גזרת המרגלים היו סוברים כי אינם חייבים במצות כי המצות דוקא בא"י וכיון שהם מתים במדבר אין עליהם קיום המצות וכתבנו בעניותנו בדרושים שזה היה דעת קרח ומשו"ה לגלגו על המצות. ואפשר שז"ש אבינו מת במדבר מסיבה שנגזר למות במדבר, ושמא תאמר דא"כ היה מעדת קרח דסברו דבמדבר אין חייבים במצות וגדל פשעו שהוא מקושש ולכן חילל שבת לז"א והוא לא היה בתוך העדה וכו' דאדרבא כונתו היה להפך שיהרגוהו ויודע שנוהגות המצות כמ"ש שם התוס' מהמדרש דלש"ש נתכוון וז"ש כי בחטאו

מסורת הקריאה

ועין לעיל ג' כ"ג: (ג) אבינו, הנגינה בבי"ת: היו, מלעיל: (ט) בת,

מרפא לשון

ע"ד הרמז ע"ש. ז) כן בנות צלפחד דברת, ממללן. ובקלף ישן ממלן, ועוד כיוצא בזה מצאנו בו בקצת מקומות ומזה יש ללמוד לתר' וידבר על לב הנער, ומלי שהוא כמו ומליל, כמו שנת' בפ' וישלח שכן היה מנהג לקצר הכפל לפעמים ולא נשאר בידינו אלא

ישראל תדבר לאמר איש כי־ימות
ובן אין לו והעברתם את־נחלתו
לבתו: ט ואם־אין לו בת ונתתם
את־נחלתו לאחיו: י ואם־אין לו
אחים ונתתם את־נחלתו לאחי
אביו: יא ואם־אין אחים לאביו
ונתתם את־נחלתו לשארו הקרב
אליו ממשפחתו וירש אתה והיתה
לבני ישראל לחקת משפט כאשר
צוה יהוה את־משה: פ יב ויאמר
יהוה אל־משה עלה אל־הר
העברים הזה וראה את־הארץ

* שלישי

תרגום אונקלוס

יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּיל לְמֵימַר. גְּבַר אֲרֵי יְמוּת. וּבַר לֵית לֵיהּ. וְתַעְבְּרוּן יָת אַחְסָנְתֵיהּ לִבְרַתֵּיהּ: ט. וְאִם לֵית לֵיהּ בְּרַתָּא. וְתִתְּנוּן יָת אַחְסָנְתֵיהּ לַאֲחוֹהִי: י. וְאִם לֵית לֵיהּ אַחִין. וְתִתְּנוּן יָת אַחְסָנְתֵיהּ לַאֲחֵי אֲבוּהִי: יא. וְאִם לֵית אַחִין לַאֲבוּהִי. וְתִתְּנוּן יָת אַחְסָנְתֵיהּ. לְקָרִיבֵיהּ. דְּקָרִיב לֵיהּ. מִזַּרְעִיתֵיהּ וְיֵירַת יָתַהּ. וּתְהֵי. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִגְזֵירַת דִּין. כְּמָא. דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: יב. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. סַק. לְטוּרָא דְּעַבְרָאֵי הָדֵין. וַחֲזִי יָת אַרְעָא. דִּיהַבִית

ת"א איש כי ימות. שם קמ קי קטו: והעברתם. שם קט קטו קיז קמח קמז: ונתתם. שם: ונתתם. שם קיא קמז: ואם אין אחים. שם קט: לשארו. שם קט קיא ממשפחתו. שם קט: וירש. שם קט: אתה. קמא מע בהרא קי קיא קיג סנהדרין לא:

תפסיר הרס"ג

להם. אי רגל מאת. וליס לה אבן. פאנקלו נחלתה לאבנתה: (ט) ואן לם תכון לה אבנה. פאעטו נחלתה לאכ'ותה: (י) ואן לם יכון לה אכ'וה. פאעטוהא לאעמאמה: (יא) ואן לם יכון לה אעמאם. פאעטוהא לנסיבה אלאקרב אליה. מן עשירתה ויחוזהא. ויכון ד'אלך לבני אסראיל רסם אלחכם. כמא אמר אללה מוסי: (יב) ולמא קאל אללה למוסי. אצעד אלי גבל אלעבריין הד'א. ואנצ'ר אלבלד.

נוה שלום

(יב) ויאמר ה', ולמא קאל אללה למוסי אצעד וכו' וכאשר אמר ה' למשה עלה וכו' עד סוף הפרשה אז.

חלק הדקדוק

יא) והיתה, לבן אשר תיבת והיתה

אבן עזרא

אביו: (ט) לאחיו. מאב או מאם: (יא) לשארו הקרוב אליו. מכל המשפחה: וירש אותה. הנחלה וכבר פירשתי דרך חז"ל בפסוק לעם נכרי. ולדעת הנחלות אם יירש האב או האם את הבן ומה שתירש אשתו צריכים אנחנו לקבלה. אמרו חז"ל כי נסמכה פרשת עלה אל הר העברים לדבר הנחלות כי בקש משה לדעת מי ינחל

רבינו בחיי

ועל כן ויקרב משה את משפטן. ומה שבא אות הנו"ן גדול רמז לת"ח שהוא גדול בתורה, ולמדה תורה דרך ארץ שלא ידון אדם בפני מי שגדול ממנו אלא צריך הוא שיקריב את המשפט לפניו שכן עשה משה שלא רצה לדון דין בנות צלפחד עד ששאל מהקב"ה ואם אתה אומר לא ידעו אפשר מי שכתוב בו (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא והיה בקי בכל סתרי התורה ותעלומות חכמה היאך אפשר שלא ידע הדין הקל הזה אלא שלא רצה לדון עד ששאל כדי ללמד ק"ו לדורות. אבל דעת רז"ל שנתעלם הדין ממנו ולא ידעו כלל יתכן שנאמר שתהיה אות הנו"ן סימן ורמז על שער החמשים שלא ידעו כלל ולא נמסר לו כי הוא לפני ה' בענין הפנימיות הדק שאינו מושג. וז"ש את משפטן לפני ה'

בעל הטורים

מלא כמו שדרשו חכמינו היו דרשניות היו: (יא) נחלתו לשארו. אותיות נחלת שארו לו ואין שארו אלא אשתו. והיינו מה שאמרו חז"ל גורעין ומוסיפין ודורשין פי' גורעין הוי"ו מנחלתו ומוסיפין אותה על הלמ"ד של לשארו ונשאר לו הרי נחלת שארו לו ודורשין

רש"י

הוא במי שאינו מניח בן ליורשו. ד"א ע"ש שהבת מעברת נחלה משבט לשבט שבנה ובעלה יורשין אותה. שלא תשוב נחלה לא נצטוה אלא לאותו ד הדור בלבד וכן והעברתם את נחלתו לבתו. בכולן הוא אומר ונתתם ובבת הוא אומר והעברתם: (יא) לשארו הקרב אליו ממשפחתו. (ספרי ב"ב קט) ואין משפחה קרויה אלא משפחת האב: (יב) עלה אל הר העברים. (במדבר רבה) למה נסמכה לכאן ה כיון שאמר הקב"ה נתן תתן להם אמר אותי צוה לו הקב"ה גזרתי במקומה עומדת (ספרי) ד"א כיון שנכנס שהותר לי נדרי משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח

שפתי חכמים

ד ר"ל שלא תקשה והא כתיב בפ' והלא מסעי ולא תסוב נחלה וגו' דאין אשה משבט זה רשאי להנשא לאיש משבט אחר ומפרש דלא כלצוה אלא לאותו הדור ולא לדורות הבאים. ולטעם הראשון קשה היה לו לינקד והעברת בסגול כיון שהוא לי' עברה, ל"פ ד"א. ולפי ד"א קשה למה כתיב בבנות ללמד והעברתם דהא לא היו רשאות להנשא כ"א לבני דודיהן, ל"פ גם טעם הראשון: ה פי' סוף הר העברים הוא הר נבו וכיון שעלה משה להר נבו שוב לא ירד ומת שם מיד כדכתיב בפ' וזאת הברכה ולמה נסמכה כו': ו דלטעם הראשון קשה למה שמח דלמא הא דכתיב נתן תתן כלומר ע"י יהושע כמ"ש בפרשת מסעי, ל"פ ד"א, ולפי ד"א קשה איך המקום להנחילם שמא הותרה הגזירה ואכנס לארץ אמר משה ו לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר כמדומה

צוי ה' למשה לראות הארץ

(יב) עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ וגו' וראית אותה וגו'. הנה היה למשה תועלת רב בידיעה הזאת כדי שיתחלל לבאר הדברים שהיו צריכים ביאור קודם מותו, כמו שהתפלל ע"ז דוד המלך ע"ה הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא ואדעה מה חדל אני. ולזה הקב"ה שיעלה בהר הזה הר העברים פעמים רבות ובכל עת שיעלה שמה ישא עיניו אל ההרים כדי לראותם יום יום. ואמרו עתה יראית אותם ונאספת אל עמך להגיד לו שעתה יראה את הארץ מעלמו כל מה שיוכל לראות אבל עוד יראה אותה ראיה אחרת בעת מיתתו כמו שיזכור שמה, וזהו וראית אותה שהוא שעתיד בזמן ההוא ונאספת אל עמך אחרי ראותך ראיה האחרונה, כאשר נאסף אהרן אחיך, כי השוה עניני לענין אהרן באסיפה אל עמיו אבל לא בראיית הארץ כי משה ראה אותה ואהרן לא ראה אותה, הנה א"כ לא הוה למשה שימות עתה אבל הוה אותו שיתעתד לעלות שמה בהר ולראות את הארץ משם כי קרובה מיתתו לבא ונתן הסבה באסיפתו אל עמיו במדבר ושלא יבא אל הארץ מחמת חטאם במי מריבה. ומשם השיבו יפקוד אלהי הרוחות לכל בשר ר"ל אחרי שאני עתיד למות ותלוה אותי דברים מחמת מיתה, גם אני לא אמשוך פי והבקש מאתך דברים הצריכים לאותו ענין והוא שתפקוד איש שיהיה שר לבא העם הזה, ולפי שצריך שיהי' בו רוח אלהין קדישין לכן אמר יפקוד ה' אלהי הרוחות, כלומר אתה אלהי הרוחות בוחן לבות וכליות תפקוד איש שיהי' על העדה נגיד ומלוה ויהי' איש חיל רב פעלים מושל ותקיף בתוכם, ובקש שני דברים האחד שיהיה גבור מלחמה, ועל זה אמר אשר יצא

דעת זקנים מבעלי התוספות

אותה שמה: (ח) והעברתם את נחלתו לבתו. בכולהו כתיב ונתתם וגבי בת והעברתם לפי שכשהנחלה נתונה לבת היא נעברת משמה הראשון ממטה למטה ונקראת על שם בעלה:

מצות השם

(ס) [ס] (עשה קסג) לדון בדיני הנחלות כמו שצותה התורה, שנאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו וגו':

נחל קדומים

מת רמזו דהגם שחילל שבת כונתו לטובה ואינו נחשב לו אלא חטא דהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה וביוצא וא"כ מסר עצמו למיתה ללמד לישראל לאפוקי מסברא רעה ההיא ושהמצות נוהגות במדבר

חומת אנ"ך

בעבר הירדן היה רב לבני ראובן וגד הוסיף עליהם משבט מנשה כי יוסף נחלק לשנים נטל אותו שבט היתר המחודש ומילא החצי בעבר הירדן והחצי בארץ ישראל ולא הספיק לכדי הכנות עד שהשלים להם חלק בארץ ישראל

מסורת הקריאה

נמסר עליו ז' פתח באתנחתא בספרא, ולא נמנו במסרה, וכתב המבין חידות וז"ל ד' מהם לקטתי ממס"ק, א' ובנחה יאמר (י' ל"ו) ב' ועבדתם (י"ח ז') ג' עבר (כ"ד כ"ד) ד' דין, ושלשת הנותרים נראה דראוי למנות א' הפר (ט"ו ל"א) ב' לבז (י"ד ג') ג' מאן דקא מני בהדייהו מלת בשבתו (כ"ח י') לא משתבש עכ"ל, ואנא אמינא דודאי משתבש הוא מאן דימנה מלת בשבתו בהדי פתחין באתנחתא דהא כוונת המסרה במאי דמסרה פתחין באתנחתא הוא, דמנהג לשון הקדש להשתנות פתח או סגול לקמץ כשבא באתנחתא או סוף פסוק, והיינו דוקא האות אשר בה האתנחתא וס"פ תשתנה לקמץ. אבל האות אשר אין בה הנגינה לא תשתנה לעולם, כמו חסד אם יבוא בה אס"פ אזי תשתנה הח"ית אשר בה הנגינה לקמץ אבל הסמ"ך לא תשתנה כיון שאין בה הנגינה וכן כולהו כיוצא בה, ונמצא הרבה בתנ"ך שלא נשתנו אף באס"פ ונמסרו כולהו במסרה. וזהו כוונת המסרה כאן ז' פתחין באתנחתא בספרא, ר"ל בספר במדבר נמצא ז' מלות שהמה בפתח או בסגול שנקרא פתח קטן, אף באתנחא ולא נשתנו לקמץ, וא"כ ע"כ צ"ל דהכוונה רק על הפתחין שמנהגן להשתנות באס"פ, והיינו אותם שבהם הנגינה. אבל מלת בשבתו שהנגינה בתי"ו, והפתח שבבי"ת אין צריך להשתנות כיון שאין בו הנגינה, וא"כ ע"כ דאין למנותו בהדי פתחין באתנחתא, גם מאי דחשיב מלת עבר (כ"ד כ"ד) אף שנמסר עליו במס"ק חד מן פתחין דספרא, ע"כ צ"ל דטעות סופר הוא. שהרי הנגינה בעי"ן ולא בבי"ת וא"כ אין דרכו להשתנות ואין למנותו בהדי פתחין באתנחתא. לכן נראה להוציא הני תרי ממניינא ולהכניס במקומם, הנגב (י"ג כ"ט), וטהרתם (ל"א כ"ד): (י) אחים, נמסר עליו כולהון

אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יג וְרָאִיתָה
אֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־עַמֶּיךָ גַּם־אָתָּה
כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ׃ יד כַּאֲשֶׁר
מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר־צִן בִּמְרִיבַת
הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַמַּיִם לְעֵינֵיהֶם
הֵם מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן׃ ס
טו וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהֹוָה לֵאמֹר׃
טז יִפְקֹד יְהֹוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־

תרגום אונקלוס

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יג. וְתִחְזֵי יָתַהּ. וְתִתְכְּנֵישׁ לְעַמָּךְ אַף אַתְּ. כְּמָא דְאִתְכְּנֵישׁ אַהֲרֹן אֲחוּךְ׃ יד. כְּמָא דְסָרֵיבְתּוּן עַל מֵימְרִי בְּמַדְבְּרָא דְצִין. בְּמַצּוּת כְּנִשְׁתָּא. לְקַדָּשׁוּתִי בְּמַיָּא לְעֵינֵיהוֹן. אִינּוּן. מֵי מַצּוּת רְקַם מַדְבְּרָא דְצִין׃ טו. וּמַלִּיל מֹשֶׁה. קֳדָם יְיָ לְמֵימַר׃ טז. יְמַנֵּי יְיָ. אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל

תפסיר הרס"ג

אלד'י אנא מעטיה לבני אסראיל: (יג) פאד'א אבצרתאה. אנצ'ם אלי' קומך אנת איצ'א. כמא אנצ'ם הרון אכ'יך: (יד) כמ' כ'אלפתמא אמרי פי ברייה' צין. ענד כ'צומה' אלגמאעה. ולם תקדסאני בד'אלך אלמא בחצ'רתהם. ולד'אלך סמי מא כ'צומה' רקים פי ברייה' צין: (טו) פקאל מוסי. בין ידי אללה קאילא: (טז) אן שית יא רב. יא אלאה ארואח כל בשרי. פאסתכ'לף

נוה שלום

(טו) וידבר משה, קאל מוסי, ותרגם וידבר קאל כמו ויאמר לכלול מלת לאמר המיותרת והנוס' המדוייקת, קאל מוסי בין ידי אללה אן שית ד'לך יא רב יא אלאה וכו', אמר משה לפני ה' אם רצונך הוא זה שאמרת ונאספת אל עמיך אתה אלוה הרוחות לכל בשר, (פאסתכ'לף) תמנה במקומי איש

חלק הדקדוק

בגעיא, מהרי"ב: יג) ונאספת, נאסף, נפעל עבר והוא פתוח, רי"ב:

אבן עזרא

מעלתו: (יד) להקדישני. דבק עם מריתם והטעם כי מריתם להקדישני וזה הוא על אשר לא קדשתם כאשר פירש: (טז) אל אלהי הרוחות. שהוא יודע הרוחות איזה רוח ראוי: וטעם

רבינו בחיי

כי נעלם ממנו המשפט הזה כנו"ן שלפני ה' הוא השער העליון שער החמשים, ואע"פ שאין טעם ההעלמה בהן שוה כי זה מצד העונש וזה מצד העומק, ואמרו במדרש בנות צלפחד באו לשאול הדין תחלה לשרי עשרות ושרי עשרות שאלו לשרי חמשים כדי לחלוק להם כבוד ראו שרי חמשים כך אף הן חלקו כבוד לשרי מאות ושאלו מהן ראו שרי מאות כך אף הן חלקו כבוד לשרי אלפים ושאלו מהן ראו שרי אלפים כך חלקו כבוד למשה ראה משה כך חלק כבוד לשכינה וזהו ויקרב משה את משפטן לפני ה', ואמרו רז"ל ראוי היה דין זה ליכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתב על ידן:

בעל הטורים

לנחלת שאמרו שהיה אשתו לו. והיינו מה שאחז"ל שהבעל יורש את אשתו: (יג) וראיתה. כתיב בה"א, מלמד שהראהו כל הארץ המערות והמחילות והאוצרות כסף וזהב שבה: נאסף אהרן אחיך. בגימ' זהו בנשיקה: (טו) וידבר משה אל ה' לאמר. אין פסוק אחר כזה בתורה א"ל לא תזכור כמה וידבר שדברת אלי: (טז) יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה. באלו השני פסוקים יש כ"ח

רש"י

פלטין שלו נכנס לשער והוא אחריו לחצר והוא אחריו לטרקלין והוא אחריו כיון שבא ליכנס ז לקיטון א"ל בני מכאן ואילך אתה אסור ליכנס: (יג) כאשר נאסף אהרן אחיך. מכאן שנתאוה משה ח למיתתו של אהרן. ד"א אין אתה טוב ט ממנו (דברים לב). על אשר לא קדשתם. הא אם קדשתם י אותי עדיין לא הגיע זמנכם להפטר. בכ"מ שכתב מיתתם כתב סרחונם לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר למות במדבר בעון שלא האמינו לכך בקש משה שיכתב סורחנו שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה (יומא פו) משל לשתי נשים שלוקות בב"ד אחת קלקלה כ ואחת אכלה פגי ל שביעית וכו' אף כאן בכ"מ שהזכיר מיתתן הזכיר סרחונם להודיע שלא היתה בהם אלא זו בלבד: (יד) הם מי מריבת קדש. הם לבדם. אין בהם עון מ אחר. ד"א הם שהמרו במרה נ הם היו שהמרו בים סוף. הם עצמם שהמרו במדבר צין: (טו) וידבר משה אל ה' וגו'. להודיע שבחן של צדיקי' ס שכשנפטרין מן העולם מניחין צרכן ועוסקין בצרכי צבור: לאמר. אמר לו השיבני ע אם אתה ממנה להם פרנס אם לאו: (טז) יפקוד ה'. כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו (במ"ר) אמר הגיע שעה שאתבע פ צרכי שיירשו בני את גדולתי. אמר לו הקב"ה לא כך עלתה במחשבה לפני. כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש צ מתוך האהל. וזהו שאמר שלמה (משלי כז) נוצר תאנה יאכל פריה: אלהי הרוחות. למה נאמר ק אמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד

שפתי חכמים

נסמך זה לכאן, ל"פ גם טעם ראשון וק"ל: ז לקיטון היינו לחדר, ויבא החדרה ת"י ועייל לקיטונא: ח מדלא כתיב כאשר נאסף אהרן או שאר צדיקים: ט כלומר וכמה שהוא מת בשביל עון זה כך אתה תמות: י ות"ה והא בפרשה זו לא כתיב על אשר לא קדשתם, וי"ל דלפי' ד"א שפי' אין אתה טוב ממנו משמע כמה שאהרן מת ועדיין לא הגיע זמנו כך משה ימות אף על פי שלא הגיע זמנו והיכן מצינו שמתו קודם זמנם ומאהרן דהא כתיב גבי מיתת משה על אשר לא קדשתם כו', והוצרך לטעם של ד"א דלטעם ראשון קשה והא לא היתה מיתת משה כמיתת אהרן דהא אהרן ראה בחייו שנתנה גדולתו לבנו משא"כ גבי משה, לכן פי' ד"א, ולפי' של ד"א קשה דמשמע מכאשר מת אהרן וגו' דאהרן מת קודם שהגיע זמנו למות וזה אינו מפורש אצל אהרן, לכן צריך גם לטעם ראשון וק"ל: כ שזנתה תחת בעלה בלא התראה: ל ר"ל פירות שביעית שעדיין לא בשלו כל צרכן וכתיב לאכלה ולא להפסד והאי תנא שאכלה פירות שביעי' מבקשת מב"ד שיכריזו עליה משום מה לקתה כדי שלא יאמרו אף היא קלקלה כו': מ ר"ל עון של מי מריבה לבד היה בהן ולא עון אחר ולפי זה קאי על משה ועל אהרן: נ ר"ל הם מי מריבה שהמרו במרה הם היו שהמרו כו'. ולפ"ז קאי על ישראל, והוצרך לד"א דלפי' ראשון קשה הא ככר נאמר שלא היה בהם עון אחר, ל"פ ד"א וקאי על ישראל, ולפי' של ד"א קשה מאי בעי הכא בעון ישראל, לכן צריך לטעם ראשון: ס ר"ל למה אמר משה ענין זה ולא התפלל שיכנס: ע דאל"כ לאמר ל"ל דבשלמא וידבר ה' לאמר ככר פירשו בו לא ואמור להם דברי כבושים או לא ותאמר להם דברי והשיבני אם מקבלים כמ"ש וישב משה את דברי העם אל ה' אבל כאן שני הטעמים בלתי נכון, ל"פ השיבני כו', ועיין בפרשת ואתחנן: פ ר"ל דקשה לרש"י ורז"ל מאי לאמר אלא אמר לו השיבני כו' וכי יהיה הדור בלא פרנס אלא בשאלתו היה אם צריך למנות פרנס או שירשו בניו אחריו גדולתו כמו שאמר תן נחלת צלפחד לבנותיו לכך דרשו ולפיכך נמשך גם רש"י ז"ל אחרי דברי רז"ל: צ ר"ל ישב באהל ועוסק בתורה: ק ר"ל ולא נאמר אלהי השמים או אלהי

ענין מינוי יהושע על ישראל

לפניהם ואשר יבא לפניה', כי רוב הסכנה במלחמה הוא להשולכי' בתשובה ולכך ביקש שיהיה כ"כ גבורתו ותקפו שהוא יצא לפניהם ויבא לפניהם, ועפ"ז אמר אשר יוציאם ואשר יביאם, ר"ל שלא יפלו במלחמה לפניו, ועי"ז זה ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה, ועפ"ז השיבו הקב"ה קח לך את יהושע בן נון, מפני כבודך איני רוצה לפקוד אותו אבל אתה תפקוד אותו כי אני אלהי הרוחות מעיד עליו שהוא איש אשר בו רוח חכמה ותבונה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' ורוח נבואה ג"כ, ומלבד השלמות אשר יש בו בטבעו כדי שישתלם יותר תסמוך את ידך עליו ותלמדהו במדות ובדעות, ויעש משה כאשר צוה ה' אותו בלי שום קנאה ושנאה על שירש גדולתו, ויקח את יהושע ויעמידהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה, למען ידעו הכל כי יהושע יהיה להם במקום משה כמו אלעזר במקום אהרן, ויסמוך את ידיו עליו הכל כאשר צוה ה' אותו:

מסורת הקריאה

פתחין, עי' בראשית מ"ט ה' מש"כ שם: (יא) והיתה, נמסר עליו לית בטעם בתורה וכל קריאה דכוותי' במ"ג בגרשיים, פי' כל והיתה שבתורה לית בטעם קדמא ואזלא זולת דין. וכל קריאה מלת והיתה בקדמא ואזלא בר מן ג' בנביאים בגרשיים, א' והיה הפצירה (ש"א י"ג כ"א) ב' והיתה נבלת (מ"ב ט' ל"ז) ג' והיתה חבל (צפניה ב' ו'): (יג) וראיתה, מלעיל: נאסף, נמסר עליו ב' פתחין וא' קמץ, עי'

רמב"ן

(יב) עלה אל הר העברים הזה. שם ההר הזה הר נבו כאשר פירש בסדר האזינו ובזאת הברכה אבל יקראו אותו הר העברים מפני שהוא על מעברות הירדן ומשם יעברו אל ארץ כנען כאשר אמר כאן אשר על פני יריחו ושם עברו את הירדן כמו שנאמר והעם עלו מן הירדן ויחנו בגלגל בקצה מזרח יריחו ואיננה מצוה שיצונו הקב"ה לעשות כן עתה שאם כן יהיה מתחייב לעלות שם מיד אבל טעמו תעלה אל הר העברים וראית את הארץ כי בעבור שצוהו לאלה תחלק הארץ הודיעו כי לא על ידך תחלק כי אתה תעלה לראש הר העברים טרם שיסעו ישראל מארץ מואב ותמות בו ולא יגיעך מן הארץ לבד הראיה וכן קח לך את יהושע

בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה׃ יז אֲשֶׁר־
יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם
וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא
תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין־
לָהֶם רֹעֶה׃ יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן אִישׁ
אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו׃
יט וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ
לְעֵינֵיהֶם׃ כ וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו
לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כא וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל

תרגום אונקלוס

בִּשְׂרָא . גּוּבְרָא עַל כְּנִשְׁתָּא : יז. דְּיִפּוֹק קֳדָמֵיהוֹן . וּדְיֵיעוֹל קֳדָמֵיהוֹן . וּדְיַפֵּקִנּוּן וּדְיַעֲיְלִנּוּן . וְלָא תְהֵי כְּנִשְׁתָּא דַּיְיָ . כְּעָנָא . דְּלֵית לְהוֹן רָעֵי : יח. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה . סַב לָךְ יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן . גְּבַר דְּרוּחַ נְבוּאָה בֵּיהּ . וְתִסְמוֹךְ יָת יְדָךְ עֲלוֹהִי : יט. וּתְקִים יָתֵיהּ קֳדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא . וּקֳדָם כָּל כְּנִשְׁתָּא . וּתְפַקֵּיד יָתֵיהּ לְעֵינֵיהוֹן : כ. וְתִתֵּין מִזִּיוָךְ עֲלוֹהִי . בְּדִיל דִּיקַבְּלוּן מִנֵּיהּ . כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל : כא. וּקֳדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא יְקוּם . וְיִשְׁאַל

ת"א קח לך . ברכות כד־יומא עס: עקרים מ"ד פ"ס : וסמכת . קמא לב : ונתת מהודך. חגיגה טו בתרא סס : ולפני אלעזר. עירובין סג סנהדרין טז : ושאל לו . יומא עג:

בעל הטורים

תיכות ולכן פרנס יהושע את ישראל כ"ח שנים וזהו שנאמר עליו, לומר לך בין ביאוד בין ביעור בכל פעם לריך לבא לפניהם: וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל: (יז) ואשר (יט) ולויתם. כתיב בה"א, לומר לך שלמדו ה' חומשי תורה: יבא. ב' במס', הכא, ואידך ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב (כ) מהודך. בגימ' בסוד, לומר לך שמסר לו סוד סמככס:

שפתי חכמים

הסכן : ר דלטעס לחשון קשה לל"ל ואשר יוליאם מה זכות לריך לגבי הולאה במלחמה גבי הובאה לריך זכות שלא יפקד מהם, ל"פ ד"א כו', ולפי' ד"א קשה דואשר יוליאם כו' לא יהיה דומה לאשר יצא לפניהם דעיקר תפלתו הוא בשביל טעם ואשר יוליאם פירושו הוא בשביל טובת שמנהיג היה תפלתו ולפי ו' שעיסיף דואשר יוליאם משמע דכל תפלתו ודבריו היה לטובת ישראל, לכן פי' גם טעם ראשון ודו"ק: ש ככר נתבאר זה כ"פ שאין קיחה נופלת בבני אדם ל"פ כו': ת אע"פ שמנהג הכ' שיאמר אלא לך שלא לצורך כמו עלה לך שיערם והדומה להם מ"מ כל היכא דאיכא למדרש דרשינן, [הרא"ם]. ולי נראה דקשה לרש"י כיון שבקשת משה היה שילשו בניו גדולתו כמו שפרש"י לעיל לא הל"ל לך שמורה כאלו תהלת בקשתו במחשבתו היה על יהושע וזה ליתא, ומתרץ הבדוק לך כו': א ר"ל שאלת ואמרת גלוי לפניך דעת כל אחד ואחד כו' כך תעשה ותברור את יהושע שזה אתה מכיר אשר רוח בו כאשר שאלת: ב מדכתיב אחריו למען ישמעו כל עדת בני ישראל ומה ישמעו אלא שתתן לו מתורגמן, מלאתי: ג דע"כ הסמיכות של הרב להתלמיד הוא ענין רשות להורות ולדון לאסור ולהתיר וא"כ הכא גבי יהושע אי הסמיכות הוא לאחר מות משה למה נתן לו רשות דלאחר מותו אין לריך רשות אלא בחייו של משה. וא"ל דלמא האי וסמכת וגו' היא נתינת ההוד דאם כן היה לו להסמיך מאמר ונתת מהודך עליו למלת וסמכת וגו' אלא ע"כ וסמכת מלתא אחריתא היא והוא נתינת רשות: ד כלומר פניו של משה מאירים יותר משל יהושע. וי"מ כמו חמה שנוטלת אורה מהקב"ה ולבנה נוטלת אורה מחמה כך משה נטל קרון עור פניו מהקב"ה ויהושע נטל ממשה: ה פי' למען ישמעו ההוד שנתת לו ויקוייב מזה שינהגו בו כבוד כו' אבל לא נוכל לפרש דישמעו יקבלו דא"כ יחסר מלת אליו מפני שפירושו היה למען יקבלו דבריו וגזירותיו כל ישראל, הרא"ם: ו ר"ל היאך בא ענין זה לכאן מה ענין אלעזר אצל יהושע. (ג"א) דאל"כ למה לוה זה

רש"י

ואחד ואינך דומין זה לזה מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו : (יז) **אשר יצא לפניהם.** לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחין את חיילותיהם למלחמה אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג שנאמר (במדבר כא) אל תירא אותו . וכדרך שעשה יהושע שנאמר (יהושע ה) וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה וגו' . וכן בדוד הוא אומר (ש"א יח) כי הוא יוצא ובא לפניהם. יוצא בראש ונכנס בראש : **ואשר יוציאם** . בזכיותיו: **ואשר יביאם** . בזכיותיו. ד"א ואשר יביאם שלא תעשה לו ר כדרך שאתה עושה לי . שאיני מכניסן לארץ : (יח) **קח לך** . קחנו בדברים ש אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום : **לך** . את שבדוק לך ת את זה אתה מכיר : **אשר רוח בו** . כאשר שאלת שיוכל להלוך כנגד א רוחו של כל אחד ואחד : **וסמכת את ידך עליו** . תן לו מתורגמן ב שידרוש בחייך ג שלא יאמרו עליו לא הי' לו להרים ראש בימי משה : **וצוית אתו** . על ישראל דע שטרחנין הם סרבנים הם ע"מ שתקבל עליך: (כ) **ונתתה מהודך עליו** . זה קירון עור פנים: **מהודך** . ולא כל הודך ומצינו למדין פני משה כחמה ד פני יהושע כלבנה : **למען ישמעו כל עדת בני ישראל** . שיהיו נוהגין בו כבוד ה ויראה כדרך שנוהגין בך : (כא) **ולפני אלעזר הכהן יעמד** . הרי שאלתך ו שאלת שאין הכבוד הזה זז (ש"א נוטל) מבית אביך שאף יהושע יהא לריך לאלעזר : **ושאל לו.** כשיצטרך לצאת למלחמה

תפסיר הרס"ג

רגלא עלי אלגמאעה : (יז) יכ'רג. בין אידיהם. וידכ'ל בין אידיהם. ויכ'רגהם וידכ'להם. ולא יבקו גמאעה' אללה. כג'נם ליס להא ראעי : (יח) פקאל אללה למוסי. כ'ד' לך יהושע אבן נון. פאנה רגל פיה פצ'ל. ואסנד ידך עליה : (יט) ואוקפה בין ידי אלעזר אלאמאם. וסאיר אלגמאעה. ואמרה בחצ'רתהם : (כ) ואגעל עליה מן בהאיך לכי תקבל מנה גמאעה' בני אסראיל : (כא) וליכון וקופה בין ידי אלעזר אלאמאם.

נוה שלום

על העדה וכו'. (יח) אשר רוח בו, פיה פצ'ל, מעלה וכבוד. (כ) מהודך, מן בהאיך, וכן תרגם כל הוד שבמקרא ועניגו כת"א, וכתב ספורנו שזהו הוד מלכות תן לו איזה שררה בחייך שיתחילו לנהוג בו כבוד וכו' ע"כ. (כא) ושאל לו, חתי יסאל, כדי שישאל במה שצריך לו. במשפט, פי היאה'

אבן עזרא

יפקד. מגזרת פקיד : (יז) אשר יצא לפניהם. במלחמה : ואשר יוציאם. ע"י אחר : (יח) אשר רוח בו. וכל איש חי יש בו רוח רק הטעם כמו וחזקת והיית לאיש : וסמכת את ידך. להראות את ישראל שהוא במקומו ועליו סמך : (כ) ונתת מהודך. לחלוק לו כבוד לפני ישראל למען ישמעו כי הם כבר האמינו בך וכאשר יראו שאתה כבדתו כן יכבדוהו כי ילכו אחרי מעשיך : (כא) על פיו יצאו. על פי אלעזר במשפט האורים וי"א על פי משפט האורים והראשון ישר בעיני : הוא וכל בני ישראל. בדבר שהיה כלל לכל : וכל העדה. בדבר שהיה פרט לעדה הם הנועדים באהל מועד. וטעם הדבק פרשת הקרבנות שהשם צוה אז למשה שיצוה את בני ישראל הקרבנות שהם חייבים לעשות כי הוא לא יכנס לארץ עמהם והחל להזכיר עולת תמיד ואם הזכירה בתחלה יתכן שהנזכרת היא על הר סיני או שתהיה

אבי עזר

הרב : (יח) (אשר רוח בו וכל איש חי יש לו רוח וכו') רק פירש רוח חכמה ודעת לכן נאמר עקב היתה רוח אחרת עמו והפסוק קיצר בלשון במקום שהענין יובן מאליו וכן הרגלנו בדבר איש אל רעהו לומר אשלם לך על פ"פ או לאחר פ"פ או קודם פ"פ ואודות שכולם יבינו משפט יריד יומא דשוקא אשר הוא בפ"פ בחודש ידוע לכן קצרו בלשונם וכן משפט כל הלשונות : (כא) (וכל בני ישראל בדבר שהיה כלל לכל וכו') כיון שכפל הלשון וכל בני ישראל וכל העדה לכן מפרש הרב דכל העדה מיירי באותם שהיו נועדים באהל מועד דהיינו בדבר שהיה פרט לעדה לשום את תפקידו עליהם. וכל בני ישראל קאי בדבר שהיה כלל

נחל קדומים

ודוק : יז (יב) אשר יצא לפניהם וגו' ואשר יוציאם וגו'. הרבה פירושים נאמרו בכפל ולפי פשוטו אפ' אשר יצא לפניהם בהיותם אל עירם ואל שער מקומם שקטים יצא לפניהם ויבא לפניהם להנהיגם. ואם יקרה מלחמה אשר יוציאם למלחמה ויצליחו בטוב

מרפא לשון

זה ומלי דהתם. יט) ולפני כל העדה, וקדם, וכן ולפני אלעזר הכהן וקדם, ולא כנ"א ולקדם. ב) לחמי לאשי, סדור לקרבני, לפי שא"א

מסורת הקריאה

בראשית מ"ט כ"ט : (יח) ויאמר ה', ט' בטעם בספרא, עי' לעיל ג' מ' : (יט) וצויתה, מלרע : (כא) ושאל, הטעם מלעיל, ונמסר עליו לית

רמב"ן

בבוא יומך תקח את יהושע והשלים הכתוב לספר כי עשה כן משה בלב שלם יהוא העשייה אשר יזכיר בעת פטירת משה כאשר אמרו השירה הוא ויהושע בן נון : (יט) וצויתה אתו. על ישראל דע שטרחנין הן סרבנין הן על מנת שתקבל עליך לשון רש"י. ואינו נכון בעיני בעבור שאמר לעיניהם כי יותר ראוי הענין הזה להאמר בינו לבינו כי בפניהם יגרום בהם התפקדות ומדרך המוסר שיזהיר להם בפני עצמן מהיותם עוד טרחנין וסרבנין אבל וצויתה אותו לעיניהם שיצוה

לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־
פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה׃
כב וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה׃
כג וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ חמישי
כח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי
תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ׃
ג וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר

תרגום אונקלוס

לֵיהּ. בְּדִין אוּרַיָא קֳדָם יְיָ. עַל מֵימְרֵיהּ יְהוֹן נָפְקִין וְעַל מֵימְרֵיהּ יְהוֹן עָלִין. הוּא. וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִמֵּיהּ וְכָל כְּנִשְׁתָּא׃ כב. וַעֲבַד מֹשֶׁה. כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָתֵיהּ. וּדְבַר יָת יְהוֹשֻׁעַ. וַאֲקִימֵיהּ קֳדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא. וּקֳדָם כָּל כְּנִשְׁתָּא׃ כג. וּסְמַךְ יָת יְדוֹהִי. עֲלוֹהִי וּפַקְדֵיהּ. כְּמָא. דְמַלֵּיל יְיָ בְּיְדָא דְמֹשֶׁה׃ א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ב. פַּקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתֵימַר לְהוֹן. יָת קוּרְבָּנִי לְחֵים סְדוּר לְקוּרְבָּנִי. לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא. תִּטְּרוּן. לְקָרָבָא קֳדָמַי בְּזִמְנֵיהּ׃ ג. וְתֵימַר לְהוֹן. דֵּין קוּרְבָּנָא.

ת"א במשפט האורים. יבמות עח: ויסמוך. סנהדרין יג קס
מנחות לג: לו את בני. תענית כו כז וש"כ ס' הוסר פ' ויגא: תשמרו. פסחים לו וש"כ: במועדו. פסחים סו: שנים ליום. יומא סב:

בעל הטורים

ומעשה כראשים: (כג) ויצוהו כאשר דבר ה' ביד משה. לוהו שלא לבטל תורה ותמיד מפני המלחמה, ולכך סמך כאן פרשת תמידין: (א) משה לאמר לו את. ס"ת תורה, לומר שהעוסק בתורה כאלו הקריב קרבן: (ג) זה האשה. ג' תגין על ה"א אחרונה של האשה, לומר לך ה' מיני קרבנות נתתי לכם (חטאת, עולה, אשם, שלמים, תודה), העולה חביבה מכלם ועסקו בה' אינו בא אלא פעם אחת בשנה נופל בו מלת במועדו אף בטומאה אבל הכא דהתמיד נקרב פעמים בכל יום אינו נופל בו במועדו

רש"י

למלחמה: על פיו. של אלעזר: וכל העדה. ז סנהדרין (יומא עג): (כב) ויקח את יהושע. (ספרי) לקחו בדברים ח והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא: (כג) ויסמך את ידיו. בעין יפה יותר ט ויותר ממה שנצטווה. שהקב"ה אמר לו וסמכת את ידך והוא עשה בשתי ידיו ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה: כאשר דבר ה'. אף לענין ההוד נתן מהודו עליו: (ב) צו את בני ישראל. מה אמור למעלה י יפקוד ה'. אמר לו הקב"ה עד שאתה מצוני על בני כ צוה את בני עלי. משל לבת מלך שהיתה נפטרת מן העולם והיתה מפקדת לבעלה על בניה וכו' כדאיתא בספרי: קרבני. (ספרי) זה ל הדם: לחמי. אלו אימורין וכן הוא אומר (ויקרא ג) מ והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה: לאשי. הנתנין לאשי מזבחי: תשמרו. (ספרי) שיהיו כהנים ולוים וישראלים עומדין על גביו מכאן למדו נ ותקנו מעמדות (תענית כז): במועדו. בכל יום ס הוא מועד התמידים:

שפתי חכמים

למשה ה"ל לצות ליהושע בעצמו: ז מדכתיב לפניו וכל ישראל אתו א"כ וכל העדה נ"ל אלא זו סנהדרין: ח ר"ל הא כתיב ויעש משה כאשר לוה ה' אותו וא"כ ויקח את יהושע ל"ל, ומתרץ לקחו כו' ר"ל שא"ל יותר ממה שא"ל הקב"ה דהקב"ה לא לוה לאמר לו אלא אשריך שזכית לכך כו' והוא הודיעו מתן שכר כו' והטעם כדי שלא יאמר מה לי לצרה זו אשרי משה ואהרן נענשו עליהם, ולכך הראהו מתן שכרן: ט כאן ג"כ קשה ל"ל למכתב כדפרישית לעיל: י ר"ל מה ענין פרשת התמיד לפרשה שלמעלה שנא' יפקוד ה' אלהי הרוחות: כ כדכתיב יפקוד ה' וגו' לוה את בני עלי שישמעו אלי: ל כמו שנאמר ויקריבו בני אהרן את הדם אליו: מ ר"ל והקטירם היינו אימורים שמקטירים אותם וכתיב ביה לחם ש"מ דאימורים נקרא לחם: נ ר"ל דכתיב תשמרו משמע דכל זמן הקרבתו בשחר ובין הערבים יעמדו כל ישראל על גביו וזה א"א דכל אחד לריך לעסוק בעסקו כדי להחיות א"ע עמדו ותקנו וחלקו כל ישראל לכ"ד חלקים וכן לוים וכהנים כ"א לכ"ד חלקים וחלק אחד מאותן כ"ד משמרות כהנים וכן חלק לוים וישראלים תקנו שמעמד אחד יעמדו על קרבן תמיד שבוע אחד ובשבוע שנים מעמד אחר והם יהיו שלוחי כל ישראל ושלוחו של אדם כמותו וכן הוזר חלילה לעולם נמלא שלא הגיע מעמד אחד כ"א שני פעמים בשנה: ס שהרי פעמים בכל יום הוא נקרב ול"ל למימר במועדו אלא שלא יהא מינע אף בטומאה והא דלא פי' הכא במועדו אף בטומאה כמו שפי' גבי קרבן פסח, י"ל דהתם

מצות השם

(כ — ג) [תא] (עשה קסד) להקריב במקדש לשם כל ישראל שני תמידים בכל יום א' בבקר ואת השני בין הערבים שנא' לו את בני ישראל ואמרת אלהם את קרבני לחמי לאשי וגו' כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עולה תמיד:

תפסיר הרס"ג

חתי יסאל פי חואיגה. בהיאה' אלאנואר בין ידי אללה. וען אמרה יכ'רגו וידכ'לו. הו ובני אסראיל מעה וסאיר אלגמאעה: (כב) פצנע מוסי. כמא אמרה אללה. אן אכ'ד' יהושע. ואוקפה בין ידי אלעזר אלאמאם. וסאיר אלגמאעה: (כג) ואסנד ידיה עליה ואמרה. כמי קאל אללה לה: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר בני אסראיל. וקל להם. קרבאני דאימי מרצ'יי מקבולי. אחפצ'וה. אן תקרבוה לי פי וקתה: (ג) ובין להם. אן אלמרצ'י. אלד'י תקרבונה

נוה שלום

וכו' ע"ל שמות כו ל. (ב) לחמי לאשי, בלי תרגום שהם בכלל קרבני, ותיבת דאימי ביאור, לפי שקרבן זה נקרא עלת תמיד בכל מקום שנזכר אעפ"י שהאחד קרב בבקר והשני בין הערבים,

אבן עזרא

מערכת הקרבנות סדורה: (ב) לחמי. פירשתיו: לאשי. פירשתיו. והטעם לחם לאשי לריח ניחוחי: במועדו. שלא יקדמו קודם הבקר ושלא יאחר

אבי עזר

לכל ישראל ואף שאינו במקרא ויבואו בני ישראל כל העדה בפ' שלח לך וגם שם פירשו המפרשים טעם הגון וכאן לא שייך

רבינו בחיי

(כא) ושאל לו במשפט האורים. לא הזכיר התומים וזה יורה כי האורים עיקר השמות שמכחם היו האותיות מאירות לעיני הכהן לדעת בהם העתידות והתומים לא היו אלא לזווג האותיות זו עם זו להתמים אותן בחבור התיבות עד שיהיה לב הכהן תמים בידיעתן וחבורן וע"כ הזכיר מה שהוא עיקר ושתק מן התומים אבל לעולם לא היו האורים בלתי התומים כי שניהם דבר אחד ושניהם שלמות הענין והיו מונחין בין כפלי החושן, ומהפסוק הזה דרשו רז"ל ביומא פרק בא לו גזרת נביא חוזרת אבל גזרת אורים ותומים אינה חוזרת שנאמר ושאל לו במשפט האורים מה משפט אינו חוזר אף גזרת אורים ותומים כן, והנה אמר משה יהושע במקומך והוא וכל בני ישראל על

רמב"ן

במצות הנגיד והשופט כי בעבור היותו לראש יפקידם בידו ויזהירנו להשתדל מאד בעניגם ולהיות נלחם מלחמות ה' ויהיה הוא המוציא והמביא אותם ולהזהר בדבר המשפט וזה ראוי להיות לעיניהם כדי שיבטיחו בו וישמעו אליו כי ידעו כי ילך בעניגם בדרכי האמת כי כן צוה אותו רבו וכן עשה משה שנאמר שם ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ וגו' עד לא תירא ולא תחת ובספרי צו את יהושע על דבר תלמוד וחזקהו ואמצהו מגיד שאין שני פרנסים לדור ואלו מצות הנגיד שיהיה תקיף ולא יירא את העם ולפי דעתי בפשט הכתוב טעם וצויתה אותו לעיניהם הוא המנוי שימנה אותו במעמדם להיות נגיד עליהם כלשון מיום אשר צוה ה' אותי להיות וגו' וכן

נחל קדומים

הנהגותיו לנפשם וגופם ואשר יביאם מהמלחמה לביתם: ב (יג) קרבני לחמי. לומר לך כל המחלק לחם לעניים כאלו הקריב כל הקרבנות וזהו לאישי לעניים הנדונין באש וזהו קרבן ריח ניחח. ר' אפרים

מרפא לשון

ליחס אצל השי"ת כנוי לחמי כע"ש האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה, לכך הוצרך לתרגמו לחים סדור לקורבני, ר"ל שעל שם סדור הקרבן ע"ג המערכה נק' לחמי, ופה היה נראה שצריך לתרגם לאשי כמשמעו ל' אש, דבשלמא בשאר מקומות שמתרגם אשה קרבן לפי שהוא תואר לקרבן ע"ש שהולך לאש כמו שנת' בפ' ויקרא, אבל בכאן הוא ל' אש ממש, וי"ל דאף האש עצמה נק' קרבן כמ"ש ולקרבן העצים וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ט מהל' ביאת המקדש שהזר שסידר ב' גזרי עצים ע"ג המזבח חייב מיתה כמקטיר איברים מפני שהעצים קרבן הם, עכ"ל. או יתכן שיהיה גם זה ל' קרבן כשאר ל' אשה והוא כפל לשון בעלמא וכ"מ בנוס' ישנות לקרבני

תקריבו ליהוה כבשים בני־שנה
תמימם שנים ליום עלה תמיד:
ד את־הכבש אחד תעשה בבקר
ואת הכבש השני תעשה בין
הערבים: ה ועשירית האיפה סלת
למנחה בלולה בשמן כתית רביעת
ההין: ו עלת תמיד העשיה בהר
סיני לריח ניחח אשה ליהוה:
ז ונסכו רביעת ההין לכבש האחד
בקדש הסך נסך שכר ליהוה:
ח ואת הכבש השני תעשה בין
הערבים כמנחת הבקר וכנסכו
תעשה אשה ריח ניחח ליהוה: פ
ט וביום השבת שני־כבשים בני־
שנה תמימם ושני עשרנים סלת

ת״א את הכבש. פסחים נח יומא מב זבחים יב מנחות סה: ואת הכבש. מנחות נ: עלת תמיד. חגיגה ו: ונסכו. יומא לד: לכבש האחד. שם: בקדש הסך. סוכה מט תענית ג מעילה יא: כמנחת הבקר. יומא לד: וביום השבת. מגילה כא:

תרגום אונקלוס

דְתִתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין. תְּרֵין לְיוֹמָא עֲלָתָא תְּדִירָא: ד. יָת אִמְּרָא חַד תַּעֲבֵיד בְּצַפְרָא. וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא. תַּעֲבֵיד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא: ה. וְחַד מִן עַשְׂרָא בִּתְלָת סְאִין. סוּלְתָּא לְמִנְחָתָא. דְּפִילָא. בִּמְשַׁח כָּתִישָׁא רַבְעוּת הִינָא: ו. עֲלַת תְּדִירָא. דְּאִתְעֲבֵידַת בְּטוּרָא דְסִינַי. לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: ז. וְנִסְכֵּיהּ רַבְעוּת הִינָא. לְאִמְּרָא חַד. בְּקוּדְשָׁא. יִתְנַסַּךְ. נְסוּךְ דַּחֲמַר עַתִּיק קֳדָם יְיָ: ח. וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא. תַּעֲבֵיד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא. כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכֵּיהּ תַּעֲבֵיד. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: ט. וּבְיוֹמָא דְשַׁבְּתָא. תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין. וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין. סוּלְתָּא מִנְחָתָא.

תפסיר הרס״ג

ללה. חמלין אבני סנה צחאחא. פי כל יום צעידה דאימא: (ד) אחדהמא באלג׳דאה. ואלאכ׳ר בין אלג׳רובין: (ה) ועשר ויבה. סמד מן אלבר. מלתות. ברבע קסט מן דהן מטחון: (ו) צעידה דאימא. כמא צנעת פי ברייה׳ סיני. מקבולה מרצ׳ייה ללה: (ז) ומעה מן אלמזאג. רבע קסט לכל חמל. ירש פי אלקדס רשא. מן עתיקה ללה: (ח) ואד׳א צנעת אלחמל אלת׳אני בין אלג׳רובין. פכהדייה׳ אלג׳דאה ומזאגהא איצ׳א אצנעה. קרבאנא מקבולא מרצ׳ייא ללה: (ט) ופי יום אלסבת. חמלין אבני סנה צחאחא. ומעהמא מן אלבר

נוה שלום

שם אחד להם. (ג) ואמרת להם, ובין להם, תבאר להם מה שכבר נזכר בפרשת תצוה, וטעם הכתוב שחזר ושנה פרשה זו כתב רמב״ן כדי שתהיה סדורה עם פרשיות המוספין. (ו) העשיה בהר סיני, כמא צנעת פי בריה׳ סיני, עיין ראב״ע שמות כט מב, עמוס ה׳ כה. (ז) נסך שכר, מן עתיקה, כת״א להוציא יין מגתו שאינו

אבן עזרא

אחר הערב: (ד) את הכבש אחד. אמר רבי משה הכהן הספרדי כי הוא דרך קצרה והטעם את הכבש כבש אחד ועל דעתי שאות ה״א מושך עצמו ואחר עמו וכבר הראיתיך רבים כן: (ו) העשויה בהר סיני. הטעם כאשר עשיתם בהר סיני גם זה אות שלא העלו עולות במדבר אחר נסעם מסיני כאשר פירשתי בראיות גמורות: (ז) הסך נסך שכר. נו״ן השורש מובלע בסמ״ך ומן הפירוש נסמוך על דברי

אבי עזר

האי טעמא: (ד) (הכבש האחד) דבריו פשוטים כי כל שיש לו ידיעה בתחלה יש לו ידיעה בסוף ועיין בדברי הרב בפ׳ תצוה בפסוק את הכבש האחד כי שם נדפס דבריו בטעות ומקומם כאן ועיין בבית יצחק חילוק נכון בין ההר הטוב ובין הארון הברית כי נכון ההר הטוב ידיעה אחת לעולם ואחת לתואר ולא כן ארון הברית היין

רבינו בחיי

פיו יצאו כלומר על פיו של אלעזר יצאו ועל פיו יבאו כלומר לא תזוז השררה משבטך:

בעל הטורים

סומכי תורה ומעלה אני עליכם כאלו הקרבתם ה׳ מיני קרבנות: קרבן לשנה: ליום עלה תמיד. קרי ביה עלה (בסגול) לומר לך שעולין תמימים שנים ליום. ר״ת תש״ל, לומר לך שמשכון תש״ל תמידין

שפתי חכמים

אלא ע״ד שפי׳ רש״י ז״ל, רא״ם: ע פי׳ אזהרה לב״ד שיזהירו לישראל על התמידין, דאל״כ ואמרת שנים ל״ל: פ פי׳ שנים בכל יום א׳ בבקר וא׳ בערב: צ דאל״כ שנים ליום ל״ל הרי כבר נאמר את הכבש האחד תעשה בבקר מת״ל שנים ליום אלא כנגד היום שפירושו כנגד השמש: ק כלומר אלא השבעות שהיה במזרח כדי שיהיו כנגד השמש כדי שלא יאמרו לשמש הם עובדין, והטבעות שהזכיר כאן הם הטבעות שקבע יוחנן כ״ג במקום השחיטה בעזרה והיו קבועים בקרקע שאוסרין בהם רגלי הבהמה וידיה בעת השחיטה כו׳: ר כלומר הוא העולה שהיא עשירית האיפה שבאה עם הקרבן לאפוקי מחמשת המנחות האמורות בויקרא שהן באות בפני עצמן: ש ר״ל כיון שכתוב העשויה בהר סיני משמע שבהר נעשו בהר סיני וכיון שבהר נעשו למה צריכין לעשות כאן, ומתרץ כאותן כו׳ לכומר דמגיה הפסוק והוי כאלו כתיב כהעשויה בכ״ף הדמיון: ת פי׳ ולא שאר משקין שכן כתי׳ בפ׳ נסכים יין לנסך רביעית ההין: א אע״ג דכתיב התם בקדש ולא פי׳ בהיזה ר״ל על המזבח שהוא קדש כדאיתא בסוכה (דף

רש״י

(ג) ואמרת להם. אזהרה ע לב״ד: שנים ליום. כפשוטו פ ועיקר בא ללמד שיהיו נשחטין כנגד היום צ תמיד של שחר במערב ושל בין הערבים במזרחן של ק טבעות (יומא סב): (ד) את הכבש אחד. אע״פ שכבר נאמרו בפ׳ ואתה תצוה (שמות כט) וזה אשר תעשה וגו׳ היא היתה אזהרה לימי המלואים וכאן צוה לדורות: (ה) סלת למנחה. מנחת ר נסכים: (ו) העשיה בהר סיני. כאותן ש שנעשו בימי המלואים. ד״א העשויה בהר סיני הקיש עולת תמיד לעולת הר סיני אותה שנתקרב׳ לפני מתן תורה שכתוב בה (שמות כד) ויעש באגנות מלמד שטעונה כלי: (ז) ונסכו. ת יין: בקדש הסך. (ספרי) על המזבח א יתנסכו: נסך שכר. (ב״ב צו) יין המשכר פרט ליין מגתו: (ח) ריח ניחח. נחת רוח לפני שאמרתי

מצות השם

(ט) [תכ] (עשה קסס) להקריב קרבן בכל שבת מוסף על תמיד היום שני כבשי׳ שנא׳ וביום השבת שני כבשים בני שנה וגו׳:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) וביום השבת. ליתא בשוחר טוב בכל המוספים לא תמצא מוסף מועט כשבת, ועל דבר זה קראה שבת מגל לפני

נחל קדומים

ד״ל: ג (יד) תמימים שנים ליום. ר״ת תש״ל כמספר תש״ל היו התמידין הקרבין בשנה וכן תש״ל ימים תנוק יונק משדי אמו שהם רמב״ן

ויצוהו ה׳ לנגיד על עמו וכן למן היום אשר צויתי שופטים על עמי ישראל מניתי:

(ז) ונסכו יין בקדש הסך נסך. על המזבח יתנסכו נסך שכר יין המשכר פרט ליין מגתו לשון רש״י. ואינו נכון שכבר אמרו יין מגתו לא יביא ואם הביא כשר והנה אינו מתמעט מן הכתוב אלא מעלה מדרבנן לכתחלה אבל שכר להוציא את המזוג שהוא

חומת אנ״ך

עכ״ד הרב ז״ל הנז׳: (ד) את הכבש האחד תעשה בבקר. פירש״י ז״ל דאע״ג דכתיב בפרשת תצוה הו״א דהוא אזהרה ליומי המילואים וכאן צואה לדורות. והקשה הרב חזקוני ז״ל בפרשת תצוה כתיב לדורותיכם ותירץ דמיעוט דורות שנים ולא יותר לכך צריך האי קרא דכתיב בו דמשמע זירוז מיד ולדורות עכ״ד ודבריו קשים דרש״י כתב דהוא אזהרה ליומי מילואים משמע דוקא. ועוד יש לגמגם ואפשר לומר דבפרשת תצוה כתיב עולת תמיד לדורותיכם והו״א דלדורות תסגי בעולת הבקר כמו שיהיה לעת״ל כמ״ש רד״ק ז״ל ביחזקאל סימן מ״ו. ואפשר דלהכי כתיב התם עולת תמיד לדורותיכם לרמוז דעולה אחד היא תמיד גם לעת״ל. אם כן היה מקום לומר דשני כבשים הם בימי המלואים דוקא להכי כתיב האי קרא ודוק:

מסורת הקריאה

בטעם מלעיל בשי״ן: (ג) ליום, כ׳ דגושים, ר״ל הלמ״ד בפתח והיו״ד בדגש. ועי׳ שמות כ״ט ל״ו: (ה) בשמן, נמסר ר׳ רפין. ר״ל שהבי״ת בשוא והשי״ן רפה, וסי׳ נמסר שמות כ״ט מ׳: (ו) העשיה, היו״ד רפי: (ח) אשה, נמסר עליו לית בטעם בספרא. ר״ל לית בספר במדבר

מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ י עֹלַת
שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּהּ׃ פ יא וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם
תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר
שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר
הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃ יג וְעִשָּׂרֹן
עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
לַיהוָה׃ יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה
לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ טו וּשְׂעִיר

תרגום אונקלוס

דְּפִילָא בִמְשַׁח וְנִסְכֵּיהּ׃ י. עֲלַת שַׁבָּא תִּתְעֲבֵיד בְּשַׁבָּא. עַל עֲלַת תְּדִירָא וְנִסְכַּהּ׃ יא. וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן. תְּקָרְבוּן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ. תּוֹרֵי בְּנֵי תוֹרֵי תְּרֵין וּדְכַר חַד. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא. שִׁבְעָא שַׁלְמִין׃ יב. וּתְלָתָא עֶשְׂרוֹנִין. סוּלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִמְשַׁח. לְתוֹרָא חַד. וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין. סוּלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִמְשַׁח. לְדִכְרָא חַד׃ יג. וְעֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא. סוּלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִמְשַׁח. לְאִמְּרָא חַד. עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ יד. וְנִסְכֵּיהוֹן. פַּלְגוּת הִינָא יְהֵי לְתוֹרָא וְתַלְתוּת הִינָא לְדִכְרָא. וְרַבְעוּת הִינָא. לְאִמְּרָא חַמְרָא. דָּא עֲלַת רֵישׁ יְרַח בִּירַח בְּאִתְחַדָּתוּתֵיהּ. כֵּן לְכָל רֵישֵׁי יַרְחֵי שַׁתָּא׃ טו. וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד.

ת"א עלת שבת. שבת כד קיד קלג פסחים נט סז פג: ובראשי. מגילה כא לא עקידה שער לז: ועשרן עשרן. מנחות נא: ונסכיהם. שם פט: לכבש. שם נו: זאת עלת. יומא סס ר"ה ז מגילה כט: ושעיר. יומא סו שבועות ט חולין ס בכורות יז:

רש"י

ונעשה רצוי: (י) עלת שבת בשבתו. ולא עולת שבת בשבת אחרת ב הרי שלא הקריב בשבת זו שומע אני יקריב שתים לשבת הבאה ת"ל בשבתו מגיד שאם עבר יומו בטל קרבנו: על עלת התמיד. (ספרי) אלו מוספין לבד אותן שני כבשים של עולת התמיד ומגיד שאין קרבין אלא בין שני ג התמידין וכן בכל המוספין נאמר על עולת התמיד לתלמוד זה: (יב) ושלשה עשרנים. כמשפט נסכי פר שכן הן קצובין בפרשת ד נסכים: (יד) זאת עלת חדש בחדשו. שאם עבר יומו בטל קרבנו ושוב אין לו תשלומין: (טו) ושעיר עזים וגו'. כל שעירי המוספין באין ה לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ו הכל כמו שמפורש במסכת שבועות (דף ט) ונשתנה שעיר ר"ח שנאמר בו לה' ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שאין מכיר בחטא אלא הקב"ה בלבד ושאר השעירין ח למדין ממנו (חולין ס) ומדרשו באגדה ט

שפתי חכמים

נו): ב וא"ת גבי יו"ט למה לא כתב ג"כ שאין מביאין עולת יו"ט ביו"ט אחר, וי"ל דזה לא צריך ללמוד דפשיטא דאסור כיון דיו"ט זה שם בפ"ע וזה שם בפ"ע אבל שבת לשבת הכל ענין אחד הוא ה"א דשרי קמ"ל דאסור: ג מדכתיב על עולת התמיד משמע אחר עולת התמיד, ומדלא כתיב על עולות התמידים משמע בין שני תמידים. וכזה יתורץ מ"ש הרא"ם, אבל ממה שאמר לבד אותן שני כבשים של עולת התמיד שפי' מלת על כמו חוץ לא ידעתי איך יתחייב מזה מגיד שאין קרבין אלא בין שני התמידין: ד ר"ל בפ' שלח לך: ה ר"ל למה מביאין בר"ח שעיר עזים לחטאת על איזה חטא: ו ר"ל אם נכנס כהן בטומאה למקדש וקדשיו ר"ל אם הקריב קרבנות בטומאה: ז כגון גר שנתגייר ותינוק שנשבה לבין העו"ם: ח פי' כל שעירי המוספין דרגלים ילפינן משעיר דר"ח מדכתיב ושעיר בו' מוסיף על מוסף דר"ח מה שעיר דר"ח מכפר על טומאת מקדש וקדשיו אף שאר שעירים וכלומר שאין בהם ו' ילפינן כיון דגלי קרא בחד ילפינן אינך מהם דילפינן מהום מן המפורש: ט אע"פ שהראשון כפי

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקב"ה. אמר לה הקב"ה הנה זהו קרבן מוסף הראוי לך לפי שכל מעשיך כפולים, שיר כפול, שנאמר מזמור שיר ליום השבת. עונג כפול שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד. עונשו כפול שנאמר מחלליה מות יומת. לכם כפול לכם מנחה לפיכך

מצות השם

(יא) [תג] (עשה קמו) להקריב קרבן בכל ראש חדש מוסף על תמידי היום שנא' ובראשי חדשיכם תקריבו עלה לה' פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם ומנחתם ונסכיהם וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת לה':

רמב"ן

פסול אפילו בדיעבד וכך הוא נדרש בספרי ושם אמרו בקדש הסך שיתנסכו בקדש ובקדש יבלעו. הזכיר הכתוב בתמיד ובראשי חדשיכם שיעור הסלת במנחה ושיעור היין בנסכים אבל בשבת ובחג המצות ובשבועות ובראש השנה וביום הכפורים ובראשון של חג הסוכות הזכיר שיעור המנחה ולא הזכיר שיעור הנסכים והטעם בזה כי אף על פי שצוה בפרשת הנסכים בשיעורי המנחה והנסכים לפר ולאיל ולכבשים בנדרים ונדבות ובמועדים מצינו מנחה כפולה לכבש העומר וביום העצרת שתים שני עשרונים חמץ וכן בקרבן התודה והם מנחה ולכך הוצרך הכתוב לפרש בכל המועדות שלא תשתנה בהם המנחה כאשר נשתנית באלו אבל הנסכים לא נשתנו לעולם לפיכך הזכיר אותם בתחלה בתמיד ולא הזכירם אחרי כן בשבת וחזר והזכירם בראש חדש להזכיר

תפסיר הרס"ג

עשרין. סמד מלתות בדהן ומזאגהם: (י) ד'אלך קרבאן סבת בסבת. מע אלקרבאן אלדאים ומזאגה: (יא) ופי רוס שהורכם. קרבו קרבאן צעידה ללה. רת'ין מן אלבקר וכבשא. וסבעה' חמלאן בני סנה צחאחא: (יב) ות'לאת'ה עשור מן אלבר. סמד מלתות בדהן לכל רת'. ועשרין לאלכבש: (יג) ועשר לכל חמל כד'אך. אלצעידה אלמקבולה אלמרצ'ייה ללה: (יד) ומזאגהם. יכון נצף קסט לכל ת'ור. ות'לת' קסט לאלכבש. ורבע קסט. לאלחמל מן אלשראב. הד'א קרבאן שהר בשהר. לשהור אלסנה: (טו) ועתוד מן אלמאעז ד'כוה ללה. מע

נוה שלום

כשר אלא בדיעבד. (י) על עלת, מע. על במקום עם ככל הסדר עיין רש"י וכמו ראשו על כרעיו ועל קרבו.

אבן עזרא

הקדמונים ז"ל: (י) בשבתו. שב אל יום השבת אע"פ שנמצא כל שומר שבת מחללו והטעם כל שבת ושבת כמו יום ביומו: על עולת התמיד, הטעם אחרי התמיד שישים עליה עולת שבת: (יא) ובראשי חדשיכם. אמר רבי משה הכהן הספרדי נ"ע שפירושו חדש ניסן כי כן כתוב ראשון הוא לכם ואחר כן אמר זאת עולת חדש בחדשו שיעשו כן בכל חדש על כן הוסיף לחדשי השנה ופירושו נכון הוא ואע"פ שיש לטעון על יו"ד ובראשי חדשיכם רק בעבור שמצאנו הנה חדש מחר ישר דבורו: (יד) בחדשו. כמו שבת בשבתו ולא יתכן בו על דרך הפשט פי' אחר כי אין בפסוק זכר לירח ועוד כי לא מצאנו זאת המלה כי אם מהבנין הכבד הדגוש והנה הדל"ת רפה: ושעיר עזים אחד לחטאת לה'. כמו אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת. ודע כי חטאת עם למ"ד בלשון

אבי עזר

החכם ע"ש: (י) (בשבתו שב על יום השבת) כי שבת נאמר בלשון נקבה אבל שבתו שב על היום וכן מחלליו נאמר על יום השבת ועיין במכלול ישעיה כ"ו: (יא) (ובראשי חדשיכם) עיין פ' בא בפסוק ראש חדשים ותבין דברי הרב הכא והתם ומה שכתב הרב אע"פ שיש לטעון על יו"ד ובראשי וכו' כי ובראשי לשון רבים הוא לתיאור ובראש החדשים כיון שדעת ר' משה שעל חודש ניסן לבד קאי גרס כיון שמנינו חודש אחר ולא אמר ראש חודש אחר ש"מ דלשון חודש שפיר משתמע על ראש חודש דהיינו קידוש לבנה והוי"ו ובראשי נוסף וכמוהו הרבה במקרא ועיין במפרשים ואחר כך תבחר: (יד) (בחדשו כי אין בפסוק זכר לירח). דעת הרב כיון

מרפא לשון

הנון בחירק לא בקמץ כדגרסינן. י) עלת שבת בשבתו, עלת שבא תתעביד בשבתא. ה"ג ובקדמוניות בשבא אף היא עד השלישים לא באה, וענין הכ' הוא לאסור הקטרת אימורי שבת בליל כפור שחל להיות בא' בשבת בזמן שהיו קובעין עפ"י הראיה וז"ש עלת שבת בשבתו, ר"ל ולא בשבת אחרת, ולזה תר' עלת שבא תתעביד בשבתא, ולא כמו זאת עלת חדש בחדשו, שתר' באתחדתותיה. וכמש"ת בסמוך. יד) עלת חדש בחדשו, עלת ירחא באתחדתותיה.

מסורת הקריאה

מלת אשה שהשי"ן בצירי בטעם תביר: (י) שבת, נמסר ד' פתחין, עין ויקרא כ"ה ו': (יא) כבשים, עין לקמן ט' ב': (יב) ושלשה עשרונים, נמסר עליו לית בטעם מונח רביע, זולת דין: (יג) עשרון, לית בטעם רביע, וסימן החדש הרביעי, פי' הך עשרון דכתיב גבי קרבן ראש חדש הוא בטעם רביע: (טו) ושעיר עזים, נמסר עליו לית בטעמא בענין, ר"ל לית מלת ושעיר בקדמא בענין זה זולת דין:

עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת
הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃ ס ששי* טז וּבַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
פֶּסַח לַיהוָה׃ יז וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים
מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ יח בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ׃ יט וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה
עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם
וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃ כ וּמִנְחָתָם סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר
וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ׃ כא עִשָּׂרוֹן
עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ כב וּשְׂעִיר חַטָּאת
אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ כג מִלְּבַד עֹלַת
הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ

* חמישי בספ"י

ת"א ושעיר. שבועות ט: מלבד עלת. יומא ע קמא קיס סוכיוס. יג זבחים נח:

תרגום אונקלוס

לְחַטָּתָא קֳדָם יְיָ. עַל עֲלַת תְּדִירָא. יִתְעֲבֵיד וְנִסְכֵּיהּ: טז. וּבְיַרְחָא קַדְמָאָה. בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא. יוֹמָא לְיַרְחָא. פִּסְחָא קֳדָם יְיָ: יז. וּבַחֲמֵישַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא. לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא. שִׁבְעָא יוֹמִין. פַּטִּירָא יִתְאֲכִיל: יח. בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ. כָּל עֲבִידַת פּוּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן: יט. וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא עֲלָתָא קֳדָם יְיָ. תּוֹרֵי בְּנֵי תוֹרֵי. תְּרֵין וּדְכַר חַד. וְשִׁבְעָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא. שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן: כ. וּמִנְחָתְהוֹן. סוּלְתָּא דְּפִילָא בִמְשַׁח. תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא. וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין. לְדִכְרָא תַּעְבְּדוּן: כא. עֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא תַּעֲבֵיד. לְאִמְּרָא חַד. כֵּן לְשִׁבְעָא אִמְּרִין: כב. וּצְפִירָא דְחַטָּתָא חַד. לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן: כג. בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא. דְּהִיא עֲלַת תְּדִירָא. תַּעְבְּדוּן יָת אִלֵּין:

תפסיר הרס"ג

קרבאן אלדאים. יקרב ד'אלך ומזאגה: (טז) ופי אלשהר אלאוול. פי אליום אלראבע עשר מנה. פסחא ללה: (יז) ופי אליום אלכ'אמס עשר מנה חג. סבעה' איאם יוכל פטירא: (יח) פי אליום אלאוול מנהא אסם מקדס. כל צנעה' מכסב לא תעמלו: (יט) וקרבו קרבאנא צעידה ללה. רת'ין מן אלבקר וכבשא. וסבעה חמלאן בני סנה. צחאחא יכונאן לכם: (כ) ומעהם מן אלבר. סמד מלתות בדהן. ת'לאת'ה עשור לכל רת'. ועשרין לאלכבש: (כא) ועשר לכל חמל מן אלסבעה: (כב) ועתוד לאלד'כוה. ליסתג'פר ענכם: (כג) מא כ'לא קרבאן אלג'דאה. וקרבאן אלדאים אלת'אני. תקרבו הד'ה:

נוה שלום

(כב) אשר לעלת התמיד, וקרבאן אלדאים אלת'אני, תמיד של בין הערבים ולפי שבכל קרבנות המוספין נאמר על עלת התמיד או מלבד עלת התמיד כולל לתמיד של שחר ותמיד של בין הערבים ובמוסף זה נאמר עלת הבקר, ביאר הגאון שמה שאמר אח"כ אשר לעלת התמיד הוא תמיד

אבן עזרא

הקדש אין החטאת דבק כי אם בחוטא הלא תראה וחטאתי לאבי והנה זה הפך הדרש רק יש לו סוד: (טז) בארבעה עשר יום לחדש. ולא הזכיר בין הערבים גם זה חזוק למעתיקים אע"פ שאין להם צורך: (כב) ושעיר חטאת. כמו שעיר עזים והוא דרך קצרה והנה לא הזכיר עולות בשבעת ימי הפסח כאשר לא הזכיר עולת התנופה ואנו צריכין לקבלה כי פסוק שבת בשבתו אמר על עולת התמיד:

אבי עזר

אלא מלינו בפסוק זכר לירח וגם העולה הוא מבכין כבד כמו רוח נכון חדש בקרבי יכאן הדלי"ת רפה מסתברא שהוא שם:

רבינו בחיי

(טז) ובחודש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח לה'. לא הזכיר כאן בין הערבים שהרי כבר ידוע. והנה לא הזכיר עולת שבת בשבעת ימי הפסח כאשר לא הזכיר עולת

רש"י

אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח: על עולת התמיד יעשה. כל הקרבן הזה: ונסכו. אין ונסכו מוסב על השעיר ב שאין נסכים לחטאת: (יח) כל מלאכת עבודה. אפילו מלאכה הצריכה לכם. כגון דבר האבד המותרת בחוה"מ אסורה ביום טוב: (יט) פרים. כנגד אברהם שנאמר (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם: אילים. כנגד אילו של יצחק: כבשים.

שפתי חכמים

מדרש אלא פירושו הכי ונדרשו לפי אגדה כלומר שהם דברים אגדיים והראשון מדרשו ע"פ הברייתות של ת"כ שהם הלכות ודינים: י (ג"א) פי' דלא קאי על השעיר בלבד דלמה יכתוב זה בשעיר ולא אצל הפרים ואילים וכבשים ועוד שהרי ונסכו לא קאי על השעיר כלל שאין נסכים לחטאת אלא על הקרבן: כ פי' רק מיסב על עולת התמיד הסמוך לו כאלו אמר על עולת התמיד

דעת זקנים מבעלי התוספות

ראוי קרבן שלו להיות כפול. וזהו שאנו אומרים במוסף של שבת להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי מה שלא נאמר בכל המוספין. משל למלך שאמר לעבדיו הכינו סעודה לבני הכינו להם שני מיני מאכלים לאחר שעשו לוה המלך להכין לו סעודתו, אמרו לו עבדיו מה נכין לך, אמר להם ולבני מה הכינותם, אמרו לו כך וכך, אמר להם וגי כמו כן אל הכינו יותר מבני. כך הקב"ה נתן לבני ישראל להם משנה ביום השבת לפיכך לוה להקריב ג"כ לאם משנה וזהו וביום השבת שני כבשים. ואגב גררא אפרש פירוש של תכנת שבת והוא ל' ותכן לבנים כלומר שספרת יום ראשון יום שני כו' ושבת ביום שביעי שהקב"ה אוהב שביעים לפיכך לקח חנוך שהיה דור שביעי וכן שבת וכן שבעה רקיעים וכן שמטה וכן יובל וכן ארץ שבעה עממין. כלית קרבנותים. הקרבנות שלאו פני שבת שאגלת ומיום השמיני והלאה יכלה ואי אפשר לשמנה ימים בלא שבת. לוית פירושים עם סדורי נסכים, לוית פי' עונג שבת עם לווי דנסכים כדפרש"י גבי זכור ושמור בדבור אחד נאמרו. וכן לא יקח איש אשת אחיו יבמה יבא עליה בדבור אחד נאמרו. וכלם כראה סותר זה לזה אבל זכור ושמור אין כראה סותר זה את זה, וי"ל דאיפו כמי דומה סתירה שהרי זכור ושמור דרשינן מיניה זכרהו על היין בכניסתו הוי עלות עשה שהוזן גרמא ונשים פטורות ושמור משמע לא תעשה

מסורת הקריאה

(כא) עשרון עשרון, נמסר עליו לית בטעם מהפך ופשטא, פסח פשטא פ"ף סימן, ר"ל ראשי תיבות פסח פשטא, אצל פסח כתיב

רמב"ן

גם נסכי הפר והאילים ואח"כ לא הוצרך להזכירם כלל והזכיר ביום הראשון של סוכות שיעור המנחה ולא הוצרך עוד להזכיר באותו החג אלא מנחתם ונסכיהם במספרם כמשפטם כלומר כמשפט ביום הראשון הנזכר:

(טז) וכן הזכיר ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח לה'. שיעשו קרבן הפסח להזהיר עליו עם שאר קרבנות חג המצות וקצר בו להזכיר שמו בלבד שכבר ביאר את דינו ככל חקותיו וככל משפטיו:

(כ) וטעם שלשה עשרונים לפר. לכל פר מהם וכן שלשה עשרונים לפר האחד לכל האחד מהם ולכבש האחד ילמד עליו באמרו עשרון עשרון ועוד יפרש לשבעת הכבשים וכן זה לפר האחד לשני הפרים אבל פעם יקצר הכתוב בדבר המובן כי בידוע שלא יהיו שלשה עשרונים לפר האחד ולא יהיה לשני כלום ויפרש בכבשים שהן מרובין וכל שכן בפרים ובסוכות שהפרים מרובין יפרש בהם לשלשה עשר פרים הזכיר באחד לחדש השביעי מלבד עולת החדש ומנחתה ולא הזכיר חטאת החדש וביום הכפורים

אֶת־אֵלֶּה׃ כד כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם
שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ
לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה
וְנִסְכּוֹ׃ כה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ ס כו וּבְיוֹם
הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה
חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ׃ כז וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה
לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר

תרגום אונקלוס

כד. כְּאִלֵּין . תַּעְבְּדוּן לְיוֹמָא שִׁבְעָא יוֹמִין . לְחֵים . קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ . עַל עֲלַת תְּדִירָא . יִתְעֲבֵיד וְנִסְכֵּיהּ : כה. וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה . מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן . כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן : כו. וּבְיוֹמָא דְּבִכּוּרַיָּא . בְּקָרוֹבֵיכוֹן . מִנְחָתָא חֲדַתָּא קֳדָם יְיָ . בְּעַצְרָתְכוֹן . מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן . כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן : כז. וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא . לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ. תּוֹרֵי בְּנֵי תוֹרֵי .

ת"א כאלה תעשו . זבחים שם : בהקריבכם . מנחות מ פד:

רש"י

כנגד יעקב (בראשית ל) והכשבים הפריד יעקב. ביסודו של רבי משה הדרשן ראיתי זאת: (כד) כאלה תעשו ליום. שלא יהיו פוחתין והולכין כפרי החג: (כו) וביום הבכורים. חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים ע"ש שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חטים הבאה מן החדש:

בעל הטורים

שמושטין אותו במקום שהיום עולה: (כז) כל עולת הכ' במועדות כלם מסרים הון מעולת העלרת שהוא מלא, רמז שבשבת בסיון ניתנה תורה. בכל המועדות נאמר חג הון משבועות, כי פעמים נדחה אם הוא בשבת (לבית שמאי) יום טבוח למחר אבל בפסח וסכות יביא בחולו של מועד אבל שבועות תשלומין שלו אינו בחג. בכלם נאמר לחטאת הון מעלרת בשביל שניתנ' בו תורה שמכפרת

שפתי חכמים

ונסכו יעשה כל הקרבן הזה: ל' אע"פ שה.ומר מתיר כל מיני חדש של חיטין ושל שעורין ושאר מיני דגן ה"מ לאכילה אבל למנחה לאישים אין רשאי להביא מן החדש אלא אחר מנחת שתי הלחם שהם ראשונים ל למנחת חטים הבאה מן החדש:

דעת זקנים מבעלי התוספות

דכ"מ שנא' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וגשים חייבות, הרי דומה שבא לסתור הבנין דזכור. מיהו אמת הוא דנשים חייבות בקדוש היום דכל דאיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה. ויש לתקשות למה אין אנו קורין בכל השבת פרשה זו דביום השבת כמו שאנו קורין בר"ח ובמועדות מוספין שלהם וליכא למימר משום דאין בפרשה זו כ"א שני פסוקים ואמרינן במסכת מגילה דאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים. שהיה לנו לקרותה ולהתחיל בפ' דלו את אהרן את קרבני לחמי כמו שאנו מתחילין אף בר"ח שחל להיות בשבת, וי"ל לפי שכל קריאת הפרשיות הוי' משום כפרה כדאמרינן במסכת תענית בשעה שאמר אברהם אבינו במה אדע כי אירשנה כלומר באיזה זכות אירשנה ואמר לו הקב"ה קחה לי עגלה משולשת כלומר בזכות הקרבנות והשיב לו אברהם תינח בזמן שבית המקדש קיים כשאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם, אמר לו הקב"ה שיהו קורין לפני הקרבנות ומעלה אני עליהם כאלו הקריבום לפני ומכפר להם. ובכל פרשיות של מועדות ור"ח כתיב בהו כפרה שנאמר ושעיר עזים אחד לכפר עליכם אבל בפרשת שבת לא כתיב בה כפרה לפיכך אין אנו קורין אותם. ד"א משום דגבי מועדות כתיב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם ואין מקרא יוצא מידי פשוטו דמשמע קריאה בתורה ממש אבל בשבת לא כתיב כן וגם לא איקרי מועד ור"ח איקרי מועד כדכתיב קרא עלי מועד וגו'. בר"ח כתיב לחטאת לה' מה שלא נאמר בכל המוספין, וכמש' שבועות דריש ליה אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח. ויש לפרש כן תביאו לדורות בשבילי ולשמי קרבן להיות קרבן כפרה לי ובזה התנחם הלבנה על שמעטתי אותה. והכפרה היא מועלת לתינוקות שלא תפול עליהם אסכרה לפי שחדש ראשון היה ברביעי כדאמרינן ברביעי נתלו המאורות ואמר מר ברביעי היו מתענין על האסכרה שלא תפול בתינוקות וגם רש"י פי' בפרשת בראשית שלפיכך כתב מארת חסר ו' מארה וכ"ש ביום חדוש הלבנה שיש לדאג על התינוקות וקרבן זה של ר"ח מכפר עליהם וזהו שאנו אומרים במוסף של ר"ח זמן כפרה לכל תולדותם ותולדותיו של אדם אלו התינוקות:

(כה) וביום השביעי. מצאתי שנז' של פסח שאומר בקרבנות של מוסף פסוק זה ביום השביעי וגו' כתיב גבי שבועות שעיר עזים לכפר עליכם ולא כתיב לחטאת מפני כבוד התורה שנתנה בו ביום, וזהו אשר יסד הפייט דיום הבכורים חטאת לא נזכר למען יהי דבר המלך למנוחה. ד"א לפי שהיו אז ישראל נקיים מכל חטאת כדאיתא במדרש משקבלתם עליכם עול תורה ומלכות מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מעולם. וזהו שייסד הפייט בזולת של שבועות קבלו מלכות ולא תאשמו. ועוד כתיב גבים מלבד עולת התמיד מאי טעמא לא כתיב בהדיא ומלבד שתי הלחם ופר ושני אילים ושני כבשים הקרבים באותו יום כמו שכ' בר"ה מלבד עולת החדש ומלבד עולת התמיד וכן ביוה"כ מלבד חטאת הכפורים ועולת התמיד, וי"ל שהם נזכרים בכלל מ"ש וביום הבכורים בהקריבכם מנחה בשבעותיכם בעל המנחה כל אני באין ולא כמו סף, ג"כ בר"ה כתיב ועשיתם עולה מאי שנא

מצות השם

(כו — כז) [מד] (עשה קמז) להקריב קרבן מוסף ביום חמשים לספירת העומר והוא יום ששי בסיון שנאמר וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' וגו' והקרבתם עולה לריח ניחח לה':

תפסיר הרס"ג

(כד) ומת'להא קרבו פי כל יום מן אלסבעה אלאיאם . קרבאנא מקבולא מרצ'ייא ללה. מע אלקרבאן אלדאים. יקרב ד'אלך ומזאגה: (כה) ופי אליום אלסאבע. אסם מקדס יכון לכם. כל צנעה' מכסב לא תעמלו: (כו) ופי יום אלבכור. פי תקריבכם. ברא גדידא ללה. בעד אסאביעכם. אסם מקדס יכון לכם. כל צנעה' מכסב לא תעמלו: (כז) וקרבו צעידה. מקבולה מרצ'ייה ללה. רת'ין מן

נוה שלום

של בין הערבים שלא כת"א. (כו) בשבועותיכם, בעד אסאביעכם, אחר ששלמו שבעת שבועותיכם ובית בשבועותיכם במקום אחר, וכ"כ בעל

אבן עזרא

(כו) בהקריבכם מנחה חדשה. לחם התנופה הוא העיקר ועמו שבעה כבשים ופר בן בקר ואילים שנים ושני כבשי שלמים והעולה הנזהרת בפרשה הזאת היא חובת היום והעד על דבריהם כי לא באר בשבת ובמועד דבר כלל רק הזכיר בחג המצות וסכות ויום העשור והקרבתם אשה לה' ולא אמר כמה המספר וכן ביום תרועה ולא הזכיר עולת חדש ועולת התמיד ומנחתה היא העולה הראשונה:

רבינו בחיי

התנופה של עומר האמורה בסדר אמור אל הכהנים. ואמר כל מלאכת עבודה ולא אמר כל מלאכה כמו בשבת לפי שיום טוב הותר באוכל נפש וכשהזכיר במקום אחר (שם יב) כל מלאכה לא יעשה בהם הוצרך לפרש (שם) אך אשר יאכל לכל נפש: (כו) וביום הבכורים. חג השבועות נקרא בכורי קציר חטים על שם שתי הלחם שהם תחלה למנחת חטים הבאה מן החדש. ויש לך להתבונן למה לא הזכיר כאן בשעיר של עצרת חטאת כשם שהזכיר בכל המועדים שבפרשה זו, והטעם בזה על דרך הפשט לפי שעצרת זמן מתן תורה ושם היו ישראל כנולד זה בלא חטא. וע"ד הקבלה ירמוז לעצרתו של עולם שבו יבטל יצר הרע לגמרי וגדר אבניו נהרסה:

מסורת הקריאה

בפשטא: (כד) ליום, נמסר עליו ז' דגושים, וכוונתה בתורה לבד, ומה שנמסר לעיל פסוק ג' כ' דגשים, ר"ל בכל תנ"ך, וסי' נמסר ביחזקאל ל' ב': (כו) בשבעתיכם, השי"ן במתג והעי"ן בטפחא, והוא נקרא מאיילא, ונמסר במס"ג י"א מלין בטעמא, פי' האתנחתא לא ישרתנה כ"א מונח בר מן י"א מקומות שישרתנה מאיילא וסי' א' ויצא נח (בראשית ח' י"ח) ב' דין, ג' ובאת שמה (מ"ב ט' ב') ד' קפדה בא (יחזקאל ז' כ"ה) ה' אם ארץ מאפליה (ירמיה ב' ל"א) ו' ובאו שמה (יחזקאל י"א י"ח) ז' ותאמרנה לה (רות א' יו"ד) ח' וישבו בה (דה"ב כ' ח') ט' ומזון לכלא בה (דניאל ד' ט') י'

נחל קדומים

שתי שנים. רבינו אפרים ז"ל: כו (טו) וביום הבכורים וגו'. ראשי תיבות חדשה לה' בשבועתיכם חלב לומר שהתורה שניתנה בשבועות היא מתוקה כחלב וזהו שאמר הכתוב דבש וחלב תחת לשונך. לקוטים:

רמב"ן

הזכיר מלבד חטאת הכפורים ולא הזכיר עולת הכפורים והטעם כי ביום הכפורים בידוע שהעולה שצוה בכאן מלבד העולה שצוה שם כי ביום אחד נצטוו ואינם שוים כי לא נצטוו ישראל אלא איל אחד לעולה ובכאן צוה לעולה פר ואיל ושבעה

מרפא לשון

נ"א ירח בירח באתחדתותיה וצ"ע. כו) בשבועותיכם, בעצרתכון. כ' היא"ר שהרחבת הטעם יורה על הריבוי כי שבועותיכם ל' רבים וכן אשר חלב זבחימו יאכלו, עכ"ל. ולקמ"ץ שתחת הרי"ש שהוא ת"ג קורא הרחבת טעם לפי שאין מוציאין הקמ"ץ אלא כפתח רחב ומה שלא תרגמו בלשון שבועות כמו שתר' וחג השבועות חגא דשבועיא הוא מפני שלא יתכן לתרגמו כן שכצ"ל בחגא דשבועיא

שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי
שָׁנָה: כח וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד
שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד: כט עִשָּׂרוֹן
עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
הַכְּבָשִׂים: ל שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר
עֲלֵיכֶם: לא מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד
וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם
וְנִסְכֵּיהֶם: פ כט א וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: ב וַעֲשִׂיתֶם
עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר בֶּן־בָּקָר
אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
שִׁבְעָה תְּמִימִם: ג וּמִנְחָתָם סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר
שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל: ד וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד
לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים:

רש"י פסח"י

ת"א עשרון עשרון. שם מז: וכחדש. ר"ס לב: כל מלאכת. שבת קלא: יום תרועה. שם ר"ס כט לב לג מגילה כ ערכין ג: ועשרון. מנחות פז:

תרגום אונקלוס

תְּרֵין דְּכַר חַד . שִׁבְעָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא : כח. וּמִנְחָתְהוֹן . סוּלְתָּא דְּפִילָא בִמְשַׁח . תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא חַד . תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין. לְדִכְרָא חַד: כט. עֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא. לְאִמְּרָא חַד . כֵּן לְשִׁבְעָא אִמְּרִין: ל. צְפִיר בַּר עִזִּין חַד . לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן: לא. בָּר מֵעֲלַת תְּדִירָא . וּמִנְחָתֵיהּ תַּעְבְּדוּן . שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן: א. וּבְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא . מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן . כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן . יוֹם יַבָּבָא יְהֵי לְכוֹן : ב. וְתַעְבְּדוּן עֲלָתָא . לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֳדָם יְיָ . תּוֹר בַּר תּוֹרֵי . חַד דְּכַר חַד . אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא . שִׁבְעָא שַׁלְמִין : ג. וּמִנְחָתְהוֹן . סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח . תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא . תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא: ד. וְעִשְׂרוֹנָא חַד . לְאִמְּרָא חַד . כֵּן לְשִׁבְעָא

תפסר הרס"ג

אלבקר וכבשא. וסבעה' חמלאן בני סנה; (כח) ומעהם מן אלבר. סמד מלתות בדהן. ת'לאת'ה עשור לכל רת'. ועשרין לאלכבש; (כט) ועשר לכל חמל מן אלסבעה; (ל) ועתוד מן אלמאעז. ליסתג'פר ענכם: (לא) מא כ'לא קרבאן אלדאים. וברה תקרבו ד'אלך. וצחאחא תכון לכם ומזאגהא; (א) ופי אליום אלאוול מן אלשהר אלסאבע. אסם מקדס יכון לכם. כל צנעה' מכסב לא תעמלו. ויום גלבה יכון לכם: (ב) וקרבו צעידה. מקבולה מרצ'ייה ללה. רת'א ואחדא וכבשא. וסבעה' חמלאן בני סנה צחאחא; (ג) ומעהם מן אלבר. סמד מלתות בדהן. ת'לאת'ה' עשור לאלרת'. ועשרין לאלכבש; (ד) ועשר לכל חמל מן

אבן עזרא

(א) יום תרועה. מצוה להריע כי אילו היה זה הדבור על עולת היום למה לא הזכיר בשאר המועדים ועוד כי על העולות צוה לתקוע ולא להריע: (ב) פר בן בקר אחד. של צבור וכן איל אחד ואינם פר כהן גדול והאיל שלו ולפי דעתי כי האיל הנזכר בפרשת אחרי מות שלקח מן העם איננו זה כי על אילו ואיל העם נאמר ועשה את עולתו ואת עולת העם והעד שיש תוספת שבעת כבשים גם זה שעיר עזים אחד לחטאת איננו משעיר הגורלות על כן כתוב מלבד חטאת הכפורים הנכתבת בפרשת אחרי מות:

רבינו בחיי

(לא) תמימם יהיו לכם ונסכיהם. אף הנסכים יהיו תמימים מכאן דרשו רז"ל עלו ביין קמחים פסול לנסכים שהרי אין ראוי להקריב על גבי המזבח אלא דבר המובחר במינו. וכל שאין פסול אך הוא כחוש וכעור אין מקריבין אותו לכתחלה שאם היה חייב קרבן עולה לא יביא שה כחוש וכעור ויאמר הרי אין בו מום שעל זה נאמר (מלאכי א) וארור נוכל ויש בעדרו זכר אלא צריך שיביא מן המובחר, וכן היו ישראל עושין בזמן שבהמ"ק קיים היו מביאין אילים ממואב וכבשים שגביהם רחבה

בעל הטורים

עליו: (ב) כראש השנה כתיב ועשיתם עלה לריח ניחח לה' וגו' לומר עשו תשובה ואני מעלה עליכם כאלו הקרבתם כל הקרבנות.

שפתי חכמים

שלחם שהיא באה מן החיטין של שנה זו: מ פי' דהל"ל לפעלם והעיר עזים אחד לכפר עליכם תמימים יהיו לכם וסמיך ליה אל

רש"י

(לא) תמימים יהיו לכם ונסכיהם. אף הנסכים יהיו מ תמימים. למדו רבותינו (מנחות פז) מכאן שהיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

מכלסו דכתיב בסו וסקרבתם. וי"ל לפי שהוא יום הדין ומשככנסו לדין הם נעשים בריאה חדשה, וזהו שייסד הפייט הבוראים בריאה חדשה וצריך לאמרו אחר האותיות דמיירי בדין ולפי המדרש כראה שאין לאמרו כ"א ביה"כ דכתיב בספר תהלים ועם נברא יהלל יה ומסיק על מי נאמר פסוק זה רב ור' יוחנן חד אמר על דור מרדכי ואסתר וחד אמר על כל דור ודור נאמר שהם מתים בכל שנה במעשיהם הרעים והקב"ה מחיה אותם ביה"כ שמוחל להם עונותיהם ובורא אותם בריאה חדשה, וזהו ועם נברא יהלל יה. ועוד גבי מלבד עולת החדש אמאי לא כתיב גביה מלבד חטאת החדש שהוא שעיר אחד לחטאת דכמו שמזכיר העולה היה לו להזכיר החטאת כי גם ביה"כ מצינו כתיב מלבד חטאת הכפורים. וי"ל דלא הזכיר העולה אלא לפי שכפרתה שוה קלת לעולה דר"ה

מצות השם

(א) [תה] (עשה קסא) לשמוע קול שופר בר"ה שהוא יום ראשון של חדש תשרי שנאמר ובחדש השביעי באחד לחדש וגו' יום תרועה יהיה לכם ·

מסורת הקריאה

וחברו (שם י"ח) י"א לאופנים (יחזקאל י' י"ג): (כח) שלשה עשרנים, נמסר עליו ג' בטעם מהפך ופשטא ואינון בכור תרועה כפור. ר"ל אצל בכורים דין, ותרועה לקמן ט' ג', ואצל יום כפור ט' ט' כתיב במהפך פשטא: (כט) עשרון, עי' כ"ט י': (לא) מלבד, נמסר עליו ב' בטעם גרשיים בעניין בכור וכפור. ושארא בפשטא ומטעון בהון. טועין וסבירין דצ"ל כולהו שווין: (ב) בקר, נמסר עליו כל בקר דעניין בתביר: כבשים, נמסר ג' בטעם בענין, ר"ל ג' בטעם דרגא תביר, א' בפ' החדש לעיל כ"ח י"א, ב' דין, ג' לקמן פסוק ל"ו בפ' דעצרת, ונראה דצריך לסיים במסרה וכל חג דכותי': (ג) שלשה, ג' בטעם בענין, עי' לעיל כ"ח כ"ח: (ח) כבשים, לית

רמב"ן

כבשים אם כן דבר ברור הוא שאלו המוספין על הנזכרים שם אבל החטאת שהוא שוה כאן וכאן היה אפשר לטעות בו ולחשוב שהוא החטאת שהוזכר שם כי אין ביום אחד שני חטאות ולכך הזכיר אותו ופירש בו מלבד חטאת הכפורים שאותו חטאת הוא חטאת הכפורים כלומר החטאת פנימי שנשרף מכפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וזה חטאת חיצונה כשאר חטאות הבאים עם המוספין וכן ביום הבכורים לא הוצרך לומר כי מה שצוה בכאן מלבד מה שנאמר בו בפרשת המועדות כיון שביום ההוא נאמרו שתי הפרשיות ואינן שוות ולא הוצרך להזכיר גם החטאת מפני שפירש שם והקרבתם על הלחם שדבר ברור

ה וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת לְכַפֵּר
עֲלֵיכֶם׃ ו מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ
וּמִנְחָתָהּ וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרֵיחַ נִיחֹחַ
אִשֶּׁה לַיהוָה׃ ס ז וּבֶעָשׂוֹר
לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ׃ ח וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה
רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל
אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה
תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃ ט וּמִנְחָתָם סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר
שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃ י עִשָּׂרוֹן
עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
הַכְּבָשִׂים׃ יא שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
חַטָּאת מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס שביעי

תרגום אונקלוס

אַמְרִין׃ ה. וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאָה. לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן׃ ו. בַּר מֵעֲלַת יַרְחָא וּמִנְחָתַהּ. וַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ. וְנִסְכֵּיהוֹן כִּדְחָזֵי לְהוֹן. לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא. קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ ז. וּבְעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין. מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן. וּתְעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתְכוֹן. כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן׃ ח. וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא. תּוֹר בַּר תּוֹרֵי. חַד דְּכַר חַד. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שִׁבְעָא. שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן׃ ט. וּמִנְחָתְהוֹן. סוּלְתָּא דְפִילָא בִמְשַׁח. תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא. תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין. לְדִכְרָא חַד׃ י. עֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא. לְאִמְּרָא חַד. כֵּן לְשִׁבְעָא אִמְּרִין׃ יא. צְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאָה. בַּר. מֵחַטַּאת כִּפּוּרַיָּא וַעֲלַת תְּדִירָא. וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכֵּיהוֹן׃ יב.

ת"א ובעשור. יומא עז סוטה מ: כל מלאכה. שבת קיד: תמימים יהיו. מנחות פז: שעיר עזים יומא ע שבועות י:

תפסיר הרס"ג

אלסבעה׃ (ה) ועתוד מן אלמאעז לאלד׳כוה. ליסתג׳פר ענכם׃ (ו) מא כ׳לא קרבאן אלשהר וברה. וקרבאן אלדאים וברה. ומזאגהם כאלסביל. מקבול מרצ׳י קרבאן ללה׃ (ז) ופי אלעאשר מנה. אסם מקדס יכון לכם. ואגיעו אנפסכם. וכל עמל לא תעמלו׃ (ח) וקרבו צעידה ללה מקבול מרצ׳י. רת׳א ואחדא וכבשא. וסבעה חמלאן בני סנה. צחאחא תכון לכם׃ (ט) ומעהם מן אלבר. סמד מלתות בדהן. ת׳לאת׳ה׳ עשור לאלרת׳. ועשרין לאלכבש׃ (י) ועשר לכל חמל מן אלסבעה׃ (יא) ועתוד מן אלמאעז לאלד׳כוה. מא כ׳לא דכוה׳ אלג׳פראן וקרבאן אלדאים. וברהא

רבינו בחיי

מחברון וגוזלות מהר המלך ושמן מתקוע הכל היה מובחר במינו. וכן מצינו בקרבנו של הבל (בראשית ד) והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן ונתרצה קרבנו ונאמר בקין שלא הביא מן המובחר (שם) ואל קין ואל מנחתו לא שעה וכן כתיב (דברים יב) וכל מבחר נדריכם וכתי׳ (במדבר יח) בהרימכם את חלבו ממנו ואפילו עצי המערכה שהיו עורכין בקרבנות על גבי המזבח נצטוינו בהם שיהיו מובחרין שלא יהא בהן תולעת ואין מביאים עצים מבנין שנסתר אלא חדשים לעולם. וכל העצים כשרים למערכה חוץ משל זית ושל גפן מפני ישוב ארץ ישראל. וכן נצטוינו בשמן של מנורה להביא מן המובחר ואין כל השמנים כשרין למנורה אלא שמן זית היוצא מן הכתית בלבד. ומטעם זה אסרו רז"ל שמן שנפל בו עכבר להדליק ממנו נרות של בית הכנסת ודעת הגאונים ז"ל שאם נמוח ויש בשמן ששים שמותר באכילה ואם אינו נמוח זורקו והשמן הותר בששים ממנו ואע"פ שהשמן מותר באכילה פסול למאור שנאמר (מלאכי א) הקריבהו נא לפחתך דבעינן דבר המובחר׃

בעל הטורים

והסיקסא דורש כאלו נעשה בריש מדשה׃ (יא) ביוה"כ כתיב שעיר עזים אחד חטאת ולא כתיב לכפר, לפי שיוה"כ מכפר׃

רש"י

שהעלה קמחין פסול לנסכים׃ (ז) מלבד עלת החדש. מוספי ר"ח שהוא ביום ראש השנה׃ (יא) מלבד חטאת הכפורים. שעיר הנעשה בפנים האמור באחרי מות שגם הוא חטאת׃ ועלת התמיד. ומלבד עולת התמיד תעשו ב עולות הללו׃ ונסכיהם. מוסב על המוספין הכתובים ועל תעשו ם והוא לשון ציווי ע מלבד עולת התמיד ומנחתה תעשו את אלה ונסכיהם. וכן כל ונסכיהם האמורים בכל המועדות חוץ משל קרבנות החג שכל ונסכה ונסכיהם ונסכיה שבהם מוסבים על התמיד ואינן ל׳ ציווי. שהרי

שפתי חכמים

ונסכיהם ל"ל שגם נסכיהם יהיו תמימים׃ נ ר"ל דעולת התמיד לא קאי אשעיר עזים לחטאת אלא אוהקרבתם עולה דלמעלה וה"ק קרא שעיר עזים אחד לחטאת מלבד חטאת הכפורים ועולה של יו"כ מלבד עולת התמיד ומנחתה והוא כאלו כתיב שני פעמים מלבד דו׳ של ועולת קאי אמלבד חטאת הכפורים׃ ס דא"ל דקאי על ועולת התמיד דא"כ הל"ל ונסכה ל׳ יחיד כדכתיב ומנחתה וגם א"ל דקאי אשעיר עזים אחד לחטאת שאין נסכים לחטאת עכ"ל דקאי אעולת המוספין וזהו שנקט מוסב על המוספים הכתובים ועל תעשו ואע"פ שאין כתיב תעשו בקרא מ"מ כיון שפרש"י לפני זה ועולת התמיד שפירש ומלבד עולת התמיד תעשו עולות הללו ור"ל דהוי כאלו כתיב בהדיא בקרא תעשו והאי ונסכיהם קאי עליו׃ ע ר"ל עכשיו מלוה על הנסכים

דעת זקנים מבעלי התוספות

דעולת ר"ח מכפרת על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ושל ר"ה על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף. ומיהו אמת הדבר שיש בר"ה שני שעירי מוספין אחד של ר"ח ואחד של ר"ה ולפי שלא פי׳ הכ׳ שעיר ר"ח בפי׳ קורא התלמוד ר"ה חג

מסורת הקריאה

בטעם בענין, ר"ל לית מלת כבשים בטעם מהפך בענין זה זולת זה׃ (ט) שלשה, ג׳ בטעם בענין, עי׳ לעיל כ"ח כ"ח׃ (י) עשרון, ג׳ בטעם בענין, ר"ל ג׳ בטעם פשטא קטן. וסי׳ א׳ אצל בכורים לעיל כ"ח כ"ט, ב׳ דין, ג׳ בפ׳ דסוכות פסוק ט"ו׃ (יא) מלבד, ב׳ בטעם

רמב"ן

הוא שכל הנזכרים הם באין בגלל הלחם וחובה לו ואלו המוספים עליהם אבל בראש חודש השביעי היה במשמע שמה שנאמר ובראשי חדשיכם תקריבו וגו׳ יהיה בשאר החדשים כולם אבל בחדש השביעי יהיה כל קרבנו הקרבן הזה שחדש בו ועל כן הוצרך לומר מלבד עולת החדש ומנחתה וכיון שהזכיר כן כבר למדנו שכל מה שבא בפרשת ובראשי חדשיכם היא מצוה בכל וגם החטאת ולא הוצרך לומר מלבד עולת החדש ומנחתה וחטאתה׃

יב * וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים׃
יג וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר
אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ׃
יד וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד
לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם׃ טו וְעִשָּׂרוֹן
עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה
עָשָׂר כְּבָשִׂים׃ טז וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד
מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס יז וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי
פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם
שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם׃ יח וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם

°נקוד על ו בתרא

תרגום אונקלוס

וּבַחֲמֵישַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה. מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן. כָּל עֲבִידַת פּוּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן. וְתֵיחֲגוּן חַגָּא. קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין: יג. וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ. תּוֹרֵי בְּנֵי תוֹרֵי. תְּלַת עֲשַׂר דִּכְרִין תְּרֵין. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא. אַרְבְּעַת עֲשַׂר שַׁלְמִין יְהוֹן: יד. וּמִנְחַתְהוֹן. סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח. תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא חַד: לִתְלַת עֲשַׂר תּוֹרִין. תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא חַד. לִתְרֵין דִּכְרִין: טו. וְעֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא. לְאִמְּרָא חַד. כֵּן לְאַרְבְּעַת עֲשַׂר אִמְּרִין: טז. וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּתָא. בָּר מֵעֲלַת תְּדִירָא. מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ: יז. וּבְיוֹמָא תִּנְיָנָא. תּוֹרֵי בְּנֵי תוֹרֵי. תְּרֵי עֲשַׂר דִּכְרִין תְּרֵין. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא. אַרְבְּעַת עֲשַׂר שַׁלְמִין: יח. וּמִנְחַתְהוֹן

ת"א וביום. סוכה מז: ומנחתם תענית ב זבחים מ פד מנחות עד נב תמורה יד: ונסכיהם. שבת קג תענית ב:

תפסיר הרס"ג

ומזאגהא: (יב) ופי אליום אלכ'אמס עשר מן אלשהר אלסאבע. אסם מקדס יכון לכם. כל צנעה' מכסב לא תעמלו. וחגו חג ללה סבעה' איאם: (יג) וקרבו צעידה. קרבאנא מקבולא מרצ'יא ללה. ת'לאת'ה' עשר רת' מן אלבקר וכבשין. וארבעה' עשר חמל. בני סנה צחאחא: (יד) ומעהם מן אלבר. סמד מלתות בדהן. ת'לאת'ה' עשור לכל רת' מן אלת'לאת'ה' עשר. ועשרין לכל כבש מן אלכבשין: (טו) ועשר לכל חמל מן אלארבעה' עשר: (טז) ועתוד מן אלמאעז לאלד'כוה. סוא קרבאן אלדאים. וברה ומזאגה: (יז) ופי אליום אלת'אני. את'ני עשר רת' מן אלבקר וכבשין. וארבעה' עשר חמל. בני סנה צחאחא: (יח) וברהם

* שביעי בספרי

רבינו בחיי

(יג) והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה' פרים בני בקר שלשה עשר. פרי החג שבפרשה זו הם שבעים כנגד שבעים אומות והיו מקריבין אותן ביום ראשון י"ג וביום שני י"ב וביום שלישי י"א וכן כלן מתמעטים והולכים והיה זה סימן כליה לשבעים אומות עו"ג שיהיו כלן כלין מן העולם, וכבר ידעת כי היו לשבעים אומות הקדמונים שבעים שרים למעלה שהרי כל אומה ואומה יש לה שר ממונה עליה ומנהיגה כענין שכתוב (דניאל י) ושר מלכות פרס וגו' (שם) והנה שר יון בא. ולא תמצא בכל הפרשה הזו בכל שבעת הימים שיזכיר בהם לה' כי אם ביום ראשון בלבד. והכוונה כי מה שישראל מהגין לכל אותן הכחות לפי שטובות העולם באות על ידן כדי שיתיחדו הכחות זה בזה ויודה כל אחד ואחד למי שהוא מקבל כח על ידו מאת הסבה העליונה ונמצאו כלן מכירים ומודים שאדון יחיד מושל עליהם ולכך הזכיר בכאן ביום ראשון בלבד לה' ללמדך שתהי' הכוונה בכל שבעים פרים לה' בלבד שהוא ראש הממשלות והמערכות כולן, וזהו שאמרו רז"ל במסכת סכה אוי להם לעו"ג שאבדו ואינן יודעין

רש"י

נסכיהם של מוספין כתובין לעצמן בכל יום ויום: (יח) ומנחתם ונסכיהם לפרים. (סוכה נה) פרי החג ע' הם כנגד ע' אומות עו"ג שמתמעטים והולכים סימן כליה להם ובימי המקדש היו מגינין עליהם מן היסורין:

דעת זקנים מבעלי התוספות

שהדם מתכסה בו כי השעיר הזה בא לכפרה ותנחומין ללבנה שנתמעטה. ולפי שאמת הוא דשני שעירים קריבין למוסף של ר"ח היקנו לומר במוסף של ר"ה ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתן. וגם נכון לומר מלבד עולת החדש ומנחתה שהרי גם היא קריבה במוסף. ובשם הרב נתנאל מצאתי שאין ל"ל ושני שעירים כי מאחר שהב' מכסהו אין לפרסמו. ויש מקשים למה אין אומרים בתפלת מוסף של שבועות כמו כן ושני שעירים שהרי בזבחים מסיק שני שעירי עצרת למה הן באין על טומאה שאירע בין זה לזה. וכן מוכיחין הפסוקים בפרשת אמור דכתיב ועשיתם שעיר עזים לחטאת ופרש"י יכול שעיר האמור כאן הוא שעיר האמור בחומש הפקודים כשהוא מגיע אצל הפרים ואילים אינו כן. ועוד נוכל לומר שיש להוכיח שאינו הוא מדכתיב שם לחטאת והכא לא כתיב לחטאת וא"כ מאחר שקריבין שני שעירים בעצרת וכפרתם שוה לכפר על טומאת מקדש וקדשיו כשאר שעירי המוספין דין הוא להזכירם בתפלה. וי"ל דלא דמי שהרי תפלת מוסף תחת קרבן מוסף היא באה ואחד מן השעירים הללו לא היה קרב במוסף כ"א בשחר וכן נמי פרש"י בפרשת אמור מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן הללו קריבין בגלל הלחם והללו למוספין: בסכות כתיב (יג) פרים בני בקר שלשה עשר אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר. ולפי שיש בסכות תוספת

מרפא לשון

דילכון וכל זה יתרת הכבד ומ"ש בס' נל"ג אינו כלום. טו) לארבעה עשר כבשים, בין לארבעת עסר אמרין. ה"ג, וכן כל דכוותיה וכל לשבעת הכבשים ובזה אין מקום לתמיהת היא"ר ז"ל.

מסורת הקריאה

גרשיים, עי' לעיל כ"ח ל"א: חטאת, מס"ג ז' פתחין, ונמנו בס' ויקרא למ"ד יו"ד: (טו) ועשרון, ג' בטעם בענין, עי' פסוק י': (יז) וביום השני, נמסר עליו כן דינו רביע:

אור החיים

(יג) והקרבתם עולה וגו' לה' פרים וגו'. נראה כי טעם המעטת הפרים יום יום לפי שיש ב' סודי שביעיות האומות הם הרבים שבעים אומות ונמשלו לפרים וישראל גם כן הם בבחינת השבע בסוד בת שבע וכל מעשיהם שביעיות הקרבנות בכל המוספין שבעה שבעה ימים טובים שבעה שבעה השבת סוד ז' ענפי אילן שבו שורש נשמתן שבעה צדיקים שבעה ורמז ה' כנגד האומות הרמוזים בפרים שיהיו מתמעטים והולכים ורמז בחשבון זה קבוע ארבעה עשר כבשים לרמוז ב' הדרגות שבישראל שבאים ברמז הכבשים א' נסתר וא' נגלה הנסתר הם הברורים שצריך לברר מהאומות והנגלה הם המבררים ולזה כשכלים הפרים זה לך האות שכלה מהם הנסתר ולא ישארו כי אם ישראל למופת ואות והוא מה שרמז ה' בקרבן יום עצרת שבעה כבשים שהם לבני ישראל צאן קדשים פר הוא הנשאר מהאומות מענף ישמעאל איל הנשאר הוא מבני עשו הבא מיצחק והבן סוד הדבר:

לפרים לאילם ולכבשים במספרם
כמשפט: יט ושעיר־עזים אחד
חטאת מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונסכיהם: ס כ וביום
השלישי פרים עשתי־עשר אילם
שנים כבשים בני־שנה ארבעה
עשר תמימם: כא ומנחתם ונסכיהם
לפרים לאילם ולכבשים במספרם
כמשפט: כב ושעיר חטאת אחד
מלבד עלת התמיד ומנחתה
ונסכה: ס כג וביום הרביעי פרים
עשרה אילם שנים כבשים בני־
שנה ארבעה עשר תמימם:
כד מנחתם ונסכיהם לפרים לאילם
ולכבשים במספרם כמשפט:
כה ושעיר־עזים אחד חטאת מלבד
עלת התמיד מנחתה ונסכה: ס
כו וביום החמישי פרים תשעה
אילם שנים כבשים בני־שנה
ארבעה עשר תמימם: כז ומנחתם
ונסכיהם לפרים לאילם ולכבשים

במספרם

תרגום אונקלוס

ונסכיהון . לתורי . לדכרי ולאמרי . במנינהון כדחזי : יט. וצפיר בר עזין חד חטתא . בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכיהון : כ. וביומא תליתאה . תורי חד עשר דכרין תרין . אמרין בני שנא . ארבעת עשר שלמין : כא. ומנחתהון ונסכיהון . לתורי . לדכרי ולאמרי . במנינהון כדחזי : כב. וצפירא דחטתא חד . בר מעלת תדירא . ומנחתה ונסכה : כג. וביומא רביעאה . תורי עשרא דכרין תרין . אמרין בני שנא . ארבעת עשר שלמין : כד. מנחתהון ונסכיהון . לתורי . לדכרי ולאמרי . במנינהון כדחזי : כה. וצפיר בר עזין חד חטתא . בר מעלת תדירא . מנחתה ונסכה : כו. וביומא חמישאה . תורי תשעא דכרין תרין . אמרין בני שנא . ארבעת עשר שלמין : כז. ומנחתהון ונסכיהון . לתורי . לדכרי ולאמרי . במנינהון

תפסיר הרס״ג

ומזאגהם. לאלרת׳ות׳ ואלכבאש ואלחמלאן. באחצאיהם עלי׳ אלסביל: (יט) ועתוד מן אלמאעז לאלד׳כוה. סוא קרבאן אלדאים. וברהם ומזאגהם: (כ) ופי אליום אלת׳לאת׳. אחדי׳ עשר רת׳ וכבשין. וארבעה׳ עשר חמל. בני סנה צחאחא: (כא) וברהם ומזאגהם. לאלרת׳ות׳ ואלכבאש ואלחמלאן. באחצאיהם עלי׳ אלסביל: (כב) ועתוד לאלד׳כוה. סוא קרבאן אלדאים. וברה ומזאגה: (כג) ופי אליום אלראבע. עשרה רת׳ות׳ וכבשין. וארבעה׳ עשר חמל. בני סנה צחאחא: (כד) וברהם ומזאגהם. לאלרת׳ות׳ ואלכבאש ואלחמלאן. באחצאיהם עלי׳ אלסביל: (כה) ועתוד מן אלמאעז לאלד׳כוה. סוא קרבאן אלדאים. וברה ומזאגה: (כו) ופי אליום אלכ׳אמס. תסעה רת׳ות׳ וכבשין. וארבעה׳ עשר חמל. בני סנה צחאחא: (כז) וברהם ומזאגהם. לאלרת׳ות׳ ואלכבאש ואלחמלאן.

רש״י

ולכבשים. כנגד ישראל שנקראו (ירמיה נ) שה פזורה והם קבועים ומניינם תשעים ושמונה לכלות מהם תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה. בשני נאמר ונסכיהם על שני תמידי היום ולא שנה הלשון אלא לדרוש כמו שאמרו רז״ל בשני ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם מ״ם יו״ד מ״ם הרי כאן מים רמז לנסוך המים מן התורה בחג:

דעת זקנים מבעלי התוספות

[illegible] כדפרש״י לעיל שהן תוספת קרבן והפרים מתמעטין שהולכין כדי שיכלו לחשבון שבעים כנגד שבעים אומות והכבשים שעומדין במקומן בכל יום י״ד כדי שיעלו לחשבון צ״ח כדי לכפל צ״ח תוכחות שבמשנה תורה. והאומר הרב בכור שור שצריך פי׳ למה הן עומדין בכל יום אילים שנים ולפי שבכל ימי החג קרבן מוסף משונה משא״כ במוסף פסח לפיכך אנו גומרין את ההלל

רבינו בחיי

מה אבדו בזמן שבהמ״ק קיים היה המזבח מכפר עליהם האידנא מאן מכפר עליהם. למדו אותנו בזה שהיו ישראל מקריבין בשבעת ימי הסכות שבעים קרבנות לכפר על שבעים אומות והקרבן היה לקרב הכחות זה בזה שיכיר כח כל אומה ואומה הכח שהוא למעלה ממנו וכן מכח לכח ומעליון לעליון ומגבוה לגבוה עד הסבה הראשונה העליונה על הכל וכלן מודים ומיחדים שאין להם גדולה ומלכות אלא ממנו והוא אינו חסר כלום וזהו היחוד השלם וזהו לשון קרבן שהוא קרוב הכחות שכלן מודין למי שמקבלין כח ממנו:

ובמדרש והקרבתם אשה. זהו שאמר הכתוב (תהלים קט) תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה אתה מוצא בחג ישראל מקריבין שבעים פרים על שבעים אומות העולם לפיכך היו צריכין שיהיו אוהבים אותנו ולא די שאין אוהבים אותנו אלא ששונאין אותנו שנאמר תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה. ועוד דרשו בפרי החג למדה תורה דרך ארץ בקרבנות הללו שאם יתארח אדם אצל חברו יום ראשון מקבלו יפה ומאכילו עופות למחר מאכילו דגים למחר מאכילו ירק וכן פוחת והולך עד שמאכילו קטנית: (יח) ומנחתם ונסכיהם. דרשו רז״ל במסכת תענית נאמר בשני ונסכיהם ובששי ונסכיה ובשביעי כמשפטם מ״ם יו״ד מ״ם הרי כאן מים מכאן סמכו חכמים ז״ל רמז לנסוך המים בחג. ויש לך להשכיל איך התחיל רמז המים מן היום השני לפי שביום שני נבדלו המים במעשה בראשית ועל כן פעולת יום השני גדולה במים ואמרו רז״ל אנשי מעמד היו מתענין בשני מפני יורדי הים וכן ביום הששי שבו נברא אדם והוצרך למים כענין שכתוב (בראשית ב) ואד יעלה מן הארץ וגו׳ וכתיב (שם) וייצר ה׳ אלהים וגו׳. והשלים הרמז בשביעי לפי שהשביעי תשלום מעשה בראשית. ואמרו במסכת ראש השנה אמר הקב״ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה. והנה כל שבעת ימי החג היו מנסכין המים על גבי המזבח וזה הלכה למשה מסיני ועם נסוך היין של שחר היה מנסך המים לבד ובקרן דרומית מערבית היה מנסך למעלה מחצי המזבח והכל יורד לשיתין וכיצד היו עושין צלוחית של זהב מחזקת ג׳ לוגין היה ממלא אותה ממי השלוח הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו ועלה בכבש ופנה לשמאלו ונותן המים מהצלוחית לתוך הספל שהיה שם ושני ספלים של כסף היו שם מערבי היה בו מים מזרחי היה בו יין ומנוקבין היו כמין שני חוטמין דקין ושל מים היה נקב שלו דק משל יין כדי שיכלו המים עם היין כאחד זה שמנסך המים היו אומרים לו הגבה

בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ כח וּשְׂעִיר חַטָּאת
אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
וְנִסְכָּהּ׃ ס כט וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים
שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־
שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃
ל וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃
לא וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת
הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ׃ ס לב וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
תְּמִימִם׃ לג וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם
לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כְּמִשְׁפָּטָם׃ לד וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד
מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ
וְנִסְכָּהּ׃ ס מפטיר לה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ לו וְהִקְרַבְתֶּם
עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר

תרגום אונקלוס

כְּדַחְזֵי׃ כח. וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד. בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא. וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃ כט. וּבְיוֹמָא שְׁתִיתָאָה. תּוֹרֵי תְּמָנְיָא דִכְרִין תְּרֵין. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא. אַרְבְּעַת עֲשַׂר שַׁלְמִין׃ ל. וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן. לְתוֹרֵי. לְדִכְרֵי וּלְאִמְּרֵי. בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדַחְזֵי׃ לא. וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד. בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא. מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהָא׃ לב. וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. תּוֹרֵי שִׁבְעָא דִכְרִין תְּרֵין. אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא. אַרְבְּעַת עֲשַׂר שַׁלְמִין׃ לג. וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן. לְתוֹרֵי. לְדִכְרֵי וּלְאִמְּרֵי. בְּמִנְיָנֵיהוֹן כְּדַחְזֵי לְהוֹן׃ לד. וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד. בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא. מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃ לה. בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה. כְּנִישִׁין תְּהוֹן לְכוֹן. כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן׃ לו. וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא. קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ. תּוֹר חַד דְּכַר

תפסיר הרס"ג

באחצאיהם עלי אלסביל׃ (כח) ועתוד לאלד'כוה. סוא קרבאן אלדאים. וברה ומזאגה׃ (כט) ופי אליום אלסאדס. ת'מאניה רת'ות' וכבשין. וארבעה' עשר חמל. בני סנה צחאחא׃ (ל) וברהם ומזאגהם. לאלרת'ות' ולאלכבשין ולאלחמלאן. באחצאיהם עלי אלסביל׃ (לא) ועתוד לאלד'כוה. סוא קרבאן אלדאיאם וברהא ומזאגהא׃ (לב) ופי אליום אלסאבע. סבעה רת'ות' וכבשין. וארבעה' עשר חמל. בני סנה צחאחא׃ (לג) וברהם ומזאגהם. לאלרת'ות' ואלכבשין ואלחמלאן. באחצאיהם עלי אלסביל׃ (לד) ועתוד לאלד'כוה. סוא קרבאן אלדאים. וברה ומזאגה׃ (לה) ופי אליום אלת'אמן. מכת' פי אלקדס יכון לכם. כל צנעה' מכסב לא תעמלו׃ (לו) וקרבו צעידה. קרבאנא מקבולא מרצ'ייא ללה.

נוה שלום

המחברת. (לה) עצרת, מכת', לשון עכבה פי אלקדס, שהיו נעצרים ומתעכבים עולי הרגל לעשות אותו היום קדש אחר השלימם חג הסוכות. וכן דרשוהו רז"ל בויקרא רבה שלא כת"א שתרגם לשון אסיפה, גם בישעיה א יג תרגם ועצרה, ואלמכת' פי אלקדס.

אבן עזרא

(לה) עצרת. פירשתי׃ (לט) ולמנחותיכם

מסורת הקריאה

(כט) שמנה, הנו"ן בקמץ כי הוא לשון זכר׃

ת"א כמשפטם. שבת קג סוטה כט: מז תענית ב מנחות מד: ביום. סוכה מז: ביום השמיני. ספר הזהר פ' בלאשים: עצרת. פסחים סח ביצה טו חגיגה ט: פר אחד. סוכה מז

רש"י

(לה) עצרת תהיה לכם. עצורים בעשיית פ מלאכה. (ספרי). ד"א עצרת עצרו צ מלאכה. מלמד שטעון לינה. ומדרשו באגדה לפי שכל ימות הרגל ק הקריבו כנגד ע' אומות וכשבאין ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם: (לו) פר אחד

שפתי חכמים

פו עולות המוספין דהא לפני זה לא כתיב שום נסכים בעולות הללו: פ והא דכתיב בתריה כל מלאכת עבודה לא תעשו הוא תוספת ביאור שהכ' עצמו מפרש לענין מה תהיו עצורים: צ דלטעם לאשון דחוק הוא שהכ' עצמו יפרש מהו העצרת שהוא עשיית מלאכה, ל"פ ד"א, ולפי ד"א קשה כיון דקאי על ישראל מהו דכתיב עצרת תהיה לכם לא היל"ל אלא עצורים תהיו, ל"פ טעם לשון: ק אע"פ שגם הלשון הוא מדרש מפני שהלשון

דעת זקנים מבעלי התוספות

בכל ימי החג. ובימי הפסח אין אנו גומרין אותו אלא שני ימים הראשונים בלבד ובפרק ב' דערכין פריך שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא ומשני שבת לא. היקרי מועד וביום ר"ה ויה"כ שהם יום הדין אין גומרין אותו ובחנוכה גומרין משום ניסא ובפורים דליכא למימר הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש: בשמיני חג עצרת (לו) פר אחד איל אחד להראות שאין הקב"ה לצורך עצמו כ"א להראות כבודן של ישראל. ומן הראוי היה להיות חג העצרת חמשים יום אחר סכות כמו שבועות חמשים יום אחר הפסח אלא שאחר הפסח באין ימי הקיץ ואין טורח לעלות לרגל, אבל אחר סכות באין ימי הגשמים והיה טורח לעלות לפיכך קבעו

רבינו בחיי

ידך שפעם אחת נסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהם שאמרו מין הוא שהמינים אומרים שאין מנסכים המים ואמרו רז"ל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו ונקרא בית השואבה על שם (ישעיה יב) ושאבתם מים בששון שהיו שואבין מים בלילה כל שבעה לצורך תמידין:

(לה) ביום השמיני עצרת תהיה לכם. על דרך הפשט מלת עצרת שתהיו עצורים מעשית מלאכה ודרשו רז"ל שמיני עצרת רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב. פייס בפני עצמו. זמן בפני עצמו. רגל בפני עצמו. קרבן בפני עצמו. שיר בפני עצמו. ברכה בפני עצמו. כלומר ברכה ותפלה שמזכירין בו את יום שמיני חג העצרת הזה ואין יושבים בו בסכה ולענין שהחיינו ולענין אבלות שהקובר מתו ערב הרגל בטלה ממנו מחמת שמיני זה גזרת שלשים שנתנו חכמים לאסור תספורת כמו שאמרו יום אחד לפני החג חשוב כשבעת ימי אבלות והחג שבעה ושמיני שלו שהוא כשבעה הרי כאן כ"א יום וימנה עוד תשעה ויהא מותר בתספורת. ודרשו רז"ל במס' סכה כתיב הכא פרים והכא פר הכא כתיב וביום והכא כתיב ביום. ובאור הענין כי בשאר הימים היו מקריבין בכל יום ויום פרים אבל ביום שמיני פר אחד ובשאר הימים הזכיר וביום אבל ביום שמיני הזכיר ביום בלא וא"ו לומר שהוא רגל בפני עצמו: וע"ד המדרש ביום השמיני עצרת עצרתי אתכם לפני כמלך שזמן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמנו אמר בבקשה מכם עכבו עמי יום אחד שקשה עלי פרידתכם. ובגמ' דסכה פ' החליל אמר אביי שבעים פרים כנגד שבעים אומות פר יחידי למה כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה, באחרונה אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך: וע"ד הקבלה עצרת זו כנסת ישראל כי שם נעצר הכל והוא לשון מלכות כמו (ש"א טו) זה יעצור בעמי וכן (שופטים יח) יורש

תרגום אונקלוס

חַד . אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא . שִׁבְעָא שַׁלְמִין : לז. מִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן . לְתוֹרָא לְדִכְרָא וּלְאִמְּרֵי . בְּמִנְיָנְהוֹן כְּדַחְזֵי : לח. וּצְפִירָא דְחַטָּתָא חַד . בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא . וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ : לט. אִלֵּין . תַּעְבְּדוּן קֳדָם יְיָ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן . בַּר מִנִּדְרֵיכוֹן וְנִדְבָתְכוֹן . לַעֲלָוָתְכוֹן וּלְמִנְחָתְכוֹן . וּלְנִסְכֵּיכוֹן וּלְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן : א. וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל . כְּכֹל דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה :

פ פ פ

ת״א כמשפט. שם : אלה תעשו. פסחים עו ר״ה ד שבועות י מנחות עב תמורה יד : לעלתיכם, מנחות קד : ולנסכיכם. תמורה יד :

במדבר

אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ לז מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם
לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט׃ לח וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד
מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
וְנִסְכָּהּ׃ לט אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיהוָה
בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם
וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם
וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם׃ ל א וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ פ פ

קסח. לחלק סימן, ואניפלס״ו סימן. ומפטירין ויד ה׳ היתה אל אליהו במלכים א בסימן יח ובסימן יט.

רש״י

איל אחד. איל כנגד ישראל ר התעכבו לי מעט עוד. ולשון חבה הוא זה כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד. משל למלך שעשה סעודה וכו׳ כדאיתא במסכת סוכה (נ״ה) ובמדרש רבי תנחומא למדה תורה דרך ארץ ש שמי שיש לו אכסנאי יום ראשון יאכילנו פטומות למחר מאכילו דגים למחר יאכילנו בשר בהמה למחר מאכילו קטניות למחר מאכילו ירק פוחת והולך כפרי החג: (לט) אלה תעשו לה׳ במועדיכם. דבר הקצוב ת לחובה: לבד מנדריכם. אם באתם לידור קרבנות ברגל מצוה היא בידכם או נדרים או נדבות שנדרתם כל השנה תקריבום ברגל שמא יקשה לו לחזור ולעלות לירושלים ולהקריב נדריו ונמצא עובר בבל תאחר: (א) ויאמר משה אל בני ישראל. להפסיק הענין דברי רבי ישמעאל לפי שעד כאן דבריו א של מקום ופרשת נדרים מתחלת בדבורו של משה הוצרך להפסיק תחלה ולומר שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו אלא בפרשת נדרים התחיל דבריו: חסלת פרשת פנחס

שפתי חכמים

מדרשו ע״פ הברייתות שבת״כ שהם כלם הלכות ודינים אבל זה הם דברי אגדיים: ר שהם עם אחד בארץ: ש ר״ל קאי אדלעיל אפרי חג מה שממעטין והולכין בזה למדה תורה ד״א כו׳: ת ר״ל כתיב אלה תעשו לה׳ במועדיכם לבד מנדריכם וגו׳ הואיל וגם הנדרים ונדבות צריך לעשות למה לא כללן בכלל אחד, ומתרץ דאלו הכתובים למעלה דבר קצוב לחובה לבד מנדריכם שהם רשות: א דק״ל פשיטא הוא דאמר מה שצוה לו הקב״ה ועוד בכל התורה נאמר הציווי לבד ולמה נאמר כאן הציווי וגם דברי משה לישראל, ומתרץ לפי כו׳:

דעת זקנים מבעלי התוספות

יט׳ מיד אחר סכות. משל למלך שנושא שתי נשים אחת ממקום קרוב ואחת ממקום רחוק, לאותה שהיא ממקום קרוב אמר לה עכשיו נעשה השדוכין ולאחר שלשה חדשים אחזור הנה ונעשה הנשואין כי קרוב אני המקום, ולאותה שהיא ממקום רחוק אמר לה נעשה עכשיו השדוכין והנשואין ביחד כי רחוק המקום ולא אוכל לטרוח לשוב פה פעם אחרת. וזהו שייסד הפייט בשמיני חג העצרת אחר לאספו עד שבעה מפני טורח יולדת השבעים וישראל נקרא כן שנאמר אומללה יולדת השבעה על שם שילדם שבעה מלכים לגיסנם:

רד״ק

הפטרת פנחס במלכים א יט

ואם מטות ומסעי מחוברין אז קורין דברי ירמיהו בפרשת פנחס וקורין שמעו בפ׳ מטות ומסעי ואפילו הוא ר״ח.

א וְיַד יְהוָה הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ
לִפְנֵי אַחְאָב עַד־בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה׃ ב וַיַּגֵּד אַחְאָב
לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב׃ ג וַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל
מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה

(א) ויד ה׳ היתה אל אליהו. כתרגומו, כי כח וגבורה נוסף לו שהרי אחאב רכב ברכב והיה הלך אחריו ברגליו והשיגו ורץ לפניו עד יזרעאל: וישנס. ויחגור, ולמדו רז״ל מזה ואמרו לעולם תהא אימת מלכות עליך שהרי אליהו שנס מתניו ורץ לפני אחאב: באכה. כן דרך המקרא, כמו באכה מנית, באכה אשורה: (ג) כה יעשון אלהים וכה

תפסיר הרס״ג

רת׳א ואחדא וכבשא. וסבעה חמלאן. בני סנה צחאחא: (לז) וברהא ומזאגהא. לאלרת׳ ואלכבש ואלחמלאן. באחצאיהם עלי אלסביל: (לח) ועתוד לאלד׳כוה. סוא קרבאן אלדאים. וברה ומזאגה: (לט) הד׳א מא תקרבו ללה פי אעיאדכם. מא כ׳לא נד׳ורכם ותברעכם. מן צואעד והדאיא. ומזאג וד׳בח סלאמה: (א) ת׳ם קאל מוסי לבני אסראיל. כגמיע מא אמרה אללה בה:

אבן עזרא

ולנסכיכם. לכל עולה ועולה כמשפטה:
חסלת פרשת פינחס

אור החיים

(א) ככל אשר וגו׳ את משה. ולא הספיק לומר אותו ומובן שעל משה הוא אומר להעירך שהוא מאמר בפני עצמו שהם דברי התורה שמעידה ואומרת שהמאמר ממנו אליהם היה ככל אשר צוה ה׳ את משה מה שלא היה נשמע אם היה או׳ אותו שאז היה נשמע שהוא גמר מאמר ויאמר משה וגו׳ ככל אשר צוה ה׳ אותו ועדיין אני אומר שהוא חשב כן ומי יאמר שלא טעה בדבריו ולא שינה בהיסח הדעת:

צוארי שלל

הפטרת פנחס

(א) ויד ה׳ היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב עד באכה יזרעאלה אפשר לפרש במ״ש רבינו האר״י בס׳ הגלגולים בביאור פ׳ יגמור נא רע רשעים ותכונן צדיק וכתב שם הרב ז״ל ולזה היה רודף אליהו אחר אחאב ודי בזה. ומאחר שהרב ז״ל מחול׳ במחוג אין לנו רשות לדבר אמנם כתבתי בעניותי דלפי המובן מרמז הרומז על האר״ש ניחא לי מ״ש לך אחאב המצאתני אויבי ויאמר מצאתי ע״ש בס׳ הגלגולים כ״י פ״ט ובקונט׳ שלי הצעיר ועפ״ז אפשר שהוא רמז הכתוב ויד ה׳ היתה אל אליהו לדעת שרשי נר״ן שלו ואחרים וישנס מתניו להשלים ורץ וכו׳ עד בואכה יזרעלה בכרם נבות ששם נאמר מצאתי ודו״ק היטב:

רבינו בחיי

עצר. ולכך יום שמיני רגל בפני עצמו והוא האתרוג שהוא בפני עצמו ואינו נאגד עם הלולב והוא החג של יום מתן תורה שקראוהו ז״ל עצרת הוא הלשון בעצמו שקראתו התורה ליום ח׳ זה ובו ביום שמענו דבריו מתוך האש אבל יום שביעי של פסח שהוא מכלל הרגל קראו הכתוב עצרת והוא היסוד ונקרא כל אחד בשם עצרת כשם שנקרא כל אחד בשם שבת שהרי כנסת ישראל בת זוגו של שבת, ועל היסוד היה מקלס דוד ע״ה ואמר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת ועל כנסת ישראל היה מקלס (שם י) למנצח על השמינית. ותן אל לבך לשון עצרת תהיה לכם כלשון להיות לכם לאלהים. ובסדר אמור אל הכהנים נאמר עצרת היא ופירוש עצרת של היא כי המלה סמוכה והוא כאלו אמר עצרת של שבת שנקראת אות היא ביני וביניכם, ותן אל לבך כי ע״כ קראו חכמי האמת ליום שמיני זה סעודה קטנה והיא א׳ זעירי של (ויקרא א) ויקרא והוא ה״א זעירי׳ של (בראשית ב) בהבראם והיא יו״ד זעירי של (דברים לב) תשי והוא סוד מה שאמרו תשעה וקטן מצטרפין כלומר לתפלה ולזמון, לתפלה אליבא דמאן דאמר ולזמון שהוא פרנסת עולמו לדברי הכל. והוא סוד מה שאמרו עוד (תהלים לז) נער הייתי גם זקנתי פסוק זה שר העולם אמרו וכן הזכיר ישעיה ע״ה בבית ראשון ואמר (ישעיה כח) זעיר שם זעיר שם כל אלה ענין אחד ודרך אחד להם:

הפטרת פנחס

(ב) אחד, בפתח והוא חד מן כ"ה פתחין נמסר במס"ר: (ד) אחת, אחד קרי: (ה) ויישן, השי"ן בפתח ונמסר עליו לית זקף פתח: (ו) עגת, הגימ"ל רפה: ויאכל, מלעיל: (ז) וישב. הנגינה ביו"ד: (ח) ויאכל. מלעיל: (י) ויאמר. הנגינה ביו"ד: (יא) ברוח. הבי"ת בקמץ, ונמסר עליו ג' קמצין וסי' א' מפרק הרים (דין) ב' ותבנית כל אשר היה ברוח (דה"א כ"ח י"ב) ג' אין אדם שליט ברוח (קהלת ח' ח'): (יד) ויאמר. הנגינה ביו"ד: (טו) מדברה. הבי"ת בפתח, ונמסר עליו ב' פתח בית און וסי' דמשק שקרתא. ר"ל ב' כתיב בפתח א' דין, ב' מדברה בית און (יהושע י"ח י"ב) וסי' בלשון תרגום דמשק שקרתא, דמשק הוא דין. שקרתא הוא בית און: ובאת, מלעיל: (טז) לנביא. נמסר עליו ב' רפין, ר"ל שהלמ"ד בשוא והנו"ן רפי, וסי' א' דין, ב' כי נאמן שמואל לנביא (ש"א ג' כ'): (יח) אשר לא נשק, אשר בטפחא נשק במרכא ומלרע. כ"ה בכ"י וכן עיקר בעדות הרד"ק בריש מכלול שהזכיר זה לדוגמא על הבאים מלרע אע"פ שהם סמוכים למלה זעירא ואילו כגרסת ספרינו אשר לא נשק במרכא טפחא אין כאן סמיכות מלה זעירא. רוו"ה: (יט) משם. הנגינה בשי"ן: (כ) אשקה, האל"ף בלי מתג והשי"ן בדגש ובקמץ חטף: מה, המ"ם בסגול כדין קדים לעי"ן: (כא) ובכלי. הלמ"ד בחירק. כי הוא חד מן י"ח דכתיב בחירק. ועי' שמות ל"ה כ"ב מש"כ שם:

מוסרי של"ה והגהות

בקנאו את קנאתי בתוכם. מזה ילמוד האדם שיקנא קנאת ה' צבאות כשיראה איזה חלול השם או חלול התורה ראה איך החזיק הש"י לפנחס טובה ושנות וברית שלוו:

לאזני משפחת האזני. פירש"י ז"ל אזני הוא אצבון ורבים תמהו מה שייכות יש לאלו השמות להדדי. ושמעתי רמז מוסר שארז"ל שנבראו אצבעותיו של אדם כיתדות כדי להתחכם באזניו שלא ישמע דבר רע ויהיה לאצבון כמו לאצבעון שיתחוב האצבע לאוזן ויאטום אזניו מלשמוע דבר רע:

הפטרת פנחס

יוספון כי־כעת מחר אשים את־נפשך כנפש אחד
מהם: ד וירא ויקם וילך אל־נפשו ויבא באר שבע
אשר ליהודה וינח את־נערו שם: ה והוא־הלך
במדבר דרך יום ויבא וישב תחת רתם אחת וישאל
את־נפשו למות ויאמר | רב עתה יהוה קח נפשי כי
לא־טוב אנכי מאבתי: וישכב ויישן תחת רתם אחד
והנה־זה מלאך נגע בו ויאמר לו קום אכול:
ז ויבט והנה מראשתיו עגת רצפים וצפחת מים
ויאכל וישת וישב וישכב: ח וישב מלאך יהוה |
שנית ויגע־בו ויאמר קום אכל כי רב ממך הדרך:
ט ויקם ויאכל וישתה וילך בכח | האכילה ההיא
ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים
חרב: י ויבא־שם אל־המערה וילן שם והנה דבר־
יהוה אליו ויאמר לו מה־לך פה אליהו:
יא ויאמר קנא קנאתי ליהוה | אלהי צבאות כי־
עזבו בריתך בני ישראל את־מזבחתיך הרסו ואת־
נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את־
נפשי לקחתה: יב ויאמר צא ועמדת בהר לפני
יהוה והנה יהוה עבר ורוח גדולה וחזק מפרק
הרים ומשבר סלעים לפני יהוה לא ברוח יהוה
ואחר הרוח רעש לא ברעש יהוה: יג ואחר הרעש
אש לא באש יהוה ואחר האש קול דממה דקה:
יד ויהי | כשמע אליהו וילט פניו באדרתו ויצא
ויעמד פתח המערה והנה אליו קול ויאמר מה־
לך פה אליהו: טו ויאמר קנא קנאתי ליהוה |
אלהי צבאות כי־עזבו בריתך בני ישראל
את־מזבחתיך הרסו ואת־נביאיך הרגו בחרב

°אחד קרי

רד"ק

יוסיפון. דרך שבועה, כמו כה יעשה אלהים לי וכה יוסיף. ואמרה בל' רבים כי דעתה אל האלהים שהיתה עובדת הבעל והאשרה: (ד) וירא ויקם. ראה עצמו בסכנה והלך ונמלט אל נפשו, וכן ת"י: ויבא באר שבע אשר ליהודה. כלומר יצא לו מתחת רשות אחאב ומארצו והלך לו אל ארץ יהודה מפחדו מאיזבל: (ה) והוא הלך במדבר. אפי' בארץ יהודה לא בטח כי ירא שמא תשלח איזבל להרגו שם ויצא מן הישוב והלך לו במדבר במקום שלא ימצא מחיה וימות כי בחר מותו מחייו או יראה אליו דבר ה' מה יעשה: תחת רתם אחת. רותם מן גחלי רתמים, כמו מן בקר בקרים והוא עץ שאל שגחלתו חמה מאד: ויאמר רב. כלומר רב לי עוד בעה"ז ואני עוד בסכנה בכל יום ויום: כי לא טוב אנכי מאבותי. נראה כי ארכו ימיו יותר מימי אבותיו, וזה ראיה לאומר פנחס זה אליהו: (ו) תחת רתם אחד. ובאמרו פעם שנית תחת רתם אחד ולא אמר תחת הרותם להודיע כי הרותם היה יחידי ולא מצא באותו המדבר מחסה אחר שישכב שם אלא אותו רותם לבדו ובדוחק היה יכול לחסות תחתיו: והנה זה מלאך. אינו אומר זה על הודעת המלאך אלא יבא על הזמנת העת, כלומר תכף שישן בא אליו המלאך ונגע בו והעירהו משנתו ויאמר לו קום אכול: (ז) עגת רצפים. עוגה אפויה בגחלים: ויאכל וישת. לא אכל כל העוגה ולא שתה כל המים שהרי פעם שנית אמר לו שיאכל ולא ראינו שיהיה שם עוגה אחרת ולא מים אחרים: (ח) כי רב ממך הדרך. והוא לא היה יודע אנה ילך אלא שהיה הולך לתומו ארבעים יום וארבעים לילה עד הר חורב ונתישר לו הדרך שם כמו לארון שנאמר וישרנה הפרות בדרך וגו' וכשהגיע שם עמד כי חשב כי שם יראה לו דבר ה' שבאותו ההר נגלה תחלה למשה ובו נגלה הכבוד ונתן תורה לישראל או היתה העמידה בלי כונתו כמו שהיתה ההליכה שמה: (ט) בכח האכילה ההיא. לא היה זה כנס משה רבינו כי בו נאמר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה ולא אמר שעמד בכח האכילה ובאליהו אמר בכח האכילה כלומר שנשתהה המאכל באצטומכא ולא בלה אותו הכח המבשלת ולא משכה אותו כח המושך ונזון הגוף באותו מאכל ארבעים יום וארבעים לילה: (י) ויבא שם אל המערה. מערה היתה בהר סיני ועליה נאמר ושמתיך בנקרת הצור: מה לך פה אליהו. טעם השאלה תחלת הדברים לשמוע הטענה כדרך לשון בני אדם. ואע"פ שהוא יודע לב בני אדם, וכן ענין מה לך פה למה יצאת ממקומך מה יש לך פה: (יא) קנא קנאתי לה'. הקנאה שהקנאתי לשם ה' והרגתי נביאי הבעל המחטיאים את ישראל עד שעזבו בריתך שכרת עם ישראל בהר סיני. ובדרש בריתך שבטלו מהם ברית מילה אותה הקנאה גרמה כי לזאת ממקומי לברוח מפני איזבל ולבא פה: ואותר אני לבדי. והלא נותרו המאה נביאים שהחביא עובדיה אלא לפי שלא היו נודעים הרי הם כאלו אינם: (יב) לא ועמדת בהר. נראה כי פתח המערה היה בשיפוע ההר או בראשו לא בתחתית ההר שהרי אמר לו לא ועמדת בהר והוא עמד פתח המערה: והנה ה' עבר. פי' כבוד ה' עבר לפניו כמו שאמר במרע"ה ויעבור ה' על פניו ועבר לפניו תחלה רוח גדולה וחזק והיה אומר לו הקול לא ברוח ה' כלומר שהכבוד הסוה לשעתו. ומה שאמר מפרק הרים ומשבר סלעים דרך הפלגה ואמר לו הקול בעבור הרוח כי הכבוד לא היה עובר עדיין ואחר עבור הרוח היה רעש שרעש ההר ואמר לו הקול כי הכבוד איננו ברעש ואחר עבור האש עבר הכבוד עם קול דממה דקה והבין אליהו כי אז עבר הכבוד כשמעו קול דממה דקה: (יד) וילט פניו באדרתו כמו שאמר במשה רע"ה ויסתר משה פניו ופי' ויצא ויעמד פתח המערה כשמעו קול דממה דקה לא ועמד בהר פתח המערה וכסה פניו כמו שאמר לו הדבור לא ועמדת בהר לפני השם ר"ל שיעבור הכבוד ומתוך אותו הקול דממה יצא אליו קול דבר שאמר לו מה לך פה אליהו ופי' קול דממה דקה קול נמוך. ויש לשאול מה היה כל זה הענין ולא אמר לו מה יעשה עד שהביאו אל הר חורב והראה לו כל זה הכבוד. והנראה בעיני כי כל זה היה גמול המעשה הטוב שעשה בהר הכרמל וקדש שם ה' בתוך בני ישראל והחזירם למוטב עד שאמרו כלם ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים והרג נביאי הבעל גמלו האל כצדקו והביאו אל מקום הכבוד עם פלא גדול שעשה עמו בדרך והראה לו כל הכבוד הזה וצריך להתבונן ברוח וברעש ובאש ובקול דממה דקה: וילט פניו. כסה פניו, כמו לוטה

צוארי

(ג) והשלח איזבל מלאך אל אליהו לאמר כה יעשון אלהים וכה יוסיפון כי כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם וירא ויקם וילך אל נפשו וכו'. הדברים מתמיהין חדא על איזבל אשר ידעה כח אליהו דנשבע שלא יהיה מטר והקב"ה קיים שבועתו ומוחזק מאד ויום אתמול כי יעבור הוכו נביאי הבעל עד בלתי השאיר להם שריד וכל העם רואים בדת אש מן השמים וכהנה רבות. א"כ איך פצו שפתיה לומר כי כעת מחר וכו' והם דברי תהו וגם אומרה כה יעשון אלהים וכו' על הע"ז הלא ידעת כי אין בה ממש. ותו איך אליהו זכור לטוב הוצרך לצאת מממשלת איזבל. והפשוט בזה דגם איזבל ידעה כי אין ממש בע"ז שלה ואליהו הנביא זכור לטוב אם יפטיר בשפה לא ישאר ממנה ומלכותה כלום. אך ידעה כי הצדיקים אינם סומכין על הנס ואינם רוצים

שלל

להטריח בוראנו ית"ש כל מה שיכלו ולכן שלחה לומר לו כן כדי שיברח כמדת הצדיקים שאינם סומכים על הנס. ובזה תרויח ריוח גדול כי ידעה כי כל העם הודו ואמרו ה' הוא האלהים כי עין בעין ראו האמת וגם אחאב בעלה ראה בעיניו אשר הפליא לעשות אליהו. ואם אליהו ישאר שם קרוב הדבר שהע"ז תתבטל ואחאב וכל ישראל יהיו עבדי ה' באמת. וזו חכמתה להרע לשלוח לאליהו שליחות זה כדי שאליהו יברח. ואז יכנס ספק בלבם וישוב אחאב וכל העם לע"ז:

אמנם אפשר לומר בהקדים מ"ש בס' חלק בני יהודה דף מ"ג דלפי שבועז עשה מריבה עם הקליפות והוציא בלעם מפיהם קטרגו עליו ומת באותו לילה כי אין אדם צדיק בארץ וכו' ע"ש.

ואותר אני לבדי ויבקשו את־נפשי לקחתה:
טז ויאמר יהוה אליו לך שוב לדרכך מדברה דמשק
ובאת ומשחת את־חזאל למלך על־ארם: יז ואת
יהוא בן־נמשי תמשח למלך על־ישראל ואת־
אלישע בן־שפט מאבל מחולה תמשח לנביא
תחתיך: יח והיה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא
והנמלט מחרב יהוא ימית אלישע: יט והשארתי
בישראל שבעת אלפים כל־הברכים אשר לא־כרעו
לבעל וכל־הפה אשר לא־נשק לו: כ וילך משם
וימצא את־אלישע בן־שפט והוא חרש שנים־עשר
צמדים לפניו והוא בשנים העשר ויעבר אליהו אליו
וישלך אדרתו אליו: כא ויעזב את־הבקר וירץ אחרי
אליהו ויאמר אשקה־נא לאבי ולאמי ואלכה
אחריך ויאמר לו לך שוב כי מה־עשיתי לך:
כב וישב מאחריו ויקח את־צמד הבקר
ויזבחהו ובכלי הבקר בשלם הבשר ויתן לעם
ויאכלו ויקם וילך אחרי אליהו וישרתהו:

רד"ק

בשמלה פני אלוט: (טז) שוב לדרכך. אחר שאמר לו שוב הבטיחו שלא יהרגו אותו ואמר לדרכך מדברה דמשק ומדבר דמשק לא היה דרכו אלא אמר לו לך דרכך ותלך מדרך הזה דרך המדבר דמשק למשוח חזאל מלך ארם והנה אליהו לא משח את חזאל ולא יהוא אלא א"ל הקב"ה על הקנאה אשר קנאת לי כי עזבו בני ישראל את בריתי אני מודיעך כי על ידי שלשה אלה אכלה כל העוזבים את בריתי ואתה המשח חזאל למלך על ארם כלומר תלוה אל אלישע שיהי' נביא תחתיך שימשח אותו למלך והוא יעשה רעה על ישראל וכן יהוא תמשח כלומר תלוה לאלישע שימשחהו וכן משחו אלישע ע"י אחד הנביאים אם כן למה צוה לו שילך מדברה דמשק כיון שלא משח הוא חזאל יתכן לפרש כי כיון שהלך מדברה דמשק ומצא בדרכו אלישע בן שפט והנבואה אמרה לו משיחת אלישע אהרון לחזאל ויהוא והוא מלאו ראשון הכין כי ע"י אלישע יהיו נמשחים ולא הקדימם הפל בכתובם אלא על דרך שנקמה שיהיה ראשון חזאל ואחריו יהוא ואחריו אלישע כמו שאמר והיה הנמלט וגו': ומשחת את חזאל. לפי שמנוי המלוכה לא הגדולה הוא ע"י משיחה כרוב כאמר למנוי אף ע"פ שאינו על ידי משיחה כל' משיחה לפיכך אמר ומשחת את חזאל וכן אמר תמשח לנביא תחתיך וכן אמר על האבות אל תגעו במשיחי וכן למשיחו לכורש: (יז) תמשח לנביא תחתיך. כיון שאתה רוצה להסתלק מן העולם שאמרת רב עתה ה' קח את נפשי צריך שתמנה נביא תחתיך ותמ.: אלישע בן שפט ותלמדהו. ובדרש א"א בנבואתך מאחר שאתה מלמד קטיגוריא על בני: (יח) ימית יהוא. שהרג כל עובדי הבעל וכל בית אחאב שהיו עע"ג: ימית אלישע. כי בהוכיחו אותם ולא היו שומעים אליו ולא היו שבים מדרכם הרעה האויבים יבואו עליהם והרגום וכאלו הוא הי' ממית אותם כי יותר היו נענשים כשהיה מזהיר להם ומלוס משלא היה להם מזהיר: (כ) והוא חרש. מלאו שהיה חורש הוא עם עבדיו שהיו חורשים עם הבקר וי"ב צמדים היו לפניו חורשים. וצמדים ר"ל בקר לפי שהשורים נצמדים יחד בעת החרישה נקראים צמד וצמדים: והוא בשנים העשר. מן הי"ב צמדים הוא היה חורש באחד מהם. וי"א עבדיו היו כל אחד וא' עם צמדו והוא מתורגם והוא לדי כחד מאלי עשר, והספור הזה לסורות כי מלאו בי"ב והיה אות כי יהיה ממונה על י"ב שבטי ישראל לנביא ולמזהיר: וישלך אדרתו אליו. כמו עליו ולא שהשליכו אלא שלקחו והלך לו, וזהו שאמר וירץ אחרי אליהו עשה לו סימן שילך אחריו ולא אמר לו בפי' כי ידע שיבין כי מס' יהיה נביא וידע כי האל נתן בלב אלישע ללכת אחריו לשרתו לפיכך לא עשה אלא סימן ומה שאמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך לנסותו אם היה אומר בלב שלם, ופי' מה עשיתי לך ר"ל אם השיתי אדרתי עליך לפיכך אתה רץ אחרי: (כב) וישב מאחריו. לנשק לאביו ולאמו אע"פ שלא ספר הכ' וא"כ שחט הבקר ועשה סעודה באותו השדה לחורשים ולעם אשר באו אחריו ללותו וזהו שאמר ויתן לעם כי מהעם לא היו אתו בשדה כי אם אחד עשר החורשים אלא זהו פירושו כי הלך לקחת רשות מאביו ואמו ובאו אחריו מאנשי עירו ללותו כי הוא נפרד מהם: צמד הבקר. א' מהשנים עשר: בשלם הבשר. בשל להם הבשר כלומר לעם אשר אתו, ובת"י בשיל להון ומרוב מהירות ללכת אחרי אליהו לא המתין לחטוב עצים לבשל ובקע מכלי הבקר והוא כלי המחרישה' ובשל להם בשר ומ"ס בשלם כמקום להם:

צוארי שלל

ואפשר שזו היתה כונת איזבל דמאחר דאליהו זכור לטוב הפליא לעשות מריבה גדולה לנתוש ולנתוץ הסט"א יקומו לקטרג עליו וימות מיתת עצמו או ימסר בידה וז"ש כה יעשון וכה ייסיפון סט"א רבים עלמא דפרודא כה יוסיפון על מה שעשו עם בעז הצדיק ראש הסנהדרין אשר מת באותה לילה כה יוסיפון לקטרג עליך ויצליחו כי מדקדק עם חסידיו כחוט השערה ולמחר אשים את נפשך וכו'. וירא אליהו הנביא זכור לטוב שהוא ח"ו הטיח דברים כלפי מעלה שאמר ואתה הסבות את לבם אחורנית כמ"ש בברכות דף ל"ב ויקם וילך אל נפשו ויבא באר שבע אשר ליהודה דאין סומכין על הנס:

(כא) ויאמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך. אפשר לפרש דעל ידי שהשליך אליו אדרתו נתוסף בו רוח קדושה וז"ש לך שוב כלומר לך ליטול רשות מאביך ואמיך. שוב אלי כי מה עשיתי בהשלכת האדרת אין זה כלום כנגד מה שאני עתיד לעשות לך. ואמר לו כן כדי שיאמר לאביו ואמו שלא יעכבוהו ללכת אחר אליהו כי הוא מרויח ריוח גדול שלא ישוער בקדושה ובתורה ונבואה:

הג"ד למנחת שבת וב"ה

במדבר ל מטות

תרגום אונקלוס

ב. ומליל משה עם רישי שבטיא. לבני ישראל

ב וידבר משה אל־ראשי המטות

ת"א ראשי המטות. נדרים עם בתרא קר:

בעל הטורים

(ב) ראשי המטות. סמך ראשי המטות לנדרים ונדבות דכתיב לעיל מנדריכם ונדבותיכם, לומר לך שראשי המטות כופין להביא הנדרים והנדבות, כדאמרינן אזהרה לב"ד שיעשוך. וכן רגלים ע"פ ראשי המטות נקבעים ועוד כשישראל בצרה ראשיהם נודרין כמו ביפתח. כן שרי האלפים ונקרב את קרבן ה': נדרים. בגימ' רולא, שהנודר חשוב כרולא אם אינו משלם, דבעון נדרים

רשב"ם

(ב) וידבר משה אל ראשי המטות. נשאלתי באניוב בכרך לושדון לפי הפשט היכן מצינו שום פרשה שמתחלת כן שלא נאמר למעלה וידבר ה' אל משה לאמר איש כי ידור וגו'. והיאך מתחלת הפרשה בדבורו של משה שאין מפורש לו מפי הגבורה, וזו

תפסיר הרס"ג

(ב) ת'ם כלם מוסי רויסא

אבן עזרא

(ב) ראשי המטות. לפי דעתי שזאת הפרשה היתה אחר מלחמת מדין על כן היא אחריה כמו ותדבר מרים ואהרן במשה אחר ויהיו בחצרות כאשר פירשתי והכתוב אמר שבאו בני גד אל משה ואל אלעזר ואל נשיאי העדה ודברו דבריהם ואחרי כן כתוב ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות הם נשיאי העדה הנזכרים ובעבור שאמר משה לבני גד ולבני ראובן והיוצא מפיכם תעשו על כן כתוב וידבר משה אל ראשי המטות

רש"י

(ב) ראשי המטות. חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואח"כ לכל א ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן ת"ל (שמות לד) וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי כן נגשו כל בני ישראל, ומה ראה

שפתי חכמים

א ר"ל למה כתיב אל ראשי המטות וא"ל דלא אמר פרשה זו אלא לראשי המטות בלבד ולא לכל ישראל דהא נאמר כאן זה הדבר לג"ם כדפרש"י בסמוך דפרשה זו לכל ישראל נאמרה וא"כ נל"ל ראשי המטות, ומתרץ חלק כבוד כו' וא"כ לפ"ז יהיה הפי' אל ראשי המטות לבני ישראל כמו ובבני ישראל (רא"ם). וא"ל

חומת אנ"ך

(ב) ראשי המטות. סמך לפרשת רגלים לומר שהרגלים נקבעי' על פי ראשי המטות, א"נ סמך פ' נדרים לרגלים רמז

רמב"ן

(ב) וידבר משה אל ראשי המטות. לא הקדים הכתוב לאמר בכאן וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל ראשי המטות ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה ה' כמו שאמר בפרשת שחוטי חוץ ובשאר פרשיות אבל הזכיר זה בסוף הפרשה שאמר אלה החוקים אשר צוה ה' את משה ובפרשת ויהי ביום השמיני נאמר ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו ולא הזכיר הצוואה כלל וכן בפרשת המן ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' מלא העומר ממנו וגו' וראשי המטות לבני ישראל הם נשיאי הדגלים שהעמידו אותם המטות על דגליהם אחר שמתו נחשון בן עמינדב וחביריו ואפשר שהיו הנזכרים בפרשת הנחלה אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ או שהיו אחרים כי שם ידבר הכתוב על העתיד כי בעת חלוק הארץ יהיו הנזכרים חיים ויעמדו עליהם:

ספורנו

(ב) זה הדבר אשר צוה ה'. כשאמר בהר סיני ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת. היתה הכונה שהאיש הנודר או הנשבע לא יחל דברו כי בחללו דברו הוא מחלל את ה' אבל האשה שאינה ברשות עצמה לא תהיה מחוללת אם יפר המפר:

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ג אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ

ת"א זה הדבר. נדה מו: כי ידר. נדרים יב טז שבועות כ: לה'. נזיר ד: או השבע. נדרים טז: לאסר אסר. נדרים יד נזיר סא סב: לא יחל דברו. ברכות לב חגיגה י נדרים יד טו טז סא ל נזיר לח שבועות כ כא נדה מו:

תרגום אונקלוס

לְמֵימַר . דֵּין פִּתְגָּמָא . דְּפַקֵּיד יְיָ : ג. גְּבַר אֲרֵי יְדַר נְדַר קֳדָם יְיָ . אוֹ יְקַיֵּים קְיָם לְמֵיסַר אֱסָר עַל נַפְשֵׁיהּ . לָא יְבַטֵּיל

תפסיר הרס"ג

אלאסבאט. אלד'י לבני אסראיל קאילא. הד'א אלאמר. אלד'י אמר אללה בה, (ג) אי רגל נד'ר נד'רא ללה. או חלף ימינא ליעקד עקדא עלי נפסה. פלא יבד'ל קולה.

נוה שלום

(ב) לבני, אלד'ין לבני תחסר מלת

אבן עזרא

ושם כתוב ככל היוצא מפיו יעשה: לבני ישראל. שיאמרו כן לבני ישראל: (ג) לה'. שהזכיר השם והנדר אם יהיה כן אתן לשם כך וכך או אתענה: השבע. שם הפועל ובא עם שם וכמוהו רבים: לא יחל דברו. כמו לא יחלל ואיננו לשון מחילה והנה אנחנו צריכין לקבלה כי הכתוב אמר איש ואשה ולא פירש מתי יהיה איש או מתי

רשב"ם

תשובתי. למעלה כתיב אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם שאתם צריכין להביא באחד משלש רגלים משום בל תאחר כמפורש במסכת ר"ה הלך משה ודבר אל ראשי המטות שהם שופטים להורות לישראל הל' נדרים ואמר להם הקב"ה צוה לי שיקרבו נדריהם ונדבו ם ברגל פן יאחרו נדריהם לפיכך איש כי ידור נדר לה' קרבן. או השבע שבועה. לענות נפשו: (ג) לאסור אסר לא יחל דברו. מוסב על הנדר כלו' לא יאחר את נדרו עד לאחר הרגלים כמו שצום הקב"ה שכך פי' לא יחל כמו ויחל עד בוש. ויחל עוד שבעת ימים. יחל ישראל אל ה'. ימתין ויחכה לו. והמפרש ל' חלול לפי הפשט טעות הוא בידו: ככל היוצא מפיו יעשה. מוסב על השבע שבועה כענין שפירש בשעת שבועתו יעשה. ולפי הזמן שפירש הן קרוב הן רחוק.

רש"י

לחומרה כאן למד ב שהפרת ג נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות. (ב"ב קכ) ד או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד ה נאמר כאן זה הדבר ונאמר בשחוטי חוץ (ויקרא יז) זה הדבר מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני ישראל שנא' דבר אל אהרן וגו' אף זו נאמרה לכולן: זה הדבר. (ספרי) משה נתנבא (שמות יא) בכה אמר ה' כחצות הלילה, והנביאים נתנבאו בכה אמר ה' מוסיף עליהם משה שנתנבא בלשון זה ו הדבר (ספרי, נדרים עז) ז ד"א זה הדבר מיעוט ח הוא לומר שהחכם בל' התרה ט ובעל (ואב) בל' הפרה כלשון הכתוב כאן י ואם חלפו אין מותר ואין מופר: (ג) נדר. האומר הרי עלי קונם כ שלא אוכל ל או שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפי' נשבע שיאכל נבלות אני קורא עליו ככל היוצא מפיו יעשה ת"ל לאסור אסר לאסור את המותר ולא להתיר את האסור: לא יחל דברו. כמו לא יחלל מ דברו

שפתי חכמים

דלמא פירושו של קרא כ"א הכי אל ראשי המטות של בני ישראל א"כ בני ישראל דכתיב בקרא ל"ל לא הל"ל רק אל ראשי המטות לאמר וגו', אלא ע"כ סדר הלימוד הוא בא לאשמעינן וכמו שפי' הרא"ם וכמו שמפרש בסמוך. א"נ דק"ל למה כתב קרא ראשי המטות לבני ישראל הל"ל אל ראשי מטות בני ישראל אלא ע"כ כיון דכתב קרא הכי ל"ל דראשי המטות הוא דבוק כלומר מלת מטות דבוק למלת ראשי ולא יהיה מלת ישרא' מוכרת ואינו דבוק למלת מטות והוי מלתא בפני עצמה וע"כ פירש הכא מתחלה אמר משה לראשי המטות ואח"כ לבני ישראל וכאלו כתיב ולבני ישראל והיינו החילוק כבוד ללמדם תחלה ואח"כ לבני ישראל וק"ל. ובזה ניחא נמי למה לא כתיב וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש כי ידור כו' אע"כ סדר הלימוד הוא בא לאשמעינן לכן כתיב וידבר משה כלומר שיהא היה הדבור של משה לישראל, ודו"ק. וכ"ל כ"ה הלשון דברי רש"י ע"פ ת"כ, אבל בגמרא נדרים יש ילפותא אחריתא: ב כלומר הואיל ובכל התורה כולה אין כבוד לנשיאים כדכתיב וישובו אליו אהרן וגו' לכנס חזר ולמדם כאן: ג כשהחכם בא להתיר הנדר או עוקר הנדר מעיקרו כאלו לא היה נדר כאן מעולם ובלשון התרה אומר הנדר כאלו לא היה נדר כאן מעולם ולכן תפס רש"י ל' הפרה, מלאתי: ד דראשי מטות משמע דאם אחד יכול לספר הנדר דהייני יחיד מומחה. וא"ת הרי כתיב ראשי ל' רבים, וי"ל דה"ק ראשי דעלמא ואכל ראשי המטות קאי, והואיל שצריך יחיד מומחה לריך ג' הדיוטות דהכלא הוא שלריך יותר הדיוטות ממומחים ושנים אי אפשר שאין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה. ואין להקשות דלמא יותר מג' א"כ אין לדבר סוף: ה ופירש לבני ישראל בעבור ישראל שלמד לנשיאים כדי שילמדו לישראל אבל משה עצמו לא למד לכלם משום שמשה לא הולרך לזה מאחר שלהתרת נדרים לריכים ממונים על ישראל להורות איזה מהן אין יכולים להתיר ואיזה מהן יכולים להתיר ולזה היה די ג"כ בנשיאי' שיהיו מורים להם, ומתכן נאמר כאן כו': ו וא"ת הא אצטריך זה הדבר לג"ש דלעיל כדפרש"י, וי"ל דג"ש דהכא אין להשיב עליה אינה לריכה להיות מופנה: ז וזה מעלה יתירה דזה הדבר משמע הדבר עלמו ובכור שמשמע מהקב"ה ונקרא אספקלריא המאירה משא"כ בשאר נביאים דלא היה מדבר להם אלא בחידות או ע"י חלומות ונקרא אספקלריא שאינה מאירה אבל למשה היה מדבר הדבר עלמו שיאמר לבני ישראל כענין שנאמר פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות ומה שנתנבא משה בכה אמר ה' כדכתיב בפ' וארא ובפ' בא, וי"ל דקודם עמידתו בהר סיני היה מתנבא בכה אבל אחר מתן תורה היה מתנבא בזה הדבר או אחר קירון עור פניו: ח דלפי פי' הראשון קשה למה לא אמר בכל המקום כן ג"פ זה הדבר כו' וא"ל דלמא מפני טעם זה לבד נא' א"כ למה נאמר זה הדבר אשר לוה ה' למעט כו' היה לו לומר בפרק מאי ממעט, לכן לריך גם לטעם הראשון: ט לפי שהחכם אינו מתיר אלא בחרטה לריכה ל' התרה אבל הבעל מיפר בלא חרטה וכ.א נתינת טעם שייך ביה ל' הפרה: י דגם כאן כתיב איש כי ידור נדר וגו' לאסור איסר על נפשו לא יחל דברו דמשמע סוא לא יחל דברו אבל אחר יחל לו וכתיב לאסור איסר דמשמע שאסר עליו דבר פלוני ואחר יבא ויתיר לו הדבר שאסר עליו דעל איסור נופל ל' מתיר כי איסור הוא מל' קשר וגבי קשר שייך ל' התרה במתיר הקשר ש"מ דבחכם כתיב ל' התרה: כ ר"ל שאמר דבר זה יהא עלי קונם שלא אוכל כו': ל אף ע"פ שלא אוכל שייך גבי שבועה ולא גבי נדר וכמו שהקשה הרמב"ן ז"ל כבר תירן הרא"ם ע"ש: מ והוא מבעלי ההפא ולולא הסי"ם שאינו מקבל דגוש היה נדגשת לחשלום אות ההפא ופי' לא יעזוב

רבינו בחיי

(ג) איש כי ידור נדר לה'. על דרך הפשט הזכיר נדר לה' לא שהנדר והשבועה צריך הזכרת השם שהרי האומר נודר אני נשבע אני שאעשה כך או שלא אעשה כך הרי זו שבועה גמורה וחייב עליה בלא הזכרת השם ועל זה לא אמר או השבע שבועה לה'. ומה שהסמיך השם לנדר ואמר נדר לה' ללמדך שהנדר חל אפי' על דברים שהם לה' כגון מי שנדר לבטל את המצוה שאסור לו לעשותה אלא א"כ יתחרט ויתירו לו וכן אמרו רז"ל נדר לה' מלמד שהנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות ובשבוע' אינו כן שהנשבע לבטל את המצוה לוקה משום שבועת שוא ויקיים המצוה. וקבלת רז"ל שטעם הדבר שיהיה הנדר חל על דבר מצוה משום דנדר אסר חפצא אנפשיה שהרי הוא אוסר על עצמו הדבר הנדור והרי אותו דבר הוא שנאסר ואותו דבר אינו מושבע מהר סיני אבל שבועה הוא אסר נפשיה אחפצא כי הנשבע אוסר עצמו מלעשות דבר שכבר נשבע בו שיעשנו ועצמו מושבע מהר סיני הוא ואין שבועה חלה על שבועה. ועל ההפרש הזה שבין נדר לשבועה מצינו לשון הכתובים מוכיחין עליו שהרי מצינו בשבועה (ויקרא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) וידבר משה אל ראשי המטות וגו' זה הדבר אשר לוה ה'. נשאל הרשב"ם היכן מלינו שגלטוה משה על פרשת נדרים. והשיב דכתיב לעיל מיני' אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם כלומר מנדריכם ונדבות שאדם נודר ונודב מדעתו ויש נדרים אחרים שיש להן דין אחר ואותו פסוק קאי אמאי דכתיב בריש קרבנות וידבר ה' אל משה לאמר:

ענין סמיכת פ' נדרים לשלמעלה

(ב) וידבר משה אל ראשי המטות וגו'. סמיכת פרשה זו לפרשה שלפניה כי הנה בהיות משה חי לא אמר דיני הפרת נדרים לשום אדם, רק כל איש שהיה לו איזה נדר והיה מתחרט על נדרו בא לפני משה להתירו, והוא בהיותו היחיד מומחה שבדור היה מפר הנדרים והשבועות ומאחר אליהם כל ספק שהיה בדבר. אבל כשאמר לו ה' עלה אל הר העברים והאסף אל עמך וגוה על הקרבנות שיקריבו אחר מותו, כיון שהיה קרוב ליום מיתתו, ואז ראה ללמד דיני הפרת נדרים אל ראשי המטות לבני ישראל. יהיו נדרים הרבה לבני ישראל, כמ"ש לבד מנדריכם ונדבותיכם. ולזה נכתבה פרשה זו סמוך למיתת משה: (ג) איש כי ידור נדר לה' וגו'. איתא במדרש אמר להם הקב"ה לישראל היו זהירים

מצות השם

(ג) מו] (מצוה קסט) נדון בדין הפרת נדרים שנאמר איש כי ידור נדר לה' וגו': (שם) [מז] (לאו רלט) שלא לעבור על הנדר שנא' לא יחל דברו:

נחל קדומים

ג (א) איש כי ידור נדר או השבע שבועה לאסור וגו'. זש"ה אשר לא נשא לשוא נשא ר"ת נדר שבועה איסר. רבינו אפרים ז"ל. ובמדרש איש כי ידור נדר לה' הה"ד כי לא ידע האדם את עתו ע"כ שמעתי דיש מדרש זה ואם כנים הדברים פשוט במ"ש אל יאמר אדם לה' קרבן ופי' הר' של"ה דחיישינן שמא ימות וז"ש דכתיב איש כי ידור נדר לה' והול"ל איש כי ידור לה' נדר אמנם צריך שיאמר נדר לה' והטעם שמא ימות ונמצא מזכיר שש"ל וז"ש הה"ד כי לא ידע האדם את עתו דייקא כי בכל עת מעותד למות ולזה צריך שיאמר נדר לה': (ב) ככל היוצא מפיו יעשה. הכונה כי כל אשר ידבר האדם הוא פועל למעלה אם לטוב אם למוטב. שאם ידבר דברי תורה ודברי קדושה מעורר למעלה ברוחניות

מרפא לשון

ג) לא יחל, לא יבטיל. לשון הקדש ירמוז שדיבור האדם קדוש כי בצלם אלהים עשה את האדם, ולכן דבורו הטוב עושה רושם ונברא ממנו כח טוב ונק' מלאך קדוש, ולזה הזהיר לא יחל דברו שלא יעשה דבריו חולין אחר שהיו כחות קדושים, והתר' פירש פישוטו הניכר בפועל דהיינו שלא יבטיל מה שנדר וגזר לעשות אלא ככל

חומת אנ"ך

שלא יאחר נדרו יותר משלש רגלים. מפרשים: (ג) לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. מלבד גופיה דקרא יש לרמוז דאם האדם ישמור לשונו מלדבר שום דבור אסור ויהיה נשמר מדברים בטלים ויקדש פיו אז כל אשר יבקש מה' ישמע תפלתו. וז"ש לא יחל דברו לא יעשה דברו חולין שלא ידבר דברים בטלים ומכ"ש דברים האסורים. אז ככל היוצא מפיו יעשה ה' וישמע תפלתו ולא עוד אלא אפילו בלי תפלה כל אשר יאמר יתקיים כמו רבי חנינא בן דוסא. והרב עיר וקדיש רבינו מהר"ר חיים ויטאל ז"ל פי' משם הרב מהר"ר שמעון טירנו ז"ל לא יחל דברו לא יעשה דברו חולין הלא תראה ככל היוצא מפיו יעשה כי כל אשר ידבר הוא פועל למעלה אם לטוב אם למוטב שאם ידבר דברי תורה ודברי קדושה מעורר ברוחניו' ובקדושה למעלה. ואם ח"ו מדבר ל"הר ודברים האסורים הוא פועל בסט"א ח"ו וז"ש ככל היוצא מפיו יעשה למעלה אם טוב או לאו עכ"ד

מסורת הקריאה

(ג) השבע, הטעם בשי"ן: לאסר, האל"ף בשוא נח: אסר, הסמ"ך בקמץ: יחל, נמסר ה' ג' פתחין וב' קמצין, וסי' א' דין, ב' יחל ישראל (תהלים ק"ל ז') ג' וחברו (שם קל"א ג') ד' מי האיש אשר יחל (שופטים יו"ד י"ח) ה' והוא יחל להושיע (שם י"ג ה'):

כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה: ד וְאִשָּׁה
כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר
בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ: ה וְשָׁמַע
אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר
אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ
אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר
אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ו וְאִם־
הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־
נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־
נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־
הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ: ז וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה

תרגום אונקלוס

פִּתְגָמֵיהּ. כְּכָל דְּיִפּוֹק מִפּוּמֵיהּ יַעֲבֵיד: ד. וְאִתְּתָא. אֲרֵי תִדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ. וְתֵיסַר אֱסָר. בְּבֵית אֲבוּהָא בְּרַבְיוּתַהּ: ה. וְיִשְׁמַע אֲבוּהָא יָת נִדְרַהּ. וְאֱסָרַהּ דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ. וְיִשְׁתּוֹק לַהּ אֲבוּהָא. וִיקוּמוּן כָּל נִדְרָהָא. וְכָל אֱסָרֵי. דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן: ו. וְאִם אַעְדֵּי אֲבוּהָא יָתַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע. כָּל נִדְרָהָא. וֶאֱסָרָהָא. דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן. וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבֵיק לַהּ. אֲרֵי אַעְדֵּי אֲבוּהָא יָתַהּ: ז. וְאִם מִהְוָה תְּהֵוֵי לִגְבַר.

ת"א ככל היוצא. נדרים ג': ואם היו תהיה. שם סז ע"א וש"נ:

בעל הטורים

שבנים מתים: (ה) והחריש לה. ב' במס', דין, ואידך בפרשה עצמה ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו כל נדריה. היינו דאיתא בנדרים ושמע אישה פרט אם הוא חרש שהוא מדבר ואינו שומע שאינו מיפר וילפינן הא מהכא:

רש"י

לא יעשה דבריו חולין: (ד) בבית אביה. (ספרי) ברשות אביה ג ואפי' אינה בביתו: בנעוריה. ולא קטנה ולא בוגרת שהקטנה אין נדרה נדר ם והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפר נדרה. ואי זו היא קטנה אמרו רבותינו בת י"א שנה ויום א' נדריה נבדקין, אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה נדרה נדר, בת י"ב שנה ויום א' אינה צריכה להבדק: (ו) ואם הניא אביה אותה. אם מנע אותה מן הנדר כלו' שהפר לה. הנאה זו איני יודע מה היא כשהוא אומר ע ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר הוי אומר הנאה זו הפרה. ופשוטו לשון מניעה והסרה, וכן (במד' לב) ולמה תניאון, וכן (תהלי' קמא) שמן ראש אל יניא ראשי וכן (במדבר יד) וידעתם את תנואתי, את אשר סרתם מעלי: וה' יסלח לה. במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים זו היא שצריכה סליחה ואע"פ שהוא מופר ואם המופרים צריכי' סליחה ק"ו לשאינן מופרים (ספרי): (ז) ואם היו תהיה לאיש. (נדרים סז) זו ארוסה, או אינו פ אלא נשואה כשהוא אומר ואם בית

רשב"ם

וראיה לדבר בענין ב' דברים הללו פירש משה במשנה תורה, כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו. מוצא שפתיך תשמור ועשית*. השבע שבועה וגו':

שפתי חכמים

דבריו כגזול הפולין שאינו חושש בשמירתן מטומאה רק ישמרנה בקדש: ג מדכתיב בסוף פרשה זו בנעוריה בית אביה דקרא יתירא הוא דהא כתיב כאן בבית אביה בנעוריה אלא בא ללמדך כל שבח נעוריה לאביה ואפי' אינה בביתו דלאו דוקא כתיב בבית אביה אף בבית אביה דלעיל מיניה פי' ברשותו ולא בביתו ממש, רא"ם: ם ה"פ אין נדרה נדר ודאי אלא יש שנדרה צריך בדיקה ויש שאינו נדר כלל כמו שמפרש: ע וא"ת והא בלאו קרא זה נמי ידע רש"י פירושו של הניא כמו שמביא אח"כ פסוק ולמה תניאון אל יניא ראשי ועוד שהאריך בקושיות. וי"ל דס"פ בתחלה מפרש רש"י אם מנע אותה מן הנדר כמו שפי' אח"כ ופשוטו כו' והוקשה ליה ופי' אם מנע אותה ה"א בדיבור בעלמא יכול לבטל הנדר כשאמר אי אפשי שתקיים נדר זה לכך מפרש כלומר שהפר לה ר"ל כמדרש מפורש כן שצריך להפר לה ולומר לה מופר לך אבל אי לא אמר כן אלא מניעה בעלמא אינו מופר ולפי המדרש אמר הנאה זו איני יודע מה היא ר"ל האי ואם הניא אביה אותה לפי המדרש שפי' שהוא ל' הפרה איני יודע היאך משמע מהניא הפרה אבל כיון שפי' במדרש כשהוא אומר בסיפא גבי בעל ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר ש"מ דהנאה דגבי בעל היא ל' הפרה הוי אומר הנאה זו דכתיב גבי אב הוי נמי הפרה דאי פירושו ל' מניעה בעלמא הא קראי סתרי אהדדי דהניא אביה אותה משמע מניעה בעלמא ויניא דכתיב גבי בעל משמע הפרה שיאמר מופר לך מדכתיב ואם יניא אותה והפר וע"כ צ"ל דהפר פירושו של יניא ש"מ דהנאה דכתיב גבי אב נמי היינו הפרה וכתב הכתוב הנאה במקום הפרה אבל לפי פשוטו ל' מניעה והסרה כדפרש"י לקמן ומביא ראיה מהפסוקים ואח"כ ק"ל כיון דהניא אביה אותה משמע הפרה ממש למה כתיב וה' יסלח לה למה צריכה סליחה כיון שלא חטאה דהא הפר לה הנדר ומתרץ דהא כתיב נמי בסמוך גבי בעל וה' יסלח לה וכמה הכי מדבר באשה שנדר' כו' זו היא שצריכה סליח' ואע"פ שהוא מופר ה"נ הכא וכמו מיירי בבת שנדרה בנזיר ושמע אביה כו' שצריכה סליחה כיון שהיא לא ידעה שהפר לה ועוברת על נדרה כך פירש רש"י והרא"ם האריך עוד ע"ש: פ פירוש אע"פ שאתם הויא ל'

ענייני נדרים והתרתם

בנדרים ואל תפרצו בהם, שכל הפורץ בהם סופו למעול בשבועות, וכל המועל בשבועות אין לו מחילה לעולם שזה שנא' כי לא ינקה ה' וכתוב אחד אומר ונשבעת חי ה' באמת במשפט ובצדקה אמר להם הקב"ה לישראל לא תהיו סבורין שהותר לכם להשבע בשמי כלל אלא א"כ יש בכם כל המדות הללו את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד וכו תדבק ובשמו תשבע אם יש בך כל המדות הללו אתם רשאי להשבע בשמי ואם לאו אי אתה רשאי להשבע בשמי, ע"כ:

חומת אנ"ך

ואפשר לרמוז בהקדמה ששמעתי דלא יפלא האדם איך מדבר בעה"ז השפל למטה ודיבורו עושה רושם למעלה הלא תראה היין שהוא במרתף ומונח בחבית סתומה בעת שדורכים הענבים אף שהוא רחוק מאד היין שבחבית מתנועע והוא פלא ומזה נקח ראיה על הדבור שהוא פועל למעלה ולרמז זה לא יחל דברו ככל היוצא ר"ת גימטריא יין עם הכולל דמן היין נלמד. עוד יש לרמוז לא יחל דברו ככל ס"ת אלול שצריך לשוב באלול כמ"ש רז"ל וס"ת היוצא מפיו יעשה הוא אוה דבשמירת הלשון יצא משיח ויהיה שמו וכסאו

מרפא לשון

היוצא מפיו יעשה. ד) ואסרה אסר, ותיסר. ה"ג דלא כנ"א ואסרת. בנעוריה, ברביותה. ה"ג וטעמו נת' בפ' נח. ו) ואם הניא אביה אתה, יתהון. ה"ג וכן בפ' ט' ופסוק י"ב והוא מוסב אל הנדרים לא אל האשה, כמו שמפורש בפ' י"ג ואם הפר יפר אותם, ולא יתכן לתרגמו ואם אעדי אבוהא יתה לא לפי הלשון ולא לפי הטעם דלפי הלשון הוא כמו ואם הסיר אביה אתה, ומאין ולאין הוא מסיר

מסורת הקריאה

(ד) אסר, הסמ"ך בקמץ: (ה) וקמו. מלעיל ועי' פסוק י"ב: אסר,

נחל קדומים

ובקדושה. ואם ח"ו מדבר דברים אסורים הוא פועל בסט"א ח"ו באופן ככל היוצא מפיו אם טוב ואם לא טוב יעשה למעלה. מהרח"ו ז"ל בשם הרב שמעון טירנו ז"ל. ורבינו אפרים ז"ל כתב לא יחל דברו נדרו ושבועתו לא נאמר אלא דברו מכאן אזהרה שלא יחזור בדבורו כמ"ש רז"ל מי שפרע מדה"מ וכו'. ולפי דרך האמור דפירש הרב ז"ל לא יחל דברו שלא יחזור וכו' אפשר לומר דלא יחל דברו היינו באופן שמקבל מי שפרע. ככל היוצא מפיו יעשה היינו אפילו בדברים דקי"ל כר' יוחנן דיש בהם מחוסרי אמנה: ו (ג) וה' יסלח לה כי הניא אביה אותה. פירש"י במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר והפר לה ולא ידעה ואם המופרין צריכה סליחה ק"ו לשאינם מופרים והוו בה רבנן פשיטא. ואני בעניי אמינא דבא לומר היכא דעברה ואח"ך הפר כמ"ש הרמב"ם פי"ב דין י"ט כמ"ש בפ"ע נזיר. ועתה נראה דהיינו דסיים בפסיקתא וז"ל ק"ו לנדרים שאינם מופרים כי הניא אביה אותה אם הניא האב מופר ואם לאו אינו מופר עכ"ל וקרוב ללשון זה בספרי. וגם זה לפום ריהטא יתו"ר גפי"ש ומאי למימרא. אמנם אפשר דהכונה דיהיב טעמא וה' יסלח לה כי הניא אביה אותה קודם שעברה היא הפר לה ולא ידעה. הא עברה ואח"ך

תפסיר הרס"ג

פכל מא כ'רג מן פאה יעמל: (ד) ואיה' אמראה נד'רת נד'רא ללה. או עקדת עקדא. פי בית אביהא פי חאל צבאיהא: (ה) פסמע אביהא נד'רהא. ועקדהא אלד'י עקדתה עלי נפסהא ואמסך ענהא. פקד ת'בת גמיע נד'ורהא. וכל עקד עקדתה עלי נפסהא: (ו) ואן אנתהרהא אביהא פי יום סמע ד'אלך. פכל נד'ורהא ועקדהא. אלד'י עקדתה עלי נפסהא ג'יר ת'אבת. ואללה יג'פר להא. אד' אנתהרהא אביהא: (ז) ואן צארת

נוה שלום

אשר. (ו) ואם הניא, אנתהרהא, לשון

חלק הדקדוק

י) יסלח, היו"ד בגעיא וכן כולהו ועיין בפרשת וארא מה שכתבתי

אבן עזרא

תהיה אשה: (ד) ואסרה אסר. או אסרה אסר: ואסרה ממשקל אחר ואיננו כמו אסר: (ו) הניא. כמו שבר והפר כמו את תנואתי: ביום שמעו. לא ביום אחר: (ז) ונדריה עליה.

רבינו בחיי

ה) או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב. להרע לעצמו או להיטיב לעצמו כגון שיתענה היום או שיאכל וישתה היום שהן דברי הרשות, ובלשון הנדר מצינו ככל היוצא מפיו יעשה כלומר בין שיהיה דבר מצוה בין שיהיה דבר הרשות: ומה שהזכיר איש כי ידור עד שידור כשהוא איש מי"ג שנה ומעלה אם נדר מי"ב שנה ומעלה בודקין אותו אם יודע לשם מי נדר דברין קיימין וכן הקדשו הקדש וזה הלכה למשה מסיני. וכן דרשו במסכת ערכין איש כי יפליא לנדור נדר נזיר לאתויי מופלא סמוך לאיש כיון שנתבאר שהנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות לפיכך הנודר שיצום בשבת או ביום טוב חייב לצום משא"כ בנשבע וכן הנודר שיצום יום ראשון או יום שלישי כל ימיו כלומר שאסר

לאיש ונדריה עליה או מבטא
שפתיה אשר אסרה על־נפשה:
ח ושמע אישה ביום שמעו והחריש
לה וקמו נדריה ואסרה אשר־
אסרה על־נפשה יקמו: ט ואם ביום
שמע אישה יניא אותה והפר את־
נדרה אשר עליה ואת מבטא
שפתיה אשר אסרה על־נפשה
ויהוה יסלח־לה: י ונדר אלמנה
וגרושה כל אשר־אסרה על־נפשה
יקום עליה: יא ואם־בית אישה נדרה
או־אסרה אסר על־נפשה בשבעה:

ת"א ושמע אישה. נדרים עב עג: ביום שמעו. שם עב: ונדר אלמנה. כתובות עד נדרים פה פע: ואם בית אישה. נדרים סו שבועות כ: או אסרה אסר. שבועות כ:

תרגום אונקלוס

וְנִדְרַהָא עֲלַהּ. אוֹ פֵּירוּשׁ סִפְוָתַהָא. דַּאֲסַרַת עַל נַפְשַׁהּ: ח. וְיִשְׁמַע בַּעְלַהּ. בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע וְיִשְׁתּוֹק לַהּ. וִיקוּמוּן נִדְרַהָא. נֶאֱסָרַהָא. דַּאֲסַרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן: ט. וְאִם. בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע בַּעְלַהּ אַעְדֵּי יָתְהוֹן. וִיבַטֵּיל. יָת נִדְרַהּ דַּעֲלַהּ. וְיָת פֵּירוּשׁ סִפְוָתַהָא. דַּאֲסַרַת עַל נַפְשַׁהּ. וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבֵיק לַהּ: י. וּנְדַר אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא. כֹּל. דַּאֲסַרַת עַל נַפְשַׁהּ קַיָּם עֲלַהּ: יא. וְאִם בֵּית בַּעְלַהּ נְדַרַת. אוֹ אֲסַרַת אֱסָר. עַל נַפְשַׁהּ בְּקִיּוּם: יב.

תפסיר הרס"ג

לרגל. ונד'ורהא עליהא. או לפץ' שפתיהא. אלד'י עקדתה עלי נפסהא: (ח) פסמע בעלהא. פי יום סמע ואמסך ענהא. פקד ת'בת נד'ורהא ועקודהא. אלד'י עקדת עלי נפסהא: (ט) ואן אנתהרהא בעלהא פי יום סמע בד'אלך. ופסך' נד'ורהא אלד'י עליהא. ולפץ' שפתיהא. אלד'י עקדתה עלי נפסהא. ואללה יג'פר להא: (י) ונד'ר אלארמלה ואלמטלקה. פג'מיע מא עקדתה עלי נפסהא פת'אבת עליהא: (יא) ואן כאן פי בית זוגהא נד'רת. או עקדת עקדא.

חלק הדקדוק

בתיבת יצחק לי: י) ונדר, חמש בלישנא נקוד בצירי. רי"ב:

אבן עזרא

בבית אביה ולא הניא אותה אביה בעלה יניא אותה: (ט) ביום שמוע. הדבר מפיה: מבטא שפתיה. השבועה: (יא) ואם בית אישה נדרה. האלמנה בימים הקדמונים והניא אותה לא תקיים נדרה בימי אלמנותה וזה על דבר העתיד שנדרה ומת הבעל קודם הגעת

רשב"ם

(יא) ואם בית אישה נדרה. אבל למעלה כתיב ונדריה עליה אותו פסוק בנדרים הקודמים קודם שנשאת וכשמע לפי הפשט שהבעל מיפר בקודמין:

רש"י

אשה נדרה הרי נשואה אמור וכאן בארוסה צ ובא לחלוק ק בה שאבי' ובעלה מפירין נדריה הפר האב ולא הפר הבעל או הפר הבעל ולא הפר האב הרי זה אינו מופר ואין צ"ל אם קיים ר אחד מהם: ונדריה עליה. שנדרה בבית אביה ולא שמע בהן אביה ש ולא הופרו ולא ת הוקמו: (ח) ושמע אישה וגו'. הרי לך שאם קיים הבעל שהוא קיים: (ט) והפר את נדרה אשר עליה. יכול אפי' א לא הפר האב ב ת"ל בנעוריה בית אביה כל שבנעוריה ברשות אביה היא (קידושין יג): (י) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה. לפי שאינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל ג ובאלמנה מן הנשואין הכתוב מדבר, אבל אלמנה מן האירוסין מת הבעל נתרוקנה וחזרה לרשות האב: (יא) ואם בית אישה נדרה. בנשואה ד הכתוב מדבר:

שפתי חכמים

קידושין הוא מ"מ כיון דאשכחן כמי הויה לאשכב גבי שבתולה שקרובה אליו אשר לא היתה לאיש שר"ל לאשכב דהיינו נשואה ה"א אף הויה זו כמי לאשכב דהיינו נשואה ויהיו האב והבעל מפירין נדרה כשהוא אומר כו': צ דכאן כתיב ואם היו תהיה לאיש שהוא ל' הויה וקידושין: ק כלומר הא דלא כללן הכ' בכלל אחד משום דבא לחלק בה כלומר בארוסה שאביה ובעלה מפירין נדריה משא"כ בנשואה לכך חלקן הכ' ואח"כ מפרש והולך שאל תאמר אביה ובעלה א' מהם יכול להפר זה אינו דאם הפר האב כו' כמו שמפרש והולך מן המקראות: ר דהא אמרת אם הפר אחד ואחד שותק אינו מופר כל שכן אם קיים אחד מהן שאידך אינו יכול להפר: ש דאי הפר האב שוב אין צריך הפרה יותר: ת דאי קיים האב שוב אין מועיל הפרת הבעל דהא אם לא הפר האב והפר הבעל אין מועיל כדפירש רש"י בסמוך יכול אפי' לא הפר כו' מכ"ש אם קיים האב שאין מופר בהפרת בעל: א (כמ"י) אין ספק שהוא ט"ס שהרי זה הפסוק קאי אואם בית אישה נדרה שהיא נשואה מאיש אבל גירסת הרא"ם היא נכונה שרושם והפר את נדרה: ב כלומר מדכתיב למעלה ואם היו תהיה לאיש הנ"ל אם תהיה אלא וי"ו מוסיף על ענין ראשון ולמעלה כתיב והיא אביה וגו' ודרשינן כל שבה נעוריה לאביה מקרא דבנעוריה בית אביה מהתם משמע דגם כאן צריך הפרת אביה ולא שנא ארוסה ולא שנא פנויה משום דוי"ו מוסיף על ענין ראשון שהיא ברשות אביה ג"כ והיינו ארוסה שהיא ברשות שניהם. והרא"ם פי' דאי בפנויה דוקא קמיירי אבל הארוסה פקעה רשות האב א"כ ל"ל בנעוריה בית אביה פעם שנית הא כבר כתיב בבית אביה בנעוריה ושני פירושים אלו בגמרא הם וכמו שהביא הרא"ם ג"כ ויוסיף פי' הפסוק ואם היו תהי' האשה אשר אסרה אסר בבית אביה בנעוריה ונדריה עליה כי לא שמע אביה בהן ושמע אישה אחר שנתארסה גם הוא ישתתף בהפרתה: ג דה"פ אלמנה אינה ברשות האב וגרושה אינה ברשות הבעל להפר לה. וא"ת ואיך תעלה על דעתך שיפר, וי"ל לפי שמצינו שבעל מפר אפי' נדר שלא נדרה ברשותו כגון שנדרה בבית אביה כל שכן שיכול להפר לה מה שנדרה ברשותו, לכך פי' אינה ברשות הבעל, מלאתי: ד (ג"א) והא דלא הקדים הכ' ואם בית אישה נדרה קודם קרא דונדר אלמנה שמדבר אחר הנשואין מפני דאלמנה וגרושה לאו דוקא אלא הוא הדין בוגרת והיא פנויה אין לאב רשות עליה ונדרה קיים כמו באלמנה ואם כן הכל כסדר דבתחלה דיבר בנערה שהיא ברשות אביה לגמרי ואח"כ ואם היו תהיה לאיש דהיא ברשות אביה וברשות בעלה ואחר כך באשה שאין רשות האב עליה אלמנה וגרושה וה"ה בוגרת ואחר כך בנשואה שהיא ברשות בעלה לגמרי:

רבינו בחיי

על עצמו אכילה באותן הימים דהוי מיסר חפצא עליה ופגע בו יום טוב או ערב יום הכפורים הרי חייב לצום משא"כ בנשבע שלא יאכל. אבל אם פגע בו ראש חדש או חנוכה ופורים שהם מדרבנן וגזרו בהן שלא להתענו' יש אומרים ידחה נדרו ואל יתענה בהן לפי שהחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה וזהו שאמרו יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי ושני של כל השנה כלה ואירעו בהם ימים טובים הכתובים במגלת תענית אם נדרו קודם לגזרתנו יבטל נדרו את גזרתנו ואם גזרתנו קודמת לנדרו ידחה נדרו מפני גזרתנו. ואע"פ שהנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות וימים טובים ושבתות צריכין פתח זה אינו חל מפני החיזוק שעשו חז"ל לדבריה' יותר משל תורה וכן דעת הרמב"ם ז"ל. ויש מפרשים ידחה נדרו שילך

נחל קדומים

הפר חייבת כמ"ש הרמב"ם וז"ש אם הניא האב מופר כלומר קודם שעברה ואם לאו שעברה קודם אינו מופר בשעה שעברה וחייבת. והרב מופת הדור מהרח"א ז"ל בעץ החיים פירש הכי בגופיה דקרא. ומ"ש בפ"ט שם דכתב הרדב"ז דנפקא ליה להרמב"ם ממשנתינו ע"ש כ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה שם וק"ק על הרדב"ז שלא הזכירו. גם מ"ש הרדב"ז דהר"מ ס"ל דגייז מכאן ולהבא ק"ק דהרמב"ם פי"ג דין ב' כתב דעוקר מעיקרו. והרב מהרח"א שם תמה על מרן פי"ג והניחו בצ"ע ואפשר דאין כונת מרן דפליגי לדינא רק משמעות מיגז גייז איכא בינייהו. וכן מטים דברי המש"ל ואכמ"ל ודוק כי קצרתי: ט (ד) והפר את נדרה. הרב כלי יקר כתב דהבעל בלשון הפרה וחכם בלשון התרה לפי שהאשה יותר רשות בעלה עליה ממה שכל ישראל ברשות ב"ד ע"כ לשון הפרה המורה על ביטול הנדר מעיקרו כאלו לא היה שם נדר כלל אבל לשון התרה מורה על דבר שהיה נאסר בו מתחלה זמן מה ואותו איסור הותר כי אינו מופר מכל וכל שהרי תלוי בחרטה עכ"ד. ואני בעניי בפ"ע בתרא על דף ע"ד הקשיתי שהוא נגד הדין דחכם עוקר הנדר מעיקרו ובעל מיגז גייז. ועתה אני רואה שדבריו מיוסדים ע"פ פשט דברי הרמב"ם פי"ג דין ב': אמנם כבר מרן בכ"מ תמה על הרמב"ם מהש"ס ונדחק מרן לישב דברי הרמב"ם ע"ש באורך ודברי הרב כלי

מסורת הקריאה

הסמ"ך בקמץ: (ט) ואסרה, הרי"ש בסגול: וקמו, נמסר סימן, מלת סימן מורה שנשתנה קצת מחבריו, בפסוק ה' ובפסוק י"ב ועי"ש: (י) ונדר, נמסר ה' קמצין, ר"ל הנו"ן בצירי הנקרא קמץ קטן, עי' ויקרא כ"ב כ"ג: (יא) אסר. הסמ"ך בקמץ: (יב) וקמו כל

מרפא לשון

אתה. ולפי הטעם שבנדרים הוא אוסר החפץ על עצמו לא שאוסר עצמו על החפץ כבשבועות ולזה צריך שיהא מוסב אל הנדר לא אל האשה ושיאמר מופר ליך לא את מופרת. י) יקום עליה, קיים

יב וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא
הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־
אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃
יג וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם ׀ אִישָׁהּ בְּיוֹם
שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ
וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפֵרָם
וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ יד כָּל־נֵדֶר וְכָל־
שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ
יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃ טו וְאִם־
הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם
אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ
אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ
הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם
שָׁמְעוֹ׃ טז וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם
אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃
יז אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־

תרגום אונקלוס

יב. וּשְׁמַע בַּעְלַהּ וּשְׁתֵיק לַהּ. לָא אַעְדִּי יָתְהוֹן. וִיקוּמוּן כָּל נִדְרַהָא. וְכָל אֱסָרֵי. דַּאֲסַרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן: יג. וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּיל יָתְהוֹן בַּעְלַהּ בְּיוֹמָא דִשְׁמַע. כָּל אַפָּקוּת סִפְוָתַהָא לְנִדְרַהָא. וּלְאֱסַר נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן. בַּעְלַהּ בַּטֵּילִנּוּן. וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבֵק לַהּ: יד. כָּל נְדַר. וְכָל קְיוּמַת אֱסָר לְסַגָּפָא נְפַשׁ. בַּעְלַהּ יְקַיְּמִנּוּן וּבַעְלַהּ יְבַטֵּלִנּוּן: טו. וְאִם מִשְׁתָּק יִשְׁתּוֹק לַהּ בַּעְלַהּ מִיּוֹם לְיוֹם. וִיקַיֵּים יָת כָּל נִדְרַהָא. אוֹ יָת כָּל אֱסָרַהָא דַּעֲלַהּ. קַיֵּים יָתְהוֹן. אֲרֵי שְׁתֵיק לַהּ בְּיוֹמָא דִשְׁמַע: טז. וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּיל יָתְהוֹן בָּתַר דִּשְׁמַע. וִיקַבֵּיל יָת חוֹבַהּ: יז. אִלֵּין קְיָמַיָּא. דְּפַקֵּיד יְיָ

ה"א אישה הפרם וה' יסלח לה. נזיר כג ק דושין פא: כל נדר וכל. נדרים פא שבועות כ: אישה יקימנו. נדרים יב עב עו עז גיטין פה מציעא לג: ואם החרש. נדרים עט: כי החריש לה. שם:

תפסיר הרס"ג

עלי נפסהא בימין: (יב) פסמע בעלהא ואמסך ענהא. ולם ינתהרהא. פקד ת'בת גמיע נד'ורהא. וכל עקד עקדתה עלי' נפסהא: (יג) ואן פסך' ד'אלך בעלהא פי יום סמע בה. פכל מא כ'רג מן שפתיהא. מן נד'ור ועקוד ג'יר ת'אבת. ולמא פסכ'הם בעלהא. פאללה יג'פר להא: (יד) כד'אך כל נד'ר. וכל ימין בעקד לעד'אב אלנפס. בעלהא ית'בת ד'אלך ובעלהא יבטלה: (טו) ואן אמסך ענהא מן יום אלי יום. פקד ת'בת גמיע נד'ורהא. ועקדהא אלד'י עליהא. ת'בתהם. למא אמסך ענהא. פי יום סמע בד'אלך: (טז) ואן פסך' ד'אלך בעד' מא סמע בה. פקד חמל וזרהא: (יז) הד'ה אלרסום. אלד'י אמר אללה בהא

אבן עזרא

הזמן. מלת סליחה מפורשת: (יד) לענות נפש. אפי' לענות נפש שהוא הצום כאשר פירשתי: (טו) והקים. כבר הקים ואחר כן פירש איך הקים אותם בעבור שהחריש ביום שמעו: (טז) ונשא את עונה. כי היא ברשותו: (יז) בין איש לאשתו. והיא בוגרת:

רבינו בחיי

אצל חכם ופותח לו בחרטה כשם שפותחין בשבתות ובימים טובים וזהו הנכון, אבל אם הוציא נדר בלשון שבועה שנודר שלא יעשה כך וכך ושבועה שעשאה בלשון נדר שיאמר כן בשבועה עלי שלא אעשה כך זהו מחלוקת בירושלמי, וחוששים לנדר ולשבועה להחמיר, בד"א בנודר או נשבע מעשות מה שנצטוה עליו לעשותו אבל אם נדר או נשבע לעשות שום דבר שנמנע מלעשותו או לאכול שום דבר אסור הוה ליה כנשבע לבטל את המצוה בידים והלכתא לוקה ואינו עושה ואינו אוכל ואפי' באסורי חכמים כגון לשתות סתם יינן או לאכול כלאי הכרם בחו"ל או בשר עוף בחלב שכל אלה מדברי חז"ל, תדע לך שהרי שופר של ראש השנה אין עולין עליו באילן שעלייתו גזרת חז"ל ומצות.

בעל הטורים

(יד) לענת. ב' במס', לענת נפש, על מחלת לענות, והוא ענין כלי שיר. לומר שאם נדרה שלא לשמוע כלי שיר בעל מיפר לה שחשוב כנדרי עינוי נפש כדאי' במ"ק (דף ט) שאף הזקנות נהנות מכלי שיר בת שמין כנת שית לקל עבלא ריסטא (כך סוף הל' שם):

רשב"ם

(טו) ואם הפר יפר אותם אחרי שמעו. והיא אינה יודעת ששמע ונשא את עונה. שאינם מופרים והיא שוגגה שלא ידעה אם שמע עד עתה אם לאו:

רש"י

(יד) כל נדר וכל שבעת אסר וגו'. לפי שאמר שהבעל מפר יכול כל נדרים במשמע ת"ל לענות נפש אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש ה בלבד, והם מפורשים במס' נדרים (דף עט): (טו) מיום אל יום. שלא תאמר מעת לעת ו לכך נאמר מיום אל יום ללמדך שאין מפר אלא עד ז שתחשך: (טז) אחרי שמעו. אחרי ששמע וקיים שאמר אפשי בו ח וחזר והפר לה אפילו בו ביום: ונשא את עונה. הוא נכנס תחתיה. ולמדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין:

שפתי חכמים

ה כגון שלא תטעום אחד מכל המינים או שלא תשתה מכל מיני משקים: ו ר"ל ל"ל למכתב מיום אל יום וא"ל דבא ללמד דאם לא הפר ביום שמעו שוב אינו מפר הא זה כבר כתיב לעיל ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו וגו' ומהכא דאי לא כתי' מיום אל יום ס"א מ"ש לעיל ביום שמעו היינו מעת לעת שהוא כ"ד שעות: ז ר"ל שאם שמע היום אע"פ שהוא סמוך לשקיעת החמה אם שתק עד שתחשך שוב אינו מפר: ח ר"ל למה כתיב ואם הפר יפר אותם אחרי שמעו ונשא את עונה משמע מיד כששמע אם יפר ישא את עונה והכי שפיר עביד ואין לפרש דלמא אפי' שמע וקיים ואח"כ הפר בו ביום ישא מופר א"כ מה"ל אחרי שמעו דמשמע שאם לא הפר לה תיכף כששמע את נדרה אינו חוזר ומפר. אע"כ ל"ל שאם שמע נדרה ואמר אפשי בו שאינו יכול להפר אפי' בו ביום:

חומת אנ"ך

אלה שהוא אותיות או"ה דהכל תלוי בלשון: (יד) אישה יקימנו ואישה יפרנו. בגימט' דכמו הבעל מפר החכם יתיר. פענח רזא. ואפשר דרצה לרמוז מ"ש הרב כלי יקר ז"ל דטעם דהחכם מתיר נדר לעם הארץ שהוא כבעל דמפר נדרי אשתו כן החכם שליט ומושל על עם הארץ ובזה נתן טעם הרב עיר בנימין בשם הגאון מהר"ש ז"ל דלכן לא רצה פנחס לילך אצל יפתח להתיר לו נדרו שאמר הוא צריך לי ולאי אלך אצלו וגם לא יפתח רצה לילך ובין כך ובין כך אזלת בת יפתח. וזו היא קשה על גדול הדור פנחס איך יצאה שגגה כזו מלפני השליט. אכן כיון דטעם שהחכם מתיר לעם הארץ היינו שהוא מושל ושליט עליו היינו דאמר פנחס הוא צריך לי שטעם ההתרה שאני מושל עליו ואם כן איך אני אלך אצלו זהת"ד. ולרמוז זה בא זה גימטריא זו להשוות החכם לבעל כי הוא מושל על עם הארץ. ובמ"א כתבתי אני הדל דמ"מ נענש פנחס על זה כמו שאמרו רז"ל על פסוק לפנים היה ה' עמו. דעדיין היה צריך פנחס ללכת אצל יפתח ולומר לו דע שלא מסיבת גדולה אני רוצה שתבא אצלי להתיר לך.

מרפא לשון

עלה. ה"ג דלא כמ"ש היא"ר יקום. יב) ושמע אישה והחריש לה, וישמע בעלה וישתוק לה. ובקדמוניות ושמע בעלה ושתיק לה.

מסורת הקריאה

נדריה, סימן דחסר כל רביע דנסיב כל זקף, פי' בפסוק ה' ובפסוק זה דכתיב וקמו כל נדריה טעמם בזקף. בפסוק ה' דכתיב וקמו נדריה. בלי מלת כל, בטעם רביע. אסר, הסמ"ך בקמץ: (יג) אתם, כתב המ"ש אתם בפסק ובתי"ו גלגל, עכ"ל, ור"ל מונח. אבל עפ"י המסרה צ"ל במרכא כיון שאחריו פסק, עי' מש"כ בראשית ל' ט"ז: ולאסר, הסמ"ך בפתח: (יד) כל נדר, נמסר עליו ה' בלישנא, ר"ל ה' בצירי, ועי' ויקרא כ"ב כ"ג: אסר, הסמ"ך בקמץ: (טו) יחריש לה, מלת לה במרכא והוא הנקרא מאיילא כי הוא חד מן י"ח מאיילין

מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב
לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ׃ פ שני
לא א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ב נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת
הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ׃
ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר
הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא
וְיִהְיוּ עַל־מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת־יְהוָה
בְּמִדְיָן׃ ד אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה
לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא׃
ה וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה

ת"א בין איש לאשתו. שם: בנעריה בית. כתובות מה מו נדרים ע קידושין ג: שהללו מאתכם. יבמות קב:

תרגום אונקלוס

יָת מֹשֶׁה. בֵּין גּוּבְרָא לְאִתְּתֵיהּ. בֵּין אַבָּא לִבְרַתֵּיהּ. בְּרַבְיוּתַהּ בֵּית אֲבוּהָא: א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. אִתְפְּרַע. פּוּרְעָנוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מִן מִדְיָנָאֵי. בָּתַר כֵּן תִּתְכְּנֵישׁ לְעַמָּךְ: ג. וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם עַמָּא לְמֵימַר. זָרִיזוּ מִנְּכוֹן. גּוּבְרִין לְחֵילָא. וִיהוֹן עַל מִדְיָן. לְמִתַּן פּוּרְעָנוּת דִּין עַמֵּיהּ דַּיְיָ בְּמִדְיָן: ד. אַלְפָּא לְשִׁבְטָא. אַלְפָּא לְשִׁבְטָא. לְכֹל שִׁבְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל. תִּשְׁלְחוּן לְחֵילָא: ה. וְאִתְבְּחַרוּ מֵאַלְפַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל. אַלְפָּא

תפסיר הרס"ג

מוסי. פי מא בין אלרגל וזוגתה דאימא. ופי מא בין אלאב ואבנתה, פי חאל צבאיהא והי פי מנזלה: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) אנתקם נקמה' בני אסראיל. מן אלמדיאניין. בעד ד'אלך תנצ'ם אלי קומך: (ג) פכלם מוסי קומה קאילא. גרדו מנכם. רגאלא לאלגיש. יג'זו אלי מדין. ליחל נקמה' אללה בהם: (ד) אלף מן כל סבט. מן אסבאט בני אסראיל. תבעת'ו בהם לאלג'זו: (ה) פאנמאז מן אלוף בני אסראיל. אלף מן

נוה שלום

נערה למנעה מן הנדר. (יז) בין איש לאשתו, בין אלרגל וזוגתה דאימא, תמיד כלומר בכל זמן שהבעל מפר נדרי אשתו משתכנס לחופה עד שתמות או יגרשנה משא"כ האב שאינו מפר אלא כל זמן שהיא קטנה או נערה. (ג) החלצו, גרדו, כת"א. (ח) וימסרו, פאנמאזו, נבררו. (ז) ויצבאו, פג'זו (אלמלך אלעדו ג'זוא, סאר אלי

חלק הדקדוק

[(ג) החלצו, הה"א בגעיא, ר"ת]:

אבן עזרא

בין אב לבתו. אם איננה בוגרת על כן נאמר בנעוריה: (ג) החלצו. חגרו חלוציכם: נקמת ה'. היא נקמת בני ישראל בעבור עבודת כוכבים: (ה) וימסרו. כמו וינתנו וקרוב ממנו למסור

רבינו בחיי

שופר מושבעים עליה מהר סיני וכן הוא אומר בכאן או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו אמרו ז"ל לאסור את המותר ולא להתיר האסור, הנשבע או הנודר אחד מפי עצמו ואחד מפי אחרים וענה אמן אפילו השביעו עו"ג או קטן וענה אמן חייב שכל העונה אמן אחר השבועה כמוציא שבועה מפיו למלקות ולקרבן. וכן כל דבר שענינו כאמן כגון שאמר כן או שאמר מחוייב אני בשבועה זו קבלתי עלי שבועה זו ובין שנשבע בשם המיוחד או בכנוי מן הכנויין במי ששמו חנון או רחום או ארך אפים שלא יעשה כך או יעשה כך

רשב"ם

(ה) וימסרו. בעל כרחן לפי שאמר הקדוש ברוך הוא אחר תאסף אל עמך. מדרש אגדה:

בעל הטורים

(יז) בנעריה. אותיות נערה י"ב, לומר לך בת י"ב שנה ויום אחד נדריה נבדקין: (ב) נקם נקמת בני ישראל. סמך זה לפרשת נדרים, לומר לך שנודרים בעת צרה ומלחמה. ועוד אמרו שמחרים לבתו ולאשתו ולא הפר להן הוא נכנס תחתיהם. מדינים שהסטיאו את ישראל לא כ"ש שיענשו: אחר תאסף. לפי שראה מעשה מדינית ולא קנא לפיכך נתלו חייו בנקמת מדיני': אל עמיך. מלא יו"ד, לומר לך שביו"ד מקומות הוזכרה מיתתו בתורה: (ד) אלף למטה אלף למטה. לכל מטה שני אלפים הרי כ"ד אלפים הלכו עליהם למלחמה כנגד כ"ד אלפים שהפילו מישראל. הפסוק מתחיל בלמ"ד ומסיים בלמ"ד, לומר לך שכלם היה להם לב אחד לאביהם שבשמים: (ה) וימסרו מאלפי ישראל. שמסרו עצמן על קדושת השם ולהצלת ישראל:

שפתי חכמים

ט ר"ל למה זה לנקום מהמדינים ולא המואבים שכרו את בלעם כדכתיב בפ' בלק. וא"ת ולמה נקט רש"י הכא תרי טעמים ובפ' פנחס לא נקט אלא חד טעמא, וי"ל דק"ל למה שינה כאן הל' וכתב נקום נקמת והתם כתיב צרור וגו'. אלא ע"כ צ"ל משום סדיוק מאת המדינים ולא מאת המואבים א"כ ש"מ מדיוקא דנקום דוקא להרגם אסור אבל לאייב אותם מותר ולעיל משמע אפי' לאייבם אסור מדכתי' צרור את המדינים א"כ סתרי קראי אהדדי ועל זה נקט הכא ב' טעמים דהא שאסר להרגם משום שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה כו' והא דמשמע הכא דמותר לאייבם היינו לאחר שנתגיירו הב' פרידות דעיקר הטעם הוא משום ב' פרידות כו' וכיון שילאו הב' פרידות מותר לאייבם אבל לאייבם קודם שנתגיירו אסור: י פי' נתרגזו לריב עם ישראל ולא לפס ר"ל ישראל לא נסעו דרך ארצם ולא היה להם לריב עם ישראל: כ פרידות פי' גוזלות ואף ע"פ שלא באה ממואב אלא אמת י"ל דרש"י נקט ל' הגמ', והולך לד"א דלטעם ראשון קשה דהא לעיל משמע דאף מדין היו יראים מישראל כדפי' לעיל שעשו שלום ביניהם כו' ע"ש, ל"פ ד"א. ולד"א קשה היה לו להקב"ה לסבב סיבות שלא יהרגו ישראל שלשלת משפחתה של רות ולמה לוה על כל האומה שלא לצור את מואב, ל"פ גם טעם ראשון: ל דכתיב נקום נקמת וגו' אחר תאסף אל עמיך דאל"כ וידבר משה ל"ל דמשתמע כל מה שנלטוה אמר לישראל: מ דלא הל"ל אנשים דהא אין דרכן של נשים שיוצאות למלחמה ופשיטא שהיו אנשים אלא אנשים בא ללמדך שהיו צדיקים לכך בפ' שלח לך לא פרש"י על שלח לך אנשים צדיקים דאצטריך לגופיה ועל אנשים דכתיב אח"כ פי' צדיקים דההוא אנשים יתירא הוא לפי שכתוב לעיל אנשים. והרא"ם פי' מדכתיב מאתכם וגו' סדבור הזה היה לאנשים משמעא אותם שנאלו מהם אנשים היו א"כ אנשים דכתב ל"ל: נ ר"ל למה לא כתיב נקמת ישראל: ס דס"א דהוסיף

רש"י

(ב) מאת המדינים. ולא מאת המואבים ט שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם שלא נאמר אלא (דברים ב) אל תתגר בם מלחמה. אבל מדינים נתעברו על ריב י לא להם. ד"א מפני שתי פרידות כ טובות שיש לי להוציא מהם רות המואביה ונעמה העמונית: (ג) וידבר משה וגו'. (ספרי) אע"פ ששמע שמיתתו תלויה ל בדבר עשה בשמחה ולא איחר: החלצו. כתרגומו ל' חלוצי צבא מזויינים: אנשים. צדיקים מ וכן (שמות יז) בחר לנו אנשים וכן (דברים א) אנשים חכמים וידועים: נקמת ה'. שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד נ כנגד הקב"ה: (ד) לכל מטות ישראל. (ספרי) לרבות ס שבט לוי: (ה) וימסרו. להודיעך שבחן של רועי ישראל

נקמת ומלחמת מדין

(ב) נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים וגו'. ומשה שינה ואמר לישראל נקם נקמת ה' במדין, הקב"ה אמר שהנקמה תהי' עבור בני ישראל, ומשה אמר לישראל שהנקמה תהיה עבור ה'. עיין רש"י מה שפי' בזה, כתב הכ"י ביאור הדבר שהמדינים עשו שתים רעות אחת לשמים כדי להחטיא את ישראל בע"ז ובזנות ואחת לישראל כי הפילו בעצתם כ"ד אלף מישראל, ואמר הקב"ה למשה נקם נקמת בני ישראל המדין, כי מה שעשו לי שלי ומחול כי אם רבו פשעי האדה עם יעשם לו ית', ועיקר

נחל קדומים

יקר הפך פירוש מרן ואכמ"ל: ב (ה) נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים וגו'. הרב כלי יקר פירש פסוקים אלו ע"ש באורך. ונראה לומר קצת בסגנון אחר ויתישבו הכתובים הטב. כי הנה ה' אמר למשה בחסדו הגדול נקום נקמת בני ישראל דכביכול מענותנותו ית' אחשבינהו טפי על דרך שכתב ראב"ן ז"ל סי' י"ו דפליגי תנאי אם האב אוהב לבנו יותר מעצמו. ובזה פירשתי בעניותי כונת הכתוב כרחם אב על בנים ריחם ה' על יריאיו דלמ"ד האב אוהב לבנו יותר ממה שאוהב לעצמו זה שאמר כרחם אב על בנים שלפי שאוהב הבנים יותר ממנו מרחם עליהם ביותר כן כביכול ריחם ה' על יריאיו. והכי נמי הורה ענותנותו יתברך לומר נקמת בני ישראל כי חיבתם אצלו יתברך גדולה מאד וחס על כבודם יותר מכבודו כביכול. ומשה רבינו עליו השלום אמרה בלשון זה לישראל ודאי. אכן ביום צוותו לראשי אלפי ישראל אמר להם כי הגם דה' ברוב חסדיו כביכול אמר כן. צריך שכונתם תהיה לתת נקמת ה'. אך להיות דידעו כי מאמר ה' היא נקום נקמת בני ישראל אחר תאסף וכו' נתרשלו שסילוק משה רבינו תלוי בזה והגם דמשה רבינו ע"ה

חומת אנ"ך

רק שעל פי הדין לריך כך. ואז ודאי יפתח היה הולך אללו להתיר לו נדרו: (ב) נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך. אמרו רז"ל שתלה אסיפתו בזה ויש להבין מה לורך לומר לו דייה לרה בשעתה. ואפשר דהיה זה להודיעו דישראל הם מצטערים באסיפתו ומכירים כי הוא עמוד הימני הושיעם. כמש"ה וימסרו ואז"ל על כרחם וכו'

מרפא לשון

ב) לתת נקמת ה', למיתן פורעות דין עמיה דה'. ה"ג עמיה במפיק ה"א וצ"ל למה הוסיף בכאן מלת דין ובתרגום נקם נקמת בני ישראל לא תר' פורענות דין בני ישראל. וגר' דלתיקון לשון הוצרך להוסיף כאן מלת דין שאלו אמר גם בפ' זה לנקם נקמת ה' ממדין היה מתרגם לאתפרעא פירענות עמיה דה' ממדין ואצ"ל

מסורת הקריאה

בתורה. ועי' מש"כ בראשית ל' ט"ז: (ג) ויהיו, נמסר במס"ג י"א רפין, ר"ל שהוי"ו בשוא והיו"ד רפה המה י"א ושארא הוי"ו בפתח והיו"ד בדגש. נמסר במס"ג שמות כ"ו כ"ד, וכאן במס"ג נמסר י"א מלרע, והיא היא. כי השוא נקרא לבעלי המסרה מלרע:

תרגום אונקלוס

לְשִׁבְטָא . תְּרֵי עֲשַׂר אַלְפִין מְזָרְזֵי חֵילָא : ו. וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה . אַלְפָא לְשִׁבְטָא לְחֵילָא . יָתְהוֹן . וְיָת פִּינְחָס . בַּר אֶלְעָזָר כָּהֲנָא לְחֵילָא . וּמָנֵי קוּדְשָׁא . וַחֲצוֹצְרָת יַבָּבְתָא בִּידֵיהּ : ז. וְאִתְחַיַּלוּ עַל מִדְיָן . כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה . וְקַטַּלוּ כָּל דְּכוּרָא : ח. וְיָת מַלְכֵי מִדְיָן קַטַּלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן . יָת אֱוִי וְיָת רֶקֶם וְיָת צוּר וְיָת חוּר וְיָת רֶבַע . חַמְשָׁא מַלְכֵי מִדְיָן . וְיָת בִּלְעָם בַּר

שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא׃
ו וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה
לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת
הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ׃ ז וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ
כָּל־זָכָר׃ ח וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ
עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם
וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רֶבַע
חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן

כל סבט. פצארו את׳ני עשר אלף מגרדין לאלג׳זו ; (ו) פבעת׳ בהם מוסי . ובפינחס אבן אלעזר אלאמאם לאלג׳זו. ואניה׳ אלקדס. ואבואק אלתגליב פי ידה ; (ז) פג׳זו אלי׳ מדין. כמא אמר אללה מוסי . וקתלו כל ד׳כר ; (ח) וקתלו כ׳מסה מלוך מדין מע קתלאהם. אוי ורקם וצור וחור ורבע. ואיצ׳א

חלק הדקדוק

[ז) ויצבאו , הוו געי, ר״ח] : ח) חלליהם, השוא שבלמ״ד נח, כי אין געיא בחי״ת וזה פשוט, וכן הוא בכל התיגאן ובירושלמיים, ובמחברת הערבי שבתיגאן כתב בפירוש להניח השוא ומנה לא תזוז. וז״ל מהרי״ב, חלליהם, השוא שתחת הלמ״ד הראשון נח והחי״ת אינה מועמדת בגעיא .

אבן עזרא

מעל בה׳ : (ו) וכלי הקדש. הארון : (ז) ויהרגו כל זכר. גדול בשנים : (ח) ואת צור. אבי כזבי : ובלעם בן בעור. י״א אחר ששב אל מקומו בא אל מדין כאשר שמע המגפה שהיתה בישראל בעצתו שב לקחת ממון מזקני

רבינו בחיי

או באלה או בארור למי ששמו חנון מי שיאכל דבר פלוני ואכלו הרי זה נשבע על שקר וכן דין הנודר בכל אלו. ומי שנתכוון לשבועה וגמר בלבו שלא יאכל היום ושלא ישתה ושדבר זה אסור בשבועה עליו הרי זה מותר בו הואיל ולא הוציא בשפתיו שנאמר (ויקרא ה) לבטא בשפתים עד שיוציא ענין שבועה בשפתיו ודברים שבלב אינן דברים, וכן אם טעה והוציא בשפתיו דבר שלא גמר בלבו כגון שנתכוין להשבע שלא יאכל אצל ראובן ואמר אצל שמעון הרי זה מותר לאכול עם שניהם עם ראובן שלא הוציא בשפתיו ועם שמעון שלא נתכוין לו וכן אם נתכוין להשבע על פת שעורים ונשבע על פת חטים מותר בשניהם, וכן דין הנודר עד שיהיו פיו ולבו שוין לפיכך מה שנשבע בפנינו שלא יאכל היום ואכל והתרו בו ואמר

ת״א וישלח אתם משה. סוטה מג : ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם. סנהדרין קו :

בעל הטורים

(ו) וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פינחס. והנשיאים לא שלח עמהם כדי שלא יתביישו שבט שמעון שנהרג נשיא משבטו : (ח) ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב. ביהושע (סימן יג) אומר ואת בלעם בן בעור הקוסם ונלמד שהביאוהו לפני משה ודנוהו בדין מכשפה לא תחיה. יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות. יש דרך ישר ר״ת עולה כ״ד וס״ת שכר. שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו :

רש״י

כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר (שמות יז) עוד מעט וסקלוני ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו ע על כרחן : (ו) אותם ואת פינחס. מגיד שהיה פנחס פ שקול כנגד כולם. ומפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר צ אמר הק׳ ב״ה מי שהתחיל במצוה שהרג כזבי ק בת צור יגמור. ד״א שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנאמר (בראשית לז) והמדינים מכרו אותו (סוטה מ) ומנין שהיתה אמו של פנחס משל יוסף שנאמר (שמות ו) מבנות פוטיאל, מזרע יתרו שפיטם עגלים לע״א ומזרע יוסף שפטפט ביצרו. ד״א שהיה משוח מלחמה : וכלי הקדש. זה הארון והציץ ר שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדין בכשפים והוא עצמו פורח עמהם הראה להם את הציץ שהשם חקוק בו והם נופלים לכך נאמר על חלליהם במלכי מדין שנופלים על חלליהם מן האויר וכן בבלעם כתיב על חלליהם בספר (יהושע יג) : בידו. ברשותו ש וכן (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו : (ח) חמשת מלכי מדין. וכי איני רואה שחמשה מנה הכתוב למה הוזקק לומר חמשת אלא ללמדך שהוו כלם בעצה והושוו כלם בפורעניות . בלעם הלך שם ליטול ת שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו

שפתי חכמים

ושבט לוי לא נטלו חלק בהרן גם לא ילאו ללבא לכן לריך לרכוס ואם האמר כיון דגם שבט לוי הולכין ללבא הוי י״ג דהא חשיב אפרים ומנשה לכל הפקודים ובקרא כתיב וימסרו וגו׳ אלף למטה שנים עשר אלף . והרא״ם תירן דאפרים ומנשה לא נקראו שני שבטים רק בדבר נחלת הארץ ולכן במרגלים שהיו בעבור נחלת הארץ נחשבו לשני מטות ופה שלא היה רק לנקמת ה׳ בלבד אינם נקראים אלא שבט אחד , עכ״ל : ע דאם לא כן ויקח משה שנים עשר אלף מיבעיא ליה וגו׳ : פ מדכתיב וישלח אותם משה למה חזר וכתב אותם ואת פנחס אלא מגיד כו׳ : צ בשלמא בלא זה ה״א דהא דלא שלח את אלעזר משום חשיבותו של אלעזר שהיה שקול כנגד כלם אבל עכשיו שפי׳ שגם פנחס היה שקול כנגד כלם א״כ למה שלח את פנחס כו׳ : ק ולהאי טעמא להוד קשה דהא עיקר מלוה היה מה שהרג את זמרי ולא מה שהרג את כזבי , לכן אמר ד״א שהלך כו׳ . ולפי ד״א קשה הא לטובה היה לו ליוסף מה שמכרוהו נמלרים שהרי נעשה מלך שם , לכן אמר ד״א שהיה משוח מלחמה . ולהאי טעמא לחוד נמי קשה למה מפרש קרא שמו של פנחס שהיה משוח מלחמה במלחמה זו יותר מבמלחמה אחרת , ולהך לריך רש״י לכל הטעמים כ״ל : ר מהיכן דשניהם נקראו קדש דכתיב בפרשת במדבר סיני בסופו ולא יבאו לראות כבלע את הקדש וגבי ליך כתיב בפ׳ תרומה ועשית ליך וגו׳ קדש לה׳ : ש רלל״ם היאך יכול פנחס לישא כל זה בידו הארון והליך והחלולרות : ת דקשה היאך אירע שבלעם היה אלל מדינים שהרי בלעם מארם נהרים היה והלך למדינים לבקש השכר ולא אלל בלק כי הם היו סרסורי העבירה א״נ שמא היה שם באותו הזמן כי עבר דרך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) וישלח אתם משה. הקב״ה אמר למשה נקם נקמת אתם בעלמך והוא משלח אחרים אלא ע״י שנתגדל במדין אמר אינו בדין שאבגוד בהם שהם עשו לי טובה הנאה כדאמרי אינשי בירא דשתית מינה מיא לא תשדי ביה עפרא. וי״א שאין זה מדין שנתגדל בו משה שזו בלד מואב ועד עכשיו היא חרבה . ולמה שלח פנחס דמי שמתחיל במצוה אומרים לו גמור והוא סבה אם המדינים לפיכך יגמור מצותו :

נקמת ומלחמת מדין

הנקמה הוא על מה שעשו לישראל כי רבה רעתם , וכאשר שמע משה שאמר לו ה׳ אחר תאסף אל עמך וכבר ידע משה רוב היבת ישראל אל מנהיגיהם אמר בלבו אם אומר אל ישראל דברים כהווייתם כאשר נאמרו לי מפי הגבורה מאחר שידעו ישראל שמיתתי תלוי׳ בנקמה זו א״כ יאמר לא ישראל כשם שמחל הקב״ה על חלקו כך אנחנו נמחול להם על מה שעשו לנו ולא נבקש נקמם כל כך מהרה כי בידינו לאחר זמן הנקמה עד שתחסן מאתנו , ומשה לפי שהיה שמח לעשות דבר ה׳ בלי איחור שינה ואמר לתת נקמת ה׳ במדין ויחשבו ישראל מאחר שהקב״ה מבקש הנקמה בעבור כבודו א״כ חלק גבוה מי יחיל לאחרו ובזה יהיו מוכרחים לעשותה לאלתר , ועל הכלה זה נאמר וימסרו , כי מאחר שאמר להם משה לתת נקמת ה׳ במדין ע״כ היו מוכרחים לעשות בלא איחור , ומ״ש תחלה מדינים ל׳ רבים ואח״כ נאמר לתת נקמת ה׳ במדין ל׳ יחיד , לפי שבערך ישראל הם רבים, כאלו רבים עשו לישראל מה שעשו, אבל בערך מה שעשו להקב״ה אינם נחשבים כ״א לאיש אחד כי כלם כאפס ותוהו נחשבו נגדו יתב״ש

חומת אנ״ך

ועוד להגדיל שכרו דהע״ג דידע דתלוי בזה אסיפתו נזדרז תכף לקיים מצותו יתברך וכמ״ש במדר׳ רבי תנחומא על הסד״ר. ושמעתי מהחכם השלם הרב כמהר״ר שלמה מזרחי זלה״ה שפיר׳ כמ״ש רז״ל נקבר שם משה רבינו ע״ה דקליפת פעור רוצה לקטרג ורואה קברו של מרע״ה ונכנעת וז״ש נקום נקמת המדינים אף אחר שתאסף דהיות קברו שם

נחל קדומים

אמר להם שיכוונו לתת נקמת ה׳. כיון דלא יצא מפיו יתברך לכך נתרשלו וימסרו שר״ל בעל כרחם ודוק הטב : ך (ו) אותם ואת פנחס וגו׳. מלבד טעמי רז״ל והמפרשים אפשר למתק הענין כמ״ש גורי האר״י ז״ל דפנחס היה חלק טוב של יוסף הצדיק איכו השתא ינקום נקמתו שמכרוהו למצרים ערות הארץ :

מרפא לשון

דין עמיה דה׳ ודכותיה ית׳ לקמן פ׳ יו. ז) ויצבאו על מדין, ואתחיילו. הקשה היא״ר למה לא תרגם לצבא צבא לאתחיילא חילא ג״כ, ולעד״ן שלא יתכן לומר על היחיד לאתחיילא שהוא לשון עומד ומשמע שהוא נעשה חיל בפע״צ ולא יתכן שיהיה חיל מאדם א׳ ולכן צ״ל לחיילא בלשון פעל יוצא דמשמע לעשות לאחרים

רמב״ן

(ו) וישלח אותם משה אלף למטה. לא שלח שם כל עם הצבא ואע״פ שהיו המדינים עם רב והערים בצורות גדולות מאד. והטעם כי הנכשלים בבנות מואב היו רבים ואינם ראוים לנקמת ה׳ על כן בחרו אנשים צדיקים וידועים לשבטיהם והנה משה לא צוה אותם מה יעשו רק אמר להם לתת נקמת ה׳ במדין וחשב שלא ישאירו בהם שריד ופליט כנקמת עמלק או כנקמת שבעה עממים וכאשר ראה שהשאירו הנשים והטף והבהמה קצף על הנשים היודעות משכב זכר כי ראוי לפקודי החיל להורגן תחלת כל דבר גם

מסורת הקריאה

(ו) וישלח אותם משה, נמסר ב׳ בטעם בתורה ממדבר פארן, (במדבר י״ג ג׳), ודין, תרווייהו בטעם קדמא מרכא תביר : אתם. הנגינה בתי״ן : (ח) ואת מלכי. במקף לא בתלשא קטנה והאל״ף בסגול : רבע. מלעיל :

בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב׃ ט וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזָזוּ׃
י וְאֵת כָּל־עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָּאֵשׁ׃
יא וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃ יב וַיָּבִאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְבֹת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ ס
שלישי שני כשהן מחוברין יג וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃
יד וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים

* שלישי בסמ״י

תרגום אונקלוס

בְּעוֹר. קְטַלוּ בְּחַרְבָּא. ט. וּשְׁבוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. יָת נְשֵׁי מִדְיָן וְיָת טַפְלְהוֹן. וְיָת כָּל בְּעִירְהוֹן וְיָת כָּל גֵּיתֵיהוֹן. וְיָת כָּל נִכְסֵיהוֹן בֲּזוֹ: י. וְיָת כָּל קִרְוֵיהוֹן בְּמוֹתְבָנֵיהוֹן. וְיָת כָּל בֵּית סִגְדַּתְהוֹן. אוֹקִידוּ בְּנוּרָא: יא. וּשְׁבוֹ יָת כָּל עֲדָאָה. וְיָת כָּל דִּבַרְתָּא. בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא: יב. וְאֵיתִיאוּ (נ״י וְאַתִיו) לְוָת מֹשֶׁה. וּלְוָת אֶלְעָזָר כָּהֲנָא. וּלְוָת כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. יָת שִׁבְיָא וְיָת דִּבַרְתָּא. וְיָת עֲדָאָה לְמַשְׁרִיתָא. לְמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב. דְּעַל יַרְדְּנָא דִירִיחוֹ: יג. וּנְפַקוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא. וְכָל רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא לְקַדָּמוּתְהוֹן. לְמִבַּרָא לְמַשְׁרִיתָא: יד. וּרְגִיז מֹשֶׁה. עַל דִּמְמַנַּן עַל חֵילָא. רַבָּנֵי אַלְפֵי וְרַבָּנֵי מָאוָתָא. דַּאֲתוֹ

ת״א ויקצוף מֹשה. שבת סד פסחים עו:

[Saadia]

בלעם אבן בעור. קתלוה באלסיף: (ט) וסבא בני אסראיל. נסא מדין ואטפאלהם. וגמיע בהאימהם ומואשיהם. ואת׳את׳הם ג׳נמו: (י) וגמיע קראהם. מן מסאכנהם וקצורהם. אחרקוהא באלנאר: (יא) ואכ׳ד׳ו גמיע אלסלב ואלפי. מן אלנאס ואלבהאים: (יב) וגאו אלי מוסי. ואלי אלעזר אלאמאם וגמאעה׳ בני אסראיל. באלסבי ואלפי ואלנהב אלי אלעסכר. אלי בידאת מואב. אלתי עלי ארדן יריחא: (יג) פכ׳רג מוסי ואלעזר אלאמאם. וסאיר אשראף אלגמאעה תלקאהם. אלי כ׳ארג אלעסכר: (יד) פסכ׳ט מוסי. עלי אלמוכלין באלגיש. רויסא אלאלוף ורויסא אלמיין. אלגאיין מן אלחרב:

נוה שלום

קתלהם ואנתהאבהם). (י) במשבתם, מע מסאכנהם, עם משבתם וטירתם והבית במקום עם, טירתם, קצורהם, ארמוני המלכים. (יא) המלקוח, אלפי,

חלק הדקדוק

עכ״ל: יג) ויצאו משה ואלעזר, לעולם אל יהי כבוד הצבור קל בעיניך:

אבן עזרא

מדין: (ט) חילם. שם כלל והוא זהב וכסף ונחשת וברזל ובגדים: (י) ואת כל עריהם במושבותם. כלל ופרט: טירותם. ארמוני המלכים: (יא) ויקחו את כל השלל ואת כל המלקוח. שם כלל לאדם ולבהמה: (יב) השבי. פרט לאדם: השלל. הם הבגדים: (יד) על פקודי החיל. מגזרת יפקוד ה׳ כמו פקודי החיל וכן מלת קרואי כמו קריאי: שרי האלפים ושרי המאות.

אבי עזר

(יד) על פקדי החיל) לשון פקיד וממונה כאלו נאמר פקודי וכן קרואי כאלו נאמר קריאי המה הנגידים ופתרון הענין מכריח הרא״ב״ע לזה ועיין פ׳ במדבר

רבינו בחיי

אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום וטעה לשוני והוציא אכילה שלא היתה בלבו הרי זה אינו לוקה. אבל הנשבע על דעת אחרים אינו יכול לומר כך וכך היה בלבי שלא נשבע זה על דעתו אלא על דעתם

רשב״ם

(יב) את השבי. אדם: ואת המלקוח. בהמות: ואת השלל. מטלטלין: (יג) אל מחוץ למחנה. כדי שלא יכנסו הבאים מן המלחמה במחנה. מפני טומאת נפש:

שפתי חכמים

פס שילך אל בלק לבקש שכרו: א דהל״ל איך סרגוהו והוא אינו מדיני דא״ל משום שבסיבתו חטאו שהרי הם לא ידעו זה עד שופס מגדין שנא׳ נסם הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם אלא מפני שמשיאן עלה רעה למרוד בלווי הקב״ה: ב יש לפרש משלם ממש ולא קפחוהו כ״ל לא היו מנכין לו אלא היו משלמין לו כל גמולו הרעה שעשה להם. ויש לפרש משלם בסגו״ל הש״ן וקמ״ן הלמ״ד כ״ל מכל האומות דהיינו חרב שנתנו לו לפי שהוא תפס אומנתן של ישראל כו׳ כדפרש״י בסמוך: ג וסרני היינו שרים ותרגומו טורני ש״מ דטורני פי׳ שרים וטורני היינו טירותם כלו׳ מקום מושב שרים, ולטעם אהרון למוד קשה הי״ל לכתוב טורנות ולטעם ראשון קשה הי״ל לכתוב טורנותן לכן פירש ב׳ טעמים: ד דלקמן פרש״י על יתר הבז אשר בזזו שהיה עודף על בז

רש״י

(ספרי) ויצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עלה רעה א אמר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם, ועכשיו בי״ב אלף אתם באים להלחם, נתנו לו שכרו משלם ב ולא קפחוהו: בחרב. הוא בא על ישראל והחליף אומנתו באומנותם שאין נושעים אלא בפיהם וע״י תפלה ובקשה, ובא הוא ותפש אומנותם לקללם בפיו, אף הם באו עליו והחליפו אומנותם באומנות האומות שבאים בחרב שנאמר (בראשית כז) ועל חרבך תחיה: (י) טירתם. מקום פלטרין שלהם שהוא ל׳ מושב כומרים יודעים חוקיהם. ד״א ל׳ מושב שריהם כמו שמתורגם סרני ג פלשתים טורני פלשתאי: (יא) ויקחו את כל השלל וגו׳. מגיד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל לשלוח יד בבזה שלא ברשות שנאמר את כל השלל וגו׳ ועליהם מפורש בקבלה שניך כעדר הרחלים וגו׳. אף אנשי המלחמה שביך כולם צדיקים. שלל. הן מטלטלין של מלבוש ותכשיטין: בז. הוא ביזת מטלטלין ד שאינם תכשיטין: מלקוח. אדם ובהמה. ובמקום שכתוב שבי אצל מלקוח שבי באדם ומלקוח בבהמה: (יג) ויצאו משה ואלעזר הכהן. לפי שראו את נערי ישראל יוצאים לחטוף מן הבזה: (יד) ויקצוף משה על פקודי החיל. ממונים על החיל ללמדך שכל סרחון הדור

רמב״ן

לנקמה גם לדין התורה ואת הבהמה תהרוגו וכיון שראה שהעם חפץ לשלל מחל על הטף בנשים ועל השלל ויתכן עוד שנאמר כי משה נצטוה צרור את המדינים ונקום נקמת בני ישראל ושלח שם מועטים להכות בערי הפרזי וכל עץ טוב להפיל וכל מעין מים לסתום וכל חלקה טובה להכאיב באבנים כמנהג השוללים ולא צוה להם דבר רק להנקם כאשר תמצא ידם והש״י אשר לו המלחמות נתן מדין ומלכיהם ועריהם בידם ועל כן קצף על הנשים היודעות משכב זכר לא על דבר אחר וצוה בטף הזכרים לנקמה והנה קצף על פקודי החיל וחלק כבוד לפינחס כי השם נתן לו את בריתו שלום ושנינו בספרי אמר לו פינחס כשם שפקדתנו כן עשינו ולא ידעתי מהו שלא פקד אותם דבר בכתוב ואלו פקד אותם ועשו האיך

מרפא לשון

חיל ע״י הצטרפו עמהם. י) ואת כל טירתם, בית סגדתהון. וכן תרגם בפ׳ מסעי ואת כל משכיתם בית סגדתהון, וצ״ע מה טעם תר׳ כן ואם כוונתו שיש בהם אבן משכית להשתחות עליה או שקורא לבתי ע״ז בית סגדתהון כמו שקורין הישמעאלים בית תפלתם וע״ש שדרך לעשות בתי ע״ז בוהים קראם הכ׳ טירות או שהוא לשון נדבכים ושורות אבנים כע״ש ביחזקאל (מו כג) מתחת הטירות סביב שפירושו נדבכי אבנים ויהיו טירתם שורות אבני משכית. יד) פקודי החיל, דממנן. ול״ג מנייני וכן בפ׳ מ״ח הפקודים דממנן.

מסורת הקריאה

(יב) ויבאו, הבי״ת בחירק: ירחו. כל אורייתא בצירי הרי״ש וסי׳ ושכן חררים, פי׳ מלת חררים הוא ראשי תיבות. חומש רי מקרא רי, בכל המקרא לבד חומש כתיב יריחו הרי״ש בחירק. במס״ג

מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה׃ טו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה׃ טז הֵן הֵנָּה
הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם
לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר־פְּעוֹר
וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה׃ יז וְעַתָּה
הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת
אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ׃ יח וְכֹל
הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב
זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם׃ יט וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ
וְכֹל ׀ נֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם

ת״א וכל אשה. יבמות ס: וכל הטף. שם קידושין סח: כל הרג נפש. יבמות סא:

תרגום אונקלוס

מֵחֵיל קְרָבָא: טו. וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה. הֲקַיֵּימְתּוּן כָּל נוּקְבָא: טז. הָא אִנִּין. הֲוָאָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵיצַת בִּלְעָם. לְשַׁקָּרָא שְׁקַר קֳדָם יְיָ עַל עֵיסַק פְּעוֹר. וַהֲוָת מַחְתָּא בִּכְנִשְׁתָּא דַּייָ: יז. וּכְעַן. קְטוֹלוּ כָּל דְּכוּרָא בְּטַפְלָא. וְכָל אִתְּתָא. דִּידַעַת גְּבַר. לְמִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא קְטוֹלוּ: יח. וְכֹל טַפְלָא בִּנְשַׁיָּא. דְּלָא יְדַעָא מִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא. קַיִּימוּ לְכוֹן: יט. וְאַתּוּן. שְׁרוֹ. מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין. כָּל דִּקְטַל נַפְשָׁא. וְכָל דִּקְרַב בִּקְטִילָא. תַּדּוֹן עֲלוֹהִי. בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה

תפסיר הרס״ג

(טו) פקאל להם מוסי׳. הל אסתבקיתם כל אנת׳י: (טז) אליס הן כנן לבני אסראיל בקול בלעם. חתי אוקען נכת׳א באללה בסבב פעור. פחל אלובא בגמאעה׳ אללה: (יז) ואלאן. אקתלו כל ד׳כר מן אלאטפאל. וכל אמראה. קד ערפת מצ׳אגעה׳ אלרגאל אקתלוהא: (יח) וסאר אטפאל אלנסא. אלד׳י לם יערפן מצ׳אגעה׳ אלרגאל. אסתבקוהן לכם: (יט) ואנתם. פאנזלו כ׳ארג אלעסכר סבעה׳ איאם. כל מן קתל נפסא. וכל מן דנא בקתיל. תתד׳כו פי אליום

חלק הדקדוק

טז) הן הנה היו, ברוב התיגאן תיבת היו ברביע, ובמקצת באזלא כדפוסים: [יט) וכל נגע, אין כאן פסיק, ר״ח]:

אבן עזרא

הם מאה ושלשים ושנים: (טו) החייתם כל נקבה. הטעם אפי׳ אחת וכן אין כל ויתכן להיות כמשמעו כי כל נקבה החיו ורבים כן: (יז) טף. שם כלל לקטן זכר או נקבה: (יט) אתם ושביכם.

אבי עזר

בפסוק קרואי העדה: (טו) (החייתם כל נקבה) וכן אין כל כמו ולרש אין כל כי אם כבשה אחת הרי לפנינו דכל לאו

רבינו בחיי

וכיון שהיה פיהם ולבם שוים הרי הם במקומו. והחוזר משבועתו תוך כדי דבור והוא כדי שיאמר תלמיד לרב שלום עליך רבי ואמר אין זו שבועה או נחמתי או חזרתי בי וכיוצא בזה שענינו שהתיר מה שאסר נעקרה השבועה שזה דומה לתוהה כן כתב הרמב״ם ז״ל בפרק ב׳ מהל׳ שבועות:

(יט) ואתם חנו מחוץ למחנה. שלא יכנסו בעזרה מפני הכבוד השוכן בתוכה. כל הורג נפש. ונגע בו ע״י חבור חרב דומיא דנוגע להוציא הזורק בו חץ והרגו שלא נטמא: תתחטאו. במי נדה כדין טמא מת שאע״פ שהעכו״ם אינם מטמאים באהל מטמאים הם במגע ובמשא: אתם

בעל הטורים

(יז) ידעת איש. בגימ׳ אין בתולים חוזרין: ידעת. ג׳ במס׳, הכא, ואידך דיבש גלעד, ואידך נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד. והיינו דאיתא ביבמות שהעבירום לפני ציץ כל שפניה מוריקות בידוע שנבעלה והיינו נפלאים מעשיך שע״י נפלאות מעשיך נודע אם היא יודעת איש: וכל אשה ידעת איש למשכב. בגימ׳ אם היא בת שלש שנים ויום אחד: ולא נפקד ממנו איש. בגימ׳ לעבירות: (יט) חנו. ב׳ במס׳, חנו מחוץ למחנה, חנו עליה סביב. פי׳ אע״פ שאמר חנו מחוץ למחנה חנו עליה סביב

רש״י

תלוי בגדולים שיש כח בידם למחות: (טז) בדבר בלעם. אמר להם אפילו אתם מכניסים כל המונות [ב״א אומות] שבעולם אין אתם יכולים להם שמא מרובים אתם מן המצרי׳ שהיו שש מאות רכב בחור בואו ואשיאכם עצה. אלהיהם של אלו שונא זמה הוא וכו׳ כדאיתא בחלק ובספרי: הן הנה. מגיד שהיו מכירין אותן. זו היא שנכשל פלוני בה: (יז) וכל אשה יודעת איש. (יבמות ס) ראויה להבעל ה אף על פי שלא נבעלה ו ולפני הציץ העבירום והראויה להבעל פניה מוריקות: הרגו. (ספרי) למה חזר ואמר להפסיק הענין דברי רבי ישמעאל שאם אני קורא הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש וכל הטף בנשים וגו׳ איני יודע אם להרוג (וכל אשה יודעת) עם הזכרים או להחיות ז עם הטף לכך נאמר ח הרוגו: (יט) מחוץ למחנה. שלא יכנסו ט לעזרה: כל הורג נפש. (ספרי) ר׳ מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר. ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאלו נוגע במת עצמו י או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו ת״ל וכל הנוגע בחלל מקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי חבורו אף הורג על ידי חבורו: תתחטאו. במי נדה כדין שאר טמאי מתים שאף לדברי האומרים קברי עו״ג אינן מטמאין באהל שנאמר (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם קרוין

שפתי חכמים

שמטלטלין אשר בזוז עם הלכה איש לו שמשמע שנשארו בידם והמטלטלין של תכשיט לא נשארו בידם כי הביאום לה׳ כדכתיב ונקרב את קרבן ה׳ וגו׳ וא״כ צ״ל דבז היינו מטלטלין שאינן של תכשיט וכתב הרא״ם אבל לא ידעתי מנין לו זה כי יותר נכון הל״ל שהוא כולל כל המטלטלין בכלל מאחר שכלל כל הבזה לשניהם את כל השלל ואת כל המלקוח. ונראה דרש״י נ״כ ה״א הא דכתיב את כל השלל שהוא כולל הכל בין של תכשיט ובין שאינם של תכשיט אך רש״י בא לתרץ הקרא דפעם קורא אותו שלל ופעם קורא אותו בז ולמה לא כתיב ויהי המלקוח יתר השלל אשר שללו וגו׳ אלא ע״כ צ״ל הכא דשלל הוא מטלטלין של תכשיט ובז הוא מטלטלין שאינן של תכשיט: ה כגון בת ג׳ שנים ויום אחד פחותה מכאן אינה ראויה ליבעל: ו דאל״כ הוי קראי סתרי אהדדי דכתיב וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו משמע דוקא גדולה שנבעלה הא גדולה שלא נבעלה תחיו וקטנה בין נבעלה ובין לא נבעלה תחיו וסדר כתיב וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם משמע דוקא קטנה שלא נבעלה הא קטנה שנבעלה וגדולה בין נבעלה בין לא נבעלה תהרוגו ואם כן קשיא רישא לסיפא לכך הוכרח לפרש ראוים כו׳: ז וא״ת אם כן אמאי אצטריך למכתב וכל הטף בנשים אשר לא ידעו איש החיו לכם השתא אפי׳ אשה יודעת איש החיו שאינה יודעת מבעיא אלא לאו ש״מ מדאצטריך למכתב וכל הטף בנשים אשר לא ידעו החיו לכם מכלל דאשה יודעת איש הרוגו, וי״ל דע״כ צריך לכתוב וכל הטף בנשים וגו׳ דאל״כ לא הייתי יודע דוכל אשה יודעת איש מיירי בראויה ליבעל ואע״פ שלא נבעלה או דלמא בנבעלה ממש דהאי דמוקמינן בראויה ליבעל היינו משום דקשיא קראי אהדדי כדפרישית, והרא״ם תירץ בענין אחר: ח וא״ת מ״מ ועתה הרגו כל זכר שכתוב ברישא דקרא ל״ל. וי״ל דאי לא כתיב הרוגו בזכרים ברישא דקרא ה״א דגם בזכרים יש חילוק אם ראוי לבעול דהיינו גדול ואינו ראוי לבעול דהיינו קטן לכך נא׳ ועתה הרגו מ״מ. ומהרא״י אינן דאי לא הוי כתיב הרגו ממשמעות הכ׳ הוי מוכח למדבר וכל אשה למשה קאי וכיון דלמשה קאי היינו מספקים הסברא וניחא דאי הוה כתיב וכל אשה יודעת איש לאודיעם ולא ה׳: כתיב הטף לא הוה ילפינן מק״ו להחיות וה״א כיון שהיא ראויה ליבעל ולא נבעלה מ״ה החיו לפי שהיתה ראוי׳ להטעות את ישראל ולא הכשילה את ישראל אבל טף דאין ראוין ליבעל אין להם זכות להחיות מ״ה כתיב הרוגו לאפסיק: ט ר״ל הא טמא מת מותר ליכנס אפי׳ במחנה לויה ולמה אמר חנו מחוץ למחנה, ומתרץ דמחנה מיירי בעזרה: י ר״ל דכל הורג נפש משמע אפ׳ שלא נגע בו ואם זרק בו חץ והרגו יהו

נחל קדומים

טז (ז) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסור מעל בה׳ וגו׳. לפי פשטו כלומר הרי אמרתי לכם שה׳ אמר נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים וכו׳ ואיך יתכן שהנשים שעברו הם העבירה וגרמו שישראל ישתחוו כל הבת תחיון ומשו״ה בא לכלל כעס לא כעס ח״ו ובהון לשון זהב רז״ל שאמרו לכלל כעס לכלל טעות דלפי האמת לא היה כעס ולא טעות בעצם אך לפי גדולתו כתיב ויקצוף וכתיב ביה ונעלם ולפי מדרשו אפ׳ במ״ש המפרשים דהיה מקום פטו״ר למדינים דאין שליח לדבר עבירה אך קדש ישראל לה׳ ובהקדש יש שליח לדבר עבירה עכ״ד ואע״ג דאין שליחות לגוי אפשר לומר דבהקדש חייב דכשם דבעלמא אין שלד״ע ובהקדש יש גם הגוי אע״ג דאין לו שליחות חייב ועוד מדינא דגרמי חייבין דבריא הזקא ואפ׳ שזכ״ה קדש ישראל לה׳ כל אוכליו יאשמו בין הם בין שלוחם יאשמו וזה טעם משה רבינו ע״ה דקצף על השרים דהרי בכללות המדינים היה ס״ד דלפטרו ואפ״ה אמר ה׳ להומם ולאבדם ק״ו על הנשים עצמן שהכשילו את ישראל דהיו מכירים זו שנתקלו על ידה כמשז״ל וז״ש הן הנה היו לבני ישראל והן עצמן לא ע״י שליח ועוד בדבר בלעם המצויין לרעה בעצתו הטמאה ובריא הזקא למסור מעל בה׳ ע״ד פעור והן חייבות טפי מהמדינים ודוק הטב: יט (ח) תתחטאו. פירש״י שאף לדברי האומרים קברי גוים אינם מטמאים באהל מודה שמטמאים במגע ובמשא שלא נאמר אדם אלא בטומאת אהל ע״כ וקשה דהכתיב הנוגע במת לכל נפש אדם. והרשב״א בחי׳ יבמות תריץ יתיב ע״ש וצריך לדחוק בלשון רש״י

מסורת הקריאה

מ״ב כ״ה ה׳: (טו) החייתם, יו״ד ראשונה בחירק ובדגש ויו״ד שני׳ נחה: (טז) למסר, במקף ולכן הסמ״ך בקמץ: (יז) הרגו, הרי״ש

רמב״ן

יכעוס, ואם פקד אותם חלילה שיעבור פינחס על מצותו כי שאול

מרפא לשון

טז) ותהי המגפה, מחתא, ה״ג דלא כנ״א מותנא וכ״כ היא״ר ז״ל והטעם שלא רצה לתר׳ מותנא מפני שאלו תרגמו כן היה משמעו שלא נשאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, ומשום תיקון הלשון תר׳ מחתא כלומר כמו המכה שהיא במקצת הגוף כן היתה המכה

השלישי וביום השביעי אתם ושביכם: כ וכל־בגד וכל־כלי־עור וכל־מעשה עזים וכל־כלי־עץ תתחטאו: ס כא ויאמר אלעזר הכהן אל־אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר־צוה יהוה את־משה: כב אך את־הזהב ואת־הכסף את־הנחשת את־הברזל את־הבדיל ואת־העפרת: כג כל־דבר אשר־יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא־יבא באש תעבירו במים:

תרגום אונקלוס

וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה. אַתּוּן וּשְׁבִיכוֹן: כ. וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מָן דִּמְשַׁךְ. וְכָל עוֹבַד דִּמְעַזֵי וְכָל מָן דְּאָע. תַּדּוֹן עֲלוֹהִי: כא. וַאֲמַר אֶלְעָזָר כָּהֲנָא לְגוּבְרֵי חֵילָא. דַּאֲתוֹ לִקְרָבָא. דָּא גְּזֵירַת אוֹרָיְתָא: דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: כב. בְּרַם יָת דַּהֲבָא וְיָת כַּסְפָּא. יָת נְחָשָׁא יָת בַּרְזְלָא. יָת עֲבָצָא וְיָת אֲבָרָא: כג. כָּל מִדַּעַם דְּמִתְעַל בְּנוּרָא. תַּעְבְּרוּנֵיהּ בְּנוּרָא וְיִדְכֵּי. בְּרַם. בְּמֵי אַדָּיוּתָא יִתַּדֵּי. וְכָל דְּלָא מִתְעַל. בְּנוּרָא תַּעְבְּרוּנֵיהּ

ת"א וכל בגד. שבת סג, סד חולין כה: ויאמר אלעזר. עירובין סג פסחים סו: אך את הזהב. שבת יז: כל דבר. שבת נח נזיר לז סנהדרין לט ע"ז עה: במי נדה. ע"ז עה:

תפסיר הרס"ג

אלת'אלת' ופי אליום אלסאבע. אנתם וסביכם; (כ) וכל ת'וב ואניה מן גלוד. ומעמול מן מרעזא ואניה' כ'שב. תד'כוה; (כא) ת'ם קאל אלעזר אלאמאם לאלרגאל אלג'זאה. אלגאיין מן אלחרב. הד'א רסם אלשריעה. אלתי אמר אללה בהא מוסי; (כב) אמא אלד'הב ואלפצ'ה. ואלנחאס ואלחדיד. ואלקלעי ואלאסרב; (כג) פכל שי ימכן אן ידכ'ל פי אלנאר. אמרוה באלנאר ויטהר. ואיצ'א יד'כא במא אלנצ'ח. וכל מא לא ידכ'ל. פי אלנאר

נוה שלום

הבזה. (כב) הבדיל, אלקלעי (אלרצאץ אלגיד). העפרת, אלאסרב, (מעדן מרכב ומנה מאדה' אלכתאבה פי אלאקלאם אלרצאציה). (כג) אך במי נדה, ואיצ'א יד'כא במא אלנצ'ח, וג"כ יתחטא במי אפר פרה אדמה לטהרו מטמאת מת. אעפ"י שכבר הוכשר מאיסור מאכל זהו דרש הפשט עיין רשב"ם וספורנו

אבן עזרא

בעבור הכבוד השוכן בתוכם: (כ) וכל מעשה עזים. כאשר פירשתי והנה הבגד בעבור שנגע בחלל הוא טמא הטעם ועמכם כל בגד עד שתתחטאו או תהיה מלת תתחטאו יוצאה וכן והתאויתם לכם כי הגבול הוא הפעול: (כא) ויאמר אלעזר הכהן. כי חקת תורת הפרה לאלעזר נתנה ומשה אמר להם תתחטאו דרך כלל ואלעזר פירש להם: (כב) הבדיל. ידוע: (כג) אך במי נדה יתחטא. היה נראה לנו כי הוא מי אפר הפרה כמו מי נדה לא זורק עליו וחז"ל אמרו כי טעמו בשיעור המים שתרחץ בהם האשה

אבי עזר

דוקא: (כ) (וכל מעשה עזים) ולדעתי שבנין התפעל יוצא ועומד לפי הענין כי בנין התפעל היא המועט מכל הבנינים היוצאים על כן אל תחשוב מעטים יוצאים היוצאים לזרה כי גם העומדים מעטים וכללא דמלתא טוב לנו לפרש בנינו יוצא נאה לענין מכפרשו נאה לבנין ואין נאה לענין ומה גם כבר הסכימו מדקדקים הראשונים שיוצאת וגם ראיתי המדקדקים פסקו על שתי הסעיפים פעם כה ופעם

רבינו בחיי

ושביכם. לכשיתגיירו ומקבלים טומאה צריכים הזאה. וכל מעשה עזים. כלים הנעשים מן הקרנים והטלפים והעצמו' הכל יהיה עמכם עד שתתחטאו: (כג) כל דבר אשר יבא באש תעבירו

רשב"ם

(כג) אך במי נדה. של פרה אדומה לטהרם מטומאת נפש ושאר דברים לנקותם מאיסור מאכל הנבלע בכלים:

בעל הטורים

דהיינו במחנה לויה כדכתיב והלוים יחנו סביב למשכן אהל מועד דטמא מת מותר ליכנס במחנה לויה: (כא) ויאמר אלעזר הכהן. מפני דבר לראשי האלפים פ' השמה ואם לא היו בידם כלי מתכות אלא בגדים המשובים. אבל אלעזר הכהן דבר לאנשי הצבא ולאם בידם כלים של אומות הכנענים בבתים לכך הוצרך לומר דיני

שפתי חכמים

בפשוטי כלי עץ שאינו מקבל טומאה לפי יהא טמא אותו אים: כ וא"ת והא גבי מגע ג"כ כתיב אדם בפ' חקת דכתיב כל הנוגע במת בנפש האדם, וע' בבבא קמא (דף לח) בתוספתא חמלא ישוב על כל הפסוקים שהגוים נ"כ נקראו אדם: ל ומקרא זה אף לדורות נאמר ולכן כל הפרשה של גיעולי כלים: מ ר"ל נל"ל וכל מעשה עזים הא כתיב וכל כלי עור: נ פי' שלא הל"ל שמשמע מרבו אלא הל"ל שאם שאר כל התורה ניתנה ע"י משה אלא לומר דבר בשם אומרו כמו ואאמר אסתר בשם מרדכי: ס ר"ל וכי בשביל שהאומן עושה כלי באור שצריכו הכי' להעביר אותו עוד באש נ"פ לבשל בו והוא מקרא קלר דהל"ל וכל אשר יבא באש לבשל בו: ע ומלת נדה מגזרת וידו אבן כי אבל לפי מדרשו סוא מל' נדת דותם מים הראוין לטבילת נדה ומפני שמלת יתחטא אינו נופל אלא על החטוי קרא הפי' הראשון לפי פשוטו ומפני שהמים הראוין לטבילת נדה דהיינו מ' סאין אותן מים ראוין לכל הטמאים והיל"ל במי טמא יתחטא אמר ורבותינו דרשו מכאן כו' תעבירו במים טובלן ודיו. והא דנקט טבילה בל' העברה ולא אמר ל' הבאה כמו במים יובא וטמא עד הערב ר"ל מפני שאמר לעיל דתעבירו באש שאין פירושו מל' העברה אלא ל' הבאה באש ה"ה תעבירו דהכא פי' נמי ל' הבאה והוא טבילה וכיון שצריך טבילה להסיר ממנו כל דבר הנדבק בו בכלי כדי שלא יהא בו דבר

רש"י

אדם ואין עו"ג קרוין אדם. מודה הוא שהעו"ג מטמאין במגע ובמשא שלא נאמר אדם אלא אצל טומאת ב אהלים שנאמר (במדבר יט) אדם כי ימות באהל: אתם ושביכם. לא שהנכרים מקבלין טומאה וצריכין הזאה אלא מה אתם בני ברית אף שביכם כשיבואו לברית ויטמאו ל צריכין הזאה: (כ) וכל מעשה עזים. (ת"כ) להביא מ כלי הקרנים והטלפים והעצמות: (כא) ויאמר אלעזר הכהן וגו'. לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי נכרים וכן אתה מוצא בשמיני למלואים שנא' (ויקרא י) ויקצוף (משה) על אלעזר ועל איתמר בא לכלל כעס בא לכלל טעות וכן (במדבר כ) שמעו נא המורים ויך את הסלע ע"י הכעס טעה: אשר צוה ה' וגו'. (ספרי) תלה ההוראה ג ברבו: (כב) אך את הזהב וגו'. אע"פ שלא הזהיר לכם משה אלא על הלכות טומאה עוד יש להזהיר לכם על הלכות גיעול ואך לשון מיעוט כלו' ממועטין אתם מלהשתמש בכלים אפי' לאחר טהרתן מטומאת המת עד שיטהרו מבליעת איסור נבלות ורבותינו אמרו אך את הזהב לומר שצריך להעביר חלודה שלו קודם שיגעילנו וזהו לשון אך שלא יהא שום חלודה אך המתכת יהיה כמות שהוא: (כג) כל דבר אשר יבא באש. לבשל בו ם כלום: תעבירו באש. כדרך תשמישו הגעלתו מי שתשמישו ע"י חמין יגעילנו בחמין ומי שתשמישו על ידי צלי כגון השפוד והאסכלה ילבננו באור: אך במי נדה יתחטא. לפי פשוטו חטוי זה לטהרו מטומאת מת ע א"ל צריכין הכלים גיעול לטהרם מן האיסור וחטוי לטהרן מן הטומאה ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה לכלי מתכות ומי נדה הכתובין כאן דרשו מים הראוים לטבול בהם נדה. וכמה הם מ' סאה: וכל אשר לא יבא באש. כל דבר שאין תשמישו ע"י האור. כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו איסור: תעבירו במים. מטבילו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) כל דבר אשר יבא באש. תימה מפני מה לא נלטוו ישראל על גיעולי עכו"ם במלחמת סיחון ועוג כמו במלחמת

נחל קדומים

כאן. והרא"ם בס' יראים סי' ש"א סבר דאף במגע ומשא לא מטמו ילכאורה דבריו קשי' אמנם ה' מש"ל פ"ג דאבל בא לכלל ישוב והאריך בזה: כא (ט) זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה אך את הזהב וגו'. אפשר דנקט לשון חקת כלפי מ"ש בפסחים דף מ"ד ע"ב לרבנן געולי גוים חידוש הוא דהא כל נותן טעם לפגם מותר דגמרי' מנבילה והכא אסור. ולז"א חקה דכיון דבעלמא נט"ל מותר

מרפא לשון

של דבר במקצת העם, וגם תרגום מגפה העיקרי הוא מחתא כמו ונגפו אשה הרה, פן תגוף באבן רגלך. כ) וכל מעשה עזים, עובד

רמב"ן

אבד מלכותו על זה אבל הענין כאשר אמרתי שפקדם לתת נקמת ה' במדין ואמר פינחס נקמה גדולה עשינו בהם ואפשר לפרש שאמר לו כשם שהפקדתנו מהר סיני כדין התורה כי תצור אל עיר וגו' כך עשינו בהם ומשה קצף על הנשים הגדולות בעבור הן הנה היו לבני ישראל והוסיף כל זכר בטף בעבור הנקמה:

(כג) תעבירו באש וטהר. אין הכלי שנגע במת או בנבלה נטהר באש שאין טבילת התורה אלא במים ולפיכך הוצרכו רבותינו לפרש שזו הטהרה להגעילם מאיסורי המאכלות שבלעו ביד הגוים וזה אמת בלי ספק: וכל אשר לא יבא באש. כל דבר שאין תשמישו ע"י האור כגון כוסות וצלוחיות וקיתונות שתשמישן בצונן ולא

תרגום אונקלוס

בְּמַיָא: כד. וּתְחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיכוֹן. בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְתִדְכּוֹן. וּבָתַר כֵּן תֵּיעֲלוּן לְמַשְׁרִיתָא: כה. וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר: כו. קַבֵּיל. יָת חוּשְׁבַּן דְּבָרַת שִׁבְיָא. בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא. אַתְּ וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא. וְרֵישֵׁי אֲבָהַת כְּנִשְׁתָּא: כז. וּתְפַלֵּיג יָת דְּבַרְתָּא. בֵּין גּוּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא. דִּנְפַקוּ לְחֵילָא. וּבֵין כָּל כְּנִשְׁתָּא: כח. וְתַפְרֵישׁ נְסִיבָא קֳדָם יְיָ. מִן גּוּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דִּנְפַקוּ לְחֵילָא. חֲדָא נַפְשָׁא. מֵחֲמֵשׁ מְאָה. מִן אֱנָשָׁא וּמִן תּוֹרֵי. וּמִן חֲמָרֵי וּמִן עָנָא: כט. מִפַּלְגוּתְהוֹן תִּסְּבוּן. וְתִתְּנוּן לְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ: ל. וּמִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. תִּסַּב חַד דְּיִתְּחַד מִן חַמְשִׁין. מִן אֱנָשָׁא מִן תּוֹרֵי. מִן חֲמָרֵי וּמִן עָנָא מִכָּל בְּעִירָא. וְתִתֵּין יָתְהוֹן לְלֵיוָאֵי. נָטְרֵי. מַטְּרַת מַשְׁכְּנָא דַּיְיָ: לא. וַעֲבַד מֹשֶׁה. וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא. כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

במדבר לא

כד וכבסתם בגדיכם ביום השביעי
וטהרתם ואחר תבאו אל־המחנה׃
ס רביעי כה ויאמר יהוה אל־משה
לאמר׃ כו שא את ראש מלקוח
השבי באדם ובבהמה אתה
ואלעזר הכהן וראשי אבות העדה׃
כז וחצית את־המלקוח בין תפשי
המלחמה היצאים לצבא ובין כל־
העדה׃ כח והרמת מכס ליהוה
מאת אנשי המלחמה היצאים
לצבא אחד נפש מחמש המאות
מן־האדם ומן־הבקר ומן־החמרים
ומן־הצאן׃ כט ממחציתם תקחו
ונתתה לאלעזר הכהן תרומת
יהוה׃ ל וממחצת בני־ישראל
תקח ׀ אחד ׀ אחז מן־החמשים מן־
האדם מן־הבקר מן־החמרים ומן־
הצאן מכל־הבהמה ונתתה אתם
ללוים שמרי משמרת משכן יהוה׃
לא ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר
צוה יהוה את־משה׃ לב ויהי

תפסיר הרס"ג

אמרוה באלמא: (כד) ואג'לסו ת'יאבכם. פי אליום אלסאבע ואטהרו. ובעד ד'אלך תדכ'לו אלי אלעסכר: (כה) פקאל אללה למוסי קאילא: (כו) ארפע גמלה' פיי אלסבי. מן אלנאס ואלבהאים. אנת ואלעזר אלאמאם. ורויסא אבא אלגמאעה: (כז) ואקסם ד'אלך. בין אהל אלחרב. אלד'ין כ'רגו לאלג'זו. ובין סאיר אלגמאעה: (כח) וארפע מכסא ללה. מן אהל אלחרב אלכ'ארגין לאלג'זו. ראסא ואחדא. מן כל כ'מס מאיה. מן אלנאס ואלבקר. ואלחמיר ואלג'נם: (כט) כ'ד'ו ד'אלך מן קסמהם רפיעה ללה. ואדפעו ד'אלך לאלעזר אלאמאם: (ל) וכ'ד' מן קסם בני אסראיל. ואחדא מן כ'מסין. מן אלנאס ואלבקר. ואלחמיר ואלג'נם וסאיר אלבהאים. ואדפע ד'אלך אלי אללואניין. חאפצ'י מחפץ' מסכן אללה: (לא) פצנע מוסי. ואלעזר אלאמאם. כמא אמר אללה מוסי: (לב) וכאן

נוה שלום

ובת"א. (כח) מכס, מכסא, דומה לעברי.

אבן עזרא

הנדה ודעתם רחבה מדעתנו: (כו) שא את ראש. פירשתיו: מלקוח. הבהמה: השבי. האדם ותחסר מלת וא"ו כמו שמש ירח: וראשי אבות העדה. הם הנשיאים: (כז) וחצית את המלקוח. שם כלל: (כח) אחד נפש. כמו נפש אחד: (ל) אחד אחוז: כמו והאחוז אחוז ושניהם דבקים כאשר פירשתי: מכל הבהמה. כמו גמלים והנה לא לקח אלעזר מהם חלק אולי היו מעטים ועל כן לא נזכר המספר שהביאו ולא

רבינו בחיי

באש. כדרך תשמישו תהא הגעלתו אם תשמישו בחמין יגעילנו ברותחין ואם תשמישו ע"י האש ממש כגון השפוד והאסכלה מלבנו באור. אך במי נדה יתחטא. עוד צריך שתטהרנו מטומאתו ע"י מים של אפר פרה, שנאמר בהם (במדבר יט) מי נדה לא זורק עליו אע"פ שנטהר הכלי מבליעת אסור. ומכאן דרשו רז"ל

ת"א וכבסתם. ב"ק כה:

בעל הטורים

גיעול. א"כ לפי שהיתה ההזאה על ידו לכך סורה להם גם כן דיני גיעול: (כד) וטהרתם. ב', הכא, ואידך וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם שעם הלכות גיעול סורה להם גם כן טהרת הכלים שהיא בהזאה: (כו) מלקוח. ב', שא את ראש מלקוח, היוקח מגבול מלקוח. פי' היוקח מגבול מלקוח ואתם לקחתם מגבול מלקוח לכן שא את ראש מלקוח ותתן אמנו מכס לה': (ל) אחז. ד', הכא,

רש"י

גדיו ודוקא כלי מתכות: (כד) אל המחנה. למחנה שכינה שאין טמא מת טעון שילוח ממחנה לויה וממחנה ישראל: (כו) שא את ראש. קח את פ' החשבון: (כז) וחצית את המלקוח בין תופשי המלחמה וגו'. חציו לאלו וחציו לאלו: (לב) ויהי המלקוח יתר הבז. לפי שלא נצטוו להרים מכס מן המטלטלין אלא מן המלקוח

שפתי חכמים

שהולך בטבילה כדכתיב אך את הזהב וגו': פ פי' קבל כמו לא תשא שמע שוא ולא כ' הרמה כמו ישא פרעה את ראשך ופירש ראש סך חשבון כמו כי תשא את ראש ונקרא הסך ראש מפני שמנהג בעלי החשבון לכתוב הסך בראש אגרת הפרטים: צ ר"ל לפי מ"ש בקרא משמע הוספי המלחמה יעמדו בלד זה ושאר כל

מסורת הקריאה

בחולם לסבת הס"פ והטעם מלעיל: (כז) וחצית, מלעיל בשני פשטין: (כה) והרמת, הקדמא בתי"ו: (כט) תקחו. הטעם בקו"ף: (לב) בזוז.

רמב"ן

בלעו איסור תעבירו במים מטבילן ודיו לשון רש"י. ואינו נכון בעיני שאין לשון תעבירו טבילה כי היה אומר תביאו במים שהוא לשון הטבילה כמו במים יובא וטמא עד הערב וטהר ועוד שאף הכלים שתשמישן בצונן צריכים הכשר מן האיסור שבהן מלבד הטבילה הזו ואיך לא יזכיר הכשרן כאשר עשה בבאים באש וכשלמדו חכמים טבילה זו לא הזכירו בה המקרא הזה אלא דרשו אך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהם אבל פי' תעבירו במים לכבסם ולשפשף אותם במים יפה עד שתסור חלודה שנדבקה בהם מן האסור שנשתמש בהם שזהו הכשרן מן האיסור יאמר הכתוב דבר שתשמישו באש תביאו באש כדרך שהיה התשמיש בו באיסורים אם תשמישו באור ממש כגון הברזל והנחשת וגם הכסף והזהב מלבנו באור ואם ע"י חמין כגון הבדיל והעופרת מגעילו בחמין ודבר שלא נשתמשו בו באש אלא בצונן תדיחו אותו במים עד שיתמרק ויטהר וכך אמרו חכמים מדיחן ומטבילן והן טהורים. ולשון ספרי תעבירו באש כגון הסכינין מפני כיות גיעול עבודת גילולים וכל אשר לא יבא באש כגון הכוסות תעבירו במים מפני גיעול עבודת גילולים ולא הוצרך הכתוב לחזור ולהזכיר הטבילה שכבר הזכיר אותה אך במי נדה יתחטא ואחרי פליטת האסור כולם שוים בדין הטבילה. ולבי מהרהר עוד לומר שהטבילה הזו מדבריהם והמקרא אסמכתא עשו אותו וכן אונקלוס מתרגם

המלקוח יתר הבז אשר בזזו עם
הצבא צאן שש־מאות אלף
ושבעים אלף וחמשת אלפים׃
לג ובקר שנים ושבעים אלף׃
לד וחמרים אחד וששים אלף׃
לה ונפש אדם מן־הנשים אשר לא־
ידעו משכב זכר כל־נפש שנים
ושלשים אלף׃ לו ותהי המחצה
חלק היצאים בצבא מספר הצאן
שלש־מאות אלף ושלשים אלף
ושבעת אלפים וחמש מאות׃
לז ויהי המכס ליהוה מן־הצאן שש
מאות חמש ושבעים׃ לח והבקר
ששה ושלשים אלף ומכסם ליהוה
שנים ושבעים׃ לט וחמרים שלשים
אלף וחמש מאות ומכסם ליהוה
אחד וששים׃ מ ונפש אדם ששה
עשר אלף ומכסם ליהוה שנים
ושלשים נפש׃ מא ויתן משה את־
מכס תרומת יהוה לאלעזר הכהן

תרגום אונקלוס

לב. וַהֲוָת דְּבַרְתָּא. שְׁאָר בִּזָּא. דְּבַזּוּ עַמָּא דִּנְפַקוּ לְחֵילָא. עָנָא. שֵׁית מְאָה וְשִׁבְעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין׃ לג. וְתוֹרֵי. שִׁבְעִין וּתְרֵין אַלְפִין׃ לד. וּחְמָרֵי. שִׁתִּין וְחַד אַלְפִין׃ לה. וְנַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא. מִן נְשַׁיָּא. דְּלָא יְדַעָא מִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא. כָּל נַפְשָׁתָא. תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין׃ לו. וַהֲוָת פַּלְגוּתָא. חוּלָק גּוּבְרַיָּא דִּנְפַקוּ לְחֵילָא. מִנְיַן עָנָא. תְּלָת מְאָה וּתְלָתִין. וְשִׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ לז. וַהֲוָה. נְסִיבָא קֳדָם יְיָ מִן עָנָא. שֵׁית מְאָה וְשִׁבְעִין וַחֲמֵשׁ׃ לח. וְתוֹרֵי. תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין. וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁבְעִין וּתְרֵין׃ לט. וּחְמָרֵי. תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה. וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁתִּין וְחַד׃ מ. וְנַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא. שִׁתַּת עֲשַׂר אַלְפִין. וּנְסִיבְהוֹן קֳדָם יְיָ. תְּלָתִין וּתְרֵין נַפְשָׁן׃ מא. וִיהַב מֹשֶׁה. יָת נְסִיב אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ. לְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא. כְּמָא

תפסיר הרס״ג

אלפי. גמלה׳ אלג׳נימה. אלתי ג׳נמוהא אלקום אלג׳זאה. עדד אלג׳נם. סת מאיה׳ אלף. וכ׳מסה וסבעין אלפא׃ (לג) ועדד אלבקר. את׳נין וסבעין אלפא׃ (לד) ועדד אלחמיר. ואחד וסתין אלפא׃ (לה) ומן אלנאס. מן אלנסא. אלתי לם יערפן מצ׳אגעה׳ אלרגאל. את׳נין ות׳לאת׳ין אלפא׃ (לו) פכאן נצף ד׳אלך. והו נציב אלד׳י כ׳רגו לאלג׳זו. עדד אלג׳נם. ת׳לאת׳ מאיה׳ אלף. וסבעה ות׳לאת׳ין אלפא וכ׳מס מאיה׃ (לז) פכאן עדד אלמכס ללה מן אלג׳נם. סת מאיה וכ׳מסה וסבעין ראסא׃ (לח) ואד׳ אלבקר סתה ות׳לאת׳ין אלפא. פמכסהם ללה את׳נין וסבעין׃ (לט) ואד׳ אלחמיר. ת׳לאת׳ין אלפא וכ׳מס מאיה. פמכסהם ללה ואחד וסתין׃ (מ) ואד׳ נפוס אלנאס. סתה׳ עשר אלפא. פמכסהם ללה. את׳נין ות׳לאת׳ין נפסא׃ (מא) פדפע מוסי. אלמכס אלמרפוע ללה. אלי אלעזר אלאמאם. כמא

חלק הדקדוק

(לב) הבז, קמץ בז״ק, ובמוסרה לית כוותיה קמץ. רי״ב׃

אבן עזרא

המספר שלקחו הלוים׃ (לב) יתר הבז. חוץ מאשר אכלו על כן אמר יתר והזכיר מספרם כי היה מספר רב ולא שמענו שלל כמוהו ג״כ הזכיר המכס כי גם הוא רב ומלת מכס מפועלו הכפל על משקל וממר ליולדתו הוא מגזרת תכסו על השה והטעם חלק. ואמר מן האדם ומן הבהמה. שם כלל׃

רבינו בחיי

שאפי׳ להכשירן מיד עו״א ליד ישראל טעונין כלי מתכות טבילה אפי׳ בחדשים ואפי׳ כלי חרס המחופין בעופרת, ומי נדה שכתוב כאן הן המים הראוין לטבול בהן את הנדה והן ארבעים סאה וזהו שהוסיף כאן ואמר וטהר הוסיף הכתוב טהרה שני׳. וכל אשר לא יבא באש שאין תשמישו ע״י האור כגון כוסות וצלוחיות וקיתוניות שתשמישם בצונן

בעל הטורים

ואידך אחז לאלעזר וגו׳ אחז לאיתמר (בדברי הימים א) בענין המשמרות, זור כרפס ותכלת אחוז. בשביל שנעשו משמרו׳ לעמוד על השיר כולו א׳ אחוז מן המעשים. כרפס ותכלת אחוז מלמד שלא נטלו לשם מכס אלא מן האדם והבהמה. מעלמן נטלו מכות המטלטלין דילפינן אסת

שפתי חכמים

הפרש יעמדו בלא שני ובין אלו שתי המחנות המלקוחים וא״ל עם נעם יש בדבר וגם לא מספם הקרא לפי ישן המלקים ומפרן ס״ק

רש״י

כתב את הלשון הזה ויהי המלקוח שבא לכלל חלוקה ולכלל מכס שהיה עודף על בז המטלטלין אשר בזזו עם הצבא איש

דעת זקנים מבעלי התוספות

מדין. וי״ל לפי שאחר מלחמות היו בשדה ולא היו שם כלי תשמישי בית, אבל כאן שהמלחמה היתה במדין ושללו הבתים הוצרכו להזהר על גיעולי עכו״ם: (לג) ובקר שנים ושבעים אלף. ל״ע איך לא נזכרו בכלל מדין גמלים וכיוצא בהם נדפון כתיב ולגמליהם אין מספר אם לא נאמר שלאחר מכאן באו שם׃

מסורת הקריאה

הזי״ן בשוא לבד כמנהגנו׃ (לה) מן הנשים, בלי קדמא בנו״ן׃ (לו) בצבא, נמסר ד׳ דגשים, ר״ל הבי״ת בפתח והצדי״ק בדגש, וסי׳ א׳ דין, ב׳ לא יצא בצבא (דברים כ״ד ה׳) ג׳ והתיחשם בצבא (דה״א ז׳ מ״ם) ד׳ ויהיו שרים בצבא (שם י״ב כ״א)׃ (לז) ויהי, נמסר עליו כ״א ר״פ בטעם תביר, ועי׳ מש״כ בראשית מ״א י״ג׃ (לח) ומכסם. נמסר סימן דבקר וחמרים ומכסם לה׳ בטעמא מלרע, ר״ל תחת האות במרכא, ותליתאה בפסוק מ׳ מלעיל מן תיבותא. ר״ל על האות בפשטא זקף קטן. וסימן רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה, פסוק הוא בקהלת ג׳ כ״א, ונתנו הכא לסימן לרמז על מכסם לה׳ דמיירי באדם טעמו

רמב״ן

אותו בחטוי הזאה של אפר פרה והצריכו אותה חכמים בכלי המתכות בלבד מפני שיש בהם כלים שתשמישן באור ובכלי ראשון ובכלי שני ובצונן וזה צריך תלמוד והזהיר אותם עתה בהגעלת כלי מדין מאיסורי הגוים ולא אמר להם זה מתחלה בכלי סיחון ועוג שלקחו גם שללם כמו שאמר רק הבהמה בזזנו לנו ושלל הערים אשר לכדנו והטעם כי סיחון ועוג מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא והותר להם כל שללם אפילו האיסורים דכתיב ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת ואמרו רבותינו קדלי דחזירי אשתרי להו אבל מדין לא היה משלהם ולא לקחו את ארצם רק לנקום נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם ולכך נהג מאיסור בכליהם וכן בדין הטומאה שהזהירם עתה ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים וגו׳ כי מלחמת סיחון ועוג בה היו כל ישראל וטומאה הותרה בצבור ועל דרך הפשט הזהירם ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים ותתחטאו כדי שלא יטמאו את העם אבל שם כולם היו שוים בדבר׃

כאשר צוה יהוה את־משה: חמישי
מב וממחצית בני ישראל אשר
חצה משה מן־האנשים הצבאים:
מג ותהי מחצת העדה מן־הצאן
שלש־מאות אלף ושלשים אלף
שבעת אלפים וחמש מאות:
מד ובקר ששה ושלשים אלף:
מה וחמרים שלשים אלף וחמש
מאות: מו ונפש אדם ששה עשר
אלף: מז ויקח משה ממחצת בני־
ישראל את־האחז אחד מן־
החמשים מן־האדם ומן־הבהמה
ויתן אתם ללוים שמרי משמרת
משכן יהוה כאשר צוה יהוה את־
משה: מח ויקרבו אל־משה הפקדים
אשר לאלפי הצבא שרי האלפים
ושרי המאות: מט ויאמרו אל־משה
עבדיך נשאו את־ראש אנשי
המלחמה אשר בידנו ולא־נפקד

תרגום אונקלוס

דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: מב. וּמִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דִּפְלַג מֹשֶׁה. מִן גּוּבְרַיָּא דִּנְפַקוּ לְחֵילָא: מג. וַהֲוָת. פַּלְגוּת כְּנִשְׁתָּא מִן עָנָא. תְּלָת מְאָה וּתְלָתִין. וְשִׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: מד. וְתוֹרֵי. תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין: מה. וּחְמָרֵי. תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: מו. וְנַפְשָׁא דַּאֲנָשָׁא. שִׁתַּת עֲשַׂר אַלְפִין: מז. וּנְסֵיב מֹשֶׁה מִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. יָת דְּאִתְּחַד חַד מִן חַמְשִׁין. מִן אֲנָשָׁא וּמִן בְּעִירָא. וִיהַב יָתְהוֹן לְלֵיוָאֵי. נָטְרֵי מַטְּרַת מַשְׁכְּנָא דַּייָ. כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: מח. וּקְרִיבוּ לְוָת מֹשֶׁה. דִּמְמַנַּן עַל אַלְפֵי חֵילָא. רַבָּנֵי אַלְפֵי וְרַבָּנֵי מָאוָתָא: מט. וַאֲמַרוּ לְמֹשֶׁה. עַבְדָּךְ קַבִּילוּ. יָת חוּשְׁבַּן. גּוּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דְּעִמַּנָא.

ית"א ותהי מחצת העדה. בתרא ג: ונפש אדם. יבמות סא בכורות ו: ולא נפקד. שבת סד יבמות סא:

רשב"ם

(מט) עבדיך נשאו את ראש וגו'. ולא נפקד ממנו איש במגפה. לפיכך. ונקרב את קרבן ה' לכפר על נפשותינו שנדרנו מלפני החשבון שנמנינו כדי שלא ישלוט בנו נגף ולפיכך צוה הקב"ה לתתו על עבודת אהל מועד

רש"י

לו ולא בא לכלל חלוקה מספר הצאן וגו': (מב) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה. לעדה והוציאה להם מן ק האנשים הצובאים: (מג) ותהי מחצת העדה. כך ר וכך: (מז) ויקח משה וגו': (מח) הפקודים. הממונים: (מט) ולא נפקד. ולא נחסר ותרגומו ולא שגא

שפתי חכמים

קרא יתן אליו לאלו ואליו לאלו: ק ר"ל מ"ש בקרא אשר חצה משה מן האנשים הצובאים משמע שחלק גוף האנשים וכי אפשר זה ופי' נמי לא מפרש הקרא מה נתן משה החלוקה, ועז"פ לעדה ר"ל שנתן לעדה והוציאה להם מן האנשים הצובאים ולא מגופן והוי מקרא קצר: ר לא בא להודיענו מספר המחצה כמה הוא שזה נלמד מחשבון חלקי המלחמה אלא הכ' נמשך עד ויקח

נקמת ומלחמת מדין

(מט) עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו וגו'. עיין במפרשים פי' המקרא, ואפשר עוד לומר לפי ענין הסיבה הגדולה למה קרבו המה על פקודי החיל בקלי גדול כ"כ הלא אין זה מצות אשר אי אפשר לתקן, מה לי אם הרגו אותם

תפסיר הרס"ג

אמרה אללה: (מב) ומן קסם בני אסראיל. אלד'י קסם מוסי. מן אלקום אלג'זאה: (מג) פכאן ד'אלך מן אלג'נם. ת'לאת' מאיה' אלף. וסבעה ות'לאת'ין אלפא וכ'מס מאיה: (מד) ומן אלבקר. סתה ות'לאת'ין אלפא: (מה) ומן אלחמיר. ת'לאת'ין אלפא וכ'מס מאיה: (מו) ומן נפוס אלנאס. סתה' עשר אלפא: (מז) פאכ'ד' מוסי מן ד'אלך. ואחדא מן כל כ'מסין. מן אלנאס ואלבהאים. ודפעהא אלי אללויאניין. חאפצ'י מחפט' מסכן אללה. כמא אמרה: (מט) פקאלו למוסי. אן עבידך רפעו. גמלה' אהל אלחרב אלד'ין מענא.

אבן עזרא

(מח) הפקדים. פירשתיו: (מט) אשר בידינו. בעבור היותם ברשותם וכן

רבינו בחיי

ולא בלעו אסור תעבירו במים מטבילן ודיו ודוקא כלי מתכות. וארז"ל לא אסרה תורה בכלי מדין קודם הגעלה ולבון אלא קדרה בת יומא דהוי נותן טעם לשבח והוי איסור בליעה בכלל (דברים יד) לא תאכלו כל נבלה דטעמו ולא ממשו אסור מן התורה אלא שאין לוקין עליו אבל דלאו בת יומא דנותן טעם לפגם מדאורייתא שריא דכתיב (שם) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה נבלה הראויה לגר קרויה נבלה ושאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה ואפילו בממשו של איסור ומדרבנן הוא דאסור לבשולי ביה לכתחלה ואפילו לאחר כמה שנים מבשל בה העו"א גזרה משום בת יומא ואם עבר ובשל מותר באכילה דקי"ל דסתם כליהם של עו"א אינם בחזקת בני יומין וא"כ לא צוה הכתוב להכשיר כלי מדין מגעולי עו"א אלא בידוע שהן בני יומן. ודע כי מה שהזכיר כאן במלחמת מדין הגעלת כליהם מאיסורי עכו"ם ולא הזכיר כן במלחמת סיחון ועוג בכליהם כי גם את שללם לקחו כמו שאמר (שם ב) רק הבהמה בזזנו

נחל קדומים

נראה הכא כמו חק דאסר לסברת רבנן ודוק: מב (י) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה. פירש"י וממחצית וכו' אשר חצה משה לעדה והוציאה להם מן האנשים הצובאים ותהי מחצת העדה כך וכך עכ"ל והכל דיבור אחד וכן ראיתי בפירש"י כ"י ואח"ך מתחיל

מרפא לשון

דמעזי ה"ג ובקדמוניות עובד מעזי. מט) ולא נפקד ממנו איש, אנש. ובפ' שאחר זה ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא, גבר. טעם השינוי יתבאר עפ"י מ"ש למעלה בפ' פינחס (כו כד) דלגבי החסרון תרגם איש אנש כלומר לא נפקד ממנו אפי' האנוש והחלש ולגבי הקרבן תרגם איש, גבר, כלומר ונקרב את קרבן ה' כל איש הבא באנשים גבור וזריז. ועוד יש טעם אחר לזה ע"ד הרמז כ' הר"ר זכריה כ"ץ זלה"ה בספרו חיי שלום וז"ל הנה אונקלוס תר' תיבת איש הראשונה אנש והב' גבר. וכן בכמה מקומות לפעמים מתרגם תיבת איש גבר ולפעמים אנש, וצריך טעם למה, והנה זיכני הי"ת ומצאתי טעם מספיק לזה להר"ר שאול ז"ל הביא בהסכמתו להדפסת ספר ביאור ספרא דצניעותא ה"ה רבי אליהו זלה"ה ומפני שאין הכל מעיינים בהסכמת הדפסת הספרים העתקתיו כאן וזה כלל דבריו דע כי מלת איש יאמר פעמים על הגוף פעמים על הנפש וזה הדבר אשר פעמים תרגמו אונקלוס פעמים אנש ופעמים גבר כי כשמזכיר הכ' מלת איש וכוונתו על הגוף מתרגמה גבר וכשכוונתו במלת איש על הנפש מתרגם אנש בתרגום מלת נפש כמו נפש כי תחטא שתרגמו אנש ארי יחוב וכן רבים, וכן תמצא בפ' פינחס אומר ובאלה לא היה איש מפקודי משה, תר' ובאלין לא הוה גבר, ובפ' ולא נותר מהם איש תרגם ולא אשתאר מנהון אנש, והוא כי לכאורה נר' ולא נותר בהם איש מיותר והנכון כי ובאלה לא היה איש קאי על דור המדבר ולא נותר מהם איש קאי על המרגלים לכן סמך לו כי אם כלב וגו', ואונקלוס בשיטת רבי אליעזר רבו שדור המדבר יש להם חלק לעוה"ב אבל המרגלים לכ"ע אין להם חלק לעוה"ב לכן תרגם ולא אשתאר מנהון אנש שגם הנפש לא נותר מהם, וכן יתפרש ולא נפקד ממנו איש שתר' ולא שגא מננא אנש, ובפ' שאחריו איש אשר מצא תר' גבר דאשכח והוא שרמז לנו המתרגם דרשת חז"ל ולא נפקד ממנו איש בעבירה כי העבירה עושה פגם בנפש כנודע לכן תרגמה אנש משא"כ הנדבה שהקריבו

ממנו איש: נ ונקרב את קרבן יהוה איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז לכפר על נפשתינו לפני יהוה: נא ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב מאתם כל כלי מעשה: נב ויהי כל זהב התרומה אשר הרימו ליהוה ששה עשר אלף שבע מאות וחמשים שקל מאת שרי האלפים ומאת שרי המאות: נג אנשי הצבא בזזו איש לו: נד ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב מאת שרי האלפים והמאות ויבאו אתו אל אהל מועד זכרון לבני ישראל לפני יהוה: פ ששי שלישי כשהן מחוברין לב א ומקנה

* חמישי בספרי' (שלישי כשהן מחוברין)

ת"א ונקרב. שבת סס יומא סב זבחים קג תמורה ז יג: ומהנס כל. בכורות ד:

תרגום אונקלוס

וְלָא שְׁנָא מִנַּנָא אֱנָשׁ: נ. וְקָרֵיבְנָא יָת קוּרְבָּנָא דַּיְיָ. גְּבַר דְּאַשְׁכַּח מָן דִּדְהַב שֵׁירִין וְשַׁבִּין (נ"י וְשַׁבְבִּין). עִזְקָן קַדָּשִׁין וּמָחוֹךְ. לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתָנָא קֳדָם יְיָ: נא. וּנְסֵיב מֹשֶׁה. וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא. יָת דַּהֲבָא מִנְּהוֹן. כֹּל מָן דְּעוֹבָדָא: נב. וַהֲוָה כָּל דְּהַב אַפְרָשׁוּתָא. דְּאַפְרִישׁוּ קֳדָם יְיָ. שִׁתַּת עֲשַׂר אַלְפִין. שְׁבַע מְאָה וְחַמְשִׁין סִלְעִין. מִן רַבָּנֵי אַלְפֵי. וּמִן רַבָּנֵי מָאוָתָא: נג. גּוּבְרִין דְּחֵילָא. בַּזוּ גְּבַר לְנַפְשֵׁיהּ: נד. וּנְסֵיב מֹשֶׁה. וְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא יָת דַּהֲבָא. מִן רַבָּנֵי אַלְפֵי וּמָאוָתָא. וְאַיְתִיאוּ יָתֵיהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא. דּוּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ: א.

תפסיר הרס"ג

ולם יפקד מנא רגל: (נ) וקד קדמנא קרבאן אללה. אי רגל מנא וגד אניה' ד'הב מן דמלג וסואר. וחלקה ותרכי וחקאב. לנסתג'פר ען נפוסנא בין ידי אללה: (נא) פקבץ' מוסי ואלעזר אלאמאם. ד'אלך אלד'הב מנהם. כל אניה' מצנעה: (נב) פכאן כל ד'הב אלרפיעה. אלד'י רפעו ללה. סתה' עשר אלף. וסבע מאיה וכ'מסין מת'קאל. מן רויסא אלאלוף. ומן רויסא אלמיין: (נג) אמא סאיר אהל אלג'זו. פמא ג'נמה כל ואחד כאן לה: (נד) ולמא אכ'ד' מוסי. ואלעזר אלאמאם אלד'הב. מן רויסא אלאלוף ואלמיין. אתו בה אלי כ'בא אלמחצ'ר. ד'כרא לבני אסראיל בין ידי אללה: (א) ומאשיה כת'ירה. כאנת לבני

נוה שלום

מנת וחלק קצוב. (נ) אצעדה, דמלג, הו אלמעצ'ד תכשיט כמו ענק תשים האשה בזרועה אצל הכתף. צמיד, סואר. תכשיט תשים אותו בזרועה אצל כף היד. עגיל, תרכי, תכשיט באזן כמ"ש ועגילים על אזניך עיין ראב"ע ז"ל. וכומז, וחקאב, כמו חגור תולה בו האשה תכשיטיה. כלי מעשה, אניה מציוג'ה, שם למלאכת הזהב או הכסף כלים או תכשיטין.

אבן עזרא

ולקחת בידך עשרה אנשים: (נ) ונקרב. במחשבה או בפה: אצעדה. היא על הזרוע כי כן כתוב: וצמיד. ליד: טבעת. באצבע: עגיל. באזנים כי כן כתוב אולי נקרא כן בעבור היותו עגול: וכומז. כחביריו: (נא) כל כלי מעשה. הגיד הכתוב שלא היה בהם כלי שבור: (נג) אנשי הצבא בזזו איש לו. הזכיר הכתוב זה להודיע כי זהב רב וכלי מעשה בזזו כל אחד:

רבינו בחיי

לנו ושלל הערים אשר לכדנו, טעם הדבר כי שם במלחמת סיחון ועוג היתה ארצם מנחלת ישראל והותר להם כל שללם אפי' האסורין כענין שנאמר (שם ו) ובתים מלאים כל טוב ודרז"ל קדלי דחזירי אשתרו להו. אבל מדין לא היתה ארצם משלהם ולא לקחו את ארצם רק לנקום נסמתם הרגו אותם ולקחו כל שללם ולכך נהג איסור בכליהם. וכן בדין

רשב"ם

שכן מצינו בכי תשא וגו'. ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם. ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד והיו לבני ישראל לזכרון וגו'. אף כאן ויביאו אותו אל אהל מועד לזכרון לפני ה'. מאבא מורי הרב רבי מאיר שמעתי שיטה זו ועיקר:

שפתי חכמים

משה וגו' שממחציתם לקח אחד מן החמשים ונתן ללוים ועוד דא"כ ומחצית מבע"ל דממחצית מורה שר"ל שממחצית לקח מה

מושבך. יחסר מקום מושבך. איש הרגיל לישב שם. וכן (נ) אצעדה. אלו צמידים של רגל: וצמיד. של יד:

רש"י

אף הוא בלשון ארמי חסרון כמו (בראשית לא) אנכי אחטנה תרגומו דהות שגיא ממניגא וכן (שמואל א כ) כי יפקד מושבך. (שם כ) ויפקד מקום דוד. נחסר מקומו ואין איש יושב שם: עגיל. נזמי אוזן. וכומז. דפוס של בית הרחם לכפר על

נקמת ומלחמת מדין

היום או יסרנו אותם למחר, וכמו כן מצינו אצל שאול שמלך שקצף עליו שמואל מדוע חמל על אגג ולא הרגו, ג"כ קשה מה נ"מ בדבר הא יוכל להרוג אותו היום. אך באמת מצינו לחז"ל שאמרו שבאותה הלילה בא אגג על אשתו ונתעברה ממנו ונרחם ונולד ממנה המן, ושמואל זכיא לראה זאת ברה"ק שעליו, לזאת קצף שמואל על שאול למחר. וא"כ יוכל היות כאן ג"כ אשר שמצו פקודי החיל שקצף עליהם משה מאד מאד, חששו אולי הוא דבר אשר אי אפשר לתקנו עוד, כי אולי ברחו לנשותם איזה שבוים וילמח מהם שורש פורה ראש ולענה, לזאת פקדו את השבוים ורא שלא נחסר מהם איש, לזה אמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו, פי' פקדנו את השבוים אשר נפלו בידנו ולא נפקד מהם איש, לא ברח מי מהם, וא"כ לא הוה מעוות אשר לא יוכל לתקן, ומדוע כעסת עלינו פ"ז וכודאי עיקר הקפידא שלך אשר לא כוננו לב לסבין את דבר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(נ) ונקרב את קרבן. פרש"י במס' שבת מייתי אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו. ואע"ג דיפה אמר מותרת אף בביאה, י"ל דהיינו דוקא בביאה ראשונה ואשה אחת בלבד, אבל שתים ואפי' אחת מביאה ראשונה ואילך אסורה אפי' בהרהור: (נג) אנשי הצבא בזזו איש לו. הבזה כגון הכלים והמטלטלים והבגדים את אלו לא חלקו מהם לעדה אלא כל מה שבזזו כל איש ואיש היו לו: (א) ומקנה רב היה. לפי שהיו עשירים ביותר חבבו ממונם ובשביל חבוב ממונם פירשו מאחיהם וישבו להם חוץ לארץ ישראל ולפיכך גלו תחלה לכל השבטים שנא' ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי וזה"ה כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים כלומר כל מה שאדם עמל ויוצא בסחורה והולך ממזרח למערב ודוחק את השעה להתעשר אינו נעשה עשיר בשביל זה ואפי' ילך במדבריות ואל ההרים מהו ולא ממדבר הרים אמר ר' אבא כל הרים שבמקרא

נחל קדומים

הדבור ויקח משה וכו': א (יא) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו'. פירוש רב שהיו משונים לשבח מכל הצאן כמ"ש רבינו אפרים בפי' לצנאכם אין לו דמיון כי צאנו של גד וראובן היו משובחים ומשונים משאר צאן עכ"ד. ואפשר שזה רמז ומקנה רב שהיה גדול

חומת אנ"ך

מכניע קליפתם וזהו נקמתם: (נ) ונקרב את קרבן ה'. כלו' אם נקריב קרבן שמורה שאכחנו חטאנו והנה אמרנו לא נפקד ממנו איש ולא נפרד אם כן אין כאן עבירה. אין זה כי אם מחשש הרהור לכפר על נפשותינו. הרב הגדול מהר"ר וידאל נרפתי ז"ל בפירושו כ"י. ואפשר לרמוז בז"ש

מסורת הקריאה

למעלה, ומכסם לה' דמיירי בבהמות טעמו למטה: (נ) כלי זהב, הלמ"ד בחירק, והוא חד מן ז' דמטעין דסבירין בצירי וסי' נמסר במס"ר: (נא) כלי, הלמ"ד בחירק, ונמסר י"ח בלישנא, עי' שמות ל"ה כ"ב: מעשה, נמסר י' פתחין, ר"ל שהשי"ן בסגול הנקרא פתח קטן, וסי' א' דין. ב' והיה תחת בשם (ישעיה ג' כ"ג) ג' ולא יהי' למצרים (שם י"ט ט"ו) ד' הפככם אם כחמר (שם כ"ט י"ט) ה' ויקברהו בקברתיו דאסא (ד"ה ב' ט"ז י"ד) ו' להסיר אדם מעשה (איוב ל"ג י"ז) ז' את כל זה ראיתי (קהלת ח' ט') ח' כל אשר תמצא ידך (שם ט' י"ד) ט' ובכל מעשה אשר החל (דה"ב ל"א כ"א) י' כי את כל מעשה האלהים (קהלת י"ב י"ד): (נב) זהב, ד' פתחין, וא' וזהב, עי' (שמות ל"ח כ"ד): (נד) ויבאו. הבי"ת בחירק: (א) ומקנה. נמסר ו' ג' פתחין וג' קמצין. עין בראשית ד' כ':

מרפא לשון

שאינה באה אלא מיד האנשי' המתנדבי' דהיינו הגופות שלהם לכן תר' גבר עכתד"ק. נ) אצעדה וצמיד, שירין ושבבין. ה"ג וכ"כ בס' יא"ר בהגה שכן היא נוסחת אוהב גר דלא כנ"א ושבכין בכ"ף ועיין בהגה זו שהקשה המגיה תר' חח ונזם שירין ושבבין. ועוד כי בכ"מ תרגום נזם קדשא ונזם דגבי חח תר' שבבין, ותירץ דתלת גווני שירין איכא דידא ודלועא ודרגלא כמו שת"י הנטיפות והשרות בישעיה ענקיא ושירי ידא, ותרגם הפארים והצעדות כליליא ושירי רגלא, ותרגם ונתתי חחים בלחייך ואתין שירין בליסתך, א"כ תלתא אינון, ולכך תרגם כאן אצעדה שירין דהיינו שירי רגלא וצמידים דרבקה ג"כ תרגם שירין והיינו דידא כמ"ש ושני צמידים על ידיה וחח תרגמו שירין והיינו דלועא כמו ונתתי חחים בלחייך ובכ"מ שהזכיר שירין תחלה התכשיט הסמוך אחריו תר' שבבין ולכך תרגם

תרגום אונקלוס

וּבְעִיר סַגִּי . הֲוָה . לִבְנֵי רְאוּבֵן . וְלִבְנֵי גָד תַּקִּיף לַחְדָּא . וַחֲזוֹ . יָת אֲרַע יַעְזֵר וְיָת אֲרַע גִּלְעָד . וְהָא אַתְרָא אֲתַר . כָּשַׁר לְבֵית בְּעִיר : ב. וַאֲתוֹ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן . וַאֲמַרוּ לְמֹשֶׁה וּלְאֶלְעָזָר כָּהֲנָא . וּלְרַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר: ג. עֲטָרוֹת וְדִיבוֹן וְיַעְזֵר וְנִמְרָה . וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה . וּשְׂבָם וּנְבוֹ וּבְעוֹן : ד. אַרְעָא . דִּמְחָא יְיָ יָת יָתְבַהָא קֳדָם כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל . אֲרַע כָּשְׁרָא לְבֵית בְּעִיר הִיא. וּלְעַבְדָּךְ

רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי־גָד עָצוּם
מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת־
אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם
מִקְנֶה: ב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן
וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְאֶל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר: ג עֲטָרוֹת
וְדִיבֹן וְיַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה
וּשְׂבָם וּנְבוֹ וּבְעֹן: ד הָאָרֶץ אֲשֶׁר
הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ
מִקְנֶה הִוא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה: ס

ת"א עטרות ודיבון. ככרות מ׳

תפסיר הרס"ג

ראובן. ולבני גד עצ׳ימה גדא. פראו. בלד יעזר ובלד גרש. ואד׳א בה מוצ׳ע מאשיה: (ב) פגאו בני גד ובני ראובן. וקאלו למוסי ואלעזר אלאמאם. ואשראף אלגמאעה קאילין: (ג) אן עטרות ודיבון ויעזר ונמרה. וחשבון ואלעלה. וסבם ונבו ובעון: (ד) אלבלד. אלד׳י פתחה אללה בין ידי׳ גמאעה׳ בני אסראיל. הו בלד יצלח

אבן עזרא

(א) לבני ראובן. כי הוא בן הגבירה: מקום מקנה. כי שם מרעה טוב: (ב) ויבאו בני גד. הם היו בעלי העצה

רבינו בחיי

הטומאה שהזכירה עתה ואתם חנו מחוץ למחנה וגו׳. כי במלחמת סיחון ועוג היו כל ישראל וטומאה הותרה בצבור, גם המכס שהורם בכאן במלחמת מדין ונתן לכהנים הלוים משא"כ במלחמות סיחון ועוג מן הטעם הזה בעצמו מפני שהיה השלל הזה מנקמת ה׳ בארץ לא להם ועל כן היה ענין המכס הנתן לכהנים הלוים אבל שם לא די שלא נתנו להם אבל הוזהרו שלא ליתן להם כלום שנאמר (במדבר יח) וחלק לא יהיה לך בתוכם אפילו בבזה. וכן כתב הרמב"ן ז"ל:

(ג) **עטרות** ודיבון. מארץ סיחון מלך האמורי היו ויש מהן מקומות של ע"ז שהאמוריים עובדין שם והם נבו ובעל מעון כענין שכתוב (ישעיה מו) כרע בל קרס נבו ותרגם אונקלוס הפסוק הזה מכללתא ומלבשתא וכומרין ובי נמרי ובי חושבנא ובעיל דיבון ובי קבורא דמשה ובעון. הזכיר בקצתם לשון בי כי כן לשון רז"ל בתלמוד שקורין כן המקומות של ע"ז כגון בי נצרפי בי אבידן בי דודבי עבדא דבי נורא. ובני ראובן כשבנו את אלו קראו אותן בשמות אחרים וזהו שכתוב (שמות כח) מוסבות שם כי שנו את שמם להקרא בשם אחר למען לא יזכר שם ע"ז, ולכך אמרו רז"ל בברכות לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום

בעל הטורים

דהכא מאחז דהתם: (א) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד. כאן הקדים ראובן, ויאמר בני גד ובני ראובן הקדים גד אלא תחלה הקדים ראובן שהיה הגדול ואח"כ הקדים גד שהיו גבורים והרוגיהם ניכרים דכתיב וטרף זרוע אף קדקד. מ"ם הוזכרו בני גד ובני ראובן בפ׳ זו וזהו נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך מבוהלת כתיב בחי"ת בשביל מ"ם שהוזכרו על נחלתן ליקח בראשונה שאחריתה לא תבורך שגלו מ׳ שנים קודם לשאר השבטי׳:

רש"י

הרהור הלב של ש בנות מדין: (ג) עטרות ודיבון וגו׳.

שפתי חכמים

שלקח: ש וא"ת והלא הותר להם יפת תואר. וי"ל דלא הותר להם אלא לאחר ז׳ שנים שכבשו וז׳ שנים שחלקו, וכן משמע בירושלמי דסוף מסכת ע"ז, מלאתי. ול"נ הא דהותר להם יפת תואר דוקא במלחמת הרשות אבל מלחמה זו היתה דומה למלחמת מצוה של נס שהיו כל נשמם וישראל לא ידעו זה מתחלה אלא אחר שכעס משה עליהם שהחיו כל נקבה וא"כ באיסור היו להם

דעת זקנים מבעלי התוספות

היה ממש חוץ מזה שהוא ל׳ הרמה כלומר שאין האדם מתרומם בזה כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים נוטל נכסים מזה ונותנם לזה. ולמה נקרא שמם נכסים שהם נכסין מזה ונגלין לזה. ולמה נקרא שמם זוזים שהם זזין מזה והולכין לזה. ולמה נקרא שמם ממון כלומר למה אתה מונה אותם. ולמה נקרא שמם מעות שמעותין את המשפט. ועוד אמר ר׳ אבא אמרה חנה ה׳ מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם כלו׳ אף שהוא מביא על זה מתרומם זה. וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן מה כתיב למעלה אנשי הצבא בזזו איש לו מאף שהביא הקב"ה על מדין נתעשרו בני גד ובני ראובן. וכן מאף שהביא הקב"ה על מצרים נתעשרו ישראל. וכן אחז"ל שלש מתנות ברא הקב"ה בעולמו חכמה וגבורה ועושר. זכה לאחד מהם זכה לכלם, ואימתי בזמן שהם באים מכח חכמת התורה ויראת השם אבל בענין אחר אין גבורה ועושר האדם מועיל לו כלום. וכך אמר ירמיה אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו כי אם בזאת יתהלל המתהלל וגו׳. וגם אני שמעתי על זה מה שאחז"ל במסכת נדה פרק כל היד שמלאך אחד ממונה על ההריון ולילה שמו ומביא הטפה לפני הקב"ה ואומר טפה זו מה תהא עליה חכם או טפש גבור או חלש עני או עשיר אבל רשע וצדיק לא קאמר כי הדבר תלוי ברצונו של אדם כדאמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וזהו שאמר הכ׳ אל יתהלל חכם בחכמתו שהרי נגזר עליו מיום שנולד כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי שזה לא נגזר עליו שהוא בידו הוא. והשלשה הללו בזמן שאינן מאת הקב"ה סופן ליפסק ממנו. וכן שנו רז"ל שני חכמים והיו עשירים עמדו בעולם, אחד מישראל ואחד מאומות העולם, קרח והמן ושניהם נאבדו מן העולם. וכן אחז"ל עושר שמור לבעליו לרעתו זה עשרו של קרח ושל המן וכל כך למה לפי שלא היתה מתנתן מאת הקב"ה אלא חטפו אותן להם:

נקמת ומלחמת מדין

ה׳, וא"כ חטאנו רק במחשבה, לזאת ונקרב את קרבן ה׳ לכפר על מחשבותינו במה שחטאנו במחשבה שלא ניתן לב להבין את דבר ה׳ על נכון:

(א) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד וגו׳. ויש לתת טעם למה דוקא לשני שבטים הללו היה מקנה רב, ונראה דאיתא בזהר והמן כזרע גד, כְּזֶרַע גַּד, שהשבט גד חבבו את המן, ומחמת שהמן היה בזכותו של משה ושבט גד חבבו את משה ואת המן שירד בזכותו, ע"כ זכה גד שמשה יקבר בחלקו, ומחמת שחבבו את המן לא היו אוכלים שום דברים אחרים ואפי׳ בשר לא היו אוכלים, ע"כ מקניהם היו להם בשלמותם, ובמשך הזמן פרו ורבו למעלה ראש עד מספר גדול רב הכמות, וביעקב אבינו כתיב ויהי לי צאן רבות וגו׳ וגמלים וחמורים ואמרו חז"ל מנין היה לו כל זאת, והלא אצל לבן היה רק רועה צאן לבד, אלא שמכר לאחו בדמים יקרים ובממונם לקח עבדים ושפחות. ורבים מתמיהים על דברי המדרש דמנ"ל דמכרן בדמים יקרים דלמא מחמת שמכר צאן הרבה ע"כ הי׳ קונה בהם עבדים ושפחות וגמלים וחמורים, אלא אי׳ בגמ׳ ובמדרש שצאנו של יעקב היו פרים ורבים שלא כדרך הטבע ועי"ז מכרן בדמים יקרים, וכתיב בפ׳ ויגש גבי יעקב אבינו ויקחו את כל מקניהם ויבואו למצרים, וכשמת יעקב ובניו ירשו את כל הבהמות והצאן שלו נטל ראובן חלק בכורה שלו בבהמות של יעקב ע"כ היה לו צאן כפלים ככל שבט, ומהמת שהצאן היו פרים ורבים שלא כדרך הארץ ע"כ במשך הארבעים שנה נתרבו בהמותיו של ראובן מאד יתר מכל השבטים: (ג) עטרות ודיבון ויעזר וגו׳. קשה למה פרטו כל המקומות האלה בשמותם, אך ידוע הוא כי עיקר מחשבות שבט ראובן וגד שרצו לנחול ולהתיישב בעבר הירדן מזרחה היה מחמת ששמעו כי קבורת משה תהיה בעבר הירדן מזרחה, אמרו שאפשר שקבורת משה תהיה בין העכו"ם, ואנחנו

מרפא לשון

חח ונזם שירין ושבבין, אצעדה וצמיד שירין ושבבין אולי זה תלוי בזה שכל בעלי השיר היוצאים בשיר תכשיט השבבין תלוי או מחובר בשיר ע"כ ודפח"ח, אמנם י"ל עוד שם שבבין שהוא כמו שווין שתרגם הירושלמי והוא מלשון השואה כלומר שהוא שווה לדמות השירין וכאלו תר׳ אצעדה וצמיד שירין ושירין אלא שלא יאות לתר׳ כן מפני הכפל והראיה לזה שכן תרגם צמידים דרבקה שירין והכא תרגם צמיד, שבבין, משמע היינו שירין היינו שבבין גם מה שתר׳ חח ונזם ג"כ שירין ושבבין י"ל שהוא כמו שירין ושירין ג"כ כי תרגום נזם קדשא וגם הוא תרגום עגיל כדמתר׳ הכא עגיל וכומז קדשין ומחוך משמע שהקדשין עגולים כמו השירין. ג) עטרות ודיבן, פסוק זה אין לו תרגום בכל סת"י, וכן מנהגינו לקרות פ׳ זה ג"פ כתרגום ראובן שמעון וחביריו, וכן דעת חז"ל בגמ׳ ברכות דף ח׳ וכן עיקר, והתרגום שבדפוסים שכללתא ומלבישתא וגו׳ הוא מהתר׳ הירושלמי ולשונו מוכיח עליו, עוד יש ראיה שאינו מתרגום אונקלוס שהרי לקמן בפ׳ ל"ד ויבנו בני גד את דיבון ואת עטרות, מתר׳ ית דיבון וית עטרות ולא ית שכלילתא

נחל קדומים

באיכות גם כן: ג (יב) עטרות ודיבון וגו׳. עטרות מ׳ דקליפה כנגד עטרת בעלה דקדושה והיא לשון רבים פירוד רשאת הרבים. דיבון כנגד יסוד זב׳. יעזר כנגד נו"ה תרי ביעי והם עוזרים ההולדה. נמרה ת"ת נגד הקדושה צח והכא נמר חברבורותיו חשבון גבורה המביאה חשבון מעשה האדם. אלעלה גדולה קרי ביה אל עלה אל בפתח. שבם נבו ובעון ג"ר. הרב החסיד כמהר"ר אליעזר נחמן

חומת אנ"ך

את קרבן ה׳ דהיינו לכפר על הרהור שאין מכיר בו אלא ה׳. והוא בחלקו יתברך שנתן באדם השכל והידיעה דג׳ שותפין באדם וזה חלק אדם מאל הידיעה והמחשבה ובזה חטאו וז"ש קרבן ה׳ כי חטאו בחלקו. וכתבנו בעניותנו במ"א דזהו מדת רחמיו דמי שחוטא בחלקו שהיא המחשבה מתכפר ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה וז"ה ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש

מסורת הקריאה

(ג) ויעזר. העי"ן בשוא נח: ושבם. בשי"ן שמאלית: (ו) האחיכם.

ה וַיֹּאמְרוּ אִם־מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יֻתַּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לַאֲחֻזָּה אַל־תַּעֲבִרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן׃ ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה׃ ז וְלָמָּה תְנוּאוּן° אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲבֹר אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה׃ ח כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשָׁלְחִי אֹתָם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ׃ ט וַיַּעֲלוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכּוֹל וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּנִיאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה׃ י וַיִּחַר־אַף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃ יא אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־

מלאו

ששי

תרגום אונקלוס

אִית בְּעִיר: ה. וַאֲמַרוּ. אִם אַשְׁכַּחְנָא רַחֲמִין בְּעֵינָךְ. תִּתְיְהֵיב. אַרְעָא הָדָא. לְעַבְדָּךְ לְאַחְסָנָא. לָא תַעְבְּרִנָּנָא יָת יַרְדְּנָא: ו. וַאֲמַר מֹשֶׁה. לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן. הַאֲחֵיכוֹן. יֵיתוֹן לְאָגָחָא קְרָבָא. וְאַתּוּן תִּתְּבוּן הָכָא: ז. וּלְמָא תוֹנוֹן. יָת לִבָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. מִלְמִעְבַּר לְאַרְעָא. דִּיהַב לְהוֹן יְיָ: ח. כְּדֵין עֲבַדוּ אֲבָהָתְכוֹן. כַּד שְׁלָחִית יָתְהוֹן. מֵרְקַם גֵּיאָה לְמֶחֱזֵי יָת אַרְעָא: ט. וּסְלִיקוּ עַד נַחְלָא דְּאַתְכָּלָא. וַחֲזוֹ יָת אַרְעָא. וְאוֹנִיאוּ. יָת לִבָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּדִיל דְּלָא לְמֵיעַל לְאַרְעָא. דִּיהַב לְהוֹן יְיָ: י. וּתְקֵיף רוּגְזָא דַּיְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא. וְקַיֵּים לְמֵימַר: יא. אִם יֶחֱזוֹן גּוּבְרַיָּא דִּסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם. מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא. יָת אַרְעָא. דְּקַיֵּימִית. לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. אֲרֵי לָא אַשְׁלִימוּ

רש"י

°תניאון קרי

מארץ סיחון ועוג היו: (ו) האחיכם. לשון תמיה הוא: (ז) ולמה תניאון. תסירו ותמניעו לבם מעבור שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם: (ח) מקדש ברנע. כך שמה א ושני קדש היו:

שפתי חכמים

ההוא הלב של בנות מדין: ת מדכתיב אח"כ הארץ אשר הכה ה' וגו' דהיינו סיחון ועוג שישראל כלאו אותן וירשו את ארצם כמו שמפורש בפ' חקת. אח"כ מדכתיב בסמוך ויתן להם משה לבני גד וגו' את ממלכת סיחון מלך האמרי ואת ממלכת עוג מלך הבשן וכתיב בתריה ויבנו בני גד את דיבון ואת עטרות וגו' והושב כל הערים הכתובים הכא ש"מ דמארץ סיחון ועוג היו ולא מערי מדין שנכתב קודם לזה: א כלומר הא דכתיב קדש ברנע לא תאמר דקדש שמה ושם בעלה ברנע כמו אלוני ממרא

מדוע ב"ג וב"ר רצו להשאר בעבר הירדן

כלנו נעבור הירדן לארץ כנען, ואם משה נעזוב שם לבדו, כמאמר הכ' ויבא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון, ר"ל גד ראה בראשונה כי בארץ מואב ישנו חלקת כללת ארץ אשר שם יהיה ספון וטמון המחוקק, משה רבינו, ע"כ אמרו להם להשאר ג"כ בארץ מואב, אך יראו להגיד זאת ליתר השבטים, כי אם יגלו הממחבה הזאת והענין הזה לפני כל ישראל, כל ישראל לא יאבו ליכנס לארץ, רק יאמרו שישארו פה עם קבורת משה, ע"כ אמרו לפני כל העדה מקנה כי מקנה רב להם והארץ הזאת יש מרעה הרבה ע"כ רצונם להשאר פה, וירא מן ואולי אשר כך כאשר יראו ישראל שמקום קבורת משה הוא בחלקו יתרעמו עליו ויאמרו שלפחות העיר הזאת מקום קבורתו יהיה שייך לכל ישראל, ע"כ פרטו העיר הזאת בפירוש, שכל ישראל יסכימו שהעיר הזאת היא עיר כבו נתונה היא לנחלה לשבט גד, ואם יבקשו בפירוש שיתנו לו העיר כבו יקשה לישראל מדוע אתם אומרים בפרט העיר הזאת ויבינו ישראל שיש סוד כמוס בזה וידרשו ויחקרו ולא יתרצו לזה, ע"כ פרטו גם שמות עירות אחרות ובכלופם חשבו גם את העיר נבו, ע"כ אמרו עטרות ודיבון וגו' ונבו: (ה) אם מצאנו חן בעיניך וגו' אל תעבירנו

תפסיר הרס"ג

לאלמאשיה. ולעבידך מואשי: (ה) פקאלו. אן וגדנא חצ'אא ענדך. ידפע אלינא הד'א אלבלד נחלה. לא תגיזנא אלארדן: (ו) פקאל להם מוסי. הל אכ'ותכם ימצ'ון אלי אלחרב. ואנתם תגלסון ההנא: (ז) ולם תגבנון קלוב בני אסראיל. מן אלמציר אלי אלבלד. אלד'י אעטאהם אללה: (ח) כד'א צנעו אבאיכם. חין בעת'ת בהם. מן רקים ברנע לירומו אלבלד: (ט) פבלג'ו אלי ואד אלענקוד. וראוה. וגבנו קלוב בני אסראיל. מן אן ידכ'לו אלבלד. אלד'י אעטאהם אללה: (י) פאשתד ג'צ'ב אללה פי ד'אלך אלוקת. ואקסם קאילא: (יא) אן ראו אלרגאל אלד'י צעדו מן מצר. מן ך' עשרין סנה פצאעדא. אלבלד אלד'י אקסמת. לאברהים ויצחק ויעקוב. אד' לם יתבעו

נוה שלום

(ז) ולמה תניאון, ולם תג'בנון, ויניאו וג'בנו וכן תרגם ולא תונו איש את עמיתו, וכת"א, ועניגו תחלישו ותכאיבו להם, וי"ג בדגש הגימל כתרגום מרך לעיל ויקרא כו לז וגירסה זו לפי ענין הכתוב נכונה יותר וכת"ר ירושלמי. (ח) לראות את הארץ, לירומו אלבלד, לתור את הארץ, ביאר ענין הכתוב. (יא) אם יראו, אן לא ירא אלרגאל וכו', דבק למלת לאמר, ושיעורו וישבע ואמר כי לא יראו

אבן עזרא

בתחלה על כן הקדימם הכתוב: (ה) ויאמרו יתן. אמר ויאמרו פעם אחרת בעביר שארכו הדברים י"א כי את הוא פעול יותן ולא אדע למה זה כי הנה כתוב נעתב ארץ. יחלק הארץ ולא נשא אותם הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו: (ז) תניאון. כמו תשברין: (ט) ויעלו עד נחל אשכול. כי העולים מצפון הלכו לנגב: (יא) לא מלאו. קל הלמ"ד והוא מהבנין הכבד מלא קרנך שמן לא השלימו מה שהתחילו:

אבי עזר

כה: (ה) (ויאמרו יתן) לא נעלם ממך כי יותן מבנין הכבד הנוסף וכן וכי יותן מים על זרע והנה יותן זכר והארץ נקבה ע"ש חשבו שאת הוא פעול יותן דהיינו עלם הדבר כמו את השמים ואת הארץ ע"כ השיב הרב מלינו דוגמתו נעתם יחלק כשא וכבר קרא הרב בחיל כל דבר שאין

רבינו בחיי

ואפי' עטרות ודיבון, הזכיר הכתוב

מרפא לשון

וית מלבישתא. ח) מקדש ברנע, מו"קם גיאה. צ"ל היאך תר' ברנע גיאה. ולפי מה שתר' הירושלמי מרקם גיעא י"ל שהוא מפרש ברנע מלה מורכבת בר נע בר ל' סיבה שהסיבה היא כמו הבן נע מל' נע ונד כלומר שמשם היתה להם גזירת ויניעם במדבר

מסורת הקריאה

האל"ף בפתח. ונמסר עליו ל'. ר"ל לית עוד האל"ף בפתח זולת דין. כי כל שארא האל"ף בח"פ: (ז) ולמה. נמסר ח' ר"פ דגשין. וסי' א' דין. ב' ולמה תכבדו את לבבכם (ש"א ו' ו') ג' ולמה לא שמעתם (שם ט"ו י"ט) ד' ולמה מרחם הוצאתני (איוב יו"ד י"ח) ה' ולמה תשגה (משלי ה' כ'): (יא) מלאו. הלמ"ד רפה: (טו) מאחריו.

אור החיים

(ו) ויאמר משה וגו' האחיכם יבואו וגו'. ולמה תניאון וגו'. הן האדון משה רבינו השכיל בדברי בני גד ובני ראובן כל מה שרצו לומר כמו שפירשנו וטען כנגד מה שאמרו שמנכסי גבוה הם שואלים כי העדה לא עשו דבר גם מה שנתכוונו לטעון כנגד העתיד שאין טורח בדבר כי ה' הוא עושה נפלאות גדולות לבדו אמר להם האחיכם יבואו למלחמה פירוש אמת כי ה' הוא הנלחם להם אבל עכ"פ צריכין להזדמן במלחמה והוא מה שדייק יבואו למלחמה ולא אמר האחיכם ילחמו לומר שעל הביאה בלבד הוא תמה ויש בזה סתירה על טענת מלחמה שעברה וגם טענת מלחמה הבאה בארץ שעל כל פנים כל איש מישראל יש להם יגיעה בדבר ולמה יבקשו הם יגיע כפם של ישראל וגמר אומר ואתם תשבו פה נתחכם לומר שהגם שהבטחת ה' הוא מושגת שאמירת הגבוה כמסירת הדיוט

תרגום אונקלוס

בָּתַר דַּחְלְתִי: יב. אֱלָהֵין . כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה קְנִזָּאָה . וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן . אֲרֵי אַשְׁלִימוּ בָּתַר דַּחְלְתָא דַּיְיָ: יג. וּתְקֵיף רוּגְזָא דַּיְיָ בְּיִשְׂרָאֵל . וְאוֹחַרְנוּן בְּמַדְבְּרָא . אַרְבְּעִין שְׁנִין . עַד דְּסָף כָּל דָּרָא . דַּעֲבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ: יד. וְהָא קַמְתּוּן . בָּתַר אֲבָהָתְכוֹן . תַּלְמִידֵי גּוּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא . לְאוֹסָפָא עוֹד . עַל תְּקוֹף רוּגְזָא דַּיְיָ לְיִשְׂרָאֵל: טו. אֲרֵי תְתוּבוּן מִבָּתַר דַּחְלְתֵיהּ . וְיוֹסֵיף עוֹד . לְאוֹחָרוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא . וּתְחַבְּלוּן לְכָל עַמָּא הָדֵין: טז. וְקָרִיבוּ לְוָתֵיהּ וַאֲמָרוּ . סַטְרִין דְּעָן . נִבְנֵי לִבְעִירַנָא הָכָא . וְקִרְוִין לְטַפְלָנָא: יז. וַאֲנַחְנָא נִזְדָּרֵז מַבְעִין . קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . עַד דְּנַעֵילִנּוּן לְאַתְרְהוֹן . וְיִתֵּיב טַפְלָנָא בְּקִרְוִין כְּרִיכָן . מִן קֳדָם יָתְבֵי אַרְעָא: יח.

מִלְאוּ אַחֲרָי׃ יב בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה
הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן כִּי מִלְאוּ אַחֲרֵי
יְהוָה׃ יג וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־
תֹּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי
יְהוָה׃ יד וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת
אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים
לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־
יִשְׂרָאֵל׃ טו כִּי תְשׁוּבֻן מֵאַחֲרָיו וְיָסַף
עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וְשִׁחַתֶּם לְכָל־
הָעָם הַזֶּה׃ ס טז וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ
גִּדְרֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים
לְטַפֵּנוּ׃ יז וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֻשִׁים לִפְנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הֲבִיאֹנֻם
אֶל־מְקוֹמָם וְיָשַׁב טַפֵּנוּ בְּעָרֵי
הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ יח לֹא

תפסיר הרס"ג

טאעתי: (יב) אלא כלב אבן יפנה אלקנזי. ויהושע אבן נון. פאנהמא אתבעא טאעה' אללה: (יג) פלמא אשתד ג'צ'ב אללה עליהם. תווההם פי אלברייה ארבעין סנה. אלי אן פני גמיע אלגיל. אלד'י פעל אלשר בין ידי אללה: (יד) והוד'אכם קד קמתם פי מכאן אבאיכם. עלי תעלים אלנאס אלכ'אטיין. לתזידו איצ'א פי שדה' ג'צ'ב אללה עלי אל אסראיל: (טו) לאנכם אן רגעתם ען טאעתה. זאד תרכהם פי אלברייה. פתהלכון הולאי אלקום אד'א אמסכו ענכם: (טז) פתקדמו אליה וקאלו. אנא נבני חצ'ירא למואשינא ההנא. וקרא לאטפאלנא: (יז) ונחן נתגרד מסרעין. בין ידי בני אסראיל. אלי אן נוצלהם אלי מכאנהם. פיקים אטפאלנא פי קרא חצינה. מן קבל אהל אלבלד: (יח) לא נרגע אלי

בעל הטורים

(יז) חשים. ב' במס' מתרי לישנא, הכא, ואידך ובני דן חשים.

רשב"ם

(יז) חשים, נמהרים (צ"ל) מהירים כמו* החישה מפלט לי:

רש"י

(יב) הקנזי. (סוטה יא) חורגו של קנז היה וילדה לו אמו של כלב את עתניאל: (יג) וינעם. ויטלטלם. מן נע ונד [ס"א וטלטלם בנע ונד]: (יד) לספות. כמו (ישעיה כט) ספו שנה על שנה (ירמיה ז) עולותיכם ספו וגו' לשון תוספות: (טז) נבנה למקנינו פה. חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה לא כן ג עשו העיקר עיקר והטפל טפל. בנו לכם תחלה ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצאנכם: (יז) ואנחנו נחלץ חשים. נזדיין מהירים כמו (ישעיה ח) מהר שלל חש בז (שם ה) ימהר יחישה: לפני בני ישראל. בראשי גייסות. מתוך שגבורים היו. שכן נאמר בגד (דברים לג) וטרף זרוע אף קדקד ואף משה חזר ופירש להם באלה הדברים (שם ג) ואצו אתכם בעת ההיא וגו' חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל. ובירחו כתיב (יהושע ו) והחלוץ הולך לפניהם. זה ראובן וגד שקיימו תנאם: וישב טפנו. בעודנו ד אצל אחינו: בערי המבצר.

שפתי חכמים

דבעל המיסור נקרא ממרא ל"פ כך שמה קדש ברנע שכל שם המקום והא דקרי ליה במקום אחר קדש לחוד ע"ז פי' דב' קדש היו: ב ר"ל מ"ש כאן כלב בן יפנה הקניזי ואם הוא בן יפנה לאו בן קנז הוא ואם בן קנז הוא לאו בן יפנה הוא וגם במקום אחר לא כתיב אלא כלב בן יפנה, ומתרץ דמ"ש כאן בן יפנה הקניזי ס"פ אחר שמת יפנה אביו של כלב נשאת אמו של כלב לקנז וילדה לו את עתניאל וכלב נקרא בן יפנה אביו וקניזי בשם בעל אמו: ג ר"ל למה שינה משה ואמר בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם, ומתרץ לפי שהם היו חסים כו': ד דאל"כ מה טעם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) בלתי כלב בן יפנה וגו'. תימה והלא יאיר בן מנשה נכנס לארץ כדדרשינן בסנהדרין ויכו מהם אנשי העי כשלשים ושש איש זה יאיר בן מנשה שהיה שקול כרובה של סנהדרין וזה היה לאחר מעשה דעכן. וי"ל הא ארז"ל דלא נגזרה גזרת מרגלים

תנאי משה עם ב"ר וב"ג

את הירדן. איתא במדרש שאמרו אין אנו כדאים לנסי ירדן ע"כ אל תעבירנו את הירדן, ויעלו שאר שבטי ישראל, ע"כ אמר להם משה ולמה תניאון וגו' כה עשו אבותיכם וגו', ביאר דבריו תשובה לדבריהם, דהנה כשבאו המרגלים מתור הארץ אמרו

נוה שלום

האנשים וזהו כוונת הכתוב. (יג) וינעם, תוההם, כת"א. (יד) תחת אבתיכם, פי מכאן וכו', במקום אבותיכם כמנהג האנשים החטאים דהינו המרגלים. (טו) כי תשובן, לאנכם אן רגעתם, כי אם תשובון וכו'. ושחתם, פתהלכון וכו' אד'א אמסכו ענכם, אם ישתקו ויתאחרו עמכם ולא יעברו את הירדן לכבוש את הארץ ושחתם וכו'. (יז) גדרת, חט'אירא, באות ט' מקום מוקף גדר מעצים או קנים (אלחט'ירה מוצ'ע יחאט עליה באלכ'שב או אלקצב לתאוי אליה אלמאשיה) ותרגם בישעיה לנוה

חלק הדקדוק

יא) מלאו, קל הלמד, רי"ב: [יג] ויניעם, לרע, ר"ח]: [יט] באה, לעיל

אבן עזרא

(יב) כלב בן יפנה. בתחלה כאשר דבר השם ומלת מלאו כמו בקשו נפשי שלחו באש מקדשך: (יג) וינעם. מגזרת נע ונד בעבור שלא נחו: (יד) תרבות. מגזרת אשר טפחתי ורביתי והוא קרוב מגזרת על כל רב ביתו והטעם גדול השנים: לספות. כמו להוסיף רק הוא משרש אחר וכמוהו ספו על זבחיכם כי לא מצאנו בבעלי היו"ד מזה השרש בבנין הקל חסר יו"ד: (טז) וערים. בתחלה לטפנו: (יז) חשים. על משקל מולים היו כמו מהירים מגזרת מהרה חושה אל תעמוד:

אבי עזר

בו רוח קיים זכרהו וקנהו: (יב) (כלב בן יפונה) כבר בארתי פרושו בפ' במדבר ויהושע בן נו"ן: שם (ומלת מלאו כמו בקשו נפשי) שלא תטעה לומר שהוא נווי מבנין הקל כמו מלאו ידכם לפי שהוקל

מרפא לשון

ולזה תרגמו גיאה ל' יגיעה. טו) מאחריו, מבתר דחלתיה. וי"ג מבתר פולחניה וכ"כ היא"ר ושיש עליה מסורת ונימוקו עמו לפי שרצה לדבר על המלחמות שהיה להם להלחם וכו' יע"ש. טז) גדרת צאן, חטרין, ה"ג החי"ת בפתח וכ"כ היא"ר ז"ל ושיש עליה מסורת דאיק ושכן הביא בערוך תר' ארחי גדר אסטרטי

חטר וכו' ע"ש, ופירושו ל' היקף סביב כמ"ש במיכה ב' כצאן בצרה ות"י כענא בגו חטריה, שהוא מפרש בצרה ל' מבצר, ואפשר שהוא מל' חתירה שדרך לעשות דיר של צאן נמוך כדי שיוכלו להביט עליהן מבחוץ ולזה נק' חטרא ולא כרכא שהוא כמו חתרא וכ"מ שהיתה הגי' לפני הרד"ק ז"ל בת"י הנז' כענא בגו חתורא

אור החיים

ואין כאן יגיעה הלא תשכיל ביאת ישראל למלחמה בערך ישיבתכם פה ותראו כי יש הרגש ליגיעת ביאת המלחמה ואם כן למה תרצו ליטול דבר שהוא יגיעם של ישראל כיון שאין אתם יגיעים עמהם בביאתכם למלחמת הארץ. גם נתכוין במאמר תשבו פה בטענה הנשמעת כי ארץ סיחון ועוג שהם שואלים נתנה ה' כשהיו מקובצים יחד שבטי ישראל שזכות כולן עמד להנחילם הארץ הלזו וכשהם

גוטלים חלקם בארץ נגרע מערך זכות הרבים לפי שהם יושבים פה. יבזה סתר טענתם שנתכוונו במאמר אשר הכה ה' שזה יגיד על מלחמות הארץ שאין טורח לישראל כמו שפירשתי למעלה כי לא כן הוא שאין הדבר דומה:

(יז) וישב טפנו וגו'. הוצרכו לומר זה גם לא אמרו כן למעלה כשהזכירו וערים לטפני נתכוונו לומר שאם ישבו טפם בערים

נָשׁוּב אֶל־בָּתֵּינוּ עַד הִתְנַחֵל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ׃ יט כִּי לֹא נִנְחַל
אִתָּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה כִּי בָאָה
נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה׃
פ שביעי רביעי כשהן מחוברין כ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
אִם־תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה׃
כא וְעָבַר לָכֶם כָּל־חָלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן
לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת־אֹיְבָיו
מִפָּנָיו׃ כב וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה
וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְהוָה
וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם
לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְהוָה׃ כג וְאִם־לֹא
תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה וּדְעוּ
חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם׃
כד בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת
לְצֹנַאֲכֶם וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ׃

* שביעי בספרי ספרד * רביעי בספרי אשכנז (כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

לָא נְתוּב לְבָתַּנָא. עַד דְּיַחְסְנוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. גְּבַר אַחְסָנְתֵיהּ: יט. אֲרֵי לָא נַחְסֵין עִמְּהוֹן. מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא וּלְהַלָּאָה (נ"י וּלְהַלָּא). אֲרֵי קַבֵּילְנָא אַחְסָנְתַנָא לַנָא. מֵעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא מַדִּנְחָא: כ. וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה. אִם תַּעְבְּדוּן יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין. אִם תִּזְדָּרְזוּן. קֳדָם עַמָּא דַּיְיָ לִקְרָבָא: כא. וְיִעְבַּר לְכוֹן כָּל דִּמְזָרֵז. יָת יַרְדְּנָא קֳדָם עַמָּא דַּיְיָ. עַד דִּיתָרֵיךְ. יָת בַּעֲלֵי דְּבָבוֹהִי מִן קֳדָמוֹהִי: כב. וְתִתְכְּבֵישׁ אַרְעָא. קֳדָם עַמָּא דַּיְיָ וּבָתַר כֵּן תְּתוּבוּן. וּתְהוֹן זַכָּאִין. קֳדָם יְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל. וּתְהֵי. אַרְעָא הָדָא לְכוֹן. לְאַחְסָנָא קֳדָם יְיָ: כג. וְאִם לָא תַעְבְּדוּן כֵּן. הָא סַרְחְתּוּן קֳדָם יְיָ. וְדַעוּ חוֹבַתְכוֹן. דְּתַשְׁכַּח יָתְכוֹן: כד. בְּנוֹ לְכוֹן קִרְוִין לְטַפְלְכוֹן. וְחַטְרִין לְעָנְכוֹן. וּדְיִפּוֹק מִפּוּמְכוֹן תַּעְבְּדוּן:

ת"א ועבר לכם. סוטה ג: ונכבשה. שם: והייתם נקיים. פסחים יג שקלים ד יומא לח:

תפסיר הרס"ג

ביותנא. אלי אן יחוז כל סבט מן בני אסראיל נחלתה: (יט) לאנא לא נחוז מעהם. מן עבר אלארדן אלי הנאך. אד' קד קבצ'נא נחלתנא. מן עבר אלארדן שרקיא: (כ) פקאל להם מוסי. אן צנעתם הד'א אלאמר. ותגרדתם בין ידי אללה לזאלגיש: (כא) ועבר לכם כל מגרד מנכם. אלארדן בין ידיה. אלי אן יקרץ' אעדאיה מן בין ידיה: (כב) ואד'א פתח אלבלד. בין ידיה פבעד ד'אלך תרגעון. פתכונון אבריא. ענד אללה וענד אל אסראיל. ויכון הד'א אלבלד לכם. חוזא בין ידיה: (כג) ואן לם תצנעון כד'אך. פקד אכ'טאתם ללה. ואעתרפו בכ'טאיאכם. אד'א נאלתכם עקובתה. (כד) אבנו לכם קרא לאטפאלכם. וחצ'אירא לג'נמכם. ומא כ'רג מן פמכם

נוה שלום

צאן, חט'איר אלג'נם. (יט) מעבר לירדן, מן עבר, בפתח אלעין או כסרהא שפת הירדן, ובצ'מהא ענין אחר. (כג) ודעו חטאתכם, ואעתרפו וכו', ותודו על חטאתכם כשאפקוד על עונכם כלומר שלא תתלוננו.

חלק הדקדוק

ר"ח]: כב) והיתה, כל והיתה בתרין טרסין היא בגעיא בלא חלוף, וכל והיתה בתלשא ימין בלא געיא בר מן חד והיתה הארץ, מהרי"ב: כד) לצנאכם, הה"א שבמלת צנה נהפכה

אבן עזרא

(יט) והלאה. נמצא על מקום ועל זמן והטעם ולמעלה: (כא) עד הורישו. השם: (כב) לפני ה'. כי שם הארון לפני ה' כאשר פירשתי כי לעולם הוא לשבח: (כד) אל"ף לצאנכם. נוסף

אבי עזר

הלמ"ד אגל הענין מורה שהוא מהכבד כמו נקשו נפשי שלחו נאש כי גם המה הוקשו ועיין רד"ק: (כג) (לפני ה' כי לעולם הוא לשבח) והמעיין במקרא יראה שכמאה לפעמים במקרא ג"כ מלת לפני

רבינו בחיי

הזה לפי שיש בהן שמות של ע"ז שלא תאמר כיון שהתרגום הוא פירוש הכתוב אין לנו לתרגם הפסוק הזה כי יש בו זכרון ע"ז וע"כ באו החכמים לומר שאף בפסוק הזה ראוי להזכירו שלא להקל בו:

בעל הטורים

והיינו דאיתא בפ' מי שמת ודלמא כחושים של קנה פי' הרבה קנים יולאים מסורג אחד ולמעלה נפרדים זה מזה וכך פי' נחלן חושי' כמו חושים של קנה שנאחזים זה בזה כך נחלן במלחמה כי כן דרך הגלחמים להתקרב זה אל זה כדי שלא יפרידום האויבים:

(כא) חלוץ. ב' במס', הכא, ואידך חלוץ הגבא. והיינו דאמרינן כל היולא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו שלא תזקק ליבם ולא תצטרך לחלוץ מן היבם ושמעינן מכאן שגם משה עשה כן וממנו למד דוד וזהו ועבר לכם כל חלוץ חלוץ הגבא: (כב) לפני

שפתי חכמים

אמרו זה למשה מה שיהיה: ה כי הבנינים כבר נהרסו במלחמה: ו ר"ל הא נחלתן שיהיה גם בעבר הירדן ולמה אמרו כי לא ננחל וגו' ל"פ בעבר הירדן של מערבי ר"ל לא נטלו בעבר לצד מערב אלא בעבר של צד מזרח כדכתיב בתריה כי באה נחלתנו אלינו וגו': ז דק"ל למה נקוד הנו"ן בפת"ח והא בכל המקרא הוא נקוד בשו"א: ח ר"ל בזה למה כתיב והיולא מפיכם העשו שהוא ל' הפ' בנגד דכתיב ככל היולא מפיו יעשה וגו': ט כלומר אל תקשה מנלים שקבלו עליהם כן שהרי בס' יהושע כתיב שכן עשו

רש"י

שהכנה ה עכשיו: (יט) מעבר לירדן וגו'. בעבר המערבי: כי באה נחלתנו. כבר קבלנוה בעבר המזרחי: (כד) לצנאכם. תיבה ז מגזרת (תהלים ח) צנה ואלפים כלם. שאין בו אל"ף מפסיק בין נו"ן לצד"י ואל"ף שבא כאן אחר הנו"ן במקום ה"א של צנה הוא. מיסודו של ר' משה הדרשן למדתי כן: והיוצא מפיכם תעשו. לגבוה ח שקבלתם עליכם לעבור למלחמה עד כבוש וחלוק שמשה לא בקש מהם אלא וכבשה ואחר תשובו והם קבלו עליהם עד התנחל הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלקו וכן ט עשו:

תנאי משה עם ב"ר וב"ג

מוכח הכאן מאד מאד וזה פריש אפס כי עז העם וגו', ר"ל דבטבע הכאן שמגס מאד וקשה לאדם לסבול אכן שמגס כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

על פחות מבן עשרים. וכן מוכח קלא דכתיב אם יראו האנשים העולים ממצרים מבן עשרים שנה ומעלה בלתי אם כלב בן יפנה:

מסורת הקריאה

מונח באל"ף: ויסף. מלרע: (יט) באה. הטעם מלעיל: (כב) והיתה. הנגינה בתי"ו: (כד) לצנאכם. הנו"ן בפתח והאל"ף בח"פ: (כח) מצוה.

אור החיים

בצורות אז יכולין להוסיף עוד תנאי אחר שלא ישובו לבניהם עד התנחל איש נחלתם פירוש אחר שיעברו שבע שנים של כיבוש ושבע שנים של חילוק ואם לא יהיו בערי המבצר פי' ערים בצורות אלא לשמיר' כמצטרך לא יהיו בטוחים בהם להתעכב כל כך ארבע עשרה שנה אלא שבע שנים עד שיכבשו את הארץ. ולזה כתב מאמר וישב טפנו בערי המבצר באמצע שני המאמרים שכולן ענין אחד שהם מאמר ואנחנו נחלץ חושים וגו' עד הביאונום אל מקומם ומאמר לא נשוב אל בתינו עד התנחל וגו' ומן הראוי היה לו להסמיך

ב' המאמרים שהב' גזרה של הא' ולא להפסיק בשלא כענין ולדרכנו יתיישב ע"ג גם יתיישב למה אמרו ב' גבולים נגדיים א' עד אשר אם הביאונום וגו' וב' עד התנחל והגם שהא' אמרו לענין נחלץ חושים והב' לענין השבתם לארצם עכ"ז מפסוק ראשון משמע שלא חייבו עצמן אלא עד הביאם למקומן ולא עד התנחל ולדברינו עלה על נכון ואמר להם משה בנו לכם ערים לטפכם דקדק לומר לכם פי' למה שברצונכם שהוא לבנות ערי מבצר וכן היה דכתיב ויבנו את דיבון ואת עטרות וגו' שאלו הם ערי המבצר שהם העיירות

כה וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־
מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
אֲדֹנִי מְצַוֶּה: כו טַפֵּנוּ נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ
וְכָל־בְּהֶמְתֵּנוּ יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי
הַגִּלְעָד: כז וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל־חֲלוּץ
צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה כַּאֲשֶׁר
אֲדֹנִי דֹּבֵר: כח וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֵת
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם
אִם־יַעַבְרוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי־רְאוּבֵן ׀
אִתְּכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חָלוּץ
לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה
הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־
אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה: ל וְאִם־לֹא
יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֹאחֲזוּ
בְתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: לא וַיַּעֲנוּ
בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן
נַעֲשֶׂה: לב נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי

תרגום אונקלוס

כה. ואמרו בני גד ובני ראובן . למשה למימר . עבדך יעבדון . כמא דרבוני מפקיד: כו. טפלנא נשנא . גיתנא וכל בעירנא . יהון תמן בקרוי גלעד: כז. ועבדך יעברון . כל מזרז חילא . קדם עמא דיי לקרבא . כמא דרבוני ממליל: כח. ופקיד להון משה . ית אלעזר כהנא . וית יהושע בר נון . וית רישי . אבהת שבטיא לבני ישראל: כט. ואמר משה להון , אם יעברון בני גד ובני ראובן עמכון . ית ירדנא . כל דמזרז לקרבא קדם עמא דיי . ותתכביש ארעא קדמיכון . ותתנון להון . ית ארע גלעד לאחסנא: ל. ואם לא יעברון . מזרזין עמכון . ויחסנון ביניכון בארעא דכנען: ואתיבו בני גד . ובני ראובן למימר . ית דמליל יי . לעבדך כן נעביד: לב. נחנא נעבר מזרזין . קדם עמא דיי

ת"א ויאמר משה. קידושין סא: ואם לא יעברו חלוצים. שם: ונאחזו. שם:

תפסיר הרס"ג

אצנעוה: (כמ) קאלו לה. עבידך יצנעון. כמא יאמרהם סיידנא: (כו) אטפאלנא ונסאנא. מואשינא וסאיר בהאימנא. יקימון פי בלד גרש: (כז) ועבידך יעברון. כל מגרד מנהם ללגיש. בין ידי אללה לאלחרב. כמא קאל סיידנא: (כח) פאמר להם מוסי. אלעזר אלאמאם ויהושע אבן נון. ורויסא אבא אסבאט בני אסראיל: (כט) פקאל. אן עברו מעכם אלארדן. כל רגל מגרד לאלחרב בין ידי אללה. חתי יפתח אלבלד בין אידיכם. פאעטוהם בלד גרש חוזא: (ל) ואן לם יעברון מגרדין מעכם. פליחוזו פי מא בינכם פי בלד כנעאן: (לא) פאגאבוה וקאלו לה. גמיע מא אמר אללה בה עבידך אנא צאנעין: (לב) נחן נעבר מגרדין. בין ידי

חלק הדקדוק

לאלף נראית, רי"ב: ל) ונאחזו, האלף

אבן עזרא

כמו והאזניחו נהרות: (כז) כל חלוץ צבא. כמו הארון הברית והטעם כל חלוץ חלוץ צבא: (כט) ונתתם. תתנו להם והוי"ו כפ"א רפה בלשון ישמעאל כי כן משפט הלשון: (ל) ונאחזו בתככם. חלק להם כבוד כי הטעם אם לא יעברו חלוצים תוליכום עמכם בעל כרחם ונאחזו או אם יתנחמו ונאחזו בתוככם ובאת זו המלה כמשפט בעלי היו"ד כי אותיות אהו"י מתחלפים: (לא) ויענו בני גד. שנית חזוק: (לב) נחנו. הוא העיקר ואל"ף אנחנו נוסף ולא הזכיר עד עתה חצי שבט מנשה בעבור היותו חצי השבט:

אבי עזר

לנגלי והכל לפי פתרון הענין: (לג) (נחנו הוא העיקר) ועיין פ' מקץ כי גם שם פירש הרב כן:

רבינו בחיי

(לב) **נחנו** נעבור חלוצים לפני ה'. היה לו לומר אנחנו אבל מפני שהיו בני גד בעלי הכח והגבורה בכל המקומות לטרוף טרף האויבים ושבחו עצמם בלשון חלוצים לפני ה' לכך המעיטו עצמם בלשון נחנו דרך ענוה

בעל הטורים

ה'. בפרשה ז"פ כנגד ז' שנים של כבוש: (כה) ויאמר בני גד היל"ל ויאמרו אלא שגדול שבהם דבר בשביל כלם: (לב) נחנו נעבר חלוצים. הפסוק מתחיל בנו"ן ומסיים בנו"ן כלומר נעבור הירדן שהוא רחב נ' אמה. ויש בו י"ב תיבות לומר י"ב שבטים יעברו: נחנו. ג', נחנו נעבר, כלנו בני איש אחד נחנו, נחנו פשענו ומרינו. נחנו נעבור למה כי כלנו בני איש אחד נחנו ואם לא נחנו פשענו

רש"י

(כה) ויאמר בני גד. כולם כאיש אחד: (כח) ויצו להם. כמו עליהם ועל תנאם ב מינה את אלעזר ויהושע.

שפתי חכמים

שעברו עד שנכבשה הארץ ש"מ שכך קבלו עליהם: י ר"ל למה כתיב ויאמר ל' יחיד ובני ל' רבים הוא: כ מפני שלווי זה הוא ל' מנוי כמ"ש אח"ז ואינו נופל בזה אלא לכם אלא עליהם אמר

תנאי משה עם ב"ר וב"ג

וגאמר פירוש שמנים כמו שלם, רק השם הוא יושב עליו עד הוא כשכנעו ויכול לכבוש ארץ שמנה כזו, אבל ישראל שהם כמם לא

מסורת הקריאה

הוי"ו בסגול: (כז) דבר. הדלי"ת בחולם: (לא) ויענו בני גד. קדמא (בפסוק כ"ה) ויאמר בני גד ובני ראובן אל משה לאמר. תביינא (הוא דין) ויענו בני גד ובני ראובן לאמר. ומשתנין בטעמא פ"ת. (מלת פ"ת הוא ר"ת פשטא תביר. כי מלת גד הראשון בטעם פשטא. והשני הוא בטעם תביר) ואחר פסוק סימן אין קול ענות גבורה. פסוק הוא שמות ל"ב י"ח ונתנו הכא לסימן לומר אין קול ענות (הוא זה דכתיב ביה ויענו) גבורה אינו בקול גבור ורם. רק הוא תביר שהוא קול חלש ושבר הפך של גבורה: (לב) נחנו. נמסר ג' בפתח וא' קמץ. ועין בראשית מ"ב י"א: נעבר.

אור החיים

הגדולות שהזכירו בשאלתם ותמצא שלא חזרו לבתיהם עד אחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק:

נחל קדומים

פואה בספרו הנחמד גרן ארנן כ"י: לב (יג) נחנו נעבור חלוצים וכו'. י"א פסוקים מתחילין בנון ומסיימים בנון והם מועילים לבטל כשפים. נעמן שהיה מצורע ושמו מתחיל בנון ומסיים בנון. רפהו אלישע בפסוק נחנו נעבור ולהיות שנזכר בפ' זה לירדן א"ל לטבול בירדן גם הירדן רחב חמשים אמה. ס' קדמון כ"י. ובס' גימטריאות מתלמידי רבינו יהודה החסיד כתוב על קלף. מצאתי כתוב וז"ל אחד עשר פסוקים שראשן וסופן ן' אין ס' בתוכן שהקוראן מבריח השטן ממנו עד כאן לשונו. ובזה אפשר טעם דבפסוק ויהי בנסוע

מרפא לשון

וזו ראיה שהוא מל' זה. כב) והייתם נקיים מה'. קיי'. ה"ג ול"ג מן קיי'. ועיין מה שפירש בו היא"ר ז"ל. כו) מקננו וכל בהמתנו, גיתנא וכל בעירנא. פי' גיתנא כל מין בהמה טהורה מבקר וצאן, וכל בעירנא. שאר בהמה טמאה מחמרים וגמלים וסוסים וכבר נת'

יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת
נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן׃ לג וַיִּתֵּן לָהֶם
מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי
שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלֶכֶת
סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלֶכֶת עוֹג
מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת
עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב׃ לד וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד
אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֲטָרֹת וְאֵת עֲרֹעֵר׃
לה וְאֶת־עַטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזֵר
וְיָגְבְּהָה׃ לו וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־
בֵּית הָרָן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֹאן׃
לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־
אֶלְעָלֵא וְאֵת קִרְיָתָיִם׃ לח וְאֶת־נְבוֹ
וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם וְאֶת־
שִׂבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת

תרגום אונקלוס

לְאַרְעָא דִכְנַעַן . וְעִמַּנָא אֲחוּדַת אַחְסָנְתַנָא . מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא : לג. וִיהַב לְהוֹן מֹשֶׁה . לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן . וּלְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה בַר יוֹסֵף . יָת מַלְכוּתָא דְסִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה . וְיָת מַלְכוּתָא . דְעוֹג מַלְכָּא דְמַתְנַן . אַרְעָא . לְקִרְוָהָא בִּתְחוּמַהָא . קִרְוֵי אַרְעָא סְחוֹר סְחוֹר : לד. וּבְנוֹ בְּנֵי גָד . יָת דִּיבוֹן וְיָת עֲטָרוֹת . וְיָת עֲרוֹעֵר : לה. וְיָת עַטְרוֹת שׁוֹפָן . וְיָת יַעְזֵר וְרָמְתָא : לו. וְיָת בֵּית נִמְרָה וְיָת בֵּית הָרָן . קִרְוִין כְּרִיכָן וְסַטְרִין דְעָן : לז. וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּנוֹ . יָת חֶשְׁבּוֹן וְיָת אֶלְעָלֵא . וְיָת קִרְיָתַיִם : לח. וְיָת נְבוֹ . וְיָת בְּעֵל מְעוֹן . מַקְּפָן שְׁמָהָן וְיָת שִׂבְמָה . וּקְרוֹ בִשְׁמָהָן . יָת שְׁמָהַת קִרְוַיָּא

ת"א ובני ראובן. סוטה יג : ואת נבו. שם :

תפסיר הרס"ג

אללה אלי בלד כנעאן. חתי יחצל לנא חוז נחלתנא. מן עבר אלארדן: (לג) פאעטא מוסי בני גד ובני ראובן. ונצף סבט מנשה אבן יוסף. בלד ממלכה' סיחון מלך אלאמוריין. ובלד ממלכה' עוג מלך אלבת'ניה. כל ארץ' מע קראהא. אלד'י עלי תכ'מהא מסתדירא: (לד) פבנו בני גד. דיבון ועטרות וערוער: (לה) ועטרות שופן ויעזר ויגבהה: (לו) ובית נמרה ובית הרן. קרא חצינה וחצ'איר ג'נם: (לז) ובנו בני ראובן. חשבון ואלעלא וקריתים: (לח) ונבו ובעל מעון. מנקולה אסמאיהן וסבמה. וד'אלך אנהם סמו אלקרא אלתי

נוה שלום

(לב) ואתנו, חתי יחצל לנא, עד שתגיע ותהי לנו אחזת וכו'. (לח) מוסבת שם, מנקולה אסמאיהן וכו' כמא שאו, העתיקו שמותיהם וקראו להם שמות אחרים כחפצם כדי לשקע השמות שקראו להם האמוריים לזכרון מלכיהם

חלק הדקדוק

נחה להקל, רי"ב: [לג] ולחצי שבט,

אבן עזרא

(לח) ואת נבו. יתכן שהוא הר נבו ששם נקבר משה כאשר אפרש: מוסבות. אלה הערים הוסבו שמותם

רבינו בחיי

ושפלה כלשון (שמות טז) ונחנו מה, זה אפשר לומר בדרך הפשט. אמנם קבלנו כי התחלת פסוק זה בנו"ן היה בכוונה כפסוק שאמר ירמיה (איכה ג) נחנו פשענו ומרינו כי שם הוצרך לאות נו"ן מפני האלפ"א בית"א וכן בכאן הוצרך להתחיל בנו"ן כי אחד עשר פסוקים הם במקרא שמתחילין בנו"ן ומסיימין בנו"ן וזה אחד מהם וא"כ לא היה יכול לומר אנחנו והוצרך לכתוב נחנו, וידוע כי שם המפורש יוצא מאחד עשר פסוקים אלו והוא משלש עשרה אותיות ואם תזכיר הפסוקים עם השם היוצא מהם לא תירא מפחד כי הוא השם המועיל לפחד.

רש"י

כמו (שמות יד) ה' ילחם לכם : (לב) ואתנו אחוזת נחלתנו. כלומר בידינו וברשותנו ל תהי אחוזת נחלתנו מעבר הזה : (לו) ערי מבצר וגדרות צאן. זה סוף הפסו' מוסב על תחלת הענין ויבנו בני גד את הערים הללו להיות ערי מבצר מ וגדרות לצאן : (לח) ואת נבו ואת בעל מעון מוסבת שם. נבו ובעל מעון שמות ע"א הם והיו האמוריים קורים עריהם נ ע"ש ע"א שלהם ובני ראובן הסבו את שמם לשמו' אחרים וזה מוסבות שם נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר : ואת שבמה. בנו שבמה ם והיא שבם.

שפתי חכמים

כמו עליהם ומפני שלא נסמנו רק על התנאים אמר ועל תנאם ואמר שמצינו מלת להם כמו עליהם והוא מל' ה' ילחם לכם שפירושו עליכם כלומר בשבילכם : ל ר"ל מ"ם ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן מזרחה משמע שנטלו סקרקע אתם והיאך אפשר זה וע"ק למה כתיב מעבר לירדן והלא בלד זה נטלו נחלתן לזה כתב רש"י מעבר הזה והוסיף מלת תהי מפני שאמרו בידינו וברשותינו אחזת נחלתנו יסבול שהיתה ברשותנו אחזת נחלתנו לפיכך הוסיף מלת תהי שהרי עדיין לא זכו בנחלתן זו אלא אחרי קיום התנאים ופי' כי באה נחלתנו אלינו אחרי קיום התנאים כלומר אחרי קיום התנאים לא נבקש עוד לנחול מעבר לירדן והלאה כי כבר קבלנו נחלתנו בעבר הירדן מזרחה למפרע קודם שעברנו את הירדן כיון שכבר קיימנו תנאינו באחרונה אחר שהחזקנו בנחלתנו ובנינו גדרות לצאן למקננו וערים לטפינו וישבנו בתוכם : מ לא כפי' מבאר שמורה שכל אלה הערים הנזכרים הן ערי מבצר וגדרות לצאן דא"כ מאי ויבנו דקאמר הא כבר בנוים ועומדים : נ כלומר שהסבו שמם קודם בנינם מתחלם כדי שלא יזכר שם ע"א בפיהם כי נבו ובעל מעון היו שמות ע"א והיו נקראים הערים על שמם ובני ראובן הסבו את שמם כמו שאז"ל בית גליא בית כריא אבל שאר העיירות הסבו שמם אחר בנינם החדש כמנהג כל בוני עיר : ס ר"ל למה לא כללן הכ' בכלל אחד ואת נבו ואת בעל מעון ואת שבמה מוסבות שם, ומתרץ דדוקא נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר פי' קודם בנינם החדש הסבו שמם כדי שלא יזכר שם ע"א בפיהם אבל שאר העיירות הסבו שמם אחר בנינם המחדש ויהיה שבמה דבוק למלת בנו דלעיל ולא עם.

תנאי משה עם ב"ר וב"ג

יוכלו לכבוש ארץ שננס כזו, והאמת כלב לא הכחיש אותם רק אמר כגיבים הם כדבר זה כי הארץ שמנה, אך מה שאמרו כי ישראל לא יוכלו לשבת שם, היד ה' תקצר, ה' יעזרנו ע"פ נס ונוכל לכבוש ארץ שמנה כזו, והמרגלים אמרו אין אנו כדאים לחיות תמיד ע"פ נס, וסרו מאחרי ה' וקבעו בכיה לדורות, וזה שאמר משה לבני גד ולבני ראובן אתם אומרים שאין רצונכם לעבור הירדן מחמת שאין אתם כדאים לנסי ירדן, זה ממש היה חטא המרגלים, הם ג"כ אמרו כדברים האלה שאינם כדאים לנסים ולא כלו ליכנס לארץ ישראל, וישמעו ישראל דבריכם כאשר שמעו לדברי המרגלים, ויענשו כל ישראל פעם אחרת להשאר במדבר כאשר היה עם אבותיכם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לח) מוסבת שם. שבתחלה קראו ע"ש עמון ומואב ואחר כן על שם סיחון ולבסוף על שם ישראל :

נחל קדומים

הארון יש ז' להפסיק בין פורענות לפורענות: מב (יד) ויקרא לה נבח בשמו. רמז בס' ילקוט ראובני לה ר"ת לשון הרע נבח שהמדבר לשון הרע יבא בכלב נובח עכ"ד ואפשר שלכך מוטעם לה בתרי טעמי לרמוז שיש שני טעמים לזה כמ"ש הרב זרע ברך דמתמעטין מזונותיו כנחש שנתמעטה פרנסתו ובזה פי' פ' והכלבים עזי נפש לא ידעה שבעה וק' דהול"ל ידעו אלא ה"פ והכלבים עזי נפש דיש בתוכם נפש שדיבר לשון הרע לא ידעה אותו הנפש שבעה דנתמעטו מזונותיה וז"ש לא ידעה נקבה חוזר אל הנפש. ועוד טעם שני שאז"ל שהוא כופר בעיקר וקליפת כלב בלאדן בל אדון עכ"ד הרב זרע ברך ח"ב פ' בא ע"ש. וזה רמז תרי טעמי בתיבת לה דיש שני טעמים דבעל לשון הרע מתגלגל בכלב אחד נובח שהוא נובח על שאין לו מזונותיו וגם בעל לה"ר מתמעטים מזונותיו כנחש. והשני בשמו

מרפא לשון

בפ' ויגש כ' יז. לג) את ממלכת, ית מלכות. ה"ג וי"ג מלכותא דסיחון, וי"ג מלכותיה אבל נ"א שבדפוס מלכוות, משבשתא שהיא תר' ממלכות ל' רבים. לעריה בגבלת, לקרוהא בתחומין. ה"ג ובקדמוניות לקרוהא בתחומהא, וכמ"ש היא"ר וגימוקו עמו כדי לזווג המלות, וכן בנעוריה בית אביה דלעיל (ל' ד') וכבר כתבתי שם דל"ג הכי אולי לא ס"ל האיי טעמא לנטות בשבילו מאחר

מסורת הקריאה

העי"ן בח"פ: (לז) בנו. הטעם בנו"ן: (לח) שבמה. השי"ן שמאלית, בנו. מלרע: (מב) קנת. הנו"ן בקמץ: לה. ה"א הכינוי נחה. ונמסר במס"ג ג' דלא מפקי ה"א וסי' א' דין. ב' לבנות לה בית (זכריה ה' י"א) ג' ויאמר לה בעז (רות ב' י"ד), והוא חד מן י"ד מקומות שישרתו דרגא עם ב' מרכות לטפחא. וכן נמסר במס"ג כאן ויקרא לה נבח י"ד פסוק בטעמא תרין חוטרין. פי' הטפחא כך דינו לעולם

הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ׃ מפטיר לט וַיֵּלְכוּ בְּנֵי
מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדֻהָ
וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ׃ מ וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה
וַיֵּשֶׁב בָּהּ׃ מא וְיָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הָלַךְ
וַיִּלְכֹּד אֶת־חַוֺּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן
חַוֺּת יָאִיר׃ מב וְנֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד
אֶת־קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָה
נֹבַח בִּשְׁמוֹ׃ פ פ פ

ק"כ. בק"י יק"ב טיב"ל סימן: ומפטירין דברי ירמיהו: בירמיה סימן א: סתו"א רפה

תרגום אונקלוס

דִּבְנוֹ: לט. וַאֲזַלוּ. בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה. לְגִלְעָד וְכַבְשׁוּהָא. וְתָרֵיךְ יָת אֱמוֹרָאָה דְּבַהּ: מ. וִיהַב מֹשֶׁה יָת גִּלְעָד. לְמָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה. וִיתֵיב בַּהּ: מא. וְיָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה אֲזַל. וּכְבַשׁ יָת כַּפְרָנֵיהוֹן. וּקְרָא יָתְהוֹן כַּפְרָנֵי יָאִיר: מב. וְנֹבַח אֲזַל. וּכְבַשׁ יָת קְנָת וְיָת כַּפְרָנָהָא. וּקְרָא לַהּ נֹבַח בִּשְׁמֵיהּ:

פ פ פ

תפסיר הרס"ג

בנוהא כמא שאו: (לט) ת'ם מצ'ו בני מכיר אבן מנשה. אלי גרש פפתחוהא. וקרצ'ו אלאמורי אלד'י פיהא: (מ) פדפע מוסי גרש. לאל מכיר אבן מנשה. פאקאמו פיהא: (מא) פמצ'א יאיר אבן מנשה. ופתח סואדהן. וסמאהא סואד יאיר: (מב) ומצ'א נבח. פפתח קנת ורסאתיקהא. וסמאהא נבח עלי אסמה:

נוה שלום

ואליליהם. (מא) חות, סואד. (מב) בנתיה, רסאתיקהא, סואד ורסאתיק אחד, וכת"א.

חלק הדקדוק

אין כאן פסיק, רי"ח]: (מב) לה, ה"א הכנוי נחה, והיתה ראויה להדגש. רי"ב:

אבן עזרא

וכן שבמה: (לט) ויורש. יש אומרים כי מכיר חי היה ולפי דעתי שמלת ויורש שבה אל הגבור שהיה במשפחה: (מ) וטעם למכיר בן מנשה. לבני מכיר כמו ויאמר יהודה לשמעון אחיו: (מא) ויאיר בן מנשה. הוא ממשפחת יהודה כי כן כתוב כי חצרון לקח בת מכיר בן מנשה והוליד ממנה שגוב ושגוב הוליד את יאיר שהיו לו הערים בערי הגלעד ונקרא על שם משפחת אמו גם יש כהנים שנקראו על שם בני ברזילי הגלעדי כי כן כתוב ואין פה מקום לשאול איך לקח יאיר נחלה עם שבט אחר כי ארץ כנען היא הנחלקת ולא ארץ האמורי שהיא מעבר לירדן מזרחה כי יש אמורי בארץ כנען והוא היה התקיף מכל שבעת גוים: חוותיהם. פירושו לפי מקומו כמו קריות:

חסלת פרשת מטות

מוסרי של"ה והגהות

לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. לכאורה ככל היוצא מפיו יעשה הוא מיותר אלא הוא תוכחת מוסר שהאדם יהיה נאמן בדבורו וישמור מוצא שפתיו אף שלא היה בדרך נדר ולא היה מחוייב בדברים כענין שאמר מרע"ה לבני גד ולבני ראובן והיוצא מפיכם תעשו ופירש"י ז"ל שקבלתם לעבור למלחמה עד כבוש וחלוק וכו'. עוד דבר אחר הבטיחו מה שלא היו מחוייבים לעשות דהיינו שלא היו

בעל הטורים

כדכתיב ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם: (מב) ויקרא לה נבח. לה ג' לא מפיק ה"א. ויקרא לה נבח בשמו שלא נתקיים לה זה השם. ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער שבקש לבנות ולא בנה. ויאמר לה בעז שלא דבר עמה סוף בעצמו אלא ע"י שליח. לה כמו לא:

רש"י

האמורה למעלה: (לט) ויורש. כתרגומו ותריך. שתיבת ירש משמשת שתי חלוקות ל' ירושה ולשון הורשה שהוא טירוד ותירוך: (מא) חותיהם. כפרניהון: ויקרא אתהן חות יאיר. לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון: (מב) ויקרא לה נבח. לה אינו מפיק ה"א וראיתי ביסודו של ר' משה הדרשן לפי שלא נתקיים לה שם זה לפיכך הוא רפה. שמשמע מדרשו כמו לא. ותמהני מה ידרוש בשתי תבות הדומות לה (רות ב) ויאמר לה בועז (זכריה ה) לבנות לה בית: חסלת פרשת מטות

שפתי חכמים

מוסבות שם ואמר אל תתמה שדבוק עם מוסבות שם שסרי שבם ושבמה שם אחד הוא: ע הקשה הרמב"ן וכן שאר מפרשים איך לא רפה במדרש רות ואנכי לא אהיה כאחת שפחותיך א"ל ח"ו אין אתה מן השפחות אלא מן האמהות ודכוותה וכנה הלך וגו' ודכוותה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער מלמד שאין לשקר תשועה כו' ע"ש ול"נ דגם רש"י ידע המדרש אך מ"מ ותמהני כו' הוא לפי מה שדרש רבי משה הדרשן שלא עמד השם של עיר בכך לכן כתיב לה רפה כאלו כתיב לא נבח שלא נתקיים זה השם אלא שם אחר וכן צריך לדרוש נמי בהני דיוקא ויאמר לה בועז לא בועז אלא שליח וזה אינו וכן לבנות לה בית לא בית אלא אהל וזה אינו ולכן דקדק רש"י בדבריו ואמר מה ידרוש כלומר לפי שדרש מדרש זה יש לדרוש נ"כ השם וזה אינו ובאמת לא נשתנה שם העיר שקרא בשם נבח ומה דכתיב לה רפה י"ל דנבח ואחרים קראו את העיר בשם נבח אבל בניו לא קראו אותה נבח כמ"ש הרמב"ן והביאו טור יו"ד (סי' ר"ס) היה שם אביו בשם אחרים ישנה את שמם כלומר שמם של אחרים, כן נראה לי ליישב דברי רש"י ז"ל:

הפטרת מטות ירמיה א

ואם מטות ומסעי מחוברין אז קורין דברי ירמיהו בפרשת פנחס וקורין שמעו בפ' מטות ומסעי ואפילו הוא ר"ח.

א דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר
בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן׃ ב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־
יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה
בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ׃ ג וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים
בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלִַם

רד"ק

(א) דברי ירמיהו בן חלקיהו. כתב א"א ז"ל כי חלקיהו זהו חלקיהו הכהן שהכהן שמצא ספר התורה בבית ה' בימי יאשיהו וירמיהו בנו נבא בימי יאשיהו ותחלת נבואתו היתה בשנת שלש עשרה למלכו ועדיין לא שבו יאשיהו ויהודה מרעתם עד שמנה עשרה שנה למלכו שמצא ספר תורה: מן הכהנים. ת"י מן רישי משמרת כהניא מן אמרכליא דהוו בירושלם גברא דקבל אחסנתיה בענתות: בענתות. היא עיר מערי הכהנים כמ"ש בספר יהושע. ומה שהחל בדברי לפי שכולל בספר הזה כל דברי נביאות שנבא על ישראל ועל העכו"ם, וכן דברי עצמו מה שקרה לו בנבואתו עם ישראל. ובדרש שלשה נביאים ע"י שהיתה נבואתם דברי קנתורין לפיכך תלה נבואתן בעצמן. ואלו הן, דברי קהלת, דברי עמוס, דברי ירמיהו. ר"ל שדברו בדברי עצמן, כמו שלמה שאמר אני קהלת הייתי מלך וכל הענין מספר בעצמו, וכן עמוס ספר דברי עצמו קשר עליך עמוס וכל הענין כמ"ש, וכן ירמיהו ספר בתחלת ספרו דברי עצמו בטרם אצרך בבטן ידעתיך וכל הענין וכן בתוך ספרו מה שספר מן הרעות שעשו לו: (ג) ויהי בימי. דבר ה' שהיה אליו היה ג"כ בימי יהויקים בן יאשיהו וכן בימי צדקיהו עד תום מלכותו שמלך י"א שנה בשנת אחת עשרה נפל ביד מלך בבל וגלות ירושלים בחדש החמישי כמ"ש בספר

נחל קדומים

שהקליפה נקרא בלאדן. בל אדון שהוא כופר בעיקר וגם בעל לה"ר כופר בעיקר. ובזה אפשר לרמוז פ' לעבד נמכר יוסף ענו בכבל רגלו שהוא דיבר לה"ר אך לפי שהיה לשם שמים מכלב נהפך לכבל. וגם ענו. לפי שלא היה ענו עם אחיו ונתגאה עליהם לכך ענ"ו בכב"ל. והוא על דרך מה שפירש רבינו האר"י ז"ל בהקדמת קשורה עמו ככלב ע"ש ודוק היטב כי קצרתי. ומה שישב ודרש הרב זרע ברך ז"ל בפ' והכלבים עזי נפש. הרואה יראה שהביא הכתוב עזי נפש המה לא ידעה. וכמה זמני כתב לא ידעה. גם בפירושא אתמר לא ידעה נקבה חוזר אל הנפש. והוא אגב שטפיה דקרא הכי כתיב בישעיה סי' נ"ז והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה והמה רועים וכו'. וכבר נעים זמירות רוח ה' דיבר בו שגיאות מי יבין:

מרפא לשון

משמעות להק"ק. מא) ויקרא אתהן, יתהון, ה"ג, וכן אתהן ואת מגרשיהן דפ' מסעי יתהון וית רוחיהון ול"ג יתהין כמ"ש היא"ר שכן הוא דרך ל' ארמי לעולם שאין הפרש בזה בין זכרים לנקבות וכבר נת'.

חומת אנ"ך

במעשהו ולא כמחשבתו והארכנו בעניותנו שם בס"ד: (מב) ויקרא לה נבח בשמו. הרב זרע ברך רמז במדבר לשון הרע דשתים רעות עשה ובספר ילקוט ראובני רמז לה נבח לה ר"ת לשון הרע נבח שמדבר לשון הרע יצא בכלב נובח ואני הדל בנחל קדומים רמזתי בהקדמת הרב זרע ברך ע"ש. ואפשר לרמוז דראשי תיבות לה נבח בשמו הוא נבל דהמדבר לשון הרע הוא נבל. ואם נשמר מהלשון הוא נקרא חסיד שהוא גימטריא נבל. דשומר הברית נקרא צדיק:

מסורת הקריאה

לא ישרתנה כ"א מרכא אך בי"ד מקומות ישרתנה דרגא עם ב' מרכות הנקראת תרין חוטרין וסי' א' ויבא לו יין (בראשית כ"ז כ"ה) ב' למה תעשה כה (שמות ה' ט"ו) ג' אשר לא צוה אתם (ויקרא יו"ד א') ד' ויקרא לה נבח (דין) ה' הלא טוב לנו שוב מצרימה (במדבר י"ד ג') ו' אשר לא הגיד לה (מ"א יו"ד ג') ז' וחברו (דה"ב ט' ב') ח' ויחנו אלה נכח אלה (מ"א כ' כ"ט) ט' נעניתי לו בה (יחזקאל י"ד ד') י' וינח לו (דה"ב כ' למ"ד) י"א הלא זה אוד (זכריה ג' ב') י"ב ודי לא ידע תהודעון (עזרא ז' כ"ה) י"ג ויהי לב לעם לעשות (נחמיה ג' לח) י"ד ויהי ריב ומדון (חבקוק א' ג'):

בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי׃ ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
ה בְּטֶרֶם אֶצָּורְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם
הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ׃ ו וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי
יְהוִה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַּבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי׃ ז וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר
אֶשְׁלָחֲךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר׃ ח אַל־
תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה׃
ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ׃ י רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ ׀
הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ
וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ׃ יא וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל
שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה׃ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת
כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ׃ יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה ׀
אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ
אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי
מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ טו כִּי ׀
הִנְנִי קֹרֵא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־
יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח ׀ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם
וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה׃
טז וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר
עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי
יְדֵיהֶם׃ יז וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־
אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם׃ יח וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר

הפטרת מטות (מסורת הקריאה)

(ה) אצורך, הצד"י בקמץ חטוף: (ו) אהה, ה"א שניה במפיק וכן כל אהה שבמקרא: (ז) ויאמר ה' אלי. נמסר עליו ד' בטעמא בסיפרא, ר"ל במהפך פשטא קטן, וסי' א' אל תאמר נער אנכי (דין) ב' צדקה נפשה משובה ישראל (ג' י"א) ג' קרא את כל הדברים (י"א ו') ד' אם יעמד משה ושמואל לפני (ט"ו א'), וסי' טליא צדיקא קרא לשמואל, פי' טליא הוא נער, צדיקא הוא צדקה, קרא הוא קרא את כל הדברים, לשמואל הוא הפסוק אם יעמד משה ושמואל: והנה מצאתי עוד אחד לקמן פסוק ט' ויאמר ה' אלי הנה נתתי, ואפשר דכוונת המסורה רק על ראשי פסוקים, וזה הוא באמצע פסוק: (י) לנתוץ ולנתוץ. התוי"ן רפוין: (יא) מה. המ"ם בקמץ דקדים לאל"ף: (יב) דברי. הרי"ש בחירק כי הוא חד מן י"ג דכתיב בחירק וסי' נמסר במ"א וי"ן: (יג) מה. בקמץ: (טז) ודברתי משפטי אותם. נמסר ט' דסמיך לדבור רפין, ועי' בראשית כ"א ב': (יז) תאזר. האל"ף בשוא נח: אצוך, הכ"ף דגוש: (יט) יוכלו, המונח ביו"ד:

(ב) וקראת, מלעיל הנגינה בריי"ש, כן כתיב במכלול ואשר למ"ד הפעל נחה בהם מן הקל כולם מלעיל עם הוי"ן וזולתה: (ג) תבואתה. כתיב בה"א וקרי בחולם, יאשמו, האל"ף בשוא לבד והוא נח:

מוסרי של"ה והגהות

מחוייבים רק לצאת עם ישראל ביחד במלחמה כמ"ש להם מרע"ה האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה והם קבלו ואמרו ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל שהם רוצים לילך בראש. וע"ז פירשו הפסוק הנאמר בגד צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל כלומר מצד המשפט והדין לא היו מחוייבים רק לילך עם ישראל. אבל הם הוסיפו ועשו הצדקה של ה' כמ"ש וה' בראשם כן והחלוץ יצא בראש וקיימו היוצא מפיהם. ומדה עליונה מדה זו וככה יתנהג האדם בין בענייני נפשות בין בדבר שבממון ככל היוצא מפיו יעשה הן צדק ולאו צדק. (אח"י הפירוש הנ' הוא מהרב כלי יקר עש"ב):

וימסרו פירש"י ז"ל להודיע שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו במיתתו מהו אומר עוד מעט וסקלוני ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת וכו'. קשה מה שייכות יש לשבח מה שאמר וסקלוני. הענין כי דברי ריבות שיש לישראל עם רועיהם משתמע לתרי אנפין אחד הוא לרעה כמו כן פשוטו. השני הוא לחשיבות שמחשבים את רועיהם כאילו היו אביהם ע"כ צועקים תמיד אליהם נתן תתן לנו וכן אמר מרע"ה האנכי הריתי וכו'. ועתה שראינו שבשעת מיתת מרע"ה לא רצו ללכת נתגלה למפרע שהרי' וכו' שתרעומות ישראל היו מצד מעלה שהחזיקו אותו לאב וכן ראוי להחזיק כל רועה נאמן לאב ולפטרון:

ויקצוף משה על פקודי החיל וגו' הן הנה היו לבני ישראל וגו'. וק'

רד"ק

מלכים: (ה) בטרם אצורך. ועניין בטרם אצרך כתב א"א כאשר באו היסודות הד' ידעתי בכח הטבע ואחר כך הוציאו לפעל. או פי' ידעתיך כמו ידעתיך בשם שאמר למשה ומורה עליו. ובטרם תצא מרחם הקדשתיך. פי' קדושה. וידעתיך ל' גדולה. ויש לשאול והלא כל הנביאים והצדיקים וכן הרשעים בטרם הבראם ידעם והכירם אך יורה זה שאביו ואמו נזהרו בקדושה ובטהרה בעת ההריון שיהיה נביא ומקודש. והחכם הגדול ר' משה בר מיימון ז"ל כתב כי זה ענין כל נביא אי אפשר לו מבלתי הכנה טבעית בעיקר יצירתו שיהיה נכון לנבואה עם ההתלמדות. ויש לדעתו לשאול למה לא אמר זה הענין לנביא אחר אלא לירמיהו, ונוכל לומר לפי שידע האל יתברך שירמיהו יסרב בשליחות האל הודיעו כי הוא מוכן לנבואה מן הבטן כדי שיחזק לבו ללכת בשליחות האל. וא"ת והלא משה רבינו ע"ה היה מסרב ג"כ בשליחות האל ולא אמר לו כן, הנה הראה לו אות גדול לחזק את לבו והוא אות הסנה והאותות האחרים שנתן בו יכולת לעשותן לפני פרעה: (ו) ואומר אהה. ל' קריאה על הצער ועל הדאגה. ומה שאמר לא ידעתי דבר ר"ל דברי תוכחה כי אני נער ואיך אוכיח עם אחד. ואין תימה אם באה לו נבואה והוא נער כי הנה ג"כ שמואל היה נער בתחלת נבואתו כמ"ש ורוח הנבואה שהכינם אותם אע"פ שהיו נערים, ואפשר כי נער ר"ל משרת ואע"פ שהוא גדול בשנים יקרא נער, כמ"ש ומשרתו יהושע בן נון נער וה"פ משרת נביא אחד שהיה בימיו או הכם ר"ל ביד גדול ממני ראוי לשלוח זה השליחות לא בידי, כמו שאמר משה רבינו שלח נא ביד תשלח: (ז) כי על כל אשר אשלחך. על במקום אל, ומה שאמר אשלחך תלך כי בתחלת באה לו הנבואה בתחלה והלך האל לשלחו לירושלים מקום המלוכה להוכיח את המלך ואת עמו והבטיחו שיחזק לבו ללכת למקום שלא היה רגיל שם ויתקן דבריו בפיו שידע לדבר דברי תוכחות בלא מורא: (ח) להצילך. לא הבטיחו שלא יגעו בו אלא יגעו בו ויכוהו ויצילהו מידם שלא ימיתוהו אף ע"פ שהיו ברצונם להמיתו כמ"ש ובקשו להמיתו ואת ברוך ויסתירם ה': (ט) וישלח ה' את ידו. הוא המלאך

סיתיר ו

הנראה אליו ודבר אליו בשם השם ונקרא בשמו ונראה במראה הנבואה שהושיט ידו אליו והגיע הדברים על פיו ונראה לו כאלו שם בפיו דבר שיש בו ממש לתקן אע"פ שאין הנגיעה הדבר אלא על האוזן לא על השפה במראה הנבואה נראה לו כאלו שם בפיו דבר שיש בו ממש לתקן בו בפיו לדבר בתוך ל' בלא מורא: (י) ראה הפקדתיך. השמתיך פקיד וממונה עליהם לטוב ולרע כי כאשר תתנבא עליהם כן יבא עליהם ואמר לבנות כנגד לנתוש, ולנטוע כנגד לנתוץ: (יא) ויהי דבר ה'. זה היה במראה הראשונה כי בתחלה אמר לו שילך באשר ישלחהו ואחר כן באותה המראה עצמה הראה לו במראה הנבואה מקל שקד כאמרו מקל שקד אני רואה נראה כי ראה המקל בלא עלים ובלא פרחים והתבונן אליו במראה הנבואה והכיר בו שהוא מעץ שקד לפיכך אמר לו היטבת לראות שאילו ראה אותו בעלים ובפרחים מה היתה הטבת הראיה נקל הוא להכיר זה והראה לו האל מקל שקד להיות משל על הפורעניות העתידה לבא על ישראל שתבא להם במהרה כמו שעץ השקד ממהר לפרוח יותר משאר העצים לפיכך נקרא שקד כי השקידה ענין המהירות וההשתדלות: (יג) ויהי דבר ה' שנית. מה שאמר שנית לפי ששתי המראות היו בענין אחד ואף ע"פ שהדברים נראים לו נשתנו אמר כי בענין זה נראה לו פעם שנית ששאלו ג"כ מה הוא רואה ופירש לו ג"כ השאל תוך המראה לא שבא לספר הפעמים שנראה לו כי לא ספר אלא זאת. לא כדברי בעל המדרש שאמר שנית דבר עמו שלישית לא דבר עמו: סיר נפוח. נפוח תאר, ופירושו רותח, והסיר כשהוא רותח מעלה הבל כמו הנופח בפה שמוציא הבל מפיו בעת הנפיחה: ופניו מפני צפונה. הצד מן הסיר שילקו ממנו יקרא פנים: מפני צפונה. היל"ל אל פני צפונה אלא כאמרו בע"ה לסורות כי המערכות אותם היו מארץ צפון והיה בבל שהיא מזרחית צפונית לארץ ישראל. וא"א ז"ל פירש ופניו פני השפתים או הכירה שמוסיפין עליה הקדרה אמר כי פני השפתים שמכניסים משם האש תחת הסיר היו לצד צפון מורה שהמבעיר האש תחת הסיר יבא מצפון והסיר היא ירושלים כמו שהמשיל אותם גם כן בנבואת יחזקאל לסיר: (טו) כי הנני קורא. כאלו אני קורא להם שיבאו כלומר אשים בלבם שיבאו: משפחות ממלכות צפונה. המשפחות אמר על העם וממלכות אמר על המלכים ראשי הממלכות ועל שמם נקראים ממלכות ואומר זה על מלכי ארץ בבל והמלך הגדול היה נבוכדנצר ועל הממלכות אמר ובאו ונתנו איש כסאו ר"ל כשילכדו על ירושלים: (טז) ודברתי. דבור האל עמהם הוא הביא המלכים עליהם: (יז) ואתה תאזור מתניך. ללכת בזריזות כמ"ש באליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב: פן אחתך. אם לא תירא מהם ותבטח כי אצילך מידם ואם תירא מהם אחתך ואפילך לפניהם:

על

(יא) מקל שקד אני רואה וכו' אפשר במה שכתבו חלום אשר חלם הגאון מהר"ר אברהם אב"ד ק"ק בריסק ש' שע"ה דהיה שואל בקדושת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו דלמה לא אמר מלא כל הארץ כבודו כי אם בקדוש שלישי וגילו לו כי תיבת קדוש רישא וסיפא ק"ש ודו באמצע ק"ש הם ת' איש דעשו ודו באמצע שהוא לשון זיווג כמ"ש טב למיתב טן דו והזיווג הקדוש מבטל הת' דעשו דסט"א ולכן בא דו באמצע וקדוש א' שהוא כנגד בית ראשון וקדוש שני נגד בית שני לפי שנחרבו לא נאמר אצלם מלא כל הארץ כבודו אך קדוש ג' שהוא כנגד בית ג' שיבנה במהרה בימינו שהיא גאולה עולמית ובנין עדי עד אז נאמר מלא כל הארץ כבודו ע"כ הגידו בחלום להרב הנז' זלה"ה:

מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על־כל־הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ׃ יט ונלחמו אליך ולא־יוכלו לך כי־אתך אני נאם־יהוה להצילך׃ כ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ כא הלך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה׃ כב קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתה כל־אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם־יהוה׃

רד״ק

(יח) על כל הארץ. ואח״כ פי׳ למלכי יהודה אמר תהיה כנגדם כעיר מבצר שלא יוכלו לך כמו שלא יוכל אדם לכבוש עיר מבצר כ״ש אם יהיו לה חומות נחשת ומה שאמר לעמוד ברזל שלא יוכל אדם להפילו ולשברו: (יט) ונלחמו אליך. כמו שת״י ויהון דינין ומגיחין לקבלך למסתר ית פתגמי נבואתך: להצילך. שלא ימיתוך: (כא) הלך. מקור או צווי: באזני ירושלים. ר״ל עם ירושלים ומדבר כנגד העיר כאלו מדבר כנגד העם: זכרתי לך חסד נעוריך. אע״פ שאני מביא עליך רעה בעבור מעשיך הרעים לא אעשה אותך כלה וגם אעניש המריעים לך כי זכרתי לך חסד נעוריך ועניין חסד נעוריך אהבת כלולותיך קורא הימים הקדמונים ימי נעורים בדרך משלה כמו שהנערים קודמים לבחורים ולזקנים, ופירש כלולותיך גם כן כלה כי כנסת ישראל נדמית לכלה ביום מתן תורה והקב״ה נדמה לחתן: (כב) קדש ישראל. משל כמו קדש שלא יאכלנו זר ומה שאמר ראשית תבואתה הוא כפל ענין במ״ש כי התרומות שהיא ראשית התבואה הוא קדש וכל זרים אוכליו יש עליהם אשם כן ישראל אף על פי שהקב״ה מביא עליהם האויב הוא נוקם עליהם כי זוכר להם חסד נעורים שהוא חסד הפכות כמו שהביא בסנחריב וכן בנבוכדנצר ולעוגי ישראל נחרבה בכל כמ״ש. וי״מ קדש התרומה וראשית תבואתה שהוא עומד:

מוסרי של״ה והגהות

איך קצף משה עליהם והוא לא ציוה על זה להרוג כל נקבה וי״ל דהדבר הזה נותן השכל בעצמו בלי ציווי באשר הן הנה היו לבני ישראל וגו׳ ומאחר שהשכל נותן מחוייב האדם להיות משכיל מעצמו וכענין שכתבתי בפ׳ בלק בפ׳ חטאתי כי לא ידעתי. (אח״י ובראש דוד כתבתי בעניותי ישוב לזה ע״ש. מאי״ן):

צוארי שלל

(כב) קדש ישראל לה׳ ראשית תבואתו. עמ״ש הרב פרשת דרכים ומ״ש הרב עץ החיים פ׳ שמות ע״ש ומ״ש אני בעניי בספרי הקטן כסא דוד דרוש ח״י בס״ד:

גג״ה למנחת שבת וב״ה

במדבר לג מסעי

לג א * אלה מסעי בני־ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד־משה ואהרן׃ ב ויכתב משה את־מוצאיהם למסעיהם על־פי יהוה ואלה מסעיהם למוצאיהם׃

* ראשון (מחוברין)

תרגום אונקלוס

א. אלין מטלני בני ישראל. דנפקו מארעא דמצרים לחיליהון. בידא דמשה ואהרן׃ ב. וכתב משה. ית מפקניהון למטלניהון על מימרא דיי׳. ואלין מטלניהון למפקניהון׃

בעל הטורים

(א) אלה מסעי. מוצאיהם למסעיהם. ובתר הכי הפך וכתב ואלה מסעיהם למוצאיהם, כלומר שהכל היה ע״פ ה׳ דין

רשב״ם

(א) אלה מסעי. כל מסעות וחניות חוזר ומונה כדי לפרש היכן היו חונים:

רש״י

(א) אלה מסעי. למה נכתבו המסעות הללו. להודיע חסדיו של מקום, שאף ע״פ שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים מנסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין

מסעות ב״י במדבר

(א) אלה מסעי בני ישראל וגו׳. וקשה דהו״ל להתחיל ויכתוב משה וגו׳ ומה בא הכ׳ הזה להשמיענו, וי״ל שהכ׳ מספר שבשביל שני טעמים היו צריכים ישראל לסבב במסעות אלה ולהיות כמה פעמים נסוג אחור ולהיות במדבר ארבעים שנה, א) בשביל טובת הגוף, כי בהיות ארץ מצרים היתה מדינה טובה מאד, שנאמר כגן ה׳ כארץ מצרים, ונאמר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, שג״כ היו הדגים בזול שבעטם חנם הוא, כי כן דרך בני אדם לומר על זול גדול שהוא בחנם, ואם היו ישראל באים מיד לארץ ישראל לא היה טוב ארץ ישראל חשוב בעיניהם, לכן סבבם הקב״ה ארבעים שנה במדבר וכלכלם שם במן ובמים מצור החלמיש וכל הדור ההוא שיצאו ממצרים מתו במדבר, והעם הילודים במדבר אשר לא ראו את ארץ מצרים נסעו במסעות רבות ולא היה להם מנוחה, ואח״כ באו אל המנוחה ואל הנחלה איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, ואז הרגישו בטובת ארץ ישראל, והודו לה׳ ית׳ על חסדו וטובו, וזה שאמר הכ׳ אלה מסעי בני ישראל, כלומר אשר נסעו בארבעים שנה במדבר, וא״ת למה עכבם הקב״ה כ״כ זמן במדבר, והא אחשבו במרגלים הי״ל להכניסם בעולם אחר, ומתרץ הכ׳ הסבה לזה הוא אשר יצאו מארץ מצרים, שהיא ג״כ ארץ טובה, כנ״ל. עוד טעם שני אמר הכ׳ מצד הנפש, דהיינו במדרש שע״כ היו צריכים ישראל להיות ארבעים שנה במדבר בכדי שתהי׳ התורה נקבעת בלבם, ושהיו להם התורה כהרגל והרגל נעשה טבע, ויהיה טבעם ללמוד וללמד ויגרילו את עצמם ביראת ה׳, ואם היו נכנסים לארץ מיד זה פונה לכרמו וזה פונה לזיתו ועוזב את תורה עליו, וגם לא היו מרגישים טובה השמחית של ארץ ישראל, מה שא״י פועל באוירה ובקדושתה שמעלית לעלות עי״ז במעלות הקדושות, כמ״ש הכ׳ קדושים תהיו, עד שלמדו כל זה אצל משה ואהרן במשך הארבעים שנה, ונעשו קדושים וטהורים ואז בכניסתם לארץ יהיו יכולים להרגיש קדושתה, וזה שאמר הכתוב טעם שני שהיו לצאתם ביד משה ואהרן, כלומר שהיו מוכרחים להיות לצאת משה ואהרן שיהיו ת״ח וצדיקים קודם שיכנסו לארץ: (ב) ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם ע״פ ה׳ ואלה מסעיהם למוצאיהם. הקשו המפרשים על השנות הכתוב ועל השינוי בחלוף, בתחלה מוצאיהם למסעיהם ואחר כך מסעיהם למוצאיהם, ונאמר דוגמא לזה, לאנשים רבים סוחרים שנסעו למרחקים מעבר לים לקנות שם סחורה, ובדרך מצאום תלאות הרבה מאד, רעבון וצמאון וסערות הים עד משך זמן רב ועלטול הדרך הרבה עד בואו בשלום לביתם, ומכרו הסחורה, והרויחים ובני משפחתם שאלו אותם אם היה כדאי שמסחר הזה לסבול עבורו כ״כ צרות ותלאות, יש מהם שהרויחו מעט אמרו לא היה כדאי הנסיעה הזו ולא יסעו עוד אל המקום ההוא, והסוחרים אשר הרויחו הרבה אמרו כי הנסיעה הזו היה כדאי, ואם יקרה אותם שיצטרכו לנסוע עוד הפעם למקום הזה נכונים הם לנסוע. הנה חז״ל אמרו שלשה מתנות טובות נתן הקב״ה לישראל וכלם

תפסיר הרס״ג

(א) והד׳ה מראחל בני אסראיל. אד׳ כ׳רגו מן בלד מצר עלי גיושהם. ביד מוסי והרון: (ב) פכתב מוסי כ׳רוגהם. עלי מראחלהם עלי קול אללה. והד׳ה

אבן עזרא

(א) אלה מסעי. כאשר חנו בני ישראל בערבות מואב וישבו שם חדשים עד שבנו הערים הנזכרים ולא זזו משם כי אם אחרי מות אהרן כתב משה כל המסעים: (ב) את מוצאיהם. איך יצאו ממקום למקום על כן אחריו למסעיהם: על פי ה׳. דבק עם

רבינו בחיי

(ב) למסעיהם על פי ה׳. יבאר כי היו המסעות על פי ה׳, גם יכלול עוד כי משה כתב כל המסעות כלן על פי ה׳ והיה חפץ השי״ת בספור זה לתועלת שהזכרתי ועוד תועלת אחרת להזכיר חסדי ה׳ שאע״פ שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר אל תחשוב שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי לא היה להם במדבר בכל ארבעים שנה אלא שנים וארבעי׳ מסעות שכלן היו בין שנה ראשונה ושנה אחרונה היא שנת ארבעים שהרי בשנה ראשונה הלכו ארבע עשרה מסעות מרעמסס עד רתמה שמשם

נחל קדומים

א (א) אלה מסעי. אפשר לפרש אלה מסעי שהחניות נקראו גם כן מסעות שהיו מסיעי״ן מסועו״ת ומבררים ניצוצי הקדושה בין בדרך הלוכם בין בחנייתם והיו יושבים במסע זמן מה לפי שעור ניצוצי הקדושה אשר שם והכל במדה ובמשקל ככל אשר ישית יוצר בראשית אל דעות. ותיבות אלה מסעי גי׳ גבורה שהיה צריך גבורה להוציא לאור ניצוצות הקדושה מהמדבר הגדול והנורא. והמסעות הם מ״ב כנגד שם מ״ב וכל שם מ״ב להעלות ודוק.

והרב כתנות אור פי׳ דאיתא אלה מסעי כאן רמזה תורה שילכו בגלות ואיתא אם הגאולה היתה ע״י הקב״ה היתה קיימת אך הגאולה ע״י ב״ו עוברת כשם שהב״ו עובר וז״ש אלה מסעי רמז שילכו בגלות והטעם אשר יצאו ממצרים ביד משה ואהרן שהיו ב״ו וכשהגאולה ע״י ב״ו אינה קיימת ויש גליות עכ״ד והד׳ גליות רמוז בר״ת אלה מסעי בני ישראל אדום מדי בבל יון ור״ת מסעי בני ישראל גימט׳ בן וכן ר״ת אדום מדי בבל יון גימט׳ בן עם הכולל שם רמז דהשכינה

חומת אנ״ך

(א) אלה מסעי בני ישראל וכו׳. אפשר לרמוז בעירוב פרשיות מה כתיב למעלה ויקרא לה נבח וכתב בספר ילקוט ראובני דמדבר לשון הרע יצא בכלב נבח כמ״ש לעיל. וישראל במצרים לא היה בהם דלטורין. וכבר ידוע דמודה טובה מרובה ואפשר דמשום הכי זכו ולא יחרץ כלב לשונו דלא היה לקליפת כלב אחיזה בהם והיא נכנעת לפניהם. וזה רמז הסמיכות ויקרא לה נבח שמדבר ל״ה יצא בכלב נובח. וכל קבל דנא אלה מסעי בני ישראל שנשמרו מלשון הרע יצאו מארץ מצרים ולא יחרץ כלב לשונו שקליפת כלב לא היה להם אחיזה ונכנעה לפניהם: אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם. כלומר בעבור ריבויים כמו שאמרו ז״ל דבשביל ריבויים יצאו לפני זמנם וזה רמז לצבאותם ובקונטרים פני דוד רמזתי באורך כל הפסוק הזה ע״ש. ובתיבת אש״ר יצאו מארץ מצרים אשר גימטריא דכ״ד עד״ש באח״ז שלקו המצריים ובזה יצאו ממצרים והיה בכח סטרא דיובלא הרמוז בתיבת אשר. וזכו לזה בעבור האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב אשר ימי חייהם תק״ב כמספר אשר עם הכולל וכל זה רמוז במ״ש בני ישראל אש״ר יצאו מארץ מצרים וכבר הארכנו בהקדמות האלו בדרושים בס״ד: (ב) ואלה מסעיהם למוצאיהם. רמז למסעות שחזרו

ג וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם׃
ד וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר
הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר
וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים׃
ה וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ
בְּסֻכֹּת׃ ו וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ
בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃

תרגום אונקלוס

ג. וּנְטַלוּ מֵרַעְמְסֵס בְּיַרְחָא קַדְמָאָה. בַּחֲמֵישְׁתָּ עַשְׂרָא. יוֹמָא לְיַרְחָא קַדְמָאָה. מִבָּתַר פִּסְחָא. נְפַקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרֵישׁ גְּלֵי. לְעֵינֵי כָּל מִצְרָאֵי: ד. וּמִצְרָאֵי מְקַבְּרִין. יָת דִּקְטַל יְיָ. בְּהוֹן כָּל בּוּכְרָא. וּבְטַעֲוָתְהוֹן. עֲבַד יְיָ דִּינִין: ה. וּנְטַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס. וּשְׁרוֹ בְסֻכּוֹת: ו. וּנְטַלוּ מִסֻּכּוֹת. וּשְׁרוֹ בְּאֵיתָם. דִּבְסְטַר מַדְבְּרָא:

ת"א ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה. ברכות ט:

תפסיר הרס"ג

מראחלהם לכ'רוגהם: (ג) ורחלו מן עין שמס פי אלשהר אלאוול. פי אליום אלכ'אמס עשר. וד'אלך מן ג'ד אלפסח. כ'רגו בני אסראיל ביד רפיעה. בחצ'רה' גמיע אלמצריון: (ד) והם ידפנון. אלד'י קתל אללה פיהם כל בכר. וצנע אחכאמא במעבודאתהם: (ה) ורחלו בני' אסראיל מן עין שמס. ונזלו

חלק הדקדוק

ג) ממחרת. [מם הראשונה בגעיא. ר"ח]. בתוספת תי"ו ונפתחה הדגש

אבן עזרא

למסעיהם: (ג) ממחרת הפסח. פירשתיו וכן ביד רמה: (ד) ובאלהיהם עשה ה' שפטים. כמו ראש דגון כי כן

רבינו בחיי

נשתלחו המרגלים שנאמר ואחר נסעו העם חצרות וכתיב ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה והוא מדבר פארן שמשם נשתלחו המרגלים ומשם נאמר למשה שלח לך. ונקרא רתמה על שם לשון הרע של מרגלים שנאמר (תהלים קכ) מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים. וחמש מסעות שהלכו לאחר מיתת אהרן מהר ההר עד ערבות מואב בשנת ארבעים הרי שנים ועשרים מסעות נמצא שכל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות ושמנה ושלשים שנה אלו חצים היה להם מנוחה בקדש הוא שכתוב ותשבו בקדש ימים רבים. ואמרו בסדר עולם תשע עשרה שנה עמדו בקדש וזהו ימים רבים כימים אשר ישבתם בין שאר המסעות שהיו תשע עשרה שנה אחרים נמצאת למד שכל טלטולם שבמדבר לא היה אלא י"ט שנה ועשו בהם תשע עשרה מסעות. והנה הלוכן היה בלתי מסודר כשהיו עומדים במקום אחד תשע עשרה שנה ובמקום אחר יום או לילה בלבד אבל הכל היה בשעור אלהיי ולפי העלות הענן וכדי להודיע שלא היו הולכים במדבר כתועים ונבוכים אבל היו מתענגים בו והיה להם די ספוקם יותר מן השוכנים

בעל הטורים

מסע בין מולא: (ג) ויסעו מרעמסס. ובתר הכי כתיב ויסעו בני ישראל מרעמסס, מתחלה נסעו בערבוביא ערב רב ביניהם ואח"כ כשמספר המסעות כלם הזכיר בני ישראל כי הפרידו ערב רב מביניהם: יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים. לומר שגם ערב רב שהם מצרים יצאו ביד רמה לעיני שאר מצרים: (ד) ומצרים. ב' ר"פ, ומצרים מקברים, ומצרים ילד את לודים. לומר שאפי' אותם שכבר מתו רובם נתטמו: מקברים. ב', ומצרים מקברים, מקברים את העוברי' בס' גוג. והיינו דכתי' כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור: (ה) בסכות. ששם נסתככו בענני כבוד:

שפתי חכמים

א ר"ל דפארן היה מישור גדול ומקום היה בו שנקרא רתמה ע"ש דגזירת מרגלים היה ברתמה: ב פלא היתה הגזרה כ"א ל"ח שנה כמו שפרש"י בס' אלה הדברים. ואי"ת ופלא מרתמה עד הר ההר לא היו אלא י"ט מסעות וא"כ לא יהיו אלא מ"א מסעות ולעיל פרש"י מ"ב מסעות, ע"ל בס' חקת דפרש"י שבע מסעות ממוסרה עד הר ההר: ג ר"ל דלכך נכתבו מסעות: ד ר"ל כאן היית ישן כו' כך הקב"ה מונה כל המסעות כלומר דבר זה עשיתם במסע פלוני וזה אירע לכם במסע פלוני: ה ל' מיקר שכן דרך החולים שנות לכם כשמקררין אותן: ו כלו' שנותן טעם אלמעלה מ"ש יצאו בני ישראל ביד רמה ולמה הניחו להם המצריים ומפרש ומצרים מקברים וגו' והיו טרודים בהבלם ר"ל שהיו עסוקים לקבור מתיהם ולא היה להם פנאי לעכב את ישראל:

רש"י

כאן אלא ארבעים ושתים מסעות, צא מהם י"ד שכלם היה בשנה ראשונה קודם גזרה משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה שמשם נשתלחו המרגלים שנאמר (במדבר יב) ואחר נסעו העם מחצרות וגו' (שם יג) שלח לך אנשים וגו'. וכאן הוא אומר ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה למדת שהיא במדבר פארן א ועוד הוצא משם שמנה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים נמצא שכל שמנה ושלשים ב שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות, זה מיסודו של רבי משה הדרשן. ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת ג משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו כאן ישננו ד כאן הוקרנו ה כאן חששת את ראשך וכו' (במדבר רבה): (ד) ומצרים מקברים. טרודים ו באבלם:

מסעות ב"י במדבר

פ"י יסורים. ואלו הן, תורה, וארץ ישראל, ועולם הבא, והנה ישראל ביציאתם ממצרים לנסוע לארץ ישראל נסעו לג' מתנות אלו, לתורה ולארץ ישראל ולעולם הבא, והיה להם תלאות הרבה בדרכם ומנוחה לא היה להם בנסיעתם, עד שבאו לקצה גבול ארץ ישראל, ויכתוב משה כל מוצאיהם למסעיהם, ר"ל כל המוצאות אותם במסעיהם, את כל התלאות שעברו עליהם במסעיהם, ואם תרצה לידע אם כל התלאות היו כדאי לנסיעה זאת, כפל דבריו ואלה מסעיהם למוצאיהם, המסעות היו כדאים לסבול עבורם כל התלאות שמצאו אותם, והתלאות היו כדאים להמסעות והמסעות היו שוים לסבול עבורם כל התלאות, כי הרבה הרויחו ישראל בהתלאות וגם בהמסעות, כי נתנו התורה בהארבעים שנה שהיו במדבר, ולולי התלאות לא השתהו במדבר כ"כ ולא באו לכלל התורה, כנ"ל. ובשביל התורה זכו לארץ ישראל כמאה"כ ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו, ובעבור התורה ינחלו עוה"ב: (ג) יצאו בני ישראל ביד רמה וגו'. הורה בזה מה שאמרו חז"ל צדיקים תחלתן יסורים וסופן שלוה ורשעים בהפך, היינו הן בעניני הגוף והן בעניני הנפש, וזה הורה הקב"ה לישראל ולמצרים, שישראל יצאו ביד רמה היינו בכל טוב הגשמי כמו שנאמר וינצלו את מצרים, והיו במעלה רמה עליהם בעושרם עד שאמרו חז"ל [בכורות ה ע"ב] שלכל אחד ואחד מישראל היו תשעים חמורים טעונים כסף וזהב ממצרים, ופי' ביד רמה מל' כחי ועצם ידי וגו'. וגם פי' ביד רמה כמו כאשר ירים משה את ידו, וירם משה את ידו, והיינו בתפלה ובמעלות הנפש הגדולה שהשכינה היתה עמהם, אבל ומצרים מקברים וגו' היינו לעניני הגוף אין צרה גדולה מזו חוץ מכל מיני צרות שהיה עליהם, ועוד ובאלהיהם עשה ה' שפטים וגו' ואין ירידה בנפש גדולה מזו, אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם, כי עי"ז אבדו כל נחמם, כי על כן היו מתנחמים בתפלה לאלהיהם, אבל כאשר עשה ה' שפטים באלהיהם של עץ נרקב ושל מתכות נמסת, בזה אבדו כל מעמד להם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) ובאלהיהם עשה ה' שפטים. כלומר ובשופטיהם עשה ה' שפטים, לשון נופל על הלשון ולכך נאמר ובאלהיהם והוא ל' דיינים כדאמר ונקרב בעל הבית אל האלהים:

מסורת הקריאה

(ג) מרעמסס. בשני שואין הראשון נח והשני נע: ממחרת. הרי"ש בפתח. ונמסר כל דסמיך לה"א פתח: ביד. היו"ד בקמץ: (ה) מרעמסס.

כלי יקר

(ד) ומצרים מקברים וגו'. לומר לך שיצאו לעיני כל מצרים בשעה שהיו קוברים את אשר הכה ה' בהם והיו שיניהם קהות ולא עוד אלא שגם באלהיהם עשה ה' שפטים באותה שעה ואעפ"כ לא יחרץ אחד מהם לשונו לישראל. ומ"ש אשר הכה ה' בהם כל בכור י"א שהוא כדעת המדרש על פסוק למכה מצרים בבכוריהם שהיו הבכורים הורגים באבותם כי כך משמע בבכוריהם כלומר עם הבכורים הכה את מצרים כי הבכורים היו שבט אפו ומטה זעמו לכך נאמר הכה בהם כל בכור והוא דקדוק נכון ובאמרו על פני בעל צפון הורה כי רק עבודה זרה זו נשארה כדי להטעותן כי היא היתה ממונה על הזהב אשר מצפון יאתה ויאמרו שלכך נשארה בשביל ממונם שלקחו שלא כדין כמבואר פר' בשלח ומה שאמר ויסעו ממרה ויבואו אלימה ולא אמר ויחנו אלימה לפי שהיה מסע קצרה ממרה לאלים ולא היה בדעתם לעשות שם חנייה אך לפי שמצאו שם שתים עשרה מעינות מים המתיחסים אל שתים עשרה שבטים אשר ממקור ישראל ישקו לכל העדה ושבעים תמרים המתיחסים לשבעים זקנים כי הצדיק כתמר יפרח על כן אמרו סימנא מילתא היא שיעשו שם חנייה כי גם שם המקום מורה על מספר זה אלים עולה למספר פ"ב עם המלה דהיינו י"ב ושבעים וכן אלים מורה על מספר אנשים חזקים כי הוא מלשון ואת אילי הארץ לקח וכל זה לקחו לסימן לעשות שם חנייה:

ז וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיָּשָׁב עַל־פִּי הַחִירֹת
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל צְפוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי
מִגְדֹּל׃ ח וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ
בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם וַיַּחֲנוּ
בְּמָרָה׃ ט וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה
וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם
וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם׃ י וַיִּסְעוּ
מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף׃ שני
יא וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־סִין׃
יב וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדָפְקָה׃
יג וַיִּסְעוּ מִדָּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאָלוּשׁ׃
יד וַיִּסְעוּ מֵאָלוּשׁ וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם וְלֹא־
הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לִשְׁתּוֹת׃ טו וַיִּסְעוּ
מֵרְפִידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינָי׃
טז וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינָי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת
הַתַּאֲוָה׃ יז וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה
וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֵרֹת׃ יח וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ
בְּרִתְמָה׃ יט וַיִּסְעוּ מֵרִתְמָה וַיַּחֲנוּ
בְּרִמֹּן פָּרֶץ׃ כ וַיִּסְעוּ מֵרִמֹּן פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ

תרגום אונקלוס

ז. וּנְטַלוּ מֵאֵיתָם. וְתָב עַל פּוּם חִירָתָא. דִּקְדָם בְּעֵיל צְפוֹן. וּשְׁרוֹ קֳדָם מִגְדּוֹל: ח. וּנְטַלוּ מִן קֳדָם חִירָתָא. וַעֲבַרוּ בְּגוֹ יַמָּא לְמַדְבְּרָא. וַאֲזַלוּ. מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבַּר אֵיתָם. וּשְׁרוֹ בְּמָרָה: ט. וּנְטַלוּ מִמָּרָה. וַאֲתוֹ לְאֵילִים. וּבְאֵילִים. תְּרֵי עֲשַׂר. מַבּוּעִין דְּמַיִין. וְשַׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ תַמָּן: י. וּנְטַלוּ מֵאֵלִים. וּשְׁרוֹ עַל יַמָּא דְסוּף: יא. וּנְטַלוּ מִיַּמָּא דְסוּף. וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּסִין: יב. וּנְטַלוּ מִמַּדְבְּרָא דְּסִין. וּשְׁרוֹ בְּדָפְקָה: יג. וּנְטַלוּ מִדָּפְקָה. וּשְׁרוֹ בְּאָלוּשׁ: יד. וּנְטַלוּ מֵאָלוּשׁ. וּשְׁרוֹ בִּרְפִידִים. וְלָא הֲוָה תַמָּן מַיָּא. לְעַמָּא לְמִשְׁתֵּי: טו. וּנְטַלוּ מֵרְפִידִים. וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּסִינָי: טז. וּנְטַלוּ מִמַּדְבְּרָא דְּסִינָי. וּשְׁרוֹ בְּקִבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי: יז. וּנְטַלוּ מִקִּבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי. וּשְׁרוֹ בַּחֲצֵרוֹת: יח. וּנְטַלוּ מֵחֲצֵרוֹת. וּשְׁרוֹ בְּרִתְמָה: יט. וּנְטַלוּ מֵרִתְמָה. וּשְׁרוֹ בְּרִמּוֹן פֶּרֶץ: כ. וּנְטַלוּ מֵרִמּוֹן פֶּרֶץ. וּשְׁרוֹ בְּלִבְנָה:

תפסיר הרס"ג

פי סכות: (ו) ורחלו מן ת'ם. ונזלו פי איתם. פי טרף אלברייה: (ז) ורחלו מנהא. ורגעו אלי' פואה' אלחירות. אלתי בחצ'רה' בעל צפון. ונזלו בין ידי מגדול: (ח) ורחלו מן ת'ם. ועברו פי וסט אלבחר פי אלברייה. ת'ם סארו. מסאפה' ת'לאת'ה איאם פי ברייה' איתם. ונזלו פי אלמרירה: (ט) ורחלו מנהא. וגאו אלי אילים. וכאן פיהא. את'ני עשר עין מא. וסבעין נכ'לה פנזלו הנאך: (י) ורהלו מנהא. ונזלו עלי בחר אלקלזם: (יא) ורחלו מנהא. ונזלו פי ברייה' סין: (יב) פרחלו מנהא. וגזלו פי דפקה: (יג) ורחלו מנהא. ונזלו פי אלוש: (יד) ורחלו מנהא. ונזלו פי רפידים. ולם יכון ת'ם מאא. לאלקום ישרבונה: (טו) ורחלו מנהא. ונזלו פי ברייה' סיני: (טז) ורחלו מנהא. ונזלו פי קבור אלמתשהיין: (יז) ורחלו מנהא. ונזלו פי חצרות: (יח) ורחלו מנהא. ונזלו פ' רתמה: (יט) ורחלו

חלק הדקדוק

מפני הסמיכות, רי"ב: ט) שתים עשרה, יש ספרים שתיבת שתים באזיל ותיבת עשרה באתי, וברוב התיגאן תיבת שתים בשופר ותיבת עשרה בתרין טרסין: יב) בדפקה, השוא

אבן עזרא

אמר השם למשה: (ז) וישב. רמז לענן או לישראל: (ח) פני החירות ופי החירות מקום אחד הוא והפ"ה בפנים: דרך שלשת ימים. פירשתיו: (טז) קברות התאוה. הוא בקדש ברנע כאשר

רבינו בחיי

בישוב לכך משלו רז"ל בספור התורה המסעות האלה משל למה הדבר דומה למלך שהיה בנו חולה והיה מוליכו למקום רחוק לרפאותו שם כיון שהיו חוזרים התחיל אביו מונה המסעות כלן ואומר לו כאן ישבנו כאן הוקרנו כאן חששת בראשך. ועוד יש בזה תועלת אחרת להודיענו כי הכל לפי הכונה ומטעם זה נמנו המסעות בשמותם להורות שהכל תלוי כפי מחשבתם של ישראל בהקב"ה כשהיו

בעל הטורים

(ז) וישב על פי החירת. ולא אמר וישובו, מלמד שכלם היה להם לב אחד לעשות כן ע"פ צווי של משה: על פי החירת. ובפרשת בשלח אומר לפני פי החירת, מלמד שאמר להם משה על פי ה' אני אומר לכם שתהיו בני חורין: (ח) ויסעו מפני החירת. היה לו לומר מפני החירת, אלא ויסעו ביד רמה מפני שבשעתן שיהיו בני חורין: (ט) ויבאו אילמה. ולא אמר ויחנו באילם, מלמד שלא היה דעתם לחנות שם עד שנעשה להם נס שמלאו שתים עשרה עינות מים, ואז חנו שם: (יא) מדבר סין. מתחלה נקרא מדבר סין ולבסוף נקרא סיני, שנתוסף לו יו"ד כנגד יו"ד דברות. סי"ן ימים היה משה בהר: (יב) בדפקה. שם דפק לבם שלא היה להם לחם: (יג) באלוש. נתן להם המן, בזכות לושי ועשי עגות: (יח) ברתמה. על שם

רש"י

(יח) ויחנו ברתמה. על שם לשון הרע של מרגלים שנאמר מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים:

שפתי חכמים

ז לכאורה קשה למה קראו כאן רתמה ובמקום אחר קראו פארן וק"ל. (דב"ט) מה שהולך לפרש מסע זו יותר משאר כל המסעות מפני שפה כתיב ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה ובפרשת בהעלותך כתיב ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן, לכן פירש על שם לשון הרע כו' כלומר שהכל מקום אחד:

חומת אנ"ך

לאחוריהם. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי בפי' כ"י: (יג) ויחנו באלוש. בנחל קדומים כתבתי משם גאוני קמאי בספר רבינו אפרים ז"ל כי באלוש ירד להם המן בזכות שרה ושרה זו יסכ"ה בגימטריא המ"ן

מסורת הקריאה

בשני שואין כדלעיל פסוק ג': (ט) ובאילם. הנגינה בלמ"ד: (יד) היה שם. מלעיל שהקדמא בה"א ראשונה: (לו) במדבר. הבי"ת

רמב"ן

(יד) ויחנו ברפידים ולא היה שם מים לעם לשתות. לא הזכיר במרה נס המים ולא במדבר סין ענין המן אבל בעבור היות ענין רפידים דבר גדול שנסו את ה' ונקרא המקום מסה ומריבה ונקדש לעיניהם להוציא להם מים מסלע ובאה אליהם שם מלחמת עמלק על כן הזכיר בקצרה ולא היה שם מים לעם לשתות כי הוא המקום הנזכר והנודע בו:

נחל קדומים

עמנו בגליות כי שם בן רומז לשכינה כידוע: יג (ב) ויחנו באלוש. שם ירד להם המן בזכות שרה שנאמר בה לושי ועשי עוגות כך כתוב בלקוטי גאוני קמאי אשכנז בס' רבינו אפרים ז"ל. וכתב עוד יסכה גימטריא המן. ולפי מה שכתבנו בעניותנו לדרוש לשבח לשרה אמנו עליה השלום דאברהם אבינו עליו השלום אמר שלש סאים וסתמא הם קמח והשיבה שרה אע"ה קמח סלת כלומר נראה כונתך קמח אבל סלת אעשה וממה שאמר אברהם כן מוכח דהאשה עינה צרה דכבר נודע דהיה ותרן גדול אבל שרה יצאה מכללן והיא שרה ולא צרה. השתא א"ש דשרה אמרה אלוש סלת. ולזה במסע אלוש

מרפא לשון

ז) וישב על פי החירות, ותב. צ"ל למה לא תר' ותבו שהרי ראש הפ' וסופו לשון רבים, ואפשר שטעמו שהכתוב צ"ל בל' יחיד שהוא מדבר כנגד הכלל וזה מפני שפי החירות אינו מכיל כנגד כל מחנה ישראל בפרטות שאין בו שיעו' ג' פרסאות ושמו מוכיח עלי'

בלבנה: כא ויסעו מלבנה ויחנו ברסה:
כב ויסעו מרסה ויחנו בקהלתה:
כג ויסעו מקהלתה ויחנו בהר־שפר:
כד ויסעו מהר־שפר ויחנו בחרדה:
כה ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת:
כו ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת:
כז ויסעו מתחת ויחנו בתרח:
כח ויסעו מתרח ויחנו במתקה:
כט ויסעו ממתקה ויחנו בחשמנה:
ל ויסעו מחשמנה ויחנו במסרות:
לא ויסעו ממסרות ויחנו בבני יעקן:
לב ויסעו מבני יעקן ויחנו בחר
הגדגד: לג ויסעו מחר הגדגד ויחנו
ביטבתה: לד ויסעו מיטבתה ויחנו
בעברנה: לה ויסעו מעברנה ויחנו
בעצין גבר: לו ויסעו מעצין גבר
ויחנו במדבר־צן הוא קדש: לז ויסעו
מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ
אדום: לח ויעל אהרן הכהן אל־הר
ההר על־פי יהוה וימת שם בשנת
הארבעים לצאת בני־ישראל

תרגום אונקלוס

כא. ונְטַלוּ מִלִּבְנָה. וּשְׁרוֹ בְּרִסָּה: כב. וּנְטַלוּ מֵרִסָּה. וּשְׁרוֹ בִּקְהֵלָת: כג. וּנְטַלוּ מִקְּהֵלָת. וּשְׁרוֹ בְּטוּרָא דְשָׁפֶר: כד. וּנְטַלוּ מִטּוּרָא דְשָׁפֶר. וּשְׁרוֹ בַּחֲרָדָה: כה. וּנְטַלוּ מֵחֲרָדָה. וּשְׁרוֹ בְּמַקְהֵלוֹת: כו. וּנְטַלוּ מִמַּקְהֵלוֹת. וּשְׁרוֹ בְּתָחַת: כז. וּנְטַלוּ מִתָּחַת. וּשְׁרוֹ בְּתָרַח: כח. וּנְטַלוּ מִתָּרַח. וּשְׁרוֹ בְּמִתְקָה: כט. וּנְטַלוּ מִמִּתְקָה. וּשְׁרוֹ בְּחַשְׁמוֹנָה: ל. וּנְטַלוּ מֵחַשְׁמוֹנָה. וּשְׁרוֹ בְּמוֹסֵרוֹת: לא. וּנְטַלוּ מִמּוֹסֵרוֹת. וּשְׁרוֹ בִּבְנֵי יַעֲקָן: לב. וּנְטַלוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן. וּשְׁרוֹ בְּחוֹר גִּדְגָּד: לג. וּנְטַלוּ מֵחוֹר גִּדְגָּד. וּשְׁרוֹ בְּיָטְבָת: לד. וּנְטַלוּ מִיָּטְבָת וּשְׁרוֹ בְּעַבְרוֹן: לה. וּנְטַלוּ מֵעַבְרוֹן. וּשְׁרוֹ בְּעֶצְיוֹן גָּבֶר: לו. וּנְטַלוּ מֵעֶצְיוֹן גָּבֶר. וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְצִין הִיא רְקָם: לז. וּנְטַלוּ מֵרְקָם. וּשְׁרוֹ בְּהוֹר טוּרָא. בִּסְיָפֵי אַרְעָא דֶאֱדוֹם: לח. וּסְלֵיק אַהֲרֹן כָּהֲנָא. לְהוֹר טוּרָא. עַל מֵימְרָא דַיְיָ וּמִית תַּמָּן. בִּשְׁנַת אַרְבְּעִין. לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא

תפסיר הרס"ג

מנהא. ונזלו פי רמון פרץ: (כ) ורחלו מנהא. ונזלו פי לבנה: (כא) ורחלו מנהא. ונזלו פי רסה: (כב) ורחלו מנהא. ונזלו פי קהלת: (כג) ורחלו מנהא. ונזלו פי גבל שפר: (כד) ורחלו מנהא. ונזלו פי חרדה: (כה) ורחלו מנהא. ונזלו פי מקהלות: (כו) ורחלו מנהא. ונזלו פי תחת: (כז) ורחלו מנהא. ונזלו פי תרח: (כח) ורחלו מנהא. ונזלו פי מתקה: (כט) ורחלו מנהא. ונזלו פי חשמונה: (ל) ורחלו מנהא. ונזלו פי מוסרות: (לא) ורחלו מנהא. ונזלו פי בני יעקן: (לב) ורחלו מנהא. ונזלו פי חור גדגד: (לג) ורחלו מנהא. ונזלו פי יטבת: (לד) ורחלו מנהא. ונזלו פי עברונה: (לה) ורחלו מנהא. ונזלו פי עציון גבר: (לו) ורחלו מנהא. ונזלו פי ברייה' צין הי רקים: (לז) ורחלו מנהא. ונזלו פי גבל הור. פי טרף בלד אדום: (לח) פצעד הרון אלאמאם. אלי גבל הור. ומאת ת'ם באמר אללה. פי סנה' אלארבעין. לכ'רוג בני אסראיל מן

חלק הדקדוק

שתחת הפא נח: כג) מקהלתה, הקו"ף דגש: לז) ויעל, מתקרי לעיל, עליה

אבן עזרא

פירשתי: (לז) ויסעו מקדש. שם עיר: וטעם וישמע הכנעני. כי נלחם עם

רבינו בחיי

זכאים ועושים רצון השם והיו נוסעים במחשבתם באותן המסעות ממחשבה רעה לטובה והיתה מדת רחמים עליהם מרחמת ומגינה עליהם ולכך ויחנו בהר שפר ויחנו במתקה, וכשהיו חוטאים ונוסעים ממחשבה טובה לרעה היתה מדת הדין שעמהם מתוחה כנגדם להענישם ולכך ויחנו בחרדה ויחנו בדפקה ויחנו במרה, ועל זה אמרו בירושלמי כשהיו מתלוננים ישראל במסעות היו השומרים סובבים במחנה מפחד בלילות. בארו לנו בזה כי כשהיו מתלוננים במסעות ומסיעים מחשבתם ומשנים אותה היו המדות

ת"א ויעל אהרן הכהן אל הר ההר. ר"ה ג: על פי ה'. בבתרא יז:

בעל הטורים

המרגלים, שנאמר חלי גבור שנוים עם גמלי במקהלות ב', הכא, ואידך במקהלות ברכו אלהים. רתמים: (כא) ויחנו ברסה. שנתרוססו שם: דרשינן מיניה שאפי' עוברים שבמעי אמן אמרו שירה על הים, (כב) בקהלתה. על שם ויקהל עליהם קרח את כל העדה: וזהו ויסעו מחרדה פי' מחרדת מצרים שהיה נוסע אחריהם (כה) במקהלות. על שם ויקהלו על משה ועל אהרן: ויחנו במקהלות מלמד שנעשו קהלות קהלות לומר שירה:

שפתי חכמים

ח כלומר על פי ה' [illegible] ויעל אהרן על פי ה' וקרי

רש"י

(לח) על פי ה'. מלמד שמת ח בנשיקה:

מסורת הקריאה

ראשונה בדגש לפי ששתי האותיות ממוצא אחד בומ"ף והראשונה בשוא והוא בכלל אתי מרחוק. ועין בראשית מ' ז': (לח) ויעל.

כלי יקר

(מט) ויחנו על הירדן מבית הישמות עד אבל השטים. על צד הרמז יש לפרש שלכך הזכיר שני קצוות אלו לפי שפרשה זו מדברת ממיתת אהרן וארז"ל ששקולה מיתת הצדיקים כשריפת בית אלהינו ודבר זה יש בו רמז בתחילת הפ' וימת שם בשנת הארבעים וגו' בחודש החמישי באחד לחודש הוא חודש אב שבו נשרפה בית אלהינו והוקבע לבכיה לדורות מזמן המרגלים כדי להורות ששנים אלו שקולים ע"כ נזדמנו בחודש אחד וזהו הרמוז מבית הישימות כי הוא לשון שממה וחורבן הבית. ואבל השיטים הוא לשון ארז ורמז אל הזמן שנתאבלו בו על הצדיק שנמשל לשטה וארז ונזדמנו שניהם לפונדק אחד וחבור שני קצוות אלו מורה ששקולים המה כאלו הקצה האחד היה מרגיש אבל השיטים דהיינו האבילות על נפש הצדיק והקצה השני היה מרגיש בצער בית הישימות. ותדע כי בילקוט בישעיה מסיק בפסוק הנני יוסיף להפליא את העם הזה גדול סלוקן של צדיקים לפני מי שאמר והיה העולם יותר מן צ"ח קללות שבמשנה תורה ומחורבן בית המקדש. קשיין אהדדי כי רז"ל אמרו במס' ראש השנה ששקולים המה וכאן אמר גדול סלוקן. והבט ימין וראה כי במדרש הזכיר ל' סלוקן ובגמרא אמרו מיתת צדיקים. ובמדרש הזכיר לשון חורבן בית המקדש ובגמרא אמרו כשריפת בית אלהינו. והביאור לכל זה כי לשון חורבן בית המקדש מודה על הזמן שחומר הבית מעצים ואבנים נשאר קיים. אך שנחרב כי יצא ממנו כל הדרו והודו דהיינו סילוק מן הבית כל הדברים רוחניים שהיו בו. אבל לשון שריפת בית אלהינו קשה מזו כי נוסף על

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ׃ לט וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ
וְעֶשְׂרִים וּמְאַת שָׁנָה בְּמֹתוֹ בְּהֹר
הָהָר׃ ס מ *וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד
וְהוּא־יֹשֵׁב בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹא
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ מא וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר
וַיַּחֲנוּ בְּצַלְמֹנָה׃ מב וַיִּסְעוּ מִצַּלְמֹנָה
וַיַּחֲנוּ בְּפוּנֹן׃ מג וַיִּסְעוּ מִפּוּנֹן וַיַּחֲנוּ
בְּאֹבֹת׃ מד וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי
הָעֲבָרִים בִּגְבוּל מוֹאָב׃ מה וַיִּסְעוּ
מֵעִיִּים וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גָּד׃ מו וַיִּסְעוּ
מִדִּיבֹן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה׃
מז וַיִּסְעוּ מֵעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה וַיַּחֲנוּ
בְּהָרֵי הָעֲבָרִים לִפְנֵי נְבוֹ׃ מח וַיִּסְעוּ
מֵהָרֵי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב
עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ מט וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן
מִבֵּית הַיְשִׁמֹת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים
בְּעַרְבֹת מוֹאָב׃ ס שלישי חמישי כשהן מחוברין
נ *וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת
מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃ נא דַּבֵּר

* שני בספ״י
* שלישי בספ״י

תרגום אונקלוס

דְּמִצְרָיִם. בְּיַרְחָא חֲמִישָׁאָה בְּחַד לְיַרְחָא: לט. וְאַהֲרֹן. בַּר מְאָה וְעֶשְׂרִין וּתְלָת שְׁנִין. כַּד מִית בְּהוֹר טוּרָא: מ. וּשְׁמַע. כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַּעֲרָד. וְהוּא יָתֵיב בְּדָרוֹמָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן. בְּמֵיתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מא. וּנְטַלוּ מֵהֹר טוּרָא. וּשְׁרוֹ בְּצַלְמֹנָה: מב. וּנְטַלוּ מִצַּלְמוֹנָה. וּשְׁרוֹ בְּפוּנוֹן: מג. וּנְטַלוּ מִפּוּנוֹן. וּשְׁרוֹ בְּאוֹבוֹת: מד. וּנְטַלוּ מֵאוֹבוֹת. וּשְׁרוֹ. בִּמְגָזַת עִבְרָאֵי בִּתְחוּם מוֹאָב: מה. וּנְטַלוּ מִמְּגָזָתָא. וּשְׁרוֹ בְּדִיבוֹן גָּד: מו. וּנְטַלוּ מִדִּיבֹן גָּד. וּשְׁרוֹ בְּעַלְמוֹן דִּבְלָתָיִם: מז. וּנְטַלוּ מֵעַלְמוֹן דִּבְלָתָיִם. וּשְׁרוֹ. בְּטוּרֵי דְּעִבְרָאֵי דִּקֳדָם נְבוֹ: מח. וּנְטַלוּ מִטּוּרֵי דְּעִבְרָאֵי. וּשְׁרוֹ בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב. עַל יַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ: מט. וּשְׁרוֹ עַל יַרְדְּנָא מִבֵּית יְשִׁימוֹת. עַד מֵישַׁר שִׁטִּין. בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב: נ. וּמַלֵּיל יְיָ. עִם מֹשֶׁה בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב. עַל יַרְדְּנָא דִּירִיחוֹ לְמֵימַר:

ת״א דבלתימה. יבמות ס: ויחנו על. עירובין נה יומא עה:

רשב״ם (מט) ויחנו על הירדן וגו׳ בערבות מואב שם וידבר

תפסיר הרס״ג

בלד מצר. פי אליום אלאול מן אלשהר אלכ׳אמס: (לט) וכאן להרון. מאיה ות׳לאת׳ה ועשרין סנה. למא מאת הנאך: (מ) ת׳ם סמע אלכנאעני מלך ערד. והו סאכן פי אלדארום פי בלד כנעאן. במגי בני אסראיל: (מא) ת׳ם רחלו מן גבל הור. ונזלו פי צלמונה: (מב) ורחלו מנהא. ונזלו פי פונון: (מג) ורחלו מנהא. ונזלו פי אובות: (מד) ורחלו מנהא. ונזלו פי עיי אלמגאז. פי תכ׳ם מואב: (מה) ורחלו מנהא. ונזלו פי דיבון גד: (מו) ורחלו מנהא. ונזלו פי עלמון דבלתים: (מז) ורחלו מנהא. ונזלו פי גבאל אלעבריין. בין ידי נבו: (מח) ורחלו מנהא. ונזלו פי בידאת מואב. עלי ארדן יריחא: (מט) פנזלו עלי אלארדן מן בית ישימות. אלי מרג שטין. וד׳אלך פי בידאת מואב: (נ) פכלם אללה מוסי פי בידאת מואב. עלי ארדן יריחא תכלימא: (נא) מר בני

נוה שלום

(מ) וישמע הכנעני, ת׳ם סמע. יש נוסחה ת׳ם כאן כבר מא סמע ולפי נוסחא זו תיבת ת׳ם בפתח אלת׳א, וכלומר שם בהר ההר נודע ששמע הכנעני מלך וכו׳ ואח״כ נסעו מהר ההר וכו׳. (מד) עיי העברים, אלמגאז, לשון העברה וכן תרגם אתם עוברים, אבל הרי העברים דלקמן תרגם אל עבריין לפי שהרי זולת עיי שלא

חלק הדקדוק

לצרוד החיים היתה לו: מט) הישימות,

אבן עזרא

ישראל בהיותם בהר ההר: (מב) צלמונה ופונון. פירשתים: (מו) בעלמון דבלתימה. שם כלל למסעים רבים כאשר פירשתי בפרשת זאת חקת התורה: (מט) מבית הישימת. הוא הגיא הנשקף על פני הישימון אז צוה השם להזהיר ישראל כי הם

רבינו בחיי

ההולכות עמהם יומם ולילה פועלות בהם הן לטוב הן לרע הכל כפי מחשבתם וזהו שאמר (שיר ג) מפחד

רש״י

(מ) וישמע הכנעני. כאן למד שמיתת אהרן היא השמועה שנסתלקו ענני כבוד וכסבור שנתנה רשות להלחם בישראל לפיכך חזר וכתבה: (מד) בעיי העברים. ל׳ חרבות וגלים כמו (מיכה א) לעי השדה (תהלים עט) שמו את ירושלים לעיים: (מט) מבית הישמות עד אבל השטים. כאן למדך שיעור מחנה ישראל י״ב מיל. דאמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא וכו׳: אבל השטים. מישור של שטים אבל שמו:

שפתי חכמים

ביס נמי על פי ס׳ ויגש שם: ט ר״ל לעיל בפ׳ חקת נ״כ כתיב אחר מיתת אהרן וישמע הכנעני וגו׳ אבל לא מוכח שם ששמע מיתת אהרן דאיכא למימר ששמע מה שאמר בקרא אחריו כי בא ישראל דרך האתרים אבל כאן לא מפרש אחריו מידי לכך מוכח כאן שמיתת אהרן כו׳ שפי׳ כאן ללמדך שמיתת אהרן היא השמועה דכתיב ואהרן בן קכ״ג שנה במותו וישמע הכנעני אבל בפ׳ חקת לא ידענו מה שמועה שמע אם מיתתו של אהרן אם בכייתו שבכיום כתובים שם: י היינו ג׳ פרסאות דמבית הישימות עד אבל השטים י״ב מיל הם: כ אבל אין פירושו של אבל מישור ובפ׳ לך לך הסכים רש״י בו והתרגום שתרגם אבל מישור אפשר

מסורת הקריאה

הנגינה ביו״ד: (מ) וישמע, ברביע. עין ריש פ׳ יתרו: (נ) וידבר ה׳. נמסר במס״ג ו׳ בטעם דרגא תביר. וקא חשיב ז׳. וצ״ל ז׳.

כלי יקר

סילוק הרוחניות משם גם החומר נשרף כמו כן בצדיקים כשמזכיר לשון מיתה הוא מדבר כנגד החומר כי הגוף מת אבל הנשמה אינה מתה כי חיה היא. אבל לשון סילוק שייך על הנשמה ולא על הגוף כי היא לבדה העולה כמו שנאמר רוח בני האדם העולה היא למעלה. והנה מיתת צדיקים דהיינו הדבר הנוגע בחומר גוף הצדיק ודאי דבר זה שקול כשריפת בית אלהינו החומר של בית המקדש. אבל סלוקן של צדיקים דהיינו רוח בני האדם המסתלק ועולה למעלה דבר זה מתיחס לחורבן בית אלהינו דהיינו יציאת הרוחניות משם ומ״ש שזה גדול מזה לא שזה גדול במהות אלא שהנזק מגיע לעולם בסילוק נשמת הצדיק הוא גדול מן הנזק המגיע לעולם בסילוק הרוחניות מן הבית המקדש כי יש לדקדק מהו שאמר לפני מי שאמר והיה העולם למה לא אמר סתם לפני הקב״ה אלא וודאי שבא ליתן טעם למה זה גדול מזה ואמר לפי שהקב״ה אמר והיה העולם וחפץ בהווייתו וקיומו ונפש הצדיק נותן יותר הויה וקיום לעולם יותר מכל הרוחניות שהיו בבית המקדש לפי שצדיק אחד יסוד עולם ונשמתו חצובה מתחת כסא כבוד על כן יש בו קדושה גדולה ונותנת הויה וקיום לכל העולם ותדע שכן הוא שהרי מביא על זה פסוק הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ומאי משמע שמדבר בסילוקן של צדיקים אלא וודאי בסילוק הנפש המשכלת היא שקרא׳ חכמת חכמיו כי נפש המשכלת היא נותנת קיום והויה לכל העולם וסלוקה גורם שעמודי עולם ירופפו וזה דבר אמיתי ונכון ראוי לצרפו לפסוק, זה על צד הרמז:

אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ
כְּנָעַן׃ נב וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל־
מַשְׂכִּיֹּתָם וְאֵת כָּל־צַלְמֵי מַסֵּכֹתָם
תְּאַבֵּדוּ וְאֵת כָּל־בָּמוֹתָם תַּשְׁמִידוּ׃
נג וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם־
בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
לָרֶשֶׁת אֹתָהּ׃ נד וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לָרַב
תַּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט
אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה
הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם
תִּתְנֶחָלוּ׃ נה וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־

תרגום אונקלוס

נא. מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתֵימַר לְהוֹן. אֲרֵי אַתּוּן. עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דִּכְנָעַן: נב. וּתְתָרְכוּן. יָת כָּל יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן. וּתְאַבְּדוּן. יָת כָּל סִגְדַּתְהוֹן. וְיָת כָּל צַלְמֵי מַתְּכַתְהוֹן תְּאַבְּדוּן. וְיָת כָּל בָּמָתְהוֹן תְּשֵׁיצוֹן: נג. וּתְתָרְכוּן יָת יָתְבֵי אַרְעָא וְתִתְּבוּן בַּהּ. אֲרֵי לְכוֹן. יְהָבִית יָת אַרְעָא לְמֵירַת יָתַהּ: נד. וְתַחְסְנוּן יָת אַרְעָא בְּעַדְבָּא לְזַרְעֲיָתְכוֹן. לְסַגִּיאֵי. תַּסְגּוֹן יָת אַחְסַנְתְּהוֹן וְלִזְעֵירֵי תַּזְעֲרוּן יָת אַחְסַנְתְּהוֹן. לִדְיִפּוֹק לֵיהּ תַּמָּן. עַדְבָּא דִּילֵיהּ יְהֵי. לְשִׁבְטֵי אֲבָהָתְכוֹן תַּחְסְנוּן: נה. וְאִם לָא תְתָרְכוּן. יָת

ת"א כי אתם עוברים את הירדן. בכורות נה: והורשתם את כל יושבי הארץ. סוטה יו: ואם לא תורישו את יושבי הארץ. מגילה יא:

תפסיר הרס"ג

אסראיל וקל להם. אנכם גאיזין אלארדן. אלי בלד כנעאן: (נב) פאקרצ'ו גמיע אהל אלבלד מן בין ידיכם. ואבידו גמיע מזכ'רפאתהם. ואצנאם מסבוכאתהם. וביעהם תנדפון: (נג) פאד'א קרצ'תמוהם אסכנו אלבלד. פקד אעטיתכם אייאה: (נד) ותווזעוה באסמם לעשאירכם. לאלכת'יר כת'רו נחלתה ולאלקליל קללוהא. מן כ'רג לה אלסהם פי אי מוצ'ע כאן לה. ועלי אסבאט אבאיכם תתוזעונה: (נה) ואן לם תקרצ'ו

נוה שלום

כת"א שהשוה תרגומן. (נד) והתנחלתם, ותווזעוה, תחלקו את הארץ בגורל, וכן תרגם כל תתנחלו, ינחלו דלקמן וכן מורה ענין הכתובים ושלא כת"א. (נה) ולצנינים, וכאלמסאל, מחט גדולה.

חלק הדקדוק

היו"ד נחה: נב) את כל, תיבת את בצירי ובשופר הולך בכל התיגאן, לא במקף וסגול. [ואת כל, תיבת זאת בצירי ובשופר הולך. ר"ח]:

אבן עזרא

קרובים לעבור: (נב) משכיתם. כמו אבן משכית: במותם. מקומות גבוהים כמו במותי ארץ: (נד) והתנחלתם. כמו והתאויתם והפעול הארץ. וטעם להזכיר: לרב תרבו. לדבק אחריו ואם לא תורישו: (נה) לשכים. קוצים חדים מגזרת הסר מסוכתו. הנני סך את דרכך בסירים: ולצנינים. פירושו לפי מקומו כמו ולשוטט בצדיכם שהם מכות בשוט או קוצים חדים כמו צנים פחים והנה עוד פי' להם גבול נחלתם שהם חייבים להוריש משם

אבי עזר

(נד) והתנחלתם הטעתי את אשר דברתי לעיל פ' מטות דבנין התפעל עומד ויוצא:

רבינו בחיי

בלילות כלומר שהיו ישראל מתפחדים ממדת הדין. ועוד יכלול ספור המסעות תועלת אחרת כי ירמוז לעתיד שהרי דברי הנביאים כולם מוכיחים שהגאול' האחרונה כדמיון הראשונה וכשם שיצאו ישראל בגאול' ראשונה ממצרי'

בעל הטורים

(נב) ואבדתם. ב', הכא, ואידך ואבדתם את שמם. משכיותם היינו בית עכו"ם שלהם והמאבד ע"ז צריך לשרש אחריה דכתיב ואבדתם את שמם: (נד) והתנחלתם. ב', הכא, ואידך גבי עבד דעבד איתקש לקרקעות: והתנחלתם. ד"פ נחלה בפסוק, שכל אחד הי"ל בד' מקומות. בהר, ובמישור, ובשפלה, ובחוף הים, והפסוק מתחיל ומסיים בנחלה, לומר שבמקום שיצא הגורל אפי'

שפתי חכמים

הענין ולא הל': ל דאי פירושו ל' ירושה הל"ל וירשתם א"כ דאי פירושו ירושה לא הל"ל מפ:יהם דאין מלת מפניהם נופל אירושה: מ לפי שרוצה להוכיח דמשכית ל' רצפה כדכתיב בקרא ואבן משכית וגם רוצה להוכיח מה שפי' להשתחות עליה בפישוט ידים ורגלים מדכתיב להשתחות עליה וכתיב גבי יוסף להשתחוות לך ארצה דהיינו פישוט ידים ורגלים: נ מפני שהורשתם ל' גירוש הוא וע"ם את הארץ ר"ל יושבי הארץ: ס דאל"כ הא כבר כתיב והורשתם וה"ל להתחיל והתנחלתם וגו' אלא אמר זה לאגלאי שאם תורישו אותם תוכלו להתקיים: ע כאן לא פי' כפירושו שפי' בפ' פנחס דהם משמע שפירושו שחלקו לפי באי הארץ שבאו לכלל כ' שנה משום דאיכא פלוגתא בב"ב (דף קיז) איכא למ"ד לאלה תחלק וגו' על באי הארץ נאמרה ושם פי' אליבא אותו מ"ד וכאן פי' אליבא דמ"ד לאלה תחלק הארץ על יוצאי מצרים נא'. ואפשר לדחוק וליישב דהיינו נמי לפי שפי' לעיל משונה נחלה זו כו':

רש"י

(נא) כי אתם עוברים את הירדן וגו' והורשתם וגו'. והלא כמה פעמים הוזהרו על כך אלא כך א"ל משה כשאתם עוברים בירדן ביבשה ע"מ כן תעברו. ואם לאו מים באין ושוטפין אתכם וכן מצינו שאמר להם יהושע בעודם בירדן: (נב) והורשתם. ל וגרשתם: משכיתם. כתרגומו בית סגדתהון על שם שהיו מסככין את הקרקע ברצפת אבנים של שיש להשתחוות עליהם בפישוט ידים ורגלים כדכתיב [ויקרא כו] ואבן משכית לא תתנו בארצכם מ להשתחוות עליה: מסכותם. כתרגומו מתכתהון: (נג) והורשתם את הארץ. והורשתם אותה מיושביה ואז וישבתם בה נ תוכלו להתקיים בה ס ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה: (נד) אל אשר יצא לו שמה. מקרא קצר הוא זה אל מקו' אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה: למטות אבותיכם. (ב"ב קיז) לפי חשבון ע יוצאי מצרים ד"א בשנים עשר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(נב) ואבדתם את כל צלמי משכיתם. איתא במדרש זש"ה מלפנו וגו' מלפנו מבהמות ארץ הקב"ה מלמד לנו מפרו של אליהו. מיד בנה אליהו מזבח וכתיב ויעש תעלה כבית סאתים. שמעתי דומיא דחצר המשכן. וזהו שאמרו"ל בכל מקום סאתים כחצר המשכן וכתיב מלאו ארבעה כדים מים ושנו ושלשו והתעלה מלא מים והאיך נתמלאת באלו הכדים אלא שבא אלישע תלמידו ויצק אותו מים על ידו של אליהו ונעשו שתי ידיו כשתי מעיינות ומהם נתמלאת התעלה וזהו שאמר פה' הנה פה אלישע

נחל קדומים

זכו למן בזכות שרה ודוק הטב: נא (ג) כי אתם עוברים את הירדן אל ארץ כנען והורשתם וגו' ואבדתם את כל משכיותם וגו'. אפשר לרמוז מ"ש פ"ח דערכין דאם משה רבינו ע"ה היה נכנס לא"י היה מבטל יצרא דע"ז וא"כ לא נחרב הבית ולא גלו ישראל וכמו שהאריך הרב פרשה דרכים ז"ל וכתב הרמ"ע ז"ל דאם משה רבינו ע"ה נכנס לא"י היה הולך לג"ע הארץ אז יסי"ר משה להט החרב והכרובים והיה מכניס ישראל לג"ע הארץ כמו שהיה אדה"ר כשנברא. ומעתה כל אלו הציווים ואזהרות על ע"ז ולהוריש את הגוים וכיוצא בהם אם היה נכנס משה רבינו לא"י לא היה צריך לזה דלא היה יצרא דע"ז ונכנסים לג"ע בגוף ונפש כאדה"ר בעת יצירתו. והכל נעשה ממילא ובנקל גדול וז"ש כי אתם עוברים אל הירדן כלומר

מסורת הקריאה

ועין מש"ב שמות ר' כ"ט: (נב) משכיתם. היו"ד נעה בחולם: (נד) יצא. מלעיל: תתנחלו. הנו"ן בסגול. מפני אות הגרון שאחריו שהיא קמוצה: (נה) הארץ. הנגינה באל"ף: וצררו. הרי"ש בשוא

מרפא לשון

פי החירות שהוא כמו שער. נב) ואבדתם, ותבדון. ה"ג בל' כבד וכן בכ"מ שלה"ק בל' כבד יתנהג עמו התר' בכבדות ודלא כנ"א ותובדון בקל שהוא תרגום והאבדתם. נג) והורשתם את הארץ, ותתרכון ית יתבי ארעא. ה"ג דלא כנ"א ותירתון, וטעמו כמ"ש במדרש מנין שכובשין תחלה ואח"כ מחלקין שהרי הוא אומר והורשתם את הארץ ואח"כ והתנחלתם את הארץ וכן פירש"י ז"ל. נה) לשכים בעיניכם, לסיען נטלן זין לקבלכון. המקרא דבר בל' משל והתרגום פירש מהו הנמשל ופירושו לכתות נשאות כלי זיין לנגדכם וזה מובן מאליו וכן ולצנינים בצדיכם. ולמשריין מקפניכון. ופתרונו מובן ג"כ והנה ביהושע כג' נאמר משל זה בלשון אחר, וזה תארו והיו לכם לפח ולמוקש ולשוטט בצדיכם ולצנינים בעיניכם ואעפ"י כן תרגמו יונתן ויהון לכון לתבר ולתקלא ולסיען נטלן זין לקבלכון ולמשריין מקפניכון כלשון שנ' בתורה שלעולם הכוונה אחר ל' התורה אלא שהעברים שומרים הטעם לא המלות, ופירוש שכים וצנינים פירש"י יתדות וקיצים, אבל ביהושע שם פירש ולצנינים ל' מחנות כמו ובאו עליך הצן ואפשר שחזר

ישבי הארץ מפניכם והיה אשר
תותירו מהם לשכים בעיניכם
ולצנינם בצדיכם וצררו אתכם
על־הארץ אשר אתם ישבים בה:
נו והיה כאשר דמיתי לעשות להם
אעשה לכם: פ לד א וידבר יהוה
אל־משה לאמר: ב צו את־בני
ישראל ואמרת אלהם כי־אתם
באים אל־הארץ כנען זאת הארץ
אשר תפל לכם בנחלה ארץ כנען
לגבלתיה: ג והיה לכם פאת־נגב
ממדבר־צן על־ידי אדום והיה לכם

תרגום אונקלוס

יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן. וִיהֵי דְתַשְׁאֲרוּן מִנְּהוֹן. לְסִיָּעָן נָטְלָן זֵין לְקִבְלְכוֹן. וּלְמַשְׁרְיָן מַקְּפָן יָתְכוֹן. וִיעִיקוּן לְכוֹן. עַל אַרְעָא. דְאַתּוּן יָתְבִין בַּהּ: נו. וִיהֵי. כְּמָא דְחַשֵּׁיבִית. לְמֶעְבַּד לְהוֹן אַעְבֵּיד לְכוֹן:
א. וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: ב. פַּקֵּיד. יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן. אֲרֵי אַתּוּן עָלִין לְאַרְעָא דִכְנָעַן. דָּא אַרְעָא. דְתִתְפְּלֵג לְכוֹן בְּאַחְסָנָא. אַרְעָא דִכְנַעַן לִתְחוּמַהָא: ג. וִיהֵי לְכוֹן רוּחַ דָּרוֹמָא. מִמַּדְבְּרָא דְצִין עַל תְּחוּמֵי אֱדוֹם. וִיהֵי לְכוֹן תְּחוּם דָּרוֹמָא. מִסְּיָפֵי יַמָּא

ת"א ארץ כנען לגבלתיה. סנהדרין נח:

תפסיר הרס"ג

אהל אלבלד מן בין ידיכם. פיציר מא תבקונה מנהם. כאבר פי עיונכם. וכמסאל פי גנובכם. ויצ'איקונכם פי אלבלד. אלד'י אנתם מקימין פיה: (נו) פאכון כמא קצדת. אן אצנע בהם אצנע בכם: (א) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (ב) מר בני אסראיל וקל להם. אנכם דאכ'לין אלי בלד כנעאן. פהד'ה חדוד אלבלד. אלד'י יחצל לכם נחלה: (ג) פיבתדי לכם אלחד אלגנובי. מן ברייה' צין אלי גאנב אדום. פיכון מן

חלק הדקדוק

ב) בנחלה, הבי"ת בגעיא בכל התיגאן:

אבן עזרא

יושב הארץ: (ב) אל ארץ כנען. כמו והנבואה עודד הנביא הנבואה נבואת עודד הנביא והטעם אל הארץ ארץ כנען: (ג) על ידי אדום. מקום כמו על

רבינו בחיי

אל המדבר כן בגאולה האחרונה עתידים שיצאו הרבה מישראל אל המדבר ויעברו במקומות האלה והקב"ה יכלכלם וינהלם שם כמו שעשה לישראל במדבר והוא שאמר הנביא (יחזקאל לד) והוצאתים אל מדבר העמים. והכתוב הזה מדבר לעתיד בגאולה אחרונה, והכתוב זה ירמוז זה ממה שהזכיר כאן ב' פעמים לשון מוצאיהם ויכתוב משה את מוצאיהם וחזר ואמר ואלה מסעיה' למוצאיהם כי האחד הוא יציאת ישראל ממצרים והשני יציאתנו מן הגלות החל הזה ולפי שכבר התחיל להזכיר אלה מסעי על המסעות לשעב' על כן אמר ואלה מסעיהם לעתיד ביציאה שניה כענין שכתוב (ישעיה יא) יוסיף ה' שנית ידו וגו'. והקב"ה ברחמיו ימהר יחישה מעשהו מעשה הגאולה בקרוב ונגילה ונשמחה בו: ובמדרש מפני מה זכו ליכתב בתו' כל המסעות הללו על שקבלו את ישראל ועתיד הקב"ה ליתן להם שכר שנאמר (שם לה) ישושום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת פרוח

בעל הטורים

רשב"ם

בחוק זה מזה אין לבנות: (נה) ולצניניס. ל' לנה שיבאו עליהם ה' אל משה בערבות מואב על ירדן ירחו: (נה) לשבים
בעיניכם. לשון קיצים וסירים הנוקבים את העינים, כמו הנני סך את דרכך בסירים. ובספר יהושע מוכיח שם
זהיו לכם לפח ולמוקש ולשוטט בצדיכם, לשון אבי ייסר אתכם בשוטים, שוט לסוס: ולצנינים. גם הוא ממיני

רש"י

גבולין פ כמנין השבטים: (נה) והיה אשר תותירו מהם. יהיו לכם צ לרעה: לשכים בעיניכם. ליתדות המנקרות עיניכם. תרגום של יתדות סיכא: ולצנינים. פותרים בו הפותרים לשון מסוכת ק קוצים הסוככת אתכם לסגור ולכלוא אתכם מאין יוצא ובא: וצררו אתכם. כתרגומו: (ב) זאת הארץ אשר תפול לכם וגו'. לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ הוצרך לכתוב מצרני ר גבולי רוחותיה סביב. לומר לך מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות: תפול לכם. על שם שנתחלקה בגורל נקראת חלוקה לשון ש נפילה. ומ"א אומר ע"י שהפיל הקב"ה שריהם של ע' אומות מן השמים וכפתן לפני משה אמר לו ראה אין בהם עוד כח: (ג) והיה לכם פאת נגב. רוח דרומית אשר מן ת המזרח למערב: ממדבר צין. אשר אצל אדום מתחלת מקצוע דרומית מזרחית א של ארץ תשעה המטות. כיצד שלש ארצות ב יושבות בדרומה של ארץ ישראל זו אצל זו קצת ארץ מצרים וארץ אדום כולה וארץ מואב כולה ארץ מצרים במקצוע דרומית מערבית שנא' בפ' זו מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה ונחל מצרים היה מהלך על פני כל ארץ מצרים שנא' (יהושע יג) מן השיחור ג אשר על פני מצרים. ומפסיק בין ארץ מצרים לארץ ישראל וארץ אדום אצלה

שפתי חכמים

פ ר"ל דכל גבול נקרא על שבטו זה גבול ראובן וזה גבול שמעון והשתא א"ש מה שפרש"י בפ' ויחי מ"מ לא נקראו שבטים אלא אלו ר"ל אף נחלת אפרים ומנשה לא נקראו אלא על שמם גבול אפרים וגבול מנשה. כתב הרא"ם תימא דהא לא כתנאי דרבי יאשיה דאמר ליוצאי מצרים נחלקה הארץ שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו ולרבי יונתן דאמר לבאי הארץ נחלקה א"י שנאמר לאלה תחלק הארץ ומה אני מקיים לשמות מטות אבותם משונה נחלה זו כו', והניח בצ"ע. וי"ל דק"ל לכל הפירושים קשה מהו למטות אבותם לא הל"ל אלא לשמות אבותיו ינחלו, למטות ל"ל. אלא ע"כ למדרש נמי לי"ב גבולין כו'. וזה שהכריח את רש"י לפרש ד"א, ולפי ד"א נמי קשה ל"ל למימר אבותיו דלא הל"ל אלא לשמות מטות, ל"ל גם נטעם ראשון: צ ר"ל לפי שמקרא משמע שהם יותירו ע"מ כן ברצון שיהיו לשכים ועוד היאך שייך לומר על בנ"א שיהיו שכים דהיינו יתדות כדפרש"י, ומתרץ יהיו לכם לרעה ר"ל אם תותירו אותם יהיו לכם לרעה כלומר לא יהיו לכם לשכים ממש אלא לרעה להרע לכם: ק כמו מסך פתח כלו' גדר הסוככת: ר כלל זה נקוט בידך כ"מ שהזכיר רש"י ל' מיצר ר"ל סוף גבול פי' הרצועה המקפת א"י: ש כמו הטיל פור הוא הגורל: ת כלומר לאו דוקא הפאה של נגב אלא כל הרוח נקרא פאה מקרן מזרחית דרומית עד קרן מערבית דרומית: א וע"י אדום ר"ל אשר אצלו ולהודיע מקום אצל מדבר צין בארץ כנען שהיא ארץ תשע מטות הוא הקרן מזרחית דרומית שלה: ב כל דבריו מבוארים לכל מעיין בצורה המצויירת גבול ארץ ישראל: ג שהיתור

דעת זקנים מבעלי התוספות

בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו. ומעוף השמים תמכמנו מסעודים המכלכלים את אליהו והיו מביאים אללו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב ומביתו של יהושפט היו מביאים לו ולא היו רוצים ליכנס לביתו של אחאב להביא משם מפני ע"ז שהיתה בביתו. וצ"ל דהא לא הוי כשטה דתלמיד בפ"ק דחולין דמסיק וסעודים מביאים לו וגו' וא"כ יהודם א"כ מכני עכמי דאחאב:

מסורת הקריאה

לבדו כמנהגינו: (ב) צו. עין לקמן ל"ה ב': (ג) ים. היו"ד בקמץ:

רמב"ן

(ב) אל הארץ כנען. כמו והנבואה עודד הנביא והטעם אל הארץ ארץ כנען לשון ר"א וכן כתב רש"י והביאו לדמיון אל בית אל וכבר פירשתי סודו. והנכון בעיני באל הארץ כנען כי שם הארץ הזאת כנען כמו מצרים שם הארץ כשם העם וכן יושבי כנען וכן כנען ארץ פלשתים והאבדתיך מאין יושב והנה אל הארץ כנען כמו שאמר העיר ירושלים והמלך דוד והאיש גבריאל: ומגרש. ריוח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לעיר לנוי ואין רשאין לבנות בו בית ולא ליטע בו כרם ולא לזרוע זריעה אלף אמה סביב ואחריו

נחל קדומים

אתם עוברים ולא אני לזה מוכרח לכל אלו האזהרות והורשתם וכו' ואבדתם וכו' ואת כל צלמי מסכותם וכו' וכיוצא בהם. אבל אם אני נכנס לא היה צריך לזה כמבואר: ב (ד) זאת הארץ אשר תפול וגו'. פירש"י לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואינם נוהגות בח"ל הוצרך לכתוב מצרני רוחותיה סביב לומר לך מן הגבולים האלו ולפנים המצות נוהגות עכ"ל. והרב כתנות אור כתב דיש נפקותא אחרת דאמרו בהוריות דף ג' ע"א אמר רב אשי בהוראה הלכו אחר רוב יושבי א"י ויושבי ח"ל אינם מצטרפים ולא איתן דמנחל מצרים ולחוץ דח"ל הוא א"כ אצטריך לידע גבולי א"י בשביל מצוה שלא יצטרפו בהוראה עכ"ל. וכיוצא בזה אמרו בירושלמי שם ופ' כיצד צולין לראיה הלכו מלבא חמת עד נחל מצרים וכו'. ואתיא כמ"ש התוס' בריש פסחים דיושבי ח"ל פטורים מן הראיה א"כ גם לזה נפקא מינה למען דעת גבולי הארץ והנמצא בהם חייב

גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יָם־הַמֶּלַח קֵדְמָה׃
ד וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעֲלֵה
עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָה וְהָיָה תּוֹצְאֹתָיו
מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר
וְעָבַר עַצְמֹנָה׃ ה וְנָסַב הַגְּבוּל
מֵעַצְמוֹן נַחְלָה מִצְרָיִם וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו
הַיָּמָּה׃ ו וּגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם

ת"א וגבול ים וסים לכם הים הגדול. גיטין ח: *והיו קרי

תרגום אונקלוס

דִמְלְחָא קִדוּמָא: ד. וְיִסְחַר לְכוֹן תְּחוּמָא מִדָּרוֹמָא לְמַסְקָנָא דְעַקְרַבִּין וְיִעְבַּר לְצִין. וִיהֵי מַפְקָנוֹהִי מִדָּרוֹמָא לְרְקַם גֵּיאָה. וְיִפּוֹק לַחֲצַר אַדָּר וְיִעְבַּר לְעַצְמוֹן: ה. וְיִסְחַר תְּחוּמָא מֵעַצְמוֹן לְנַחְלָא דְמִצְרָיִם. וִיהוֹן מַפְקָנוֹהִי לְיַמָּא: ו. וּתְחוּם מַעְרְבָא. וִיהֵי לְכוֹן.

תפסיר הרס"ג

טרף אלבחירה אלמיתה שרקיא: (ד) ת'ם יסתדיר לכם מן אלגנוב. אלי עקבה' עקרבים ויעבר אלי צין. ויכון כ'רוגה אלי גאנב רקים ברנע. ויכ'רג אלי רפח ויעבר אלי מנאזל: (ה) ויסתדיר מן מנאזל אלי ואד אלעריש. ויכון כ'רוגה אלי אלבחר: (ו) ואלחד

נוה שלום

(ד) חצר אדר, רפח, וכן תרגם בחצרים והיא עיר (בין כ'אן יוניס ואלעריש). (ה) נחלה מצרים, ואד אלעריש, ידוע בארץ מצרים והוא המבדיל בין גבול מצרים לגבול א"י וכן העלה הרדב"ז בתשו' שני אלפים ר"ו. (ו) תתאו, תחדו, וכן תרגם

חלק הדקדוק

ה) נחלה, הה"א נוספת כי המלה

אבן עזרא

יד הירדן: (ה) נחלה מצרים. אל נחל מצרים ואיננו היאור: (ו) והים הגדול. הספרדי והטעם גבול מערב נחלתכם והיה הים הגדול והוא הגבול בעצמו:

רבינו בחיי

תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה הדר הכרמל והשרון המה יראו כבוד ה' הדר אלהינו. ומה מדבר על ידי שקבל את ישראל כך המקבל תלמידי חכמים לתוך ביתו על אחת כמה וכמה אתה מוצא שעתיד המדבר להיות ישוב והישוב להיות מדבר שנאמר (מלאכי א) ואת עשו שנאתי ואשים את הריו שממה, המדבר ישוב שנאמר (ישעיה מא) אשים מדבר לאגם מים אתה מוצא עכשיו שאין אילנות במדבר ולעתיד יהיו שם אילנות שנאמר (שם) אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן וגו'. עכשיו אין דרך במדבר שכולו חול והשיירא אינה מהלכת שם אלא בלילה לאור המזל ועתיד להיות שם דרך שנאמר (שם מג) אשים במדבר דרך וגו' וכתיב (שם לה) והיה שם מסלול ודרך ע"כ מדרש תנחומא:

(ה) נחלה מצרים. כלומר אל נחל

רשב"ם

קוצים המזיקים לעינים. מנחם בן סרוק חברו עם ואל מצינים יקחהו. אך אני מפרשו לשון כצנת שלג. שהרי שם כתוב אשר קצירו רעב יאכל ואל מצינים יקחהו ושאף צמים חילם כלומר הלסטים הרעבים והערומים צנים והצמאים יקחו ממונם: (נו) כאשר דמיתי, חשבתי לעשות להם אשר צויתי לכם לא תחיה כל נשמה ואתם מותירים אותם ומחיים אותם אעשה לכם שלא אחית אתכם: (ב) זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה. רבינו זקני פירש וצייר תחומין ואע"פ כן אפרש בקיצור כי תחלה הכתוב פירש גבול דרום ואח"ב גבול מערב כי הים הגדול הוא גבול מערבי ואח"כ* מזרחי: (ג) על ידי אדום. סמוך לאדום: (ד) ונסב לכם. שם בולט הגבול: ויצא ועבר. דרך ישר בלא היקף: (ה) והיו תוצאותיו הימה.*גבול דרומית מערבית: (ו) וגבול ים.

שפתי חכמים

היינו נילוס: ד וכתיב אחריו וישלח מלאכים אל סיחון וגו' משמע מתחלה הסבם מן המערב למזרח בצד דרומו של אדום ומואב וכשהגיע למקצוע דרומית מזרחית פנה אל צפון שעולה לסבוב את מצר המזרחי של מואב וכשסבב את מצר המזרחי כתיב אחריו וישלח וגו' שמלאו את ארץ סיחון ועוג: ה זה מוסב אדלעיל ר"ל לכך כתיב ממדבר צין ע"י אדום: ו ר"ל שעיקם לצד ארץ ישראל ומתרחב המיצר כמלא שא"י מתקצר דכל כמה שמרחיב המיצר לתוך ארץ ישראל מתקצר ארץ ישראל: ז מדכתיב מנגב למעלה עקרבים משמע שהגבול דהיינו המיצר בדרומה של מעלה עקרבים אבל היכא שכתוב ועבר משמע שעבר המיצר תוך העיר: ה דה"א בסופה במקום למ"ד בתחלתה: ט פי' שהגבול של א"י מתפשט לצד דרום של עולם ואם כן מתרחב הגבול של א"י לצד צפון של עולם, ודו"ק היטב: י כלומר מה שכתב ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים אין פירושו כינסב דלעיל, דלעיל פי' שהמיצר היה מסעקב לא"י וכמלא שא"י מתקצר והמיצר מרחיב אבל ונסב דכתיב כאן היה מתעקם לנחל מצרים שהוא דרומו של עולם וכמלא שמתקצר המיצר וא"י מרחיב: כ כלומר בלא היה מרחיב יותר משבא לחצר אדר אלא עומד ברוחב שהאמן אבל מעצמון

רש"י

לצד המזרח וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח וכשיצאו ישראל ממצרים אם רצה המקום לקרב את כניסתם לארץ היה מעבירם את הנילוס לצד צפון ובאין לארץ ישראל ולא עשה כן וזהו שנאמר (שמות יג) ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים שהם יושבים על הים במערבה של ארץ כנען כענין שנ' בפלשתים (צפניה ב) יושבי חבל הים גוי כרתים. ולא נהם אותו הדרך אלא הסיבן והוציאם דרך דרומה אל המדבר והוא שקראו יחזקאל (יחזקאל כ) מדבר העמים לפי שהיו כמה אומות יושבות בצדה והולכין אצל דרומ' מן המערב כלפי מזרח תמיד עד שבאו לדרומה של ארץ אדום ובקשו ממלך אדום שיניחום לעבור דרך ארצו ולהכנס לארץ דרך רחבה ולא רצה והוצרכו לסבוב את כל דרומה של אדום עד בואם לדרומה של ארץ מואב שנאמר (שופטים יא) וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה. והלכו כל דרומה של מואב עד סופה ומשם הפכו פניהם לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה וכשכלו את מזרחה מצאו את ארץ סיחון ועוג שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען והירדן מפסיק ביניהם וזהו שנא' ביפתח (שם) וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ד ויבאו ממזרח שמש לארץ מואב. וכבשו את ארץ סיחון ועוג שהיתה בצפונה של ארץ מואב. וקרבו עד הירדן והוא כנגד מקצוע צפונית מערבית של ארץ מואב נמצא שארץ כנען שבעבר הירדן למערב היה מקצוע דרומית מזרחה שלה ה אצל אדום: (ד) ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים. כל מקום שנאמר ונסב או ויצא מלמד שלא היה המצר שוה אלא הולך ויוצא לחוץ יוצא המצר ועוקם לצד ו צפונו של עול' באלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבים נמצא מעלה עקרבי' לפנים ז מן המצר: ועבר צנה. אל צין ח כמו מצרימה: והיו תוצאותיו. קצותיו. בדרומה של קדש ברנע: ויצא חצר אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם ט ונמשך עוד באלכסון למערב ובא לו להצר אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצרים. ולשון ונסב האמור כאן י לפי שכתב ויצא חצר אדר שהתחיל להרחיב מעבר את קדש ברנע ורוחב אותה רצועה שבלטה לצד צפון היתה מקדש ברנע עד עצמון כ ומשם והלאה נתקצר המצר ונסב לצד הדרום ובא לו לנחל מצרים ומשם לצד המערב אל הים הגדול שהוא מצר מערבה של כל ארץ ישראל. נמצא שנחל מצרים במקצוע מערבית דרומית: (ה) והיו תוצאותיו הימה. אל מצר המערב שאין עוד גבול נגב מאריך לצד המערב משם והלאה: (ו) וגבול ים. ומצר מערבי מהו. והיה לכם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) מנגב לקדש ברנע. תימה לפרש בכול שיר דפשא משמע דקדש ברנע היתה מארץ כנען והלא משם רבינו לא עבר הירדן ומקדש ברנע שלח מרגלים דכתיב בשלוח אותם מקדש ברנע. וי"ל דתרי קדש ברנע הוי כדאיתא בפרק ג' דמכות ע"כ.

מסורת הקריאה

(ד) ועבר. מלעיל הטעם בעי"ן: (ה) נחלה. הטעם בנו"ן והחי"ת בשוא נח. ונמסר עליו ב' מלעיל. א' דין. ב' עבר (תהלים קכ"ד ד'): (ו) זה יהיה. היו"ד הראשונה בדגש מדין דחיק: (ז) וזה יהיה.

חומת אנ"ך

(ד) מנגב לקדש ע"ש ועתה ראיתי שכן כתב בספר פענח רזא ע"ש:

מרפא לשון

לפרש כן עפ"י התרגום ולמשריין ודו"ק. יא) ים כנרת, ים גניסר.

רמב"ן

אומר אלפים אמה הא כיצד אלפים הוא נותן להם סביב ומהם אלף פנימים למגרש והחצונים לשדות סביב ולכרמים לשון רש"י מדברי רבותינו. והנכון בעיני על דרך הפשט שיאמר שיתנו למגרש אלף אמה בסביבות העיר כנגדה שיהיו לה לארכה אלף אמה חמש מאות לרוח האחד ולרחבה כמו כן אלף אמה חמש מאות אמה לכל רוח ואח"כ אמר שיעשו מרבוע אלפים אמה על אלפים אמה ותהיה העיר באמצע הרבוע הוסיף להם מגרש שלא כנגד העיר כשיעור הראשון שכנגד העיר עד שנמצא כשתשאיר למגרש אלף אמה בסביבותיה כאשר צוה בתחלה תהיה העיר אלף על אלף ברבוע והנה העיר רביע במה שיתנו ללוים ודע כי לשון פאה יאמר על הצד כולו וכן מאה באמה אורך לפאה האחת לעבר כולו וכן כל הנזכרים שם וכן הפאות שבסוף ספר יחזקאל ועוד שאם היה אומר למדוד מן העיר

הַגָּדוֹל וּגְבוּל זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל
יָם׃ ז וְזֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן מִן־
הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר׃
ח מֵהֹר הָהָר תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת וְהָיוּ
תּוֹצְאֹת הַגְּבֻל צְדָדָה׃ ט וְיָצָא הַגְּבֻל
זִפְרֹנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן
זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן׃ י וְהִתְאַוִּיתֶם
לָכֶם לִגְבוּל קֵדְמָה מֵחֲצַר עֵינָן
שְׁפָמָה׃ יא וְיָרַד הַגְּבֻל מִשְּׁפָם
הָרִבְלָה מִקֶּדֶם לָעַיִן וְיָרַד הַגְּבֻל
וּמָחָה עַל־כֶּתֶף יָם־כִּנֶּרֶת קֵדְמָה׃
יב וְיָרַד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ
תוֹצְאֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה
לָכֶם הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב׃
יג וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר

תרגום אונקלוס

יַמָּא רַבָּא וּתְחוּמֵיהּ. דֵּין יְהֵי לְכוֹן תְּחוּם מַעְרְבָא׃ ז. וְדֵין יְהֵי לְכוֹן תְּחוּם צִפּוּנָא. מִן יַמָּא רַבָּא. תְּכַוְּנוּן לְכוֹן לְהוֹר טוּרָא׃ ח. מֵהוֹר טוּרָא. תְּכַוְּנוּן לְמֵטֵי חֲמָת. וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי דִּתְחוּמָא לִצְדָד׃ ט. וְיִפּוֹק תְּחוּמָא לְזִפְרוֹן. וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי לַחֲצַר עֵינָן. דֵּין יְהֵי לְכוֹן תְּחוּם צִפּוּנָא׃ י. וּתְכַוְּנוּן לְכוֹן לִתְחוּם קִדּוּמָא. מֵחֲצַר עֵינָן לִשְׁפָם׃ יא. וְיֵיחוֹת תְּחוּמָא מִשְּׁפָם. לְרִבְלָה מִמַּדְנַח לְעֵין. וְיֵיחוֹת תְּחוּמָא. וְיִמְטֵי. עַל כֵּיף יַם גִּנֵּיסַר קִדּוּמָא׃ יב. וְיֵיחוֹת תְּחוּמָא לְיַרְדְּנָא. וִיהוֹן מַפְּקָנוֹהִי לְיַמָּא דְמִלְחָא. דָּא תְהֵי לְכוֹן אַרְעָא. לִתְחוּמַהָא סְחוֹר סְחוֹר׃ יג. וּפַקֵּיד מֹשֶׁה. יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר. דָּא

ת"א זאת תהיה לכם הארץ. כבכורים כה:

רשב"ם

כלומר וגבול מערבי ביצר, והיה לכם הים הגדול וגבול. מערב: וגבול. חכמים פירשו לרבות נסים שבים הם איי הים: (ז) תתאו. תתחימו לשון תחום וגבול:

רש"י

הים הגדול. למצר: וגבול. הנסין ל שבתוך הים אף הם מן הגבול והם איים שקורין איזול"ש: (ז) גבול צפון. מצר לפון: מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר. שהוא במקצוע לפונית מערבית. וראשו משפיע ונכנס לתוך הים ויש מרוחב הים לפנים הימנו מ וקולה הימנו: תתאו. תשפעו לכם לנטות ממערב ללפון אל הר ההר. תתאו. לשון סיבה כמו (ד"ה ב יב) אל תא הרלים (יחזקאל מ) ותאי השער היליע שקורין אפנדי"ץ שהוא מוסב ומשופע: (ח) מהר ההר. תסבו ותלכו אל מצר הלפון ללד המזרח ותפגעו בלבא חמת זו אנטוכי': תוצאות הגבול. סופי הגבול. כל מקום שנאמר תולאות הגבול או המצר כלה שם לגמרי ואינו עובר להלן כלל או משם מתפשט ומרחיב ויולא לאחוריו להמשך להלן באלכסון יותר מן הרוחב הראשון, ולענין רוחב המדה הראשון קראו תולאות שעם כלתה נ אותה המדה: (ט) והיו תוצאותיו חצר עינן. הוא היה סוף המצר הלפוני, ונמצאת מצר עינן במקצוע לפונית מזרחית, ומשם והתאויתם לכם אל מצר המזרחי: (י) והתאויתם. לשון הסבה ונטייה כמו תתאו: שפמה. במצר המזרחי ומשם הרבלה: (יא) מקדם לעין. שם מקום והמצר הולך במזרחו כמלא העין לפנים מן המצר ומארץ ישראל הוא: וירד הגבול. כל שהגבול הולך מלפון לדרום הוא יורד והולך: ומחה על כתף. עבר: ים כנרת קדמה. שיהא ים כנרת תוך לגבול במערב והגבול במזרח ים כנרת ומשם יורד אל הירדן והירדן מושך ובא מן הלפון לדרום באלכסון נוטה ללד מזרח ומתקרב ללד ארץ כנען כנגד ים כנרת ומושך ללד מערבה

שפתי חכמים

שהשיג לקצר ובא לו לנחל מצרים: ל מגבול יחירם מרבה ליס אף כסין: מ ר"ל כרוחב הים מסבב את השר בלד פנים דהיינו א"י ובלד חוצה דהיינו ח"ל: נ ר"ל מלדדה עד חצר עינן ימשוך המילר לדרומו של עולם מעתכב למזרח כמלא שא"י מתקלר וממילר

דעת זקנים מבעלי התוספות

יוסי פרתי קדש כוי, וכן ביהושע אותה אותו בעיירות שמעבר לאבנן וכן פכם"י דפרי כד סבב כוי לפי שמליט כסר בסר מם פסכן שלא עבר את הירדן והכא משמע שהוא מאבן כנען דכתיב פתאו לכם הכי ססכ:

תפסיר הרס"ג

אלג'רבי. יכון לכם אלבחר אלכביר ותכ'מה: (ז) והד'א יכון לכם אלחד אלשמאלי. מן אלבחר אלכביר. תחדו לכם אלי גבל הור: (ח) ומנה אלי חמאה. ויכון כ'רוגה אלי צדד: (ט) וכ'רג אלי זפרון. וינתהי אלי חצר עינן. הד'א יכון לכם אלחד אלשמאלי: (י) וחדו לכם אלחד אלשרקי. מן חצר עינן אלי פאמיה: (יא) וינחדר מן פאמיה. אלי דפני מן שרקי אלעין. פינחדר ויצ'רב. אלי גאנב בחר גניסר שרקייא: (יב) וינזל אלארדן. ויכון כ'רוגה אלבחירה אלמייתה. הד'ה תכון לכם חדוד אלבלד מסתדירא: (יג) פאמר מוסי בני

נוה שלום

גבול ומלשון והתוית תו. (י) שפמה, פאמיה כתיב"ע (בלד באלשאם). (יא) הרבלה, דפני, כתרגום ירושלמי וכתב במוסף הערוך שהוא שם מגרש עיר אנטוכיא. כנרת, גניסר כת"א ועיין בערוך. (יג) לאמר, עלי קול אללה וקאל, על פי ה' ואמר, ביאר הנסתר וזהו הוראת מלת לאמר המיותרת. זאת הארץ, הד'א אלבלד אלמחדוד, ביאור, כלומר זאת הארץ בכלל כפי גבולותיה שנתפרשו תחלקו

אבן עזרא

(י) ואל"ף והתאויתם. תחת וי"ו והתוית תו ואם הם שני בנינים: והתאויתם. כמו עד תאות גבעות עולם: (יא) ומחה. כאשר אמרו קדמונינו תבירתא

אבי עזר

(ואל"ף והתאויתם תחת וי"ו והתוית וכו') המעיין בספר מכלול לרד"ק יראה שיש טעות בדפוס בדברי הרב וצ"ל א' תתאו תחת וי"ו והתוית כי דעת הרב דשרשו

רבינו בחיי

מצרים ואיננו היאור, והוא מלעיל וכן (תהלים קכד) נחלה עבר מלעיל: (ו) הים הגדול. הספרדי, וגבול. כלומר מערב נחלתכם יהיה הים הגדול והוא הגבול בעצמו: (י) והתאויתם. כמו והתויתם. מלשון (יחזקאל ט) והתוית תו, ושלש ארצות יושבות בדרומה של א"י זו אצל זו קצת ארץ מצרים וכל ארץ אדום

רמב"ן

אל החוץ אלפים אמה לכל רוח היה אומר ומדותם מחוץ לעיר אל פאת קדמה וגו' אבל ומדותם אל פאת קדמה היא מדידת הצד ההוא כאשר פירשתי וכן נאה להם לערים שתהיה להם אחוזת מרובעת לא שימדדו אלפים אמה לארבע הרוחות כנגד העיר והקרנות לא תהיינה להם ודומה לזה סביב שמונה עשר אלף כי העיר בין כל סביבותיה שמונה עשר אלף כי מנה בארבע הפאות ארבעת אלפים וחמש מאות שהן שמונה עשר אלף לכולן כי מדה בארבע הפאות. ונכון הוא שיהיו אלף אמה אשר נתן להם סביב כנגד העיר למגרש שלא יזרע והאלף אשר הוסיף השני בכתוב בארבע הפאות לשדות וכרמים כמו שקבלו רבותינו אבל שם הכל מגרש בלשון הכתוב אלא שזה נעבד ונזרע וזה לא יעבד בו ולא יזרע ולכך הפרישן זה מזה:

מרפא לשון

פי' חז"ל במד' גניסר גני שרים, שהיה בחלק נפתלי מקום גנות ואילנות רעננים שכל השרים באים ליטייל שם ומט"ז לא מתר' ימא דגניסר וכמו שנת' בפ' תרומה ע"פ וערת תחשים גם שם כנרת דרשוהו חז"ל במגילה (ד') וז"ל כנרת זו גניסר ולמה נק' שמה כנרת דמתיקי פירהא כקלא דכנרי, נמצא שהוא שם תאר בלה"ק ובתרגום. יג) אשר תתנחלו, דתחסנון. ה"ג התיו בפת"ח וכן כי לא ננחל נחסין. והי"ה ראוי להיות בחירק וכן ונסב הגבול,

מסורת הקריאה

היו"ד בדגש: תתאו. מלרע: (י) שפמה. בשי"ן ימנית: (יא) משפם. בשי"ן ימנית: לעין. נמסר עליו ב'. ר"ל ב' שהלמ"ד בקמץ. א' דין. ב' יחזקאל י"ב י"ב: וירד הגבל ומחה. כתב המ"ש ברוס כ"ס בזקף קטן עכ"ל. אבל בד"א כתוב הגבל דין ברביע וכן הוא במ"ק וכ"י והכי נקטינן: ים. היו"ד בקמץ: (יב) ים. היו"ד בקמץ: (יד) כי

זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ
בְּגוֹרָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת
לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה׃ יד כִּי
לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָראוּבֵנִי לְבֵית
אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי לְבֵית
אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ
נַחֲלָתָם׃ טו שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה
לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ
קֵדְמָה מִזְרָחָה׃ פ רביעי ששי כשהן מחוברין
טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
יז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ
לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃ יח וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא
אֶחָד מִמַּטֶּה תִּקְחוּ לִנְחֹל אֶת־
הָאָרֶץ׃ יט וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים

* רביעי בס"י (שישי כשהן מחוברין)

תרגום אונקלוס

ארעא . דתתחסנון יתה בעדבא . דפקיד יי . למתן . לתשעא שבטין ופלגות שבטא : יד. ארי קבילו . שבטא דבני ראובן לבית אבהתהון . ושבטא דבני גד לבית אבהתהון . ופלגות שבטא דמנשה. קבילו אחסנתהון : טו. תרין שבטין ופלגות שבטא . קבילו אחסנתהון . מעברא . לירדנא דיריחו קדומא מדנחא : טז. ומליל יי עם משה למימר : יז. אלין שמהת גובריא . דיחסנון לכון ית ארעא . אלעזר כהנא . ויהושע בר נון : יח. ורבא חד . רבא חד משבטא . תדברון לאחסנא ית ארעא : יט. ואלין שמהת גובריא .

ת"א מעבר לירדן . סס :

תפסיר הרס"ג

אסראיל. ען קול אללה וקאל. הד'א אלבלד אלמחדוד תוזעונה באסהם, כמא אמר אללה. אן יעטא לתסעה' אסבאט ונצף: (יד) אד' קד אכ'ד' סבט ראובן. וסבט גד ונצף סבט מנשה. נחלתהם לביות אבאיהם: (טו) הד'אן אלסבטאן ואלנצף. אכ'ד'ו נחלתהם. מן עבר ארדן יריחא אלשרקי: (טז) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (יז) הד'ה אסמא אלרגאל. אלד'י יקסמו לכם אלבלד. אלעזר אלאמאם. ויהושע אבן נון: (יח) ושריף מן כל סבט. כ'ד'וה ליקסם אלבלד: (יט) והד'ה

נוה שלום

אותה בגורל וכו'. (יח) נחלתם, נחלתהם לביות אבאיהם, איחר המוקדם בפסוק לכלול לבית אבתם בדבור אחד לשני המטות ולחצי שבט מנשה.

חלק הדקדוק

מלעיל, רי"ב: טו) לקחו נחלתם, תיבת לקחו בשופר הולך ותיבת נ לתם ברביע וכ"כ א"ת משם ס"ס. [ואין פסיק בין לקחו לנחלתם]: יח) תקחו לנחול, בדפוסים תיבת תקחו בטפחא ותיבת לנחול בשופר הולך וכ"ה בקצת תיגאן. אבל בכל התיגאן ה"ס, מ.נ.ות תיבת תקחו בזקף גדול ותיבת לנחל

אבן עזרא

מגזרת ימחאו כף: (טו) שני המטות. פעם שנית לבאר מקום נחלתם: (יז) ינחלו. פעל יוצא לשנים פעולים וכן ונחלתנו על דעת המדקדקים: אלעזר. ראשונה כי על פיו יצא יהושע גם הוא בן אהרן. ולא הזכיר נשיא לבני ראובן וגד כי כבר לקחו חלקם והמפרשים אמרו כי החל מיהודה כאשר יצא הגורל בתחלה רק יש טענה גדולה עליהם אף על פי שהפירוש נכון יהיה נראה לפי דעתינו:

רבינו בחיי

וכל ארץ מואב וכן כתוב בפירוש רש"י ז"ל:

(יז) אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ. פירש רש"י ז"ל ינחלו לכם בשבילכם שכל נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו ומחלק נחלת השבט למשפחות ולגברים ובורר לכל

בעל הטורים

כמגן ולגה : (יז) אלה שמות האנשים. ולמטה פעם אחרת ואלה שמות האנשים, לומר שהיו כשמותם והיו כמעשיהם :

שפתי חכמים

מרחיב: ם כלומר דקדמה הוא ל' פנים והה"א בסופה במקום למ"ד בתחלתה וזהו שפי' אל פני ר"ל לפני ומפרש ואזיל על מה קאי אל פני לכך פי' העולם ר"ל אל פני העולם דהיינו במזרח שרוח כו': ע ר"ל דינחלו משמע שהם ינחלו לעצמם ולכם משמע שהם ינחילו לכם ל"ש אשר ינחלו בשבילכם: פ דאם לא כן הרי כאן היו קשיין דלאו בני שליחות נינהו וגם איכא דניחא להו בהר ואיכא דניחא להו בבקעה אלא מה שעשה האפוטרופוס עשוי והיינו בחלוקת נחלת השבט למשפחות והמשפחות לגברים והלוקח הארץ עצמה לשבטים היה ע"פ הגורל ואינו תלוי ביד האפוטרופוס: צ הא דלא נקט רש"י ג"כ דהנשיאים היו מחלקים הארץ לשבטים ואח"כ למשפחות ולגברים משום דהנשיאים לא חלקו לשבטים אלא ע"פ הגורל נחלק לנשיאים: ק ר"ל א"כ למה

רש"י

של א"י כנגד ים כנרת עד שנופל בים המלח ומשם כלה הגבול בתולאותיו אל ים המלח שממנו התחלת מצר מקצוע דרומית מזרחית הרי סובבת אותה לארבע רוחותיה: (טו) קדמה מזרחה. אל פני העולם שהם במזרח ם שרוח מזרחית קרויה פנים ומערבית קרויה אחור לפיכך דרום לימין וצפון לשמאל: (יז) אשר ינחלו לכם. בשבילכם ע כל נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו פ ומחלק נחלת השבט למשפחות ולגברים צ ובורר לכל אחד ואחד חלק הגון, ומה שהם עושין יהיה עשוי כאלו עשאום שלוחם. ולא יתכן לפרש לכם זה ככל לכם שבמקרא שא"כ הי"ל לכתוב ינחילו לכם ינחלו משמע שהם נוחלים לכם ק בשבילכם ובמקומכם, כמו (שמות יד) ה' ילחם לכם: (יח) לנחול

חלוקת הארץ

(יג) זאת הארץ אשר תתנחלו וגו' לתת לתשעת המטות וחצי המטה. וקשה אחר שהודיע גבולי ארץ ישראל למה חזר ואמר שזה לתשעת המטות וגו'. ונראה כי לעיל (פסוק נד) אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה כתב רש"י במאמר תיבת המקום שהיה צריך לכתוב אל המקום אשר וגו', וכתב מוהר"ן אמר בא"י היתה ארץ לפי שנקמטה וא"כ קודם שעלה הגורל לא היה מקום כלל ואח"כ נתפשט המקום ונעשה עי"ז מקום, ודפה"ח. ולפ"ז אם לא הי' לוקחים בני גד ובני ראובן חלקם בעבר הירדן הי' א"י מתפשט יותר אבל אחר שלקחו חלקם שוב לא הי' צריך א"י נתפשט רק כפי שיעור תשע מטות וחצי, וז"ש זאת הארץ אשר תתנחלו, והיינו כפי שיעור הצריכים לתשע המטות, ולכך אמר כי לקחו מטה בני ראובן וגו' והיינו שלכך לא נתפשט כ"כ יותר משום שלא היה צריך יותר, וזה מ"ש לעתיד עתידה א"י שתתפשט עד דמשק שנאמר הרחיבי מקום אהלך וגו' והיינו כמו שדרך בני אדם לעשות לקטן בגד וקומטין אותו שאם יגדל יפתח הקמטים כמו כן היה בארץ הקדושה, וזה היה טעות בני גד ובני ראובן שרצו לקחת חלקם בעבר הירדן לפי שראו שא"י קטנה וחשבו שלא יהיה להם מקום להכיל אותם והם לא ידעו שאם יעברו יתפשטו הקמטים ויהיה די ספק להם: (יט) ואלה שמות

מסורת הקריאה

לקחו. נמסר ה' ר"פ בטעמא מונח לפני גריש בתורה, עין שמות כ"ג ד': הראובני, הה"א בקמץ וקריאת הרי"ש במלאפום והאל"ף נחה: (טו) לקחו נחלתם, ברביע לא בזקף קטן: (כא) למטה בנימין, נמסר עליו ג' זקפין בענין יב"י סימן, יהודה בנימין יוסף, וחד

אור החיים

(יד) כי לקחו מטה וגו'. פי' נתינת טעם להקודם למה הגביל ה' גבולות הארץ בסדר זה כ' לקחו מטה וגו' אבל זולת זה אפשר שהיה ה' מרחיב להם הגבול יותר מהגבולות האמורים בענין: לקחו נחלתם. הוצרך לכפול מאמר זה. פ"ב לפי שחצי שבט מנשה לא באו עם ב"ג וב"ר יחד לזה יחד לו לקיחה בפני עצמו וכפ"ז מאמר לקחו נחלתם חוזר לחצי שבט מנשה ולזה הפסיק הכתוב במאמר לבית אבותם בין ב' המטות לחצי שבט מנשה. עוד ירצה בכפל הדברים לומר כי מה שלקחו הוא כפי נחלתם האמת כי בא להם נחלתם שם כדבריהם שאמרו באה נחלתינו אלינו:

(יט) למטה יהודה וגו'. צל"ד למה נשתנו מטה יהודה ומטה שמעון ומטה בנימין שלא הזכיר נשיא בהם ואולי כי להיותר סמוכים לזכרון נשיא אחד נשיא אחד מובן כי הם נשיאים ומשלשה ואילך הופלג זכרון הנשיאות והוצרך ה' לזכרו בכל אחד. וראיתי בשם רבינו ניסים גאון כי ביהודה לא הוצרך כי ידוע כלב לנשיא שמעון לא היה ראוי לנשיא משום מעשה זמרי בנימין אלידד זה אלדד וכבר זכה לנבואה והורדה היא לו לקרות נשיא עד כאן ואפשר עוד לומר כי לא יחס נשיאות לכלב על יהודה משום כבוד מלכות שעומדת ממנו וכמו כן לבנימין משום שממנו מתחלת המלכות בישראל שהוא שאול איש ימיני ושמעון טעמו נכון כדברי גאון:

(כ) ונתנו ללוים וגו'. פי' הגם שצוה ה' שלא יהיה ללוים חלק ונחלה בארץ אבל בתורת חסד יתנו להם מתנת חנם ממה שהגיעם כדין שמפרנסים מי שהשיג' (אלוי צ"ל שלא השיגה) ידו והוא מה

לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃
כ וּלְמַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־
עַמִּיהוּד׃ כא לְמַטֵּה בִנְיָמִן אֱלִידָד
בֶּן־כִּסְלוֹן׃ כב וּלְמַטֵּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא
בֻּקִּי בֶּן־יָגְלִי׃ כג לִבְנֵי יוֹסֵף לְמַטֵּה
בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חַנִּיאֵל בֶּן־אֵפֹד׃
כד וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל
בֶּן־שִׁפְטָן׃ כה וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֻן
נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן־פַּרְנָךְ׃ כו וּלְמַטֵּה
בְנֵי־יִשָּׂשכָר נָשִׂיא פַּלְטִיאֵל בֶּן־עַזָּן׃
כז וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֵׁר נָשִׂיא אֲחִיהוּד
בֶּן־שְׁלֹמִי׃ כח וּלְמַטֵּה בְּנֵי־נַפְתָּלִי
נָשִׂיא פְּדַהְאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד׃ כט אֵלֶּה
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ פ חמישי
לה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת
מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃ ב צַו
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם
מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשָׁבֶת

תרגום אונקלוס

לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה. כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה: כ. וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי שִׁמְעוֹן. שְׁמוּאֵל בַּר עַמִּיהוּד: כא. לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִין. אֱלִידָד בַּר כִּסְלוֹן: כב. וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי דָן רַבָּא. בֻּקִּי בַּר יָגְלִי: כג. לִבְנֵי יוֹסֵף. לְשִׁבְטָא דִבְנֵי מְנַשֶּׁה רַבָּא. חַנִּיאֵל בַּר אֵפוֹד: כד. וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי אֶפְרַיִם רַבָּא. קְמוּאֵל בַּר שִׁפְטָן: כה. וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי זְבוּלוּן רַבָּא. אֱלִיצָפָן בַּר פַּרְנָךְ: כו. וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי יִשָּׂשכָר רַבָּא. פַּלְטִיאֵל בַּר עַזָּן: כז. וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי אָשֵׁר רַבָּא. אֲחִיהוּד בַּר שְׁלוֹמִי: כח. וּלְשִׁבְטָא דִבְנֵי נַפְתָּלִי רַבָּא. פְּדַהְאֵל בַּר עַמִּיהוּד: כט. אִלֵּין. דְפַקֵּיד יְיָ. לְאַחְסָנָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דִכְנָעַן: א. וּמַלֵּיל יְיָ. עִם משֶׁה בְּמֵישְׁרַיָא דְמוֹאָב. עַל יַרְדְּנָא דִירִיחוֹ לְמֵימַר: ב. פַּקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיִתְּנוּן לְלֵיוָאֵי. מֵאַחְסָנַת. אַחֲדָתְהוֹן קִרְוִין

תפסיר הרס"ג

אסמא׳הם. מן סבט יהודה. כלב אבן יפנה: (כ) ומן סבט שמעון. שמואל אבן עמיהוד: (כא) ומן סבט בנימין. אלידד אבן כסלון: (כב) ומן סבט דן שריפא. בקי אבן יגלי: (כג) לבני יוסף. מן סבט בני מנשה שריף. חניאל אבן אפוד: (כד) ומן סבט בני אפרים שריף. קמואל אבן שפטן: (כה) ולסבט זבולון שריפא. אליצפן אבן פרנך: (כו) ומן סבט יששכר שריפא. פלטיאל אבן עזן: (כז) ומן סבט אשר שריפא. אחיהוד אבן שלומי: (כח) ומן סבט נפתלי שריפא. פדהאל אבן אמיהוד: (כט) הולאי. אלד׳י אמר אללה. אן יקסמו לבני אסראיל בלד כנעאן: (א) ת׳ם כלם אללה. מוסי׳ פי בידאת מואב. עלי׳ ארדן יריחא תכלימא: (ב) מר בני אסאריל. באן יעטו אלליואניין. מן נחלת

חלק הדקדוק

בטפחא: כח) פדהאל, כתב מהרי"ב לחוד ומפיק שוא. ועיין בפרשת בהעלותך מה שכתבתי בתיבת פדהצור:

אבן עזרא

(כח) פדהאל. אם נעלם הה"א הם שתי מלות שוות בטעם כי הה"א איננה מהאותיות המשך: (ב) ומגרש.

אבי עזר

תוה וכן נראה דעת אהל יוסף: (כח) (פדה אל אם נעלם הם שתי מלות וכו׳) לפי שאין ה"א נחה באמצע תיבה מוכח דשני תיבות הם כמו שמצינו פדה־צור עשה אל חזה אל ועיין שורש יהודא שער הנקודות פ"ג וכן עגלה יפה פיה כתב הרד"ק במכלל אע"פ שנכתבו שתי מלות עניינה מלה אחת וכו׳ וכתבו המדקדקים הטעם לפי שלא תנוח ה"א באמצע תיבה לכן נכתבה שתי מלות ועיין בפ׳ ערבי פסחים פלוגתא דרבא ורב בכמה תיבות בתורה

רבינו בחיי

אחד ואחד חלק יפה ומה שהם עושים יהא עשוי כאלו עשאוהו שלוחיהם. והזכיר תחלה אלעזר כי יהושע יצא על פיו והזכיר עשרה שבטים ונשיא עם כל אחד ואחד ולא הזכיר

בעל הטורים

(כא) אלידד בן כסלון. הוא אלדד והוסיף לו יו"ד ע"ש הנבואה שנקראת בי׳ לשונות. [חזון, הטפה, דיבור, אמירה, צווי, משא.

רש"י

את הארץ. שיהא נוחל וחולק אותה במקומכ׳: (כט) לנחל את בני ישראל. שהם ינחילו אותה להם למחלקותיה:

חלוקת הארץ

האנשים וגו׳. בפסוקים אלו יש לדייק שני דקדוקים, א) מ"ש שבג׳ שבטים אלו יהודה שמעון בנימין לא כתיב בהם תיבת נשיא, ומן דן ולהלן כתיב בכל שבט תיבת נשיא, ב) בשבט יהודה ובנימין לא כתיב תיבת בני, ובכלן כתיב תיבת בני, והנה כי בספר יהושע ושופטים כתיב כי שמעון הי׳ עם יהודה חלק אחד, ששמעון אמר ליהודה שיעזרהו למלחמה, ויהודה אמר לשמעון שיעזרהו במלחמה, וגם בנימין היה חלקו עם וסמוך ליהודה, כמו שאמרו חז"ל שרצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין, לכך כשמזכיר שלשה שבטים אלה זה אחר זה, והם יהודה שמעון בנימין, עמעם כי שלשה

מצות השם

(ב) [תח] (עשה קע) לתת ללוים ערים לשבת, כי אין להם חלק ונחלה בארץ, שנאמר צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם ערים לשבת:

חומת אנ"ך

ברנע. תרי קדש ברנע היו. עיין פענח רזא באורך: (יט) למטה יהודה כלב בן יפונה. מה שלא הזכיר נשיא ובפני דול הבאתי תשובת רב נסים

מסורת הקריאה

ולמטה בני שמעון, ר"ל שהוא ג"כ בזקף, ושארא במרכא טפחא: (כח) פדהאל, הדלי"ת בפתח וההא בשוא נח: (א) וידבר ה׳, עין שמות ו׳ כ"ט: (ב) צו, נמסר קדמאה (לעיל ל"ד ב׳) צו את בני ישראל ואמרת, צו בגרשיים, ודין בזרקא, וסי׳ מתנה בזריקה, כוונתם במלת מתנה כמו שארז"ל מתן דמים על קרנות המזבח שהוא בזריקה כדכתיב וזרקו את הדם, ונתנו הכא לסימן על צו דין לומר הך צו דכתיב ביה ונתנו שהוא לשון מתנה בזריקה תהא כלומר בטעם זרקא שהוא לשון זריקה: ומגרש, הגימ"ל רפה:

נחל קדומים

בראיה ודוק כי קצרתי: יט (ה) כלב בן יפונה. כלב כלו לב ויודע לחלק ולתת לכל שבט חלק המגיעו. בן יפונה בן שפינה ארץ ישראל מכל ערעור. ד"א בן שפנה מעצת מרגלים. אלידד בן כסלון כלומר שהקב"ה משפיע ומספיק לו חכמה כמו שמספיק ליונק מן הדד בן כסלון בן ששם כסלונו ובטחונו בהקב"ה. בקי בן יגלי קרי ביה בקי שהיה בקי בתורה בן יגלי שגילו לו הקב"ה רזי תורה רבינו אפרים ז"ל והאריך ודרש כל שמות הנשיאים הללו לשבח

אור החיים

שדקדק לומר ערים לשבת פי׳ לצד ההכרח לשבת בהם וגו׳ ולזה כפל לומר אח"כ והיו הערים להם לשבת להעירך כי מאמר לשבת ראשון היא טעם הנתינה ומאמר והיו הערים להם לשבת הוא לומר

וּמִגְרָשׁ לֶעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ
לַלְוִיִּם: ג וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת
וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם
וּלְכֹל חַיָּתָם: ד וּמִגְרְשֵׁי הֶעָרִים
אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר
וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב: ה וּמַדֹּתֶם
מִחוּץ לָעִיר אֶת־פְּאַת־קֵדְמָה
אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־נֶגֶב
אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־יָם |
אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֵת פְּאַת צָפוֹן
אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ זֶה
יִהְיֶה לָהֶם מִגְרְשֵׁי הֶעָרִים: ו וְאֵת
הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אֵת שֵׁשׁ־
עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֻס שָׁמָּה
הָרֹצֵחַ וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים
וּשְׁתַּיִם עִיר: ז כָּל־הֶעָרִים אֲשֶׁר
תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר

ת"א ומגרשיהם. נדרים פא מכות יב: מקיר העיר. עירובין נא מו נז סוטה כז: ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה. עירובין נא נדרים נו סוטה כו: זה יהיה לכם. עירובין נא: ועליהם תתנו. מכות ט יג:

תרגום אונקלוס

למתב. ורוח. לקרויא סחרניהון. תתנון לליואי: ג. ויהון קרויא. להון למתב. ורוחיהון. יהון לבעיריהון ולקנינהון. ולכל חיותהון: ד. ורוחי קרויא. דתתנון לליואי. מכותל קרתא ולברא. אלף אמין סחור סחור: ה. ותמשחון מברא לקרתא. ית רוח קדומא תרין אלפין אמין. וית רוח דרומא תרין אלפין אמין. וית רוח מערבא תרין אלפין אמין. וית רוח צפונא. תרין אלפין אמין וקרתא במציע. דין יהי להון. רוחי קרויא: ו. וית קרויא. דתתנון לליואי. ית שית קרוי שיזבותא. דתתנון. למערק לתמן קטולא. ועליהון תתנון. ארבעין ותרתין קרוין: ז. כל קרויא. דתתנון לליואי. ארבעין ותמני קרוין.

תפסיר הרס"ג

חוזהם קרא יסכנוהא. ואפניה להם חואליהא: (ג) ותכון אלקרא סכנא להם. ואפניתהא. לבהאימהם וסרחהם. וסאיר חיואנהם: (ד) ואפניה' אלקרא. אלתי תעטוהא לאליואניין. מן כ'ארג חאיט אלקריה. אלף ד'ראע מסתדירא: (ה) ת'ם אמסחו מן כ'ארג אלקריה. אלי גהה' אלמשרק אלפין ד'ראע. ואלי גהה' אלגנוב אלפין ד'ראע. ואלי גהה' אלג'רב אלפין ד'ראע. ואלי גהה' אלשמאל. אלפין ד'ראע ואלקריה פי וסטהא. פד'אלך יכון לכם. מקדאר אפניה' אלקרא: (ו) ואלקרא. אלד'י תעטוהא לאליואניין. מנהא סת קרא אלחמא. אלד'י תעזלוהא. ליהרב אליהא אלקאתל. ואצ'יפו אליהא. את'נין וארבעין קריה: (ז) פתציר גמיע אלקרא. אלד'י תעטוהם. ת'מאניה

נוה שלום

(ג) ומגרשיהם, ואפניתהא. (פנא אלמצר, מא אפצל בה מעדא למצלאחה). (ו) אשר תתנו, תעזלונהא.

רבינו בחיי

ראובן וגד כי כבר לקחו חלקם מעבר לירדן מזרחה, והתחיל בנשואים מיהודה כמו שיצא הגורל תחלה, ואמר למטה בני דן נשיא בקי בן יגלי. ויש לשאול כיון שהיו כולם נשיאים נשיא אחד נשיא ממטה ומטה למה לא הזכיר עד עתה נשיא אלא מדן ואילך. ואפשר לומר כי לא הוצרך להזכיר הנשיא בכלב כי היה מפורסם מן המרגלים שכתוב שם (במדבר יג) כל נשיא בהם. ובשמעון לפי שזמרי בן סלוא היה נשיאם לכך לא זכה שבט שמעון להקרא עליו נשיא אפילו אחרי מות זמרי. ובנימין לא הזכיר גם כן מפני פלגש בגבעה. ואמרו במדרש תנחומה בסדר בהעלותך אלידד בן כסלון זה אלדד חבירו של מידד שהיו נביאים וכיון שהיה נביא לא הוצרך הכתוב לקראו נשיא:

(ו) ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר. כלומר על ערי מקלט שהזכיר מהן שש ובין כולן מ"ח עיר ואוהן שש ערי מקלט השלש מעבר הירדן

רשב"ם

(ה) אלפים באמה. אלף אמה מגרש והשאר שדות

בעל הטורים

מעל, מגילה, חידה, נבואה]: (ה) ומדתם מחוץ לעיר אלפים באמה. שאלפים אמה יהיו חוץ מע' אמה ושיריים, וזהו ומדתם

רש"י

(ב) ומגרש. ריוח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לנוי לעיר ואין רשאין לבנות שם בית ולא לנטוע כרם ולא לזרוע זריעה: (ג) ולכל חיתם. לכל צרכיהם: (ד) אלף אמה סביב. (עירובין נא) ואחריו הוא אומר אלפים באמה

חלוקת הארץ

אלה חלקים היו סמוכים אחד אל אחד, וא"י היה נחלק לשני חלקים יהודה וגליל, ונחלת שלשה אלה היה נקרא יהודה, והשאר היה נקרא גליל, והנה אמרו בנדרים (דף מח) שאנשי גליל היו קנטרנים, והיו נודרים הנאה זה מזה, ואמרינן התם השותפים שנדרו הנאה זה מזה ורוצים להשתמש בחצר, היו כותבים כל אחד חלקו לנשיא, לזה מרמז הכ' בכלם שם נשיא, כי עתידים לכתוב חלקיהם אל שם הנשיא, חוץ מיהודה שמעון בנימין שלא יצטרכו לכתוב חלקיהם ע"ש הנשיא, ע"כ לא נזכר אצלם שם נשיא על חלקיהם, ומתורץ קושיא הא'. הנה נודע כי הדורות הראשונים היו טובים מאלה הבאים אחריהם, כמאמר הז"ל אם הראשונים כמלאכים כו' וכל דור ודור מתמעט והולך. והפרנס לפי הדור, שמואל בדורו, יפתח בדורו, מסתמא אותם הנשיאים שהיה להם בצאתם ממצרים היו גדולים מאותם הנשיאים שנתמנו לבאי הארץ. ובזוהר כתיב כי לא יהיה כדור המדבר [אשר יצאו ממצרים] עד דייתי משיחא, ע"כ אין ספק שהנשיאים שלהם היו גדולים יותר מנשיאי באי הארץ, וידוע כי כ"מ שכתוב בני מורה על הבחירות, כמו בני יוגה, פר בן בקר, ע"כ מחמת שכל נשיאי באי הארץ היו [illegible] הדעים והשבט סוף

מרפא לשון

ויסחר. אלא שבקדמוניות מצינו הגי' ויסתחר יהאיי דייקא. ג) והיו לכם הערים, ויהון. ובקדמוניות ויהוין. וחבירו (פ' יב) דכוותיה. ה) אלפים באמה, אמין. בתוך, במציע. יא) והקריתם, ותזמנון.

מסורת הקריאה

(ה) אלפים באמה. נמסר ט"ז פסוקים בטעם פזר גדול וגלגל. פזר גדול הוא מה שאנחנו קורין קרני פרה, ומנוגן כמו פזר ותלישא גדולה ותל"ק, וגלגל הוא מה שאנחנו קורין ירח בן יומו, וסי' נמסר ביחזקאל מ"ח כ"א: נגב, הנגינה בנו"ן: (ז) ושמנה, הנו"ן בסגול,

אור החיים

לך שצריך שיהיו ראויים לישיבה ורז"ל אמרו שבא לומר שהערים יהיו לישיבה שאין עושין עיר מגרש:

(ו) ואת הערים וגו' את שש ערי מקלט. מכאן משמע כי השש ערי מקלט הם לגולין ולא ללוים ומאומרו בפסוק שאחר זה שאמר כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח משמע שמזכות הלוים הם גם הששי ונראה כי נתכוין הכתוב בזה לתת זכות שוה לישראל הגולין וללויים שיד כלן שוה לכן בפסוק ראשון אמר זכות לגולין שיהיו שש ערי מקלט להם לדור בהם ובפסוק ב' נתן זכות ללוים הא למדת שהם של לוים והם של הגולין ואין הגולין מעלין שכר וכן העלו בסוף הגולין לכל הסברות וסובר אני שבן לוי נדחה מפני ישראל הגולה אם רבו הרצחנים והוצרכו לשש עיירות ידחו הלוים מהם שהרי הקדים הכתוב זכות לגולין:

כלי יקר

(ו) ארבעים ושתים עיר. כנגד מ"ב חניות שישראל חנו בהם והיו בכולם כגרים כך נתנו ללוים שלא היה להם חלק בארץ מ"ב עיר.

אתהן ואת־מגרשיהן: ח והערים אשר תתנו מאחזת בני־ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט תמעיטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן מעריו ללוים: ששי שביעי כשהן מחוברין ט וידבר יהוה אל־משה לאמר: י דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם כי אתם עברים את־הירדן ארצה כנען: יא והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה־נפש בשגגה: יב והיו לכם הערים למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד־עמדו לפני העדה למשפט: יג והערים אשר תתנו שש־ערי מקלט תהיינה

תרגום אונקלוס

יתהון וית רוחיהון: ח. וקרויא דתתנון מאחסנת בני ישראל. מן סגיאי תסגון. ומן זעירי תזערון. גבר. כפום אחסנתיה דיחסנון. יתין מקרווהי לליואי: ט. ומליל יי עם משה למימר: י. מליל עם בני ישראל. ותימר להון. ארי אתון. עברין ית ירדנא לארעא דכנען: יא. ותתקנון לכון קרוין. קרוי שיזבותא יהוין לכון. ויערוק לתמן קטולא. דיקטול נפשא בשלו: יב. ויהון לכון קרויא. לשיזבא מגאיל (י"ב דמא). ולא ימות קטולא. עד דיקום. קדם כנשתא לדינא: יג. וקרויא דתתנון. שית קרוי שיזבותא יהוין לכון:

ת"א והיו לכם הערים למקלט שם ט: עד עמדו. שם יב: שם פרי, שם ט:

תפסיר הרס"ג

וארבעין קריה ואפניתהא: (ח) ואלקרא. אלד'י תעטונהם מן חוז בני אסראיל. ממן אכ'ד' כת'ירא כת'רו. ומן מן אכ'ד' קלילא קללו. פליעט כל סבט עלי קדר נחלתה: (ט) ת'ם כלם אללה מוסי תכלימא: (י) מר בני אסראיל. וקל להם. אד'א אנתם. גזתם אלארדן אלי בלד כנעאן: (יא) פאסמו לכם קרא חמא. יהרב אליה אי קאתל. קתל נפסא סהוא: (יב) פתכון תלך אלקרא. תחמיה מן אלולי. ולא יקתל. חתי יקף. בין ידי אלגמאעה פיחכמון עליה בד'אלך: (יג) ואלקרא אלתי תעזלונהא. סת קרא

נוה שלום

תפרישו אותם. (יא) והקריתם, פאסמו, תרגם כמו וקראתם דהינו שתקראו להם שם שיהיו מפורסמים וכת"א ותתקנון כנסת"י. (יב) ולא ימות, ולא יקתל, הרוצח במזיד, למשפט, פיחכמון עליה בד'לך, שאינו נהרג אלא אחר שיעמוד בדין ויגמור דינו למיתה.

אבן עזרא

ידוע: (י) ארצה כנען. ידוע גם זאת הפרשה דבקה: (יא) והקריתם. מגזרת

אבי עזר

ונתהלים: (יא) (ברש"י והקריתם אין הקרייה אלא לשון הזמנה) בעל המחבר בדבר רקוצות לא הלך בפעם לקראת הדקדוק ושם אל הדרוש פניו ברש קושטא קאי לאפוקי מלשון קריה ומלשון קיר ודברי

רבינו בחיי

בנחלת בני גד ובני ראובן והג' בארץ כנען:

(יא) ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה. אבל אינו חייב מיתה כיון שלא הרגו במזיד והדין הזה יורה שהלב עקר האדם ועקר כל המצות וכל העבירות ועל כן הוא נענש בגלות ולא במיתה לפי שלא היה לבו בהסכמת הרציחה ואין חיוב העונש במיתה עד שיהיה הגוף והלב משותפין באותה רציחה הגוף בתנועתו והלב בכונתו וכיון שלא הסכימו שניהם בכך גולה ואינו נהרג. וכן לענין המצות הכל תלוי בלב שאם עשה מצוה ולא נתכוון

בעל הטורים

מחוץ לעיר: (ח) ינחלו. ג' במס', הכא, ואידך לשמות מטות אבותם ינחלו, כבוד חכמים ינחלו. אשר ינחלו לשמות מטות אבותם ינחלו דגיואלי מלרים נחלקה הארץ, וכן לשמות מטות אבותם ינחלו חכמים דבמששה דברים האב זוכה לבנו וקחני בחכמה: (יא) בפרשת מקלט כתיב ס' פעמים למקלט שיקלט ולא יהרג

רשב"ם

וכרמים: (יא) והקריתם, וזימנתם:

רש"י

יהא כולך אלפים הוא נותן להם סביב ומהם אלף הפנימים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים: (יא) והקריתם. אין קרייה אלא לשון הזמנה, וכן הוא אומר (בראשית כז) כי הקרה ה' אלהיך לפני: (יב) מגואל. מפני גואל הדם שהוא קרוב לנרצח: (יג) שש ערי מקלט. (מכות ט) מגיד שאע"פ שהבדיל משה בחייו ג' ערים בעבר הירדן לא היו קולטות עד שנבחרו ש שלש שנתן יהושע בארץ

שפתי חכמים

כתיב לכם אלא בשבילכם: ד כלומר מגואל פי' מפני גואל הדם ומפרש ואזיל הי מקרי גואל הדם לכיות שהם גואל נופל על גואל הכולא כעל גואל הגרלא פירשו הכל ואמר שהוא קרוב לנרלא: ש ר"ל ל"ל למכתב המכין הא מדכתיב אחריו את שלש הערים תתנו וגו' ש"מ דשש הם אלא לומר לך שלא היו קולטות אלא עד

חלוקת הארץ וערי מקלט

דור חדש, כמוב בהם בני, למטה בני דן נשיא, וכן כלם, הנשיא היה לפי דורו, והם היו נקראים בני, בחורים, וגם הנשיא היה בערכם, אבל נשיא שבט יהודה היה נשיא זקן, כלב בן יפנה היה נשיא לשבט יהודה אשר יצא ממצרים, ע"כ לא כתיב אצלו בני, וגם נשיא בנימין היה הנשיא הזקן מיוצאי מצרים, כי אלידד הוא אלדד, אשר אלדד ומידד היו מאצילי בני ישראל, כמ"ש הסוד על התורה, ע"כ גם אצל בנימין לא נכתב בני [ד"ש]:

(יא) ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה וגו'. האיש ההורג נפש בשגגה גולה לערי המקלט, אבל אינו חייב מיתה כיון שלא הרגו במזיד, הדין הזה יורה שהלב עיקר האדם ועיקר כל המצות וכל העבירות וע"כ הוא נענש בגלות ולא במיתה לפי שלא היה לבו בהסכמת הרציחה ואין חיוב העונש במיתה עד שיהיו הגוף והלב משותפין באותה רציחה, הגוף בתנועתו והלב בכונתו, וכיון שלא הסכימו שניהם בכך גולה ואינו נהרג, וכן לענין

מצות השם

(יב) [תמ] (לאו רלט) שלא להרוג למי שעבר עבירה מעשה רע בעדים והתראה קודם שיעמוד לדין לפני ב"ד, שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט:

נחל קדומים

ע"ש באורך: יא (ו) והקריתם לכם ערים וגו'. אפשר לדקדק תיבת לכם כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל בפ' ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה לך דייקא שהיה מקלט למשה רבינו ע"ה שהרג המצרי ע"ש באורך. והכא כתיב שש ערי מקלט תהיין לכם ופירש"י שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ כנען. ונמצא דלמשה רבינו ע"ה אהניא ליה למקלט אע"ג דלאחר לא קלטי עד שיהיו שש ערי מקלט והטעם פשוט דמשה לא היה חייב דכדין הרגו ונמלך במלאכים כמשז"ל. אלא דלתוקף גדולת משה רבינו ע"ה ועליונותו המופלא היה צריך מקלט. ומשה רבינו קודם שיעברו הירדן יסתלק ואי אפשר להמתין עד שיהיו ששה. ולכן לו לבדו אהניא למקלט. וזה רמז קראין כי אתם עוברים את הירדן אתם ולא אני לכן והקריתם לכם ערי מקלט תהיינה לכם ונס וכו' זה הדין דוקא לכם שדוקא השוגג ינוס וגם שש ערי מקלט תהיינה לכם דייקא דאין קולטות עד שיהיו ששה. אבל לי אהני מקלט גם עתה והטעם כי אתם עוברים ולא אני ומשו"ה אמר לכם לרמוז לכם דוקא צריך שוגג ונס וכל זה ליתא לגבי דידי, ואפשר שזה רמז ג"כ פ' ושמתי לך מקום לך דייקא דלאחר אין קליטה עד שיהיו ששה. אשר ינוס שמ"ה שמה גימטריא המצרי ואותיות שמה הוא אותיות משה. וגם התורה אהניא למקלט כמ"ש ז"ל דפ' ואתחנן אחר ערי מקלט כתיב וזאת התורה אשר ס"ס חיים:

חומת אנ"ך

גאון ע"ש ועיין בפענח רזא: (יא) והקריתם. לשון הפעיל מקריאה כי מקלט היה כתוב על פרשת דרכים שם הערים האלה למקלט הלמ"ד מורה אף בלי כיוון קליטה. ולא כן הארבעים ושתים עיר. הרב הגדול מהר"ר ויזאל גרפתי ז"ל ודבריו חיים:

מסורת הקריאה

כי קאי על עיר שהוא לשון נקבה: (ח) ינחלו, נמסר עליו ג', ועין לעיל כ"ו נ"ה: (י) ארצה כנען, הכ"ף בדגש מדין אתי מרחוק: (יב) למשפט, נמסר ט"ו דגשים, ר"ל הלמ"ד בפתח והמ"ם בדגש, וסי' נמסר ש"ב ט"ו ב': (יג) תתנו, התי"ו שניה בצירי לסיבת

לָכֶם׃ יד אֵת ׀ שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה׃ טו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ־הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה׃ טז וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל ׀ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃ יז וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא

ת"א את שלש הערים. שם: לבני ישראל. שם: בשגגה. שם ז:

תרגום אונקלוס

יד. יָת תְּלָת קִרְוַיָּא. תִּתְּנוּן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא. וְיָת תְּלָת קִרְוַיָּא. תִּתְּנוּן בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן. קִרְוֵי שֵׁיזָבוּתָא יְהוֹיָן: טו. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וּלְגִיּוֹרַיָּא וּלְתוֹתָבַיָּא דְּבֵינֵיהוֹן. יְהוֹיָן. שִׁית קִרְוַיָּא הָאִלֵּין לְשֵׁיזָבָא. לְמֶעְרַק לְתַמָּן. כָּל דְּיִקְטוֹל נַפְשָׁא בְּשָׁלוּ: טז. וְאִם בְּמָן דְּבַרְזֶל מְחָהִי. וְקַטְלֵיהּ קָטוֹלָא הוּא. אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל קָטוֹלָא: יז. וְאִם. בְּאַבְנָא דְּמִתְנַסְבָא בִּיד דְּהִיא כְּמִסַּת דִּימוּת בַּהּ מְחָהִי. וְקַטְלֵיהּ

תפסיר הרס"ג

חמא תכון לכם: (יד) ת'לאת' מנהא פי עבר אלארדן. ות'לאת' מנהא פי בלד כנעאן. תכון קרא חמא: (טו) לבני אסראיל. ולאלג'ריב אלדכ'יל פי מא בינהם. יהרב אליהא. כל מן קתל נפסא סהוא: (טז) ואמא אן כאן צ'רבה. באנא חדיד פקתלה. פהו קאתל יסתחק אלקתל: (יז) או צ'רבה בחגר. מקבוץ' מקדאר מא ימות בהא פקתלה. פהו קאתל יסתחק

נוה שלום

(יז) יד, מקבוץ', תפושה מלא ידו שיש בה שיעור שימות בה והרגו,

אבן עזרא

קריה: (טו) לבני ישראל. איננו דבק עם הפסוק הראשון כי בפסוק הראשון אמר כי אלה הערים תהיינה ערי מקלט ולא אמר מקלט למי אחר כן באר כי לבני ישראל ולגר הגר בתוכם תהיינה שש הערים האלה מקלט:

אבי עזר

דרוש פה אך למותר: (טו) (לבני ישראל איננו דבוק עם הפסוק הראשון וכו') ואם איננה כן תהיה תהיינה שנית למותר:

רבינו בחיי

בה בלבו לעשותה לשם שמים אין לו שכר מזה שיצטרך האדם שיתכוין במצות לעשותה לש"ש וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קיט) ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי ונשיאות כפים הוא הכוונה כענין שכתוב (איכה ג) נשא לבבנו אל כפים. ואמרו במדרש מכה נפש בשגגה דוקא בשגגה ולא בזדון שאם הרג בזדון ואמר בשגגה הרגתי אין קולטין אותו ואפילו נכנס למזבח מוציאין אותו משם והורגין אותו שנאמר (שמות כא) כי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות שכן מצינו ביואב שנאמר בו (מ"א ב) ויחזק בקרנות המזבח ומשם לקחוהו והרגו בניהו. ודין תורה להיות רוצח בשגגה גולה שכן מצינו באדם הראשון זהו שאמר הכתוב (תהלים כה) זכור רחמיך ה' וחסדיך כי

רשב"ם

(יד) את שלש הערים תתנו מעבר לירדן. אותן הבדיל משה בחייו, כדכתיב אז יבדיל משה:

בעל הטורים

יהרג הנפש שיש לה המשה שמות: (יז) באבן. ג', הכא, ואידך והכה איש את רעהו באבן, באבן המלך והכה איש את רעהו באבן אם הוא באבן יד צריך אומד שיהא בו כדי להמית שנאמר

רש"י

כנען (ספרי): (יד) את שלש הערים וגו'. (מכות ט) אע"פ שבארץ כנען ט' שבטים וכאן אינן אלא שנים וחצי השוה מנין ערי מקלט שלהם משום דבגלעד נפישי רוצחים דכתיב (הושע ו) גלעד קרית פועלי און עקובה א מדם: (טז) ואם בכלי ברזל הכהו. אין זה מדבר בהורג בשוגג [הסמוך לו] אלא בהורג במזיד ובא ללמד שההורג בכל דבר צריך שיהא בו שיעור כדי להמית שנאמר בכולם אשר ימות בו, דמתרגמינן דהיא כמסת ב דימות בה חוץ מן הברזל שגלוי וידוע לפני הקב"ה שהברזל ממית בכל שהוא אפי' מחט לפיכך לא נתנה בו תורה שיעור לכתוב בו אשר ימות בו, וא"ת בהורג בשוגג הכתוב מדבר ג הרי הוא אומר למטה או בכל אבן ד אשר ימות בה בלא ראות וגו' למד על האמורים למעלה שבהורג במזיד הכתוב מדבר: (יז) באבן יד. (ספרי) שיש בה מלא יד: אשר ימות בה. שיש בה שיעור להמית ה כתרגומו לפי שנא' (שמות כא) והכה איש את רעהו באבן ולא נתן בה שיעור יכול כל

שפתי חכמים

שיהיו כל השם ביחד: ת וא"ת והרי ערי מקלט לא היו קולטות אלא שוגגין ולא מזידין וא"כ למה היה צריך בגלעד לשלשה ערי מקלט דא"ל דנפישי רוצחים ר"ל שוגגין דאין טעם בדבר שיהא בא דנפישי שוגגין היו, וי"ל דודאי מזידין היו אבל לא היו שם עדים ואמרו שוגגין אנו לכך היו צריכין שלש ערי מקלט, רא"ם. ועי"ל דאיירי כענין שפי' בפ' משפטים על והאלהים אנה לידו שהקב"ה מזמנן לפונדק אחד כו' ס"ל איירי בענין זה לפי שהיו הרבה רוצחין בגלעד שהיו מזידין בלא עדים ובא"י היו הרבה שוגגין בלא עדים מה עשה הקב"ה מזמנן לפונדק א' ר"ל לגלעד ואותן שוגגין שמא"י הורגין אותן המזידין בשוגג כגון שיושבין תחת הסולם כענין שפרש"י שם וא"כ המזידין נהרגו והשוגגין היו גולין שם בגלעד לערי מקלט לכך צריכין שלש ערי מקלט בגלעד כמו בכל א"י: א עקובה ל' ארב: ב כמיסת ר"ל כשיעור: ג כלומר מ"ש ואם בכלי ברזל וגו' ואם באבן יד וגו' או בכלי עץ וגו' עד ואם בשנאה וגו' דלמא מיירי בשוגג פי' שהולרך לזה שלא תאמר בשלמא אם הוא על השוגג הולרך לומר ואם בכלי ברזל וכל המשכים להודיע שבר קטלא הוא אם הורג אפי' בשוגג אבל אם הוא על המזיד מה לי ברזל מה לי דבר אחר מזיד הוא אבל מ"ש אחריו או באיבה וגו' עד ואם בפתע וגו' זה ודאי מיירי במזיד: ד וה"ם דקשה לרש"י נ"ל למכתב אבן הא לעיל כתיב ג"כ אבן ומיירי נמי בשוגג אלא למד על האמורות למעלה כו': ה וא"ם וסא כתיב באבן יד ופרש"י שיש בו מלא יד כלומר שיש בו כדי להמית, וי"ל דהך ללמד שיהא בו כדי לסמית במכה וחד שיהא בו כדי לסמית בזריקה דפעמים יש בו כדי לסמית במכה ואין בו כדי לסמית בזריקה ואם זרקו וסמית בו ס"א. דחייב קמ"ל דאינו

ענייני ערי מקלט

המלות שכל תלוי בלב שאם עשה מלוה ולא נתכוין בה בלבו לעשותה לשם שמים אין שכרו גדול כ"כ, שילטרך האדם שיתכוין במלות לעשותם לשם שמים, ודין תורה להיות רולח בשגגה גולה שכן מלינו באדם הראשון וז"ש (תהלים כה) זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה, אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע רחמיך וחסדיך הם על הרולח שאתה מכין לו ערי מקלט וגולה שם כיון שלא הרג במזיד ואינו ראוי למות ואותן הרחמים מעולם המה שכן עשית לאדם הראשון שהביא מיתה לכל הדורות ורחמת עליו בהיותו גולה, שנאמר (בראשית ג) וישלחהו ה' מגן עדן, וכתיב (שם) ויגרש את האדם, לכך נאמר זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) את שלש הערים מעבר לירדן ואת שלש הערים בארץ כנען. והפסק שני דמכות מקשה בעבר הירדן תלת ובארץ ישראל תלת, ומשני בגלעד שהוא מעבר לירדן שכיחי רולחים, דכתיב גלעד קרית פועלי און עקובה מדם. א"ר אלעזר שהיו עוקבים להרוג נפשות, וקשיא מאי קא משני והא לא מהני ערי מקלט אלא להורגים בשוגג, ובגלעד דשכיחי רולחים דקאמר היינו במזיד. וי"ל דכיון דשכיחי רולחים במזיד הקב"ה מביא שם רולחים בשוגג בלא עדים כדי שיהרגו הרולחים במזיד ויהיו שם עדים ויגלו, כדאמרינן התם בסמוך מרשעים ילא רשע במה הכ' מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד לזה אין עדים ולזה אין עדים הקב"ה מזמנן לפונדק אחד זה

מסורת הקריאה

האתנחתא: (טז) בכלי, הלמ"ד בחירק, עין שמות ל"ה כ"ב: וימת, המ"ם בחולם: (יז) וימת, המ"ם בחולם, ונמסר עליו כל עניינא

מרפא לשון

נ"א ותקרון. יז) באבן יד, דמתנסבא ביד. ה"ג ולא בידא. כג) אשר ימות בה, דימות בה. ול"ג דהיא כמיסת. וימת, וקטליה. ובקדמוניות

רמב"ן

(יד) את שלש הערים. ואע"פ שבארץ כנען תשעה המטות וכאן אינם אלא שנים וחצי השוה מנין ערי מקלט שלהם כי בגלעד נפישי רוצחים דכתיב גלעד קרית פועלי און עקבה מדם ל' רש"י מדברי רז"ל. ואע"פ שאין המקלט אלא בשוגגין היו שופכי דמים במרמה ומראין עצמן כשוגגין והוצרך להרבות להם ערי מקלט לקלוט את כולן שלא נודע מי המזיד וא"כ צוה הקב"ה זה על שם העתיד על דרך וקם העם הזה וזנה או שיאמרו שהיה אויר ארץ גלעד מגדלת רוצחים מאז היתה לגוי. ואני תמה כי על דעת רז"ל הכתוב שאמר עליהם תתנו ארבעים ושתים עיר כולם למקלט צוה

כלי יקר

וערי המקלט יהיו מן ערי הלוים לפי שהנס אל עיר מקלטו הרי הוא שמה גר ויש לחוש פן יאמרו לו יושב הארץ גר אתה בארץ על כן צוה שיהיו ערי מקלט מן ערי הלוים. כי גם הלוים כגרים בארץ ויאמרו לו מום שבך אל תאמר לחברך על דרך שנאמר וידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם וכדרך שנאמר כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם היינו בארץ שהוא לא להם של יושבי הארץ כי יוסף העבירם לערים שיהיו כגרים שמה כדי שלא יוכלו לומר לישראל גרים אתם. ומה שאמרה תורה ברוצחים שישב שם עד מות הכהן הגדול לפי שאהרן מדתו השלום על כן היה

מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ: יח אוֹ בִּכְלִי עֵץ
יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ
הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ: יט גֹּאֵל הַדָּם
הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ
הוּא יְמִתֶנּוּ: כ וְאִם־בְּשִׂנְאָה יֶהְדֳּפֶנּוּ
אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו בִּצְדִיָּה וַיָּמֹת:
כא אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת
מוֹת־יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל
הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ:
כב וְאִם־בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ־
הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה:
כג אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא
רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא־
אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ: כד וְשָׁפְטוּ
הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם
עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה: כה וְהִצִּילוּ
הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם

תרגום אונקלוס

קָטוֹלָא הוּא. אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל קָטוֹלָא: יח. אוֹ, בְּמָן דְּאָע דְּמִתְנְסֵיב בְּיָד דְּהוּא כְּמִסַּת דִּימוּת בֵּיהּ מְחָהִי. וְקַטְלֵיהּ קָטוֹלָא הוּא. אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל קָטוֹלָא: יט. גָּאֵיל דְּמָא. הוּא יִקְטוֹל יָת קָטוֹלָא. כַּד אִתְחַיַּיב לֵיהּ מִן דִּינָא הוּא יִקְטְלִנֵּיהּ: כ. וְאִם בְּשִׂנְאָה דְּחָהִי. אוֹ רְמָא עֲלוֹהִי. בְּכְמְנָא וְקַטְלֵיהּ: כא. אוֹ בִּדְבָבוּ. מְחָהִי בִּידֵיהּ וְקַטְלֵיהּ. אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל מְחָיָא קָטוֹלָא הוּא. גָּאֵיל דְּמָא. יִקְטוֹל. יָת קָטוֹלָא כַּד אִתְחַיַּב לֵיהּ: כב. וְאִם בִּתְכֵיף בְּלָא דְבָבוּ דְּחָהִי. אוֹ רְמָא עֲלוֹהִי. כָּל מָן בְּלָא כְמַן לֵיהּ: כג. אוֹ בְּכָל אַבְנָא. דְּהִיא כְּמִסַּת דִּימוּת בַּהּ בְּלָא חֲזֵי. וּרְמָא עֲלוֹהִי וּמִית. וְהוּא לָא שָׂנֵי לֵיהּ. וְלָא תָּבַע בִּשְׁתֵּיהּ: כד. וִידִינוּן כְּנִשְׁתָּא. בֵּין מְחָיָא. וּבֵין גָּאֵיל דְּמָא. עַל דִּינַיָּא הָאִלֵּין: כה. וִישֵׁיזְבוּן כְּנִשְׁתָּא יָת קָטוֹלָא. מִיַּד גָּאֵיל דְּמָא. וְיָתִיבוּן יָתֵיהּ

תפסיר הרס"ג

אלקתל: (יח) או צ'רבה באנא כ'שב. מקבוץ' מקדאר מא ימות בה פקתלה. פהו קאתל יסתחק אלקתל: (יט) ולי אלדם הו יקתלה. אד'א פאגאה בחק: (כ) ואן דפעה בשנאה. או טרח עליה שי'א. בתעמד פקתלה: (כא) או צ'רבה בידה בעדאוה פקתלה. פליקתל אלצ'ראב קתלא לאנה קאתל. פולי אלדם יקתלה. אד'א פאגאה בחק: (כב) ואן דפעה בג'תה בלא בג'צ'ה. או טרח עליה. איה' אניה בלא תעמד: (כג) או אוקע עליה. אי חגר כאן בלא תעמד פמאת. והו פי ד'אלך ליס בעדו לה. ולא טאלב שרה: (כד) פלתחכם אלגמאעה. בין אלקאתל ובין אלולי. בהד'ה אלאחכאם: (כה) ותכ'לץ אלגמאעה הד'א אלקאתל.

נוה שלום

הוא רוצח וחייב מיתה. (כא) בפגעו. אד'א פאגאה בחק, כת"א. (כג) בלא צדיה, בלא תעמד, בלי כונה להרוג וכן תרגם בלא ראות וכן תיב"ע בלא.

אבן עזרא

(יט) בפגעו בו. בשבר הפ"ה כמו בשברי לכם כי שמות הפועלים ישתנו: (כ) יהדפנו. ממקום גבוה: או השליך עליו. כמו קיר נטוי או כלי שימות בו: בצדיה. פירשתיו: (כב) בפתע. כמו פתאום: בלא ראות, שם הפועל: ולא אויב לו. ולא מתכוין לבקש רעתו: (כה) עד מות. יש אומר עד מות עד חפוש וכמוהו תמות חכמה ולא אמרו כלום כי עמכם תמות חכמה הוא כמשמעו וגם כן עד מות הכהן הגדול כי הוא יכפר בעד ישראל

אבי עזר

(כג) (ולא אויב לו) פירש שהוא לשון קל עומד על משקל ויהי שאול עוין את דוד. ולא נאוה על דקדוק הלשון לומר שהוא שם דהוה למכתב אין אויב לו כמו אין איש בביתו אין דמים לו:

רבינו בחיי

מעולם המה. אמר דוד רבש"ע רחמיך וחסדיך הם על הרוצח שאתה מכין לו ערי מקלט וגולה שם כיון שלא הרג במזיד ואינו ראוי למות ואותן הרחמים מעולם הן שכן עשית לאדם

ת"א או באיבה. סנהדרין עו פד: מות יומת המכה. מציעא לא סנהדרין מו מס נג עב עז: גואל הדם. שם מה: ואם בפתע. שם כריתות ט: בלא ראות. נדרים פז פת ב"ק סו מכות ט: ויפל עליו. מכות ז: והוא לא אויב. סנהדרין כט: ושפטו העדה. פסחים יב ל"ס עו סנהדרין ג סע ב"ק פז: והצילו העדה. פסחים יב ל"ה כו סנהדרין ב ג סע:

בעל הטורים

אשר ימות בה אבל אם הוא גדול כאבן המלך א"ל אומר ממילא יש בו כדי להמית: (כב) הדפו. ב' במס', בלא איבה הדפו, כי ה' הדפו. והיינו דאמרינן והאלהים אנה לידו משל לשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד הקב"ה מזמנן לפונדק א' זה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג מזיד ונמצא הרגו בשוגג ונתחייב גלות, וזהו בלא איבה הדפו ורוצה להתחזק ולעמוד ולא יוכל כי ה' הדפו: (כג) ויפל. ג', ויפל עליו וימת, ויפל בקרב מחנהו, ויפל ה' אלהים תרדמה. כדאיתא במדרש

רש"י

שהוא לכך נאמר אשר ימות בה: (יח) או בכלי עץ יד. לפי שנאמר (שם) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט יכול כל שהוא לכך נאמר בעץ אשר ימות בו שיהא בו שיעור כדי להמית: (יט) בפגעו בו. אפי' בתוך ערי מקלט: (כ) בצדיה. כתרגומו בכמנא, במארב: (כב) בפתע. באונס, ותרגומו בתכיף שהיה סמוך לו ולא היה לו שהות להזהר עליו: (כג) או בכל אבן אשר ימות בה. הכהו: בלא ראות. שלא ראהו: ויפל עליו.

שפתי חכמים

חייב עד שיהא בו כדי להמית בזריקה, ובזה יתיישב מה שכתב הרא"ם ולא ידעתי כו': ו לפי שמדבר כאן במזיד כמו שפרש"י לעיל ואם לא המיתוהו ב"ד וגלה לערי מקלט שלא ברשות ב"ד ימית אותו אפי' תוך ערי מקלט דאל"כ ל"ל בפגעו בו הא כבר כתיב גואל הדם ימית את הרוצח: ז לפי שגזולת הוספת מלת

דעת זקנים מבעלי התוספות

שהרג מזיד יושב תחת הסלם וזה שהרג שוגג עולה על הסלם ונופל עליו והרגו ויש שם עדים זה נהרג וזה גולה:

מסורת הקריאה

וימות, ר"ל בחולם: (יח) בכלי, הלמ"ד בחירק, עיין שמות ל"ה כ"ב: (כ) יהדפנו, הדלי"ת בחטף קמץ: (כא) גאל הדם, ברביע לא בזקף קטן: (כב) כלי, בחירק, עיין שמות ל"ה כ"ב: (כג) וימת, עיין פסוק י"ז: (כד) על, נמסר עליו ח' בטעם, וכתב המבין חידות זה אין לו טעם כי במס"ג ויקרא א' י"א מונה ח' מלות על בנגינת טעם מרכא וכולהו בספר ויקרא ובתר הך מסורה מגרר גריר המאסף הכא, עכ"ל: (כה) וישב, הטעם ביו"ד: בה, ברביע: בשמן, ר'

כלי יקר

לו להתפלל על בני דורו שאך שלום ואמת יהיה בימיו ולא תקראנה כאלה מקרה בלתי טהור זה על כן ישב שם עד מות הכהן הגדול ואז יתפלל הוא וכל ביתו על מיתת הכהן הגדול כדי שיחזור מהרה לביתו ומטעם זה אמר עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן המשחה וכי עדיין לא ידענו שהכהן גדול נמשח בשמן המשחה

רמב"ן

בהם והנה היו מהם בארץ כנען ל"ו ערים ובעבר הירדן ו' וכולן קולטות לדעת רז"ל והנה היו המקלטים לכל ארץ ישראל ביושר והשויה כי ארבע ערי מקלט יגיעו לשבט גם חשב שבט מנשה בארץ כנען מפני שרובו שם היה ואולי בערי המועדה ריבה ה' בעבר הירדן לכבוד משה שיבדיל הוא חציו אבל בכללם במדה ובמנין היו. וע"ד הפשט נראה בעיני כי ארץ עבר הירדן היתה גדולה מאד כי הם שני מלכי האמורי גדולים שהמקראות מפליגים בהם ואף כי עמון ומואב נזהרו בהם ומלכי ארץ כנען מלכי עיירות לכל מושל עיר יקראו לו מלך כאשר אתה רואה מלך ירושלים אחד מלך חברון אחד וביניהם מהלך חצי יום וכן הזכירו חכמים בין בית אל לעי ארבעה מילין לזו מלך ולזו מלך ויתכן שכן היה המנהג בדורות ההם שכל אדון עיר יקרא מלך או היה לכבוד ארץ ישראל כמדרש

והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו
אשר נס שמה וישב בה עד מות
הכהן הגדל אשר משח אתו
בשמן הקדש׃ כו ואם יצא יצא
הרצח את גבול עיר מקלטו אשר
ינוס שמה׃ כז ומצא אתו גאל הדם
מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח
גאל הדם את הרצח אין לו דם׃
כח כי בעיר מקלטו ישב עד מות
הכהן הגדל ואחרי מות הכהן
הגדל ישוב הרצח אל ארץ
אחזתו׃ כט והיו אלה לכם לחקת
משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם׃

תרגום אונקלוס

כְּנִשְׁתָּא . לְקִרְיַת שֵׁיזָבוּתֵיהּ דַּעֲרַק לְתַמָּן . וְיִתֵּיב בַּהּ . עַד דִּימוּת כָּהֲנָא רַבָּא . דְּרַבִּי יָתֵיהּ בִּמְשַׁח קוּדְשָׁא: כו. וְאִם מִפַּק יִפּוֹק קָטוֹלָא . יָת תְּחוּם קִרְיַת שֵׁיזָבוּתֵיהּ . דַּעֲרַק לְתַמָּן: כז. וְיַשְׁכַּח יָתֵיהּ גָּאֵיל דְּמָא . מִבָּרָא . לִתְחוּם קִרְיַת שֵׁיזָבוּתֵיהּ . וְיִקְטוֹל . גָּאֵיל דְּמָא יָת קָטוֹלָא . לֵית לֵיהּ דַּם: כח. אֲרֵי בְקִרְיַת שֵׁיזָבוּתֵיהּ יִתֵּיב . עַד דִּימוּת כָּהֲנָא רַבָּא . וּבָתַר דִּימוּת כָּהֲנָא רַבָּא . יְתוּב קָטוֹלָא . לַאֲרַע אַחְסָנְתֵיהּ: כט. וִיהוֹן אִלֵּין לְכוֹן . לִגְזֵירַת דִּין לְדָרֵיכוֹן . בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן:

ת"א וישב בה. סנהדרין יא מכות יא יב: ואם יצא יצא הרלח. מכות יב: ורלח גאל הדם. שם יב: כי בעיר מקלטו. שם יא יב זבחים קטז: ואחרי מות הכהן הגדול. מכות יא: ישוב הרלח. שם יג: והיו אלה. יבמות ו סנהדרין לה מכות ז:

תפסיר הרס"ג

מן יד אלולי. ותרדה אלי קריה' חמאה אלתי הרב אליהא ויקים ת'ם. אלי מות אלאמאם אלכביר. אלד'י מסח בדהן אלקדס: (כו) פאן הו כ'רג ען חד קריה' חמאה. אלתי הרב אליהא: (כז) פוגדה אלולי. ב'ארג ען חד קריה' חמאה. פקתלה. פלא ת'יאר לה: (כח) בל יגלס פי קריה' חמאה. אלי מות אלאמאם אלכביר. ובעד מותה. ירגע אלי ארץ' חוזה: (כט) פתכון הד'ה לכם. רסם חכם עלי מר אגיאלכם.

נוה שלום

מתכוין בשתיהם. (כז) אין לו דם, פלא ת'יאר לה, אין לתבוע ולהנקם

חלק הדקדוק

כה) וישב, תיבת וישב לעיל כי

אבן עזרא

וזה המאורע אירע בימיו: (כו) את גבול. מן גבול כמו כצאתי את העיר:

רבינו בחיי

הראשון שהביא מיתה לכל הדורות ורחמת עליו להיותו גולה שנאמר (בראשית ג) וישלחהו ה' מגן עדן דכתיב (שם) ויגרש את האדם לכך נאמר זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה:

(כט) והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם. ללמד שתהא סנהדרין בחוצה לארץ כל זמן שנוהגת בארץ כן פי' רש"י ז"ל. מה שאין כן עכשיו בזמן החורבן שאינה נוהגת לא בארץ ולא בחוצה לארץ. וביאור הכתוב כפשוטו והיו אלה לכם לחקת משפט שיהיה לנו עדה שופטת אפילו בזמן הזה בדיני קנסות וגזלות וחבלות וכל דבר שבממון וחיוב מלקות ומטעם זה אמר לדורותיכם בכל מושבותיכם, אבל המשפט בדיני נפשות אין לנו שכן כתוב בפרק ד' מיתות (דברים יז) ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט, וכן שנו במכילתא מניין שאין ממיתין אלא בפני הבית שנאמר (שמות כא) מעם מזבחי תקחנו

רשב"ם

(כה) עד מות הכהן הגדול. לפי פשוטו כל ימי השופט הגדול, דוגמת אטיריו לא פתח

בעל הטורים

יותר ממה שהרג בשם שלו ע"י אכילה הרג בשם ע"י ירידה שירד ונפל על כאשם וזהו ויפל עליו וימת ויפל ה' אלהים תרדמה כדאיתא במדרש לדיקים אוכלים ומתים מיד רשעים יורדים לגיהנם ומתגוננים והולכים עד שלשים יום, וזהו ויפל ה' אלהים תרדמה שתרדמה נפלה עליהם וישנו שינת עולם: (כה) עד מות הכהן הגדול. ג"פ כהן גדול דפ', לומר אחד כ"ג שנמשח ואחד מרובה בגדים ואחד כ"ג שעבר כלם משיבין את הרוצח במיתתן:

שפתי חכמים

הכהו יוכן שבלא ראות דבוק עם אשר ימות כלומר שלא ראה מיתתו ואין הדבר כן רק ר"ל שלא ראה בהכאתו ועוד שבזולת זה שתוספת יהיה המאמר או בכל אבן חסר בהכרת כי היה צ"ל או הכהו בכל אבן דאי אסמיך דלעיל מיניה קאי א"כ או כל אבן מבע"ל: ח כגון היה מעגל במעגלה ונפלה עליו והרגתו או שהיה משלשל בחבילתו ונפלה עליו או שהיה יורד בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה גולה: ט היה מושך למעלה במעגלה ונפלה עליו והרגתו היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפל עליו והרגו היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו ה"ז אינו גולה פי' משום דכל אלו דרך עלייה הם ולא היה לו ליזהר: י ר"ל דלטעם ראשון קשה מדכתיב עד מות הכהן הגדול מגיד לך הכ' שרולח יאריך ימים אחר שמת כהן הגדול לפי שכ"ג ימות מהרה ולמה ומפרש לפי שהיה כו', ולפי ד"א קשה אם הכ"ג נענש שמת על שלא התפלל למה ישוב הרולח לביתו אחרי מות הכ"ג, ל"פ גם טעם ראשון: כ דקרא משמע דרולח משח לכ"ג בשמן המשחה נכך צ"ל דמן שמקלאות כו': ל דכתיב בפ' שופטים ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם כלומר בזמן שסנהדרי גדולה שבירושלים

רש"י

(מכות יא) מכאן אמרו ההורג דרך ירידה ח גולה דרך עלייה ט אינו גולה: (כה) עד מות הכהן הגדול. שהוא בא להשרות שכינה בישראל ולהאריך ימיהם, והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל ומקצר את ימי חייהם, אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול. ד"א לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל י שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו: אשר משח אותו בשמן הקדש. לפי פשוטו מן המקראות הקצרים הוא שלא פי' מי משחו כ אלא כמו אשר משחו המושח אותו בשמן הקדש. ורבותינו דרשוהו במסכת מכות לראיית דבר ללמד שאם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג ומנו אחר תחתיו ולאחר מכאן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני שנא' אשר משח אותו וכי הוא משחו לכהן או הכהן משח אותו אלא להביא את הנמשח בימיו שמחזירו במיתתו (מכות יב): (כז) אין לו דם. (מכות ז) הרי הוא כהורג את המת שאין לו דם: (כט) בכל מושבותיכם. למד שתהא סנהדרין [קטנה] נוהגת בחוצה לארץ כ"ז שנוהגת ל בא"י:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כח) כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול. פשט כדי שלא יהיו העולם מרננים על הכהן הגדול כשיראו הרוצח יוצא חוץ לעיר מקלטו ואומרים ראו זה שהרג הנפש ואין כהן גדול עושה בו נקמה ועליו הדבר אמ' כדכתיב ובאת אל הכהן אשר

מצות השם

(כה) [תי] (עשה קעא) להוליא מכה נפש בשגגה מעירו לעיר מקלט, שנאמר והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו:

מרפא לשון

זמית וכן אשר הוא רשע למות הגי' שם לממת. כו) אשר ינוס,

כלי יקר

אלא לפי שהכהן זה שנעשה רציחה בימיו זה הרוצח כיבה נר אלהים נשמת אדם וכיבה נר מצוה ותורה אור וודאי לא זכה כהן זה בשמן משחת קודש שעליו שהיה מחציתו חמשים ומאתים דהיינו שני פעמים נר כי כל כהן צריך לעמוד על שמירת שתי נרות אלו בימיו ולהתפלל על זה ומאחר שמעשה זה קרה בימיו על כן ישב שם עד מות הכהן הגדול: ולא תחניפו את הארץ. ביאור הענין כך הוא כי הארץ דומה כאילו פערה פיה לבלי חק לבלוע את כל מה שעליה כמו שכ' לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק וגו' וכתיב ארץ לא שבעה מים כי באמת הארץ אינה שביעה לעולם והרשעים

מסורת הקריאה

רפין, עין שמות כ"ט מ': (כו) יצא, הצד"י בחולם כדין מקור: (כז) הרצח, הה"א במונח: (ל) מכה, הכ"ף בצירי, כי אינו מן

רמב"ן

רז"ל מ"מ לא היו מלכי ארצות רק מלכי עיר ועיר וכן כ' שבעים מלכים בהונות ידיהם ורגליהם מקוצצים היו מלקטים תחת שולחני והנה היתה עבר הירדן גדולה מאד ראויה לשלש ערי מקלט בכל ארץ ישראל מן הירדן והלאה היה והיו אלה השש ערים לבדן קלטות והארבעים ושתים למגרשי הלוים לא למקלט:

(כט) בכל מושבותיכם. לימד שתהא סנהדרין נוהגת בח"ל כל זמן שנוהגת בא"י לשון רש"י. וכן הדבר שלאחר חורבן אינה נוהגת

ל כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת: לא וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוּמָת: לב וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן: לג וְלֹא־תַחֲנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת־הָאָרֶץ

תרגום אונקלוס

ל. כָּל דִּיקְטוֹל נַפְשָׁא . עַל פּוּם סָהֲדִין . יִקְטוֹל יָת קָטוֹלָא . וְסָהִיד חַד לָא יַסְהִיד בֶּאֱנָשׁ לְמִקְטַל: לא. וְלָא תְקַבְּלוּן מָמוֹן עַל אֱנָשׁ קְטוֹל . דְּהוּא חַיָּב לִמְמָת . אֲרֵי אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל: לב. וְלָא תְקַבְּלוּן מָמוֹן . לְמֶעֱרַק לְקִרְיַת שֵׁיזָבוּתֵיהּ . לְמִתַּב לְמִתַּב בְּאַרְעָא . עַד דִּימוּת כַּהֲנָא: לג. וְלָא תְחַיְּבוּן יָת

ת"א כל מכה נפש. סנהדרין טו: אשר הוא. כתובות לה ב"ק פג סנהדרין י לו מכות ה: ולא תקחו כפר לנוס. כתובות לו: לשוב לשבת. מכות יא: ולא תחניפו. שבת לג:

רשב"ם

פתח ביתה: (לא) ולא תקחו כופר. לא יפטר בממון, בברייתא דרבי אליעזר מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על חבירו יצא ביצד לא תקחו כפר לנפש רוצח וגו' והלא הריגת רוצח בכלל כל העונשין ולמה יצאת ללמד על שאר עונשין ומה הוא מלמד עליהם לרוצח אין לוקחין כופר אבל לשן ועין ליד ורגל לכויה

רש"י

(ל) כל מכה נפש וגו'. הבא להרגו מ על שהכה את הנפש: לפי עדים ירצח. שיעידו שבמזיד נ ובהתראה הרגו: (לא) ולא תקחו כפר. (כתובות לז) לא יפטר ם בממון: (לב) ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו. למי שנס אל עיר מקלטו שהרג בשוגג אינו נפטר מגלות בממון ליתן כופר לשוב לשבת בארץ בטרם ימות הכהן: לנוס. כמו ע לנס (בשו"א ובקמ"ץ) כמו (מיכה ב) שובי מלחמה ששבו מן המלחמה, וכן (צפניה ג) נוגי ממועד, וכן (יהושע ה) כי מולים היו כאשר תאמר שוב על מי ששב כבר ומול על מי שמל כבר כן תאמר לנוס על מי שנס כבר וקורהו נוס כלומר מוברח. וא"ת לנוס לברוח והפרשהו לא תקחו כופר למי שיש לו לברוח לפטרו מן הגלות לא ידעתי היאך יאמר לשוב לשבת בארץ הרי עדיין לא נס ומהיכן ישוב: (לג) ולא תחניפו. ולא תרשיעו, תרגומו ולא פ

שפתי חכמים

יושבין בלשכת הגזית כ"ד שבח"ל ובכל המקומות הוסגין: מ ר"ל הכולא על שהכה את הנפש: נ פי' והרי זה מקרא קצר כאלו אמר כל מכה נפש כלומר שהרג נפש אינו רשאי להרגו אלא אחר שיעידו שבמזיד ובהתראה הרגו: ם פי' ומקרא קצר הוא כאלו אמר לא תקחו כפר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לפטרו מן המיתה כי מות יומת ולפי שכ' בפ' משפטים ואם שור נגח וגו' והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת בידי שמים משמע כשם שחייב שורו מיתה כך הוא במיתה ואפ"ה כתיב אחריו אם כפר יושת עליו ונתן פדיון משמע אם חייב מיתה בשביל שורו יכול ליפטר בממון ה"א ה"ה חייב מיתה בשביל עצמו יכול ליפטר עצמו בממון: ע בשו"א תחת הלמ"ד ובקמ"ץ תחת הנו"ן פי' כשם שאין פדיון למיתה כך אין פדיון לגלות: פ מפני

דעת זקנים מבעלי התוספות

יהיה בימים ההם, אבל כשמת הכהן הגדול אין לחוש על הכהן הבא אחריו כי מה ירגנו אחריו על מה שלא נעשה בימיו: (לא) ולא תקחו כפר. ואם הרח לערי מקלט מותר ללקחו משם ולהרגו שהרי אפי' אחז בקרנות המזבח אמר רחמנא מעם מזבחי תקחנו למות. וכן מצינו ביואב שנאמר וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח. ותמה מולא שהיה יואב ראש גדול וראש סנהדרין שנאמר יושב בשבת תחכמוני ראש השלישי לא היה יודע הפסוק מעם מזבחי תקחנו למות אלא אמר יואב הרוגי ב"ד אין נקברים בקברי אבותיהם מוטב שאמות ואקבר בקברי אבותי מיד וישב בניהו את המלך שלמה לאמר כה דבר יואב וכה ענני ויאמר עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו והסירותי את דמי שמשא הנם אשר שפך מעלי ומעל בית אבי. ולמה נהרג שכן לוה דוד דכתיב ואתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה, ומה עשה לו אתה מולא שבשעה שכתב דוד ליואב תנו את אוריה החתי אל פני המלחמה וגו' ועשה כן ונהרג אוריה, נתקבלו כל ראשי החיילות על יואב להרגו שהיה ראש הגבורים שכן כתיב בספר שמואל ואת אוריה החתי כל אלה שלשים ושבעה, והראה להם הכתב אשר שלח דוד, וזהו אשר עשה לי יואב בן צרויה אשר גלה סודו ומיד כתיב בשמואל אחר כן ויחר אף ה' בעם ויסת את דוד למנות בישראל ופרש"י לשם לא ידעתי על מה חרה אפו, וי"ל שחרה אפו על אוריה שנהרג. ולה כי ניתא שמונה בשמואל שלשים ושבעה גבורים לדוד. ובדברי הימים חשיב להו טפי אלא לפי שבספר שמואל כשהגיע לאוריה הפסיק הענין לומר שחלה לו ע"י כן, ובדברי הימי' השלים החשבון. משל למלך שאמר לעבדיו כתבו לי באגרת כל הגבורים שלי וכל הגבורות שעשו, ועשו כן ויביאו לפניו אגרת ויקראו אותם באזניו וכל אחד ואחד נזכר בשמו והי' שואל היכן הוא ומהו עושה עד שהגיעו לאחד שנהרג בפשיעת מחסרון עזר, שאל המלך והיכן הוא פלוני הגבור, אמרו לו נהרג בדרך כך וכך, מיד כעס המלך ונפל האגרת מידו וקרעה ואמר להם לפי שמת בפשעכם שלשה אני נוטל עליכם או ארעיב אתכם או תלכו למלחמה בארץ נכריה או אכה אתכם מכה רבה, השיבו כלם נפלה נא ביד אדוני המלך כי רבים רחמיו. לאחר שלקו לוה

מצות השם

(ל) [ת"א] (לאו רמ) שלא יהיה העד טוען ומדבר דברים אחר שהעיד עדותו לא לזכות ולא לחובה, שנאמר ועד אחד לא יענה בנפש למות:

(לא) [תיב] (לאו רמא) שלא ליקח כפר נפש מההורג במזיד כדי לפטרו מן המיתה ואפי' שיתן כל ממון שבעולם, שנאמר ולא תקחו כפר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות:

(לב) [תיג] (לאו רמב) שלא ליקח כפר מההורג בשוגג כדי לפטרו מן הגלות, שנאמר ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו.

תפסיר הרס"ג

פי גמיע מסאכנכם: (ל) כל מן קתל נפסא עאמדא. פבקול שאהדין אקתלוה. ואמא שאהד ואחד. פלא ישהד עליה פיקתל: (לא) ולא תאכ'ד'ו דיה ען נפס קאתל. יגב עליה אלקתל. אלא יקתל קתלא: (לב) ולא תאכ'ד'ו מנה איצ'א דיה. לתהרבוה אלי בעץ' קרא אלחמא. ליעוד ויסכן אלבלד. בעד מות אלאמאם: (לג) ולא תדנסו אלבלד. אלד'י אנתם פיה. לאן אלדם ידנסה. ולא יג'פר לכם. ען אלדם

נוה שלום

על דמו. (ל) כל מכה נפש, קתל נפסא עאמדא, במזיד ובהתראה. (לב) ולא תקחו כפר לנוס, לתהרבוה, שלא תקחו כפר להורג במתכוין להניסו לאחת מערי המקלט כדי לשוב לשבת בארץ אחרי מות הכהן הגדול. ולשון ספרי הרי שהרג נפש במזיד שומע אני יתן ממון ויגלה ת"ל ולא תקחו כפר לנוס וכו'. (לג) ולא תחניפו, ולא תדנסו, לשון לכלוך וטנוף וכן תיב"ע, ותרגם בישעיה וכבגד עדים

חלק הדקדוק

השופר ביוד בכל הספרים: ל) לא יענה בנפש, הכי גרסינן בתרגום אונקלוס „דהוא חייב לממת" בכל הספרים העתיק ם, ולא גרסינן למקטל דאפשר להיות פעל יוצא והוא היפך

אבן עזרא

(כז) דם. פירשתיו: (לג) יחניף. עשות רע בסתר: שופכו. פועל כמו ובא

רבינו בחיי

למות אם יש בית אתה ממית ואם לאו אי אתה ממית:

(לא) ולא תקחו כופר לנפש רוצח. יגיד הכתוב שלא יפטר בשום ממון בעולם לפי שעון הרציחה אין כמוהו בכל העבירות מעבירות שבין אדם לחברו והכתוב אומר (משלי כח) אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו. צא ולמד מאחאב שהרי נאמר רק לא היה כאחאב וכשנמדדו עונותיו וזכיותיו לפני הקב"ה לא נמצא בו עון לחייבו כליה ולקטרג עליו תחלה כי אם נבות הוא שכתוב (מ"א כב) ותצא הרוח מלפני ה'. ודרשו רז"ל זה רוח נבות וכתיב

מרפא לשון

דיערוק. נ"א דערק. לב) ולא תקחו כפר לנוס, למערק. ורש"י ז"ל הכריח שאינו כמשמעו, וכבר כ' בספר נל"ג יישוב לזה.

מסורת הקריאה

החמשה בסגול. עין שמות ב' י"א: (לא) ולא תקחו כפר, נמסר ב' פסוקים מתחלפין בטעמא קדמא (הוא דין) ולא תקחו כפר לנפש רצח, תניין (בפסוק ל"ב) ולא תקחו כפר לנס, סימן דמתקטל דמו בארעא, דערק מקמן רגלוהי, נ"ל פירושו הראשון דכתיב ביה רצח שתרגומו קטל נותן סימן דמתקטל דמו בארעא, לומר דמו בארעא מתפשט, שם מלת כפר בפשטא, והשני דכתיב ביה לנס, תרגומו למיערק נותן סימן דערק מקמן רגלוהי לומר בזה מלת כפר בזקף העומד, וראיתי קצת ספרים כתוב בהו מקמץ רגלוהי, והוא ההיפוך כי אדרבא מאן דערק מפזר רגלוהי, ויותר היה נכון אלו אמר דערק זקפין רגלוהי: (לג) כי אם, נמסר ג' מוקפים וסי' נפק דמא בישא, עין בראשית ט"ו ד', ובעלי המסרת נתנו סימן בלשון תרגום לג' אלו כל חד וחד במלה הסמוך לה, נפק הוא תרגום של מלת יצא,

רמב"ן

לא בא"י ולא בח"ל כמו שאמרו רבותינו בפרק ארבע מיתות בית דין ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט ושנו במכלתא מנין שאין ממיתין אלא בפני הבית שנאמר מעם מזבחי תקחנו

כלי יקר

הרוצחים מחניפים את הארץ ליתן לה דבר לבלוע זה החנופה כי כל הניתן דבר אל הבלתי ראוי לה כדי שיחזור גם הוא ויתן לו דבר מה. זהו נקרא חנופה וכן הדבר שהארץ מחנפת לרשעים ליתן להם את יבולם וכל צרכיהם אשר מן הארץ מיצאם וכן מקום לדור ולהתקומם עליה אף ע"פ שהרשעים אינן ראוין לכל זה כמו שנאמר והארץ חנפה תחת יושביה. וזה שאמר כי הדם יחניף את הארץ כי

וְהָאָרֶץ לֹא־יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ־
בָּהּ כִּי־אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ׃ לד וְלֹא
תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם
יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי
אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
פ שביעי לו א וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת
לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ
לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי
אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ב וַיֹּאמְרוּ אֶת־
אֲדֹנִי צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ
בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאדֹנִי
צֻוָּה בַיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת
צְלָפְחָד אָחִינוּ לִבְנֹתָיו׃ ג וְהָיוּ לְאֶחָד

* שביעי בסת"י

תפסיר הרס"ג

אלד'י ספך פיה. אלא בדם סאפכה: (לד) ולא תנגסו אלבלד. אלד'י אנתם מקימין פיה. אלד'י נורי סאכן פיה. פאני אללה. נורי סאכן. פי מא בין בני אסראיל: (א) ת'ם תקדם. רויסא אבא עשירה' בני גלעד אבן מכיר אבן מנשה. מן עשאיר בני יוסף. וקאלו בין ידי מוסי ואלאשראף. רויסא אבא בני אסראיל: (ב) וקאלו. אן אללה אמר סיידנא. באן יעטא אלבלד נחלה. באסהם לבני אסראיל. ואמרה איצ'א. באן ידפע. נחלה' צלפחד אכ'ינא אלי בנאתה: (ג) פנכ'אף אן יצרן נסאא. לואחד

תרגום אונקלוס

אַרְעָא. דְּאַתּוּן בַּהּ. אֲרֵי דְמָא. הוּא מְחַיֵּיב יָת אַרְעָא. וּלְאַרְעָא לָא מִתְכַּפַּר. עַל דַּם זַכַּאי דְּאִתְאֲשַׁד בַּהּ. אֱלָהֵין בִּדַם אָשְׁדֵיהּ: לד. וְלָא תְסָאֲבוּן יָת אַרְעָא. דְּאַתּוּן יָתְבִין בַּהּ. דִּשְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בְּגַוַּהּ. אֲרֵי אֲנָא יְיָ. שְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא. בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: א. וּקְרִיבוּ רֵישֵׁי אֲבָהָתָא. לְזַרְעִית בְּנֵי גִלְעָד בַּר מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה. מִזַּרְעֲיָת בְּנֵי יוֹסֵף. וּמַלִּילוּ. קֳדָם משֶׁה וְקֳדָם רַבְרְבַיָּא. רֵישֵׁי אֲבָהָתָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ב. וַאֲמַרוּ. יָת רִבּוֹנִי פַּקִּיד יְיָ. לְמִתַּן יָת אַרְעָא בְּאַחְסָנָא. בְּעַדְבָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְרִבּוֹנִי אִתְפַּקַּד בְּמֵימְרָא דַּיְיָ. לְמִתַּן. יָת אַחְסָנַת. צְלָפְחָד אֲחוּנָא לִבְנָתֵיהּ: ג. וִיהוֹיָן. לְחַד.

ת"א ולארץ לא. כתובות לז סוטה מז כריתות כו: ולא תטמא. שבת לג שבועות ז:

נוה שלום

כת'וב דנס, דהינו מלוכלך. (ג) והיו, פנכ'אף אן יצירן, אנו חוששים שיהיו

אבן עזרא

גואלו: (לד) ולא תטמא. החנופה את הארץ או הוא ציווי בעבור כי אני שוכן בתוכה ולא לכבוד הארץ רק לכבוד בני ישראל על כן אמר שוכן בתוך בני ישראל: (א) ויקרבו. גם זאת הפרשה דבקה עם כאשר צוה משה לתת מנחלת ישראל ערים ללוים: ראשי אבות. הם

רבינו בחיי

(שם) ויאמר לו תפתה וגם תוכל צא ועשה כן, ואותו רשע לא הרגו בידיו אלא שסבב הריגתו ק"ו למי שהורג בידו:

(א) ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה. גם זאת הפרשה דבקה עם כאשר צוה משה לתת מנחלת ישראל ערים ללוים. וראשי אבות הם הנשיאים: (ח) וכל בת יורשת נחלה. שלא היה בן לאביה אחר שינחלו את הארץ על כן אמר הכתוב פעם שנית ולא תסוב נחלה, ומטעם זה היה המנהג בישראל בבת יורשת כשתעבור על זה ותרצה להנשא לשבט אחר שהיו קורין אותה זונה והיתה מפסדת נחלת בית אביה, וזהו שכתוב (שופטים יא) ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן אשה זונה כי אמו של יפתח

רשב"ם

ולחבורה ושאר חבלות לוקחים כופר: (לג) כי אם בדם שפכו. אני אומר שהוא נקוד מן הדין מלאפו"ם לפי

בעל הטורים

(לג) יכופר. ד', הכא, ואידך אם יכופר העון, לכן בזאת יכופר עון יעקב, בחסד ואמת יכופר עון. שהשפיכה ויה"כ תולין ומיתה ממרקת שנאמר אם יכופר העון עד תמותון לכן בזאת יכופר

שפתי חכמים

שלא יפול חנופה בדם בשלמא גבי ארץ שייך חנופה שפירש ארץ סוף אנשי ארץ ובהם שייך חנופה אבל גבי דם לא שייך לפרש

רש"י

תחייבון: (לד) אשר אני שוכן בתוכה. שלא תשכינו אותי בטומאתה: כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל.

טעם הסבת נחלה

(ב) ויאמרו את אדני צוה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל וגו'. יל"ד מדוע האריכו בלשון כ"כ היה די לומר עיקר הטענה לבד „אדני צוה בה' לתת את נחלת צלפחד לבנותיו והם יעבירו הנחלה משבט לשבט", למה הקדימו לומר את אדני צוה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל, ומאי נפקא מינה לזה הדין מזה הטענה. לכן נראה לומר לפי מה שידוע דהדין שלא תנשא בת היורשת נחלה משבט לשבט היה רק באותו הדור לבד אבל בשאר הדורות תוכל להנשא לכל שבט שתרצה כי הקרקע כמו מטלטלין וכמו שיורשין את המטלטלין ועושין בהם כרצון נפשם כן יוכלו לעשות עם הקרקע כי כסף אביהם הוא, אך אותו הדור בלבד מטעם שנתחלקה הארץ בגורל והגורל היה צוח אני עליתי לשבט פלוני עם חלק פלוני והבנות יעבירו אותו משבט לשבט יהיה נראה כגורל שקר, לכן נצטוה אותו הדור שלא תנשא משבט לשבט, וא"כ יוכל היות דזה היה עיקר טענתם את אדני צוה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל והגורל מודיע שעלה לשבט פלוני חלק פלוני והבנות ינשאו לשבט אחר ויוליאו לעז על הגורל כי יהיה נראה כגורל שקר:

דעת זקנים מבעלי התוספות

לכתוב באגרת אחת כל הגבורים וכל גבורתם. כך כיון שהתחיל למנות הגבורים אשר לדוד והגיעו לאוריה החתי שנהרג בפשיעת דוד הפסיק וכתב ויחר אף ה' וא"ל הקב"ה לדוד שלש אני נוטל עליך או רעב שלש שנים או מלחמה או דבר, ובדברי הימים כתיב או רעב שבע שנים בארצך. ואמר דוד נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו ובחר בדבר כי הוא שוה בעשירים ובעניים ובחלשים ובגבורים שאלו בחר ברעב היו ישראל אומרים בעשרו הוא בוטח ואלו בחר במלחמה היו אומרים בגבורים שלו הוא בוטח, ולאחר שלקו כתבו בדברי הימים כל מנין הגבורים משלם, ובסיפיה דקרא דלעיל כתיב אשר עשה לו יואב בן צרויה אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל לאבנר בן נר ולעמשא בן יתר ויהרגם, ומה ענין זה לזה לפי שראה שלוה דוד ליואב להרוג את אוריה כשבורי' שגם אלו צוה דוד להרגם לפי שהי' אבנר בן דודו של שאול ולפיכך עמד דוד וקלל את יואב ואמר אל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. ואז ידעו ישראל כי לא מאת דוד היה להרוג את אבנר וצוה דוד לשלמה בנו להרוג את יואב ולא כלה הוא להרגו לפי שהיה בן אחותו שנא' ואחיותיהם צרויה ואביגיל. וכשעה שבא בניהו להרגו א"ל לך ואמור לו לשלמה אל תדוני בשני דינין אם תהרגני קבל עליך הקללות שקללני דוד אביך או הניחני בקללותיו, מיד ויאמר לו המלך תעשה כאשר דבר ופגע בו וקברהו. ואמר רב יהודה כל הקללות שקלל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד זו מעשים, דכתיב

כלי יקר

הרשע נותן לה הדם לבלוע כדי שהארץ תתן לו לעמת זה מסלתה ומשמנה על כן לא יכופר לארץ כי אם בדם שפכו וכפרה זו על מה שהחזיקה הרוצח אפי' רגע אחת כי חנופה תחשב לה הדבר ויאמרו ששניהם מהניפים זה לזה. ומה שלא נהרג קין מ"מ הוציאה הארץ את עצמה מן חשד זה שהצמיחה לו קוץ ודרדר ונע ונד היה בארץ ואם כן לא נתנה לו עוד שני מיני תועלת שהיו לו מן הארץ ואף זה על החסד עב קין דווקא מפני ישוב העולם כי הוא היה לבדו בעולם אבל לדורות לא יכופר לה כי אם בדם שופכו להוציאה מידי חנופה זו:

רמב"ן

למות אש יש לך מזבח אתה ממית ואם לאו אין אתה ממית אבל לא מצאתי במצוה שתלוי בזמן הבית שיאמר בה לדורותיכם בכל מושבותיכם כי זה יורה אפי' על זמן הגלות בח"ל כמו שנאמר בשביתת חג השבועות ובאיסור החדש לחייב בהם בח"ל בזמן הזה שלא נתלה אותו בעומר ובמנחה חדשה וכן בחלב שלא נתלה אותו בקרבנות ואולי הם הדרשים אלה לכם לחקת משפט על הסנהדרין הנזכרים בפרשת תמיד שנאמר לפני העדה למשפט ושפטו העדה ויאמר שתהיה לנו לדורות עדה שופטת אפי' לאחר חורבן לדון דיני קנסות וגזלות וחבלות וכל דבר שבממון ושל מלקות ארבעים:

במדבר לו מסעי

מבני שבטי בני־ישראל לנשים
ונגרעה נחלתן מנחלת אבתינו
ונוסף על נחלת המטה אשר
תהיינה להם ומגרל נחלתנו יגרע:
ד ואם־יהיה היבל לבני ישראל
ונוספה נחלתן על נחלת המטה
אשר תהיינה להם ומנחלת מטה
אבתינו יגרע נחלתן: ה ויצו משה
את־בני ישראל על־פי יהוה
לאמר כן מטה בני־יוסף דברים:
ו זה הדבר אשר־צוה יהוה לבנות
צלפחד לאמר לטוב בעיניהם
תהיינה לנשים אך למשפחת מטה
אביהם תהיינה לנשים: ז ולא־תסב
נחלה לבני ישראל ממטה אל־
מטה כי איש בנחלת מטה אבתיו
ידבקו בני ישראל: ח וכל־בת
ירשת נחלה ממטות בני ישראל
לאחד ממשפחת מטה אביה

תרגום אונקלוס

מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִנְשִׁין. וְתִתְמְנַע אַחְסַנְתְּהוֹן מֵאַחְסָנַת אֲבָהָתַנָא. וְתִתּוֹסַף. עַל אַחְסָנַת שִׁבְטָא. דִיהֶוְיָן לְהוֹן. וּמֵעֲדַב אַחְסָנְתַנָא יִתְמְנַע: ד. וְאִם יְהֵי יוֹבֵילָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְתִתּוֹסַף אַחְסָנַתְהוֹן. עַל אַחְסָנַת שִׁבְטָא. דִיהֶוְיָן לְהוֹן. וּמֵאַחְסָנַת שִׁבְטָא דַאֲבָהָתַנָא. תִּתְמְנַע אַחְסָנַתְהוֹן: ה. וּפַקִּיד משֶׁה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל מֵימְרָא דַיְיָ לְמֵימַר. יָאוּת. שִׁבְטָא דִבְנֵי יוֹסֵף מְמַלְּלִין: ו. דֵין פִּתְגָמָא דְפַקִּיד יְיָ. לִבְנַת צְלָפְחָד לְמֵימַר. לִדְתָקֵין בְּעֵינֵיהוֹן יְהֶוְיָן לִנְשִׁין. בְּרַם. לְזַרְעִית. שִׁבְטָא דַאֲבוּהוֹן יְהֶוְיָן לִנְשִׁין: ז. וְלָא תִסְחַר אַחְסָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא. אֲרֵי גְּבַר. בְּאַחְסָנַת שִׁבְטָא דַאֲבָהָתוֹהִי. יִדְבְּקוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ח. וְכָל בְּרַתָּא יָרְתַת אַחְסָנָא. מִשִּׁבְטַיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. לְחַד. מִזַּרְעִית. שִׁבְטָא דַאֲבוּהָא

ת"א כן מטה בני. עקידה שער פד: זה הדבר. תענית ל: וכל בת. בתרא קי קיא:

תפסיר הרס"ג

מן אסבאט בני אסראיל. פתנקץ חצתהן מן נחלה' אבאינא. ותזאד עלי חצה' אלסבט. אלד'י יתזווגן מנה. ויכון סהם נחלתנא מנקוצא: (ד) ולו חתי יואפי סנה' אלאטלאק לבני אסראיל. לבקית חצתהן מזאדה. עלי חצה' אלסבט. אלד'י יתזווגן מנה. ונאקצה מן חצתנא: (ה) פאמר מוסי בני אסראיל. ען קול אללה קאילא. נעמא קאל סבט ולד יוסף: (ו) הד'א אלאמר אלד'י אמר אללה. פי חכם בנאת צלפחד. אן יתזווגן למן חסן ענדהן. לכן יכון מן עשירה' סבט אביהן: (ז) חתי לא תדור נחלה לבני אסראיל. מן סבט אלי סבט. אלא ילזם כל סבט מנהם נחלה' אבאיה: (ח) וכד'א חכם כל בנת תרת' נחלה. מן בעץ' אסבאט בני אסראיל. פלואחד מן עשירה' סבט אביהא תכון זוגה.

נוה שלום

וכו' ונמשך למעלה. (ד) ואם יהיה היובל, ולו יואפי וכו', ואפילו יגיע היובל, שהירושה אינה חוזרת ביובל ותמיד תהיה נוספת על נחלת המטה. (ו) לבנות, פי חכם בנאת וכו' משפט בנות צלפחד המצווה עליהן כלומר שאין משפט זה נוהג בדורות הבאים אחר חלוק הארץ, וכתיב"ע. (ז) ולא תסב נחלה, חתא לא תדור הד'ה אלנחלה לבני וכו', טעם למה שאמר אך למשפחת וכו', למען לא תסב נחלה זאת של בנות צלפחד ממטה וכו'. (ח) ולא תסב נחלה, ולא תדור אי נחלה כאנת מן סבט וכו', צווי כללי שלא תסב שום נחלה ממטה וכו'.

חלק הדקדוק

הכוונה: ד) ואם יהיה, ברוב התיגאן אין פסיק בין תיבת ואם לתיבת יהיה, ובמקצתן יש פסיק:

אבן עזרא

הנשיאים: (ד) ואם יהיה היובל. ואפי' שיהיה היובל לא נקוה לשוב הנחלה אלינו רק תהיה תמיד נוספת על נחלת המטה: (ה) כן מטה בני יוסף. כי ראשי האבות דברו בעבור כל המטה. (ז) וטעם תסב. שפעם תסוב מפה ומפה (ס"א תסוב מכה ומכה) בין הם בין אחרים: וטעם ולא תסוב נחלה. מהיום קודם נחלת הארץ: (ח) וכל בת יורשת נחלה. אחר ניחול הארץ על כן אמר הכתוב ולא תסוב

רבינו בחיי

היתה בת יורשת נחלה ונשאת לשבט אחר, כי אין הכוונה זונה ממש ח"ו

בעל הטורים

פוף יעקב כמה נחסד שנאמר בחסד ואמת יכופר עון כדאמרינן בכה דעסיק בגמילות חסדים היה שחין שנין: (ו) זה הדבר. בגימ' לדור זה שלא נהג אלא באותו הדור: (ז) תסב נחלה. בגימ' זו היא בסבת הבן לומר שהבן יורש את אביו:

רשבים

פירושו כי אם בדם האיש השופך את הדם: (ו) לטוב בעיניהם. מן שבט שלהם לפי הפשט:

נשלם חומש הפקודים.

רש"י

אף בזמן שהם טמאים שכינה שרויה ביניהם: (ג) ונוסף על נחלת המטה. שהרי בנה יורשה והבן מתייחס על שבט אביו: (ד) ואם יהיה היובל. מכאן היה רבי יהודה אומר עתיד יובל שיפסוק: ואם יהיה היובל. כלומר אין זו מכירה שחוזרת ביובל שהירושה אינה חוזרת. ואפי' אם יהיה היובל לא תחזור הנחלה לשבטו, ונמצא שנוספה על נחלת המטה אשר תהיינה להם: (ח) וכל בת

שפתי חכמים

הכי: צ"ל דלא"ת למה כתיב ואם הל"ל וכי יהיה דואם משמע שספק הוא אם יהיה היובל ומה שכ' אחר זה ואפי' יהיה יובל אינו ר"ל שפי' ואם אפי' שא"כ היה סותר מה שפי' לעיל דעכת ואם הוא ספק אלא ואפי' זה על' רש"י הוא לא מפי' אלא הם: ק ר"ל שיתערב השבטים ויתבטלו השמות והיחוסים:

מסורת הקריאה

דמא הוא בדם דהכא, בישא הוא תרגום של רע לב: (ג) והיו, הנגינה ביו"ד: שבטי, במרכא והוא זנקרא מאיילא. ונמסר עליו חד מן י"ח דסלקי ונחתי פי' חד מן י"ח מאיילין מאריכין בין אזלא לזרקא, ועי' סימנם בראשית למ"ד ט"ז: על נחלת, ביתיב לא במקף: ומגרל, נמסר עליו י' חסר בלישנא ופתחין וסי' א' דין, ב' בגורל נחלתם דיהושע (י"ד ב') ג' ועל גורל מטה בנימן, צ"ל ויעל גורל (שם י"ח י"א) ד' על גורל הצדיקים (תהלים קכ"ה ג'): (ו) לטוב, נמסר עליו ב' דגשים, ר"ל שהלמ"ד בפתח והטי"ת בדגש, א' דין,

אור החיים

(ה) ויצו משה את ישראל וגו'. פירוש שצוה אותם על פי ה' שצוהו לאמר לישראל ומה צוה כן בני יוסף וגו' פירוש שבאה המצוה מה' שטענתם ודבריהם אמת והכוונה בזה לכבוד ולתפארת בני יוסף:

(ו) זה הדבר. אומרו זה הדבר יתבאר על פי מה שאמרו במסכת בבא בתרא וז"ל בנות צלפחד הותרו לינשא לכל מי שירצו שנאמר לטוב בעיניהם אלא מה אני מקיים אך למשפחת אביהן וגומר עצה טובה וכו' ע"כ והוא אומרו זה הדבר פי' לפי שקדם ואמר כן מטה בני יוסף דוברים שהדין עמם וחזר ופירש שדין זה של בנות צלפחד לא נכלל בגדר גזירת משפט זה והוא אומר זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד שהרשות בידם לטוב בעיניהם וגומר ודקדק לומר זה לומר ולא אחר שלא עשה ה' מעלה זו

תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירְשׁוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו: ט וְלֹא־
תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר כִּי־
אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: י כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד: מפטיר
יא וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה
וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי
דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים: יב מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי־
מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וַתְּהִי
נַחֲלָתָן עַל־מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן:
יג אֵלֶּה הַמִּצְוֺת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן
יְרֵחוֹ: חזק

קל"ב. מחל"ה חול"ה סימן: ומפטירין שמעו דבר ה' בירמיה בסימן ב:

תרגום אונקלוס

תְּהֵי לְאִתּוּ. בְּדִיל. דְּיֵירְתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. גְּבַר אַחְסָנַת אֲבָהָתוֹהִי: ט. וְלָא תִסְחַר אַחְסָנָא. מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא אוּחֲרָנָא. אֲרֵי גְּבַר בְּאַחְסָנְתֵיהּ. יִדְבְּקוּן. שִׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: י. כְּמָא. דְּפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה. כֵּן עֲבַדָא בְּנָת צְלָפְחָד: יא. וַהֲוָאָה מַחְלָה תִרְצָה. וְחָגְלָה וּמִלְכָּה. וְנוֹעָה בְּנָת צְלָפְחָד. לִבְנֵי אֲחֵי אֲבוּהוֹן לִנְשִׁין: יב. מִזַּרְעֲיָת. בְּנֵי מְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף הֲוָאָה לִנְשִׁין. וַהֲוָת אַחְסַנְתְּהוֹן. עַל שִׁבַט זַרְעִית אֲבוּהוֹן: יג. אִלֵּין פִּקּוֹדַיָּא וְדִינַיָּא. דְּפַקֵּיד יְיָ. בִּידָא דְמֹשֶׁה לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב. עַל יַרְדְּנָא דִירִיחוֹ:

חזק

ת"א ולא תסב. בתרא קיא: ממטה למטה. שם קיג: ידבקו מטות. שם: ותהיינה מחלה ונעה. שם קכ:

בעל הטורים (ט) ולא תסב נחלה. בגימ' זו היא הסבת בעל: (יא) לבני דודיהן. בגימ' להגון להם:

תפסיר הרס"ג

לכי ירת' כל סבט מנהם נחלה' אבאיה: (ט) ולא תדור איה' נחלה כאנת. מן סבט אלי סבט אכ'ר. בל ילזם כל סבט. מן בני אסראיל נחלתה: (י) פצנען בנאת צלפחד. כמא אמר אללה מוסי: (יא) פצארתא מחלה תרצה וחגלה ומלכה. ונועה בנאת צלפחד. נסאא לבני אעמאמהן: (יב) מן עשירה' סבט מנשה אבן יוסף צרן נסאא. פכאנת נחלתהן. לעשירה' סבט אביהן: (יג) הד'ה אלוצאיא ואלאחכאם. אלתי אמר אללה בהא מוסי אלי בני אסראיל. פי בידאת מואב. עלי ארדן יריחא:

אבן עזרא

בחלה פעם שנית: (יא) מחלה תרצה. הזכירם הכתוב בתחלה כאשר נולדו ועתה הזכירן כאשר נשאו לאנשים בתחלה: (יב) ממשפחות. לאות כי בני דודיהן לא היו כולם אחים: (יג) אלה המצות. של הנחלה והנדר וכל בת יורשת נחלה ומשפטי הדם על ירדן ירחו מזרחה:

חסלת פרשת מסעי

רבינו בחיי

וכן תרגם יונתן, ואפשר לומר כי ולא תסוב נחלה ידבר בנפשות ולכך הזכיר פעם שניה ולא תסוב נחלה וכן מלת ידבקו כי האחד דבקות הגוף והשני דבקות הנפשות:

(יא) **מחלה** תרצה. הזכירן הכתוב תחלה כסדר שנולדו ועתה הזכירן כסדר שנשאו לאנשים, ואמר לבני דודיהן לנשים בני דודיהם לא היו כלן אחים:

(יג) **אלה** המצות והמשפטים. הספר השלישי הוא ספר ויקרא הנקרא תורת כהנים נחתם בפסוק אלה המצות אשר צוה ה' את משה. והספר הרביעי הזה נחתם בפסוק אלה המצות ג"כ

ספורנו

(יב) **ממשפחות** בני מנשה. מאחר שראו היות כונת האל יתעלה שלא תסוב הנחלה אע"פ שנתן להן רשות לבחור כרצונן מכל השבט הן בחרו את בני דודיהן מכל המשפחות מפני שהיו יותר קרובים: **ותהי** נחלתן על מטה משפחת אביהן. ובכן לא היתה שום הסבת נחלה אפי' ממשפחה למשפחה:

סכום פסוקי דספר במדבר אלף ומאתים ושמנים ושמנה, אפרח סימן. וחציו והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. ופרשיותיו עשרה. י"י בדד ינחנו סימן, וסדריו ל"ב, לב טהור ברא לי אלהים סימן. ופרקיו ל"ו, לו חכם ישכילו זאת סימן. מנין הפתוחות שתים ותשעים, והסתומות ששים ושש. הכל מאה וחמשים ושמנה פרשיות. אני חלקך ונחלתך סימן:

רש"י

יורשת נחלה. שלא היה בן לאביה: (יא) מחלה תרצה וגו'. (ב"ב קכ) כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו בשנים ר ונשאו כסדר תולדותן ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן ש ומגיד ששקולות זו כזו:

שפתי חכמים

ר דק"ל בפ' פנחס חשיב תרצה לבסוף וכאן מנה אותה שניה, ומשלך כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו בשנים כו' פי' משום שכאן כפי' ותהיינה לבני דודיהן לנשים שדרך נשואי האחיות להנשא כסדר תולדותיהן תחלה הבכירה ואחריה הצעירה על הסדר כדכתיב לא יעשה כן במקומנו וגו': ש בפרשת פנחס פירשתיו:

חסלת פרשת מסעי

דעת זקנים מבעלי התוספות

והמלך לחבעם החאמן לעלות במרכבה וכתיב כל המלכב אשר ירכב עליו הזב. מלורע מעוזיהו דכתיב ויהי המלך עוזיהו מלורע עד יום מותו. מחזיק בפלך מאסא דכתיב לעת זקנתו חלה את רגליו מלמד שאחזתו פדגרא. נופל בחרב מיאביהו דכתיב וילכו המורים למלך יאשיהו, ובמסכת תענית מפיק שנעלו בו שלש מאות לונביאות של ברזל עד שנעשה כל גופו ככברה. חסר לחם מיהויכין שנאמר וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו מאת המלך כל ימי חייו משלחנו של אויל מרודך:

הפטרת מסעי (בירמיה סימן ב)

א שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־מִשְׁפְּחוֹת בֵּית
יִשְׂרָאֵל: ב כֹּה | אָמַר יְהוָה מַה־מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי

רד"ק

(ב) כה אמר ה' מה מצאו אבותיכם. סדורות הראשונים משככנו נאמן

מסורת הקריאה

ב' הכל כאשר לכל (קהלת ט' ב') וחד ולטוב, האומרים לרע טוב (ישעיה ה' כ'): (ט) ולא תסב, ב' דמטעין קדמאה (בפסוק ז') ולא תסב נחלה לבני ישראל, תסב בטעם מהפך נחלה בפשטא, תניין (הוא דין) ולא תסב נחלה ממטה, תסב נחלה בטעם דרגא תביר, סימן בשברי לכם מטה לחם, הסימן קאי על הך דהכא דכתיב ביה מלת מטה הוא בטעם תביר הנקרא שבר. לכן נתנו פסוק זה לסימן והוא בויקרא כ"ו כ"ו, ומה שאמר ומטעין, כוונתו הסופרים מטעין את הקוראים ומחליפין טעם קמא לבתרא וכן איפכא, לכן נתנו סימן בטעם הנגינה. אעפ"י שאין הסימן מורה רק א' מהם אין בכך כלום, כי כן דרכן של בעלי המסרה: למטה אחר, הטי"ת בצירי כי הוא סמוך: (יב) על מטה, הטי"ת בצירי:

אור החיים

ברשיון זה אלא להם והוא מה שרמז באו' בנות צלפחד לאמר שאין לתיבת לאמר משמעות ולדרכנו יכוין לומר כי בא האלהים במאמר זה לרומם כבודם:

(ט) **ולא** תסוב נחלה ממטה וגו'. טעם שכפל המאמר עצמו שאמר בסמוך ולא תסוב וגומר לפי מה שכתבתי בסמוך שאין זה אלא עצה טובה בא מאמר ב' לחיוב לכל בני ישראל שאליהם באה מצות וכל בת יורשת וגומר האמורה קודם לזה:

(י) **כאשר** צוה ה' את משה כן עשו. צל"ד למה שינה הכתוב מאמר זה מסדר הרגיל שמקדים המעשה ואחר כך יאמר כאשר צוה וכאן הקדים מאמר כאשר וגומר ואחר כך אמר כן עשו

הפטרת מסעי

עָוֶל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ׃
ג וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ
צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא־יָשַׁב
אָדָם שָׁם׃ ד וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל
פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי וְנַחֲלָתִי
שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה׃ ה הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה
וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעוּנִי וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי
וְהַנְּבִאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יוֹעִלוּ הָלָכוּ׃ ו לָכֵן
עֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב׃
ז כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ
מְאֹד וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת׃ ח הַהֵימִיר גּוֹי
אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ
בְּלוֹא יוֹעִיל׃ ט שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־זֹאת וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ
מְאֹד נְאֻם־יְהוָה׃ י כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי
אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת
בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ הַמָּיִם׃
יא הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד בַּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה
לָבַז׃ יב עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ
אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתָה מִבְּלִי יֹשֵׁב׃ יג גַּם־בְּנֵי־
נֹף וְתַחְפְּנֵס יִרְעוּךְ קָדְקֹד׃ יד הֲלוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־
לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת מוֹלִיכֵךְ בַּדָּרֶךְ׃
טו וְעַתָּה מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי

רד"ק

לארץ שעבדו עכו"ם: (ג) איה ה'. לא נתנו על דעתם לאמר איך נעבוד אלהים אחרים ואיה ה' המעלה אותנו כלומר איך הלכנו אותו אחרי גוינו ולא פנינו אליו: ולא ישב אדם שם. שמא תאמר ככל הימים שעברו התישבו המקומות ההם ואח"כ חרבו ושבו מדבר זה לא היה כי אין המקומות ההם ראוים לישוב כי אינם מקום זרע: (ד) אל ארץ הכרמל. מה שסמך אותה אל הכרמל לפי שהארץ הנעבדת בשדה ובכרמים ואילנות טובים נקרא כרמל, ולפי שארץ ישראל היתה כן כמ"ש עליה ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון וגו' קראה ארץ הכרמל: לתועבה. כתרגומו. ומה שאמר ארצי נחלתי, ר"ל הארץ הראויה לי לשרות שכינתי בה, כי היא נבחרה מכל הארצות: (ה) הכהנים. איה ה'. פירשנוהו. והכהנים שהם לפני ה' כל היום ומקריבים קרבנות לפניו היה להם לומר לעם העובדים לבעל איה ה' שתעבדו לזולתו: ותפשי התורה. הם החכמים לומדי התורה לא ידעוני שלא למדו התורה לשמה לקיים מה שכתוב בה וזהו עיקר למוד התורה וידיעתה. וי"ת ומלפי אורייתא לא אליפו למידע דחלתי: והרעים. הם המלכי' שהם רועי העם כמו שהרועים רועי הצאן: והנביאים. הם נביאי הבעל: (ו) לכן עוד אריב אתכם. אדבר אתכם עוד דברי ריב ותוכחה ואמר עוד כי הקדים בדברי תוכחה שאמרו מה מצאו אבותיכם ואמר כמו שאמרתי על אבותיכם כן אני צ"ל לכם כי גם אתם רעים כמותם וכן אהיה צריך להריב עם בני בניכם כי גם הם ירעו ככם. ודברי תוכחה אלה האחרונים כי עברו איי כתים וראו וכל הענין, ועיין בתרגום: (ז) כי עברו איי כתיים. עי' רש"י ותרגום: הן היתה כזאת. בדרך שאלה, ויבא ענין השאלה בלא ה"א השאלה ובלא אם כמו האתה זה בני והדומה לו: (ח) ההימיר. כן כתוב ביו"ד בין הה"א והמ"ם ונכתב כן להביא במלה ב' ענינים ענין ההחלפה כמו ואם המר ימיר מנחי העי"ן והענין השני מן ובכבודם תתימרו מנחי הפ"א והוא הענין גדולה ר"ל אם החליף גוי אלהיו ואם הגדיל אלוה גוי אחר ואף ע"פ שהמה לא אלהים לא זה ולא זה אעפ"כ כל אחד דבוק באלו: (ט) שמו. כלומר ראוי העולם שיהיה חרב על זאת הרעה: שמו. ענין שממה: שערו. ענין סערה: חרבו. ענין חרבן, ועיין בתרגום: (י) כי שתים. המשיל הטוב המשפיע הקב"ה לישראל בעודם מחזיקים בתורתו למקור מים חיים שנובע מים בלא הפסק כן הייתי להם אני ועזבוני לעבוד אלהות שהם להם כמו בארות נשברים: בארות. הם חריצים עשוים בבנין לאסוף לתוכם מי המטר ואם הם נשברים יצאו המים מהם כמו שנכנסו בהם והנה תוחלת הבוטחים בהם נכזבה והנה טובת האל למיחלים לו הוא כמשל למקור מים חיים לפני פנים לטובה אחת שלא יבאו לו המים ממקום אחר אלא ממקומו הם נובעים ועוד שאין להם הפסק כן טובת האל למיחלים לו כי הטובה לא תבא אלא מאתו והוא לא יקבלנו מאחר וטובו ג"כ אין לו הפסק וכן המשיל הטוב שמיחלים ישראל מהאלהות ומהאומות העובדים והיו בוטחים במלך אשור ובמלך מצרים שהיו בוטחים בהם שיעזרום מהאויבים הצרים אותם כמו הבארות הנשברים אפי' יהיו שלמים יש להם הפסק כשיכלו המים המכונסים כי ממקום אחר יבאו להם המים המכונסים לא מעצמם כן הכח שיש לעוזריהם היה בא להם מאחר כי המלך לא יעשה דבר אם לא בעזר אלהים כמו שנאמר אין המלך נושע ברב חיל ואם בוטחים באלהיהם יעזרם הנה הם כמו בארות נשברים שלא יכילו המים כי אפי' ישים אדם בהם מים יצאו בעד השברים ולא ימלא בהם מים, כן הם שבוטחים באלהים אחרים אפי' יהיו עם רב אפי' יהיו להם כלי זיין הרי הם כאלו אינם בפני אויביהם ואפי' יהיו מדוקרים וכן דגנם ותירושם יהיו למארה, כמו שאמר פנה אל הרבה והנה מעט, ואמר והבאתם הבית ונפחתי בו: יכילו. יחזיקו, כמו אלפים בת יכיל: (יא) העבד. הה"א פתוחה, כי היא לתמוה, כלומר אם עבד הוא או יליד בית ואם הוא יליד בית שנולד מן השפחה שיש לו לאדם בביתו והלא נקרא בני בכורי בנים אתם לה' אלהיכם ומנהג האב לרחם על הבן ואיך נעשו האל שיבזו אותו אויביו וכי עבד הוא שאין משגיח האדון כל כך עליו כמו שמשגיח האב על הבן, ומדוע (יב) עליו ישאגו כפרים ונתנו קולם עליו. הבהילוהו בקולם ובזזוהו בידם, ומדוע היה זה והכפירים הם מלכי העכו"ם נדמו לכפירי אריות. והשאלה הזאת כאלו ישראל שואלים מדוע היה להם זה, והנביא משיבם הלא זאת תעשה לך עזבך את ה' אלהיך: נצתה. חרבו ושממו. או יהיה נצתו ענין הדלקה והבערה כמו ותצת בסבכי היער והוא על דרך עריכם שרופות אש. וא"א ז"ל פירש נצתו צמחו כי המקום החרב יעלה צמחים: (יג) גם בני נף. אמר הנביא והשיב להם כתופש דבריהם כן הוא כמו שאתם אומרים ועוד כי אפי' נף ותחפנחס שאת בוטחת בהם ותלך למצרים לבקש עזר ממצרים וגם הם ירעוך קדקד ומה יעשה לך כל זה עזבך את ה': ירעיך. ישברוך. ומה שאמר קדקד כי מכת הקדקד מכה רבה מוחלת הראש באמצע כי הוא, הולם הראש, ועיין בתרגום: ותחפנס כתיב וקרי ותחפנחס. והיא עיר בארץ מצרים תקרא כזה וכזה כי קרובים הם: (יד) בעת מוליכך בדרך. הוא היה מוליך אותך בדרך ישרה ואת נטית מעליו ועזבת את ה' ללכת אחרי אלהים אחרים, ואמר בדרך בידיעה כלומר הדרך הידוע שהלכו בה אבותיך הנאמנים: (טו) ועתה מה לך. למה תלכי לבקש עזר ממצרים ומאשור ועזבך במקומך אם תלכי ללכת דרך ישרה

מסורת הקריאה

הפטרת מסעי

(ה) כה אמר, נמסר י"ח בטעמא בסיפרא, ועי' הפטרת בחקתי י"ז ה': (ו) עבר, מלעיל: ישב. מלרע: (ח) פשעו. המונח בפ"א: (יב) שמו. מלעיל: ושערו. בשי"ן שמאלית ובפתח. ונמסר עליו ל'. ר"ל לית עוד בפתח: חרבו. החי"ת נקראת בקמץ קטן והרי"ש בשוא נח והוא צווי מן הקל כמו שמו ושערו. והמסרת עליו לית חטף: (יד) לבז. הבי"ת בפתח בס"פ: (טו) נצתה. נצתו קרי: (טז) ותחפנס. ותחפנחס קרי: (יז) עזבך. העי"ן בקמץ לבד והוא חטוף והזי"ן

רבינו בחיי

והוסיף המשפטים לפי שהזכיר משפטי הנחלה ומשפטי הרוצחים. ויש לך להתבונן למה הזכיר שם את משה ולא הזכיר ביד משה אבל כאן הזכיר ביד משה. והענין כי הברית הראשון אשר בחורב קבלוהו, עד שהמלך במסבו בטלוהו. וכבודם בתבנית שור המירוהו. ונהפך למשחית הודם. לא הצליחו בו ולא עלה בידם. וציר נאמן בראותו אותיות פורחות. השליך מידיו את הלוחות. אבל כאן בערבית מואב בברית שני. נתקיים הברית בין ה' וביניהם. הרים ימושו וכל צור ממקומו יעתק. והברית הזאת לא תופר וחבל האהבה לא ירתק. במסורת בריתו הביאנו לשם ולתהלה. ודברי הברית קבלנו עלינו בשבועה ואלה. ומזה תמצא בסוף התורה פסוק ערב: אלה דברי הברית אשר כרת ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב:

מוסרי של"ה והגהות

אלה מסעי בני ישראל וגו' המסעות הם כמו גליות והם מכפרים. גם מי שמכתת רגליו והוא גולה למקום תורה והולך ללמוד אז מסעי שלו ע"פ ה' לכן היו הראשונים מתגרשים מביתם לילך ללמוד תורה ובפרט רשב"י וחבריו ותלמידיו וסימניך צא ולמד. (אח"י רשב"י וחביריו היו גולים להשתתף עם השכינה וכמ"ש הרמ"ק ז"ל בס' גרושין. מאי"ן):

אור החיים

ונראה כי לפי שה' עשה להם יתרון לבנות צלפחד ומעלה והתיר להם לינשא לכל אדם והוציאם מכלל מצות הכללית בא הכתוב להודיענו שהגם שה' עשה הבחירה בידם אף על פי כן לא עשו אלא כמצות המלך לעם בני ישראל והוא אומרו כאשר צוה וגומר פירוש המצוה הכללית כן עשו ולא כרשיון שנתן להם ולזה אם היה אומר ויעשו בנות צלפחד וגומר כאשר צוה יהיה נשמע שההודעה באה לומר המעשה שעשו ומודיע במאמר כאשר צוה ה' כסדר הרגיל לומר אבל מאומרו בתחילה כאשר צוה ה' ואחר כך הודעת המעשה זה יגיד כי לא בא להודיע המעשה אלא לשלול רשיון הפך מצות הכללית והבן:

צוארי שלל — הפטרת מסעי

(י) כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וכו' אפשר במ"ש דמורד מתשמיש אם היא רוצה כופין אותו להוציא וגם יש סברא דרועה זונות כופין להוציא וז"ש כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו וכו' והו"ל דין מורדת ולא עוד אלא לחצוב להם בארות וכו' כמו רועה זונות ובשניהם יכול להוציא:

א"נ אפשר במ"ש רבינו הרמ"ק זצ"ל בס' תומר דבורה במדת נושא עון דכשהחוטא עובר נברא קטיגור וזה הקטיגור עומד לפניו יתברך ישואל מזון והקב"ה זנו ומפרנסו היש עלבון כזה ותסמר שערת האדם וז"ש אותי עזבו שביטלו התורה ועבירות עשו הרבה.

שחור ומה־לך לדרך אשור לשתות מי נהר:
טז תיסרך רעתך ומשבותיך תוכחך ודעי וראי כי־
רע ומר עזבך את־יהוה אלהיך ולא פחדתי
אליך נאם־אדני יהוה צבאות: יז כי מעולם שברתי
עלך נתקתי מוסרותיך ותאמרי לא אעבוד* כי על־
כל־גבעה גבהה ותחת כל־עץ רענן את צעה זנה:
יח ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת ואיך
נהפכת לי סורי הגפן נכריה: יט כי אם־תכבסי בנתר
ותרבי־לך ברית נכתם עונך לפני נאם אדני
יהוה: כ איך תאמרי לא נטמאתי אחרי הבעלים
לא הלכתי ראי דרכך בגיא דעי מה עשית בכרה
קלה משרכת דרכיה: כא פרא | למד מדבר
באות נפשו° שאפה רוח תאנתה מי ישיבנה
כל־מבקשיה לא ייעפו בחדשה ימצאונה:
כב מנעי רגלך מיחף וגורנך° מצמאה ותאמרי נואש
לוא כי־אהבתי זרים ואחריהם אלך: כג כבשת גנב
כי ימצא כן הבישו בית ישראל המה מלכיהם
שריהם וכהניהם ונביאיהם: כד אמרים לעץ אבי
אתה ולאבן את ילדתני° כי־פנו אלי ערף ולא פנים
ובעת רעתם יאמרו קומה והושיענו: כה ואיה
אלהיך אשר עשית לך יקומו אם־יושיעוך בעת
רעתך כי מספר עריך היו אלהיך יהודה:
כו הלוא מעתה קראתי לי אבי אלוף נערי אתה:

*אעבור קרי °נפשה קרי °וגרונך קרי °ילדתנו קרי °ס"א יתיר

רד"ק

לא היתה צריכה לטרוח דרכים רחוקים כאלו התאוית לשתות מי שיחור או מי נהר מלך אשור, ועיין בתרגום: (טז) תיסרך. אחר שנסית כמה פעמים כי ברעתך רעה יבא לך רע ובעבור משובותיך אתה מורדת כי ימשלו בך האויבים הם בעצמם רעתך ומשובותיך יהיו לך מוסר ותוכחה ליסרך שלא תשובי עוד בדרך הרעה שהרי נסית כי יבא לך רעה בעבורה, זהו ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ה' אלהיך: פחדתי. אמר יראתי ופחדתי לא היתה אליך ולא פחדת שאביא עליך רע בעונש מעשיך הרעים: (יז) מעולם. מזמן קדמון שברתי עול מלכים מעליכם וכן בכל דור ודור נתקתי מוסרות הגוים מעליך וכשהייתי מציל אותך היית אומרת לא אעביר עוד על מצותיך והכתיב אעבוד לא אעבוד עוד עכו"ם ולא עשית כן אלא בנוה לך עברת על מצותי ושבת לעבוד עכו"ם כמו שאתה עושה עתה כי על כל גבעה גבוהה וגו': צעה זונה. דמה אותם בעבודתם אלהים אחרים כמו הזונה שהדבק מעט זמן בזנה אחת ואח"כ תתשוק זונה אחרת ותלך אחריו את עבדת עכו"ם פלונית זמן אחד ואחר כך עכו"ם פלוני' ואת הולכת מגבעה אל גבעה ומעץ רענן אל עץ רענן לעבוד עכו"ם: צעה. הולכת ונוסעת ממקום למקום: (יח) ואנכי. שורק. שם הגפן המשובחת שבמיני הגפן ואומר כי בענביו לא ימצא חרצן. ואמר זה על האבות. אמר איך היה זה ואיך יצאת כמו גפן נכריה. כי מטעתך היה גפן נכבד וזרע אמת והיה ראוי שיצא ממנו ג"כ פרי טוב והגפנים שיטעו ממנו יהיו טובי' ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה והיא הגפן הרע והוא נכרי למטע שהיה שורק ונטע אמת שהוא לי כמו נכרי וזר כאלו לא יצא ממנו וסורי הגפן הם הבדים הרעים שמסירין אותם מן הגפן שאין בהם צורך אמר נהפכת לי כמו סורי הגפן או כמו גפן נכריה שפירותיה באושים לא ענבים: (יט) כי אם תכבסי. כמו שמכבסין הבגד בנתר ובבורית להעביר ממנו כתמים כן אם תכבסי עצמך ותנקי עצמך כלומר שתשובי בתשובה אע"פ כן אעניש על עונך כל כך הוא רב ועצום: בנתר. שבו מנקין כל דבר: ברית. י"מ שהוא עשב שמכבסין בו: (כ) איך תאמרי. ר"ל כל כך עונך מגולה שאם כלית להכחישו לאמר לא נטמאתי ואחרי הבעלים לא הלכתי לא תוכלי לכחש: דעי מה עשית. בגיא מול בית פעור והנה ג"כ באדרך הנה את כבכרה קלה שמשרכת דרכיה פעם תרוץ הנה ופעם תרוץ הנה כן את פעם את עובדת עכו"ם פלונית ופעם עכו"ם פלונית והבכרה היא גמלה הקטנה עולת ימים והיא קלה יותר מהזכר: משרכת. מענין שרוך הנעל שקושרין אותו סביב הנעל כמה פעמים: (כא) פרא. הוא חמור הבר אמר והנה את כמו הפרא שהוא למוד מדבר שהוא רגיל במדבר והוא ארץ מישור לרוץ בו מאד. ואפשר שהנקבה קלה יותר לפיכך זכר ל' נקבה ואמר באות נפשה אבל אמר שהוא כתוב נפשו ל' זכר נאמר המשל הזה על זה, והקרי נפשה כמו שהוא רוב בפסוק בל' נקבה ואמר באות נפשה שאפה רוח כי היא קלה למקום שתתאוה לא יכול אדם להשיבה ממקום תאותה. וענין שאפה רוח כמו שאפו רוח כתנים והיא הסרחה ומשיכת האויר אל האף והשאיפה היא במרוצה כמו שכתב החכם הגדול ר' שלמה בן גבירול כי למנז חום הלב באמרו כי לא לקלים המרוץ מפני שהמרוץ יהיה בשאיפת האויר מחוץ להקף או לנוסף על התנועות הטבעי אשר בתוך גוף האדם והשאיפה תהיה בחוש האף ולולי האף לא היתה הנשימה שהיא מביאה לידי התנועה, ועת"י הוסיף בו כתנים כמו שנאמר שאפה רוח כתנים: תאנתה. מן אנה לידו שהוא גרם הדבר וסבובו כלומר כאשר תאנה עצמה ללכת למקום תאותה מי יוכל להשיבה: כל מבקשיה לא ייעפו. כי בחנם ירוצו אחריה כי לא יוכלו להשיגה: בחדשה ימצאונה. יש מפרשים החדש שתשלם הריונה אז היא מלאה וכבדה ואז יוכלו להשיגה ולמצאה, כן כנסת ישראל והמבקשים אותה הם הנביאים המוכיחים אותה לשוב אל ה' ולא יועילו אמר כי בחדש שיכבד עליה העונש ונפלה, והוא חדש אב שנפל הבית והחרב אז ימצאוה ותודה על פשעה כי לא שמעה אל הנביאים (רק) כשהגיעה בחורבנה. וי"מ בחדשה בחדושה, כלומר בכל עת ימצאוה כאלו עתה החל לרוץ והיא חדשה במרוצה, ועת"י: (כב) מנעי. כשהנביאים אומרים לך מנעי רגלך מיחף שלא תלך יחף וגרונך מנעי גם כן מצמאה, כלומר שלא תלכו בדרכים רחוקים להעזר מן האומות. ובדרכים יקרה לאדם צמא והלך יחף כי יבלו מנעליו בדרכים, וכן לא ימצא בכ"מ מים ואם תלכי לא תצטרכי לזה כי במקומך יהיה לך עזר מהאל אם תלכי אחריו ואת אמרת להם נואש כלומר נואש לבי מלכת אחרי ה' לא אלך עוד אחריו אלא אחרי זרים שאני רוצה שהם מגליאים ואהבתי אותם ואחריהם אלך, ועת"י: (כג) כבשת גנב. פי' הנכון כתרגומו, כי הגנב שנתפש אין לו בשת: כן הבישו. פי' היה להם להבוש והם לא היה להם בשת, ע' רש"י ומל"ד: שריהם. בלא וי"ו כמו בוי"ו: וכהניהם. כהני הבעל: נביאיהם. נביאי הבעל: (כד) אמרים לעץ ולאבן. לצלמי העץ והאבן: אבי אתה. גדולי ואדוני: ילדתני. כמו ילדתני, וכן בספרים הלים יולדו: כי פנו אלי ערף. ר"ל כל עבודתם אינה אלא לעכו"ם אינם פונים לעבודתי כלל ופנותם אלי אינו אלא בערף והיא כפירה בי: ובעת רעתם. כשתבא עליהם הרעה ורואים כי אין אלהיהם מושיע אותם יאמרו אלי קומה והושיענו, כמו שאמר לצדקיהו דרוש נא בעדנו את ה' כי נ"כ מלך בבל נלחם עלינו: (כה) ואיה. כי מספר עריך. וה"א אין לי אלהים אחרים מספר עריך היו אלהיך כי בכל עיר יש לך אלוה:

מסורת הקרי

בשוא נח: (יח) לדרך. נמכר ג' רפין, ר"ל שהלמ"ד בשוא והדלי"ת רפה. וסי' ב' בפסוק זה. ג' וישם לדרך פעמיו (תהלים פ"ח י"ד): (יט) עזבך. כמו בפסוק י"ז: (כ) אעבוד. אעבור קרי: (כא) כלה. הלמ"ד בחולם: (כג) מה. המ"ם בסגול כדין קדים לעי"ן: (כד) נפשו. נפשה קרי במפיק ה"א: (כז) אבי. מלעיל: אתה. מלעיל: ילדתני. וקרי בוי"ו במלאפום: פנו. מלרע:

צוארי שלל

ולא עוד אלא לחצוב להם וכו' שהכריחוני כביכול לחצוב וכו' לזון המקטרג:

א"נ במה שאמרו באגדה דר' יהושע בן לוי היה הולך עם אליהו זכור לטוב והביאו למקולין שהיו שם בני אדם הרבה גברא אכתפא דחבריה דייש אמצר"י אגב דוחקא והיתה הפצירה פיס להקדים קנינו בקצ"ף והיו מוכרין שם בשר כלב מת סרוח סר"ח העודף כל ליטרא בדינר זהב ורצין אחריו ואינם מגיעים לרוב הקונים בחשק גדול. משם נסעו והביאו למקולין אחד שמוכרין שם בשר טלה שמן שהכל יפה מראהו כלבנון וריח לו ריחין דבוסמין וכל ליטרא בפרוטה קטנה של נחשת ואין קונה רק אדם אחד שבא וקנה ליטרא. והמקומות של שני המקולין קרובים מאד. ונשתומם ריב"ל על הדבר אמר לו אליהו זכור לטוב מה זו תמיהא כן הרשעים רודפים אחר העבירות בטורח גדול וקונים אותם בממון רב סרי ריחייהו איגלאי בהתייהו כלבא שירותיה. ולפניהם מצוות ה' ותלמוד תורה מצויים וקרובים כריח שדה אשר ברכו ה' נעימים ביותר ואין קונה אלא אחד או שנים במשפחה והלואי. וז"ש אותי עזבו מקור מים חיים כי בלי שום טורח ישאבו מים בששון ממעייני הישועה תשועת נפשם לחצוב להם בארות וכו' בטורח גדול כמי שחוצב בור והוא בור שנואה אשר לא יכיל המים ובטורח גדול והוא פלא שומו שמים על זאת:

א"נ במ"ש במס' ע"ז פ' ר' ישמעאל דשאל אגריפס שר צבא את ר"א איך ה' מתקנא בע"ז כלום מתקנא אלא חכם בחכם וכו' וא"ל משל למה הדבר דומה לאדם שנשא אשה על אשתו חשובה ממנה אין מתקנא בה פחותה ממנה מתקנא בה. וז"ש אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב בורות נשברים וכו' הא ודאי מילתא דתמיהא שומו שמים וכו':

(יח) ואנכי נטעתיך שורק וכו' פירש"י שורק גימ' תר"ו ועם ז' מצות ב"נ הם תרי"ג וכן פירש"י בפ' ויטעהו שורק ע"ש. ועל פי זה נראה לפרש כלה זרע אמת במ"ש בילקוט ריש פ' במדבר דכשבאו ישראל לקבל התורה אמרו א"ה מה ראו אלו להתקרב א"ל הקב"ה הביאו לי יחוסין שלכם כשם שבני מתיחסין וכו' נמצא דזכינו לתורה בשביל היותנו גדורים בעריות וזרע ישראל מיוחסין וז"ש את צועה זונה דעתה הפכתם השיטה לזנות. הביטו וראו שנתתי לכם התורה ולא לא"ה מטעם היחסין וז"ש ואנכי נטעתיך שורק תר"ו מצות שעם הז' הם תרי"ג לך ולא לא"ה מטעם שאת כלו זרע אמת ובשביל יוחסין זכיתם ואיך נהפכת וכו':

(כ) איך תאמרי לא נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרכך בגיא וכו' שמעתי משם הרב המובהק כמהר"ר בנימין מעלי הכהן ז"ל במ"ש דנאמן אדם במגו אבל מגו במקום עדים לא אמרינן וז"ש איך תאמרו לא נטמאתי במגו שהיית אומר אחרי הבעלים לא הלכתי והשתא דאמרת לא נטמאתי, ראי דרכך בגיא דשם מפורסם דהלכת ואין את נאמנת דאין כאן מגו:

דיני ברכות ההפטרה

אלו ימים שאין קטן עולה למפטיר. ר״ה. ויוה״כ. תענית ציבור שחרית ומנחה. שבת שובה. ז׳ דפסח. א׳ דשבועות. ד׳ פרשיות. רק אם יש צורך מפני דרכי שלום יכולין לקרותו בפ׳ שקלים ופ׳ החודש: כהן ולוי יכולין לעלות למפטיר. אבל או יא״ל בשבוע שאחריו יש לו קדימה למפטיר: מותר להפסיק אפילו באמצע פרקים דק״ש בכדי לענות ברכו ויהל״ו (ואמנים דברכות התורה וברכות ההפטרה): אסור לדבר בעת אמירת ההפטרה וברכותיה כמו בקריאת ס״ת:

כל הצבור מחויב לומר ההפטרה בלחש ועכ״פ יהיו י׳ סמוך להמפטיר שיוכלו לשמוע ממנו ויאמרו אחריו בלחש ולא ישהו הסמון באמירת ההפטרה אחר שסיים המפטיר ומתחיל לומר הברכות: מי שרוצה להשלים מאה ברכות בשמיעת ברכות המפטיר משום דשומע כעונה מחויב לשמוע כל הברכות מתחלה ועד סוף ויענה אמן ע״כ ברכה אבל לא יענה ב״ה וב״ש. משום דהוה אלו כמפסיק באמצע ברכה ומשנה ממטבע חכמים: אם היו י׳ בשעה שהתחיל הברכה הראשונה ויצאו מקצתן יוכל לסיים ההפטרה עם הברכות שלאחריה: בנוסח סיום הברכה נאמן ורחמן אתה. נכון שלא לומר ורחמן בכדי שיהי׳ סמוך לחתימה מעין החתימה. אך מי שאומר אין מזניחין אותו. בנוסח שלא יכבה וי״ג שלא תכבה אין בזה הקפדה כלל: כששני סדרות מחוברין יקרא ההפטר׳ הב׳ חוץ ממפרשת אחרי וקדושים ופ׳ נצבים וילך: אין המפטיר רשאי להתחיל הברכה עד שיגלול הגולל הס״ת: אין להתחיל הברכה עד שימצא מקום התחלת ההפטרה ואין לסלק ההפטרה מלפניו עד שיסיים כל הברכות שלאחריה כדי שימצא על מה הוא מברך:

ברכות ההפטרה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

אחרי קריאת ההפטרה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ: שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד: עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אלה שמות הטעמים

פַּשְׁטָא מֻנַּח זַרְקָא מֻנַּח סֶגּוֹל מֻנַּח | מֻנַּח רְבִיעִי מַהְפַּךְ פַּשְׁטָא זָקֵף־קָטֹן זָקֵף־גָּדוֹל מֵרְכָא טִפְּחָא מֻנַּח אֶתְנַחְתָּא פָּזֵר תְּלִישָׁא־קְטַנָּה תְּלִישָׁא־גְדוֹלָה קַדְמָא־וְאַזְלָא אַזְלָא־גֵרֵשׁ גֵּרְשַׁיִם דַּרְגָּא תְּבִיר יְתִיב פְּסִיק | סוֹף־פָּסוּק: שַׁלְשֶׁלֶת קַרְנֵי־פָרָה מֵרְכָא־כְפוּלָה יְרַח־בֶּן־יוֹמוֹ:

כללים בדברי רש״י ז״ל

שמורה בכל טוב וערוכה. לקוחים מדברי המפרשים. זה אומר ככה. וזה אומר ככה:

(א) כל מקום שפירש רש״י כתרגומו. הנה הוא סותר את העברי. פי׳ שאין הפשט כמו העברי:

(ב) ואונקלוס תרגם. אז אינו סותר התרגום אלא מפרש דעתו של אונקלוס:

(ג) המתרגם. בכל מקום שהוא. אז סותר התרגום שהוא טעות:

(ד) ותרגומו. אז מביא רש״י ראיה לפירושו שכן הוא:

(ה) וכשהוא כותב התרגום. כגון דחילו או כיוצא בו ואינו אומר כתרגומו או תרגום. אז אינו קשה על העברי אלא רוצה ליישב ולפרש לשון התרגום. כגון שלחתיה הוא מפרש שהוא לשון הוצאה:

(ו) וכשהוא אומר ואונקלוס תרגם בפנים אחרים. אז לשון המקרא נופל על לשון התרגום אך שמאריך בלשון:

(ז) וכשהוא כותב העברי וגם התרגום. כגון כבד תרגום יקיר ולא אתייקר אז הוא מפרש הפעולה שלא תטעה אחר העברי לומר שהוא צווי אלא שם דבר כמו כי כבד ממך הדבר. וגם כשמשנה לשון תרגום מן העברי לפי לשון התרגום יש לומר כגון ופרינו בארץ וניפוש בארעא ופריש עבר והתרגום מהפכו להבא. או נקבה שכרך. תרגום פרש אגרך שלא נאמר שהנו״ן שמושי:

תפלות על למוד התורה

פתיחה שנהגו בה מלמדי תינוקות מימי קדם להתפלל עם הילדים קודם הלמוד.

בשם ה׳ אל עולם נעשה ונצליח. והאל עלינו ברחמיו ירויח. וכשושן נפריח. וכבושם נריח. ונחיה ונזכה לביאת אדוננו ומחמד עיננו המלך המשיח. יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשי ידיך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה. הרחמן ברוך הוא יפתח לבנו בתלמוד תורתו. ויתן בלבנו אהבתו ויראתו. לעשות רצונו כרצונו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה.

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.

אל לבי פתח. בתורתך ה׳ תחכמני. גדל יה מעלתי למענך. דברי למודים תלמדני. השיבני ה׳ אליך ואשובה. ואקראך ותענני זכה ה׳ נשמתי. חכמה יקרה תחכמני. טוב יש תנחילני. ישרני ולמדני דתך כבוש פשעי. לבי מלא דעת. מכל מכשול נקני והצילני. סמוך מפלתי. כי עליך ה׳ נשענתי. פנה אלי. צדיק דרכיך ישרני. קרבני ומעושק (ומעונש) פדני. רועה ישראל שמרני. שמור ה׳ נשמתי. תמיד יומם ולילה תצרני ותענני. טוב להודות לה׳ ולזמר לשמך עליון; תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.

טוב לומר תפלה זו לאחר קריאת התורה

החייני אלהי הנשמה. וזכני יוצר כל בחכמה. להגות בתורה התמימה בזכות ישראל הסגולה והשלמה. ולכן יזכה אלי אבי. לשמוע קולי וניבי. להגות בתורה אשר למדני רבי. ועל זאת אשבחך ואפארך ואענה בעמנה רך. תורתינו תהיה אמונותינו. ואל שדי יברך אותנו. והוא יהיה בעזרותינו יצלח. אלה חק ותוארתוה חק אלעדל ללה ולמוסה ולתוארתוה. תברך אלה אלמנזל לנא אתוארת עלא ידי מוסה רסולה. ב״ה נותן ב״ה לעולם אמן ואמן. י׳ה׳ל׳א׳ ואמן.

פתיחה לפני הקריאה בפרוש רש״י.

בשם ה׳ אל עולם נעשה ונצליח. והאל עלינו ברחמיו ירויח. ירויח לנו בעולם הזה ויצליח לנו לעולם הבא. זה השער לה׳ צדיקים יבאו בו. „גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך". ה׳ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתיך ברוך אתה ה׳ למדני חוקיך.

אחר סיום קריאת רש״י יאמר

בריך רחמנא דסייען בהדין. הוא ברחמתיה יסייען על מה דמשתאר. בריך הוא ובריך שמיה.

וקוראים פסוק אחד מרש״י של הפרשה הבאה.

תפלה נהוגה בפי יהודי תימן מימי קדם אשר אותיותיה נושאות את סדר פרשיות התורה

העתקתיה ופירשתיה לבקשת המהדיר נ״י.

א) הראשון 1) הנח 2) לך שייראו חיי מצחק, יצא 3) וישלחנו וישב, הקץ 4) הגש ונחיה.

ב) בשמותיך 1) הראה, ובא 2) לשלח יתרו במשפטיך הרמים ואתה 3) תשא קהל פקודיך.

ג) וקרא 1) צו ביום, לזרע 2) תורתך אחריך יתקדשו. והאמירם 3) בהר חוקיך.

ד) מדברנו 1) נשא והעלינו, ושלח 2) קרח פרה 3) בלקתנו, פנחס 4) מטותינו תסיע.

ה) הדברים 1) אתחנן, עקב 2) ראית שפטינו, ותצא 3) ותביא נציבנו, והוליכנו 4) והאזיננו ברכה.

פירוש

א) 1) ה׳ שנקרא ראשון שנא׳ אני ראשון ואני אחרון. 2) האם נח ורצוי לפניך שתמשך מלכות ישמעאל שנקרא מצחק שנ׳ ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק. 3) שיצא מארצו וישב בה. 4) לכן קרב את הקץ ונחיה.

ב) 1) בכח שמך הגדול התגלה. 2) ובא לשלח שארית ישראל מבין העמים על ידי משפטיך הגדולים שתעשה בעמים משעבדיהם. 3) ואתה תנהל את קהל עדתיך על ידי נביאיך כמו שהיה במדבר.

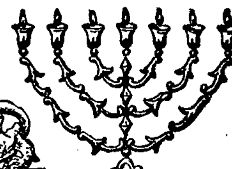
ג) 1) ושלח נביאים בהקדם. 2) לזרע שומרי תורתיך אשר אחרי מצותיך הם הולכים. ורוממם ובחר בהם על ידי שתעזרם לקיים חקיך.

ד) 1) נשאינו משפלותינו שאנחנו נרמסים כמדבר וגדלינו. 2) והשבת ריב ותחרות מביניו המשולים לקרח. 3) ונקינו מעון העגל בן הפרה שבגללן בולקנו ושוסעה מלכותינו. 4) בזכות המקנאים לשמך אשר פנחס מסמל אותם תסיע את מטותינו שה[illegible] שבטינו לארץ הבחירה.

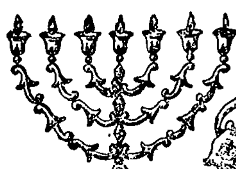
ה) 1) והריני מתחנן לפניך בדברים. 2) כי תחת אשר ראית שפטינו ויסורינו. 3) תתגלה ממרומיך ותביא את משיחנו שהוא נשיאנו ונציבנו. 4) והוליכנו לארצנו והשמיענו ברכה שלוה ושלום.

מאת יוסף קאפח

זה השער ליי צדיקים יבואו בו

ספר
ההפטריות
לכל השנה

מקרא ותרגום יונתן בן עוזיאל

עם חלק הדקדוק השלם למהרי"ץ ז"ל

ופרוש מלוקט מהרד"ק

סודר ותֻכן מחדש

יצ"ל ע"י «הצב"י» יוסף חסיד ושותי'

ומר שלמה סיאני

פעה"ק ירושלים תובב"א

ראובן בכורי אתה

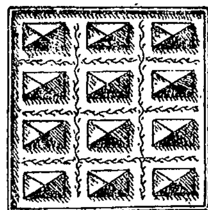

שמעון ולוי אחים

יששכר חמור גרם

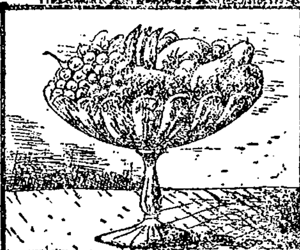

גור אריה יהודה

זבולן לחוף ימים ישכון

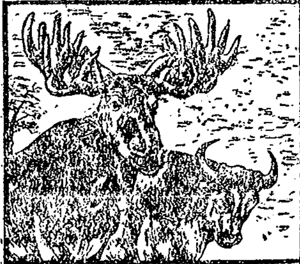

יהי דן נחש עלי דרך

תמיד ואוריך לאיש חסידך

גד גדוד יגודנו

מאשר שמנה לחמו

נפתלי אילה שלוחה

יוסף: בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו

בנימין זאב יטרף

כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם:

בְּרָכוֹת הַהַפְטָרָה

עפ״י נוסח תימן

לפניה יברך: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק:

לאחריה יברך: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם אֲשֶׁר כָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק. נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל נֶאֱמָן אָתָּה בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲגוּמַת נֶפֶשׁ תִּנְקוֹם נָקָם מְהֵרָה בְּיָמֵינוּ וְתִבָּנֶה מְהֵרָה בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

אֶת צֶמַח דָּוִד מְהֵרָה תַצְמִיחַ וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שִׁמְךָ בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. אָמֵן: **ואם חל ח״ה או ר״ח להיות בשבת מזכיר ענין היום בברכה זו (באמצע) כמו שמזכיר בתפלה.**

לשלש רגלים עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה) וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה (לפסח וְעַל יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה) (לשבועות וְעַל יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה) (לסוכות וְעַל יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה) (לשמיני עצרת וְעַל יוֹם חַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה) שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה (בשבת וְלִמְנוּחָה) לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שִׁמְךָ בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְקַדֵּשׁ (לשבת הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

לראש השנה עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה) וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדוּשָּׁה (בשבת וְלִמְנוּחָה) לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שִׁמְךָ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ (כשבת הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן: אָמֵן:

ליום כפור

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת אומר וְעַל יוֹם הַמָּנוֹחַ הַזֶּה) וְעַל יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה לִקְדוּשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִים אֶת שִׁמְךָ וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל מְקַדֵּשׁ (בשבת הַשַּׁבָּת וְ) יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

לתשעה באב

רַחֵם יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֵבָה הַשּׁוֹמֵמָה הַנְּתוּנָה בְּיַד זָרִים הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנִים וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיִּתְּנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמָרָר תִּבְכֶּה. וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ. לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם מֵעַי מֵעַי עַל הֲרוּגֵיהֶם. רְאֵה יְהֹוָה וְהַבִּיטָה וְרַחֵם שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמֶיהָ כִּי אַתָּה יְהֹוָה בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ כַּכָּתוּב וַאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם יְהֹוָה חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם: **את צמח**

א וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמַּד וְלֹא
יִסָּפֵר וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם לֹא־עַמִּי אַתֶּם
ב יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל־חָי׃ וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל
יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם
ג יִזְרְעֶאל׃ אִמְרוּ לַאֲחֵיכֶם עַמִּי וְלַאֲחוֹתֵיכֶם רֻחָמָה׃ רִיבוּ
בְאִמְּכֶם רִיבוּ כִּי־הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאָנֹכִי לֹא אִישָׁהּ וְתָסֵר
ה זְנוּנֶיהָ מִפָּנֶיהָ וְנַאֲפוּפֶיהָ מִבֵּין שָׁדֶיהָ׃ פֶּן־אַפְשִׁיטֶנָּה
עֲרֻמָּה וְהִצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הִוָּלְדָהּ וְשַׂמְתִּיהָ כַמִּדְבָּר וְשַׁתִּהָ
ו כְּאֶרֶץ צִיָּה וַהֲמִתִּיהָ בַּצָּמָא׃ וְאֶת־בָּנֶיהָ לֹא אֲרַחֵם כִּי־
ז בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה׃ כִּי זָנְתָה אִמָּם הֹבִישָׁה הוֹרָתָם כִּי
אָמְרָה אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי צַמְרִי
ח וּפִשְׁתִּי שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי׃ לָכֵן הִנְנִי־שָׂךְ אֶת־דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים
ט וְגָדַרְתִּי אֶת־גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא׃ וְרִדְּפָה אֶת־
מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא־תַשִּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתַם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה
אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה׃
י וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ
יא וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל׃ לָכֵן אָשׁוּב
וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי
יב וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת־עֶרְוָתָהּ׃ וְעַתָּה אֲגַלֶּה אֶת־נַבְלֻתָהּ
יג לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי׃ וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־
יד מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וְכֹל מוֹעֲדָהּ׃ וַהֲשִׁמֹּתִי

תרגום

א) ויהי. מנין בני ישראל סגיאין, (נ״י סגי) כחלא דימא. דלא מתכל, ולא מתמני. ויהי. באתרא דאתגליאו לביני עממיא כד עברו על אוריתא, ואתאמר להון, לא עמי אתון. יתובון ויתרבון. ויתאמר להון, עמיה דאלהא קיימא: ב) ויתכנשון. בני יהודה ובני ישראל, כחדא. וימנון להון. רישא חד מדבית דוד, ויסקון מארע גלותהון. ארי רב, יום כנושהון: ג) נביא, אימרו לאחיכון. עמי, תובו לאוריתי. ועל כנישתכון, ארחים: ד) אוכחו לכנשתא דישראל, ואימרו לה. ארי היא, לא מתצניא בפולחני. ומימרי, לא מקביל צלותה. עד דתעדי עובדהא בישיא, מקביל אפהא. ופולחן טעותהא, מבין קרוהא: ה) דלמא אסליק שכינתי מנה, ואעדי יקרה. ואשוינה רטישא. כיומיא קדמאי, על דלא אתקרבת לפולחני. ויחול רוגזי עלה, כמא דחל על עם דרא דעברו על אוריתי, במדברא. ואשוי ארעה, צדיא. ואקטלנה, (בנ״י ואקטלנה) בבוצרתא: ו) ועל בנהא, לא ארחים. ארי דבנין טען, אנון: ז) ארי טעת כנישתהון, בתר נביי שקרא. בהיתו, מלפיהון. דהות אמרא. אהך בתר טעות עממיא רחמי, מספקי מיכלי ומשתי. כסות מילא, ובוץ. משח, וכל פרנוסי: ח) בכין. האנא מקלקיל ית אורחתיך, כמא דסיגין בכוביא. ואפסיק, כמא דמפסקין בכותליא. ושבילהא, לא תשכח: ותרדוף שלם עם עממיא רחמהא, ולא תדביק יתהון. ותבעי סעיד, ולא תשכח. ותימר. אהך ואתוב, לפולחן רבוני קדמאה. ארי טב לי, דהוית פלחא קדמוהי. מכען, לא אפלח צוד לטעותא: י) ואנון, לא ידעין. ארי אנא, בריכית להון. עבורא, וחמרא ומשחא. וכספא, אסגיתי להון. ודהבא, מניה עבדו לטעותא: יא) בכין, יתוב מימרי. למלט עבורא, בעדן אדריה. וחמרא, בזמן מעצרתיה. ואציל, כסות מילא ובוץ. דיהבית לה, לכסאה ית קלנה: יב) וכען אגלי ית קלנה, לעיני עממיא רחמהא. ואנש לא ישיזבנה, מן ידי: יג.

חלק הדקדוק

א) והיה, הוו געי בשתיהן, חה״ד. יב) ואיש לא יצילנה, ואיש בטפחא, יצילנה במארכה, חה״ד. יד) והשמותי, בטעם רביע חה״ד. ובכמה תיגאן בשופר.

הפטרת במדבר

גַּפְנָהּ וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנָה הֵמָּה לִי אֲשֶׁר נָתְנוּ־
טו לִי מְאַהֲבָי וְשַׂמְתִּים לְיַעַר וַאֲכָלָתַם חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ וּפָקַדְתִּי
עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר לָהֶם וַתַּעַד נִזְמָהּ
וְחֶלְיָתָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי שָׁכְחָה נְאֻם־יְהוָה׃
טז לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל־
יז לִבָּהּ׃ וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם וְאֶת־עֵמֶק עָכוֹר לְפֶתַח
תִּקְוָה וְעָנְתָה שָּׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וּכְיוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ־
יח מִצְרָיִם׃ וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה תִּקְרְאִי אִישִׁי
יט וְלֹא־תִקְרְאִי־לִי עוֹד בַּעְלִי׃ וַהֲסִרֹתִי אֶת־שְׁמוֹת הַבְּעָלִים
כ מִפִּיהָ וְלֹא־יִזָּכְרוּ עוֹד בִּשְׁמָם׃ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם
הַהוּא עִם־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרֶמֶשׂ הָאֲדָמָה
וְקֶשֶׁת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֶשְׁבּוֹר מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁכַּבְתִּים
כא לָבֶטַח׃ וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק
כב וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים׃ וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ
אֶת־יְהוָה׃

הפטרת נשא בשפטים סי׳ י״ג

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה
מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי וּשְׁמוֹ מָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יָלָדָה׃
ב וַיֵּרָא מַלְאַךְ־יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה־נָא אַתְּ־
ג עֲקָרָה וְלֹא יָלַדְתְּ וְהָרִית וְיָלַדְתְּ בֵּן׃ וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא
ד וְאַל־תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טָמֵא׃ כִּי הִנָּךְ
הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נְזִיר
אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבָּטֶן וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת־
ה יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃ וַתָּבֹא הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ
לֵאמֹר אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלַי וּמַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה מַלְאַךְ
הָאֱלֹהִים נוֹרָא מְאֹד וְלֹא שְׁאִלְתִּיהוּ אֵי־מִזֶּה הוּא וְאֶת־שְׁמוֹ
ו לֹא־הִגִּיד לִי׃ וַיֹּאמֶר לִי הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְעַתָּה אַל־
תִּשְׁתִּי ׀ יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טֻמְאָה כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים
ז יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבֶּטֶן עַד־יוֹם מוֹתוֹ׃ וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ אֶל־
יְהוָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יָבוֹא־

תרגום

ואבטיל, כל חדותה. חגהא, ירחהא ושבהא. וכל מועדהא: יד) ואצדי פירי גופנה, ותינה. דהות אמרא. יקר (נ״י יקרא) אנון לי. דיהבו לי, עממיא רחמי. ואשוינון לחורשא. ותוכילנון חית ברא: טו) ואסער עלה. ית יומיא דהות פלחא לטעותא, ומסקא להון בוסמין. הות דמיא לאתתא דשבקת ית בעלה, ואתקנת בקדשהא, ובחליטת מרגליתהא. וטעת, בתר רחמהא. כן כנשתא דישראל, רחימת למפלח לטעותא. ופולחני שבקת, אמר יי: טז) בכין. האנא משעביד לה, לאוריתא. ואעביד לה נסין וגבורן, כמא דעבדית לה במדברא. וביד עבדי נביא, אמליל תנחומין על לבה: יז) ואמני לה ית פרנסהא, מתמן. וית מישר עכור, לתחמודי נפש. ויתנהון תמן למימרי, כיומי קדם. ואף אנא אעביד להון נסין וגבורן, כיום מסקהון, מארעא דמצרים: יח) ויהי בעדנא ההוא, אמר יי. תתנהון, לפולחני. ולא תפלחון עוד, לטעותא: יט) ואעדי. ית שום טעות עממיא, מפומהון. ולא יהי דוכרן משומהון, עוד: כ) ואגזר להון קים, בעדנא ההוא. דיהון שלם עם חית ברא, ועם עופא דשמיא. ורחשא דארעא. וקשתא וחרבא ועבדי קרבא, אבטיל מן ארעא. ואשרינון לרוחצן: כא) ואקימנכון קדמי, לעלם. ואקימנכון קדמי, בקושטא ובדינא. ובחסדא, וברחמי: כב) ואקימנכון קדמי, בהימנותא. ותדעון, למדחל מן קדם יי: עד״י

א) והוה גוברא חד מצרעה. מזרעית דן, ושמיה מנוח. ואתתיה עקרא, ולית לה ולד: ב) ואתחזי מלאכא דיי, לאתתא. ואמר לה. הא כען את עקרא, ולית ליך ולד. ותעדן, ותלידין בר: ג) וכען, אסתמרי כען. ולא תשתן, חמר חדת ועתיק. ולא תיכלין, כל מסאב: ד) ארי הא את מעדיא, ותלידין בר. ומספר, לא יעבר על רישיה. ארי נזירא דיי. יהי רביא, מן בטנא. והוא. ישרי. למפרק ית ישראל, מידא דפלשתאי: ה) ואתת אתתא. ואמרת לבעלה, למימר. נביא דיי, אתא לותי. וחזויה. כחיזו מלאכא דיי, חסין לחדא. ולא שאלתיה, אי מדין הוא. וית שמיה, לא חוי לי: ו) ואמר לי. הא את מעדיא, ותלידין בר. וכען. לא תשתן, חמר חדת ועתיק. ולא תיכלין, כל מסאב. ארי נזירא דיי, יהי רביא. מן בטנא, עד יום מותיה: ז) וצלי

חלק הדקדוק

יד) גפנה, הגימל דגש, חה״ד. לשטתו שוהשמותי ברביע. טו) וחליתה, החית בסגול, ובנוסח הפטרות לראשונים החית בקמץ, חה״ד. יז) שמה, השין דגש, חה״ד.

פירוש מלוקט מהרד״ק

(א) ממשפחת הדני. ביו״ד היחס כמו שבט המנשי ומשפחת כמו שבט וכן ויקרב את משפחת יהודה: עקרה ולא ילדה. תוספת ביאור וכן ותהי שרי עקרה אין לה ולד: (ד) הנך הרה. תהיה הרה: וילדת בן. מורכב מן יולדת וילדת ואמר בו בלשון פועלת ואף על פי שאינה עדיין יולדת לפי שאמר הרה שהוא תואר כמו פועלת אמר גם כן לשון פועלת בלידה ואמר בו לשון ופעלת לפי שעתידה ללדת. או יהיה ויולדת מן הדומה למרובע: ומורה לא יעלה על ראשו. הוא התער וכת״י ומספר: והוא יחל, כי השופטים אשר היו לפניו לא היו נלחמים בפלשתים ורז״ל דרשו הוחלה שבועתו של אבימלך. דכתיב אם תשקור לי ולניני ולנכדי ואז נלחמו בישראל תחלה או אמר יחל להושיע לפי שלא הושיעם תשועה שלימה: (ה) כמראה מלאך האלהים נורא מאד. פי׳ כי המון בני

ח נָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיוֹרֵנוּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר הַיּוּלָּד׃ וַיִּשְׁמַע
הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מָנוֹחַ וַיָּבֹא מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־
הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה וּמָנוֹחַ אִישָׁהּ אֵין עִמָּהּ׃
ט וַתְּמַהֵר הָאִשָּׁה וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה
י נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא בַיּוֹם אֵלָי׃ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ
אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הַאַתָּה הָאִישׁ
יא אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי׃ וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ עַתָּה
יב יָבֹא דְבָרֶיךָ מַה־יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ׃ וַיֹּאמֶר
מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ מִכֹּל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֶל־הָאִשָּׁה
יג תִּשָּׁמֵר׃ מִכֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִגֶּפֶן הַיַּיִן לֹא תֹאכַל וְיַיִן וְשֵׁכָר
אַל־תֵּשְׁתְּ וְכָל־טֻמְאָה אַל־תֹּאכַל כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיהָ
יד תִּשְׁמֹר׃ וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה נַעְצְרָה־נָּא אוֹתָךְ
טו וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדִי עִזִּים׃ וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ
אִם־תַּעְצְרֵנִי לֹא־אֹכַל בְּלַחְמֶךָ וְאִם־תַּעֲשֶׂה עֹלָה לַיהוָה
טז תַּעֲלֶנָּה כִּי לֹא־יָדַע מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהוָה הוּא׃ וַיֹּאמֶר
מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה מִי שְׁמֶךָ כִּי־יָבֹא דְבָרְיךָ וְכִבַּדְנוּךָ׃
יז וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ יְהוָה לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וְהוּא פֶלִאי׃
יח וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת־גְּדִי הָעִזִּים וְאֶת־הַמִּנְחָה וַיַּעַל עַל־הַצּוּר
יט לַיהוָה וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים׃ וַיְהִי בַעֲלוֹת
הַלַּהַב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁמַיְמָה וַיַּעַל מַלְאַךְ־יְהוָה בְּלַהַב
הַמִּזְבֵּחַ וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם אָרְצָה׃
כ וְלֹא־יָסַף עוֹד מַלְאַךְ יְהוָה לְהֵרָאֹה אֶל־מָנוֹחַ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ
כא אָז יָדַע מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהוָה הוּא׃ וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־
כב אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ׃ וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ
לוּ חָפֵץ יְהוָה לַהֲמִיתֵנוּ לֹא־לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה
כג וְלֹא הֶרְאָנוּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וְכָעֵת לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת׃ וַתֵּלֶד
הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ
כד יְהוָה׃ וַתָּחֶל רוּחַ יְהוָה לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה־דָן בֵּין צָרְעָה
וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל׃

מנוח . קדם יי, ואמר . בבעו יי . נביא דיי, דשלחתא . ייתי כען עוד, לותנא . ויַלפננא . מא נעביד, לרביא דיתיליד : ח) וקביל יי, צלותיה דמנוח . ואתא מלאכא דיי עוד, לות אתתא . והיא, יתבא בחקלא . ומנוח בעלה, לית עמה : ט) ואוחיאת אתתא . ורהטת, וחויאת לבעלה . ואמרת ליה . הא אתחזי לי, גוברא . דאתא ביומא דיכי, לותי : י) וקם . ואזל מנוח, בתר אתתיה . ואתא, לות גוברא . ואמר ליה . האת גוברא . דמליל עם אתתא, ואמר אנא : יא) ואמר מנוח . כען, יתקיימון פתגמך . מא יהי . דחזי לרביא, ומא נעביד ליה : יב) ואמר מלאכא דיי, למנוח . מכל . דאמרית לאתתא, תסתמר : יג) מכל דיפוק מגופנא דחמרא, לא תיכול . וחמר חדת ועתיק, לא תשתי . וכל מסאב, לא תיכול . כל דפקידתה, תטר : יד) ואמר מנוח, למלאכא דיי . ניחוד כען יתך . ונעביד קדמך, גדיא בר עזי : טו) ואמר מלאכא דיי, למנוח . אם תיחדנני, לא איכול בלחמך . ואם תעביד עלתא . קדם יי, תסקינה . ארי, לא ידע מנוח . ארי מלאכא דיי, הוא : טז) ואמר מנוח . למלאכא דיי, מן שמך . ארי יתקיימון פתגמך, וניקרנך : יז) ואמר ליה, מלאכא דיי . למא דנן, את שאיל לשמי . והוא, מפרש : יח) ונסיב מנוח . ית גדיא בר עזי, וית תקרובתא . ואסיק על טנרא, קדם יי . ומפריש למעבד . ומנוח ואתתיה, חזן : יט) והוה, במסק שלהביתא . מעלוי מדבחא, לצית שמיא . וסליק מלאכא דיי, בשלהובית מדבחא . ומנוח ואתתיה, חזן . ונפלו על אפיהון, על ארעא : כ) ולא אוסיף עוד, מלאכא דיי . לאתחזאה, למנוח ואתתיה . בכין, ידע מנוח . ארי מלאכא דיי, הוא : כא) ואמר מנוח . לאתתיה, ממת נמות . ארי מלאכא דיי, חזינא : כב) ואמרת ליה אתתיה . אלו רעוא קדם יי דנמות, לא קביל מננא, עלתא ומנחתא . ולא אחזיננא, ית כל אלין . וכעדן פון . לא אשמעננא, כדנא : כג) וילידת אתתא, בר . וקרת ית שמיה, שמשון . ורבא רביא . וברכיה יי : כד) ושריאת רוח גבורא, מן קדם יי . לתקפותיה, במשרית דן . בין צרעה, ובין אשתאול : עד״י

טז) דבריך, דברך קרי. יז) פלאי, פלי קרי.

חלק הדקדוק

י) האתה האיש, בהרבה תיגאן תיבת האיש בטפחה, ותיבת האשה בזקף. יא) יהיה תיבת יהיה במארכה, חזו״ד. יט) המזבח, קמיתא בפשט אחד והיא מלרע, חה״ד. כג) ויברכהו, הוו געי. ויברכהו ה׳, עד כאן מסיימים פרשת נשא, וכן הוא בנוסחאות ישנות וכן כתב הרמב״ם ז״ל ועיקר. חה״ד.

פירוש מלוקט מהרד״ק

אדם חושבין כי המלאך גוף וצורתו צורה נוראה : (ז) לנער היולד. כשיהיה יולד והוא תואר כמו והסנה איננו אוכל ונכתב במלת היולד הוי״ו עם הדגש וכן אשר יולד לישראל לעמל יולד : (ט) אשר בא ביום אלי. בזה היום וכן ת״י ביומא דיכי : משפט הנער ומעשהו. דחזי לרביא ומה נעביד ליה : (טו) בלחמך. במאכלך כי לחם כולל כל המאכל : ואם תעשה עולה. כלומר זה גדי עזים שאתה אומר שתעשה לפני לא אוכל ממנו ואם תרצה אתה לעשות ממנו עולה תעשה ובאמרו לה׳ לפי שאותו הדור היו עושים הרע בעיני ה׳ והיו מעלים עולות לאלהים אחרים : כי לא ידע. טעמו דבק עם נעצרה נא אותך :

בזכריה סי׳ ב׳ ג׳ ד׳

רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה׃ א
וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם ב
וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ׃
וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר ג
עוֹד בִּירוּשָׁלִָם׃ הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר ד
מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ׃

וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה ה
וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן ו
יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם
הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ׃ וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים ז
צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים ח
לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֺנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת׃ וָאֹמַר ט
יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־
רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד׃ וַיָּעַד מַלְאַךְ י
יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי יא
תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי
וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים
הָאֵלֶּה׃ שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ ׀ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ יב
הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־
עַבְדִּי צֶמַח׃ כִּי ׀ הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ יג
עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֺן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד׃ בַּיּוֹם יד
הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת
גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה׃

וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ׃ טו
וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וַיֹּאמֶר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת טז
זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה
וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ׃ וּשְׁנַיִם זֵיתִים יז
עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ׃ וָאַעַן וָאֹמַר יח
אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי׃ וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ יט
הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מַה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר
לֹא אֲדֹנִי׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־ כ

א) בועי וחדאי, כנשתא דציון. ארי האנא מתגלי. ואשרי שכינתי בגויך, אמר יי׃ ב) ויתוספון עממין סגיאין על עמיה דיי, בעדנא ההוא. ויהון קדמי, לעם. ואשרי שכינתי, בגויך. ותדעין. ארי יי צבאות, שלחני לאתנבאה ליך׃ ג) ויחסין יי לדבית יהודה, חולקהון. על, ארעא דקודשא. ויתרעי עוד, בירושלם׃ ד) ספו כל רשיעיא, מן קדם יי. ארי אתגלי, ממדור קודשיה׃ ה) ואחזיני. ית יהושע כהנא, רבא. קאים. קדם, מלאכא דיי. וחטא. קאים על ימיניה, לאשטנא ליה׃ ו) ואמר יי, לחטא. יגער יי בך, חטא. ויגער יי, בך. דאתרעי לאשראה שכינתיה, בירושלם. הלא דין אוד, משיזיב [ינ״י משיזב] מיקודא׃ ז) ויהושע. הוה ליה בנין, דנסיבן להון נשין, דלא כשרן לכהונתא. וקאים קדם מלאכא׃ ח) ואתיב ואמר. לדמשמשין קדמוהי, למימר. אימרו ליה, ויפיק נשין דלא כשרן לכהונתא, מביתיה. ואמר ליה. חזי דאעדיתי מנך, חובך. ואלבישית יתך, זכון׃ ט) ואמרית. שוו. מצנפא דכיא, על רישיה. ושויאו מצנפא דכיא, על רישיה. ואסבוהי, אתתא דכשרא לכהונתא. ומלאכא דיי, קאים׃ י) ואסהיד, מלאכא דיי. ביהושע, למימר׃ יא) כדנן אמר, יי צבאות. אם באורחן דתקנן קדמי תהך, ואם ית מטרת מימרי תטר. ואף את, תדין לדמשמשין בבית מקדשי. ואף, תטר ית עזרתי. ובאחיות מיתיא, אחינך. ואתין לך, רגלין מהלכן. בין סרפיא, האלין׃ יב) שמע כען. יהושע, כהנא רבא. את וחברך, דיתבין קדמך. ארי גוברין כשרין למעבד להון נסא, אנון. ארי האנא מיתי. ית עבדי משיחא, ויתגלי׃ יג) ארי הא אבנא. דיהבית, קדם יהושע. על אבנא חדא, שבעא חזיין לה. האנא, גלי חזיתה. אמר, יי צבאות. ואעדי. ית חוב ארעא ההיא, ביומא חד׃ יד) בעדנא ההוא. אמר, יי׳ צבאות. תערעון, גבר לחבריה. לתחות פירי גופנוהי, ולתחות, פירי תינוהי׃ טו) ותב. מלאכא, די ממליל (ינ״י דמליל) עמי. ואערני. כגוברא, דמתער משינתיה׃ טז) ואמר לי. מא את חזי. ואמרית. חזיתי והא מנרתא דדהבא כולה, וגולתה על רישה. ושבעא בוצינהא, דעלה. שבעא ושבעא, דמריקין מנהון משחא. לבוציניא, דעל רישה׃ יז) ותרין זיתין, דעלה. חד, מימין (ינ״י מימין) גולתא. וחד, על שמאלה׃ יח) ואתיבית, ואמרית. למלאכא. די ממליל [ינ״י דמליל] עמי, למימר. מא אלין, רבוני׃ יט) ואתיב. מלאכא. די ממליל [ינ״י דמליל] עמי, ואמר לי. הלא ידעתא, מא אנון אלין. ואמרית, לא רבוני׃ כ) ואתיב. ואמר לי, למימר. דין, פתגמא דיי. עם זרובבל, למימר.

טז) ואמר קרי.

חלק הדקדוק

ב) ושכנתי. בטפחא, ובית בתוכן דגושה, כ״ה בקצת תיגאן, ה) את יהושע, בפשטא אחת גם בירושלמיים, חה״ד. יא) שמע, השין געי, חה״ד. יהושע, בפשטא אחת. חה״ד. אתה ורעיך, תיבת אתה בטעם פשטא לא מהופך. חה״ד. יג) תקראו איש לרעהו, ה״ג בכל ס״ת, ול״ג אל, גם בירושלמיים כן. כ) חן חן, אין ביניהן פסיק ברוב התיגאן.

הפטרת בהעלותך

זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר
כא יְהוָה צְבָאוֹת׃ מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר
וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן ׀ חֵן לָהּ׃
כב כג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ יְדֵי זְרֻבָּבֶל יִסְּדוּ הַבַּיִת הַזֶּה
וְיָדָיו תְּבַצַּעְנָה וְיָדַעְתָּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃

הפטרת שלח לך ביהושע סי׳ ב׳

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים
חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ
ב בֵּית אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה׃ וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ
יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
ג לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ׃ וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר
הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי
ד לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ׃ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים
וַתִּצְפְּנוֹ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן
ה הֵמָּה׃ וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא
יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי
ו תַשִּׂיגוּם׃ וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ
ז הָעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג׃ וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ
הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגָרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ
ח הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם׃ וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה
ט עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג׃ וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן
יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי
י נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם׃ כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־
הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם
וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
יא לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם׃ וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס
לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת׃
יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד
וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת
יג אֱמֶת׃ וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אחותי
יד וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת׃ וַיֹּאמְרוּ

יג) אחותי, אחיותי קרי.

תרגום

לָא בְחֵיל, וְלָא בִגְבוּרָא. אֱלָהֵין בְּמֵימְרִי. אֲמַר, יְיָ צְבָאוֹת: כא) מָא אַתְּ חֲשִׁיבָא, מַלְכוּתָא טַפְשְׁתָא. קֳדָם זְרוּבָבֶל, הֲלָא כְמֵישְׁרָא. וִיגַלֵּי יָת מְשִׁיחֵיהּ, דַאֲמִיר שְׁמֵיהּ מִלְקַדְמִין. וְיִשְׁלוֹט, בְּכָל מַלְכְוָתָא: כב) וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ, עִמִּי לְמֵימַר: כג) יְדֵי זְרוּבָבֶל. שָׁרִיאָה. לְמִבְנֵי בֵיתָא הָדֵין, וִידוֹהִי תְּשַׁכְלְלִנֵּיהּ. וְתִדְּעוּן. אֲרֵי יְיָ צְבָאוֹת, שַׁלְחַנִי לְאִתְנַבָּאָה לְכוֹן: עד״י

א) וּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן. מִן שִׁטִּין. תְּרֵין גּוּבְרִין מְאַלְּלִין, בְּרָז לְמֵימַר. אִיזִילוּ. חֲזוֹ יָת אַרְעָא, וְיָת יְרִיחוֹ. נַאֲזַלוּ. וְעָלוּ. לְבֵית אִתְּתָא פּוּנְדְקִיתָא. וּשְׁמַהּ רָחָב, וּשְׁכִיבוּ תַמָּן: ב) וְאִתְאֲמַר. לְמַלְכָּא דִירִיחוֹ, לְמֵימַר. הָא גוּבְרַיָּא. אֲתוֹ הָלְכָא בְּלֵילְיָא. מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא: ג) וּשְׁלַח, מַלְכָּא דִירִיחוֹ. לְוָת רָחָב, לְמֵימַר. אַפִּיקִי. גּוּבְרַיָּא דַאֲתוֹ לְוָתִיךְ, דְּעָלוּ לְבֵיתִיךְ. אֲרֵי לְאַלָּלָא יָת כָּל אַרְעָא, אֲתוֹ: ד) וּדְבַרַת אִתְּתָא. יָת תְּרֵין גּוּבְרַיָּא, וְאַטְמַרַתְנוּן. נַאֲמַרַת בְּקוּשְׁטָא. אֲתוֹ לְוָתִי, גּוּבְרַיָּא. וְלָא יְדַעִית, אֵי מְנָן אִנּוּן: ה) וַהֲוָה, עִדָּן לְמֵיחַד תַּרְעָא. בְּקַבְלָא, וְגוּבְרַיָּא נְפַקוּ. לָא יְדַעִית. לְאָן אֲזַלוּ, גּוּבְרַיָּא. רְדוּפוּ בִפְרִיעַ. בָּתְרֵיהוֹן, אֲרֵי תַדְבְּקוּנוּנוּן: ו) וְהִיא, אַסֵּיקַתְנוּן לְאִגָּרָא. וְאַטְמַרַתְנוּן, בִּטְעוּנֵי כִתָּנָא. דִּסְדִירִין לַהּ, עַל אִגָּרָא: ז) וְגוּבְרַיָּא. רְדַפוּ בָתְרֵיהוֹן, אוֹרַח יַרְדְּנָא. עַל, מְגָזָתָא. וְתַרְעָא אֲחַדוּ. בָּתַר. דִּנְפַקוּ רָדְפַיָּא, בָּתְרֵיהוֹן: ח) וְאִנּוּן, עַד לָא שְׁכִיבוּ. וְהִיא. סְלֵיקַת לְוָתְהוֹן, לְאִגָּרָא: ט) נַאֲמַרַת, לְגוּבְרַיָּא. יְדַעְנָא. אֲרֵי יְהַב יְיָ. לְכוֹן, יָת אַרְעָא. וַאֲרֵי נְפַלַת אֵימַתְכוֹן, עֲלָנָא. וַאֲרֵי אִתְּבָרוּ. כָּל יָתְבֵי אַרְעָא, מִן קֳדָמֵיכוֹן: י) אֲרֵי שְׁמַעְנָא. יָת דְּיַבֵּשׁ יְיָ. יָת מֵי יַמָּא דְסוּף, מִן קֳדָמֵיכוֹן. בְּמִפַּקְכוֹן, מִמִּצְרָיִם. וְדַעֲבַדְתּוּן. לִתְרֵין מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה. דִּבְעִבְרָא דְיַרְדְּנָא, לְסִיחוֹן וּלְעוֹג. דְּגַמַּרְתּוּן, יָתְהוֹן: יא) וּשְׁמַעְנָא, וְאִתְמְסִי לִבְּנָא. וְלָא אִשְׁתְּאַרַת עוֹד רוּחַ. בֶּאֱנָשׁ, מִן קֳדָמֵיכוֹן. אֲרֵי, יְיָ אֱלָהֲכוֹן. הוּא אֱלֹהִים, דִּשְׁכִינְתֵיהּ בִּשְׁמַיָּא מִלְעֵילָא. וְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא, מִלְרַע: יב) וּכְעַן. קַיִּימוּ כְעַן לִי, בְּמֵימְרָא דַיְיָ. אֲרֵי עֲבַדִית עִמְּכוֹן, טֵיבוּ. וְתַעְבְּדוּן אַף אַתּוּן. עִם בֵּית אַבָּא, טֵיבוּ. וְתִתְּנוּן לִי, אָת דִּקְשׁוֹט: יג) וְתַחוּן, יָת אַבָּא וְיָת אִמָּא. וְיָת אַחַי, וְיָת

חלק הדקדוק

א) וילכו, בטעם אזיל ואתי בכל התיגאן, חה״ד. ג) הוציאי, מסיר עלה בת״ג לחוד מלעיל בלשון נקבה, חה״ד. ד) ותצפנו, הוו בגעיא. חה״ד. ו) העלתם, ההא בגעיא. ותטמנם, הוו בגעיא. חה״ד. י) את, תלשא ימין. חה״ד. החרמתם, ההא געי. חה״ד. אתם, חסר וו. יב) השבעו, השין געיא. חה״ד יג) והחייתם, ההא געי. חה״ד.

אַחְיָתִי . וְיָת, כָּל דִּילְהוֹן . וּתְשֵׁיזְבוּן יָת
נַפְשָׁתַנָא, מִמּוֹתָא : יד) וַאֲמַרוּ לַהּ גּוּבְרַיָּא .
נַפְשָׁתַנָא מְסִירָן חֲלָף נַפְשָׁתְכוֹן, לִמְמָת . אִם,
לָא תְחַוּוֹן . יָת פִּתְגָמַנָא, דֵּין . וִיהֵי . כַּד יִתֵּין
יְיָ לַנָא, יָת אַרְעָא . וְנַעֲבֵיד עִמִּיךְ, טֵיבוּ וּקְשׁוֹט :
טו) וְשַׁלְשִׁילַתִנוּן בְּאַטוּנָא, מִן חֲרַכָּא . אֲרֵי
בֵּיתַהּ, בִּכְתַל שׁוּרָא . וּבְשׁוּרָא, הִיא יָתְבָא : טז)
וַאֲמַרַת לְהוֹן, לְטוּרָא אִיזִילוּ . דִּלְמָא יְעָרְעוּן
בְּכוֹן, רָדְפַיָּא . וְתִטַּמְרוּן תַּמָּן, תְּלָתָא יוֹמִין .
עַד דִּיתוּבוּן, רָדְפַיָּא . וּבָתַר כֵּן, תְּהָכוּן
לְאוֹרַחְכוֹן : יז) וַאֲמַרוּ לַהּ, גּוּבְרַיָּא . זַכָּאִין
אֲנַחְנָא . מִמּוֹמָתִיךְ הָדָא, דְּקַיֵּימְתְּ עֲלָנָא : יח)
הָא . אֲנַחְנָא עָלִין, בְּאַרְעָא . יָת תּוּרָא .
דְּחוּט זְהוֹרִיתָא הָדֵין, תִּקְטְרִין . בַּחֲרַכָּא,
דְּשַׁלְשִׁילְתִּינָא בֵיהּ . וְיָת אֲבוּךְ וְיָת אִמִּיךְ, וְיָת
אַחַךְ . וְיָת, כָּל בֵּית אֲבוּךְ . תִּכְנְשִׁין לְוָתִיךְ,
לְבֵיתָא : ט) וִיהֵי . כָּל דְּיִפּוֹק בָּר מִדַּשֵּׁי בֵיתִיךְ,
לְבָרָא . חוֹבַת קְטוֹלֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ, וַאֲנַחְנָא זַכָּאִין .
וְכֹל . דִּיהֵי עִמִּיךְ, בְּבֵיתָא . חוֹבַת קְטוֹלֵיהּ,
בְּרֵישָׁנָא . אִם יַד אֱנָשׁ, תְּהֵי בֵיהּ : כ) וְאִם
תְּחַוּוֹן, יָת פִּתְגָמַנָא דֵין . וּנְהֵי זַכָּאִין . מִמּוֹמָתִיךְ,
דְּקַיֵּימְתְּ עֲלָנָא : כא) וַאֲמַרַת, כְּפִתְגָמֵיכוֹן כֵּן
הוּא . וְשַׁלְּחִתְנוּן, וַאֲזַלוּ . וּקְטַרַת . יָת תּוּרָא
דִּזְהוֹרִיתָא, בַּחֲרַכָּא : כב) וַאֲזַלוּ, וְעָלוּ לְטוּרָא .
וִיתִיבוּ תַּמָּן, תְּלָתָא יוֹמִין . עַד דְּתָבוּ, רָדְפַיָּא .
וּבְעוֹ רָדְפַיָּא . בְּכָל אוֹרְחָא, וְלָא אַשְׁכַּחוּ : כג)
וְתָבוּ . תְּרֵין גּוּבְרַיָּא, וּנְחָתוּ מִן טוּרָא . וַעֲבַרוּ,
וַאֲתוֹ . לְוָת יְהוֹשֻׁעַ, בַּר נוּן . וְאִשְׁתַּעִיאוּ לֵיהּ .
יָת כָּל דְּעָרַעָא, יָתְהוֹן : כד) וַאֲמַרוּ, לִיהוֹשֻׁעַ .
אֲרֵי מְסַר יְיָ . בִּידַנָא, יָת כָּל אַרְעָא . וְאַף
אִתְּבַרוּ . כָּל יָתְבֵי אַרְעָא, מִן קֳדָמַנָא : עד״י

א) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל, לְעַמָּא . אֵיתוֹ, וְנֵיזִיל לְגִלְגְּלָא
וּנְחַדֵּית תַּמָּן, מַלְכוּתָא : ב) וַאֲזַלוּ כָּל עַמָּא,
לְגִלְגְּלָא . וְאַמְלִיכוּ תַמָּן יָת שָׁאוּל . קֳדָם יְיָ,
בְּגִלְגְּלָא . וְנַכִּיסוּ תַמָּן . נִכְסַת קוּדְשִׁין, קֳדָם יְיָ .
וַחֲדִי תַמָּן שָׁאוּל . וְכָל אֱנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל, עַד
לַחֲדָא : ג) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל, לְכָל יִשְׂרָאֵל . הָא
קַבֵּילִית, לְמֵימַרְכוֹן . לְכֹל דַּאֲמַרְתּוּן, לִי .
וְאַמְלֵיכִית עֲלֵיכוֹן, מַלְכָּא : ד) וּכְעַן . הָא מַלְכָּא,
מְדַבַּר בְּרֵישְׁכוֹן . וַאֲנָא, קַשִּׁית (י״נ קְשִׁית)
וְסֵיבִית . וּבְנַי, הָאִנּוּן עִמְּכוֹן . וַאֲנָא, הֲלֵיכִית
קֳדָמֵיכוֹן . מִזְּעוּרַי, עַד יוֹמָא הָדֵין : ה) הָא עַד

לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַחְתֵּיכֶם לָמוּת אִם לֹא תַגִּידוּ אֶת־
דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ
טו חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר
טז הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת׃ וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לֵּכוּ
פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֵּתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים
יז עַד שֹׁב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ
הָאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃
יח הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה
תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בוֹ וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ
וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה׃
יט וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ
וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ
כ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ׃ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם
כא מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֶּן־הוּא
כב וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלֵכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן׃ וַיֵּלְכוּ
וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים
כג וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ׃ וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי
הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
כד וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמֹּצְאוֹת אוֹתָם׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ
כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ׃

הפטרת קרח בשמואל א סי׳ י״א י״ב

א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־
ב הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה׃ וַיֵּלְכוּ כָל־
הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל
וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל
וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד׃
ג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל
ד אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ׃ וְעַתָּה הִנֵּה
הַמֶּלֶךְ ׀ מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם
אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעֻרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃

חלק הדקדוק

טו) ותורידם, הוו געי, חה״ד ובהרבה תיגאן אין געיא. ובחומה, מלא ו. טז) שוב, מלא ו. והוו בשורק, חה״ד. וכ״ה בכל התיגאן. יח) תאספי, התו געי והפא רפי. חה״ד. יט) מדלתי, התו רפי וכן כולהו כתיבת דרכי עבדי, חה״ד. ביתך, בטעם דרגא ופסיק וכן הוא במוסרא רבתא אות הפא בפסקין. חה״ד. כא) ותשלחם, בקצת תיגאן הוו געי. כב) **שבו, מלעיל** כי הוא לשון השבה, חה״ד. כג) ויעברו, היוד בגעיא, חה״ד.

הפטרת קרח

ה הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת־שׁוֹר ׀ מִי לָקַחְתִּי
וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־
ו מִי לָקַחְתִּי כֹפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם׃ וַיֹּאמְרוּ
לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה׃
ז וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה
ח כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר
ט הֶעֱלָה אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ
וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־
י עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבוֹתֵיכֶם׃ כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרָיִם
וַיִּזְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־
אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשִׁבוּם בַּמָּקוֹם
יא הַזֶּה׃ וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד
סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב
יב וַיִּלָּחֲמוּ בָּם׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ
אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה
יג הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ׃ וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל
וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד
יד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח׃ וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־
עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ
טו וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם׃ וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאֶלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ׃
טז אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ וְלֹא
תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וִהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־
יז מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל
יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם
יח וּבַאֲבֹתֵיכֶם׃ גַּם־עַתָּה הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל
יט הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם׃ הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים
הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־

תרגום

דַאֲנָא קַיָים, אַסְהִידוּ בִי קֳדָם יְיָ, וְקֳדָם מְשִׁיחֵיהּ. יָת תּוֹרָא דְמַן דְבָרִית, וּחְמָרָא דְמַן שַׁחְרִית. וְיָת מַן עֲשַׁקִית, יָת מַן אֲנַסִית. וּמִיַד מַן קַבֵּילִית מָמוֹן דִשְׁקַר. וּכְבַשִׁית עֵינַי מִנֵיהּ, בְּדִינָא. וַאֲתִיב לְכוֹן: ו) וַאֲמַרוּ. לָא עֲשַׁקְתַּנָא, וְלָא אֲנַסְתַּנָא. וְלָא קַבֵּילְתָּא מִיַד אֱנָשׁ, מִדְעַם: ז) וַאֲמַר לְהוֹן, סָהִיד מֵימְרָא דַיְיָ בְּכוֹן. וְסָהִיד מְשִׁיחֵיהּ, יוֹמָא הָדֵין. אֲרֵי לָא אַשְׁכַּחְתּוּן. בִּידִי, מִדְעַם. וַאֲמַרוּ, סָהִיד: ח) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל, לְעַמָּא. יְיָ. דַעֲבַד גְּבוּרָן, עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּדְאַסֵיק יָת אֲבָהָתְכוֹן, מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם: ט) וּכְעַן. אִתְעַתַּדוּ. וְאֶתְוַכַּח עִמְכוֹן, קֳדָם יְיָ. יָת, כָּל זָכְוָתָא דַיְיָ. דַעֲבַד עִמְכוֹן, וְעִם אֲבָהָתְכוֹן: י) כַּד עָל יַעֲקֹב, לְמִצְרָיִם. וּזְעִיקוּ אֲבָהָתְכוֹן, קֳדָם יְיָ. וּשְׁלַח יְיָ, יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן. וְאַפִּיקוּ יָת אֲבָהָתְכוֹן, מִמִּצְרָיִם. וְאוֹתִיבוּנוּן, בְּאַתְרָא הָדֵין: יא) וְאִתְנְשִׁיאוּ, (בנ״י וְאִתְנְשִׁיוּ) יָת פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהֲהוֹן. וּמְסַר יָתְהוֹן. בְּיַד סִיסְרָא רַב חֵילָא דְחָצוֹר, וּבְיַד פְּלִשְׁתָּאֵי. וּבְיַד, מַלְכָּא דְמוֹאָב. וַאֲגִיחוּ קְרָבָא, בְּהוֹן: יב) וּזְעִיקוּ קֳדָם יְיָ, וַאֲמַרוּ חַבְנָא. אֲרֵי שְׁבַקְנָא, יָת פּוּלְחָנָא דַיְיָ. וּפְלַחְנָא יָת בְּעָלַיָא, וּלְעַשְׁתְּרָתָא. וּכְעַן. שֵׁיזֵיבְנָא. מִיַד בַּעֲלֵי דְבָבַנָא, וְנִפְלַח קֳדָמָךְ: יג) וּשְׁלַח יְיָ, יָת גִּדְעוֹן וְיָת שִׁמְשׁוֹן. וְיָת יִפְתָּח, וְיָת שְׁמוּאֵל. וְשֵׁיזֵיב יָתְכוֹן. מִיַד בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן, מִסְחוֹר סְחוֹר. וִיתֵיבְתּוּן, לְרוּחְצָן: יד) וַחֲזֵיתוּן. אֲרֵי נָחָשׁ. מַלְכָּא דִבְנֵי עַמּוֹן, אֲתָא עֲלֵיכוֹן. וַאֲמַרְתּוּן לִי. לָא. אֲרֵי מַלְכָּא, יִמְלוֹךְ עֲלַנָא. וַיְיָ אֱלָהֲכוֹן, מַלְכְּכוֹן: טו) וּכְעַן. הָא מַלְכָּא. דְאִתְרְעֵיתוּן, דִשְׁאֵילְתּוּן. וְהָא מַנִי יְיָ. עֲלֵיכוֹן, מַלְכָּא: טז) אִם תִּדְחֲלוּן מִן קֳדָם יְיָ. וְתִפְלְחוּן קֳדָמוֹהִי, וּתְקַבְּלוּן לְמֵימְרֵיהּ. וְלָא תְסָרְבוּן, עַל מֵימְרָא דַיְיָ. וּתְהוֹן אַף אַתּוּן. וְאַף מַלְכָּא, דִמְלַךְ עֲלֵיכוֹן. בָּתַר, פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן: יז) וְאִם לָא תְקַבְּלוּן, לְמֵימְרָא דַיְיָ. וּתְסָרְבוּן, עַל מֵימְרָא דַיְיָ. וּתְהֵי מַחְתָא דַיְיָ. בְּכוֹן, כְּמָא דַהֲוָת בַּאֲבָהָתְכוֹן: יח) אַף כְּעַן, אִתְעַתַּדוּ וַחֲזוֹ. יָת פִּתְגָמָא רַבָּא, הָדֵין. דַיְיָ. עָבֵיד, לְעֵינֵיכוֹן: יט) הֲלָא חֲצָד חִטִּין, יוֹמָא דֵין. אֲצַלֵי, קֳדָם יְיָ. וְיִתֵּין קָלִין, וּמְטַר. וְדַעוּ (י״נ וּדְעוּ) וַחֲזוֹ.

יב) ויאמר, ויאמרו קרי.

חלק הדקדוק

ה) הנני, אין געיא תחת ההא. שור מי, אין כאן פסיק. ט) התיצבו, ההא געי וכן חבירו דלקמן, חה״ד. יא) וישכחו, הוו געי. חה״ד. יב) ונעבד, הוו געי בהרבה תיגאן. טז) והייתם, אין געיא בוו. יח) התיצבו, ההא בגעיא.

פירוש מלוקט מהרד״ק

(א) ונחדש שם המלוכה. לפי שבפעם הראשונה מקצתם בזוהו ואמרו מה יושיענו זה עכשיו נתרצו כלם מפני התשועה שבאה על ידו במלחמת נחש ואמר שמואל לחדש המלוכה בגלגל לכבוד הארון ואהל מועד שהיו שם מתחלה כשבאו לארץ לפיכך היו מכבדים אותו המקום אע״פ שעתה לא היה שם כי בנוב היה: (ה) לקחתי. כלומר למלאכתי: ואת מי עשקתי. בממון: את מי רצותי. בגופו וכן עשוק ורצוץ ויונתן תרגם ית מאן עשקי׳ וית מאן אנסי׳ ורז״ל דרשו עשקתי באונס רצותי ברצון כלומר כי אפילו ברצונו לא לקח ממונו ולדבריהם יהיה רצותי מן רצון אע״פ שאינו משרשו: כופר. להטות הדין: ואעלים עיני בו. אם יבוש לומר בפני אעלים עיני שלא אסתכל בו ויאמר לכם ואשיב כן פירוש אדוני אבי ז״ל ויונתן פירש לעבין חדין וכן תרגם ומיד מאן קבילית ממון לשקר

הפטרת קרח

רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם
כ מֶלֶךְ: וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר
בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל:
כא וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ רָעָה
כב לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ
אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי
כג יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם: וְלֹא תָּסוּרוּ כִּי ׀
אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה:
כד כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל
יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם:

תרגום

אֲרֵי בִּישַׁתְכוֹן סַגִּיאָה, דַּעֲבַדְתּוּן קֳדָם יְיָ. לְמִשְׁאַל לְכוֹן, מַלְכָּא: כ) וְצַלִּי שְׁמוּאֵל, קֳדָם יְיָ. וִיהַב יְיָ. קָלִין וּמְטַר, בְּיוֹמָא הַהוּא. וּדְחֵיל כָּל עַמָּא, לַחְדָא. מִן קֳדָם יְיָ, וּמִפִּתְגָּמֵי שְׁמוּאֵל: כא) וַאֲמַר כָּל עַמָּא, לִשְׁמוּאֵל. צַלִּי, עַל עַבְדָּךְ. קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ, וְלָא נְמוּת. אֲרֵי אוֹסֵיפְנָא עַל כָּל חוֹבַנָא, בִּישָׁא. לְמִשְׁאַל לַנָא, מַלְכָּא: כב) וַאֲמַר שְׁמוּאֵל לְעַמָּא, לָא תִדְחֲלוּן. אַתּוּן גְּרַמְתּוּן. יָת כָּל בִּשְׁתָּא, הָדָא. בְּרַם. לָא תִסְטוּן, מִבָּתַר פּוּלְחָנָא דַּיְיָ. וְתִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ, בְּכָל לִבְּכוֹן: כג) וְלָא תִסְטוּן, מִבָּתַר פּוּלְחָנֵיהּ. וְלָא תִפְלְחוּן, לְטַעֲוָתָא. דְּאִנּוּן לְמָא, וְלֵית בְּהוֹן הֲנָאָה. וְלָא מְשֵׁיזְבָן, אֲרֵי לְמָא אִנּוּן: כד) אֲרֵי. לָא יְרַחֵיק יְיָ, יָת עַמֵּיהּ. בְּדִיל, שְׁמֵיהּ רַבָּא. אֲרֵי רַעֲוָא, קֳדָם יְיָ. לְמַעְבַּד יָתְכוֹן. קֳדָמוֹהִי, לְעַם: עד״י

הפטרת חקת בשופטים סימן י״א

א וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד
ב גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ
בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־
ג אָבִינוּ כִּי בֶּן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה: וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי
אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים
ד וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל:
ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד
ו לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב: וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה
ז וְהָיִיתָה לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן: וַיֹּאמֶר יִפְתָּח
לְזִקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית
ח אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם: וַיֹּאמְרוּ
זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ
וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד:
ט וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי
לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אָנֹכִי אֶהְיֶה
י לָכֶם לְרֹאשׁ: וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יִהְיֶה
יא שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח

א) וְיִפְתָּח גִּלְעָדָאָה. הֲוָה, (נ״י ל״ג גְּבַר) גְּבַר חֵילָא. וְהוּא, בַּר אִתְּתָא פּוּנְדְּקִיתָא. וְאוֹלֵיד גִּלְעָד, יָת יִפְתָּח: ב) וִילֵידַת אִתַּת גִּלְעָד. לֵיהּ, בְּנִין. וּרְבִיאוּ (נ״י וּרְבִיו) בְּנֵי אִתְּתָא, וְתָרִיכוּ יָת יִפְתָּח. וַאֲמַרוּ לֵיהּ, לָא תַחְסֵין בְּבֵית אֲבוּנָא. אֲרֵי בַּר אִתְּתָא אוּחְרִי, (י״נ אָחֳרִי) אַתְּ: ג) וַעֲרַק יִפְתָּח, מִן קֳדָם אֲחוֹהִי. וִיתֵיב, בַּאֲרַע טָב. וְאִתְכְּנִישׁוּ לְוַת יִפְתָּח, גּוּבְרִין סְרִיקִין. וּנְפַקוּ, עִמֵּיהּ: ד) וַהֲוָה, לִזְמַן יוֹמִין. וַאֲגִיחוּ קְרָבָא בְּנֵי עַמּוֹן, עִם יִשְׂרָאֵל: ה) וַהֲוָה. כַּד אֲגִיחוּ קְרָבָא בְּנֵי עַמּוֹן, עִם יִשְׂרָאֵל. וַאֲזַלוּ, סָבֵי גִלְעָד. לְמִדְבַּר יָת יִפְתָּח, מֵאֲרַע טָב: ו) וַאֲמַר לְיִפְתָּח. אֵיתָא. וּתְהֵי לַנָא, לְרַבָּא. וּנְגִיחַ קְרָבָא, בִּבְנֵי עַמּוֹן: ז) וַאֲמַר יִפְתָּח, לְסָבֵי גִלְעָד. הֲלָא אַתּוּן, שְׂנֵאתוּן יָתִי, וְתָרֵיכְתּוּנִי, מִבֵּית אַבָּא. וּמְדֵין. אֲתֵיתוּן לְוָתִי, כְּעַן. כַּד עָקַת, לְכוֹן: ח) וַאֲמַרוּ סָבֵי גִלְעָד, לְיִפְתָּח. בְּכֵין כְּעַן, תַּבְנָא לְוָתָךְ. וּתְהָךְ עִמַּנָא. וּתְגִיחַ קְרָבָא, בִּבְנֵי עַמּוֹן. וּתְהֵי לַנָא, לְרֵישׁ. לְכֹל, יָתְבֵי גִלְעָד: ט) וַאֲמַר יִפְתָּח, לְסָבֵי גִלְעָד. אִם מְתִיבִין אַתּוּן יָתִי, לְאַגָּחָא קְרָבָא בִּבְנֵי עַמּוֹן. וְיִמְסַר יְיָ. יָתְהוֹן, קֳדָמַי. אֲנָא. אֱהֵי לְכוֹן, לְרֵישׁ: י) וַאֲמַרוּ סָבֵי גִלְעָד, לְיִפְתָּח. מֵימְרָא דַּיְיָ. יְהֵי סָהִיד, בֵּינָתַנָא. אִם לָא כְּפִתְגָּמָךְ, כֵּן נַעֲבֵיד: יא) וַאֲזַל יִפְתָּח,

חלק הדקדוק

ב) ויגדלו, הוו געי בקצת תיגאן. בני, הבית געי, חה״ד. ג) ויתלקטו, היוד געי. ט) אהיה, האלף געי. י) שמע, בפשט אחד והיא מלרע, חה״ד.

פירוש מלוקט מהרד״ק

וכבשית עיני מניה בדינא ואתיב לכון: (ז) ויאמר עד. כל ישראל כאחד אמרו עד לפיכך אמר ויאמר בלשון יחיד ורבותינו ז״ל אמרו כי בת קול יצאה ואמרה עד אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם מעידים עליו על מה שבגלוי ואני מעיד עליו על מה שבסתר וזהו אחד משלשה מקומות שהופיע רוח הקדש בבית דין שלמטה:
(א) בן אשה זונה בן פלגש גלעד היה ונקראת זונה לפי שאינה עם בעלה בכתובה וקדושין והוא כמו הזונה ואף על פי שהיא מיוחדת לו וי״ת פונדקיתא כמו שתרגם ג״כ רחב הזונה פונדקיתא או הוא הענין בעצמו כי הזונה כמו הפונדקית שמפקרת עצמה ובתרגום של תוספתא דא היא נימוסא הות בישראל מלקדמין דלא מיסתחרא אחסנתא משבטא לשבטא ובכן לא הוה יכיל גברא למיסב איתתא דלא משבטא וכד הות איתתא דרחמא גברא דלא משבטהא

הפטרת חקת

עִם־זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין
וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה׃
יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי
יג וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־
עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ
מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה
יד אֶתְהֶן בְּשָׁלוֹם׃ וַיּוֹסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־
טו מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח
טז יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן׃ כִּי בַּעֲלוֹתָם
מִמִּצְרָיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא קָדֵשָׁה׃
יז וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־
נָּא בְאַרְצֶךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב
יח שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ׃ וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר
וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ
לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אַרְנוֹן וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב
יט כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב׃ וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־
סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל
כ נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי׃ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן אֶת־
יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ
כא בְּיָהְצָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־סִיחוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל
כב אֵת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא׃ וַיִּירְשׁוּ אֵת
כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־
כג הַיַּרְדֵּן׃ וְעַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי
כד מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ׃ הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ
כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה
כה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ׃ וְעַתָּה הֲטוֹב טוֹב אַתָּה
מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הֲרֹב רָב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־
כו נִלְחֹם נִלְחַם בָּם׃ בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ

עִם סָבֵי גִלְעָד . וּמַנִּיאוּ עַמָּא יָתֵיהּ . עֲלֵיהוֹן לְרֵישׁ וּלְרַבָּא . וְסַדַּר יִפְתָּח יָת כָּל פִּתְגָמוֹהִי . קֳדָם יְיָ בְּמִצְפַּיָא : יב) וּשְׁלַח יִפְתָּח אִזְגַּדִּין . לְוָת מַלְכָּא דִבְנֵי עַמּוֹן לְמֵימַר . מָא לִי וְלָךְ . אֲרֵי אֲתֵיתָא לְוָתִי לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַרְעִי : יג) וַאֲמַר מַלְכָּא דִבְנֵי עַמּוֹן לְאִזְגַּדֵּי יִפְתָּח . אֲרֵי נְסֵיב יִשְׂרָאֵל יָת אַרְעִי בְּמִפְּקֵיהּ מִמִּצְרַיִם . מֵאַרְנוֹנָא וְעַד יוּבְקָא וְעַד יַרְדְּנָא . וּכְעַן . אֲתֵיב יָתְהוֹן בִּשְׁלָם : יד) וְאוֹסֵיף עוֹד יִפְתָּח . וּשְׁלַח אִזְגַּדִּין . לְוָת מַלְכָּא דִבְנֵי עַמּוֹן : טו) וַאֲמַר לֵיהּ . כִּדְנַן אֲמַר יִפְתָּח . לָא נְסֵיב יִשְׂרָאֵל יָת אֲרַע מוֹאָב . וְיָת אֲרַע בְּנֵי עַמּוֹן : טז) אֲרֵי בְּמִסַּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם . נֲאַזַל יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא עַד יַמָּא דְסוּף . וַאֲתָא לִרְקַם : יז) וּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אִזְגַּדִּין . לְוָת מַלְכָּא דַאֲדוֹם לְמֵימַר אֶעְבַּר (נ״י אִעְבַּר) כְּעַן בְּאַרְעָךְ . וְלָא קַבֵּיל מַלְכָּא דַאֲדוֹם . וְאַף לְוָת מַלְכָּא דְמוֹאָב . שְׁלַח וְלָא אֲבָא . וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בִּרְקַם : יח) וַאֲזַל בְּמַדְבְּרָא . וְאַקִּיף . יָת אַרְעָא דַאֲדוֹם וְיָת אַרְעָא דְמוֹאָב . וַאֲתָא מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא לְאַרְעָא דְמוֹאָב . וּשְׁרוֹ בְּעִבְרָא דְאַרְנוֹן . וְלָא עָלוּ בִּתְחוּם מוֹאָב . אֲרֵי אַרְנוֹן תְּחוּם מוֹאָב : יט) וּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אִזְגַּדִּין . לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן . וַאֲמַר לֵיהּ יִשְׂרָאֵל . אֶעְבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ עַד אַתְרִי : כ) וְלָא הֵימֵין סִיחוֹן יָת יִשְׂרָאֵל לְמִעְבַּר בִּתְחוּמֵיהּ . וּכְנַשׁ סִיחוֹן יָת כָּל עַמֵּיהּ . וּשְׁרוֹ בְיָהַץ . וַאֲגִיחַ קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל : כא) וּמְסַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יָת סִיחוֹן וְיָת כָּל עַמֵּיהּ . בִּידָא דְיִשְׂרָאֵל . וּמְחָנוּן . וִירֵית יִשְׂרָאֵל יָת כָּל אֲרַע אֱמוֹרָאָה . יָתֵיב אַרְעָא הַהִיא : כב) וִירִיתוּ . יָת כָּל תְּחוּם אֱמוֹרָאָה . מֵאַרְנוֹנָא וְעַד יוּבְקָא . וּמִן מַדְבְּרָא וְעַד יַרְדְּנָא : כג) וּכְעַן . יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל . תָּרֵיךְ יָת אֱמוֹרָאָה . מִן קֳדָם עַמֵּיהּ יִשְׂרָאֵל . וְאַתְּ מְדַמֵּי לְמֵירְתֵיהּ : כד) הֲלָא . יָת דְּיַחְסְנָנָךְ . כְּמוֹשׁ טָעוּתָךְ יָתֵיהּ תַּחְסֵין . וְיָת כָּל דִּיתָרֵיךְ . יְיָ אֱלָהַנָא . מִן קֳדָמַנָא יָתֵיהּ נֵירַת : כה) וּכְעַן . הֲטָב טָב אַתְּ . מִבָּלָק בַּר צִפּוֹר מַלְכָּא דְמוֹאָב . הֲמֵידָן דָּן עִם יִשְׂרָאֵל . אִם קְרָבָא אֲגִיחַ בְּהוֹן : כו) כַּד יָתֵיב יִשְׂרָאֵל . בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכַפְרָנַהָא וּבַעֲרְעוֹר

חלק הדקדוק

יז) אדום לאמר, פסיק בין תיבת אדום לתיבת לאמר בכל ספרי תימן, חה״ד. כ) ויחנו, הוו געי. כד) הלוא, מלא ו. כו) בשבת, ה״ג בבית חה״ד.

פירוש מלוקט מהרד״ק

הות נפקא מבי נשא בלא אחסנתא והוו אנשי קרון לה פונקיתא דרתימת גברא דלא משבטהא וכן הוה ליה לאימיה דיפתח ודומה כי הצריכו כל זה למתרגם לפי שאמר לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה וכן תרגם ארי בר איתתא משבטא אחורי את. דלפירושינו יהיה פי׳ לא תנחל לפי שהיה בן פלגש וזהו בן אשה אחרת לפי׳ היו אומרים שלא ינחל עמהם ושלא כדין היו מגרשין אותו כי בן הפלגש יורש כמו שאמרו רז״ל מי שיש לו בן מכל מקום בנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ואמרו לכל דבר למאי הלכתא לירשו וליטמא לו וכן אמר להם יפתח ותגרשוני מבית אבי כלומר עשיתם עמדי שלא כדין: (ג) בארץ טוב. אדון הארץ היה שמו טוב וי״ת בארע טוב וכן אם יגאלך טוב: (כט) ותהי על יפתח רוח ה׳. ושרת על יפתח רוח גבורתא מן קדם ה׳:

הפטרת חסת

וּבְעַרְעוֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא־הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא׃ וְאָנֹכִי כז
לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט
יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן׃ וְלֹא כח
שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו׃
וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־ כט
מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי
עַמּוֹן׃ וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־ ל
בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי׃ וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לא
לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה
וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה׃ וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם לב
בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ׃ וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בּוֹאֲךָ מִנִּית לג
עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ
בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹא יִפְתָּח הַמִּצְפָּה לד
אֶל־בֵּיתוֹ וְהִנֵּה בִתּוֹ יֹצֵאת לִקְרָאתוֹ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלוֹת
וְרַק הִיא יְחִידָה אֵין־לוֹ מִמֶּנּוּ בֵּן אוֹ־בַת׃ וַיְהִי כִרְאוֹתוֹ לה
אוֹתָהּ וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר אֲהָהּ בִּתִּי הַכְרֵעַ הִכְרַעְתִּנִי
וְאַתְּ הָיִית בְּעֹכְרָי וְאָנֹכִי פָּצִיתִי פִי אֶל־יְהוָה וְלֹא אוּכַל
לָשׁוּב׃ וַתֹּאמֶר אֵלָיו אָבִי פָּצִיתָה אֶת־פִּיךָ אֶל־יְהוָה לו
עֲשֵׂה לִי כַּאֲשֶׁר יָצָא מִפִּיךָ אַחֲרֵי אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ יְהוָה
נְקָמוֹת מֵאֹיְבֶיךָ מִבְּנֵי עַמּוֹן׃ וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ יֵעָשֶׂה לז
לִּי הַדָּבָר הַזֶּה הַרְפֵּה מִמֶּנִּי שְׁנַיִם חֳדָשִׁים וְאֵלְכָה וְיָרַדְתִּי
עַל־הֶהָרִים וְאֶבְכֶּה עַל־בְּתוּלַי אָנֹכִי וְרֵעיֹתָי׃ וַיֹּאמֶר לֵכִי לח
וַיִּשְׁלַח אוֹתָהּ שְׁנֵי חֳדָשִׁים וַתֵּלֶךְ הִיא וְרֵעוֹתֶיהָ וַתֵּבְךְּ
עַל־בְּתוּלֶיהָ עַל־הֶהָרִים׃ וַיְהִי מִקֵּץ ׀ שְׁנַיִם חֳדָשִׁים לט
וַתָּשָׁב אֶל־אָבִיהָ וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת־נִדְרוֹ אֲשֶׁר נָדָר וְהִיא
לֹא־יָדְעָה אִישׁ וַתְּהִי־חֹק בְּיִשְׂרָאֵל׃ מִיָּמִים ׀ יָמִימָה מ
תֵּלַכְנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת לְבַת־יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי אַרְבַּעַת
יָמִים בַּשָּׁנָה׃

תרגום

וּבְכַפְרָנַהָא . וּבְכָל קִרְוַיָא . דְּעַל, תְּחוּמֵי אַרְנוֹן . תְּלָת מְאָה, שְׁנִין . וּמְדֵין לָא שֵׁיזֵבְתּוּן, בְּעִדָּנָא הַהוּא: כז) וַאֲנָא, לָא חֲטֵית לָךְ . וְאַתְּ . עָבֵיד עִמִּי . בִּישָׁא, לְאַגָּחָא קְרָבָא בִּי . יְדִין יְיָ דְּעָבֵיד דִּינָא, יוֹמָא דֵין . בֵּין, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . וּבֵין, בְּנֵי עַמּוֹן: כח) וְלָא קַבֵּיל . מַלְכָּא, דִּבְנֵי עַמּוֹן . לְפִתְגָּמֵי יִפְתָּח . דִּשְׁלַח, לְוָתֵיהּ: כט) וּשְׁרָת עַל יִפְתָּח, רוּחַ גְּבוּרָא מִן קֳדָם יְיָ . וַעֲבַר יָת גִּלְעָד, וְיָת מְנַשֶּׁה . וַעֲבַר, יָת מִצְפְּיָא דְּגִלְעָד . וּמִמִּצְפְּיָא דְּגִלְעָד . עֲבַר, בְּנֵי עַמּוֹן: ל) וְקַיֵּים יִפְתָּח קְיָם . קֳדָם יְיָ, וַאֲמַר . אִם מִמְסַר תִּמְסַר . יָת בְּנֵי עַמּוֹן, בִּידִי: לא) וִיהֵי, דְּיִפּוֹק מִפַּק . כַּד מִדַּשֵּׁי בֵיתִי, לְקַדָּמוּתִי . כַּד אֲתוּב בִּשְׁלָם, מִבְּנֵי עַמּוֹן . וִיהֵי, קֳדָם יְיָ . וְאַסְּקִנֵּיהּ, עֲלָתָא: לב) וַעֲבַר יִפְתָּח . לְוָת בְּנֵי עַמּוֹן, לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּהוֹן . וּמְסַרִינּוּן יְיָ, בִּידֵיהּ: לג) וּמְחָנוּן . מֵעֲרוֹעֵר וְעַד מֵעֲלָנָא דְּמִנִּית, עַשְׂרִין קִרְוִין . וְעַד, מֵישַׁר כַּרְמַיָּא . מַחֲתָא, רַבְּתָא לַחֲדָא . וְאִתְּבָרוּ בְּנֵי עַמּוֹן . מִן קֳדָם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לד) וַאֲתָא יִפְתָּח לְמִצְפְּיָא, לְבֵיתֵיהּ . וְהָא בְרַתֵּיהּ, נָפְקָא לְקַדָּמוּתֵיהּ . בְּתוּפִּין, וּבְחִנְגִּין . וּלְחוֹד, הִיא יְחִידָא . לֵית לֵיהּ מִנֵּיהּ . בַּר, אוֹ בַת: לה) וַהֲוָה כַּד חֲזָא יָתַהּ, וּבְזַע יָת לְבוּשׁוֹהִי . וַאֲמַר וַוי בְּרַתִּי, אַכְרַעְתִּינִי . וְאַתְּ, הֲוֵית בְּעָכְרָי . וַאֲנָא . פְּתַחִית פּוּמִי בִּנְדַר, קֳדָם יְיָ . וְלָא אִכּוּל, לְמִתַּב: לו) וַאֲמַרַת לֵיהּ . אַבָּא, פְּתַחְתָּא יָת פּוּמָךְ בִּנְדַר, קֳדָם יְיָ . עֲבֵיד לִי, כְּמָא דִּנְפַק מִפּוּמָךְ . בָּתַר דַּעֲבַד לָךְ יְיָ, פּוּרְעָנוּתָא . מִבַּעֲלֵי דְּבָבָךְ, מִבְּנֵי עַמּוֹן: לז) וַאֲמַרַת, לַאֲבוּהָא . יִתְעֲבֵיד לִי, פִּתְגָּמָא הָדֵין . שְׁבוֹק מִנִּי, תְּרֵין יַרְחִין . וְאֵהָךְ, וְאֶתְנְגִיד עַל טוּרַיָּא . וְאֶבְכֵּי, עַל בְּתוּלַי . אֲנָא, וְחַבְרָתִי: לח) וַאֲמַר אִיזִילִי . וּשְׁלַח יָתַהּ, תְּרֵין יַרְחִין . וַאֲזַלַת הִיא, וְחַבְרָתַהָא . וּבְכַת עַל בְּתוּלַהָא, עַל טוּרַיָּא: לט) וַהֲוָה . מִסּוֹף, תְּרֵין יַרְחִין . וְתָבַת, לְוָת אֲבוּהָא . וַעֲבַד לַהּ . יָת נִדְרֵיהּ, דִּנְדַר . וְהִיא, לָא יְדַעַת גְּבַר . וַהֲוָת לִגְזֵירָא, בְּיִשְׂרָאֵל. *(תוספתא) בְּדִיל דְּלָא לְאַסָּקָא גְּבַר יָת בְּרֵיהּ וְיָת בְּרַתֵּיהּ, לַעֲלָתָא . כְּמָא דַּעֲבַד, יִפְתָּח גִּלְעָדָאָה . וְלָא שְׁאֵיל לְפִינְחָס כָּהֲנָא . וְאִלּוּ שְׁאֵיל לְפִינְחָס כָּהֲנָא, הֲוָה פָּרֵיק יָתַהּ בִּדְמִין:) מ) מִזְּמָן, לִזְמָן . אָזְלָן, בְּנָת יִשְׂרָאֵל . לְאַלָּאָה, לְבַת יִפְתָּח גִּלְעָדָאָה . אַרְבְּעָא יוֹמִין, בְּשַׁתָּא:

עד״י

לז) ורעיתי, ורעותי קרי.

חלק הדקדוק

כו) ומדוע, בתביר בכל התיגאן. חה״ד. כט) ויעבר את מצפה, וו דויעבר געי. לג) ועד אבל, תיבת ועד במקף לא בפשט בכל ספרי תימן חה״ד. * בכל כתבי יד לא נמצאת תוספת זו שבתרגום והאחרונים הוסיפוה מתוך הדרש והגדה.

פירוש מלוקט מהרד״ק

עבר בני עמון. פי׳ אל ארץ בני עמון: (לא) והעליתיהו עולה. דעת רז״ל בזה ידוע וא״א ז״ל פירש והעליתיהו הוי״ו במקום או ופירש והיה לה׳ הקדש אם אינו ראוי לעולה או העליתיהו עולה אם ראוי לעולה וכמו זה הוי״ו מכה אביו ואמו או אמו ויפה פי׳ וכן נראה מהפסוק כי לא המיתה שאמר ואבכה על נפשי לאות כי לא המיתה אך לא ידעה איש כמו שאמר והיא לא ידעה איש ומה שאמר גם כן ויעש לה את נדרו אשר נדר ולא אמר ויעלה עולה לאות כי פרושה היתה וזהו את נדרו אשר נדר והיה להשם כך נראה לפי פשטי הפסוקים ודברי רז״ל אם קבלה היא בידם עלינו לקבלה:

הפטרת בלק

בת״ע מיכה סימן ה׳ ❦

א וְהָיָה ׀ שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים
כְּטַל מֵאֵת יְהוָה כִּרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב אֲשֶׁר לֹא־יְקַוֶּה לְאִישׁ
ב וְלֹא יְיַחֵל לִבְנֵי אָדָם׃ וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בַּגּוֹיִם בְּקֶרֶב
עַמִּים רַבִּים כְּאַרְיֵה בְּבַהֲמוֹת יַעַר כִּכְפִיר בְּעֶדְרֵי־צֹאן
ג אֲשֶׁר אִם־עָבַר וְרָמַס וְטָרַף וְאֵין מַצִּיל׃ תָּרֹם יָדְךָ עַל־
ד צָרֶיךָ וְכָל־אֹיְבֶיךָ יִכָּרֵתוּ׃ וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־
ה יְהוָה וְהִכְרַתִּי סוּסֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ וְהַאֲבַדְתִּי מַרְכְּבֹתֶיךָ׃ וְהִכְרַתִּי
ו עָרֵי אַרְצֶךָ וְהָרַסְתִּי כָּל־מִבְצָרֶיךָ׃ וְהִכְרַתִּי כְשָׁפִים מִיָּדֶךָ
ז וּמְעוֹנְנִים לֹא יִהְיוּ־לָךְ׃ וְהִכְרַתִּי פְסִילֶיךָ וּמַצֵּבוֹתֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ
ח וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ וְנָתַשְׁתִּי אֲשֵׁירֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ
ט וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ׃ וְעָשִׂיתִי בְּאַף וּבְחֵמָה נָקָם אֶת־הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר לֹא שָׁמֵעוּ׃

י שִׁמְעוּ־נָא אֵת אֲשֶׁר־יְהוָה אֹמֵר קוּם רִיב אֶת־הֶהָרִים
יא וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת קוֹלֶךָ׃ שִׁמְעוּ הָרִים אֶת־רִיב יְהוָה
וְהָאֵתָנִים מֹסְדֵי אָרֶץ כִּי רִיב לַיהוָה עִם־עַמּוֹ וְעִם־יִשְׂרָאֵל
יב יִתְוַכָּח׃ עַמִּי מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ וּמָה הֶלְאֵתִיךָ עֲנֵה בִי׃
יג כִּי הֶעֱלִתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ וָאֶשְׁלַח
יד לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם׃ עַמִּי זְכָר־נָא מַה־יָּעַץ
בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמֶה־עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִן־הַשִּׁטִּים
טו עַד־הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְהוָה׃ בַּמָּה אֲקַדֵּם יְהוָה
אִכַּף לֵאלֹהֵי מָרוֹם הַאֲקַדְּמֶנּוּ בְעוֹלוֹת בַּעֲגָלִים בְּנֵי שָׁנָה׃
טז הֲיִרְצֶה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי־שָׁמֶן הַאֶתֵּן
יז בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי חַטַּאת נַפְשִׁי׃ הִגִּיד לְךָ אָדָם
מַה־טּוֹב וּמָה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט
וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ׃

הפטרת פינחס במלכים א׳ סי׳ י״ח י״ט

א וְיַד־יְהוָה הָיְתָה
אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב עַד־בֹּאֲכָה
יִזְרְעֶאלָה׃

תרגום

א) ויהי, שארא דבית יעקב. בגו, עממין סגיאין. כטלא, מן קדם יי. כרסיסי מלקושא, דעל עשבא. דלא מוריך, לאנש. ולא מכתר, לבר אנש: ב) ויהי שארא דבית יעקב, בעממיא. בגו, עממין סגיאין. כאריא, בבעירא בחורשא. כליתא, בעדרי ענא. דאם יעדי. וירמוס ויקטול, ולית דמשיזיב: ג) סגי מבכן, תתקף ידך ישראל, על שנאך. וכל בעלי דבבך, ישתיצון: ד) ויהי בעדנא ההוא, אמר יי. נאשיצי סוסות עממיא, מבינך. ואוביד, רתכיהון: ה) נאשיצי קרוי עממיא, מארעך. נאפגר, כל כרכיהון תקיפיא: ו) נאשיצי חרשין, מבינך. ומענגין, לא יהון לך: ז) נאשיצי, צלמי עממיא. וקמתהון, מבינך. ולא תשתעבד עוד, לעובדי ידך: ח) נאעקר שתלי (נ״א שתילי) עממיא, מבינך. נאשיצי, בעלי דבבך: ט) נאעביד. ברגז ובחמא. פורענות דין, מן עממיא. דלא קבילו, אולפן אוריתא: י) שמעו כען. ית דיי, אמר. קום, דין עם טוריא. וישמען רמתא, קלך: יא) שמעו טוריא, ית דינא דיי: ועיקביא (נ״א ועיקריא) יסודי ארעא. ארי דינא קדם יי, עם עמיה. ועם בית ישראל, עביד תוכחא: יב) עמי. מא טבא אמרית למעבד לך, ולא עבדית. או מא מרועא קשיא, אסגיתי עלך. אסהיד, קדמי: יג) ארי אסיקתך, מארעא דמצרים. ומבית עבדותא, פרקתך. ושלחית קדמך, תלתא נביי. משה, לאלפא מסרת ודינין. אהרן, לכפרא על עמא. ומרים, לאורעה לנשיא: יד) עמי. אדכר כען, מא מלך. בלק, מלכא דמואב. ומא אתיב יתיה, בלעם בר בעור. הלא גבורן אתעבידא לכון משיר שטין, עד בית גלגלא. בדיל למדע, זכוותא דיי: טו) במא אפלח, קדם יי. אשתעבד, (נ״א אשתעבד) לאלהא דשכינתיה בשמי מרומא. האפלח קדמוהי, בעלון. בעגלין, בני שנא: טז) היתרעי יי, באלפי דכרין. ברבוות, נחלין דמשח. האתין ברי בוכרי, חלף חובי. חביב מעי, חלף חטאי נפשי: יז) אתחוא לך. אנשא, מא טב. ומא יי, תבע מנך. אלהין למעבד דין דקשוט, ומרחם גמילות חסדא. והוי צניע, להלכא בדחלתא דאלהך: עד״י

א) ורוח גבורא, מן קדם יי. הות, עם אליה.

חלק הדקדוק

יב) ענה בי, במקף והבית רפי בכל ס״ת. ובירושלמיים ובכ״ד גדול במארכה ובית רפי. חה״ד. יד) נא, בפשטא בכל ס״ת וברוב הדפוסים. חה״ד. למען, בזקף גדול בכל ספרי תימן והירושלמיים, חה״ד. טז) ברבבות, בקצת ספרים הריש געי. ואם כן שוא שבבית נע וכן בדפוסים, וברוב אין געיא. ועיין מ״ש בתהלים סי׳ ד שכן נראה עיקר ע״פ המוסרה. חה״ד.

פירוש מלוקט מהרד״ק

(א) והיה שארית, אותם שישארו אחר שיצרפו כמו שאמר וצרפתים כצרוף הכסף וגו׳: בקרב עמים רבים. שיאסרו על ירושלם עם גוג ומגוג ויהיו ישראל ביניהם כטל מאת ה׳ כי הטל בא מאת ה׳ מן השמים והמקוה לו לא יקוה לאיש שיביאנו לו אלא לה׳ יקווה כי הוא הממטיר והמביא לארץ הטל והמטר כן ישראל בישועה ההיא לא יקוו אלא לאל יתברך כי הוא המושיעם ואין זולתו מושיע כי הם יהיו עם מעט והעמים הנאספים עליהם יהיו רבים ומי יוכל להושיעם בלתו ותרד ישועתו להם כאשר ירד הטל על האדמה ואמר אחר כן כרביבים עלי עשב כי הרביבים הם המטר הרב והעשב גדול מהדשא כן יהיו הם הולכים וגדלים וטובו להם הולך וגדל: יקוה לאיש. ייחל לבני אדם כפל הענין במלות שונות: (ב) והיה. כאריה בבהמות יער. האריה הוא הגדול ויש לו כח וגבורה בחיות היער החזקים כמו הנמר והדוב והזאב ויעבור עליהם וירמסם ויטרוף מהם כרצונו ואין מציל הכפיר הוא הקטן

ב וַיַּגֵּד אַחְאָב לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ וְאֵת כָּל־
ג אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב׃ וַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל
מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן
ד כִּי־כָעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת־נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם׃ וַיַּרְא
וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּנַּח
ה אֶת־נַעֲרוֹ שָׁם׃ וְהוּא־הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב
תַּחַת רֹתֶם אֶחָת וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר ׀ רַב
ו עַתָּה יְהוָה קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא־טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי׃ וַיִּשְׁכַּב
וַיִּישַׁן תַּחַת רֹתֶם אֶחָד וְהִנֵּה־זֶה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
ז קוּם אֱכוֹל׃ וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים וְצַפַּחַת
ח מָיִם וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁכָּב׃ וַיָּשָׁב מַלְאַךְ יְהוָה ׀
שֵׁנִית וַיִּגַּע־בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ׃
ט וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ ׀ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים
י יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב׃ וַיָּבֹא־שָׁם
אֶל־הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ
יא מַה־לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ
וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־
יב נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃ וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי יְהוָה
וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר
סְלָעִים לִפְנֵי יְהוָה לֹא בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא
יג בָרַעַשׁ יְהוָה׃ וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה וְאַחַר
יד הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה׃ וַיְהִי ׀ כִּשְׁמֹעַ אֵלִיָּהוּ וַיָּלֶט פָּנָיו
בְּאַדַּרְתּוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר
טו מַה־לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ
הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ
טז אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ שׁוּב
לְדַרְכְּךָ מִדְבַּרָה דַמָּשֶׂק וּבָאתָ וּמָשַׁחְתָּ אֶת־חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ

ורין, סרציה. ורהט, קדם אחאב. עד
דאתא, ליזרעאל: ב) וחוי אחאב, לאיזבל. ית
כל דעבד, אליה. וית כל דקטל. ית כל נביי
שקרא, בחרבא: ג) ושלחת איזבל, אזגדא.
לות אליה, למימר. כדין יעבדן דחלתא, וכדין
יוספן. אלהין כעדנא הדין מחר, אשוי ית
נפשך. כנפשא, דחד מנהון: ד) וחזא. וקם,
ואזל לשיזבא נפשיה. ואתא. לבאר שבע,
דלשבט יהודה. ושבק ית עולימיה, תמן: ה)
והוא הליך במדברא, מהלך יומא. ואתא.
ויתיב. תחות, רתמא חד. ושאיל ית נפשיה,
למימת. ואמר, כגי לי ארכא. עד אמתי, אנא
מטרף כדין. כען יי, סב נפשי. ארי. לא
טב אנא, מאבהתי (נ״י מאבהתי): ו) ושכיב,
ודמוך. תחות, רתמא חד. והא דין מלאכא,
קריב ביה. ואמר ליה, קום אכול: ז) ואסתכי,
והא איסדוהי. חררא מעפפא, וצלוחיתא
דמיא. ואכל ושתי. ותב, ושכיב: ח) ותב
מלאכא דיי תנינות, וקריב ביה. ואמר, קום
אכול. ארי. סגי מנך, אורחא: ט) וקם, ואכל
ושתי. ואזל. בחילה, דאכילתא ההיא.
ארבעין יממין, וארבעין לילון. עד דאתא.
לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי, לחורב: י)
ועל תמן למערתא, ובת תמן. והא פתגמא
דיי, עמיה. ואמר ליה. מא לך כא, אליה:
יא) ואמר קנאה קניתי. קדם יי, אלהי צבאות.
ארי שבקו קימך, בני ישראל. ית מדבחך
פגרו. וית נביך, קטילו בחרבא. ואשתארית
אנא, בלחודי. ובעו ית נפשי, למקטלי: יב)
ואמר. פוק ותקום בטורא, קדם יי. והא יי
מתגלי. וקדמוהי, משרית מלאכי רוחא.
מפרקין טוריא ומתברין כיפיא, קדם יי. לא
במשרית מלאכי רוחא, שכינתא דיי. ובתר
משרית מלאכי רוחא, משרית מלאכי זיעא.
לא במשרית מלאכי זיעא, שכינתא דיי: יג)
ובתר משרית מלאכי זיעא, משרית מלאכי
אישתא. לא במשרית מלאכי אישתא, שכינתא
דיי. ובתר, מלאכי אישתא. קל דמשבחין
בחשאי: יד) והוה, כד שמע אליה. וכרך
אפוהי, בשושפיה. ונפק. וקם, בתרע
מערתא. והא עמיה, קלא. ואמר. מא לך כא, אליה: טו) ואמר קנאה קניתי. קדם יי, אלהי צבאות. ארי
שבקו קימך, בני ישראל. ית מדבחך פגרו. וית נביך, קטילו בחרבא. ואשתארית אנא, בלחודי.
ובעו ית נפשי, למקטלי: טז) ואמר יי ליה. איזיל. תוב לאורחך, למדבר דמשק. ותהך. ותמשח ית

ה) אחת, אחד קרי.

חלק הדקדוק

ה) כי, במקף לא בתביר. חה״ד. ז) עגת. הגימל רפי. חה״ד. יד) ויעמד, הוו געי.

פירוש מלוקט מהרד״ק

במין האריה אבל הוא גדול מגור והכפיר אין לו כח בהיות היער לטרוף אבל יש לו כח בעדרי צאן יטרוף מהם ואין מציל כן יהיו ישראל בקרב העמים ההם הצובאים על ירושלם שישמידם ויהרגום כמו שכתוב בנבואת יחזקאל ובנבואת זכריה תרום ידך. מבואר

הוא: (ד) והיה. והכרתי סוסיך כלומר שלא תצטרך לסוסים ולמרכבות כי שלום יהיה לך לעולם אחר מלחמת גוג ומגוג וי״ת ואשצי סוסות עממיא מבינך ואוביד ית רתיכיהון:

יז עַל־אֲרָם: וְאֶת יֵהוּא בֶן־נִמְשִׁי תִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט מֵאָבֵל מְחוֹלָה תִּמְשַׁח לְנָבִיא
יח תַּחְתֶּיךָ: וְהָיָה הַנִּמְלָט מֵחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית יֵהוּא וְהַנִּמְלָט
יט מֵחֶרֶב יֵהוּא יָמִית אֱלִישָׁע: וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת
אֲלָפִים כָּל־הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר לֹא־כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל־הַפֶּה
כ אֲשֶׁר לֹא־נָשַׁק לוֹ: וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן
שָׁפָט וְהוּא חֹרֵשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בִּשְׁנֵים
כא הֶעָשָׂר וַיַּעֲבֹר אֵלִיָּהוּ אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו: וַיַּעֲזֹב
אֶת־הַבָּקָר וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֶשְּׁקָה־נָּא לְאָבִי
וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי מֶה עָשִׂיתִי
כב לָךְ: וַיָּשָׁב מֵאַחֲרָיו וַיִּקַּח אֶת־צֶמֶד הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלִי
הַבָּקָר בִּשְּׁלָם הַבָּשָׂר וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי
אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ:

הפטרת מטות בירמיהו סי׳ א

א דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
ב בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן: אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ
ג בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: וַיְהִי
בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת
ד יְרוּשָׁלַםִ בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי: וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
ה לֵאמֹר: בְּטֶרֶם אֶצָּורְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא
ו מֵרֶחֶם הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ: וָאֹמַר אֲהָהּ
ז אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַּבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי: וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֶשְׁלָחֲךָ
ח תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר: אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם
ט כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה: וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ
וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ:
י רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ ׀ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת
לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ:

חֲזָאֵל. לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא, עַל אֲרָם: יז) וְיָת, יֵהוּא בַר נִמְשִׁי. תִּמְשַׁח לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא, עַל יִשְׂרָאֵל. וְיָת אֱלִישָׁע בַּר שָׁפָט, מִמֵּישַׁר מְחוֹלָה. תִּמְשַׁח לְמֶהֱוֵי נְבִיָּא, תְּחוֹתָךְ: יח) וִיהֵי. דְּיִשְׁתֵּיזֵב. מֵחַרְבָּא דַּחֲזָאֵל, יִקְטוֹל יֵהוּא. וּדְיִשְׁתֵּיזֵב. מֵחַרְבָּא דְּיֵהוּא, יִקְטוֹל אֱלִישָׁע: יט) וְאַשְׁאַר בְּיִשְׂרָאֵל, שִׁבְעָא אַלְפִין. כָּל רְכוּבַיָּא. דְּלָא כְּרַעָא, לְבַעְלָא. וְכָל פּוּמָא. דְּלָא נַשִּׁיק, לֵיהּ: כ) וַאֲזַל מִתַּמָּן. וְאַשְׁכַּח. יָת אֱלִישָׁע בַּר שָׁפָט, וְהוּא רָדֵי. תְּרֵי עֲשַׂר פַּדָּנִין דְּתוֹרַיָּא, צְמִידִין קֳדָמוֹהִי. וְהוּא, בְּחַד מִתְּרֵי עֲשַׂר. וַעֲבַר אֵלִיָּה, לְוָתֵיהּ. וּרְמָא שׁוֹשִׁפֵיהּ, עֲלוֹהִי: כא) וּשְׁבַק יָת תּוֹרַיָּא. וּרְהַט, בָּתַר אֵלִיָּה. וַאֲמַר. אֶשַּׁק כְּעַן, לְאַבָּא וּלְאִמָּא. וְאֵהָךְ, בָּתְרָךְ. וַאֲמַר לֵיהּ, אֵיזֵיל תּוּב. אֲרֵי מָא עֲבַדִית, לָךְ: כב) וְתָב מִבָּתְרוֹהִי, וּנְסֵיב יָת פַּדַּן תּוֹרַיָּא וְנַכְסֵיהּ. וּבְמָנֵי תּוֹרַיָּא, בַּשֵּׁיל לְהוֹן בִּשְׂרָא. וִיהַב לְעַמָּא, וַאֲכַלוּ. וְקָם. וַאֲזַל. בָּתַר אֵלִיָּה, וְשַׁמְּשֵׁיהּ:

עד״י

א) פִּתְגָמֵי נְבוּאַת יִרְמְיָה, בַּר חִלְקִיָּהוּ. מִן רֵישֵׁי מַטְּרַת כָּהֲנַיָּא, מִן אֲמַרְכְּלַיָּא, דַּהֲווֹ בִּירוּשְׁלֵם. גּוּבְרָא דְּקַבֵּיל אַחְסַנְתֵּיהּ, בַּעֲנָתוֹת. בַּאֲרַע, שֵׁבֶט בִּנְיָמִין: ב) דַּהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ, עִמֵּיהּ. בְּיוֹמֵי. יֹאשִׁיָּה בַּר אָמוֹן, מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה. בִּתְלָת עַשְׂרֵי שְׁנִין לְמַלְכֵיהּ. (נ״י לְמִמְלְכֵיהּ): ג) וַהֲוָה. בְּיוֹמֵי יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּה, מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה. עַד דִּשְׁלִימָא, חֲדָא עַשְׂרֵי שְׁנִין. לְצִדְקִיָּה אֲחוּהִי בַּר יֹאשִׁיָּהוּ, מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה. עַד דַּאֲתָא נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל, וְצָר עַל יְרוּשְׁלֵם, תְּלָת שְׁנִין. וְאַגְלֵי עַמָּא דְּבַהּ, בְּיַרְחָא חֲמִישָׁאָה: ד) וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ, עִמִּי לְמֵימַר: ה) עַד לָא בְרֵיתָךְ מִמְּעַיִן, אַתְקֵינְתָּךְ. וְעַד לָא אֲתֵיתָא לְעָלְמָא, זַמֵּינְתָּךְ. נְבִי מַשְׁקֵי כָּס דְּלוֹט לְעַמְמַיָּא, מַנֵּיתָךְ: ו) וַאֲמָרִית. קַבֵּיל בָּעוּתִי, יְיָ אֱלֹהִים. הָא לֵית אֲנָא יָדַע לְאִתְנַבָּאָה. אֲרֵי רָבֵי, אֲנָא. וּמִשֵּׁירְיוּתִי, עָקָא וְגָלוּ אֲנָא מִתְנַבֵּי, עַל עַמָּא הָדֵין: ז) וַאֲמַר יְיָ לִי. לָא תֵּימַר, רָבֵי אֲנָא. אֲרֵי. לְכָל אֲתַר דַּאֲשַׁלְחִנָּךְ, תְּהָךְ. וְיָת כָּל דַּאֲפַקְדִנָּךְ, תִּתְנַבֵּי: ח) לָא תִדְחַל, מִן קֳדָמֵיהוֹן. אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי. לְשֵׁיזָבוּתָךְ, אֲמַר יְיָ: ט) וּשְׁלַח יְיָ, יָת פִּתְגָמֵי נְבוּאָתֵיהּ. וְסַדַּר (יב״י וְסַדַּר) בְּפוּמִי. וַאֲמַר יְיָ, לִי. הָא שַׁוִּיתִי פִּתְגָמֵי נְבוּאָתִי, בְּפוּמָךְ: י) חֲזִי. דְּמַנִּיתָךְ, יוֹמָא דֵּין. עַל עַמְמַיָּא, וְעַל מַלְכְוָתָא.

ה) אצורך, אצרך קרי.

חלק הדקדוק

כא) אשקא נא, השין שלא לבד והשין דגש. ורד״ק חולק, חה״ד. כי מה, תיבת כי כמארכה, ותיבת מה במקף. כב) וישרתהו, הוו געי.
א) נהגו להפטיר בשלש שבתות קודם לתשעה באב בדברי תוכחה ונקראין „תלת דפורענותא" וזו הפטרה ראשונה מהן. שנייה „חזון ישעיהו" שנדפסה לקמן בהפטרת דברים. שלישית איכה היתה לזונה" שצורפה גם היא לסדר דברים. אבל הפטרת „שמעו" לא נזכרה בכל העתיקות. ג) בימי, בטעם אזלא. חה״ד. ה) אצרך, הקמץ שבצדי חטף והשוא נח. חה״ד. י) לנתוש ולנתוץ, התוין רפויין, חה״ד.

למעקר ולתרעא, ולאבדא ולפגרא. ועל בית
ישראל, למבני ולקיימא: יא) נהוה פתגם נבואה
מן קדם יי, עמי למימר. מא את חזי, ירמיה.
נאמרית. מלך מוחי לאבאשא, אנא חזי: יב)
ואמר יי. לי, יאות חזיתא. ארי מוחי אנא.
על פתגמי, למעבדיה: יג) והוה פתגם נבואה
מן קדם יי עמי, תנינות למימר. מא את
חזי. נאמרית. מלך דרתח כדוד, אנא חזי.
וטקוס משרייתיה, דמדברן ואתיין, מאפי
צפונא: יד) ואמר לי. מצפונא, תשרי בשתא
למיתי. על, כל יתבי ארעא: טו) ארי האנא
מכלי. לכל זרעית. מלכות צפונא, אמר יי.
וייתון. וירמון גבר כורסוהי. לקביל, תרעי
ירושלם. ועל כל שורהא, סחור סחור. ועל,
כל קרויא דבית יהודה: טז) ואמליל פורענות
דיני, עמהון (ינ״י מנהון). על, כל בישתהון.
דשבקו פולחני. ואסיקו בוסמין, לטעות
עממיא. ואשתעבדו, לעובדי ידיהון: יז) ואת,
תתקף חרצך. ותקום, ותתנבי להון. ית כל
דאנא, מפקיד לך. לא תתמנע, מלאוכחותהון.
דלמא אתברנך, קדמיהון: יח) ואנא, הא יהבתך
יומא דין. תקיף כקריא כריכא. וכעמוד
דברזל. וכשור דנחש, לאשקאה כס דלוט,
לכל יתבי ארעא. למלכיא דבית יהודה,
לרברבהא. לכהנהא, ולעמא דארעא: יט) ויהון
דינין ומגיחין לקבלך, למסתר ית פתגמי
נבואתך, ולא יכלין (י״נ יכלון) לך. ארי
בסעדך מימרי. אמר יי, לשיזבותך: *) כ) והוה
פתגם נבואה מן קדם יי, עמי למימר: כא)
איזיל. ותתנבי קדם עמא דבירושלם, למימר.
כדנן, אמר יי. דכירנא לכון, טבות יומי קדם.
רחמת, אבהתכון. דהימינו במימרי, ואזלו,
בתר תרין שליחי. בתר משה ואהרן במדברא,
ארבעין שנין בלא זודין. בארעא, דלא
מזדרעא: כב) קודשיא אנון בית ישראל, קדם
יי. ועל בזוזיהון, מתחשבין כדמע, ארמות
עללא. דמן דאכיל מניה, חייב לממת.
וכשירו חצד, עומר ארמותא. דעד לא מקרבין
מניה כהניא בני אהרן, קורבנא על מדבחא.
מן דאכיל מניה, מתחייב. אף על כן, כל
בזוזיהון דבית ישראל, יחובון. בישתא. תיתי עליהון, אמר יי: עד״י

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר יא
מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת יב
כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה ׀ יג
אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי
רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח יד
הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ כִּי ׀ הִנְנִי קֹרֵא לְכָל־ טו
מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ
כִּסְאוֹ פֶּתַח ׀ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל
כָּל־עָרֵי יְהוּדָה׃ וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם טז
אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי
יְדֵיהֶם׃ וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת יז
כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ
לִפְנֵיהֶם׃ וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד יח
בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ
לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ׃ וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־ יט
אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ׃
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם כ כא
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת
כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה׃ קֹדֶשׁ כב
יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה
תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃

הפטרת מסעי בירמיה סימן ב׳

• שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית א
יַעֲקֹב וְכָל־מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה מַה־ ב
מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי
הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ׃ וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ ג
מִצְרָיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה
בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא־יָשַׁב
אָדָם שָׁם׃ וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ ד

א) קבילו פתגמא דיי, בית יעקב. וכל זרעית, בית ישראל: ב) כדנן, אמר יי. מא אשכחו אבהתכון במימרי,
שקר. ארי אתרחקו, מדחלתי. וטעו בתר טעותא, והוו ללמא: ג) ולא אמרו, נדחל מן קדם יי. דאסיק יתנא,
מארעא דמצרים. דדבר יתנא, במדברא. בארע מישר וחרוב, בארע צדיא, וטולי מותא. בארע. דלא עדא
בה, אנש. ולא אתותב אנשא, תמן: ד) ואעילית יתכון לארעא דישראל, דהות מנצבא ככרמלא. למיכל, אבה

חלק הדקדוק

יג) דבר ה׳ אלי, אין פסיק אחר השם .חה״ד. וברוב התיגאן שבידי יש כאן פסיק. טו) ונתנו, הוו געי. חה״ד. טז) ויקטרו, הוו געי. חה״ד. וישתחוו, היוד געי. חה״ד. יז) תאזר, האלף בשוא פשוט והוא נח בספרי תימן והירושלמיים. חה״ד. יט) להצילך, עד כאן סיום ההפטרה בכל כתבי יד העתיקים. ובדפוסים הוסיפו שלשת הפסוקים הבאים ללא צורך. א) שמעו. הפטרה זו לא נזכרה בכל כתבי יד העתיקים ולא בדברי הרמב״ם וכך כתב בפי״ג תפלה הל׳ י״ט שבת ראשונה מפטירין בדברי ירמיהו, שניה חזון ישעיהו, שלישית איכה היתה לזונה. ע״כ. ג) אמרו, בזקף לא בפשט וכ״ה בכ״ד גדול. חה״ד.

וְטוּבָהּ וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה׃
ה הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעוּנִי
וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־
ו יוֹעִלוּ הָלָכוּ׃ לָכֵן עֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי
ז בְנֵיכֶם אָרִיב׃ כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ
ח וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת׃ הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים
ט וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל׃ שֹׁמּוּ
י שָׁמַיִם עַל־זֹאת וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה׃ כִּי־שְׁתַּיִם
רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר ׀ מַיִם חַיִּים לַחְצֹב
לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ הַמָּיִם׃
יא הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד בַּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה לָבַז׃
יב עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו
יג נִצְּתָה מִבְּלִי יֹשֵׁב׃ גַּם־בְּנֵי־נֹף וְתַחְפַּנֵס יִרְעוּךְ קָדְקֹד׃
יד הֲלוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת
טו מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ׃ וְעַתָּה מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת
טז מֵי שִׁחוֹר וּמַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר׃ תְּיַסְּרֵךְ
רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ וּדְעִי וּרְאִי כִּי־רַע וָמָר עָזְבֵךְ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלֹא פַחְדָּתִי אֵלַיִךְ נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה
יז צְבָאוֹת׃ כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ
וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹד כִּי עַל־כָּל־גִּבְעָה גְּבֹהָה וְתַחַת כָּל־
יח עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה זֹנָה׃ וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שֹׂרֵק כֻּלֹּה זֶרַע
יט אֱמֶת וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי סוּרֵי הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה׃ כִּי אִם־תְּכַבְּסִי
בַּנֶּתֶר וְתַרְבִּי־לָךְ בֹּרִית נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי
כ יְהוִה׃ אֵיךְ תֹּאמְרִי לֹא נִטְמֵאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא
הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא דְּעִי מֶה עָשִׂית בִּכְרָה קַלָּה
כא מְשָׂרֶכֶת דְּרָכֶיהָ׃ פֶּרֶא ׀ לִמֻּד מִדְבָּר בְּאַוַּת נַפְשׁוֹ שָׁאֲפָה
רוּחַ תַּאֲנָתָהּ מִי יְשִׁיבֶנָּה כָּל־מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ בְּחָדְשָׁהּ
כב יִמְצָאוּנְהָ׃ מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף וּגוֹרֵנֵךְ מִצִּמְאָה וַתֹּאמְרִי
כג נוֹאָשׁ לוֹא כִּי־אָהַבְתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ׃ כְּבֹשֶׁת גַּנָּב

וטובה. ועלתון, וסאיבתון ית ארע בית שכינתי. ואחסנתי שויתון, לפולחן טעותא: ה) כהניא. לא אמרו, נדחל מן קדם יי. ומלפי אוריתא, לא אילפו למדע דחלתי. ומלכיא, מרדו במימרי. ונביי שקרא, מתנבן בשום טעותא. ובתר דלא יהנון להון, אזלו: ו) בכן. אנא עתיד לאתפרעא מנכון, אמר יי. ומן בני בניכון, דאם יעבדון כעובדיכון, אנא עתיד לאתפרעא: ז) ארי עיברו. לנגות כתאי, וחזו. ולמדינת ערבאי. שלחו, ואסתכלו לחדא. וחזו עממיא דגלן מכרך לכרך, וממדינא למדינא. נטלין ית טעותהון, ומובלין להון עמהון. ובאתר דאנון שרן, פרסין ית משכניהון. ומקימין ית טעותהון, וסגדין להון. אידא היא אומא ולשן דעבדת כותכון, בית ישראל: ח) הא עממיא, לא שבקו פולחן טעותא. ואנון, טעון דלית בהון צרוך. ועמי שבקו פולחני, דבדיליה אנא מיתי עליהון יקרא. ואזלו, בתר דלא יהנון להון: ט) אתאבלו שמיא, על כדין. על ארעא דישראל, דעתידא למחרב. ועל טור בית מקדשא, דעתיד לאצטדאה. ועל עובדין בישין דעבדו עמי לחדא, אמר יי: י) ארי תרתין בישן, עבדו עמי. פולחני שבקו. דבדיליה אנא מיתי עליהון יקרא, כמבוע דמיין, דלא פסיק. וטעו בתר טעותא, דאנון להון כגובין תבירין. דלא יכלין, לקיימא מיא: יא) הכעבדא, הוה ישראל. אם יליד ביתא, הוא. מדין, אתמסר לבזוזין: יב) עלוהי, יכלון מלכיא. ארימו קלהון. ושויאו ארעיה, לצדו. קרווהי יצדיין, מבלי יתיב: יג) אף בני מפיס, ותחפנחס. יקטלון גבבך, ויבזון נכסך: יד) הלא דא פורענותא, תתעביד מניך. על דשבקת, ית פולחנא דיי אלהיך. דאחזיך אורחא תקנא, ולא הליכת בה: טו) וכען. מא לכון לאתחברא, לפרעה מלכא דמצרים. למרמי דכוריכון, בנהרא. ומא לכון למגזר קים, עם אתוראה. למגלי יתכון להלאה, מעיבר פרת: טז) איתיתי עלך יסורין, ולא מנעת מבשתיך. ועל דלא תבת לאוריתא, פורענותא, תתעביד מניך. ודעי וחזא. ארי בישתא ומרירא, איתי עלך ירושלם. על דשבקת, ית פולחנא דיי אלהיך. ולא שוית דחלתי, לקביל עינך. אמר יי, אלהים צבאות: יז) ארי מעלמא תברית ניר עממיא, מצוריכון. פסקית, חנקיכון. ואמרתון, לא נוסיף עוד, למעבר על מימרך. ארי על כל רמא, מנוטלא. ותחות, כל אילן עבוף. את, פלחא לטעותא: יח) ואנא קיימתכון קדמי, כמנצב גופנא בחירא. כולכון, עבדי קשוט. ואיכדין אשתניתון, בעובדיכון מקולקליא. סטיתון, מבתר פולחני. הויתון כגפן, דלית ביה הנאה: יט) ארי אם תדמן לאתנקאה מחובך, כמא דמנקן בנתרא, ומסורין בבוריתא. הא כרושם כתמא דלא דכי, כן סגיאו חובך, קדמי. אמר, יי אלהים: כ) איכדין תימרין, לא אסתאבית. ובתר טעות עממיא, לא הליכית. זקופי עינך על אורחתיך. כד הוית יתבא בחלתא, לקביל בית פעור. דעי, מא עבדת. הוית דמיא לינקתא קלילא, דמקלקלא אורחתהא: כא) כערודא, דמדורה במדברא. ברעות נפשה שתיא רוחא, כירודא. (וי"ג כירורא) כן כנשתא דישראל, מרדת וטעת מן אוריתא, ולא צביא למתב. נביא, אימר לה, כל בעתא דאוריתא, לא ישתלהון. בזמנה, ישכחונה: כב) מנעי רגליך, מלאתחברא

יב) נצתה, נצתו קרי. יג) ותחפנס, ותחפנחס קרי. יז) אעבוד, אעבר קרי. כא) נפשו, נפשה קרי. כב) וגורנך, וגרונך קרי.

חלק הדקדוק

ז) והתבוננו, ההא געי. הה"ד. ט) חרבו, החית בקמץ חטף והשוא שבחית נח ועיין בפרשת נח פסוק והנה חרבו פני האדמה. חח"ד. יא) העבד, ההא פתח. חח"ד. יז) גבעה גבהה, גבעה בטעם שופר וגימל דגבהה רפי. חה"ד. כב) מיחף, היוד בפתח בכל ספרי תימן כי הוא שם לא תאר. ודברי הרד"ק צ"ע שכתב שהוא שם מדלא כתיב יחפה, דקשה דגם יחף בקמץ בזכר הוא תאר ודו"ק.

תרגום

לעממיא. ופומיך, מלמפלח לטעותא. ואמרת, תבת מבתר פולחנך. לא. ארי רחימית לאתחברא לעממיא, ובתר פולחן טעותהון אהך: כג) כבהתת גבר דמתחשיב מהימן, ומשתכח גנב. כן בהיתו, בית ישראל. אנון, מלכיהון ברבריהון. וכהניהון, ונבייהון דשקרא: כד) אמרין לצילם טעותא, אבונא את. ומא דמתעביד מן אבנא, אמרין ליה את בריתנא. ארי אחזרו בפולחני, קדל. ולא שויאו דחלתי, לקביל אפיהון. ובעדן דבשתא אתיא עליהון, כפרין בטעותהון. ומודן קדמי ואמרין, רחים עלנא, ופרוקנא: כה) ואן דחלתכון, דעבדתון לכון. יקומון. אם יכלין למפרקכון, בעדן בישתכון. ארי, מנין קרויכון. הואה דחלתכון, דבית יהודה: כו) אם תתוב ישראל לפולחני, אמר יי. תתקבל תיובתך, עד לא תתחתים גזירתך. ואם תעדי שקוצך. מן קדמי, לא תטלטל: כז) אם תקיים בשמי, קים הוא יי. בקושטא, בדינא ובזכותא. ויתברכון עממיא. בישראל, וביה ישתבחון: עד״י

הפטרת מסעי

כִּי יִמָּצֵא כֵּן הֹבִישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם
וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם׃ אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ כד
יְלִדְתָּנִי כִּי־פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ
קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ׃ וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ כה
אִם־יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה׃
אִם־תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל ׀ נְאֻם־יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם־תָּסִיר כו
שִׁקּוּצֶיךָ מִפָּנַי וְלֹא תָנוּד׃ וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי־יְהוָה בֶּאֱמֶת כז
בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ׃

כד) ילדתני. ילדתנו קרי.

א) ואמר ליה יהונתן, מחר ירחא. ותתבעי. ארי יהי מרנח, בית אסחרותך: ב) וכתלתות ירחא, תתבעי לחדא. ותהך לאתרא. דאטמרתא תמן, ביומא דחולא. ותתיב. בסטר, אבן אתא: ג) ואנא. תלתא גירין, בקשת שדי. למיחי לי, לפלגליסא: ד) והא, אשלח ית עולימא. איזיל, אייתא ית גיריא. אם מימר איימר, לעולימא. הא גירא, מנך ולכא. סבהי ואיתא. ארי שלם לך. ולית מדעם ביש, קיים הוא יי: ה) ואם כדין אימר, לעולימא. הא גירא, מנך ולהלאה. (ינ״י ולהלא) איזיל. ארי שיזבך, יי: ו) ופתגמא. דמלילנא, אנא ואת. הא מימרא דיי, סהיד. בינא ובינך, עד עלמא: ז) ואטמר דוד, בחקלא. והוה ירחא. ואסחר מלכא. על לחמא, למיכל. ח) ואסחר מלכא. על שוייה. כזמן, בזמן: על שויא, דמתוקן ליה, בסטר כותלא. וקם יהונתן. ואסחר אבנר, מסטרא דשאול. והוה אתרא דדוד, מרנח: ט) ולא מליל שאול. מדעם ביומא ההוא. ארי אמר, דלמא צרוע הוא ליה, ולא דכי הוא. או דלמא לאורח אזל, נאנתנא, לא זמנהי

הפטרת מחר חדש בשמואל א׳ סי׳ כ

וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד א
מוֹשָׁבֶךָ׃ וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר ב
נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃
וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ ג
וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר ד
אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם
לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה׃ וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים ה
מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה׃ וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ ו
אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃ וַיִּסָּתֵר ז
דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל׃
וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר ח
וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃
וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה ט
הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃ וַיְהִי מִמָּחֳרַת י

חלק הדקדוק

א) ונפקדת, בכל התיגאן הקוף בזקף גדול. חה״ד. ב) המעשה, ההא בגעיא. ג) ארה, חסר ו. ה) שלחך, השין בגעיא. חה״ד. ז) על הלחם, כתיב על וקרי אל. ח) כפעם בפעם, בקצת תיגאן אין פסיק. י) ממחרת, המם געי.

פירוש מלוקט מהרד״ק

(א) ונפקדת. ונזכרת כי יזכרך אבי כשיחסר ממושבך יושב: יפקד. ענין חסרון כמו ולא נפקד ממנו איש ות״י ותתבעי ארי יהי מרוח בית אסחרותך: (ג) שלשת החצים. בא בידיעה אף על פי שלא זכרם בפסוק נראה כי יהונתן אמר לדוד כי שלשת החצים יורה לסימן שלשת הימים שיהיה נסתר בשדה לפיכך אמר והחצים לידיעה: צדה אורה. הה״א רפה ומשפט׳ במפיק וכמוהו רבים ופירושו לצד האבן אורה החצים להיות לי האבן למטרה לשלוח שם לי הנער ללקט החצים והדבר שאומר לנער יהיה לך סימן אם הנה אם הלאה כי שמה לא אוכל לדבר עמך פנים בפנים אם במקום ההוא רואים: (ד) קחנו. קח הנער ובא עמו ואדוני אבי ז״ל פירש קח זה הסימן ובא: ואין דבר חי ה׳ ואין דבר רע וכן ת״י ולית מידעם כי נשבע לו חי ה׳ להבטיחו שלא יצוה לו לבוא אם לא ידע באמת כי אין בדעת אביו להמיתו ולעשות עמו רעה: (ה) כי שלחך ה׳. כתרגומו ארי שיזבינך ה׳ כלומר תלך לך כי ה׳ שלחך ונמלטת מהרב אבי: (ו) עד עולם. לקיים הברית עד עולם: וישב המלך על הלחם. כתוב על וקרי אל ושניהם נכונים בענין: (ח) וישב המלך על מושבו. תרגומו ואסחר מלכא על שוייה פירוש על מטתו כי מנהג היה בימים ההם לאכול במסבה במטות וכן מצאנו בדברי רבותינו ז״ל כי גם בימיהם היה מנהג ומה שאמר ויקם יהונתן פירושו אחר שישב מצד אביו קם והושיב אבנר מצד אביו כי לא רצה להיות סמוך לאביו שאם יקצוף עליו על דבר דוד לא יהיה סמוך לו להכותו. והנה נפקד מקום דוד שלא היה בו יושב: (ט) כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור. פירושו אמר שאול מקרה קרה לו שלא בא כלומר היה לו דבר

הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן
בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃
יא וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית
יב לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא
צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא
וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃
יג וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת
הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת
יד עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה
לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי
טו בֶן־מָוֶת הוּא׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
טז לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה׃ וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו
לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־
יז דָּוִד׃ וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא־אָכַל
בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ
יח אָבִיו׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד
יט וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃
כ וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא
יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃
כא וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט
כב נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּי וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע
כג מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן
אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר׃
כד הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ
שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְּׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
כה עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי
וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

[נ"י וּמְנַגְהֵי]:י) וַהֲוָה. בְּיוֹמָא דְבָתְרוֹהִי, דְהוּא עִבּוּר יַרְחָא תִּנְיָנָא. וַהֲוָה. אַתְרָא דְדָוִד, סְרֵיק. וַאֲמַר שָׁאוּל, לִיהוֹנָתָן בְּרֵיהּ. מָדֵין. לָא אֲתָא בַּר יִשַׁי. אַף תְּמָלֵי אַף יוֹמָא דֵין, לְלַחְמָא: יא) וַאֲתֵיב יְהוֹנָתָן, יָת שָׁאוּל. אִשְׁתְּאָלָא אִשְׁתְּאֵיל דָוִד. מִנִּי, לְמֵיזַל עַד בֵּית לָחֶם: יב) וַאֲמַר. שַׁלְּחַנִי כְעַן. אֲרֵי שֵׁירוּ נִכְסַת קוּדְשַׁיָא לְכָל זַרְעִיתָא לַנָא, בְּקַרְתָּא. וְהוּא פַּקֵיד לִי, אֲחִי. וּכְעַן. אִם אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין, בְּעֵינָךְ. אִשְׁתֵּיזֵב כְּעַן, וְאֶחֱזֵי יָת אֲחָי. עַל כֵּן לָא עָל. לְפָתוֹרָא, דְמַלְכָּא: יג) וּתְקֵיף רוּגְזָא דְשָׁאוּל, בִּיהוֹנָתָן. וַאֲמַר לֵיהּ. בַּר סָרְבָנִיתָא, דְמַרְדוּתַהּ קַשְׁיָא. הֲלָא יְדַעְנָא. אֲרֵי רָעֵי אַתְּ, בְּבַר יִשַׁי. לְבַהֲתָתָךְ. וּלְבַהֲתַת, קְלַן אִמָּךְ: יד) אֲרֵי כָל יוֹמַיָא. דְבַר יִשַׁי, קַיָים עַל אַרְעָא. לָא תִתַּקַן, אַתְּ וּמַלְכוּתָךְ. וּכְעַן. שְׁלַח וְאַיְתַיְנֵיהּ, לְוָתִי. אֲרֵי גְבַר חַיָיב קְטוֹל, הוּא: טו) וַאֲתֵיב יְהוֹנָתָן. יָת שָׁאוּל אֲבוּהִי, וַאֲמַר לֵיהּ. לְמָא יִתְקְטִיל, מָא עֲבַד: טז) וַאֲרִים שָׁאוּל יָת מוּרְנִיתָא. עֲלוֹהִי, לְמִמְחֵהִי. וִידַע יְהוֹנָתָן. אֲרֵי גְמִירָא הִיא. מִן אֲבוּהִי, לְמִקְטַל יָת דָוִד: יז) וְקָם יְהוֹנָתָן. מִן פָּתוֹרָא, בִּתְקוֹף רְגַז. וְלָא אֲכַל. בְּיוֹם עִיבּוּר יַרְחָא תִּנְיָנָא לַחְמָא. אֲרֵי אִתְנְסֵיס, עַל דָוִד. אֲרֵי אַכְלְמֵיהּ, אֲבוּהִי: יח) וַהֲוָה בְּצַפְרָא. וּנְפַק יְהוֹנָתָן. לְסַקְלָא, לְזִמְנָא דַאֲמַר לֵיהּ דָוִד. וְיָנִיק זְעֵיר, עִמֵּיהּ: יט) וַאֲמַר לְעוּלֵימֵיהּ. רְהוֹט. אֵיתַא כְעַן, יָת גִּרְרַיָא. דַאֲנָא, שָׁדֵי. עוּלֵימָא רְהַט. וְהוּא שְׁדָא גִּירָא, לְאַעְבָּרוּתֵיהּ: כ) וַאֲתָא עוּלֵימָא, עַד אֲתַר גִּירָא. דִשְׁדָא, יְהוֹנָתָן. וּקְרָא יְהוֹנָתָן. בָּתַר עוּלֵימָא, וַאֲמַר. הֲלָא גִירָא, מִנָּךְ וּלְהַלְאָה [ינ"י וּלְהַלָּא]: כא) וּקְרָא יְהוֹנָתָן, בָּתַר עוּלֵימָא. אוֹחִי בִּפְרִיעַ, לָא תִתְעַכַּב. [ינ"י תְּעַכֵּיב] וְלַקֵּיט. עוּלֵימָא דִיהוֹנָתָן, יָת גִּרְרַיָא. וַאֲתָא, לְוָת רִבּוֹנֵיהּ: כב) וְעוּלֵימָא, לָא יְדַע מִדַּעַם. בְּרַם יְהוֹנָתָן, וְדָוִד. יָדְעִין, יָת פִּתְגָמָא: כג) וִיהַב יְהוֹנָתָן, יָת זֵינֵיהּ. לְעוּלֵימָא, דִילֵיהּ. וַאֲמַר לֵיהּ. אֵיזֵיל, אוֹבְלֵהִי לְקַרְתָּא: כד) עוּלֵימָא, אֲתָא. וְדָוִד. קָם מִסְטַר אֶבֶן אָתָא, דִלְקֳבֵיל דָרוֹמָא. וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי, עַל אַרְעָא. וּסְגִיד, תְּלָת זִמְנִין. וּנְשִׁיקוּ, גְבַר יָת חַבְרֵיהּ. וּבְכוֹ, גְבַר יָת חַבְרֵיהּ. עַד דְדָוִד, אַסְגֵי: כה) וַאֲמַר יְהוֹנָתָן. לְדָוִד, אֵיזֵיל לִשְׁלָם. דְקַיֵימְנָא תַּרְנָא, אֲנַחְנָא. בִּשְׁמָא דַיְיָ, לְמֵימַר. מֵימְרָא דַיְיָ. יְהֵי סָהִיד, בֵּינָא וּבֵינָךְ. וּבֵין בְּנַי. וּבֵין בְּנָךְ, עַד עָלְמָא: עד"י

כא) החצים קרי.

חלק הדקדוק

י) בין דוד לויאמר פסקא באמצע פסוק. יד) שלח וקח, בקצת תיגאן תיבת שלח בטרס לא באזלא, וברובן באזלא ועיקר, חה"ד. כד) וישקו, הוו בגעיא. חה"ד.

פירוש מלוקט מהרד"ק

להתעסק בו זולתי כי טהור הוא או לא טהור מקרה לילה לפיכך לא בא ופירוש בלתי זולתי כמו בלתי כלב בן יפונה והיו נשמרים מלאכול הטמא והטהור יחדו אפי' בחולין או שמא היו שם זבחי שלמים שעשה המלך השלמים ביום החדש גם יתכן לפרש כי אין מדרך מוסר לבא טמא לשלחן המלך וי"ת ארי אמר דילמא עירוע הוא ליה ולא דכי הוא או דילמא לאורח אזל ואנחנא לא זמנינהי פי' מקרה הוא לשון קרי מן מקרה לילה ובלתי כמו לא מן בל קרוב אליך ופירוש כי לא טהור שלא הניח בעבור שלא טהור הוא אלא שהלך בדרך קרוב ואנחנו לא זמננו אותו שיהיה מוכן לבא היום אל השלחן כ' כל האוכלים על שלחן המלך לא היו תמידים בכל יום: (י) ממחרת החדש השני. רצה לומר ממחרת ר"ח שהוא שני לחדש ויונתן תרגם ביומא דבתרוהי דהוא עיבור ירחא תניינא:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ. פ

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃ וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ.

הפטרת שבת וראש חדש

בישעיה סי׳ ס״ו

א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה
ב בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃ וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה
יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־
ג עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃ שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ
זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר
ד לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם
נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא
לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע
ה בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃ שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה
הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן
ו שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ׃ קוֹל
שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃
ז בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֵבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה
ח זָכָר׃ מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם
אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־
ט בָּנֶיהָ׃ הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי
י הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃ שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם

תרגום

א) כדנן, אמר יי. שמיא, כורסי יקרי. וארעא, כיבש קדמי. אידין ביתא, דתבנון קדמי. ואידין הוא אתר, בית אשריות שכינתי: ב) וית כל אלין, גבורתי עבדת. הלא הואה כל אלין, אמר יי. ובדין רעוא קדמי, לאסתכלא ביה. בדענותן, ומכיך רוח. ומשתוי, לקביל פתגמי (י״נ פלחני): ג) נכיס תור, כקטיל גבר. דבח אמר, כנקיף כלב. מסיק קרבן, דם חזירא. קרבן מתנתהון, מתנת אונס. אף אנון. אתרעיאו, באורחתהון. ובשקוציהון, נפשהון אתרעיאת: ד) אף אנא, אצבי בתברהון. ומא דיציפו, לא ישתיזבון. חלף דשלחית נביי, ולא תבו. אתנביאו, ולא קבילו. ועבדו דביש, קדמי. ובדלא צבינא, אתרעיאו: ה) קבילו, פתגמא דיי. צדיקיא דמשתון, לקביל פתגמי רעותיה. אמרין אחיכון סנאיכון, מרחקיכון. בדיל שמי, יסגי יקרא דיי. ונחזי בחדותכון, ואנון יבהתון: ו) קל אתרגושא, מקרתא ירושלם. קלא, מהיכלא. קל מימרא דיי. דמשלם גמלא, לבעלי דבבוהי: ז) עד לא מיתי עקא לה, תתפריק. עד לא מיתי לה, זיע. כחבלין על ילדא, יתגלי מלכה: ח) מן שמע כהדא. מן חזא כאלין. האפשר דתתעביד ארעא, ביומא חד. אם יתברי עמה, זמן חדא. ארי עתידא דתתנחם ציון, ותתמלי, מעם גלותהא: ט) אנא אלהא ברית עלמא מבראשית, אמר יי. אנא ברית כל אנשא. אנא בברית יתהון, לביני עממיא. אף אנא עתיד לכנשא גלותיך, אמר אלהיך: י) חדו בירושלם. ובועו בה, כל רחמהא. דוצו עמה,

חלק הדקדוק

* ר״ח שחל להיות בשבת מנהג כל העולם להתחיל להפטיר מן וביום השבת, וכן כתבו כל הגאונים, וכ״ה מנהגינו מעולם, ואין לשנות

ד) בתעלוליהם, חסר ו וברוב התיגאן. ז) חבל, החית בצירי, וכ״ה במוסר׳ רבתא אות הקוף ערך קמץ, וה״ד, ח) ילדה, הלמד בסגול בכל התיגאן

וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים
יא עָלֶיהָ׃ לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ
יב וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי
נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם
יג עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֳשָׁעוּ׃ כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ
יד תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ׃ וּרְאִיתֶם
וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה
טו אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו׃ כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא
וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־
טז אֵשׁ׃ כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ
יז חַלְלֵי יְהוָה׃ הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר
אַחַד בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו
יח יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה׃ וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה
לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃
יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ׀ פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם
תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים
אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
כ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם׃ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם ׀ מִכָּל־הַגּוֹיִם ׀
מִנְחָה ׀ לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים
וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלִַם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ
כא בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה׃ וְגַם־
כב מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה׃ כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם
הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי
כג נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ
וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְפָנַי אָמַר
כד יְהוָה׃ וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם
לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

תרגום

דיי. כל דהוו מתאבלין, עלה: יא) בדיל דתתפנקין, ותשבעון. מבזת, תנחומהא. בדיל דתשתון. ותתרוון, מחמר [נ״י מחמד] יקרה: יב) ארי כדנן, אמר יי. האנא מיתי לה. כשפע נהר פרת, שלם. וכנחל מגבר. יקר עממיא, ותתפנקון. על גססין, תתנטלון. ועל רכובין, תתרבון: יג) כגבר. דאמיה, מנחמא ליה. כן מימרי, ינחים יתכון. ובירושלם, תתנחמון: יד) ותחזון, ויחדי לבכון. וגויתכון, כדתאין יזהרון. ותתגלי גבורתא דיי, לאיטבא לעבדוהי צדיקיא וייתי לוט, לבעלי דבבוהי: טו) ארי הא יי, באישתא מתגלי. וכעלעולין, רתכוהי. לאתבא בתקוף, רוגזיה. ומזופיתיה, כשלהובית אישתא: טז) ארי באישתא, עתיד יי למדן. ובחרביה, ית כל בסרא. וסגיאין קטיליא, קדם יי: יז) דמזדמנין ודמדכן, לגניא טעותא. סיעא, בתר סיעא. אכלי, בשר חזירא. ושקצא ועכברא. כחדא יסופון, אמר יי: יח) וקדמי, גלן. עובדיהון, ועשתוניהון. עתידנא. לכנשא ית כל עממיא, אומיא ולישניא. וייתון, ויחזון ית יקרי. יט) ואשוי בהון, אתא. ואשלח מנהון, משיזבין לביני עממיא. למדינת ימא, פולאי ולודאי. דמתחין (נ״י דנגדין) ומחן בקשתא, למדינת תובל ויון. נגותא, רחיקיא. דלא שמעו ית שימע גבורתי, ולא חזו ית יקרי. ויחוון ית יקרי, בעממיא: כ) וייתון ית כל אחיכון מכל עממיא, קורבנא קדם יי. בסוסון. וברתכין. וברחילון ובכודנון, ובתשבחן. על טורא דקודשי. ירושלם, אמר יי. כמא דייתון בני ישראל ית קורבנא (י״ב מנחתא). במן דכי, לבית מקדשא דיי: כא) ואף מנהון אקריב. למהוי כהניא ליואי, אמר יי. כב) ארי כמא דשמיא חדתין. וארעא חדתא. דאנא עביד. קימין קדמי, אמר יי. כן. יתקים זרעכון, ושומכון: כג) ויהי. כזמן ירח, בירח. וכזמן שבא, בשבא. ייתון כל בני בסרא. למסגד קדמי, אמר יי: כד) ויפקון ויחזון. בפגרי, גובריא חייביא. דמרדו במימרי. ארי נשמתהון, לא ימותון. ואישתהון לא תטפי. ויהון מתדנין (נ״י מדדנין) רשיעיא בגיהנם, עד דיימרון עליהון צדיקיא, מסת חזינא: עד״י

יז) אחת קרי.

חלק הדקדוק

י) המתאבלים. המם בגעיא. יא) מזיז כבודה, התרגום בנוס׳ קדמוניות מדוקדקות „מחמר" בריש, דומה למ״ש חז״ל חמר בשר, ודוק והוא מבואר, הה״ד, וכן היתה הנוס׳ בהפטרה „אלחמרא" של ביהכ״נ אלשיך׳ ובידי הפטרות עתיקות שהנוס׳ „מחמד" בדלת. יד) ושש, בקמץ רחב. חה״ד. טו) בחמה, התרגום „בתקוף" כן היא הנוס׳ האמתית וכך פירשו המפרשים. הר״ח כסאר. טז) חללי, החי״ת געי והשוע נע, חה״ד. יז) המתקדשים, המם געי. והמטהרים, המם געי. יח) ובאו וראו כ״ה בכל התיגאן. ובחה״ד כתב ובאו במארכה, וראו, טפחא בכל ס״ת. יט) מהם פלטים, בקצת תיגאן אין פסיק אחר תיבת מהם. כ) בקצת תיגאן אין פסיק אחר תיבת אחיכם ואחר תיבת הגוים. כג) להשתחות, ההא בגעיא. כד) ויצאו, בשופר הולך. וכתב בחה״ד, ארבעה ספרים אין מסיימים אלא מלעיל וסימניך יתק״ק ישעיה, תרי עשר, קהלת קינות. ועיין בסדור שלי הנקרא עץ חיים בס׳ תשעה באב מה שכתבתי שם. עכ״ל. ובכל התיגאן לא נמצא שצריך לחזור על פסוק והיה מדי חדש.

לנוחיות הקורא

הצגנו פה ציוני הקריאה בתורה לימים טובים ומועדים.

יום א דר"ה הקריאה וה' פקד את שרה **ספר בראשית** כא, א וירא
יום ב דר"ה הקריאה והאלהים נסה **ספר בראשית** כב, א וירא
שחרית כפור הקריאה אחרי מות **ספר ויקרא** טז, א אחרי מות
מנחת כפור הקריאה כמעשה **ספר ויקרא** יח, א אחרי מות
יום א סוכות שור או כשב **ספר ויקרא** כב, כו אמור
שבת חוה"מ סוכות ראה אתה **ספר שמות** לג, יב כי תשא
שמיני עצרת ש"ת וזאת הברכה **ספר דברים** לג, א וזאת הברכה
יום א פסח משכו **ספר שמות** יב, כא בא
ב דפסח שור **ספר ויקרא** כב, כו אמור
ג דפסח קדש **ספר שמות** יג, א ראה
ד דפסח אם כסף **ספר שמות** כב, כד משפטים
ה דפסח פסל לך **ספר שמות** לד, א כי תשא
ו דפסח במדבר סיני **ספר במדבר** ט, א בהעלותך
ז דפסח בשלח **ספר שמות** יג, יז בשלח
שבת חוה"מ דפסח ראה אתה **ספר שמות** לג, יב כי תשא
א שבועות בחודש השלישי **ספר שמות** יט, א יתרו

המשך רשימת המשתתפים יע"א

הרב. זכריה כהן
הרב שלום נחום
הרב. סעידה שמעון
הרב. אהרון קפרי
הרב. אהרון תאם
הרב שלמה חדד
הרב. עובדיא מגער
הרב. ישראל בשארי
הרב. אברהם יפת
הרב. סאלם וקאחי
הרב. שמעון בן דוד
הרב. חיים אברהם
הרב. עובדיא
סאלם זוגאייר
שלמה בן סעדיה חסיד
שלום בן יוסף חסיד
שלמה נחום
שלמה יהודה חגבי
חמדי יחיא
לוי קשת
דאוד אכווע
יחיא עמראן
יוסף חממי
שלום הבה
שלום עדיאן
יוסף גיאת
יחיא בשארי
יהודה קשת
מסעוד הזקן
יאגוט יוסף
יחיא סאלם ישצ'י
יעקוב וקחי
שמואל בדיחי
שלמה ערוסי
שלום ערוסי
אברהם כהן

כהן אהרון
יוסף פנחס
אברהם רוצאבי
שלמה כהן
יוסף סעיד
אהרון מנצור
דאוד מנצור
חיים מזרחי
יעיש כהן
סעדיא נגאר
ציון נגאר
יחיא בנימין גמאל
ישראל מגארי
משה בן דאוד
יפת אברהם
יהודה יעקוב
ישעיהו יהודה
זכריא ידאעי
חיים שוכרי
גדסי עובדיא
יוסף שלום צברי
מעודה חסן
חסן מנצור
אברהם אברהם נגאר
שלוב נגאר
שלמה עזאני
דוד עזאני
חיים נהארי
זכריא תאם
עובדיה חבאני
יפת אברהם רמאדי
דוד זכריא שגדרי
יוסף חסן משלום
שלום בושארי
אשוול משה
טירי גרמה

אשול שלום
כהן מנצור
יפת צדוק
שלום כהן
סעדיה צובירי
זכריא חושאי
יחיאל יצהרי
ראובן משלום
שלום חיים
יחיאל חראזי
טירי צדוק גרמה
שלמה עזאני
זכריא עזאני
יוסף יהודה אברהם
יצחק יחיא
מנחם שוסאפי
בוסי יהודה
זכריא יוסף
זכריא עוזירי
מנחם יוסף
יפת אברהם
מנצור משה
אברהם עוקשי
חיים שוכרי
ניסים מטרי
יוסף שלום צבי
שלמה חראזי
ישראל גוריש
יוסף חוברה
אברהם אריכא
שלום ישראל סמינה
יעקוב טאבה
ישראל זכריה סמינה
דוד עדאני
שלמה עדאני
זכריה בן יוסף שדמובי